

UNAK 2014

URLA 2014

BİLDİRİLER KİTABI | PROCEEDINGS BOOK

ULUSLARARASI KÜLTÜREL MİRASIN VE KÜLTÜREL BELLEK KURUMLARININ YÖNETİMİ KONGRESİ

International Congress on Management of
Cultural Heritage and Cultural Memory Institutions

17-20 EYLÜL / SEPTEMBER

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (Yeni Hizmet Binası)
Directorate of Ottoman Archives, Kağıthane - ISTANBUL TÜRKİYE

<http://unak2014.unak.org.tr>

**Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek
Kurumlarının Yönetimi Kongresi**

**International Congress on Management of Cultural
Heritage and Cultural Memory Institutions**

17-20 Eylül | September 2014

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı | Directorate of Ottoman Archives

Kağıthane, İstanbul, Türkiye

BİLDİRİLER KİTABI | PROCEEDINGS BOOK

Yayına Hazırlayanlar / Editors

Dr. Nevzat Özel

Tolga Çakmak

Ankara

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği | University and Research Librarians' Association

2016

Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi, 17-20 Eylül 2014,
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Kağıthane, İstanbul, Türkiye

International Congress on Management of Cultural Heritage and Cultural Memory Institutions, 17-20
September 2014, Directorate of Ottoman Archives, Kağıthane, İstanbul, Türkiye

<http://unak2014.unak.org.tr>

ISBN 9786056634918

© 2016 - Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği - University and Research Librarians'
Association

Tüm hakları saklıdır. All rights reserved.

Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi (İstanbul : 2014)

Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi: Bildiriler =
International Congress on Management of Cultural Heritage and Cultural Memory Institutions :
Proceedings / Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi, 17-20
Eylül 2014, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Kağıthane, İstanbul, Türkiye ; Yayına Hazırlayanlar Nevzat
Özel, Tolga Çakmak. – Ankara : Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği, 2016.

676 s.

Metin Türkçe ve İngilizcedir.

Kaynakça bölüm sonlarında.

ISBN 9786056634918

1. Bilgibilim – Kongreler I. Özel, Nevzat II. Çakmak, Tolga III. Eseradı

Z672.5 U48 2016

020 U48 2016

DÜZENLEYENLER | ORGANIZERS

SPONSORLAR | SPONSORS

Ana Sponsorlar | Main Sponsors

DEHA
DİJİTAL

Teknoloji Sponsoru | Technology Sponsor

ANKAREF

Altın Sponsor | Gold Sponsor

Digital
Yarım

Gümüş Sponsorlar | Silver Sponsors

DESTEKLEYENLER | SUPPORTERS

KOMİTELER | COMMITTEES

Kongre Danışmanı | Advisor of Congress

Prof. Dr. Fatih Rukancı, Ankara Üniversitesi

Düzenleme Komitesi | Organizing Committee

Uğur Ünal, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (Kongre Düzenleme Komitesi Onursal Başkanı)

Nevzat Özel, Ankara Üniversitesi | ÜNAK (Düzenleme Komitesi Başkanı)

Pervin Bezirci, İstanbul Üniversitesi (Düzenleme Komitesi Başkanı)

İlhan Akçal, Hacettepe Üniversitesi Teknoloji Transfer Merkezi

Hüseyin Fırat Akın, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği

Hakan Anameriç, Ankara Üniversitesi

Bahar Biçen Aras, Kültür Paylaşım Platformu

Muhammet Arvas, T.C. Başbakanlık Basın – Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü

Alev Ayaokur, Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi

Selçuk Aydın, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü

Mehmet Canatar, İstanbul Üniversitesi

Tolga Çakmak, Hacettepe Üniversitesi | ÜNAK

Huriye Çolaklar, İstanbul Üniversitesi

Fatma Esin Ekici, T.C. Başbakanlık Basın – Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü

Şahika Eroğlu, Hacettepe Üniversitesi

Eva Hackenberg, Goethe-Institut

Esra İlkay İşler, Gazi Üniversitesi

Turgay Kerem Koramaz, İstanbul Teknik Üniversitesi

Hüseyin Körpeoğlu, Türk Eğitim Derneği (TED) | ÜNAK

Ömer Kuzgun, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Ramazan Minder, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü

Fatih Rukancı, Ankara Üniversitesi

Nico Sandfuchs, Goethe-Institut

İşıl İlknur Sert, İstanbul Üniversitesi

Aytül Tamer, Gazi Üniversitesi

Abdullah Turan, Kültür Paylaşım Platformu

Filiz Yenişehirlioğlu, Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi

Bülent Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi

Recep Zogo, Balkan Kütüphaneler Birliği

Bilim Komitesi | Scientific Committee

Prof. Dr. Mehmet Canatar, İstanbul Üniversitesi, Türkiye (Bilim Komitesi Başkanı)

Tolga Çakmak, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye (Bilim Komitesi Başkanı)

Doç. Dr. Umut Al, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Yrd. Doç. Dr. Halis Alar, Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Yrd. Doç. Dr. Gülten Alır, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Dündar Alikılıç, Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Hakan Anameriç, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Sacit Arslantekin, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Doğan Atılgan, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bayter, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Özlem Bayram, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Dr. Pervin Bezirci, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Berat Bir, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Dr. Fatih Canata, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Murat Candemir, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İrfan Çakın, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Dr. Süreyya Çankırı, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Dr. Huriye Çolaklar, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Niyazi Çiçek, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Güler Demir, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
Prof. DSc Stoyan Denchev, State University, Bulgaristan
Prof. Dr. Çiçek Derman, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Uğur Derman, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Filiz Dığıroğlu, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Fethiye Erbay, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İsmail Erünsal, 29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Tülay Fenerci, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Fahri Furat, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Agnese Galeffi, Vatican School of Library Science, İtalya
Doç. Dr. Rifat Günalan, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Abdulkadir Gürer, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Güssün Güneş, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Oğuz İcimsoy, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Esra İlkay İşler, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. H. Sekine Karakaş, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Tuba Karatepe, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hamza Kandur, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hülya Dilek Kayaoğlu, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hasan Keseroğlu, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İshak Keskin, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Ümit Konya, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Turgay Kerem Koramaz, İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, Nicolaus Copernicus Üniversitesi, Polonya
Doç. Dr. Tomasz Kruszewski, Torun School of Banking, Polonya
Prof. Dr. Serap Kurbanođlu, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yılmaz Kurt, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Muhtar Kutlu, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. M. Hanefi Kutluođlu, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kemalettin Kuzucu, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Emin Küçük, Aksaray Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Özgür Külcü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Alessandro De Masi, Milan Polytechnic , II School of Architecture, İtalya
Doç. Dr. Hüseyin Odabaş, Atatürk Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Esin Sultan Oğuz, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Hatice Oruç, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İnci Önal, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Öz, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Dr. Nevzat Özel, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Coşkun Polat, Atatürk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Fatih Rukancı, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mustafa Sağsan, Yakın Doğu Üniversitesi, KKTC
Prof. Dr. Gülden Sarıyıldız, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Nuran Say, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Işıl İlknur Sert, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nihal Somer, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. İrem Soydal, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Fatoş Subaşıoğlu, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Lucienne Thys Şenocak, Koç Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Burçak Şentürk, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Oya Gürdal Tamdoğan, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Dr. Aytül Tamer, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Anna Maria Tammaro, Parma Üniversitesi, İtalya
Assoc. Prof. Dr. Tania Todorova, State University, Bulgaristan
Prof. Dr. Yaşar Tonta, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Kemal Tuzcu, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nazan Özenç Uçak, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Yurdağül Ünal, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Uğur Ünal, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Türkiye
Dr. Bahattin Yalçınkaya, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. N. Tomris Yalçınkaya, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. DSc Ivanka Yankova, Association of University Libraries, Bulgaristan
Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu, Koç Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Asiye Kakırman Yıldız, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Erol Yılmaz, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Malik Yılmaz, Atatürk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Murat Yılmaz, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Yerel Komite | Local Committee

Hüseyin Körpeoğlu, Türk Eğitim Derneği (TED) | ÜNAK (Yerel Komite Başkanı)
Işıl İlknur Sert, İstanbul Üniversitesi
Pervin Bezirci, İstanbul Üniversitesi
Süreyya Çankırı, İstanbul Üniversitesi
Huriye Çolaklar, İstanbul Üniversitesi
Derya Odabaşı, Kadıköy Aziz Berker İlçe Halk Kütüphanesi

KONGRE HAKKINDA

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan sürekli gelişim, beşeriyeti doğrudan etkilemektedir. Toplumların küreselleşme sürecinin etkisiyle tek tip bir yaşantıya yönelmesi, geçmişten bugüne süregelen ve onların yaşamına yön veren kültürel miras öğelerinin hızla yok olmasına neden olmaktadır.

Toplumların küresel girişimlerde yer alırken özgün kimliklerini kaybetme tehlikelerini görmeleri ve birbiriyle olan iletişimde kültürel mirasın korunması ve yaşatılması ile sağlanacak renklilik ve hareketliliğin farkına varmış olmaları, ulusal ve uluslararası çerçevede kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak çalışma alanlarının oluşmasını sağlamıştır.

Kültürel mirasın korunması, düzenlenmesi, erişime sunulması ve gelecek kuşaklara aktarılması için teknolojinin önemli olanaklar sunması, kültürel bellek kurumları olarak nitelendirilen kütüphaneler, arşivler, müzeler gibi kurumların yeni hizmetler geliştirmelerini ve sahip oldukları olanakları fırsat olarak değerlendirerek tüm süreçleri etkin biçimde yönetebilmelerini gerektirmiştir.

Kültürel mirasın ve kültürel bellek kurumlarının etkin yönetimi, toplumların kültürel birikimlerinin yaşatılması ve bu birikimin etkin biçimde kullanılacak ortamlarda sunulması açısından oldukça önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, T.C. Başbakanlık, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği ve İstanbul Üniversitesi tarafından 17-20 Eylül 2014 tarihlerinde gerçekleştirilen “Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi” ana temalı kongrede aşağıda belirtilen konular derinlemesine ele alınmıştır:

Kültürel Miras ve Kültürel Bellek Kurumları

- Kültürel Mirasın Korunması
- Kültürel Mirasın Onarılması
- Kültürel Mirasa Erişim
- Kültürel Miras ve Kültür Politikaları
- Kültürel Envanter Çalışmalarında Bilgi Teknolojileri
- Dijitalleştirme ve Dijitalleştirme Politikaları
- Kütüphanelerde Kültürel Ürünlerin Dijitalleştirilmesi
- Kültürel Mirasın Yönetiminde Telif Hakları Sorunları
- Kültürel Bellek Kurumlarında İyi Uygulama Örnekleri
- Kültürel Mirasın Yönetimi ve Kütüphaneler/Arşivler/Müzeler
- Uluslararası İşbirliği Çalışmaları
- Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Medyada Yansıması

Yazma ve Nadir Eserler

- Kültürel Miras Ürünleri Olarak Yazma ve Nadir Eserler
- Tanıtım ve Pazarlama
- Standartlar (depolama, dijitalleştirme, erişim, bibliyografik denetim)
- Bibliyografik Denetim (kataloglar, sınıflama, otorite dizinleri, AACR2, MARC, Metadata, RDA)
- Erişim Stratejileri
- Koruma ve Restorasyon (aktif koruma, pasif koruma, restorasyon teknikleri)
- Yazma ve Nadir Eser Kütüphanelerinin Yönetimi (personel, bütçe, bina, kullanıcı)

- Kültürel Belleğin Yok Edilmesi: Sansür, Yasaklamalar ve Sınırlamalar
- Bilimsel ve Kültürel Etkileşimde Yazma Eserlerin Rolü (eserler, kütüphaneler, oryantalistler)
- Yeni Uygulama Örnekleri
- Karşılaştırmalı ve Uluslararası Çalışmalar

Arşivler

- Kamu Arşivleri (Osmanlı Arşivleri / Cumhuriyet Dönemi Arşivleri)
- Özel Arşivler (aile arşivleri, ticari arşivler vb.)
- Medya ve Basın Arşivleri (gazete arşivleri, televizyon ve radyo arşivleri, belgeseller, yayınevleri, internet ve sosyal medyanın arşivlenmesi, arşivlerden elde edilen bilginin etik kullanımı)
- Kent ve Folklor Arşivleri
- Arşiv Hizmetleri (Düzenleme / Devir Teslim İşlemleri / Ayıklama ve İmha İşlemleri / Danışma Hizmetleri / Erişim / Koruma ve Gizlilik)
- Arşivlerin Uluslararası Önemi
- Yasal Düzenlemeler ve Standartlar
- Modern Arşivcilik Uygulamaları (Elektronik Arşivler / Dijitalleştirme / Projeler ve İyi Uygulama Örnekleri / Kağıt Dışı Materyaller)
- Arşivcilik Eğitimi

Müzeler

- Bilgi Kaynağı Olarak Müze Objeleri/Malzemeleri ve Koleksiyonları
- Müzelerde Bilgi Yönetimi (tanımlama, sınıflama, standartlaşma, bilgi erişim sistemleri, bilgi hizmetleri, kullanıcılar)
- Müze Kütüphaneciliği
- Müzelerde Kültürel Miras Ürünlerinin Düzenlenmesi, Korunması ve Erişime Sunulması
- Dijital Müzeler ve Sanal Müze Uygulamaları
- Arşivleme / Koruma / Sergileme Teknolojileri
- Disiplinlerarası Çalışmalar

Bu kongre, kütüphanecilik, arşivcilik, bilginin alanlarının yanı sıra konuyla ilgili sosyal, beşeri, formal ve uygulamalı bilimlere yönelik olarak çalışan akademisyenler, uygulamacılar ve bu alana yönelik hizmet sağlayan kurumlar arasındaki diyalogu geliştirmeyi, farklı disiplinlere açık bilimsel ve sosyal bir etkileşim gerçekleştirmeyi, konuyla ilgili iyi uygulama örneklerinin/deneyimlerin paylaşılmasını sağlamayı amaçlamıştır.

Bu bağlamda konuyla ilgili akademisyenler, uygulamacılar, araştırmacılar ve firma temsilcileri kongreye katılmışlardır.

ABOUT THE CONGRESS

Today, the information technologies are evolving rapidly both locally and globally, and having an significant impact in many areas. The Communities are in an intention to turn to a uniform life with the impact of the globalization. This situation causes destruction of the cultural heritage that leads to the social life from the past to the present time.

National and international research fields on preservation of cultural heritage are created according to awareness of societies about the risks for the loss of their own unique identities, and the recognition of harmonies and a dynamic structure that will be created via maintenance and preservation of cultural heritage for the communication of societies.

Technological capabilities for providing access and organization and preservation of cultural heritage require efficient management of every opportunity and every single process about innovative information services delivered by the cultural heritage institutions such as libraries, archives and museums. Efficient management of cultural heritage and cultural memory institutions is highly important in terms of maintenance of societies' accumulations and its effective presentation in national and international environments.

In this context, the main theme of the congress that would be organized by Republic of Turkey Prime Ministry, University and Research Librarians' Association in Turkey and Istanbul University was "Management of Cultural Heritage and Cultural Memory Institutions" and sub-topics included the followings:

Cultural Heritage and Cultural Memory Institutions

- Conservation of Cultural Heritage
- Restoration of Cultural Heritage
- Access to Cultural Heritage
- Cultural Heritage and Cultural Policy
- Information Technology for Cultural Inventory Works
- Digitization and Digitization Policies
- Digitization of Cultural Materials in Libraries
- Copyright Issues in Cultural Heritage Management
- Best Practices in Cultural Memory Institutions
- Cultural Heritage Management and Libraries / Archives / Museums
- International Cooperation
- Reflection of Cultural Heritage and Cultural Memory Institutions in Media

Manuscripts and Rare Books

- Manuscripts and Rare Books as Cultural Heritage Materials
- Promotion and Marketing
- Standards (storage, digitization, access, bibliographic control)
- Bibliographic Control (determination/fiving studies, catalogs, classification, authority files, AACR2, MARC, Metadata, RDA)
- Access Strategies
- Conservation and Restoration (active protection, passive protection, restoration techniques)
- Management of Manuscripts and Rare Books Libraries (staff, budget, building, user)
- Destruction of Cultural Memory: Censorship, Prohibitions and Restriction
- The Role of Manuscripts in Scientific and Cultural Interaction (books, libraries, orientalists)
- Comparative and International Studies
- New Trends and Examples

Archives

- Public Archives (Ottoman archives, public archives in Turkish Republic Period, etc.)
- Private Archives (family archives, business archives, etc.).
- Media Archives (newspaper archives, television archives, radio archives, documentary archives, Internet archives, archiving of social media, publishers, media and ethics)
- City and Folklore Archives
- Archival Services (arrangement, transfer, weeding/destruction, reference, access, preservation and privacy)
- International Importance of Archival Records
- Legislation and Standards
- Contemporary Archival Trends (e-archives, digitalization, projects and best practices, non-paper material)
- Education of Archival Science

Museums

- Museums Objects/Materials and Collections as Information Resources
- Information Management in Museums (description, classification, standardization, information retrieval systems, information services, users)
- Museum Librarianship
- Organisation, Preservation and Accessing of Cultural Heritage Materials in Museums,
- Digital Museums and the Virtual Museum Applications
- Archiving / Conservation / Exhibition Technologies
- Interdisciplinary Studies

This congress aimed to promote dialogue between the academicians, practitioners, researchers and organizations who provided services in the field of library and information science, arts and humanities and applied sciences, create a scientific and a social interaction environment for all disciplines and share the best practices and experiences about all topics.

In this context, academicians, practitioners, researchers, service providers and all individuals participated in the congress.

PROGRAM | PROGRAMME

17 Eylül 2014 Çarşamba / September 17, 2014 Wednesday

08:30-09:30 Kayıt / Registration

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

09:30-10:45 Açılış, Protokol Konuşmaları, Müzik Dinletisi / Opening Ceremony and Music Recital

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Prof. Dr. Yunus Söylet (Rektör, İstanbul Üniversitesi / Rector, Istanbul University)

Dr. Nevzat Özel (Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği Başkanı / Head of University and Research Librarians' Association in Turkey)

Doç. Dr. Uğur Ünal (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürü / General Director, Republic of Turkey, Prime Ministry, General Directorate of State Archives)

Müzik Dinletisi (İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı) / Music Recital
(The Istanbul University State Conservatory)

Sanatçılar / Performers: Nurbanu Aytekin, Nilgün Yüksel, Ayşem Aşıcı Ersoy, Günsu Özkarar

10:45-11:30 Sergi ve Poster Sunumları Açılışları / Exhibitions and Poster Presentations

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

Türk Basını Tarihi Sergisi - T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü /
Exhibition of History of Turkish Press - Republic of Turkey, Office of the Prime Minister,
Directorate of General of Press and Information

Eski Dünyaya Yeni Bakış Sergisi - İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire
Başkanlığı / **New Insights into the Ancient World** - Istanbul University Libraries

Kuyud-ı Kadime Arşiv Belge Tabloları Sergisi - T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve
Kadastro Genel Müdürlüğü / **Exhibition of Kuyud-ı Kadime Archives** - Republic of Turkey,
Ministry of Environment and Urban Planning, General Directorate of Land Registry and Cadastre

Poster Sunumları / Poster Presentations

Çay-Kahve Arası / Coffee-Tea Break

11:30-12:10 Davetli Konuşmacı / Invited Speaker

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Prof. Dr. Yaşar Tonta (Hacettepe Üniversitesi, Türkiye / Hacettepe University, Turkey)
Kültürel Mirasın Geleceği / The Future of Cultural Heritage

12:10-12:50 Davetli Konuşmacı / Invited Speaker

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Hıfzı Topuz (Gazeteci ve Yazar, Türkiye / Journalist and Author, Turkey)

Bir Gazetecinin Kişisel Belleğinden Kültürel Perspektifler / Cultural Perspectives from a Journalist's Personal Memories

12:50-14:00 Öğle Yemeği / Lunch

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

14:00-15:40 Paralel Oturumlar / Parallel Sessions

Oturum-1 / Session-1: Kültürel Bellek Kurumları / Cultural Memory Institutions

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Oturum Başkanı / Chair: Filiz Yenişehirlioğlu

Supporting Manufacturing and Craft Production: the Role of the Library of the Victoria and Albert Museum-**Rowan Watson**

Memory Institutions in the Knowledge Economy: Introducing Intellectual Capital Concepts for Cultural Heritage Management-**Petros Kostagiolas, Georgos Papaioannou**

The Conservation Issues of Cultural Landscape in The Frame of UNESCO World Heritage Areas: The Case of Turkey-**Elmas Erdoğan, Aysun Tuna**

Cultural Heritage Management and Memory Organizations in Austerity Times: the Greek Paradigm-**Petros Kostagiolas, Georgos Papaioannou**

Oturum-2 / Session-2: Kültürel Mirasın Yönetimi / Management of Cultural Heritage

Yer / Place: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Salonu / Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hall

Oturum Başkanı / Chair: Özlem Bayram

Evaluation of the citadel of Oran after the earthquake of 1790-**Amira Zatir, Abderahmane Mokhtari, Amina Foufa, Sara Zatir**

Access to Cultural Heritage for People with Special Needs – the Polish Case-**Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska**

Interoperability in Memory Institutions in Czechia: INTERMI Project-**Marie Balikova, Miroslav Kunt, Jana Subova, Nadezda Andrejckova**

Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi-**Fethiye Erbay**

Oturum-3 / Session-3: Kültürel Miras Kavramı ve Teknoloji / Concept of Cultural Heritage and Technology

Yer / Place: Dr. Hamit Zübeyr Koşay Salonu / Dr. Hamit Zübeyr Koşay Hall

Oturum Başkanı / Chair: Alessandro De Masi

Heritage to Remember Heritage to Forget-Zeynep Günay

Information and Communication Technologies in Cultural Heritage Management-Turgay Kerem Koramaz

Documenting Our Recent Past: Digital Archive for Modern Architectural Heritage- Yıldız Salman, Zeren Önsel Atala

Kültürel Mirasın Dokümantasyonu ve Fotogrametri-Zaide Duran

Oturum-4 / Session-4: Kültürel Mirasın Korunması / Preservation of Cultural Heritage

Yer / Place: Osman Hamdi Bey Salonu / Osman Hamdi Bey Hall

Oturum Başkanı / Chair: Fatih Rukancı

Best practices of Architectural Protection in Prizren Regional Centre of Cultural Heritage-Shpresa Sığeca

İstanbul'un Kültürel Ses Alanının Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Korunması-Pınar Yelmi

Cultural Heritage Conservation and the National Palace Gardens-Elmas Erdoğan, Parisa Aliasghari Khabbazi

Bölgesel Halk Giyim Kuşamının Öneminin Yitirilme Nedenleri ve Koruma Altına Alınması Gerekliliğine İlişkin Öneriler-Fatma Koç, Emine Koca

15:40-16:00 Çay-Kahve Arası / Coffee-Tea Break

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

16:00-16:40 Davetli Konuşmacı / Invited Speaker

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Ad Polle (Europeana, Hollanda / Netherlands)

Europeana 1914-1918 – Digitising Europe's National, Local and Personal Heritage & Memories

19:30-22:00 Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi Gezisi ve Açılış Kokteyli / Vehbi Koç Foundation Sadberk Hanım Museum Tour and Opening Reception

Yer / Place: Büyükdere Piyasa Cad. No: 27- 29 Sarıyer / İstanbul

18 Eylül 2014 Perşembe / September 18, 2014 Thursday

09:30-11:10 Paralel Oturumlar / Parallel Sessions

Oturum-5 / Session-5: Dijitalleştirme / Digitization

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Oturum Başkanı / Chair: Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska

Kültürel Miras Varlıklarının Dijitalleştirilmesi Sürecinde Planlama Çalışmalarının ve Üstveri Tanımlamalarının Önemi-**Nevzat Özel**

DigitalSSM: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'nde Yer Alan Eserlerin Dijitalleştirilmesi Projesi-**Oya Arus**

Digital Preservation Policies in Bulgaria and Turkey- Tania Todorova, Bülent Yılmaz, Tolga Çakmak, Elisaveta Tzvetkova

Suna Kırac Kütüphanesi Dijital Koleksiyonları: İş akışı ve Standartlar-**Hüseyin Eşki**

Oturum-6 / Session-6: Kültürel Miras ve Medya / Cultural Heritage and Media

Yer / Place: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Salonu / Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hall

Oturum Başkanı / Chair: Hakan Anameriç

The Role of Local Newspapers in Mediating Collective Memory: The Case of Van Province- Birgül Koçak Oksev

Medya Çalışmaları Bağlamında Kültürel Bellek: Basında Kültürel Belleğin Şekillendirilmesinin ve Sunumunun Balkan Savaşları Haberleri Örneğinde İncelenmesi-**Aytül Tamer Torun**

Sosyal Medya ve Kültürel Bellek: Toplumsal ve Kültürel Belleğin İnşa ve Paylaşım Mekânı Olarak Ekşi Sözlük Örneği-**Ayşe Mirza, Tarık Özbek**

Toplumsal Belleğin Kaybolmuş Bir Parçası: Kore Savaşı'nda Türk Tugayı Tarafından Yayınlanan "Kutup Yıldızı" Gazetesi-**Esra İlkay Keloğlu-İşler**

Sosyal Medyada Kurumsal Arşivleme Sorunu-**Özlem (Gökkurt) Bayram, Hakan Demirtel**

Oturum-7 / Session-7: Müzeler-I / Museums-I

Yer / Place: Dr. Hamit Zübeyr Koşay Salonu / Dr. Hamit Zübeyr Koşay Hall

Oturum Başkanı / Chair: Rowan Watson

Müzelerimize Teknolojinin Katkılarına Bir Örnek Zeugma Mozaik Müzesi-**Hülya Kayaöz**

Visual Literature Exploratory Tool for Cultural Heritage-Selim Balcısoy

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi: Koleksiyon ve Oluşumu, Muhafaza Koşulları, Araştırma Hizmetleri-**Zeynep Atbaş**

Sandık ve Çeyiz Kültürüne Müzeografik (Uygulamalı Müzecilik-Müze İşlemleri) Açından Yaklaşmak-**Sema Demir**

Oturum-8 / Session-8: Bilgi Kaynaklarının Korunması-I / Preservation of Information Resources-I

Yer / Place: Osman Hamdi Bey Salonu / Osman Hamdi Bey Hall

Oturum Başkanı / Chair: Hülya Dilek Kayaoğlu

Assessing Gamma-Ray Irradiation in the Conservation of Cellulose-Based Textiles- Maria Geba, Angelica Olaru, Iuliana Spiridon, Marta Cristina Ursescu

Nadir Eserlerin Zarar Görebilirliğini Azaltacak Bir Yaklaşım Olarak Dijitalleştirme-Dilek Özceylan Aubrecht, Şeyma Akın, Erman Coşkun

“Regimes” of the Romanian Identity Construction: Circulation, Mediation and Localization of Cultural Heritage Knowledge-Sonia Catrina

Deha Dijital-Mehmet Karail

11:10-11:30 Çay-Kahve Arası / Coffee-Tea Break

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

11:30-12:10 Davetli Konuşmacı / Invited Speaker

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Prof. Dr. Pietro Livi (Bologna Güzel Sanatlar Akademisi, İtalya / Bologna University, Italy)
Bilimsel Restorasyon: Arşiv ve Kütüphane Belgelerinin Korunması Prensipleri / The Scientific Restoration: The Principles of Conservation of Archival and Library Documents

12:10-12:50 Davetli Konuşmacı / Invited Speaker

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Şeref Oğuz (Gazeteci, Türkiye / Journalist, Turkey)
Kendi Kültür Hazinesinin Dilencisi Olmak / Cultural Treasure of Turkey

12:50-14:00 Öğle Yemeği / Lunch

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

14:00-15:40 Paralel Oturumlar / Parallel Sessions

Oturum-9 / Session-9: Kültürel Miras: Hukuk-Siyaset / Cultural Heritage: Law & Policies

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Oturum Başkanı / Chair: Erol Yılmaz

Preservation of Cultural Heritage: Italian Case Between Law and Risks-Gabriella Cirillo, Raffaele Zinno, Renato Rolli

L’Espion Turc on the Index Librorum Prohibitorum. Between Memory and Censorship-Ida Triglia

Intellectual Property Rights of Digital Cultural Heritage Works: Evaluation of the Conditions in Turkey within the Scope of Europeana-Şahika Eroğlu

The Restoration of Cultural Memory by Afro Turkish People in Turkey-Gülrenk Oral

Oturum-10 / Session-10: Arşivler-I / Archives-I

Yer / Place: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Salonu / Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hall

Oturum Başkanı / Chair: Niyazi Çiçek

Özel Arşivler: Türkiye’de Kent Arşivlerinin Yapısı ve Durumu-**Yusuf Yalçın**

Arşivcilikte Defter Tasnifleri: Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri Uygulamaları-**Hasan Koç**

Arşiv Malzemesi Türleri ve Organizasyonu: Tanımlama ve Koruma-**Hakan Anameriç**

Dijital Koruma-**Yıldırım Nas**

Oturum-11 / Session-11: Yazma ve Nadir Eserler-I / Manuscripts and Rare Books-I

Yer / Place: Dr. Hamit Zübeyr Koşay Salonu / Dr. Hamit Zübeyr Koşay Hall

Oturum Başkanı / Chair: Kemal Tuzcu

Religious Stories between Islamic Miniatures and Qur’an Texts: Comparative Study with Application on Turkish and Persian Paintings-**Ibrahim Ellassal**

Resource Description and Access (RDA) ve Yazma Eserlerin Bibliyografik Denetimi-**Fatih Rukancı, Nevzat Özel**

Kağıt Esaslı Materyallerde Böcek Zararı ve Ekolojik Bir Mücadele Yöntemi-Düşük Sıcaklık Uygulaması-**Esra Keleş**

The Role of Dluwang Hand-Made Paper, Javanese Manuscripts, in Scientific and Cultural Interaction-**Tamara Adriani Susetyo-Salim**

Oturum-12 / Session-12: Kültürel Miras ve Bilgi Sistemleri / Cultural Heritage and Information Systems

Yer / Place: Osman Hamdi Bey Salonu / Osman Hamdi Bey Hall

Oturum Başkanı / Chair: Ümit Konya

Register of the Maps in National Archives of Estonia: Visions and Practices-**Liina Lõhmus, Tiia Nurmsalu**

Bilgi Merkezlerinde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımı: Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Bilgi Merkezlerindeki Konumsal Verilere Erişim ve Dijital Coğrafi Arşivler Yaratma-**Safa Burak Gürleyen**

Haritalarla Eski Dünya’ya Yeni Bakış-**Pervin Bezirci**

TREVENTUS Mechatronics GmbH-**Stephan Tratter**

15:40-16:00 Çay-Kahve Arası / Coffee-Tea Break

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

16:00-17:40 Paralel Oturumlar / Parallel Sessions

Oturum-13 / Session-13: Kültürel Mirasın Aktarımı / Transmission of Cultural Heritage

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Oturum Başkanı / Chair: Fatoş Subaşıoğlu

Bilginin Toplumsallaşmasında Bir Bilgi Kaynağı Olarak Gölge Tiyatrosu: Karagöz ve Hacivat-
Hakan Anameriç

Kültürel Miras Projeleri-**Nuri Özer Erbay**

Kültürel Miras Araştırmalarında Seyahatnamelerin Yeri ve Önemi-**Halide Sarıoğlu, Pakize Kayadibi, Vildan Bağcı**

Kültürel Mirasın Aktarımında Bilgi Arkeologu Olmak-**Ayşe Kasap**

Oturum-14 / Session-14: Arşivler-II / Archives-II

Yer / Place: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Salonu / Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hall

Oturum Başkanı / Chair: Mustafa Bayter

A Knowledge Model for Supporting Digital Exploration of Historical Industrial Archives-**Monica De Martino, Marina Monti, Chiara Rosati**

Türkiye’de Arşivcilik Eğitiminde Osmanlıca Derslerinin Değerlendirilmesi ve Çalışma Hayatına Etkileri-**Malik Yılmaz, Burcu Aydemir Şenay**

Archival Education in Algeria: a Present Scenario and Future Aspirations-**Behdja Boumarafi, Nabil Aknouche, Souad Benchaira**

Dijitalleştirme, Mikrofilm ve Belge Yönetimi Yazılımı-**Engin Tarhan**

Oturum-15 / Session-15: Kent Müzeleri / City Museums

Yer / Place: Dr. Hamit Zübeyr Koşay Salonu / Dr. Hamit Zübeyr Koşay Hall

Oturum Başkanı / Chair: Zeynep Atbaş

Kimlikli Kentler ve Türkiye’de Kent Müzeleri-**Zeynep Biçer**

Unlocking a Memory: Experience and Use of Olfaction in City Museums-**Simge Zilif**

Siyasal Belleğin Kuruluşunda Bellek ve Mekân İlişkisi: Ulucanlar Cezaevi Müzesi Örneği-**Gülten Ezgi Karataş**

İzmir Ahmet Pıştına Kent Arşivi ve Müzesinin Şehirdeki Bilinirlik Düzeyini Değerlendirme ve Niceliksel Bir Karşılaştırma-**Mehmet Ali Akkaya**

Kültürel Miras ve Kültürel Belleğinizi Dijital Ortamda SirsiDynix Portfolio ile Yönetin-**Özlem Çaltı**

19:30-23:30 Gala Yemeği / Gala Dinner

Yer / Place: Kabataş İskeşi / Kabatas Pier

Gala Yemeği Boğaz’da tur teknesinde gerçekleştirilmiştir. / Gala Dinner was held on boat (Bosphorus Cruise)

19 Eylül 2014 Cuma / September 19, 2014 Friday

09:30-11:10 Paralel Oturumlar / Parallel Sessions

Oturum-16 / Session-16: Kütüphaneler / Libraries

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Oturum Başkanı / Chair: Aytül Tamer

Nadir Eser Kütüphanelerinde Sponsorluk Sözleşmeleri: Tehditler ve Fırsatlar-**Ümit Konya**

History of the World in a Library-**Lucian Dindirică, Alexandru Ionicescu**

Arap Harfli Süreli Yayınların Sayısallaştırılması-**Selçuk Aydın**

Türkiye'deki İl Halk Kütüphanelerinin Yerel Kültür Açısından Değerlendirilmesi- **Ahmet Altay, Ivanka Yankova**

Kültürel Kimlikten Toplumsal Belleğe: Bilginin Denetimi-**Meral Alakuş**

Oturum-17 / Session-17: Müzeler-II / Museums-II

Yer / Place: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Salonu / Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hall

Oturum Başkanı / Chair: Fethiye Erbay

Museum Standartisation in the Framework of Comparative European Models-**Dorina Xheraj Subashi**

Müzelerin Çok Fonksiyonlu Kültür Kurumlarına Dönüşerek Değişen Dünyaya Uyum Sağlamalarının İncelenmesi-**Faysal İnan**

Müze Nesnesi Olarak Bilgi ve Bilgi Merkezi Olarak Müzeler-**Alev Ayaokur, Bülent Yılmaz**

From the Mother of Gods to Our Mother Mary: Efes Museum Display of Anatolia as a Cradle of Civilizations-**Zeynep Aktüre**

Oturum-18 / Session-18: Kültürel Miras ve Bilgi Teknolojileri / Cultural Heritage and Information Technologies

Yer / Place: Dr. Hamit Zübeyr Koşay Salonu / Dr. Hamit Zübeyr Koşay Hall

Oturum Başkanı / Chair: Selim Balcısoy

Heritage and Digital Humanities: Making a Different Link-**Bernadette Saou-Dufrene**

The Impact of European Funds on the Romanian Cultural Heritage. Case Study: Cross-Border Centre for Information and Communications Dolj -Vratsa-**Lucian Dindirică**

A Virtual Walkthrough Application on Cultural Heritage on Mobile Platform-**Chen Kim Lim, Abdullah Zawawi Talib**

Information Technologies in Cultural Heritage Inventory Studies-**Alpaslan Kuzucuoğlu, Çağlar Çakır, Ozan Ünsalan**

RFID UHF Tabanlı Eser Takip Sistemleri, Sayısallaştırma ve Sunum Portalı, Yanmaz Özellikli Elektromekanik Depolama Üniteleri-**Mustafa Edeer**

Oturum-19 / Session-19: İyi Uygulama Örnekleri-I / Best Practices-I

Yer / Place: Osman Hamdi Bey Salonu / Osman Hamdi Bey Hall

Oturum Başkanı / Chair: Pervin Dedeler Bezirci

Yazma Eser Koleksiyonunu Dijitale Aktarılan İlk Kütüphane “Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi”-**Kasım Çelik**

Yazma Eser Kütüphanelerinde Durum Tespit Çalışması-**Rümeysa Bükcü, Pınar Çakar, Esra Demiröz, Ayşegül Kocaman, Nurgül Akcebe**

Önleyici Koruma: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Depolarının Yenilenmesi-**Nil Baydar**

Yazma Eserlerde Konservasyon Yaklaşımları: Kağıt Tamamlama Teknikleri-**Gizem Erdem, Selen Şenel, İlknur Kaynar**

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi ve Şer’iyye Sicillerinin Dijital Ortama Aktarılması Projesi-**Erdal Okumuş**

11:10-11:40 Çay-Kahve Arası / Coffee-Tea Break

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

11:40-12:40 Davetli Konuşmacı / Invited Speaker

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Dr. Claudia Fabian (Bavyera Devlet Kütüphanesi, Almanya / Bavarian State Library, Germany)
Hazine Dairesinden Dünya Seyahatine – Dijital Dünyada Kültürel Miras / Cultural Heritage in
the Digital World – From the Treasure House to Global Traveller

12:40-14:00 Öğle Yemeği / Lunch

Yer / Place: Fuaye Alanı / Foyer Zone

14:00-15:40 Paralel Oturumlar / Parallel Sessions

Oturum-20 / Session-20: Yazma ve Nadir Eserler-II / Manuscripts and Rare Books-II

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Oturum Başkanı / Chair: Mehmet Canatar

Yazma Eser Koleksiyonlarının Tanıtımı-**Fatih Rukancı**

Kültürel Miras Unsuru Olarak Yazma Eserler ve Nadir Eserlerin Korunması ve Yaşatılmasında İşbirliğinin Önemi-**Erol Yılmaz**

Yazma Eser Kütüphanelerinin Organizasyonunda Personel Sorunu-**Tuğçe Paspas**

İslam Dünyasında Kitap Kavramı ve Yazma Metodolojisinin Oluşması-**Kemal Tuzcu**

Kültürel Miras Ürünleri Olarak Osmanlı Yazma Eserlerin Açıklamaları-**Mediha Fişekçi**

Oturum-21 / Session-21: Arşivler-III / Archives-III

Yer / Place: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Salonu / Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hall

Oturum Başkanı / Chair: Oğuz İcimsoy

EAD (The Encoded Archival Description- Şifrelenmiş Arşivsel Tanımlama)-**Mustafa Bayter**

Üniversite Arşivlerinde Kültürel Belleğin Kayıt Altına Alınması: Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu Örneği-**Adnan Çapa**

Üniversitelerdeki Belge Yönetimi Uygulamalarında Standart Dosya Planının Fonksiyonları Karşılığınasına Karşı Geliştirilen Yeni Yaklaşımlar-**Niyazi Çiçek**

Bookkeeper Deasitifikasyon, Belge Sağlığı-**Hakan Kacar**

Çalıştay / Workshop

Yer / Place: Osman Hamdi Bey Salonu / Osman Hamdi Bey Hall

Europeana, UGC & You – A Europeana 1914-1918 Crowdsourcing Campaign in Turkey-**Ad Polle**

15:40-16:00 Paralel Oturumlar / Parallel Sessions

Oturum-22 / Session-22: Müzeler-III / Museums-III

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Oturum Başkanı / Chair: Bernadette Saou-Dufrene

Museums and Their Archives in Information Management-**Edine F. Süleymanoğlu, A. Oğuz İcimsoy**

Kültürel Bellek Kuruluşlarında Koleksiyon Geliştirme: VEKAM Örneği-**Duygu Kevser Ülger**

Müzelerde Sayısal Çağ ve Adalar Müzesi Örneği-**Bülent Özden, Banu Barmak**

Preservation and Enhancing Access to Cultural Heritage Materials in Akbarieh Garden Museums in Iran: A Case Study-**Leili Seifi, Zahra Salahshoor**

Museum Objects, the Treasury of Information-**Tahereh Rasi Tehrani**

Oturum-23 / Session-23: Kültürel Miras: Mimari Yapılar / Cultural Heritage: Architecture

Yer / Place: Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Salonu / Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Hall

Oturum Başkanı / Chair: Turgay Kerem Koramaz

Multiscale Representation and Reading Criteria for Cultural Heritage and Associative Cultural Landscape-**Alessandro De Masi**

Korun(a)mayan Asırlık Yapılar-**Mustafa Batman, Ezgi Berk**

Dolmabahçe Sarayı ve Yakın Çevresinde Kentsel Planlamanın Kültürel Miras Üzerine Etkileri-**Emine Atalay Seçen, Murat Ertuğrul Yazgan**

The Importance of Cultural Conservation and It's Role in Development-**Mubaraka Sseruunga Munyagwa**

Oturum-24 / Session-24: Bilgi Kaynaklarının Korunması-II / Preservation of Information Resources-II

Yer / Place: Dr. Hamit Zübeyr Koşay Salonu / Dr. Hamit Zübeyr Koşay Hall

Oturum Başkanı / Chair: Esra İlkay Keloğlu-İşler

Presentation of the New Conservation and Resources Center of the MuCEM-Emilie Girard

Yazılı Kültürel Mirasın Kimyasal ve Biyolojik Tahribatlara Karşı Korunmasında Kitlesele Yöntemler-Mehmet Konuklar

Preventive Conservation of Palm-leaf Manuscripts in Gedong Kirtya: An Effort to Preserve Balinese Cultural Heritage-Mahaztra Ravenska Putra, Syifa Adiba, Zulva Ibadati

SOKÜM Bağlamında Arguvan Türküleri-Ülkü Akkuş, Gülşah Akkuş, Faruk Andaç

Oturum-25 / Session-25: İyi Uygulama Örnekleri-II / Best Practices-II

Yer / Place: Osman Hamdi Bey Salonu / Osman Hamdi Bey Hall

Oturum Başkanı / Chair: Işıl İlknur Sert

Milli Kütüphane Kitap Dışı Materyaller Koleksiyonu-Gülen Çatak

Europeana Newspapers Projesi ve Milli Kütüphane Dijital Kütüphanesi-Hakan Ünlü, Asuman Akdemir, Hafize Er

Kültürel Mirasın Korunması ve AB Projelerimiz-KYGM-Hakan Koray Özlük, Hasan Bahadır Aydınonat

Elsevier'den Tıp Alanında Zengin İçeriğe Erişim: ClinicalKey-Atilla İkinci

17:40-18:10 Kapanış Oturumu / Closing Session

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

18:10-18:40 Müzik Dinletisi (İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı) / Music Recital (The Istanbul University State Conservatory)

Yer / Place: Mustafa Reşit Paşa Salonu / Mustafa Resit Pasha Hall

Sanatçılar / Performers: Ömür Gören, Nilgün Yüksel, Ayşem Aşıcı Ersoy, Günsu Özkarar

20 Eylül 2014 Cumartesi / September 20, 2014 Saturday

10:00-18:00 Sosyal Program: Tarihi Yarımada Turu / Social Program: Historical Peninsula Tour

İÇİNDEKİLER | TABLE OF CONTENTS

Düzenleyenler Organizers	iii
Sponsorlar Sponsors	iv
Destekleyenler Supporters	vi
Komiteler Committees	vii
Kongre Hakkında	x
About the Congress	xii
Program Programme	xiv
İçindekiler Table of Contents.....	xxv
Davetli Konuşma: Kültürel Mirasın Geleceği	
Yaşar Tonta	1
Invited Speech: Cultural Heritage in the Digital World: From the Treasure House to Global Traveller	
Claudia Fabian	14
Davetli Konuşma: Hazine Dairesinden Dünya Seyahatine – Dijital Dünyada Kültürel Miras	
Claudia Fabian	23
Supporting Manufacturing and Craft Production: the Role of the Library of the Victoria and Albert Museum	
Rowan Watson	33
Memory Institutions in the Knowledge Economy: Introducing Intellectual Capital Concepts for Cultural Heritage Management	
Petros Kostagiolas, Georgos Papaioannou.....	42
The Conservation Issues of Cultural Landscape in The Frame of Unesco World Heritage Areas: The Case of Turkey	
Elmas Erdoğan, Aysun Tuna	51
Cultural Heritage Management and Memory Organizations in Austerity Times: the Greek Paradigm	
Petros Kostagiolas, Georgos Papaioannou.....	66
Access to Cultural Heritage for People with Special Needs – the Polish Case	
Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska	74
Interoperability in Memory Institutions in Czechia: INTERMI Project	
Marie Balíková, Jana Šubová, Nadežda Andrejčiková.....	82
Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi	
Fethiye Erbay	92
Information and Communication Technologies in Cultural Heritage Management	
Turgay Kerem Koramaz	97
Documenting Our Recent Past: Digital Archive for Modern Architectural Heritage	
Yıldız Salman, Zeren Önsel Atala	106
Kültürel Mirasın Dokümantasyonu ve Fotogrametri	
Zaide Duran	113
Best Practices of Architectural Protection in Prizren Regional Centre of Cultural Heritage	
Shpresa Siqeca	119
Protecting Contemporary Cultural Soundscapes as Intangible Cultural Heritage: Sounds of Istanbul	
Pınar Yelmi	128
Cultural Heritage Conservation and the National Palace Gardens	
Elmas Erdoğan, Parisa Aliasghari Khabbazi	138
Bölgesel Halk Giyim Kuşamının Öneminin Yitirilme Nedenleri ve Koruma Altına Alınması	
Gerekliliğine İlişkin Öneriler	
Fatma Koç, Emine Koca	148
Kültürel Miras Varlıklarının Dijitalleştirilmesi Sürecinde Planlama Çalışmalarının ve Üstveri Tanımlamalarının Önemi	
Nevzat Özel	160

<p>DigitalSSM: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'nde Yer Alan Eserlerin Dijitalleştirilmesi Projesi Oya Arus.....</p>	167
<p>Digital Preservation Policies in Bulgaria and Turkey Tania Todorova, Bülent Yılmaz, Tolga Çakmak, Elisaveta Tsvetkova</p>	175
<p>Suna Kıraç Kütüphanesi Dijital Koleksiyonları: İş Akışı ve Standartlar Hüseyin Eşki</p>	183
<p>The Role of Local Newspapers in Mediating Collective Memory: The Case of Van Province Birgül Koçak Oksev.....</p>	195
<p>Medya Çalışmaları Bağlamında Kültürel Bellek: Basında Kültürel Belleğin İnşasının ve Sunumunun Balkan Savaşları Haberleri Örneğinde İncelenmesi Aytül Tamer Torun</p>	204
<p>A Missing Piece of the Social Memory: The “Kutup Yıldızı” (North Star) Journal Published by the Turkish Brigade during the Korean War Esra İlkay Keloğlu-İşler</p>	215
<p>Sosyal Medyada Kurumsal Arşivleme Sorunu Özlem Gökkurt, Hakan Demirtel</p>	226
<p>Visual Exploratory Tool for Storyline Generation Selim Balcısoy</p>	235
<p>Assessing Gamma-Ray Irradiation in the Conservation of Cellulose-Based Textiles Maria Geba, Cristina Marta Ursescu, Angelica Olaru, Teodor Malutan</p>	244
<p>Nadir Eserlerin Zarar Görebilirliğini Azaltacak Bir Yaklaşım Olarak Dijitalleştirme Dilek Özceylan Aubrecht, Şeyma Akın, Erman Coşkun.....</p>	253
<p>Regimes of the Romanian Identity Construction: Localization and Circulation of Cultural Heritage Knowledge Sonia Catrina</p>	264
<p>L' “Espion turc” on the Index Librorum Prohibitorum. Between Memory and Censorship Ida Triglia</p>	276
<p>Intellectual Property Rights of Digital Cultural Heritage Works: Evaluation of the Conditions in Turkey within the Scope of Europeana Şahika Eroğlu</p>	288
<p>The Restoration of Cultural Memory by Afro Turkish People in Turkey: Canon and Archive Gülrenk Hayırcıl Oral</p>	296
<p>Private Archives: The Structure and Position of City Archives in Turkey Yusuf Yalçın</p>	301
<p>Popüler Kültürümüzde Arşiv Belgelerimizin Geçerliliği: Siyasi ve Sosyal Etki Hakan Anameriç.....</p>	312
<p>Register of the Maps in National Archives of Estonia: Visions and Practices Liina Lõhmus, Tiia Nurmsalu.....</p>	321
<p>Bilgi Merkezlerinde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımı: Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Bilgi Merkezlerindeki Konumsal Verilere Erişim ve Dijital Coğrafi Arşivler Yaratma Safa Burak Gürleyen</p>	327
<p>Haritalarla Eski Dünya'ya Yeni Bakış Pervin Bezirci</p>	339
<p>Bilginin Toplumsallaşmasında Bir Bilgi Kaynağı Olarak Gölge Tiyatrosu: Karagöz ve Hacivat Hakan Anameriç.....</p>	360
<p>The Place and Importance of Seyahatnames in the Researches of Cultural Heritage Halide Sarıoğlu, Pakize Kayadibi ve Vildan Bağcı</p>	376
<p>Kültürel Mirasın Aktarımında Bilgi Arkeoloğu Olmak Ayşe Kasap</p>	388

A Knowledge Model for Supporting Digital Exploration of Historical Industrial Archives Monica De Martino, Marina Monti and Chiara Rosati.....	392
Kimlikli Kentler ve Türkiye’de Kent Müzeleri Zeynep Biçer.....	401
Unlocking a Memory: Experience and Use of Olfaction in City Museums Simge Zilif.....	407
Siyasal Belleğin Kuruluşunda Bellek ve Mekân İlişkisi: Ulucanlar Cezaevi Müzesi Örneği Gülten Ezgi Karataş.....	419
A Research on Awareness Level of Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum in the Town Mehmet Ali Akkaya	428
History of the World in a Library Lucian Dindirică and Alexandru Ionicescu	439
Türkiye’deki İl Halk Kütüphanelerinin Yerel Kültür Açısından Değerlendirilmesi Ahmet Altay, Ivanka Yankova	445
From Cultural Heritage to Cultural Memory Meral Alakuş.....	452
Museum Standardization in the Framework of Comparative European Models Dorina Xheraj Subashi	462
Müzelerin Çok Fonksiyonlu Kültür Kurumlarına Dönüşerek Değişen Dünyaya Uyum Sağlamalarının İncelenmesi Faysal İnan.....	470
The Impact of EU Structural Fund on Cultural Heritage the Dolj – Vratsa (România – Bulgaria) Cross Border Information and Communication Centre Lucian Dindirică	479
A Virtual Walkthrough Application on Cultural Heritage on Mobile Platform Abdullah Zawawi Talib, Chen Kim Lim.....	484
Condition Survey at Manuscript Libraries Pınar Çakar, Ayşegül Kocaman, Rümeyza Bükcü, Nurgül Akcebe, Esra Demiröz	495
Yazma Eserlerde Konservasyon Yaklaşımları: Eksik Kısımların Tamamlanması Hakkında Bazı Görüşler Gizem Erdem, Selen Şenel, İlknur Kaynar	506
Yazma Eser Koleksiyonlarının Tanıtımı Fatih Rukancı	517
Kültürel Miras Unsuru Olarak Yazma Eserler ve Nadir Eserlerin Korunması ve Yaşatılmasında İşbirliğinin Önemi Erol Yılmaz	527
EAD (The Encoded Archival Description) Mustafa Bayter	552
Üniversite Arşivlerinde Kültürel Belleğin Kayıt Altına Alınması: Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu Örneği Adnan Çapa.....	563
Bilgi Olarak Müze Nesnesi ve Bilgi Merkezi Olarak Müze Alev Ayaokur, Bülent Yılmaz	583
Kültürel Bellek Kuruluşlarında Koleksiyon Geliştirme: Koç Üniversitesi VEKAM Örneği Duygu Kevser Ülger	593
Müzecilikte Sayısal Çağ ve Adalar Müzesi Örneği Bülent Özden, Banu Barmak	601
Dolmabahçe Sarayı ve Yakın Çevresinde Kentsel Planlamanın Kültürel Miras Üzerine Etkileri Emine Atalay Seçen, Murat Ertuğrul Yazgan.....	615

The New Conservation and Resources Center of the Museum of European and Mediterranean Civilizations (MuCEM)	
Emilie Girard	627
Yazılı Kültürel Mirasın Kimyasal ve Biyolojik Tahribatlara Karşı Korunmasında Kitlesele Uygulamalar	
Mehmet Konuklar	635
Preventive Conservation of Palm-leaf Manuscripts in Gedong Kirtya: An Effort to Preserve Balinese Cultural Heritage	
Mahaztra Ravenska Putra, Syifa Adiba, Zulva Ibadati	648
SOKÜM Bağlamında Arguvan Türküleri	
Ülkü Akkuş, Gülşah Akkuş, Faruk Andaç	655
Museums and Their Archives in Information Management	
Edine F. Süleymanoğlu, A. Oğuz İcimsöy	667

Davetli Konuşma

Kültürel Mirasın Geleceği

Yaşar Tonta

*Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 06800 Beytepe, Ankara,
yasartonta@gmail.com*

Öz

Yaptığımız, yarattığımız, ürettiğimiz her şey (örneğin, entellektüel ve sanatsal eserler, performanslar, vd.) kültür olarak tanımlanabilir. Geçmişten gelen çok zengin bir kültürel mirasa sahibiz. Ama tüm insanlığa ait olan bu ortak kültürel miras çatışmalar, savaşlar ve ihmaller nedeniyle yağmalanmaya ve yok olmaya devam etmektedir. Uluslararası yasalara göre suç olmasına karşın 20. yüzyılda ortak kültürel mirasa büyük zarar verilmiştir. Bunun başlıca nedenlerinden biri geçen yüzyıl başında yaşanan ve günümüzde de devam eden “ulus-devlet”lerin kuruluş sürecidir. Ulus-devletlerin kuruluş aşamasında “öteki”lerin kültürel mirası en hafif deyişle ihmal edilmiştir. Oysa “öteki”lere ait bile olsa kültürel mirasın yok edilmesi, oyun kuramının kavramlarıyla ifade edecek olursak, bir tarafın kazandığı, diğer tarafın ise kaybettiği “toplamı sıfır olan bir oyun” değildir. Hatta kültürel mirasın yok edilmesi iki tarafın da kaybettiği bir oyun da değildir. Bu tür çatışmalarda tüm insanlık çok değerli ve bir daha yerine konulamayacak ortak kültürel mirasın bir kısmını yitirmektedir. Bu çalışmada kültürel mirasın ihmal edilmesinin nedenleri ile ihmal edilen kültürün kimin kültürü olduğu sorusu tartışılmakta, kültürel mirasın ekonomik değeri ve toplumsal yararları oyun kuramı aracılığıyla incelenmektedir. Kültürel mirasın geleceği, bu mirasın korunması, paylaşılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının bütün ülkelerin ve insanlığın ortak sorunu ve sorumluluğu olduğu vurgulanmaktadır.

Giriş

Ben Balkan göçmeni bir ailenin çocuğuyum. Babam o zaman Romanya, şimdi Bulgaristan topraklarında olan, Namık Kemal’in “Vatan Yahut Silistre” adlı oyununda adı geçen Tuna nehri kıyısındaki Silistre’de doğmuş. Annem de Silistre’nin “Ramaşıklar” köyünde (Rahman Âşıklar, şimdiki Okorş). Ancak Romen hükümeti tarafından ailelerin verimli toprakları ellerinden alınmış, Makedonya’dan getirilen Ulahlarla aynı evlerde yaşamak zorunda bırakılmışlar, angaryaya tabi tutulmuşlar, zamanla can ve mal güvenlikleri kalmamış (Duman, 2008, s. 26-28). Sonuç olarak daha çocuk yaşlarındayken 1937-1938’de aileleriyle birlikte Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmışlar. Önce yayan yapıldak eşyaları ve at arabalarıyla birlikte Silistre’den Köstence’ye gitmişler. Köstence Limanında çok sağlıksız koşullarda bir süre bekletildikten sonra gemiyle İstanbul’a getirilmişler. İstanbul’da önce karantinada yıkanıp paklanmışlar. Sonra İstanbul’a 50 km. uzaklıktaki Silivri ilçesine bağlı Selimpaşa Köyüne geçici olarak yerleştirilmişler. Bütün taşınmaz mallarını ve varlıklarını olduğu gibi Romanya’da bıraktıkları için üç yıl kendilerine yer-yurt verilmesini beklemişler. Daha sonra aile başına birkaç küçükbaş hayvan, bazen tek bazen bir çift öküz ve bir miktar toprak verilerek şimdiki Kavaklı Köyüne yerleştirilmişler. İkinci Dünya Savaşı öncesi, sırası ve sonrasında büyük sefalet çekmişler, yaşamlarını zor şartlar altında sürdürmüşler.. Ne yazık ki göç nedeniyle öğrenimleri yarıda kalmış..

Bizim evde “memleket” denilince hep rahmetli annemin-babamın doğduğu, yarım kalan çocukluklarını yaşadıkları topraklar anlaşılırdı. “Memleket” onlar için ölene kadar hiç değişmedi. Babam için “memleket” küçük çocukken sularında yüzdüğü Tuna kıyılarıydı. Annem içinse Dobruca Ovasının verimli topraklarında yer alan köyüydü. Ancak bu mutlu çocukluk yılları uzun sürmemiş. Annem o yılları özlemle

anar, yarım kalan okulundan söz eder, bize okulda öğrendiği ve o zaman hâlâ unutmadığı Romence kelimeleri heyecanla tekrar eder ve o günleri yeniden yaşardı..

Yıllar sonra onların doğduğu yerleri, babamın dokuz yaşına kadar çocukluğunu geçirdiği Tuna nehri kıyısındaki Silistre'yi, annemin köyünü ziyaret ettim. Silistre'de otobüsten inip şehir merkezine giderken terk edilmiş, kapısı kilitli, çevresi çöp ve molozla dolu bir cami dikkatimi çekti. Uzun yıllardan beri bakım görmediği ve kullanılmadığı belliydi. Göçlerden sonra azalan Türk nüfusu önce Romenler, sonra da Bulgarlar tarafından "öteki"leştirildiklerinden, belli ki, Türklerden kalan kültürel mirasa verilen değer de azalmıştı. Aslında aynı durum Büyük Mübadele'de Türkiye'den Yunanistan'a göç eden Rumların kültürel mirası için de geçerliydi. Örneğin, Mübadele'den önce bir Rum köyü olan Silivri'nin Ortaköy beldesindeki 1831 yılında yapılan ve 1. derece tarihi eser olan Aziz Dimitrios Kilisesi, Mübadele'den sonra uzun yıllar farklı amaçlarla (cami, depo, vd.) kullanılmış ve nihayet yıkılmaya terk edilmişti. Köyü ziyaret ettikçe içim sızlayarak fotoğraflarını çektiğim harabe halinde olan bu kilise yakın zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından restore ettirilerek "cami"ye çevrilmiş ve hizmete açılmıştır.¹ Caminin mihrabı kibleye (güneydoğu) bakacak şekilde kilisenin doğuya bakan sunak (altar) kısmına çapraz olarak yerleştirilmiş, safların doğru yönde tutulması için halılar da buna göre döşenmiştir.

Kültürel Miras

"Kültürel miras bir gruba ya da topluma ait önceki kuşaklardan miras kalan, halen korunan ve yararlanmaları için gelecek kuşaklara bırakılan fiziksel eserler ve somut olmayan özelliklerdir".² "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme"ye göre kültürel miras üç gruba ayrılmaktadır: (1) Tarih, sanat veya bilim açısından olağanüstü evrensel değeri olan **anıtlar** (mimari eserler, heykeller, resimler, arkeolojik yapılar, yazıtlar, mağaralar, vd.); (2) Mimarileri ya da buldukları konum nedeniyle tarih, sanat ve bilim açısından olağanüstü evrensel değeri olan ayrı ya da birleşik **yapı grupları**; ve (3) Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan olağanüstü evrensel değeri olan insan yapımı ya da insanla doğanın birlikte ürettikleri eserler ve arkeolojik alanları (sites) da kapsayan **alanlar**.³

Türkiye de dahil toplam 191 ülke "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme"yi imzalamıştır.⁴ Günümüzde "miras bilimi" (heritage science) diye bir bilim dalı ortaya çıkmıştır. "Kültürel mirasa erişim, kültürel mirasın korunması, yorumlanması ve yönetimi" olarak tanımlanan miras bilimi⁵ disiplinler arası (kimya, fizik, matematik, biyoloji, arkeoloji, felsefe, etik, tarih, sanat tarihi, ekonomi, sosyoloji, bilgisayar bilimleri ve mühendislik) bir bilim dalı ve araştırma alanıdır. Dünyada miras bilimi konusunda lisans üstü eğitim veren üniversiteler bulunmakta,⁶ konuyla ilgili bilimsel dergiler yayımlanmaktadır.⁷ Ancak bütün bu nispeten olumlu gelişmelere karşın ne yazık ki kültürel miras hak ettiği ilgiyi görmemekte, ihmal edilmekte ve gerektiği gibi korunmamaktadır.

¹ "Tarihi kiliseye cami 'açılm'ı" başlıklı Milliyet gazetesinde yer alan (25 Ağustos 2009) Şenol Demirci imzalı haber ve bu habere ilişkin video görüntüleri için bkz.

<http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1131868&Date=26.08.2009&Kategori=siyaset&b=Belediye,%20acilimdan%20cami%20acmayi%20anladi;>

<http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/08/25/tarihi.kiliseye.cami.acilimi/540575.0/index.html>

² https://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_heritage.

³ Sözleşme'nin özgün metni ve Türkçesi için sırasıyla bkz. <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> ve

http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmmc065/kanunmgkc065/kanunmgkc06502658.pdf.

⁴ Bkz. <http://whc.unesco.org/en/statesparties/>.

⁵ Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Heritage_science.

⁶ Bkz. Queen's University of Belfast,

<http://www.qub.ac.uk/schools/gap/StudyattheSchool/PostgraduateStudies/GraduateStudiesTaught/HeritageScience/> ve

University College London, <http://www.bartlett.ucl.ac.uk/heritage/programmes/mres-msc/>;

⁷ Örneğin, *Heritage Science* journal (Springer), <http://www.heritagesciencejournal.com/>; *Journal of Cultural Heritage* (Elsevier),

<http://www.journals.elsevier.com/journal-of-cultural-heritage/> ve *Journal on Computing and Cultural Heritage* (ACM),

<http://jocch.acm.org/>.

Kültürel Mirasın İhmal Edilmesinin Nedenleri

Peki, kültürel miras neden ihmal edilmektedir? Kültürel mirasın ihmal edilmesinin en büyük sebebi 19. yüzyıldan, özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren “ulus-devlet”lerin kurulmaya başlamasıdır. Bu süreçte yeni kurulan ulus-devletlerin “vatandaş” tanımı genellikle yeterince kapsayıcı olmamıştır. Çoğu zaman aynı dini, aynı dili ya da aynı etnik kökeni paylaşan insanlar “vatandaş” olarak tanımlanmış, geri kalanlar dışlanmış ve “öteki”leştirilerek ülkeyi terk etmeye zorlanmışlardır. Ötekilere ait kültürel miras ürünleri de “etnik temizlik” sürecinin bir parçası olarak yok edilmiştir (Mac an Airchinnigh, Sotirova ve Tonta, 2006, s. 32). Günümüzdeki “kimlik bağımlı”, “kimlikle sınırlı” (identity-bound) modern savaşlarla kültürel mirasın kasıtlı olarak yağmalanması ve yok edilmesi arasında da bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Bu savaşlar “yeni ulusalcılık” akımıyla bağlantılıdır. “Bellek toplulukları” olarak tanımlanan uluslar, vatandaşlarını neyi hatırlayıp neyi unutacakları konusunda eğitmektedirler. Kasıtlı kollektif unutkanlık (intentional collective amnesia) ve inkâr ulus inşa etme çabalarına katkıda bulunmaktadır (Van der Auwera, 2012, s. 53-55).

Aslında vatandaşlığın büyük ölçüde sadece kişinin mensubu olduğu dinle ya da etnik kökenle tanımlanması ilgili toplumlarda onulmaz yaralar açmıştır. Örneğin, Büyük Mübadele’de Ortodoks Hristiyan oldukları için Kapadokya Bölgesinden Yunanistan’a göç etmek zorunda kalanlar Yunanca bilmiyorlardı (Balta, 2003, 2012). Benzeri bir biçimde, zorunlu göç sonucu Batı Trakya’dan Türkiye’ye yerleştirilen Müslümanların büyük bölümü de Türkçe bilmiyorlardı. Silivri’de doğup büyüyen Mihri Belli 1940 yılında ABD’de hazırladığı yüksek lisans tezinde Büyük Mübadele’de Silivri’ye yerleştirilen Batı Trakya göçmenlerinin Türkçe bilmemeleri nedeniyle daha önce Türkçe yapılan muhtarlık seçimleri propaganda konuşmalarının Mübadele’den sonra Yunanca yapılmasının zorunluluk haline getirildiğini kaydetmektedir (Belli, 2006, s. 29; Belli, 1940).

Doğup büyüdükleri topraklarda dinleri nedeniyle yabancı, gönderildikleri yeni ülkelerinde dilleri nedeniyle yabancı olan ve büyük çileler çekmek zorunda kalan bu insanları Giritli göçmen bir ailenin kızı olan Prof. Ayşe Lahur Kırtunç “İki Kere Yabancı” başlıklı şiirinde şöyle betimlemiştir (Clark, 2006):⁸

Yerinde doğup yabanda kocamak

İki yerde de yabancı olmak!

Ne yazık ki aynı dışlayıcı vatandaşlık tanımının geçerli olduğu ulus-devletlerin kuruluşu günümüzde de devam etmektedir. Dahası, “ötekiler”in dini, dili, kültürel mirası da genellikle ihmal edilmekte, yok sayılmaktadır. 1990’ların ilk yarısında Balkan ülkelerindeki çatışmalarda kaybedilen kültürel miras buna örnek olarak verilebilir. Saraybosna’daki Bosna Hersek Milli Kütüphanesi ve Üniversite Kütüphanesi binası 1992’de yakıldı. Milli Kütüphanedeki 1,5 milyon kitap, 4000 nadir eser, 478 ciltli el yazması, 100 yıllık Bosna gazeteleri koleksiyonu zarar gördü ve tüm kütüphane koleksiyonunun sadece %10’u büyük çabalarla kurtarılabildi (Tonta, 2009, s. 425). Bu olay modern tarihin en büyük kasıtlı kitap yakma olayıdır (Riedlmayer, 2007, s. 110). Kütüphane koleksiyonunda bulunan 600 yıllık çok değerli Saraybosna “Haggadah”ının el yazması nüshası sürekli değişik yerlerde saklanarak kurtarılabildi. Neyse ki Endülüs mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan bu bina uzun bir onarım sürecinden sonra 9 Mayıs 2014’te yeniden hizmete açıldı (Sarajevo, 2014). Aynı yıllarda Bosna Hersek Milli Müzesi de bombalandı ve zarar gördü. (Maalesef Müze 2012 yılında tamamen kapatıldı.) Son olarak bu yılın başında Bosna Hersek Arşivleri ateşe verildi. Arşiv koleksiyonunda bulunan 1878-1918 dönemine ait belgelerle 2. Dünya Savaşı Savaş Suçları Komisyonunun belgeleri zarar gördü. Ne yazık ki sadece Bosna Hersek’in kültürel mirası değil, bu bölgedeki Merkezi Avrupa ülkelerinin de kendi tarihleriyle ilgili çok önemli kültürel miras ürünleri, kitaplar ve arşiv belgeleri bir daha geri getirilemeyecek biçimde bu

⁸ Türkiye ile Yunanistan arasındaki zorunlu göçle ilgili bir kitap yazan Bruce Clark bu şiiri kitabının başına almış ve kitabına da “İki Kere Yabancı” adını vermiştir (Clark, 2006).

çatışma ve yangınlarda yok edildi (Riedlmayer, 1995a, 1995b). Aynı dönemde Bosna Hersek'te aralarında 1579 yılında Bosna Sancak Beyi Ferhat Paşa adına yaptırılan Banyo Luka'daki tarihi Ferhadiye Camii de olmak üzere 136 cami hemen hemen tamamen yok edildi, 119 cami de ağır şekilde hasar gördü (Riedlmayer, 2002, s. 10).

Aslında savaşlarda ve silahlı çatışmalarda kültürel eserlerin, ibadet yerlerinin, birer bellek kurumu olarak adlandırılan kütüphane, arşiv ve müzelerin yok edilmesi bir savaş suçudur. 1949 Cenevre Sözleşmesinin 53. maddesi insanların kültürel ve ruhani mirasını oluşturan tarihi anıtlara, sanat eserlerine ve ibadet yerlerine karşı düşmanca hareketleri, bu nesnelerin askeri amaçla kullanılmasını ve intikam almak için yok edilmesini yasaklamaktadır (Protocols, 2010, s. 39). Benzeri bir biçimde 1954 tarihli Lahey Sözleşmesi silahlı çatışma durumunda kültürel mülkiyetin korunmasını şart koşmakta ve bu şartlara uyulmaması durumunda cezai yaptırımlar getirmektedir (Convention, 1954). Bunun yanı sıra, dünya kültürel ve doğal mirasının korunması, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunması sırasıyla 1972, 2003 ve 2005 tarihlerinde kabul edilen sözleşmelerle desteklenmektedir. Ama buna rağmen kıyım, yıkım ve yok etme devam etmektedir.

Yukarıda verdiğimiz Bosna Hersek örneğinde ilginç olan taraf, saldırganların bu suçu kendi kültürel mirasını yok ederek işlemiş olmalarıdır! Çünkü "düşman hedefi" olarak seçilen bu kurumlar "Bosna-Hersek'te yaşamış olan Müslüman, Sırp, Hırvat, Yahudi ve diğer tüm milletlerin tarihini ve kültürel mirasını" içermektedir. Oysa kendi kültürel mirasını yok etmek kültürel intihar anlamına gelir. Kültür soyutlanmış bir varlık değildir. Başka milletlerin kültürünü yok etmekle aynı zamanda kendi kültürümüzü de yok etmiş oluruz. Çünkü tüm kültürler iç içe geçmiştir ve birbirine bağımlıdır (Zgonjanin, 2005, s. 136-137).

İngiliz yazar Louis de Bernières "Partizanın Kızı" adlı romanında Türklerden, Hırvatlardan, Arnavutlardan ve hemen hemen herkesten nefret eden Roza adlı bir Sırp kadını anlatır ve şaka yollu Roza'yı kin gütmeye dışında insana her şeyi unutturan "Balkan Alzheimer's hastalığı"na yakalanmış biri olarak tanımlar (De Bernières, 2008, s. 51). Belki de Balkan Alzheimer's hastalığı, "öteki"lerin bizim kendi kültürümüze yaptıkları katkıları hatırlamamıza engel oluyordur!

Aslında "balkan" sözcüğü Türkçede ormanlarla kaplı sıradağlar demektir. Bu sözcük ilk olarak Bulgaristan'daki Balkan Dağları için kullanılmıştır. Daha sonra 19. yüzyılda "balkan" sözcüğü coğrafi bir bölgeyi tanımlamak için kullanılmış, Güneydoğu Avrupa'da batıda Adriyatik Denizi, güneyde Akdeniz ve doğuda Karadeniz ile çevrili yarımada Balkan Yarımadası olarak adlandırılmıştır (Pavic, 2000). Bu bölge uzun süre Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiş, bölgede 19. yüzyılın son çeyreğinde, 20. yüzyılın başında, 1. ve 2. Dünya Savaşları sırasında farklı dil, din ve etnik kökene sahip milletler arasında büyük çatışmalar ve trajediler yaşanmıştır. Balkanlarda ulus-devletlerin kuruluşu 20. yüzyılın sonunda ve 21. yüzyılın başında da devam etmiştir.

Son iki yüzyılda Balkanların çeşitli bölgelerinde meydana gelen karışıklık, çatışma ve savaşlar nedeniyle "balkan" sözcüğü de haksız bir biçimde negatif anlamda kullanılmaya başlanmıştır. "Balkan", "balkanlaştırma", "balkanizm" sözcükleri giderek yaşamak için tehlikeli, bölünmüş ya da çatışmalı bölgeler anlamına kullanılmaktadır (Pavic, 2000; Tonta, 2009, s. 420). Balkan Alzheimer's hastalığının da coğrafi bir bölge olarak öncelikle Balkanları etkilemesi bir tesadüf olmayabilir! Belki de bu nedenle Slovenya 1992'de Yugoslavya'dan ayrıldıktan sonra bir "Balkan ülkesi" olarak tanımlanmayı reddetmiştir. Günümüzde bu coğrafyadaki ülkeler Güneydoğu Avrupa ya da Merkezi Avrupa (Slovenya ve Hırvatistan) ülkeleri olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de de Balkanlar herhalde çoğu kimse tarafından genellikle kış mevsiminde soğuk hava dalgalarının geldiği coğrafi bölge olarak bilinmektedir..

İhmal Edilen Kimin Kültürü?

Kültürel mirasın ihmal edilmesine yeniden dönelim. Nasıl oluyor da ötekilerin kültürünü yok ederken bununla birlikte kendi kültürümüzü, insanlığın ortak kültürünü yok ettiğimizi anlayamıyoruz? “Kimin kültürü” sorusuna niçin nispeten dar bir bakış açısıyla bakıyoruz? Kültürün sürekliliğini algılamakta niçin güçlük çekiyoruz? Niçin geçmişteki kültürleri benimserken “seçici” davranıyoruz?

Bu sorulara kadim Anadolu topraklarındaki kültürlerden birkaç örnek vererek ışık tutmaya çalışalım. İnsanlık kültür ve uygarlığının gelişmesinde önemli bir yeri olan ve Orta Doğunun “Bereketli Hilali” (The Fertile Crescent) diye anılan bölge, Fırat ve Dicle ırmakları ve Harran Ovasıyla birlikte Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesini de kapsamaktadır. Bu bölgede yer alan Göbekli Tepe’de yapılan kazılarda yaklaşık 12.000 yıl önce o zamana kadar dünyanın her yerinde hakim olan avcı-toplayıcı kültürden Taş Çağı insanların ilk kez hayvan ve bitkilerin evcilleştirildiği yerleşik tarım kültürüne ve köy yaşamına geçişleri hakkında önemli bulgular elde edilmiş, Taş Çağı insanların tapınakları ortaya çıkarılmıştır. İnşa edildikten sonra toprakla örtüldüğü için dış etmenlerden çok iyi korunmuş olan bu tapınaklarda karmaşık ritüellerin gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Göbekli Tepe bulguları sayesinde insanlığın avcı-toplayıcı kültürden yerleşik kültüre geçiş döneminin tarihi yeniden yazılmaktadır (Schmidt, 2007, 2006, 2010, 2012).

Daha yakın tarihlerden örnek verelim: Günümüzde Türkiye’nin yer aldığı uygarlıkların beşiği Anadolu, İ.Ö. 3. bin yıldan başlayarak aralarında Troyalılar, Hattiler, Hititler, Likyalılar, Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Galatalılar, Romalılar, Bizanslar, Selçuklular ve Osmanlıların da bulunduğu kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Bir zamanlar Anadolu’da Keltlerin, Galatalıların yaşadığını çoğu kimse bilmez, ama Hititleri hemen hemen hepimiz duymuşuzdur. Anadolu’da Hititler döneminden miras kalan *Anzilia* (Zile), *Adaniia* (Adana), *Parha* (Perge) gibi pek çok yerleşim adı halen kullanılmaktadır (Alp, 2005, s. 63). Hititler aynı zamanda insanlık tarihinde ilk kez bir barış antlaşmasına imza atmışlardır. İ.Ö. 1259’da Hititlerle Mısırlılar arasında imzalanan Kadeş Barış Antlaşmasının kil tablet üzerine kazınmış Hititçe (bir Hint-Avrupa dili) orijinali (iki tablet) İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde sergilenmektedir. Tarihte imzalanan ilk barış antlaşması olması nedeniyle bu antlaşmanın bir röprodüksiyonu Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde asılıdır.

Belki bazılarınız Ankara’daki Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde Alacahöyük (Çorum) kazılarında çıkan arkeolojik buluntuları ve aslında Hattilere ait olan 24 cm’lik “Hitit Güneşi” kursunu da görmüşsünüzdür (Alp, 2005, s. 35-40; Akurgal, 2001). 1978’de Profesör Nusret Suman tarafından yapılan Sıhhiye meydanındaki “Hitit Güneşi” heykeli de bu figürün bir kopyasıdır ve bu heykel bir zamanlar Ankara Belediyesinin amblemi olarak kullanılmıştır. “Hitit Güneşi” heykeli o zamandan bu yana da tartışma konusu olmuştur. Bazı kimseler bu heykelin Türkiye’nin İslami mirasını temsil etmediğini düşünmektedirler. Kendilerini Orta Asya steplerinden gelenlerin torunları olarak gören bazılarına göre de bu heykel yeterince “Türk” değildir. Hatta Hititlerin Türk kökenli olup olmadıkları bile bilimsel literatürde tartışılmıştır (Alp, 2005, s. 62-67).

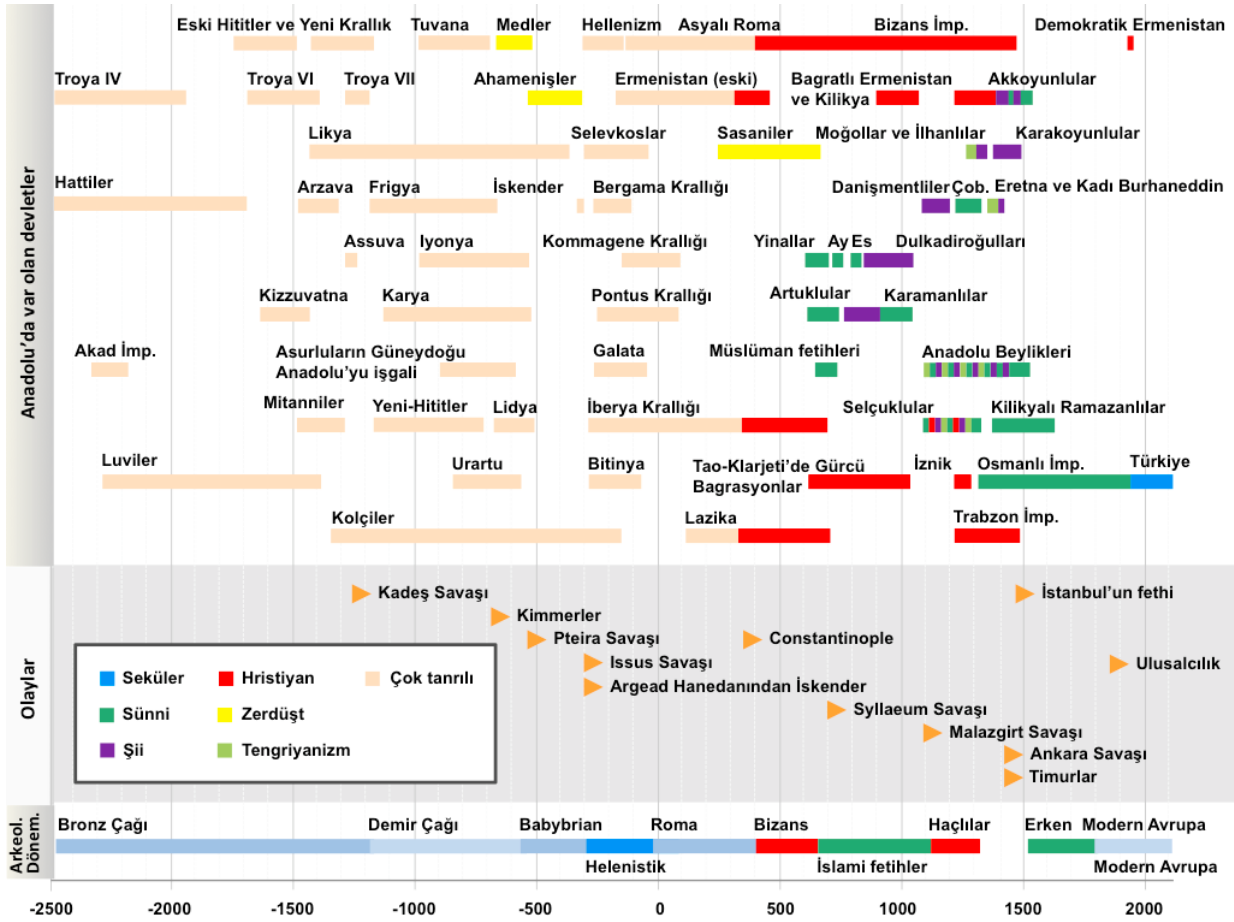
Oysa Anadolu’nun genetik mirası henüz tam olarak ortaya çıkarılmadığı gibi, yapılan genetik araştırmalarda halen Türkiye’de yaşayan insanların genlerinde yaklaşık %9 oranında Orta Asya’dan göç edenlerin genetik mirasına (Y kromozomu) rastlanmıştır. Bu oranın düşük olmasının temel nedeni Bronz Çağında Anadolu’nun nüfusunun artması ve geç Roma Döneminde tahminen 12 milyona ulaşmasıdır. Yani, Anadolu’da yerleşik mevcut nüfusun daha sonra Orta Asya’dan gelen ve Türkçe konuşan Selçuklu ve Osmanlı gruplarının genetik etkisini azaltmış olabileceği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, bulgular Anadolu’nun kültürel ve genetik olarak birbirinden farklı toplumlar arasında bir tampon bölge rolü oynadığını göstermektedir. Türkiye’deki genetik çeşitlilik, Anadolu’nun tarih boyunca farklı toplumlar arasındaki gen akışında hem önemli bir kaynak hem de alıcı olduğuna işaret etmektedir (Cinnioğlu ve diğerleri, 2004, s. 135).

Öyle görünüyor ki, hepimiz halen binlerce yıl önce Anadolu'da yaşamış olan çeşitli milletlerin genlerini taşımaktayız. Bu genetik mirası (kısmen ya da tamamen) reddetmemiz mümkün değildir. Anadolu'da yaşayan milletlerin genetik mirasının kültürel miraslarına da yansımından daha doğal bir şey olamaz. Nasıl ki geriye baktığımızda millet olarak "kimin genlerini taşıyoruz?" sorusuna kesin bir yanıt vermek mümkün değilse, "kimin kültürü?" sorusuna da Anadolu'da yaşamış olan ve halen yaşayan bütün kültürlerin miraslarını kucaklamadan doyurucu bir yanıt veremeyiz. Yani, genetik miras konusunda nasıl "seçici" davranamıyorsak kültürel miras konusunda da "seçici" davranamayız, davranmamalıyız. Bizden önce yaşayan bazı milletlerin kültürel miraslarını kabul edip koruma altına alırken, diğerlerininkini yüzüstü bırakıp bu kültürlerin yok olmasına göz yumamayız, yummamalıyız.

Bir zamanlar Anadolu'da yaşamış olan farklı uygarlıkların bize bıraktığı kültürel mirasın zenginliğini bir düşünün (Şekil 1). Bu kültürel mirasın büyük bir kısmını "öteki"leştirerek yok saymak halen bu topraklar üzerinde yaşayan sadece bizleri değil, bizden sonra gelecek kuşakları da yoksullaştırır. Şekle bakarak Anadolu'da yaşamış olan sadece bir milletin kültürel mirasını sahiplendiğimizi ve koruduğumuzu, toplamda çok daha zengin olan ötekilerin kültürel miraslarını dışladığımızı düşünelim. O zaman kültürel mirasımız çok eksik kalırdı. Örneğin, bir an için müzelerimizdeki Hititlerin, Likyalıların, Romalıların, Bizanslıların kültürel miras ürünlerinin olmadığını düşünelim. Aynı şey ötekilerin kültürel mirasları için de geçerlidir. Onlar da dışlayıcı bir tutum takındıklarında kendi kültürel mirasları eksik kalacaktır. Çünkü coğrafi olarak bütün ülkeler aynı coğrafyada daha önce yaşamış olan öteki kültürlerin miraslarından beslenir. Farklı kültürler arasında karşılıklı bağımlılık oluşur. Biri olmadan diğerini anlamak olanaksız hale gelir. Başka bir deyişle, her millet ancak ötekilerin kültürel miraslarını da koruyarak kendi kültürel mirasına anlam kazandırabilir.

Kültürel Mirasın Ekonomik Değeri

Kültürel miras bir kamu malıdır. Kültürel mirasın ekonomik değeri topluma sağladığı yararlarla ölçülür. Kültürel miras istihdam ve gelir sağlayarak ekonomiyi doğrudan etkiler, ya da turizm, konaklama gibi sektörlerle dolaylı katkı sağlar. Girdi çıktı analizi yöntemi kullanılarak yapılan bir araştırmada kültür ile ilgili etkinliklerin sektörel üretim çarpan katsayısı 1,72 olarak hesaplanmıştır (Ekşioğlu, 2012, s. 123). Kültürel etkinliklerin çarpan katsayısı tekstil ve inşaat sektörlerinininkinden daha düşük, ama tarım, eğitim hizmetleri, madencilik gibi sektörlerinininkinden ise daha yüksektir. Kültürel etkinliklerdeki 1 birimlik üretim artışı diğer sektörlerde 1,72 birimlik üretim artışına neden olmaktadır (Ekşioğlu, 2012, s. 128).

Şekil 1. Anadolu'da yaşayan devletler ve uygarlıklar (Kaynak: <http://en.wikipedia.org/wiki/Galatia>)

Kültürün ve kültürel mirasın ekonomik değerini ölçmek için farklı yöntemler kullanılmaktadır (O'Brien, 2010; Navrud ve Ready, 2002).⁹ Örneğin, koşullu değerlendirme yöntemiyle yapılan bir araştırmada UNESCO'nun Dünya Mirası listesinde yer alan Vietnam'daki bir tapınağı (Mỹ Sơn) ziyaret eden ve etmeyen yerli (Vietnamlı) ve yabancı 967 deneye farklı seçenekler sunulmuş ve tapınağın ziyaret etmek için ne kadar giriş ücreti ödemeye istekli oldukları (willingness to pay) sorulmuş ve tapınağın net bugünkü değeri hesaplanmıştır (giriş ücreti miktarına göre tapınağın net bugünkü değeri 0,9 ile 16,2 milyon Amerikan doları arasındadır). Hesaplanan fayda-maliyet oranı 1,07 ile 2,26 arasında değişmektedir (Tuana ve Navrud, 2008).

Aynı yöntemle İspanya'nın Valencia bölgesinde bakımsızlıktan yıkılan Araplar döneminden kalma Korsan Kulesinin (Pirate's Tower) restore edilip edilmemesi yöre halkından 252 kişilik bir denek grubuna sorulmuş ve kulenin restorasyonunun toplumsal yararı en az 396 bin avro olarak hesaplanmıştır. Oysa restorasyonun toplam maliyeti 120 bin avro imiş (Salazar ve Marques, 2005). Başka bir deyişle, deneklerin restorasyon maliyetinin üç katından daha fazla ödeme yapmaya istekli oldukları ortaya çıkmıştır.

Birleşik Krallık UNESCO Dünya Mirası Listesindeki 28 kültürel mirasının bu statülerini korumak için 2012 yılında başvuru ve işletme giderleriyle birlikte yaklaşık 15,7 milyon sterlin harcamıştır. Bu

⁹ Örneğin, koşullu değerlendirme (contingent valuation), iskonto edilmiş nakit akışı (discounted cash flow), hazsal fiyatlandırma (hedonic pricing) yöntemleri gibi. Daha genel olarak kültürel faaliyetlerin ekonomik etkisini ölçmek için yapılan araştırmalar için bkz. Ekşioğlu (2012, Tablo 18, s. 111-115).

harcamanın ülkeye toplam faydası 76,9 milyon sterlin olarak tahmin edilmiştir (Wider value, 2013, s. 59). Yani, kültürel mirasın fayda-maliyet oranı yaklaşık beş kattır.

Türkiye’de de fayda-maliyet analizi kullanılarak yapılan bir araştırmada “müzelerin parasal ve parasal olmayan faydalarının toplamı maliyetlerinden daha yüksek” bulunmuştur (Ekşioğlu, 2012, s. 141).

Kültürel Mirasın Korunması ve Oyun Kuramı

Yukarıda verdiğimiz üç örnek bize kültürel mirası korumanın toplumsal faydasının maliyetinden çok daha fazla olduğunu göstermektedir. Şimdi, bu üç örnekteki fayda-maliyet oranlarının ortalamasını (yaklaşık 3) alarak iki ülkenin kültürel mirası korumada işbirliği yapıp yapmamalarını oyun kuramına göre inceleyelim.¹⁰

Önce oyunun kurallarını koyalım: (1) Her iki ülke de kültürel mirası korumak için harcama yapmadıkları zaman koruma çabaları başarısız olur. (2) Ülkelerden sadece birinin kendi kültürel mirasını korumak için harcama yapması kısmi bir başarı sağlar, ama bu durum her iki ülke için de kabul edilemez. (3) Her ülke sadece kendi kültürel mirasını korumak için değil, diğer ülkenin kendi topraklarında bulunan geçmişten kalma kültürel mirasını korumak için de harcama yapar.

Bir ülkenin kültürel mirasını korumak için yaptığı 1 birim harcamanın o ülkeye doğrudan ve dolaylı olarak yaklaşık 3 birim ekonomik değer olarak geri döndüğünü kabul etmiştik. Yani kültürel mirası korumanın maliyeti 1 birim, getirisi 3 birimdir (net 2 birim). Oyun kuramına göre her iki ülke için olası seçeneklerin getiri matrisi Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Getiri matrisi

		B Ülkesi	
		Korudu	Korumadı
A Ülkesi	Korudu	5 5	2 1
	Korumadı	1 2	1 1

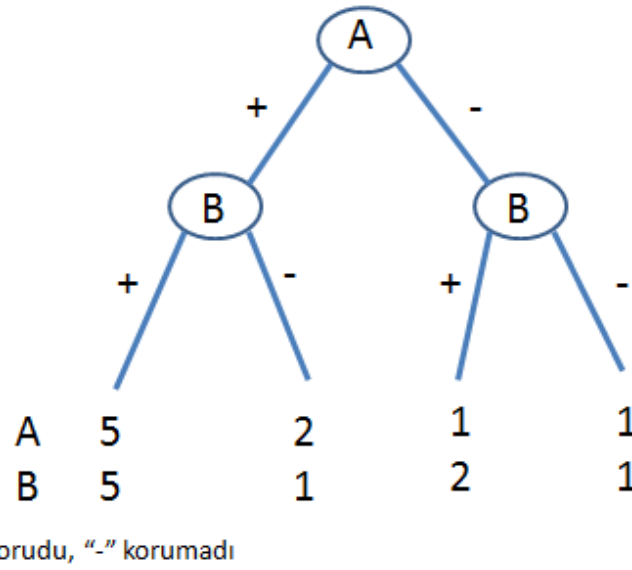
Her iki ülkenin de kültürel mirası korumak için herhangi bir harcama yapmamaları seçeneği sağ alt köşede (1, 1) verilmiştir. Kültürel mirası koruma maliyetine katlanmayacakları için iki ülkenin de 1’er birim “kâr”ları olacak, ama hem kendi kültürel mirası hem de diğer ülkenin kendi sınırları içindeki mirası zamanla yok olacaktır. Öte yandan, bir ülke kültürel mirası korumak için harcama yapıp diğeri yapmazsa, koruma amacıyla harcama yapan ülke 2 birimlik ekonomik değer elde edecek, korumayan ülke ise harcama yapmayacağı için 1 birim “kâr” edecektir (sırasıyla sağ üst ve sol alt köşedeki 2, 1 ve 1, 2 seçenekleri). Ama bir birim “kâr” eden ülke sadece kendi kültürel mirasını değil, diğer ülkenin kendi topraklarında bulunan kültürel mirasını da sonunda kaybedecektir. Oyunun kurallarına göre bu iki seçenek her iki ülke tarafından da kabul edilemez. Her iki ülkenin de hem kendi kültürel mirasını hem de diğer ülkenin kendi topraklarındaki kültürel mirasını korumak için harcama yapmaları seçeneği (5, 5) sol üst köşede verilmiştir. Bu stratejiyle her iki ülke de toplam beşer birimlik ekonomik değer elde ederler. Ekonomik değer toplumsal yararı da içerdiğini düşünecek olursak, her ülke 5 birimlik kârın iki birimini hem kendi kültürel mirasını hem de öteki ülkeninkini koruyarak elde edecektir. Dahası, bir ülke diğer ülkenin korumak amacıyla yaptığı yatırımdan yararlanarak o ülkedeki kültürel mirasını korumak için hiç harcama yapmadan ek üç birimlik ekonomik değer daha kazanacaktır.¹¹ (İlgili seçenekler için oyun ağacı Şekil 2’de ayrıca gösterilmiştir.)

¹⁰ Oyun kuramıyla ilgili popüler bir kaynak için bkz. Poundstone (1992).

¹¹ Nesli tükenmekte olan canlı türlerinin yok olmasını önlemek için geliştirilen benzer bir senaryo için bkz. Colyvan, Justus ve Regan (2011).

Kolayca görülebileceği gibi, her iki ülke tarafından da kültürel mirası korumak için harcama yapıldığında toplam 10 birim ekonomik değer elde edilmektedir. Aslına bakılırsa, korunan kültürel mirastan tüm insanlık yararlanacağı için toplumsal yarar çok daha yüksek olacaktır.

Tabii, burada ilk akla gelen noktalardan biri böyle bir oyun senaryosunun gerçek hayatta işleyip işlemeyeceğidir. Çünkü ayrık oyunlar (discrete games) sonlu sayıda oyuncudan, hamleden, olaydan ve çıktıdan oluşur. Farklı kültürler arasında samimi ve girift ilişkiler vardır. Kültürel miras ürünleri farklı mekânlara ve zamana dağılmıştır. Değişik ülkelerin kültürel mirası koruma öncelikleri birbirinden farklıdır. Kültürel miras ürünlerine atfedilen tarihi, ekonomik ve turistik değerler farklıdır. Kültürel miras çatışmalarının çözümü ve ülkeler arasında uzlaşma sağlamak zordur (Tonta, 2013).

Şekil 2. Oyun ağacı

Öte yandan çoğu ülkede kültür hâlâ ulusal bir sorun olarak görülmekte, dünya kültürel mirasını barındıran ülke koruma için ancak marjinal *ulusal* yararın marjinal maliyete eşit olduğu noktaya kadar harcama yapmaktadır (Frey ve Pamini, 2009, s. 1-6). Frey ve Pamini Dünya Mirasının küresel kamu malı olduğundan hareket ederek sadece ulusal düzeyde korumanın yeterli olmadığını, ülkelerin ortak savunması için kurulan NATO örneğinde olduğu gibi Dünya Mirasının da ortaklaşa korunması gerektiğini vurgulamakta ve bunun için bir sistem önermektedirler. Bu sistem (The Culture Certificate Scheme) Dünya Mirasına neyin dahil olduğuna karar verme, tek tek ülkelerin finansal sorumluluklarını belirleme, miras sertifikaları verme ve Dünya Miras Sertifikalarının ticaretinden oluşmaktadır. Dünya Mirası sit alanlarının sayısı fazla olduğu için, önerilen sertifika sisteminin Birleşmiş Milletler'in (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (Kyoto Protokolüne)¹² göre ticareti yapılabilen atmosfere karbon salınmasıyla ilgili çevresel sistemden daha iyi işleyebileceği düşünülmektedir.¹³

Gerçekten de, giderek azalan, yok olan dünya kültürel mirasının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için bütün ülkelerin, savunma ve çevre ile ilgili girişimlerde olduğu gibi, ortak hareket

¹² Bkz. http://unfccc.int/kyoto_protocol/mechanisms/items/1673.php

¹³ Uluslararası karbon salınımı ticareti yaparak çevreyi "kirletme hakkı"nın satın alınması ve bu ticaretin ahlaki olup olmadığıyla ilgili görüşler için bkz. Chatuverdi (2013) ve Sandel (1997).

etmesi gerekmektedir. UNESCO'nun bu yöndeki çabaları son derecede önemlidir. Ama sonuçta kültürel mirası koruma sorumluluğu tek tek ülkelerin üzerinde olduğundan bu çabalar yeterli değildir.

Kültürel mirasın yok edilmesi bir tarafın kazandığı, diğer tarafın kaybettiği "toplamı sıfır olan bir oyun" değildir. Hatta her iki tarafın da kaybettiği "kaybet-kaybet" türü bir oyun da değildir. Kime ait olursa olsun kültürel miras değerleri yok edildiğinde insanlık da ortak kültürel mirasının bir kısmını bir daha geriye getirilemeyecek bir biçimde kaybetmektedir. Fakat bu sürecin 21. yüzyılda da devam ettiğini görmek son derecede üzüntü vericidir.

Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi

2005 yılında imzaya açılan ve 1 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi önemli girişimlerden biridir.¹⁴ Bu sözleşme, bilgi ve kültürel miras kullanımının İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde tanımlandığı biçimiyle vatandaşların kültürel yaşama katılımlarının bir parçasını oluşturduğu fikrine dayanmaktadır.

Sözleşmenin ilk maddesinde kültürel miras hem insani gelişme, kültürel çeşitliliğin artırılması ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesi için bir kaynak hem de sürdürülebilir kaynak kullanım ilkelerine dayanan ekonomik kalkınma modelinin bir parçası olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Sözleşmenin diğer maddelerinde tarafların "kendi mirası kadar diğerlerinin kültürel mirasına ve dolayısıyla Avrupa ortak mirasına saygı göstermek"le yükümlü oldukları ve "kaynağını dikkate almaksızın, kendi yasal sınırları içinde yer alan kültürel mirasın değerinin farkında" olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Toplam 22 Avrupa ülkesince imzalanan ve 16 ülkede yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi, ortak kültürel mirası korumak için finansman sağlama, uygulama ve sürdürülebilirlik ile ilgili yasal dayanaklarla güçlendirilmelidir.

Sonuç

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 27. Maddesinde de vurgulandığı gibi, "herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma . . . ve bundan yararlanma hakkına sahiptir".¹⁶ Kültürel yaşama katılmak için ortak kültürel mirasımız olmalıdır. Ortak kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması en az ortak savunma, doğanın ve çevrenin, nesli tükenmekte olan bitki ve hayvan türlerinin korunması kadar önemli bir konudur. Dünya kültürel mirasını korumak için ortak hareket etmezsek, bunun için gerekli kaynakları yaratmazsak şimdiki ve gelecek kuşakların kültürel yaşama katılmalarını engellemiş olacağız.

Hepimiz dünya kültürel mirasının bütün biçimlerini gelecek kuşaklara aktarmakla yükümlüüz. Bu yükümlülüğü yerine getirmek için öncelikle birey olarak öteki kültürlerin dünya kültürel mirasına yaptıkları katkıları "unutmamıza" neden olan "Balkan Alzheimer's hastalığı"na yakalanmamalıyız. Ülke olarak ise hem kendi topraklarımızda yer alan kültürel mirası korumalı hem de öteki kültürlerin miraslarına saygı göstermeli ve sahip çıkmalıyız. Kültürel mirasın korunmasına konjonktürel olarak bakmanın, bu konudaki politikaları baskın siyasi görüşe ya da yaşadığımız döneme göre şekillendirmenin uzun dönemde ne kendi kültürümüze ne de "öteki" kültürlere bir yararı olur. Kültürel yaşama katılmamızı sağlayan ortak kültürel mirası daha örgütlü bir biçimde korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için bütün ülkeler yakın gelecekte

¹⁴ Bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?CL=ENG&CM=8&NT=199>.

¹⁵ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>. Sözleşmenin Türkçe çevirisi için bkz. Avrupa Konseyi (2006). Bu paragrafta tırnak içinde verilen alıntılar Sözleşmenin Türkçe çevirisinden alınmıştır.

¹⁶ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>.

ortak bir strateji üzerinde anlaşmalı ve bu stratejiyi uygulamalıdır. “Kültür yaratan, kültürü öğrenen ve öğretiren insan” (*Homo Culturalis*) (Güvenç, 1995, s. 196) olarak bunu istemek hepimizin hakkıdır.

Teşekkür

Şekil 1'i yeniden çizen Müge Akbulut'a teşekkür ederim.

Kaynakça

- Akurgal, E. (2001). *The Hattian and Hittite civilizations*. Ankara: The Ministry of Culture.
- Alp, S. (2005). *Hitit Güneşi*. Ankara: TÜBİTAK.
- Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi. (2006). Çev. Hasan Ferit Güngör. *Türkiye İdare Dergisi*, (466), 67-88. 27 Nisan 2014 tarihinde <http://www.europanostrat.org/files/file/Farokonvansiyonu.pdf> adresinden erişildi.
- Balta, E. (2003). “Gerçi Rum isek de Rumca bilmez Türkçe söyleriz”. The adventure of an identity in the triptych: *Vatan, Religion and Language*. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 8: 25–44. 3 Aralık 2015 tarihinde http://www.evangelialbalta.com/kitap/35_review.pdf adresinden erişildi.
- Balta, E. (2012). *Gerçi Rum isek de, Rumca bilmez Türkçe söyleriz: Karamanlılar ve Karamanlıca edebiyat üzerine araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Belli, M.M. (1940). The economic aspects of the compulsory minority exchange between Turkey and Greece. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Missouri-Columbia.
- Belli, M. (2006). *Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi: Ekonomik açıdan bir bakış*. 2. bs. Çev. Müfide Pekin. İstanbul: Belge Yayınları. (Yazarın 1940 yılında ABD’de Missouri Üniversitesinde hazırladığı “The economic aspects of the compulsory minority exchange between Turkey and Greece” başlıklı yüksek lisans tezinin Türkçe çevirisidir (bkz. Belli, 1940).
- Chatuverdi, S. (2013). Right to pollute? An understanding on the implications of international carbon trading market. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 6(10), 17-22. 27 Nisan 2014 tarihinde http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2389765## adresinden erişildi.
- Cinnioğlu, C. ve diğerleri. (2004). Excavating Y-chromosome haplotype strata in Anatolia. *Human Genetics*, 114, 127-148.
- Clark, B. (2006). *Twice a stranger: How mass expulsion forged modern Greece and Turkey*. London: Granta Books.
- Colyvan, M., Justus, J. ve Regan, H.M. (2011). The conservation game. *Biological Conservation*, 144, 1246–1253.
- Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954. (1954). The Hague. 30 Aralık 2014 tarihinde http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html adresinden erişildi.
- De Bernières, L. (2008). *A partisan’s daughter*. London: Harvill Secker.
- Duman, Ö. (2008). Atatürk döneminde Romanya’dan Türk göçleri (1923-1938). *bilig*, (45), 23-44.
- Ekşioğlu, Ş.Z. (2012). Kültürel sermaye ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin girdi çıktı analizi ve fayda maliyet analizi yöntemleri ile Türkiye için değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Frey, B.S. ve Pamini, P. (2009). Making world heritage truly global: The Culture Certificate Scheme. *Oxonomics*, 4, 1-9. 26 Nisan 2014 tarihinde http://www.bsfrey.ch/articles/C_515_Making_World_Heritage_Oxonomics.pdf adresinden erişildi.
- Güvenç, B. (1995). *Kültür ve eğitim (Derlemeler)*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

- Mac an Airchinnigh, M., Sotirova, K. ve Tonta, Y. (2006). Digital re-discovery of culture game of inquiry & the physicality of soul. *Review of the National Center for Digitization*, 9, 19-37. 28 Ekim 2014 tarihinde <http://elib.mi.sanu.ac.rs/files/journals/ncd/9/ncd09019.pdf> adresinden erişildi.
- Navrud, S. ve Ready, R.C. (2002). *Valuing cultural heritage: Applying environmental valuation techniques to historic buildings, monuments and artifacts*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- O'Brien, D. (2010). Measuring the value of culture: a report to the Department for Culture Media and Sport. 27 Nisan 2014 tarihinde https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/77933/measuring-the-value-culture-report.pdf adresinden erişildi.
- Pavic, S. (2000, 22 Kasım). Some thoughts about the Balkans. 11 Mayıs 2014 tarihinde <http://geography.about.com/library/misc/ucbalkans.htm> adresinden erişildi.
- Plaza, B. (2010). Valuing museums as economic engines: Willingness to pay or discounting cash-flows? *Journal of Cultural Heritage*, 11, 155-162.
- Poundstone, W. (1992). *Prisoner's dilemma*. New York: Doubleday.
- Protocols Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. (2010). Geneva: ICRC. 30 Aralık 2014 tarihinde https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf adresinden erişildi.
- Riedlmayer, A. (1995a). Erasing the past: The destruction of libraries and archives in Bosnia-Herzegovina. *Middle East Studies Association Bulletin*, 29, 7-11.
- Riedlmayer, A. (1995b). Maziyi silmek: Bosna-Hersek'teki kütüphanelerin ve arşivlerin tahribi. *Türk Kütüphaneciliği*, 9, 270-280. (Çev. Y. Tonta)
- Riedlmayer, A.J. (2002). *Destruction of cultural heritage in Bosnia-Herzegovina, 1992-1996: A post-war survey of selected municipalities*. 12 Mayıs 2014 tarihinde <http://archnet.org/system/publications/contents/3481/original/DPC1420.pdf?1384775281> adresinden erişildi.
- Riedlmayer, A.J. (2007). Crimes of War, Crimes of Peace: Destruction of libraries during and after the Balkan Wars of the 1990s. *Library Trends*, 56(1), 107-132.
- Salazar, S.D.S. ve Marques, J.M. (2005). Valuing cultural heritage: the social benefits of restoring an old Arab tower. *Journal of Cultural Heritage*, 6, 69-77.
- Sandel, M.J. (1997). It's immoral to buy the right to pollute. *The New York Times*, December 15, 1997. 27 Nisan 2014 tarihinde <http://www.nytimes.com/1997/12/15/opinion/it-s-immoral-to-buy-the-right-to-pollute.html> adresinden erişildi.
- Sarajevo then and now. (2014, 9 Mayıs). 11 Mayıs 2014 tarihinde <http://blogs.reuters.com/fullfocus/2014/05/09/sarajevo-then-and-now/> adresinden erişildi.
- Schmidt, K. (2006). *Sie bauten die ersten Tempel: das rätselhafte Heiligtum der Steinzeitjäger; die archäologische Entdeckung am Göbekli Tepe*. München: Beck. (Bu kitabın Türkçe ve İngilizce çevirileri için sırasıyla bkz. Schmidt (2007, 2012).)
- Schmidt, K. (2007). *Taş çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe: En eski tapmağı yapanlar*. Çev. Rüstem Aslan. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Schmidt, K. (2010). Göbekli Tepe – the Stone Age Sanctuaries. New results of ongoing excavations with a special focus on sculptures and high reliefs. *Documenta Praehistorica*, 37, 239-256.
- Schmidt, K. (2012). *Göbekli Tepe: A Stone Age sanctuary in South-Eastern Anatolia*. Tr. by Mirko Wittwar. Berlin: Ex Oriente e.V.
- Tonta, Y. (2009). Preservation of scientific and cultural heritage in Balkan countries. *Program: Electronic Library and Information Systems*, 43(4): 419-429.
- Tonta, Y. (2013). Whose cultural heritage is it anyway? Preservation of cultural heritage as a collective endeavor. *1st International Conference on Cultural Heritage, Media and Tourism (ICCMT 2013), January 18-19, 2013, Ohrid, Macedonia*. 13 Mayıs 2014 tarihinde http://www.youtube.com/watch?v=ID6O62_p8UE adresinden erişildi.
- Tuana, T.H. ve Navrud, S. (2008). Capturing the benefits of preserving cultural heritage. *Journal of Cultural Heritage*, 9, 326-337.

Van der Auwera, S. (2012). Contemporary conflict, nationalism, and the destruction of cultural property during armed conflict: A theoretical framework. *Journal of Conflict Archaeology*, 7(1): 49–65.

Wider value of UNESCO to the UK: 2012-2013. UK National Commission for UNESCO. 24 Nisan 2014 tarihinde <http://www.unesco.org.uk/uploads/Wider%20Value%20of%20UNESCO%20to%20UK%202012-13%20full%20report.pdf> adresinden erişildi.

Zgonjanin, S. (2005). The prosecution of war crimes for the destruction of libraries and archives during times of armed conflict. *Libraries & Culture*, 40(2), 128-44.

Invited Speech

Cultural Heritage in the Digital World: From the Treasure House to Global Traveller

Claudia Fabian

Bavarian State Library, Germany, claudia.fabian@bsb-muenchen.de

This paper has been presented in the context of the international congress on the management of cultural heritage and cultural memory institutions organized by the Association of University and Research Libraries (UNAK), Istanbul University and the Republic of Turkey Prime Ministry in 2014. The choice of the conference theme mirrors the importance of this subject in Turkey, as in other countries.

The invitation to deliver a keynote speech kindly suggested and supported by the Goethe Institute in Istanbul brings with it a challenge, it thus comes from a different country with its own perception of cultural heritage. Heritage, and the value of heritage and its care, although supported by a number of international organisations, reveals a wide range of national, culturally anchored perceptions and approaches. I do not know a great deal about Turkish culture, or the Turkish institutional context, and I do not understand the Turkish language, but still we have a common cultural heritage over thousands of years. I remember my student studies of Virgil's Aeneid – Aeneas fleeing from burning Troy carrying his father Anchises, and the traditions and cultural heritage of what is today's Turkey on his shoulders, to become the founder of Rome and a huge Empire. I also remember my studies of Patristic thought developed and put into words in the Councils of Nicaea and Constantinople. What an impact this has had on our culture even today. Cultural heritage has been a global traveller for as long as our memory stretches and it is still so today through the digital tools of our time. Next to people getting to know one another better, cultural heritage, and the sharing of knowledge and care for cultural heritage, continues to be a pre-eminent, very genuine and fruitful means for mutual understanding and appreciation – and, today, the digital world offers us new unique tools.

The Treasure House

Cultural heritage – only one aspect of a library

Libraries care for cultural heritage materials among a growing volume of other content and services, and so care of cultural heritage is only one - although a very noble - aspect of today's librarianship. Cultural heritage is thus embedded into a much larger context from which it receives its strength and value, from which it profits, and into which it contributes its own share. Some years ago, the Bavarian State Library, where I am responsible for the department of manuscripts and rare and early printed books, defined its mission as being based on three pillars (taking inspiration from the royal staircase leading up to the reading room in its early 19th century building) – a treasure house; a multimedia service provider for research and information; and an innovation centre for digital technologies and services.¹ The interaction of these missions in today's digital world assists the visibility and importance of cultural heritage, allowing it to reach far beyond the 'campus', 'the primary service group' for a library – and thus to become a global traveller. Let me list some of the benefits from which it profits: online services and communication in cataloguing, databases, data formats, authority files, user services available worldwide, interlibrary loan, document delivery, portals, gateways, digitization, advanced preservation methods, enhanced security systems, better storage facilities, and virtual exhibitions and presentations.

¹ Cf. <http://www.bsb-muenchen.de/en/about-us/the-library-in-brief/>

Cultural heritage – a unique identifier

We live in congenial times for cultural heritage in libraries. Nowadays, it is generally considered an asset to a library; it distinguishes libraries from each other; it is their unique identifier, their fingerprint in a world where primary research material, the usual collections of a research library, becomes more and more homogenous, is licensed in packages and is provided through electronic access. Cultural heritage is 'content', and it is even of monetary value.

What is cultural heritage?

By cultural heritage we understand the treasures of a library, the unique material, the rare items, but also older material. We may debate the definition of 'old' – in my professional career I have seen the date move from until 1800, to 1830 to 1914/18 and now to 1945/46 at the end of the Second World War. Cultural heritage comprises not only individual items but collections – papers, photographs, libraries - defined by provenance, and/or by theme. It is not all about books or codices, but also papyri, globes, maps, music, images, videos, archival material, letters, bindings, printing types, furniture. Cultural heritage in a library, in the treasure house, is wide-ranging and different. It is our duty to be aware of this wide spectrum of material, its particular needs, to preserve and advocate its value for today and tomorrow, and to make it fit for travel in the digital world today. Digitization allows to share cultural heritage in the global village, within Europe and the world, to contribute the treasures of an institution to the memory of the world, to distribute images and information without losing ownership and responsibility, and without harming the integrity of the object and the context of its custody. We are able to communicate and to use cultural heritage as a service not only for research (as we have done in the past) but also as an 'attraction' to a wider, general audience without compromising its value, but, indeed, by adding value.

Hidden collections and assets

Some cultural heritage material is well-known and has had an impact for centuries; some may be less spectacular, but it is still important, be it only by its presence in the collection. Undiscovered cultural heritage may be hidden in recesses of materials yet to be described or in questions about known material that have not yet been asked. We should aim to have an overview of what is in the stacks, including 'hidden collections'. Even if we cannot describe everything fully, we should try to name it since a brief statement is better than nothing. In the Bavarian State Library, for example, a manuscript containing twenty-nine hitherto unknown Greek homilies by Origenes was discovered in 2012 by the cataloguer, Dr Marina Molin Pradel, in the course of a detailed cataloguing exercise which had been in progress for more than twenty years: the manuscript had been part of the collection since 1571, had even been digitally available on the Internet since 2011, an amazing discovery.² Smaller discoveries are more common, unknown texts, unknown authors, fragments of texts, the identification of artists, scribes, etc. - they all contribute to our knowledge of the past. One of the values of cultural heritage materials is that they can be meaningful in so different aspects. Again digitization can be helpful here: there are interesting projects digitizing masses of uncatalogued items, postcards, letters, illustrations, photographs, seeking the public's help in identification, description or transcription, sometimes using easily available tools and getting good results.³ Others are at a more sophisticated level - for example, digitizing watermarks⁴ or rubbings of blind tooled bindings⁵. These all

² cf. <https://www.bsb-muenchen.de/presse/archiv/archiv-einzeldarstellung/article/spektakulaerer-fund-griechische-originalpredigten-des-origenes-von-alexandria-entdeckt/>; Claudia Fabian: 29 griechische Predigten des Origenes : ein spektakulärer Fund als Ergebnis der DFG-geförderten Erschließung mittelalterlicher Handschriften. – In : Bibliotheksforum Bayern 7,3 (2013), p. 185-187 [ISSN 0340-000x]; Lorenzo Perrone: Der Origenes-Fund der Bayerischen Staatsbibliothek. – In: Bibliothek und Wissenschaft 47 (2014), p. 67 - 79

³ cf the project of University College London, Transcribe Bentham: <http://www.ucl.ac.uk/news/news-articles/0714/230714-transcribe-bentham-10000-milestone>

⁴ cf. <http://www.wasserzeichen-online.de/wzis/index.php>

⁵ cf. <http://www.hist-einband.de>

work thanks to wide co-operation and collaboration, no longer at the level of one library or librarian or researcher but in a network, building on achievements of the past.

Cultural heritage – national, patrimonial

Cultural heritage defines identity and as a result it can often be reduced to national, patrimonial outputs. This perception is relatively young, going back to the 19th and early 20th centuries. It is very much linked to the establishment and self-esteem of nations, but also - in the libraries world - to a cooperative approach between national responsibilities and shared international cooperation, which could be realised once the digital world and the effective exchange and transport of electronic data came into being. Each country's special responsibility for its national output was advocated in IFLA's concept of 'Universal Bibliographic Control'⁶, with a focus on national libraries collecting national heritage with the assistance of legal deposit (and continuing to do so for the born digital publications), and with the rise of modern database-based national retrospective bibliographies. Today, we can very efficiently share them internationally, sometimes usefully aggregated and enriched by other high level data worldwide. Here can be mentioned, for example, the Consortium's of European Research Libraries (CERL's) Heritage of the Printed Book database (HPB)⁷, The European Library (TEL), a joint undertaking by national libraries, now open to all research libraries and transforming into a European service provider in data aggregation and enrichment⁸, and also OCLC's WorldCat. Identifying the items in a library collection by the unique identifier for the edition (or manifestation in FRBR terms) provided by the national retrospective bibliographies (e.g. EDIT 16⁹, ESTC¹⁰ or STCN¹¹) makes them ready to travel. I am used to inviting colleagues within and without Germany to do so. The three retrospective national bibliographies in Germany (VD 16, VD 17 and the recent VD 18)¹², all online databases, for example, provide the backbone for co-operative digitization projects aimed at digitizing one copy of each edition.

Digitally born cultural heritage

At the present day, national responsibility and international co-operation also has to address the new challenge for the future: digital born cultural heritage (emails, electronic research environments, e-books, e-papers, e-journals, websites, applications, videos and digital photos, blogs etc.), a long list of free floating information and/or communication. When it comes to caring for the new digital born heritage material, technology and co-operation are key issues, as is the traditional appraisal of this material for preservation. This impressive and fast growing 'information overload' can only be collected and preserved at a commonly agreed research and culture-based level, usually by a national library or in a carefully defined and co-ordinated scheme for national and international responsibility. Difficult questions of rights and the expensive long-term preservation of digital objects must be addressed. We should be aware that these materials must also claim our attention if we wish cultural heritage not only to be about the past but about the future, too. UNESCO starting with a conference in 2012 "Memory of

⁶ cf. <http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/Documents/IFLA%20Professional%20Statement%20on%20UBC.pdf>

⁷ cf. <http://www.cerl.org/resources/hpb/main>

⁸ cf. <http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/>

⁹ Census of Italian 16th Century Editions, cf. http://edit16.iccu.sbn.it/web_iccu/ehome.htm

¹⁰ English Short Title Catalogue, cf. http://estc.bl.uk/F/?func=file&file_name=login-bl-estc

¹¹ Short Title Catalogue Netherlands, cf. <http://www.kb.nl/en/expertise/for-libraries/short-title-catalogue-netherlands>

¹² Claudia Fabian: Die geplante Nationalbibliographie für das 18. Jahrhundert, VD 18, in Kontinuität zu VD 16 und VD 17. In: Kirchliches Buch- und Bibliothekswesen: Jahrbuch 2007/08, p. 43–58; Dorothea Sommer: VD 16, VD 17, VD 18: Diversität und Integration. In: ABI Technik 30,2 (2010), p. 120–128; Heiner Schnellling: Die Verzeichnisse der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 16., 17. und 18. Jahrhunderts. Kontinuität und Innovation. In: Bibliothek und Wissenschaft 43 (2010), p. 199–214.

the World in the digital age"¹³ has an interesting programme, called PERSIST¹⁴, on defining the elements which should be preserved as cultural heritage.

Cultural heritage – open to the world since the foundation of libraries

Libraries are places which have demonstrated an openness to the world ever since they came into being, places for collecting the knowledge of the world. The cultural heritage within our libraries transcends national boundaries – it reflects history in a wide sense and context, exchanges, migrations, admirations, the history of collecting, but also power, wars and booty; and today: co-operation and sharing responsibility. Cultural heritage is memory, the memory of the world and as such transcultural. To give again the example from the Bavarian State Library. Since its foundation in 1558 Greek, Hebrew, Arabic books are part of its collection¹⁵. Among other special collections from Eastern Europe, the Orient and Asia, we are proud to own 750 manuscripts in the Turkish language, among them a large collection in Ottoman script before the reforms of Atatürk in 1928, a complete collection of the seventeen Müttefferika imprints, 47,500 Turkish printed books. Much has been digitized and made accessible worldwide, thanks to the partnership with Google and the own digitization activities of the library.¹⁶ The digital world also allows to use heritage as publicity: following the Bavarian State Library's first app on its treasures, the second was on famous Oriental books – to be downloaded for pleasure and information.¹⁷

Cultural heritage profits from worldwide distribution

Although nowadays legislation and trade limits are rightly aware of the national importance of cultural heritage and prevent uncontrolled export and theft, which, incidentally, is more easily reinforced when the objects are digitally documented and their identity and their ownership is clearly stated, we all profit from the broad world view offered through the wide transmission and spread of cultural heritage.

If we consider early printed books distributed throughout libraries worldwide, we can see a clear shift in appreciation. Aside from bibliophiles and noble collections, books were initially mainly valued for their texts as information. Item specific attention was first given to incunabula, to study the very beginnings of printing from 1450 to 1500, from the mid 19th century, then the bibliographies focused on different editions alongside the development of critical text editions. Today, the digitizing of print collections might threaten individual copies if only the text or the edition was valued. But today's research is interested in other questions: distribution, the history of reading and knowledge, the individual history of an item, its provenance, use, individual features like handwritten comments, bindings, illustrations, pre- or post-texts and censorship: each item tells its own story and, luckily enough, there are a substantial number of 'duplicates' distributed around the world.

Legacy description and data – an important part of cultural heritage in the treasure house

Being librarians we should also be aware that not only are the documents themselves part of cultural heritage but their description is, too. In today's language we would say that both the object itself and the metadata describing it are of importance. Attention should be paid to every kind of legacy description: inventories, catalogues, exhibitions, databases and websites in order to gather information about the objects, to assess its value and to maintain it. It helps to translate the various aspects under which an object can be important. Today, this description can go as far as transcribing (or OCRing) the

¹³ cf. <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/events/calendar-of-events/events-websites/the-memory-of-the-world-in-the-digital-age-digitization-and-preservation/>

¹⁴ cf. http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/persist_unesco_digital_strategy_for_information_sustainability/back/9597/#.VCVYAhB0aAc

¹⁵ Kulturkosmos der Renaissance: Die Gründung der Bayerischen Staatsbibliothek. Wiesbaden: Harrassowitz, 2008 (Bayerische Staatsbibliothek: Ausstellungskataloge; 79)

¹⁶ Artikel über unsere Sammlungen bzw. Link auf die richtigen Seiten ...

¹⁷ cf. <http://www.bsb-muenchen.de/en/services/virtuelle-angebote-app0/>

whole text, thus providing all the information formerly only available to a careful reader with an excellent memory, which can now be shared, compared, and machine interpreted at a worldwide level. We are only at the very beginning of this process, which will help us investigate the contents and networks of cultural heritage better. The same is true of analyzing illustrations. Sharing the images formerly hidden in printed books or manuscripts and comparing them to what we see in museums, archaeological sites, buildings and in photographs with the help of computers will allow many new discoveries. As an example, the similarity search in the Bavarian regional portal – Bavarikon – offers this kind of automated detection and access in a beta version¹⁸.

Cultural heritage – a global traveller

In order to deal with cultural heritage in a strategic way and share it efficiently, it must be included in the library's strategy and priorities and be open to wider alliances within and beyond the library world. These alliances are traditionally with universities, academies and research institutes, but in the digital world they are also with museums and archives and other memory institutions. Cultural heritage is no longer only for libraries and research but also for local communities, for the country, for the world, for tourism and for inspiration.¹⁹

Methods of sharing: original – digital object - metadata

There are many ways of presenting and sharing these assets – and digitization is paramount among them since it allows direct access to the copy through an image of the original which tells more than words. Digitisation is a means of better access and of better protection but it is never a substitute for the original, which must remain at the centre of care and attention in the treasure house. What makes cultural heritage a meaningful and comprehensible global traveller is not the digital copy in itself. It is the description, the cataloguing, the metadata (in today's vocabulary), the suitability of these data for the internet and the global access, thanks to the semantic web.

Cultural heritage material has a long tradition of being made known, shared and published. In the Bavarian State Library the earliest modern printed catalogues were for manuscripts,²⁰ a long time before anyone thought about sharing records for printed books. Today, cultural heritage material is often displayed on the institution's website, and this is a form of description and cataloguing, although a very transitory one as web pages readily change and information disappears.

Cultural heritage – part of the library's general catalogue as central memory

I would strongly advocate that all library material, including all cultural heritage and special collections, should be described in a library's main general catalogue, be it at a very basic level, before (or in parallel to) giving detailed descriptions in special databases or tools.²¹ The maintenance of local online special catalogues is a risk, especially when they have special features known only to one or a few people, because they constantly need extra care and updating. They tend to fall into oblivion, and then the data

¹⁸ cf. <http://www.bavarikon.de/en/node>, search by Places, Similarity Based Image Search, 3D Objects, Maps, People, Institutions, Objects, Topics, Literature Portal Bavaria, this search is also offered within the digital collection.

¹⁹ More on this: Claudia Fabian: Curating a manuscripts collection – An overview of tasks and other aspects relating to manuscripts in a modern library. – In : Summer School in the study of historical manuscripts : Proceedings / ed. by Mirna Willer and Marijana Tomic. – Zadar : Sveuciliste u Zadru, 2013, p. 393-406, http://www.unizd.hr/Portals/41/elektronicka_izdanja/summer2904_tisak.pdf

²⁰ In 1602: *Catalogus graecorum manuscriptorum codicum, qui asservantur in Inclyta Serenissimi utriusque Bavariae Ducis (...) Bibliotheca. Ingolstadt 1602 and immediately after the secularisation since 1806: Ignaz Hardt: Catalogus codicum manuscriptorum graecorum Bibliothecae Regiae Bavaricae 1–5. München 1806–1812.*

²¹ With more details on this issue: Claudia Fabian: *Erschließungsmanagement im Bereich kulturelles Erbe*. In: *Praxishandbuch Bibliotheksmanagement* / hrsg. von Rolf Griebel, Hildegard Schäffler und Konstanze Söllner. Berlin: DeGruyter, Saur, 2014, Vol. 1, 5.5, p. 410-428.

is lost. The general online catalogue – as the central memory and full record of the library’s holdings - is the paramount tool for data maintenance, data exchange and integration of other data, adding links to digital copies or to more information available about a described item and providing other services. This is as important for cultural heritage material as for any modern media or resources. The general catalogue uses internationally shared available standards and formats, and offers options for authority control and reuse of data. Digitization workflow tools often derive the bibliographic metadata from this catalogue which are then supplemented by rights information, digitization parameters and those (so called “structural”) metadata which are directly linked to each image of the digitized objects, and serve as a roadmap when browsing the digitized copy. The navigation through links to other databases is a general feature of these catalogues and allows clever linking to more detailed descriptions of cultural heritage worldwide – e.g. to Incunabula Short Title Catalogue (ISTC) or Gesamtkatalog der Wiegendrucke (GW), to VD 16, to specialized manuscript databases, like Manuscripta Mediaevalia, etc.

Special databases for cultural heritage material

For cultural heritage material there are also a lot of material-specific approaches, special databases for special material, allowing for a very differentiated, object-specific, deep description - and again these should be shared co-operatively at a national (even international) or at least a regional or thematic level. There are special databases for manuscripts, incunabula, maps, images, and there are retrospective national bibliographies in addition to catalogues. Even these special databases may point to more detailed analysis in other data contexts, be it through authority data, e.g. for provenance, printers, or special reference tools e.g. for watermarks or bindings. It is best for the material to be integrated into the largest special context available to be shared and made available internationally. Although it is tempting to have a local manuscript or images or broadsheet database, integrating it within a larger context gives better services and a better guarantee for ongoing maintenance and care - and this should be taken into account before designing a local special application. And, of course, well-structured and indexed special databases can be connected to the local general catalogue or targeted by the local catalogue.²²

Travel in the digital information context

One of the challenges in today’s description of cultural heritage is that it is done in a very open and differentiated context. We cannot only look at the material and the legacy information about it of only one, our, library; we have to evaluate the digital information context around us. This may make our task easier as we can profit from work done elsewhere, from standards, established formats and available authority data. But we also have to consider contributing our part to this sharing of information. We have to consider those databases, portals, data sets into which we want our information to be integrated, e.g. CERL’s HPB or manuscripts portal²³, TEL, OCLC’s WorldCat, World digital library (WDL)²⁴, etc. These tools now transcend the library world: sharing with museums and archives, the other memory institutions, is also on the agenda, as well as the establishment of virtual research environments. Most of these portals do not allow for cataloguing, only for data integration: some only take data for digital objects while some also take records which describe physical objects. This world is growing and in constant movement. There is EU funding for international consortia of libraries and research projects, and there are alliances with industry and private companies – the work of today’s cultural heritage librarian is as much inside as outside the treasure house.

²² More on this: Claudia Fabian: The challenges of manuscript description in the information landscape of the modern library. – In : Summer School in the study of historical manuscripts : Proceedings / ed. by Mirna Willer and Marijana Tomic. – Zadar : Sveuciliste u Zadru, 2013, p. 219-240 http://www.unizd.hr/Portals/41/elektronicka_izdanja/summer2904_tisak.pdf

²³ cf. <http://cerl.epc.uu.se/sportal/?lang=en>

²⁴ cf. <http://www.wdl.org/en/>

Sharing and access

I am well aware that too much distribution can be a problem as we lose control of our data, are no longer sure about updates and corrections, and duplication can occur if data from various resources are integrated into one environment. But as for every global traveller, curious and confronted with surprises and dangers, we have to let go if we want our material to be meaningful. Keeping and safeguarding is the duty of the treasure house; the digital world is a pilgrim. And as with all global travelling, we can only advance by sharing clever and ever more sophisticated transport devices: formats, standards, linked open data. And this world of data and formats is not stable, it is in constant development. In Germany we are now getting ready to implement the new, internationally conceived cataloguing rules – the 'RDA' (Resource Description and Access²⁵), based on the logic of the Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)²⁶.

A cooperative approach also helps us to avoid duplication of effort and investment, especially with digitized material, since everything should be about sharing and free open access. Copyright restrictions do not apply to historic material, it is up to the legislation or the individual library not to impose other limits of use, e.g. reproduction fees, although this is a difficult issue. Again the standards for licenses at a European level make good progress – it is one of the really excellent features of Europeana - and I would encourage to share in the new, internationally valid CC-by 4.0 standard for digital copies of heritage material.²⁷

Digitisation – a second life for the original

Digitisation of heritage material is expensive and demands a lot of expertise. It therefore calls for a planned approach, taking into account all the available options, standards and guidelines, planning for access strategies and long-term preservation. The same workflow should apply for all kinds of material, digitization overcomes the original limits of material, and for all contexts in which digitization is carried out, be these dedicated projects, on demand services for users, safeguard or preservation copies for loans to exhibitions or particularly precious items, for the whole document or only parts of it. The workflow should start with an appraisal of the original, conservation care must be given to valuable and fragile objects, as digitization is a stress for the object, although harm to the original can and should be avoided by a high level of expertise. It might be useful to take into account already existing secondary formats like microfilm or photographs before starting to digitize a very valuable item. The originals are and remain more important than any digital copy – and access to them must be kept open for the future. Yet, digital copies are in some respect more useful than the originals, being better and more easily available and accessible: worldwide, from home, 24 hours a day, with zoom and other facilities. For some material, digitization is the only option for access and use, e.g. for some very fragile or difficult to handle manuscripts, fading photographs and brittle post-1830 paper.

Broader audiences

Digital copies also have a broader audience: not only the research audience with whom research libraries are familiar as our primary target group, but also a broad culturally interested audience, from schools to tourism, hobbyists and, last but not least, all those who encounter this material 'by chance' browsing the internet. For these new, undefined audiences digital copies may serve as an incentive for further investigation, an encouragement to further studies. One of the challenges in the care for cultural heritage as a global traveller is to provide information in a language which is not our own – a lingua franca, English, - but also in a language and a level of detail that addresses various audiences in order

²⁵ cf. http://en.wikipedia.org/wiki/Resource_Description_and_Access or <http://www.loc.gov/aba/rda/>

²⁶ cf. http://en.wikipedia.org/wiki/Functional_Requirements_for_Bibliographic_Records

²⁷ cf. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

to explain the object to a broad audience in a sensible way. We have to speak publicly about these objects and engage with the broad public – this demands new skills. We should also make sure that there is easy multilingual access through subject searching. The technology is there for this kind of approach: multilingual thesauri, multilingual interfaces, automated translation, social media channels – but again we need professionals to offer this information in an understandable way. It is important to describe this material using established vocabularies, ontologies and thesauri in order to share it at a worldwide level.

Use all available international formats and authority files and make sure that your language is taken into account. Let me mention the CERL Thesaurus²⁸, there is also VIAF (the Virtual International Authority File)²⁹, Iconclass³⁰, Getty Thesaurus³¹. They may not be perfect, but they help to share internationally.

Semantic web

The possibilities and challenges of the World Wide Web invite us to rethink and restructure the information about the object, in splitting a traditional catalogue record into entities, parts of data related to others, in defining RDF triples (Resource Description Framework)³², machine read semantics, in relating to defined entities via URIs (unique resource identifiers) and attributing an URI to this relationship itself, organizing the information about a work in relationships between e.g. in the basic FRBR ontology (Group 1) work, expression, manifestation, item, (Group 2) persons, corporate bodies, (Group 3) concept, object, place, event – thus providing linked data – and even better: linked open data which anybody can harvest and reuse. This enables cultural heritage to be a global traveller in the semantic web and to make a number of useful links to other entities, like a passport which allows the global traveller to reach everywhere.

New collections, new discoveries

The integration of digital copies in the world wide web allows to transcend the institutional context and to create new contexts and relations – for example, for a manuscript with other manuscripts, with the history of the study of the manuscript, with prints deriving from this manuscript, various digital copies with, say, OCR text and the history of reading. All the aspects of e. g. a manuscript are visible and might be of interest: texts, scripts, different hands of scribes, layout, illustrations, codicology, binding, provenance and the history of use and reading. A lot can be discovered, thanks to the wonderful features present in different viewers, such as the augmentation of images and parallel visions. Dispersed collections can form a new virtual, digital unity; and new collections can be brought together under various thematic aspects. Europeana is a tool of this kind, as is the World Digital Library. By describing and showing cultural heritage, new developments, new research and new contexts can be opened - the journey continues.

Travel agencies for cultural heritage

Today we are not alone in our care for cultural heritage; we have networks, consortia and multiple partnerships. I will mention those institutions I am aware of, there are certainly many within Turkey and alliances with them and among them are to be encouraged.

At a European level the Consortium of European Research libraries (CERL)³³ cares for Europe's printed heritage up to 1830 with the Heritage of the printed book database (HPB) of over 5 million records built

²⁸ cf. http://www.cerl.org/resources/cerl_thesaurus/main

²⁹ cf. <http://viaf.org/>

³⁰ cf. <http://www.iconclass.org/>

³¹ cf. <http://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/tgn/>

³² cf. <http://www.w3.org/RDF/>

³³ cf. <http://www.cerl.org/>

since the 1990s. Today, CERL also offers a language independent Thesaurus for names of persons, institutions, printers, publishers, places of importance in early book cataloguing. There is also a manuscripts portal which would benefit from having more databases integrated into it. Both of these are for free access. In its working groups, CERL has particular strengths in incunabula, provenance, bindings and manuscripts, an annual conference on cultural heritage issues is organized in the context of the annual general meeting. CERL is a membership consortium, and its products and organization are financed by membership fees and nowadays by participation in European projects, e.g. Europeana Cloud³⁴. Turkey is very welcome to become a partner within CERL, today a national membership e.g. for all Turkish research libraries via URLA could be negotiated.

LIBER is the European group of research libraries with a focus on modern librarianship: open access, research data and services. It also has a Forum on Digital Cultural Heritage³⁵ (jointly organized with CERL) – and all LIBER member libraries can participate in these activities. Every two years, the Forum organizes a digital curation conference³⁶ and there is a kind invitation to Istanbul in 2016.

You all know IFLA; among its many sections there is the Rare Books and Manuscript section (which has decided to rename itself a Rare Books and Special Collections in order to mirror its profile better)³⁷. Their activities can easily be followed on the internet and through a newsletter issued twice a year, a mailing list and a blog. Their latest project is for digitization guidelines for heritage material³⁸ – giving an overview of relevant issues especially for those who wish to start a heritage digitization programme.

To share cultural heritage today we also have international portals – one can mention World Digital Library (WDL), Europeana and TEL. And there are other specialized portals on all kind of areas.

All those platforms, projects or tools in which you are interested for your material can be approached, they are keen on partnerships and in sharing.

Conclusion

The future for cultural heritage in our digital world is bright and open – and this allows the librarians responsible for heritage to relax a bit if we are in despair because everything cannot be done at once. As long as new questions are asked, we can see that this material is valuable, and we cannot anticipate all of these; it is an ongoing task through centuries involving the treasure house and its curators, and building on the past to provide for the future. Again, rather like Aeneas carrying his father when he leaves Troy, a refugee with an uncertain future, which nevertheless turns out to be brilliant. Let us hope this for our future, the future of our countries and for our cultural heritage in its ongoing role as global traveller.

³⁴ cf. <http://pro.europeana.eu/web/europeana-cloud>

³⁵ cf. <http://libereurope.eu/digitalculturalheritageforum/>

³⁶ cf. <http://liber2014.lnb.lv/programme/wednesday-2-july-2014/digital-cultural-heritage-forum-workshop/>

³⁷ cf. <http://www.ifla.org/rare-books-and-manuscripts>

³⁸ cf. <http://www.ifla.org/node/9054?og=59> . The translation into Turkish has been done immediately by Nevzat Özel.

Davetli Konuşma

Hazine Dairesinden Dünya Seyahatine – Dijital Dünyada Kültürel Miras*

Claudia Fabian

Bavyera Devlet Kütüphanesi, Almanya, claudia.fabian@bsb-muenchen.de

Bu çalışma, 2014 yılında Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK), İstanbul Üniversitesi ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık tarafından düzenlenen Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi konulu uluslararası kongre kapsamında sunulmuştur. Konferans için bu temanın seçilmiş olması, bu konunun diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

İstanbul’daki Goethe Enstitüsü’nün nazik önerisi ve desteği doğrultusunda konferansa davetli konuşmacı olarak katılmak üzere aldığım davet, beraberinde bir zorluğu da getirmekte, kendisine özgü kültürel miras algısı olan farklı bir ülkede olmasının yarattığı zorluğu. Çok sayıda uluslararası kurum tarafından destekleniyor olsa da miras ile mirasın ve bakımının taşıdığı değer, ulusal ve kültürel anlamda demirlenmiş çok çeşitli algı ve yaklaşımı açığa çıkarmaktadır. Türk kültürü ya da Türk kurumsal bağlamı hakkında çok bilgim olmasa da ve Türk dilini anlamıyor olsam da binlerce yıldır sahip olduğumuz ortak bir kültür mirasımız var. Vergilius’un Aeneis destanında Aeneas’ın babasını ve günümüz Türkiye’sinin geleneklerini ve kültürel mirasını sırtında taşıyarak yanmakta olan Truva’dan kaçıp Roma’nın ve büyük İmparatorluğun kurucusu haline geldiğini öğrencilik yıllarımdan hatırlıyorum. İznik Konsili ve Konstantinopolis’de geliştirilip sözcüklere dökülen Patristik düşünceyle ilgili çalışmalarımı da hatırlıyorum. Bunların günümüzde bile kültürümüze ne kadar büyük bir etkisi olmuştur. Kültürel mirasın dünya seyahati hafızamızın gidebileceği kadar eskiye uzanmakta ve zamanımızın dijital araçları yoluyla yolculuğuna devam etmektedir. Kültürel miras ile bilginin paylaşımı ve kültürel mirasın bakımı, insanların birbirini tanınmasından sonra, karşılıklı anlayış ve takdirin önde gelen, hakiki ve verimli ikinci yöntemi olmayı sürdürmektedir ve günümüzde dijital dünya bize eşi görülmemiş yeni araçlar sunmaktadır.

Hazine Dairesi

Kültürel miras – kütüphanenin yalnızca tek bir yönü

Kütüphaneler, sayısı artan pek çok diğer içerik ve hizmetin yanı sıra kültürel miras unsurlarının da bakımını üstlenmektedir; bu nedenle de kültürel miras, günümüz kütüphaneciliğinin yalnızca tek bir yönünü – ama çok asil bir yönünü – temsil etmektedir. Kültürel miras, bu şekilde, gücünü ve değerini aldığı, kazanç sağlayıp kendi payıyla katkıda bulunduğu çok daha büyük bir bağlamın içerisinde yer almaktadır. Yazma Eserler ve Nadir ve Eski Baskı Kitaplar Dairesi’nden sorumlu olduğum Bavyera Devlet Kütüphanesi, bundan birkaç yıl önce misyonunu (binanın 19. yüzyıldaki ilk zamanlarında okuma odasına giden kraliyet merdivenlerinden esinlenerek) şu üç ayağa dayalı olarak tanımlamıştır – hazine dairesi; araştırma ve enformasyon için multimedya hizmet sağlayıcısı; ve dijital teknolojiler ve hizmetler için yenilik merkezi.¹ Bu misyonların günümüz dijital dünyasındaki etkileşimi, kültürel mirasın görünürlüğü ve önemini sürdürmeye yardımcı olarak kütüphanenin ‘başlıca hizmet grubu’ olan ‘kampüs’ün, çok daha ötesine geçmesine ve dünya gezgini haline gelmesine olanak sağlamaktadır. İzninizle sağladığı kazançlardan bazılarını şu şekilde sıralamak istiyorum: kataloglamada çevrimiçi

* Bu davetli konuşma metni Elif Denizaslanı tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir.

¹ Bkz. <http://www.bsb-muenchen.de/en/about-us/the-library-in-brief/>

hizmetler ve iletişim, veritabanları, veri formatları, yetki dosyaları, dünya çapında mevcut kullanıcı hizmetleri, kütüphanelerarası ödünç alma hizmeti, belge teslimi, portallar, ağ geçitleri, dijitalleştirme, ileri muhafaza yöntemleri, gelişmiş güvenlik sistemleri, daha iyi saklama olanakları ve sanal sergi ve sunumlar.

Benzersiz tanımlayıcı olarak kültürel miras

Kütüphanelerde kültürel miras açısından elverişli bir zamanda yaşıyoruz. Günümüzde kültürel miras, kütüphaneler için bir değer olarak sayılıyor; kütüphaneleri birbirinden ayırıyor; araştırma kütüphanelerinin alışıldık koleksiyonları olan başlıca araştırma materyallerinin her geçen gün daha homojen hale geldiği, paketler halinde lisanslandığı ve elektronik erişime kavuştuğu bir dünyada bu kütüphanelerin benzersiz tanımlayıcıları, adeta parmak izleri görevini görüyor. Kültürel miras, artık 'içerik' konumunda, hatta maddi değere sahip.

Kültürel miras nedir?

Kültürel miras deyince bir kütüphanenin hazinelerini, yani eşi olmayan materyallerini, nadir ama aynı zamanda daha eski olan materyallerini anlıyoruz. 'Eski'nin tanımını tartışmak mümkün – mesleki kariyerim boyunca eski ile ifade edilenin önceleri 1800lere kadar olan tarihi temsil ederken daha sonra 1830 ile 1914/18'e kadarki tarihe, şimdi ise 1945/46 İkinci Dünya Savaşı dönemine kaydığına şahit oldum. Kültürel miras, yalnızca tek tek öğelerden değil aynı zamanda menşei ve/veya temalarıyla tanımlanan kağıt, fotoğraf, kütüphane koleksiyonlarından oluşmaktadır. Yalnızca kitap ve el yazması eserler değil, aynı zamanda papirüs, küre, harita, müzik, fotoğraf, video, arşiv materyalleri, mektuplar, ciltler, baskı türleri ve mobilya gibi unsurlar bir koleksiyonu teşkil edebilir. Bir kütüphanedeki, yani hazine dairesindeki kültürel miras, geniş kapsamlıdır ve farklıdır. Değerlerini bugün ve yarın koruyabilmek ve savunabilmek için ve günümüzün dijital dünyasındaki seyahatine uygun hale getirebilmek için materyallerin bu geniş kapsamının, kendilerine özgü ihtiyaçlarının farkında olmak görevimizdir. Dijitalleştirme, küresel köyde, Avrupa ve dünya içerisinde, kültürel mirası paylaşmaya, bir kurumun hazinelerini dünya belleğine katmaya, görüntü ve bilgileri sahipliğini ve sorumluluğunu kaybetmeden ve nesnenin bütünlüğüne ve himayesine zarar vermeden yaymaya olanak sağlamaktadır. Kültürel mirası artık yalnızca araştırma için değil (geçmişte olduğu gibi) aynı zamanda değerini tehlikeye atmadan, dahası ona daha da değer katarak daha geniş, genel bir kitlenin 'ilgisini' için aktarıp kullanabilmekteyiz.

Gizli koleksiyon ve değerler

Bazı kültürel miras materyalleri, iyi bilinmektedir ve yüzyıllardır etkiye sahip olmuştur; diğer bazıları ise daha az dikkat çekici olmasına rağmen yalnızca koleksiyondaki varlıkları açısından önem taşımaktadır. Keşfedilmemiş kültürel miras, materyallerin henüz tarif edilmemiş gizli bölmelerinde ya da bilinen materyallerle ilgili henüz sorulmamış sorular içerisinde gizlenmektedir. Bu nedenle raflarımızda, 'gizli koleksiyonlar' da dâhil nelerin olduğunu gözden geçirmeyi hedeflememiz gerekmektedir. Her materyali tam anlamıyla tarif etmemiz mümkün olmasa da, kısa bir açıklama hiç yoktan iyidir. Örneğin, Bavyera Devlet Kütüphanesi'nde Orijen'in şimdiye kadar bilinmeyen yirmi dokuz Yunanca vaazını içeren bir el yazması eser, 2012 yılında katalogcu Dr Marina Molin Pradel tarafından yirmi yılı aşkın süredir yapılan detaylı bir kataloglama çalışması esnasında keşfedilmiştir: bu eser, aslında 1571'den beri koleksiyonun bir parçasıdır, hatta İnternet üzerinde de 2011 yılından bu yana dijital olarak yayınlanmaktadır². Bu inanılmaz bir keşiftir. Daha küçük çaplı keşifler daha

² Bkz. <https://www.bsb-muenchen.de/presse/archiv/archiv-einzeldarstellung/article/spektakulaerer-fund-griechische-originalpredigten-des-origenes-von-alexandria-entdeckt/>; Claudia Fabian: 29 griechische Predigten des Origenes : ein spektakulärer Fund als Ergebnis der DFG-geförderten Erschließung mittelalterlicher Handschriften. – In : Bibliotheksforum

yaygındır, ve bilinmeyen metinler, bilinmeyen yazarlar, metin parçaları, sanatçı, çizer vb.nin belirlenmesini içerir. Tüm bunlar geçmişle ilgili bilgilerimize katkıda bulunmaktadır. Kültürel miras materyallerinin değerlerinden biri, çok farklı yönlerden anlama sahip olmalarıdır. Yine burada dijitalleştirme bize yardımcı olmaktadır: kataloglanmamış bir yığın eser, kartpostal, mektup ve resmin dijitalleştirilmesi için ilginç projeler yürütülmektedir; materyallerin tanımlanması, açıklanması ya da uyarlanması için halktan yardım alınan ve zaman zaman da kolayca erişilebilir araçlardan faydalanılan bu projeler iyi sonuçlar vermektedir.³ Filigran⁴ ya da kabartmalı ciltlerin⁵ dijitalleştirilmesini konu edinen daha sofistike düzeyde projeler de mevcuttur. Tüm bunların başarısı, artık yalnızca bir kütüphane ya da kütüphaneci veya araştırmacı düzeyinde olmayan, bir ağ içerisinde geçmişin başarılarının üzerine eklenen daha geniş bir işbirliği ve dayanışmanın sonucudur.

Ulusal, atalardan kalma kültürel miras

Kültürel miras, kimliğin tanımlayıcısı olduğundan sık sık ulusal, atalardan kalma çıktılara indirgenebilmektedir. Bu algı, 19. yüzyıla ve 20. yüzyılın başlarına uzanması nedeniyle nispeten yenidir. Kültürel miras, ulusların kurulması ve öz-saygısıyla çok yakından ilgili olsa da, aynı zamanda, kütüphanecilik dünyasında, ancak dijital dünya ve elektronik verinin etkin alışverişi ve taşınması ile mümkün hale gelen ulusal sorumluluk ve ortak uluslararası işbirliği arasındaki işbirlikçi bir yaklaşımla da ilgilidir. Her ülkenin ulusal çıktısı açısından sahip olduğu kendine özgü sorumluluk, IFLA'nın 'Evrensel Bibliyografik Denetim'⁶ kavramıyla savunulmuştur. Bu kavram, ulusal kütüphanelerin derleme kopyalarının yardımıyla ve çağdaş veritabanına dayalı geriye dönük ulusal bibliyografyaların geliştirilmesiyle ulusal mirası toplamasına (ve dijitalleştirilen yayınlar için de aynı yolu izlemeye devam etmesine) odaklanmaktadır. Günümüzde, bunları çok etkin biçimde uluslararası ortamda paylaşabilmekteyiz, hatta zaman zaman bunların dünya çapında diğer yüksek düzey verileriyle de bir araya getirilip zenginleşmesine şahit olmaktayız. Avrupa Araştırma Kütüphaneleri Konsorsiyomu'nun (CERL'in) Basılı Kitap Mirası veritabanı (HPB)⁷, ulusal kütüphanelerin ortak girişimi sonucu oluşturulan ve şu anda tüm araştırma kütüphanelerine açık olan ve veri toplanması ve zenginleştirilmesinde bir Avrupa hizmet sağlayıcısı haline gelen Avrupa Kütüphanesi (TEL)⁸, ve OCLC'nin WorldCat kataloğu bunlara örnek olarak verilebilir. Geriye dönük ulusal bibliyografyalarda (örn., EDIT 16⁹, ESTC¹⁰ ve STCN¹¹) olduğu gibi bir kütüphane koleksiyonundaki öğelerin baskı için (ya da FRBR terimlerinde yer verilmek üzere) benzersiz tanımlayıcı ile tanımlanması bu öğeleri yolculuğa hazır hale getirmektedir. Almanya içinden ve dışından meslektaşlarımı bu konuda teşvik etmeyi alışkanlık haline getirmişimdir. Örneğin Almanya'daki üç geriye dönük bibliyografya (VD 16, VD 17 ve yeni VD 18)¹² ve tüm çevrimiçi veritabanları, her baskının bir kopyasını dijitalleştirmeyi amaçlayan işbirlikçi dijitalleştirme projelerinin belkemiğini oluşturmaktadır.

Bayern 7,3 (2013), p. 185-187 [ISSN 0340-000x]; Lorenzo Perrone: Der Origenes-Fund der Bayerischen Staatsbibliothek. – In: Bibliothek und Wissenschaft 47 (2014), p. 67 - 79

³ Bkz. University College London'ın Transcribe Bentham projesi: <http://www.ucl.ac.uk/news/news-articles/0714/230714-transcribe-bentham-10000-milestone>

⁴ Bkz. <http://www.wasserzeichen-online.de/wzis/index.php>

⁵ Bkz. <http://www.hist-einband.de>

⁶ Bkz. <http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/Documents/IFLA%20Professional%20Statement%20on%20UBC.pdf>

⁷ Bkz. <http://www.cerl.org/resources/hpb/main>

⁸ Bkz. <http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/>

⁹ Census of Italian 16th Century Editions, Bkz. http://edit16.iccu.sbn.it/web_iccu/ehome.htm

¹⁰ English Short Title Catalogue, Bkz. http://estc.bl.uk/F/?func=file&file_name=login-bl-estc

¹¹ Short Title Catalogue Netherlands, Bkz. <http://www.kb.nl/en/expertise/for-libraries/short-title-catalogue-netherlands>

¹² Claudia Fabian: Die geplante Nationalbibliographie für das 18. Jahrhundert, VD 18, in Kontinuität zu VD 16 und VD 17. In: Kirchliches Buch- und Bibliothekswesen: Jahrbuch 2007/08, p. 43–58; Dorothea Sommer: VD 16, VD 17, VD 18: Diversität und Integration. In: ABI Technik 30,2 (2010), p. 120–128; Heiner Schnelling: Die Verzeichnisse der im deutschen Sprachraum

Dijital olarak doğan kültürel miras

Günümüzde, ulusal sorumluluk ve uluslararası işbirliğinin gelecek açısından yeni bir zorluğa değinmesi gerekmektedir: dijital olarak doğan kültürel miras (e-postalar, elektronik araştırma ortamları, e-kitaplar, e-makaleler, e-dergiler, web siteleri, uygulamalar, videolar ve dijital fotoğraflar, bloglar vb.); bu, serbestçe gezinen bilgi ve/veya iletişime ait uzun bir listedir. Dijital olarak doğan yeni miras materyallerinin bakımına gelindiğinde ise, ana mesele, teknoloji ve işbirliğinin yanı sıra korunması amacıyla bu materyale geleneksel değer biçilmesidir. Bu etkileyici ve hızla büyüyen 'bilgi aşırı yükü', yaygın şekilde mutabık olunan bir araştırma ve kültüre dayalı bir düzeyde, çoğunlukla bir ulusal kütüphane tarafından ya da ulusal ve uluslararası sorumlulukların dikkatlice tanımlanıp koordine edildiği bir program çerçevesinde toplanıp muhafaza edilebilir. Haklar ve dijital nesnelere uzun zamanlı muhafazasının getireceği maliyet gibi zor sorunlara da değinilmesi gerekmektedir. Kültürel mirasımızın yalnızca geçmişle değil aynı zamanda gelecekle de ilgili olmasını istiyorsak bu materyallerin de dikkatimizi çekmesi gerektiğinin bilincinde olmamız gerekir. UNESCO'nun ilk olarak 2012 yılında "Dijital Çağda Dünya Belleği"¹³ konferansında başlattığı PERSIST¹⁴ programı, kültürel miras olarak korunması gereken unsurları tanımlamaktadır.

Kütüphanelerin kuruluşundan bu yana dünyaya açık olan kültürel miras

Kütüphaneler, var olmaya başladıklarından bu yana dünyaya açılmanın göstergesi haline gelmiş yerlerdir. Kütüphanelerimiz içerisindeki kültürel miras, ulusal sınırları geçmekte – tarihi geniş bir anlam ve bağlamda yansıtmaktadır, yalnızca mübadeleleri, göçleri, hayranlıkları ve toplamanın tarihini değil aynı zamanda gücü, savaşları ve ganimetleri; günümüzde ise işbirliği ve sorumluluk paylaşımını ortaya koymaktadır. Kültürel miras, bellektir, dünyanın belleğidir ve bu nedenle kültürlerötesi özelliğe sahiptir. Bunu Bavyera Devlet Kütüphanesi'nden bir örnekle açıklamak istiyorum. 1558'de kuruluşundan bu yana, Yunanca, İbranice ve Arapça kitaplar, kütüphane koleksiyonunun bir parçasıdır¹⁵. Doğu Avrupa, Doğu ve Asya'dan diğer özel koleksiyonlar içerisinde Türk diline ait 750 esere sahip olduğumuzu söylemekten gurur duyuyorum. Bu eserler arasında, Atatürk'ün 1928 reformları öncesinde Osmanlı eski yazısı ile yazılmış büyük bir koleksiyon, on yedi Müteferrika baskısının tüm koleksiyonu ve 47.500 Türkçe basılı kitap yer almakta. Bunların çoğu, Google ve kütüphanenin kendi dijitalleştirme faaliyetleri¹⁶ sayesinde dijitalleştirilip tüm dünyanın erişimine açılmış durumda. Dijital dünya, aynı zamanda, mirasın tanıtım amaçlı kullanılmasına da olanak sağlamakta: Bavyera Devlet Kütüphanesi, hazineleri ile ilgili bu ilk uygulamasını takiben tanınmış Doğu kitapları üzerine bir uygulama daha geliştirdi – bu uygulamalar eğlence ve bilgilenme amaçlı indirilip kullanılmakta.¹⁷

Kültürel miras, dünya çapında yayımdan kazanç sağlıyor

Günümüzde mevzuat ve ticari sınırlamalar, olması gerektiği gibi, kültürel mirasın ulusal öneminin farkındadır ve dijital olarak dokümente edilen ve kimlik ile sahiplikleri açıkça belli olan nesnelere

erschienenen Drucke des 16., 17. und 18. Jahrhunderts. Kontinuität und Innovation. In: Bibliothek und Wissenschaft 43 (2010), p. 199–214.

¹³ Bkz. <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/events/calendar-of-events/events-websites/the-memory-of-the-world-in-the-digital-age-digitization-and-preservation/>

¹⁴ Bkz. http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/persist_unesco_digital_strategy_for_information_sustainability/back/9597/#.VCVYAhB0aAc

¹⁵ Kulturkosmos der Renaissance: Die Gründung der Bayerischen Staatsbibliothek. Wiesbaden: Harrassowitz, 2008 (Bayerische Staatsbibliothek: Ausstellungskataloge; 79)

¹⁶ Artikel über unsere Sammlungen bzw. Link auf die richtigen Seiten ...

¹⁷ Bkz. <http://www.bsb-muenchen.de/en/services/virtuelle-angebote-app0/>

daha kolaylaşan hırsızlık ve kontrolsüz ihracatı önlemeye çalışmaktadır. Bu şekilde, kültürel mirasın geniş çapta iletimi ve yayımı yoluyla sunulan geniş dünya bakışından hepimiz faydalanabilmekteyiz.

Dünyanın dört bir yanında yer alan kütüphaneler yoluyla yayılan eski basım kitapları göz önüne aldığımızda, takdirimizde açık bir kaymanın meydana geldiğini görmekteyiz. Kitapseverlik ve saygın koleksiyonlar dışında, kitaplar başlangıçta öncelikle metinleri açısından bilgi kaynağı olarak değer görmekteydi. Ögeye özgü ilgiye, ilk defa 19. yüzyılın ortalarında, 1450 ile 1500lü yıllar arasında matbaanın ilk zamanlarından kalma inkunabellerin incelenmesinde rastlanmaktadır. Bu tarihten sonraki bibliyografyaların ise önemli metin baskılarının gelişimine paralel olarak farklı baskılara odaklandığı görülmektedir. Günümüzde, basılı koleksiyonların dijitalleştirilmesi yalnızca metin ya da baskının değerli olduğu durumlarda mevcut olan tek kopyayı tehdit edebilmektedir. Bununla birlikte günümüzdeki araştırmalar diğer sorularla da ilgilenmektedir: dağıtım, okuma ve bilginin tarihi, bir ögenin bireysel tarihi, kökeni, kullanımı, elle yazılmış yorumlar gibi ögeye özgü özellikler, ciltler, resimler, önsözler ve sonsözler ile sansür. Bu öğelerin her biri, kendi hikâyesini anlatmaktadır ve şanslıysak dünya çapında dağıtılmış çok sayıda 'nüsha'sı bulunmaktadır.

Hazine dairesinde kültürel mirasın önemli bir parçası olarak miras tanımlamaları ve veriler

Kütüphaneciler olarak yalnızca belgelerin değil, bunların tanımlamalarının da kültürel mirasın bir parçası olduğunun farkında olmalıyız. Günümüzdeki ifadesiyle, hem nesnenin kendisi hem de onu tanımlayan üstveri, önem taşımaktadır. Nesnelere ilgili bilgi toplamak, nesneye değer biçerek bu değeri korumak üzere envanter, katalog, veritabanı ve web siteleri gibi mirasla ilgili her türlü tanımlamaya dikkat gösterilmesi gerekmektedir. Bu şekilde, bir nesnenin önemli sayılmasının altındaki pek çok unsur ortaya konulabilmektedir. Günümüzde bu tanımlama, tüm metnin dönüştürülerek aktarılması (ya da OCR yöntemi) kadar ileriye gidebilmekte, bu şekilde eskiden yalnızca dikkatli bir okuyucunun elde edebildiği tüm bilgiler artık küresel düzeyde paylaşılıp kıyaslanabilmekte ve makine yoluyla çevrilebilmektedir. Daha çok başlarında olduğumuz bu süreç, kültürel mirasın içerik ve ağlarını daha iyi araştırma konusunda bize yardımcı olacaktır. Aynı durum, çizimlerin analizi için de geçerlidir. Basılı kitap ya da yazma eserlerde önceleri saklı olan çizimlerin paylaşılabilmesi ve müzelerde, arkeoloji alanlarında ve bilgisayarların yardımıyla fotoğraflarda gördüklerimizle kıyaslanabilmesi pek çok yeni keşfi beraberinde getirecektir. Bavyera bölgesel portalı Bavarikon'un beta sürümü¹⁸, otomatikleştirilmiş bu tür bir teşhis ve erişime örnek olarak verilebilir.

Kültürel mirasın dünya seyahati

Kültürel miras stratejik olarak ele almak ve etkin şekilde paylaşabilmek için bu mirasın kütüphane stratejisine ve önceliklerine dâhil edilerek gerek kütüphane dünyası içerisinde gerekse ötesinde daha geniş bir ittifaka açık hale getirilmesi gerekmektedir. Bu ittifak, geleneksel olarak üniversite, yüksekokul ve araştırma enstitüleri ile kurulmaktadır; ancak dijital dünyada müzeler, arşivler ve diğer bellek kurumları da bu grubun içerisine dâhil olmuştur. Kültürel miras artık yalnızca kütüphaneler ve araştırma için değil aynı zamanda yerel topluluklar, ülke, turizm ve ilham içindir.¹⁹

¹⁸ Bkz. <http://www.bavarikon.de/en/node>, şunlara göre arama yapılabilir: Yer, Benzerliğe Dayalı Görüntü Arama, 3D Nesne, Harita, Kişi, Kurum, Konu, Bavyera Literatür Portalı. Bu arama özelliği, aynı zamanda dijital koleksiyon içerisinde de sunulmaktadır.

¹⁹ Daha fazlası için: Claudia Fabian: Curating a manuscripts collection – An overview of tasks and other aspects relating to manuscripts in a modern library. – In : Summer School in the study of historical manuscripts : Proceedings / ed. by Mirna Willer and Marijana Tomic. – Zadar : Sveuciliste u Zadru, 2013, p. 393-406, http://www.unizd.hr/Portals/41/elektronicka_izdanja/summer2904_tisak.pdf

Orijinal – dijital nesne – üstveri paylaşım yöntemleri

Bu değerleri sunmak ve paylaşmak üzere kullanılabilir pek çok yöntem mevcuttur. Dijitalleştirme, orijinalin sözcüklerden çok daha fazla şey anlatan görüntüsü yoluyla kopyaya doğrudan erişim sağladığından bu yöntemler arasında üstün durumdadır. Dijitalleştirme, daha iyi erişim ve daha iyi koruma yolu olsa da hiçbir zaman orijinalin yerini dolduramaz. Bu nedenle de orijinalin hazine dairesinde bakım ve ilginin odağında olmayı sürdürmesi gerekmektedir. Kültürel mirası anlamlı ve kapsamlı bir dünya gezgini haline getiren, dijital kopyasının kendisi değildir. Tanımlaması, kataloglanması, üstverisi (günümüz ifadesiyle) ve bu verilerin semantik ağ sayesinde internet ve dünya çapında erişim için uygun olmasıdır.

Kültürel miras materyalinin tanıtımı, paylaşımı ve yayınlanması, çok uzun süredir devam eden bir gelenektir. Bavyera Devlet Kütüphanesi'nde, daha basılı kayıtları paylaşmanın kimsenin aklına gelemeyeceği kadar uzun süre önce ilk çağdaş basılı kataloglar, yazma eserlere aitti.²⁰ Günümüzde, kültürel miras, çoğunlukla kurumların web sitesinde görüntülenmektedir. Web sayfalarının kolayca değişip bilginin ortadan kaybolması nedeniyle geçici bir nitelik taşısa da bunun bir tanımlama ve kataloglama biçimi olduğu söylenebilir.

Merkezi bellek olması nedeniyle kütüphanenin genel kataloğunun bir parçası olan kültürel miras

Tüm kültürel miras ve özel koleksiyonlar dâhil olmak üzere tüm kütüphane materyalinin özel veritabanları veya araçlarla ayrıntılı tanımlanmasından önce (ya da buna paralel olarak) temel düzeyde de olsa kütüphanenin genel kataloğunda tanımlanması gerektiğini savunmaktayım.²¹ Özel katalogların yerelde çevrimiçi olarak sürdürülmesi, belli özelliklerinin yalnızca bir ya da birkaç kişi tarafından biliniyor olması açısından bir risktir, çünkü daha fazla bakım ve güncelleme gerektirmektedir. Genelde unutulduklarından veri kaybı meydana gelmektedir. Genel çevrimiçi katalog ise, kütüphanenin sahip olduklarının merkezi belleği ve tam kaydı olarak verinin sürdürülmesi, veri alışverişi ve diğer verinin entegrasyonu, dijital kopyalara veya tanımlanan öge ile ilgili mevcut diğer bilgilere bağlantı eklenmesi ve diğer hizmetlerin sağlanması için büyük öneme sahiptir. Bu, diğer çağdaş medya ya da kaynaklar için olduğu gibi kültürel miras için de önemlidir. Genel katalog, uluslararası olarak paylaşılan mevcut standart ve formatları kullanmakta ve yetki kontrolü ve verinin yeniden kullanılması gibi seçenekler sunmaktadır. Dijitalleştirme iş akışı araçları, bu katalogdan bibliyografik üstveri çıkararak bu üstveriye haklarla ilgili bilgiyi, dijitalleştirme parametrelerini ve dijitalleştirilen nesnelerin her bir görüntüsüne doğrudan bağlantılı olan ve dijitalleştirilen kopyayı tarama esnasında yol haritası görevi gören diğer üstveriyi ('yapısal' adı verilen üstveri) eklemektedir. Diğer veritabanlarına verilen bağlantılar yoluyla gezinme, bu katalogların genel bir özelliğidir ve kültürel mirasın dünya çapında daha detaylı tanımlamalarına, örneğin İnkunabel Kısa Ad Kataloğu'na (ISTC) ya da Gesamtkatalog der Wiegendrucke'e, VD 16'ya ya da Manuscripta Mediaevalia gibi belli alandaki eserlerin veritabanlarına akıllı bağlantılar oluşturulmasını sağlamaktadır.

Kültürel miras materyali için özel veritabanları

Kültürel miras materyali için oldukça farklılaştırılmış, nesneye özgü, derin tanımlamalara olanak sağlayan pek çok materyale özgü yaklaşım, özel materyal için özel veritabanı da mevcuttur ve bunların yine ulusal (hatta uluslararası) ya da en azından bölgesel ya da tematik düzeyde işbirliği ile paylaşılması gerekmektedir. Yazma eserler, inkunabeller, haritalar ve görüntüler için özel veritabanları ve katalogların yanı sıra geriye dönük ulusal bibliyografyalar mevcuttur. Bu özel veritabanları bile gerek menşee, matbaa gibi yetki verisi gerekse filigran ya da ciltler için özel referans araçları yoluyla diğer veri bağlamlarında daha detaylı analize

²⁰ 1602'de: Catalogus graecorum manuscriptorum codicum, qui asservantur in Inclyta Serenissimi utriusque Bavariae Ducis (...) Bibliotheca. Ingolstadt 1602 ve laikleşmenin hemen sonrasında 1806'dan bu yana: Ignaz Hardt: Catalogus codicum manuscriptorum graecorum Bibliothecae Regiae Bavaricae 1-5. München 1806-1812.

²¹ Konuyla ilgili daha fazla ayrıntı için: Erschließungsmanagement im Bereich kulturelles Erbe. In: Praxishandbuch Bibliotheksmanagement / hrsg. von Rolf Griebel, Hildegard Schäffler und Konstanze Söllner. Berlin: DeGruyter, Saur, 2014, Vol. 1, 5.5, p. 410-428.

olanak sağlamaktadır. Materyalin uluslararası alanda paylaşılıp erişilebilir olması için mevcut en büyük özel bağlama entegre edilmesi en iyi çözümdür. El yazması eserlerin ya da görüntülerin ya da büyük boyutlu veritabanının yerelde tutulması cazip görünse de bunları daha büyük bir bağlama entegre etmek, hizmetlerin iyileşmesini ve daha iyi sürdürülebilirliğin garanti edilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle yerelde kullanılacak özel bir uygulamanın tasarlanmasından önce bunun dikkate alınması gerekmektedir. Şüphesiz ki iyi yapılandırılmış ve endekslenmiş özel veritabanları yereldeki genel kataloga bağlanabilir ya da yerel katalog tarafından bunlara erişim sağlanabilir.²²

Dijital enformasyon bağlamında seyahat

Günümüzdeki kültürel miras tanımında yaşanan zorluklardan biri çok açık ve farklılaşmış bir bağlamda bu tanımın yapıyor olmasıdır. Materyale ve materyalin miras bilgisine yalnızca bir tek kütüphanenin, bizim kütüphanemizin sahip olduğu bilgiyle sınırlı kalarak ulaşamayız; çevremizdeki dijital bilgileri de değerlendirmemiz gerekmektedir. Başka yerlerde yapılan çalışmalardan, standartlardan, yerleşmiş formatlardan ve mevcut yetki verisinden faydalanabildiğimiz için işimiz daha kolay hale gelmektedir. Bununla birlikte, bilginin bu paylaşımıyla ilgili bizim ne gibi katkılar sağlayabileceğimizi de düşünmemiz gerekmektedir. Bu açıdan, bilgilerimizin CERL'in HPB veritabanı ya da yazma eserler portalı²³, TEL, OCLC'nin WorldCat katalogu ve Dünya dijital kütüphanesi (WDL)²⁴ gibi veritabanı, portal ve veri kümelerinden hangisine entegre edilmesini istediğimizi göz önünde bulundurmak durumundayız. Bu araçlar, artık kütüphane dünyasının ötesine geçmektedir: sanal araştırma ortamlarının oluşturulmasının yanı sıra müze ve arşivlerle ve diğer bellek kurumlarıyla paylaşım da gündemdeki konular arasında yer almaktadır. Bu portalların çoğu kataloglamaya izin vermemekte, yalnızca veri entegrasyonu sağlamaktadır; bazıları dijital nesnelere için veri alırken diğer bazıları fiziksel nesnelere tanımlayan kayıtları da barındırmaktadır. Bu dünya gün geçtikçe büyümekte ve sürekli hareketlilik göstermektedir. Avrupa Birliği, kütüphane ve araştırma projeleri uluslararası konsorsiyumları için fon sağlamakta, endüstri ve özel şirketlerle ortak girişimler bulunmaktadır – günümüzde kültürel miras kütüphanecisinin çalışması hazine dairesinin içerisinde olduğu kadar dışarıdadır da.

Paylaşım ve erişim

Verinin çok fazla dağıtılmasının verimizin kontrolünü kaybetmemize, güncellemeler ve düzeltmelerden artık emin olamamıza ve farklı kaynaklardan gelen verilerin tek bir ortamda bir araya getirildiği durumlarda verinin tekrarlanmasına yol açarak yaratacağı sorunların bilincindeyim. Ancak, meraklı olan ve sürprizlerle ve tehlikelerle karşılaşan her dünya gezgini için geçerli olduğu gibi, materyalimizin anlamlı olmasını istiyorsak serbest bırakmamız gerekmektedir. Koruyup kollamak hazine dairesinin görevidir; dijital dünya ise seyyahıdır. Tüm dünya seyahatlerinde geçerli olduğu gibi akıllı ve her zaman daha sofistike iletişim araçlarını, format, standart ve bağlantılı açık verileri kullanarak ilerleme kaydedebiliriz. Bu veri ve format dünyası, durağan da değildir; sürekli gelişim içerisindedir. Şu sıralar Almanya'da uluslararası şekilde tasarlanmış yeni kataloglama kurallarını uygulamaya geçmeye hazırlanıyoruz – RDA (Kaynak Tanımlama ve Erişim²⁵) adı verilen bu kurallar, Bibliyografik Kayıtların İşlevsel Gereksinimleri (FRBR)²⁶ ile aynı mantığa dayalı olarak hazırlandı.

İşbirlikçi bir yaklaşım, tüm içeriği ile paylaşım ve serbest açık erişime dayandığından, aynı zamanda özellikle de dijitalleştirilen materyal açısından çabaların ve yatırımların tekrarlanmasının önüne geçmemize

²² Daha fazla bilgi için: Claudia Fabian: The challenges of manuscript description in the information landscape of the modern library. – In : Summer School in the study of historical manuscripts : Proceedings / ed. by Mirna Willer and Marijana Tomic. – Zadar : Sveuciliste u Zadru, 2013, p. 219-240 http://www.unizd.hr/Portals/41/elektronicka_izdanja/summer2904_tisak.pdf

²³ Bkz. <http://cerl.epc.uu.se/sportal/?lang=en>

²⁴ Bkz. <http://www.wdl.org/en/>

²⁵ Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Resource_Description_and_Access or <http://www.loc.gov/aba/rda/>

²⁶ Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Functional_Requirements_for_Bibliographic_Records

yardımcı olmaktadır. Telif hakları, tarihi materyaller için geçerli değildir; çoğaltma ücretleri gibi başka kullanım sınırlamaları getirmek, mevzuata ya da her kütüphanenin kendisine kalmış bir durumdur ve bu biraz zor bir konudur. Burada yine lisanlara Avrupa düzeyinde standartlar getirmek ilerleme sağlamaktadır –Europeana'nın muazzam özelliklerinden biri de bu; ve miras materyalinin dijital kopyaları için yeni, uluslararası geçerliliği olan CC-by 4.0 standardına²⁷ katılımı teşvik etmekteyim.

Dijitalleştirme – orijinal için ikinci hayat

Miras materyalinin dijitalleştirilmesi, masraflı ve oldukça uzmanlık gerektiren bir süreçtir. Bu nedenle de, planlı bir yaklaşım, tüm seçenek, standart ve kuralların gözden geçirilmesi ve erişim stratejileri ve uzun süreli muhafaza için planlamaların yapılmasını gerektirir. Dijitalleştirme materyalin orijinalinin sahip olduğu sınırlamaların önüne geçebildiğinden tüm materyal çeşitlerine aynı iş akışı uygulanabilmelidir. İster özel projeler ya da kullanıcı talebi üzerine sağlanan hizmetler olsun isterse sergilere ödünç verilmek üzere kopyaların ya da değerli eserlerde dokümanın tümü ya da bir parçasının koruyup muhafazasında olsun dijitalleştirmenin gerçekleştiği tüm bağlamlarda uygulanabilmelidir. İş akışı, orijinale değer biçilmesiyle başlar. Dijitalleştirme, nesne için bir baskı yaratabileceğinden değerli ve hassas nesnelere için muhafaza önlemlerinin alınması gerekmektedir; yüksek uzmanlığa sahip kişilerce orijinale zarar verilmesi önlenmektedir ve önlenmelidir de. Çok değerli bir ögeyi dijitalleştirmeye başlamadan önce mikrofilm ya da fotoğraf gibi ikincil formatların mevcut bulunup bulunmadığının göz önünde bulundurulması fayda sağlayabilir. Orijinaller, tüm dijital kopyalardan daha önemlidir ve böyle kalmalıdır da; bu nedenle orijinalere erişim kapısının gelecek için açık bırakılması gerekmektedir. Şu anda hâlâ dijital kopyalar dünya çapında, evden, günün 24 saati daha kolay erişilebilir olmaları ve büyültüp küçültme gibi diğer özellikler sağlamalarından dolayı birçok yönden orijinalerinden daha faydalı görülmektedir. Hatta çok hassas olan ya da elle muamelesi zor olan el yazmaları, rengi solan fotoğraflar ve kırılğan 1830 sonrası kâğıtlar gibi bazı materyaller için, dijitalleştirme, erişim ve kullanım için tek seçenektir.

Daha geniş kitlelere ulaşım

Dijital kopyalar, ayrıca daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir: araştırma kütüphanelerinin başlıca hedef grubu olarak aşına olduğu araştırmacı grubunun yanı sıra, okullardan turizme, amatörler ve son olarak söz etsem de aynı öneme sahip internette tarama yaparken 'şans eseri' materyal ile karşılaşan kişilere hizmet etmektedir. Bu yeni, tanımlanmamış kitleler için dijital kopyalar daha ileri araştırmalar açısından özendirici, teşvik edici bir görev görebilir. Dünya gezgini olarak kültürel mirasın bakımında karşılaşılan zorluklardan biri, bilginin bize ait olmayan bir dilde – ortak iletişim dili İngilizce'de – ama aynı zamanda nesnenin geniş bir kitleye makul şekilde açıklanabilmesi amacıyla çeşitli kitlelere hitap edebilen bir dil ve detay düzeyinde sunulmasıdır. Bu nesnelere açıklanırken halkın dilinden konuşulması ve geniş halkla yakın ilişki kurulması zorunludur – bu da yeni beceriler gerektirir. Aynı zamanda konu araması yoluyla kolay ve çok dilli erişimin olmasını sağlamalıyız. Teknoloji, çokdilli kavramlar dizini, çokdilli arayüzler, bilgisayar çevirisi, sosyal medya kanalları gibi özellikleriyle bu tür bir yaklaşım için vardır – ancak burada yine bilginin uzmanlar tarafından anlaşılabilir şekilde sunulmasına ihtiyaç duymaktayız. Materyalin dünya düzeyinde paylaşılabilmesi için sözlük, ontoloji ve kavramlar dizinleri yoluyla tanımlanması önem taşımaktadır. Mevcut tüm uluslararası formatları ve yetki dosyalarını kullandığımızdan ve dilimizi dikkate aldığımızdan emin olmalıyız. Bu noktada CERL Kavramlar Dizini²⁸, VIAF (the Sanal Uluslararası Yetke Dosyası)²⁹, Iconclass³⁰ ve Getty Kavramlar

²⁷ Bkz. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

²⁸ Bkz. http://www.cerl.org/resources/cerl_thesaurus/main

²⁹ Bkz. <http://viaf.org/>

³⁰ Bkz. <http://www.iconclass.org/>

Dizini'ne³¹ değinmeden geçemem. Bunlar kusursuz olmasa da uluslararası olarak paylaşımda bulunmaya yardımcı olmakta.

Semantik ağ

Dünya Çağında Ağ'ın getirdiği olanak ve zorluklar, bizi nesne ile ilgili bilgilerimizi yeniden düşünme ve yeniden yapılandırmaya teşvik etti. Bu amaçla kullandığımız yöntemler arasında, geleneksel katalog kaydını öğelere bölme, RDF üçlüsünü (Kaynak Tanımlama Çerçevesi)³² ve makine tarafından okunan semantiği tanımlama, URI'ler (eşsiz kaynak tanımlayıcılar) yoluyla tanımlı öğelerle ilişki kurma ve bu ilişkiye bir URI atama yer almaktadır. Bunun yanı sıra, temel FRBR ontolojisi içerisinde eser, anlatım, gösterim, kopya (Grup 1), kişi, tüzel kişi (Grup 2), ve kavram, nesne, yer, olay (Grup 3) arasında bir eser ile ilgili ilişkiler kurma yoluyla da ilgili bilgiler düzenlenebilir. Bu şekilde bağlantılı veriler, hatta herkesin toplayıp yeniden kullanabileceği bağlantılı açık veriler sağlanabilmektedir. Bu, kültürel mirasın semantik ağ içerisinde dünya gezgini olmasına ve dünyayı gezenlerin her yere erişimini sağlayan bir pasaport gibi diğer öğelere faydalı bağlantılar oluşturmaya olanak vermektedir.

Yeni koleksiyonlar, yeni keşifler

Dijital kopyaların dünya çapında ağda entegrasyonu, kurumsal bağlamın ötesine geçerek yeni bağlamlar ve ilişkiler kurulmasını sağlamakta – örneğin, bir el yazması eser için diğer el yazması eserlerle, bu eserin incelenme tarihiyle, baskılarıyla, OCR metni gibi çeşitli dijital kopyalarıyla ve okunma tarihiyle iletişimlerin kurulması mümkün hale gelmektedir. Bir materyalin, örneğin el yazması eserin, metni, yazısı, farklı yazarları, sayfa düzeni, çizimleri, kodikolojisi, ciltlenmesi, menşei ve kullanım ve okuma tarihi gibi tüm özellikleri bu şekilde görünür hale gelmekte ve ilgi odağı olabilmektedir. Resimlerin büyütülmesi ve paralel görüntüleme gibi farklı görüntüleyicilerin sunduğu pek çok müthiş özellikle materyalle ilgili pek çok şey keşfedilebilmektedir. Dağınık durumdaki koleksiyonlar, yeni sanal bir dijital birlik oluşturarak farklı temalarda yeni koleksiyonların bir araya getirilmesini sağlamaktadır. Buna örnek araçlar olarak Europeana ve Dünya Dijital Kütüphanesi verilebilir. Kültürel mirasın tanımlanması ve gösterilmesi yoluyla, yeni gelişmeler, yeni araştırma ve yeni bağlamlar ortaya çıkmakta, yolculuk bu şekilde devam etmektedir.

Kültürel miras için seyahat acentaları

Günümüzde, kültürel mirasın bakımında yalnız değiliz; ağlara, konsorsiyumlara ve çoklu ortaklıklara sahibiz. Burada benim bildiğim bazı kurumlardan bahsedeceğim; şüphesiz Türkiye içerisinde de pek çok kurum mevcut ve bunlar arasında ve içerisinde işbirliğinin teşvik edilmesi önem taşımakta.

Avrupa düzeyinde, Avrupa Araştırma Kütüphaneleri Konsorsiyumu (CERL)³³, Avrupa'nın 1830'a kadar olan basılı mirasının bakımını üstlenmiş durumda. Bakımın kapsamını, 1990larda kurulduğundan bu yana 5 milyondan fazla kayda sahip olan basılı kitap veritabanı mirası (HPB) oluşturmakta. Günümüzde, CERL aynı zamanda eski kitap kataloglamasında öneme sahip kişi, kurum, matbaa, yayınevi ve yerler için dilden bağımsız bir Kavramlar Dizini de sunmakta. Daha fazla veritabanının entegre edilmesinden faydalanabilecek bir el yazması eserler portalı da mevcut. Bunların her ikisine de erişim serbest. CERL'in çalışma grupları, inkunabeller, menşei, ciltler ve yazma eserler konusunda uzman ve yıllık genel kurul kapsamında kültürel miras konusunda yıllık konferanslar da düzenlemekte. CERL, üyelik gerektiren bir konsorsiyum ve ürünleri ve organizasyonu, üye aidatları ile şu sıralar Europeana Cloud³⁴ gibi Avrupa projelerine katılım ile finanse edilmekte. Türkiye'nin

³¹ Bkz. <http://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/tgn/>

³² Bkz. <http://www.w3.org/RDF/>

³³ Bkz. <http://www.cerl.org/>

³⁴ Bkz. <http://pro.europeana.eu/web/europeana-cloud>

CERL’de ortak olmasına çok sıcak bakılıyor; bugün ulusal bir üyelik, örneğin tüm Türk araştırma kütüphanelerinin URLA yoluyla üyeliği, müzakere edilebilir.

LIBER, açık erişim, araştırma veri ve hizmetlerini içeren çağdaş kütüphanecilik odağına sahip bir Avrupa araştırma kütüphaneleri grubu. Aynı zamanda Dijital Kültürel Mirası Forumu³⁵ olarak adlandırılan (CERL ile ortak olarak düzenlenen) bir foruma da sahip ve tüm LIBER üye kütüphaneleri, bu forum kapsamındaki tüm faaliyetlere katılabilmekte. Her iki yılda bir, Forum, dijital kürasyon konferansı³⁶ düzenlemektedir ve 2016’da yapılacak olan konferans için İstanbul’a nazik davette bulunulmuştur.

IFLA’yı hepimiz biliyorsunuzdur; diğer pek çok bölümünün yanı sıra, Nadir Kitaplar ve Yazma Eserler bölümü (profilini daha iyi yansıtmak için Nadir Kitaplar ve Özel Koleksiyonlar olarak ismini değiştirmeye karar verdi)³⁷ yer almakta. IFLA’nın faaliyetleri, internet üzerinden ve yılda iki kez yayınlanan bülten, mail listesi ve blog yoluyla kolayca takip edilebilmekte. IFLA’nın son projesi, miras materyalinin dijitalleştirilmesi için kurallar oluşturulması ile ilgili³⁸; bu kapsamda özellikle miras dijitalleştirme programı başlatmak isteyenlere ilgili konularda genel bilgi sağlanmakta.

Günümüzde kültürel mirası paylaşmak için uluslararası portallara da sahibiz; Dünya Dijital Kütüphanesi (WDL), Europeana ve TEL bunlara örnek olarak verilebilir. Her tür alanda bulunabilecek uzmanlaşmış diğer portallar da mevcut. Materyaliniz için ilginizi çekebilecek tüm bu platform, proje ya da araçlar ile iletişime geçmeniz mümkün, hepsi ortaklık ve paylaşım konusunda istekli.

Sonuç

Dijital dünyamızda kültürel mirasın geleceği parlak ve açık – bu da her şeyin bir anda yapılamayacağı yönünde umutsuzluğa düşen mirastan sorumlu kütüphaneciler olarak bizi az da olsa rahatlatmakta. Ancak yeni sorular soruldukça materyalin değerli olduğunu görebiliriz ve bunların hepsini birden öngörmemiz mümkün değil; bu, hazine dairesi ve küratörleri kapsayan, yüzyıllarca süregelen ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılamak için geçmişe dayanan bir görev. Burada yine Truva’dan babasını sırtlayarak bir mülteci olarak kaçarken belirsizliklerle karşı karşıya olan ama kendisini muhteşem bir geleceğin beklediği sonradan ortaya çıkan Aeneas’a benzetme yapmak istiyorum. Biz de gelin geleceğimiz için, ülkelerimizin geleceği için ve dünya gezgini olarak süregelen rolüyle kültürel mirasımız için bunu umut edelim.

³⁵ Bkz. <http://libereurope.eu/digitalculturalheritageforum/>

³⁶ Bkz. <http://liber2014.lnb.lv/programme/wednesday-2-july-2014/digital-cultural-heritage-forum-workshop/>

³⁷ Bkz. <http://www.ifla.org/rare-books-and-manuscripts>

³⁸ Bkz. <http://www.ifla.org/node/9054?og=59>. Türkçe’ye çevirisi Nevzat Özel tarafından yapılmıştır.

Supporting Manufacturing and Craft Production: the Role of the Library of the Victoria and Albert Museum

Rowan Watson

Victoria and Albert Museum, London, UK, r.watson@vam.ac.uk

Abstract

Founded after the Great Exhibition of 1851, the museum known today as the V&A was innovatory in seeking to improve standards of design and in relaying principles of good taste to the broadest possible public. At the museum's core was a library which inherited from the Government School of Design (founded in 1837) an educational role, that of training designers and craftspeople who would work in industrial and commercial environments. The library aimed to compile an encyclopedia of the applied arts across the world, thus extending the range of objects acquired by the museum, but also to provide a resource which would enable students and 'artisans' to learn skills necessary for designing and making products of all kinds, from furniture and metalwork to graphics and textiles. This paper will discuss the library's educational function, both in the period when industrial design was the prime concern, and in the 20th century when hand-based craft and art was supported. The kinds of works assembled for this role will, for certain activities, be presented in some detail.

Background

Nineteenth-century Britain saw governments intervening in new ways to support educational and cultural facilities. This development has been ascribed to a variety of motives, not least the belief that art and education would reconcile social classes and promote a sense of national identity, quite apart from providing a more skilled and thus economically effective work force as well as more discerning consumers. In 1850 began a process where central government allowed libraries locally to be financed by local taxation. But before this date, museums and galleries were considered educational resources that needed official support. The major museum in the country, the British Museum (founded in 1753), had what was regarded as the national library as part of its make-up (only in 1979 was its library hived off to become the British Library). A library was similarly integral to a new government-funded educational enterprise founded in the wake of the 1851 Great Exhibition in London. This involved a series of museum collections and instruction. From 1857 until 1899, was known as the South Kensington Museum – in 1899, it was re-named the Victoria and Albert Museum in honour of the reigning queen's husband, who had died in 1863. Museums devoted to design and manufacture set up on the model of the V&A across Europe had libraries intended solely for curators and researchers, and not usually to a general public, as was the case in the V&A.¹

The government's first venture in the matter of art and design education was to establish the Government School of Design, set up in 1837 after a parliamentary commission had examined what could be done to improve the design of British manufactured goods. The fear was that British manufacturers were being overtaken by those of other countries on account of poor design: a school was needed to improve standards. Along with a teaching programme, the Government School brought together plaster casts and other models; it had as well a library for its students, with a reference section

¹ *Art and design for all: the Victoria and Albert Museum*, ed. Julius Bryant (V&A, 2011)

of 'Books of plates of ornament' (and thus conceived of as a pictorial resource) and a lending library with some theoretical and historical works and some practical manuals.²

The year 1851 saw in London the 'Great Exhibition of the works of industry of all nations', with over six and a half million recorded visits.³ It was decided to use the considerable profits from the 1851 exhibition for educational purposes, and by March 1853, a new government department, the Department of Science and Art, became responsible for museum collections that were being brought together, for an art school that was developing as the head of a national network, and for central art library. The collections and activities of the Government School were merged into the new organisation.

The following discussion aims to show how the library developed its holdings as part of the museum's mission, and how the position in a museum led it to put together a unique assemblage of material, with facilities aimed at designers, artists, students and the general public. It will indicate, I hope, how the opportunities afforded by the library's special position in a museum have been exploited.

The museum set up after 1851 collected what were considered objects of outstanding design and taste from the 1851 exhibition, as it did from the Paris Exposition universelle of 1855 and later exhibitions of this kind. But it also began to collect objects that related to the history of different classes of object, so that historic ceramics, textiles, woodwork, metalwork, glass, sculpture and so on were acquired in abundance, with a particular concern to buy up ready-made collections. The ambition was to make an encyclopedic collection showing what had been produced by all known human societies. Since the great work of Owen Jones, the *Grammar of Ornament*, published as a series of chromo-lithographed plates with a commentary for each in 1856, it was felt that ornament and decorative art was the key to understanding past societies. The library was to be the means of extending the encyclopedia beyond ornament by acquiring books, prints, photographs, prints and drawings. Many representations of specific monuments, architectural decoration and anything which could be called ornament were commissioned individually from local artists. In the highly historicist environment of the 19th century, the library was to contain works about people, the natural world and the built environment in any time and place on which any jobbing artist could rely for source materials. Notions of classification by medium led to a reorganisation of the museum in 1909, when separate departments were set up for ceramics, woodwork, sculpture and textiles. It was decided that single sheet material should be looked after by a separate department, to be known as the Prints, Drawings and Paintings Department; given its origins and close connections with the library, the departments were merged in 2003 to form the Word and Image Department.

It was axiomatic in the Victorian Civil Service that the library of any government department should be as large as necessary to fulfil its functions. Here the V&A was no different from, for example, the Public Record Office or the Foreign Office. In 1865, the V&A library adopted the title 'National Art Library' as it began an ambitious campaign to provide a complete bibliography of published works relating to art, works held both in South Kensington but also in the British Museum Library, in major libraries in Britain, and major libraries across Europe.⁴ An international network of scholars was recruited to participate. The result was to be the *Universal Catalogue of Books on Art*, first published in 1870 with a second edition in 1877. This was perhaps easier to do in the 19th century than today, since Victorians were much more confident than we are today in defining what constituted art. What is comprehended

² The catalogue of the library was published with the third report of the Government School

³ For a history of the library, see *Word & Image: art, books and design from the National Art Library*, ed. Rowan Watson, Elizabeth James and Julius Bryant (London: V&A, 2015)

⁴ Such bibliographies were the flavour of this period: in 1878, the Principal Librarian of the British Museum Library set about compiling desiderata lists, but there were for internal purposes only and were not published. See P.R.Harris, *A history of the British Museum Library, 1753-1973m* (British Library, 1998), p.332

by the term "art" changes over the generations, and the movement for design reform which spawned the Great Exhibition of 1851 and its aftermath created new categories, applying the word "art" to new categories of object, objects that today we might be happier referring to as "design" or "decorative art".

Today, the V&A's library is a public reference library, open to all, situated in the heart of the museum, in rooms that were purpose designed and which opened in 1884. The number of visits is about 35,000 a year, of which 50% come from the educational sector, 30% from what are today called 'the creative industries' and those involved in art, craft and design professionally. In 1999, the library had a grant from the Lottery Heritage Fund to convert retrospectively its catalogue, so that from 2001 its catalogue was available on-line. Apart from a documentation centre, the library is also the museum's curatorial department for practice and history of book design, illustration, lettering, ornament and binding.

The success of the 1851 exhibition at once showed that the presence of large crowds of ordinary people in a city such as London did not lead to social unrest and disorder. It justified the case of reformers that exposure to art would encourage social solidarity rather than discord, and encouraged governments to provide access to galleries and museums. (There is a parallel here, of course, with contemporary governments, which encourage use of cultural institutions as a means of fostering a collective identity and presenting a shared heritage). In the 19th century, radical politicians such as Joseph Hume had long argued for this: in the early 1830s Hume had set up a 'Society for obtaining free admission to national monuments and public edifices containing works of art', which in due course included Prince Albert, the husband of Queen Victoria, among its patrons. It was Albert who drove the government after 1851 to work towards turning South Kensington into a cultural quarter with galleries, museums and educational facilities.⁵

Initially the library was aimed at those who were engaged in industry and manufacturing. The 235 male students who used the library in 1853 were listed by the trades they represented (though the 212 female students were listed by categories of age alone). The first catalogue of the library, published in 1855, was arranged 'according to the classification of arts and trades in the Great Exhibition of 1851'. The classification was mercifully not strictly followed, and what emerged had the characteristics of a bibliography of works useful for any particular trade, from carpenters and coach-makers to ribbon manufacturers and typesetters. But if books that were practical guides for ornament and construction were a priority, they were soon matched by books that conveyed scholarly research. Educationalists training designers doubtless put more store by the former, whereas scholarly curators were keen above all to acquire the latter. There had been debate concerning the Government School of Design from its first years after 1837 about what was appropriate for training designers in industry (termed 'ornamentists' and assumed to be 'artisans') and what was necessary for students of the fine arts. The master of the Government School, William Dyce, an artist who advised Queen Victoria and Prince Albert, held that the 'ornamentists' should be taught in the workshop or manufacturing house itself; fine art dealt with 'history, poetry and generally with moral expression' whereas ornamental art was 'imitative', 'mid-way between fine art and art purely mechanical'. On the other hand, excellence in ornament, as in fine art, relied on copying the same principles as were apparent in nature. Although Dyce set in motion a method of teaching drawing that was mechanical in the extreme (practice with simple shapes of straight and curved lines gave way to shading only after a complete course), the library in practice collected as many works as related to the fine arts as to ornament, pattern and decoration.

The breadth of the library's collecting allowed it to stand above the criticisms that were thrown at the museum as a whole. In 1854, Charles Dickens could ridicule the kind of teaching that went on in the South Kensington Art School (for whose students the library facilities were aimed), in his novel *Hard*

⁵ The theme is developed in *Art and design for all: the Victoria and Albert Museum*, ed. Julius Bryant (London: V&A, 2011)

Times. The way drawing was taught was directly attacked by John Ruskin, the authoritative critic where all the arts were concerned, in his own manual for drawing, *The elements of drawing* (1857) – but the library acquired the work on publication. On the other hand, Dickens was in full support of the educational mission of library and museum (his friends Chauncey Hare Townshend, Alexander Dyce and John Forster all left their libraries and art collections to the museum), and Ruskin some years later encouraged some aspiring scholars and artists, Emilia Strong (later Lady Dilke) among them, to use facilities of the museum and its library.

Initially there was selectivity in collecting what related to the fine arts. There were Flaxman's lectures on sculpture, Payne Knight's essay on taste and beauty and the writings of Joshua Reynolds, but they were dwarfed by, for example, manuals on drawing and perspective, fresco painting and silk manufactures. By the 1860s, this had changed, and it is clear that the great scholarly works of the 19th century on the decorative arts began to be systematically collected. This was a change from the position in the 1840s where popular works such as the 'Library of Entertaining Knowledge' and Lardner's *Cabinet Cyclopaedia* were proposed as sources for students.

Works by the antiquarian scholar Henry Shaw were clearly desirable, since they portrayed examples of medieval and later objects and the ornament of medieval and Renaissance manuscripts; so too were the great series of works by scholars like Nicolas Willemin⁶ and Jean Baptiste Seroux d'Agincourt⁷, and the enormous undertakings that received government backing, for example the 21 volumes of the *Description de l'Égypte* (1809-1828), the 18 volumes of Baron Taylor's *Voyages pittoresques et romantiques dans l'ancienne France* (1820-1878) and the 9 volumes that appeared of Augustine Aglio's *Antiquities of Mexico* (1830-1848), financed by Lord Kingsborough. The idea that effective ornament copied nature lay behind the acquisition of vast quantities of illustrated works about natural history, from fish and sea-shells to butterflies and flowers. Illustrated accounts of foreign lands were a source for accurate portrayals of landscapes and the dress and customs of the people who inhabited them

The library paid equal attention to works, many of them quite ephemeral in character and certainly very cheap, which gave guidance to craftsmen and to the amateur artists and enthusiasts. A work like Charles Eastlake's *Hints on household taste* (1868) catered for the latter while the revision by S.H. Brooks of William Pain's *Practical carpenter*, 're-modernised' from the 1760 edition in 1860-1, was intended for the former. All the crafts represented in the museum brought with them a literature which encouraged the making of things. As regards ceramics, the *Guide to porcelain painting* by Sidney T Whiteford (1877) was characteristic, as was the book of John Sparkes and John Haslem, *Hints on pottery painting* (1885).

There was a special emphasis on collecting books that taught how to make images (painting, drawing, engraving) and gave information on the technologies involved (for example photography and lithography). Some were written by recognised authorities, so that James Harding, the teacher of Ruskin, produced *Drawing models and their use* (London: Winsor & Newton, 1855), while the redoubtable Mrs Merrifield was responsible for the *Handbook of light and shade with especial reference to model drawing* (London: Rowney & Co., 1855) – Mrs Merrifield had already produced her book, *Original treatises dating from the XIIth to the XVIIIth centuries on the arts of painting in oil, miniature, mosaic and on glass* (London: Murray & Co., 1849) which had been commissioned by the National Gallery so that they could conserve effectively the works they held; to do this she had undertaken research trips to libraries in Italy, supported by the Prime Minister of the day, Sir Robert Peel, to whom the book was dedicated. The 'Do It Yourself' manuals were a major publishing boom from the 1860s, and were brought together in the

⁶ Monuments français inédits pour servir à l'histoire des arts depuis le VI siècle jusqu'au commencement du XVII siècle, 2 vols (Paris, 1839)

⁷ Histoire de l'art par les monuments depuis sa decadence au IV siècle jusqu'à son renouvellement au XIV, 6 vols (Paris, 1823)

museum's library.⁸ As printing technologies developed in the latter part of the 19th century, so practical manuals about how things were made continued to be acquired. If one takes the case of illustration, it is clear that new works were systematically acquired to serve a readership whose livelihoods depended upon the ability to produce work which could most easily be taken up by new forms of printing. Typical among these were Henry Trueman Wood's *Modern methods of illustrating books* (London: Elliot Stock, 1887) and W.D. Richmond's *Grammar of lithography* (London: Wyman & Sons, 1878).⁹ Alfred Horsley Hinton's *Handbook of illustration* (London: Dawbarn & Ward, 1896) stated that the book was necessary because of 'increased use of the photographic reproduction processes and a prevailing ignorance of their nature and application'. Works of this kind enabled artists and illustrators to see what commercial clients needed; indeed, a chronology of technological improvements in the printing industry can be seen through what the kind of manuals the library acquired. Edward S. Pilsworth's *Process engraving: formulas, equipment and methods of working* (New York: Macmillan, 1922), and Charles W. Gamble's *Modern illustration processes* (London: Sir Isaac Pitman & Sons, 1933) were all intended to advise illustrators how to finish their work in a way that suited new printing technologies.

Very much in this perspective was a series of exhibitions organised by the library between 1898 and 1905 on printing technologies and illustration.¹⁰ When in 1909 the library was given a museum gallery of its own, it was termed the 'Book Production Gallery', showing the priority of the technical instruction which, along with model books, had been a focus of collecting from the 1850s. In fact the gallery was a showcase for the whole history of books from the Middle Ages (the earliest books were of the 13th century) to the present. A large selection of bindings from Western Europe were displayed, along with nearly 100 illuminated manuscripts. With them were manuscripts from the Muslim world, mostly distinguished for their binding. A Qur'an from Istanbul of the late 17th century, signed by Mustafa ibn Muhammad, was described as 'Persian', evidently a blanket term for some Islamic materials.¹¹ Examples of 'Modern' printing from all European countries were juxtaposed, 'modern' being a term applied to works from the late 18th to the early 20th centuries. Among English books were publications of the Vale Press of Charles Ricketts and Charles Shannon, and of William Morris's Kelmscott Press, together with products of what are generally known as the 'Private Presses' (Doves Press, Eragry Press, Ashdene Press and others).

By 1909, there was a prevailing prejudice in the museum against contemporary fashionable styles. The outcry caused by the display of some Art Nouveau furniture acquired from the 1900 Exposition universelle in Paris had led to a blanket ban on acquiring anything less than 50 years old. The library was happily exempt from this requirement, and thus acquired with equanimity on publication Van Houhuys' *Egidius en de Vreemdeling* (Harlem, 1899) flamboyantly illustrated in Art Nouveau style by Jan Toorop, and contemporary posters by Grasset, Muchga and other fashionable Art Nouveau graphic artists of the 1890s as they were produced. Works illustrated by Charles Ricketts, Aubrey Beardsley and

⁸ See Rowan Watson, 'Art Publishing and the Leisure Market, from the '1840s to the 1870s', *Publishing the Fine & Applied Arts*, ed. Robin Myers, Michael Harris and Giles Mandelbrote (British Library, and New Castle, DE, 2012), pp.127-156

⁹ The full title shows the work's ambitions: *The grammar of lithography, a practical guide for the artist and printer in commercial and artistic lithography, & chromolithography, zincography, photo-lithography and lithographic machine printing*. This gave a thorough account of all available technologies. Further editions were published in 1880 and later

¹⁰ Though some were termed 'loan exhibitions', they included materials owned by the library> *Catalogue of loan collection of lithography* (London: HMSO, 1898); *Catalogue of the loan exhibition of modern illustration* (London: William Clowes & Sons, 1901); *Drawings by British artists* (London: HMSO, 1901), *Catalogue of the loan exhibition of British engraving and etching* (London: HMSO, 1903); *Catalogue of the loan exhibition of process engraving* (London: HMSO, 1905). In 1904, the library issued a pamphlet, *Tools and materials used in etching and engraving*.

¹¹ For the manuscript, MSL/1890/9-23, see Tim Stanley et al., *Palace and Mosque. Islamic art from the Middle East* (V&A, 2004), p.61, no.75. It has been suggested that Mustafa was the Ottoman Sultan Mustafa II (son of Sultan Muhammad IV) who reigned from 1695 to 1703.

their companions in the Aesthetic Movement also joined the library as they appeared. If *The Sphinx* with the sensuous illustrations of Charles Ricketts accompanying Oscar Wilde's text was bought on publication in 1894, Aubrey Beardsley's collaboration with Oscar Wilde on *Salomé* published in the same year was evidently too outrageously hedonistic to join a museum dedicated to promoting good taste – a copy of this iconic book was acquired only in 1985.

A section of the Book Production Gallery was devoted to treatises about manufacture. Among architecture treatises could be seen major works by Palladio and Serlio, with the magnificent set of engravings by Androuet du Cerceau, *De architectura* (1559). As if to stress the role of these books as practical models, they were shown next to William and John Halfpenny's *Modern builder's assistant* of 1757, designed very much to train those involved in the building trades (the huge number of 19th-century practical manuals for builders and carpenters in the library were not considered suitable for display). The Library's display was largely Euro-centric, there being in the museum special departments for Asian materials. On the other hand, bindings and manuscripts described as Persian, with some Turkish, were displayed, all acquired in the library's early days.¹²

Given the fact that the museum's collection were completely international in scope, not to say global, it goes without saying that the scholarship relating to European, Middle Eastern and Asian art was collected as matter of course from the 1850s. From the 1890s, the museum as a whole moved away from the idea of providing models for manufacturing and proposing standards of good taste; instead, it conceived its role more to be that of presenting examples of creative art and to record the history of art and design in terms of aesthetic achievement. The Book Production Gallery, by providing an exhibition space, satisfied this new ambition as its contents were updated up to the 1920s. The library had as well to keep abreast of new ways of studying art history, ones which were governed by rigorous academic standards as art history became a university-based subject.

As curatorial department, the library collected materials which documented a number of craft activities. Apart from monuments of printing and examples of illustrated printed books, works of calligraphy, illumination and bindings were among works sought out. Illuminated manuscripts (the bulk of them acquired in the 1890s) and bindings (acquired from the 1850s) had taken pride of place in the Book Production Gallery of 1909, next to examples of illustrated books.¹³ These hand-produced works were acquired at a moderate pace after 1900, some by bequest, others by purchase. The most significant collections of such manuscripts are at the British Library, so that what was acquired had to suit a particular V&A agenda. Among the more recent examples of illuminated manuscripts acquired was an unfinished Book of Hours, made in France in the 1490s and bought in 1993, which showed very clearly the successive campaigns by which it was made – it gives a lesson, in fact, of how such books were made.¹⁴ Post-medieval illuminated manuscripts were another category of desirable works: the Victorian design reformers of the mid-19th century had seen illumination as an art which could be revived, and from its early years, the library had acquired contemporary illumination and illumination dating from the post-medieval centuries. Examples from the Mamluk and Ottoman worlds, where illumination had a more prominent role, came to the collection, in recent years a beautifully illuminated tughra of a

¹² Duncan Haldane, *Islamic bookbindings in the Victoria and Albert Museum* (London, 1983)

¹³ For the history of collecting manuscripts, see Rowan Watson, 'Educators, collectors, fragments and the 'Illuminations' collection at the Victoria and Albert Museum in the nineteenth century', *Interpreting and collecting fragments of medieval books*, ed. Linda L. Brownrigg and Margaret M. Smith (Los Altos Hills, California: Anderson Lovelace & London: Red Gull Press, 2000), pp.21-46, and the introduction to the same writer's *Western Illuminated Manuscripts. A catalogue of works in the National Art Library from the eleventh to the early twentieth century, with a complete account of the George Reid Collection*, photography by Paul Gardner, 3 vols (V&A Publishing, 2011)

¹⁴ MSL/1993/2

firman of Ahmed III dating from between 1703 and 1736.¹⁵ One of the most splendid 19th-century western illuminated manuscripts was the Missal given by the Legitimist ladies of France to the Comte de Chambord, Legitimist pretender to the French throne, in 1844, bought in 1984 – it joined 19th century illuminated works in the library which reflected the Victorian efforts to revive illumination as a contemporary art.¹⁶

Lettering had been a major concern in art education in the 19th century, and the library had acquired huge quantities of sets of decorated letters cut from early printed books and from manuscripts as suitable for students to study. Between 1870 and 1882, editions of the works of the great 16th-century Italian writing masters, Palatino and Tagliente had entered the library (however, an early edition of work by Arrighi, perhaps the most influential of the Renaissance writing masters, was acquired only in 1960, facsimiles sufficing up to then). These were doubtless used by students of the Royal College of Art (as the art school attached to the museum was called after 1896). It was at the Royal College of Art that Edward Johnston (1872-1944) began the teaching in 1900 that was to change totally the practice of calligraphy and lettering design in Britain (his work is of course today part of visual experience of London since he designed the lettering for the London underground transport). Johnston's principles were enshrined in the Society of Scribes and Illuminators, founded in 1922, which had an exhibition in the V&A in 1931.¹⁷ In the 1930s, quantities of work by Johnston, his disciple William Graily Hewitt and their students were acquired. A distinguished calligrapher, Heather Child, was commissioned in the mid-1960s to gather for the library some contemporary German calligraphy. When it was shown in a major exhibition, *The Universal Penman* in 1980¹⁸, it provided a powerful foil to work in the Arts and Crafts Movement which took its cue from Edward Johnston. The most recent acquisitions of calligraphy were in 2012 when, as part of the celebrations of the bicentenary of Charles Dickens' birth, texts selected from the writer's works written out by Sue Hufton and Timothy Noad were commissioned.

Bindings were among the earliest acquisitions of the library: from before the 1850s, they were made by machines. Designers were needed to provide decorative covers – and such designers needed historical examples to guide them. From the 1920s efforts were made to acquire bindings by contemporary practitioners, binders who followed in the tradition of William Morris's pupil, Cobden-Sanderson who had re-examined traditional binding structures at a time when machine-produced bindings were the norm.¹⁹ In the 1920s, work by Sybil Pye, working in a very modernist idiom, were acquired, with work by Madeleine Kohn, Sydney Cockerell and others coming later. Some of these binders were commissioned to re-bind works in the library which had fallen into disrepair, so that Roger Powel, as well as providing a commissioned binding in 1960, was also employed to re-bind a number of illuminated manuscripts. James Brockman was likewise commissioned in 1980 to re-bind, for instance, a magnificent set of the works of Rousseau from the press of Pierre Francois Didot, a member of the dynasty of printers who introduced a neo-classical aesthetic into book production in the years around 1800.²⁰ The most recent binding commission was from David Sellars, done in 2012, the years of Charles Dickens' bicentenary. The binding was on Dickens' last novel, *Edwin Drood* (1870), and the bicentenary celebrations made it easier to find financial support to have the work done.

¹⁵ V&A, MSL/1985/32. A firman of Mahmud II in the library, of 1822 (MSL/1943/677), is not illuminated.

¹⁶ V&A, MSL/1984/68

¹⁷ See Elizabeth James, *The Victoria & Albert Museum. A bibliography and exhibition catalogue, 1852-1886*, London & Chicago: Fitzroy Dearborn and the V&A, 1998), p.531

¹⁸ See the catalogue by Irene Whalley and Vera Kaden, *The universal penman: a survey of western calligraphy from the Roman period to 1980* (London: HMSO, 1980)

¹⁹ See Rowan Watson, 'Bindings at the V&A', *The New Bookbinder. Journal of Designers Bookbinders*, vol.34 (2014), pp.57-68

²⁰ André Jammes, *Les Didot. Trois siècles de typographie et de bibliophilie, 1698-1998* (Paris, 1998), pp. 26 ss.

Quite apart from documentation about the subjects served by the museum as a whole, the library had always an eye for material which could be used in displays and exhibitions. In 1935, the Royal Academy, with the Royal Society of Arts, hosted an exhibition on 'British Art in Industry'. There was a section on commercial printing that included books, pamphlets, posters, book jackets and ephemera. The selection apparently did not satisfy Philip James, Deputy Keeper of the V&A's library. This was an area where the library's collections were already strong. In 1936, James launched an initiative to contact designers on an international basis asking for samples of their work, what was sent in to be made available to students and displayed in a series of displays entitled 'Modern Commercial Typography'. Booklets, posters, artwork, leaflets and other ephemera were received from designers as eminent as Jan Tschichold, László Moholy-Nagy, Serge Chermayeff, McKnight Kauffer and Herbert Bayer, almost all in a modernist vein that doubtless contrasted with materials displayed at the Royal Academy. Advertising graphics also appeared in the trade literature collection, which consisted of catalogues of department stores and marketing ephemera – such things had entered the library since the 1860s, a tradition which continues to this day.

In the 1930s, the V&A library was remarkable for taking an interest in French artists like Picasso and Matisse, at a time when public institutions in England had a prejudice against 'difficult' contemporary art. The *livre d'artistes* which contained original graphics of such artists were acquired, so that the great Skira edition of Ovid illustrated by Picasso (1931) and the *Poésies* of Stéphane Mallarmé illustrated by Matisse (1932) were both bought in 1935. An extensive collection of works of this kind were acquired in the years after 1945; they provided the basis of an exhibition devoted to material of this kind in 1985.²¹ In 1998, the condition of one such book, Lautréamont's *Chants de Maldoror* (Paris: Skira, 1934), was so bad that it needed re-binding. The artist Eduardo Paolozzi, who had used the book as a student, designed the binding and worked with Helen Shenton, a pupil of Roger Powell, to produce an outstanding and visually enticing work. Though he had produced a series of books as art-works, Paolozzi had not until then considered binding, and by his own admission became fascinated by the structures and materials involved in the traditional craft.

Being part of a museum, the library had close links with a research community made up of colleagues within curatorial departments. This linked the library with an international network which provided advice about suitable acquisitions and also identified unpublished resources, in particular documentary manuscripts and archival materials. Sometimes these were in private ownership – and owners often were happy to donate what they had – and at other times they were offered by dealers. The library thus has a collection of manuscript treatises, inventories, business papers, diaries, correspondences and similar materials. The papers of the museum's first director, Henry Cole (1808-1882) were largely acquired through a gift bequest of his son, Alan Cole (1846-1934). All manuscript material of this kind is described in the library's bibliographical catalogue, though it was physically brought together in the late 1970s and an independent inventory begun in 1980. Some of the material had what can be called an administrative origin. Thus Gottfried Semper's highly influential treatise on metalwork and its history, compiled for the benefit of Henry Cole and existing only in manuscript form until a German version was printed in 1903, went to the library in 1863.²² Later on there were diaries, correspondences of artists and designers, and even records of artists' organisations and businesses. There seems to have been a recognition by 1915 that there were the seeds of an important collection of documentary manuscripts: in the year, a confidential report, *List of the principal deficiencies in the Collections [at the V&A]* referred to such materials as an area that needed strengthening. Manuscripts are included in the library's general bibliographical catalogue, though it is intended to allow them to be consulted as a discrete collection.

²¹ *From Manet to Hockney. Modern artists' illustrated books*, ed. Carol Hogben and Rowan Watson (V&A, 1985)

²² MSL/1863/1-3. On the impact of Semper's ideas in this text, see *Art and Design for all. The Victoria and Albert Museum*, ed. Julius Bryant (V&A, 2011), p.153

More recently, acquisitions have included the inventory dated 1561 of Wilton house, owned by William Herbert, Earl of Pembroke (1507-1570), a treatise on the printing of calico cotton, with samples and recipes, of 1792, and letters of Frank Pick, the head of design for London Transport, 1934-1941, to Benjamin Fletcher, the retired head of Birmingham Art School. Letters by artists have always tended to be separated from groups of papers and sold individually as autographs: the library always acquired such letters when they involve relations between artists, engravers, dealers and publishers. A series of some hundreds of letters has been brought together, dating from the late 18th to the early 20th centuries, which provide as well specimens of the signature and handwriting of each correspondent. These are supplementary to large correspondences of an artist such as Edward Landseer, acquired mostly as two groups in 1962 and 1986.

It was clear in the 1980s that archival materials relating to art, craft, design and the associated businesses were in danger of being lost. The records of some, such as Elkington's, the electroplating company that supplied the world with silverware in the 19th century, were stored in museum departments. It was decided in 1980 to form the Archive of Art and Design to house such materials and to process and catalogue them to professional standards.²³

The major challenge in the V&A library today is to make people aware of its resources and to point out the potential for study for all levels of user, from schoolchildren to academic researchers (the latter, of course, can be served with least effort once your catalogue is on line). Given there are works which can be called 'curatorial' and largely designated as Special Collections, a goal must be to link information in the bibliographic catalogue with the museum's database for managing objects and information about them: this is currently an on-going project. It is vital to show the value of any library's holdings beyond the electronic catalogue, and of course texts on the web are among the major ways of doing this, to explain the nature of the library's holdings and the uses to which they can be put. There will be debate about the extent to which traditional media have a role. The museum currently has a programme of publishing hard-copy catalogues for significant collections, in the belief that scholarship of this kind requires a stable format. The library has recently published a book which about its history and constitution; it contains the result of new research and has an apparatus of footnotes; it is sold at a price which, it is hoped, give it some success in the gift market. The publication was made possible by sponsorship, which is sometimes easier to obtain than for digital projects. This may change as time goes on.

²³ Acquisitions to 2000 are described in Elizabeth Lomass, *Guide to the Archive of Art and Design* (V&A, 2001)

Memory Institutions in the Knowledge Economy: Introducing Intellectual Capital Concepts for Cultural Heritage Management

Petros Kostagiolas

*Ionian University, Department of Archives, Library Science and Museology, Greece,
pkostagiolas@ionio.gr*

Georgos Papaioannou

*Ionian University, Department of Archives, Library Science and Museology, Greece,
gpapaioa@ionio.gr*

Abstract

Memory institutions (museums, libraries, archives) around the world use intellectual capital resources in order to manage cultural heritage. The paradox is that in many cases intellectual capital resources, despite their undoubted importance, are often treated as the 'Cinderella' of resources, holding an unclear role. Although cultural heritage management has significantly changed over the past decades, a systematic approach for 'intellectual capital management' is yet to be fully defined. In this paper a systematic approach towards the study of memory institutions' intellectual capital is attempted by defining the notions of intellectual capital and intellectual capital management within the context of memory institutions.

Keywords: intellectual capital, intangible assets, memory institutions, cultural heritage management

Introduction

In the knowledge economy the accumulation of information and knowledge is considered very important, sometimes more important than the actual physical capital. Data, information and knowledge are considered to be important production factors for enterprises and organizations (Drucker, 2008). Cultural heritage organizations, such as museums, libraries and archives, also collectively referred to as memory institutions in the last few decades (Hjerpe, 1994), are no exception. Intangible resources, which comprise a significant part of their intellectual capital, are constantly being identified, measured and managed. Managing intellectual capital efficiently and effectively has become the holy grail of academics and practitioners, and it lies at the centre of all knowledge economy discussions (Kostagiolas, 2012). This goes beyond the mere implementation of information technologies, internet services and cultural material digitization. It also includes properly designed management activities.

Societies and economies constantly change and they develop new socioeconomic certainties. Throughout their history, memory institutions have adapted to changes under the pressure and the new realities of social shifts, technological advances and the development of human knowledge and science. Although memory institutions preserve many of their basic foundations, they are moving to new structures with new operations and services (Kostagiolas, 2012). Nowadays, the burgeoning of innovative information and communication technologies (ICTs) and the expansion of the Internet have democratized information and cultural heritage. Within this context, memory institutions use intellectual capital and memory institution professionals all over the world redefine their role and work towards the development of innovative systems and services. Memory institutions are important intellectual capital creators for the society and economy as a whole. Museum visiting, library and

archives services heavily rely upon intellectual capital. As we will discuss below (section 3), intellectual capital includes the total of intangible assets and resources, that is to say the invisible non-monetary assets held by a memory institution, which can be identified and studied. Cultural heritage administration includes investments in the form of technological/structural, organizational and/or human capital. These assets need to be properly identified and measured in order to fully understand their possible uses, structure, production and value.

To these ends, this paper is organized as follows: The next section (section 2) presents our research motivation. Section 3 discusses the main definitions and relevant concepts on intellectual capital management in memory organizations. Section 4 reviews the main issues on intellectual capital management in memory organizations. Section 5 concludes with the main results and highlights issues for further research.

Research triggers and study motivation

“It is significant to understand that any management approach [for memory institutions] should not be isolated from the wider socioeconomic conditions, while taking into account and fully understanding the particularities of the field” (Kostagiolas, 2012). Research on intellectual capital management aims at mobilizing practices and behaviors of memory institution professionals. Cultural heritage professionals, who have learned to work in a certain way, over the last two decades, are now called to follow new roles, new technology-intensive practices, new social relations and contacts. Such a transition is inevitably a time-consuming process, demanding changes in mentality, behavior and attitudes. This procedure is not effortless and requires an adaptation period to achieve a comprehensive acceptance of administrative practices (Kostagiolas, 2012).

Within this framework, our work is also based on the following interrelated assumptions: First, the intellectual capital is a crucial element, fostering innovation and genuine improvements in operations and services. Secondly, the cultural heritage environment has become more and more complicated and knowledge-based, hence conventional instruments are no longer directly appropriate for decision making; and finally, expenditures and investments in intellectual capital are either mis-measured or not measured at all. Theoretical and empirical research in the field of intellectual capital management is required, in order to build a theory that would legitimize new management actions in memory organizations. Management practices and decision-making processes in memory institutions should be studied and a “road map” for understanding intellectual capital concepts and particularities must be drawn. In this context, our work aims to this end.

Concepts and definitions of intellectual capital in memory institutions

Many definitions have been given for the term ‘intellectual capital’ and there are myths surrounding this concept (Nerantzidis, et al, 2013). Overall, intellectual capital is defined as the totality of intangible assets or resources, which include all the invisible, non-monetary assets / resources held by an organization. These assets / resources are amassed over time, are not included in the balance sheet and can be identified and analysed separately (Kostagiolas & Asonitis, 2009). Additional interpretations for the term ‘intellectual capital’ or the term ‘knowledge asset’ as it is commonly used in economics (Lev, 2001) may be either conceptual or descriptive, providing a list of assets or resources considered to be intangible (Reilly & Schweih, 1998; Boutellier, 2000; Kaufman and Schneider, 2004).

Moreover, there is little agreement on whether intellectual capital consists exclusively of ‘assets’, with some researchers preferring the term ‘resources’. The intellectual capital cannot be owned by a memory institution in the way a set of private assets is owned. Therefore intellectual capital cannot be defined as a set of assets, at least in the financial sense. In this work, unless otherwise specified, intellectual capital is through to include both assets and resources.

Table 1. Explanatory phrases for the classification of Intellectual Capital (source: Kostagiolas, 2012).

Categories of Intellectual Capital	Explanatory phrases
Human Capital, HC	<ul style="list-style-type: none"> • includes the knowledge, experiences, competencies and creativity of the memory institution staff; • comprises knowledge that employees take with them when they leave the memory institution; • includes staff knowledge; • constitutes the talent base of the personnel; • is related to how effectively an memory institution uses its human resources, measured through creativity and innovation; • refers to human capability in resolving business problems; • is related strictly to individuals and cannot be replaced by machines.
Structural or Organization Capital, SC/OC	<ul style="list-style-type: none"> • includes infrastructure, processes and databases of a memory institution that enable the work of the human capital, e.g. the library or museum collection and stocks, the organizational philosophy and structure, management systems such as quality and safety management systems; automation and other information systems; patents; copyrights etc.; • refers to the knowledge that stays within the memory institution at the end of the working day; • includes non-human storehouses of information;
Relational Capital, RC	<ul style="list-style-type: none"> • refers to the value created through relationships with the external environment and more specifically with investors and creditors; • relates to resources linked to the external relationships of the memory institution; • refers to the value embedded in similar cultural networks; • refers to the value of the brand name.

In order to better understand and recognize the intellectual capital of a memory institution, a decomposition of the intellectual capital will be useful and will lead to various classifications. We focus our approach on libraries, since more relevant work has been done on libraries as compared to archives and museums, where the focal point has been the so-called cultural capital and cultural economics (Fyfe, 2004; Frey and Meier 2011). There have been a few categorization efforts for intellectual capital (e.g.

Choong, 2008). These efforts were employed for various reasons: research needs in economics, management and accounting; specific and internal analysis needs; to serve specific sectors, industries and/or firm specific categorizations. A widely recognized categorization in the literature includes three distinct categories (Kostagiolas & Asonitis, 2009): 1) human capital; 2) organizational (or structural) capital and 3) relational capital (see table 1). Human capital is related to the personnel, it cannot be replaced by any type of machines (Roos et al., 2005) and includes the knowledge, experiences, competencies, and creativity of the staff (Edvinsson and Malone, 1997). The organizational or structural capital are "all those things that remain in the organization when the employees have left the building but that you cannot find in the balance sheet" (Edvinsson and Malone, 1997). These may include the organizational structure, management system, information systems, patents and copyrights owned by a firm or an organization. Relational capital (Grasenick and Low, 2004) can be defined as the value created through the relations that a firm or an organization holds with its external environment (i.e. providers, customers, potential customers, users, sellers, other firms and organizations). Relational capital is also linked to the value deriving from the relations that the firm or organization has with its stakeholders, investors, and creditors, as well as the value of its brand name. Table 1 presents a synthesis of explanatory phrases for the meaning of the three intellectual capital categories.

Table 2 Indicative intangible assets for libraries and information services (modified from Kostagiolas, 2012)

Categories of Intellectual Capital	Indicative Intangible Assets/Resources	
Human Capital, HC	Staff training / education Staff quality / competence / skills / experiences	Attributes / culture
Structural or Organization Capital, SC/OC	Contracts Intellectual property / copyrights Digitized collections Access view policies Quality and safety assurance/certifications Branding Knowledge based teams Learning culture	Information about the staff Remote information services Systems for accessing databases Systems for network development
Relational Capital, RC	User relationship Networking and cooperation among organizations Participation in innovation networks; Personnel networks Cooperation	User surveys Trust/ loyalty User training

Barron (1995) stresses the need for intellectual capital investments when considering memory institutions and in particular public libraries. A little later, Koeing (1997) argued that intellectual capital should be turned into a comparative advantage. Annual reports of libraries' intellectual capital utilization and creation for making management decisions were issued. These reports studied a number

of intellectual capital issues, such as the loyalty of organizations' users (e.g. museum visitors, library readers), which can be considered an important intangible resource for any memory institution. The significance of reports on intellectual assets has been studied by Dakers (1998), who stated that personnel is "...the living intellectual capital of the British Library". The word 'living' is used in order "... to distinguish between the intellectual capital produced by the British Library's own staff and that much greater part of it which is contained within its stock", i.e. the structural capital of the British Library. The potential value of intellectual capital as a library resource has been studied by Rowley (1999). The author identified typical knowledge assets purchased under license such as customer databases and other lists to which value can be assigned. An extensive review of the significance and measurement of intellectual capital in libraries is provided by Portugal (2000). As Bryson (2001) suggests, innovation in libraries can turn good ideas and opportunities into intellectual and social capital. In order to mobilize the value of intellectual capital assets, a set of new skills is required on the part of the information professionals, together with a greater focus on sharing and exchanging information across successful organisations (Todd & Southon, 2001; Pember, 2002). Materska (2004) states that in the network economy, network participation and relationships are important intellectual capital resources. Cribb (2005) included intellectual capital in the perspectives of the Bond University Library's Balanced Scorecard. Zhang (2006) studied intellectual property rights of digital library material. Hood and Henderson (2005) pointed out the importance of branding in libraries as relational capital. Sheng and Sun (2007) studied organizational capital resources (i.e. knowledge-based team organization). They also stressed that trust and cooperation can lead to the development of human and relational capital, providing opportunities to build relations among libraries and between libraries and their users. Games (2007), through a review of Bergen University Library in Norway, suggests that the library handles information beyond its collection, since it manages the institution's entire intellectual capital. White (2007) stated that "a library has multiple intangible assets, resources, and efforts that are not generally accounted for in traditional tangible assessments, accountability reporting, or budget planning". The author suggested that the identification of intangible assets in a library provides three benefits for the management team: a. to report the library's effectiveness to stakeholders; b. to unify the library's tangible and intangible resources, in order to meet the requirements of stakeholders, and c. to utilize the library's intangibles, in order to achieve its strategic objectives. Similarly, Livonen and Huotari (2007) analyzed intellectual capital (human, structural and relational) within the context of an academic library. They identified several intellectual capital resources. Kostagiolas and Asonitis (2009 & 2011) have discussed practical and theoretical issues for intangible asset management in all types of libraries as well as the significance of some indicative intangible assets. Asonitis and Kostagiolas (2010), proposed a methodological framework, based on the Analytic Hierarchy Process (AHP) method for establishing a hierarchy for the value creation among the different intellectual capital library resources. Kostagiolas (2012) provided an extensive review for intellectual capital in libraries and information services (see Table 2).

Defining intellectual capital management for memory institutions

A useful definition for "intellectual capital management" is provided by Roos, et al (2005) as the "deployment and management of intellectual capital resources and their transformations (into intellectual capital resources or into traditional capital resources) to maximize the present value of the organization's value creation in the eyes of its stakeholders". Investments in intellectual capital resources/assets aim at the creation of added value, which is shared among its stakeholders, increasing the overall contribution to the community (Kostagiolas, 2012). Hence, the management team should regard intangibles as critical assets/resources that need to be identified, measured and eventually financial valuated. Overall, the more the available intangible resources managed within a memory institution the greater the potential for diversification against competition. Although the contribution

of the intellectual capital in value creation within museums, libraries, archives and other cultural heritage organizations is rather obvious, little has been made available in the literature in identifying and measuring intellectual capital. There is an absence of a single commonly accepted framework for the identification and measurement of library intangible assets. One way to move forward, would be to adopt the methodological approach proposed by the MERITUM project for companies or organizations that have not begun to identify and measure their intangible assets, or are at the beginning of this process. Figure 1 portrays the necessary steps according to the above mentioned methodology: firstly, the intellectual capital assets/resources should be identified and then measured through specific indexes related to them and their contribution to the memory institution (Gallego & Rodríguez, 2005). Finally actions should be decided for the mobilization of intangible resources aiming at value creation. These actions can lead to creation of more intellectual capital or assessment of previous investments. The framework conducts measurements for specific intangible assets/resources and their contribution to strategic goals. For example, the structural capital related to teamwork can be measured and assessed in terms of the perceived contribution in achieving strategic goals, increasing numbers of visitors and visits in a museum etc.

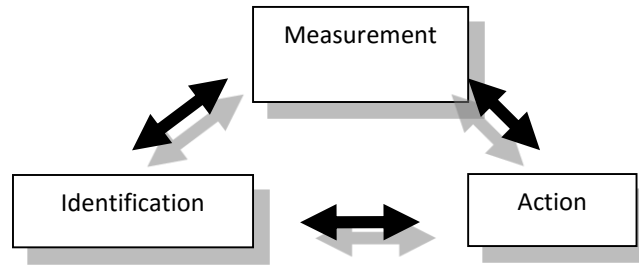

Figure 1. Stages for the development of an intangible asset management system
(source: Sánchez, et al., 2001)

Roos, et al (2005) suggest that the management team should make judgments based on the following three aspects of intellectual capital resources: a. How influential is a given intangible resource upon the organization's ability to create value? b. What is the level of quality held by the intangible asset as compared to the ideal intangible asset quality? c. What is the quantity of intangible resources that the organization should acquire, as compared to an ideal situation? The identification and evaluation of intellectual capital, along with the abovementioned issues, constitute a rather challenging environment for the management of intellectual capital in memory institutions (Kostagiolas, 2012). At the same time not all intellectual capital resources hold the same importance within the process of value creation in a memory organization. Therefore, a first step would be to identify the intellectual capital assets/resources that have the highest contribution on stakeholder perceptions. For example, intellectual capital in a library can be developed from a mathematics titles collection which might be of interest to the mathematical society. Vasconcelos (2008) recommended that the unique feature of each organization is where most of its value lies, when managing intellectual capital. Roos et al (2005) subjected the following five conditions for the utilization of intangible assets:

- To be valuable, in the sense that they are able to support strategic goals.
- To be durable, in the sense that they preserve their attributes over time.
- To be scarce, in the sense that they are not easily accessible by potential competitors.
- To be inimitable, in the sense that a potential imitator will experience significant costs for their duplication.
- To be unsubstitutable, in the sense that a substitute is difficult, if not impossible, to develop.

Andreou et al (2007) provided a general framework for recording intangible resources and assessing their value. This was based on eight value drivers which are also defined by Green and Ryan (2005): customers, competitors, employees, information, partners, processes, products/ services and technology. These eight drivers, in order to identify and manage intellectual capital, were linked to four specific strategic management goals: innovation, organization, socialization and culture. Thereafter, the identification and the measurement of intangible assets/resources are based on the added value generated by each one of them and a set of performance indicators (CFS Critical Success Factors) related to the so-called 'useful life' of each intangible asset/resource. As a matter of fact, the value of any memory institution is a complex combination of the economic, cultural, and social contributions and impacts related to its services. Moreover, valuation of an intangible asset/resource may be useful for determining, for instance, their price of sale, use, supply or concession or, in a supplementary way, takeovers or mergers, tax treatment or assistance in several legal proceedings (Reilly and Schweih, 1998).

Financial valuation methods are generally distinguished into three categories (Reilly and Schweih, 1998): the Cost Approach, the Market Approach and the Income Approach. The Cost Approach depends upon the analytical methods of reproduction, replacement, creation, cost aversion, historical prices etc. and on the concept of intangible asset substitutes. The Market Approach, on the other hand, includes valuation methods that are based on the analysis of assets that are similar to the intangible asset under valuation, known as comparables, for which recent transaction data are available (e.g. sales or concessions of license of use). The Income approach includes the analytical valuation processes that are based on the discounting of future income that is expected to occur due to the use or possession of the intangible asset under valuation. The unique nature of artifacts in memory organizations makes the employment of the above methods quite intricate. Despite the fact that there have been some very important efforts, such as those mentioned above and those carried out through certain inter-sector researches (e.g. Gallego and Rondriguez, 2005), there are no library or museum specific studies on intangible asset valuation.

Intangible assets, however, should not be viewed separately from tangible assets, that is, traditional resources. Intellectual capital in memory institutions should be examined in connection with current management practices and other tangible assets (Andriessen, 2004). Beyond the financial valuation methods, suitable for memory institutions would be intellectual capital evaluation based on the so-called "relationship to product versus content dilemma" (Vasconcelos, et al, 2001). The authors expressed the uncertainty of artwork or other difficult to value intangibles. In such situations, the value of the intangible asset/resource depends upon the context of its deployment and it often "lies in the eye of the beholder" (Vasconcelos, 2008). Estimates of the total benefits of a non-market good delivered by public funded organizations or programs are provided by the contingent valuation method. The contingent valuation method is based on the estimation of the amount of money an individual would be prepared to pay in order to maintain access to the underlying good. Missingham (2005) supports that the set of indicators, developed by the Australian Bureau of Statistics, related to: a. innovation and entrepreneurship, b. human capital and c. information and communications technology (ICT). These can be used to assess a library's contribution to the knowledge economy. These could be quite promising for evaluating the intellectual capital of other memory organizations as well, such as museums and archives.

Conclusions and further research

Memory institutions do not remain unaffected by their ever changing environment and for a number of analysts reductions in funding are now a harsh reality for certain memory institutions. In this work some issues related to intellectual capital identification, measurement, valuation and management have been provided. However, intellectual capital is a rather new and innovative concept which has already created dilemmas and scholarly concerns (Kostagiolas, 2012). The extent and expansion of this threat,

however, may push memory organizations to take immediate action. Managing intangibles allows the memory institution administrators to identify core intangible assets/resources and evaluate the effectiveness of the investments made in them. The results of intellectual capital management should be presented and used complementary to annual financial reports. This would provide memory institution stakeholders with all the necessary information in order to keep track of all the steps taken so that memory institutions can assume a prominent role within future economic and social realities. Managing distinct categories of intellectual capital may require different approaches based on conceptual frameworks from different disciplines.

References

- Andreou, A.N., Green, A. & Stankosky, M. (2007). A framework of intangible valuation areas and antecedents. *Journal of Intellectual Capital*, 8(1), 52-75.
- Andriessen, D. (2004). *Making sense of intellectual capital. Designing a method for the valuation of the intangibles*. MA, USA & Oxford, UK: Elsevier Butterworth Heinemann.
- Asonitis, St. & Kostagiolas, P. (2010). An analytic hierarchy approach for intellectual capital: Evidence for the Greek central public libraries. *Library Management*, 31 (3), 145-161.
- Barron, D.D. (1995). Staffing Rural Public Libraries: The Need to Invest in Intellectual Capital. *Library Trends*, 44(1), 77-87.
- Bouteiller, C. (2000). The evaluation of intangibles: Advocating of an Option Based Approach. Paper presented at the *Alternative Perspectives of Finance and Accounting Conference*, Hamburg, 4-6 August.
- Bryson, J. (2001). Measuring the Performance of Libraries in the Knowledge Economy and Society. *Australian Academic & Research Libraries*, 32(4), available at: <http://alia.org.au/publishing/aarl/32.4/full.text/bryson.html> (assessed 10/09/2014).
- Choong, K.K. (2008). Intellectual capital: Definitions, categorization and reporting models. *Journal of Intellectual Capital*, 9(4), 609-638.
- Cribb, G. (2005). Human Resource Development: impacting on all four perspectives of the Balanced Scoreboard. Paper presented in the *World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council ("Libraries - A voyage of discovery")*, Oslo, August 14th-28th.
- Dakers, H. (1998). *Intellectual Capital: Auditing the people assets*. *INSPEL*, 32(4), 234-242.
- Drucker, P. (2008). *Management, The Revised Edition*. New York: Harper & Row.
- Edvinsson, L. & Malone, M.S. (1997). *Intellectual capital: realizing your company's true value by finding Its hidden brainpower*. New York: Harper Business.
- Fyfe, G. (2004). Reproductions, cultural capital and museums: aspects of the culture of copies. *Museum and Society*, 2(1), 47-67.
- Frey, B.S. & Meier, S. (2011). Cultural Economics. In Sh. Macdonald, (ed.), *A companion to museum studies* (pp. 398-414). West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell.
- Gallego, I. & Rodríguez, L. (2005). Situation of intangible assets in Spanish firms: an empirical analysis. *Journal of Intellectual Capital*, 6 (1), 105-126.
- Garnes, K. (2007). *Library in the digital age: experiences and challenges from the university of Bergen library*. Norway, available at https://bora.uib.no/bitstream/1956/2459/1/LUCRARIBIBLIO_2007_Garnes.pdf (assessed 10/09/2014).
- Grasenick, K. & Low, J. (2004). Shaken, not stirred. Defining and connecting indicators for the measurement and valuation of intangibles. *Journal of Intellectual Capital*, 5 (2), 268-281.
- Green, A. & Ryan, J. (2005). A framework of intangible valuation areas. *Journal of Intellectual Capital*, 6 (1), 43-52.
- Hjerpe, R. (1994). A Framework for the Description of Generalized Documents. *Advances in Knowledge Organization*, 4, 173-180.
- Hood, D., & Henderson, K. (2005). Branding in the United Kingdom public library service. *New Library World*, 106(1208/1209), 16-28.
- Kaufmann, L. & Schneider, Y. (2004). Intangibles A synthesis of current research. *Journal of Intellectual Capital*, 5 (3), 366-388.
- Koening, M. (1997). Intellectual capital and how to leverage it. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 10(3), 112-118.

- Kostagiolas, P.A. & Asonitis, St. (2009). Intangible assets for the academic libraries: definitions, categorization and an exploration of management issues. *Library Management*, 30(6/7), 419-429.
- Kostagiolas, P.A. & Asonitis St. (2011). Managing Intellectual Capital in Libraries and Information Services. *Advances in Librarianship*, 33, 31-50.
- Kostagiolas, P.A. (2012). *Managing Intellectual Capital in Libraries: beyond the balance sheet*. Oxford, U.K.: Chandos Information Professional Series.
- Lev, B. (2001). *Intangibles: management, measurement and reporting*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Livonen, M., & Huotari, M. (2007). The university library's intellectual capital. *Advances in Library Administration and Organization*, 25, 83-96.
- Materska, K. (2004). *Librarians in the knowledge age*. *New Library World*, 105 (1198/1999), 142-148.
- MERITUM (2002). *MERITUM Guidelines for Managing & Reporting on Intangibles, MEasuRing Intangibles To Understand and improve innovation Management-MERITUM*. Madrid, Spain: MERITUM project report. Available at http://www.pnbukh.com/site/files/pdf_filer/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf (assessed 10/09/2014).
- Missingham, R. (2005). Libraries and economic value: a review of recent studies. *Performance measurements and metrics*, 6 (3), 142-158.
- Nerantzidis, M., Koutsoukis, N. S., Kostagiolas, P. A., & Karoulia, Z. (2013). Intellectual capital myths: Comments on literature review. *Corporate Ownership & Control*, 10 (3), 169-176.
- Pember, M. (2002). A decade of recordkeeping education at Curtin University of Technology: flux and flexibility, Australian Library and Information Association. *The Australian Library Journal*, 52(1), available at: <http://www.alia.org.au/publishing/alj/52.1/full.text/decade.recordkeeping.html> (assessed 10/09/2014).
- Portugal, F.H. (2000). *Valuating information intangibles: measuring the bottom line contribution of librarians and information professionals*, Washington, DC: Special Libraries Association.
- Reilly, R.F. & Schweihs, R.P. (1998). *Valuing Intangible assets*. New York: McGraw-Hill.
- Roos, G, Pike, S. & Fernström, L. (2005). *Managing Intellectual Capital in Practice*. Oxford: Butterworth-Heinemann, Elsevier.
- Rowley, J. (1999). What is Knowledge Management?. *Library Management*, 20(8), 416-419.
- Sanchez, P., Elena, S. & Castrillo R. (2009). Intellectual capital dynamics in universities: a reporting model. *Journal of Intellectual Capital*, 10 (2), 307 – 324.
- Sheng, X. & Sun, L. (2007). Developing knowledge innovation culture of libraries. *Library Management*, 28(1/2), 36-52.
- Todd, R.J. & Southon, G. (2001). Educating for a knowledge management future: Perceptions of library and information professionals. *The Australian Library Journal*, 50(4), available at: <http://www.alia.org.au/publishing/alj/50.4/full.text/educating.html> (assessed 10/09/2014).
- Vasconcelos, A.C. (2008). Dilemmas in knowledge management. *Library Management*, 29(4/5), 422-443.
- Vasconcelos, A., Ellis, D., Pieter, L., & Chavda, A. (2001). Problems in the measurement of intellectual assets. In *Proceedings of the Second European Conference on Knowledge Management* (pp. 705-720). Bled, Slovenia: Bled School of Management.
- White, L.N. (2007). Unseen measures: the need to account for intangibles. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 20(2), 77-84.
- Zhang, W. (2006). Digital library intellectual property right evaluation and method. *The Electronic Library*, 25(3), 267-273.

The Conservation Issues of Cultural Landscape in The Frame of Unesco World Heritage Areas: The Case of Turkey

Elmas Erdoğan

Ankara University, Faculty of Agriculture Department of Landscape Architecture Dışkapı Ankara, Turkey, eerdogan@ankara.edu.tr

Aysun Tuna

Düzce University, Faculty of Art and Design Department of Architecture Konuralp Düzce, Turkey, aysuntuna@duzce.edu.tr

Abstract

Within the scope of UNESCO General Conference, 17th Session, "Convention Concerning The Protection of The World Cultural and Natural Heritage" had been adopted for the purposes of introducing the cultural and natural properties with outstanding universal values, which are also regarded as common heritages of humanity; creating awareness for conservation and obtaining the required collaboration to enliven the cultural and natural values which faded away for various reasons.

According to this convention; natural formations, monuments and areas of international significance, and therefore worthy of protection; gain "World Heritage" status. These natural and cultural assets take place in UNESCO World Heritage List by the application of the state parties to UNESCO, in line with the assessments and decision of the World Heritage Committee comprised of experts from International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) and International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN).

In this context; thirteen natural and cultural assets of Turkey take place in UNESCO World Heritage List. Today, as of 2014, 1007 world-wide natural and cultural assets are recorded in the UNESCO World Heritage List, comprising 779 cultural, 197 natural, 31 mixed (both, cultural & natural) assets. Turkey's cultural properties in UNESCO World Heritage List and dates of records as such;

- Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia, 1985 ;
- Great Mosque and "Şifahane" Building of Divriği, 1985 ;
- Historic Peninsula of İstanbul, 1985 ;
- Hattusha: the Hittite Capital, 1986 ;
- Nemrut Dağ (Mount Nemrut), 1987 ;
- Xanthos-Letoon, 1988 ;
- Hierapolis-Pamukkale, 1988 ;
- City of Safranbolu, 1994 ;
- Archaeological Site of Troy, 1998 ;
- Selimiye Mosque and its Social Complex, 2011 ;
- Neolithic Site of Çatalhöyük, 2012 ;
- Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire, 2014 ;
- Pergamon and its Multi-Layered Cultural Landscape, 2014.

In this study, first of all, the criteria to be inscribed on the UNESCO World Heritage List was defined and the processes for Turkey's cultural and natural assets taken in the list were searched. The features of the world heritage sites in the list were examined and the managements and sustainability of these assets and problems regarding protection from the date of record, up today was analysed. In addition,

how these areas are used currently and the problems arising from general and particular usage will be determined and cultural landscape protection policies were also discussed; and following determination of the current situation regarding these areas, to develop suggestions against cultural landscape protection issues.

Keywords: UNESCO, World Heritage, Conservation, Cultural Assets, Cultural Landscape

Introduction

Natural and cultural heritage areas were defined under the concept of “cultural landscape” by the World Heritage Convention, in 1992. The term “cultural landscape” embraces a diversity of manifestations of the interaction between humankind and its natural environment. Cultural landscapes often reflect specific techniques of sustainable land-use, considering the characteristics and limits of the natural environment they are established in, and a specific spiritual relation to nature. Protection of cultural landscapes can contribute to modern techniques of sustainable land-use by enhancing natural values in the landscape. The existence and protection of traditional forms of land-use supports biological diversity in many regions of the world, which landscapes is therefore helpful in maintaining biological diversity (Rossler, 2009).

UNESCO defines cultural landscapes under three main categories:

The first category is the most easily identifiable and representing the clearly defined landscape designed and created intentionally by man which embraces garden and parkland landscapes constructed for aesthetic reasons that are often (but not always) associated with religious or other monumental buildings and ensembles.

The second category is the organically evolved landscape. This results from an initial social, economic, administrative, and/or religious imperative and has developed its present form by association with and in response to its natural environment. Such landscapes reflect that process of evolution in their form and component features. This category was divided into two subcategories:

The second category can be divided into two subcategories:

- A relict (or fossil) landscape into two one in which an evolutionary process came to an end at some time in the past, either abruptly or over a period. Its significant distinguishing features are, however, still visible immaterial form.
- Continuing landscapes retaining an active social role in contemporary society closely associated with the traditional way of life, and in which the evolutionary process is still in progress. At the same time it exhibits significant material evidence of its evolution over time.

The third category is the associative cultural landscapes. The inclusion of such landscapes on the World Heritage List is justifiable by virtue of the powerful religious, artistic or cultural associations of the natural elements rather than material cultural evidence, which may be insignificant or even absent (Mitchell, Rossler & Tricaud, 2009).

“World Heritage” Concept and the Criteria to be Inscribed in the World Heritage List

“World Heritage” concept occurred by the status given by UNESCO to the monuments and sites of outstanding universal value, and worthy of protection. By November, 16th, 1972, “world heritage” status become able to be gained by the application of the state parties of “Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage”, following the assessment and decision of World Heritage Committee comprised of experts from International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) and International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN).

As of 2014, 1007 world-wide natural and cultural assets are recorded in the UNESCO World Heritage List, of which 779 are cultural, 197 are natural and 31 are mixed - cultural & natural at the same time -.

An area should meet at least 1 out of 10 (6 cultural and 4 natural) criteria established by World Heritage Committee, to be included in the World Heritage List. These criteria are:

- Criteria (i) : to represent a masterpiece of human creative genius;
- Criteria (ii) : to exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design;
- Criteria (iii) : to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared;
- Criteria (iv) : to be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history;
- Criteria (v): to be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;
- Criteria (vi): to be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance. (The Committee considers that this criterion should preferably be used in conjunction with other criteria);
- Criteria (vii): to contain superlative natural phenomena or areas of exceptional natural beauty and aesthetic importance;
- Criteria (viii): to be outstanding examples representing major stages of earth's history, including the record of life, significant on-going geological processes in the development of landforms, or significant geomorphic or physiographic features;
- Criteria (ix): to be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals;
- Criteria (x): to contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of outstanding universal value from the point of view of science or conservation (URL 1).

Turkey has 13 assets in UNESCO World Heritage List, from 1985 when the process started, to 2014. (Table 1).

Table 1: World Heritage Areas in Turkey and their Qualities

World Heritage	Year	Type of Property
Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia, Kayseri	1985	Mixed
Great Mosque and Hospital of Divriği, Sivas	1985	Cultural
Historic Peninsula of İstanbul, İstanbul	1985	Cultural
Hattusha: the Hittite Capital, Çorum	1986	Cultural
Nemrut Dag (Mount Nemrut), Adiyaman	1987	Cultural
Hierapolis – Pamukkale, Denizli	1988	Mixed
Xanthos – Letoon, Antalya	1988	Cultural
City of Safranbolu, Karabük	1994	Cultural
Archaeological Site of Troy, Çanakkale	1998	Cultural
Selimiye Mosque and its Social Complex, Edirne	2011	Cultural
Neolithic Site of Çatalhöyük, Konya	2012	Cultural
Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire, Bursa	2014	Cultural
Pergamon and its Multi-Layered Cultural Landscape, İzmir	2014	Cultural

Scope and Purpose

The study was mainly formed of three stages. In the first stage, the conservation issues of Turkey's cultural and natural values taking place in the World Heritage List were identified then, present situation of these areas were analyzed and finally, new strategies and suggestions were developed.

Methodology

UNESCO decisions concerning Turkey's 13 assets in UNESCO World Heritage List and the studies made by the Ministry of Culture and Tourism and local government bodies which the areas are affiliated with; constitute the main materials of this research. In line with this purpose, every kind of literature data (books, researches, thesis, brochures, articles etc.) are used as auxiliary materials. Additionally, visual materials concerning the areas are obtained from the official web sites of the heritage areas and UNESCO.

Results

In this section of the study, current situations of Turkey's properties inscribed in UNESCO World Heritage List, decisions of acceptance to the list, properties of these World Heritage Areas, cultural landscape conservation and management policies, issues and solution suggestions are defined in subtitles.

Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia

Göreme National Park and Cappadocia was inscribed on the World Heritage List by UNESCO World Heritage Committee with Ref. No. 357 on 06.12.1985. The criteria for Göreme National Park and Cappadocia to be included in the World Heritage List are "Natural" (iii) and "Cultural" (i), (ii) and (v). According to "Cultural" criteria, "Göreme National Park and Cappadocia" was registered as:

(i) Owing to their quality and density, the rupestral sanctuaries of Cappadocia constitute a unique artistic achievement offering irreplaceable testimony to post-iconoclast period Byzantine art; (ii) The rupestral dwellings, villages, convents and churches retain the fossilized image, as it were, of a province of the Byzantine Empire between the 4th century and the Turkish conquest; (v) Cappadocia is an outstanding example of a traditional human settlement which has become vulnerable under the combined effects of natural erosion and, more recently, tourism).

The Göreme Valley meets Natural Criteria (iii) as it contains unique natural features and displays a harmonious combination of natural and cultural landscape element. (URL 2)

Properties of the Area

Göreme National Park is the region that covers the widest part of the World Heritage Area, including many authentic archaeological and natural assets. An area of 9,576 hectares embracing southern Avanos District center in the north, Ürgüp District center in the southeast, Ortahisar Town in the south and western side of Uçhisar Town in the west, had become a National Park on November, 25, 1986 for conservation of archaeological and natural assets. The volcanism of the Neogene-Quaternary period and the erosion as a result of atmospheric effects formed the geomorphology of the region. As a result of these, fairy chimneys being in the first place, Badlands (Kırgıbayır) topography and other interesting landforms occurred. Underground cities are the most remarkable dwelling types in the World Heritage Area which are made by caving the tufa through underground, composed of many rooms and corridors. (The Turkish National Commission for UNESCO, 2009).

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

The World Heritage Area is in the borders of more than one administrative units alongside having diverse statutes. As the whole area is both an archaeological and natural site, Ministry of Culture and Tourism is one of the government agencies responsible for the conservation. In addition, Ministry of Environment and Forestry, governorships and district governorships are the other responsible administrative authorities since the world heritage area covers Göreme National Park. There's no visitor management plan for the heritage area. Site management plan studies are done by "Field Management Directorate of Department of National Parks" of Göreme National Park. On the other hand, action plans were prepared for the areas under threat, within the context of the international cooperation project entitled "Safeguarding the Rock-hewn Churches of Cappadocia, Turkey: Conservation of Rock Structures and Wall Paintings" funded by Japanese Funds-in-Trust for the Preservation of World Cultural Heritage (URL 3). In point of facilities for the visitors, there are Göreme Open-Air Museum and service areas such as parking lot, wc, restaurant etc. in Derinkuyu Underground City. Besides, environmental plannings in Kaymaklı Underground City and Zelve Ruins are necessary for the visitors. Also, there are no such facilities for the visitors in Karain, Karlık and Yeşilöz villages which are included in the World Heritage Area.

Great Mosque and Hospital of Divriği

"Great Mosque and "Şifahane" building of Divriği" was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 358 in 1985 on the basis of cultural criteria (i) and (iii). This world heritage area of 2016 m² is one of the places included in the list as construction area and registered as: (i) A unique artistic achievement, this cultural property in itself represents one of Islamic architecture's most beautiful built spaces; (iii) The Divriği Mosque is an outstanding example of Seldjukian mosques in Anatolia having neither a courtyard, colonnades nor an uncovered ablutions basin but which (owing perhaps to the harshness of the climate) organizes all religious functions in an enclosed area. A charitable foundation, the contiguous hospital, makes an already exceptional ensemble even more interesting thanks to a princely command (URL 4)

Properties of the Area

The Great Mosque built by "Ahmed Şah ibn Süleyman Şah ibn Şehinşah" between 1228-1229, 'Şifahane (hospital)" was built at the same time and mausoleum of Ahmed Şah are situated side by side together in the World Heritage Area.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

As a registered cultural property, "Great Mosque and "Şifahane" of Divriği" area is under the responsibility of Sivas and Divriği District Governorship and Municipality. Since it is a registered property, Ministry of Culture and Tourism is the competent authority. There's no management plan for the heritage area or the visitors (URL 5). As the Mosque is open to worship, there is an intensity of domestic and foreign tourists. Decisions of "Cultural and Natural Heritage Conservation Board" had influence on conservation of the Heritage Area in terms of field, and reports by experts and restorations at various times affected the constructional protection. Nevertheless, destruction still goes on today. As the expropriation studies by the Governorship of Sivas are incomplete, no environmental plannings could be done so far; therefore there are no facilities.

Historic Area of İstanbul

The Historical Peninsula, was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 356 in 1985 meeting the cultural criteria (i), (ii), (iii) and (iv). In this context, İstanbul's historical areas were registered as: (i) The proposed cultural property includes unique monuments, and masterpieces of universal architecture such as St. Sophia which was built by Anthemios of Tralles and Isidoros of Milet in 532-537 and the Süleymaniye Mosque, a masterpiece of Sinan architecture; (ii) Throughout history, the monuments in the city's center have exerted considerable influence on the development of architecture, monumental arts and the organization of space, both in Europe and in Asia. Thus, the 6,650 meter terrestrial Wall of Theodosius II with its second line of defences, created in 447, was one of the leading references for military architecture even before St. Sophia's became a model for religious architecture before the mosaics of the palaces and churches of Constantinople influenced the Eastern and Western art; (iii) İstanbul bears unique testimony to the Byzantine and Ottoman civilizations, (iv) The Palace of Topkapı and the Süleymaniye Mosque with its annexes (Caravanserai, madrasa, medical school, library, hammam, hospice, cemetery, etc.) provide the best examples of ensembles of palaces and religious complexes of the Ottoman period) (URL 6)

Properties of the Area

The area described as archaeological park" is situated at the edge of "The Historical Peninsula" embracing Sultanahmet, Ayasofya and Topkapı Palace, the ramparts surrounding the west side of The Historical Peninsula and Zeyrek and Süleymaniye zones comprising the best extant examples of the old İstanbul urban fabric, are the areas inscribed in the World Heritage List.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

Governorship of İstanbul, İstanbul Metropolitan Municipality, Eminönü and Fatih District Governorships and Municipalities are the local competent authorities. Since the whole historic area of İstanbul is an urban-historical and urban-archaeological site, the "Regional Board of Conservation of Cultural and Natural Heritage" is of prime importance for the protection of the World Heritage Area. The management plan for the Historic Peninsula is prepared by "İstanbul Site Management Directorate and Advisory Board". In the scope of this plan, the boundaries of management areas and buffer zones are determined. That the housing and trade centers are the most widely used utilization places in the Historic Peninsula, leads to the number of buildings increase day by day and this threatens the silhouette of Historic Peninsula. Although a plan was prepared in order to remove the buildings next to the walls which are inconsistent with the texture, and thus improve the distinguishability of the terrestrial Walls and protect them, no study has been started so far. It is observed that most parts of the ramparts in particular require restoration. The biggest problem concerning the historical areas of İstanbul is that the boundaries of the World Heritage Area were not determined in the plans. Within the context of Law no. 5366 of June 16, 2005 on "Active Usage of Timeworn Historical and Cultural Real Properties with Restoration and Protection" renovation areas for the Historical Peninsula including the surroundings of Topkapı Palace and Süleymaniye Mosque are designated. (URL 7)

Hattusha: the Hittite Capital

Hattusha, the Hittite Capital was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 377 in 1986 on the basis of cultural criteria (i), (ii), (iii) and (iv). Within this scope, Hattusha, the Hittite Capital was registered as: (i) The city's fortifications, along with the Lions' Gate and the Royal Gate and the

Yazılıkaya rupestral ensemble together with its sculptered friezes, represent unique artistic achievements as monument); (ii)Hattusha exerted dominating influence upon the civilizations of the 2nd and even the 1st millenium B.C. in Anatolia and northern Syria); (iii) The palaces, temples, trading quarters and necropolis of this political and religious metropolis provide a comprehensive picture of a capital and bear a unique testimony to the disappeared Hittite civilization); (iv) Several types of buildings or architectural ensembles are perfectly preserved in Hattusha: the royal residence, the temples and the fortification). Additionally, the cuneiform scripts of Hattusha were taken in UNESCO's "The Memory of the World" List in 2001. (URL 8)

Properties of the Area

Hattusha World Heritage Area, where Hittites, Phrygians and Romans lived in throughout history, is situated in Central Anatolia Region within the borders of Boğazkale District of Çorum City. Hattusha City is comprised of Büyükkale, the administrative centre of the state, Aşağı Şehir, where The Great Temple and many extant architectural remains are located in and Yukarı Şehir with The Lions' Gate and Hittite rampart ruins. Yer Kapı and The Sphinx Gate are at the highest point of the Hitite walls. In the east of Yer Kapı, lies The Royal Gate, where a warrior god is depicted. And in the east of The Royal Gate is Yazılıkaya Sacred Site, which is the overriding reason for the area to be included in the UNESCO World Heritage List.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

As Boğazköy-Alacahöyük is both an Archaeological Site and a Historical National Park; "Ministry of Culture and Tourism" and "Directorate of Nature Conservation and National Parks" are the responsible institutions respectively. There's neither visitor nor site management plan for the Heritage Area. Facilities for the visitors are insufficient. Master plan preparation is going on for landscaping of Hattusha Ruins.

Mount Nemrut

Mount Nemrut was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 448 in 1987 on the basis of cultural criteria (i), (iii) and (iv). In this scope, Mount Nemrut was registered as: (i) The tomb of Antiochus I of Commagene is a unique artistic achievement. The landscaping of the natura lsite of Nemrut Dag is one of the most colossal undertakings of the Hellenistic epoch (some of the stone blocks used weigh up to nine tons); (iii) The tomb or the Hierotheseion of Nemrut Dag bears unique testimony to the civilization of the kingdom of Commagene. Antiochus I is represented in this monument as a descendant of Darius by his father Mithridates, and a descendant of Alexander by his mother Laodice. This semi-legendary ancestry translates in genealogical terms the ambition of a dynasty that sought to remain independent of the powers of both the East ant the West; (iv)More so than the tombs at Karakus and Eski Kahta, the tumulus at Nemrut Dag illustrates, through the liberal syncretism of a very original pantheon, a significant historical period. The assimilation of Zeus with Oromasdes (the Iranian god Ahuramazda), and Heracles with Artagnes (the Iranian god Verathragna) finds its artistic equivalent in an intimate mixture of Greek, Persian and Anatolian aesthetics in the statuary and the bas reliefs) (URL 9).

Properties of the Area

World Heritage Area consists of Tumulus, which is approximately 140m. in diameter and three terraces surrounding Tumulus; and is located within the borders of Karadut Village of Kâhta District of

Adıyaman City in Southeastern Anatolia Region. There are 5 colossal limestone statues flanked by a pair of guardian animal statues – a lion and an eagle – at each end, on both terraces of front Tumulus. A pyramidal, stepped altar of sandstone is located on the east terrace in addition to the statues row.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

As the World Heritage Area is a National Park and an archeological site at the same time; “Ministry of Environment and Forestry” and “Ministry Of Culture and Tourism” are the competent authorities respectively. As a result of the meeting between “Ministry of Culture and Tourism” and “Ministry of Environment and Forestry” on 16.05.2013, decisions were taken on issues such as the management plan for Tumulus and National Park on Mount Nemrut, environmental planning project and its implementation like admission fees, business administration etc. . Facilities are sufficient for the visitors of the area, where there’s no visitor management plan. Restoration works for an effective protection of the area are inadequate. Projects of conservation are developed in cooperation between universities and non-governmental organizations.

Hierapolis - Pamukkale

Hierapolis – Pamukkale was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 485 in 1988 meeting the cultural criteria (iii), (iv) and the natural criterion (vii). In this context, Hierapolis – Pamukkale was registered as: (iii) Hierapolis is an exceptional example of a Greco-Roman thermal installation expressly established on an extraordinary natural site. The therapeutic virtues of the waters were exploited at the various thermal installations which included immense hot basins and swimming pools. Hydrotherapy was accompanied by religious practices, which were developed in relation to local cults. The Temple of Apollo, which includes several Chthonian divinities, was erected on a fault from which noxious vapors escaped. The theatre, which dates from the time of Severus, is decorated with an admirable frieze depicting a ritual procession and a sacrifice to the Ephesian Artemis. The Necropolis, which extends over 2 kilometers, affords a vast panorama of the funerary practices of the Greco-Roman epoch); (iv) The Christian monuments of Hierapolis, erected between the 4th and the 6th centuries, constitutes an outstanding example of an Early Christian architectural group with a cathedral, baptistery and churches. The most important monument, situated outside the north-west wall of the city, is the martyrdom of St. Philip. At the top of a monumental stairway, the octagonal layout of the building is remarkable because of its ingenious spatial organization. Radiating from the central octagon are chapels, polygonal halls and triangular rooms which combine to culminate in a square structure encircled by rectangular cells bordered with porticoes); (vii) to contain superlative natural phenomena or areas of exceptional natural beauty and aesthetic importance) (URL 10).

Properties of the Area

World Heritage Area is located in North Pamukkale Town, 20 km. Northwest of Denizli City. There are Plutonium under the Temple of Apollo with regard to history, St. Philip’s Martyrdom with regard to religion, a necropolis and a theatre with regard to archeology and hot springs, basins and travertines in point of natural formation in the area.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

“Ministry of Culture and Tourism”, “Ministry of Environment and Forestry - Environmental Protection Agency For Special Areas” and “Provincial Special Administration of Governorship of Denizli” are the

authorities responsible for the protection of the area. The management plan for Hierapolis – Pamukkale was prepared by “Environmental Protection Agency For Special Areas”. In terms of visitor management, visitor control is provided by two entrances located in north and south of Hierapolis Ruins. The area has adequate facilities for the visitors in terms of visitor reception centers, information panels, service units, information units, observation terraces, hiking trails and alternatives for accommodation. There’s an environmental planning project for the area. However, it’s known that there are problems about substructure such as drinking water and sewerage system, especially in summer.

Xanthos - Letoon

Xanthos – Letoon was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 484 in 1988 on the basis of cultural criteria (ii) and (iii). Within this scope Xanthos – Letoon was registered as: (ii) Xanthos directly influenced Lycia throughout Antiquity, as can be seen for example at the archaeological sites of Yatara or Pinara. However, it also considerably influenced the neighboring provinces. The Halicarnassus Mausoleum, which was ranked as one of the Seven Wonders of the World, is a direct descendant of Xanthos' Nereid Monument); (iii) Xanthos and Letoon bear exceptional testimony to the Lycian civilization, both through the many epigraphic texts found on the 2 sites as well as by the remarkable funerary monuments preserved there or originating from there) (URL 11).

Properties of the Area

World Heritage Area consists of Xanthos ancient city, the capital of Lycia and Letoon sacred area. Xanthos ancient city lies within the borders of Kınık Village of Kaş District of Antalya City, and is comprised of two zones as Lycian Acropolis and Hellenistic Acropolis. Wide ramparts surrounding the city, the theatre built in the Hellenistic period and remodelled during the Roman period, Lycian Sarcophagus next to the theatre, and Harpy’s Tomb are the ancient city structures. Letoon, the sacred cult centre of the Lycian Union, embraces three temples dedicated to Leto, Artemis and Apollo, Nymphaeum (fountain), remains of Hellenistic and Roman porches and a church, and the Roman Theatre.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

Governorship of Antalya and “Directorate of Museums of Antalya” are responsible for Xanthos on behalf of Ministry of Culture and Tourism, while Governorship of Muğla and “Directorate of Museums of Fethiye” are responsible for Letoon. The World Heritage Area is situated within “specially protected environment area” of Patara. Therefore, besides Ministry of Culture and Tourism, “Ministry of Environment and Forestry - Environmental Protection Agency For Special Areas” is authorized and responsible for the management of the area. There’s no site management plan or visitor management plan or environmental planning for the area. Facilities like parking lots, service units, information panels and direction signs are insufficient. Housing zones too close to the area and the density of greenhouses threaten the visual integrity of the area.

City of Safranbolu

Safranbolu was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 614 in 1994 on the basis of cultural criteria (ii), (iv) and (v). In this context, Safranbolu was registered as: (ii) By virtue of its key role in the caravan trade over many centuries, Safranbolu enjoyed great prosperity and as a result it set a standard in public and domestic architecture that exercised a great influence on urban development over a large

area of the Ottoman Empire), (iv) The caravan trade was for centuries the main commercial link between the Orient and Europe. As a result, towns of a characteristic type grew up along its route. With the coming of railways in the 19th century, these towns abruptly lost their raison d'être, and most of them were adapted to other economic bases. Safranbolu was not affected in this way and as a result has preserved its original form and buildings to a remarkable extent, (v) The collapse of the caravan trade had a catastrophic effect on Safranbolu. Its proximity to the Karabük steelworks has given it a new socio-economic role, but it is still vulnerable to external pressures, and so continuous efforts must be made to preserve the traditional townscape (URL 12).

Properties of the Area

Safranbolu lies within the borders of Karabük City in Western Blacksea Region. Throughout history, extending to the palaeolithic era, Safranbolu attracted the attentions with its significant position on the trade route, especially by the 13th century. Various historical and cultural artifacts, 1131 in total, exist in this World Heritage Area like Cinci Han (Inn) with its 60 guestrooms, Köprülü Mehmet Paşa Mosque, Hidayetullah Ağa Mosque, Dağdelen Mosque, Kazdağlı Mosque, İzzet Mehmet Paşa Mosque, Yeniciler Bazaar and examples of traditional Turkish architecture and Ottoman cities; such as houses, inns, mansions and Turkish baths.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

Governorships of Karabük City and Safranbolu District and Municipality of Safranbolu are the local administrative authorities responsible for the management of the World Heritage Area, in which considerable steps were taken concerning preservation by restoring many artifacts. Lack of a visitor management plan and a site management plan is considered to be the main problem in protecting the area. Additionally, dense housing on the high regions in east and southeast, threatens the area and spoils the integrity of historical urban fabric.

Archaeological Site of Troy

Archaeological Site of Troy was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 849 in 1998 on the basis of cultural criteria (ii), (iii) and (vi). Within this scope, the Archaeological Site of Troy was registered as: (ii) to exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design); (iii) to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared); (vi) to be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance (URL 13).

Properties of the Area

World Heritage Area forming the roots of European cultural history, is identified as the "Hisarlık Mound" within the Troas Region at the western entrance of the Dardanelles. Hisarlık Tell, a 30 meter high mound, is an artificial hill as it was a place of settlement for 3,000 years. It's known that there were settlements on nine layers from the early Bronze Age to the early Iron Age and in ancient Greek, Roman, Ilion and Byzantine periods on Hisarlık Tell.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

“Troy Ruins” is administered by Ministry of Culture and Tourism as it’s a first degree archaeological site. Thus, “Provincial Directorate of Culture and Tourism” and its subordinate “Directorate of Museums of Çanakkale” are responsible for the ruins. Due to the National Park within the area, long-term development plan for the national park is valid for the protection of the heritage area. Troy, including the Troy ruins, is accredited with the National Park Status. There’s no management plan for the Archaeological Site of Troy. There are three visitor entrances in the Historical National Park of Troy, nevertheless, visitor entries are not under control. There are two visitor entrances in Troy ruins which are controlled by turnstiles. An information centre, wooden alleys for the visitors in order to protect the ruins and information equipment exist in the area. On the other hand, facilities are insufficient due to the visitor density. In addition, there’s no environmental plan that covers the whole site.

Selimiye Mosque and its Social Complex

Selimiye Mosque was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 1366 on 29.06.2011 on the basis of cultural criteria (i) and (iv). In this context, Selimiye Mosque Complex was registered as: (i) The Selimiye Mosque Complex at Edirne is a masterpiece of the human creative genius of the architect Sinan, the most famous of all Ottoman architects in the 16th century. The single great dome supported by eight pillars has a diameter of 31.5 over a prayer space of 45mx36m, and with its four soaring minarets it dominates the city skyline. The innovative structural design allowed numerous windows creating an extraordinary illuminated interior. The mosque complex was recognised by Sinan himself as his most important architectural work. (ii) The Selimiye Mosque with its cupola, spatial concept, architectural and technological ensemble and location crowning the cityscape illustrates a significant stage in human history, the apogee of the Ottoman Empire. The interior decoration using Iznik tiles from the peak period of their production testifies to a great art form never to be excelled in this material. The mosque with its charitable dependencies represents the most harmonious expression ever achieved of the külliye, this most peculiar Ottoman type of complex (URL 14)

Properties of the Area

Selimiye Mosque and its Social Complex, the most important monumental work of art of Edirne - the former capital of the Ottoman Empire, before the conquest of İstanbul - represents the culmination of a branch of art with the magnificent mosque having four slender and elegant minarets and a great dome, stones, marbles, woods, mother-of-pearls and especially motifs on enamelled tiles used in interior design, which are the best examples of their era, meticulous craftsmanship and hand-drawn ornaments on the dome and the arches, marble courtyard together with its associated educational institutions, outer courtyard and covered bazaar (URL 15).

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

Since the World Heritage Area is a registered cultural property; it is dependent on Ministry of Culture and Tourism and on Municipality of Edirne as a subordinate. Management Plan for Selimiye Mosque and its Social Complex prepared by Edirne Municipality was approved by the “Coordination and Inspection Board” in 2012. Additionally, inspection of the housing around the complex and application of a buffer zone excluding the unnecessary areas for the protection and exhibition of cultural assets, were projected within the scope of conservation. (URL 16). Studies on an environmental plan had been commenced in this context.

Neolithic Site of Çatalhöyük

Neolithic Site of Çatalhöyük was inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 1405 in 2012 on the basis of cultural criteria (iii) and (iv). Within this scope; this World Heritage Area was registered as: (iii) Çatalhöyük provides a unique testimony to a moment of the Neolithic, in which the first agrarian settlements were established in central Anatolia and developed over centuries from villages to urban centres, largely based on egalitarian principles. The early principles of these settlements have been well preserved through the abandonment of the site for several millennia. These principles can be read in the urban plan, architectural structures, wall paintings and burial evidence. The stratigraphy of up to 18 settlement layers provides an exceptional testimony to the gradual development, re-shaping and expansion of the settlement. (iv) The house clusters of Çatalhöyük, characterized by their streetless neighbourhoods, dwellings with roof access, and house types representing a highly circumscribed distribution of activity areas and features according to a clear spatial order aligned on cardinal directions, form an outstanding settlement type of the Neolithic period. The comparable sizes of the dwellings throughout the city illustrate an early type of urban layout based on community and egalitarian ideals. (URL 17)

Properties of the Area

The Neolithic City, a 37 ha site embracing two mounds on the Southern Anatolian Plateau, lies within the borders of Çumra District of Konya City. The taller eastern mound contains eighteen levels of Neolithic occupation between 7400 bc and 6200 bc, and the western mound consists of levels of settlement in the Chalcolithic period, from 6200 bc to 5200 bc. (URL 18).

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

Çatalhöyük site management plan was prepared within TEMPER (Training, Education, Management and Prehistory in the Mediterranean), including the action plans with the subtitles of information technology, visitor management plan, visitor management policies, visitor information centre, tourism works, ecotourism and training activities. Units for observation, evaluation and implementation were also described in detail.

Facilities like a single entry visitor centre, exhibition panels, an experimental reconstruction house, café etc. exist in the area. There is also an application of a project: a roof to protect the structures and artifacts brought to light by archaeological excavations. Integrity between the sections of the Neolithic City couldn't be obtained due to the lack of a site-specific environmental plan. There's no entrance fee in the world heritage area.

Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire

Bursa - Cumalıkızık has been inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 1452 in 2014 on the basis of cultural criteria (i), (ii), (iii), (iv) and (vi).

Properties of the Area

Bursa ve Cumalıkızık World Heritage Area is comprised of six components: Hanlar Region embracing Orhangazi Complex and surroundings, Hüdevendigâr (Murad I) Complex, Yıldırım (Bayezid I) Complex, Yeşil (Mehmed I) Complex, Muradiye (Murad II) Complex and Cumalıkızık

Village (URL 19). The site illustrates the creation of an urban and rural system establishing the Ottoman Empire in the early 14th century. The property embodies the key functions of the social and economic organization of the new capital which evolved around a civic centre. These include commercial districts of khans, *kulliyes* (religious institutions) integrating mosques, religious schools, public baths and a kitchen for the poor, as well as the tomb of Orhan Ghazi, founder of the Ottoman dynasty (URL 20). Bursa and Cumalıkızık is still a good sample of early Ottoman vision and life style, together with the culture of trade that is still alive today and the continuity of country life nearby the city.

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

The World Heritage area is administratively dependent on “Ministry of Culture and Tourism, Directorate of Bursa Metropolitan Municipality”. A management plan is prepared by Bursa Area Directorate for Cumalıkızık and the complexes of Sultans of Hanlar Region. There’s no management plan for the visitors of the Heritage Area. Facilities for the visitors are insufficient. The restoration process is going on for the historical houses in Cumalıkızık in the context of conservation.

Pergamon and its Multi-Layered Cultural Landscape

Pergamon has been inscribed on the World Heritage List with Ref. No. 1457 in 2014 on the basis of cultural criteria (i), (ii), (iii), (iv) and (vi).

Properties of the Area

Having layers from the Hellenistic, Roman, East Roman and Ottoman periods, Pergamon, which was inscribed on the World Heritage List within the “cultural landscape” category, consists of nine components: Pergamon (multi-layered ancient city), Kybele Sacred Site, tumuli of İlyas Hill (Tepe), Yığma Tepe, İkili, Tavşan Tepe, X Tepe, A Tepe and Maltepe. The ancient Pergamon settlement on top of Mount Kale represents the best example of urban planning of the Hellenistic period with its monumental architecture. The Sanctuaries of Athena and Trajan (also known as the Trajaneum), the steepest theatre of the Hellenistic era, the library, Heroon, Zeus Altar, Dionysus Temple, Agora and Gymnasium structures are the most outstanding samples of this planning system and the architecture of the period.

As the capital of the Kingdom of Hellenistic Pergamon, the city was an important education centre. Later, as the capital of the Roman Province of Asia, the city became home to one of the most important therapeutic and healing centres of the era; Asclepion, a sanctuary dedicated to Asclepius, the “God of Health”. Embracing numerous exceptional samples of Hellenistic and Roman periods together with the cultural landscape around, the city maintained its significance by trade centres, mosques, inns, baths of Ottoman architecture spread on the layers of Roman and East Roman periods in particular. (URL 21)

Cultural Landscape Management and Conservation Issues

In the area, which is administered by the Ministry of Culture and Tourism as it’s a first degree archaeological site and locally by Bergama Municipality, studies proceed on site management plan projecting the preservation of archaeological properties of the “Special Project Areas”, as identified in the master plan, restoration and recreation works such as reclamation of Selinos Brook, reconstruction of Kazancı Bridge etc., besides the foundations of a city museum and a “museum of parchment” (URL

22). Lanscaping works have been commenced by the Ministry of Culture and Tourism as “Pergamon and its Multi-Layered Cultural Landscape” was inscribed on the UNESCO World Heritage List.

Landscape plan, which was prepared considering there were no paths for the tourists to walk around and that disabled visitors could not travel in the area with ease, and the inadequacy of facilities to meet the general needs of the visitors in Acropolis particularly, has been approved by the related conservation board. Providing more comfortable facilities is aimed; making security and custodian booths, wooden alleys, model areas, benches, bins, information panels and direction signs, security camera surveillance systems, environmental equipment and lighting etc. . (URL 23)

Conclusion

World Heritage Areas are the culultural sources of the World that must be protected transferred to future generations. In this context, it is determined that there are conservation issues resulting from the lack of field management plans in all reviewed World Heritage Areas of Turkey. The condition among the criteria to be inscribed in the UNESCO World Heritage List, that requires the preparation of management plans for the conservation areas, emphasizes the significance of site management. Concepts of “Site Management” and “Management Plan” were introduced and described within the context of law no. 5226 in 2004 in Turkey, and extended with the regulations issued in 2005 clarifying the subjects such as “the process of preparing a management plan”, “participants and units of the process”, “action plans”, “units for observation and assessment”, etc.. Inexistence of management plans for the World Heritage Areas bring about the boundaries of the areas to remain undetermined leading to the inability of effective protection. On the other hand, making definitions of buffer/green zones in order to protect the heritage areas against the threat of housing around is the most important one among the measures to be taken regarding conservation.

Inexistence of visitor management plans is one of the main reasons for the inability of the World Heritage Areas to be conserved effectively and sustainably. Site-specific environmental plans for the heritage areas play an important role in cultural landscape management. With an overview to the World Heritage Areas, it is observed that either the environmental plans are lacking or inconsistent with the area texture. Landscaping projects to meet visitor needs considering the bearing capacity of the areas are required in order to provide the maintainability of the sites. So as to prevent disconnection of people from the World Heritage Areas, importance should be attached to informative activities telling about the significance of the areas to provide social consciousness and development of local environment.

On the other hand, these areas should be treated specially according to own properties and qualities. WHA shold be integrated to their near by the help pf landscape design approaches and thematic parks designed specially for each case.

When the World Heritage Areas of Turkey are overviewed; issues like inadequate conservation policies, financial deficiencies, poor social awareness, lack of coordination among institutions etc. are clearly seen as in the other developing countries.

Apart from 13 natural and cultural World Heritage Areas; 52 properties of Turkey are submitted on the tentative list (of which 2 are mixed, 1 is natural and 49 are cultural) . It should be emphasized that effective management plans are required primarily in order to introduce these properties of universal, cultural and natural values, utilizing international sources to protect them and transfer to the next generations.

References

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Türkiye Milli Komisyonu, (2009) Türkiye'nin Dünya Miras Alanları Koruma ve Yönetiminde Güncel Durum, Ankara, p.164

Çatalhöyük Research Project, Euromed Heritage, (2004), Çatalhöyük Yönetim Planı, p:14-20
Mitchell, N, Rössler, M., and Tricaud, P., (2009) World Heritage Cultural Landscapes a Handbook for
Conservation and Management, World Heritage Papers 26, UNESCO World Heritage Centre, Paris, p.20.
Peter J. Fowler, World Heritage Cultural Landscapes 1992-2002, (2003), World Heritage Papers 6,
UNESCO World Heritage Centre, Paris, p.19,
Rossler, M., (2009), History and Terminology, <http://whc.unesco.org/en/culturallandscape>,
(15.05.2014)

- URL 1. <http://whc.unesco.org/en/criteria/> Date of Access: 10.05.2014
URL 2. <http://whc.unesco.org/en/list/357> Date of Access: 10.05.2014
URL 3. http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/tr_japonya.pdf Date of Access: 11.05.2014
URL 4. <http://whc.unesco.org/en/list/358> Date of Access: 11.05.2014
URL 5. <http://divrigidernegi.com/icerik.asp?KID=7&icerikID=52> Date of Access: 13.05.2014
URL 6. <http://whc.unesco.org/en/list/356/documents> Date of Access: 13.05.2014
URL 7. http://www.alanbaskanligi.gov.tr/files/Y%C3%B6netim%20Plan%C4%B1_eylemleri.pdf
Date of Access: 13.05.2014
URL 8. <http://whc.unesco.org/en/list/377> Date of Access: 14.05.2014
URL 9. <http://whc.unesco.org/en/list/448> Date of Access: 14.05.2014
URL 10. <http://whc.unesco.org/en/list/485> Date of Access: 14.05.2014
URL 11. <http://whc.unesco.org/en/list/484> Date of Access: 14.05.2014
URL 12. <http://whc.unesco.org/en/list/614> Date of Access: 15.05.2014
URL 13. <http://whc.unesco.org/en/list/849> Date of Access: 15.05.2014
URL 14. <http://whc.unesco.org/en/list/1366> Date of Access: 15.05.2014
URL 15. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44434/edirne-selimiye-camii-ve-kulliyesi-edirne.html> Date of
Access: 15.05.2014
URL16. <http://www.dmselimiyecamii.com/index.php/tr/selimiye-camii-ve-kuelliyesi/the-news/61-buffer-zonetampon-boelge.html>. Date of Access: 16.05.2014
URL 17. <http://whc.unesco.org/en/list/1405> Date of Access: 16.05.2014
URL 18. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,46251/catalhoyuk-neolitik-kenti-konya.html>
Date of Access: 16.05.2014
URL 19. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,100414/bursa-ve-cumalikizik-osmanli-imparatorlugunun-dogusu-bu-.html> Date of Access: 16.05.2014
URL 20. <http://whc.unesco.org/en/list/1452/> Date of Access: 17.05.2014
URL 21. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,100413/bergama-cok-katmanli-kulturel-peyzaj-alani-izmir.html> Date of Access: 17.05.2014
URL 22. <http://www.bergamahaber.net/gundem/unesco-dunya-mirasi-bergama-alan-yonetimi-calismalarina-basladi-h2> Date of Access: 17.05.2014
URL 23. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,100696/bergama-akropol-oren-yerinde-cevre-duzenleme-calismalar-.html> Date of Access: 18.05.2014

Cultural Heritage Management and Memory Organizations in Austerity Times: the Greek Paradigm

Petros Kostagiolas

*Ionian University, Department of Archives, Library Science and Museology, Greece,
pkostagiolas@ionio.gr*

Georgos Papaioannou

*Ionian University, Department of Archives, Library Science and Museology, Greece,
gpapaioa@ionio.gr*

Abstract

The global economic crisis affected the entire world including many European countries. By the summer of 2014 the Greek economy has encountered its sixth consecutive year of recession. In Greece, most memory organizations (libraries, archives and museums) are dependent upon state funding and hence are experiencing the consequences of budget cutbacks. Due to the economic crisis cultural events and services are reduced, but it is interesting to highlight that the demand for such services is increasing. This paper provides a review for the impact of the economic crisis on memory organizations and discusses the dominant management market-driven culture.

Keywords: economic crisis; memory institutions; cultural heritage; innovation; management; Greece

Introduction

The harsh economic crisis of 2008 has already been established in the collective consciousness as a multifaceted global economic crisis originating from the international bank system. Up to this point the global crisis has had an affect on both strong and weak economies around the globe, and of course in Europe. In some economies the crisis become a fiscal crisis, a so-called “public debt crisis”, which has mainly affected Europe’s periphery and namely Greece, Ireland and Portugal. With regard to Greece, the fiscal crisis aroused in late 2009, with a delay of approximately 1.5 years, while other countries were witnessing the impact of economic crisis from its early days in early 2008 (De Grauwe, 2010; Argyrou & Tsoukalas, 2010). One aspect of the economic crisis in Greece was the over-indebtedness of the public sector and its potential inability to control its ballooning debt. In March 2010, the Greek government at the time decided to resort to the Financial Support Mechanism with the participation of other Eurozone countries, the European Central Bank (ECB) and the International Monetary Fund (IMF). The appeal to the IMF was followed by a public debt haircut, a rigorous fiscal adjustment program, which actually included cutting of public expenses, extensive privatizations and structural changes in the organization and operation of the Greek public sector. Since the outbreak of the fiscal crisis in Greece hiring in the public sector froze, tax rates increased and budgets shrunk for all public organizations. Today, the economic crisis had been felt in every part of the public and private life, leading to a decrease in the living standards of most citizens and reinforcing feelings of uncertainty with regard to the future (International Labour Office, 2011).

The paper attempts to take a global or at least a European look at the effects of the economic crisis on the memory institutions and the corresponding dominant market-driven cultural heritage management approaches. The economic crises are difficult to predict and understand (Greene & McMenemy, 2012), however, we suggest that we can have lessons for the reassessment of the socioeconomic positioning (Demoule, 2010; Schlanger & Aitchison, 2010) and the dominant values underpinning the management of memory institutions. Evidently, what might be quite important for the future is the realization that

many of the existent management practices, processes and patterns have failed to predict and respond to the economic crisis (Kostagiolas, 2012). The secure consumerist management culture and the market-driven underlying principles that steered management of memory institutions could not respond properly in the economic crisis. As results the libraries and the museums were left vulnerable and exposed to economic threats. Our departure hypothesis is that the impacts of the economic crisis (e.g. Mostad-Jensen, 2009) suggest restructuring the decision-making mechanisms in memory institutions. The management methods for memory institutions need to be thought again carefully and take into account the social value of memory institutions (Holt, 2007) as intellectual and social capital creators that need to be put ahead of their economic market driven concepts of blinded individualism and consumerism. In reality, during economic straitened times whenever the economic criteria prevail, the libraries' budget shrink, personnel numbers reduce and the quality of services dramatically declines. On the other hand, the economic crisis can also be seen as a chance of change. An innovative management culture would aid memory institutions towards continuously creating value in terms of supporting socioeconomic activities, society's employment, productivity, social coherence and wellbeing.

The rest of the paper is organized as follows: The next section (section 2) discusses the impact of economic crisis on memory institutions' services and operations. Section 3 discusses the appropriateness of the dominant management concepts and corresponding underlying socioeconomic dilemmas. The paper concludes with a brief discussion for developing a novel management paradigm based on the lessons learned from the current economic crisis.

Considerations on the impact of the economic crisis on memory institutions

Economic impact international perspective

The literature suggests that complete evaluation of the economic crisis consequences is rather difficult (Harper & Corral, 2011) and according to the American Library Association (ALA) relevant data collection remains a big challenge (Davis, 2009). At the same time, it is acknowledged that libraries and other memory institutions by the end of the economic crisis will be completely different as compared to the era before 2008 (Lowry 2010). It should be noted that memory institutions, as non-profit organizations, are highly dependent upon the state from which they get all necessary funds for their operation. Consequently, the fiscal crisis leads to library budget cutbacks and create a highly competitive framework of fund allocation (Reid 2010). A research conducted in October 2009 included library directors from 835 libraries worldwide confirmed that libraries at an international level have started sensing the consequences of the crisis ever since 2009 and their predictions for the years to come were not optimistic (Charleston Observatory, 2009). Indeed, in 2009 the 43.8% of Academic Libraries suffered cutbacks in their funding, while directors are rather held back with regard to their predictions for the next two years. According to another research conducted in the USA, 20% of Academic Library directors in the US declared witnessing a 5-10% reduction in funding for the year 2010 as compared to 2009 (Davis, 2009); while according to the findings of Guarria (2011) based on 479 libraries in the USA, the 33.22% suffered budget cutbacks in 2009 and 43.72% suffered budget cutbacks in 2010. Moreover, the Association of Research Libraries (A.R.L.) reports staff reduction of 8% among its member libraries for 2009, i.e. a threefold increase as compared to the previous year (Kyrillidou & Morris, 2011); while LAMPOST data published by Loughborough University, at the beginning of the crisis in the United Kingdom there was a library staff reduction amounting to 2.6% in 2009 and 1.8% for librarians. In Ireland, libraries are obliged to cut back their staff by 9% by the end of 2011, as compared to the number of their staff members in 2008. The consequences of staff reduction within the recession is even higher considering that a large number of libraries are facing or are about to face further cutbacks in the following years (Dougherty 2009, Foster 2009, Harper and Corral 2011). At the same time, the transition to digital material and online practices led to extroversion policies involving user communities all over the globe and outside the institution's restricted walls. These practices have attracted both interest and financing and can be an effective answer to the recession (Lowman and Bixby 2011).

In general terms, library budget cuts may be balanced either by reducing expenses and seek low-cost solutions for certain services (McCaslin 2010), e.g. the user information support service (Sutton and Grantt, 2011) or by seeking alternative or additional sources of financing (Taylor 2010). Alternative funding resources may comprise public or private subsidies (Taylor, 2010; Downing, 2009), participation in development programs, donations (Taylor, 2010) or legacies, providing subscriber services to third parties (Ward, et. al. 2002; Cloutier, 2005; Brooks, 2010), implementing a charging policy for provided services (Medeiros, 2011; Romero, 2011) etc.

In some cases, advocating the value of the memory institution would be essential in order to convince community stakeholders and other possible investors on its value (Germano 2010) and on the direct or indirect benefits that they may get (Taylor, 2010). Indeed, promoting the value of memory institutions seems to be of high importance during economic crisis periods (Kostagiolas, 2012). An outward active participation management culture, without however compromising the public (or common) nature of cultural heritage institutions, might be the basis for a strategy for development. For example, the increase of library services demand in periods of recession demonstrates the fact that their social role cannot be overlooked (Davis, 2009; Goulding, 2009; Rooney-Browne, 2009; Murray, 2011). Rooney-Browne (2009) research suggests for Washington Public Libraries a 7.5% increase in regular users and a 20.2% increase in virtual visits, while internal library network users increased by 13.8%. The library users are also victims of the economic crisis, and are turning towards libraries so as to satisfy their informational, educational and entertainment needs by utilizing the available material and infrastructures. Increased library use is a measurable value, which may be used as a convincing argument for safeguarding the communal role of public libraries under any circumstances.

Under these circumstances, a large part of memory institution investments and activities can be arranged within a cooperative environment, e.g. acquisition, cataloguing and documentation as well as the development of specific services (Marcum, 2008; Dougherty, 2009; Throumoulos, 2010; Kidd, 2010; Cryer & Grigg, 2011). On the other hand, synergies may also be developed among the distinct types of memory institutions, i.e. libraries, archives and museums. Innovation for responding to common user-visitor needs can also be an effective strategy against the crisis (Kostagiolas et al 2013). New technologies and the digital environment create a breeding ground for the development of innovation (Li, 2006; Brindley, 2006), which may lead to the provision of innovative services (Scupola & Nicolajsen, 2010), support scientific research (RIN, 2010) and improve the general philosophy of library development (Xiaobin & Jing, 2009).

The impact of economic crisis in Libraries in Greece

In Greece the economic crisis had a dramatic impact on libraries of all types: There are three main types of public libraries in Greece. Most of them were founded after the foundation of the Hellenic State: Public Libraries and children's libraries which are supported by the Ministry of Education, and Municipal libraries which are supported by local authorities. In the legislative framework for their operation (Law 3463/2006 and Presidential Decree 185/2007) it is stated that public libraries should be supported by the public investment program and grants from government ministries, agencies and organizations, participation in European programmes, grants, sponsorships, and donations, revenues from sales of printed or electronic publications of the library, photocopies, incomes from social events, or rent of library property. In 2008 there were 46 public libraries in Greece, out of which 29 are characterized as central libraries (Metropolitan), serving 2 or 3 regions, 9 Public Libraries are characterized as being "historical" since their collections include old and rare editions. Moreover, there are about 100 active municipal libraries, as recorded by Kostagiolas and Korkidi (2008) and about 25 children's libraries. Public libraries in Greece suffer significant shortage of financial resources, lack of staff and rather obsolete organizational structures (Kostagiolas and Korkidi, 2008; Kostagiolas et al, 2011). The administration of Veria Public

Library through a long-term planning and the affiliated Future Library organization, which is funded mostly by non-governmental organizations and institutions provides a series of innovative services and is developing a public library network in Greece advocating their social value and role. However, most of the public libraries operate with a minimum of personnel and have reduced their operation hours. A significant number of municipal libraries have essentially stopped to operate due to municipal budget reductions; while public libraries have been included in outrageous merger or privatization plans and efficiency evaluation programs.

Treating public libraries as any other investment underestimate their true value and may lead to further devaluation with dramatic impacts on their sustainability. Academic libraries are supported by the higher and the technical education institutions they belong and thus they are fully dependent upon state funding (Kostagiolas et al, 2013). Since the economic crisis they suffered more than 60% reduction in the state funding, as compared to 2008. This led to acquisition of new material interruption and discontinuation of electronic scholarly subscriptions. It should be noted that in 2011 and 2013 electronic journal access providers denied to reduce their prices, which resulted in subscription discontinuation for several months. Staff in Academic Libraries has also been severely reduced and a significant number of librarians have lost their jobs and/or positions. This is not only terrible for those safer in a personal manner but also indicates an overall downgrading on the way the state value information professionals.

The impact of economic crisis on Museums and cultural heritage institutions in Greece

The post-2008 recession found museums in a period of prosperity. From the end of World War II and especially in the last decades of the 20th century and until the economic crisis, museums all over the world have experienced flourishing days. Many new museums were established, existing museums expanded, museums of new thematic categories appeared and visitors numbers increased (Cuno 2004). These developments relate to the foundation of UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) in 1945 and ICOM (International Council of Museums) in 1946. Since then, museums and cultural heritage institutions gained two world points of reference for their function, policies, ethics and activities. The continuous and extensive works of UNESCO and ICOM led to a world in which cultural heritage institutions and museums are of great cultural and educational importance. Funding for cultural heritage good projects, whether private, state-deriving or international (e.g. European Union funds), was plentiful and amply available. Cultural heritage and museum related professional expertises arose. Museology as a discipline lying in between humanities and social science, appeared and got established. Books, special periodicals, specialized conferences and congresses have hosted the work of museum scholars and professionals. Museum and cultural heritage research projects have tackled major issues, such as documentation, preservation, promotion and dissemination, assessment and evaluation. The vigorous presence of museums in the digital world of the internet and ICT (Information and Communication Technologies) in the 21st century added another important chapter to the prosperity of cultural heritage institutions and museums. The growth of digital photography, 3D graphics, moving images, video and multimedia technologies, together with the fast internet and the increased friendliness of ICT development tools (software, programming, application creating and sharing), offered museums new tools of development and expansion. Virtual museums, the virtual online selves of the traditional 'brick-and-mortar' museums, presented the world's cultural heritage online and right into every internet-connected house everywhere in the world.

Greece was no exception. In the post- World War II years and especially after the country joined the European Union in 1981, emphasis was given in preserving and promoting the rich and great past of the country and the Greek nation. Moreover, Greece has based its income on tourism and its many museums, archaeological sites, and cultural and natural heritage institutions. The Ministries of Culture and Tourism encouraged the expansion of existing museums and the creation of new ones. Museums,

monuments, archaeological sites and cultural heritage places have been connected with schools and the educational system via museum educational programmes and updated school curricula. Museum studies and museology appeared in individual university courses, in specialized programmes of studies (mainly postgraduate) and recently in the title of specialized departments in Greek Universities (e.g. the Department of Archives, Library Science and Museology at the Ionian University in Corfu, Greece). These developments led a number of people to shift their interest to museums: archaeologists, ethnographers, school teachers, educators and other professionals turned to museums and cultural heritage institutions to find a better work shelter.

This colorful picture became grey with the economic crisis in Greece. Museums and cultural heritage institutions, as the vast majority of memory institutions in Greece, are highly dependent upon the state from which they get almost all necessary funds for their operation. Inevitably, the crisis led to budget cutbacks and created a highly competitive framework of almost inexistent fund allocation. Museums and cultural institutions were faced with increased costs and increased demand. The state could no longer support museums and cultural institutions the way it used to. Moreover, the crisis came with a number of imposed measures, which led to employment insecurity, salary cuts, loss of scientific and technical expertise, exhibition room closures, reduced opening hours and days. Additionally, the new situation produced new legislations, state administration delays and changes (new ministries, new processes) and more bureaucracy. It must be pointed out that complicated bureaucratic procedures are a major obstacle in absorbing funds. Museums and cultural institutions in Greece faced sustainability problems and they hardly managed to keep their doors open to the public. On the other hand, the crisis forced museums and cultural institutions to alternatives. They initiated synergies, cultural activities for the public, fundraising and entrepreneurial strategies, as well as belt-tightening.

UNESCO and ICOM have tried to help by the Lisbon Declaration in 2013), which proposed “three priorities and ten objectives to face the crisis and promote the values of museums and heritage”. For Greece, we propose that a solution lies in focused research, effective management and synergies. Research will define problems and offer possible solutions, as has been the case in similar situation in Europe and America (Nolan, 2009, Durel, 2010, Geller et al, 2010; Mandic & Roberts, 2012). Managerial skills are needed now more than ever. Via effective management and synergies museums and cultural heritage institutions will operate as engines of development.

Lessons learned for memory institutions’ management: opening a ideological discussion for management ethos

The management of memory institutions, cultural heritage organizations, and libraries and information services encapsulate socioeconomic ideologies surrounding the way societies perceive our global information and knowledge heritage as well as the way management decisions are made. The dominant management culture is based on broad politically sensitive perspectives in relation to the principal role of the state (or other regulation authorities) or the principal role of the market (Clarke, 2007). Over the last decades the globalization the principles of individualism, consumerism and privatization has an impact on the way memory institutions are managed (Greene & McMenemy, 2012) in terms of “blinded” adoption in the cultural heritage sector of market-oriented management techniques (Panda and Mandal, 2006; Aharony, 2009 etc.). This management influence on Libraries has been criticized in the literature as partly mimicking the private sector without adaptation and consideration of the special values of this area (Usherwood, 2007; McMenemy, 2009). It is the dominant consumerism and the dissolution of public realm that have been put to test during the economic crisis and failed. The necessary management reformations should be ideologically associated to the traditional “altruistic”, “equality of access” values.

The study of library management and cultural heritage management cannot be made solely on the economic grounds of the private sector. These organizations relate throughout their long history to the public sphere (Buschman, 2005) generating higher order positive impact through education, literacy, information dissemination etc., servicing the common benefit as valuable ingredients of a functioning society, economy and democracy. Based on the above brief discussion, a social-sensitive model of managing and financing is required in order to serve wider aims of the community at large (Sierpe, 2004). The “openness” of memory institutions will make them community places and sanctuaries for all, and it will promote their multifaceted socioeconomic role, and create social capital. The bond and trust between memory institutions and societies should prevail and be the central value in management ethos during the economic crisis period.

Conclusions

At an international level scholars are striving to comment on the impact of the economic crisis on memory institutions. In Greece, although the demand for information services and cultural events has considerably increased after the economic crisis of 2008, the reduction of state support hit fiercely libraries and other memory organizations. This further leads to an interesting and necessary dialogue on the adequacy of the dominant consumerist principles. The socioeconomic dilemmas for the role of the state in regulating finances and investments on memory institutions need to be included in the scientific and social discourse for understanding the impact(s) of the economic crisis. The management paradigm should then aim at value creation in both the private and the public sphere of the economy. This paper mostly aims at increasing the overall awareness on the issue as a foundation for further pursuits. Certainly, we did not aim at addressing all the relevant concerns, and of course the same issues can be examined from a number of different angles and perspectives. In Greece, as in other countries hit fiercely by the economic crisis of 2008, the consumerist policies, the “conformist” economic efficiency criteria, and the blinded market driven viewpoints, continually depreciate the value of memory institutions. Hopefully, the “Pathos” (suffering) will become “Mathos” (a lesson) for policy makers and decision makers.

References

- Aharony, N. (2009). Librarian’s attitudes towards marketing library services. *Journal of Librarianship and Information Science*, 41(1), 39-50.
- Arghyrou, M.G. and Tsoukalas, J.D. (2010). The Greek debt crisis: likely causes, mechanics and outcomes. *CESifo Working Papers*, 3266, {Internet}. Retrieved from <http://www.cesifo-economic-studies.de/portal/pls/portal/docs/1/1185136.PDF> (assessed 10/09/2014).
- Brindley, L. (2006). Re-defining the library. *Library Hi Tech*, 24(4), 484-495.
- Brooks, A. W. (2010). Library research on Campus: examining a fee based library service within university walls. *Journal of Academic Librarianship*, 36(4), 347-350.
- Buschman, J.E. (2005). *Dismantling the public sphere: situating and sustaining librarianship in the age of the new public philosophy*. Westport, CT:Libraries Unlimited.
- Charleston Observatory, (2009). The economic downturn and Libraries: survey findings. University College London. {Internet}. Retrieved from <http://www.ucl.ac.uk/inforstudies/research/ciber/charlestonsurvey.pdf> (assessed 10/09/2014).
- Clarke, J. (2007). Citizen-consumers and public service reform: At the limits of neoliberalism?. *Policy Futures in Education*, 5(2), 239-248.
- Cloutier, C. (2005). Setting up a Fee-Based Information Service in an academic library. *Journal of Academic Librarianship*, 31(4), 332-338.
- Cryer, E. and Grigg, K. S. (2011). Consortia and Journal Package Renewal: Evolving Trends in the “Big Package Deal?”. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, 8(1), 22-34.

- Cuno, J. (2004). Introduction. In J. Cuno, (Ed.), *Whose Muse? Art Museums and the Public Art* (pp. 11-25). Princeton, NJ and Oxford: Princeton University Press in association with Harvard University Art Museums.
- Davis, D.M., (2009). *The condition of U.S. libraries: academic library trends, 1999-2009*. American Library Association. [Internet]. Retrieved from http://www.ala.org/ala/research/librystats/academic/Condition_of_Libraries_1999.20.pdf (assessed 10/09/2014).
- De Grauwe, P. (2010). The Greek crisis and the future of the Eurozone. *Intereconomics*, 45(2), 89-93.
- Demoule, J.-P. (2010). The crisis – economic, ideological, and archaeological. In N. Schlanger & K. Aitchison (Eds.), *Archaeology and the global economic crisis multiple impacts, possible solutions* (pp. 13-18). Tervuren: Culture Lab Editions. Available at http://www.landward.eu/2010_25Archaeology-and-the-crisis.pdf (assessed 10/09/2014).
- Dougherty, R. M. (2009). Prescription of financial recovery: the current economic crisis holds opportunities. *American Libraries*, 40(6), 50-53.
- Downing, K. (2009). Show me the money! An Academic Library's role in the Art of Grant-Seeking on Campus and in the Community, ACRL Fourteenth National Conference, Seattle, Washington. *ACRL Fourteenth National Conference* (pp. 111-114), March 12–15, 2009, Seattle, Washington [Internet]. Retrieved from: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/conferences/confsandpreconfs/national/seattle/papers/110.pdf> (assessed 10/09/2014).
- Durel, J.W. (2010). No Mission, No Money: No Money, No Mission. *The Journal of Museum Education*, 35(2), 193-200.
- Foster, A. (2009). A Butting Down the Hatches: The Business Information Survey 2009. *Business Information Review*, 26 (1), 10-27.
- Geller, S.L, Salamon, L.M. and Mengel, K.L. (2010). Museums and Other Nonprofits in the Current Recession: A Story of Resilience, Innovation, and Survival. *The Journal of Museum Education*, 35(2), 129-140.
- Germano, M.A. (2010). Narrative-based library marketing: selling your library's value during tough economic times. *The Bottom Line: Managing Library Finances* 23(1), 5-17.
- Goulding, A. (2009). Credit crunch: the impact on libraries. *Journal of Librarianship and Information Science* 41(3), 3-6.
- Greene, M. & McMenemy, D. (2012), The Emergence and impact of neoliberal ideology on UK public library policy, 1997-2010, in *Library and information science trends and research: Europe*, ed. Spink, A. & Heinström, J. Vol. 6: 13-41.
- Guarria, C.I. (2011). The recession, budgets, expectations and realities. *The Bottom Line: Managing Library Finance* 24(4), 200-217.
- Harper, R. and Corral, S. (2011). Effects of the Economic Downturn on Academic Libraries in the UK: positions and projections in Mid-2009. *New Review of Academic Librarianship* 17(1), 96-128.
- Harper, R. and Corral, S. (2011). Effects of the Economic Downturn on Academic Libraries in the UK: positions and projections in Mid-2009. *New Review of Academic Librarianship* 17(1), 96-128.
- Holt, G. (2007). Communicating the value of your libraries. *The Bottom Line: Managing Library Finance*, 20(3): 119-124.
- International Labour Office (2011). *Report on the High Level Mission to Greece*. [Internet]. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/missionreport/wcms_170433.pdf (assessed 10/09/2014).
- Kidd, T. (2010). The view from the UK: the economic crisis and serials acquisitions on an offshore island. *The Serials Librarian*, 59(3-4), 384-393.
- Kostagiolas, P., Papadaki, E., Kanlis, G., & Papavlasopoulos, S. (2013). Responding to crises with alliances: evidence from an academic library survey in Greece. *Advances in Librarianship*, 36, 247-279.
- Kostagiolas, P.A. (2012). *Managing Intellectual Capital in Libraries: beyond the balance sheet*. Oxford, U.K: CHANDOS Publishing, Information Professional Series.
- Kostagiolas, P.A., Margiola, A. and Avramidou, A. (2011). A library management response model against the economic crisis: The case of public libraries in Greece. *Library Review* 60(6), 486-500.
- Kyrillidou, M. and Morris, S. (2011). *ARL Statistics 2008-2009*. [Internet]. Retrieved from <http://www.arl.org/bm~doc/arlstat09.pdf> (assessed 10/09/2014).
- Li, X. (2006). Library as incubating space for innovations: practices, trends and skill sets. *Library Management* 27 (6/7), 370-378.
- Lowman, S. and Bixby, M. (2011). Working with friends groups: Enhancing participation through Cultivation and Planning. *Journal of Library Administration* 51(2), 209-220.

- Lowry, C.B. (2010). Year 2 of the Great Recession: surviving the present by building the future. *Journal of Library Administration* 51(1), 37-53.
- Mandic, A., & Roberts, P. (2012). From the Guest Editors: Museum Education in Times of Radical Social Change: International Perspectives and Problems. *The Journal of Museum Education*, 37(3), 9-13.
- Marcum, J. W. (2008). Partnering for innovation and sustainability. *The Bottom Line: Managing Library Finances* 21(3), 82-84.
- Mc Caslin, D. (2010). What are the expectations of Interlibrary Loan and Electronic Reserves during an economic crisis?. *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Electronic Reserve* 20(4), 227-231.
- McMenemy, D. (2009), Rise and demise of neo-liberalism: Time to reassess the impact on public libraries, *Library Review*, 58(6), 400-404
- Medeiros, N. (2011). Transformation: next generation technical services at the University of California Libraries. *OCLC Systems and Services: International digital library perspectives* 27(1), 6-9.
- Mostad-Jensen, A. (2009), The impact of economic recession on libraries: a past, present and future view, *Libreas: Library Ideas*, 5 (5), Retrieved from: <http://libreas.eu/ausgabe14/007mos.htm>
- Murray, A. (2011). Maximizing an economic recession through strategic organizational repositioning. *The Bottom Line: Managing Library Finances* 24(1), 13-23.
- Nolan, T.R. (2009). From the Guest Editor: The Museum Educator Crisis. *The Journal of Museum Education*, 34(2), 117-121.
- Panda, K.C. and Mandal, M. (2006). Corporate culture in libraries and information centers to promote "knowledge-based business" in IT era. *Library Management*, 27(6/7), 446-459.
- Reid, M. (2010). Building an academic library fundraising program "from scratch". *The Bottom Line: Managing Library Finances* 23(2), 53-56.
- Romero, N.L. (2011b). Libraries' response to the crisis: measures to mitigate its impact. *The Bottom Line: Managing Library Finances* 24(4), 236-240.
- Rooney-Browne, C., (2009). Rising to the challenge: a look at the role of public libraries in times of recession. *Library Review*. 58(5), 341-352.
- Schlanger, N. & Aitchison, K. (2010). Introduction. Archaeology and the global economic crisis. In N. Schlanger & K. Aitchison (Eds.), *Archaeology and the global economic crisis multiple impacts, possible solutions* (pp. 9-11). Tervuren: Culture Lab Editions. Available at http://www.landward.eu/2010_25Archaeology-and-the-crisis.pdf (assessed 10/09/2014).
- Scupola, A. and Nicolajsen, H. W. (2010). Service innovation in academic libraries: is there place for customer?. *Library Management* 31(4/5), 304-318.
- Sierpe E. (2004). Managing the information revolution: library management, the control of perspective technologies and the future of librarianship. *Library Management*, 25(4/5), 177-182.
- Sutton, A. and Grantt, M. J. (2011). Cost-effective ways of delivering enquiry services: a rapid review. *Health Information and Libraries Journal* 28(4), 249-255.
- Taylor, C. (2010). Thinking out of the box: Fundraising during economic downturns. *The Serials Librarian*, 59(3), 370-383.
- Throumoulos, M.K., (2010). Exceptional service during and after deep serial cuts. *The Bottom Line: Managing Library Finances* 23(1), 24-28.
- Usherwood, B. (2007). *Equity and excellence in the public library: Why ignorance is not our heritage*. Albershot: Ashgate.
- Ward, S. M., Fong, Y.S., and Camille, D. (2002). Library fee-based information services: financial considerations. *The Bottom Line: Managing Library Finances* 15(1), 5-17.
- Xiaobin, L. and Jing, G. (2009). Innovation Community: constructing a new service mode for academic libraries. *The Electronic Library* 27(2), 258-270.

Access to Cultural Heritage for People with Special Needs – the Polish Case

Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska

Institute of Information Science and Book Studies, Nicolaus Copernicus University, Bojarskiego 1, 87-100 Torun, Poland, fema@umk.pl

Abstract

The aim of the paper is to outline attributes of accessible cultural institutions and describe the methods of giving access to cultural heritage for people with special needs (specifically with disabilities) in Poland. The accessibility of cultural institutions for people with disabilities is not only connected with architectural adjustment, but there are different crucial criteria of accessibility like: accessible formats, Assistive Technology (AT) devices, the communication skills of staff, accessible services, and accessible websites. There was no research about cultural accessibility for people with disabilities both in foreign countries and Poland. The project of research in that field in Poland is being prepared by the author at the moment. The paper describes the initial part of designing the research.

Keywords: Accessibility, cultural heritage, cultural institutions, people with disabilities, senior citizens

Introduction

The aim of the text is to discuss cultural institutions accessibility criteria for people with special needs (specifically with disabilities) and the methods of implementation of accessibility to cultural heritage for that group in Poland. To narrow the framework of the research procedure, it is necessary to define what cultural heritage is. The concept of cultural heritage is determined by many definitions (Blake, 2000; Forrest, 2010; Vadi, 2014). For the purposes of this text the author has adopted the one proposed by the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), which says that "cultural heritage consists of tangible and intangible, natural and cultural, movable and immovable assets inherited from the past" (IFLA, 2014). In this perspective, the concept of "cultural heritage" is broad and it corresponds to the clarification provided by the Online Dictionary for Library and Information Science which indicates that cultural heritage is "the physical artifacts and intangible attributes maintained and transmitted by a specific human society throughout its history, including its art, architecture, landscapes, language, literature, folklore, music, and knowledge" (Reitz, 2014). The broader approach has been chosen deliberately in order to include a variety of artifacts, thereby having the opportunity to test the widest possible group of cultural institutions. The definitions proposed by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), which is a particularly distinguished institution for cultural heritage not only because of managing the World Heritage List, but also through the adoption of several conventions on this matter, differed depending on the document for the purpose of which they were created, hence the author's choice (UNESCO, 1972, 2001, 2003).

Taking into consideration the accepted definition of cultural heritage, cooperation of international organisations representing libraries, archives, museums, monuments and sites, and audiovisual archives in the field of preservation and protection of cultural heritage, copyright and other legal matters, global digital libraries and standardization (see: Libraries, Archives, Museums, Monuments & Sites - LAMMS) and the Polish Act on organising and undertaking cultural activity (The Act..., 1991)

the author has decided to examine the issue of access for people with disabilities to all Polish cultural institutions, which are organised by the Ministry of Culture and National Heritage.

Issue of access for people with disabilities to cultural heritage is important not only because, as the latest statistics show, there are more than one billion people with disabilities in the world, which represents approximately 15% of the population of the world, but also in the context of their social inclusion. Cultural institutions have a significant role to play in this matter. It is confirmed by international documents. One of the most important is the Convention on the Rights of Persons with Disabilities adopted by the United Nations General Assembly on 13th December 2006, which points to the right of people with disabilities to participate in cultural life on an equal basis with others. It obliges States Parties to take appropriate measures to ensure access to cultural materials, to television programmes, films, theatre and other cultural activities in accessible formats and to provide access to places of cultural activities, such as theatres, museums, cinemas, libraries and tourism services, and, where possible, access to monuments and sites of importance to the national culture for persons with disabilities. The Convention recognises the specific cultural and linguistic identity of persons with disabilities, including sign languages and deaf culture (UN, 2006). The Marrakesh Treaty Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled is another important document, especially from the point of view of libraries, including digital libraries that provide access to publications for people with disabilities. It was adopted by the Diplomatic Conference for Visually Impaired Persons organised by the World Intellectual Property Organization (WIPO) on 28th June 2013. This treaty would improve international availability of accessible formats for people who are blind, visually impaired, and print disabled and permit exchange of these formats across borders by organisations that serve them.

What is an accessible cultural institution?

Accessibility of institutions for people with disabilities is associated mainly with architectural access, which is extremely important from the point of view of the group cited, since it determines the possibility to use services of the institutions. But this is not the only criterion. According to the author's opinion, the accessibility of cultural institutions should be considered from the perspective of the following characteristics:

Proper architectural access and interior design

This is a very important element for the accessibility of cultural institutions as it determines the possibility to enter and move around the building – especially for people with mobility impairments. At the stage of designing or remodelling a building, it is important to apply the rules of universal design (UD). Universal design is "the design of products and environments to be usable by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design" (The Center for Universal Design, 2008; Stanford, 2012). Sheryl Burgstahler (2012) indicates that "universal design means rather than designing your facility and services for the average user, you design them for people with a broad range of abilities, ages, reading levels, learning styles, languages, cultures, and other characteristics".

Among the architectural elements of the accessibility of the facility and the adjacent area are: proximity to public transportation, properly designed pedestrian crossings, parking places for persons with disabilities, accessible entrance to the building, appropriately wide and automatic doors, glass doors marked with contrasting colour stripes, tactile paths, ramps or lifts at the entrance to the building, lifts in multi-storey buildings equipped with panels with Braille characters, the proper width of passageways, contrast of surfaces in the interiors, toilets for persons with disabilities, information signs and pictograms placed on contrasting and matte background.

The adjusted exhibition, the layout of the exhibition hall, the way of presenting and describing works should also be considered under this criterion. A model for many museums and galleries that want to be accessible to people with disabilities is the Smithsonian Institute, which developed the Smithsonian Accessibility Program. The Smithsonian Guidelines for Accessible Exhibition Design (Smithsonian Institute, 2014) is a part of this programme. There can be found detailed instructions for organising exhibitions which are accessible to people with disabilities, such as: the height at which an exhibit should be presented, the colour of the background, the contrast between the exhibit and the background, lighting, alternative presentation of the object, etc.

Accessible formats

Another criterion for the accessibility of cultural institutions for people with disabilities are accessible formats. People with disabilities, especially those with sensory disabilities (people who are blind, people who have low vision, people who are deaf, and hard of hearing people) need to have the materials they use (traditional and electronic) adapted to their perceptive abilities. Accessible formats take various forms.

Tactile graphic has the longest history because it is more than two hundred years old. Tactile graphics are graphics for the blind and visually impaired, which are graphical representations and representations of reality with the use of the scale, proportion and generalisation. Tactile graphics allow people who are visually impaired to explore, understand, and reproduce reality (Jakubowski, 2009). For almost two hundred years Braille formats, which are addressed to the blind, have been used. Although these formats have lost popularity in favor of audio formats in recent years, they are still the only way to reproduce a written text identically in the form of a system of tactile code. Large print materials are targeted at partially sighted people. The term "large print" however, can be somewhat misleading. In addition to the fact that the texts should be printed in larger than the standard font, it should also be characterised by other important features of readability, which can include: the color of the paper, its thickness, typeface, text flow, the contrast between the background and the letters and the length of lines (Arditi, 2014). The importance of audio versions of texts, now usually used in a form of digital audio books should also be emphasised from the point of view of visually impaired people, people with dyslexia as well as people with intellectual disabilities.

One of the newest formats – because it has been developing since the 80s of the last century – is audio description (AD), targeted at visually impaired people, which is used to present visual performances to the mentioned group. This technology enables the blind to hear what cannot be seen and what has not been spoken. Thus, in the intervals between narration and dialogues in plays, films, television programmes, professional voice-over describes all the visual and non-verbal signs and information that may be necessary to understand the cultural and informational messages, for example, dress, place of action, body language (Ellis, 1992). It is now increasingly used to describe buildings and exhibits in museums and galleries, and at sporting events. On the other hand, for persons with hearing disability, who cannot take advantage of the audio materials (e.g. radio broadcasts) and audiovisual (e.g. films), screening with subtitles, brochures with recordings and descriptions of sounds presented at the exhibition (transcription), and translations into sign language (live or video translations) are extremely useful. Taking into account the needs of people with learning disabilities, people with cognitive disabilities and the deaf, easy to read texts should be prepared. It is worth mentioning that tactile mockups of buildings that allow visitors to get to know the shape of buildings, proportions, and sometimes also the location within a town or area are particularly helpful for the blind.

Assistive Technology (AT) devices

Assistive technology device means "any item, piece of equipment, or product system, whether acquired commercially, modified, or customised, that is used to increase, maintain, or improve functional capabilities of individuals with disabilities" (U.S. Government Printing Office, 2004). They include mental aids, communication aids, alternative computer access, visual aids, or aids to augment hearing to increase the involvement of persons with disabilities in learning activities. AT enable communication, education, access to information, performing activities of daily living and movement (Rasmussen, Salkind, 2008). Among AT devices that can be used in various types of cultural institutions there can be listed, for example speech synthesisers, text-to-speech software, screen reading software, screen magnification software, Braille translation software, alternative keyboards, keyguards, alternative mouse, mouth/ tongue pointing devices, Braille output devices, Braille embossers, electronic magnifiers, digital talking book players, induction loops. Most of them are used in libraries, to a lesser extent they also appear in museums, galleries, audiovisual documents archives and historic buildings. It must be mentioned that there is an issue of availability of online services and websites for people with disabilities connected with AT devices, especially those used for reading information, but it will be elaborated on further in this work.

Skills of employees

This is a very important element of the availability of cultural institutions as employees, who do not know the case of individual disabilities, are afraid to serve users with special needs. They do not want to behave in a way that could be perceived as wrong, yet they do not know what behaviors are appropriate. The community of people with disabilities is not homogeneous and, depending on the type of disability, its severity, or the moment of acquisition of it, there have been developing various capabilities, requirements and limitations of people with disabilities. Therefore training on the key aspects of the individual disability is necessary. It is not advisable to focus too much on the limitations of people with disabilities and the causes of these limitations, but rather on how to overcome the barriers which have been hindering the use of cultural institutions services so far. To make contact with persons with disabilities deprived of fears and prejudices, it is fundamental to organise regular training for employees in communicating with the discussed group, e.g. in savoir-vivre towards people with disabilities and in the basics of sign language.

Available services

The ideal situation would be if all the services provided by cultural institutions were accessible to persons with disabilities. Since the needs and capabilities of this group are different, it is necessary to offer services targeted at a specific group of users with disabilities. Among these services there may appear special programmes of a visit, for example with translation into sign language or with a guide using sign language for the deaf, with an assistant for the blind or for persons with reduced mobility. Cultural institutions could also offer conferences and meetings with the use of speech recognition software, museum classes, workshops and events which take into account the specific needs of people with disabilities.

An available Internet service

That would allow people with disabilities to plan a visit to the facility and use the digitised collections of the institution and multimedia. Nowadays, the Internet is a source of information about the institution, including its accessibility to people with disabilities. Nonetheless, the printed brochures and newsletters about the institution should not be forgotten. There are different types of disabilities that create different needs and capabilities. Hence information must be complete and accurate. Instead of providing generalities that the institution is accessible to people with disabilities, there should be given specific information about what facilities make the institution accessible. It is also worth mentioning, by the way, that the National Institute for Museums and Public Collections has developed a database

containing information about the accessibility of Polish museums for people with disabilities and their educational offer for this group of users.

To make it possible for people with disabilities who use AT devices, such as speech synthesiser or a braille monitor to use a website on their own, the website must be accessible. Tips on how to publish content on the Internet taking into account sensory, motor and cognitive constraints of the recipients can be found in the Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG) (W3C, 2008). The necessity of ensuring an available Internet service is connected not only with the publishing content on the accessibility of the facility for people with disabilities, but also with creating the possibility to use multimedia materials and digitised resources by people with disabilities (mainly visual and auditory). The alternative text (static objects e.g. reproductions of paintings and sculptures, photographs of rooms and exhibits) or audio description (dynamic elements e.g. movies, animation) are used by people with visual disabilities. When persons with auditory disabilities are concerned, subtitles for the deaf and sign language translations are provided.

The Polish case

In order to present the accessibility of cultural institutions in Poland for people with disabilities, it has been decided to analyse the activities of those organised by the Ministry of Culture and National Heritage. The author has investigated a current list of cultural institutions as of April 2014 (MKiDN, 2014). The register includes 53 institutions, which were the basis for selection. According to the author, for the purpose of this text, it was not necessary to analyse the activities of institutions that do not serve the users, but only deal with the promotion of culture, its dissemination, creation of standards and the growth of social awareness, in order to preserve the cultural heritage for future generations. Studios producing films also were not analysed. Finally, the list comprised of 43 institutions, among them there were cultural centres, concert halls, theatres, museums (including national museums, concentration camps), contemporary art centres, architectural monuments (castles, palaces), libraries, galleries, opera houses, an audiovisual institute, orchestras, music centres.

Table 1. Cultural institutions in Poland organised by the Ministry of Culture and National Heritage.

The overall number of institutions	53
Analysed institutions	43
Institutions which published information on different aspects of accessibility on their websites	24

Due to the fact that this text represents an initial step in the preparation of a project and it is an attempt to discern the status of accessibility of cultural institutions for people with disabilities, and because of the geographical dispersion of studied objects throughout Poland, mainly an analysis of online content has been used to collect information. It has been assumed that if the institutions have taken any action in order to provide services for people with disabilities, Internet services should provide such information. The technical accessibility of websites to users with disabilities has not been investigated on the basis of the assumption that it requires a separate analysis.

Table 2. The accessibility of cultural institutions in Poland for people with disabilities.

Criteria of accessibility	Yes	No
Architectural access	18	25
Accessible formats	13	30
AT devices	2	41
Skills of employees	4	39
Available services	16	27
Information about accessibility for users	10	33

The results are as follows. Nineteen out of the 43 analysed cultural institutions did not include any information concerning users with disabilities on their websites. Such information has appeared on the Internet services of 24 cultural institutions, but the amount of information, its quality and usability differed significantly. Eighteen institutions had included information about the architectural accessibility to them, but only 11 clarified how the accessibility is achieved. A vital issue for a person with a disability who wants to use the services of an institution, including cultural institutions, is information on specific facilities. People with disabilities are an inhomogeneous group. They have different needs and face different barriers. Not having full information on the architectural accessibility of a building will definitely discourage them from visiting such a place. In 13 cultural institutions there is the possibility of access for people with disabilities to information and exhibits with the use of accessible formats. They were audio description (8 institutions), Braille (4), tactile mockups of buildings (3), large print (1), an easy to read version (1), tactile graphics (1), captions for the hearing impaired (1), sign language (1). Visible attention is paid to the needs of users with visual disabilities, to whom most of the available formats are addressed. These formats are an essential element of accessibility to cultural institutions in relation to this group of users. Audio description, whose origins are connected with the theatre, is now gaining popularity and is commonly associated with the provision of the art of film for blind people. Another element of the accessibility of cultural institutions considered is the presence of AT devices. The National Library in Warsaw takes the lead in this aspect as it has prepared computers with appropriate software and hardware (software magnifying characters on the screen, refreshable Braille display, speech synthesiser), electronic magnifier and rooms with installed induction loop for users with disabilities. Apart from the National Library in Warsaw, one more institution has included the information about the availability of an induction loop. Adopting, however, a broad definition of AT devices, it should be assumed that all institutions offering audio description and special technical facilities for people with disabilities, which allow them to enter and move around the building are equipped with them.

Little information on employees' preparation for serving and contact with persons with disabilities was provided on the investigated websites. Only 4 institutions mentioned it on their websites. All the employees of the National Library in Warsaw undergo special training that is mandatory for each and every new employee. Perhaps participation of employees in such training is not limited to the 4 mentioned cultural institutions. Since, as many as 16 of them prepare special offers of services for people with disabilities, it can be assumed that their staff have also been trained. When it comes to a special offer of services targeted at people with disabilities, it is not rich enough, but it fulfills the needs of people with various types of disabilities. It includes: preparation of museum lessons for children and youths with disabilities (10), the possibility to touch the exhibits or to use tactile graphics (6), visiting with an assistant (5), guided tours with a sign language interpreter (5), workshops for adults with disabilities on contemporary art (1), open-air sculpture sessions for the deaf and blind (1) and the possibility to rent a wheelchair (1). As previously written, the technical aspect of the accessibility of Internet services for people with disabilities has not been investigated. However, the author has analysed a way of presenting the content on various aspects of accessibility of cultural institutions on

their websites. The author's opinion is, placing all the information in the section on the start page or in a module "Visit / For Visitors" would be the most convenient way for people with disabilities. It turned out, however, that out of 24 cultural institutions that take action aimed to make their services accessible to persons with disabilities, 14 have not provided coherent information on this aspect. Information on various forms of their accessibility could be acquired as a result of a search of archive titled "News". An astonishing example of such a situation is illustrated by the National Library in Warsaw, which has taken many steps to make it accessible to people with disabilities, but it does not clearly inform about it on its website. Single pieces of news concerning this issue can only be found by searching the archive titled "News" or by reading the rules of using the facility. Only 4 cultural institutions have given full information on their accessibility for people with disabilities and have placed it in the bookmark titled "Accessibility" (3) or "Disabled" (1). Another 6 institutions have posted these details in the module "Education" (2) "Visit / For Visitors" (3), "Information" (1).

Conclusions

Studies have shown that among 43 Polish cultural institutions, which are organised by the Ministry of Culture and National Heritage, there are those which pay attention to the needs of people with disabilities, those which have just begun being active in this matter, and those that are totally passive. Undoubtedly, it is necessary to prepare a national strategy for cultural heritage accessibility for people with disabilities, which would indicate the frames of action. Today, it seems that it is the knowledge and awareness of the management of an institution that determines the fact that the institution provides an offer for people with disabilities or not. Although, in more than a half of the investigated institutions of culture, some actions concerning persons with disabilities are taken, they lack consistency. At the same time, one can often get the impression that these actions are a one-off. According to the author's assessment, employees of Polish cultural institutions lack knowledge about the nature of disability and its effects, and awareness of the heterogeneity of the people with disabilities.

Providing access for people with disabilities to cultural institutions demonstrates the culture of incorporating the mentioned group to full participation in social life. The starting point for all activities in this area should be researching the needs and expectations of people with disabilities in the use of cultural heritage. Secondly, knowledge of the capabilities and limitations of that group is vital. Moreover, the managers of cultural institutions ought to cooperate with representatives of persons with disabilities. It should also be emphasised that increased access to cultural institutions for people with disabilities makes the institutions more accessible to the rest of society, e.g. for senior citizens and mothers with children, whose needs are becoming more often noted as well. Access to cultural heritage is a prerequisite for the development of humanity, whose part are people with disabilities.

References

- The Act of October 25, 1991 on organizing and undertaking cultural activity.* DZ.U.2012.406.
- Arditi A. (2014). *Designing for people with partial sight.* Retrieved from:
<http://www.lighthouse.org/accessibility/design/accessible-print-design/making-text-legible/>
- Blake J. (2000). On defining the cultural heritage. *The International and Comparative Law*, 49, 61-85.
- Burgstahler S. (2012). *Equal access: universal design of physical spaces.* Retrieved from
http://www.washington.edu/doit/Brochures/PDF/equal_access_spaces.pdf.
- The Center for Universal Design. (2008). *About UD.* Retrieved from
http://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/about_ud.htm.

- Ellis F. (1991). *A picture is worth a thousand words for blind and visually impaired persons too! An introduction to audiodescription*, New York: American Foundation for the Blind.
- Forrest C. (2010). *International law and the protection of cultural heritage*. London: Routledge.
- IFLA. (2014). *Cultural heritage*. Retrieved from <http://www.ifla.org/cultural-heritage>.
- Jakubowski M. (2009). Tyflografika – historia i współczesność, metody i technologie. *Tyfłowskiat*, 1, 36-40.
- MKiDN. (2014). *The register of cultural institutions organised by the Minister of Culture and National Heritage. State as of 23 April, 2014*. Retrieved from:
http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20140424instytucje_kultury.pdf
- Rasmussen K., N. J. Salkind N. J. (eds.). (2008). *Encyclopedia of educational psychology. Vol. 1*. Los Angeles, London: Sage.
- Reitz J. M. (2014). *Online Dictionary for Library and Information Science*. Retrieved from http://www.abcclio.com/ODLIS/odlis_c.aspx.
- Smithsonian Institute. (2014). *Smithsonian Guidelines for Accessible Exhibition Design*. Retrieved from:
<http://www.si.edu/Accessibility/SGAED>.
- Stanford J. A. (2012). *Universal design as a rehabilitation strategy: design for the ages*. New York: Springer Publishing Company.
- UN. (2006). *United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Retrieved from
<http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>.
- UNESCO. (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Retrieved from
<http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>.
- UNESCO. (2001). *Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage*. Retrieved from
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13520&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*. Retrieved from
<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00022>.
- U.S. Government Printing Office. (2004). *Assistive Technology Act of 2004*. Retrieved from
<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-108hr4278enr/pdf/BILLS-108hr4278enr.pdf>.
- Vadi V. (2014). *Cultural heritage in international investment law and arbitration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- W3C. (2008). *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0*. Retrieved from: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/>.
- WIPO. (2013). *Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled*. Retrieved from <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/>.

Interoperability in Memory Institutions in Czechia: INTERMI Project

Marie Balíková

Národní knihovna České republiky, Klementinum 190, Praha 1 110 00, Czech Republic,
marie.balikova@nkp.cz

Jana Šubová

Cosmotron Bohemia, s. r. o., Pančava 415/11, Hodonín 695 01, Slovak Republic

Nadežda Andrejčíková

Cosmotron Bohemia, s. r. o., Pančava 415/11, Hodonín 695 01, Slovak Republic

Abstract

The paper informs about the project "Interoperability in memory institutions" (INTERMI) realized by the National Library of the Czech Republic and National Archive and funded by the Ministry of Culture of the Czech Republic. The purpose of the project is to create a conceptual model of knowledge which meets the requirements of the users of all memory institutions in Czechia. The project is based on a new paradigm, which is focused on processing of entities enlarged by necessary semantic information and on complex relations among them.

Keywords: Interoperability, national project, memory institutions

Background

"Interoperability in memory institutions" (INTERMI) DF1P01OVV023 is a five-year project (2011-2015) realized by the National Library of the Czech Republic and National Archive within the Programme of applied research and development of national and cultural identity (NAKI) funded by the Ministry of Culture of the Czech Republic.

INTERMI project represents a common project of memory institutions in Czechia. The cooperating group consisting of libraries, archives, museums and galleries aims to create a uniform and standardized, user-friendly access to national cultural heritage.

At the beginning of the project, a thorough research and analysis were conducted in all participating institutions with the aim to identify:

- type of information resources which form part of collections of individual institutions,
- rules, formats, standards used for describing information resources,
- cooperative projects,
- controlled vocabularies, indexes, registers offered to professionals and general public,
- influence of advent of WWW,
- user expectations in accessing information.

Libraries are responsible for information access to written and printed cultural heritage, galleries for collecting and displaying art objects, museums for the research and the availability of three-dimensional objects/artifacts on both object- and collection-level as well; the main goal of archives is to preserve information as evidence of the creator's activities. In the era of mass digitisation, all participating institutions are responsible for creating digital surrogates of information resources to facilitate their access and reproduction. The differentiation of memory institutions according the type of information

resources is important because the type of information source influences rules, standards, formats, and current best practice applied by the memory institution.

Libraries

Since the nineties of the last century, libraries in Czechia have been using international standards such as AACR2, ISBDs, MARC format. Name and Subject Authority files have been created and widely used among libraries in order to ensure standardized access points. A cooperative system for creating and sharing authority records of all types has been created, as well.

Museums, galleries, archives

The situation in museums, galleries and archives in Czechia was quite different. Unlike libraries that collect information sources of mass production (books), museums tend to collect unique objects. They create metadata/descriptions of high quality both of unique objects, or their sets (collections) as well, but they apply their own rules valid only for one institution, one collection. Therefore, their options to share metadata/descriptions/catalogue cards were very limited.

Moreover, each scientific discipline has its own methodological approach and uses its own terminology in describing and accessing their collections. Archives and museums use highly specialized terminology. A wide range of home grown indexes and vocabularies are used by the museums, galleries and archives in Czechia from very specialized to very general, but often their terminology is limited to local (one collection, one institution, one system) practice. Standardized access points don't exist.

With the advent of World Wide Web, a system of interlinked hypertext documents that are accessed via the Internet¹, the possibilities for the presentation of cultural heritage have greatly grown.

Now, memory institutions are digitizing millions of books or collection objects when participating in mass digitization projects. Consequently, a need emerged to set up uniform and standardized rules and conceptual models which could be applied in the domains of memory institutions, so that metadata/descriptions can be shared and reused.

Library community started and still has been developing RDA rules with the aim to make them the standard for memory institutions as well. Conceptual models for bibliographic universum have been developed and harmonised. Museums and galleries apply CCO rules and develop their own conceptual model CIDOC CRM.

In collaboration with libraries, they are participating in cooperative projects based on national authorities.

The archivists translate international standards and based on them create their fundamental rules. All memory institutions are aware of the need to provide access to their collections to the general public.

The public is moving away from institutional and library catalogues, and prefers commercial services. Therefore, memory institutions need to respond to this situation and adapt their published data to this trend: they publish memory institutions data as linked data.

The analysis shows that a consensus on one particular standardized description and formal representation of the data would be very difficult. We found it more convenient to concentrate on standardization of access points that are both subject of interest of the users, and the basic principle of Linked Data. In effect, this means moving away from authorities to entities (real world entities). This is precisely the subject of our research within INTERMI project.

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/World_Wide_Web

Interoperability in memory institutions - INTERMI project

The aim of INTERMI project is to create a scientific and technological infrastructure to support the processing, sharing and use of the cultural content in the form of metadata about information objects preserved in memory institutions. The information objects represent objects of the real world, e.g. persons, institutions, activities, three-dimensional objects (i.e. artistic and technical objects, objects of inanimate nature), events and performances, artistic and other achievements as well as their textual, visual and sound representations (digital included), which are subject to the activity of memory institutions.

A basic prerequisite for identification of the information objects are both subject and name authorities, in the extent defined by the needs of libraries. The goal of this project is to extend the function of authorities - unified selection of elements/access points - by adding related information objects. In this way, their information and documentation potentiality will increase so that they can not only meet the requirements of different types of memory institutions, but create a much larger basis for semantic interoperability of cultural content for all of them.

One of the main results of the project will be a tool for user-friendly and differentiated acquisition and access of information about these information objects. This will also create a basic prerequisite to access and share the cultural content across memory institutions ensuring semantic interoperability at the conceptual level. All memory institutions as well as the general public are invited to use the proposed system.

The project is complementary to projects such as those on the National digital library, the National digital archive, the establishment of an integrated system of management of collections, and the methodology of tools for processing and providing access to the historical collections in Czechia.

Current partial results of INTERMI project include:

- INTERMI conceptual model on abstract and specific level,
- definition of seven classes of entities (personal, family, corporate body, geographic object, work, event, and general object entities),
- web interface for processing of data of entities,
- proposal of rules for data processing based on both INTERMI conceptual model and data structure, and rules applied in different memory institutions.

INTERMI conceptual model

INTERMI conceptual model is one of the most important outputs of the first stage of INTERMI. The INTERMI conceptual model can be described in two levels: abstract and specific.

The abstract level of INTERMI conceptual model is inspired by CIDOC CRM and by principles of object-oriented paradigm. It has been decided not to apply existing conceptual models in their entirety, because when we describe an entity, much more information about this entity is required, especially with regard to the properties and relations. It means that we met with insufficient complexity and usability of existing models.

As mentioned above, we concentrate on information objects connected to items in collections, not on items as such. To fulfil requirements defined by memory institutions we create an abstract level of INTERMI conceptual model based on following principles:

- data granularity – data are divided into smaller meaningful elements which allows to define better type of data and to generalize them,

- work entities,
- event entities,
- general object entities.

Definition of a class is based on a level of common characteristics. Main goal of definition of classes was to easily determine and describe characteristic of entities belonging to specific class. However, it is allowed to use characteristics from one class to describe entity primarily categorized in another class (examples are castles, dams etc.). Using this principle, we accept a complexity of real universe of entities.

Table 1. Summary of classes of entities with number of subclasses

Class of entities	Number of subclasses
Person/creature	4
Family	3
Corporate body	12
Geographic object	9
Work	7
Event	3
General concept	7

Person/creature – class of entities

This class of entities includes real human beings, fictional human beings and also named figures such as religion figures, figures from fairy tales, supernatural figures, animals etc.

Regarding to this class we have to solve some crucial problems followed from cooperation between various types of memory institution. The main issue was to define what exactly entity of this class is. Is it person in its complexity – it means with all variation of names and identities? Or, is it entity in a sense of bibliographic entity – it means variation of names that appears in documents connected by topic, or area of interest? As a result, we offer two ways how to record information about person with more fictional identities. The first (and recommended) way is to describe person with more fictional identities in one record. It is necessary to choose one preferred appellation that is more used, more known etc. Other appellations are recorded as variant appellations. This method is convenient in the case when person use both fictional and real identity with the same biographical data. The second way supported by INTERMI rules is to describe real and fictional identity separately – in two more records. This is useful in cases of different biographical data used by alternative identity (as fictional curriculum vitae). It is necessary to create relation between all records connected to one entity.

Further problems to be solved by INTERMI rules are those of collective pseudonym, anonymous creator and unknown creator. A group using collective pseudonym is included in this class of entities if the name they use is similar to that of person. Specific entities as anonymous creator and unknown creator are also included in the “person/creature” class of entities.

Family – class of entities

“Family” class of entities is constituted by families and parts (branches) of families. In connection to this class we have to mention different approach applied in archives that concede a concept of families as corporate bodies (as named and organized group of people). In the INTERMI project we decided to create separate class of these entities to describe specific characteristics of families also with complexity of problems of genealogy.

Corporate body – class of entities

“Corporate body” class of entities was one of the most discussed classes regarding to different methods of description applied in archives and libraries. Rules applied in libraries leave out a term describing type of corporate body (e.g.: ltd, plc), however for archivists type of corporate body it is an important attribute that determine separated entity. In this case, INTERMI rules adopt principles from archives and include type of corporate body as one of attributes which determine corporate body entity.

Other discussion focused on differences between corporate body, works and geographical object regarding buildings (e.g. castles) and cities. It is necessary to distinguish entities as bodies of administration (belonging to “corporate body” class of entities) and entities – delimited and named part of nature – created by humans as a place for living (belonging to “geographic object” class of entities) and entities – buildings (belonging to “work” class of entities).

Geographic object – class of entities

In INTERMI project we define geographic object as entity determined with stable set of geographic coordinates. The development of geographic object is usually described in one record with variant appellations specified by dates when appellations were used. If necessary, INTERMI allows application of separated record principle for every significant stage of entity development (with corresponding relations among records).

Work – class of entities

It should be noted that INTERMI project is the first attempt of a “work” concept application in Czechia. The concept of “work” appeared in FRBR conceptual model; its abstract specification causes problems in its application in library catalogues. In museums and galleries, the FRBR concept of “work” met with misunderstanding because of their different meaning of the concept (as “art work” – product of art creative power).

Definition of work that belongs to “work” class of entities required to pay attention to abstract meaning of the concept of work. “Work” arose from intentional human activity and the description is concentrated to its current state. One work in its complexity is described in one record. If necessary, it is possible to create separated records on significant historical stage or part of work (with relations among records).

“Work” class of entities consists of entities that have some material representation, but also of entities which do not exist in representation any more. This class include art works, general documents, standard documents, products, trademarks, games, grants, projects, buildings etc.

Event – class of entities

“Event” class of entities includes a named temporary event (long-term or short-term; one-time or repeated) and also named entities which are related to human activity such as culture, folk habits.

According to INTERMI rules, every repetition or interpretation of event is described as separated entity. It is possible to create a collective (cover) record that consists of information related to complex history of events. This record is related to all repetitions/interpretations.

General concept – class of entities

This class includes general concepts for specific entities such as categories of people, things, animals, plants and also general concepts for abstract entities such as characteristics, scientific areas, art styles, etc.

Webinterface for data processing

Webinterface for data processing is another important result of INTERMI project. The aim of INTERMI webinterface is to provide simple, intuitive tool for creating record of entity with accordance to INTERMI rules. From technological point of view, it is created using Sencha Ext JS tool and designed with CSS according to INTERMI design manual.

Webinterface is available only for registered users and it uses HTTPS as protocol for secure communication. Users' permissions can be set on various levels:

- level of class of entities – it means that user can modify and create only records of entities which belong to specified class of entities,
- level of group of records – either records of one institution, or records of a network of institutions - it means that user can modify records which have been created by users belonging to the same group and create only records for this specific group,
- level of transaction type – transactions mean creating, modifying, accrediting, deleting (see figure 2) – it is possible to set transactions which are permitted to each user – in this way users are divided in two groups, supervisors and cataloguers.

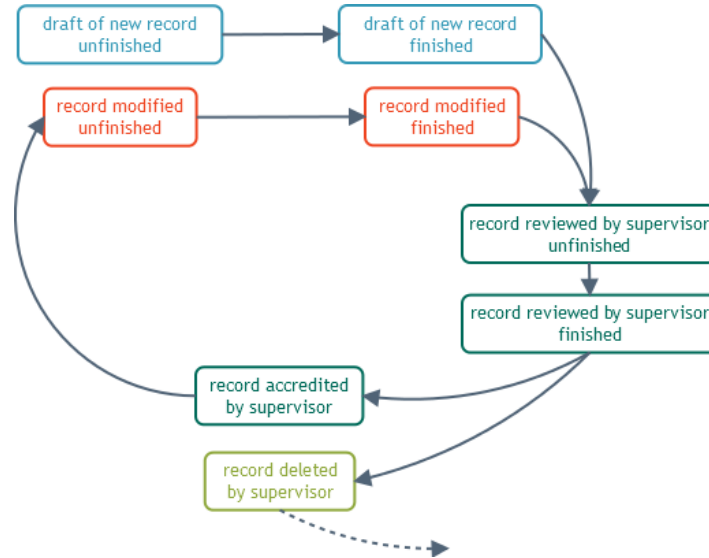

Fig. 2. INTERMI webinterface – life cycle of record

INTERMI webinterface has two main parts – searching and creating/modifying. The searching part is designed as popup window and it is used as mandatory in the beginning of processing. We stress in INTERMI rules and also in webinterface manual that it is necessary to search for a record as the first, with the aim of avoiding multiplicity of entities. According to this important principle we decided untraditionally to put dropdown menu and button for creating new record only to the searching window (see figure 3).

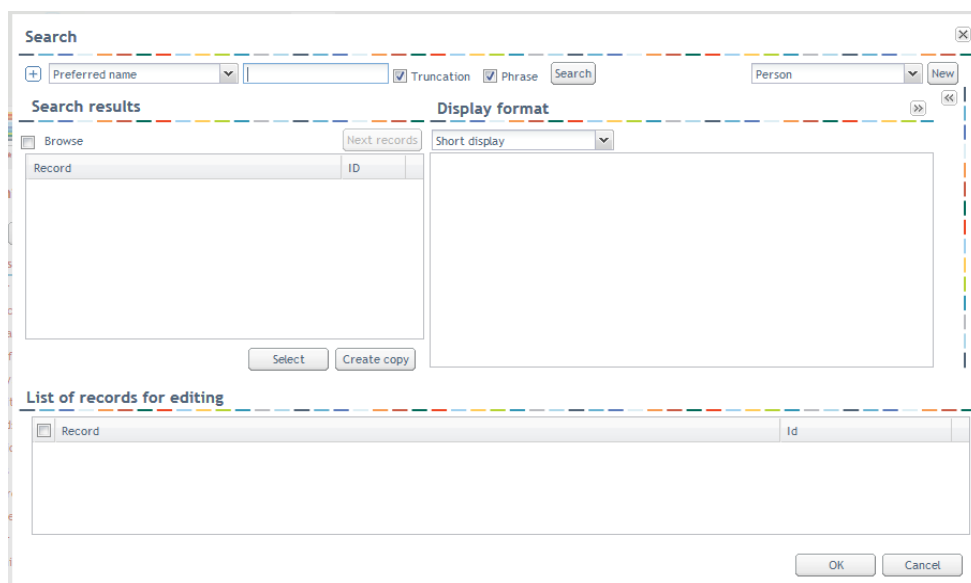

Fig. 3. INTERMI webinterface – search window

The second part of interface – creating/modifying – contains tabs with records selected for creating or modifying, the heading with the identification of entity, and form located in the main part of the screen where it is possible to fill in information about the entity. Simple and functional design using tabs with groups of information (on the left side) and all possibilities of web-based forms (as drop down menus, radio buttons, popup windows etc.) enables to create description of entity easily despite wide range of information. The form for each class of entities is designed in different color, that on the one hand is useful for clear arrangement of interface, and on the other hand colorfulness of interface indicates interoperability among various cultural heritage institutions.

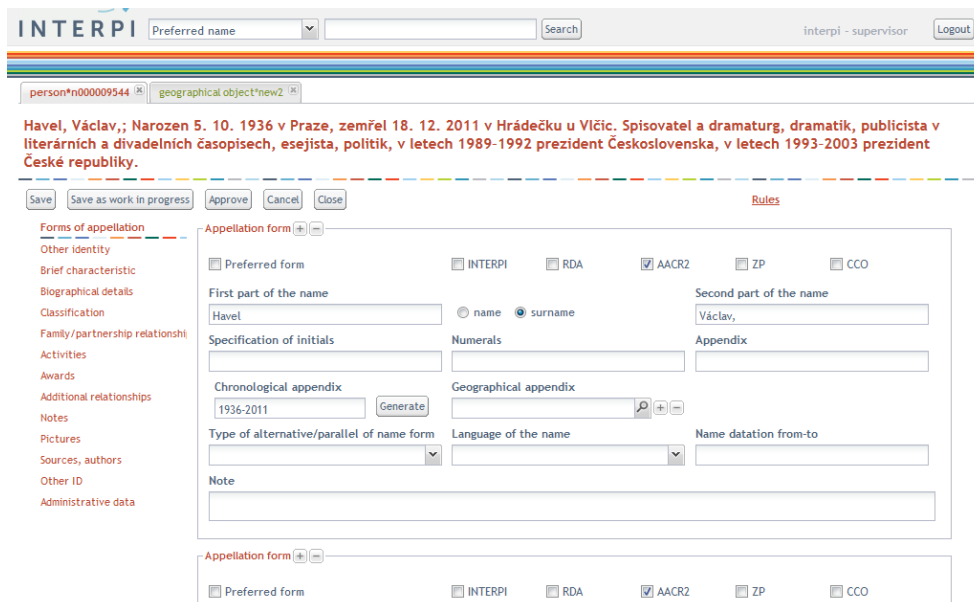

Fig. 4. INTERMI webinterface – creating/modifying

INTERMI rules

According to previous results of INTERMI project it was necessary to create INTERMI rules for creating of knowledge model (data processing). It was not possible to apply any existing rule in completeness

(e.g. AACR2, RDA, ISAAR CPF, CCO), because of new approach to entities and coverage of INTERMI project. On the other hand wide coverage of INTERMI project appears as advantage, because we had opportunity to evaluate present rules and to combine selected principles on the basis of best practices.

The aim of INTERMI knowledge model rules was to summarize main principles used for entity description. INTERMI knowledge model rules are based on RDA principles. For specific areas of characteristics of entities we created specific principles. To describe, in this study, the most interesting parts of INTERMI knowledge model rules, according to INTERMI conceptual models, we chose:

- entity appellations – preferred and various,
- events and relations,
- dates.

One of the basic problems which we had to solve in INTERMI project was connected to different needs of memory institutions in creating appellation of entity. We found out that it was not possible to agree on one preferred appellation form in some cases (e.g. general object entity, corporate body entity) and various communities of memory institutions were afraid of losing their uniqueness. INTERMI solution described in INTERMI knowledge model rules allows to create more than one preferred appellation of entity – however it is necessary to assign each appellation to those rules according which it was created. This principle enables to provide multiple views on data of entity according to rules used in each memory institution. This is also useful in thesaurus mapping. We hope that the principle of multiple preferred appellation of an entity is main forthcoming solution, but in practical application the communities of memory institutions will be able to use one preferred appellation – because they will find it easy and reasonable.

As mentioned above, INTERMI conceptual model is based on events, therefore INTERMI knowledge model rules contains instructions how to create and use events and relations in description of an entity. It is significant that in INTERMI we entirely create relations among entities on the basis of unique and permanent identifier of entity. This is first step to publish INTERMI data with technologies of Linked Data. To create relation in INTERMI knowledge model rules means to create a link to another entity (e.g. a person to person link) with possibility to specify role of linked entity (e.g. sibling, wife). It is possible to enter additional information about relation – as dates and note. Create event in INTERMI knowledge model rules means to create a set of relations that are connected to one event in the life or history of entity (e.g. birth, establishment, creation, destruction). In one event various relations can appear and it can be described by dates and note, too.

According to using dates in entity description we decided to adopt principles of CCO. These principles are based on entering dates in 2 forms – for user access and for computer access. Uncertain dates are for user access described in text form (e.g. ca 1894), for computer access with a pair of dates in format of ISO 8601, where the first delimits potential initial date, the second potential closing date (e.g. 1890–1900).

Further INTERMI rules are connected to mapping of controlled vocabularies used in memory institutions. The aim of these INTERMI rules is to summarize methods used for mapping various vocabularies to INTERMI general object entities. As the subsidiary result – INTERMI controlled vocabularies mapping rules are important as instructions for institutions that would like to use INTERMI as space for creating specific controlled vocabulary in a way that fit to semantic web. These rules solve problems how to keep specific terms used by specialized communities and how to incorporate them into INTERMI database.

Expected use of INTERMI project results – importance of project

In this phase it should be noted that the project has an impact on discussion among different communities from memory institutions. Experts had opportunity to meet together and express their needs dealing with the identification and description of entities from their collections.

With current results (webinterface, rules etc.) INTERMI project provides a space for preservation of data about entities in the form that information systems so far used in memory institutions were not able to offer.

At the end of INTERMI project we foresee an effective cooperation among professionals that will lead to creation of INTERMI knowledge base which would have a practical impact on their everyday practice when describing information resources using INTERMI entities. For realization of this goal, INTERMI will provide a set of web services for application in local information system.

Using INTERMI entities in description of collections will improve quality of user access to information on World Wide Web; at the same time INTERMI project will demonstrate ways to present information about entities with applying technologies of semantic web.

Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi

Fethiye Erbay

İstanbul Üniversitesi Müze Yönetimi Bilimdalı, İstanbul, Türkiye, erbayf@gmail.com

Öz

Bu çalışmada kültürel miras kavramı ve kültürel miras alanlarının yönetimi ele alınmaktadır.

Keywords: *Kültürel miras, müzeler, yönetim*

Birçok ülkenin statüsü büyük oranda kültürel değerlerine gösterdiği ilgi ile ölçülmektedir. Bugün kültürel mirası belgeleyip, koruyup, aktarmakla görevli olan kültürel miras alanlarının yönetim fonksiyonu önem kazanmıştır. 2000'li yıllarda sosyal bir kurum olarak tanımlanan kültürel miras alanının yönetimi çalışmaları, politik ve sosyal anlamda potansiyel görevleri genişlemiş ve kültürel mesaj sunmakla görevlendirilmişlerdir. Bu çalışmada kültürel miras alanlarının değişen yönetim boyutuna dikkat çekilecektir. Bir neslin kendisinden sonra gelecek kuşaklar bıraktığı her şey kültürel mirastır. Düşünce, edebiyat, sanat, bilim, teknoloji, mimari gibi maddi ve manevi soyut ve somut tüm değerler bütünüdür. Kent kalıntıları ile önemli tarihi yerler, sit alanları, milli parklar, doğal güzellikler, hayvanat bahçeleri, müzeler, kütüphaneler, dini ve tarihi yapılar, anıtlar, kültürel miras alanları kapsamındadır (Erbay, 2012).

Kültürel miras alanlarının yönetimi çalışmaları arasında; eski yapılar ile kent dokusundaki bozulmaları önlemek, tarihi yapıların restorasyonu, tarihi mekânların müzeye çevrilmesi çalışmaları yer alır. Kültürel miras alanlarının yönetimi hızla değişen kentleşme sonucunda, eski eserlerin, kültürel ve arkeolojik değerlerin hızlı biçimde bozulmalarına ve ortadan kalkmalarına neden olan olumsuz şartları tanımlayarak, kurtarılmalı, geleceğe aktarılmalı içeren koruma ve yönetim ağırlıklı çalışmaları kapsamaktadır. Kültürel miras alanlarının yönetimi; kültürel, kentsel ve arkeolojik mirasın korunması, yeniden işlev kazandırılmasını sağlaması açısından önemlidir (<http://sbe.istanbul.edu.tr/kulturel-miras>).

Kültür politikaları kavramı 1960'lı yıllarda, kültür sponsorluğu kavramı ise 1970'li yıllarda önemi tartışılmaya başlamıştır. 2000'li yıllarda kültür ekonomisi, kültür endüstrisi kavramları gelişmiştir. Sanat fuarları, festivaller, gösteriler, çeşitli sanat kurumları, galeri, müzeler, sergiler, kütüphaneler kültür sektörleri arasındadır. Kültür sektörleri arasındaki çalışmaların uluslararası önemi açısından devletin desteği 1970 yılında Venedik Konferansı'nda dile getirilmiştir. 1972 yılında Helsinki'de düzenlenen Avrupa Kültür Politikaları Konferansı'nda kültürel değişim ve işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.

Kültürel ve doğal mirasın tanımı; 1972 yılında Paris'te imzalanan "Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme" (The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ile atılmıştır (<http://baransel1996.blogcu.com/kulturel-miras/2935317>). 1980'li yılların sonlarına doğru özellikle uluslararası düzeyde kültürel gelişimi desteklemek için pek çok kuruluş kurulmuş sosyal çevrede köklü değişiklikler yaratmıştır. Bu değişime ayak uydurabilmek için kültürel miras alanlarının yönetimi teknolojik değişimlerden yararlanmak zorunda kalmışlardır.

Kültürel miras alanlarının yönetimi ile ilgili çalışmalarım 1994 yılında Almanya da Peter Bendixson'la tanışmam ile olmuştur. 1995 yılında ülkemize davet ettiğim Peter Bendixsanı Boğaziçi Üniversitesi; Yıldız Teknik Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi'nde uluslararası düzeyde kültürel mirasın yönetimine ait çalışmalar paylaşmıştır. Uzun yıllar birlikte çalıştığım Aysel Usluata 1998 yılında: '*Global Dünyada*

Kültürlerarası İletişim konulu çalışması kültürel miras alanındaki araştırmalardandır. Değerli kültür dostu yazarımız Hıfzı Topuz 1998 yılında yayınlanan “*Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları*” adlı kitabı ve düzenlenen *Kültür Girişimi Konferansı* gene bu alanda ilkler arasındadır. 1997 yılından itibaren kültür politikaları, kişilerin yaratıcılığının geliştirilmesi için kurumsallaşması yanında kurulan bu örgütlerin ekonomik ve sosyal açıdan desteklenmesi çalışmalarını kapsamaktadır (Topuz, 1998, s.10). 2000 yılında İKSV’nin İzmir’de düzenlediği 1.Ulusal Kültür Kongresi kültür mirasının ekonomik ve sosyal amaçlı gelişimine hizmet etmiştir. 2000 li yılların sonunda ise kültürel çeşitlilik söylemi öne çıkmıştır. Ülkemizde 2010 lı yıllardan sonra kültürel mirasla ilgili eğitim çalışmaları başlatılmıştır. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi’nde kurulmasında görev aldığım Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi Yüksek Lisans Programı ve Uzaktan Eğitim Yüksek Lisans Programları da kültürel mirasın akademik anlamda gelişimini desteklemektedir. Arkeologlar Derneği’nin “*İstanbul Kültürel Mirası’nın Korunmasında Katılım Modeli Nasıl Geliştirilebilir*” çalışmaları da sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarındandır (<http://istanbulosos.wordpress.com/2011/04/20/kulturel-miras-ve-katilimci-koruma-konferansi/>). Sivil toplum kuruluşları yaratıcı sektörlerle birlikte kültür endüstrileri kapsamında önemli çalışmalar yürütmektedir. Kültür endüstrisinin temelini kültür turizmi de oluşturmaktadır. Nebi Özdemir göre kültürel sermayenin oluşumu ve geliştirilmesi, kültürel hizmetlerin üretimi, sunumu ve tüketimi önemlidir. Kültürel mirasın kültür endüstrisinde etkinliği, ekonomi ve rekabeti ticari boyuta taşınmaktadır (Özdemir,1998, s.77).

Kültürel miras alanlarının yönetiminde kültür başkenti projeleri ödüllü müzeler, sanat projeleri kültür ekonomisini geliştirmektedir. Safranbolu, Kapadokya, Foça yerleşim örneği gibi kültürel merkezli kent markaları oluşturma çalışmaları giderek artmaktadır. UNESCO Kültürel Miras Sözleşmeleri. Avrupa *Kültür Başkentleri Projesi ve Tarihi Kentler Birliği’nin* faaliyetleri de kültürel mirasın yönetimi çalışmaları arasındadır. Son yıllarda bu terimlere “*Alan Yönetimi*” de eklenmiştir. 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”nda değişiklik yapan 5226 sayılı yasanın** Ek 2. maddesi. Bu düzenlemeler ile “Alan Yönetimi” kavramı mevzuatımızda ilk kez yer almıştır (Özdemir,1998, s.84).

Kültürel mirası koruma anlayışı uluslararası düzeyde gelişmiş ve hükümetler uluslararası pek çok anlaşmada taraf ülke olarak imzalamışlardır. Bu çerçevede politikalar oluşturmuş ve kültür mirasını koruma ve gelecek kuşaklara aktarma görevine yönetim politikaları çalışmaları ile sahip çıkmıştır. Ülkemiz kültür ve kültürel mirasın korunması konusunda üye olduğu UNESCO Avrupa Konseyi’nin (COE) yedi önemli anlaşmasını imzalamıştır. Anayasanın 63. Maddesi ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yasa ve yönetmelikleri ile yasal olarak koruma altına alınmıştır. Kültürel mirası koruma politikalarını yürütmek devletin öncelikli görevidir. Kültürel mirası koruma konusunda alınan kararlar merkezi yönetim birimleri tarafından yapılmaktadır (<http://kulturveturizm.gov.tr>). Kültürel miras alanlarının yönetiminde öncelikli görev yasal düzenlemeler kanunlar, yönetmeliklerin çıkarılması çalışmalarıdır.

Bugünün teknolojik gelişmeleri ve iletişim sistemleri dünyada kültürel miras alanlarının yönetimine yönelik ortak projeler üretmeye olanak vermektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO’nun) ile uluslararası pek çok ortak kültürel miras projeleri yürütülmektedir. Kültürel ve doğal siteleri dünyaya tanıtmak, işbirliğini sağlamak amacıyla (UNESCO’nun) Dünya Kültürel ve Doğal Mirası’nın Korunmasına Dair Sözleşmeler kapsamında, kültürel mirasın uluslararası platformda korunarak, gelecek nesillere aktarılması için öncelikli Dünya Miras Listesine alınmaktadır (<http://kulturveturizm.gov.tr>).

Türkiye den pek çok kültürel Miras bu Dünya Miras Listesin de yer almaktadır. Bu listede de Türkiye den Truva (1998), Edirne Selimiye Camisi ve Külliyesi’nin (2011) yer almaktadır. Ayrıca İstanbul’un tarihi alanları (1985), Göreme ve Kapadokya Milli Parkı (1985), Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası (1985), Hattuşaş/Boğazköy (1986), Nemrut Dağı (1987), Xanthos- Letoon (1988), Pamukkale– Hierapolis (1988),

Safranbolu Şehri (1998), Truva Arkeolojik Kenti (1998) listede bulunmaktadır (www.dunyakulturmirası.com). 1998 yılında Truva'nın UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesinden sonra 2011 yılında Edirne Selimiye Camisi ve Külliyesi de listeye girmiştir (http://www.dersturkce.com/anasayfa/yazigoster/Kulturel-miraslarimiz-nelerdir-Dunya-kultur-miraslari-ne-anlama-gelmektedir).

(1985/1998) (2011) yılında Dünya mirası listesinde yer alan kültürel mirasımız

İstanbul'un tarihi alanları,1985

Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası,1985

Kapadokya Milli Parkı,1985

Hattuşaş (Boğazköy),1986

Nemrut Dağı,1987

Xanthos- Letoon,1988

Pamukkale – Hierapolis,1988

Safranbolu Şehri,1998

Truva Arkeolojik Kenti 1998

Edirne Selimiye Camisi ve Külliyesi 2011

2000 yılında Dünya Miras Geçici (Endikatif) Listede yer alan kültürel mirasımız

Selimiye Camii ve Külliyesi

Bursa ve Cumalı Kızık Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri

Konya Selçuklu Başkenti

Alanya Kalesi ve Tersanesi

Selçuklu Kervansarayları (Denizli-Doğubeyazıt Güzergahı)

İshak Paşa Sarayı

Harran ve Şanlıurfa Yerleşimleri

Diyarbakır Kalesi ve Surları Yerleşimleri

Mardin

Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları

Sümela Manastırı

Alahan Manastırı

St. Nicholas Kilisesi

St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Çevresi

Kekova

Güllük Dağı – Termessos Milli Parkı

2014 yılında İstanbul da düzenlenen UNESCO Dünya Miras Komitesi 37. Dönem toplantısında; İstanbul'un Tarihi Alanlarının, insanlığın ortak mirası olarak dünyaya tanıtılmak, bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlama konuları tartışılmıştır (<http://www.alanbaskanligi.gov.tr/index.html>).

Ülkemizin pek çok kültürel ve sanatsal değerlere, antik kent, sit alanlarına sahip olması açısından bu eşsiz kültürel mirasına sahip çıkma bilincinin güçlenmesi ve bu mirası kurtarma yollarının araştırılması yönetim çalışmalarının öncelikli görevidir. Kültürel miras alanlarının yönetim politikaları ülkelerin devlet politikalarında da değişim ortaya çıkarmaktadır. Kültürel miras alanlarının korunması ve yönetiminde çok detaylı planlama çalışmalarına ihtiyaç vardır (<http://sbe.istanbul.edu.tr/kulturelmiras>).

Kültürel miras alanları, sürdürülebilir kurum (sustainable organizasyon) olarak nasıl finanse edileceğidir. Kültürel miras alanlarının sürdürülebilirliğini yetersiz finansal kaynakları ile nasıl gerçekleştireceği de sorundur. Devletin politik yaptırımlarının, sanata ve kültüre vereceği desteğin miktarı ve önemi de sürdürülebilirliği etkileyecektir. Günümüzde küreselleşme ile kültürel mirasın nasıl korunacağı ve sergileneyeceği üzerinde yeni tartışmalar başlamıştır. Küreselleşme ile kültürel miras alanlarının yönetim sistemleri değişikliğe uğramıştır. Dünyadaki küreselleşme ile nüfus ve iklim değişikliği kültürel miras alanları, için önemlidir. Göçlerin etkili olduğu nüfus değişimi, genç nüfusun oranı ve özelliği, toplumunun gelecekteki değişiminin ipuçlarını verir. Kültürel mirası koruma ve gelişmesine yönelik üretilecek olan politikalar ülkemize özgü olmalı ve uluslararası çağdaş yaklaşım ve uygulama örnekleriyle uyum sağlamalıdır (Erbay, 2009, s.23).

Kültürel miras alanları arası kıyaslama (benchmarking) yöntemlerinin artmasıyla kültürel miras alanları, yenilikçi modeller yaratacaktır. Yenilikçilik (innovation) bilimsel, teknolojik gelişmelerin hızı yenilikçilik davranış türüne dönmüştür. Kültürel miras alanları, organizasyonun verimliliğini arttırmada yenilikçiliğe dayalı değişim önemlidir. Yönetimin teknolojik değişim araçlarından yararlanması ile yeni uzmanlık alanları yaratacaktır. Son yıllarda şirketlerde görülen CEO lar geleceğin kültürel miras alanlarında yeni liderlik kavramları yaratacaktır (Erbay, 2013).

Kültürel miras alanlarının tüm bu etkinliklerini gerçekleştirebilmek için para bulmaya çalışması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel miras alanlarının para kaynaklarının sınırlı olması müze yönetim çalışmalarını da engellemektedir. Kültürel miras alanlarının ziyaretçi etkinliklerinin sınırları, nitelik ve nicelik açısından çalışmaların kapasitesi, finansal kaynakların düzeyi ile ilgilidir. Kültürel miras alanlarının finansal kaynak yaratma ve geliştirme becerileri, onların profesyonel olarak işletilmesi ve yönetilmelerini etkilemektedir (Erbay, 2012).

Gelecek 30 yıl içerisinde kültürel miras alanlarının yönetimi, istesek de istemesek de değişecektir. Kültürel miras alanları, küreselleşme ve yeni güç alanları yarattı. Kültürel miras alanları, para, güç kimlik sürdürülebilirlik ve değişim olmak üzere beş krizle yüz yüze kalacaktır Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri "2013 Hükümet Krizi" nedeniyle *Smithsonian Enstitüsü Ulusal Doğal Tarih Müzesi, Ulusal Hava ve Uzay Müzesi, Ulusal Soykırım Anma Müzesi ve Ulusal Zooloji Parkını* kapatmıştır. Amerikalıların "Government Shutdown" olarak adlandırdıkları kriz sonucunda pek çok müze "The museum is closed" tabelasıyla geçici de olsa hizmet dışı kalmıştır. Günümüzde Amerika müzeleri dışında Balkanlarda Bosna Hersek, Yunanistan başta olmak üzere pek çok müze kapanmıştır. Kültürel miras alanları, sürekliliği parasal gücün yanında gelecekteki değişimin planlanmasın da yatar (Erbay, 2013).

Sonuç

Kültürel mirası koruma ve gelişmesine yönelik üretilecek olan politikalar ülkemize özgü olmalı ve uluslararası çağdaş yaklaşım ve uygulama örnekleriyle uyum sağlamalıdır. Kültürel mirasın korunmasında tüm düzeylerde eğitim verilmesi uluslararası mevzuatların gereğidir Ayrıca halk kitlelerinde koruma bilincinin yerleşmesi için eğitim sistemimizde bu konu ile ilgili projeler

gerçekleştirmelidir. Kültürel miras alanlarının korunması ve yönetiminde çok detaylı planlamaya ihtiyaç vardır. Kültürel mirasın' korunmasına geliştirilmesi ve aktarılmasında yönelik çağdaş ve evrensel projeler yapılmaktadır. Günümüzde köklü değişimler kaçınılmazdır. Kültürel miras alanlarının yönetiminde, stratejik yönetim ve planlama çalışmaları yapılmalıdır. Geleceğin kültürel miras alanları, rekabet ortamında ayakta kalabilmesi için yönetim alanında değişimi yakalamak zorundadır. Günümüzde kültürel miras alanlarının artık profesyonel düzeyde yönetilmesi zorunludur.

Kaynakça

- Döleneken, N. K. (t.y.). ÇEKÜL Vakfı /alan yönetim miras alan yönetimi.
<http://www.cekulvakfi.org.tr/makale/miras-alan-yonetimiuzmani1970>). Tarih 5 Mayıs 2014
- Erbay, F. (2009). *Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009)*. İstanbul: Mimarlık Vakfı.
- Erbay, F. (2012). Kültürel Miras Alanlarında Yönetimsel Paydaşlar. *Müze ve Kültür Mirasının Yönetimi Konferansı*, Mimarlar Odası Karaköy Şubesi Konferans Salonu, 20 Aralık Konferansı, İstanbul Dersleri Konferansı, 8 Nisan 2012.
- Erbay, F. (2013). Kültürel Mirasın Uzantısı Müzeler. *Collection Club Konferansı*, Taksim Hill Otel, İstanbul, 28 Mayıs 2013.
- Erdogan, A. (2014). <http://bilgikpy.com/makale-cagrisi-kultur-politikalari-ve-yonetimi-yilligi>- Tarih 5 Mayıs 2014
<http://www.referenceforbusiness.com/encyclopedia/Cos-Des/Cross-Cultural-International-Communication.html#ixzz3BHjPHMDr>
- <http://kütürveturizm.gov.tr>. Tarih 5 Mayıs 2014
- <http://auzef.istanbul.edu.tr/kulturel-miras-alanlarinin-yonetimi-bilim-dali-yuksekk-lisans.html>. Tarih 5 Mayıs 2014
- <http://baransel1996.blogcu.com/kulturel-miras/2935317>. Tarih 5 Mayıs 2014
- <http://istanbulosos.wordpress.com/2011/04/20/kulturel-miras-ve-katilimci-koruma-konferansi>. Tarih 5 Mayıs 2014
- <http://okulsel.net/docs/index-55146.html?page=2>. Tarih 5 Mayıs 2014.
- <http://sbe.istanbul.edu.tr/kulturelmiras>. Tarih 5 Mayıs 2014
- <http://www.alanbaskanligi.gov.tr/index.html>. Tarih 5 Mayıs 2014
- <http://www.derstorkce.com/anasayfa/yazigoster/Kulturel-miraslarimiz-nelerdir-Dunya-kultur-miraslari-ne-anlama-gelmektedir>. Tarih 5 Mayıs 2014
- <http://www.youtube.com/watch?v=NNpLCczCyVA>. Kültürel Miras Yönetimi. Tarih 5 Mayıs 2014
- Karaoğlu, S., Aydın, M., Öz A. K. Ve Güner, S. (2010). Uluslararası Mevzuat Işığında Türkiye deki Yüksek Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi; Genel Değerlendirmeler ve Öneriler -1, *Restorasyon ve Konservasyon Dergisi*, 6 Temmuz-Ağustos-Eylül, 66-67.
- Mead, R. (1998). *International Management: Cross-Cultural Dimensions*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Nolan, R. W. (1999). *Communicating and Adapting Across Cultures: Living and Working in the Global Village*. Bergin & Garvey.
- Oğuz, E. S. (2010). *Kültür Politikaları ve Kütüphaneler: Kuramsal Bir Yaklaşım*. Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi. *Millî Folklor*, 21(84).
<http://www.millifolklor.com>
- Topuz, H. (1988). *Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları*. İstanbul: Adam.

Information and Communication Technologies in Cultural Heritage Management

Turgay Kerem Koramaz

Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, Department of Urban and Regional Planning, Taskisla, Taksim, 34437, Istanbul, Turkey, koramaz@itu.edu.tr

Abstract

This paper aims to define the abilities and functions of ICT in cultural heritage management, and discusses ICT in terms of its contribution into cultural heritage management process and ability of communication. The paper gives a summarized literature review on chronological, theoretical, and empirical perspectives. As the concluding remark of the paper, ICT tools are suggested to be employed and enhanced in cultural heritage management, with related policies and strategies that highlight the fact of being part of information society. Then widening meaning of cultural heritage can respond to technological advances.

Keywords: ICT, cultural heritage, management

Introduction

Information and communication technologies (ICT) have carried out many challenges and opportunities in cultural heritage management which requires accurate and reliable documentation abilities and procedures, possibly more than any other disciplines. While sustaining this ability, tools of ICT can be classified mainly in three titles in terms of their abilities (or functions) such as, data acquisition and documentation, communication and interaction, comprehensive and analytic evaluations. By the use of ICT, cultural heritage can be documented, classified, and surveyed in automated systems in high accuracy, and reliable data acquisition methods like photogrammetry, laser scanning, remote sensing, etc. Second function of ICT, in that context, is the communication and interaction, which refers share of information among users with web-based and/or user-oriented dynamic recovery, by increasing public awareness and involvement in cultural heritage management. Since cultural heritage (particularly immovable cultural heritage) needs comprehensive and analytical evaluations in its spatial, topological, locational contexts, ICT responds these investigations, as named here as the third function.

This paper discusses the role and contributions of ICT in cultural heritage management while seeking to respond two major questions. The first one is, "to what extent can fundamental contributions of ICT be accomplished into the enrichment of cultural heritage management?" When responding this question in various dimensions, conservation challenges are described with cultural heritage management concept. The era of information age, occurred with new communication channels such as internet, mobile communication and social media, also corresponds to semantic extension of cultural heritage. Then such an extension of the meaning caused a mandatory paradigm shift in professional, social and political expressions, associated with emerging contexts as knowledge economies, information law and policies etc. In spite of the challenges on becoming widespread, the term of geographic information systems can be commemorated as a revolution in cultural heritage management which is also triggered by this paradigm shift, especially in the fields of archaeology, restoration and urban conservation.

The second question that this papers tries to responds is "to what extent can new forms of ICT increase immersive senses for cultural heritage and communication among cultural stakeholders. Recent studies related to conservation of cultural heritage indicated that ICT tools, such as multimedia interfaces,

virtual and augmented reality applications and three-dimensional (3D) visualization techniques, provide different spatial and visual content and increase the level of interaction and communication among various user groups more than the conventional documentation and visualization techniques.

After this brief introduction, paper continues with an evolution of ICT in chronological perspective in the second chapter. The third chapter will try to answer aforementioned questions in a literature review approach. In the first section of this chapter, literature will be reviewed theoretically in the center line of Arnold and Geser (2007), Silberman (2007) and Veltman (2005)'s key literature that discuss contribution of ICT into the enrichment of cultural heritage management. The second section of the same chapter, will present the fundamental remarks of empirical studies (Owen et. al. 2004; Appleton and Lovett, 2005; Paar, 2006; and Koramaz, 2009) that evaluate the progressive cases in other words new forms of ICT tools which increase immersive senses for cultural heritage and communication among stakeholders.

Brief Evolution of ICT

Emergence and rise of internet can be seen as most commonly as the first paradigm shift in terms of the evolution of Information and Communication Technology (ICT), but the first computer microprocessor, produced by Intel in 1971, has been interpreted as the emergence of the age of information and telecommunication (Perez, 2002). The internet, that we use today, dates back the period of 1985 – 1995, when NSFNET (emergence of entire internet structure) was initiated as a program in order to support and promote networking among U.S. research and education institutions (website of NSFNET celebration event [the partnership that changed the World], 2007; <http://www.nsfnet-legacy.org/about.php>). Internet technology is the major component of information age, which alters the interaction between the state and society (Fountain, 2004) and carries the strong belief of power on democratic transition in the existing political systems (Couldry, 2007).

After 1990s, information technology has been regarded as a strong means for economic growth especially for liberal economies, following the EU decisions and especially Bangemann Report (1994) which recommends a common regulatory to construct a Europe-wide market for information services. This entrepreneurial mentality has been fostered by a harsh liberalization of national telecommunication companies in the member countries as the first permanent step of this shift on economic system. On the other side of the Atlantic, 1993 is the date that US – Clinton Gore administration, founded National Information Infrastructure Act (Federal Standard 1037C, 1996), which proposes information superhighways across the country, even the World. As the reflection of the emerging policy, quoted from Gore "a global information marketplace where consumers can buy and sell" (Schiller, 1995, pp. 17), e-commerce was penetrated across the world, where \$ 55 billion-retail sale in 2004 (which counts for 1.6% of the total sale) were held with e-commerce but annual growth rate of online shopping was 26% in the same year (Markillie, 2004).

At the Marrakesh Summit of World Trade Organization (WTO, 1994), ministers decided after the negotiations that telecommunication was regarded as a service and subject to progressive liberalization of trade framework. Turkey approved this agreement in 1996. Since the agreement offers the regulations for privatization of telecommunication services, as another international document, UN World Summits on Information society respectively in Geneva (UN, 2003) and Tunis (UN, 2005) designated communication as a human right. These summits were the first international events bringing global multi-stakeholders together in order to frame the principles of people-centered information society and the notions of culture, identity and citizenship. After this era, accessibility to ICT has been regarded as a social right.

21st century is mainly characterized with knowledge economy, where structural and institutional changes have occurred in even greater significance and the value of knowledge depends on how it is

spread through society upon institutions. As the information has been interpreted as an economic resource and a product, exchanged in market, primarily internet and other ICT applications have succeeded to reduce transaction cost, to increase the skilled labor and change the institutional structures and professions (Melody, 2007) as well as cultural heritage management.

From the very beginning of 2000s, European Union (EU) attempted to regulate so many action and strategic documents, to construct a dynamic knowledge-based European market with skilled and flexible workforce; competitive market; promotion of innovation in ICT sector. One of latest documents, that EU (2005) signed were i2010 strategy which have targeted to increase media literacy in digital environment; ICT access for rural; digital integration; ICT workforce and establish e-government action plans; and digital libraries.

ICT Tools in Cultural Heritage Management

In cultural heritage management, inventory, documentation, analytical evaluation, and implementation of restoration proposals, use of ICT is vitally important to improve the capacity of work and decrease the time spent. Innovative ICT tools as digital information storing and software tools (Batty et.al, 2000) can also add significance to the evaluation of the value of cultural heritage. One of the most common ICT tool is mostly CAD generated visualization and documentation techniques that enable volumetric and manual measurement on cultural heritage with high geometric content. For instance, analyzing and representing the visual details can be generated with low cost, time and performance (Levy, 1995), encouraging the communication in cultural heritage management process.

Conventional ICT tools, used in cultural heritage management tend to approach with its applications in any of three ways. First, 3D models apply architectural photogrammetry to delineate and archive the physical characteristics of the cultural heritage. These model can be constructed for an urban settlement (Grün and Wang, 1998) or even a sculpture (Pavlidis, et.al, 2007). The main purpose of these applications in photogrammetry is documenting and surveying the cultural heritage in automate systems with high accuracy. The second is virtual reality (VR) applications that offer an interactive database in the cultural heritage management processes. VR applications, as same as above, can be used in urban models (Peng and Blundell, 2004) or most commonly in museums and digital collections. Although conventional type of digital archiving can be used with online collection like British Museum and Vatican Museum, there are virtual museum, which are better than former ones in order to sustain web-based and user-oriented dynamic recovery of museum information in an immersive digital environment (like Smithsonian National Museum of Natural History and Oriental Institute Museum). The third and the last set of these studies are ICT tools that are built for the purpose of comprehensive analytical evaluation. Especially in the conservation of archaeological sites and urban historic sites, spatial analyses based on GIS (Wheatley and Gillings, 2003) are useful for the purposes of client-based information integration in the areas of media, urban and tourism services, real estate and other economic activities.

Accuracy, realism and abstraction are identified as the main indicators for the efficiency of ICT tools. High-profile realistic models of cultural heritage sites or civil architecture examples may be digitally produced with a perfect consideration of accurate, which also may generate a “dizziness of technological success” (Salzano, 1999). In spite of this argument, there should be of course such perfect models for documentation and surveying of historic monuments and unique heritage that are lost or in danger to be lost, but in some cases abstracted models can be more preferable where the size and mass of the structure is subject to evaluation (Day, 2002).

Investigation of effectiveness of ICT tools in cultural management process is vital in conservation and restoration studies devoted to sustaining communication and collaboration among different actors, such as professions and non-professions. There have been many different evaluation methodologies to

investigate user responses for ICT tools such as cognitive evaluation, comparative experiments, and observational studies to compare the efficiency levels of challenging tools and techniques (Kerren et.al, 2007). These level may be explained with learning skills (Hamilton et al., 2001) cognition processes with preferences of users (Bates Brkljac, 2007; Neto, 2001; and Houtkamp and Oostendorp, 2007).

Contribution of ICT into the Enrichment of Cultural Heritage Management

Contribution of ICT is basically described with the standardizing processes for data capture, networking, and interoperability as primary strategies in cultural heritage management (Arnold and Geser 2007). But Silberman (2007) advocates that ICT use in cultural heritage has emerged a new multidisciplinary forms of historiography with its broader context. Technological advances and facilities brought to cultural heritage management should not only be linked with entire contributions but the encouragement of a transition of cultural heritage meaning and content toward a more inclusive, supportable, meaningful activity. Although many scholars employed in cultural heritage management may restrict themselves only to the improvement of digital recording, data processing, and communication technologies, recent agenda related to this profession has addressed to widen the meaning of cultural heritage and strategies for management activities. Consequently, contribution of ICT into cultural heritage management should be questioned not only with technological advances but also the requirements and needs of the information age (Silberman, 2007).

In accordance with the social and economic objectives of an established network in the Sixth Framework Programme of European Commission, EPOCH (European Network of Excellence in Open Cultural Heritage), a clear organizational and disciplinary framework is necessary to increase the effectiveness of work at the interface between technology and the cultural heritage and human experience gained by monuments, sites and museums. Within the consideration of EPOCH framework, Silberman (2007) described the challenges of ICT for cultural heritage resources are mainly listed in four titles as, conservation, intellectual, socio-economic and cultural challenges.

Many scholars may address the conservation challenges, defined with the technological advances in terms of the creation of reliable, permanent, distributed repositories (Veltman, 2005). Cultural heritage management should thus not be just linked with the conventional restoration and consolidation works. A cultural "biosphere," can be offered not only with best practices of conservation, but also enrichment of public sense related to perception of time and historical orientation (Zerubavel 2012). For instance, the photogrammetric studies for the virtual reconstruction of the demolished Great Buddha of Bamiyan in Afghanistan (Grün, et.al, 2004) is so significant in the sense of time and historical orientation even the heritage site will not be restored due to political reasons.

The second challenge, that Silberman (2007) mentioned is titled as intellectual challenges and fragmentation of historical scholarship. Cultural heritage research paradigms may vary with approaches that scholars and professions interpret. Since academic institutions seek to put forward research and examinations in hypothetical consideration, their approach can be named as *analytical*; institutions, in charge with exhibiting and archiving the cultural heritage, mostly deal with the *communicative* function of collected, exhibited and conveyed heritage. The task of governmental institutions which differs from the aforementioned stakeholders, is *administrative* and mainly regulating the laws and legislations related to documentation, conservation, and enforcement of moveable and immovable heritage resources. There is another aspect of this challenge which can described with anti-technology arguments among these scholars (Veltman, 2005). Some scholars, who are accustomed to conventional technologies, may perceive innovative ICT as a threat to be opposed instead of interpreting them as a human-originated tool to facilitate their evaluation and assessment (McLuhan, 1964)

The third challenge of ICT for cultural heritage resources, is titled as socio-economic challenges that refers to primarily the issue of marketization of cultural heritage (Silberman, 2007). Cultural heritage was formerly recognized as an official, public responsibility, but after 2000s, it was progressively related with private firms and non-profit associations, because of their more efficient and economical performance of distinctive skills on cultural heritage management than central governmental institutions. On the contrary, this neo-liberalization approach may be criticized with the argument that packaging and promotion of cultural heritage can make them structured and marketed as income generating “attractions”, in cultural agenda (Hewison, 1987) and then they can be even subject to transformation into consumption places with the loss of cultural identity, called Disneyfication or Sonyconstruction (Zukin, 1997).

The fourth challenge which is related to discussion on heritage and identity issues comprising the ethnic and cultural diversity is called cultural challenges (Silberman, 2007). Social function of ICT tools in cultural heritage management is mainly described with the enhanced access to cultural heritage and related activities. This concept emerges an important issue in terms of information society, which is called digital divide. Within the establishment of e-heritage, ICT can overcome the bridging the digital divide (Go, et.al, 2003) which means economic and social convergence among different classes in their access to, use of, or knowledge of ICT (Greenstein and Prince, 2007). As the most common e-heritage applications, web and mobile technologies for cultural heritage information, may enhance the relationship between public and cultural heritage institutions, in other words, contribute on the context of democratization as well. Empirical studies, concerning the contribution of web and mobile technologies into cultural memory, indicated the importance of new forms of participation and public involvement in cultural heritage management, which highlight a bottom-up information share approach (e.g. blogs, forums and social media), rather than top-down approach (e.g. official websites) to the presentation of heritage material (Giaccardi, 2006).

New Forms of ICT to Increase Immersive Senses for Cultural Heritage and Communication among Stakeholders

New forms of ICT tools and virtual reality (most recent and common tool among the entire applications) are essential tools in terms of their potentials that they transfer and share the information and achieve communication in cultural heritage management. In parallel with the advances in ICT, after 1990s, there were many scholars, who employed discussions of information and communication theory via ICT applications in urban planning, design and architecture; as the disciplines which concerned immovable cultural assets as well. Public involvement, participation and collaboration between different actors (professions, decision makers and public) can be enhanced with ICT in interaction functions (Hall, 1999), and with virtual reality applications enriched with immersive senses (Batty et.al, 2000). Virtual reality, referred to as immersive multimedia, is not only a computer-simulated environment which simulate (or imitate) physical presence in places in the real world, but it is a strong means, in order to provide communication in planning and design (Bourdakis, 1997). When considering cultural heritage management, virtual modelling of cultural heritage sites and monuments, or virtual museum, may respond to this function and serve as a tool for communication.

As aforementioned in the last paragraph of the previous section, bottom-up information share approach cannot be obtained unless professions and non-professions are involved together in different stages of cultural heritage management. If the share of information is originated in one direction without any interaction (as the flow is supposed to be from professions to non-professions; from innovators to laggards) the role of entire stakeholders cannot be enriched in efficient collaboration processes (Innes and Booher, 2004). Blogs, forums, social and crowdsourcing media can be classified in response to enrichment of ICT tools, providing efficient collaboration processes of cultural heritage management (NextIstanbul can be

given as an example of inventory by crowdsourcing; the project has one online mapping tool, titled as preservation and change map, where users locate the cultural heritage spots whether they would prefer to preserve or change that certain point. For further information: www.nextistanbul.org).

Emerging ICT tools for conveying heritage content to different stakeholders can also enhance the possibilities to promote an effective market for cultural heritage (Owen et. al. 2004). 3D realistic visualization and virtual reality, multimedia, wireless PDA (personal digital assistant) visitor guides, and augmented reality applications are the most common utilized tools which increase communication and immersive senses of the users and provide a powerful perception of cultural heritage. Since the latest technologies needs more budgets in cultural heritage management, expensive ICT based (or utilized) heritage projects should be carefully accomplished considering possible irremediable failures and inadequacies (Rizzo and Throsby 2006).

In the conservation of cultural heritage sites and monuments, restaurateurs, architects, designers and planners, still use CAD (Computer-aided Design) software mostly in mapping purposes for both depicting the actual state or planning and design alternatives (Paar, 2006) rather than GIS (Geographic Information System) (Appleton and Lovett, 2005). CAD, assembling an exact mathematical input of object and environment geometry, creates a 2D visualization construction document and 3D physical models to visualize and interpret data as a presentation tool with powerful visual simulation (Bertol, 1997). On the other hand, GIS is a software system which provide gather, query, manage, store, analyze, interpret and visualize all types of spatial or geographical data (Longley et.al, 2005). Although this system is not common in cultural heritage management except archeology, as the main functions of GIS such as knowledge acquisition processes, exploratory spatial data analysis, decision making process, implementation and monitoring can be delivered into the related cultural heritage studies, which may have spatial, topological or geographical contexts.

In conservation of cultural heritage sites, urban planning and urban design are key disciplines; and urban planners and architects are authorized professions in heritage site management. Planners and architects should employ ICT tools in heritage site management processes, and should establish policies and strategies highlighting the importance of information society and new meaning of heritage, transferred with the advances in technology. As one of the critical example, Istanbul Historic Peninsula Site Management Plan, has a significant strategy under the title of realization and financial resources that in addition to financial purposes, use of knowledge, human resources and technology should be included in realization of entire actions in the plan. Then planners' and architects' preferences and appraisals based on ICT and computer-based visualization tools are significant in not only plan making procedures but also in the measurement on the performance of these technologies (Koramaz, 2009). Despite the changing level of prioritization of the responses by professions and non-professions (Koramaz and Gulersoy-Zeren, 2010), the most important features of ICT and computer-based visualization tools can be classified as below:

- *“Explanation ability of conservation project and interventions to structural and visual quality of urban historic environments,*
- *Representation ability of change in the historic townscape of urban environments,*
- *Improvement of the cognition and perception levels of urban historic environments with the creation of spatial unity, enclosedness and affection sense” (Koramaz and Gulersoy-Zeren, 2011, pp. 41).*

Conclusion

This paper, titled as “Information and Communication Technologies in Cultural Heritage Management” established a brief framework which define the abilities and functions of ICT in different stages of cultural heritage management process such as inventory, data acquisition, documentation, analytic

evaluations, and communication. This paper discusses the role and contributions of ICT in cultural heritage management while seeking to respond two major questions. These are given in the main body of text in the headlines of “contributions of ICT be accomplished into the enrichment of cultural heritage management” and “new forms of ICT increase immersive senses for cultural heritage”. The paper gives a summarized literature review on chronological, theoretical, and empirical perspectives.

Since meaning of cultural heritage has been widened into a content toward a more inclusive, supportable activity, ICT plays a critical role in the enrichment of public sense related to perception of time and historical orientation. Another role of ICT can be defined with the claim on the elimination of digital divide that briefly referred to economic and social convergence among different classes in terms of use and access of technology. A bottom-up information share approach, where users participate in entire stages of cultural heritage management without bureaucratic procedures may overcome the digital divide challenges. In other words, establishment of official websites (referred to top-down approach, here) with limited and strict content in online cultural heritage material is not adequate for share of information and communication. Involvement of different stakeholders like professions, decision-makers and public is necessary in different stages, for instance knowledge acquisition processes and decision making process can be combined in a circular feed-back with the participation of non-professions. In the side of technical procedures in cultural heritage management, further researches are needed which use exploratory spatial data analysis of cultural heritage in broader context and ICT-oriented implementation and monitoring mechanisms for the use of representatives of governmental and non-governmental bodies.

Consequently, ICT tools should be employed and enhanced in cultural heritage management, with related policies and strategies that highlight the fact of being part of information society. Then the new meaning of cultural heritage can respond the advances in technology.

References

- Appleton, K., & Lovett, A. (2005). GIS-based visualization of development proposals: reactions from planning and related professionals. *Computers, Environment and Urban Systems*, 29(3), 321-339.
- Arnold, D. B., & Geser, G. (2007). Research agenda for the applications of ICT to cultural heritage. Jan. 17, 2007. IST-2002- 507382 [http://eprints.vcc-3d.eu/1/1/research_agenda.pdf]
- Bangemann Report (1994). Bangemann report: Europe and the global information society [http://cordis.europa.eu/news/rcn/2730_en.html]
- Bates-Brkljac, N. (2007). Investigating perceptual responses and shared understanding of architectural design ideas when communicated through different forms of visual representations. In *Information Visualization, 2007. IV'07. 11th International Conference* (pp. 348-353). IEEE.
- Batty M., Chapman, D., Evans, S., Haklay, H., Kueppers, M., Shiode, N., Smith, A., & Torrens, P.M., (2000). *Visualizing the city: communicating urban design to planners and decision-makers*.
- Bertol, D., (1997). *Designing digital space, an architect's guide to virtual reality*, John Wiley & Sons Inc., New York.
- Bourdakis, V. (1997). Virtual reality: A communication tool for urban planning. CAAD-Towards New Design Conventions. Technical University of Bialystok, Poland, 45-59.
- Couldry, N. (2007). Communicative Entitlements and Democracy: The future of the Digital Divide Debate. In Mansell, R., Avgerou, C., Quah, D. and Silverstone, R. (eds) *The Oxford Handbook of Information and Communication Technologies*. pp. 383-403, Oxford University Press, New York.
- Day, A., 2002. Urban visualization and public inquiries: the case of the Heron Tower, London, *Architectural Research Quarterly*, 6(4) pp. 363-372

- Federal Standard 1037C, Glossary of Telecommunication Terms, 1996, [<http://www.its.bldrdoc.gov/fs-1037/fs-1037c.htm>]
- Final Report of the Tunis Phase of the WSIS, United Nations (UN), Nov. 16-18, 2005, WSIS-05/TUNIS/DOC/9 (rev. 1) [http://www.itu.int/wsis/documents/listing-all.asp?lang=en&c_event=s12&c_type=all]
- Fountain, J. E. (2004). *Building the virtual state: Information technology and institutional change*. Brookings Institution Press.
- Geneva Declaration of Principles, United Nations (UN), Dec. 10-12, 2003, WSIS-03/GENEVA/DOC/0004 [http://www.itu.int/wsis/documents/doc_multi.asp?lang=en&id=11611160]
- Giaccardi, E. (2006). Collective storytelling and social creativity in the virtual museum: a case study. *Design Issues*, 22(3), 29-41.
- Go, F. M., Lee, R. M., & Russo, A. P. (2003). E-heritage in the globalizing society: enabling cross-cultural engagement through ICT. *Information Technology & Tourism*, 6(1), 55-68.
- Greenstein, S. & Prince, J. (2007). Internet Diffusion and the Geography of the Digital Divide in the United States. In Mansell, R., Avgerou, C., Quah, D. and Silverstone, R. (eds) *The Oxford Handbook of Information and Communication Technologies*. pp. 168-195, Oxford University Press, New York.
- Grün, A. & Wang X., (1998). CC-Modeler: a Topology Generator for 3-D City Models, *ISPRS Journal of Photogrammetry & Remote Sensing*, 53(5), 286-295
- Grün, A., Remondino, F., & Zhang, L. (2004). Photogrammetric reconstruction of the great Buddha of Bamiyan, Afghanistan. *The Photogrammetric Record*, 19(107), 177-199.
- Hall, P. (1999). The Future of Cities. *Computers, Environment and Urban Systems*, 23(3), 173-185.
- Hamilton, A., Trodd, N., Zhang, X., Fernando, T., and Watson, K., (2001). Learning through visual systems to enhance the urban planning process. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 28(6), 833-845.
- Hewison, R. (1987). *The heritage industry: Britain in a climate of decline*. Methuen London.
- Houtkamp, J., & Van Oostendorp, H. (2007, July). Virtual Vandalism: The Effect of Physical Incivilities on the Affective Appraisal of 3D Urban Models. In *Information Visualization, 2007. IV'07. 11th International Conference* (pp. 559-566). IEEE.
- i2010: A European Information Society for growth and employment, European Union (EU), Jun. 1, 2005, COM (2005) 229 final, [http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/c11328_en.htm]
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2004). Reframing public participation: strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice*, 5(4), 419-436.
- Kerren, A., Stasko, J.T., Fekete J.D. & North C., (2007). Workshop report: information visualization – human-centered issues in visual representation, interaction, and evaluation, *Information Visualization*, 6(3), 189-196.
- Koramaz, T. K., & Gulersoy-Zeren, N., (2010). 3D Visualization of Transformation in Historic Townscape: Case of Zeyrek Urban Site. In *Proceeding 14th IPHS Conference, Urban Transformation: Controversies, Contrasts and Challenges*, Vol. 2, pp. 360-371.
- Koramaz, T. K., & Gulersoy-Zeren, N., (2011). Indagine sull'utilizzo delle tecniche di visualizzazione 2D e 3D che rappresentano il cambiamento del paesaggio urbano storico. *Disegnarecon*, 4(7), 30-41.
- Koramaz, T.K., (2009). Investigation of User's Perception Regarding the Efficiency of Visualization Techniques in Urban Conservation Process (PhD Dissertation), ITU, Institute of Science and Technology, Urban and Regional Planning PhD Program, Istanbul, Turkey.
- Levy, R., (1995). Visualization of urban alternatives. *Environment and Planning B: Planning and Design*, vol. 22, no. 3, 343-358.
- Longley, P. A., Goodchild, M. F., Maguire, D. J., & Rhind, D. W. (2005). *Geographic information systems and science*. John Wiley & Sons. England

- Markillie, P. (2004). A perfect market. *Economist*, 371(8375), 3-6.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man*. MIT press.
- Melody, W.H., (2007). Markets and Policies in New Knowledge Economies. In Mansell, R., Avgerou, C., Quah, D. and Silverstone, R. (eds) *The Oxford Handbook of Information and Communication Technologies*. pp. 55-74, Oxford University Press, New York.
- Neto, P.L., (2001). Evaluation of an urban design project: imagery and realistic computer models. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 28(5), 671-686.
- Owen, R., Buhalis, D., & Pletinckx, D. (2004, December). Developing the tourism aspects of a cultural route. In Proceedings of the 5th International conference on Virtual Reality, Archaeology and Intelligent Cultural Heritage (pp. 75-84). Eurographics Association.
- Paar, P. (2006). Landscape visualizations: Applications and requirements of 3D visualization software for environmental planning. *Computers, environment and urban systems*, 30(6), 815-839.
- Pavlidis, G., Koutsoudis, A., Arnaoutoglou, F., Tsioukas, V., & Chamzas, C. (2007). Methods for 3D digitization of cultural heritage. *Journal of cultural heritage*, 8(1), 93-98.
- Peng C. & Blundell J. P., (2004). Reconstructing Urban Contexts Online for Interactive Urban Designs, *Design Studies*, 25(2), 175-192.
- Perez, C. (2002). *Technological revolutions and financial capital: The dynamics of bubbles and golden ages*. Edward Elgar Publishing.
- Rizzo, I., & Throsby, D. (2006). Cultural heritage: economic analysis and public policy. *Handbook of the Economics of Art and Culture*, 1, 983-1016.
- Salzano, E., (1999). Future of Town Planning, *Computers, Environment and Urban Systems*, vol. 23, no. 3, 187-192.
- Schiller, H. (1995). The Global Information Highway: Project for an Ungovernable World. In Brook, J. and Boal, I. (eds) *Resisting the Virtual Life. City Lights Books*, San Francisco, CA.
- Silberman, N. (2007). Cultural heritage and the information technologies. *Digital Applications for Tangible Cultural Heritage*, 95.
- Uruguay Round decision on negotiations on basic telecommunications, World Trade Organization, Apr. 15, 1994, [http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/telecom_e/tel22_e.htm]
- Veltman, K. H. (2005). Challenges for ICT/UCT applications in Cultural Heritage. *E-Journal of the Humanities and Philology Studies of the UOC*, 7.
- Wheatley, D., & Gillings, M. (2003). *Spatial technology and archaeology: the archaeological applications of GIS*. CRC Press.
- Zerubavel, E. (2012). *Time maps: Collective memory and the social shape of the past*. University of Chicago Press.
- Zukin, S. (1997). Cultural Strategies and Urban Identities: Remaking Public Space in New York. O. Källtorp, I. Elander, O. Ericson, O. and M. Franzén (eds.), *Cities in Transformation—Transformation in Cities. Social and Symbolic Change of Urban Space*, Avebury, Hampshire, 205-217.

Documenting Our Recent Past: Digital Archive for Modern Architectural Heritage

Yıldız Salman

Istanbul Technical University, Istanbul, Turkey, salman@itu.edu.tr

Zeren Önsel Atala

Istanbul Technical University, Istanbul, Turkey, zonsel@itu.edu.tr

Abstract

Need for an effective digital inventory has great importance for all cultural properties. Yet, for Modern architectural heritage an inventory depending on an interactive database has specific importance considering the number of lost cultural properties by recent interventions, demolitions and reconstructions. A searchable and interactive bilingual database providing information about buildings, sites and neighborhoods of the modern architectural heritage in Turkey will help to raise the awareness of institutional bodies, as well as to prevent the loss of public memory. The aim of this paper is to make a proposal for the content of such digital and interactive archive.

Keywords: *Modern architectural heritage; digital inventory, Talimhane*

Introduction

Inventory making and management have great importance for heritage studies in general, but it is specifically a need for cultural properties all over the world as a base for a consistent preservation policy. In recent decades, the development of new digital information technologies, particularly geographic information systems (GIS), has substantially improved the effectiveness of heritage inventories. Rapidly growing global access to the internet has made possible broadly accessible, web-based information systems for the inventory and management of immovable heritage¹. These digital inventories open to public has undoubtedly an important role in creating public awareness besides providing information for different users. Commonly most of these inventories meet the international standards for architectural heritage and provide basic information about the cultural property like location, construction date, architectural style, architect, owner, preservation status. Integrated with digital maps they provide essential data about cultural properties and mostly are in the service of institutional bodies, academic staff and public.

Contemporary cultural heritage inventories, should be functional, economical and user friendly while at the same time meet the heritage inventory standards and customizable for different needs like heritage management.

Preeminently the fundamental elements of an effective inventory are a comprehensive description of the property and a clear description of its heritage values. This is the crucial point where traditional architectural heritage inventory standards do not meet the needs of modern architectural heritage. Justification of a modern building or site as heritage depends on an entirely different set of criteria. Thus a specific inventory design is required considering the nature of this heritage and actual preservation problems faced commonly in the international level.

¹ Myers, D., Avramides Y., and A. Dalgity. "Changing the Heritage Inventory Paradigm: The Arches Open System", *The GCI Newsletter*, v.28, n.2, Fall 2013, p.4

Inventorisation of Modern Architectural Heritage

Inventorisation problems of modern architectural heritage is already in discussion by the end of the 80s in the field of preservation and need for a specific inventory devoted exclusively to the 20th century is mentioned by Françoise Hamon in the colloquy organised by the Council of Europe in 1989². In a couple of years' time in 1991 Council of Europe's recommendation on the protection of twentieth century architectural heritage mentioned the importance of making systematic inventories drawn up without prejudice as to style, type of building, method or period of construction. The text underlines the importance of making open-ended inventories rather than selective, continuous updating, revision and extension in the light of fresh information and availability to the broadest possible public.

However, it is the foundation of DOCOMOMO International Working Party as an institutional body, created a deep and widespread interest for the modern architectural heritage. The international specialist's committee on Registers (ISC/R) was established in 1992 with the aim of developing an international inventory of modern architecture, including both outstanding individual buildings and everyday examples. Since then, the committee developed an inventory fiche considering the need of the modern architectural heritage. This inventory is being created with the participation of national working parties under specific themes like, Sports, Body and Architecture, Import-Export: Postwar Modernism in an Expanding World, 1945-1975, The Modern House, Other Modernisms, Education, The Machine and Modern Architecture and include the selections from every member national working party³. The important contribution of Docomomo International's inventory is not only its international level but rather its content constructed specific to modern architectural heritage following the principals stated in the Recommendation of the Council of Europe dated 1991. The modern movement was essentially innovatory; socially, technically and aesthetically. In its most radical manifestations it has been seen as breaking with traditional values but in the broader perspective it is more complex, involving adaptation, continuity, modification and change. The fiche developed by DOCOMOMO International Specialist Committee on Registers aims to correspond the vital principles of modern architecture and bases on three main criteria. The buildings and/or sites selected should 1. Exemplify the international aspects of modern architecture or represent a local manifestation of modernity 2. Be examples of functionalist architecture (linked for example to concepts of hygiene, health, collective living, work, leisure, etc.) 3. Be technically innovative in employment of materials or in structural design or construction methods (for example, mass production, standardization, prefabrication). Either for documentation or for the preservation management of existing or non-existing examples of modern architectural heritage these criteria are mostly accepted as an internationally and scientifically agreed basic structure. As to expand it, significance of a building or landscape can be analysed and evaluated under six categories allowing to clarify different aspects of modern design. These categories are, artistic and aesthetic value, canonic value, technological value, social value, reference value and integrity⁴ and should be considered on both local / national and international levels.

A complete inventory of the modern period, requires flexibility for including additional documents besides the basic data and evaluation has exceptional importance for the public awareness, setting up an appropriate legal framework for its preservation and providing a future for modern architectural heritage.

² Hamon, F., Setting up Inventories of the 20th Century Architecture: Working Methods, *Twentieth-Century Architectural Heritage: Strategies for Conservation and Promotion*, Council of Europe Press, 1998, pp.29-32. The document is one of the earliest texts discussing the distinction of 20th century architectural heritage.

³ Inventory of Docomomo International Registers can be reached from www.docomomo.com

⁴ Docomomo US uses the same criteria for registration and evaluation of modern architectural heritage.

Towards a Digital Inventory of Modern Architectural Heritage of Turkey

In Turkey a limited number of digital open inventories of cultural heritage including archaeological or architectural properties have online accessibility⁵, whereas many other inventories are only on the shelves. Although some of these inventories include modern architectural heritage, the main problem seems the lack of systematical approach and incompatible data base criteria for analyzing and evaluating this group of heritage having different design characteristics compared to traditional “historic properties”.

Another important point is to determine the function of the inventory clearly. To which circles this inventory will serve and in which sense? Will it be a data base which only informs about the basic features of the property like construction date, architect and architectural description or will it serve as an effective tool for the preservation of these properties?

Evaluating the existing inventories, it should be stated that even the terminology selected to define the heritage is important. Since most inventories categorize the cultural properties according to construction date and architectural style, “Republican Period” is usually preferred to describe “Modern Architectural Heritage” in Turkey. Unfortunately, this categorization does not match the criteria for evaluating especially modern residential building. A categorization according to construction date lets the traditional or vernacular houses are being classified together with modernist single family houses since both are constructed in the same years. In such database modern heritage buildings having little decorative elements and built in concrete naturally, seem to belong to a period which had destroyed our “historic cities”. Specifically, for modern architectural heritage architectural style should be definitive rather than time period and such ineffectual categorization should be avoided.

As a result of this insufficient base a haphazard selection of buildings and poor and even wrong information is unfortunately inevitable. Considering that in Turkey the perception of modern architectural heritage is quite problematic even in the architectural circles it has acceptance problems it would be better if the inventory should also work as tool for preservation. Group. The success of such inventory depends on its basic structure and this compatible categorization of data considering the characteristics of this heritage has to be developed by specialist on modern architecture and preservation. Solely a good structured data base may serve as an effective tool for preservation and heritage management.

Prior to an attempt for a digital inventory of modern architectural heritage in Turkey the possible difficulties should be taken into consideration. The main disadvantage is the lack of a national architectural archive. This is important especially we are working on modern heritage, since the original design is subject to evaluation. Even we have a limited collection of archives belonging to prominent architects of the period. This is a vital handicap for a comprehensive inventory. However, a systematical work schedule and good collaboration of organizations, institutional bodies like governmental institutions, universities, libraries and personal archives would end up a satisfactory inventory for modern architectural heritage in the long run. The Architectural periodical Mimar later named Arkitekt is one of the major sources for modern architecture in Turkey and it is favorable that the periodical can be reached online. Although not available online there is a good collection of academic work done on the modern architecture in the last decades. Archives of the architects like Seyfi Arkan and Sedad Hakkı Eldem, exhibition catalogues, master and PhD thesis, architectural inventories prepared for various cities⁶ and Docomomo Turkey’s archive of international selections and national poster presentations⁷ provide a good pool of information for a beginning.

⁵ TAY Project (The Archaeological Settlements of Turkey) and Istanbul Cultural Heritage and Cultural Economy Inventory Project, are the most known ones.

⁶ Published guides for modern architectural heritage are available for some cities like Istanbul, İzmir, Adana and Ankara.

⁷ Docomomo Turkey’s archive includes information about more than 600 buildings from all cities presented in the annual poster conferences which is organized since 2004.

Another disadvantage is the rapid urban transformation projects which, raise great threat for modern architectural heritage in every city. Residential areas are more often subject to transformation since most of the buildings are not designated as cultural heritage. Considering this point, a priority should be given to residential buildings like single family houses, apartments and housing areas in order to create public awareness and inform the authorities about the heritage values endangered.

A well-planned structure basing on the criteria and evaluation categories developed by DOCOMOMO International will help to make a quick and systematical inventory meeting the international standards.

The national inventory of modern architectural heritage basically may follow the criteria and evaluation categories developed by DOCOMOMO International. Data base should include identity, history, description (including preservation status) of the cultural property and an evaluation clarifying the artistic and aesthetic cannonic, technological, social and, reference values and integrity of the building and/or site. Apparently each cultural property does not have to satisfy every value yet is considered more significant as it satisfies more values.

Considering the difficulties of providing original architectural drawing or any kind of archival material related to the construction stages, the national inventory should have a flexible structure allowing external links to other possible databases, institutional partnerships with different authorships and copyrights. Periodicals, women, house and construction magazines, newspapers, commerce records and many other related documents.

Besides flexibility, the inventory should be interactive, means be open to user participation. Although this might cause an extra work for supervision, confirmation and update of the entries for the areas under transformation, this collective method will help to raise the public awareness and will also help to enrich the data in a short time period. To avoid the misinformation due to interactive system should be designed to allow information entry of any user but limits these data to be seen only by the authorized staff. The supervision of public entries and additions should periodically be done and the inventory should be updated. In case a collaboration with the related institutions like DOCOMOMO Turkey, preservation councils, municipalities and universities could be developed in the short run a good amount of data can be collected, confirmed and get ready to public access.

Diversity is another important quality that the inventory should meet. Space for different type of data such as drawings, photographs, brochures, films, videos, or voice records which can also be added by users is needed.

The case study presented in this paper is a very first step of a research project on the inventorisation of modern residential architectural heritage in İstanbul which is planned to take start in the next year.

With this study it is aimed to propose a content construction for a sample residential neighborhood of modern period. The pilot research area was selected since it is a unique neighborhood that still reflects the coexistence of different examples of residential architecture from the first half of the 20th century and threatened by rapid destruction in recent years.

Case-Study: Talimhane Area

Talimhane (training ground) neighborhood is constructed on the training ground of the Cannoneers' Caserns built in the 19th century. The transformation of the area in to a modern neighborhood has particular importance for the history of apartment housing in Istanbul. The urban fabric of the area is based on a grid consisting of 12 blocks divided into large lots by wide streets intersecting at right angles. The apartment buildings constructed from 1930s onwards, forms a selection of different residential architectural styles of the period in Istanbul. In addition to buildings reflecting the characteristics of Art Nouveau and Art Deco widespread in Istanbul, modernist buildings by well-known architects of the

period including Sedad Hakkı Eldem, Seyfi Arkan and Vedat Tek are located in the neighborhood. Besides qualified works of well-known architects of the period, very modest and simple examples of modernist design were also constructed in the neighborhood. Related with the politics of the period the area lost first generation of non-Muslim inhabitants by the 40s. It was by the 60s that the area became unsecure especially at night times due to transformation of the basement floors in to shops providing spare parts for automobiles. The next functional transformation began in the area in the 1980s; while some buildings were adapted to hotel and commercial use, others were demolished, As a part of a project by the district municipality for the development of a new touristic and cultural zone as an extension of Taksim Square and İstiklal Avenue in 2004, the area was closed to vehicular traffic and a rapid transformation resulted with the demolition or reconstruction of many modernist apartments while some building lots were joined and new hotels were constructed. A prestigious residential area of the 30s representing a good collection of architectural works of the period is under the threat of losing its architectural character.

Inventory Content and How the Inventory Works

The sample inventory is planned to be improved as an online database supported by GIS technology such that users can easily begin to search by the name of the building, designer, and company or directly using the interactive map.

Each property contains of data categorized according to DOCOMOMO International Fiche titles and documents such as, maps, photographs, and other archival ephemeral material that has importance regarding the intangible values like collective memory for modern architectural heritage.

The main group of titles used to categorize buildings, sites or neighborhoods is named Classification / Typology as named also in DOCOMOMO Minimum Documentation Fiche. Under the main title are listed typologies used for modern architectural heritage and they mainly describe the original function. These typologies are administration, commercial, defense, education, farming/fishing, funerary, health, industrial, law, landscape, monuments, public services, recreation, religious, residential, transport/communications and urbanism. Those cultural assets, which do not belong to any typology, are listed under title "unclassified". After the basic search done by location and typology all buildings or sites categorized under that typology are shown in a separate list with appropriate title and address (Fig. 1).

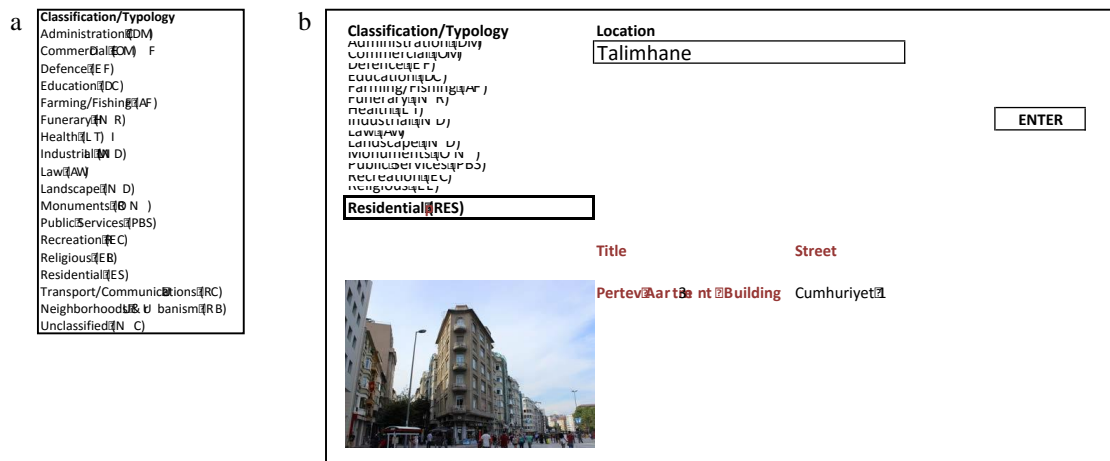

Fig. 1. (a) classification; (b) search by typology and location.

Data and visual materials

Every cultural asset has a kind of information package where data is accumulated where a building or site is described; its history is summarized and is evaluated by admin. References and other visual materials accompany the information if it is possible (Fig. 2, 3). Old photographs, links to other data bases like historical maps, newspapers or articles should be listed under the category documentation.

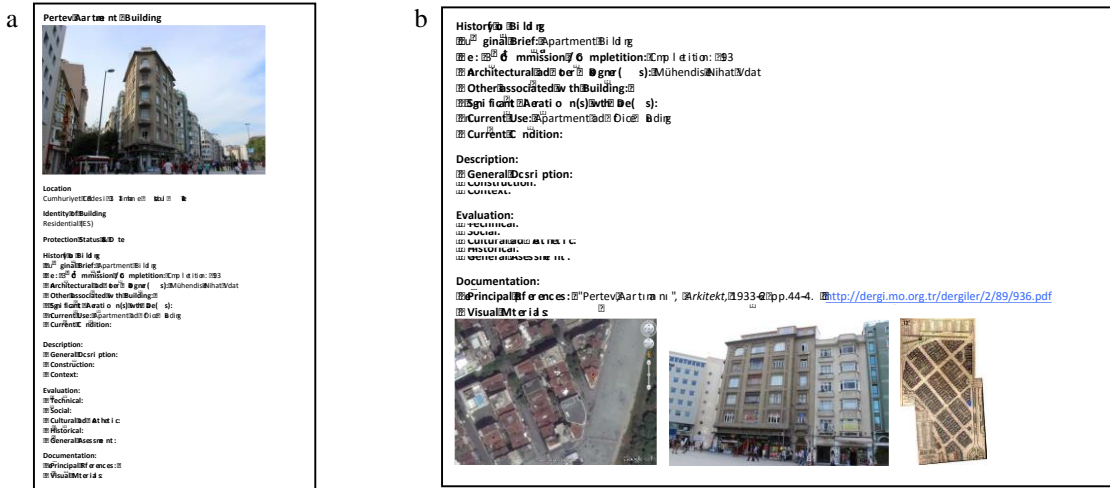

Fig. 2. (a) information about building; (b) references and visual materials.

Fig. 3. Cumhuriyet Newspaper, about the constructions in Talimhane

Conclusion

This sample inventory project is designed to address challenges faced in the preservation and documentation of modern architectural heritage and sustain a good basic structure for the inventorisation of different types of modern architectural heritage. Since the database structure follows an internationally accepted evaluation system, any actors related to the field may benefit from it. Proposed method and system will serve as an effective educational tool by identifying and documenting modern movement resources for the public and a preservation tool by promoting the significance of threatened modern buildings and sites.

Online accessibility with a simple membership will foster the collective structure and the users will effectively benefit from the flexibility, interactivity and diversity of this inventory in the mid run. All it is needed is a strong first step and this case study is prepared as a contribution in the very short run.

References

- Akın, N. (2005). Talimhane Yayalaştırma Projesi'nin Düşündürdükleri, *Arredamento Mimarlık* no. 176, pp.84-88.
- Bircan G.A. (2009), *Kent Otellerinde Ortak Kullanım Alanlarının İncelenmesi: Talimhane Bölgesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kızıldere, D. (2010). *Socio-Economic and Spatial Transformations in the Historical Centre of Istanbul After 1980: The Case of Talimhane, Beyoğlu*. MA Thesis, Yeditepe University.
- Pertev Apartmanı, *Arkitekt*, 1933-2, 44-46.
- Tanyeli, U., Salman, Y., Omay Polat, E., and Baturayoğlu Yöney, N. (2007), *Architectural Guide to Istanbul: Modern and Contemporary*, Batur, A. (coord.), Chamber of Architects of Turkey, Istanbul Metropolitan Branch, Istanbul.

Kültürel Mirasın Dokümantasyonu ve Fotogrametri

Zaide Duran

*İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, Geomatik Mühendisliği Bölümü, Maslak, İstanbul,
Türkiye, duranza@itu.edu.tr*

Öz

Tarihi eser veya alanları koruma; bu eser veya alanlara ait ilk teknik dokümanları üretmeyi ve bu dokümanları oluşturabilmek için gerekli plan ve çalışmaları organize edebilmeyi gerekli kılar. Elde edilen bu dokümanlar yardımıyla tarihi eser veya alanlarda yapılacak herhangi bir çalışma için istenilen her türlü bilgiye kolaylıkla ulaşabilmek olanaklı olacaktır. Yersel fotogrametri uygulamalarının büyük çoğunluğu tarihi eserlerin dokümantasyonu ile ilgilidir. Klasik yöntemlerle çok zaman alan ve istenilen konumsal doğruluğa ulaşamayan çalışmaların gerçekleştirilmesinde fotogrametri kullanılabilir en iyi teknoloji olarak kabul görmektedir. Mimari şekillerin temsilinde kullanılan en yaygın üretim biçimi çizgisel formdur. Bununla birlikte günümüzde üç boyutlu gösterim teknikleri, modeller ve animasyonlarla desteklenen fotogrametrik çalışmalar gerçekleştirilmekte ve elde edilen ürünlerin bilgi sistemleri ve internet ortamlarında da sunulmaları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada Tarihi Eserlerin Dokümantasyonu konusu, ulusal ve uluslararası düzeyde ele alınmış ve yersel fotogrametri ve tarihi eserlerin korunmasındaki kullanım alanları açıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Fotogrametri, tarihi eser dokümantasyonu, kültürel miras

Giriş

Uygurlık tarihi içerisinde insanın doğrudan veya doğa ile birlikte yarattığı ve bugün "kültür mirası" olarak adlandırılan eserlerin korunması, çağımızda insanlığın ortak çabası haline gelen bir olgudur. İletişim araçlarının hızlı gelişimi, farklı toplumların her gün biraz daha kaynaşmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda ortak mirasa sahip çıkma fikri güçlenmekte ve buna paralel olarak bu mirası yerleşimleri üzerinde bulunduran halkların sorumluluğu da artmaktadır. Yüzyıllardır birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu; tarihi ve kültürel örneği yüksek çok sayıda esere sahiptir. Bu topraklar üzerinde yerleşmiş uygarlıkların yarattığı birçok eser günümüze kadar varlığını korumuştur. Günümüz insanlığının sorumluluğu bu tarihi mirasın gelecek nesillere aktarılmasıdır. Tarihi eserleri korumada öncelikli olarak belgelenmeleri yani dokümantasyonlarının yapılması gerekmektedir. Kültürel varlıkların mevcut halleriyle veya günümüzdeki durumlarından elde edilecek verilerle üretilen özgün halleriyle dokümantasyonunu yapmak; oluşmuş ve oluşacak hasarları görmede oldukça önemlidir. Yersel fotogrametri uygulamalarının büyük çoğunluğu tarihi eserlerin dokümantasyonu ile ilgilidir. Klasik yöntemlerle çok zaman alan ve istenilen konumsal doğruluğa ulaşamayan çalışmaların gerçekleştirilmesinde fotogrametri kullanılabilir en iyi teknoloji olarak kabul görmektedir.

Türkiye geçmişten günümüze uzanan birçok tarihi esere sahip ülkelerden biridir. Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar uzanan, Anadolu toprakları üzerinde zengin uygarlık izleri bırakan, değişik kültürlerden kalan birçok eser, tarihi miras olarak bırakılmıştır. Böylesine zengin kültür mirasına sahip ülkelerin sayısı oldukça azdır. Bu nedenle, miras olarak devraldığımız kültür varlıkları, gelecek kuşaklara da sağlıklı biçimde ulaştırılması gereken birer hazinedir. Bu hazine ne denli sağlıklı ve doğru kullanılırsa, ülkemizin dünya üzerindeki saygınlığı o oranda artacaktır. Bizden öncekilerden devraldığımız bu mirası, sanat ve kültür objeleri olarak, yerli ve yabancı ziyaretçilere sunacağımız gibi,

gelecek kuşaklara da sağlıklı ve sağlam biçimde devretme bilinci ve sorumluluğunu taşımamız gerekmektedir. Korumaya ait girişimler günümüzdeki mevcut teknolojik araçlar vasıtasıyla desteklenmektedir. Bu araçların kullanılmasıyla şimdiye kadar mümkün olmayan çözümler bulunarak kültürel mirasın korunması daha kolay ve etkin bir şekilde yapılabilmektedir. Mimariden başka disiplinlerden gelen geliştirilmiş teknolojik medyanın kullanımıyla, farklı disiplinlerde meslek sahipleri arasındaki işbirliği düşünüldüğünde, gelecek nesiller için kültürel mirasın iletimi garanti altına alınabilecektir.

Tarihi Eserlerin Dokümantasyonu

Kültürel mirasın değerinin ve değişiminin anlaşılması için gerekli bilginin elde edilmesi, tarihi eserlerin korunması alanında halkın ilgisinin ve katılımın artırılması, üzerinde yapılacak tüm değişikliklerde ve inşaat işlerinin kontrolü ve yönetiminde gerekli bilgilerin bu işle ilgili uzman kişilere verilmesi Kültürel mirasın korunmasında oldukça önemlidir.

Kültürel mirasın bakım ve korunmasında, mevcut fiziksel durumunun, tarihi ve kültürel öneminin hassas bir biçimde kayıt altına alınması sürecinde;

- Güvenli bir arşiv oluşturulması,
- İlgili mesleki kuruluşlarının ve halkın kolayca ulaşabileceği şekilde olması,
- Kolayca elde edilebilmesi,
- Standart bir formatta oluşturulması
- Güncel bilgi teknolojilerinin uygun kullanılması en önemli konulardır (Duran, 2003).

Uluslararası düzeyde kültürel mirasın korunmasında ortaya çıkan kaygılara göre çeşitli organizasyonlar kurulmuştur. Bunların içinde UNESCO ile birlikte çalışan ve Dünya Kültürel miras listesini üzerinde bulunduran, Uluslararası Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Birliği ile Uluslararası Anıtlar ve Alanlar Konseyi tarafından işbirliği içinde kurulan Uluslararası Mimarlık Fotogrametrisi Komitesinden söz edilebilir.

Bu organizasyonlardan biri olan ICOMOS'un 1996 yılındaki 11. Genel Kurul toplantısına göre;

"İnsan eserinin özel bir ifade şekli ve sürekli risk altında olan kültürel miras değerlerinin anlaşıldırılması, anlaşılması, tanımlanması için mümkün olan önemli yollardan biri kültürel mirasın kayıt altına alınmasıdır. Kültürel miras değerlerinin tanınması ve kültürel mirasın sürekliliğinin bir şekilde korunması yükümlülüğü sadece eserlerin sahiplerinin değil aynı zamanda konunun uzmanlarının, yöneticilerin, siyasetçilerin, devlet kademelerindeki yöneticilerin ve halkındır." (Silva ve Luxen, 1996).

1964 yılındaki Venedik Antlaşmasınının 16. maddesine göre de; *"Koruma, restorasyon ve kazı çalışmalarının tümü, daima çizim ve fotoğraflarla desteklenmiş formlar biçiminde dokümanite edilmeli ve bunlar, araştırmacıların kullanabilecekleri bir resmi kurum arşivinde bulunmalıdır"* denilmektedir.

1987 yılında Washington'da "Tarihi Şehir Alanlarının Korunması" üzerine yapılan bir toplantıya göre korunması gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır;

- Arsalar ve caddelerle tanımlanmış şehir modelleri,
- Binalar, yeşil alanlar ve halka açık alanlar arasındaki ilişkiler,
- Belli bir ölçek ve boyutta bina iç ve dış görünüşleri,
- Kasaba ve şehir alanı ve onun çevresindeki doğal ve insan yapımı yapılarla ilişkisi,
- Herhangi bir tehlike anında, tarihi kasaba ve şehir alanlarının orijinalliklerinin korunması için bu nitelikler üzerinde uzlaşılmalıdır.

Ayrıca aynı toplantıda, *"Bu alanlar üzerinde yaşayan kişilerin bu konuda katılımlarının sağlanması ve bu işe teşvik edilmeleri koruma programının başarısı için oldukça önemlidir. Bu alanların korunması, her şeyden önce bu alanda yaşayan insanları ilgilendirmektedir."* denilmektedir.

Bu organizasyonlar, kültürel mirasın korunması ve restore edilmesi için gerekli ölçme ve dokümanların oluşturulmasında, bu iş için en uygun yöntem olan fotogrametri yöntemiyle birçok çalışma gerçekleştirmişlerdir.

Tarihi Eserlerin Dokümantasyonunda Fotogrametrinin Kullanımı

Yersel fotogrametri oldukça geniş uygulama alanlarına sahiptir. Bu alanlar, mimarlık, arkeoloji, endüstri, madencilik ve deformasyon ölçmeleri, yol inşası, su yapıları, tıp, kriminoloji, trafik kazaları vb. Olarak sayılabilir. Mimarlık ve arkeoloji fotogrametrisi gerek ekonomiklik gerekse hız bakımından bu yöntemlerin en önemli olanlarındandır. Bu uygulamalarda tarihi yapıların ve sit bölgelerinin amaca uygun olarak yerden veya havadan resimleri çekilerek, gerekli işlemler yapılarak rölöve planları, ortofoto ve kesitler elde edilir. Elde edilen bu veriler tarihi eserler ve sit bölgelerinin dokümantasyonunda ve korunmasında çok önemli ve gerekli belgelerdir. Alınan resimlerin değerlendirilmesi grafik veya sayısal olarak yapılabilir. Bu sayede bilinen ölçme metotları ile elde edilecek detayla kıyaslanamayacak sayıda çok bilgi elde edilebilir. Yeterli veri, tarihi bina ve yapıların resimlerinden, bilgisayar ortamındaki üç boyutlu koordinatlarından yeniden oluşturulması, koruma ve restorasyon amaçları için elde edilir. Tarihi yapılarda bulunan karmaşık şekil ve motiflerin ölçekli çizimleri klasik yöntemle çoğu kez yapılamazken, fotogrametrik yöntemler bu şekilleri gerçek konumlarında ve bütün ayrıntıları ile istenen ölçekte vermektedir (Marangoz, 2001). Fotogrametrik yöntemlerle elde edilen resimler karışık yapı taşlarını içeren yüzeylerin yenilenmesi veya tamir edilmesini içeren mimarlık projelerinde ve diğer alanlardaki projelerde ne kadar önemli olduğu ispatlanmıştır. Fotogrametri çoğunlukla tarihi yapılarda kullanılmakla beraber, modern yapıların ölçümlerinde de kullanılmaktadır. Mimarlık fotogrametrisinin çalışma alanı içine sadece binaların çizimi ile ilgili çalışmalar girmemektedir. Aynı zamanda binaların çeşitli hasarlardan sonra yenilenmesi, deformasyon değişikliklerinin ve restorasyon çalışmalarındaki ölçmelerin elde edilmesinin de mimarlık fotogrametrisinin içinde yer almaktadır (Dallas 2001).

Mimarlık fotogrametrisinde elde edilen 3 boyutlu modeller;

- Yapıların imalat sonrası ölçümünün yapılması
- Yeni yapılar içeren alanların planlanması,
- Mevcut temel planların değiştirilmesi ve geliştirilmesi,
- Oluşturulan 3 boyutlu modellerle modelin üzerinde veya içinde gezerek animasyonların yapılması,
- Verilerin CAD ve mühendislik yapılarının dönüştürülmesi amacıyla kullanılmaktadır.

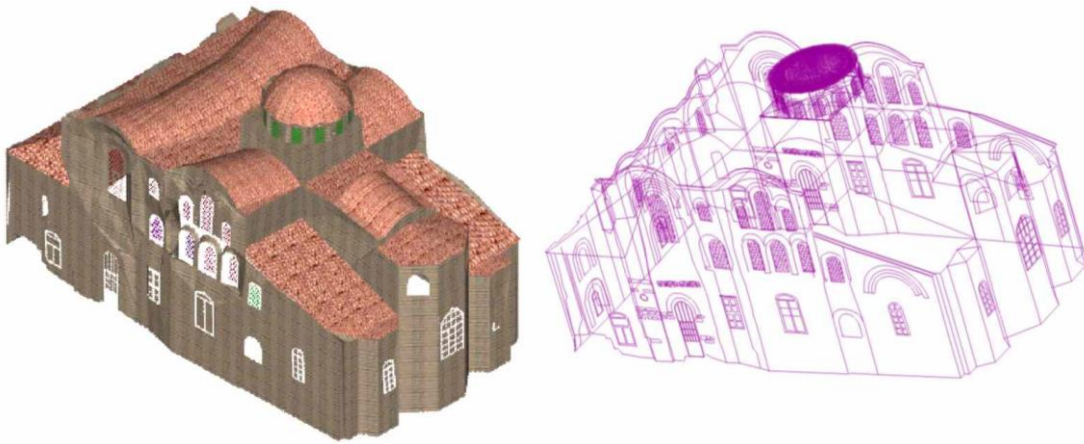
Tarihi Eserlerin Dokümantasyonunda Lazer Taramanın Kullanımı

Son yıllarda lazer tarama sistemlerinin üç boyutlu modelleme çalışmalarında kullanımı hızla artmaktadır. Bu sistemde kompleks yapıdaki objelerin modellemesi nokta kümeleri yardımı ile yapılmaktadır. Bütün nokta kümelerindeki noktalar üç boyutlu koordinatlara sahiptir. Binlerce üç boyutlu nokta ilgili obje yüzeyinde birkaç dakikada elde edilebilmektedir. Yersel lazer tarama üç boyutlu obje modellemede oldukça yeni bir metottur. Yersel lazer tarama teknolojisinin bazı dezavantajları olmasına rağmen önemli avantajları da vardır. Bu avantajlar üç boyutlu noktaların doğrudan elde edilmesi, düzensiz yapıdaki objelerin tanımlanmasında oldukça etkili olması ve sonuçların kısa sürede elde edilmesi olarak sıralanabilir. Mesafe sınırlaması, görüntü maliyetinin yüksek olması ve objeye ait öz nitelik verilerinin elde edilememesi başlıca dezavantajlarıdır (Demir ve ark. 2004). Klasik ölçme tekniklerinde uzun zaman alan, ulaşılması güç veya tehlikeli bölgelerin ölçülmesinde yüksek maliyet gerektiren çalışmalar, lazer tarama tekniği ile kolayca yapılabilmektedir. Yersel lazer tarayıcılar, taranan nesneye gönderilen lazer ışını sayesinde milyonlarca noktanın 3 boyutlu koordinatlarını elde edebilmektedir. Lazer tarayıcılar ile elde edilen ve nokta bulutu olarak adlandırılan

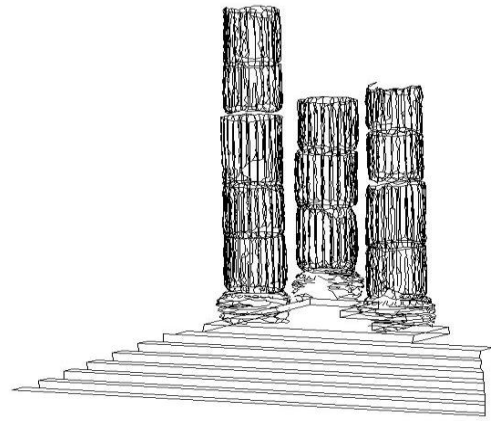
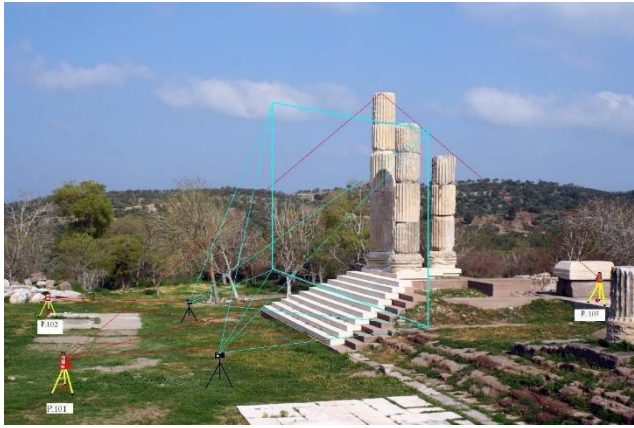
bu 3 boyutlu verilerin işlenmesi ile 3 boyutlu modeller elde edilebilmektedir. Elde edilen bu üç boyutlu modeller özellikle kültürel mirasın korunması yönünde büyük önem taşımaktadır.

Yersel lazer tarama teknolojisinin en önemli bileşeni yersel lazer tarayıcılardır. Bir yersel lazer tarayıcı yatay ve düşey yönde dönebilen bir mekanizmaya sahiptir. Modüle edilen lazer ışını aletin elektronik biriminden çıkar ve büyük bir hızla dönen optik kısma çarpar. Bir ayna gibi hareket eden bu optik birim yüzeyindeki ışın yansıtılır ve özel bir açı ile aletten çıkar. Lazer tarayıcı bu açıyı elde ettikten hemen sonra bir sonraki açıyı elde etmek için düşey eksen etrafında çok küçük bir açı ile döner (Vozikis ve ark. 2004).

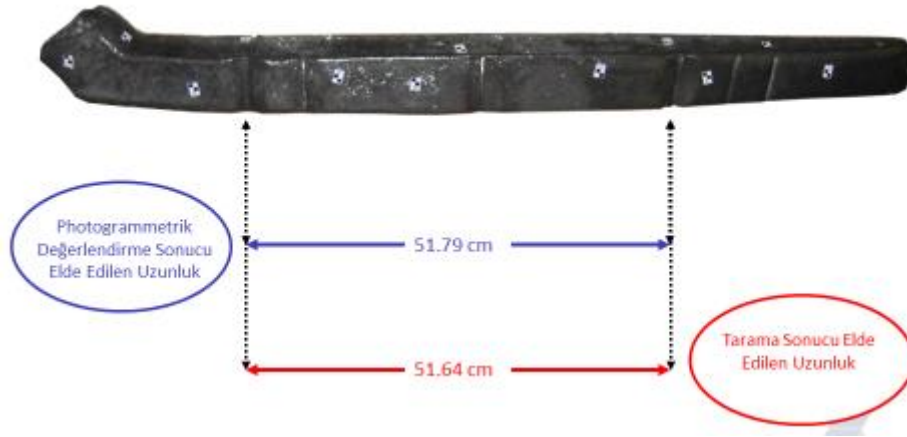
Yapılan Çalışmalara Örnekler

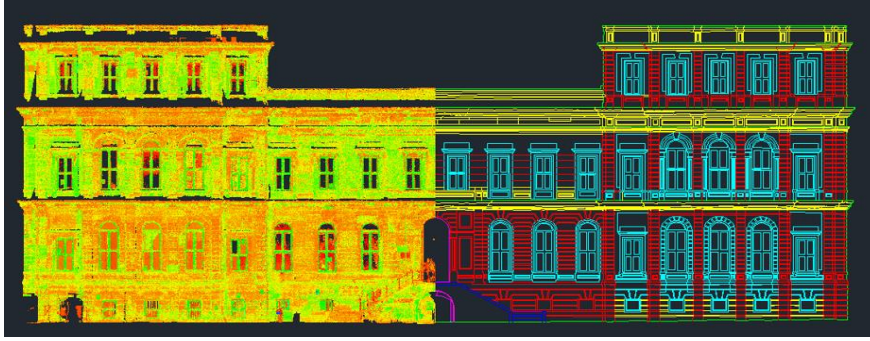
Şekil 1. Eski İmaret-i Atik Camii'nin (Pantepoptes Kilisesi) Fotogrametrik Yöntemle Üç Boyutlu Modellenmesi

Şekil 2. Apollo Smintheus Tapınağının Yersel Fotogrametri Yöntemiyle Modellenmesi

Şekil 3. Nippur Uzunluk Ölçme Aletinin Fotogrametri ve Lazer Trama Yöntemiyle Üç Boyutlu Modellenmesi (Duran ve Aydar, 2012)

Şekil 4. İTÜ Yabancı Diller Yüksekokulu Binasının Lazer Trama Yöntemiyle Üç Boyutlu Modellenmesi (Safkan ve diğerleri, 2014)

Sonuçlar

Kültürel miras kayıtları;

- Kültürel mirasın tanımlanması, anlaşılması, yorumlanması ve sunumu ve de halkın katılımının teşvik edilmesi aşamalarında yeterli bilgiyi sağlayabilecek,
- Herhangi bir şekilde değiştirilecek, yıkılacak veya insan aktiviteleri veya doğal afetlerden dolayı risk altında olan tüm tarihi eserlerin, bina gruplarının ve alanlarının sürekli kaydını içerecek,
- Lokal, bölgesel ve ulusal seviyedeki planlamacılar ve yöneticiler için ileride verecekleri kararlar için gerekli bilgiyi sağlayabilecek, belirli ve uygun bir detay seviyesinde tutulmalıdır.
- Sonuç olarak, kayıtlar;
- Güvenli bir arşivde korunmalı ve bu arşiv ortamı bilginin sürekliliğini sağlamalı ve arşivin bir bilgi sistemi içinde yönetimi,
- Araştırma, gelişim kontrolü ve diğer idari ve yasal işlemlerde kullanılabilmesi amacıyla yasal otoritelerin, ilgili mesleki kuruluşlarının ve halkın kolayca ulaşabileceği şekilde olmalı,
- Kültürel mirasın, yönetimi, bakımı ve felaketlerden kurtarılması gibi konular üzerinde araştırma yapmak amacıyla kolayca elde edilebilmeli,
- Lokal, ulusal ve uluslararası seviyede bilgilerin yeniden elde edilmesi ve karşılıklı paylaşımını kolaylaştırılması için standart bir formatta oluşturulmalı

- Etkili bilgi toplama, yönetimi ve kayıtlı bilgilerin dağıtımı için güncel bilgi teknolojilerinin uygun kullanılmasını sağlamalıdır.

Uluslararası antlaşmalar ve yukarıdaki tüm ifadelerdeki anahtar kelimeler;

1. Dört boyutlu çok kaynaklı, çok formatlı ve çok içerikli büyük miktardaki bilgiyi uygun doğruluk ve detay seviyesinde *kayıt etme*,
2. Tarihi eserlerin korunması ve dokümantasyonunda Fotogrametri - CBS çözümlerini kullanarak *envanterlerinin oluşturulması*,
3. Dört boyutlu paylaşım ve diğer kullanıcılara dağıtımında hassas bilgilerin güvenli ve rasyonel bir yolla *yönetimi*; ilişkisel veri tabanlı bir 3D uygulamasının oluşturulması,
4. Bilginin tüm kullanıcıların kolayca kullanabileceği bir yolla, internet ve diğer görselleştirme tekniklerini kullanarak *sunum ve görselleştirilmesidir*.

Tüm bu gereksinimlerin elde edilmesi için de, Fotogrametri ve Coğrafi Bilgi Sistemlerinin birlikte kullanılması ve internet üzerinde sunumu kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Dallas, R. W. A. (2001). Architectural and Archeological Photogrammetry, In. K.B. Atkinson (ed), *Close Range Photogrammetry and Machine Vision*, 283-303, Whittles Publishing.
- Demir N, Bayram B, Alkis Z, Helvacı C, Çetin I, Vogtle T, Ringle K, Steinle (2004). Laser Scanning for Terrestrial Photogrammetry, Alternative System or Combined with Traditional System?, *XX. ISPRS Symposium, Commission V, WG V/2, 12-21 July, Istanbul*.
- Duran, Z., Aydar U. (2012). Digital modeling of world's first known length reference unit: "the Nippur cubit rod". *Journal of Cultural Heritage, 13, 3, 352-356*,
- Duran, Z. (2003). *Tarihi Eserlerin Fotogrametrik Olarak Belgelenmesi Ve Coğrafi Bilgi Sistemine Aktarılması*. Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Madran, E. (2002). Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması. *V. Türk Kültürü Kongresi, Ankara, 17-21 Aralık*.
- Marangoz, A. M. (2001). *Sayısal kameralarla tarihsel yapıların rölevelerinin çıkarılması olanakları*. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Silva R., Luxen J-L. (1996). Heritage and Social Changes. *11th General Assembly Report, Sofia*.
- Vozikis, G., Haring, A., Vozikis, E., and Kraus, K. (2004). Laser Scanning: A New Method for Recording and Documentation in Archaeology. *FIG Working Week 2004, Athens, Greece*.
- Safkan S., Hamarat H., Duran Z., Aydar U., Çelik M. F. (2014). Lazer Tarama Yöntemi İle Tarihi Binaların Belgelenmesi: İTÜ Maçka Binası Örneği. *5. Uzaktan Algılama – CBS Sempozyumu (UZAL – CBS 2014), İstanbul*.

Best Practices of Architectural Protection in Prizren Regional Centre of Cultural Heritage

Shpresa Siqeca

*Regional Centre of the Cultural Heritage, Prizren, Tahir Meha, 30, Prizren, 20000, Kosovo,
shpresasiqeca808@yahoo.com*

Abstract

The purpose of this paper is to highlight the best practices of the Prizren (Kosovo) Regional Centre of Cultural Heritage "PRCCH" regarding protection of architectural heritage in the ethnological point of view. Result: 300 dossiers of architectural heritage have been added within the "PRCCH" archive; 69 buildings were included on the Kosovo Ministry of Culture, Sport and Youth List under protection; 3 buildings were reconstructed while the emergency interventions were made in 15 buildings. Conclusion: Architectural heritage is a big potential for 6 Municipalities of Kosovo to develop heritage tourism. To increase capacity building and foster restorations, Institutional support is needed.

Keywords: Prizren, architecture, protection

Introduction

The Regional Centre of Cultural Heritage ("PRCCH") in Prizren (Kosovo), founded in 1967, is specialized state institution which manage protection of cultural heritage and museology activities of 6 Municipalities of Southern region of Kosovo: Prizren, Dragash, Mamusha, Rahovec, Malishevë and Suharekë.

Although protection of architectural heritage is in progress thanks to the "PRCCH", unfortunately, the largest number is in a degree of damage and requires emergency interventions, restoration and conservation. Existing literature provides limited information about traditional architectural heritage.

The Purpose

To highlight the Prizren Regional Centre of Cultural Heritage best practices regarding protection of architectural heritage in the ethnological point of view.

Method and Techniques

Field work & Office work

Field work: Research was undertaken through field survey, which included data collection of 300 buildings of the 6 Municipalities. Team of 8 professionals divided in 2 groups conducted surveying /observation, documentation and photography/ for a three month. Several interviews, questionnaire and meetings with the owners of the buildings were undertaken regarding buildings construction, type, date, condition, values.

Office work: Informations given by inventory sheets and Kosovo database of cultural heritage.

Questions:

1. Is the "PRCCH" enough supported by the Government for utilizing traditional architectural heritage for sustainable economic and tourism development;

2. Is traditional architectural heritage enough promoted and included in contemporary urban planning of 6 Municipalities of Kosovo.

Findings

Architectural heritage of 6 Municipalities of Kosovo provides important information from the past and rich historical, aesthetical and social value.

The best practices of the (“PRCCH”) regarding architectural heritage include the following:

- Inventory of architectural heritage objects;
- Reassessment of the Inventory List;
- Valorization of the architectural objects;
- Inclusion of several architectural objects on the Ministry of Culture, Youth and Sports (“MCYS”) List of cultural heritage under temporary protection;
- Registration of some objects on the Kosovo database of cultural heritage;
- Reconstruction and restoration works;
- Emergency interventions;
- Information signboards;
- Promotional activities.

Architectural heritage of Municipality of Prizren and in its regions

Prizren has many traditional houses constructed during the XVIII-th and XIX-th centuries. They are mainly composed with two floors and have porch on the first floor, open central gallery or closed gallery on the upper floor. Some of them have characteristic facades were floral and geometrical ornaments dominate, as well as inscription of the year when the house was built.

Some of these houses located on plain and steep terrain have survived until now and are under the “PRCCH” protection. Unfortunately, most of such characteristic houses of this period do not exist anymore. Some others have been modified and adjusted to standards of modern architecture. Besides for architectural values, some of them are of historical and cultural value. (Siqeca, Sh. (2011). Arkitektura folklorike e rajonit të Prizrenit në shekujt XVIII-XIX. Prishtinë: *Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës*, p. 10).

The field survey of Municipality of Prizren recorded the following:

- Historic Centre of Prizren have been granted special protection, while some of the quarters and houses are under the protection of the “PRCCH”;
- 99 buildings were inventorised: 1 Historic Centre, 65 houses, 5 tekkes, 7 turbeh’s, 2 mills, 8 architectural urban Complexes, 11 Public Institutions;
- 45 buildings were included on the (“MCYS”) List of cultural heritage under protection: 1 Historic Centre, 25 houses, 5 tekkes, 4 turbehs, 5 Public Institutions, 5 architectural urban Complexes;
- 15 architectural objects have been registered on the Kosovo database of cultural heritage: 3 urban Complexes, 10 houses and 2 tekkes (www.trashegimia.com);
- Full reconstruction and restoration was undertaken in 1 administrative building and 2 houses: the Beledije building, the houses of Musa Shehzade and Shuaip Spahiu. The Beledije building was restored and returned into the I-st Regional Centre of cultural heritage in Balkans and Directorate for Tourism and Economic Development of Prizren Municipality (Fig. 1). The house of Musë Shehzade has been returned into City Ethnological Museum (Fig. 2). (Kumtar, (Prill-

maj 2013), Prizren: *Komuna e Prizrenit*, p. 15), while the house of Shuaip Spahiu is foreseen to return into State Institution;

- The emergency intervention was undertaken in 12 houses. It was financed by ("MCYS"), Municipality of Prizren and CHWB-Kosovo office (Projektet 2010, (No. 20/2011), *CHWB-Kosovo office, Report Series*, p. 27);

In the region of Zhupa (Municipality of Prizren), 7 buildings were inventorised: 5 houses, 1 mill and 1 turbeh, while in the villages Lez and Krusha e Vogël of Prizren Municipality, 2 turbeh's were inventorised.

Prizren has 3 big regions which have specific architectural heritage: region of Has of Prizren and regions of Luma and Vrrini.

Fig. 1. Beledije building, Prizren

Fig. 2. Musa Shehzade's house, Prizren

Architectural heritage of region of Has of Prizren

Within the region of Has of Prizren, we have registered old houses, fortified houses "kulla", granaries and corn baskets. These houses and kullas belong to the end of XIX-th and beginning of XX-th century. Workmen were mainly from Dibër and Torbeshë workmen of Lumbardhi Valley villages.

Among the kullas, there are some hosts and food serving. Particularly the most distinguished were the kullas of Kasum Tafë Rexhbeqaj in the village of Gjonaj and Smajl Ramë Karavidaj in the village of Mazrek. Most of marriage and death ceremonies were carried out here in the past. While Pren Dej Lekaj's kulla in the village of Shëngjergj was distinguished for its historical value.

In the last war in Kosovo, in 1998-9, in this region many old houses and kullas were burnt. Other kullas were pulled down during different periods in the past; among them we have mentioned kulla of Hamelaj family in the village of Gjonaj and another kulla in the village of Romajë, Pren Dej Lekaj's kulla in the village of Shëngjergj etc.

Nowadays the kullas are not in stable condition and preserved in authentic way. There are huge transformations in each of them, aiming to adjust them to requests of time. Some of the kullas are still inhabited. Others serve as barns, or are abandoned. New house have been erected on their places today.

The field survey of region of Has of Prizren recorded the following:

- 24 buildings were inventorised: 7 fortified houses “kulla”, 9 houses, 3 tekkes, 4 turbeh’s, 1 mill.
- 7 buildings were included on the (“MCYS”) List of cultural heritage under protection: 3 fortified houses “kulla”, 1 house, 2 tekke’s and 1 mill.

Architectural heritage of regions of Lumë and Vrrini

The survey was undertaken in 5 villages of region of Lumë and 4 villages of region of Vrrini. We have registered fortified houses “kulla” and old houses mainly built of stone. They are composed of half, one, two or three floors. As for their age, the kullas belonging to XIX-th and XX-th century were registered.

In the kullas of regions of Lumë and Vrrini, ornaments are made by stone and wood. Stone ornaments are on the corners of kulla walls, where the motive of sun, the moon and the leaf is presented. Wood ornaments are on the ceilings, upper parts of the room doors, columns and cupboards. The ornaments are made by shallow and deep wood-carving technique, where mainly floral-flowers and styled leaves motives dominate.

From the artistic point of view, the kulla of Avlla aga in the village of Zhur is remarkable (Fig. 3 and 4). It was also host and food-serving kulla. It has historical, architectural and artistic values, so it should be under protection of law.

Many houses or kullas are destroyed or are being destroyed due to different time periods, and particularly the last war in Kosovo in 1998-99. The kullas today are in bed condition. Some of them are still inhabited, whereas others serve as barns, or are abandoned.

The field survey of regions of Lumë and Vrrini recorded the following:

- 12 buildings were inventorised.: 3 fortified houses “kulla”, 8 houses and 1 turbeh.

Fig. 3. Avlla aga's kulla, the village of Zhur

Fig. 4. Ceiling at Avlla aga's kulla, the village of Zhur

Architectural heritage of Municipality of Dragash

The Municipality of Dragash has two regions: Opojë and Gora.

Architectural heritage of the region of Opojë

In the region of Opojë, the houses are built in the steep terrain. They are mainly composed of half, one or two floors. They have gallery or closed gallery constructed on all façade, in central or corners of the upper floor. The most distinguished are the houses of Ismail Abazi (Fig. 5) and Ajvaz Fehimi in the village of Bresanë, Haki Ramadani in the village of Brrut i Madh, Gëzim Bojaxhiu in the village of Pllavë.

Architectural heritage of the region of Gora

In the region of Gora, the houses are also built in the steep terrain. They are mainly constructed of stones and clay bricks, while the roofs are covered with stone slates. The houses mostly have gallery constructed on all façade, in the middle or in the corner of the upper floor. The most distinguished are

the houses of Berzat Pupe (Fig. 6), Idriz Caro and Bejajdin Gajçe in the village of Brod, the house of Sadik Samiti in the village of Orqushë etc.

The field survey of Municipality of Dragash recorded the following:

- 61 buildings were inventorised.: 48 houses, 1 granary, 7 mills and 5 turbeh's;
- 4 buildings were included on the ("MCYS") List of cultural heritage under protection: 2 turbeh's and 2 mills.

Fig. 5. Ismail Abazi's house, the village of Bresanë

Fig. 6. Berzat Pupe's house, the village of Brod

Architectural heritage of Municipality of Suharekë

In the municipality of Suharekë, old houses and kullas are mostly constructed of stones or by combination of stones and bricks. In some of the kullas, the wall corners are made of processed stones. The kullas have wooden or stone gallery. In these houses and kullas, the ornaments are made of stone and wood. The motive of the moon is engraved on a wall of the Mahmud Pasha Rrotulli's kulla in Mushtisht.

The kulla of Ramë Bllaca in the village of Bllacë (Fig. 7) and the kulla of Jonuz Hasan Tafolli in the village of Qadrak (Fig. 8) were distinguished for their historical and architectural value.

In the houses, there were carpets and rugs ornamented with geometrical motifs (natural and stylized shape of diamond, the triangle etc.), as well as animal motifs (natural and stylized shape of eagle). While decorative textiles are ornamented with kettle motifs.

The field survey of Municipality of Suharekë recorded the following:

- 37 buildings were inventorised: 4 fortified houses "kulla", 24 houses, 7 mills and 2 turbeh's;
- 6 buildings were included on the ("MCYS") List of cultural heritage under temporary protection: 1 fortified house "kulla", 1 house, 1 turbeh and 3 mills;
- The emergency intervention was undertaken in the house of Ramë Bllaca in the village of Bllacë and in the wheat and corn mill in the village of Budakovë (The interventions was supported by the Municipality of Suhareka and NGO "CHwB-Prishtina office").

Architectural heritage of Municipality of Rahovec

In Rahovec there are many old houses and kullas. The houses have gallery or closed gallery. Some of them are similar with the old Prizren houses. The kullas are mostly composed of two floors. Most of them have stone gallery while the others brick gallery.

According to the artistic values, the most distinguished are the kullas of Meriqi and Çanta families, the kullas of Hamzë Hundozi and Muharem Hundozi (Fig. 9) and the house of Hazër Kadiri in Rahovec, the kulla of Met Berisha in the village of Kramovik (Fig. 10) etc.

In these kullas and houses, the ornaments are made by stone and wood. Stone ornaments are on the doors of the kullas. Animal motives are presented in different shapes such as: serpents, birds etc. Geometrical motives are presented in the diamonds and lines shape. Wooden ornaments are on the ceilings, upper parts of the room doors, columns, closets, dishes and furniture, wooden cases, granaries, corn baskets etc. They are made by woodcarving technique. Floral motives mainly dominate /schematic shape of flowers and leaves/, geometrical motives, motives of sun, moon and stars.

The home interior textiles are ornamented with eagle and kettle motifs, as well as floral and geometrical motifs (diamond, lines, squares) etc.

The field survey of Municipality of Rahovec recorded the following:

- 41 buildings were inventorised: 10 fortified houses "kulla", 23 houses, 1 granary, 4 tekkes, 2 mills and 1 turbeh;
- 4 buildings were included on the ("MCYS") List of cultural heritage under temporary protection: 1 fortified house "kulla", 1 house and 2 tekkes;
- 1 tekke have been registered on the Kosovo database of cultural heritage;
- The emergency interventions were undertaken in the kulla of Meriqi family in Rahovec. It was financed by Sweden Government and the ("MCYS") (www.facebook.com/CHwBKosova, May 27, 2014).

Fig. 9. Muharem Hundozi's kulla, Rahovec

Fig.10. Met Berisha's kulla, the village of Kramovik

Architectural heritage of Municipality of Mamusha

In the Municipality of Mamusha there are only a few remaining old houses with their characteristic big wooden doors. The houses are built in the plain terrain. They are composed of two floors constructed of stones and clay bricks. The roofs are covered with stone slates. Some of them have central gallery on the upper floor. The most distinguished houses are the house of Zeqir Beqir Mazreku, the house of Haxhi Riza Mazrek Nuhiu, the house of Naxhije Thaqi etc.

The field survey of Municipality of Mamusha recorded the following:

- 2 buildings were inventorised; 1 house and 1 Public Institution (Tower Clock);
- 1 Tower Clock have been registered on the Kosovo database of cultural heritage.

Architectural heritage of Municipality of Malishevë

Municipality of Malishevë is very rich with buildings mainly constructed by stones, whereas the roofs are covered with stone slates. In this Municipality, kullas are dominating buildings, which belong to type of Dukagjin Plain kullas. They are mainly constructed by the end of XIX-th and beginning of XX-th century. Most of them are composed of two-floors. Three-floor and four-floor kullas cannot be seen very often. Some of them have wooden gallery, whereas most of them have stone gallery.

In the Municipality of Malishevë the most distinguished buildings are the kullas of Rexhep and Hasan Shurdha (Fig. 11) and Shaqir Hazërolli (Fig. 12) in the village of Banjë, the kulla of Elez Neziri in the village of Kërvasari, the house of Smajl Emiri in the village of Balinc etc.

Many of folk architecture buildings have been pulled down many years ago, whereas remaining ones were definitely destroyed in the last war in Kosovo, in 1989-99.

Architectural heritage of Municipality of Malishevë is in bad condition and is continuously being ruined. Unless preserving, conservation and restoration measures will take place, such valuable buildings are exposed to their destruction, or they should be modified to current requests of time.

The field survey of Municipality of Malishevë recorded the following:

- 56 buildings were inventorised: 24 fortified houses “kulla”, 11 houses, 3 granaries and 18 mills;
- 3 buildings were included on the (“MCYS”) List of cultural heritage under protection: 1 granary and 2 mills.

Fig. 11. Rexhep and Hasan Shurdha's kulla, the village of Banjë Fig. 12. Shaqir Hazërolli's kulla, the village of Banjë

Activities Regarding Architectural Heritage

In the year 2009 in the courtyard of the Museum “Monumental Complex of the Albanian League of Prizren” exhibition “Folk architecture of Prizren and Malishevë Municipalities” by author Shpresa Siqeca was opened.

The exhibition consists of 200 artistic and documentary pictures of Prizren and Malishevë architectural heritage, as well as from Albania, Turkey and Macedonia.

It presents ruined buildings of architectural heritage and those which managed to withstand war destructions in the last war in Kosovo. It also presents new buildings, rebuilt in premises of ruined buildings.

The aim of the exhibition is to visualize the rural and town interlacing and the similarities and contrasts between the traditional and contemporary architectural heritage.

Through the exhibition we'd also likes to emphasize the respect toward the Law on Cultural Heritage on occasion of erecting of new buildings: whether they are erected relying on authentic form, modified, or regardless to Law. The objective of exhibition is architectural heritage integration in new designed plan of Municipalities of Prizren and Malishevo. The message of this exhibition is self-conscious of civil society regarding the values of architectural heritage, aiming to preserve from neglecting and transferring it to the new generation (Siqeca, Sh. (2011). Arkitektura folklorike në Komunat e Prizrenit dhe të Malishevës. Prizren: OJQ-NGO “Gjeçovi”, p. 5); The exhibition shall contribute in raising of cultural life in Prizren and the development of heritage-tourism. It was opened on behalf of European Heritage Days-2009. Donor of the exhibition: Sweden Organisation: CHwB-Kosovo office.

Results

- 300 architectural heritage assets had been inventorised and their dossiers were registered within the “PRCCH” archive (2002-2003);
- Reassessment of the architectural heritage on the inventory list 2002-2003 (2004);
- 69 architectural heritage assets had been identified for their inclusion on the “MCYS” List of Cultural Heritage under temporary Protection and gave Institutional Protection: 1 Historic Centre, 5 fortified houses “kulla”, 27 private houses, 3 public buildings, 5 urban architectural Complexes, 9 tekkes, 11 turbeh's, 8 mills, 1 corn basket. Among them 52 buildings are from

Municipality of Prizren and its region, 4 from Municipality of Dragash, 4 from Municipality of Rahovec, 6 from Municipality of Suharekë, and 3 from Municipality of Malishevë. The project was supported by ("MCYS"-Department of Culture (Lista e Trashëgimisë Kulturore për Mbrojtje të Përkohshme, www.mei-ks.net);

- 17 architectural objects have been registered on the Kosovo database of Cultural Heritage: 3 urban Complexes, 10 houses, 3 tekkes and 1 Clock Tower.
- Full reconstruction and restoration works were undertaken in 3 Prizren buildings, according of the "MCYS" prioritized Intervention List.
- The emergency interventions on the roof construction and on the facades were undertaken in 15 buildings of Prizren, Suharekë and Rahovec considered at risk. Some restoration and emergency interventions have been supported by the "MCYS" and Municipality of Prizren-Directorate of Tourism and Economic development, while the others by foreign donors: United States Embassy in Kosovo, Council of Europe, UN-HABITAT etc. The projects were implemented by: ("CHwB"), ("IRD") etc.
- Information signboards of the cultural monuments and architectural heritage were placed manly in Prizren and less in other Municipalities;
- 1 exhibition of architectural heritage was opened.

Conclusion

The study concluded that traditional architectural heritage is a big potential for 6 Municipalities of Kosovo to develop heritage tourism. Registered objects on the Kosovo database of cultural heritage offers an opportunity for civil society to get acquainted with Kosovo cultural heritage. Full reconstruction of a certain buildings and emergency interventions in buildings in risk helped stopping the further destruction of buildings and raised museology and cultural activities;

In order to increase the "PRCCH" capacity building, foster restoration works and better promotion, Institutional support is needed:

Better cooperation between the "PRCCH" and Municipality of Prizren-Directorate of Tourism and Economic Development in order to utilize traditional architectural heritage for sustainable economic and tourism development;

Better cooperation between the "PRCCH" and Municipality of Prizren-Directorate of Urbanism and Spatial Planning, for inclusion of the "PRCCH" in the framework of Prizren urban planning;

Improve capacities of the human resources: employ an artist, sculptor, art historian, conservator, and officer for documentation;

Better promote architectural heritage: raise information sign boards, publications, media, web-site and awareness activities regarding values of such a heritage.

References

Kumtar (Prill-maj 2013). Prizren: *Komuna e Prizrenit*, f. 15.

Lista e Trashëgimisë Kulturore për Mbrojtje të Përkohshme. www.mei-ks.net

Projektet (2010). *CHwB-Kosovo office, Report Series No. 20/2011*, f. 27.

Siqeca, Sh. (2011). Arkitektura folklorike e rajonit të Prizrenit në shekujt XVIII-XIX. Prishtinë: *Akademia e Shkencave dhe e Arteve të Kosovës*, p.10.

Siqeca, Sh. Arkitektura folklorike në Komunat e Prizrenit dhe të Malishevës. Prizren: *OJQ-NGO "Gjeçovi"*, p. 5.

www.facebook.com/CHwB Kosova, May 27, 2014

www.trashegimia.com

Protecting Contemporary Cultural Soundscapes as Intangible Cultural Heritage: Sounds of Istanbul

Pınar Yelmi

Koç University, Rumelifeneri Yolu Sarıyer, Istanbul, 34450, Turkey, pcevikayak@ku.edu.tr

Abstract

This paper aims to evaluate the culture and traditions of everyday life from a sonic perspective, to suggest ways for protecting characteristic sonic values and for increasing the public awareness of urban sounds, as well as to explore the larger contemporary cultural soundscape of Istanbul. Sounds constitute an inevitable part of daily life and are therefore very important as intangible cultural heritage (ICH). For this reason, protecting contemporary cultural soundscapes in the context of ICH and increasing public awareness of urban acoustic values are crucial for transferring the present sonic environments to following generations.

Keywords: Sonic culture, urban sounds, daily life, intangible cultural heritage, digital archive

Introduction

The soundscape of the world has always evolved together with human activity. The most significance change occurred with the contribution of machines after the Industrial Revolution. Luigi Russolo, a futurist painter and composer, commented in his famous futurist manifesto "The Art of Noises" of 1913 that "in antiquity, life was nothing but silence" (Russolo, 1967). As a futurist, he argued that these new machine sounds symbolized speed, energy and production, and this new sonic palette allowed musicians and composers to create unlimited combinations, since there were numerous machines and a great variety of noises. Yet, the Industrial Revolution introduced a new kind of soundscape to the world (Schafer, 1977). Industry has continuously developed and contributed to higher urban noise levels which also threaten our physical and psychological health (Schafer, 1977).

In the late 1960s, R. Murray Schafer initiated the World Soundscape Project (WSP) at Simon Fraser University, resulting in the book *Our Sonic Environment and the Tuning of the World: The Soundscape*. Schafer and his colleagues conducted a series of studies, including recordings and soundwalks in various places in Canada and Europe, in order to explore the sonic environment globally. The term *soundscape*, then, was first coined by R. Murray Schafer, the pioneer of the field, for defining the sonic environment of the world. The term Soundscape is derived from the word *landscape* and contains all elements of the sonic environment including natural, mechanical, human, industrial, musical and cultural sounds. The term on which I will focus here, *cultural soundscape*, however, signifies the totality of the sonic values of characteristic daily traditions in either urban or rural areas. For example, the call to prayer, the cries of street vendors, and the beeps of the toll gates in the subway may be characteristic acoustic values of a city, whereas the noises of children playing in the street may be those of a small village.

Daily urban life and traditions, such as the ones listed above, have also undergone continuous change, thus contributing to the continuous transformation of the soundscape. Quotidian life is an inevitable part of intangible culture, which can briefly be defined as living culture. Despite being very crucial for cultural identity, intangible cultural heritage (ICH) has been neglected until fairly recently. The first attempt to protect folklore was made by Bolivian UNESCO representatives in 1973. Since then, the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage, put forward by UNESCO in 2003, has adopted and defined intangible cultural heritage in Article 2:

The “intangible cultural heritage” means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity.

Based on this definition by UNESCO, cultural sounds can be considered intangible cultural elements and need to be safeguarded in order to transmit cultural identity and traditions to the following generations. For example, tea has been a very important cultural element in the everyday life of Turkey’s people since the nineteenth century. Despite the fact that the implements for preparing and serving tea have changed based on new practices of daily life, tea culture has been safeguarded within society for centuries. Considering the sonic values of tea culture, these have also changed due to the usage of different objects, such as electric water kettles. These types of changes in the acoustic values of a certain cultural element need to be collected before they are lost. For instance, we may not have the sound of the first implements to prepare tea in the nineteenth century, but we may recreate its sound. This paper, then, intends to evaluate daily life and traditions from a sonic perspective and to approach urban sounds as ICH elements, thus presenting an interdisciplinary analysis and offering multidisciplinary solutions for issues arising from the objective of preserving the cultural soundscape of Istanbul. Following an evaluation of sounds in the context of intangible culture, I will explain why and how the preservation of sonic culture is significant. Thirdly, I will suggest a way to develop an archiving model for the collection of urban sounds. Fourthly, this paper will outline an experiential exhibition intended to increase the public awareness of the cultural soundscape (based on a two-year research project conducted at and funded by Koç University, Istanbul). Finally, I will give examples of the cultural soundscape of contemporary Istanbul.

Cultural Sounds as ICH Elements

The cultural soundscape is of great significance for any urban identity, as it consists of the sonic values of both age-old traditions and contemporary daily culture. Sounds are, indeed, aural symbols of our daily intangible culture, such as what we eat, what we listen to, how we practice our religion, thus who we are. Sounds also connect people to their lands, by way of auditory experiences that invoke memories of their past lives and their families. This sense of belonging forms strong relationships between people, their culture and their lands.

Kumi Kato highlights the importance of sound in four points: “First, sound is a means of connection and knowing a place... Secondly, sounds can be a means to forming a community; both human and land... Thirdly, sound can be a carrier of ethics and spirituality... Lastly, sound can be a means to creative expression” (Kato, 2009). We can infer from these arguments that a place can be identified by the sounds it contains from nature, society, culture and so on. There even exists the field of *acoustemology*, which is recognizing a location based on auditory experiences. Helpful in this regard is the fact that the team members of the WSP have categorized the features of the sonic environment in three main themes: keynote sounds, signals, and soundmarks (Schafer, 1977). To briefly explain, keynote sounds are mainly background sounds related to geographical location, climate, and the everyday routine of a community or a region (such as water, wind, market noises and so on). For example, traffic noise and seagulls may be the most appropriate keynote sounds in Istanbul, as they are heard every day, anytime and almost anywhere. Signals are foreground sounds to which we consciously listen, such as rings and bells. Ambulance sirens, the call to prayers and church bells may be counted as examples of signals in Istanbul. And soundmarks, a term derived from landmark, are unique to a certain location or a community, such as the nostalgic tramway’s bells in Taksim and the creaking of the horse-drawn carriages on the Princes Islands, especially Büyükada. The former ones,

keynote sounds and signals, can be found anywhere and carry no identifying values; however, soundmarks are of enormous importance for a society and for a location. For this reason, Schafer states: "Once a soundmark has been identified, it deserves to be protected, for soundmarks make the acoustic life of the community unique" (Schafer, 1977). Soundmarks are sonic representatives of cultural identity, and therefore we should pay attention to their maintenance and sustainability.

The maintenance of acoustic values is crucial for transferring cultural heritage to the following generations. As indicated above, cultural sounds represent social, spiritual, historical, national and cultural memories related to a specific place and society (Kato, 2009). For example, the *İzmir Marşı* (March of Izmir) is crucial for Turkish citizens since it is about the Independence War (1919-1922) which resulted in the collapse of the Ottoman Empire and the establishment of the Turkish Republic (1923). Based on UNESCO's definition, sound is a representative value of knowledge, skills, expressions, and so on, which is constantly recreated by communities carrying their sense of cultural identity. Likewise, Kato states: "Sound itself can also be a component of ICH, as well as a means of articulating ICH, particularly because of its transient and fleeting nature" (Kato, 2009). In line with Kato's arguments, I believe that sounds are inevitable elements of our lives and culture and that even non-musical ones carry emotions and remind us of our own identity. For example, the creaking of horse-drawn carriages together with the sound of horses' hooves reminds Istanbulites specifically of Büyükdada, even if they are in a completely different location. This mental connectivity shows that sounds carry a great power of memory and cultural identity.

In most of today's cities, many heterogeneous communities live together in close contact with each other. From this view, one should include all cultures; as they are part of the everyday life of any city; in fact, cultural diversity is considered an aspect of human rights. Human rights charters, particularly the *International Declaration of Human Rights*, have attempted to figure out ways for protecting from state regulations the cultural values of individuals and societies (Kurin, 2007). Clearly, the only way to reflect the entire sonic culture of a city from an objective perspective includes *all* characteristic sonic cultural values of people of different ethnic backgrounds, different religions, and different languages, which all contribute to the unique sonic environment of a city.

Preserving Contemporary Cultural Soundscapes

Sonic cultural heritage is temporary in two aspects: both sound and intangible culture are temporary, reproduced again and again, therefore original each time. Moreover, sound is limited by time because of its physical characteristics. Not being a permanent object, it needs to be reproduced every time, which makes it always original (Schafer, 1977). Intangible cultural heritage also changes over time; it adopts new versions of cultural elements, or is replaced by completely different elements due to technological developments, globalization, immigration, politics, and changing life standards and conditions.

Cultural diversity is under threat by globalization, state policies, and immigration, as stated above. Cultures are losing some unique values (but may gain others) as technology develops, mobility increases, and global brands proliferate. In order to prevent the loss of the variety of cultural values due to globalization and industrialization, UNESCO has adopted the *Convention for Safeguarding the ICH* (Gürçayır, 2011). This is because cultural values are crucially important for societies in recognizing their own identities. As Barbara Kirschenblatt-Gimblett says, "the intangible heritage is the vital source of an identity that is deeply rooted in history" (Kirschenblatt-Gimblett, 2004). Cultural heritage needs to be protected and transferred to the following generations for the maintenance of cultural identity and diversity, whether it is tangible or intangible. Due to the loss of cultural diversity due to these reasons, the sonic heritage of cultures is also under threat. Therefore, being endangered twice, sonic cultural heritage needs urgent protection, starting with the contemporary cultural soundscape.

The preservation of ICH is, however, another debatable issue that mainly concerns its interdependency with tangible heritage, which leads to protecting them together. First of all, we need to understand the nature of ICH as it is different from tangible culture. ICH is living and changing in parallel to evolving

conditions of life, thus reflecting the development of a certain society's culture. It includes a broad range of values such as persons involved, objects used, methods applied, sayings uttered, clothes worn, and music played. ICH is transferred from generation to generation and reproduced over and over each time, with adjustments addressing recent life conditions, so that it lives as long as society continues to practice it. Dawnhee Yim, in his discussion of the significance of preserving ICH, also questions whether ICH should be preserved in its traditional forms, or to what extent ICH can be transformed (Yim, 2004). Barbara Kirschenblatt-Gimblett, however, advocates the idea that, if a tradition is alive, there is no need to protect it, and if it is almost gone, then safeguarding will not help to protect it (Kirschenblatt-Gimblett, 2004). If an ICH element is already dead, it means that society no longer practices it and that the tradition will not survive. Thus, it is quite difficult to make it relevant to society once again. The safeguarding of ICH is only possible with the maintenance of both tangible and intangible aspects of culture in their own context. Therefore, ICH cannot be considered apart from tangible cultural heritage. The Report of the World Commission on Culture and Development in 1996 also highlighted that "The tangible can only be interpreted through the intangible" (Cuéllar et al, 1996). Likewise, the intangible includes not only traditional processes, but also tangible properties: for instance, tea culture cannot be considered without teapots and tea cups. Tangible and intangible cultures are complementary in the sense that they give clues about each other. For example, tea culture in Turkey and in England differ from each other in several aspects, such as how tea is prepared and how often it is drunk (intangible), and what kind of teapot and tea cups are used (tangible). Both of them reflect the cultural environment of those who practice the tradition. Thus, they need to be protected together, since they are parts of an inseparable cultural heritage. With the 1972 Convention, the World Cultural and Natural Heritage List began to offer a holistic view on preserving tangible and intangible culture together. An example from Turkey is Safranbolu, which was nominated as a World Heritage City by UNESCO in 1994. Safranbolu is significant for its architecture, market place, traditional foods, and traditional artefacts, together with the artisans' particular ways of promoting them. Thus, it is important to protect both architecture and living traditions together (Metin Basat, 2013).

As the characteristics of tangible and intangible culture are different from each other, their preservation measures cannot be the same either. Tangible culture is the end-product or the result and thus stable, while the intangible is the process and thus dynamic (Gürçayır, 2011; Metin Basat, 2013). Instead of the word used for folklore in the 1989 Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore (Article D)—that is, preservation—in the Convention for the Safeguarding of the ICH, the word suggested to protect ICH is "safeguarding" in order to highlight its dynamic nature. Safeguarding means to "maintain in the context," which can also be explained in Kirschenblatt-Gimblett's words: "The task, then, is to sustain the whole system as a living entity and not just to collect 'intangible artefacts'" (Kirschenblatt-Gimblett, 2004). We can protect tangible artefacts by collecting, archiving, preserving, and exhibiting them in museums. However, these methods are not applicable to intangible cultural values. ICH cannot be safeguarded in museums, as Lenzerini also states: "ICH is not to be considered as something to be preserved under a glass case" (Lenzerini, 2011). It requires being in its own natural environment and should not be separated from its context. ICH needs society's involvement in order to be safeguarded, as stated in the Yamato Declaration of 2004.

To sum up, ICH can only be safeguarded in its own context and within the society to which it belongs. The safeguarding and maintenance of ICH does not mean to freeze culture, but to allow modifications and adjustments to constantly changing life conditions. These transformations may lead to a change in tangible culture and in the process of practicing ICH, and they may result in different sonic values in this specific case. For example, as mentioned above, in Turkey (and its predecessor state, the Ottoman Empire) tea has been consumed since the nineteenth century. Since then, tea culture has been safeguarded within society; however, its present traditions, practices, and objects differ from earlier ones. Neither have tea culture's sonic

values remained the same. It would have been most interesting to collect all the sounds related to tea, such as the bubbling liquid and crinkling coal of the samovar, whistling teapots, electric kettles (the most recent addition), spoons clinking against tea glass, and the sayings used while serving tea. Therefore, all sonic values of ICH are of great importance so as to have a general idea of how it changes over time. For this reason, sonic cultural values need to be collected systematically and over certain periods of time, to observe the acoustic reflections of transformations as well as to have original forms of cultural sounds. Since sounds are lost within a very short window of time, it is necessary to start collecting sounds as expeditiously as possible.

Archiving the Sonic Environment

In order to achieve a collection of sounds, one should first determine which urban sounds to consider as ICH elements. Sonic culture consists of the most characteristic acoustic values for a society and its social memory. At this point, consulting with locals is, in my view, a key research strategy for drawing the outlines of their sonic environment. In the discovery of soundscapes, the most common method WSP team members used was soundwalking, which consists of “any excursion whose main purpose is listening to the environment” (Westerkamp, 1974) by one of the pioneering members of the team, Hildegard Westerkamp. Therefore, one may also conduct soundwalks around the areas of interest and discover the cultural soundscape through personal and immediate auditory experiences. One may evaluate collected sounds by applying significance assessment tests and eliminate less significant urban sound recordings to create a valuable archive. Such significance assessment tests are commonly used in museum studies to evaluate the importance and relevance of the objects to the entire collection and to the institution itself (Russel & Winkworth, 2009).

The collection of the representative elements of the sonic environment may be preserved in online or digital archives, both of which require a systematic tagging and classifying model. Within the framework of the WSP, the team analyzed sounds in a very detailed way and reached several outcomes which may be useful here as well. Schafer has specified several ways to classify sounds: “according to their physical characteristics (acoustics), according to the way in which they are perceived (psychoacoustics), according to their function and meaning (semiotics and semantics), and according to their emotional or affective qualities (aesthetics)” (Schafer, 1977). Truax, another pioneering WSP team member, has worked on an ontological representation of the World Soundscape Project Tape Library in order to organize the recorded sounds and to make them easily accessible. This formal semantic representation of the library is based on Schafer’s taxonomy (Thorogood, Pasquier & Truax, n.d.). Inspired by Truax’s work, one can develop a model for the classification of sonic heritage which may be applicable to any urban or rural area in the world. Whatever the archiving model, characteristic acoustic values need to be determined, collected and archived in order to preserve at least their contemporary representatives before they disappear, as ICH is constantly changing.

All these suggestions lead to a systematic collection of cultural sounds, which has not been done before in the way I hope to achieve. Sound is generally taken as a very broad topic and includes the analysis of its physical properties (such as density and pitch), the evaluation of its effects on human health, its consideration during urban planning processes, and so on. There are several online sound maps of cities such as London, Paris, and Barcelona; however, none has focused on cultural sounds alone. The city of Istanbul has been included in some of the world-wide sound maps, but no map focusing on it exists as of yet. Although not very detailed, there exist a few blogs that deal with the sounds of Istanbul. Therefore, a comprehensive archive for the cultural sounds of the city of Istanbul will be first of its kind and may be the first step towards to a global sonic archive for world cultures.

Increasing the Public Awareness of the Cultural Soundscape

ICH cannot be protected in museums, as mentioned above. But can it be exhibited in museums? Or is it something to exhibit at all? Ruhi Ersoy discusses the types of cultural heritage that can and cannot be

exhibited in museums, in order to understand if exhibiting culture in glass cases can really protect it or just display a frozen version of it. According to Ersoy, exhibiting ICH in a museum means pulling ICH out of its context. Instead of putting ICH in a museum, transforming ICH's place of origin into a museum would be a more appropriate approach in the sense that visitors can experience it in its own context (Ersoy, 2004). Baghli also advocates the idea of rethinking the definition of museums when it comes to the safeguarding of ICH (Baghli, 2004). Ekici, however, summarizes the outcome of the Symposium on Exhibiting the Intangible Cultural Heritage in a Museum in 2004 as follows: there is a consensus on the safeguarding of ICH, and one of the most effective ways of doing so is its musealization, by using recent technology and improving education in museums (Ekici, 2004). He also adds that musealization would not be enough unless ICH elements are sustained or unless the museum has visitors. Tongyun Yin has analyzed the challenges for museums to safeguard ICH in his research sponsored by the Smithsonian Institution and has found several contradictions between the nature of museums and ICH: museums are static, but ICH is dynamic; museums deal with materials from the past, but ICH is about the past, present and even the future; museums are categorized according to their collections (history, anthropology, fine art), but ICH consists of social, natural, cultural, and spiritual values; and lastly museums are places of judgments and decision at every step (such as what to include in a collection, what to exclude, how to interpret or present it), but ICH is completely neutral and directly reflects life itself (Yin, 2006).

Museums, in my view, are not the most suitable places for the safeguarding of ICH, as is also argued by Ersoy, Baghli and Yin. ICH elements need to be maintained in their own context within the society to which they belong. Two points that are reflected in the aims and objectives of the planned exhibition will help to bridge this problem: First, links will be forged between the (static) exhibition space and the (dynamic) urban space of Istanbul through exhibition programming (for example, by means of a "treasure hunt"). Second, the exhibition has the strong potential to make visitors aware of the uniqueness of their sonic culture, which may then lead them to safeguard this very culture and heritage within their daily life. Thus, raising visitors' awareness of sounds, especially of urban ones, will be the major aim of the exhibition.

Generally, we pay little attention to soundscapes, despite their importance in everyday life, at least where western cultures with their strong emphasis on visibility are concerned. However, this may have been different in another time period; with the invention of print, the importance of auditory and olfactory communication decreased (Classen, 1993). In another culture, societies may have different ways of understanding the external world. For example, most indigenous cultures of Latin America are based on the thermal dynamics of lands and bodies (Classen, 1993), the Ongee of the Andaman Islands communicate and cure with smells and control their cosmos with odors (Classen, 1993), and for the Suya of the Brazilian Mato Grosso, hearing is a symbol of social individuals. The reflection of the significance of hearing can be observed also in their language, as they use the verb "to hear" in order to mean "to understand" (Classen, 1993). In western cultures, visual elements are more dominant and visual terms more common, such as "I see", "point of view", "enlighten", and so on (Classen, 1993). Contemporary Turkish culture is also mainly based on visibility, although its roots are to be found in the Ottoman Empire's culture, where sound, such as Qur'an recitals and the call to prayers (Ergin, 2008), was a vital element of daily life. Such sounds play a significant role not only in terms of religion, but also for temporally organizing everyday life. For example, shopkeepers opened and closed their shops according to the call to prayers as they are heard five times at certain intervals.

Since experience design is a powerful communication tool, increasing the awareness of sounds may be achieved by means of an experiential exhibition. Moreover, an exhibition can reach a large population, especially if it is designed as a travelling exhibition. Any moment of our lives can be taken as example of an experience; they are important for shaping our successive behaviors, feelings or thoughts. Henry

James summarizes this idea: “The quality and content of a person’s life is the sum total of what they’ve paid attention to over time” (Shedroff, 2009). Experiences may come in a great variety, from analog to digital, cultural to technological, and individual to interactive. All these experiences interpenetrate into each other in real life. There are mainly six key dimensions that characterize experiences: significance, breadth, intensity, duration, triggers and interaction (Shedroff, 2009). In a potential experiential exhibition, all the principles of experience should be considered, particularly sensorial triggers (taste, sight, sound, smell, touch) and cognitive elements (concepts and symbols) (Shedroff, 2009). Hearing is one of the most important sensual perceptions, and auditory elements not only convey information, but also stimulate emotions and bring back memories. Therefore, the intention of the exhibition is to *communicate with the public through sonic experiences* and make them realize the uniqueness of cultural sounds.

Sounds of Istanbul

Istanbul has always had great importance in bringing together European and Middle Eastern cultures. As a result of being subject to a large diversity in terms of religion, ethnicity and language, but also cultures and traditions, the city has formed and continues to develop a very rich acoustic environment. Today’s daily life in Istanbul is very dynamic and chaotic due to its large population of officially 13.8 million (2013 TÜİK, ADNKS statistics), but unofficially as high as 20 million. Istanbul continues to host people of many different ethnic roots, languages and religions. As the sociologist Ayşe Öncü states, “Akin to all cosmopolitan cities with heterogeneous populations and intermingling of diverse cultures, Istanbul is a study in contrasts rather than uniformity. A plurality of social groups and cultures coexist in Istanbul, often separated from one another as the hard-edged pieces of a mosaic” (Öncü, 1999). This diversity has always been important for shaping the city’s many lifestyles.

As I suggest urgent measures of safeguarding beginning with the recent cultural soundscape, I focus on the daily life of contemporary Istanbul for the purposes of the exhibition project as well as this essay. I divide daily activities in seven categories: food and drink, street professions, sports, events and festivals, religion, transportation, and entertainment and leisure. Some contemporary examples for each of these categories are *çay* (Turkish tea), *boza* (a fermented millet drink), football fans, the commemoration of Atatürk’s death anniversary, the call to prayer, the nostalgic tramway, and playing *tavla* (backgammon).

Tea, having sociological meanings such as hospitality, sharing, and conversation, plays a very important role in Turkish culture (Güneş, 2012). Tea has been served and drunk in Istanbul for the past two centuries and today is found anytime and anywhere in the city. Days begin with tea, continue with tea after the meals, and also end with post-dinner tea. No business starts without offering tea in Turkey. There are many *çay ocağıs* (small commercial tea kitchens) which serve the beverage to shopkeepers in their neighborhood. The preparation of tea includes many acoustic values, such as the boiling water, pouring tea into glasses, the clinking spoons when stirring sugar into the tea, the calls of *çaycıs* (tea seller), and so on.

Another traditional Turkish beverage, usually drunk in winter, with a distinct sonic dimension is *boza*. It is made of millet fermented by yeast and lactic acid bacteria, cooked maize, wheat, or rice semolina/flour (Arıcı & Dağlıoğlu, 2002). *Boza* has been consumed since the seventeenth century over a very large region. Today, in East European countries, in Egypt, on the Balkans and in Turkic countries, similar beverages are still produced (Arıcı & Dağlıoğlu, 2002). *Boza* is generally sold by street vendors who chant a special and high-volume melody. In winter, they walk through the streets of their neighborhoods, while shouting out to see if there is anyone who likes to drink it. Unfortunately, this tradition is very likely to disappear in the foreseeable future, due to a large segment of Istanbul’s population living in gated communities in the suburbs, where *boza* sellers cannot go, and due to developments in the packaging industry. Because of fast consumption habits, durable packages are produced to preserve *boza* for a long time, whereas in the past it used to be sold and served immediately

after production. However, today it is still common to hear *boza* sellers (*bozacı*) in the neighborhoods of the historic peninsula, and this makes a unique contribution to Istanbul's sonic heritage as well as to the contemporary cultural soundscape of the city.

Football is the most popular and most widely supported sport in Turkey. Every week, many fans go to stadiums and watch league matches. There are three big football clubs in Istanbul: Beşiktaş, Fenerbahçe and Galatasaray. Fans of each club compose their own cheers during the matches. It is possible to identify which team is playing only by listening to the cheers audible around the stadiums. If two of these three clubs play, the cheers become particularly loud. Thus, every week during the league's season it is usual to hear the fans' cheers and chants on public transportation, or in the squares when they are on their way to the stadiums or watch the game together.

Atatürk, the founder of Turkish Republic, died on 10 November 1938 at 9:05 in Dolmabahçe Palace, upon which national mourning was declared. Since then, every year on 10 November at 9:05, everything—lessons, meetings, and so on—stops in Turkey, and everybody obeys a minute of silence. By contrast, in car traffic all vehicles honk their horns to commemorate Atatürk's death. At this specific time on that day, horns are the most dominant acoustic elements in the sonic environment of Istanbul as well as in the rest of the country.

The majority of the population in Istanbul is Muslim, but there are also non-Muslims such as Christians of various denominations and Jews. In Istanbul, there are hundreds of mosques, but also churches and synagogues. The calls to prayer are broadcast by the mosques' muezzins five times a day. It is possible to hear a call to prayer from any location in the city. Although church bells can also be heard, the most dominant religious sonic value is thus the call to prayers.

The first tramway of Istanbul, a horse-drawn type, was introduced in 1871. With the development of technology, electrical tramways started to operate in 1914 (Çolak, 2004). However, being such a large city and hosting so many people, Istanbul needed alternative ways of transportation. Today, there are only a few proper tramway lines left, and on just two of them (Beyoğlu and Moda) the nostalgic tramways still work (Çevikayak Yelmi, 2014). The bells of these tramways—especially of the one in Beyoğlu, as the other is almost lost in the sonic urban fabric—are so unique that they immediately orient those who hear it. The sound of the nostalgic tramway of Beyoğlu is indeed considered a soundmark of Istanbul. It symbolizes İstiklal Caddesi, the most popular and often most crowded (pedestrian) street on which it is located, as well as the city itself. This characteristic sound is a unique piece of the sonic heritage of Istanbul and still makes a significant contribution to the contemporary acoustic environment of the city.

The acoustic environment of Istanbul is obviously not limited to the sounds discussed above. My research into collecting of cultural sounds will lead to a detailed archive of the sonic environment of Istanbul upon which the exhibition is to be based. Although the exhibition will play with various sensory experiences and point to connections between the visuality, aurality and even olfactory aspects of everyday practices, as a result of my preliminary research and observations, I assume that the sonic experiences will be the most powerful ones. This is because both sound itself and experiencing an environment evoke emotion and awaken imagination. The exhibition will highlight the most characteristic sounds of the city, such as the tramway's bells, the call to prayer, the sounds of *nargile* (hubbly-bubbly) and the cries of the *bozacı*, by displaying them as exhibition experiences. Sonic experiences may also remind local visitors of their memories related to Istanbul if they are already familiar with the sounds displayed, and notice that these sounds are part of their past, background, identity or family memories. Foreign visitors may establish connections between the exhibited sonic environment and their own hometowns, and draw comparisons or realize similarities, which also results in reconsidering urban sounds. Therefore, choosing the right sounds and designing effective sonic experiences will contribute towards the safeguarding of the sonic cultural heritage of the city by increasing public awareness.

Conclusion

In this paper, I have approached cultural heritage from a sonic perspective, highlighting the significance of cultural sounds as they are part of our identity. I have also emphasized the necessity and the urgency of preserving and safeguarding contemporary cultural soundscapes in the form of an archive. Future soundscapes and the recreation of past soundscapes may, then, be added to these digital or online archives as well. In order to safeguard sonic ICH in a way that is dynamic rather static, as it would be in a museum context, I have argued in this paper that the most effective strategy is to (1) design an experiential exhibition that connects the exhibition space with the urban space within which the sonic ICH is found and (2) through the exhibition and the auditory experiences it offers to increase the public awareness of the significance and uniqueness of cultural sounds, so that present-day visitors and future generations will make efforts towards safeguarding sonic ICH. Finally, I have evaluated the everyday life and living culture of Istanbul from a sonic stand point and how the exhibition may be designed taking into consideration of visitors' background and previous experiences. Departing from this project for safeguarding the sonic ICH of the city of Istanbul, I strongly recommend creating consciousness for safeguarding the sonic culture of the world.

Acknowledgements

I would like to express my profound gratitude and deepest regards to my advisor Asst. Prof. Nina Ergin for her time, patience and valuable comments.

References

- Arıcı, M. & Dağlıoğlu, O. (2002). Boza: A lactic acid fermented cereal beverage as a traditional Turkish food, *Food Reviews International*, 18(1), 39-48.
- Baghli, S. A. (2004). The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage and New Perspectives for the Museum. *ICOM News*, 4, 15-17.
- Classen, C. (1993). *Worlds of Sense: Exploring the Senses in History and Across Cultures*. London: Routledge.
- Cuéllar, J. P. et al. (1996). Our Creative Diversity. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105586e.pdf> (last accessed 19 August 2014).
- Çevikayak Yelmi, P. (forthcoming 2014). Sound Museum of Istanbul. *International Journal of Heritage and Sustainable Development*, 4 (1).
- Çolak, M. (2004). XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Trafik ve Tramvay. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 5, 75-87.
- Ekici, M. (2004). Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi (4-6 Mart 2004, Ankara). *Milli Folklor*, 61, 5-12.
- Ergin, N. (2008). The Soundscape of Sixteenth-Century Istanbul Mosques: Architecture and Qur'an Recital. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 67(2), 204-21.
- Ersoy, R. (2004). 'Performans Teori' Bağlamında Sözlü Kültür Ürünleri'nin Müzelenmesi Sorunu Üzerine Bazı Görüş ve Düşünceler. In Oğuz, M. Ö. et al. (ed.) *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER 2004, 57-67.
- Güneş, S. (2012). Türk Çay Kültürü ve Ürünleri. *Milli Folklor*, 93, 234-251.
- Gürçayır, S. (2011). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma, *Milli Folklor*, 92, 5-12.
- Kato, K. (2009). Soundscape, cultural landscape and connectivity, *Sites:New Series*, 6(2), 80-91.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (2004). Intangible Heritage as Metacultural Production. *Museum International*, 56(1-2), 52-65.

- Kurin, R. (2007). Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention. *International Journal of Intangible Heritage*, 2, 10-20.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *European Journal of International Law*, 22(1), 101-120.
- Metin Basat, E. (2013). Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek. *Milli Folklor*, 25, 61-71.
- Öncü, A. (1999). Istanbulites and others: The cultural cosmology of being middle class in the era of globalism. In Keyder Ç. (ed.) *Istanbul: Between the Global and the Local* (pp. 95-121). Lanham, Boulder, New York and Oxford: Rowman and Littlefield Publishers.
- Russel, R. & Winkworth, K.. (2009). *Significance2.0: A Guide to Assessing the Significance Collections*. Collections Council of Australia.
- Russolo, L. (1967). *The Art of Noise (futurist manifesto, 1913)*. New York: Something Else Press.
- Schafer, R. M. (1977). *Our Sonic Environment and the Tuning of the World: The Soundscape*. Vermont : Destiny Books Rochester.
- Shedroff, N. (2009). *Experience Design: A Manifesto for Design of Experiences*. Experience Design Books.
- Thorogood, M., Pasquier, P. & Truax, B. (n.d.). *Toward an Ontological Representation of the World*.
- TUİK. (2013). ADNKS statistics. Available at: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13425> (last accessed 19 August 2014).
- UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> (last accessed 19 August 2014).
- Westerkamp, H. (1974). Soundwalking. *Sound Heritage*, 3(4), 18-27.
- Yim, D. (2004). Living Human Treasures and the Protection of Intangible Cultural Heritage: Experiences and Challenges. *ICOM News*, 4, 10-12.
- Yin, T. (2006). Museum and the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. *The Ethic Arts*, 6 (in Chinese).

Cultural Heritage Conservation and the National Palace Gardens

Elmas Erdoğan

*Ankara University, Faculty of Agriculture, Department of Landscape Architecture, Ankara, Turkey,
eerdogan@ankara.edu.tr*

Parisa Aliasghari Khabbazi

*Ankara University, Faculty of Agriculture, Department of Landscape Architecture, Ankara, Turkey,
p.aliasghari.au@gmail.com*

Abstract

Historical palace gardens, in addition to being formations reflecting cultural characteristics of the communities they belong to, they also reflect life styles of the people who used these locations and perception of the era and construction techniques. Garden culture, shaped according to human-nature relationships, has changed and developed due to geographic, historical, socio-economical, cultural and living conditions of each era. Palaces, functioned as a living location of state administration and sultans, have turned out to be monuments reflecting the art and architectural understanding of a civilization with distinctive structures. Specifically, Ottoman palaces formed of various buildings were influenced both from areas where western influences were observed prominently environmental changes effects of time. In the scope of this investigation, Turkish garden culture, national palaces and gardens will be scrutinized within the historical process. In this sense, traditional open green space understanding in palace gardens was revealed, and developments and changes of Dolmabahçe Palace, Beylerbeyi Palace and Yıldız Palace and their gardens, which are among the palace gardens of the Ottoman era living up to today, will be evaluated by the resources of the relevant historical photographs, air photographs, historical maps and engravings. Besides changes in Turkish palace gardens, its design principles, structures, mansions, garden structures and palace gardens included in palace complexes was determined in terms of plan organization structural elements and plant design characteristics to discuss preservation problems and conservation issues. Finally, suggestion to be developed will form an example for the studies to be made on the evaluation and preservation of cultural heritage to contribute new approaches on the matter of preservation of palace gardens, and for conveying them to the future generations.

Keywords: *Cultural heritage, palace, garden, Turkish garden*

Introduction

Cultural program of UNESCO is the protection and development of tangible and intangible cultural heredity in the framework of respect to cultural variation. Various standards have been developed to protect UNESCO heritage. Furthermore, various agreements have been approved and put into force for the protection and development of cultural diversity and heritage. Collection and sharing of experience and information acquired in the cultural field is another activity that UNESCO carries on in the cultural area. List of World Heritage Areas is the application developed for preservation of tangible cultural heritage and most recognized UNESCO applications.

Most important indicators and results of the approach and interpretation of UNESCO in the preservation of cultures and transforming them to future generation can be followed up in four

agreements, in two of them are “tangible” and the others two are “intangible”, prepared for the preservation of culture and other negotiations, notifications, conferences and meetings.

Grand National Assembly of Turkey (GNAT), Deputy General Secretariat (National Palaces) is in charge of management, maintenance, repair, restoration and operation as a museum of palaces, mansions, pavilions, museums and historical factories according to international museum studies and conservation standards. National Palaces, which are established during the first years of the Republic, consist of two palaces, three mansions, five pavilions, three museums and two factories along with additions in time. It is the fundamental function of GNAT Deputy General Secretariat (National Palaces) to preserve and restore all these buildings, including their historical objects, by abiding by their cultural and historical background, and enabling visiting them as valuable elements of our national culture by national and international visitors with a modern museum approach. Trip and resting services are rendered in palaces, mansions and pavilions, and factories, which are arranged by meticulous landscaping, with cafeterias and souvenir shops, and cultural activities are arranged including exhibitions, symposiums, conferences, panels, and concerts, etc. On the other hand, all these structures with both decoration, furnishing elements and historical objects, and with architectural characteristics are recorded in the light of contemporary methods by experts, and their restoration and conservation are carried out by experienced and educated masters. Its mission is to “preserve historical and cultural works, which are handed down to GNAT following the declaration of the Republic, and to transfer them to future generations the best way possible”.

Its vision is to keep historical works alive, which it is liable to protect, and to keep open places and works included in their body to national and international visitors with the awareness that these works are parts of the cultural heritage of the entire world. At the same time, National Palaces aims recognition of the mentioned historical heritage in the world scale.

Gardens have been types of sanctuary for centuries for people to avoid distress caused by simplicity in people’s daily lives, and to be together with creatures of the nature. On the other hand, the place “heaven”, is also symbolized by garden. In this context, ideals of people to have a small “Heavenly Place” in their lives in the world have introduced us this art branch.

The root of the word garden is Persian and means “small vineyard”. Which generally defined as a land field where ornamental plants, fruits, vegetables and healing herbs are grown; in addition, where beauty, greenness and relaxing characteristics of the nature are regulated by people. Small or large, open to the environment or enclosed yards or gardens are places reflecting living conditions, economic and cultural levels of societies in certain periods of history and are shaped based on the characteristics of the region they are in. In this regard, diversity of changes and garden arrangements made by people have added many differences to garden art in terms of sensuality and stylistically.

Garden is a green environment that considerably transforms within the process of time. The transformation or elimination of the garden is much easier in comparing to other constructional facilities in case the circumstances have been met. Therefore, the examples which survive up to recent times should be accepted as very valuable and very special ones for the gardening art. Within this context the historical gardens are valuable in ultimate level in respect to reflect the lifestyles of the societies. Nowadays see the most beautiful examples of historical palace gardens existing in Turkey. At the gardens of the palaces living in Istanbul, the historical palace gardens which are formed prior to the XVIII. century is structured much more simple and modest in compare to the ones constructed subsequently and they are designed as exterior backyards in interior and free style in geometric form. Historical palace gardens as of the century of XVIII, being impressed by Renaissance and Baroque gardening arts, have directed to understanding of formal ornamentation. At the midst of the XIX century, such kind of art movement has been dominated over all the movements of art in respect to

whole kinds of ornaments, and at the ends of the 19th century and afterwards, the historical palace gardens under the influences of Naturalistic movement have visualized together with the picturesque ornamentations. Palace gardens having such described specialties, the Beylerbeyi Palace gardens, Dolmabahçe Palace gardens and Yıldız Palace are prominent examples from the point of Ottoman-Turkish gardening art in respect to reflecting the historical background and cultural values.

Material and Method

In this research, historical development of Beylerbeyi, Dolmabahçe and Yıldız Palace gardens, design principles and characteristics used in palace gardens were evaluated. Basic material of the research is Beylerbeyi, Dolmabahçe and Yıldız Palace gardens and the surveys prepared by TBMM National Palaces Head of Department and documentation of the palace and written and visual material prepared about the palaces and their gardens. Based on these data, current resources are analyzed their development through history and current status of palace gardens within the process is revealed. In essence, when it is evaluated systematically, including data collection, assessment and synthesis stages.

Discussion

Beylerbeyi Palace Gardens

It has been a long time since the use of the area where Beylerbeyi Palace is located in Uskudar County in the Anatolian side of Bosphorus as a residential area. This area used to be known as Arhai Foisuai and referred to as Istavroz Gardens during the Byzantine Period. Sultan II. Mahmud built Old Beylerbeyi Palace in the place of Beylerbeyi Palace of today during 1826-1832. Abdulaziz has demolished this Palace and during 1863-1865 built New Beylerbeyi Palace which has lived until today. New Beylerbeyi Palace was built during the Ottoman Empire modernization period. Beylerbeyi Palace was built differently from Dolmabahçe and Ciragan palaces which were built in the 19th century and was used generally to accommodate representatives and foreign guests. Moreover, this palace functioned as a summer shore palace for the emperor and his family especially during spring months. It is known that Sultan Abdulmecit who succeeded to the crown after II.Mahmud used the Old Beylerbeyi Palace as a summer palace. However, Sultan Abdulmecit moved to Ciragan Palace because of a fire that took place in 1851. The palace was not used for a certain period, and demolished later on and Architect Sarkis Balyan built Beylerbeyi Palace that is existing today.

New Beylerbeyi Palace was erected in the 19th century, during the modernization period of Ottoman Empire open to western influences. New Beylerbeyi Palace was generally used to accommodate representatives and foreign state guests. In addition, the emperor and his family used the place as a summer seashore palace during especially summer months. Based on the first construction books of July 1863, construction of Beylerbeyi Palace was completed in 1863-1865 and Sultan Abdulaziz moved to the palace and it was officially opened on April 25, 1865 following a Friday prayer (Dundar, 2008).

Old Beylerbeyi Palace was demolished after the 1851 fire. Sultan Abdülaziz had the current Beylerbeyi Palace erected during 1861-1864. Based on the information gathered from the Ottoman archives, New Beylerbeyi Palace was designed and built by Sarkis Balyan, whose title was mentioned as Mabeyn-i Hümayun Chief Architect and later on mentioned as Sermimar-ı Devlet, and his brother Hassa Architect Agop Balyan. Current Beylerbeyi Palace is a palace complex consisting of a shore palace and structures and mansions connected to it. When generally inspected, it is clear that all units of the palace are arranged on the land as independent from each other. Main structure of the palace is located on shore and other sections are dispersed in set gardens. Sari Mansion and Mermer Mansion are located in the upper section around the large pool, Ahir Mansion, on the other hand, is situated in the back part of the land.

Lime stone and sandstone was used in the construction of Beylerbeyi Palace, erected using a brick piling system. Layout plan of this palace was shaped based on the layout plan of old Beylerbeyi Palace. It is clear that the structures were placed independently within a large piece of land and raising from the sea backwards in settings. The main building of the palace and sea mansions took place in the seashore and other structures are distributed within gardens. Sari Mansion and Mermer mansion are located on the fourth set and around the large pool and Ahir Mansion, on the other hand, is located across from and in the south of these mansions. Structures such as suits of Muslim judges, generals, Baltacılar and Geyiklik, Tavukluk, Hasahir, Kushane, Aslanhane and drug stores do not exist today.

Sari Mansion (Sari Kosk); It is located on the northeast corner of the palace land and on the fourth set. Sari Mansion is situated on the left of the large pool and it is called Sari because of its stones and painting. Sari Mansion is located in a special site and it overlooks a very large area and other units of the palace and large pool completely. It is a mansion made of limestone and is a three-floor building.

There are two rooms in the middle part of the mansion, made of the entrance and saloon, in the north-south direction. The same plan is repeated in each of the two floors. Deep profiled frames surround the facades and in addition, items of bracket stone-shape are set within the frame. There are triplex window groups with semi-circle arches in the front and back facades. There are two symmetrical windows in each side of the door. Windows of vertical rectangular shape are low arched.

Mermer Mansion (Mermer Kosk); The most renown palaces among the old palaces are the structure known as Mermer Mansion or Serdab Mansion. This mansion has been named for its facades covered with large marble sheets and was left from the old palace of Mahmud II era. It is erected on the third set, beyond the large pool and partially within the land and embedded within the fourth set. The mansion was built to cool off during summer months and is called Serdab due to this characteristic. Mermer Mansion has a classical and plane structure and is a one-floor building. There is a large saloon in the middle and there is a room and services in the sides of the saloon. Bricks, marbles and timber are used in the construction. Bricks are used on the walls, marbles are used in the outer facades and inner location decorations, timber on the other hand is used in doors and windows. Bortik Kamhacıyan has built the door and window wood works. The structure has a geometrical plan reflecting the characteristics of the neo-classical style. There is a large saloon in the entrance of the mansion. The rooms located in the right and left sides and small service locations in their back are arranged classically and extremely plainly.

Main Building (Selamlık and Harem building); Main section of the palace is located in the western side of the land and behind a large dock, surrounded by a wall connected to the garden by two monumental entrances and among pilasters and enlivened by triple niches. It is surrounded in the north and south by high walls, having doors and it is bordered with a high set in the east, which it is situated parallel to the seashore in the middle of the first garden at the dock level.

Main building of the palace is a two-storey structure. The palace with approximately 76.45m dimensions has formed a rectangular structure laying in the south and north directions. Beylerbeyi Palace has a symmetrical arrangement and the south part is arranged as a Mabeyn-i Humayun (a portion reserved for men) and there is Harem-i Humayun (harem) in the north and the middle section is Zulvcheyn locations (sultan suites). Facades of the palace, (two-storey structure), reflects the effects of the baroque architecture. It has a plainer appearance in comparison to the 19th century Ottoman palaces. It is seen that western style was used largely in the outer facade of the building, unlike the inner decoration and organization.

Deniz Mansions (Deniz Koskleri); Deniz mansions were erected in pairs in Beylerbeyi Palace dock as Selamlık and Harem. The mansion in the Mabeyn (a portion reserved for men) is called Selamlık Deniz Mansion, and the mansion of the Harem side is called Harem Deniz Mansion. Sea mansions, having a

saloon in the shape of a polygon, lay toward the sea on the dock, and there are small service unites on its sides, and in the garden site, it has an entrance with a large porch covered with domes.

Use of Plant Material in Beylerbeyi Palace Gardens

Based on the botanical design study of Beylerbeyi Palace, it is clear that harmonious compositions were created according to certain rules. Shaft, branching and budding and calligraphic plants with conspicuous characteristics in terms of shape are used in the garden. Plant species are selected from deciduous plants and it was attempted to bring a limitation to the location by selection of coarse textured plants, and thus easy sensation was achieved in the gardens.

Palace garden, containing rather rare and significant plant species, is well-kept today as well. *Magnolia grandiflora* with a monument tree characteristic, beech trees with *Fagus sylvatica 'Atropurpurea'*, *Aesculus blabra*, *Umusglabra 'Pendula'* with hanging branches at the entrance and many other tree and bush species are meticulously taken care of and protected. Set (upper level) gardens, connected the coppice forest at the end of seven-layer terrace thorough a large pool, are decorated with tree species such as *Aesculus hippocastanum*, *Cedrus libani*, *Celtis australis*, *Cercis siliquastrum*, *Chamaerops excelsa*, *Platanus orientalis*, *Quercus robur*, *Tilia argentea*, and bush species such as *Hydrangeama crophylla* and *Laurus nobilis*. It is planned that palace garden will be returned to its original shape during the era of its establishment. Tree shaping by pruning, called topiary, is applied to yew trees and common privet species today (Yaltrık et.al. 1997).

Dolmabahce Palace Gardens

History of Dolmabahce Palace and its close surroundings goes back to pre-Byzantine era. Based on Petus Gyllius's work; it is thought that Pentekontorikon, the place where Pentekontos (ship with fifty oars) was anchored, is Dolmabahce which was a village during that period (Atalay, 2011).

Architect Garabet Amira Balyan started the construction of Dolmabahce Palace in 1844 with the order of Abdulmecid; and it was completed in 1855 following approximately a ten-year work. However, due to Crimean war, moving to the palace took place in June 1856. Dolmabahce Palace was the location of Abdulmecid's rule for 15 years, and Abdulhamid II spent the first years of his first emperor years, found it unsafe, and moved to Yildiz Palace in 1877. His follower Mehmet Resad V. (1909-1918) resided here during his reign. Dolmabahce Palace is a structure erected during the existence of modernization efforts and opening to the west, in order to introduce Ottoman Palace organization to the understanding of the art of the century.

A radical change was experienced with the movement of emperor residence from Topkapi to Dolmabahce following the completion of Dolmabahce Palace in 1856, and this turned out to be a milestone in the urban history of Istanbul which meant that the center of the city had changed. The palace was opened with a spectacular ceremony, and this reflected that for the first time, a movement was achieved from stone and long lasting materials to heavy and splendid large structures, leaving house types that are gardened, light and with national characteristics in the form of mansions and manors; and this was a new and significant change and stage in the Ottoman dynasty tradition.

Palace gardens are arranged in five sections. A fountain pool, with its corners rounded, and various foreign plant species decorate Hasbahce, developed symmetrically between the treasury gate and Selamlık (a site reserved for men) entrance. There is a pool in Kusluk Garden behind the Muayede Hall, and the garden is shadowed with tall *Tiliatomentosa* and *Castanea sativa* and the ground is covered with grass in patches. There is a fountain pool in the middle of Harem garden, a sunny location and decorated with *Magnolia grandiflora* trees.

This garden is also known as Mabeyn garden or Selamlık garden and is situated between the treasury door and palace building entrance. Hasbahce is the entrance of Selamlık suite, where Ottoman emperors

carried out state businesses and accepted statesmen and ambassadors, and it reflects baroque style up to a point with the effect of the west. However, rather than in botanical usages, traces of this effect are seen in the roads spreading in a radial shape from the pool in the middle of the garden towards the surroundings and in plant stalls. A pool, located in the main axial that lie parallel to the sea, and seasonal flower-beds, formed in the surrounding of the pool in a circular shape, turn out to be the main elements of the arrangement. This pool has an octagonal shape with its corners rounded and displays the baroque style. Inclusion of water elements in gardens was significant for Ottomans and such a pool was built in the middle axial of Hasbahce, despite of the presence of a sea in a close proximity (Mutlu, 2006).

Marbles were used in the surroundings of the pools in the garden, lighting posts, sculptures, axial symmetric arrangement, flowerbed arrangement and plants shaped with the 'topiary' art reflect the western style formal garden effect.

Hasbahce Garden; The other section influenced from the west in terms of garden arrangement is Hasbahce garden, where the emperor lived with his family and relatives. In the contrary to Kusluk garden, it is arranged formally and carries the traces of the baroque garden style. The garden, which is surrounded by high walls at the land site of the L-shaped block making up the harem section, includes a style of an inner yard. This inner yard having a geometrical arrangement owing to the oval fountain pool in the middle, exists with a gentle slope, not allowing symmetrical arrangement with its marble roads and shadow providing huge trees.

Kusluk Garden; The only example of "kusluks" existing today is Dolmabahce palace kusluk, having the same function. The garden, where Kusluk building is located behind Muayede Saloon, seems natural. Kusluk garden is made of cages and perches, where thousands of birds feed, a bird hospital and Kusluk mansion. Resources report that various animals walk around freely ever since the old times in the palace garden. The most significant structure ensemble lasting until today, is the structures of the Kusluk garden of Dolmabahce palace, in terms of animals in Ottoman palace gardens as a lifestyle. The pool with grotto in the garden is rather interesting (Yaltrık et.al 1997).

Valide Sultan Garden; this garden is in the shape of an inner courtyard, with oval or semi-circle pools in the middle, and in a geometrical arrangement but their perimeters are surrounded. These inner courtyards are not open and do not have a wide perspective unlike Hasbahce. Therefore, gardens on the landside of the palace are characterized as an 'Ottoman palace garden' owing to their structural settlement and a private living understanding. Relationship of these gardens with the western gardens, having a wide perspective and open vista, turns out to be only the geometrical shapes of flowerbeds. During the application of the project to the garden, which was designed in 1978, a sera was unearthed in 1985, at the bottom of the wall by Sunnet mansion, and a sera location was allocated according to the ruins for the restoration of the area. This area restored by the technical personnel of the national palaces and was used as a cafeteria for a certain period which is using by gardeners today.

Use of Plant Material in Dolmabahce Palace

Dolmabahce palace garden, arranged as a neo classical and baroque garden style, is among the gardens reflecting the western influence the most. This characteristic of the garden is displayed in plant arrangement in the plant varieties and flower stalls, known to be brought from foreign countries. Nevertheless, baroque's balanced plantation principle was disregarded, by arranging the plants generally informally which is typical in Turkish gardens and its symmetrical effect on the stalls did not reflect on botanical materials, and topiary art, observed in other 19th Century palace gardens were not included extensively in Dolmabahce palace garden.

Dolmabahce palace's most glorious garden Hasbahce, with the arrangement of flowerbeds, shapely *Taxus baccata* and *Buxus sempervirens* is the section expressing the effect of 19th century European gardens. There are *Lagerstroemia indica* trees, *Magnolia grandiflora*, *Picea pungens*, *Picea pungens* 'Glauca pendula', *Sequoia sempervirens* around the pool with mute swan.

Dolmabahce palace garden includes plant varieties such as *Cedrus deodora*, *Aesculus carnea*, *Magnolia grandiflora*, *Platanus orientalis*, *Taxus baccata* and *Fagus silvatica* 'Atropurpurea'. Remarkable views attempted to be created by using *Lagerstroemia indica*, which could be regarded to be calligraphic plants in various areas of the garden. Trunk and branching shapes, created by losing leaves especially during autumn and winter, emphasizes this remarkable view even more intensely.

There are very precious trees and bushes in Dolmabahce Palace. The only sample of *Cunninghamialan ceolata* and *Buxus sempervirens* "Rosmarinifolius" in Istanbul exists in this garden. Furthermore, delicate examples of *Araucaria araucana* and *Podocarpus macrophyllus* and well-developed examples of *Picea smithiana* are observed as well (Figure 15, 16) (Yalçınk et.al, 1997).

Yıldız Palace Gardens

Yıldız Palace is the last palace compound of the Ottoman Empire located on a hill dominating Bosphorus in Besiktas County and on a hillside between Besiktas and Ortakoy, covering an area of 500,000 m². This is a palace complex enclosing the entire hillside between Besiktas and Ortakoy starting from the shore until Besiktas Hill and made of mansions, management structures and parks within a garden and coppice forest.

It is observed that mansion sections of the palace were used as residences during Sultan Abdulhamid II Era, and various structures used as state offices, theater, museum, library, and workplace are positioned dispersedly within the garden. Yıldız Palace was surrounded by high walls and developed around three yards. In the first yard, there are Large Mabeyn, Çit Pavilion, Yaveran Division and Armory; in the second courtyard, harem structures, Gedikli Bondwomen Section and a theater are located; and in the third yard there are Ceremony and Şale Mansions. In the section remaining out of the walls of the palace, on the other hand, there are Hamidiye Mosque, Kiler-i Hümayun and Clock Tower. Malta and Cadir mansions are located in Yıldız Coppice Forest. Arrangement date of parks and gardens goes back to 1850's. The palace complex comes up to 50 hectares including its structures and gardens, and has come in sight as a unique value made of rustic pools designed in different sizes and forms, greeneries and orangery, resting mansions, metal pergola and summer houses. There was no geometry and axial regarded in the relation of structures with each other and location formation, and there was spontaneity in especially joints and connections. Thus, a type of enlarging-street texture has come up by sporadic little squares.

First Courtyard

First courtyard, starting from the front of Large Mabeyn, is bordered with Çit Pavilion at the north, Yaveran Section at the east, and with Harem Door at the north east side. Yıldız Palace was designed and constructed by many architects in different periods. Garden arrangement in the first yard was applied in the surroundings of Large Mabeyn, Çit Pavilion, Harem Door and Yaveran Section. Large Mabeyn (1865-1866) and Çit Pavilion were built during Abdulaziz Period, and Yaveran Section and Harem Door were erected during Sultan Abdülhamid II Era. There is no clear information about the construction date of the structures other than Large Mabeyn (Batur, 1995).

Shady areas have been generated with tree groups in the area, where Large Mabeyn and Çit Pavilion are located; paths have been arranged to enable walking in the garden and movement and vitality has been achieved by flowers.

One of the most significant water structures in the garden, which is located at the south west of Cit Pavilion and designed by Architect Raimonda D'Aronco, is the fountain. This fountain is an example that ran water fractionally until that era. All fountains erected during Ottomans were functional, and then came their aesthetic characteristics.

In the first yard, mostly tall trees and bush species were used. Moreover, sections were formed and color effect was achieved by seasonal flowers.

Second Courtyard Plant Material Usage

In this courtyard, there are trees and bushes including *Acer negundo*, *Aesculus hippocastanum*, *Celtis australis*, *Diospyros virginiana*, *Eriobotrya japonica*, *Ficus carica*, *Lagerstroemia indica*, *Malus floribunda*, *Prunus persica*, *Berberis juliana*, *Chaenomeles japonica*, *Forsythia viridissima*, *Ligustrum indicum*, *Syringa vulgaris*, *Viburnum tinus*, *Wisteria sinensis*, *Cedrus deodora*, *Chamaecyparis lawsoniana*, *Cupressus arizonica*, *Picea abies*, *Picea pungens*, *Taxus baccata*, *Chamaerops excels*.

Second Courtyard

It is the second yard situated between the Orangery Mansion and small Mabeyn when entered to the palace garden through Harem Door. There is an orangery at the north west of this yard and Small Mabeyn buildings are located in the north east section. According to archive documents, it is known that Small Mabeyn and orangery structures were designed by Architect Raimonda D'Aronco during 1895-1896 (Altner, 2008).

Second Courtyard Plant Material Usage

Mainly tall trees are located in the plant design of the second courtyard. In this yard, there are trees and bushes including *Acer pseudoplatanus*, *Magnolia grandifolia* (Manolya), *Malus communis*, *Rhamnus alaternus*, *Ligustrum ovalifolium 'Aureum'*, *Rosa sp.*, *Cupressus arizonica*, *Cryptomeria japonica*, *Taxus baccata*, *Chamaerops excels* (Yaltrık, Efe, Uzun, 1997).

"Hasbahçe" Section

"Hasbahçe" surrounded by high walls was built during Sultan Abdulhamid II era for usage by the Sultans and their relatives. Private gardens, regarded as inner gardens of the palace, reflect design characteristics of English "natural" garden style.

The most important component in the main set of the garden is "hamidiye" pool which is 300 meter-length generated for sailing (Salman, 1999). On a natural looking artificial island within the pond, the Island Mansion, bridges erected at the narrowing sections of the pool, grotto and cascades utilized at the locations where the bridges are connected with the land, and waterfalls generated to add movement to placid pool water are components and structures to create natural appearance in the garden.

Third Yard Private Garden Plant Material Usage

The private garden is rather rich in terms of plant diversity. The private garden is one of the gardens where richest plant diversity of the era in terms of plant material is included, brought from Europe specifically by Sultan Abdulhamid II.

Plant species included in the private garden are; *Acer pseudoplatanus*, *Aesculus x carnea*, *Aesculus hippocastanum*, *Ailanthus altissima*, *Celtis australis*, *Cercis siliquastrum*, *Eriobotrya japonica*, *Fraxinus angustifolia*, *Magnolia grandifolia*, *Malus communis*, *Malus floribunda*, *Morus alba*, *Morus nigra*, *Platanus x*

acerifolia, Populus nigra, Prunus persica, Quercus macrocarpa, Quercus robur, Robinia pseudoacacia, Tilia argentea, Euonymos japonicus, Fatsia japonica, Hibiscus syriacus, Laurus nobilis, Ligustrum indicum, Rosa sp., Abies bornmulleriana, Calocedrus decurrens, Cedrus atlantica, Cedrus deodora, Chamaecyparis lawsoniana, Cryptomeria Cupressus arizonica, Cupressus sempervirens, Picea abies, Picea pungens, Pinus nigra, Pinus pinea, Pinus slyvestris, Taxusbaccata, Thuja plicata, Chamaerops excels.

Conclusion

Historical palace gardens, studied in the research scope, are significant for today's users and future generations as cultural heritages. Moreover, historical palace gardens function significantly in terms of culture, refractive and tourism, due to the quantitative and qualitative plant material that they contain, and due to structuring in different eras and being influenced by various art movements. As in any art forms, garden art has developed in the historical process within the frame of various concepts. Variation in culture, religious beliefs and life style has been elements for garden art formation and development.

18th century is an era when reform movements were started to be experienced in the Ottoman Empire. This era, which is considers as westernization attempts, was a preparation period in terms of restructuring economy and activities, in addition to architectural areas and thus changes were experienced in garden styles as well.

Basic characteristics of the Turkish palace architecture are that units in a palace complex are gathered in separate structures, and mansions and summer palaces make up the main element. This characteristic started to change in the 19th century and significant units were built in a single building, by considering organization and function of the palaces. However, as it is observed in Dolmabahce Palace, which is the first and most important representative of this new insight, some additions were made based on need. Despite of these additions, the main integrity of the palace, which was built according to this new insight, has maintained the characteristic of the structures. In this case Beylerbeyi Palace displays the same characteristics. Despite of the fact that Beylerbeyi Palace seems like a structural community, made of mansions and other buildings, which did not affect the integrity of the palace. The mentioned buildings are built for recreation, viewing and additional services.

On the other hand, plant design elements, , are diversified in terms of art movements that are affective on their arrangements in palace gardens and due to diversifications. Since they are summer palaces, Dolmabahce and Beylerbeyi Palaces, display ever green tree density and at the same time they have more regular plantation and formal shaped plant material. This arrangement applies a style, which does not display plantation near buildings, and to create shadowing areas in gardens and at the same time the building receives sun light during winter months. Furthermore, they stand out due to the movement, effective in the period when they were established.

One of the main structural elements in examined palace garden arrangements is the pools. The pools have fountains, cascades, grottos or waterfalls and are the leader of the trend which they reflect. One of the other equipment element, related to water usage in gardens, turns out to be the fountains. Fountains, decorated with art details of the era, are used inside the gardens or in garden walls. Fountains, softening the effects of large and high walls, reflect the functionality characteristics of the landscaping.

Historical palace gardens, investigated in the scope of the research, are extremely important for today's users and future generations since they are cultural heritages. Moreover, they function in daily use culturally both in recreation and touristic aspects, and quality, quantity, structuring in different eras were influenced from different art movements improve their significance.

As in any art branch, garden art has developed within the historical process in the framework of different concepts. Culture, religious beliefs and lifestyles and social developments have turned out to be the factors effective in surfacing of garden art directly.

Magnificence of palace main structure of Dolmabahçe Palace, use of transparent railing enabling integrity with the sea and garden, pool fittings included in each garden, use of vases and statues, formal pit application and deciduous tree use illustrate the effects of Neo-classical and Baroque garden styles. Set gardens in Beylerbeyi Palace exhibits innovative perspective of western influences and shaped pit arrangements included in the gardens, and evergreen and deciduous tree arrangements, which are sometimes planted symmetrically and sometimes dispersedly, and animal statues used symmetrically as spot highlighter in general illustrate these effects. A large pool looking like a brook, and natural ground laying, garden kiosks, bird cages and plant material use reflecting the natural quality of Turkish gardens.

One of the structural components remarkable in the arrangement of palace gardens is pools. Pools are sometimes combined with water jets, sometimes with cascades, grottos or waterfalls and come forward as the leader of the movement that they reflect. Another structural component related to water use in the gardens is fountains. Fountains, engraved with art details of the era, confront us sometimes by sole use in the garden and sometimes by uses on garden walls. Fountains soften large and high effects of walls with this usage and reflect the functionality characteristic of landscaping as well. When the palace gardens are evaluated in terms of maintenance services, it is clear that Dolmabahçe, Beylerbeyi Palaces are cleaner and well-kept in comparison to Yildiz Palace.

Since the palaces and their gardens together form an integrity reminding their period, care must be taken for protection of living and landscape components making up the garden. Fitting components such as sitting units, statues and fountains must be positioned in their locations when they were erected in their period by making use of the old engravings and photographs in the scope of restoration works. Maintenance of garden structures including bird cages, orangery and pergolas situated in the historical palace gardens should be carried out periodically and their functionality must be assured.

Plant species used in Turkish Palace gardens must have an informative usage. Introductory boards, introducing national and exotic species, must be placed and plant names must be determined. Daily utilization areas such as restaurants and cafeteria located within the palace gardens must have aptness characteristic with the location they are in.

Historical palace gardens are important cultural assets in case of reflecting lifestyle of the “hanedan” and open air usage of their periods that has to be transformed to future generations. However, as the plant material is living and changing rapidly, it’s hard to conserve so, all the components of the gardens should be sensitively protected with the changes throughout the history by special indications.

References

- Atalay Secen, E. (2011). *19 Century Design Principles of Dolmabahçe Palace and Bayıldım Gardens and Its Plant Restitution*. PhD thesis, Ankara University, Institute of Science, Ankara.
- Dundar M. (2008). *Beylerbeyi Palace*. PhD Thesis, Ankara University, Institute of Science, Ankara.
- Erdoğan, E. (2007). Dolmabahçe Sarayı bahçesi bitkisel tasarım ilkeleri. *Dolmabahçe Palace on 150th Anniversary of International Symposium Abstract Book*. (pp.291-315). Istanbul.
- Yaltrık F., Efe A., Uzun A. (1997). *Exotic Trees and Shrubs in Istanbul Park Gardens*. Istanbul: Asphalt Factory Press.

Bölgesel Halk Giyim Kuşamının Öneminin Yitirilme Nedenleri ve Koruma Altına Alınması Gerekliliğine İlişkin Öneriler

Fatma Koç

Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Gölbaşı, Ankara, Türkiye, fatmaturankoc@gmail.com

Emine Koca

Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Gölbaşı, Ankara, Türkiye, kocaemine@gmail.com

Öz

Giysiler, bir kültürün farklılık anlayışının en belirgin ve en sert iz noktalarından biridir. Kişilik özellikleri ve değişiklik ihtiyacı olduğu kadar kültür ve medeniyet alanlarındaki hareketlilik, ekonomik olanak ve olanaksızlıklar, eski malzemenin bulunamaması, değişen beğeniler, zevkler, teknolojinin ilerlemesi, görünürlüğün ve ulaşılabilirliğin artması, moda vb. oluşumlar giysi ve giysilere ilişkin değişimleri etkileyen en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnografik malzemeler içerisinde yer alan, giyim kuşam ürünlerine bakıldığında yurdumuzun her yerinde yörenin kendine has özelliklerini içeren şekil, yapı ve kullanım özelliği açısından farklı olarak oldukça önemli bir zenginlik olduğu bilinmektedir. Giysiler bir dönemin, bir ülkenin, bir topluluğun veya bir kişinin özelliklerini gösteren önemli objelerdir. Söz konusu giysilerin saklanması, belgelenmesi ve korunması açısından müzelere, kültürel çalışmaları destekleyen kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. Küresel moda ile estetik anlayışının hızla değişmesi ve kültürel değerlere farklı bakış açılarının gündemde olması ile bölgesel halk giyim kuşamına ilişkin değerlerin yitilmesi durumu söz konusudur. Bu durumun oluşmasının engellenmesi veya durdurulmaya çalışılması günümüz koşullarında söz konusu değildir. Ancak geleneksel toplumlarda yörenin insanı tarafından oluşturulan, kültürel mirasın bir parçası olduğunu düşündüğümüz halk giysileri ve bunlara ilişkin kuşanma biçimlerinin önemlerinin azalması, değerlerinin yitilmesi ve hızlı bir biçimde yok olmasına yönelik nedenlerin belirlenmesi ile söz konusu kültürel mirasın öğelerinin belgelendirilmesi ve korunma altına alınması sağlanabilir. Bu çalışmada; yazılı kaynaklar ve araştırmacılar tarafından yörelerde yapılan araştırmalarda belirlenen bilgi ve belgeler ışığında; giysilerin kullanımdan kalkması, orijinalliğinin bozulması, yozlaştırılması, el değiştirmesi, parçalarının kaybolması veya orijinal kullanım biçimlerinin ortadan kalkma nedenlerinin nelerden kaynaklandığı, işlevleri, hangi ortam ve şartlarda giyildiği ortaya konularak, neden koruma altına alınması gerekliliği 5N1K yöntemi ile ele alınarak açıklanmaya ve konuya ilişkin öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Halk giysileri, kıyafet, giyim kuşam, kültür, koruma*

Giriş

Tarih boyunca ait oldukları toplumların sosyal, kültürel ve coğrafik özelliklerini hatta yaşam felsefelerini yansıtan giysiler, insanlık tarihinin gelişim belgeleri arasında yer almaktadır. İnsanlar önce vücudu korumak gerekliliği ile oluşturdukları giyinmeyi yani örtünme ihtiyaçlarını fark ettikten sonra, zaman içinde giysilere anlam yüklemeye başlamışlardır. Geçerli olan değer yargıları, kabul edilen inançlar ve töreler ile şekillenen giysilerin obje, renk, biçim, kullanım usulleri, giyinme üslubu tüm toplumlarda kompleks bir yapı ile oluşturulmuştur.

Tarihi süreç içerisinde giysiler, kişisel, toplumsal, sosyal, sanatsal ve estetik değerler ile bütünleştirilerek her toplum için farklı özellikleri olacak biçimde çeşitlendirilmiştir.

Etnografik malzemeler içerisinde yer alan, giyim kuşam ürünlerine bakıldığında, yurdumuzun her yerinde yörenin kendine has özelliklerini içeren biçim, malzeme ve kullanım özelliği açısından oldukça farklı bir zenginlik olduğu bilinmektedir. Bölgesel konum, ekolojik özellikler, yaşam şekilleri, inançlar, etnik özellikler vb. etkenler giyim kültürünü çok çeşitli boyutlarıyla etkilemiş ve geliştirmiş olduğu için, giysiler bir dönemin, bir ülkenin, bir topluluğun veya bir kişinin özelliklerini gösteren önemli objelerdir. Tyrchniewicz ve Hicks (1979) Kanada halk giysileri konulu çalışmalarında, giysiler ile ilgili yapılan araştırmalarda giysilerde kullanılan malzemeler, renkler ve giysi parçaları ile giyinme şekillerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır. Ayrıca giysilerin coğrafya, din, sosyal statü, cinsiyet gibi toplumların etnik özelliklerini belirleyici önemli ipuçları taşıyan, toplumlararası bağlantı sağlayan ve sosyal bir araç konumunda da kullanılan önemli göstergeler olduğunun üzerinde durmuşlardır.

Her toplumun giysileri, üzerindeki herhangi bir imge, işaret veya giyinme biçiminden kaynaklanan özelliklerin içine gizlenmiş, kullanıldığı toplum tarafından algılanabilen anlamlar ve mesajlar yansıtmaktadır. Bir tür iletişim dili olarak bu özellik, toplumsal ve bireysel özelliklerin tanımlanması ve anlamlandırılmasında giysilerin önemli bir kaynak olmasını sağlamaktadır. Bu açıdan giysiler ve giyinme biçimlerinin daha geniş bakış açısıyla incelenerek öz nitelikleri ile belgelendirilmesi gerekliliği daha da önem kazanmaktadır.

Kültürel anlamı açısından düşünüldüğünde giyinme, gelenekli toplumlarda bir önceki kuşağın bedeni üzerinde başlayıp değişikliklerle bir sonraki kuşağın bedenlerine aktarılan ve diğer kuşaklarla devam ettirilen bir yolculuk gibidir. Bir toplumda bedenler üzerine yerleştirilen giysiler ve giysilere ilişkin davranışlar bütünü, diğer toplumlar tarafından veya aynı toplumdaki farklı kuşaklar tarafından anlamsız bulunabilir. Gelenekli toplumlarda bedenler üzerine yerleştirilen giysi parçaları, giysi katmanları, süsleme unsurları, renkler ve biçimler bireysel değil toplumsal çizgiler gibidir. Oluşturulan her bir obje veya davranış biçiminin bir anlamı olduğu düşünülmelidir. Bu nedenle giysiler, ait olduğu toplumun yaşam biçimi, kültürü, inançları vb. pek çok şey hakkında bilgi edinilmesinde ipuçları verebilecek nitelikte görsel ve dinamik unsurları olarak görülen, toplum kültürünün gerçek bir yansımasıdır.

Bu çalışmada; yazılı kaynaklar ve araştırmacılar tarafından yörelerde yapılan araştırmalarda belirlenen bilgi ve belgeler ışığında; giysilerin kullanımdan kalkması, orijinalliğinin bozulması, yozlaştırılması, el değiştirmesi, parçalarının kaybolması veya orijinal kullanım biçimlerinin ortadan kalkma nedenlerinin nelerden kaynaklandığı belirlenerek, giysilerin işlevleri, hangi ortam ve şartlarda giyildikleri ortaya konularak, neden koruma altına alınması gerekliliği 5N1K yöntemi ile açıklanmış ve konuya ilişkin öneriler getirilmeye çalışılmıştır. Günümüzde teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı küresel kültürel tutumların Dünyayı günden güne tek biçimli hale getirmekte olduğu düşünüldüğünde, bu çalışmada önemini ve öz değerlerini yitiren kadın halk giysilerinin koruma altına alınma gerekliliğine ilişkin ne, ne zaman, neden, nasıl, nerede, kim tarafından oluşturuldu/çağı gibi sorularına cevaplar aranarak öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Bölgesel halk giyim kuşamının önemini yitirmesi ve kullanımdan kalma nedenleri; modern yaşama geçiş ve yaşam tarzlarındaki değişim, teknolojik gelişmeler, kaynakların kullanımı, ekonomik ve sosyolojik faktörler, küreselleşme, kültürel politikalar gibi pek çok etkenden kaynaklanmaktadır. Konuya ilişkin sorunların ve çözüm önerilerinin getirileceği 6 grup öncelikli etken belirlenmiştir. Bu etkenler somut ve soyut etkenler olarak iki başlık altında gruplandırılmıştır. Soyut etkenler; "küreselleşme ile birlikte giysilere ilişkin kültürel değerlerin önemini yitirmesi", "giysilerin yozlaştırılması" ve "moda bilincinin yaygınlaşması, modern ve pratik giysilerin gündemde olması",

somut etkenler; “giysilere ilişkin yörelere ait orijinal malzemelerin bulunamaması”, “giysi parçalarının kaybolması, kullanımdan kalkması, kullanım özelliklerinin değişmesi” ile “müzeleme, saklama, koruma ve onarım” sorunu olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada halk giyim kuşamının önemini yitirmesine neden olan soyut etkenler 5N1K yöntemi ile açıklanarak, çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Bir bildiri kapsamı çerçevesinde ele alınacak olan çalışmanın zorunlu kısıtları açısından düşünüldüğünde bu çalışmada soyut etkenler olarak belirlenen sorunlar ele alınarak çözüm önerileri üzerinde durulacaktır. Somut etkenler ile ilgili sorunlar ile çözüm önerileri kapsam dışı bırakılmıştır.

Çalışma temel olarak iki açıdan önem arz etmektedir. Birincisi, günümüzde giderek önemi ve kullanım alanlarının azaldığı belirlenen yöresel halk giyim kuşamının korunması ve belgelendirilmesi gerekliliğini vurgulamaktır. Konuya ilişkin getirilen önerilerin ulusal ve kültürel değerlerin kalıcılığına ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynayacağı ve araştırmacılara yol gösterici zemin oluşturacağı ikinci önemli katkı olarak düşünülmektedir.

Bulgular ve Yorum

Halk giysilerinin oluşturulmasında pek çok açıdan günümüzdeki kadar özgür davranmak söz konusu olamadığı bilinmektedir. Giysilerin biçimlenmesi, kullanılan malzemeler, giyinme usulleri, süsleme unsurları veya kullanım yerleri toplumun ortak normları doğrultusunda belirlenmiş, kişisel düşünceler ile fikirlere yer verilmesi engellenmiştir. Bu durum toplumların yüzyıllarca aynı biçimleri korumalarını ve kullanmalarını gerektirmiştir. Bu yapı bazen basitçe ve birbirinden net bir şekilde ayrılabilen, bazen de karmaşık bir durumu ortaya koyarak toplumların giysi kültürünü oluşturmuştur. Bölgesel kimliğin göstergesi olarak kullanılan giysiler, elbette toplumun içinde yaşayan insanlara ne anlam ifade ettiği sorusunu ortaya çıkartacaktır. Çünkü giysiler, görsel farklılıklarının yanı sıra anlamsal farklılıkları ile bölgesel kimliklerini kazanmıştır.

Antropolog Mead (1963) kültürel anlamalar üzerine yapmış olduğu çalışmasında “ilkel bir kabilenin bir başka kabileden almış olduğu bir olguyu, örneğin bir dans figürünü aldığı anda, bu formun daima değişik bir sosyal ve kültürel anlamlar üzerine oluşturulduğu ve bu yüzden objelerin hiçbir zaman bire bir aynı olmadığı” tespitinde bulunmuştur. Söz konusu tespit, birbirine çok yakın topluluklarda bile halk giysilerinde görülen farklılıkların en önemli nedenlerinden birine örnek olabileceği söylenebilir.

Halk giysilerinin kullanıcıları, giysileri vasıtasıyla yalnızca geleneklerinin, toplumun kültürel özelliklerini ve değerlerinin yansıtılmasını değil, kendi duygu, bilgi, düşünce, zevk, inanç ve heyecanlarını da dile getirirler. Bu nedenle, bir giysi kullanıcıya ait bir takım mesajları yansıtması ile kişisel, diğer yandan ait olduğu dönemin insanların hayata bakışını, değer yargılarını, kültür ve medeniyetini yansıtması ile toplumsal belge niteliğini kazanır. Dolayısıyla bu belgeleri oluşturan her özellik ayrı bir önem taşımakta ve belgelenecek korunması gerekmektedir.

Her biri ayrı değer taşıyan halk giyim kuşamına ilişkin giysilerin önemi ilgili platformlarda vurgulansa da, bu giysilerin kullanılmaması, orijinalliğinin bozulması, yozlaştırılması, el değiştirmesi, parçalarının kaybolması veya orijinal kullanım biçimlerinin değişmesi önlenememektedir. Günümüzde bazı yörelerde örf, adet ve geleneklere bağlı olarak az da olsa yaşatılmaya çalışılan bu giysilerin, işlevsel açıdan önceki kullanım biçimleri veya kullanım alanları bulunmasa da, halk arasında kültürel zenginliğin önemli maddi varlıkları olarak görülmeleri önemlidir. Bu önemin sürekliliğini sağlamak ancak bu değerlerin öneminin yitirilmesine neden olacak etkenleri belirlemek ve önlemler almakla mümkün olabilecektir.

Küreselleşme ile birlikte giysilere ilişkin kültürel değerlerin önemini yitirmesi

Ne?	Küreselleşme ile kültürel değerlerinin önemini yitirmesi
Ne Zaman?	19. yüzyılın ortalarından 1950'lere yavaş 1950'lerden günümüze hızlı bir şekilde
Neden?	Küreselleşme sürecinde sanayii, tarım, teknoloji ve iletişim araçlarındaki gelişmeler ile tek tip yaşam tarzının tüm Dünyada aynı anda benimsenmesi sonucunda küresel kültür oluşması ve yerel kültürel değerlerin önemini yitirmesi
Nasıl?	Batı modası, sanayi ve tarımın gelişmesi, ulaşım ve teknolojinin getirdiği yenilikler, eğitim düzeyinin artması, köyden kente göçlerin artması, kültürün elektronik ortamlarda yaygınlaşması
Nerede?	Büyük şehirlerde daha hızlı, kırsala doğru daha yavaş
Kim?	Şehir merkezlerinde daha çok, kırsala doğru daha az kişi tarafından

Ne?

Günümüzde toplumumuz bir kültürel değişim süreci içerisinde. Bu değişim, gerek yeni teknolojilere ve tüketim alışkanlıklarına ayak uydurmak, gerekse çağın diğer gereklerini yerine getirmek ve dolayısıyla küreselleşme sürecine uyum sağlamak biçimindedir. İçli (2001) küreselleşme kavramını "bir yandan toplumlarının birbirine benzeme, buna bağlı olarak tek bir küresel kültürün ortaya çıkma süreci olarak tanımlarken, diğer yandan toplumların kendi farklılıklarını ifade etme süreci olduğunu ve ayrıca küreselleşmenin evrensellikle yerelliğin karşıtlığı olarak değil, yerel ile evrenselin aynı anda ve birlikte oluşumunu belirten bir kavram olarak ifade edildiği" şeklinde tanımlamıştır.

Koşulların değişmesi toplumun içinde şekillenen kültürel öğelerin değişmesini de beraberinde getirir. Toplumların kültür değerlerinin en önemli kısmını, öncelikli olarak görülen belge nitelikleri ile giyim kuşam ürünleri oluşturur. Halk kültürü ürünleri küreselleşmeyle birlikte hızla değişmeye, hatta yok olmaya başlamıştır. Kültür bir toplumu oluşturan kişileri ve onları birbirine bağlayan dillerini, dinlerini, sanatlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim süreçlerini, gelenek ve göreneklerini içine alır yani toplumu var eden tüm değerlerini kapsar (Limon, 2012). Halk kültürü kaynağını halktan alan halkın yaşama biçimini yansıtan kültürel etkinlik biçimidir. Kitle kültürü sanayileşme ve kentleşme kültürünün bir sonucu olarak, yalıtılmış ve soyutlanmış insan gruplarının standartlaşmış, tekdüze kültürel oluşumlarıdır (Güngör, 1996). Küresel kültürün etkisiyle, günümüzde giyim-kuşam anlayışı halk kültürünün etkisinden çıkarak, kitle kültürünün etkisine girmiş ve birbirinden farklı olma durumundan kurtulup birbirine benzeyen bir yapı içerisinde şekillenmektedir.

Ne Zaman?

19. yüzyıldan itibaren pek çok dünya ülkesi ile birlikte hızlı bir kültürel değişim ve gelişim süreci geçiren ülkemizde özellikle son elli yılda, çağlar boyu biçim ve özelliklerini sürdürebilen söz konusu giysilerin kullanımı hızla azalmış, günümüzde ise birkaç kırsal yerleşimde veya nostaljik amaçlı kullanımlara rastlanmaktadır. Bu kullanımlarda bile giysilerin birçok özelliğinin bozulduğu, kullanım biçimlerinin değiştiği ve yozlaştırma dikkati çekmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk halk kültürü çalışmalarını desteklemiş ancak, geçen süreçte bu çalışmalar sanayileşme ve teknolojik kalkınma gibi pek çok konunun ardında kalmıştır. Hem ülke içindeki kültür değişimleri yeterince ve etkin bir biçimde izlenememiş, hem de Atatürk'ün işaret ve formüle ettiği biçimiyle, Türk Dünyası ile halk kültürü yoluyla kurulabilecek kültür köprüleri ihmal edilmiştir.

Neden?

Toplumların halkları tarafından oluşturulan giysiler, toplumların kendine özgü estetik değerleri ve yaşam biçimleri ile gelişen ve şekillenen önemli unsurlardır. Küreselleşme ile birlikte yerel ve bölgesel nitelikler kaybolmaya başlamış ve yerel giysiler yerini günün modasına uygun giysilere bırakmıştır. Günümüzde kırsal kesimlerde az sayıda da olsa biçim ve özelliklerini değiştirilerek kullanılan geleneksel giyim alışkanlıkları, yeni teknolojilerin hayatımızın her alanına girmesi, tarımın makineleşmesi ve bunu sonucunda hızlı göçün başlaması ile terk edilme sürecini çoktan aşmıştır.

Küreselleşme ile birlikte oluşan toplumsal değişimi de kapsayan yeni teknoloji üretimler kültürel öğelerin değişimine neden olmaktadır. Bu durum pek çok el sanatı ürününde olduğu gibi yöresel giysilerde bazı giyim parçalarını işlevsiz kılarak, ortadan kaldırılarak, bazılarının yerine ise yenilerinin konulması sağlamıştır. Günün değişen koşulları ile kullanılan doğal hammaddelerin bulunamaması ustaları kolay renklendirilebilen, ucuz, sentetik oranı yüksek ham maddelere yönelmiştir. Bu durum kumaş kalitesinin düşmesine ve orijinalliğini yitirmesine neden olmaktadır. Artun (2008) halk kültürü ile ilgili yapmış olduğu çalışmada bu durumu "Genellikle komşu kültürlerin birbirini etkilediği dönemlerin aksine günümüzde coğrafi bakımdan çok uzaktaki kültürler bile hızlı bir etkileşim içindedir. Sanayi ve tarımın gelişmesi, ulaşım ve teknolojinin getirdiği yenilikler, iletişim, halk kültürünü derinden etkilemiştir. Köyden kente göç olgusu halk kültürünün doğal ortamını değiştirmiştir. Gelenek sosyo-kültürel yapı içinde ancak yeni işlevler kazanarak var olan işlevlerini koruyarak yaşayabilir" şeklinde açıklamıştır.

Nasıl?

Batı'dan tüm dünyaya yayılan küreselleşme olgusu eski gelenekleri, eski güzellikleri, zevkleri ve toplumdaki kültürel farklılıkları yok etmiştir. Teknolojik yenilikler, sanayi ve tarımın gelişmesi, ulaşım sektörünün çağ atlaması ve iletişim araçlarının yaygınlığı, tekstil ve hazır giyim sektöründeki yenilikler, moda gibi kavramlar bölgesel halk kültürünün etkilenmesine neden olmuş, köyden kente göç olgusunu yaygınlaştırmış ve halk kültürünün doğal ortamından çıkartarak değişime uğramasını gerekli kılmıştır. Erişim alanı genişledikçe; yerel ve bölgesel farklılıkları ortadan kaldıran bu küreselleşme, homojenleşmiş ve standartlaşmıştır. Aynı eğlence ve davranış kalıplarına sahip, aynı şekilde giyinen, aynı şekilde yiyen-içen kitleler ortaya çıkmış, bölgesel gelenekler ve bunlara ait uygulamalar unutulmaya başlamıştır.

Halk kültürüne ait giysiler ve kullanım özellikleri yaşayan kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak küreselleşme, iletişim ve teknolojik gelişmeler tehdidi altında girerek "endüstrileşmiş kültür" adı verilen bir olgunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günün koşullarına uygun olarak malzeme değişmiş, işçilik eski özenini yitirmiş, günün koşulları farklı biçimleri doğurmuş veya dönemin moda akımları giysilerin sürekli olarak yeniden şekillenmesine yol açmıştır. El tezgahlarında dokunan doğal dokumaların yerini, teknoloji ürünü modern tezgahlarda dokunmuş sentetik ve suni dokumaların alması, el emeğiyle duyguların yansıtıldığı süsleme unsurlarının hazır süslemelere yenik düşmesi ve en önemlisi küresel kültürün etkisiyle yerel kültürü eski olarak nitelendirilmesi giysilerin şekillenmesinde önde gelen etkenlerdendir. Bu durum halk giyim kuşam özelliklerinin zamanla yok olmasının ve kullanımdan kalkmasının yanında, taşıdıkları birçok anlam ve değer de yok olmasına neden olmaktadır.

Nerede?

Küresel kültürün getirdiği benzer yaşam tarzları ve kentli yaşama geçiş yöresel olanı terk etmek olarak algılanarak öncelikle giysilerde değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişim şehir merkezlerinden çevreye doğru gelişme göstermiş ve daha hızlı olmuştur. Bu değişimde yerel unsurlardan vazgeçmek kolay olmamış ve bu süreç halk giysilerinde yozlaşmalara yol açmıştır. Kırsalda halk giysilerindeki

değişim başlangıçta kentlere oranla daha yavaş olmasına rağmen, günümüzde birkaç istisna yerleşim dışında değişimin ve yozlaşmanın kırsalda da yaygın olarak gözlenebildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Şahin (2011) küreselleşme sürecinde yozlaşma konulu çalışmasında bu durumu "Küresel gücü elinde bulunduranlar kendi yaşam tarzlarını, tüketim alışkanlıklarını, dillerini, dinlerini etki alanına giren toplumlara empoze etmekte ve bu toplumların sahip oldukları kültürel değerlerde yavaş yavaş ortadan kaybolmaktadır. Toplumların kültürel değerlerini kaybetmesi demek, zamanı geldiğinde toplumun da kaybolması demektir." şeklinde vurgulamıştır.

Kim?

Kültürlerin kendi ürettikleri sanat, kendine özgü tarzı olan karaktere sahiptir (Manfredi, 1982). Geleneksel anlamların kompleks dünyası her kültür tarafından ayrı ayrı temsil edilir ve her kültür kendi geleneksel stilini yaratıp sosyal kullanımla pekiştirir (Redfield, 1959). Üretilen ürünlerin "zamana uygunluğu, eskiliği, akla-mantığa uygunluğu" gibi tutumlar kişi ve toplum tarafından sorgulanmadan kullanılır. Burada sözü edilen değerler toplumun kültürel zeminine aittir ve ait olduğu toplumun kimliğinin en önemli göstergeleri arasında yer alır. Toplumlar giysilerini tasarlarken onları kültürel kimliklerinin belirleyici bir faktörü olarak kendilerini ifade etmek ve kim olduklarını vurgulamak amacı ile kullanmışlardır. Halk giysileri, kişilerin değil, bir kültür topluluğunun üretmiş olduğu ortak malı olduğu içindir ki "ulusal" bünyenin bir parçası olarak kabul edilmelidir. Küresel kültürün sunduğu ve çoğu zaman kişilerin kendilerini içinde buldukları yaşam biçimine katılmamanın çok ta mümkün olmadığı bir gerçektir. Ancak bunun kültürel değerlerden vazgeçmek anlamını taşımadığı bilincinin topluma kazandırılması gerekmektedir. Kentli yaşama geçişin yöresel olanı terk etmek olarak algılandığı ve öncelikle giysilerde değişimi ve yozlaşmayı beraberinde getirdiği bilinmektedir. Küresel yapılanmanın kültürel değerleri yok etmesinin önüne geçmek, onları koruma ve belgelendirme çalışmaları ile gerçekleştirilebileceği gibi toplumun bu konudaki farkındalığını da artıracaktır.

Öneriler

- İçinde yaşadığımız çağın yaşam koşulları açısından değerlendirildiğinde değişim kaçınılmazdır. Ancak bu hızlı değişim süreci halk kültürüne dayalı değerlerin terk edilmesi unutulması gerekliliği anlamında değerlendirilmemeli, halkın bu konuda bilinçlenmesini sağlayacak sosyal sorumluluk projeleri yapılmalı ve desteklenmeli,
- Halk tarafından kullanılan giysiler ve onlara ilişkin değerler kültürel yapımızın, yaşama biçimimizin en iyi tanıkları ve taşıyıcıları olarak değerlendirilmeli ve onları koruma altına almak, öz değerlerini belgelendirmek amacıyla yapılan çalışmalar artırılmalı, desteklenmeli ve teşvik edilmeli,
- Küreselleşme bağlamında, halk tarafından kullanılan yöresel giyim kuşam ürünlerinin kullandığı bölgeler belirlenmeli ve koruma altına alınmalı,
- Uluslararası platformlarda Türk giysilerini tanıtıcı etkinlikler düzenlenmeli,
- Orijinalliği tespit edilmiş bölgesel giysilerin dijital ortamlarda paylaşımı denetlenmeli, orijinal olmayan yozlaştırılmış giysilerin bu platformlarda kullanımı, görüntülenmesi, satımı vb. engellenmeli,
- Modern teknolojiler kullanılarak sadece kendi ülkemizde değil Dünyanın çeşitli ülkelerinden ziyaretçileri de kapsayacak şekilde, giysilere ilişkin koleksiyonları ve sergileri geniş kitlelere hızlı ve pratik bir şekilde ulaştırabilecek çalışmalar yapılmalı ve kültürümüzün tanınabilirliğine katkı sağlanmalı,
- Halk giysilerindeki kültürel öğeler modern giysi tasarımlarında yorumlanarak, küresel kültürün içine kendi kültürümüzün yaşatılabileceği genç kuşaklara gösterilmeli,
- Bu konuda çalışmalar yapan devlet ve özel kurumlara ait çalışmalara desteklerin artırılması, uzmanların yetiştirilmesi, üniversitelerin ilgili alanlarında yapılan araştırmalara desteklerin

verilmesi, TÜBİTAK, Kültür Bakanlığı, TİKA vb. kurumların bu konuda yapılacak çalışmaları destekleyecek öncelikli alan olarak belirlemesi, halk kültürünü yaşatan toplumların kültürel yaşamlarının devam ettirebileceği bölgelerin koruma altına alınması için olanaklarını seferber etmesi gerekliliği gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır.

Giyisilerin yozlaştırılması sorunu

Ne?	Giyisilerin yozlaştırılması
Ne Zaman?	19. yüzyılın ortalarından günümüze
Neden?	Orijinal malzemenin eksikliği, yöresel ustaların olmaması, yeni ve ucuz üretim benimsenmesi, kullanım alanlarının artırılması, bilgi eksikliği
Nasıl?	Turizme ve halk oyunlarına yönelik uygulamalar, yeni üretimlerde orijinal formlara ve işçiliğe sadık kalınmaması, teknolojik olarak üretilen malzemelerin kolay bulunurluğu ve ucuzluğu
Nerede?	Halk oyunları gösterilerinde, turizm ve tanıtım sektöründe, üretim yapılan bölgelerde, halkın eğlence amaçlı kullanım alanlarında
Kim?	Üreticiler, pazarlamacılar, kullanıcılar, konuya ilişkin denetimciler

Ne?

Kültürel yozlaşma kavramı, kültürün bozulmaya başlamasını işaret etmektedir. Yozlaşma arttıkça sahip olunan kültür kendine has olan özelliklerini kaybetmekte ve savunmasız bir duruma düşmektedir. Bu sürecin ileriki boyutu kültürel çözümler, yabancılaşma ve var olan kültürün hâkim özelliklerinin tamamen ortadan kaybolması biçiminde olacaktır (Şahin, 2011). Arlı (1992) ise yozlaşma olgusunu "sahip olunan veya kazanılan iyi niteliklerin sonradan kaybedilmesi" olarak tanımlamıştır.

Günümüzde, Milli kültürümüzün bir parçası olan halk giysilerinin, örf, adet ve geleneğe bağlı olarak biçimlendiği ve kullanıldığı bölgeler sınırlı olmakla birlikte, modern yaşam biçimi ve batı moda anlayışının getirdiği modern giysilerin kullanımı ile bu giysiler daha az sayıda kullanılmakta veya biçim ve fonksiyonunu değiştirerek yozlaştırılmaktadır.

Ne zaman?

Kültür, bilindiği gibi insan yaşamında yer alan her şeydir. Toplumsal yaşam kültürü belirler, kültürel öğeler toplum içinde şekillenir. Koşulların değişmesi kültürlerin değişmesini de beraberinde getirir. 1950'lerden sonra Türkiye'de yaşanan hızlı sosyo-kültürel, teknolojik ve politik değişim, ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesi ve halk kültürü olarak tanımlanan olgunun da hızla değişmesine, geleneksel olanın hızla yok olmasına, erozyona veya değişime uğramasına neden olmuştur. Özellikle kırsal kesimde yaşayanların yaşamlarındaki hızlı değişim gelenekli yaşamlarda kullanılan kültürel değerlerin de giderek daha az kullanılmasını, büyük değişimlerin oluşmasını ve sonuçta hızla yok olmasını da beraberinde getirmiştir.

Neden?

Giyim kültürü her topluma göre farklılıklar gösterse de ortak bir özellik olarak bireylerin günlük yaşantılarında oldukça fazla bir yer tutmaktadır. Temel yaşam döngüsünde önemli bir zaman ve emek harcanarak şekillendirilen giysiler, kuşanma biçimleri ve süslenme uğraşlarının yöre halkının gelenekleri, inançları, kültürel değerleri, doğrultusunda şekillendiği, ancak bu özelliklerini taşıdığı sürece orijinalliğini ve değerini koruduğu bir gerçektir. Bu giysiler dışarıdan yapılan herhangi bir

müdahale ile değişime uğradığında, biçim değiştirdiğinde veya kuşanma adını verdiğimiz kullanım biçimi değiştirildiğinde, yöresel özelliklerini, orijinalliklerini ve değerlerini kaybederler. Bu durum giderek artan “yozlaşma” denilen olguyu oluşturur. Dolayısıyla Türk toplumuna özgü giyim kuşama ait değerlerin tasarım, kullanım, motif ve teknik özelliklerinin yerlerinin asılsız ve zevksiz biçim ve şekillere bırakması yozlaşmanın göstergeleri arasında yer almaktadır. Denetimsiz, düşük kaliteli, aslına uygunsuzluk gibi konulara bağlı olarak, tarihsel geçmişi çok gerilere giden ve kültürel birikimi yıllar alan giyim kuşam kültürümüzün yanlış tanınması, yanlış aktarılması, yozlaşma sorunlarını gündeme getirmektedir.

Bölgesel halk giysileri genel olarak ele alındığında; malzeme, üretim tekniği, süsleme özellikleri, dikim ve kalıp tekniği, giyinme biçimi, kullanım yeri ve parça sayısı gibi özelliklerinin aynı zamanda öz değerlerini oluşturmaktadır. Ancak, bu gün karşılaştığımız pek çok halk giysisinin bu öz değerlerinde yozlaşma denilebilecek önemli derecede problemler olduğu bir gerçektir.

Nasıl?

Günümüzde nostaljik amaçla özel günlerde veya gösteri, turizm sektörü, eğlence sektörü vb. alanlarda kullanılan halk giysilerinde yerel özelliklerin çok dışında biraz yerel, biraz Osmanlı, biraz modern olarak tasarımılanan ve halk giyim kuşamı ile yakından uzaktan bir alakası olmayan giysi türleri kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu tür uygulamalarda mini etekli bir giysisinin üzerine kaftan giyilmesi ve fes takılması, kolsuz bir bluzun üzerine üzerinde motifi ve biçiminin nerden alındığı bilinmeyen kadife simli ipliklerle işlenmiş yeleklerin kullanıldığı, modern bir bluz ile şalvar ve fesin kullanıldığı uygulamalar yerel anlamda geleneksel özelliklerin terk edilmesi ve giysilerin arabeskleşmesine neden olmaktadır. Yörelere ait halk oyunları giysilerinde farklı yörelere ait parçaların bir araya getirilerek, bir yörenin giysisi olarak sunulması ve bunun zamanla kabul görmesi, aynı şekilde halk oyunları ekiplerinin birçoğunun giydikleri yöreyi yansıtan giyimlerin yarışma kazanma kaygısıyla özünden saptırılması, kültürel kayıpların ve yozlaşmanın bir başka örneğidir. Son yıllarda ülke genelinde yaygınlaşan bu tür uygulamalar özden kopuşun, yüzlerce yıllık birikime sırt çevirmenin ve kültürel yozlaşmanın örnekleri arasında verilebilir.

Bu konudaki ikinci tespit olarak, düğün, nişan, kına gecesi gibi özel törenlerde gelin ile arkadaşları tarafından kullanılan Suriye, Irak, Suudi Arabistan, Çin vb. ülkelerden getirilen giysilerin veya kumaşların Türk geleneklerinin bir parçasıymış gibi sunulması ve yeni kuşakların bu giysileri millilik düzeyinde benimsemesi yozlaşmaya ait diğer bir örnek olarak verilebilir. Ayrıca, yeni üretilen giysilerin kol ve beden boylarının, yaka biçimlerinin, süsleme motiflerinin ve tekniklerinin, yani biçimsel özelliklerinin değiştirilerek, orijinal halk giysisi olarak sunulması ve zamanla bunun benimsenerek gerçek özelliklerin unutulması da önemli bir yozlaşma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yörelere ait özellikleri içinde barındıran parçaların moda olgusu ile yeniden biçimlendirilmesi, süslenmesi veya batı modasının biçimlendirdiği aksesuarlar ile birlikte kullanılması da başka bir yozlaşma sorunudur. Ayrıca giysilerin yeniden üretilmesinde kullanılan malzeme, işçilik ve en önemlisi kısa zamanda ucuz üretim yapmak için sarf edilen güç, yozlaşmanın başka bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tiyatro, sinema, televizyon, dans gösterileri, sanat etkinlikleri vb. alanlarda kullanılan giysilerin özelliklerinin, tarihi süreçteki biçimlerinin görsellik adına değiştirilmesi kültürümüzü yıpratın başka bir yozlaşma sorunudur.

Nerede?

Köyden kente ve hatta kenti görmeden Avrupa kentlerine göçler, nüfusun hızlı artışı, tarım alanlarının azalması, gelişen sanayi ve buna bağlı olarak nitelikli veya niteliksiz iç güçlerinin kentlere yönelmesi, kırsal kesimdeki yetersiz eğitim olanakları gibi nedenlerle eğitim çağındaki çocuklarla birlikte kente göç, kırsal kesimde yaşayanların yaşamlarında büyük değişikliklerin olmasını da beraberinde getirmiştir. Bunun yanı sıra, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşarak en uzak kırsala kadar ulaşması, kısa sürede ortak davranışların kazanılmasına neden olmakta ve bu giyinme davranışlarına da yansımaktadır.

Pek çok kaynakta yozlaşma sorunları içinde kentsel yaşama geçişe çoğunlukla vurgu yapıldığı, kırsaldaki yozlaşmanın ikinci planda kaldığı görülmektedir. Aslında kırsaldaki yozlaşmanın halk giysileri üzerinde daha etkili ve kalıcı olduğu, bir süre sonra bu değişimin yörenin giysiyle öz değer olarak bütünleştiği dikkatlerden kaçmaktadır. Bu da gerçek yozlaşma ve önemli bir kültürel kayıp olarak görülmektedir.

Kim?

Halk giysilerinin değişime uğraması ve yozlaştırılmasına önemli oranda üretimden kaynaklanan problemlerin yol açtığı düşünüldüğünde, kültürün özgün ürünleri arasında yer alan giyim kuşam ürünleri korunup, yaşatılıp, gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılabilmesi için üretici, kullanıcı ve ilgili kültürel kurum ve kuruluşların iş birliği içinde olması gerekmektedir. Üretim sırasında değişime uğrayan giysinin biçim, kumaş, süsleme gibi kültürel özellikleri zaman içinde giysilerin değişime uğramasına neden olmaktadır. Bu değişim üretici ve kullanıcı talepleri doğrultusunda gerçekleşmekte, halk ise zamanla bu giysilerin öz değerlerini unutup yeni biçimlerini benimsemektedir. Özbel (1947) "Anadolu Kadın Kılık" adlı çalışmasında "dokumacılık, terzilik, işlemecilik, kuyumculuk, makramacılık, iğnecilik, yazmacılık ve baskıcılık gibi mesleklerin giyim kuşamın şekillenmesinde gerekli olduğu üzerinde durmuştur. Ayrıca giysilerin değerinin dikilen kumaşın veya üzerine yapılan süslemenin tekniği ile malzemesi ile ölçüldüğünü, giysinin değerinin süsleme özelliklerinin fazlalığı ve malzemenin maddi değerinin yüksekliği ile değerlendirildiği" üzerinde durmuştur. Bu nedenle giysilerin öz değerlerini kaybetmesi, değerlerini de kaybetmesi anlamını taşımaktadır.

Özellikle zanaatkârlara öz değerlerini kaybetmeden mesleklerini devam ettirmeleri ve kendisinden sonra mesleklerini devam ettirebilecek zanaatkârlar yetiştirmeleri konusunda gereken destek verilmelidir. Aynı şekilde giysi kullanıcılarının yani yöre halkının bu değerlere sahip çıkma bilincinin artırılması da önemlidir. Bu konu ancak birçok bilim ve sanat alanının ortaklaşa yapacağı çalışmalar ile istenilen sonuca ulaşabilecektir. Bu alanda kültür bakanlığı ve alanla ilgili sivil toplum kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir.

Öneriler

- Gelenekli sanatlarla uğraşanların önemli sorumluluğu; ürünleri üreterek yaşatmak olduğu kadar, özelliklerinin yitirilmeden gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması ve mesleğini sonraki kuşaklara öğretmeye katkıda bulunmasıdır. Bunu yapabilmeyen en önemli şartı ise eğitimidir. Bu konuda eğitim çalışmaları ile halk bilinçlendirilebildiği takdirde yozlaşma, yok olma, yitirilme vb. sorunlar en aza indirilebilecektir.
- Halk giysilerini üreten, süslemelerini yapan ustaların kullandığı tekniklerin çoğu ustalar ile birlikte yok olmuş ve olmaya devam etmektedir. Günümüzde ustaların kesim, dikim, işleme, örgü, dokuma vb. yöntemleri gözlemlenerek kayıt altına alınmalı veya yöntemi kaybolmuş teknikler laboratuvar ortamlarında çözümlenerek zor görünen kilit çözümlerine ulaşılmalı ve belgelendirilmelidir. Bu çalışmaların desteklenmesi ve teşvik edilmesi ile ürünlerin onarım ve korunmasına da katkı sağlanacaktır.
- Farklı platformlarda kullanılacak halk giysilerinin, konusunda uzman olan kişilerin oluşturduğu komisyonlar tarafından denetlendikten sonra sunulmasına yönelik Kültür Bakanlığı tarafından tedbirler alınması, yozlaşmanın önlenmesi için etkili olacak uygulamalardan biri olabilecektir.

Moda bilincinin yaygınlaşması, modern ve pratik giysilerin gündemde olması

Ne?	Modanın kitlesel yaygınlığı ve davranışlar üzerinde etkisi
Ne Zaman?	19. yüzyılın ortalarından günümüze
Neden?	Modern giyim tarzının 25 Kasım 1925'ten itibaren resmi giyim şekli olarak kanunlaştırılması
Nasıl?	Batı moda akımlarının benimsenmesi ve kullanılabilirliği
Nerede?	Ülke genelinde
Kim?	Moda ürünü giysileri benimseyen halk, tasarımcılar

Ne?

Geleneksel toplumlarda moda olgusu yoktur. Geleneksel toplum içerisindeki kişiler yaşlarına, cinsiyetlerine toplum içindeki konumuna ve işine uygun olan belirlenmiş giysi normlarına uymak zorunluluğu hisseder. Geleneksel yaşamda kişiler kullandıkları giysileri kendileri yorumlarlar, giysilerdeki değişiklikler detaylarda görülür ve önemsizdir, ancak bütünü sürekliliğini bozmazlar.

Halk giyim kuşam unsurları ve giysilere ilişkin giyinme biçimleri geçmişten günümüze “ atadan – toruna” geleneklerin sürdürülmesi ve kültürün korunması amacı ile taşınmıştır. Fakat günümüzde modern yaşam tarzının benimsenmesi ve daha önce de vurgulanan somut ve soyut faktörlerin etkisiyle bu giysiler zaman içinde kullanım özelliğini kaybetmiştir. Bu noktada soyut faktörler içinde yer alan moda olgusunun önemli rolü bulunmaktadır.

Sproles (1974) Modayı maddi ve maddi olmayan bağlamlarda çeşitliliği kanıtlanmış geniş tabanlı davranışsal bir olgu olarak tanımlayarak, hem bir olgu hem de davranışsal bir süreç olarak kavramsallaştırılabileceğini ve mekanik olarak sosyal etki ve yayılma süreci olarak karakterize edilebileceğini belirtmektedir. Batı merkezli modanın bu özelliği iletişim ağlarının genişlemesi ile moda, tüm Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kitlelere kısa sürede ulaşma olanağı bularak yaygınlaşmış ve bu durumdan ilk etkilenenlerden biri de halk giysileri olmuştur.

Ne zaman?

Türkçe’de moda terimi batılılaşma çabalarının yoğunlaştığı 18. Yüzyılın sonlarına doğru telaffuz edilmeye başlanmıştır. Dönemin kültürünün Fransız kültürünün etkisinde olması nedeni ile Fransız zevkinin Osmanlı sosyal hayatında hâkim olmasıyla birlikte, özellikle giyim-kuşam ürünleri için daha çok kullanılmıştır. Moda Türk insanının çağdaşlaşması sürecinde medeni dünyaya adım atışın göstergesi olarak sayılmıştır (Koç, 2010).

18. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşanan zayıflama süreci, imparatorluğu eski gücüne kavuşturmak isteyen yöneticilerde Batı’ya yönelme fikrini güçlendirmiş ve Batı” eksenli modernleşme hareketleri bu yüzyılın sonlarında başlamıştır. III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde ordunun askeri, teknoloji ve eğitim alanlarında modernizasyonu, modernleşme sürecinin ilk adımları olmuştur (Lewis, 2000).

Barbarosoğlu (2012), Osmanlı imparatorluğunda Batılılaşma sürecinde ekonomik ve felsefi bir zihniyetten çok adab-ı muaşeret ve moda/zevklerin etkili olduğunu, ilk değişiklikler zihniyetin çerçevesi içine yerleştirilmeye çalışılırken, bir süre sonra, yeni modaların yeni zihniyet cemiyetlerin içinde yer aldığını belirterek, geleneksel toplumdaki modern topluma geçme sürecinde modanın toplumu nasıl etkilediğini vurgulamaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyetin kuruluşundan iki yıl sonra 26 Ağustos 1925'te İnebolu Türkocağı'nda yaptığı konuşma ile Türkiye'de giyim tarzında yeni bir dönem başlatılmıştır. Moda "kıyafet inkılabı" ile özdeşleştirilmiş, kız enstitüleri ise "devrim kadınına yetiştiren" kuruluşlar olarak değerlendirilmiştir.

Neden?

Geleneksel toplumda kıyafet iklime ve kültüre göre değiştiği halde modern toplumda coğrafi şartların önemi azalmış; küresel medyanın sunduğu modalar aracılığıyla ise uluslararası nitelik taşımaya başlamıştır. Bir toplumda kültür değişimine yol açacak güce sahip olması açısından günümüzde moda, giyimin kültürel, etnik, milli ve dini göstergelerini büyük ölçüde de yok ederek, tüm Dünyayı adeta bir örnek giyinen bir köy haline getirmesiyle sosyal bir değişken haline gelmiştir.

Bu değişim sürecinde toplumun her kesiminde farklı oranda etkin olan, Batı kültürü ve onun öğelerinin etkilerinden kaçınmak olanaklı değildir. Türkiye'de kıyafet inkılabı ile başlayan giyim tarzlarındaki Batı tarzı değişim, modanın etkisiyle hız kazanarak, bölgesel halk giysilerinin kullanımını gün geçtikçe azaltmış, alışkanlıklarından kopamayan bazı kesimlerde modern ve geleneksel tarzın birlikte kullanıldığı yozlaşmış giyim biçimlerini oluşturmuştur. Sorokin (1974), geleneksel toplum yapısında cemaat içerisinde örf ve adetleri öne çıkarırken, modern toplum yapısında cemiyet alanında modanın örf ve adetlerin yerini aldığını belirtir. Moda, örf ve adetlerden geleneğe karşı olma özelliğiyle ayrılır, fakat moda da zamanla yeni örf ve adetlerin oluşmasına neden olabilir.

Burada söz konusu olan 21. yüzyılda halk giysilerinin kültürel değerleri ile günümüz koşullarında kullanılabilir olması değil, onların kendine has karakteristik özellikleri ile koruma altına alınarak, kültürel birer değer olarak modern yaşam alanlarında farklı şekillerde yorumlanabilmesidir.

Nasıl?

Cumhuriyet döneminde kadın kıyafetinin modernleştirilmesi konusuna önem verilmiş, modern kıyafetin bir çağdaşlaşma ve statü göstergesi olarak özendirilmesi yönüne gidilmiştir. Gazete ve dergilerdeki yayınlarda ideal modern kadın tipi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yayınlarda kadının toplum içindeki rolü de modern hayatın gerekleri çerçevesinde yorumlanarak, topluma sunulmuştur. İki savaş arasında yer alan 1950'li yıllara kadar teknolojik ve ekonomik güçlükler nedeniyle genellikle büyük şehirlerde etkinliğini gösteren moda ve modern giysiler, bu yıldan sonra etki alanını artırmaya başlamıştır. Dolayısıyla halk giysilerindeki değişim ve kullanımdan kalkma süreci hızlanmaya başlamıştır.

Bu değişim sürecinde kişilerin bir gruba ait olma, yeni olana sahip olma isteği gibi sembolik değerler etkin olduğu gibi, moda olan hazır giyim ürünlerinin pratik kullanım ve kolay elde edilebilme özellikleri gibi fonksiyonel değerler de etkin olmuştur. Ancak giyinme davranışı kalıplarındaki bu değişimin sonucu "kültürel dokunun bozulması", "yok olması" ve "yozlaşması" gibi kavramların tartışılmasını gündeme getirmiştir.

Çağdaş toplumların sunduğu yaşam tarzı seçenekleri kişileri gelenekten uzaklaştırmaya ve yeni anlamlar yüklenmiş toplumsal kimliklerin oluşmasına yol açmıştır. İletişim ağının sınırları ortadan kaldırıcı özelliği modayı aynı zamanda kültürün önemli bir biçimlendiricisi ve inşa edicisi konumuna getirmiştir. Modanın bireylere, hem kimliklerine ilişkin tarzları belirleyebilme hem de giyim endüstrisindeki üreticilerin oluşturduğu tarzları benimseyebilme ve bunlara ulaşabilme özgürlüğünü kazandırmış olması, geleneksellikten uzaklaşmanın önemli bir nedeni olmuştur. Kısacası gelenekli yaşamda halk giysileri değer yargılarıyla denetime tabi tutulurken, modanın yaygınlaşması ve benimsenmesinden sonra bu denetimin ortadan kalktığı söylenebilir.

Nerede?

20. Yüzyıldaki teknolojik gelişmelerin şehir merkezlerinde hızlı, kırsalda daha yavaş bir şekilde hayatımızın her alanına girmesi ile Batı modasına uygun modern giysilerin benimsenme süreci de çok hızlı olarak gelişmiş ve bu durumu durdurmak mümkün olmamıştır.

Kim?

İl, ilçe ve köyler açısından değerlendirildiğinde giyim-kuşam çeşitliliği ile kullanım biçimleri arasında, farklılıkların olduğu gözlenmektedir. Moda ve küreselleşme kavramlarının hızlı bir şekilde gündeme gelmesi son yıllara gelinceye kadar, yaşlılarda ve gençlerde, giyim-kuşamda büyük bir fark yok iken; günümüzde bu fark, daha belirgin durumdadır. Anadolu'nun kırsal köy ve ilçelerine bakıldığında yaş ortalaması 50 ve üzeri olan kadınların, daha çok gelenek ve göreneklere bağlı, giyim kuşam özelliklerinin bir kısmını da olsa korumakta, kullanılmaktadır. Modernleşme sürecinde kanunlar ile belirlenen erkek giyimindeki batı tarzı giysi özellikleri erkeklerin geleneksel formu giysileri daha çabuk terk etmelerinde etken olmuştur. Ülkemizde geleneksel özellikleri yansıtan giysilerin kullanımı çok az sayıdaki bölgede kullanılmaktadır. Eğitim ve iletişim araçlarının her eve girmesi gençlerin moda olgusu doğrultusunda giyinmesinde etken olmuştur. Bu noktada tasarımcılara önemli sorumluluklar düşmektedir. Kültürel öğelerin özelliklerini koruyarak modern giysilerde yorumlamaları, gençlerin bu değerlere farkındalığını artırarak, bakış açılarını değiştirebilecektir.

Öneriler

- Tasarımcılar, hem bu güne hemde geçmişe hizmet etmek bilinciyle, halk giysilerinin kültürel özelliklerinin moda ürün tasarımlarında kullanılarak modern tasarımlar oluşturma sorumluluğunu taşımalıdır. Bu sayede halkın bilinçlenmesi de sağlanabilir.
- Moda tasarımcıları koleksiyonlarında kullandıkları kültürel öğelerin aslını değiştirmemeye özen göstermelidir,
- Modayı yönlendiren temalar arasında halk giysilerinin yer alması bu giysilerin önemini yitirmesini önleyici olabilecektir.
- Tasarımcı, üretici ve tüketicinin modern olmak ve modaya uyum sağlamanın, kültürel değerlerden uzaklaşmak anlamına gelmediğini bilmesi gerekmektedir. Bunun için sorumluluk sahibi herkesin gereken çabayı göstermesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Arlı, M. (1992). El Sanatlarında Yozlaşma Örnekleri, *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde ve El Sanatlarına Yaklaşım Sorunları El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*, ss. 19-25, 18-20 Kasım 1992, İzmir, Kültür Bakanlığı HAGEM- Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Artun, E. (2008). *Halk Kültürü Araştırmaları*. İstanbul, .Kitabevi Yayınları.
- Barbarosoğlu, F. (2012). *Moda ve Zihniyet*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Güngör, E. (1996), *Tarihte Türkler*, İstanbul. Ötüken Yay.
- İçli, G. (2001). Küreselleşme ve Kültür, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25/2, s. 163-172.
- Koç F. (2010). Moda Tasarımı, *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü, Atatürk Dönemi (1920-1938)*, (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları:338 /33, Ankara, 3, ss. 1225-1234.
- Lewis, B. (1984). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Ankara, TTK Basımevi.
- Limon, B. (2012). Kültürel Değişim Sürecinde Popüler Kültür Ve Kitsch Kavramı, *İdil*, 3/1, ss.106-115.
- Manfredi, J. (1982). *The Social Limits of Art*. Amherst, University of Massachusetts Press.
- Mead, M. (1963). *People and Places*, New York, A Bantam Book.
- Özbel K. (1947). *Elsanatlari V Anadolu Kadın Kılıkklari*, CHP Halkevleri Bürosu.
- Redfield, R., (1959), *The Folk Culture Of Yucatan*, Chicago, University of Chicago.
- Sorokin, P. A. (1974). *Çağdaş Sosyoloji Teorileri* (M. M. R. Öymen, Çev.). Ankara: Yeni Desen Matbaası. (Eserin aslı 1964'de basılmıştır).
- Sproles, G. B. (1974), *Fashion Theory: a Conceptual Framework*, *Advances in Consumer Research*, 1, ss. 463-472.
- Şahin, K. (2011). Kültürel Yozlaşmaya Neden Olan Bir Unsur Olarak Televizyon, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, ss. 243- 277.
- Tyrchniewicz, P. ve Hicks, B. (1979). *Ethnic Folk Costumes in Canada*. New York, .Hyperion Press.

Kültürel Miras Varlıklarının Dijitalleştirilmesi Sürecinde Planlama Çalışmalarının ve Üstveri Tanımlamalarının Önemi

Nevzat Özel

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye, nozel@ankara.edu.tr

Öz

Kültürel bellek kurumları olarak nitelendirilen kütüphaneler, arşivler ve müzeler, günümüzde çeşitli dijitalleştirme projeleriyle sahip oldukları kültürel miras varlıklarını dijital ortamlara aktarmaktadırlar. Kültürel miras varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla gerçekleştirilen bu projelerde dijitalleştirilecek kültür objelerinin seçilmesi, bu objelerin değerlendirilmesi, dijitalleştirme için özgün kopyaların sağlanması, gerekli donanım ve yazılımların temin edilmesi, dijitalleştirilmenin gerçekleştirilmesi, üstverilerin tanımlanması, dijital koleksiyonların oluşturulması ve bilgi kaynaklarının ulusal/uluslararası bilgi erişim sistemleri ile bütünleştirilmesi gibi tüm süreçlerin etkin bir biçimde planlanması ve yönetilmesi gerekmektedir. Kültürel miras varlıklarının sadece dijital ortama aktarılması tek başına yeterli değildir. Dijitalleştirme projeleri sonucunda elde edilen dijital görüntüleri açıklayan verilerin uluslararası standartlar doğrultusunda tanımlanması; bu varlıklar için sağlanacak erişim olanaklarının geliştirilmesi, ulusal/uluslararası görünürlüğün sağlanması ve bu verilerin farklı bilgi erişim sistemleri ve araçları tarafından okunabilmesi, paylaşılabilmesi ve keşfedilebilmesi için oldukça önemlidir. Bu çalışmada, dijitalleştirme projelerinde dikkat edilmesi gereken aşamaların neler olduğu, belirtilen bu aşamaların etkin biçimde nasıl yönetilebileceği, dijitalleştirilmiş kültürel miras varlıklarının hangi uluslararası standart kullanılarak tanımlanabileceği ve ulusal/uluslararası görünürlüğünün nasıl sağlanabileceği konularında bilgiler ve öneriler sunulmaktadır.

Keywords: Dijitalleştirme, planlama, tanımlama, erişim, üstveri, standartlar

Giriş

Kültür kavramının, yaşamın her alanına ilişkin yönlerinin bulunması, farklı disiplinleri ilgilendirmesi ve bu disiplinler tarafından farklı açılardan ele alınarak açıklanması nedeniyle herkes tarafından kabul gören bir tanımlı bulunmamaktadır. Buna rağmen en genel anlamıyla kültür; sosyal hayat süreci içerisinde toplumun çevresiyle mücadele etmesi ve toplum üyelerinin birlikte yaşamalarından kaynaklanan sorunların çözümünü sırasında öğrenilmiş, topluma niteliklerini veren ve toplumlar arası farklılık gösteren, işlevselliği nedeniyle yeni katılan üyelere aktarılmak istenilen beceri, deneyim, alışkanlık, yöntem, gelenek, görenek, değer ve inançların tümü olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2007). İlgili tanım, insanların ortaya koyduğu maddi ve manevi hemen her şeyin kültür olarak nitelendirilebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Kültürü oluşturan öğeler; bir toplumun teknolojik gelişmişlik durumunu, eserlerini, aletlerini ve ekonomik etkinliklerini kapsayan "maddi kültür varlıkları" ile bir toplumdaki dil, estetik, eğitim, din, inançlar, tutumlar, değerler, gelenekler, toplumsal kurallar, politik yapı vb. unsurları kapsayan "manevi kültür varlıkları" olarak iki grupta ele alınmaktadır (Yüksel, 1987, ss. 33-43). Gerek maddi gerekse manevi kültür varlıkları; toplumların bilinen bir geçmişte yaşadıkları, biriktirdikleri, geliştirerek ve sürekliliğini sağlayarak gelecek nesillere aktardıkları/aktarmak istedikleri veriler dizisi, diğer bir ifadeyle o toplumun kültürel mirası olarak adlandırılabilir.

Kültürel miras kavramı, sadece elle tutulur, gözle görülür somut kültürel miras varlıklarını değil, aynı zamanda somut olmayan kültürel miras varlıklarını da kapsamaktadır.

Anıtlar, binalar, yerleşim yerleri, yapılar, arkeolojik araştırmalardan elde edilen buluntular, etnografik malzemeler, sanat eserleri vb. varlıklar, “somut olan kültürel miras varlıkları” olarak; sözlü gelenekler, anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller, şölenler, doğa ve evren ile ilgili bilgi/uygulamalar ve el sanatları geleneği vb. varlıklar ise “somut olmayan kültürel miras varlıkları” olarak sınıflandırılmaktadır (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2003).

Günümüzde somut ve somut olmayan kültürel miras varlıklarının uluslararası düzeyde korunmasına ve gelecek nesillerin erişimine sunulmasına yönelik olarak büyük bir çabanın var olduğu bilinmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle toplumların özgün kimliklerini kaybetme tehlikesini hissetmeleri ve birbirleriyle olan iletişimlerinde kültürel miras varlıklarının korunması ile sağlanacak renklilik ve hareketliliğin farkına varmaları bu çabaların ana gerekçesi olarak yorumlanabilir.

Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte kültürel miras varlıklarının korunması, saklanması, erişime sunulması ve gelecek nesillere aktarılması daha da kolaylaşmış; dijitalleştirme çalışmaları bu varlıkların korunması ve erişime sunulmasında en önemli alternatiflerden birisi olmuştur. Bu bağlamda, kültürel miras varlıklarını bünyelerinde bulunduran kütüphane, arşiv ve müzeler tarafından bu varlıkların dijitalleştirilmesi ve bu varlıklara yönelik dijital koleksiyonların oluşturulması durumu söz konusu olmuştur.

Dijitalleştirme ve Dijitalleştirme Süreçleri

Toplumların insanlığın var oluşundan bu yana becerilerini, deneyimlerini, alışkanlıklarını, geleneklerini, göreneklerini, değerlerini, inançlarını ve bilgilerini kendisinden sonraki nesile aktarmak için farklı bilgi kayıt ortamlarını (mağara duvarı, kil tablet, papirüs, parşömen, kâğıt, mikrofilm, mikrofiş, CD, disket, bilgisayar, internet gibi) tercih ettikleri bilinmektedir. Toplumların sahip oldukları bu kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel miras varlıklarının farklı araç ve gereçlerle uygun ortamlara taşınması ve kaydedilmesi ile mümkün olmaktadır. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar doğrultusunda, kültürel miras varlıklarının ortaya koyduğu bilgi birikiminin korunmasına yönelik olarak yeni bilgi kayıt ortamlarının oluştuğu ve bu birikimin bilgi erişim sistemleri/araçları ile daha erişilebilir ve kullanılabilir hale geldiği görülmektedir.

Dijitalleştirme kavramı, “her hangi bir formdaki (metin, fotoğraf, ses, vb.) bilginin, dijital devreler, donanımlar ve ağlar aracılığıyla işlenmesi, saklanması ve iletilmesi için elektronik araçlar (tarayıcılar, kameralar vb.) kullanılarak dijital forma dönüştürülmesi” olarak tanımlanmaktadır (Sotirova, Peneva, Ivanov, Doneva ve Dobrova, 2012, s.26). Kültürel miras varlıklarının dijitalleştirilmesinin amacı, bu varlıkların ve bünyesinde barındırdıkları örtük bilginin bir ağ yapısı üzerinden etkili, hızlı ve uygun bir biçimde paylaşılması ve bu varlıklarla ilgili bilgi hizmetlerinin sunulmasıdır (Feng ve Xiao, 2014, s.187). Bu tanım ve amaç, dijitalleştirme işlemlerinin teknik ve yönetsel bazı süreçleri, aşamaları ve unsurları içerdiğini göstermektedir.

Bu işlemler için proje yönetimi yaklaşımının benimsenmesi, gerçekleştirilecek tüm işlemlere yönelik olarak planlamaların yapılması ve tüm süreçler, aşamalar ve unsurların etkin bir biçimde yönetilmesi oldukça önemlidir. Kültürel miras varlıklarının dijitalleştirilmesinde gerekli olan süreçler, aşamalar ve unsurlar şu şekilde özetlenebilir (Good practice..., 2003; Pulman..., 2004, s. 229-236):

- *Dijitalleştirme projelerinin planlanması:* Neden dijitalleştirme yapılacağı, hangi risklerin bulunduğu, dijitalleştirilecek içeriğin hangi hedef kitleye sunulacağı gibi analizlerin yapılması.
- *Materyallerin seçimi:* Dijitalleştirilecek kültürel miras varlıklarının belli seçim ölçütlerine göre seçilmesi.
- *Özgün kopyaların temin edilmesi:* Dijital ortama aktarılacak kültürel miras varlıklarının özgün kopyalarının temin edilmesi.

- *Telif haklarının güvence altına alınması:* Kültürel miras varlıklarının dijital ortama aktarılarak hizmete sunulmadan önce hizmeti sunacak olan kurum ve kuruluşlar ile kültür varlığının sahiplerinin yasal haklarının saptanması ve gözetilmesi.
- *Donanım ve yazılımların sağlanması:* Dijitalleştirme işlemlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılacak uygun araç ve gereçlerin temin edilmesi.
- *Dijitalleştirme işlemlerinin gerçekleştirilmesi:* Tarayıcılar, görüntüleme cihazları ve optik karakter tanıma yazılımlarını kullanarak kültürel miras varlıklarının dijital ortama aktarılması.
- *Dijitalleştirilmiş materyallerin korunması:* Dijitalleştirme sürecinin bir çıktısı olan görüntü veya dijital biçimdeki diğer nesnelerin uygun dosya formatları kullanılarak uygun ortamlara kaydedilmesi.
- *Dijitalleştirilmiş materyallerin tanımlanması:* Erişimi sağlayabilmek için dijitalleştirilmiş materyallerin uygun biçimde kataloglanması, sınıflanması ve bu materyallere yönelik olarak gerekli üstverilerin tanımlanması.
- *Dijitalleştirilmiş materyalin erişime sunulması:* Dijital ortama aktarılan materyallerin zaman ve mekân sınırlaması olmadan erişilebilecek şekilde kullanıcıların hizmetine sunulması.
- *Dijitalleştirme projelerin yönetilmesi:* Dijitalleştirme işlemleri kapsamında tüm süreçlerin etkin bir şekilde yönetilmesi, takım çalışmasının özendirilmesi, projede çalışan bireylere eğitim verilmesi, teknik destek ve içerik paylaşımı için ulusal/uluslararası işbirliğinin gerçekleştirilmesi, maliyetin göz önünde bulundurulması.

International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA] Rare Books and Special Collections Section (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu Nadir Eserler ve Özel Dermeler Bölümü) tarafından 2014'te hazırlanan "Guidelines for Planning the Digitization of Rare Book and Manuscript Collections" başlıklı çalışmada ise dijitalleştirme süreçlerinin planlanması bağlamında dikkat edilmesi gereken süreçler, aşamalar ve unsurlar şu şekilde açıklamıştır:

- *Dijitalleştirme projelerinin tasarlanması:* Projelerin vizyonunun, amaçlarının ve hedeflerinin belirlenmesi, dijitalleştirilecek objeleri kimlerin kullanacağı, nasıl kullanacağı, dijitalleştirmenin planlanmasında kimlerin yer alacağı, dış finansman olanakları, karmaşıklık durumu, neyin niçin dijitalleştirileceği, materyallerin telif hakkı durumları, dijitalleştirmenin kurumun kendisi veya kurum dışı hizmet sağlayıcılar tarafından gerçekleştirilmesi, projenin beklenen nihai çıktıları, kalite yönetimi konularında kararlar verilmelidir.
- *Özgün nesnelerin seçilmesi:* "Hazine" olarak nitelendirilebilecek tek ve değişik yönlü materyallerin veya var olan bir dermenin dijitalleştirilmesi ya da yeni bir sanal dermenin oluşturulması konuları tartışılmalıdır.
- *Derme oluşturma için iş akışının sağlanması:* Dijitalleştirme için materyallerin incelenmesi ve hazırlanması, dijitalleştirme süreci (donanım seçimi, görüntü kalitesi, özgün nesneye uygunluk, koruma), görüntü elde etme sonrası süreç ve sistem besleme konularında çalışmalar gerçekleştirilmelidir.
- *Üstveri (Metadata):* Bibliyografik (ya da niteleyici) üstveri, yapısal üstveri, görüntü (ya da teknik) üstverisi, yönetsel üstveri tanımlamaları yapılmalıdır.
- *Görüntüleme:* Sunum formatı, standart web tarayıcıları ve eklentileri yoluyla görüntüleme, görünüm seçenekleri (örn. iki sayfalık görüntü ve yakınlaştırma olanakları), etiketleme işlevi (özellikle sonraki erişim için), kişisel notlar alabilme, çıktı alma, indirme, tekrar kullanma ve birleştirme olanakları ve konuları düşünülmelidir.
- *Yaygınlaştırma, tanıtım ve yeniden kullanım:* Uluslararası, ulusal ve belirli alanlardaki özel portalların ve diğer içerik toplayıcıların kullanılması yoluyla erişim olanaklarının ve görünürlüğün artırılması sağlanmalıdır.

- *Değerlendirme:* Özgün nesnenin yerine geçen dijital nesnenin ne kadar güvenli olduğu; dijital görüntünün, özgün nesneyi etkili bir biçimde temsil edip etmediği; araştırmacıların amaçlarına ulaşmak için en az bir kere özgün nesneyi görmesi gerekip gerekmediği; dijitalleştirme sonucu elde edilen ürünün okunabilir ve kullanılabilir olup olmadığı; teknolojinin araştırma gereksinimlerini ne kadar iyi bir şekilde karşıladığı; kaynakların nasıl ve kim tarafından kullanıldığı; kaynakların nasıl yeniden ve farklı amaçlarla kullanılacağı; dijital dermenin fiziksel dermenin kullanımına olan etkisinin ne olduğu değerlendirilmelidir.
- *Dijital dermenin uzun süreli korunması:* Korumanın kurum içinde, dış kaynaklı satıcılar veya hizmet veren firmalar tarafından dağıtık bir konsorsiyum modeli kullanılarak sağlanması; düzenli olarak yedeklenen ağ sunucuları sayesinde dijital dermelerin yüksek çözünürlükte korunması; dijital dosyaların bütünlüğünü zaman zaman izlemek için uygun süreçlere ve sistemlere sahip olunması ve coğrafi olarak farklı yerlerde birden fazla kopyanın saklanması konularına dikkat edilmelidir.

Belirtilen tüm süreçler, aşamalar ve unsurlar, kültürel miras varlıklarının uzun süreli korunması, saklanması, tanımlanması, erişime sunulması ve gelecek nesillere aktarılması açısından ilkeleri ve beklentileri ortaya koymaktadır. Kurum ve kuruluşların dijitalleştirme projelerini planlamaları, başarıyla yönetebilmeleri ve dijitalleştirilmiş nesnelere etkin erişim olanakları sunabilmeleri için ilgili süreç, aşama ve unsurların ortaya koyduğu bu ilke ve beklentiler doğrultusunda hareket etmeleri oldukça önemlidir.

Dijitalleştirme projelerinde nesnelere belli standartlar doğrultusunda dijital ortama aktarılmasının yanı sıra elde edilen dijital görüntüleri açıklayan üstverilerin de uluslararası standartlar doğrultusunda tanımlanması; bu nesnelere için sağlanacak erişim olanaklarının geliştirilmesi, ulusal/uluslararası görünürlüğün sağlanması ve bu verilerin farklı bilgi erişim sistemleri ve araçları tarafından okunabilmesi, paylaşılabilmesi ve keşfedilebilmesi açısından gereklidir.

Dijital Nesnelere Üstverilerinin Tanımlanması

Üstveri (metadata) kavramı, “bir bilgi kaynağını tanımlayan, açıklayan, yerini gösteren ya da bu kaynağa erişilmesini, bu kaynağın kullanılmasını ve yönetilmesini kolaylaştıran yapılandırılmış bilgi” olarak tanımlanmaktadır. Daha çok “veri hakkında veri” veya “bilgi hakkında bilgi” olarak bilinmektedir (NISO, 2004).

Üstveri türleri ise şu şekilde listelenebilir (IFLA, 2014):

- *Tanımlayıcı/bibliyografik üstveri:* Dijital nesne ve onun entelektüel içeriği hakkında bilgi verilecek şekilde tanımlamaların yapılması (Örn. başlık, yazar, kapsam, konu, anahtar sözcükler gibi).
- *Yapısal üstveri:* Tekil tanımlayıcılar, sayfa numaraları, içindekiler, dizinler, ön ve arka sayfa tanımlamaları, numaralama yöntemleri, metinsel bölümlenmeler, önemli alıntılar ve resimler gibi unsurların belirtilmesi.
- *Teknik üstveri:* Dosya formatı, boyutu, üretim bilgisi, oluşturulma tarihi, dosya sıkıştırma biçimi, görüntü çözünürlüğü, pikselin uzunluğu ve genişliği gibi bilgilerin kaydedilmesi.
- *Yönetimsel üstveri:* Dijitalleştirmeyi gerçekleştiren kişinin adı, görüntünün veya özgün materyalin sahibi, telif hakkı bilgileri, lisans, kredi limitleri, dijitalleştirilmemiş materyaller ve bu materyallerin neden dijitalleştirilmediği, dijitalleştirme süreci boyunca alınan kararlar ve görüntü değiştirmeleri ile ilgili bilgilerin verilmesi.

Tüm üstveri türleri, dijitalleştirilmiş nesnelere keşfedilmesi, yönetilmesi, tanımlanması, doğrulanması, içerik yapılarının gösterilmesi, durumlarının belirlenmesi ile bu kaynaklara yönelik hakların kontrol edilmesi ve süreçlerin gösterilmesi işlevlerini bünyesinde barındırmaktadır.

Üstveriler, bilginin keşfedilmesini kolaylaştırmak, dijital bilgi kaynaklarının düzenlenmesine yardımcı olmak, bilgi erişim sistemlerinin birlikte çalışabilirliğini ve bilgi kaynaklarının bu sistemlerle bütünleştirilmesini sağlamak, dijital tanımlama yapmak, arşivleme ve korumayı desteklemek amaçlarıyla oluşturulmaktadır (NISO, 2004, s. 1).

Farklı disiplinlere yönelik olarak geliştirilmiş farklı üstveri standartları bulunsa da, özellikle dijitalleştirme projelerinde elde edilen dijital görüntülerin tanımlanmasında konu ve kaynak tipi ayrımı göstermemesi bakımından ön plana çıkan Dublin Core (DC) standardı sıklıkla tercih edilmektedir (Al ve Küçük, 2003, s.171).

Dublin Core standardı, dijital ortamda yer alan nesnelere diğer bir ifadeyle bilgi kaynaklarını tanımlamak için geliştirilmiş 15 ögeyi (Başlık/Eser Adı, Yazar/Üreten, Konu, Tanımlama, Yayıncı, Katkı Sağlayanlar, Tarih, Tür, Biçim, Belirteç/Tanımlayıcı, Kaynak, Dil, İlişki, Kapsam ile Mülkiyet ve Haklar) içermektedir. Dublin Core öğelerinin tamamı seçmeli ve tekrarlanabilir özellikte ve istenilen sıralamada sunulabilir. Kolay kullanımı nedeniyle dünya üzerinde kütüphaneler, arşivler ve müzeler tarafından gerçekleştirilen çoğu projede tercih edilmektedir (NISO, 2004, s. 3).

Dublin Core standardının ön gördüğü ve dijital ortamda yer alan bilgi kaynaklarının tanımlanmasına yönelik öğeler şu şekilde açıklanabilir:

- *Başlık/Eser Adı (Title)*: Bir bilgi kaynağına yazarı / üreticisi tarafından verilen, bilginin ana kaynağından alınabilen (kitap adı, süreli yayın adı, kupür/kesik/fıkra başlığı, haber başlığı, takvim başlığı/adı, afiş konusu/teması/başlığı vb.), bilginin ana kaynağından alınmadığı veya bulunmadığı durumlarda bilgi - belge yöneticisi, kütüphaneci ve/veya arşivci tarafından esere erişimi kolaylaştırmak üzere niteleme / tanımlama kuralları gereğince [...] (köşeli parantez) içerisinde gösterilerek eklenen (fotoğraf başlığı, belge içeriği, albüm adı vb.) başlığı veya eser adını ifade etmektedir.
- *Yazar/Üreten (Author/Creator)*: Bir bilgi kaynağını yazan, üreten, tasarlayan ve/veya fotoğraflayan, bilgi kaynağı üzerinde her türlü hukuki yetki ve sorumluluğa sahip olan kişi veya kişileri ifade eder.
- *Konu (Topic/Subject)*: Bilgi kaynağının eser adı/başlığı ve genel olarak içeriği ile anlatmak istediği durumu, olayı, kişiyi, tarih/tarihsel süreci veya dönemi, mevzuyu ve objeyi/nesneyi ifade etmektedir.
- *Tanımlama (Description)*: Bilgi kaynağını, eser adı/başlık dışında içeriğine yönelik olarak tanımlayan her türlü bilgiyi ifade eder.
- *Yayıncı (Publisher)*: Bir bilgi kaynağını yayınlayan kişi veya kurumu ifade eder.
- *Katkı Sağlayanlar (Contributors)*: Bir bilgi kaynağını yazan, üreten, tasarlayan ve/veya fotoğraflayan, bilgi kaynağı üzerinde her türlü hukuki yetki ve sorumluluğa sahip olan kişi veya kişilerin dışında kalan ancak bilgi kaynağının üretimine katkıda bulunan 2. derecedeki sorumluları ifade eder.
- *Tarih (Date)*: Bilgi kaynağının yazarı/üreticisi tarafından ortaya çıkarıldığı, üretildiği veya yayınlandığı tarihi ifade etmektedir.
- *Tür (Resource Type)*: Bir bilgi kaynağının içerik, şekil, oynatılma/çalınma/hareketlendirme özellikleri ve fiziksel yapısına göre içinde yer aldığı materyal grubunu ifade etmektedir.
- *Biçim (Format)*: Bir bilgi kaynağının dijitalleştirilerek kaydedildiği ve depolandığı bilgisayar dosyası biçimini ifade eder.
- *Tanımlayıcı/Belirteç (Identifier)*: Bir bilgi kaynağını tanımlayan, niteleyen veya kodlayan, malzeme üzerinde yer alan veya yeni oluşturulmuş, ilgili malzemenin bilgi merkezindeki yerini, depolandığı alanı veya içinde yer alan koruma/saklama ünitelerini gösterir nümerik, alfa nümerik vb. şekillerde oluşturulmuş kod grubunu ifade etmektedir.

- *Kaynak (Source)*: Bilgi kaynağının dayandığı bilgi kaynağını ifade eder.
- *Dil (Language)*: Bilgi kaynağının yazarı/üreticisi tarafından ortaya çıkarıldığı, üretildiği veya yayınlandığı dili/dilleri ifade etmektedir.
- *İlişki (Relation)*: Bir bilgi kaynağının benzer içerikteki diğer bilgi kaynakları veya koleksiyonlarla olan ilişkisini gösteren bağlantıları / göndermeleri ifade eder.
- *Kapsam (Coverage)*: Bir bilgi kaynağının zaman ve mekâna ilişkin sınırlarını / kapsamını belirleyen özellikleri ifade eder.
- *Mülkiyet ve Kullanım Hakkı (Rights)*: Bir bilgi kaynağının yayınlanmasından, dağıtımından, sergilenmesinden, pazarlanmasından vb. sorumlu ve bu bilgi kaynağına hukuken sahip kişi veya kurumu ifade eder.

Belirtilen öğelerin Dublin Core standardını destekleyen bilgi sistemleri üzerinde ayrıntılı bir biçimde tanımlanması dijital ortama aktarılmış bilgi kaynaklarına hızlı, kolay ve etkin bir biçimde erişebilmek açısından oldukça önemlidir.

Sonuç

Kültürel miras varlıklarının kütüphaneler, arşivler ve müzeler tarafından dijitalleştirilerek erişime sunulmasına yönelik olarak gerçekleştirilen projeler dikkatle takip edilmesi gereken süreçler, aşamalar ve unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Dijital ortama aktarılmış kaynakların uzun süre kullanılması ve korunması için bu süreç, aşama ve unsurların eşgüdüm içerisinde gerçekleştirilmesi; dijitalleştirme projelerinin kurumlar/kuruluşlar tarafından finansal boyutta desteklenmesi; uygun teknolojilerin ve tanımlama standartlarının kullanılması; erişim tasarımına yönelik olarak stratejilerin belirlenmesi; dijitalleştirilmiş bilgi kaynaklarının güvenliğinin sağlanması ve arşivlenmesi; telif haklarının korunması; kurumsal adanmışlık ile yatırım ve alt yapı desteğinin olması bu projelerde teknik ve yönetsel başarının sağlanması açısından gereklidir.

Şüphesiz kültürel miras varlıklarının tek başına dijitalleştirilmesi yeterli değildir. Bu varlıkların uluslararası standartlara uygun biçimde ve bu standartlara uygun bilgi sistemlerinde tanımlanması gerekmektedir. Dijital ortama aktarılmış varlıkların üstveri standartları ile tanımlanması, bu varlıklara hızlı ve kolayca erişme, bu varlıkları keşfetme ve etkin bir biçimde kullanma açısından fırsatlar sunmaktadır. Diğer taraftan kültürel miras varlıklarına yönelik olarak yapılan bu tanımlamalar, bilgi erişim sistemlerinin birbirleriyle karşılıklı olarak işlerlik sağlamasına ve ulusal/uluslararası görünürlüğün artmasına da olanak vermektedir.

Belirtilen açıklamalar ışığında yürütülecek dijitalleştirme projeleri, kültürel miras varlıklarına yönelik olarak daha fazla değer yaratılmasına, bu varlıkların dünya üzerinde daha fazla kişi tarafından bilinmesine/tanınmasına ve küreselleşen dünyada toplumların kültürel miraslarının ve bilgi birikimlerinin daha etkin olarak sergilenmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Al, U. ve Küçük, M. E. (2003). Üst veri standartları ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 167-185.

Doğan, B. (2007). *Örgüt kültürü*. İstanbul: Beta.

Feng, Y. ve Xiao, L. (2014). A cooperative project by libraries and museums of China: Metadata standards for the digital preservation of cultural objects. *DCMI International Conference on Dublin Core and Metadata Applications*. 20 Kasım 2014 tarihinde <http://dcpapers.dublincore.org/pubs/article/download/3722/1945> adresinden erişildi.

Good practice form for nominations. (2003). 18 Temmuz 2014 tarihinde <http://www.minervaeurope.org/goodpract/david.rtf> adresinden erişildi.

- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2014). *Guidelines for Planning the Digitization of Rare Book and Manuscript Collections*. Netherlands: IFLA. 25 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.ifla.org/publications/node/8968> adresinden erişildi.
- NISO. (2004). *Understanding metadata*. 24 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.niso.org/publications/press/UnderstandingMetadata.pdf> adresinden erişildi.
- Pulman ilkeleri el kitabı: Halk kütüphaneleri için kılavuz*. (2004). İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.
- Sotirova, K., Peneva, J., Ivanov, S., Doneva, R. ve Dobрева, M. (2012). Digitization of cultural heritage - standards, institutions, initiatives. K. Ivanova, M. Dobрева, P. Stanchev ve G. Totkov (Ed.). *Access to digital cultural heritage: Innovative applications of automated metadata generation* içinde (ss. 23-68). Plovdiv: Plovdiv University.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. 19 Ağustos 2014 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> adresinden erişildi.
- Yüksel, A. H. (1987). *Atatürkçü düşünce sisteminde kültürel iletişimin modele dayalı boyutları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

DigitalSSM: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'nde Yer Alan Eserlerin Dijitalleştirilmesi Projesi

Oya Arus

Sabancı Üniversitesi Bilgi Mekezi, İstanbul, Türkiye, oya@sabanciuniv.edu

Öz

Bu çalışma, kütüphane ve müze işbirliği çerçevesinde, uluslararası standartların temel alınarak müze eserlerinin dijitalleştirildiği; bu eserlerin ve onlara ait bilgilerin tüm Dünya'ya, pek çok önemli kurumun kullandığı bir yazılım aracılığı ile sunulması bakımından önemli bir projedir. Projenin amacı, müze bünyesindeki eserleri dijitalleştirerek organize etmek, eserleri telif hakları doğrultusunda, dünya çapında paylaşabilmek için eserlerin dijital kopyalarını saklamak ve gelecek nesillere aktarımını sağlamaktır. Bu amaç çerçevesinde proje Sakıp Sabancı Müzesi (SSM) bünyesinde bulunan 77.000 sayfa eseri, eski sergileri ve SSM Koleksiyonu'ndaki tabloları ve hatları kapsamaktadır. 2011 yılında başlayıp 2013 yılında tamamlanan projenin öncelikle amacına ve kapsamına karar verilmiş daha sonra yazılım ve donanım gereksinimleri belirlenerek maliyet çıkartılmış ve gerekli fon sağlanarak çalışmalara başlanmıştır. Proje gerçekleştirilirken hem tüm çalışmaların uluslararası standartlara uygun olmasına hem de hedef kitlenin en yüksek düzeyde yararlanabileceği bilgiyi içermesine önem verilmiştir. Bu proje, yurtiçi ve yurtdışından akademisyenler, araştırmacılar, müzeciler, Türk ve İslam sanatına ilgi duyanlar, koleksiyonerler ve sanat tarihi öğrencilerinin faydalanabileceği, Türkiye'nin kültürel mirasına katkı sağlayacak önemli bir kaynak olarak tasarlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Dijitalleştirme, işbirliği, kültürel miras, bilgi merkezi, müze, metadata

Giriş

Sabancı Vakfı tarafından kurulan Sabancı Üniversitesi 1999 yılında eğitime başlamıştır. İlk andan itibaren bir dünya üniversitesi olmayı hedefleyen Sabancı Üniversitesi, interdisipliner eğitimi ile 3204 lisans, 860 lisansüstü öğrenciye hizmet vermektedir.

1999 yılında Üniversite'nin eğitime başlaması ile birlikte hizmete geçen Bilgi Merkezi, Sabancı Üniversitesi'nin eğitim ve araştırma programlarını destekler, araştırmalarda katalizör görevini üstlenir; kullanıcılarının doğru bilgiye en kısa sürede erişmesini sağlamaya çalışır. Merkez, öğretim elemanları, öğrenciler, çalışanlar ve mezunların her tür bilgi ve belge gereksinimlerini karşılamayı, ulusal ve uluslararası ölçekte bilgi birikimine katkı sağlamayı amaçlar. Aynı zamanda hizmet ve olanaklarını tüm kurum, kuruluş ve bireylerin hizmetine sunarak, bilim, sanayi ve kültür dünyasının araştırma ve incelemelerine yardımcı olur.

Bilgi Merkezi'nin kendi bünyesinde oluşturduğu çeşitli dijitalleştirme çalışmaları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Osmanlı Kültürü İmajları, Sanat Tarihi Slaytları, Sabancı Üniversitesi İnşaat Fotoğrafları veritabanlarıdır.

Sakıp Sabancı Müzesi (SSM) ise 2002 yılında, Üniversite çatısı altında faaliyete geçmiştir.

Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi zengin koleksiyonu, kabul ettiği kapsamlı uluslararası geçici sergileri, konservasyon birimleri, örnek eğitim programları, yapılan çeşitli konser, konferans ve seminerleri ile çok yönlü bir müzecilik ortamı sunmaktadır. Türkiye'deki müzecilik alanında önemli bir yere sahip olan kurum, koleksiyonlarının dijital ortamda dünyaya açılmasına karar vermiştir.

Müze, dijitalleştirme konusundaki çalışmalara ve tecrübeye sahip aynı zamanda amaçları arasında ulusal ve uluslararası ölçekte bilgi birikimine katkı sağlamak olan Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi ile işbirliği yaparak "Sakıp Sabancı Müzesi'nde Yer Alan Eserlerin Dijitalleştirilmesi Projesi'ni gerçekleştirmiştir.

Bugüne kadar Kütüphane ve Müze'lerin organizasyonel farklılıkları ve ortak yönleri üzerine birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır. Kütüphanelerin, kaynakların erişiminde açık erişime önem vermesi; müzelerin ise daha korumacı bir yapı sergilemesi gibi yapısal ayrılıkların yanında dijitalleştirme çalışmaları ile birlikte Kütüphane ve Müze işbirliklerinin pek çok faydası olduğu görülmüştür. Dünya'da da kütüphane ve müze işbirliği ile gerçekleştirilmiş başarılı projeler görülmektedir.

Kütüphane ve Müze işbirliklerinin faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yeni hedef kitleleri çekmek ve kütüphane ve müze erişimin genişletilmesi,
- Kültürel miras ve bu mirasın korunmasını teşvik etmek için yeni yollar bulunması,
- Her iki kurumdan en iyi uygulamaların teşvik edilmesi,
- Koleksiyonların saklanması ve korunması için politikaların paylaşımı,
- İşbirlikçi çalışmanın deneyimlenmesi,
- Uzmanlıkların paylaşımı.

Bu faydaların bir bölümünü deneyimlememizi sağlayan dijitalleştirme projesi 2011 yılında başlamış 2013 yılında da tamamlanarak Dünya'nın erişimine açılmıştır.

Amaçlı Sakıp Sabancı Müzesi (SSM) bünyesinde bulunan bilgi kaynaklarını organize ederek dijitalleştirilmek, gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak, dijital kopyalarını saklayarak telif hakları doğrultusunda tüm dünyanın erişimine açmak olan proje SSM bünyesinde bulunan 77 000 sayfa eseri, eski sergileri ve SSM Koleksiyonu'ndaki tabloları ve hatları kapsamaktadır. Bu kapsamda da Kitap Sanatları ve Hat Koleksiyonu, Resim Koleksiyonu, Emirgan Arşivi (fotoğraf) ve Abidin Dino Arşivi dijitalleştirilmiştir.

Bu proje, yurtiçi ve yurtdışından akademisyenler, araştırmacılar, müzeciler, Türk ve İslam sanatına ilgi duyanlar, koleksiyonerler, sanat tarihi ve tarih öğrencilerinin faydalanabileceği ve Türkiye'nin kültürel mirasına katkı sağlayacak önemli bir kaynak olarak tasarlanmıştır.

Başlarken

Nisan 2011'de başlayan proje için, Müze ve Bilgi Merkezi çalışanlarından bir proje ekibi oluşturulmuştur. Ekip, Bilgi Merkezi'nden 3, Müze'den 2 olmak üzere toplam 5 uzmandan oluşmuştur. Ekibi oluşturan kişiler "kataloglama ve metadata, yazılım ve donanım, dijitalleştirme için gerekli teknik bilgi ve dijitalleştirilecek eserler" konuları hakkında uzman olan kişiler arasından seçilmiştir. Daha sonra yazılım ve donanım seçimi aşamasında, Bilgi Teknolojisi Birimi'nin de görüş ve desteğini almak için ekibe Bilgi Teknolojisi Biriminden bir uzman daha dâhil edilmiştir.

Ekip tarafından öncelikle projede kullanılacak yazılım ve donanım gereksinimleri araştırılarak, değerlendirilmesi ve seçimi yapılmıştır. Dünya'da en çok kullanılan 5 uluslararası yazılım saptanmış, kriterler belirlenmiş ve bir kontrol listesi hazırlanmıştır. Bu liste tüm yazılım firmalarına gönderilerek kendilerinden ürünleri ile ilgili açıklamalı cevapların gönderilmesi istenmiştir.

Bu listedeki öne çıkan başlıklar aşağıdaki gibidir:

- Yazılımın uluslar arası standartları desteklemesi,
- Tam metin tarama olanağı sunması,

- Her alandan tarama olanağı vermesi,
- Yazılımın yeni teknolojik gelişmelere bağlı olarak sürekli güncellenmesi,
- Kullanım kolaylığı,
- İstatistik alma özelliği,
- Elektronik ticaret özelliği,
- Sosyal medyayı desteklemesi (paylaşma, yorumlama, etiketleme, değerlendirme gibi).

Firmalardan gelen yanıtlara göre bir karşılaştırma tablosu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu tablo ile ihtiyaçlara yanıt veren, en uygun yazılım programı belirlenmiştir. İçinde sayılı kurumların da olduğu ve dünyada yaklaşık 2000 kurum tarafından kullanılan, OCLC firmasının dijital koleksiyon yönetim yazılımı olan CONTENTdm'e karar verilmiştir.

CONTENTdm yazılımının özelliklerine genel olarak bakmak gerekirse, dijital kaynaklarla ilgili (tanımlanması, erişimi ve görünümü konusunda) tam kontrol veren bir yazılımdır. Unicode sistemini desteklediği için farklı dillerde sistemi özelleştirmek mümkündür. CONTENTdm jpeg, pdf, ses ve görüntü dosyaları gibi tüm formatları desteklemekte ve birden fazla sayfalı belgeler, kitap veya kitap bölümü ile sayfa numaralarının organizasyonunu yapabilmek mümkün olmaktadır. Metadata alanları ve web sayfası arayüzü özelleştirilebilmekte, kontrol kelimeler gibi özellikleri ile de veri girişlerinde kolaylık sağlamaktadır. MARC formatını da desteklediği için daha önce MARC formatında hazırlanmış dosyalar kolaylıkla CONTENTdm içine yüklenebilmektedir.

Tablo 1. Dijitalleştirme Programları – Karşılaştırma Listesi

		ÜCRETLİ PROGRAMLAR				ÜCRETSİZ PROGRAMLAR	
		OCLC - Contentdm	Exlibris - Digitool	Innovative - Media Management	SirsiDyinx - Portfolio	Discover - Yale Digital Commons	Greenstone Digital Library
1	Metada'ındaki her alan için otorite listesi eklenebilir. Thesaurus ekleme veya oluşturma özelliği vardır.	Evet	Evet	Evet	Hayır		Thesaurus ekleyemeyiz
2	Metadada belirli alanlar kullanıcı kısmına kapatılabilir.	Evet	Evet	Evet	Evet		Evet
3	Host ve local server da koleksiyonu bulundurma ve yönetme seçenekleri vardır.	Evet	Evet	Evet	Evet		Evet
4	UTF8 formatındadır.	Evet	Evet	Evet	Evet		Evet
5	VRA Core'u destekler (The VRA Core is a data standard for the description of works of visual culture as well as the images that document them.)	Evet	Evet	Evet	Hayır		Belki
6	Kaynakların kataloglaması program içinde yapılabilir veya tab-delimited ile aktarılabilir.	Evet	Evet	Evet	Evet Hayır		Evet
7	XML'i destekler	Evet	Evet	Evet	Evet		Evet
8	Compound Objects'i destekler. (multiple files linked by relationship (parent child and sibling sibling possible; unknown about associative relationships)	Evet	Evet	Evet	NO		Evet
9	Kayıtlardan OPAC'a link verilebilir.	Evet	Evet	Evet	Evet		Evet
10	OAI-PMH v2.0 ile uyumludur.	Evet	Evet	Hayır	Evet		Evet
11	My favorites özelliği vardır.	Evet	Evet	Hayır	Evet		Hayır
				uses the			

Donanım olarak Firma'nın sunucuları yerine Üniversite'deki bir sunucunun kullanılması uygun görülmüştür. Böylece hem yazılımının kurulacağı hem de dijitalleştirilmiş materyaller için gerekli sunucunun özellikleri belirlenmiş ve sağlanmasına karar verilmiştir.

Eserlerin dijitalleştirilmesi için gerekli donanım araştırılmıştır. Çalışacak personel de dâhil olmak üzere, bir maliyet hesaplaması çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonunda, dijitalleştirme işleminin, kurum dışından konusunda uzman, profesyonel bir firma tarafından yürütülmesine karar verilmiştir. Tarama, kesme, pdf/flash formatlarına çevirme işlemleri için şartname hazırlanmış, firmalar belirlenmiş, firmalardan proje için teklif alınmış ve en iyi hizmeti verecek firma ile anlaşılmasına karar verilmiştir.

Personel ihtiyacı ve gerekli nitelikler belirlenerek, projede görev alacak personel için iş tanımları hazırlanmıştır. Dijitalleştirilmiş eserlerin metadatalarının oluşturup veri girişlerinin yapabilecek, aynı zamanda ihtiyaç duyulan araştırmaları yapıp önerilerde bulunup projeye katkı sağlayabilecek biri sanat tarihi, biri kütüphaneci olmak üzere 2 uzman ile çalışılmasına karar verilmiştir.

Son olarak projenin maliyeti çıkartılmış ve fon araştırması yapılmıştır. Projenin uygulanabilmesi için gerekli fon sağlandıktan sonra çalışmalara başlanmıştır.

Uygulama

Eserlerin dijitalleştirilmesi Sakıp Sabancı Müzesi (SSM)'nde gerçekleştirilmiştir. Eserlerin bulunduğu kısma yakın bir yere tarayıcı ve operatör için bir çalışma alanı düzenlenmiştir. Dijitale aktarılacak el yazmalarının sıralı olarak operatöre teslim edilmesi ve geri alınması SSM'deki yetkili kişinin kontrolü ile gerçekleştirilmiştir. Acil destek için bir telefon ve internet hattı, elektrik kesilmelerine karşın güç kaynağına bağlı enerji ve tarayıcıda kullanılacak PC – monitör ve taranan görüntülerin depolama ünitesi yine SSM tarafından temin edilmiştir. El yazmaları 400 dpi çözünürlükle taranarak, tiff, jpeg ve çoklu sayfalar pdf formatlarında kaydedilmiştir.

Dijitale aktarılma çalışmaları devam ederken yazılım için OCLC firması ile görüşülmüş ve 3 yıllık bir anlaşma sağlanmıştır. Sunucu sağlanarak CONTENTdm yazılımı kurulmuş ve test edilmiştir. Test aşamasında verinin indekslenmesi ve proje sunucusunda yapılan bir işlemin web sayfasında görüntülenmesi sorunları ile karşılaşmış, sorunlar firmaya bildirilerek çözülmesi sağlanmış ve yazılım uygulamaya alınmıştır.

Eserlerin bibliyografik kayıt öğeleri belirlenmiştir. Bibliyografik kayıt öğeleri belirlenirken her bir koleksiyonun özellikleri çıkartılmış, dünyadaki özellikle CONTENTdm'i kullanan müzelerin web sayfaları incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır. Tüm bu veriler SSM ile paylaşılmış ve ortak bir karara varılmıştır. Başlıkların her koleksiyona göre ayrı ayrı özelleştirilmesine ve başlıklarda Türkçe ve İngilizce olmak üzere çift dil kullanılmasına karar verilmiştir. Bu kararların uygulanabilmesinde CONTENTdm'in başlıkları özelleştirilebilme özelliği büyük bir kolaylık sağlamıştır. Metadata standardı olarak koleksiyonun ihtiyacına göre, Dublin Core Simple veya Dublin Core Qualified temel alınmıştır. Başlık tanımlamalarının yetersiz kalması durumunda ise müzeler için geliştirilen ve dünyada da çok kullanılan Getty Categories for the Description of Works of Art (CDWA) ve the Visual Resources Association (VRA Core) standartlarından yararlanılmıştır. Dijital koleksiyonların oluşturulmasında Metadata tasarımına oldukça önem verilmiştir. Metadata tasarlanırken, koleksiyonların karakteristiği, fiziksel yapılanması, kullanıcı ara yüzündeki navigasyon ve görüntüleme fonksiyonları özellikle dikkate alınmıştır. Ayrıca tüm koleksiyonların aynı anda taranacağı ve sonuçları tek bir ara yüz üzerinden getirileceği dikkate alınarak, tüm koleksiyonlar için ortak metadata alanları kullanılmıştır. Eserlere ait kayıtlarda eserin küçük resmi (Thumbnail) kullanılmış, her bir koleksiyon için ise koleksiyonu anlatan ve Müze tarafından belirlenen bir resim seçilmiştir.

Tablo 2. Contentdm Metadata

Collection field properties									
View, add, edit and delete fields. Enable full text searching and controlled vocabulary. After you have added, changed, or deleted fields, index the collection to update changes.									
Field name	DC map	Data type	Large	Search	Hide	Required	Vocab	add field	
1 Tür (Type)	Type	Text	No	Yes	No	No	No	move to ▼	edit delete
2 Başlık (Title)	Title	Text	No	Yes	No	Yes	No	move to ▼	edit delete
3 Diğer Başlık (Title-Alternative)	Title-Alternative	Text	No	Yes	No	No	No	move to ▼	edit delete
4 Dil (Language)	Language	Text	No	No	No	No	No	move to ▼	edit delete
5 Yazar (Creator)	Creator	Text	No	Yes	No	No	Yes	move to ▼	edit delete
6 Hattat (Calligrapher)	Contributors	Text	No	Yes	No	No	Yes	move to ▼	edit delete
7 Atıf Notu (Cited)	None	Text	Yes	No	No	No	No	move to ▼	edit delete
8 Müzehhip (Illuminator)	Contributors	Text	No	Yes	No	No	Yes	move to ▼	edit delete
9 Mucellid (Binder)	Contributors	Text	No	Yes	No	No	No	move to ▼	edit delete
10 Tuğrakeş (Contributors)	Contributors	Text	No	Yes	No	No	No	move to ▼	edit delete
11 Usta (Contributors)	Contributors	Text	No	Yes	No	No	No	move to ▼	edit delete
12 Kopya tarihi (Date)	Date	Text	No	No	No	No	No	move to ▼	edit delete
13 Tarih (Date)	Date	Text	No	No	No	No	No	move to ▼	edit delete
14 İlk Tarih (Earliest Date)	Date-Created	Date	No	Yes	Yes	No	No	move to ▼	edit delete
15 Son Tarih (Latest Date)	Date-Created	Date	No	Yes	Yes	No	No	move to ▼	edit delete

Eserler orijinal formatlarında tiff olarak sunucuda saklanmış, jpeg formatında ise erişime sunulmuştur. Projenin başında dijital görüntüler üzerinde eserlerin Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'ne ait olduğunu gösteren bir filigran (watermark) uygulanmasına karar verilmiş, ancak hem eserin görünümünü engellediği hem de açık erişim olarak hizmete sunulan kaynaklar için böyle bir uygulamanın doğru olmayacağı düşünülerek bu karardan vazgeçilmiştir. Filigran eklenerek atılan imajlar, CONTENTdm yazılımında "imajlardan filigran bilgisini kaldır" seçeneği olmamasından dolayı, tekrar atılmak zorunda kalmıştır.

Projede çalışmak üzere biri sanat tarihi, biri kütüphaneci olmak üzere istihdam edilen iki uzmanın eğitimleri, Bilgi Merkezi çalışanları tarafından tamamlanmıştır. Eğitim tamamlandıktan sonra dijitalleştirilen eserlerin veri girişlerine başlanmıştır. Veri girişleri yapılırken, SSM'nin envanter defteri, müze eserleri ile ilgili yayınlanan kataloglar ve referans kaynaklarından yararlanılmıştır. Veri girişleri yapıldıkça sistem içinde Hattat isimlerini içeren bir otorite veritabanı oluşturulmuştur.

Veri girişleri devam ederken, eserlerin sunulacağı tarama web sayfası araştırmalarına başlanmıştır. Dijitalleştirme yapan müzelerin ve üniversitelerin web sayfaları incelenmiş ve kendi aralarında bir kıyaslama yapılmıştır. Kıyaslama çalışması yaparken "genel görünüm, ana sayfadaki başlıkları, alt başlıklar, göz atınca gelen bilgiler, arama yapılırken gelen bilgiler, telif hakkı bilgisi, sosyal medya" konularına, özellikle dikkat edilmiştir. Bu kıyaslama çalışması sonrası ihtiyaçlar belirlenmiş ve ihtiyaçlar doğrultusunda tasarım çalışmalarına başlanmıştır.

Proje uygulanırken iki aşamada sorun yaşanmıştır. Bunlardan ilki; tüm dünyada yaşandığı gibi, bu projede de Metadata alanları belirlenirken yaşanan Bilgi Merkezi ve SSM arasında fikir ayrılıklarıdır. Bilgi Merkezi kütüphanecilik ve kataloglama kurallarının dışına çıkılmaması, SSM ise daha fazla özelleştirme yapılması konusunda ısrarcı olmuş; sonucunda ise başlıklar, SSM eserlerini en iyi anlatacak şekilde Getty CDWA'den yararlanılarak özelleştirilmiş ve tüm başlıklar Dublin Core standartlarına uygun hale getirilmiştir.

İkinci olarak ise “Kitap Sanatları ve Hat Koleksiyonu”nda ki eserlerdeki hattat, mücellit gibi sorumlu kişilere yönelik toplu bir bilimsel çalışmanın ve otorite kayıtlarının olmaması nedeni ile doğru girişlerin belirlenirken yaşanan sıkıntı ve bu konuda bir standardın sağlanmasının zaman almış olmasıdır.

Projenin tamamlanması ile beraber tanıtımı için isim ve logo çalışması yapılmış, web sayfası tasarlanmış ve “digitalSSM” projesi basın bülteni hazırlanarak, tüm dünyaya duyurulmuştur. Sosyal medya üzerinden de tanıtımları yapılmıştır.

Projede, 77.000 sayfa eser taranmış, uluslararası standartlar dikkate alınarak veri girişleri yapılmıştır.

Şekil 1. DigitalSSM.

Şu anda 4 koleksiyon erişime açılmıştır

Kitap Sanatları ve Hat Koleksiyonu

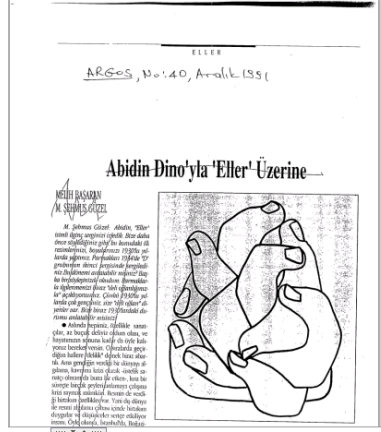
586 adet kaynaktan oluşmaktadır. Toplam sayfa sayısı, 71.740'dır. 14. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıla kadar uzanan dönemde hazırlanmış elyazması Kuran-ı Kerim nüshaları ve dua kitapları, Osmanlı hattatlarının farklı yazı karakterlerinde yazdığı hüsnühatlar, Osmanlı padişahlarının tuğralarıyla donanmış tezhipli resmi belgeler ve hattatların yazı araçlarından oluşmaktadır.

Şekil 2. Kitap ve Hat Sanatları Koleksiyonu – Delailül Hayrat

Abidin Dino Arşivi

2115 adet kaynaktan oluşmaktadır. Toplam sayfa sayısı, 2115'dir. Sanatçının kaleminden çıkan çizimler, taslak metinler, heykelleri için hazırladığı çizimler, eşi Güzin Dino ve dostlarıyla yaptığı yazışmalardan oluşmaktadır. Özellikle yazışmalar ve sanatçının gazetelerden keserek sakladığı haberler, dönemin kültürel ortamına ışık tutarken, sanatçının çok yönlülüğünü de göstermektedir.

Şekil 3. Abidin Dino Arşivi – Abidin Dino'yla Eller Üzerine.

Resim Koleksiyonu

489 adet kaynaktan oluşmaktadır. Toplam sayfa sayısı, 495'dir. SSM'nin 1850-1950 yılları arasında yoğunlaşan Resim Koleksiyonu'nda; Osman Hamdi Bey, Şeker Ahmed Paşa, Süleyman Seyyid, Nazmi Ziya Güran, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Fikret Mualla, Fausto Zonaro ve İvan Ayyvazovski'nin de aralarında bulunduğu ressamların eserleri yer almaktadır.

Şekil 4. Resim Koleksiyonu – Figür / Ahmet Kenan Yontuç

Emirgan Arşivi

185 adet kaynaktan oluşmaktadır. Toplam sayfa sayısı, 384'dür. 1900'lerin başından itibaren Emirgan ve çevresinin fotoğraf ve kartpostallarını kapsamaktadır. Günlük yaşamı, vapurları, sahil saraylarını ve ahşap konakları gösteren fotoğraflar, 20. yüzyılın Boğaziçi köyünü ayrıntılarıyla belgelemektedir. Arşivde ayrıca, Emirganlıların yaşam biçimini sergileyen özel aile fotoğrafları da yer almaktadır.

Şekil 5. Emirgan Arşivi - Emirgan

Sonuç

Bu proje ile bir kez daha görülmüştür ki; kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere iletilmesinde önemli bir role sahip kütüphane ve müzeler işbirliği yaparak kullanıcılara sundukları hizmetleri geliştirebilmekte ve koleksiyonlarının daha fazla kullanıcıya erişmesini sağlayabilmektedir.

Dijitalleştirme projesi ile uluslararası standartlara uygun bir çalışma yapılarak, koleksiyonlar tüm Dünya'nın kullanımına sunulmuştur. Ayrıca ilgili standartlar uygun olarak yapılan çalışmalarda; tüm Türkiye'deki yazma eserlere yönelik bilgilerin, uluslararası otorite veritabanlarındaki eksikliği görülmüş ve bu konuda bir çalışma yapılması gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

CONTENTdm. 3 Mart 2014 tarihinde

http://www.oclc.org/content/dam/oclc/services/brochures/211472usb_CONTENTdm.pdf adresinden erişildi.

CDWA List of Categories and Definitions. 3 Mart 2014 tarihinde

http://www.getty.edu/research/publications/electronic_publications/cdwa/definitions.pdf adresinden erişildi.

Gibson, H., Morris, A. and Cleeve, M. (2007). Links Between Libraries and Museums: Investigating Museum-Library Collaboration in England and the USA, *Libri*, 57, 53-64.

VRA Core. 3 Mart 2014 tarihinde <http://www.loc.gov/standards/vracore/> adresinden erişildi.

Digital Preservation Policies in Bulgaria and Turkey

Tania Todorova

*State University of Library Studies and Information Technologies, 119 Tzarigradsko Shosse, 1784
Sofia, Bulgaria, t.todorova@unibit.bg*

Bülent Yılmaz

Hacettepe University, Department of Information Management, Ankara, 06800, Turkey

Tolga Çakmak

Hacettepe University, Department of Information Management, Ankara, 06800, Turkey

Elisaveta Tsvetkova

*State University of Library Studies and Information Technologies, 119 Tzarigradsko Shosse, 1784
Sofia, Bulgaria*

Abstract

The goal of the paper is to evaluate the achievements and problems in the implementation of the digital preservation policies in Bulgaria and Turkey. The cultural institutions in the both countries preserved very rare and valuable documents from the common historical background, which meet the interest of researchers, educators and wide public. Based on descriptive and comparative approach, this paper will show the commonalities and differences in the situation of presentation of cultural heritage on digital environment in Bulgaria and Turkey. Major common problems observed are listed as lack of national strategies, authorized aggregators, standards and coordination on digitization processes.

Keywords: *Cultural heritage, digitization, libraries, archives and museums, national digitization policy, Bulgaria, Turkey*

Introduction

Digitization, conservation and socialization of cultural heritage are usually performed within the established national cultural policy and is implemented with collective effort and coordination of interdisciplinary expertise and organizational structures.

The main goal of the paper is to evaluate the achievements and problems in the implementation of the digital preservation policies in Bulgaria and Turkey. The cultural institutions in both countries preserved very rare and valuable documents from the common historical background, which meet the interest of researchers, educators and wide public. Based on descriptive and comparative approach, this paper will show the commonalities and differences in the situation of digitization processes in Bulgaria and Turkey.

Digitization in Bulgaria – achievements and problems

The establishment of the Bulgarian national and cultural identity as a part of the European cultural space requires the realization of a national cultural policy, in particular a national strategy for digitization. The issue of digital preservation, access, promotion, socialization and wide use of Bulgarian cultural and scientific heritage in virtual environment is of national importance and is a commitment of Bulgaria as a member of the European Union.

LIS and cultural community dialogue for establishment of Digital Preservation Policy

In the period 2009 – 2014 the library, cultural and scientific communities put some serious efforts to impose this important issue on the agenda of the Bulgarian society and government. Here we are going to summarize the main initiatives and forums that helped to define the problems and to look for the solutions applicable on the national level.

The Bulgarian Library and Information Association (BLIA) has an important role. It organized a national conference on “Libraries and Cultural Heritage” (2009) and round table “Bulgarian Digital Library – Models and Approaches” (2013). In 2013 the discussions focus on the project “National Strategy and Program for preservation of literary cultural heritage in libraries and access to it”, developed by recognized experts in the field (National 2013).

An active initiator of professional discussions with the participation of representatives from the Europeana Foundation is the Public Library “Pencho Slaveikov” in Varna. The forums they organized are: Conference on “European Digital Library – modern approaches and national cultural preservation and development policy” (March 2010), National forum “Transfiguration of the BG-space” (March 2013), Open forum “Europeana – a window to European culture – united in diversity” (April 2014).

In 2011, the first public-private initiative for digitization was created, called Bulgariana, which transformed to the Bulgariana Association on February 2014 (Bulgariana 2014). Bulgariana is an initiative for virtual preservation and presentation of the Bulgarian cultural heritage, technical aggregator to Europeana, and a network of Bulgarian organizations and private people, who deal with activities related to the Bulgarian cultural heritage (Damova 2013).

In the period 2009 – 2012 under the patronage of the Bulgarian Member of the European Parliament Emil Stoyanov four consecutive meetings took place in Plovdiv and one of them in the European Parliament in Brussels, focused on the presentation of the Bulgarian cultural and historical heritage in the digital environment and the Bulgarian participation with digital content in Europeana. As a result of these meetings three memorandums were prepared and deposited on the attention of the Bulgarian government for the necessity concrete steps to be taken for the acceptance and implementation of the project of National Strategy for Digitization and for the provision of regular and stable financial support for digitization processes in the cultural institutions.

In July 2012 a National Council for Digitization of cultural and historical heritage was established at the National Charity Fund “13th Centuries Bulgaria”. Experts from different cultural, educational and scientific institutions are among its members. The main objective of the National Council is the development of a National Plan for digitization of the cultural, historical and scientific heritage of Bulgaria. After a public discussion this plan is expected to be submitted to the government so it can take political and financial decisions for creating a centralized, coordinated policy for national funding of the digitization.

Review of the digitization activities in Bulgaria

Despite the many and different initiatives conducted in the five year period (2009 - 2014), today is still missing a government commitment, approved strategy and target funding for digitization of the Bulgarian cultural heritage, unfortunately. The merits for the results are of single institutions or networks of government and private organizations. Digitization projects carried out according to European technology standards are financed mainly with external support (European Union Funds, funding under the Bulgarian-Korean cultural cooperation (Bulgariana) and private sectors).

The summarized picture of the Bulgarian cultural institutions, which participate in European projects, connected to the development of Europeana, is the following: National Library “St. St. Cyril and Methodius” (TELPlus, European Digital Library, IMPACT); Public Library “Pencho Slaveikov”, Varna

(Europeana Local since 2008, Europeana Awareness, LoCloud); Central Library of Bulgarian Academy of Science (Michael, Athena and Athena Plus, Linked Heritage, DM2E); National Archaeological Institute with Museum at Bulgarian Academy of Science (CARARE since 2012), Initiative Bulgariana – Ontotext (Europeana since 2011), Library of New Bulgarian University (DART Europe), National Academic Library and Information System Foundation (Europeana Photography since 2012) etc.

At the moment the Bulgarian content in Europeana achieved between 50 000-100 000 materials which is less than 2 % from the total content of the portal. The typology and characteristics of materials are the following: texts from print sources (XIX and XX century); pictures (scenic pictures of settlements, pictures of eminent historical persons; photos of events); documents, related to the development of the Bulgarian state and nation and for the establishment and activities of the national institutions including cultural and educational sector; sound files (traditional Bulgarian music); different type of materials about tangible and intangible cultural heritage (movies, symbols, monuments and monumental places, rituals etc.). This content is neither not enough nor close to the desired representativeness of the rich Bulgarian cultural heritage in the digital environment. There are missing materials about the whole historical periods such as Prehistory, Antiquity, Middle Ages and Early Modernism. Exceptionally low quantity of materials is representing the paragons of the Bulgarian art, literature and architecture as well as the masterpieces of the manuscripts. There are missing representative collections related to the Bulgarian authors, artists and cultural phenomena. The conclusion is that we are far from the representation in the digital European space of meaningful cultural context which is inherent for Bulgaria in historical and ethno-confessional plan. The task to be outlined the national priorities for presentation of the cultural content from and for Bulgaria in Europeana is really urgent.

The positive result which is reached through professional debates, is the advent of technological partnerships in the digitization processes. There are created some partnership networks and technological infrastructures. The Public Library “Pencho Slaveikov” is collaborating with other public libraries from the towns Russe, Stara Zagora and Haskovo for the presentation of local digital content in Europeana Local. For their contribution to the Europeana Photography Project, the National Academic Library and Information System Foundation (NALIS) work with wide network of libraries, archives, museums, NGOs and private persons. The Central Library of Bulgarian Academy of Science has established productive partnership with the Public Library “Petko R. Slaveikov” in Veliko Tarnovo and with the cultural institutes at the Sofia metropolitan municipality. Bulgariana has developed partnership network which consists of 200 Bulgarian cultural and scientific organizations from all over the country. In Bulgaria there are initiatives for common work of the institutions from the GLAM sector - galleries, libraries, archives and museums. As an example is the digital library with collections of cultural institutions from Plovdiv. It is collaborative initiative with the participation of the National Library ‘Ivan Vazov’, the State Archive, the Regional Historical Museum and the City Art Gallery in Plovdiv (Digital, 2014).

The Public Library “Pencho Slaveikov”, Varna, the National Library “St. St. Cyril and Methodius” and Bulgariana act as aggregators of Bulgarian cultural heritage content to Europeana. But in Bulgaria is still *missing official recognized national aggregator and national established institutional infrastructure* for aggregation of the Bulgarian cultural heritage to Europeana. The mission and national responsible functions of the National Library “St. St. Cyril and Methodius” are premising it as a logical leader, but it still doesn’t take this role. The Public Library “Pencho Slaveikov”, Varna is the institution with longest experience in the fruitful collaboration with Europeana and it offers its consultation and expert support to the cultural institutions in the country, but it couldn’t execute the role of the national aggregator. One possible resolution of this problem is offered by Bulgariana Association. As M. Damova declare, that much like Europeana, Bulgariana is positioned as a technological infrastructure, organizational backbone, and a community of proselytes and revered experts, a center encouraging creativity, educating and promoting virtual preservation and presentation of Bulgarian cultural heritage, participating in international initiatives, a central point for preservation and presentation of Bulgarian cultural heritage to the world, an institution with governmental support, keeping pace with all modern trends and best practices for handling cultural heritage information in the virtual space, a contributor in the world wide process of creating conditions for raising a better next generation and building a better society in the future as a whole (Damova 2013).

The described situation is outlining the main problems of the digitization processes in Bulgaria:

- Lack of official approved National programme for digitization of the Bulgarian cultural-historical and literary heritage;
- Lack of outlined national priorities for presentation of the cultural content from and for Bulgaria in Europeana;
- Lack of stable financial support of the digitization processes;
- Lack of a National aggregator and national established institutional infrastructure for aggregation of the Bulgarian cultural heritage to Europeana;
- Lack of union catalog and/or database for the existing digital collections;
- Lack of working communication and partnership between the Bulgarian institutions which are responsible for the digitization from GLAM sector.

Recommendations

We could conclude that the professional society in Bulgaria has amass experience and creates mechanisms: for improvement of the communication and partnership between the institutions engaged in the digitization of materials from the public sector; for harmonizing the processes of integration of the Bulgarian content in Europeana; for giving opportunity for education of library specialists and many other problems but without government engagement and funding we continue to be far from the desired results and worthy presentation of the Bulgarian cultural heritage in the united European digital space. The European Commission has recommended to Bulgaria to participate in Europeana with more than 267 000 sites till 2015. On the other hand is the obligation of the country as a member state to contribute actively in the realization of the priorities of the Digital Agenda for Europe (DAE), one of the main flagship initiatives under Europe 2020, the EU's strategy to deliver smart sustainable and inclusive growth.

Some possible decision that we suggest is the development of the advocacy campaign with the participation of all interested parties with the main goal to engage the next government (October 2014) with the approval and realization of national programme for digitization of the cultural heritage of Bulgaria. It should be created conditions the National Council for Digitization of cultural and historical heritage and the project for "National Strategy and Program for preservation of literary cultural heritage in libraries and access to it" – to go from project phase and desired vision to real actions and realization.

Overview of Digitization Efforts in Turkey

Digitization projects is one of the protection attempts of countries in order to maintain their cultures. Analogously to other countries, digitization projects are realized by cultural memory institutions in Turkey. These institutions can be listed as the Ministry of Culture and Tourism, the National Library, university and public libraries and the General Directorate of State Archives. It is also stated that description and cataloging of print materials is the starting point of digitization activities in Turkey the starting point of these attempts (Bilgi, 2010). These activities were followed by transferring print materials into a digital environment. On the other hand, it is also possible to list digitization attempts in following paragraphs.

The first attempt at digitization efforts in Turkey was The Union Catalogue of Turkish Manuscripts (TÜYATOK) Project. It started in the 1970s and continued until 2000 by the National Library. The main aim of the project is to describe manuscripts by determining description procedures and provide a list of manuscripts in order to increase their accessibility and visibility via online platforms (Odabaş, Odabaş, & Polat, 2008; Milli Kütüphane, 2011a).

Following the TUYATOK project, academic and research libraries started to digitize and describe their collections that are mainly based on manuscripts. At this point, cataloging and digitization project that was carried out by Ankara University Library in 1998 can be shown as an example project (Örs, Tuzcu, & Hekimoğlu, 2006). Additionally, another project that was carried out by İstanbul University Library of Rare Works is also based on manuscripts (Konya, 2010). Moving from this point it is possible to say

that universities that possess manuscripts in their collections are known to be carrying out digitization efforts (Odabaş, Odabaş, & Polat, 2008). LIS departments are also other contributors of digitization projects. As an example, it is possible to present the electronic thesis and dissertation (ETD) project carried out by the Hacettepe University Department of Information Management (Şahin, 2010; Tonta, et al, 2006). Moreover, another ETD project that is based on description of LIS thesis and dissertations in Turkey was carried out in a PhD course, namely known as Digital Libraries, offered by Hacettepe University, Department of Information Management in 2013. The main aim of the project is to increase accessibility and visibility of Turkish LIS thesis and dissertations in the light of metadata descriptions.

National Library of Turkey is also has transferred 25,200 volumes of manuscripts out of 26,700 into a digital environment via a project began in 2004 (Milli Kütüphane, 2011b).

Public libraries is another cultural memory institutions that preserve cultural heritage works as well as increasing accessibility of them. It is expressed that digitization efforts have been conducted in 28 public libraries in cities and districts which have manuscripts in their collections. As a result of these attempts, more than 167,000 works have been digitized (Açıkgöz, 2010; Yılmaz, 2011).

As cultural memory institutions, archives are another stakeholder of the sector. In this context, it is seen that there are more than nine million digital materials in the General Directorate of State Archives (Yılmaz, 2011). Furthermore, it is known that similar studies are carried out by the General Directorate of Land Registry and Cadastre.

As for international digitization activities, many projects were carried out by LIS departments, National Library and Ministry of Culture and Tourism. In this context description fields of 50,000 cultural items were transferred into European Digital Library within the scope of AccessIT (Accelerate the Circulation of Culture Through Exchange of Skills in Information Technology) Project whose institutional owner on behalf of Turkey is the Hacettepe University Department of Information Management (Yılmaz, 2011). Plus, a distance education certificate programme about digitization was carried out within the scope of the project in order to increase awareness of information professionals. On the other hand, National Library of Turkey contributed to Europeana collection by sharing metadata of their newspaper collection. Beside these efforts, INDICATE project, another EU 7th Framework Cultural Program Project, was carried out by the Ministry of Culture and Tourism with the aim of developing electronic infrastructure and coordinate cultural heritage researches, and developing policies for digitization and preservation of cultural heritage (INDICATE Project, 2012). Moreover, LoCloud (Local Content in Europeana Cloud) Project began in 2013 with the aim of increasing digitized materials of small and medium scaled cultural memory institutions and Turkey represented via Hacettepe University Department of Information Management and Vehbi Koç Ankara Research Center (Yılmaz, Külcü, Ünal ve Çakmak, 2013, s.67). Apart from the projects, scientific events were organized on digitization and the principles that might guide the digitization approaches in Turkey were negotiated. On the other hand, reports and scholarly papers have been published in order to seeking digitization approaches in Turkey (Küçük & Soydal, 2003; Odabaş, Odabaş, & Polat, 2008; PULMANWeb, 2003; Açıkgöz, 2010; Atılğan, 2001). In this context, digitization issues were negotiated in "Workshop on Standards and Collaboration in Digitization of Information Resources" in February 25-27, 2010. Beyond this event UNESCO Turkey National Commission organized another workshop on Turkey in World Memory and requirements for digitization approaches are determined in the scope of the workshop by the digitization and digital humanities group in March 18, 2013 (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2013). Last but not least, in March 28, 2013 a workshop about digitization of rare books were carried out by Metropolitan Municipality of Istanbul Atatürk Library and Digitization working group was established in May 17, 2013 (Sayısallaştırma Çalışma Grubu, 2013). Plus, it is also seen that a study group, informatics in art and culture study group, related to Horizon 2020 was founded within the scope of increasing awareness about national digital libraries.

Problems in Digitization Approaches

There are also some problems in digitization approaches in Turkey as well as other countries. These problems were determined and discussed in workshops, study groups and published scholarly papers. At this point studies that pointing out the problems in digitization projects have an effect on making up the deficiencies (Yılmaz, 2011; Odabaş, Odabaş, & Polat, 2008). Among the subjects of the studies, lacks of digitization policies were identified as the real problem (Özbağ, 2010; Yılmaz, 2011). Beyond this major problem, the essential problems related to digitization efforts in Turkey can be listed as follows (Odabaş, Odabaş, & Polat, 2008; Bilgi, 2010; Yılmaz, 2011; Çakmak & Yılmaz, 2012):

- Conducting projects and institutional studies independently and unaware of each other,
- Personnel skills and competencies,
- Budget and funding problems,
- Lack of national standards,
- Lack of terminological unity in defining sources in projects,
- Ambiguities in copyright for cultural memory institutions and lack of a definition for information sources in the related regulations,
- Lack of an union catalogue of digitized materials,
- Lack of a collective platform for all cultural memory institutions,
- Lack of a supreme board having authority over digitization practices.

Review of Digitization Approaches in Turkey and Recommendations

It is seen that digitization efforts carried out by cultural memory institutions have reached a new dimension with the effects of technological developments. In this regard, although Digitization of library resources are subject of forefront activities in recent years, it wouldn't be wrong to say that there are outstanding efforts carried out by cultural memory institutions. In this framework, it is known that non-book materials are transferred into a digital environment as a result of the digitization activities are realized in museums and studies conducted in the fields of archeology, art history, architecture and various arts (Özbağ, 2010). Additionally, it is pointed out in scientific events and legal regulations that preservation of original materials and rare books and manuscripts are priority elements of digitization efforts carried out within the scope of libraries (Bilgi, 2010). In parallel with this expression, analytic studies conducted in Turkey are also confirm that preservation issues are evaluated as more important than access in contrast to similar studies in the literature. Based on this information, recommendations related to digitization approaches in Turkey can be listed as follows;

- Initiatives and efforts should be made in order to raise awareness of institutions about digitization approaches, standards and digitization project management;
- Digitization policies that contain detailed approaches about every single point of digitization and digital collections should be established at institutional and national levels;
- Accessibility of digitized materials should be considered more than previous approaches.
- An authority institution which can play a leading role for digitization processes should be determined.

Conclusions

Both countries have a valuable cultural heritage assets with the effect of sharing culture approximately five centuries through the history. It is seen that initiatives related to digitization and digital preservation issues in both of the countries were carried out in the same period. Moving from this point, it is also possible to say that scientific events and papers are major indicators for both countries in order to describe problems and roles of cultural memory institutions about reflection of cultural heritage assets. It is also remarkable fact that both countries are involved in many international projects that

provide support in terms of digitization process, record transmission and metadata mapping, developing policies for infrastructure facilities, etc. In parallel with the common developments and initiatives, the presented reviews of the situation about digitization process in Bulgaria and Turkey show very common problems and discussing matters as well. We could conclude that in both countries have following issues about digital preservation and digitization;

- Lack of national strategy of digitization of cultural heritage,
- Lack of standardized institutional infrastructure,
- Lack of an authority institution about standards and quality of digitization project management and state financial support.

These issues are also main obstacles which not allow to be implemented the effective long-term digitization policy.

The academic and professional community in Bulgaria and Turkey must provide active advocacy campaigns for engagement of stakeholders in this important issue. It is clear that successful strategic management in digitization in it three main stages: digital conversion, management of digital information sources and offering services based on digital collections – could not provide on national level without appropriate programme and financial support.

In the on-going discussion which initiate IFLA about the five top level trends which will play a key role in shaping our future information ecosystem, the librarians community in every country made their own analyses trying to answer the question how libraries will fit into a changing society and made their plans for future development (IFLA, 2013). The implementation of effective digitization policy in Bulgaria and Turkey is obviously task in these strategies and visions. In this connection, we could recommend to be enriched the professional contacts and exchange of experience and best practices between professionals from GLAM sector, academic and research community in these neighboring countries. There are a lot of possibilities for join projects and for collaboration in academic and life-long learning education which could be used productive.

References

- Açıkgoz, O. (2010). Kültürel mirasın dijitalleştirilmesinde halk kütüphaneleri. S.Kurbanoglu, Y. Tonta, U. Al, P.L. Erdoğan, N.Ö. Uçak (Eds.). In *Bilgi Yönetiminde Teknolojik Yakınsama ve Sosyal Ağlar: 2. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (pp. 273-275). Ankara: Hacettepe University Department of Information Management.
- Atılğan, D. (2001). Yazma eserlerin bilgisayar ortamına aktarılması ve hizmete sunulması: DTCF Kütüphanesi deneyimi. In *Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağanı* (pp.155-159). Ankara: Gazi University.
- Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı. (2010). Retrieved December 2, 2012, from http://www.istanbulkutuphaneci.org/sites/default/files/SONUC_BILDIRGESI.pdf.
- Bulgariana (2014). Retrieved July 19, 2014 from <http://bulgariana.eu/display/Bulgariana/Bulgariana>
- Çakmak, T. & Yılmaz, B. (2012). Overview of the digitization policies in cultural memory institutions in Turkey. In S. Kurbanoglu, U. Al, P. L. Erdogan, Y. Tonta & N. O. Uçak (Eds.), *E-Science and Information Management. Third International Symposium on Information Management in a Changing World IMCW 2012, Ankara, Turkey* (pp. 150-163). Berlin: Springer Verlag.
- Damova, M. (2013). *Bulgariana, the Bulgarian Version of Europeana. Presentation on International Symposium 'St. St. Cyril and Methodius and Bulgarian Golden Age', 1-3 November 2013, Veliki Preslav*. Retrieved July 19, 2014 from <http://www.slideshare.net/damom/bulgariana-europeana02112013>
- Digital library of collections from cultural institutions in Plovdiv. (2014). Retrived July 18, 2014 from <http://plovdivartefacts.com/>

- IFLA Trend Report. (2013). Retrieved October, 20, 2013 from <http://trends.ifla.org/>
- INDICATE Project. (2012). *Amaçlar*. Retrieved October 12, 2013 from <http://www.indicate-project.eu/index.php?tr/1/home>.
- Konya, Ü. (2010). *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi sayısallaştırma projesi*. Retrieved August 12, 2014 from http://www.istanbulkutuphaneci.org/calistay/sunumlar/OTURUM2_SUNUM4_%20UMIT_KONYA.pdf
- Küçük, M.E. & Soydal, İ. (2003). Dijital kütüphanelerde standartlar ve protokoller. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(2), 121-146.
- Milli Kütüphane. (2011a). *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*. Retrieved October 27, 2011 from <http://www.mkutup.gov.tr/menu/37>
- Milli Kütüphane. (2011b). *Projeler*. Retrieved October 27, 2011 from <http://www.mkutup.gov.tr/menu/12>
- National Strategy and Program for preservation of literary cultural heritage in libraries and providing access to it: Project. (2013). *Sofia, Bulgarian Library and Information Association*, Retrieved September 8, 2013 from http://www.lib.bg/publish/BBIA/strategia_opazvane.pdf
- Odabaş, Z.Y., Odabaş, H., & Polat, C. (2008, November 12-14). The Ottoman manuscripts and the projects of digitizing the manuscripts in Turkey. In *Sofia 2008: Globalization and the Management of Information Resources*, Sofia, Bulgaria. Retrieved December 12, 2011 from <http://eprints.rclis.org/handle/10760/12653#.TzoinIF2rqc>
- Ors, D., Tuzcu, K. & Hekimoğlu, M. (2006). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi yazmalar kataloğu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.
- Özbağ, D. (2010). *Ulusal dijital kültür mirasının korunması ve arşivlenmesine yönelik kavramsal bir model önerisi*. Unpublished Master Thesis. Hacettepe University, Ankara.
- Şahin, İ. D. (2010). *Yerel kültür mirasının dijitalleştirilmesi ve halk kütüphaneleri: Yalova örneği*. Unpublished Master Thesis. Hacettepe University, Ankara.
- Sayısallaştırma Çalışma Grubu. (2013). Retrieved November 12, 2013 from <http://www.sayisallastirma.org/sayisallastirma-surec/>
- Todorova, T. & Yankova, I. (2013). Memory Institutions and Copyright Policies. In A. Katsirikou (Ed.), *Book of Abstracts, Fifth Qualitative and Quantitative Methods in Libraries International Conference (QQML2013), Rome, Italy* (pp. 191-192). Rome: ISAST.
- Tonta, Y. et al. (2006). *Hacettepe Üniversitesi Elektronik Tez Projesi: yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik tezlerinin dijitalleştirilmesi ve tam metinlerinin internet aracılığıyla erişime açılması*. Retrieved September 3, 2013 from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/02-G-064-elektronik-tez-projesi-sonuc-raporu.pdf>
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2013). *Dijitalleştirme ve Dijital İnsani Bilimler Çalışma Grubu raporu*. Retrieved September 18, 2013 from http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/iletisim/db_dijital.pdf
- Yılmaz, B. (2011). Dijital kütüphane becerileri konusunda Türkiye'de durum: AccessIT Projesi çerçevesinde bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(1), 117-123.
- Yılmaz, B. (2013). Digitization issues in Turkey. R. Vasileva & S. Stancheva (Eds.). In *Digital Present and Future. Economic, Cultural, Educational, Legal and Technological Impacts. Sofia, 9-10 April, 2013 Proceedings*. (pp. 27-32). Sofia: Za bukvite-O pismeneh.
- Yılmaz, B., Külcü, Ö., Ünal Y. & Çakmak, T. (2013). European bulutunda yerel içerik: İyi uygulama örneği olarak LoCloud Projesi. Tolga Çakmak, Hüseyin Körpeoğlu, Hüseyin Fırat Akın, Nevzat Özel (Eds.). In *ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler Bildiri Özetleri* (p.67). Ankara: ÜNAK.

Suna Kıraç Kütüphanesi Dijital Koleksiyonları: İş Akışı ve Standartlar

Hüseyin Eşki

Koç Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye, heski@ku.edu.tr

Öz

Ülkemizde 2000'li yılların başından beri farklı kurumlarda yapılan sayısallaştırma çalışmaları ile günümüzde gelinen noktada, standartlaşma konusunda ortak bir payda oluşturulması ve bu konuda bir ulusal politika oluşturma gerekliliği her geçen gün daha çok hissedilmektedir. Bu bağlamda sayısallaştırma çalışmalarımız sürerken, karşılaştığımız zorluklar ve edindiğimiz deneyimlerin paylaşılması amaçlanmaktadır. Bu bildiriye Suna Kıraç Kütüphanesi olarak, mevcut arşivsel materyallerin ve el yazmalarının sayısallaştırılması için takip edilen yol ve yöntemler, uygulanan standartlar ve kullanılan yazılımın özelliklerinin paylaşılması hedeflenmektedir. Yazılım seçimi ile başlayan çalışmalar, alt yapı kurma çalışmaları, sayısallaştırılacak materyallerin kararlaştırılması, Dublin Core standartları ışığında koleksiyonlar için kullanılacak metadata alanlarının belirlenmesi ile tarama ve saklama yöntemlerinin belirlenmesi ile devam edilmiştir. Koleksiyonların bütün işlemlerinde uluslararası standartlar ve uygulamalar temel alınarak hareket edilirken, yeni bir yazılım ile alt yapı kurma çalışmalarında ve takip eden işlemlerde karşılaşılan sorunlar Suna Kıraç Kütüphanesi Dijital Arşivler uygulamalarıyla birlikte anlatılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sayısallaştırma, metadata, standartlar, Suna Kıraç Kütüphanesi, Dublin Core

Giriş

Hızlı bir şekilde değişen ve gelişen bilgi teknolojileriyle beraber, kütüphanecilik alanında gerek sunulan hizmetlerin geliştirilmesi, gerekse eldeki bilgi kaynaklarının korunması ve sunulması açısından bu değişime paralel yeniliklerin takip edilerek uygulanması gittikçe zorunlu hale gelmektedir.

Bilgiyi en iyi organize eden ve sunan kurumlar olarak kütüphanelerin, eldeki materyallerin, kültürel miras kapsamındaki nadir eserlerin, fotoğrafların ve arşivsel materyallerin bütün araştırmacıların hizmetine sunmak, tasnif etmek, korumak ve gelecek nesillere aktarmak açısından eldeki bu bilgi taşıyıcılarını sayısallaştırmak, iyi bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütün yenilikler, yapılan sayısallaştırma çalışmalarına rağmen üretilen bilgi miktarının çok büyük boyutlara ulaşmasıyla birlikte, bilgi kaynaklarına erişimde daha karmaşık hale gelmektedir. Bunun nedenleri arasında, bilgiyi organize ederken takip edilen standartların, yazılım ve donanım farklılıkları, format türleri, personel vb. nedenler gösterilebilir.

Tanım

Genel olarak sayısallaştırma, kâğıt belge, fotoğraf ya da grafik malzemeler gibi fiziksel ya da analog materyallerin elektronik ortama ya da elektronik ortamda depolanan görüntülere dönüştürülmesi işlemi (Coyle, 2006, s.205). Ya da daha basit bir tanımla, doküman kopyalamasına izin veren bir bilgi kodlama prosedürüdür (Petrescu, 2008, s. 547).

Dijitalleştirme entelektüel değere sahip malzemenin korunması, yüksek erişim talebinin mevcut olduğu durumlarda bilginin yaygınlaştırılması, çok kullanılan koleksiyonların yıpranmasını engellemeye yönelik koruma-onarım amacıyla gerçekleştirilir. (Ataman, 2004)

Sayısallaştırma işlemlerinin gerçekleştirilebileceği donanım ve yazılımların çoğalmas ve daha kolay erişilmesiyle, sayısallaştırma çalışmalarında da hızlı bir artış göze çarpmaktadır. Hemen her kurumun bu alanda bazı çalışmalar yaptığı düşünüldüğünde, öncelikle düşünülmesi gereken şeyin, nelerin sayısallaştırılacağı olduğu gibi, bu materyallerin neden bu işlemlere tabi tutulması gerektiğidir. Zira bu sürecin, sanılanın aksine karmaşık olması, teknik altyapı kurmadaki zorlukları, standartların uygulanması, saklama, yayınlama ve maliyet hesaplama gibi konularda uzmanlık bilgisi gerektiği akıldan çıkarılmamalıdır.

Kurumunuzda sayısallaştırmaya başlamadan önce olumlu, ölçülebilir ve ulaşılabilir amaçlarınızı, nedenlerinizi, kullanıcı grubunuzu, sayısallaştırılacak malzemenin kalitesini, erişimde uygulayacağınız sınırlamaları, nasıl dağıtacağınızı, çoğaltma ve kullanım haklarının ne olacağını ve nerde saklayacağınıza dair sorulara önceden cevap aranmalıdır. (University of Virginia Community Digitization Guidelines, 2006, s.1)

Genel anlamda bilgi kaynaklarını sayısallaştırmadaki temel amaç, bu kaynakların sonraki nesillere aktarımını sağlamak, her yerden ve kolay bir şekilde erişimi mümkün kılmak, maliyetleri azaltmak, korumak ve görünür olmak şeklinde özetlenebilir.

Koleksiyonları Oluştururken

Oluşturulan dijital koleksiyonlar için hazırlanacak olan metadata şemalarının ve her bir belge türü için tarama ve saklama kriterlerinin belirlenmesinde işin başında pek çok zorluklarla karşılaşmıştır. Bunların başında teknik ayrıntılar gelmektedir. Görüntülerin hangi çözünürlükte taranacağı en büyük sorunlardan biridir. Zira görüntü kalitesi arttıkça, kapladığı alan çok büyümekte, bu da saklama (depolama) anlamında yer sorunu yarattığı gibi, maliyetleri ciddi anlamda arttırmaktadır.

Bu sorunun cevabı ise pek o kadar basit değildir. Çünkü görüntünün ne amaçla tarandığına bağlı olarak farklı çözünürlükler ve renk derinliklerine ihtiyaç olmaktadır. Taranan görüntü örneğin web üzerinden yayınlanacaksa 72 dpi çözünürlük yeterli olurken, bir lazer yazıcıdan çıkış alınması düşünülüyorsa 150 dpi'ın, tercihan 300 dpi'ın üzerinde çözünürlüklere, matbaa baskısına gidecek görüntüler için ise 1200 dpi'ın, tercihan 2400 dpi'ın üzerinde çözünürlüklerin tercih edilmesi gerekecektir (Ataman, 2004).

Bu nedenle, ilerideki muhtemel kullanım şekline bağlı olarak en yüksek çözünürlük ile tarama yapılması ve daha düşük çözünürlükteki görüntülerin bu nüshadan üretilmesi (çünkü tersi mümkün değildir) en makul çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde, web üzerinden yayınlanacak görüntüler için 8 bit (256 renk); yazıcıdan çıkış alınacak görüntülerde siyah beyaz için 8 bit (256 ton gri), renkli görüntüler için 16 bit (binlerce renk) yeterli olurken, matbaaya gidecek görüntülerde 24 bit (milyonlarca renk) düzeyinde bir renk derinliği şart olmaktadır (Ataman, 2004).

Yukarıda sözü edilen çözünürlüğe karar verdikten sonra, taranan belgenin hangi formatta taranacağı, saklanacağı ve yayınlanacağına karar vermek gerekmektedir. Neyse ki işin bu tarafında oturmuş standartlar mevcuttur. Görüntü dosyaları için TIFF, ses dosyaları için AIFF artık endüstri standardı olarak kabul edilmiş durumdadır (Ataman, 2004).

Hangi çözünürlükte tarama yapılacağına karar verilen belgeler için, bu işlemin ne tür tarayıcılar ile yapılacağı da iyi düşünülmesi gereken konulardan biridir. Taranan kitapların, nadir eserlerin, fotoğraf vb. materyallerin zarar görmeden bu işlemde geçirilmesi de çok dikkat gerektiren bir husustur.

Bilindiği gibi, özellikle mikrofilm kameralarında kullanılan sıcak ışık kaynaklarının orijinale verdiği zararlar geçmişte epeyce tartışma yaratmıştır. Ancak, düz yatak tarayıcılarda kullanılan soğuk ışık kaynakları üzerine yapılan araştırmalar, bu cihazların söz konusu tehlikeler açısından güvenilir olduğunu ortaya koymuştur (Vitale, 1998).

Kurulacak olan alt yapı ne kadar yeni olursa olsun, bunun ilelebet çözüm olamayacağı açıktır. Çok hızlı değişen teknolojik koşullara bağlı olarak, hem donanımın değişebileceğini, hem de yazılımların sürekli güncelleneceğini ve kaydetme formatlarının da değişebileceğini unutmamak gerekir. Jpeg ve Jpeg2000 buna örnek gösterilebilir. Kullanılacak yeni formata bütün kayıtların sorunsuz bir şekilde taşınması/yükseltilmesi çok kolay görünmemektedir. Bu nedenle tarama ve saklama koşulları belirlenirken mevcut koşullardaki standartlara uyulması, sonraki süreçler için kolaylık sağlayacaktır.

Teknik anlamda bu zorlukların yanı sıra, en az bunlar kadar sancılı bir diğer sorun, telif hakları sorunudur. Herhangi bir eseri, yaratıcısı tarafından izin alınmadan çoğaltılması, dağıtılması kanunen suçtur. Bazı istisnalar olsa da, sayısallaştırılacak materyallerin telif haklarının iyi araştırılması, gerekli izinlerin alınması ya da bu hakların satın alınması gerekebilir. Yapılacak çalışmalarda bu hususunda özenle üzerinde durulması gerekmektedir. Hak ihlali durumunda ciddi bir maddi külfetin altına girilebileceği unutulmamalıdır.

Sayısallaştırılacak materyaller belirlendikten sonra maliyet hesaplarının da çok iyi planlanması gerekmektedir. Bu hesaplar yapılırken sadece yazılım, donanım, personel gibi unsurlar düşünülmemelidir. Bunların yanı sıra saklama, bakım, dağıtım, danışmanlık vb. pek çok unsur göz önünde bulundurulmalıdır.

Suna Kıraç Kütüphanesi olarak yukarıda anlatılan unsurların yanı sıra, bu alanda Türkiye’de öncü bir kurumun olmayışı, sayısallaştırma alanında ulusal bir politikanın eksikliği, bütün standartların tatbik edildiği örneklerin azlığı gibi sebeplerden dolayı, işin başında yerli ve yabancı birçok kurumun çalışmaları incelenmiş ve standart uygulamaları içeren örnekler rehber kabul edilerek, her bir koleksiyon için Dublin core uyumlu metadata şablonları oluşturulmuştur.

Suna Kıraç Kütüphanesi’nde Sayısallaştırma Süreçleri

Detayları kendi koleksiyon isimleri altında verilen sayısal koleksiyonlar için takip edilen süreç şu şekilde ifade edilebilir.

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi’nde dijital koleksiyon kurma çalışmaları, 2007 yılında aşağıda hakkında daha detaylı bilgiler verilen Josephine Powell’in Anadolu’nun dört bir yanını gezerek çektiği slaytları kütüphaneye bağışlamasıyla başlamıştır. Takip eden süreç, yazılım inceleme çalışmaları ile devam etmiştir. Bu zaman zarfında pek çok yerli ve yabancı yazılım incelenmiş, birkaçı ile koleksiyon oluşturma ve deneme kayıt atma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Teknik destek alımı konusunda belirsizliklerin olması, kurum içinde tam zamanlı çalışacak bir yazılım uzmanının eksikliği, programların gelecekte versiyon yükseltme konusunda yapacakları çalışmalarının öngörülememesi ve yardım masalarının olmamasının yanı sıra, kurumsal beklentileri tam karşılamıyor olmasından dolayı ücretsiz yazılımlardan vazgeçilerek, incelenen ticari yazılımlardan birinin alınmasına karar verilmiştir. Aynı süreçte slaytların tarama işlemlerini gerçekleştirmek için de super coolscan 9000ED alınmıştır.

2010 yılının Eylül ayında alınan yazılımın öğrenilmesi süreci devam ederken, bir yandan da istihdam edilen tam zamanlı multimedya uzmanı, slaytların tarama işlemlerini başlatmıştır. 29.250 slaydın tarama işlemleri yaklaşık 2 sene sürmüştür ve 2012 yılının Temmuz ayında tamamlanmıştır.

Bir yandan slayt tarama işlemleri devam ederken, diğer yandan aynı yılın Kasım ayında slaytların metadata girişleri yapılmaya başlanmıştır. Yılda ortalama 7.000 slaydın işlemleri tamamlanarak web üzerinden kullanıma açılmaktadır. 2011 yılının Nisan ayında da Koç Üniversitesi yüksek lisans ve doktora tezlerinin pdf kaydı olanlar toplu olarak aktarılmıştır. Pdf kaydı olmayan 44 tez içinde o süreçte kurumda bir tarama cihazı olmamasından dolayı, hizmet alımı çerçevesinde dışarıdan bir firmaya taratılarak koleksiyona eklenmiştir. Öğrenci yıllıkları koleksiyonu için de 1994-2010 yıllarını kapsayan

ciltlerin tarama işlemleri aynı firmaya yaptırılarak 2011 yılının yaz aylarında koleksiyonu oluşturulmuştur. 2013 yılı Nisan ayında kurumsal arşiv (IR) için bir pilot proje oluşturularak telif hakları açısından açık arşivlere konulabilecek 38 makale sisteme aktarılmıştır. Son olarak, el yazmaları nadir eserlerin kurum tarafından alınan tarama cihazı ile 2013 yılının ilk çeyreğinde tarama işlemlerine başlanmış ve aynı yılın Haziran ayında taranan el yazmaları için veri girişlerine başlanarak web üzerinde kullanıma açılmıştır.

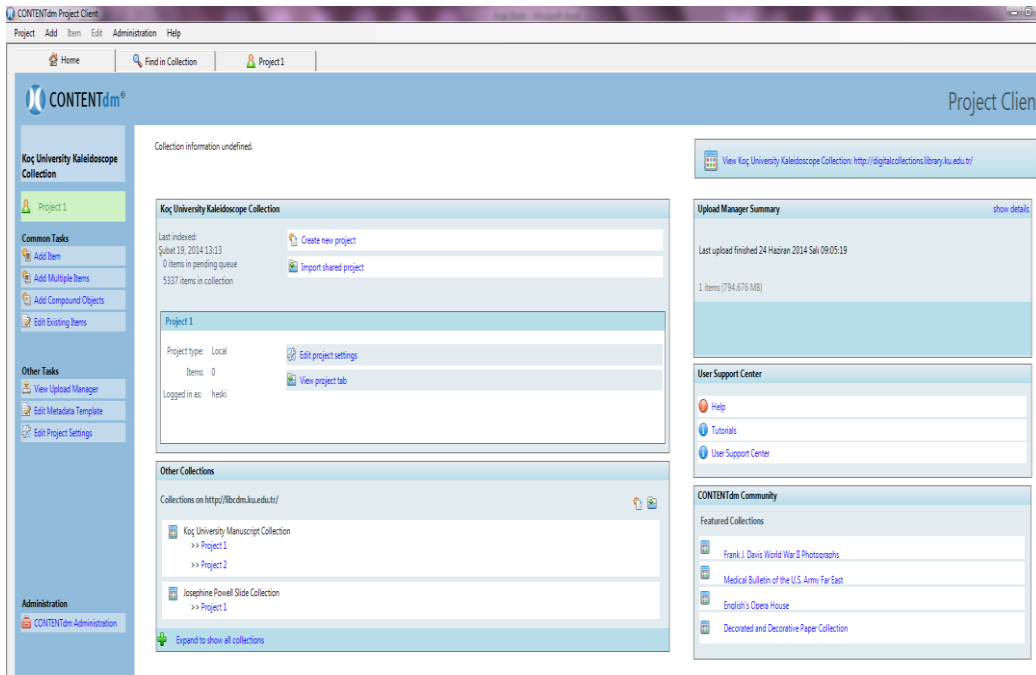
Haziran 2012'de tezler, öğrenci yıllıklar ve Josephine Powell slayt koleksiyonunu içine alan "Dijital Koleksiyonlar" web sitesi aktif hale getirilmiş, Nisan 2013'de kurumsal arşiv, Haziran 2013'de ise el yazmaları koleksiyonu aynı web sitesinde hayata geçirilmiştir.

Koleksiyonlarla ilgili ayrıntılı bilgiler dijital koleksiyonlar başlığı altında verilmiştir.

Yazılım Seçimi

Dijital koleksiyon kurmanın en zor yanlarından biri de doğru yazılıma karar vermek olmalıdır. Suna Kıraç Kütüphanesi olarak, seçilen yazılımda karar vermeyi etkileyen faktörler şu şekilde açıklanabilir:

- Arşiv altyapısının karşılıklı çalışılabilirliği (interoperability) desteklemesi, başka bir deyişle Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH) uyumlu olması gelmektedir. OAI-PMH arşivlerden XML formatındaki meta datanın çekilmesine imkân veren bir mekanizmadır.
- Bir diğer sebepte, en çok kullanılan metadata standardı olan Dublin Core ile uyumlu olmasıdır. Programın içinde gömülü olarak hem temel alanları içeren basit Dublin Core'un, hem de gelişmiş alanların içinde olduğu opsiyonların olması bir avantaj olarak görünmektedir.
- Bunun yanı sıra programın içinde 9 tane farklı alanda thesarus listesi olduğu gibi, kendi listenizi yükleme opsiyonu sunması da bir diğer avantajdır.
- Bu yazılım dijital ortamda yaratılmış belgeler için OCR işlemini yapabilmektedir.
- Kullanışlı ve basit ara yüzü ile kolay veri girişine imkân vermesi, üzerinde sınırsız sayıda koleksiyon oluşturulabiliyor olması ve yukarıda sayılan özelliklerinden ötürü hâlihazırda kullanılan yazılımın alınmasına öncülük eden etkenler olarak öne çıkmaktadır.

Resim 1. Programın Ana Sayfası

Dublin Core ve Metadata

Metadata, objeyle birlikte bulunan, objenin bulunması, kimliklendirilmesi, kullanımı ve yönetimi ilgili yapılandırılmış bilgidir. (NISO Framework, 2004, ss.21-24)

Metadata, bir bilgi kaynağını tanımlayan, açıklayan, yerini bildiren ya da onun kolayca bulunmasına, kullanılmasına ve yönetimini sağlayan planlanmış (yapısallaştırılmış) bilgidir. (NISO, 2001, s.46)

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi metadata bir kaynağın bibliyografik künyesidir. Suna Kırac Kütüphanesi Dijital Koleksiyonları'nda kullanılan yazılımın içinde de gömülü olan Dublin Core standardı kullanılmaktadır. Bu standardın bize sunduğu alanlara, bazı yerel alanlar ekleyerek bütün koleksiyonlarda tanımlama işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Neden Dublin Core kullanıldı:

- Sayısallaştırmada kullanılan uluslararası bir standarttır.
- Hemen her konu alanındaki sayısal kaynakların tanımlanmasına olanak sağlayan esnek bir yapıdadır.
- Oluşturulması ve bakımı kolaydır.
- Anlaşılabilir, basit bir terminolojiye sahiptir.
- Faklı kültür ve dillere ait kaynaklara uygulanabilen bir yapıdadır.
- Spesifik kaynaklarda ayrıntıya girmeye olanak verecek şekilde genişletebilir yapıdadır.
- Diğer sistemlerle karşılıklı çalışabilirlik (interoperability) sağlıyor olması. (Açık arşivler, kütüphane otomasyon sistemleri, toplu kataloglar vb.)

Suna Kırac Kütüphanesi'nde yaratılan her bir koleksiyon için ayrı bir metadata şablonu oluşturulduğu gibi, bu ayrı şablonlar farklı tanımlama alanlarından meydana gelmektedir. Aşağıdaki tabloda, Suna Kırac Kütüphanesi'nde oluşturulan dijital koleksiyonlar için kullanılan metadata alanları ve bu alanların hangi koleksiyonda kullanıldığı toplu olarak görülmektedir. Bir sonraki listede de Virginia Üniversitesi'nin sayısallaştırma rehberlerinden alınmıştır. Uygulanan tarama, saklama ve dağıtım ile ilgili çözünürlük ve formatlara örnek olması açısından eklenmiştir.

	Yazma Koleksiyonu	J. P. Slayt Koll.	Tez Koll.	Kurumsal Arşiv (IR)	Yıllıklar
Slide number		x			
Author	x		x	x	
Other author				x	
Contributor	x			x	
Title	x	x	x	x	x
Alternative title	x	x		x	
Other title	x				x
Subject	x	x	x	x	x
Geographical subject		x			
Keyword	x	x	x	x	x
Content					
Abstract				x	
Description	x	x			x
Creator		x			
Faculty advisor			x		
Institute			x		
School or College				x	
Department				x	
Program			x		
Publisher	x	x	x	x	x
Place of publication				x	
Date original	x	x	x		x
Date digital		x			x
Date-available				x	
Publication type			x	x	
Other date	x				
ISSN				x	
ISBN				x	
ESSN				x	
Type	x	x			x
Citation				x	
Journal				x	
Doi				x	
Version				x	
Format	x	x			
Identifier	x				
Language			x	x	x
URL	x				
Source	x	x			
Physical description	x	x	x		
Digital specification	x	x			
Sponsorship				x	
Grant no				x	
Digital collection	x		x		
Relation	x	x			
Location	x	x			
Rights and usage	x			x	x
Notes	x	x	x	x	x

Resim 2. Koleksiyonlarda Kullanılan Metadata Alanları

Arşiv/ Koruma Kalitesi Tablosu				
Materyal Tipi	Bit Derinliği	Çözünürlük	Sıkıştırma	Dosya Formatı
Kitaplar	24-bit renkli	600 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF
Kitaplar resimli, grafikli)	8-Bit gri ton (grayscale) veya 24-bit renkli	600 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF
Slaytlar (35mm)	24-bit renkli	600 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF
Büyük boyutlu materyaller (kitaplar, haritalar...vb)	24-bit renkli	400 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF
Hizmet Kalitesi Tablosu (erişim kalitesi)				
Materyal Tipi	Bit Derinliği	Çözünürlük	Sıkıştırma	Dosya Formatı
Kitaplar	4-bit siyah ve beyaz	400 ppi	CCITT Grup 4 Faks sıkıştırma	TIFF
Kitaplar resimli, grafikli)	8-Bit gri ton (grayscale veya 24-bit renkli)	400 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF
Slaytlar (35mm)	24-bit renkli	300 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF
Büyük boyutlu materyaller (kitaplar, haritalar...vb)	24-bit renkli	400 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF
Dağıtım Kalitesi Tablosu				
Amaç		Çözünürlük	Sıkıştırma	Dosya Formatı
Küçük Resim(Thumbnail)		Uzun yönde 120 Piksel	JPEG	JPEG
Ekran-boyutlarında		1024x768 pixel; ya da 650-850 piksel genişliğinde orantılı yükseklik	JPEG	JPEG
Maksimum (gereksinim duyulduğunda)		3000 piksel uzun yönde	JPEG	JPEG

Resim 3. Virginia Üniversitesi'nin Sayısallaştırma Rehberinden Alınmış Örnek Tablo

Suna Kıraç Kütüphanesi Dijital Koleksiyonlar

Josephine Powell Slayt Koleksiyonu

J. Powell, 1919 ABD doğumlu serbest bir fotoğrafçı ve araştırmacıdır. Cornell Üniversitesi'nde lisan, Columbia Üniversitesi'nde de yüksek lisan eğitimi almıştır. Bir süre sosyal hizmet uzmanlığı yaptıktan sonra, 1952-1974 yılları arasında İtalya'dan Ortadoğu'ya, Kuzey Afrika'dan Hindistan'a kadar birçok ülkede dolaşarak serbest fotoğrafçılık yapmıştır. 1974 yılında İstanbul'a yerleşen Powell, 30 senen boyunca Anadolu'nun birçok köy ve kasabasını gezerek fotoğraf çekmiş, aynı zamanda halı, kilim, çadır ve tarım aletleri gibi materyalleri satın alarak ciddi bir koleksiyon oluşturmuştur. Anadolu yaşamını yansıtan fotoğraflardan bir bölümünü British Museum ve İstanbul'daki Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonuna vermiştir. Ayrıca Harvard Üniversite'sine bağlı Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies ve Fogg Art Museum, Cleveland Museum of Art ile Amsterdam ve Edinburgh Üniversiteleri koleksiyonlarında sanat ve anıtlara ilişkin önemli sayıda fotoğrafı bulunmaktadır. Ömrünün son 30 yılını Anadolu'yu gezerek göçebe ve yaşamını belgelemeye adanmış Amerikalı serbest fotoğrafçı J. Powell, ölmeden 3 ay önce çektiği fotoğraflarla beraber çeşitli dokuma ve tarım aletleri, kilimler, halılar, çuval vb. örneklerden oluşan mirasını Vehbi Koç Vakfı'na bağışlamıştır. Bu bağış sözleşmesi ile slaytların bütün telif hakları vakfa defredilmiştir.

Türkiye'nin dört bir tarafında çekilmiş kırsal yaşam, göçebeler, kilimler ve Anadolu kadını gibi konuları içeren ve J.powell tarafından bağışlanan bu koleksiyon, 29.250 adet slayttan oluşmaktadır.

Bu koleksiyonun tarama işlemlerini gerçekleştirebilmek için 2010 yılında yüksek hızda tarama yapabilen, 4000 dpi optik çözünürlük sunan, Nikon super coolscan 9000ED satın alınmıştır. Bununla birlikte görüntü işleme konusunda iyi performans sunan 27inç'lik bir Macintosh bilgisayar donanımına eklenmiştir.

Slaytların tamamı tiff (master copy) 16 bit ve 300 dpi çözünürlükte taranmıştır. Taranan bu master (tiff) kopya üzerinden bir tiff kopya daha yaratılarak, bu kopyaların kalite kontrolleri yapılmış ve gerekli görülmesi halinde küçük düzeltmeler (noisy, parlaklık, eğim vb.) yapılmıştır. Bu kontrollerden geçmiş tiff kopyalar üzerinde de kullanıcı kopyaları %80 sıkıştırılarak jpeg formatında oluşturulmuştur. Her üç kopyaya da aynı slayt numarası verilerek depolama (storage) alanında tutulmaktadır. Veri girişi yapılacağı zaman slaydın sadece jpeg kopyası depolama alanından masaüstü çalışan yazılıma eklenmektedir. Burada üst verisi tamamlanan slayt onaylanarak web üzerinde taranabilir hale gelmektedir.

Bu koleksiyonda slaytların tamamı taranmış ve bunların 23.000 tanesi web üzerinde görülebilir durumdadır. Geriye kalan slaytların veri girişleri devam etmektedir. Koleksiyonun bu senin sonunda bitirilmesi planlanmaktadır.

Koleksiyon 2012 yılında OCLC WorldCat ile entegre edilmiş ve bütün kayıtlar paylaşılmıştır.

Yazma Eserler Koleksiyonu

Satın alma ve bağış yoluyla kütüphane dermesine katılan 262 cilt şeklindeki 424 yazmanın tarama işlemlerini yapabilmek için, 2013 yılının başında OS 12000 A2 boyutunda satır taramalı bir tarama cihazı satın alınmıştır.

Tarama işlemleri 300 dpi çözünürlükte master (tiff) şeklinde yapılmış ve bu tiff kayıtlar üzerinden %80 sıkıştırma yapılarak jpeg formatında kullanıcı kopyaları oluşturulmuştur. Bütün ciltlerin tarama işlemleri yaklaşık bir sene sürmüştür. Bütün yazmaların veri girişleri tamamlanarak web üzerinde kullanıma açılmıştır. Üst veri oluşturma aşamasında aynı cilt içerisinde bulunan farklı yazmalar için ayrı ayrı girişler yapılmamış, her bir yazmanın imajları kendi eser adı altında olacak şekilde ağaç mantığıyla tek bir metadata yaratılmıştır. Yazma eserler projesi Open DOAR açık arşiv sistemine kaydedilmiştir.

Kurumsal Arşiv (IR)

Kütüphane bünyesinde oluşturulan bir komite ile Avrupa Birliği fonlarından yararlanan projeler kapsamındaki çıktılar, 2013 senesinin Nisan ayında kurumsal arşiv (IR) pilot projesi olarak öğretim üyelerinden toplanmış, yapılan kontrollerden sonra telif hakları açısından kurumsal arşivlere konulmasında sakınca olmayan 38 makale, Dublin Core uyumlu koleksiyona pdf olarak eklenmiştir.

2014'te kurumsal arşiv için yapılan planlama dâhilinde ilk etapta telif hakları açısından açık arşivlere konulabilecek 146 makale full-text tarama yapılabilecek şekilde web de araştırmacılara açılmıştır. Gene 2014 yılı içinde bu proje Doar ve OpenAire açık arşiv projelerine dâhil edilmiştir. Bu projedeki çalışmalar devam etmektedir.

Tez Koleksiyonu

Bu koleksiyon bütün Koç Üniversitesi yüksek lisans ve doktora tezlerini kapsamaktadır. 2011 senesinde pdf kaydı bulunan 592 tez toplu olarak sisteme yüklenmiş, pdf kaydı bulunmayan tezler içinde hizmet alımı çerçevesinde bir firmaya taratılarak koleksiyona eklenmiştir. Telif hakları sorunu tam olarak çözülemediğinden 841 tez, şimdilik sadece kampus içinde full-text olarak erişime açıktır. Kampus dışından sadece tezlerin metadataları görülebilmektedir. Üniversite bünyesindeki enstitülerden yeni tezler kütüphaneye gönderildikçe kataloglama işlemlerinin ardından dijital koleksiyona da eklenmektedir. Telif hakları ile ilgili çalışmalarda devam etmektedir.

Öğrenci Yıllıkları

Bu koleksiyonda da 1994 ile 2013 yılları arasındaki öğrenci yıllıklarının tamamı yıllara, mezun öğrenci, öğretim üyesi ve diğer birimlere göre bölünerek ağaç mantığı ile web üzerinde taranabilir durumdadır. Her sene mezuniyetten sonra hazırlanmış olan yıllık koleksiyona eklenmektedir.

Suna Kıraç Kütüphanesi bünyesinde hali hazırda 5 ayrı koleksiyon web üzerinden taranabilir durumdadır. Bu koleksiyonlar için alt yapı oluşturulmasında ve yedeklenmesinde izlenen yollar aynıdır. Koleksiyonlar Dublin Core uyumlu şablonlar yaratılarak oluşturulmuş ve işlemleri tamamlanan kayıtlar onaylanarak web de araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Taranacak kitaplar, fotoğraflar vb. belgeler için A2 formatında bir tarama cihazı satın alınmıştır. Sunucu ve yedekleme tarafında ise, kullanılan yazılımın sunucu server'ı dışında, depolama (storage) alanı olarak da ayrı diskler tahsis edilmiştir. Koleksiyonlarda taranan belgelerin master kopyaları (tiff) oluşturulmuş ve bu kayıtlardan kullanıcı kopyaları (jpeg) türetilmiştir. Ayrıca taranan belgelerin birer kopyası da DVD'lere basılarak 3 ayrı kopyaya ortak bir ad verilerek yedekleme alanında tutulmaktadır. Bütün koleksiyonlar için toplamda 3.3 TB verinin depolandığı bu diskler, üniversitenin robot yedekleme sistemine dâhil edilmiş, günlük kademeli (incremental) yedekleme ile 15 gün öncesine dönüş imkânı tanımaktadır. Ayrıca her hafta tam yedekleme de yapılmaktadır.

Altta imajda Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Dijital Koleksiyonlarının web ara yüzü görülmektedir.

 KOÇ UNIVERSITY
SUNA KIRAÇ LIBRARY
DIGITAL COLLECTIONS

Home Browse All KU Home SKL Home FAQ Log In Help

Search Search Advanced Search

Explore the Koç University Suna Kıraç Library's New Digital Collections Portal

Digital Collections portal is a recent initiative of Koç University Suna Kıraç Library. Thousands of images, complete set of University's theses and dissertations and yearbooks from the Library collection are now available online from a single interface.

Digital Collections aim at providing access to materials that demonstrate KU research, scholarship and history. The available collections will be followed by a collection of manuscripts and by Library's archival materials.

All materials are protected by copyright and generally for non-commercial educational use. Theses and Dissertations are restricted to campus access only.

The site provides searching and browsing across multiple collections. Further support on how to use this portal is available from ["Help"](#).

Koç University Manuscript Collection

The rare book preserves, organizes, and services many of the most valuable, scarce, or most important materials in the Library's collections. Because of concentrated attention paid to collections by librarians and donors, they are able to support in-depth research, especially in the fields of Turkish History, Civilization, ...

[more...](#)

Josephine Powell Slide Collection

The Josephine Powell Slide Collection includes the professional works of freelance photographer and kilim researcher Josephine Powell from the period of her work in Turkey. Although she regretted not starting to take pictures of Turkish nomads and villagers until late in her life, she still travelled extensively around the country ...

[more...](#)

KU Theses and Dissertations

The KU Theses and Dissertations collection covers theses and dissertations written by graduate students of the institutes of Social Sciences and of Sciences at Koç University. The collection comprises a total of 841 theses and dissertations.

The collection is currently available online only on the KU campuses. This will continue ...

[more...](#)

Koç University Institutional Repository

The Koç University Institutional Repository is an electronic archive of research materials created by researchers of the Koç University. The Koç University Institutional Repository being maintained by the Koç University Suna Kıraç Library, increases the visibility of Koç University's research; can help with time-consuming ...

[more...](#)

Koç University Kaleidoscope Collection

The first yearbook of the Koç University was published in 1994 and called the Kaleidoscope. This collection contains 17 volumes and it runs from 1994 to 2011. These Kaleidoscope yearbooks feature student portraits, photographs of the campus, club and team information, and frequently a foreword by the administration. They present a ...

[more...](#)

[Back to top](#)

This page can be viewed best in an up-to-date browser.

Koç University Suna Kıraç Library Sarıyer 34450 İstanbul, Turkey,
P: +90-212 338 13 17, F: +90-212 338 13 21 e-mail: digitalresources@ku.edu.tr

Resim 4. Dijital Koleksiyonlar Web Görüntüsü

Sonuçlar

Her gün biraz daha büyüyen dijital koleksiyonlar ile kütüphane bünyesindeki materyaller koruma altına alındığı gibi, araştırmacıların bu kaynaklara her noktadan daha kolay bir şekilde erişebilecek olmaları, kütüphanenin görünürlüğünü ve prestijini olumlu yönde etkileyeceği muhakkaktır. Bu kaynakların, açık arşiv platformları ile paylaşılarak da kültürel mirasın korunması da katkı sunulmaktadır.

Yola çıkarken, ulusal bir sayısallaştırma politikasının olmaması, standartları karşılayan örneklerin azlığı, donanım ve yazılım konularındaki belirsizlikler, formatlar ve depolama konularında birçok yerli ve yabancı örnek incelendikten ve standartlarla ilgili rehberler elden geçirildikten sonra bir yol haritası belirlenmiştir. Yazılıma ve kullanılacak metadata standardına karar verdikten sonra, diğer adımların takip edilmesi daha kolay olmuştur.

Taranan bütün belgeler 300 dpi çözünürlükte ve master (tiff) olarak oluşturulmuş, kullanıcı kopyaları da bu tiff kayıtlar üzerinden belli bir oranda küçültülerek yaratılmıştır. Sunucu ve depolama alanı olarak ayrı ayrı diskler kullanılarak, bu diskler robot yedekleme sistemi ile izlenmektedir.

Satın alınan yazılımın kullanışlı ve standartları karşılıyor olması ile, diğer platformlarla karşılıklı kayıt aktarılabilir olması, üst veri alanları Dublin Core uyumlu olarak oluşturulan bütün projelerin, günümüz koşullarında iyi birer örnek olmasını sağlamaktadır. Öyle ki, kayıt paylaşın OCLC WorldCat içinde 2013 yılının son çeyreğinde J. Powell slayt koleksiyonu 206852 kere ziyaret edilmiştir.

Öneriler

- Taranacak belgelerin hangi amaçla taranacağı düşünülerek buna göre çözünürlük ve formatlara karar verilmelidir. Burada asgari 300 dpi ve master (tiff) kopyalar oluşturmak sonraki süreçler için faydalı olacaktır.
- Tarama cihazı seçilirken, belgeye zarar vermeyen soğuk ışık ile çalışan cihazlar tercih edilmelidir.
- Kullanılacak yazılım ve donanımların değişeceği/gelişeceği unutulmamalıdır. Bu nedenle tarama ve saklama koşulları belirlenirken mevcut koşullardaki standartlara uyulması, sonraki süreçlerde kayıtların toplu olarak formatlarını yükseltmek/taşımak gibi durumlarda işi kolaylaştıracaktır. Bu standartlara uyulması ayrıca kayıtların diğer platformlar ile paylaşılmasını kolaylaştıracaktır.
- Sayısallaştırılacak materyallerin telif hakları açısından da çok iyi irdelenmesi gerekmektedir. Gerekli durumlarda gerekli izinlerin alınması ya da telif haklarının satın alınması gerektiği unutulmamalıdır.
- Maliyet hesapları yapılırken, bütün adımlar iyi düşünülmeli ve sayısallaştırma bittikten sonra da saklama, bakım vb. konular için ciddi finansman ihtiyacı olduğu hesaplanmalıdır.
- Türkiye için sayısallaştırma alanında çalışacak bir komitenin oluşturulması ve bu komitenin yapacağı çalışmalar ile bir ulusal sayısallaştırma politikası /standartı belirlenmelidir. Bu sayede kurumlara yol gösterecek bir rehber oluşturulmuş olacaktır. Bu vesile ile telif hakları sorunlarının çözümünden, toplu katalog oluşturmaya, ortak projeler üretmekten, daha çok işbirliği yapmaya kadar birçok alanda sayısallaştırma çalışmalarının standart hale gelmesinde ve bu çalışmaların hızlandırılmasında öncü bir rol oynanabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ataman, B. K. (2004). Arşivlerde ve kütüphanelerde sayısallaştırma. B. K. Ataman ve M.Yalvaç (Yay. haz.) "Aysel Yontar'a armağan" içinde (s. 85-101). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Coyle, K. (2006). Managing technology: one world digital. *The Journal of Academic Librarianship*, 32(2), 205-207.
- NISO Announces Dublin Core Metadata Element Set Approval, formation of Committee to Revise Library Statistics Standart", *Information Today*, November 2001, Vol.18, Issue 10, s.46.
- NISO Framework Advisory Group (2004), "A framework of guidance for building good digital collections ", Maryland: NISO Press, s.21-24.
- Petrescu, M. (2008). Digitisation of cultural documents. *Philobiblon*,13, 547-557.
- University of Virginia Community Digitization Guidelines. Charlottesville, VA: University of Virginia, February 8, 2006, s.1-21. http://www.lib.virginia.edu/digital/reports/uva_digitization_guidelines.html
- Vitale, T. (1998). "Light Levels Used in Modern Flatbed Scanners." *Research Libraries Group (RLG) DigiNews*, 2(5).

The Role of Local Newspapers in Mediating Collective Memory: The Case of Van Province

Birgül Koçak Oksev

Yüzüncü Yıl University, Department of Sociology, Van, Turkey, brglkck@gmail.com

Abstract

Local newspapers play an important role in the construction of local identity by expressing and disseminating memorable events. In this sense, local newspapers write history of town or city where they are published. This paper aims to highlight the significance of local newspapers as an archive of cultural memory by evaluating the newspapers which have been published in the Province of Van. It attempts to reveal the problems of digital and print preservation of local newspapers in the province, and finally it evaluates the situation of accessibility to collections of local newspapers especially after the earthquake of 2011 in Van.

Keywords: Local newspaper, collective memory, local identity, newspaper archives, province of Van.

Introduction

Collective memory is an inseparable part of communal identity. In other words, identity is rooted in collective memory that creates the link between the past, the present, and the future. This process is accompanied by media, that is to say, memory is unthinkable without media. By way of mediated memory, it can be possible to answer questions on identity such as: Who we are? What tie us together? Where is our place?, and so on.

Collective memory provides an important basis for local identity as well as national identity which is associated both with local cultural values and traditions. In this context, media, especially local newspaper plays an important role in construction of local identity by expressing and disseminating memorable events. Local newspapers have the importance for people who live in region or city where these newspapers are published. Thanks to them it can be possible to be informed about daily life practices, tradition and customs of local cultural identities, relationship between people and urban identity, and it can be possible to trace their collective memories based on common place and environment, common culture and the past. In this sense, local newspapers are crucial materials for local historiography as well: they write history of town or city where they are published. Because of these attributions, archive of local newspapers has become a significant topic.

This paper aims to emphasize on the importance of local newspapers for their audiences as a source of local, national and global news; as a tool for their awareness of their environments, and as a place of memory through which they imagine a community. Moreover, as such, this paper highlights the significance of archiving local newspapers for protecting local cultural accumulation. In order to deal with local newspaper as an archive of cultural memory, province of Van will be chosen as the field of study. To ground this interpretation of local newspapers as a memory place, first of all, some theoretical premises should be outlined.

The Concept of Collective Memory

Collective memory studies became a field of study at the beginning of the twentieth century, with the works of Maurice Halbwachs on collective memory. The interest for this study, however, decreased after the Second World War. It was only in the 1980s gained strength again and especially in the course of the last two decades this area of research has witnessed a veritable boom not only in various academic disciplines, but also in the political arena, the mass media, and the arts. Today, collective memory as a field of study is an interdisciplinary research topic from history to sociology, from philosophy to psychology, from the neurosciences and psychoanalysis, to literary and media studies (Erl, 2008, p.1, 9).

Actually the term “collective memory” was first coined by Hugo Van Hofmannstal in 1902, but French sociologist Maurice Halbwachs is generally recognized as the founder of collective memory research (Neiger, Meyers & Zandberg, 2011, p.2). The main arguments of Halbwachs on collective memory is that “no memory is possible outside frameworks used by people living in society to determine and retrieve their collections” and “at the moment of reproducing the past our imagination remains under the influence of the present social milieu” (Halbwachs, 1992, pp.42, 49). In this sense, two points need to be considered. Firstly, no memory is ever purely individual, but always inherently shaped by collective contexts. Shortly, we remember in socio-cultural contexts (Erl, 2008, p.5). Memory can only be fashioned during the process of socialization. Even the most individual memoirs occur only by means of communication and interaction of social groups. And people remember not only what they learned from other people, but also what they are told by the others (Assmann, 2001, p.40). The second, memory is determined by dynamics and concerns of the present context. According to present knowledge and needs memory is reconstructed.

Another important aspect of collective memory from points of view of Halbwachs is the social relativity of memory. Memory is always bound to a single social group. “Every collective memory requires the support of a group delimited in space and time” (Halbwachs, 1992, p.22). This implies another feature of memory which is closely related to a group. In this way, memory can be re-constructed according to the context of this group. And, more importantly in terms of this study, only what is communicated is remembered: “One can not in fact think about the events of one’s past without discoursing upon them” (Halbwachs, 1992, p.53, cited in Pentzold, 2009, p.258).

According to Jan Assmann, who enhanced the concept of collective memory, our memory exists not only in constant interaction not only with other human memories but also with things, such as dishes, feasts, rites, images, stories and other texts, landscapes, and other places of memory. Surely, things do not have a memory of their own, but they may remind us, because they carry memories which we have invested into them, And Assmann defines monuments, museums, libraries, archives, and other mnemonic institutions as reminders for groups and societies (Assmann, 2008, p.111).

Identity Formation as a Function of Collective Memory

Because of the occurrence of memory within a corresponding group, a function of collective memory becomes more explicit: the formation of identity. Collective memory is an unseparable part of identity construction. Collective memory functions to gain to an identity a historical substance and arouses a feeling of sharing the same fate to members of a group. Since Halbwachs, it is known that collective memory of the group has function of giving to it a positive image (Bilgin, 2013, p.30, 35). Thus, in this process, remembering can only coexist with forgetting.

Halbwachs’s basic argument serves as a guideline for the interrelation of memory and identity: “social groups construct their own images of the world by constantly shaping and reshaping versions of the past. This process defines groups and enables them to create boundaries that separate them from other groups that share different memories of the past, or perhaps, different interpretations of the same

occurrences" (Neiger, Meyers & Zandberg, 2011). As it is known that individuals possess various identities according to the various groups, communities, belief systems, political systems etc. to which they belong, and their collective memories are equally multifarious. As such memory is knowledge with an identity-index, it is knowledge about oneself (Assmann, 2008, p.114). Because, collective memory offers some narratives to members of the group about who they are, or where they are coming from and going. Identity can consolidate to the extent that the sense of belonging does credit to the group. Through collective memory, namely, by the references to common past, self-respect is preserved and sublimated (Bilgin, 2013, p.35). By doing so, at the same time, permanency of identity can be ensured (Assmann, 2001, p.91). In this process, symbols, artifacts, customs and beliefs, myths, proverbs, sacred texts, codes, in brief, the accumulation of knowledge which belongs to an identity is put into operation.

Mediated Memory

Memory that is closely associated with identity, indeed can only be possible its mediation, because the articulation of knowledge of shared past is required in order to imagine a community. Public articulation can manifest itself as rituals, ceremonial commemorations, and mass media texts. First of all memory is a matter of communication and social interaction. In other words, collective memory is an inherently mediated phenomenon. With the words of José van Dijck, "media and memory are not separate entities- the first enhancing, corrupting, extending, or replacing the second- but that media invariably and inherently shape our memories, warranting the term 'mediation'" (van Dijck, 2008, p.72).

To understand the role of the media in the formation of collective memory, it is necessary to take the function of mass media into consideration. Firstly, it should be kept in mind that the mass media is dominant and omnipresent in everyday life, and it has decisive role in shaping current collective recollections through news, documentaries or fictions in different media such as television, press, radio and new media (Neiger, Meyers & Zandberg, 2011, p.3, 15). People can perceive their environment through the mediation of media and people can construct knowledge of the current context as well as of the past through the same. This is a process, and the accumulation of knowledge constitutes collective memory of the group finally. In this sense, media can be defined, with the words of Gross (2002), as "reservoir of memory" which minimises the difference of generations and provides the tools for the group to imagine themselves as a community (İnce, 2010, pp.11-12). Obviously, our engagement with history has almost entirely mediated especially in the twenty-first century. Media in the form of print, television, film, photography, radio and increasingly the internet, are the main sources for recording, constructing, archiving and disseminating public and private histories (Garde-Hansen, 2011, p.1).

At this point, to better understand how the media operates in memory, categorisation of memory defined by Jan Assmann can be useful. Assmann distinguishes the concept of collective memory under two different memory types: cultural and communicative. Cultural memory indicates cultural identity. According to Assmann, Halbwachs was careful to keep his concept of collective memory apart from the realm of traditions transmissions, and transferences in brief cultural sphere which Assmann proposes to subsume under the term "cultural memory" (Assmann, 2008, p.110). On the other hand, communicative memory is the short-term memory and comprises of recollections of the recent past. These are shared by certain generations. Communicative memory lives in everyday personal interaction and communication and, for this very reason, has only a limited time depth which normally reaches no farther back than eighty years (Assmann, 2008, p.111). For example, oral history research benefits from this type of memory. These biographic memories are preserved through media and constitute the cultural memory. Shortly, communicative memory became cultural memory by media.

Although the growth of visual and digital media, newspaper sustains the efficiency today. Newspaper is a document for the next generations and journalist constructs the current reality and has an authority in this sense (İnce, 2010, p.20). For Jill Edy, it is a cliché to assert that journalists write the first draft of

history. Because, for the narratives of the past that have important impacts on our collective memory, later drafts of history are also written by journalists (Edy, 1999, p.71). Journalism itself, indeed, is full of the past. Because reporters tell stories about current events by using the past (Kitch, 2008, p.312). And the power of these stories derived, in part, from claim that they are factual accounts of what “really” happened (Edy, 1999, p.73). Past reveals itself in the news in some forms such as commemorations, historical analogies and historical contexts. Besides using the past in journalistic work, it should be taken into consideration that newspaper constitutes the present as a past for the future. When people look at the archive of a newspaper, they can obtain a meaningful reservoir about their shared past. At this point it is required to underline the significance of archives of the media products. These archives provide not only on the knowledge of the past fragmentarily, but also offer a research field for the next generation (İnce, 2010, p.16). Pierre Nora, as well, basically regards collective memory as a giant storehouse, an archive, or a library (van Dijck, 2008, p.72).

Local Newspaper As a Site of Memory

As emphasized by Carolyn Kitch, journalism constructs memory not just with regard to discrete events. It means that daily life news are unseparable parts of collective memory as well. Generally mediated memory studies have focused on extreme events such as wars, disasters, assassinations and political revolutions. And studies on the media institutions largely remain national or international newspapers and television news networks. It shows that general interest have focused on most influential news organizations. However journalistic work usually is far more ordinary and continuous. Basically people consume news in order to get information or entertainment, about unshocking subjects. By the stuff of everyday life, like music, food, sports, work, fashion, friendship, family or wheather, most of us do experience the life and all of these categories of life are subject of journalism. And contrary to the mainstream scholarship of memory, these aspects of social memory are more lasting and more central to our identity (Kitch, 2008, pp.312-313). It should be noted that, on the other hand, these subjects like food, fashion or family, are common contents of local news and magazines. Memory can be reveal itsef on these subjects in a retrospective style: “articles on “retro” fashions and decorating styles, great moments in sports history, where-are-they-now celebrity profiles, anniversary celebrations of events in local history, etc. the world of journalism is full of overt and acknowledged memory content” (Kitch, 2008, p.313).

Although the importance of local media for the audiences to reach information of their regional daily life, it can be rarely the subject of scholarship. However local media are worth attention because of their identification with their audiences. First of all, local newspapers are the mirror of regional identity. Local journalists generally know the people in detail. They are aware the problems of the people and bring into question them with their resolutions in the newspapers. Local press serves as a brigde between people and local administration as well as national government. Main features of the local press are to help people to solve their problems; to contribute to development of inter-personal relations positively; to provide a formation of public opinion on the local scale. Local press also controls and criticises local administration, by doing so, it performs a public service. For this reason, it can be safely said, local newspapers make an important contribution to the development of local democracy. Moreover, local press has some functions such as preserving cultural legacy of regional people, and advocating their rights (Girgin, 2009, pp.237-238).

When it is looked more closely to the relationship between the local memory and identity through the local media, it can be possible to understand the importance of it. Local newspapers are often the best available source for local history and community identity. Local newspapers, in this sense, have two basic functions: they are repositories of primary information about the place where they are published, and reporters of local identity. Their double role makes local newspapers a vital source for the study of

local and civic history and identity. They are recorded local events, and their engagement with the local community offers a tempting insight into the opinions of local inhabitants that few other sources can provide (Lester, 2009, pp.44-45). In this sense, local newspapers are the key sources for the studies of local history. In brief, through the local press which plays a role as a bounding instrument among its audiences can be possible to imagine a community, as Benedict Anderson showed devastatingly at the nation-state level.

Local newspapers continue to be a key information source for people as it is known, in the most developed countries, such as the United States and Britain, many people benefit from local newspapers or television to get news than from the mainstream media. Indeed, a survey by Pew Research Center's Project for Excellence in Journalism and Internet & American Life Project in 2011 indicates that local newspapers play a far more complex role in the civic life of communities than many Americans believe. When asked about specific local topics and which sources they rely on for that information, it turns out that many adults are quite reliant on local newspapers and their websites. Among all adults, newspapers were cited as the most relied-upon source or tied for most relied upon for crime, taxes, local government activities, schools, local politics, local jobs, community/neighborhood events, arts events, zoning information, local social services, and real estate/housing (<http://www.journalism.org/2011/09/23/role-newspapers>). Same situation can be observed in Britain. For the British people local newspapers are more than twice as trusted as any other media channel. According to 2013 statistics compiled by the Newspaper Society from a variety of leading market research and media survey companies, 61 per cent of adults read a local newspaper, making it the most widely read print medium in Britain (<http://www.hartlepoolmail.co.uk/news/local/10-reasons-why-local-newspapers-are-important-1-5663599>).

Local Newspapers in Van

In the Ottoman era, with the introducing of the provincial system in 1864, printing houses were constituted almost in every provinces. And these presses issued official provincial newspapers which were the pioneers of the local newspapers. Local press known as Anadolu press or provincial press in Turkey lives off official advertisements of the Press Advertising Institution. Local newspapers are the press enterprises and they have limited number of reporters. Thus they have a weakness for reporting. They are generally family-owned business and their equipments are poor in comparison with the national press.

As it is noted by Minassian, an Armenian scholar, only a few cities have a history as rich and ancient as that of Van (Minassian, 2002, p.172). Van has been an important place in terms of its rich cultural and historical background. Cultural dynamism can be seen also in local journalism and attempts at newspaper publication in history of Van from the Ottoman era until today. In Van, the history of the local press can be traced back to 1855. Mkrtich Khrimian (Mıgırđıç Hırimyan) known as Hırimyan Hayrig by the Armenians who had ordained *vardapet* (archimandrite) at the monastery of Akdamar, published *Artsvi Vaspurakan* (The Eagle of Vaspurakan) in 1855 (Nalbandian, 1975, pp.52-53). On the other side, opposed to separatist activities of the Armenians, in 1892 there was published a periodical named *Van* as a Turkish official provincial newspaper. It is known that during and after the Second Constitutional Period there were carried out many attempts to publish periodicals in Turkish and Armenian. For example, in Van four printing houses operated and published periodicals in Armenian (Abrahamian, 2012, p.21). Before the First World War *Çaldıran* newspaper was published in Turkish. But after the Armenian events in 1915 and the Russian occupation, any publication did not exist until 1937. In that year the newspaper of *Yeni Yurd Van* which its name was changed as *Van Sesi* in 1943 started to be published. Following this publication, various newspapers were published for many years, such as *İkinisan* and *Van Postası*.

According to Minassian, “in the final years of the Ottoman Empire, Van was not only a ‘memory city’, but is also an area in transformation” (Minassian, 2002, p.172). However, Van holds the property of being a memory city and it is still in transformation since those years. First of all, Van is a frontier city, in this respect, it is in transition and interaction in terms of culture and population. Secondly, Van, same as before, is home to different cultural, religious and ethnic identities. Therefore Van is the setting for competing memories as well: Each group can remember and forget different moments of their collective past or they can remember same moments as different. Besides these, because of the changes of rural-urban ratio in Van, it can be suggested that cultural conflict have occurred between the former inhabitants lived in the urban centre and the immigrant population coming from the rural areas. In the period of 1960-2010 urban population increased from 20% to 51%. Approximately 30% reduction in the rate of rural population happened in the same period and this rate was decreased to 49% (Yılmaz, 2012). As a result of this transformation, there can be seen a conflict between the former denizens of the centre who define themselves as “real inhabitants” of the city and the immigrants who lay claim to the urban identity.

When it is looked to the local newspapers of Van in general, it is possible to see the same circumstances, more or less, alike those of the other cities. They can make their living by receiving official advertisements from the Press Advertising Institution. Otherwise, other advertisements, like obituary and missing person notices, and subscription fees are their another means of living. Because of that their reporter numbers are limited, they collect news mainly from the news agencies. In this sense, it can be possible to see the same news on the different papers. They have 10 personals in average and their staff are high school-graduate in general.

By 2013 twelve daily newspapers had been published in Van but after that year they combined under the six of those. Today, the newspapers, *Bölge*, *İpekyolu Haber*, *Prestij Haber*, *Şehrivan*, *Van Olay*, *Vansesi* are published in the urban centre, alongside the other local newspapers which are published in seven towns of Van. These publications have direct or indirect affinity with different political groups and approaches; when some of them have obedience to the state explicitly, some of them have close relations with local political, religion or ethnic-based groups. In this sense, their sensitivity to the present or past events and the ways of interpretations of those events can differantiate.

Among these local publications, two newspapers are important for this study in terms of giving example of relation between local press and local memory. Firstly, *Vansesi*, just because of the mere fact that it has been published since 1937, deserves attention as a site of memory. People who want to investigate not only the local history of Van, but also the perception of the past events at the national and global level from the perspective of the local newspaper, can provide many findings from this daily. According to 2014 (August) data, *Vansesi* has the highest monthly circulation level among the Van newspapers and it has an impact on the local administration in the subjects of urban problems.

Table 1. Local Newspapers of Van (Source: The Press Advertising Institution, August, 2014)

No.	Name	Type	Number of Pages	Monthly Circulation	Daily Circulation
1	Bölge	Political	8	17.500	510
2	İpekyolu Haber	Political	10	16.976	544
3	Prestij Haber	Political	12	17.175	557
4	Şehrivan	Political	10	17.214	538
5	Van Olay	Political	12	18.687	622
6	Vansesi	Political	10	30.000	598

What makes *Vansesi* important for this study, apart from the urban daily life news as a part of collective memory, is its special contents such as interview series entitled Şehrin Yıldızları (the Stars of the City) or İşin Erbabı (the Expert of the Work) and photo-news on the transformation of urban public spaces like parks from past to present. Interviews introduce craftsmen to the audiences who perform the traditional crafts facing a risk of sinking into oblivion, or experienced notables like a businessman who witnessed the recent past of Van. These interviews show us the junctions of personal and social memory. Autobiographical memory (life narrative) corresponds with a moment of the history of the city. For example, in an interview, a retired tailor, born in 1926 in Van, when recounts memory of his childhood on his compulsory moving with his family to Adana, he mentions that “after the Russian occupation and Armenian outbreaks, neighbour relations between Turks and Armenians broke down and many inhabitants of Van were forced to migrate to the other places” (<http://vansesigazetesi.com/haber-15739>). On the other side, to introduce the persons carrying memory of the city in their baggages makes the audiences familiar to each other, and in this sense, contributes to create a sense of belonging to the city. The other news series including old and new images of some public spaces from the shared past and today provide informations on the history of the city directly.

An another local newspaper, *Van Times* is an appropriate example for this study. By the very purpose of its existence, it is a memory work. It was published as daily during two years, 2010-2012 (the first issue was on 22 February 2010). Aziz Aykaç (1954-2011), journalist in Van and the owner of *Şehrivan* newspaper as well, published the *Van Times* as a multilingual – in Turkish, Kurdish, Armenian, Persian and English- newspaper and he aimed to emphasize on multicultural heritage of Van. At the same time, by initiative of Aykaç, *Van Times* organized the action “opening the doors of our homes to Armenians”, to which the people of Van responded positively, when Surb Kharch Church on Akdamar Island was re-opened to Armenian for holding religious ceremony in 2010. In this context, because of both this organization and its multilingual content, *Van Times* gained importance at the local, national and international level.

It should be noted that *Van Times* was memory work rather because of the contents of its news than of multilingual structure of it. These news make references to cultural heritage of different religious and ethnic identities. The current situation of historical Armenian monasteries in Van; images from the first religious ceremony in Surb Kharch Church; festivities of Newroz in Van; information on Van City Museum; biographies of some important figures of Kurdish literature such as Ahmed-i Hani, or Feqiye Teyran; Kurdish “dengbej” culture are the examples of news how media constructs cultural memory.

Archives of Local Newspapers in Van

As it is emphasized before, by the way of archiving local media products it can be created a cultural memory and these archives provide invaluable informations on local histories. According to “Law on Compilation of Reproduced Intellectual and Artistic Works” (Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu) which was enacted on 22 February 2012, two copies of local or regional newspapers must be sent to the National Library and Public Library. On the other side, the Press Advertising Institution have started to constitute a digital archive of local newspapers in its internal portal.

When it is looked closely to situation of local newspapers of Van, in general, the newspapers have archive as printed and in bound forms *almost* regularly, but it is not impossible to access these archives digitally. They fulfill their responsibility of sending copy to the libraries. However, because of the earthquake of 2011 the public library of Van and the library of Yüzüncü Yıl University were damaged. Thus, the university library was demolished completely. Public library maintains its existence physically, however, it has no reader service. The manuscripts were moved to the manuscript library in Konya, and other collections were stored into boxes. In the interview with the manager of the library, he said that they have any graduate personnel from librarianship departments of universities,

moreover, for example, in public library of Çatak, a town of Van, one personnel who is, in effect, responsible of heating system, give reader service as well. As a result, it can be said that Van has no library today and the only way of access to a local newspaper archive is its office itself.

Conclusion

Collective memory, as it was underlined before, has a great importance in formation of identity. And memory can be possible only by means of communication and interaction of people who share the common past, environment, culture and other things by which people can be tied each other. Memory is constructed by people- a small group or a society- according to their needs in the present and, in this meaning, is reshaped every time.

The role of media seems to be crucial for collective memory, because without media there will be no storage and circulation of memory within societies. Various types of media products remind people the past events as well as evoke the sense of a group which share the present in a same way. Among these types, newspaper have been playing important role since its emergence. Newspaper can tell stories from the past or about current events by recalling the past. On the other hand newspaper constitutes the present as a memory of everyday life. In this context, this study tried to expose the importance of local newspapers in creation of social memory and local identity and thus to emphasize the importance of the archives of local newspapers. Moreover the accumulation of information on a local place provides significant materials for local historiography.

In this study local newspapers of Van were chosen as a field of research. Since the mid-nineteenth century it can be possible to see a vivid publication activity in Van. From 1855 to the last period of the Ottoman Empire there were published many newspapers in Armenian and Turkish language. In the Republican Period first newspaper was published 1937 and the following years many newspapers came insight.

In Van the access to archives of local newspapers is problematic because of the lack of digital archives. At the same time, after the earthquake of 2011, destruction of public library and the university library caused the difficulties in terms of accessing the archives. In this sense, it is required not only to legislate a regulation on compilation of newspapers, bu also to put to work the institutions in relation with solving this problem altogether.

References

- Abrahamian, E. (2012). Printing Houses Throughout the Armenian Homeland. *Duty of Soul: Research on Armenian Architecture*, 6, 1-22.
- Assmann, J (2008). Communicative and Cultural Memory. In A. Erll and A. Nünning (Eds.), *Cultural Memory Studies, An International and Interdisciplinary Handbook* (pp. 109-119). Berlin: Walter de Gruyter.
- Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek*. Istanbul: Ayrıntı.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve Kolektif Bellek*. Istanbul: Bağlam.
- Edy, J. A. (1999). Journalistic Uses of Collective Memory. *Journal of Communication*, 49 (2), 71-85.
- Erll, A. (2008). Cultural Memory Studies: An Introduction. In A. Erll and A. Nünning (Eds.), *Cultural Memory Studies, An International and Interdisciplinary Handbook* (pp.1-19). Berlin: Walter de Gruyter.
- Garde-Hansen, J. (2011). *Media and Memory*. Edinburgh: Edinburgh University.
- Girgin, A. (2009). *Türkiye'de Yerel Basın*. Istanbul: Der.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*, Chicago: University of Chicago.

- Hartlepool Mail (13 May 2013). *10 Reasons Why Local Newspapers Are Important*.
<http://www.hartlepoolmail.co.uk/news/local/10-reasons-why-local-newspapers-are-important-1-5663599>.
Accessed on 25 August 2014.
- İnce, G. B. (2010). Medya ve Toplumsal Hafıza. *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9-29.
- Kitch, C. (2008). Placing Journalism inside Memory. *Memory Studies*, 1(3), 311-320.
- Lester, M. (2009). Local Newspapers and the Shaping of Local Identity in North-East London. C.1885-1915.
International Journal of Regional and Local Studies, 5, 1: 44-62.
- Minassian, A. T. (2000). The City of Van at the Turn of the Twentieth Century, In R. G. Hovannisian (Ed.),
Armenian Van/Vasporakan (pp. 171- 193). CA: Mazda Publishers.
- Nalbandian, L. (1975). *The Armenian Revolutionary Movement: The Development of Armenian Political Parties Through
the Nineteenth Century*. CA: University of California.
- Neiger, M., Meyers, O. and Zandberg E.(Eds.) (2011). *On Media Memory: Collective Memory in a New Media Age*.
Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Pentzold, C. (2009). Fixing the Floating Gap: The Online Encyclopedia Wikipedia as a Global Memory Place.
Memory Studies, 2(2), 255-272.
- Pew Research Journalism Project (23 September 2011). *The Role of Newspapers*.
<http://www.journalism.org/2011/09/23/role-newspapers/>. Accessed on 25 August 2014.
- Van Dijck, J. (2008), Mediated Memories: A Snapshot of Remembered Experiences. In J. Kooijman, P. Pisters and
W. Strauven (Eds.), *Mind The Screen: Media Concepts According to Thomas Elsaesser* (pp.71-81). Amsterdam:
Amsterdam University.
- Vansesi (26 June 2014). *Şehrin Yıldızları: Emekli Terzi Mehmet İmrak*. <http://vansesigazetesi.com/haber-15739>.
Accessed on 25 August 2014.
- Yılmaz, M. (2012). 50 Yılda (1960-2010) Van İlinde Kır-Şehir Nüfus Değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 28: 33-56.

Medya Çalışmaları Bağlamında Kültürel Bellek: Basında Kültürel Belleğin İnşasının ve Sunumunun Balkan Savaşları Haberleri Örneğinde İncelenmesi

Aytül Tamer Torun

Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Ankara, Türkiye, aytultamer@gmail.com

Öz

Kültürel bellek, siyasal, iktisadi ve toplumsal güç odakları tarafından, manipülatif tarihsel imgeler çerçevesinde, inşa edilir. Kültürel bellek, "hatırlanması gereken" siyasal ve toplumsal tarihin bir unsuru olarak toplumsal bellek kapsamında arşivlenir. Medya çalışmaları, özellikle basın koleksiyonları/arşivlerine dayanan incelemeler, kültürel belleğin siyasal olgular ekseninde manipüle edilerek nasıl şekillendirildiğinin ortaya konulmasında önemlidir. Balkan Savaşları (1912-1913), dünya haritasını kökten değiştiren Birinci Dünya Savaşı'nın provası olarak nitelendirilir. Balkanlarda yaklaşık 500 yıllık hâkimiyetten sonra Osmanlı'nın hala "Doğu" olarak sunumu ve Avrupa kültürel belleğindeki olumsuz "Türk/Osmanlı" imgesi Balkan Savaşları döneminde medyada yoğunlaşarak yeniden üretildi. Bu çalışmanın amacı Balkan Savaşları sırasında büyük dünya güçlerinden olan İngiltere'de hâkim Türk-Osmanlı imgesini ortaya koymaktır. Balkan Savaşları sırasında İngiltere toplumunun kültürel belleğinde inşa edilen Türk-Osmanlı imgesi İngiliz kamuoyunun yüzyıllardır önyargı ve klişelerle beslenen imgelerinden farklı değildir. Balkan Savaşları sırasında İngiltere toplumsal ve kültürel belleğinde biçimlendirilen ve manipüle edilen Türk-Osmanlı imgesi İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne yönelik ekonomik ve siyasal politikaları haricinde değerlendirilemez. Bu çalışmada örneklem olarak incelenecek Balkan Savaşları dönemi İngiliz Basını koleksiyonuna British Library- Colindale Gazete Arşivi'nden ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültürel bellek, toplumsal bellek, medya, gazete, Balkan savaşları, Osmanlı/Türk imgesi

Giriş

Toplumsal belleğin işleyişinin ana damarlarından biri olan kültürel bellek, gündelik olmayan olayları hatırlama organı olarak, "kurumsal ve yapay" şekillendirilen bir bellek yapısı olarak tanımlanır (Assmann, 2001, s.28). Kültürel bellek, siyasal, iktisadi ve toplumsal güç odakları tarafından, manipülatif tarihsel imgeler çerçevesinde, inşa edilir. Dolayısıyla kültürel bellekte "hatırlanan" tarih önemlidir. Kültürel bellek, şekillendirilmiş olma özelliğinin sonucu olarak, toplumların geçmiş siyasetler ekseninde neyin hatırlanması ve neyin unutulması gerektiği noktasına dayanır. Kültürel bellek, "hatırlanması gereken" siyasal ve toplumsal tarihin bir unsuru olarak toplumsal bellek kapsamında arşivlenir. Söz konusu arşivlenmede, medya her zaman ait olduğu dönemin- günün- güncel bilgisini/enformasyonunu topluma sunduğu için kültürel belleğin şekillendirilmesinde ve yeniden topluma sunulmasında etkin bir rol oynar. Medya çalışmaları, özellikle basın koleksiyonları/arşivlerine dayanan incelemeler, kültürel belleğin siyasal olgular ekseninde manipüle edilerek nasıl şekillendirildiğinin ortaya konulmasında önemlidir. Dolayısıyla basın arşivleri ve medya çalışmaları ulusal-uluslararası kültürel belleğin incelenmesi açısından temel bilgi kaynakları arasında yer almaktadır.

Balkan Savaşları (1912-1913), dünya haritasını kökten değiştiren Birinci Dünya Savaşı'nın provası olarak görünmekle birlikte, Toprak'ın deyişiyle "Uzun 19. yüzyıl" sona erdiren de "Kısa 20. yüzyıl" başlatandır (Hall, 2003, s.viii/Türkçe Önsöz). Balkan Savaşları'nın hem sebep hem de sonuçlarında Avrupa'nın, özellikle İngiltere'nin önemli bir rolü vardır (Glenny, 2000). Balkanlarda yaklaşık 500 yıllık hâkimiyetten sonra Osmanlı'nın hala "Doğu" olarak sunumu ve Avrupa kültürel belleğindeki olumsuz "Türk/Osmanlı" imgesi Balkan Savaşları döneminde medyada yoğunlaşarak yeniden üretildi. Oysa Türk/Osmanlı imgesinin Avrupa'da olumlu olarak kültürel belleklerde var olduğu dönemler de vardı. Söz konusu olumsuz Türk/Osmanlı imgesinin kültürel bellekteki yeri hangi politikaların sonucu olarak biçimlendirildi?

İmgeleri besleyen kültürel ve toplumsal bellek çağa bağlıdır ve asla bir hayal veya kurmacaya indirgenemez (Hentsch, 1996, s.14). Kültürel ve toplumsal bellekte imgeler zamana karşı dayanıklıdır. Tarihsel koşullar ve toplumlararası ilişkilere bağlı olarak imgeler değişmekle birlikte, bu değişim bir anda olmaz; eski imgeler de siyasal gerilim, çatışma ya da savaş dönemlerinde yeniden su yüzüne çıkarlar (Beller, 2007, s.11). Balkan Savaşları sırasında büyük dünya güçlerinden olan İngiltere'de hâkim Türk-Osmanlı imgesini ortaya koymak amacını taşıyan bu çalışma sadece edebi ve felsefi temelleri değil, onların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan sosyolojik, ideolojik ve tarihsel koşulları da ayrıntılı olarak inceleyecektir. Balkan Savaşları sırasında İngiltere toplumunun kültürel belleğinde inşa edilen Türk-Osmanlı imgesi İngiliz kamuoyunun yüzyıllardır önyargı ve klişelerle beslenen imgelerinden farklı değildir. Osmanlı Devleti'ne karşı diğer Balkan Devletlerini destekleyen İngiltere hükümeti siyasal çıkarları doğrultusunda mevcut olumsuz Türk-Osmanlı imgesinin yeniden üretilmesine yol açmıştır. Balkan Savaşları başladığında Britanya hükümeti statükonun destekçisi olarak denge politikası izlemiş olsa da yaşanan politik dönüşüm Britanya basınında da Balkan Savaşlarının sunumu bağlamında dönüşüme sebep olmuş, savaş "Osmanlı'nın Balkan'lardan -dolayısıyla Avrupa'dan- atılması ve bir "haçlı seferi" olarak tanımlanmaya başlamıştır. İngiliz basınında "mağdur" Balkan halkları imgesine karşılık "korkunç, despot, barbar" Türk imgesi güncel koşullar bağlamında yeniden üretilerek sunulmuştur. Balkan Savaşları sırasında İngiliz toplumsal ve kültürel belleğinde biçimlendirilen ve manipüle edilen Türk-Osmanlı imgesi İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne yönelik ekonomik ve siyasal politikaları haricinde değerlendirilemez.

Bu çalışmada örneklem olarak incelenecek Balkan Savaşları dönemi İngiliz Basını koleksiyonuna British Library- Colindale Gazete Arşivi Kütüphanesi'nden ulaşılmıştır. Bu çalışma 2013 yılında TÜBİTAK Doktora Sonrası Yurtdışı Araştırma Bursu ile University of London, SOAS'ta yapılan post-doc. araştırmasının verilerine dayanmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında öncelikle medyanın -ki dönemin medyası gazetedir ve bu noktadan itibaren "gazete" kavramı kullanılacaktır- yani gazetenin, tarih yazımı bağlamında önemi ve kaynak olarak siyasal ve toplumsal düzlemde konumu değerlendirilecektir. Bu noktadan hareketle bellek oluşumunda toplumsal ve siyasal olarak gazetenin yüklendiği işlev ve kültürel belleğin inşasındaki yeri tartışılacaktır. Çalışmanın ikinci kısmında ise Balkan Savaşları dönemi İngiliz basınının *The Times*, *Daily Mail*, *The (Manchester) Guardian*, *Daily Express* ve *Daily Morning* gibi önemli isimleri üzerinden İngiltere kamuoyunda, siyasal iktidar tarafından inşa edilmeye çalışılan kültürel bellek ortaya konmaya çalışılacaktır.

Kuramsal Tartışma: Tarih ve Bellek Bağlamında Medya/Gazete

18. yüzyıldan itibaren basın, hem iktidarların hem de muhaliflerin ve/veya otoriteye başkaldıranların söylemlerini kamuoyuna aktarması sebebiyle tarih çalışmalarının önemli kaynakları arasına girer. Carr'ın dediği gibi "tarih insanların yapamadıklarının değil, yaptıklarının kaydı" (2004, s.5) ise gazete yayımlandığı dönemin tanığıdır ve ilk-el kaynakların eksik olduğu toplumlarda araştırmacı için çok önemli bir başvuru kaynağıdır (Salmon, 1976, ss.1-15). Read (1992, s.2), basın tarafından aktarılan haberleri ve enformasyonu tarih çalışmalarının "hammadde"si olarak nitelendirir. Böylece basına farklı

bir kaynak özelliği atfedilmiş olur. Theobald'ın belirttiği gibi (2004 ,s.7), tüm dünya insanların medyaya dayalı bir yaşam içinde olduğu noktasından hareketle "historiography" tarih yazımcılığı Pierre Bourdieu'nün kavramsallaştırması ile 20. yüzyılda "newstoriography" haber-tarih yazımcılığına dönüşür. Tarih ve tarihsel olaylar medya tarafından haber olarak aktarılır, fakat çoğunlukla iktidarın kendi yönelimleri veya çıkarları bağlamında göstermek istedikleri biçimde sunum yapılır (Theobald, 2004, s.19). Eduardo Galeano'nun dile getirdiği gibi küçük bir grup tarafından yönetilen medya herkese ulaşabilir. Kitleler sadece dinlemek ve izlemek ile sınırlandırılır oysa aynı küçük bir grup bilgilenme, fikir yaratma ve görüş bildirme ayrıcalığına sahiptir (Herman &McChesney, 1997, s.vi). Gazetelerin, sosyal ve siyasal rolleri tarihçiler tarafından farklı biçimlerde kavramsallaştırılır: Sosyal reformların temsilcisi, düşünce paylaşım alanı, kamusal enformasyonun satıcısı, hükümet yolsuzluklarının ve suistimallerinin denetleyicisi, yanıltma, yönlendirme ve eğlence kaynağı vb. (Curran, 1978, s.52). Tarih çalışmalarında gazetelerin vazgeçilmez bir kaynak haline geldiğini savunmakla birlikte J. Salmon (1976) gazetelerin sağduyu ve özenle kullanılması gerektiğini de eklemektedir. Ana akım ve eleştirel yaklaşımlardan farklı söylemlere sahip medyalar olduğu noktasından hareketle, tarih araştırmalarında kaynak olarak kullanılacak gazetelerin mülkiyet ve siyasal bağlantılarının ortaya konmasının çalışmaların nesnellliği ve tarafsızlığı açısından etkin bir rol oynadığını vurgulamak gereklidir. Basın tarihi araştırmaları, tarihsel olaylar hakkında "güncel" tepkileri, tartışmaları ve düşünceleri ortaya koymak ve diğer sosyal bilim alanlarına kaynak oluşturmak açısından önemli bir disiplinlerarası alandır. Sansür, kontrol, yasal sınırlamalar, ideolojik manipülasyon basın özgürlüğünün önündeki en önemli engeller olmakla birlikte gazeteler son üç yüzyıl için sosyal tarihi ve siyasal tarihin "resmi" olamayan tarihini yeniden inşa etmek için tek kaynaktır (Salmon, 1976, s.491).

Kapsamlı bir yaklaşımla Tosh (2005, s.3, 11), tarihi bir yandan bireysel ve toplumsal bağlamda *kollektif bellek*, bir yandan da ideolojiler ve iktidar-muhalefet çatışması bağlamında *siyasal savaş meydanı* olarak tanımlar. P. Nora'ya göre (1989, s.8) anılar, başkalaşım geçirirler ve "evrim" süreçleri vardır. Ayrıca Nora anıların tarih tarafından şekillendirildiğini savunur (1989, s.13) bir başka deyişle anılar yaşanılanların hatırlanması ekseninde değil yaşandıkları ve yazıldıkları dönemin tarihi koşulları ekseninde biçimlenir. Söz konusu kuramsal ve sorunsal tartışmanın ışığında tarihin, bireylerin, toplumların ve devletlerin kendini haklı gösterme ve aklama mücadelesinin en temel alanı olduğu söylenebilir. İktidarlar tarihin gücünü her zaman kendi çıkarlarına yönelik olarak kullansalar da, muhalifler ve "baş kaldıranlar" da tarihten yararlanmışlardır. Siyasal mücadele içinde üretilen tarihsel bilgi üzerinden manipülasyon yapılarak toplumsal ve siyasal bilinç/ler inşa edilmeye çalışılmıştır. İktidarlar, kendilerini "geçmiş" ile tanımlamak ve amaçları doğrultusunda "ortak geçmiş/gelecek" bilinci biçimlendirmek için tarihi, bir araç olarak kullanmışlardır. Bununla birlikte iktidarlara karşı mücadele edenler de aynı doğrultuda seslerini duyurmak ve "kendi doğrularını" anlatmak için tarihten faydalanmışlardır.

L. Febvre, tarihçinin toplumsal işlevini "geçmiş, geleceğin bir fonksiyonu olarak düzenlemek" şeklinde açıklamıştır (Bedarida, 1994, s.1) Tarihçi, tarihsel bilincin ve toplumun belleğinin şekillenmesine etkide bulunma gücüne sahip biri olarak, tarihi yeniden üretme ya da bir başka deyişle "icat etme" yolunda tutumlar karşısında yazdığı tarih ile politikanın yürütülmesinin araçlarından biri olarak hizmet eder. Tarih yazımı ve tarihçilik üzerine tartışmaların ortaya çıkmasına paralel olarak bellek/hafıza üzerine çalışmalar gittikçe yaygınlaşmaya başlar, ancak bellek çalışmalarını tarih yazımcılığına alternatif olarak görmekten kaçınmak gerektiğini de birçok akademisyen vurgular (Burke, 1989, s.98; Ballinger, 2003, s.5; Fogu, Kansteiner, 2006, s.285). Tarih ve bellek çalışmalarının en önemli kesişim noktası, ikisinin de ulusal ve uluslararası çerçevede "politik" olmaları ya da bir başka deyişle politikanın önemli manipülasyon araçlarından olmalarıdır (Finney, 2002, s.1-13). Bellek üzerine çalışan K. Hodgkin ve S. Radstone'un (2003, s.1) da belirttiği gibi, "geçmiş tartışmak bugüne dair sorular sormak(tır)... Geçmiş kavrayışımızın politik ve stratejik sonuçları vardır." Dolayısıyla bellek eksenli tartışmalar ve araştırmalar da incelenen dönemin

politik ve toplumsal analizlerinden bağımsız olarak ele alınamaz. Geçmiş dair “hatırlananlar” veya “hatırlatılanlar” bugünü anlamlandırmaya ve açıklamaya yönelik soruların tarihsel cevaplarıdır.

20. yüzyılda yaşanan dünya tarihinin kitlesel en büyük savaşları, sosyal bilimler alanında da farklı açılımlara, akımlara ve tartışmalara sebep olmuştur (Gulbenkian Komisyonu, 1996, ss.34-51). Bu süreçte, bellek üzerine M. Halbwachs’ın çalışması “*On Collective Memory*” (1992) savaşlar-arası dönemde kolektif bellek kavramı, özellikle bireysel ve toplumsal bellek “ayrımları” ekseninde farklı bir yol açmıştır (Winter, Sivan, 1999, s.10-9). Toplumsal bellekten ayrı bir bireysel belleğin bulunamayacağını savunan Halbwachs, bireylerin anılarını nasıl saklayıp koruduğu sorunu ile toplumların anılarının nasıl saklanıp korunduğu sorunu arasında bir fark gözetmemektedir. Halbwachs (1992) bu görevi grup üyelerine bırakmıştır: Grubun kolektif anıları, üyelerin bir sonraki kuşağa anlatımları yoluyla sağlanmaktadır ve bunu da “*member- remember- remembrance*” kavramlarıyla açıklamıştır. Halbwachs, *member* ve *remembrance* kavramları arasında tarihsel bellek üzerinden bir bağ kurar. Buna göre, tarihsel belleğin oluşması için kişilerin tarihsel olayları bizzat yaşamaları gerekmez, ancak olayların hatırlanabilmesi ya da unutulmaması, unutturulmaması için insanların bir araya gelmeleri gerekmektedir. Tarihsel bellek; taşıyıcı rolündeki eski, uzun süreli grup üyeleri aracılığıyla yeni üyelere aktarılır ve bu yolla canlı tutulur. Yani *member- remember- remembrance* kavramları arasında bir bağ vardır ve bu da üyenin hatırlaması, hatırladığını aktarması yoluyla kurulmaktadır (Halbwachs, 1992, s.22).

Toplumsal bellek, verili bir bütün değil, kendi içinde genişlemeye açık, dinamik bir inşa sürecidir. Geçmiş olduğu gibi korunamayacağı için, sürekli olarak toplumlar tarafından kendi öz algıları doğrultusunda yeniden yapılandırılır. Sürekli olarak yeniden kurulan bir geçmiş vardır ve bu yeniden kurma işlemi bilinçli gerçekleştirilen bir yaratmadır (Assmann, 2001, s.32). Bireye ait olan hafızanın ancak toplumsal düzeyde belirlenebileceğini, toplumsal düzeyde var olabileceğini belirten Halbwachs’a göre (1992, s.22), tecrübelerini ve algıladıklarını bir toplumsal çerçeve içerisinde anlamlandırarak belleğine yerleştiren bireyin hafızası, toplumsal olarak belirlenir (1992, s.17). Halbwachs’ın bu fikrini destekleyen Marc Bloch, eski çağ kırsal toplumlarında genç kuşağın eğitiminin, ailenin en yaşlıları tarafından üstlenildiğine dikkat çeker (Connerton, 1999, s. 63). Böylece grubun belleği, ailenin en yaşlılarınca aktarılır. Buna ek olarak toplumsal belleğin en önemli iki taşıyıcısının törenler ve bedenler olduğunu belirten Connerton’a göre (1999, s.62), toplumsal hafızanın izleri belleğin somutlaştırıldığı anma töreni niteliği taşıyan etkinliklerde bulunabilir. Toplumsal hafızada yer edinen tüm anıların, topluluk üyeleri tarafından benimsenmiş olması, mevcut toplumsal düzeni meşru kılar. Toplumsal belleğin temelini oluşturan “ortaklık” ve “aidiyet” duygusu ortak değerlerin meşruiyetini de beraberinde getirir. Toplumsal belleği oluşturan ve kusaklar boyu aktarılmasını sağlayan bu “ortaklık duygusu”dur (Çeviker, 2009, s.23). B. Anderson, *Hayali Cemaatler*’de “ortaklık duygusuna” dayanan, homojen bir yapı olarak tahayyül edilen ulusun inşasında gazetenin -dönemin medyası- temel bir araç olduğunu dile getirir (1995, s.39, 48). Gazete “kitlesel olarak üretilen ilk metalden biri” olarak “olağanüstü bir kitlesel ayini mümkün kılar” ve özelliği ile gazetenin cemaatin/ulus-devletin üyelerinin ortak bir kimlik kazanmalarının kültürel kökenlerini oluşturur (Anderson, 1995, s.50).

Bireyler gibi toplumların da bellekleri olduğu; kolektif/toplumsal belleğin tarih ve siyaset ile karmaşık ilişkileri üzerinden tanımlamaları yapıldığı görülmüştür. Toplumsal belleğin işleyişinin ana damarlarından biri olan kültürel bellek, gündelik olmayan olayları hatırlama organı olarak, “kurumsal ve yapay” şekillendirilen bir bellek yapısı olarak tanımlanır (Assmann, 2001, s.28). “Kültürel bellek” ise geçmişin belirli noktalarına yönelir. Gerçek tarihten ziyade, hatırlanan ve hatırlandığı kadarıyla anlatılan tarihe önem verir. Anlatılan hikâyeye efsaneleşir ve “kurucu” bir niteliğe bürünür (Assmann, 2001, s.58). Kültürel bellek, siyasal, iktisadi ve toplumsal güç odakları tarafından, manipülatif tarihsel imgeler çerçevesinde, inşa edilir. Dolayısıyla kültürel bellekte “hatırlanan” tarih önemlidir. Kültürel bellek, şekillendirilmiş olma özelliğinin sonucu olarak, toplumların geçmiş siyasetler ekseninde neyin hatırlaması ve neyin unutulması gerektiği noktasına dayanır. Kültürel bellek, “hatırlanması gereken”

siyasi ve toplumsal tarihin bir unsuru olarak toplumsal bellek kapsamında arşivlenir. Söz konusu arşivlenmede, medya her zaman ait olduğu dönemin- günün- güncel bilgisini/enformasyonunu topluma sunduğu için kültürel belleğin şekillendirilmesinde ve yeniden topluma sunulmasında etkin bir rol oynar. Medya çalışmaları, özellikle basın koleksiyonları/arşivlerine dayanan incelemeler, kültürel belleğin siyasal olgular ekseninde manipüle edilerek nasıl şekillendirildiğinin ortaya konulmasında önemlidir. Dolayısıyla basın arşivleri ve medya çalışmaları ulusal-uluslararası kültürel belleğin incelenmesi açısından temel bilgi kaynakları arasında yer almaktadır.

Basına yönelik kontrol mekanizmalarını örtülü bir biçimde uygulayarak kamuoyunu ikna etmeye ve yönlendirmeye çalışmasını bir başka deyişle iktidarın kamuoyu nezdinde meşruiyetini sağlamak ve mevcudiyetini devam ettirmek amacıyla yürüttüğü politikaları Gramsci (1997) "rıza" kavramı ile açıklar. Modern çağda iktidar ve yönetilenler/basın-kamuoyu arasındaki "rıza"ya dayalı egemenlik-bağımlılık ilişkisini Gramsci (1997) "hegemonya" ile kavramsallaştırır. Althusser (2000), Gramsci'nin hegemonya kavramını "devletin ideolojik aygıtları" kuramı ile bir üst noktaya taşıyarak, modern devletin veya iktidar yapılarının doğrudan baskı yerine okul, kitle iletişim araçları, aile, din ve hukuk vb. ideolojik aygıtlarla kitlelerin bilinçlerini yönlendirmeye çalışmasını açıklar. Siyasal iktidarların manipülasyon (propaganda) sürecinde hem kaynak hem de ürün olarak yer alan imgeler, inşa edildikleri dönemin siyasal, kültürel ve toplumsal eğilimlerini gösteren sistemli yapılardır (Ulağlı, 2006, s.9). İmgeleri besleyen (ya da imgelerden beslenen) kültürel ve toplumsal bellek çağa bağlıdır ve nesnesinden (bakılan) çok aslında öznesi (bakan) üstüne pek çok gerçeği dile getirir ve asla bir hayal veya kurmacaya indirgenemez (Hentsch, 1996, s.14). Kültürel ve toplumsal bellekte imgeler zamana karşı dayanıklıdır. Tarihsel koşullar ve toplumlararası ilişkilere bağlı olarak imgeler değişmekle birlikte, bu değişim bir anda olmaz; eski imgeler de siyasal gerilim, çatışma ya da savaş dönemlerinde yeniden su yüzüne çıkarlar (Beller, 2007, s.11). İmgenin gücü taşıdığı mesajın tarihsel, toplumsal ve kültürel olarak belleklerde inşa edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Zoberman (2000, ss.296-298) da imge olmaksızın manipülasyonun mümkün olamayacağını dile getirir. Güçlü imgeler, iktidarın çıkarları doğrultusunda kitleleri yönlendirmek, ikna etmek amacıyla kullanılır. Dolayısıyla bir ülke veya toplumun kültürel belleğinde, iktidarın ideolojik aygıtı olan gazeteler aracılığıyla inşa edilen imgeler siyasal propaganda amacına hizmet ederler. Bu çalışma çerçevesinde, kuramsal olarak söz konusu perspektiften hareketle İngiltere kamuoyunun belleğinde, siyasal iktidarın ideolojik aygıtı/uzantısı olan İngiliz basını aracılığıyla inşa edilen imgeler ortaya konacak; ve oluşturulan bellek-imge ekseninde amaçlanan manipülasyonun izleri sürülecektir.

Değerlendirme

Francis Bacon, matbaanın, "dünyanın durumunu ve görünüşünü" değiştirdiğini söyler (Anderson, 1995, s.52). Avrupa'da okuma yazma oranının düşük olduğu dönemde basının ortaya çıkışı öncelikle burjuva sınıfının ticari ihtiyaçlarını karşılamak amaçlıydı. 18. yüzyıldan itibaren, özellikle endüstri devrimi sürecinde kapitalist sistemin ihtiyaç duyduğu işgücünü sağlamak için temel eğitimin şart koşulması dengeleri alt sınıflar lehine değiştirdi. Okuma-yazmanın yaygınlaşması ile dünyada olan bitenden haberdar olma isteği basına duyulan talebi arttırdı. Sanayileşmenin ve kentleşmenin inşa ettiği geniş kitlelere yönelik farklı ihtiyaçları karşılayan gazetelerin yayımlanması tüm dünyada enformasyon akışının hızlanmasını sağladı. Bu dönemde siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri takip eden ve bunları kamuoyuna ulaştıran basının etkili bir kitle iletişim aracı olduğu düşüncesi hâkimdi. Bu durum, siyasal iktidarların, gazetelerde verilen enformasyonun kontrolünü sağlamak ve

gazetenin sunduğu imkânlardan yararlanarak kamuoyunu etkilemeye çalışmak bağlamında iletişim alanına yönelmesine neden oldu.

20. yüzyıla kadar sadece Avrupa'yı tanımlayan Batı için İstanbul'un alınması Hıristiyan dünyasının sadece siyasi ve askeri değil, aynı zamanda kültürel bir felaketi idi; "Homeros ve Platon'un ikinci kez ölmesiydi" (Irwin, 2008, s.65). Bu anlayış çerçevesinde Osmanlı Devleti, Avrupa'da siyasi ve askeri birlik oluşturmak amacıyla kasıtlı biçimde yaratılmış "barbar, imansız ve zalim" öteki imgesinin somut hali olarak ortaya konmuştur (Yurdusev, 1997; Bilgin, 2006). Osmanlı Devleti, Avrupa Devletler sistemi içinde yüzyıllarca siyasal birliğin ve Osmanlı/Türk figürü de Avrupa'nın kendi kimliğini inşa ederken, "biz"i tanımlayan "öteki" olarak önemli bir rol üstlenmiştir (Bilgin, 2006, s.120; Yurdusev, 1997). Avrupa'da Türk imajı 19. yüzyılda "Avrupa'nın hasta adamı"na bir dönüşüm geçirirse de, "korkunç Türk/terrible Turk" imgesi önyargılardan silinmemiş; hatta ulusçuluk akımları ile Balkanlarda baş gösteren bağımsızlık mücadelelerinde ve azınlık isyanları sırasında yaşanan mezalim anlatıları söz konusu imgeleri daha da güçlendirmiştir (Wheatcroft, 1996). Örneğin, 19. Yüzyıl öncesinde "Batılı" seyyahlar tarafından Osmanlı/Türlere atfedilen Mostar Köprüsü, Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ile birlikte Osmanlı öncesi, Roma dönemine ve hatta klasik döneme atfedilmeye başlanır (Jezernik, 2006, s.x): hâkim siyasi güçlerin etkisi altında tarihi yeniden inşa eden tarihçiler ve toplumsal belleğe bunu yerleştirmeye çalışan seyyahlar.

100 yıl önce yaşanan Balkan Savaşları (1912-1913) dünyanın en büyük kitlesel savaşı olan Birinci Dünya Savaşı'nın provasıdır. Balkan Savaşları, sadece savaşa bilfiil katılan Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Karabağ, Sırbistan ve Osmanlı Devleti arasında yaşanmamış, Batı'nın büyük güçleri de sürece müdahil olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısı uluslararası politika açısından Avrupa'da "denge politikası"nın hâkim olduğu, büyük güçler İngiltere, Rusya ve Fransa –sonrasında Almanya- tarafından "statüko"nın desteklendiği bir dönemdir. Balkan Savaşları sırasında Avrupa devletlerinin güneydoğu Avrupa'nın küçük ülkelerini kendi çıkarlarına hizmete ikna etmeye çalışırken genel düşünce Balkanlar'ın barut fıçısı olduğu yönünde olmakla birlikte asıl barut fıçısı Avrupa'dır (Glenny, 2000, s.213). Keza Balkanlar'da hâkim ve/veya denge içinde çatışan iki güç vardır: İngiltere ve Rusya. Ancak Balkan Savaşları'nın sebeplerinde de sonuçlarında da özellikle İngiliz hükümetinin önemli bir rolü vardır. Bu süreçte İngiltere dış politikası Balkanları ve Osmanlı Devleti'ndeki siyasi ve toplumsal değişiklikleri büyük bir dikkatle takip etmiştir (Glenny, 2000, ss.215-216; Hall, 2003, ss.94-95).

Balkan Savaşları sırasında, Glenny'nin vurguladığı gibi (2000, s.204) "Hıristiyan kardeşlerimizi kurtarın, tarihi topraklarımızı kurtarın" sloganı ile "kuşuklu demografik ve tarihi iddialara dayanan" milliyetçi romantizm Balkan Savaşları'nın haklılığını kanıtlamak için Batı'da sıklıkla dile getirilmiştir. Keza Batı'da 19. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan olumsuz Türk/Osmanlı imgesinde de olduğu gibi İngiltere dış politikası ve bölge üzerindeki çıkarlar da bu sürecin biçimlenmesinde temel etkenlerdendir. Balkan Savaşları başladığında Britanya hükümeti statükonun destekçisi olarak denge politikası izlemiş olsa da yaşanan politik dönüşüm Britanya basınında da Balkan Savaşlarının sunumu bağlamında dönüşüme sebep olmuş, savaş "Osmanlı'nın Balkan'lardan -dolayısıyla Avrupa'dan- atılması ve bir "haçlı seferi" olarak tanımlanmaya başlamıştır. İngiliz basınında "mağdur" Balkan halkları imgesine karşılık "korkunç, despot, barbar" Türk imgesi güncel koşullar bağlamında yeniden üretilerek sunulmuştur.

Bu çalışmada 1912-1913 yılları arası İngiliz basının *The Daily Mail*, *The Daily Express*, *Daily Mirror* gibi tirajı yüksek bulvar gazeteleri; *The Times*, *The (Manchester) Guardian* gibi siyaset içerikli tartışmalar ve

etki alanları olan gazeteleri incelenmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısı İngiliz basın tarihinde “Basın baronları” olarak adlandırılan bir dönemdir. Curran’ın da belirttiği gibi gazeteler bu dönemde sahiplerinin “talep ve kaptislerinin nesnesi” haline gelmiştir (2003, s.38). Bu dönemin en önemli ismi Harmsworth kardeşlerin (Lord Northcliffe, Lord Rothermere ve Sir Lester Harmsworth) sahip oldukları gazetelerin toplam tirajının 6 milyon olması savaş dönemi basının yapısı hakkında önemli bir ipucu vermektedir (Curran-Seaton, 2003, s.39). Savaş yıllarında İngiltere’de yayımlanan gazeteler egemen iki siyasal gruba ayrılmıştı. Muhafazakar Partiye destek veren gazeteler *The Times*, *Daily Mail*, *Daily Mirror*; Liberal Parti’ye destek veren gazeteler *Daily Express*, (*Manchester*) *Guardian* olarak sayılabilir (Griffiths, 1992). Bu dönemde İngiltere’nin en önde gelen “Basın Baronu”, *The Times*, *Daily Mirror* gibi tirajı yüksek iki gazetenin sahibi olan Lord Northcliffe¹ idi. Keza ikinci sırada *Daily Mail* gazetesinin sahibi Northcliffe’in kardeşi Lord Rothermere’in olması mevcut basın kartelini ortaya koymaktadır. Dönemin en liberal gazetesi olan *Manchester Guardian* ise bu kartelin dışında, editörü ve aynı zamanda sahibi olan gazeteci C.P. Scott tarafından yönetiliyordu (Griffiths, 1992).

Balkan Committee tarafından 1907-1914 tarihleri arasında yayınlanan, Balkanlar ve Osmanlı ve/veya Balkan Savaşlarını konu edinen broşürler ve kitapçıklar İngiliz basınının Balkan Savaşları’na dair temel kaynaklarıdır. Özellikle Balkan Committee tarafından yayınlanan broşürleri içeren “*Leaflets and Pamphlets, The Balkan Committee*” (London 1912), *The Times*’ın savaş muhabiri Cyril Campbell’in “*The Balkan War Drama*” (London, 1913) ve komitenin kurucusu Noel Buxton’ın eserleri “*Europe and Turks*” (London: J. Murray, 1907/1912) ve “*With the Bulgarian Staff*,” (London, 1913) önemli örnekleridir. Balkan Committee’nin yayınlarında, dolayısıyla İngiliz basınında, Türklerin Avrupa’dan çıkarılmasını sağlayacak unsur olarak nitelendirilen Balkan halklarına yönelik olarak övgü dolu bir anlatım mevcuttur. Dolayısıyla savaş sürecinde bu yayınlara atıfta bulunan köşe yazarları ve muhabirlerin de genel olarak Osmanlı’ya karşı bir tutum içinde olduğu söylenebilir.

İncelenen gazetelerin tamamının Balkan Savaşları süresince hem İstanbul hem de Balkan ülkelerinin başkentlerinde muhabirleri bulunduğu gibi zaman zaman cephelerden de son durumu ileten savaş muhabirleri de bulunmaktaydı. Özellikle bu dönemin en yüksek tirajlı gazetesi olan *The Daily Mail*’in bölgede çalışan yedi muhabirinin olması 20. yüzyılın ilk savaşı, bir başka deyişle Birinci Dünya Savaşı’nın *provvası* Balkan Savaşları’na yönelik ilgiyi göstermektedir. Keza *The Times*’ın da İstanbul, Selanik, Sofya gibi önemli şehirlerde bulunan muhabirleri savaşın her gününü gazetelerine taşımaktadırlar.

Savaşın başlayacağı yönünde ilk tahminlerin yapıldığı günlerde *The Times* ve *Daily Mail*’in ekonomi sayfalarında sıklıkla olası bir savaşın ekonomiye vereceği zarar dile getirilir. İngiltere ekonomisinin bu savaştan oldukça olumsuz yönde etkileneceği ileri sürülerek İngiltere hükümetinin savaşın başlamasına engel olması ve müdahil olup taraflar arasında uzlaşım sağlanması için çalışması gerektiği vurgulanır. İngiltere’nin bölgedeki ticari çıkarlarını korumak ve krize engel olunması savunulur (*Daily Mail*, 8.10.1912: 3; *The Times*, 28.09.1912: 5). Savaş başladıktan sonra ise dönemin önemli ticaret olaylarından Bağdat Demiryolu hattının savaştan zarar gördüğü belirtilerek (*Daily Mail*, 13.05.1913, s.5; 27.05.1913, s.7) savaşın İngiltere ekonomisi ve dolayısıyla İngilizler için olumsuz sonuçları olması sebebiyle hükümetin müdahil olduğu vurgulanır (*The Times*, 21.10.1912, s.19).

¹Lord Northcliffe, (Alfred Harmsworth, 1865-1922), “yayıncı miktatısı” nitelendirmesini almasının nedeni vasat, kar getirmeyen gazeteleri satın alıp, onları tirajı yüksek kitle gazetelerine dönüştürmekle ünlü olmasıdır. Bağımsız muhabir olarak gazeteciliğe başlayan Harmsworth, ilk gazetesini 1888’de kurar. 1894’de *The Evening News*, 1896’da *Daily Mail*, 1905’de *Observer* ve 1908’de *Times* gibi finansal açıdan zor durumda olan gazeteleri satın alarak döneminin en çok tiraj yapan gazeteleri haline getirmiştir. Harmsworth, 1905’de Lord Northcliffe ünvanını almıştır. Kitlelere ve farklı sınıflara hitap eden farklı gazetelere sahip olan Northcliffe, 1916’da Lloyd George’un iktidara gelmesine destek olmasının karşılığı olarak Propaganda Bürosunun başına getirildi ve 1918’de *The Department of Enemy Propaganda* “Crewe House” un kurulmasını sağladı.

1912'nin Ağustos ve Eylül aylarında tüm İngiliz basınında olası savaşa engel olunması ve “unspeakable/korkunç Türklerin saf ve küçük Balkan halklarını” katletmesinin önlenmesi gerekliliği konuşulmaktaydı. Oysa Ekim'in 10 itibarıyla önce Bulgaristan'ın Osmanlı topraklarına girmesi, ardından Yunanistan, Romanya, Karabağ ve Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmesi ile dengeler altüst oldu. Osmanlı'nın hızla yenilmesi ve toprak kaybetmesi Avrupa'nın beklemediği bir durumdu. İngiliz Hükümeti kısa bir süreliğine sessizleşirken, basın da siyasal iktidar gibi denge ve statüko destekçiliğinden farklı bir noktaya ulaşmıştı. Bu dönemde, İngiliz Büyükelçilik Raporlarında (FO. 195-2438/86) yer alan Bulgar Komitacılar'ın Müslüman-Türk köylüleri öldürdüğü bilgilerinin İngiliz basınında haber olarak aktarılmadığı da görülür. Keza savaş sırasında Balkanlarda yaşanan savaş ve insanlık suçlarını incelemek amacıyla oluşturulan Carnegie Uluslararası Barış Vakfı Heyeti tarafından yayımlanan Carnegie Raporu'nda da bu katliamlara yer verilmesine rağmen İngiliz basını ancak Sırpların Arnavut katliamına, Bulgarların Sırp katliamına sayfalarında yer verir (*Daily Express*, 10.04.1913, s.1; *Daily Mirror*, 11.06.1913, s.4; 4.07.1913, s.5).

Liberal ya da muhafazakâr ideoloji fark etmeksizin, İngiliz basınının Balkan Savaşları sırasında İngiliz hükümetinin politikalarını desteklediği ve bunu tarihsel imgeler inşa ederek kamuoyuna aktardığının temel örneklerinden biri Yunanistan Kraliyet ailesine yönelik tavidir. İngiliz hükümeti savaş boyunca, Slav nüfusun ön planda olduğu bölgede Rusya'nın güçlenmesine karşılık, gizli olarak Yunanistan Kralı'nı desteklemesinin (Hall, 2003) işaretleri İngiliz basınında Yunan Kralı ve ailesi hakkında olumlu haberlerin artması olarak göze çarpar. Gazetelerde Kral George ve ailesinin –özellikle prenseslerin- fotoğrafları yer alır, hem tarihsel olarak Batı'nın kendini dayandırdığı “Antik Yunan” anlatısı hem de bölgede sadece mevcut olan “medeni” Yunan imgesi bu fotoğraflarla vurgulanır (*Daily Mirror*, 5.11.1912, s.6; 3.10.1912, s.1; *Daily Mail*, 7.11.1912, s.5). *The Times*'ta yayınlanan bir makalede İngiltere Dışişleri Bakanı E. Grey'in nezdinde çizilen çerçeveye göre İngiltere'nin Balkan Savaşı'na yönelik politikası “Hellenic halkın daimi mutluluğu”na dayandığı açıkça vurgulanır (30.11.1912, s.8). Kral George, Selanik'te suikaste uğradıktan sonra hem *Daily Express* hem de *Daily Mirror* methiyeler düzerek, “ezeli düşmanları Türk'lere karşı tüm enerjisi ile mücadele ederek barış ve ilerleme için çalıştığı” dile getirilir (*Daily Express*, 19.04.1913, s.6; *D. Mirror*, 19.04.1913, s.5). Bir gün sonrasında ise *Daily Mirror*'ın Kraliyet ile yakın ilişki içinde olduğu anlaşılan muhabiri yeni Yunan Kralı Constantin'i “güleç, sevgi dolu ve neşeli ama güçlü”, “dostluk ve nezaketin örneği” olarak betimler (20.04.1913, s.4).

Savaşın ilk aylarında “Hristiyan Birliği'nin Türkleri/Osmanlıları/Müslümanları Avrupa'dan kovma” mücadelesi olarak “hilal-haç” zıtlığı ekseninde köşe yazılarının yazıldığı görülür (*Daily Express*, 9.10.1912, s.1). Muhafazakâr gazetelerin yanı sıra *Daily Express* (16.09.1912, s.1) de Balkan Savaşlarını Hristiyan-Müslüman karşıtlığı ekseninde ele almakta, tüm dünyada yayılan milliyetçilik akımlarını göz ardı ederek, bölgede Türklere karşı bir “Hristiyan birliği” oluştuğunu dile getirmektedir. Keza bir sömürge imparatorluğu olan Birleşik Krallık'ın özellikle güney Asya'da yükselmeye başlayan milliyetçi bağımsızlık hareketlerini bastırırken Balkanlarda 500 yıldır Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında yaşayan milletlerin bağımsızlık mücadelesini açıktan desteklemesi beklenemez. Ne var ki, Hristiyan olmakla birlikte Balkanlar da Osmanlı/Türkler gibi medeniyetin dışında, “barbar” olarak değerlendirilmekte (*Daily Mail*, 7.01.1913) ve “medeni” İngiltere'nin sadece “barış” için, hiçbir çıkar gütmeksizin Türkiye ve Balkan ülkelerinin “gerçek dostu” olduğu vurgulanmaktadır (*Daily Mail*, 6.08.1913, s.4). Oysa Avrupa'daki problemlerin Balkan Savaşı'nı getirdiğini savunan Lord Curzon, “diplomasi, sağduyu ve Hristiyanlık parçalandı” diyerek Avrupa'nın korunması gerektiğini dile getirir (*The Times*, 30.11.1912, s.8). Bu yolda İngiltere'nin, gittikçe “korku” olmaktan uzaklaşan Osmanlı Devleti'nin korumaktan vazgeçerek bölgedeki yeni güçler dengesinin dikkat alınması gerektiğini belirtir (*The Times*, 30.11.1912, s.8).

İngiltere kamuoyunda inşa edilen “barbar” Balkan-Osmanlı imgelerini kendi modern algısı içinde betimler. Batı kendi modernliğinin içine yerleştirerek “kurtarmayı” düşündüğü Doğu'yu, tamamen yok

sayarak “biz” içinde oluşturur (Hentsch, 1996, ss.195-196). Bu çerçevede iktidarın kontrolü altında İngiltere kamuoyunda inşa edilen “iflah olmaz, yaramaz çocuk” Balkan ve “korkunç” Osmanlı/Türk imgeleri Batı’nın “modernlik algısı” içinde inşa edilmiştir. *The Times* başta olmak üzere İngiliz basınında “kaynar kazan”, “yaramaz çocuk” tanımları ile belleklere kazınan Balkan imgesi sıklıkla vurgulanmıştır (*The Times*, 17.09.1912, s.5; 21.09.1912, s.8; *Daily Mirror*, 30.10.1912, s.7).

Diğer gazetelere göre görselliğin oldukça ön planda olduğu *The Daily Mirror*’da (8.08.1912, s.8; 4.10.1912, s.9) Balkan ülkelerinin kraliyet ailelerinin, askerlerinin, esirlerinin ve Türkler dâhil olmak üzere tüm Balkan halklarının fotoğrafları yayımlanır. Söz konusu fotoğraflarda sunulan imgeler ile İngiliz kamuoyunda inşa edilmek istenen bellek oldukça belirgin bir örnektir. Osmanlının, kıyafetleri, fiziksel ve/veya sağlık durumları olumsuz görüntü içindeki askerleri gazetenin sayfalarında yer alırken, diğer tarafta Balkan halklarının güzel giyimli, sağlıklı görüntü içindeki Hristiyan halkı ve askerleri göze çarpar. Özellikle kilise önlerinde ve/veya din adamları ile fotoğrafları sunulan halkın Hristiyan olduğu noktası sıklıkla dile getirilir. Aynı şekilde vurgulanan bir diğer “muhayyile” ise, Batı’nın yakın doğusu olan Balkan Hristiyan halklarının modernleşmemiş, kentleşmemiş “naif köylüler” olarak resmedilmesidir. *Daily Mail*’de (3.10.1912) Balkan halkları üzerine yayımlanan fotoğraflı yazı dizisinde yerel giysileri içinde dans eden, yemek yiyen, festival havasında eğlenen Balkan halklarına olumlu karakteristik özellikler atfedilerek övülür.

Sonuç

Manipülasyon sürecinde, iktidarların mevcut önyargılar üzerinden hareket ederek söylemlerini egemen imgelere dayandırması, faaliyetin kapsamını ve toplumsal bellekte bırakacağı izi güçlendirir. Hentsch’in belirttiği gibi (1996) kolektif muhayyilede “bellekte” ötekine karşı mevcut olan imgeler, çarpıtılmış gerçeklik söz konusu olsa da, hayale indirgenemezler, zira kökeninde tarihsel bir tecrübeye dayanırlar. Balkan Savaşları sırasında İngiltere toplumunun kültürel belleğinde inşa edilen Türk-Osmanlı imgesi İngiliz kamuoyunun yüzyıllardır önyargı ve klişelerle beslenen imgelerinden farklı değildir. Osmanlı Devleti’ne karşı diğer Balkan Devletlerini destekleyen İngiltere hükümeti siyasal çıkarları doğrultusunda mevcut olumsuz Türk-Osmanlı imgesinin yeniden üretilmesine yol açmıştır. Britanya’nın Osmanlı Devleti ve Balkan coğrafyasına yönelik son iki yüzyıldır biçimlendirdiği dış politikası Balkan Savaşları sırasında Osmanlı’nın aleyhine değişmiştir. Britanya hükümeti Balkanlarda biçimlenen yeni ülkeler lehine bir politika izlemeye başlamıştır. Britanya bölgesel ve küresel bağlamda politik ve ekonomik çıkarlarının gereği Osmanlı Devleti ve Balkan devletleri arasındaki barış görüşmelerine müdahil olmuştur.

Britanya basınının ana akım diyebileceğimiz büyük bölümü İngiliz hükümeti ve özellikle de Dışişleri Bakanlığı tarafından Balkan Savaşları sırasında kontrol ve/veya manipüle edilmiştir. Hükümete muhalefet ve/veya ideolojik sebeplerle savaşa ve Osmanlı’ya yönelik farklı tutumlar gösteren istisnai gazeteler ve yazarlar vardır. Bununla birlikte genel olarak Balkan Savaşları sırasında Britanya basınında sunulan Türk-Osmanlı imajı negatif yönelimlidir. İngiliz basınında Türk-Osmanlı kimliğinin ötekisi olarak inşa edilen Balkan halklarının imgesi bütünüyle olumlu yönelim göstermektedir. İngiliz basını Balkan halklarını ve Balkan coğrafyasını “cadı kazanı” olarak betimlemektedir. Bu çerçevede Balkanlar “Batı’nın doğusu” ve uygarlık seviyesi düşük bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Oryantalizm ve Balkanizm kavramları, İngiliz basınında sunulan Türk-Osmanlı imgesini ve ötekisi olarak inşa edilen “az gelişmiş” Balkanlar imgesini anlamlandırmak için yol göstericidir. Birinci Dünya Savaşı’nın öncülü olan Balkan Savaşları sırasında İngiltere kamuoyunun kültürel belleğinde biçimlendirilen ve manipüle edilen Türk-Osmanlı imgesi İngiltere’nin Osmanlı Devleti’ne yönelik ekonomik ve siyasal politikaları haricinde değerlendirilemez.

Kaynakça

- Anderson, B. (1995) *Hayali Cemaatler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Assmann, A. (2011). *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bedarida, F. (1994). "Historical Practice and Responsibility", in *The Social Responsibility of Historian*. (Ed. by Bedarida, F.) Paris, Indianapolis: Diogenes Library.
- Beller, M.- J. Leerssen (2007). *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters*. Amsterdam: Rodopi.
- Ben-Amos, D.- L. Weissberg (1999). *Cultural Memory and the Construction of Identity*. Detroit: Wayne State University Press.
- Boyer, P.-J. Wertsch (2009). *Memory in Mind and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burke, P. (1990) "History as Social Memory," in *Memory: History, Culture and the Mind*, (ed. by T. Butler). New York: Blackwell, 97-113.
- Carr, E.H. (2004). *Tarih Nedir?*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (Çev. A. Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Curran, J., Seaton, L. (2003). *Power without Responsibility: The Press, Broadcasting in Britain*. London: Routledge.
- Danielson, S.E. (2012). A Review of "Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives", *Journal of Archival Organization*, 10:2, 155-158.
- Glenny, M. (2000). *Balkanlar 1804-1999 Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. (Edited, translated by L.A. Coser). Chicago: University of Chicago Press.
- Hentch, T. (1996). *Hayali Doğu: Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*. İstanbul: Metis.
- Hodgkin, K.-S. Radstone (2009). *Memory, History, Nation: Contested Past*. London: Transaction Publishers.
- Hutton, P. H. (1988). "Collective memory and collective mentalities: the Halbwachs-Ariès connection," *Historical reflections/Réflexions historiques* 15, No. 2, 311-22.
- Jezernik, B. (2006). *Vahşi Avrupa: Batı'da Balkan İmajı*. İstanbul: Küre Yayınları.
- LeBon, G. (2005). *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Lippmann, W. (1922/1949). *Public Opinion*, New York: The Free Press.
- Macleod, J. (Ed.) (2008). *Defeat and Memory: Cultural Histories of Military Defeat in the Modern Era*. Palgrave Macmillan. 2008.
- Meek, A. (2010). *Trauma and Media: Theories, Histories and Images*. New York: Routledge
- Nora, P. (1989). "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire," *Representations*, 26, *Special Issue: Memory and Counter-Memory*, 7-25.
- Nora, P.-J. Le Goff (1987). *Constructing the Past; Essays in Historical Methodology*. London: Cambridge University Press.
- Salmon, L.M. (1976). *The Newspaper and The Historian*. New York: Octagon Books.
- Sancar, Mithat (2008). *Geçmişle Hesaplaşma: Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- The Times; Daily Mail; The (Manchester) Guardian; Daily Express; Daily Morning*
- Todorova, M. (2010). *Balkanları Tahayyül Etmek*. (3. Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Toews, J.E. (2004). *Becoming Historical: Cultural Reformation and Public Memory in Early Nineteenth-Century Berlin*. Cambridge and New York : Cambridge University Press.
- Wheatcroft, A. (1996). *The Ottomans: Dissolving Images*. London: Penguin.
- Yurdusev, N. (1997). "Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği", *Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma, Kalkınma ve Demokrasi* (Ed. A. Eralp). Ankara: İmge.
- Zoberman, P. (2000). "Eloquence and Ideology: Between Image and Propaganda", *Rhetorica* XVIII, No: 3. s 295-320.

A Missing Piece of the Social Memory: The “Kutup Yıldızı” (North Star) Journal Published by the Turkish Brigade during the Korean War

Esra İlkay Keloğlu-İşler

Gazi University, Faculty of Communication, Ankara, 06490, Turkey, esra.isler@gazi.edu.tr

Abstract

The journal of “Kutup Yıldızı”, which was published by the Turkish Brigade during the Korean War, can be considered as an original historical reference, as it reflects a long-forgotten cross-section of the social memory, consisting of specially selected pieces. The objective of this study is to examine and question how the said journal could achieve turning the individual written memories covered on its pages into pieces making up the social memory. The primary questions attempted to be answered focus on: individual memories and semantic constructions of soldiers. The method employed in this study was making the content analysis of the 34 accessed issues.

Keywords: Korean War, social memory, the journal of “Kutup Yıldızı”, North Star

Introduction

The Korean War, also called as the “forgotten war” by some American researchers, is a historical event occurred in the recent history of Turkey. The then Turkish policy-makers spent great efforts to get the public support for that war. For the evaluation of such historical events within the context of “cause and effect” relationship, it is very important to keep all the relevant data and references pertaining to the period in archives organized in an orderly manner. Unfortunately however, there is almost no published material containing memories, witness-reports, or academic studies about the Turkish Brigade fought in the Korean War. The journal of *Kutup Yıldızı* (North Star in Turkish), which constitutes the subject of this study, was published by Korean Brigade personnel. That journal, reflecting the collective memory of the group members, unfortunately can not be found in the National Library, or in other civilian archives. Its contents consist of the news from the country and the world, the general situation on the war-front, the peace negotiations, and the matters concerning the Brigade itself. The journal was published to be distributed within a group of 5000 persons. It was a fanzine-type publication, written by using a type-writer, and containing some amateur drawings. Today, its issues can only be found in the ATASE (Turkish General Staff Military History and Strategic Studies Directorate) archives. The journal was first published on the date of 29 December 1950, and its last issue bears the date of 30 May 1955. In this study, 34 issues of the *Kutup Yıldızı* journal, obtained from the personal archive of a living Korean War veteran¹ were taken as sample, and it was intended to reach the witness reports, daily experiences, and organization style – or, briefly speaking, the social memory – of a small group of individuals, in relation with a historical event having impacts on the history, and thus today of Turkey. There is almost no academic study ever carried out about *Kutup Yıldızı*. This is primarily due to the fact that the said journal has not been archived, and therefore has not caught the attention of researchers. Secondly, though all of the issues of the journal are kept in the ATASE archive, no military or civilian researcher is given the permission to access the *Kutup Yıldızı* collection, on the

¹Thirty-four issues of the journal, published between the dates of 03 September 1952 and 07 November 1952 has been obtained from the personal archive of the Korean War veteran Osman Yaşar Eken.

grounds that “it has not been put in order yet”². Therefore, we believe that this limited study can be considered as a qualified contribution to the retrieval of a forgotten piece of social memory. The theoretical foundations of this study are based on the theories developed by the researchers who have carried out studies on memory. Conceptualisation of the memory, which consists of a lot of inter-related elements, has been refined through an epistemological synthesis. The concept of *collective memory* was first created by Halbwachs, who has studies considered as classical on that subject. What Halbwachs mentions with the term “Collective Memory” is the “entire memory formed by the group identities”. In sum, Halbwachs states that while the memories of individuals are affected from the communities they are living in, at the same time they produce something exclusive to themselves: the collective memory (1992). According to Assmann (2001), “The concept of “social framework” (cadres sociaux) developed by Halbwachs has astonishing similarities with E. Goffman’s “frame analysis” theory, which is based on examining the construction or the “organization” of the daily experiences determined by the social environment (Goffman 1974). The “frame analysis of remembering” put forth by Halbwachs seems to be parallel in many ways with Goffman’s “frame analysis of experience”. Furthermore, Halbwachs uses the same concepts with Goffman in making his own frame analysis. That’s due to the fact that according to Halbwachs, the “frames” leading to the realization and consistency of the action of remembering is the same as the Goffman’s “frames” organizing the daily experiences. However, Halbwachs goes further to define the society as the subject of the memory and remembering, leading to his development of the concepts of “group memory” and “national memory”. In those concepts, the term “memory” is used as a metaphor” (pp. 40-41). For Halbwachs (1992), history is not memory; since there is no universal memory, but there is a collective memory having a “substantial identity”, and is exclusive to a given group: “Every collective memory belongs to a certain group which has spatial and temporal limits. It can be possible to bring together all of the events on a single table only when those events are separated from the memory of the group who remembers them, when those events are freed from the ties connecting them to the intellectual life of the social environment in which they had taken place, and when there remains nothing beyond a chronological and spatial scheme”. On the other hand, Connerton (2006) states that the social memory is closely related with the nature of a community, and its history, which has been created in the course of a long period of time. According to Connerton, social memory is a “specific practice conceptualized through the activation of historical restructuring”. Fentress and Wickham (1992, p.13) have underlined that they use the term “social memory” instead of “collective memory”, in order to avoid reminding the concept of “collective unconsciousness” put forth by Jung. They have also stated that membership of any type of social group is directly related with the memories of the individuals construction the group, and with their levels of remembering the past events Historical restructuring is not dependent on the social memory, but if witnessing to a certain event is intended to be preserved, then historical restructuring will still be needed. Özyürek, referring to the memory studies recently being carried out in Turkey, says the following: “In response to those claiming that the Turkish society has no memory, books of memoirs are published one after another during the recent years, with a frequency which has never been observed before. (...) People in their 20’s ask their grandparents where they came from, and hang on their walls the photographs of their grandparents taken when they were young. The social memory shaping the information about the past is now, with great enthusiasm, rewriting the memories and erasing those previously written ones. (...) The Turkish society, which has first erased its history, and then has embraced it tightly, provides an invaluable source for the researchers about setting up and remembering the past” (2001, pp.7-8). Those statements of Özyürek points to the reason of the result. In writing this article, it was intended to explain that historical event, which occurred in the near past, from a communication perspectives, by taking its reflections in the media as an index, and in a way to be based on the collective memory and remembering theories. The journal of *Kutup Yıldızı* was published by the soldiers fought in the Korean

²An application was made to ATASE archive in order to access the issues of the journal kept there, however, the application was refused on the grounds that the researchers are not permitted to see the issues of the journal, as they have not been put in order yet.

War, and contained the thoughts, articles, anecdotes, and caricatures written/drawn by those soldiers. In that sense, *Kutup Yıldızı* can be considered both as an example of group membership, and also the intersection set of individual memory with social memory. In this article, it is intended to find answers to three research questions: The first question is about the construction of individual memories of the members of the Turkish Brigade fought in the Korean War; in that context it is also intended to understand their semantic constructions. In second research question, coming to the forefront factors for building of national and international public opinion in support of the participation in the Korean War are tried to answer. Lastly, content of the news published in *Kutup Yıldızı* is searched to see reflections of the manners and behavior of the people during the Korean War.

Historical Background of Korean War

On the date of 25 June 1950, the North Korean army launched an attack on the territories of South Korea, claiming that South Koreans were “violating the border”. That attack is considered as the event which sparked the Korean War. On the same day, the United Nations Security Council held a meeting and decided (despite the negative vote of the Soviet Union, which was among the permanent members of the Council) “immediate halt of the clashes began with the North Korean attack which is a breach of international peace, retreat of the North Korean forces beyond the 38th parallel, and the investigation of the situation by the United Nations Commission on Korea”. Besides that, all of the UN member countries were called to provide support for the North Korea, while they were demanded not to give any support to North Korea. Intensive efforts of the US became effective in creating a common goal throughout the international public opinion for providing support to South Korea, and fighting against the common enemy of “communism”. At the same time, the outbreak of Korean War provided a golden historical opportunity to the DP Government, then in power in Turkey, for getting NATO membership. By fighting in the Korean War, Turkish government hoped to impress the Atlantic Pact member countries, and mainly the US, so that their negative views about Turkey could be changed and thus Turkey could be accepted to the Pact’s membership. As a matter of fact, the call made by the UN General Secretary for military support to South Korea was positively answered by the Turkish government on the date of 29 June 1950, as declared by Fuat Köprülü, the Minister of Foreign Affairs. Later, on 25 July 1950, decision was taken to send a military force at the size of brigade to Korea. One week after taking that decision, on the date of 01 August 1950, Turkish government made the official application for NATO membership (Analı, 2014, Tetik, 2007). The formation and name of the brigade was determined under the order of Turkish General Staff dated 03 August 1950. The brigade would be called as “the United Nations Turkish Armed Forces Command”. On August 16, Brigadier General Tahsin Yazıcı, 2nd Armored Brigade Commander, was appointed as the commander of the newly-formed military unit. At the same time, name of the brigade was changed to be “Korea Turkish Command” for simplicity in correspondence. The first party of Turkish military power sent to Korea consisted of 5087 men (Tetik, 2007, p.255).

Journal of Kutup Yıldızı (North Star) and Its Characteristics

In *Kutup Yıldızı*, the political public construction playing a functional role within the political environment of the time is parallel to the political public structure observed during the Korean War, and can be basically examined in three levels: International, national (directed to the people), and directed to the members of the military. *Kutup Yıldızı* covers in its content all of the elements necessary for building the above-mentioned three structures. “Creating the thought that there exists a public opinion unanimously supporting the same ideas, and therefore legalizing and strengthening a policy putting forth such a thought and making it possible to be realized” are the ideas which are never directly stated in the content of the journal, but are “implied”. Unfortunately, during the preparation of this article, only a limited number of the issues of *Kutup Yıldızı* could be examined. However, it can said that

the nature of the routine setup and content of all the issues of the journal remained unchanged from its first issue to the last. The following statement of the Brigade Commander Yazıcı about the objective of the journal was published in its first issue³. What Yazıcı says is a confirmation of our above mentioned view about the routine setup of the journal: “Two months after the arrival of the Turkish Brigade to Korea, a daily journal with the name of “Kutup Yıldızı” was started to be published for the Brigade personnel. It was published by first typing on two broadsheets and then multiplying through copying. The first issue of the said journal bears the date of 19 December 1950. Korea Turkish Brigade Commander Brigadier General Tahsin Yazıcı states the following in his introductory article about the publication of the said journal: “...We have found it suitable to call that journal with the name given by UN Armed Forces Commander General Mac Arthur to the First Turkish military force sent to Korea: The North Star/Kutup Yıldızı. As we all know, North Star is a star showing us the way and leading us. It is the jewel of the skies. I have no doubt that every member of the UN Turkish Military Forces will do their best to deserve that name given to us by our Chief Commander as a compliment and to show his confidence in us. Our journal will keep us informed about news from our country and the world, and about the situation on the battlefield. Furthermore, the articles helpful for the intellectual and professional development of our soldiers, as well as the anecdotes, caricatures, and heroic poems to be sent by our officers, petty officers, and privates will also be published on its pages. The letters and greetings read on our special radio broadcast will also be provided to our personnel as the supplement of our journal. Due to the limitations as regards to the paper and publishing facilities, our journal will be distributed in a way that three copies will be provided to each platoon. Its distribution will be carried out by the Brigade Headquarters news center. (cited by: Tetik, 2007, pp.257-258).When examining the journal of *Kutup Yıldızı*, it is necessary to begin with its logo containing the name of the journal. The name “Kutup Yıldızı”, handwritten in an amateur drawing style is seen on the top, and its English name “North Star” is written underneath. Between the Turkish and English names, there is a figure of Crescent and Star⁴ published in the opposite direction of the same figure seen on the Turkish flag. On the left, there is a picture of a wolf howling under the full moon and a lot of stars. Under the logo, there is the tagline on the left containing the slogan of “Communism should be crushed wherever it is seen- Atatürk”⁵. It is followed by the numbers of volume and issue, as well as the date. On the right, we see the slogan of “victory is on the tip of the bayonet”, and below, it is written “published by the Turkish armed Forces”. Any society willing to strengthen its group identity, aims at producing such spaces and taking their existence under guarantee, since such spaces will serve not only as the scene of its inner means of communication, but also as the symbol of group identity, and the reference point of its memories. Memory needs a space, it has a tendency for spatialization. Therefore, it can be said that the *Kutup Yıldızı* was serving as the memory space of the Brigade, which otherwise was broken off from the space. The striking design of the logo and slogans seen on the heading of each issue is indeed an indication of that. In this study, first of the themes used for making the content analysis is the stress made on the concept of heroism, which is presented as almost the building block and ideal of the commonality in the group. Second theme is the anti-communist propaganda; it is used as a factor of hostility ensuring the commonality of the group with other groups. Third theme is the praises used within the group for

³ Due to the fact that the *Kutup Yıldızı* collection is not open to the civilian academicians, the only known academic publication about the journal is the one written by Ahmet Tetik, the former director of ATASE archives who had the opportunity to access to the entire collection of the journal. Tetik’s article was published in the International Military History Magazine. However, it contains too limited information.

⁴ It should be noted that the Crescent and Star is the symbol used both on the Turkish flag and on the arm of the Turkish soldiers’ uniforms for ensuring their identification within the group.

⁵ It is a matter of discussion whether Atatürk said this word or not. Discussions for that issue, look at the book called ‘ Atatürk and Komunizm’ written by Rasih Nuri İleri.

making the group realize the super-human values it has established commonality (those values can belong to any metaphysical system of values) within the system of “values” ennobling and legalizing both the group and its deeds. Fourthly, the inner criticisms raised within the group without seriously meaning to offend will be briefly examined. Fifth theme is about the recreational activities frequently organized within the brigade and the way they are presented within the content of the journal. And lastly, the coverage about leadership – though not frequently published, containing striking examples – will be discussed.

Common Identity: Heroism

Significance of to heroism can be seen in almost every item published in the journal. The fact that all of the Turks are good soldiers by nature and have heroic talents is frequently repeated in many places, from the oldest folk tales to well-known classical stories. The same trend can also be notably seen in the news and articles written by the Brigade personnel and published in *Kutup Yıldızı*. In the introductory article written by Staff Major N. Özaltan under the heading of “at the onset of our publication”, which was published on 03 September 1952 in the first issue of second volume of the journal, same subject is emphasized. While discussing the “aim of satisfying the various psychological needs of the Brigade personnel”, Staff Major N. Özaltan says the following: “we are proud in advance, since we believe that this journal of yours, making reference to various subjects today, will in the future turn into a document presenting entirely your heroic actions which will take place in tomorrow’s battles”. Assmann explains the group’s way of ensuring its commonality and the continuity as follows: “A social group which establishes itself as a community having common memories preserves its past, particularly on two points: Its exclusive nature, and its continuity. That self-image created by the group involves the effort of showing the differences unimportant in itself, while accentuating the differences to outside. Furthermore, “consciousness of identity develops in progress of time”, and thus the incidents to be preserved are selected by taking as basis their nature of corresponding something, their similarity, and their continuity. From the moment a group becomes aware of an important change, it gives up keeping its existence as a group, and gives way to the formation of another group. However, due to the fact that each group wants to keep its continuity, it tries as much as possible not to see the occurring changes, and to perceive history as an unalterable continuity” (2001, p.44). In the news with the heading of “Ridgeway has left Turkey”, which was published on the date of 12 September 1952, the words of a British General about the heroism of the Turks in the wars they fought throughout history were put into words. It was written that General Ridgeway, who had been to Turkey on an official visit said that “his memories about the visit he made to that country of heros would always remain in his mind, he would never forget Aziziye bastion and Nene Hatun, and he had never seen before the hospitality like that shown in Turkey”. This is an example of using social memory for the reconstruction of history. Also, rituals and ceremonies related with heroism were told in the news headed as “The Ceremony Held on the Occasion of Medal Presentation to Turkish Brigade”, published on 18 September 1952. In memory of the battles took place around Kumyanyank-ni on 25-27 January 1951, Korean President Syngman Rhce presented the “Presidency Union Medal” to the Turkish Brigade and symbolically attached the ribbon of the medal on the uniform of the Brigade Commander Brigadier General Sırrı Acar. In his speech, Korean President said that “the Korean people will never forget the Turkish heroism even after centuries”. However, it is a paradox that despite all such speeches made, the Korean War is today defined as the “forgotten war” by international researchers. The news with the heading of “Turkey in the Foreign Media”, which was published in the journal dated 10 October 1952, was as follows: “Reporter of one of the most widely read American journals states in his article about Turkey

that the heroic Turks who never make any compromise on their firm stand constitute the only power Europe can trust in the case of a future attack on its territories". In these lines, we not only see a stress made on heroism; it is also implied that the preliminary condition for being a hero recognized by the West would be to accept and support the policies of Western countries without questioning. Following is written in the "News from the Army" corner of the journal dated 21 October 1952: "the Exhibition of Heroism opened at Ankara Officers' Club arouses much interest. A French lady has written the following on the visitors' book of the exhibition: 'I found the exhibition very exciting and interesting; I feast my eyes on entirely exhibits. I sincerely congratulate those who organized it'". In the news mentioned, details like who that lady was and why she visited the exhibition were entirely omitted. Therefore it seems that the news was indeed a manipulation aiming to conduct conscience management.

Common Enemy: Communism

The article with the heading of "Advices to My Soldier Friends", published on 07 September 1952 is a very interesting example. Its writer, First Lieutenant K. Çıtak, warns about the dangers which might be faced with during night watches and gives advices about what to do in such cases. At the same time, he draw a concrete picture of communist enemies and gives information about the tactics of fighting. "Gerillas like to act at night. They act in small groups, but they never go alone to anywhere. They are sneaky; and they prefer using silent weapons like strangling rope, knife, bayonet, etc. They don't use firearms unless their lives are in danger; because they know that the sound of a gunshot would alarm everyone, causing them to lose their capacity to act". According to Volkan (1993), the need to have friends and enemies is the basis of political psychology. When a tension arises between two groups, each of them adopts a new psychological ritual called "*dehumanization*", in order to preserve its identity, and to differentiate itself from other groups. *Dehumanization* arises when a group wants to "avoid being alike its enemy". It contains a covered aggressiveness giving the message of "I am a human being, but you are not" to the enemy. In an article published in the issue of the journal bearing the date of 14 September 1952, the enemy is shown as an inhuman creature: "Seul has sunk its teeth into 13th Enemy Capitol area. 6th Korean Capitol is making fortification to defend its position; it is not going to withdraw from this area. ROK⁶ is holding the central part of its own area. ROKs attacked the enemy". Following news appeared in Kutup Yıldızı dated 12 September 1952: "Even though the South Korean forces conquered a hill after an attack yesterday, they were repelled by the 'reds'. The clashes continued for six hours and the reds shot 18.000 rounds on the South Korean forces. This is an extreme waste of ammunition for the reds; as they usually avoid spending that much ammunition". According to Volkan (1993), the groups having feelings of enmity towards each other show mutual openly or concealed aggressiveness. In the beginning, they insult each other. That brings separation between them. When feelings of guilt and shame arise within the groups as a result of assaults and insults, the antagonists approach each other. Later on, some event or some statements cause the grups separate from each other. In fact, the groups rythmically come together and separate. In the news headed as "Pilot Needs of Communists", which was published in in Kutup Yıldızı dated 4 September 1952, following is written: "The UN military delegation who investigated reasons of the decline observed in the air combats have seen that the communists suffer from a shortage of pilots that can use jet planes". In these lines, not only feelings of hatred against communists, but also the feelings of "common identity with allies against the enemy" are nourished, and while underlining the strength of one side, the weakness of other side is told to arouse enjoyment on the readers. Another news headed as "Casualty Record" from the journal

⁶ ROK: Republic of Korean Army

dated 18 September 1952: "According to the information extended by a military spokesman (Tokyo), during the last week the communists have suffered from the heaviest casualties since the last seven months. Their total casualty in one week has reached to a figure of 3743 (dead, wounded, or prisoner). Another high casualty of the enemy had occurred during the first week of January (3900 dead, wounded, or prisoner). On 19 September 1952, following the Kunuri Battle, it was written: "There is no need to tell the Turks what communism is; because they know very well what lies on when they returning the North. The Turkish Brigade in Korea has proven with its blood that the military aid extended to Turkey was never a waste... (Those words are quoted from the today's broadcast of the American Army Radio at 08:45 hours)". In the journal dated 17 September 1952, the news headed as "The Trap Set up against Enemy by the United Nations" is as follows: "Two days ago, an interesting trap was set up by the UN against the reds: A communist force of 250 000 men was drawn towards the eastern beaches of Kojo Peninsula. The enemy, who could not sense the trap, was later heavily bombed by large numbers of planes and ships". Another news headed as "Hopeless Assaults of the Reds" from the "News from Battlefield" corner of the journal dated 19 October 1952 is as follows: Cephe: "On Friday evening, the reds launched an attack on the Sniper Ridge hill with a force of 600-700 men, that corresponds to a battalion. Though the reds intended to take back the hill, which had been conquered by the ROKs one week before, they could not be successful. However, they did not give up and continued their attacks. According to the latest news, heavy clashes are still going on at that part of the battlefield. Though the communists spend every effort to reach their aims, they can not be successful.

Criticism within the Group

The searches/wishes for making the group better and having higher virtues are reflected at the caricatures published in the journal, though they are not openly expressed. In some of those caricatures, it is possible to see criticisms for the primitive attitudes of some officers and privates, as well as for the comfortable lives of the officers of higher ranks in contrast to the difficulties suffered by their subordinates. In the Kutup Yıldızı journal dated 15 September 1952, there is a caricature showing the vulgar attitudes of the soldiers during the show of an artist dressed as a cowboy (from the previous issues of the journal, we understand that this is an artist of the American show group). On the caricature, it is written: "Bekir Keke had his mouth water when he saw the girl, filling buckets and tins".

Belonging to the Group: Praises

When explaining "devotion to the group", Jan Assmann tells that the social memory exists together with those people who bring it in their minds, and that it can not be transferred in an arbitrary way. Therefore, according to Assman (2001, p.44), participation in the process is at the same time the proof of group membership. For that reason, not only a tangible time and space, but at the same time a tangible identity is needed. That means, the social memory can only be correlated with a real and living group. The time and space concepts of social memory are created by the forms of communication carried out within the context of a group's life, which is full of specific emotions and values. Within the social memory, those emotions and values come together to create a story of home country and life, which is full of emotions, and very meaningful as regards to the self-image and goals of the group. In the news headed "Our Precious Guest", which was published in the journal dated 16 October 1952, it is stated that Mr.Holland, Head of Austrian War Veterans Society, who had fought in Çanakkale (the Dardanelles) 34 years before at the age of 17, came to visit the Turkish Brigade. It is also told in the news that Mr.Holland had lost his brother in Çanakkale and he himself had been wounded by a hand grenade. As a coincidence, Brigade Commander Sırrı Acar had also fought in Çanakkale and he also had lost his brother there. It is written that during his visit Hollands said the following: "When I heard that Turkish forces are deployed on

the eastern front, I became very happy. I came here just to see you. I have been dreaming since many years to shake hands one day with a Turkish soldier, as his friend and ally; since I had witnessed 34 years before, how bravely and faithfully he fights". After those words, Holland is said to have given a stone to General Acar with tears, saying that the stone which had always brought good chance to him would hopefully bring good chance also to General Acar. This news seems really advertisement. In the news published in the journal of 07 September 1952 under the heading of "General Rickey is in Ankara", it is written that Atlantic Forces Commander coming to Turkey together with his wife on his private plane had landed Esenboğa airport and been met by the Chief of General Staff Nuri Yamut, and the Commanders of Army and Air Force. Rickey said following to the reporters: "There is not much I can say to you. I just came here to see the country of those heros I fight together in Korea, and to visit the commanders and superiors of the Turks I admired in Korea for their outstanding military talents". The poem written by the private Kemal Gülderen, and published in the journal of Kutup Yıldızı dated 18 September 1952:

IT IS OURS

We went on the military campaign with General Elting
We faithfully believe in God and destiny
Even if this way brings us to demise
The glorius battlefront in Korea is ours...
Turkish son promised to his Ancestor
On his black horse of bravery
The glorius battlefront in Korea is ours...
You made a circle of flesh in Kunuri
You saw the reality there with your own eyes.
The glorius battlefront in Korea is ours...

In the news headed as "Montgomery's Travels", published on 25 September 1952, following is quoted from General Montgomery's words (Kars⁷): "In the past, Turkey was alone and had to defend itself on its own. Today, Turkey has a lot of friends and allies. Turkish soldiers made a very good impression on me. I will never forget the warmness extended to me by the Turkish people wherever I went. I am a British soldier, but you can be sure that I will never hesitate for the UN when it is needed".

Recreational Activities for raising the Morale of Soldiers

In the corner of "short news" of the journal dated 03 September 1952, following are written: "According to the information reached us, famous singers who held a meeting under the chairmanship of Fahrettin Kerim Gökay (the famous İstanbul governor of the time) have decided to make a tour to Korea for raising the morale of officers and soldiers here. In the group of singers to come, there will be soprano Safiye Ayla, clarinette Şükrü Tunar (clarinet virtuoso and composer), mezzo soprano Suzan Yakar (Rutkay), Cemil Cankat (a driver, singer, and composer from Urfa; he was very famous then, and he had given concerts in Aleppo, Damascus, and Cairo). From the journal dated 03 September 1952: "Concerts of the Military Band". Decision was taken by the UN Command to build a bunker⁸ to ensure the safety during the concert of the military band on the front line. From the journal dated 14 September 1952: "A Talk with the Show Artists". In the news, information is given about the members of a show group came from America, and Charlot Lumpey's (one of the group members) words are quoted: "Until

⁷ A town in Eastern Anatolia.

⁸ It is built for purposes of protection from bombs and other particles which might fall during an attack. Military shelter.

now, we did not know much about Turks. Though we had heard before coming to Korea that Turks were very good soldiers and fighters. Therefore we thought that we would see horrible people here. We were astonished to see that your officers were wearing the similar uniforms as our officers, and your soldiers were acting just as our soldiers. They were applauding us. We already wanted to come to the Turkish unit, since we had heard your reputation before. We will always carry the Brigade badges given us by you. We are your foster children from now on. We are looking forward to come here again". According to Assman (2001), the advantage of Halbwach's theory is that it can explain forgetting besides remembering. If a person and a community can reconstruct the past only within the frame of the relations they established with the past, they will forget everything remaining outside of that frame of relations. In other words, the personal memory of a certain individual will develop to the extent it participates in the communication process of that individual. That is a fact resulting from the membership of the individual to various social groups, from the family, to religious and national communities. Memory is alive and it continues its existence in constant communication. Forgetting occurs if that interchange of communication stops, or if a change takes place in the frame of reality in which the interchange of communication goes on, or if that frame of reality is completely lost. A person can remember only those things with which he/she is in interchange, and things he/she can place inside the collective memory (1992). For an individual, memory is a multi-layer aggregation resulting from that individual's participation in various group memories. On the other hand, for a group, it is a matter of distribution; memory is an information distributed by the group among its members. For both the individual and the group, memories are "independent systems" consisting of elements supporting and defining each other. For that reason, Halbwachs underlines the difference between personal memory and social memory, even though he always considers the personal memory as a social event. In that context, what we call as "personal" is the unique relation established with the social memory, which is the place of the collective memory of various groups, and the uniqueness of each of such relations. (1992). In a narrower sense, what we call as "personal", are only sensations, but not memories. That is because, "sensations are in close relation with our body", while memories are inevitably "emerge from the thoughts of various groups we became a member of.

Leadership

According to Volkan (1993), in the leader-follower psychology, all of the individuals are either leaders, or followers. Followers constitute a larger group than the leaders. A political leader, carries out his leadership duties consciously in political, economic, legal, and military fields. However he should spend effort for supporting the rituals of his own group interacting with other groups, and thus to support the identity of his own group. The leader also finds solutions to his inner conflicts. The inner wishes and conflicts of the leader have an impact on the physical and emotional status of his followers. In the news headed as "August 30 in Homeland", published on 03 September 1952, it is stated that on the live broadcast of Ankara Radio, Major Vefa Karatay had addressed the Heroic Turkish Brigade, and wished success to the Turkish nation's children who were risking their lives without hesitation. Then, 3rd Army Commander Nurettin Baransel had talked and said: "We are so much proud of the achievements you had while fighting in Korea, and gifted to our nation".

Conclusion

As quoted by Peter Burke by giving much emphasis, the author of famous history textbook (E.Carr) named "*What is History?*" gives the following advices to his readers: "Analyze the historian before analyzing the facts. In the same way, to one who is intending to make use of the testimony of images, it

is recommended to begin working by investigating the purposes of those who create those images” (2009, p.18). *Kutup Yıldızı* is a publication which was following the traces of the historical testimony of the Brigade personnel who had sent to Korean War by the Democrat Party government with the aim of ensuring Turkey’s membership to NATO. Therefore, its content is compatible with the then government’s political stand and the public opinion intended to be built, as well as with the national and international propaganda being carried out. Though it is possible to evaluate and explain all those individual testimonies from the perspective of social memory, it should be accepted that there are some problems related with objectivity and scientific verification in the studies of memory. Binder’s view about studies of memory seems to be valid in that regard: “It is generally believed that the memory is very much like a digital camera recording everything. In that sense, the facts are recorded in every detail, and therefore we can access the facts through remembering. However, the researches made on that subject show that memory is excessively selective, and furthermore, it consists of recordings seriously needing repair” (2005). In the examined issues of the *Kutup Yıldızı*, it was observed that the concepts like heroism, patriotism, and struggle for the ideal of democracy were frequently repeated in the group memory. The set of intersection of individual memories reflected in that journal gives an idea about the social memory of the time. Even though one can get the impression that the journal contains intensive amount of subjective and manipulated propaganda material, at the same time it is possible to see that its content reflects through implication the relations of an organized and hierarchial structure with the political and economic structures it is connected with. However, as already mentioned in the introduction of this study, the fact that the journal examined has not been archived anywhere implies that a historical event realized in the near past was left to be forgotten. This is unfortunately the situation not only in terms of the Korean War, but many other similar historical events. Therefore, that question should be asked: What kind of objective/scientific criteria are needed to be taken into consideration when deciding on which materials shall be kept in the archives and which of them shall be opened to the researchers.

Acknowledgements

I am using this opportunity to express my gratitude to my PHD Student Serdar Analı who supported me to acquire North Star Journal’s issues. I am thankful for my colleague Dr. Aytül Tamer-Torun for her aspiring guidance, invaluable constructive criticism and friendly advice during this work. I am sincerely grateful to my colleagues Dr. Nevzat Özel and Prof. Dr. Özlem Bayram, for cooperation and friendships.

References

- Analı, S. (2014). *Kore Savaşı sürecinde siyasal halkla ilişkiler ve kamuoyu oluşturma*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (unpublished master thesis) .
- Assmann, J. (2001). (translation by Ayşe Tekin). *Kültürel bellek: Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. İstanbul: Ayrıntı.
- Carr, E. H. (2009). (translation by Misket Gizem Gürtürk). *Tarih nedir? Ocak-Mart 1961’de Cambridge Üniversitesi’nde verilmiş George Macaulay Trevelyan Konferansları*. İstanbul: İletişim. (12th edition).
- Connerton, P. (2006). *How societies remember*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Fentress, J. and Wicham, C. (1992). *Social memory: New perspectives on the past*. Oxford: Cambridge, Mass, Blackwell.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. New York: Harper and Row
- Halbwach, M. (1925). *Les Cadres Sociaux de la Mémoire*. Paris: Librairie Félix Alcan.

Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press.

Kutup Yıldızı Journal: Between 3 Eylül 1952 and 7 Kasım 1952, 34 issue.

Özyürek, E. (2001). *Hatırladıkları ve unuttuklarıyla Türkiye'nin toplumsal hafızası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tetik, A. (2007). Kutup Yıldızı: Kore'de Türk Tugayı. In *Uluslararası Askeri Tarih Komisyonu, International Military History Magazine* (pp.249-264). Ankara: Turkish Genel Staff Military History and Strategic Studies Administration Publishing.

Timuçin B. (2005). *Virgöl*, 85, 11-14.

Volkan, V. D. (1993). *Politik psikoloji*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü.

Yazıcı, T. (1963). *Kore Birinci Türk Tugayında hatıralarım*. İstanbul: Ülkü.

Sosyal Medyada Kurumsal Arşivleme Sorunu

Özlem Gökkurt

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara,
Türkiye, ozlembayr@gmail.com

Hakan Demirtel

Kalkınma Bakanlığı, Ankara, Türkiye, hakan.demirtel@gmail.com

Öz

Kurumsal olarak sosyal medya araçlarını aktif şekilde kullanmak birçok şirket ve kurum için kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir. Gelişen rekabet koşullarında ve hizmet yarışında sosyal medya araçlarının doğru şekilde kullanılması önem kazanmıştır. Sosyal medyadan elde edilen büyük verinin analizi şirket ve kurumların politikalarına yön vermeye başlamıştır. Ayrıca sosyal medyada var olmak sadece mevcut veriyi analiz etmek olmayıp, kendini en iyi şekilde bu medya aracılığı ile yansıtmayı ve anlatmayı da kapsar. Bu aşamada sosyal medyada kurumsal olarak yayınlanan her türlü veri, bilgi ve belgenin yasal sorumluluklar ve kurumsal itibar dikkate alınarak kontrollü şekilde yayınlanması ve yayınlanan içeriğin orijinal haliyle saklanması ihtiyacı doğmuştur. Sosyal medyanın toplumsal ve kurumsal hafıza değeri taşıyan ve bu anlamda arşivlenmesi gereken bir içeriği barındırdığı düşüncesi günümüz bilgi toplumu koşulları göz önüne alındığında daha da önem kazanmaktadır. Sosyal medya arşivlerinin araştırmalarda kaynak veri olarak kullanılabilmesi ifade edilmektedir (Lomborg, 2012). Kurumlar geliştirdikleri hizmet ve/veya ürünler ya da idari, hukuki ve günlük işleyişleri ile ilgili bilgi ve malumatları paylaşmak üzere kurumsal web sitelerinin yanı sıra sosyal medyayı da etkin bir paylaşım, yayın ve pazarlama aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu ortamlarda dolaşan veri ve erişenler tarafından yapılan yorum, paylaşım vb. katkılar, sosyal medya içeriğini oluşturmaktadır. Böylelikle, kurumlar tarafından yayınlanan içerik ve buna gelen bildirimler bir takım sorumlulukları gündeme getirmekte ve geçmiş döneme ait içeriğin -bu içeriğe dışardan gelen katkı ve yorumlar da dâhil- içeriği üreten kurum tarafından eksiksiz şekilde erişilebilir olması gerekmektedir. Bu gereksinimi karşılamak üzere, sosyal medyanın ve web içeriğinin arşivlenmesine ilişkin birçok yöntem ve araç geliştirilmiştir. Bunlara ek olarak, web içeriğinin kültürel bir miras olduğu ve orijinal hali ile arşivlenmesine yönelik düşünce ve çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmada arşivlemeye yönelik olarak bazı sosyal medya hizmet sağlayıcılarının sunduğu standart hizmetler incelenerek bu alanda hizmet talep eden kurumsal kullanıcılara öneriler geliştirilmiştir. Bununla beraber, kurumların kendilerini doğrudan ilgilendiren ve hatta kendi ürettikleri sosyal medya içeriklerini arşivleme konusunda yeterli farkındalık düzeyinde olmadıkları düşünülmektedir. Nitekim literatürde de pek çok kurumun e-posta ve diğer yollarla üretilen sayısal bilgiyi saklamalarına rağmen çoğunda sosyal medya kayıtlarının güvenli olarak indekslenip, sorgulanabildiği bir veri tabanında depolandığı arşivleme sürecinin olmadığı ifade edilmektedir. (Madhava, 2011). Bu gerekçeyle, Facebook, Twitter, Flickr gibi yaygın kullanılan sosyal medya hizmet sağlayıcılarının sundukları hizmetler yolu ile kurumsal arşivleme ihtiyaçlarını ve standartları ne ölçüde karşılayabildiği araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında, üç dev sitenin de yayınlanan içeriğin arşivlenmesine yönelik fonksiyonlar ve bileşenleri ne ölçüde barındırdığı değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme çerçevesinde, genel olarak sosyal medya arşivlemesinin mevcut durumunun bilgi ve belge yönetimi disiplini içerisinde ele alınan arşivleme normlarıyla ne ölçüde örtüştüğü ortaya konularak, kurumsal gereksinimlere yönelik yöntem ve uygulama önerilerinde bulunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Sosyal medya, arşivleme, kurumsal hafıza

Giriş

Sosyal medya kavramı literatürde Hartshorn tarafından “geniş bir kitleye bilgi iletme ya da bu kitleyle bilgi paylaşmak” şeklinde tanımlanmaktadır (Hartshorn,2010). Kavram Lipscomb tarafından “herhangi bir konu hakkında kişilerin kolayca sohbet edebildiği doğal ortam” olarak belirtilmektedir (Lipscomb, 2010).

Sosyal medya kullanımının küresel ölçekteki durumuna baktığımızda oldukça popüler hale geldiği söylenebilir. Bu yargı sadece bireyler için değil kurumlar için de geçerlidir. Harvard Business Review bulgularına göre, araştırma kapsamındaki 2100 kuruluşun %79’unun sosyal medyayı kullanmakta olduğu ya da kullanmak üzere çalışmalar yürüttüğü belirlenmiştir (Harvard Business Report, 2010). Ayrıca, devlet kurumlarının ve hatta özel şirketlerin sosyal medyada doğru şekilde yer alması için politikalar üreten ve bunların uygulanmasını öneren ülkeler, yönetimler ortaya çıkmıştır. Avusturalya hükümeti çıkardığı bir genelgede “kamu görevlilerinin görevlerinin bir gereği ya da bir vatandaş olarak işleriyle ilgili sağlıklı açıklamalarda bulunmalarının kurumlarına ve kendi gelişimlerine fayda sağlayacağı belirtilmiş ve bu tür faaliyetlere olanak sağlanarak teşvik edilmesi önerilmiştir (APS Commission, 2012). Bu ifade sosyal medya araçları üzerinden resmi ya da kurumsal iletişimin desteklenmesi açısından önemlidir.

Sosyal medya geniş kapsama alanıyla ülkemizdeki kurumların da ilgisini çekmiş, rekabette öne çıkmak vb. amaçlarla kullanılması hususu gündeme gelmiştir. Bireylerin sosyal medya kullanım durumuna baktığımızda, “Sosyal ağlar ve sosyal medyanın kullanımı ülkemizde oldukça yaygındır. Türkiye’deki internet kullanıcılarının yüzde 96,2’si sosyal ağları kullanmakta olup sosyal ağlarda bir ayda geçirilen ortalama süre ise 10,2 saattir” (2014-2018 Bilgi..., 2014). Ülkemize ait bu yoğun kullanım istatistikleri de kurumları sosyal medyada etkin faaliyetler yürütme konusunda bir şeyler yapmaya zorlamaktadır.

Kurumlar için sosyal medyadaki faaliyetler bu kadar önemsenirken buradaki içeriğin korunması ve arşivlenmesine ilişkin süreçler genellikle bulunmamaktadır. e-Posta ve diğer elektronik belgeler için tekrarlanabilir koruma ve arşivleme prosedürleri bulunan kurumların konu sosyal medya olunca bu tür prosedürlerinin olmadığı görülmektedir (Madhava, 2011). Bu tür verilerin indeksli ve taranabilir halde tutulmaması ihtiyaç halinde kurumsal olarak bu içerikten yararlanmayı zorlaştırmaktadır. Sosyal medyada doğrudan kuruma ait içeriğin arşivlenmemesi kurumların faaliyet alanına ait uyması gereken kurallar, düzenlemeler ve mevzuat açısından riskler taşımaktadır (Madhava, 2011). Sosyal medyadaki içeriğin orijinal hali ile arşivlenerek ihtiyaç halinde erişilebilmesi doğabilecek ihtilaflarda mağdur olmamak açısından önem taşır hale gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Medeni Hukuk Usulü Kanununun 26. maddesine göre kuruluşlar sosyal medyaya ilişkin içeriklerini korumak ve saklamakla yükümlüdürler. Ayrıca, talep edilmesi halinde elektronik ortamda bu kayıtlar üzerinde keşif yaparak gerekli bilgiyi üretmek zorundadırlar. Gartner’ın “Social Media Governance: An Ounce of Prevention” raporuna göre firmaların yarısının 2013 yılı sonu itibarıyla bu tür bilgi talebi ile karşı karşıya kalacakları tahmin edilmektedir (Gartner, 2010). Ayrıca aynı Kanunun 34. Maddesine göre davalıların elektronik ortamdaki kayıtların da kâğıt ortamındaki belgeler gibi sunulmasını talep edebilecekleri belirtilmektedir. Bu açıdan bakıldığında artık elektronik ortamdaki belgeler, kâğıt ortamındaki belgelerle aynı statüde değerlendirilmeye başladığından, çalışmada söz konusu edilen sosyal medyadaki elektronik içeriğin arşivlenerek talep edilmesi halinde yetkili makamlara sunulması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Aksi halde hak kayıplarının yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca, kurumsal içerik sosyal medya hizmet sağlayıcıları tarafından arşivlenebilecek çok miktarda ve kontrolsüz olarak tutulan içeriğin erişilebilir ve sorgulanabilir olması zaman, maliyet/bütçe gibi kaynakların verimli ve amaca yönelik olarak kullanılmasını zorlaştıracaktır. Sosyal medyadaki veriler henüz yönetilebilir büyüklükteyken belge yönetimi profesyonelleri bu değişimin farkında olarak strateji geliştirebilir; aksi halde kuruluşların karar almalarının beklenmesi sürecin işleyişini daha da güçleştirebilir (Madhava, 2011).

Yukarıdaki örnekler ışığında günümüzde sosyal medyada yayınlanan kurumsal içerik güvenilir ve kurumsal/kültürel hafıza için bir değer içerdiği sürece kurumun diğer arşiv materyalinden farklı olmamaktadır. Bu durumda oluşturulan her türlü kurumsal içeriğin arşivlenmesi bir ihtiyaç haline

gelmektedir. Ancak, mevcut durumda sosyal medyada uygulanmakta olan arşivleme fonksiyonlarının standartları ne ölçüde karşıladığı sorusunun cevaplandırılması önemli görülmektedir. Bu düşünce, araştırmamızın temel dayanağını oluşturmaktadır. Kurumsal arşivleme çözümlerinde standart ve bilimsel arşivleme metodolojilerinin izlenmesi gelecekte kurumun e-bilgi yönetimi platformuyla da bütünleşik ama aynı zamanda bağımsız çalışabilen bir bilgi altyapısına sahip olmasına hizmet edebilecektir.

Çalışmanın Hipotezi ve Kapsam

Bu çalışmada batı dünyasında zorunlu hale gelmeye başlayan sosyal medya arşivleme ihtiyacı için sosyal ağ hizmet sağlayıcılarının sundukları ön tanımlı hizmetlerin kurumsal gereksinimleri karşılamada yetersiz kaldığı hipotezine yönelik bir araştırma yapılmıştır. Sosyal medya hizmet sağlayıcılarının arşivleme politikalarında standart uygulamalarının olmamasının yanı sıra her kurumun bu konudaki ihtiyacının farklılık gösterecek olması nedeniyle kurumsal çözümlerin üretilmesi daha işlevsel ve verimli olacaktır. Sosyal medya içeriğinin kurumsal diğer arşiv materyalinden farklı olmadığı düşüncesinden hareketle, bu mecralarda yayınlanan içeriğin, kurumların bütünleşik arşivlerinin bir parçası olarak ele alınması daha uygundur. Kurumsal entegrasyonun sağlanabilmesi için sosyal medya arşivlerinin standartlarla tanımlanan model ve üstveri setleriyle uyumlu olması gerekir. Bu nedenle çalışmada bazı sosyal medya sitelerinin, arşivleme hizmetleri açısından yararlılıkları ve sınırlılıkları incelenerek kurumsal gereksinimlere yönelik uluslararası açık standartlara dayalı çözümlere odaklanılmıştır.

Mevcut Durum

Sosyal medya hizmet sağlayıcıları standart hizmetleri kapsamında kullanıcı profiline ilişkin verinin farklı yaklaşımlarla arşivlenmesine olanak vermektedir. Bunlardan bir kaç çalışma kapsamında örneklenmiştir.

Facebook

Facebook oldukça kapsamlı bir yedekleme hizmeti sunmaktadır. Yedekleme sadece görünen değil arka planda tutulan diğer bazı kayıtlara da erişim imkânı sunmaktadır. Bu hizmet "bilgilerinizi indirme" başlığı ile ilgili sitede şu şekilde anlatılmaktadır:

- *Bilgilerinizi İndirme:* Buna Zaman Tüneli bilgileriniz, paylaştığınız gönderiler, mesajlarınız, fotoğraflarınız ve daha fazlası dâhil hesabınızda ve hareketler dökümünüzde görebileceğiniz pek çok bilgi dâhildir. Ayrıca, tıkladığınız reklamlar, Facebook'a giriş yaptığınızda veya Facebook'tan çıkış yaptığınızda kaydedilen IP adresleri ve daha fazlası gibi sadece hesabınıza giriş yaparak göremediğiniz diğer bilgiler de dâhildir. Bilgilerinizi indirmek için Ayarlarınıza gidip **Facebook verilerinin kopyasını indir** bağlantısına tıklayın. Daha fazla bilgi alın." (Facebook, 2014)

Facebook'tan ilgili menü kullanılmak suretiyle indirilmek üzere ulaşılan veri o gün itibarı ile geçerli olanları içermektedir. Bu durum sitede aşağıdaki ifadelerle kullanıcıların bilgisine sunulmuştur:

"Erişilebilecek veriler;

hareketler dökümünüzde veya indirdiğiniz verilerde veya her ikisinde görebileceğiniz Facebook veri kategorileridir. Her veri kategorisinin kısa bir açıklamasını sunduk ve nerede bulabileceğinizi belirttik. Farklı veri kategorilerini farklı sürelerle sakladığımız için, Facebook'a katıldığınızdan beri oluşan verilerinizin tamamını bulamayabilirsiniz. Sildiğiniz bilgileri veya içerikleri, Facebook sunucularından silindiği için bulamazsınız.

Facebook verilerinizin çoğuna hesabınıza giriş yaparak ulaşabileceğinizi unutmayın (ör. tüm mesajlarınıza ve sohbetlerinize gelen kutunuzdan ulaşabilirsiniz). Ayrıca, aldığımız, topladığımız ve

kaydettiğimiz veri kategorilerinin zaman içinde değişebileceğini de unutmayın. Böyle bir durumda, bu liste güncellenecektir." (Facebook, 2014)

Twitter

Twitter da Facebook gibi oldukça kapsamlı bir yedekleme hizmeti sunmaktadır. Bu arşivleme Twitter arayüzünden kullanıcı tarafından gönderilen bir arşivleme isteğinin alınması üzerinde bir arşiv dosyasının sunucu tarafından arka planda oluşturularak, bu işlemin ardından istekte bulunan kullanıcıya bildirimde bulunularak hazırlanan arşiv dosyasının yerel bilgisayarınıza indirilmesi prensibine dayanmaktadır. İndirilen .zip formatındaki dosyada kullanıcı tweetleri çevrimiçi ortamdaki ile benzer arayüzde çevrimdışı olarak gösterilebilmekte, çeşitli aramalar yapmak mümkün olmaktadır. Ayrıca .csv uzantılı bir dosyada tüm tweetler;

```
"tweet_id","in_reply_to_status_id","in_reply_to_user_id","timestamp","source","text","retweeted_status_id","retweeted_status_user_id","retweeted_status_timestamp","expanded_urls" alanlarını içerecek şekilde arşiv dosyası içinde yer almaktadır.
```

Flickr

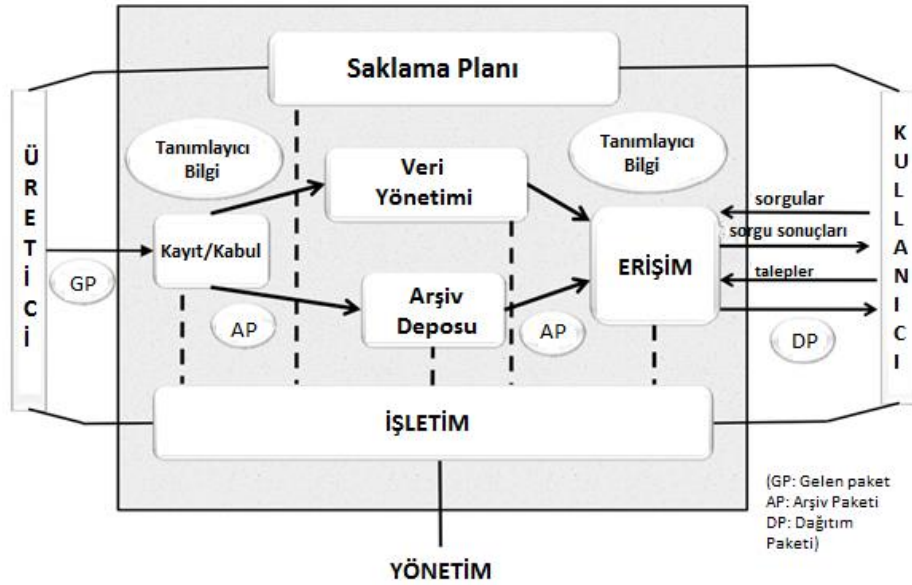
Fotoğrafların paylaşılması için ortam sunan bu ağ doğrudan bir arşivleme aracı içermemektedir. Ancak üçüncü parti yazılımlar ile fotoğrafların kendisinin ve girilmiş ise üstverisinin indirilmesi mümkündür. Sadece fotoğraf indirmek ücretsiz bir yazılımla kaliteden ödün vererek mümkün olsa da üstverisiyle ve orijinal boyutta fotoğraf arşivlemek ücretli yazılım kullanmayı gerektirmektedir.

Sosyal Medyada Kayıt Yönetimi

Sosyal medyada yayınlanan kurumsal bilgi, belge ve duyuruların kurumun diğer arşiv materyalinden farklı olmadığı gerçeğinden hareketle sosyal medya kayıtlarının

- ISO 23081 – Belge Yönetim Süreçleri ve Belgeler için Metadata (Records Management Process – Metadata for Records)
- ISO 15489 – Belge Yönetimi (Records Management)
- ISO 15836 – Dublin Core Üstveri Öge Seti (Metadata Element Set) (kaynak keşfi için)

standartlarındaki asgari ihtiyaçları karşılama sağlıklı bir kurumsal arşiv için önem arz etmektedir. Bu kapsamdaki fonksiyonel model OAIIS’de kapsamlı şekilde verilmektedir (Reference Model..., 2012) (Bkz. Şekil 1). Buna göre kurumsal ihtiyaçlara uygun üstveri (metadata) setinin uygun şekilde tanımlanması ve kayıt sisteminin buna uygun olarak elektronik arşive entegre edilmesi yönetsel ve işlevsel açıdan büyük yarar sağlayacaktır.

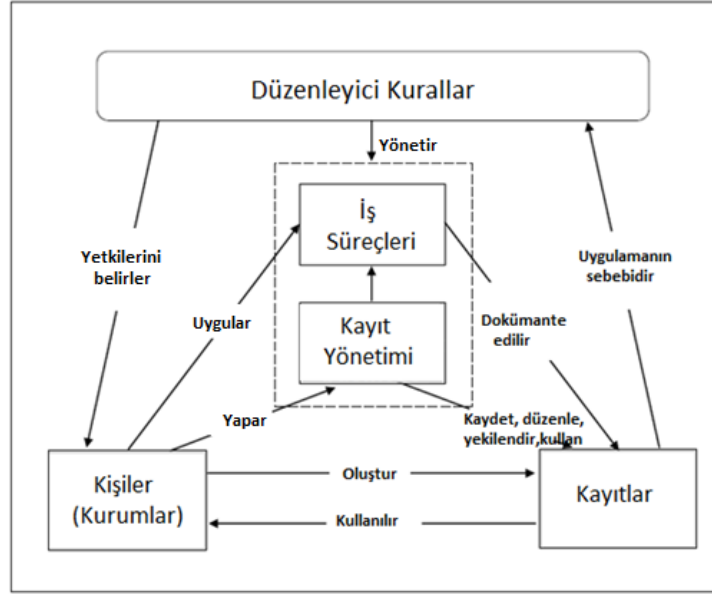
Şekil 1. OAIS Fonksiyonel Modeli

OAIS'de tasarlanan modele göre, içerik üreticisinden gelen paketler sisteme alınır. Bu içerik kayıt edilmek üzere arşiv paketlerine dönüştürülür ve depolanır. Arşiv paketleri, arşivin veri formatlarına ve standartlara uygun olmalıdır. Depolanan veriye erişim fonksiyonu, aranan verinin varlığının sorgulanarak, talep edilmesi halinde dağıtım paketi halinde tüketiciye ulaştırılması sürecini içerir. Arşiv verisinin kaydedilip aktarıldığı bu paketler (GP, AP, DP) amaçlarına uygun farklı üstveri setleri içerebilirler. Arşiv deposunda tutulacak kayıtlar için tanımlanacak üstveri setleri bütünlük ve sürdürülebilir bir yapıda olmalıdır. Bu yapı ISO 23081 *Belge Yönetim Süreçleri ve Belgeler İçin Üstveri Standardı* kapsamında altı tip üstveri seti olarak tanımlanmaktadır (Moreq2, 2008). Bunlar:

- Kayıt hakkındaki üstveriler
- İş kuralları veya politikaları ve yaptırımlarına ilişkin üstveriler
- Kurumlara (kullanıcılara) ilişkin üstveriler
- İş aktiviteleri ve süreçlerine ilişkin üstveriler
- Belge yönetimi süreçlerine ilişkin üstveriler
- Üstveri kaydına ilişkin üstveriler.

Sosyal medya arşivi için özellikle kayıt hakkındaki üstveriler, kurumlara ilişkin üstveriler ve üstveri kaydına ilişkin üstveri türleri öne çıkmaktadır.

ISO 23081 standardı ve Moreq2 referans modeli kurumsal sosyal medya kayıtlarının yönetimi açısından da benimsenebilecek bir model ortaya koymaktadır (Bkz. Şekil 2). Aslında verilen bu model hem yasal zorunlulukların karşılanması, hem de iş gereklilerinin yerine getirilmesi açısından uygulanabilir ve yarar sağlayıcı özellikler arz etmektedir.

Şekil 2. ISO-23081 için Üstveri Modeli

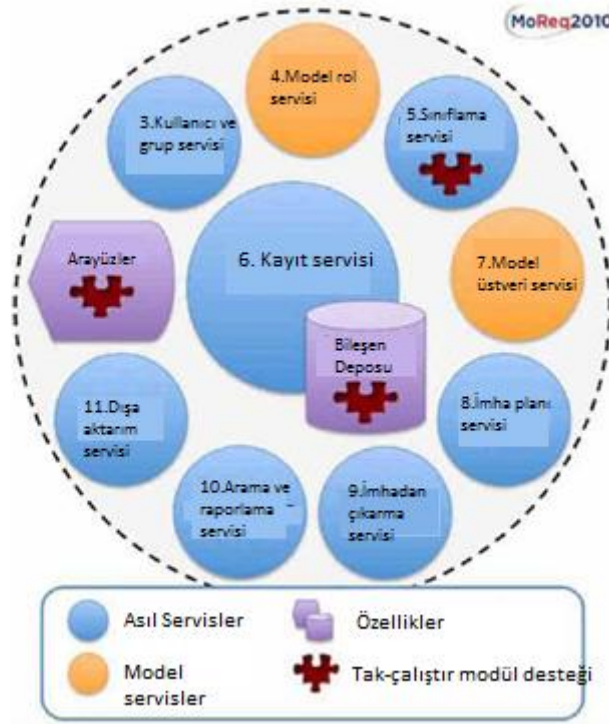
ISO 23081 standardında tanımlanan modele göre arşiv kayıtlarının sağlıklı olması için önerilen model altında belgeler ve belgelerle ilişkili olaylar ile bunları niteleyen üstveriler varlık (entity) olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, sınıflama şemaları, üstveri kütükleri, kayıt tipleri ve bileşenleri ile saklama ve imha planları için üstveri setleri oluşturulmalıdır. Bunlara ek olarak kullanıcı ve kurumlara ilişkin üstveri setleri tanımlanmalıdır. Ancak böyle bir yapının düzgün kurulup tanımlanan şekilde işletilmesi halinde sağlıklı bir sosyal medya arşivlemesi mümkün olabileceği ve diğer kurumsal arşivlerle entegrasyonu kolay/mümkün hale gelecektir.

Buna göre temel üstveri setleri:

- Sınıflama şemaları
- Sınıflar, dosyalar, alt dosyalar, ciltler ve kayıtlar
- Kayıt düzenlemeleri
- Üstveri kütükleri
- Kayıt tipleri
- Bileşenler
- Saklama ve imha planları
- Kullanıcılar, gruplar ve roller

şeklinde oluşturulmalıdır (Moreq2, 2008).

Moreq2 ile tanımlanan mimari gelişen ve değişen ihtiyaçlar çerçevesinde Moreq2010 adı altında servis temelli bir yapıya evrilmektedir (Moreq2010, 2011). Moreq2010'da ISO 23081 standardı ile uyumlu olarak "varlık" kavramında belgelere ilişkin olaylar, üstverileri ve erişim kontrol listesi olarak ifade edilen üç temel öge yapılandırılmaktadır. Bu yeni yaklaşımla varlıklar modüler servisler altında tanımlanan mimari bir yapı tarafından yönetilmektedirler. Buna göre Moreq2010'da tanımlanan servisler Şekil 3'de verilmektedir.

Şekil 3. Moreq2010'da Tanımlanan Servisler

Sosyal medyanın arşivlenmesi kapsamında yukarıda verilen çalışmalar ve modeller ışığında temel varlık tipleri ve bu varlıklarla içerilmesinin uygun olduğu düşünülen üstveriler için kullanılacak asgari alanlar Tablo 1'de önerilmektedir.

Tablo 1. Varlık Tipleri

Varlık Tipi	Sistem üstverisi	Açıklama
Sınıf	Kimlik kodu	Sınıfa ilişkin sistem tanımlama kodu
	Başlık	Sınıfın adı
	Tanımlama	Sınıfa ilişkin tanımlama
	Ön tanımlı imha planı kodu	İlişkili olduğu saklama-imha planının kodu
Kayıt	Kimlik kodu	Kayda ilişkin sistem tanımlama kodu
	Başlık	Kaydın adı
	Tanımlama	Kayda ilişkin tanımlama
	Sınıf kodu	Kaydın ilişkili olduğu sınıfın kodu
	Ana kayıt grubu kodu	Alında yer aldığı grubun kodu
	Ön tanımlı imha planı kodu	İlişkili olduğu saklama-imha planının kodu
Kayıt grubu	Kimlik kodu	Gruba ilişkin sistem tanımlama kodu
	Başlık	Grubun adı
	Tanımlama	Gruba ilişkin tanımlama
	Sınıf kodu	Grubun ilişkili olduğu sınıfın kodu
	Ana kayıt grubu kodu	Alında yer aldığı ana grubun kodu
Bileşen	Kimlik kodu	Bileşenin sistem tanımlama kodu
	Kayıt kodu	Ait olduğu kaydın kodu
	Başlık	Bileşenin adı
	Tanımlama	Bileşene ilişkin tanımlama

Varlık Tipi	Sistem üstverisi	Açıklama
İmhadan çıkarma (Disposal hold)	Kimlik kodu	İmhadan çıkarma sistem tanımlama kodu
	Saklanacak kaydın kodu	Silinmesi istenmeyen kaydın kodu
	Saklanacak kayıt grubu kodu	Silinmesi istenmeyen kayıt grubunun kodu
	Saklanacak sınıf kodu	Silinmesi istenmeyen sınıfın kodu
	Başlık	Adı
	Tanımlama	İmhadan çıkarmaya ilişkin tanımlama
Saklama-imha planı	Gerekçe	İmhadan çıkarmaya ilişkin gerekçe
	Kimlik kodu	Planın sistem tanımlama kodu
Kullanıcı grubu	Başlık	Planın adı
	Tanımlama	Plana ilişkin tanımlama
	Kimlik kodu	Grubun sistem tanımlama kodu
Kullanıcı	Başlık	Grubun adı
	Tanımlama	Gruba ilişkin tanımlama
	Kimlik kodu	Kullanıcının sistem tanımlama kodu
Rol	Başlık	Kullanıcının adı
	Tanımlama	Kullanıcıya ilişkin tanımlama
	Kimlik kodu	Rolün sistem tanımlama kodu
Rol	Başlık	Rolün adı
	Tanımlama	Role ilişkin tanımlama

Sonuç

Sosyal medya kullanımı gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bireyler tarafından hızla benimsenmiştir. Bu durum kurum ve kuruluşların güncel ticari, siyasi ve iş gündemlerini de sosyal medyaya taşımalarını teşvik etmektedir. Her geçen gün kurumların çeşitli bilgi ve belgelerini bu ortamlardan yayınlayarak toplumun farklı kesimleriyle paylaştıkları gerçeği batı dünyasında bilgi uzmanlarını harekete geçirmektedir. Bilgi profesyonelleri, sosyal medyadaki her türlü kurumsal içeriğin kurumların arşivlenmesi gereken diğer bilgi ve belgeleri düzeyinde değer taşıdığını düşünmektedirler. Ancak sosyal medya hizmet sağlayıcıları bu alanda doğrudan kurumsal bir arşivleme çözümü sunmamaktadır. Diğer taraftan kurumların da bu ihtiyacın çok farkında olmadıkları değerlendirilmektedir. Yakın gelecekte bu konuda kurumlardaki farkındalık düzeyi yükselse bile her kurumun arşivleme ihtiyacı bir diğerinden farklı gelişecektir. Buna paralel olarak, henüz sosyal medyadaki kurumsal içerikler yönetilebilir bir büyüklükteyken arşivlemeye yönelik çözümlerin sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesi olanaklıdır. Bu durumda, sosyal medyada yer alan kurumsal içeriğin kurumun e-arşivinde kayıtlı bilgi ve belge ile bütünlük olarak arşivlenebilmesi için öne çıkan hususlar:

- Sosyal medyadaki kurumsal içeriğin arşivlenmesinde her kurum için farklı bir strateji izlenebilmelidir. Bunun için kurumların mevcut kurumsal arşiv politikalarına uyumlu sosyal medya arşivleme stratejileri oluşturması,
- Facebook, Twitter gibi her sosyal medya hizmet sağlayıcısı kendine özgü arşivleme öğelerini taşır. Bunların her biri için tanımlanan öğelerin her kurum için öncelikli önem ve tanımlanma değeri farklı olacaktır. Bu nedenle oluşturulacak üstveri setlerinin kurumsal ihtiyaçlara uygun olması,
- Uygulamanın kurumlara uyarlanabilmesi için sosyal medyadaki hangi bilgi ve belge içeriklerinin kayıt altına alınacağı, saklanacağı (tanımlanmış sürelerle), güvenilirliğinin test edilerek yasal ve idari işleyişle ilgili bilgilerin saklanmasına gerek duyulup duyulmadığının önceden tanımlanması,
- Tanımlanan üstverilere ilişkin kayıtların anlık olarak oluşturulması,

- Oluşturulan veri paketinin standartlara uygun kurumsal elektronik arşiv sisteminde tanımlı format ya da formatlara uyumlu arşiv paketi halinde depolanması,
- Arşivde depolanan kayıtların talepler doğrultusunda dağıtım paketleri haline getirilerek kullanıcıların erişimlerine sunulmasıdır.

Bu hususlara olanak tanıyan bir arşivleme yapısının kurumsal ihtiyaçları karşılayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi (BTS) Taslak (2014). Kalkınma Bakanlığı.

Australian Public Service (APS) Commission, (2012). *Circular 2012/1: Revisions to the Commission's Guidance on Making Public Comment and Participating Online*, 30 Haziran 2014 tarihinde <http://www.apsc.gov.au/publications-and-media/circulars-and-advice/2012/circular-20121> adresinden erişildi.

Facebook. (2014), www.facebook.com, 1 Temmuz 2014 tarihinde www.facebook.com adresinden erişildi.

Gartner Inc. (2010). *Social media governance: An ounce of prevention*. Debra Logan, Gartner.

Hartshorn, S. (2010). 5 Differences between social media and social networking. *Social Media Today*, 30 Haziran 2014 tarihinde <http://socialmediatoday.com/index.php?q=SMC/194754> adresinden erişildi.

Harvard Business Report. (2010). *The new conversation: Taking social media from talk to action*. Harvard Business School Publishing.

Lipscomb, J. (2010). What is social media? *Dental Economics*, 100(4), 7. 30 Haziran 2014 tarihinde <http://www.dentaleconomics.com/articles/print/volume-100/issue-4/columns/what-is-social-media.html> adresinden erişildi.

Lomborg, S. (2012). Researching communicative practice: Web archiving in quantitative social media research. *Journal of Technology in Human Services*, 30, 219-231.

Madhava, R. (2011). Ten things to know about preserving social media. *Information Management*, September/October 2011.

Moreq2. (2008). *Model requirements for the management of electronic records*. European Commission.

Moreq2010. (2011). *Modular requirements for records systems*. Version 1.1. DLM Forum Foundation.

Reference Model for an Open Archival Information System (OAIS). (2012). *Consultative Committee for Space Data Systems*. Washington, DC: CCSDS Secretariat.

Visual Exploratory Tool for Storyline Generation

Selim Balcısoy

*Sabancı University, Faculty of Engineering and Natural Sciences, Istanbul, Turkey,
balcisoy@sabanciuniv.edu*

Abstract

Storyline visualizations are useful to let people explore works of literature. It was first introduced in XKCD's Movie Narrative Charts as a hand-drawn illustration. Tanahashi and Ma proposed some considerations on the design of the storyline visualization and automation became meaningful because of its aesthetic and clear representation style. Shixia Liu and Yingcai Wu's StoryFlow had become the next step in storyline visualization. With the efficient optimization approach on automation, representation of the complex stories became efficient and enabled users to track and understand the story easier. In all cases before generating the visualizations, an input file must be created manually. In this work we propose a semi-automatic exploratory visual tool for preparation of the input files. The tool first preprocesses a novel by separating time, space and character components according to an identifier and then classifies them. After preprocessing, the tool allows users to make modifications of location, character and storyline with visual interfaces. Our tool leads user to efficiently analyze whole storyline with character and locations in a continuum provided by the story.

Keywords: Storyline visualizations, visual exploratory, tools

Introduction

Storyline visualizations are useful to let people explore works of literature. It was first introduced in XKCD's Movie Narrative Charts as a hand-drawn illustration [1]. Tanahashi and Ma proposed some considerations on the design of the storyline visualization and automation became meaningful because of its aesthetic and clear representation style [2]. Shixia Liu and Yingcai Wu's StoryFlow had become the next step in storyline visualization [3]. With the efficient optimization approach on automation, representation of the complex stories became efficient and enabled users to track and understand the story easier. In all cases before generating the visualizations, an input file must be created manually. In this work we propose a semi-automatic exploratory visual tool for preparation of the input files.

The tool first preprocesses a novel by separating time, space and character components according to an identifier and then classifies them. After preprocessing, the tool allows users to make modifications of location, character and storyline with visual interfaces. Our tool leads user to efficiently analyze whole storyline with character and locations in a continuum provided by the story.

Interface

The tool consists of seven different modules divided into two different screens. The left screen contains a control panel and manuscript view where the extracted data from the novel is presented to users as the representation of the database. The control panel works as a search and filter mechanism to simplify analysis of the original text of the novel. Considering the detail level of the novel this kind of representation is essential for a user, because at some point users have to use the raw data from in order to interact with the visualization tools.

The right screen contains five different modules for user interactions. A spring-mass graph expresses the strength of relationships between characters, where every character is represented as nodes and lines

amongst them shows how strong the relation between them is. It searches character duple in the novel and increments the count where these characters are encountered in the same sentence.

The second module is a tag cloud and aims to show the context of the relation between two characters by presenting the words that are used between them in the novel.

A cross check module is there to show mistakes resulting from Named-Entity Recognition Process by presenting users words that are tagged multiple times by different tags. The next module is a location tree because in the flow of usage there are many different location indicators such as countries; cities etc. and these locations cannot be put in an order automated since there are many places with same name in different locations.

The final module contains storyline line graphs, where the location, and character information is represented on the Y-axis and the X-axis represents the sentence number. With the examination of story flow with location, characters and their combination graphs, can help us to understand who disappeared at which location in which sentence. Therefore these graphs gives us the general perspective of the overview of the book. The Location Graph contains the locations at Y coordinate and the black dots shows the locations which are told by book. The Character Flow contains the same structure of the Location Flow but with the characters. On the other hand, Mix Flow presents the combination of these two graphs where dots represents the characters with the locations expressed as the colors.

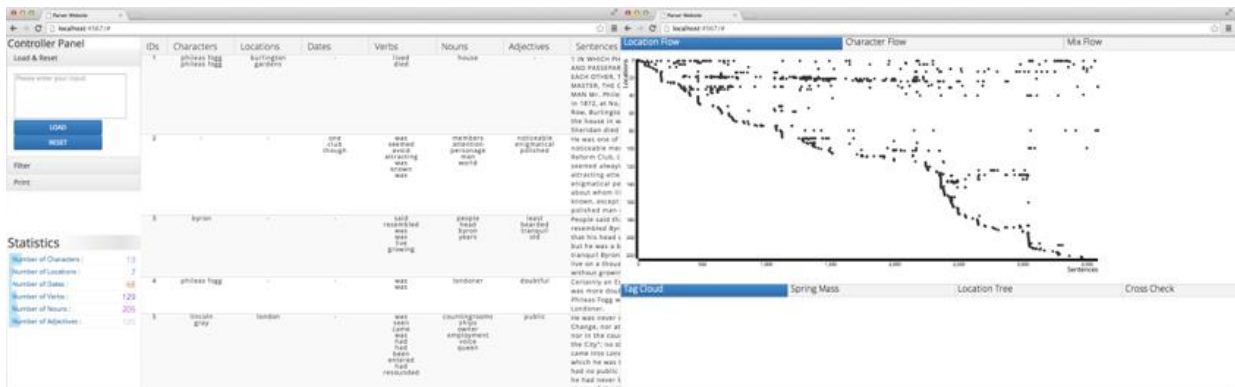

Figure 1: Left and right screens of the proposed tool

Case: Around the World in Eighty Days

We worked on Jules Verne's classical adventure novel, 'Around the World in Eighty Days' as a case study because the story takes place in many different places and many different characters are included in the story. The parser split the novel into 37 chapters and the TREAT library filled the database tables accordingly to tokens. The representation of the database projected to Manuscript View and Cross Checks module displayed the erroneous tagged tokens. For example, Aouda was both tagged as location and character by the parser but when we look at the sentences that Aouda is used from the left side, we could easily see that Aouda is mentioned as a character in the novel. Also, the program tagged Passepartout, the servant of Phileas Fogg, as noun or adjective in most of the sentences. After the corrections, we have created the Location Tree. After the interaction with that tool, the program manipulates the cached data of user and changes the Story Line's Flow Graphs' location information. By scanning through the Storyline, we can see the characters and places on a time line. Also by examining the Spring Mass Graphs and Tag Clouds generated by the relational matrix, we can understand the context of the relationship between these characters in order to make sense of the events taking place. The example below shows a sample process for instrumentation of the relational matrix:

"Phileas Fogg lost no time in going on board the Carnatic, where he learned, to Aouda's great delight — and perhaps to his own, though he betrayed no emotion — that Passepartout, a Frenchman, had really arrived on her the day before."

In the first run, generator recognizes Phileas Fogg as the first character and increments corresponding columns of Aouda and Passepartout by one. In the next run, it recognizes Aouda and increments the Passepartout's column. In the third run it fails finding another recognized character other than itself and terminates the loop.

Conclusion

We present a tool offering a new way of analyzing a novel in terms of storyline, characters, locations and taking consideration of relations between all. It is useful and time saving for creating editorial works such as the input data for storyline visualizations or reviewing a book. In future we will be improving our tool such that error rate of the tools findings will be decreased and texts other than novels with linear time, can be parsed and presented.

References

- Movie Narrative Charts. 10 March 2013 [Online]. Available: <http://www.explainxkcd.com/wiki/>
- Shixia Liu and Yingcai Wu and Enxun Wei and Mengchen Liu and Yang Liu. (2012). StoryFlow: Tracking the Evolution of Stories. *IEEE TVCG* 19, 12.
- Tanahashi, Y., Ma Kwan-Liu. (2012). Design Considerations for Optimizing Storyline Visualizations. *IEEE TVCG* 18, 2.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi: Koleksiyon ve Oluşumu, Muhafaza Koşulları, Araştırma Hizmetleri

Zeynep Atbaş

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul

Öz

Bu çalışmada Topkapı Sarayı Müzesi Elyazma Kütüphanesi'nin öne çıkan eserleri olan Kur'an koleksiyonu ve minyatürlü elyazmaları ile koleksiyonun oluşumu ve içeriği, Saray'ın müze haline getirilmesinden sonra oluşturulan kütüphane, 2013 yılı Ağustos ayında hizmet vermeye başlayan modern depolama sistemi, eser restorasyonu, kataloglar, dijitalleştirme, koleksiyonun teşhiri ve araştırma hizmetleri konularında bilgi verilecektir.

Keywords: *Yazma eserler, Topkapı Sarayı, kütüphane hizmetleri*

Koleksiyonun Oluşumu

Farklı coğrafyalarda, önemli sanat hamilerinin dönemlerinde hazırlanan minyatürlü Elyazmalarının saray koleksiyonunda toplanmış olması bir rastlantı değildir. Osmanlı padişahları kitap sanatına büyük ilgi göstermişler, hem Saray atölyelerinde resimli Elyazmaları hazırlatmışlar, hem de İslâm dünyasının diğer yörelerinde hazırlanmış eserleri hediye, ganimet ve satın alma gibi yollarla, kendi hazineleri için toplatmışlardır. Arşiv kayıtlarından ve kaynaklardan, Yavuz Sultan Selim'in Moğol, Timurlu, Türkmen ve Memluk sarayının başyapıtlarının çoğunu, 1514'de Safeviler'in başkenti Tebriz'i ve 1517'de Memluklar'ın merkezi Kahire'yi ele geçirdiğinde ganimet olarak saray hazinesine getirdiği bilinmektedir. Safevi kitap birikimi ise özellikle 1578 yılında başlayan ve kimi kesintilerle 17. yüzyıl başlarına kadar süren Osmanlı-Safevi savaş yıllarıyla ilgilidir. Bu süre içinde, dönemin serdarları, elçileri, vezirleri, yazar ve şairleri arasında yakın ilişkiler kurulmuş ve bu ilişkiler sanat değeri olan kitapların yoğun olarak İran'dan Osmanlı başkentine taşınmasına yol açmıştır. Ayrıca Safevi hükümdarları değişik vesilelerle Sultan II. Selim ve III. Murad'a gönderdikleri elçiler aracılığıyla çok sayıda resimli kitap ve albüm hediye etmişlerdir. Diğer taraftan kulluk sisteminin geçerli olduğu Osmanlı devlet yapısında, sefer dönüşlerinde, bayramlarda, hanedan düğünlerinde kimi zaman da buldukları görevin tehlikeye girmesi ya da bir göreve talip olma halinde, padişaha sunulan değerli hediyeler arasında kıymetli kitaplarında bulunduğu, surnamelerden ve dönemin tarih kitaplarından öğrenilmektedir. Koleksiyonunun oluşmasındaki bir diğer etken de muhalefat yoluyla gelen eserlerdir. Bu sisteme göre vezirler, kazaskerler ve diğer yüksek rütbeli şahısların ölümünden sonra, eğer varisleri yoksa kıymetli eşyaları saraya alınıyordu. Bu suretle saray koleksiyonuna birçok minyatürlü elyazma ve albüm katılmıştır.

Kur'an Koleksiyonu

Topkapı Sarayı'nın, Kur'an koleksiyonu Arap, İran, Hint, Magrib (Kuzey Afrika), Selçuklu ve Osmanlı topraklarında hazırlanmış, 7. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar tarihlenen Mushaflardan oluşmaktadır. İlk örnekler olarak dikkati çeken kufi hatlı Kur'an'lar arasında Hz. Osman'ın okurken şehit edildiği şekilde atıflı olanın dışında (H.S. 32), yatay formda Kur'anlar (M. 3) önem taşırlar. Parşömenin dışında, kalın esmer kağıt üzerine sepya rengi mürekkeple ve ince kufi hatla 9.-11. yüzyıllar arasında hazırlanmış olan Kur'anlarda vardır (R. 19). Magribi kufisi ile parşömen üzerine yazılmış, tezhipli, Septe, Merakeş gibi Kuzey Afrika kentlerinde 12.-16. yüzyıllar arasında hazırlanan Kur'anların seçkin örnekleri de yine Saray koleksiyonundadır (R. 27, R. 41). 11. yüzyıl başlarında Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in veziri Hüseyin al-Bağdadi tarafından yazılmış olan Kur'an (H.S. 89), Selçuklu üslubunda yapılmış tezhipleriyle, dönemin

tasarım anlayışını yansıtan en önemli örneklerden biridir. Nesih hattın 13. yüzyıldaki en usta sanatçısı Yakut el-Mustasimi'nin eserleri de (E.H. 74) aynı değeri taşır. Bağdat'lı Argun Kamili'nin sülüs ve nesih hatları birlikte uygulayarak yazdığı En'am suresi (R. 69) zengin renkli tezhip tasarımı ile dikkat çeker. İlhanlı hükümdarı Sultan Olcaytu zamanında Musul'da yazılmış Kur'anın 15. cüzü (E.H. 232) de, Kur'an yazımcılığının gelişimine ışık tutan eserlerden biridir. 15. yüzyıl sonuna doğru Herat'da, sülüs ve nesih hatlarla yazılmış Timurlu Kur'anı (H.S. 4) ile, 15. yüzyılda Tebriz'de yazılmış Türkmen Kur'anı (H.S. 55), Kur'an tasarımının giderek nasıl zengin renk ve motiflere kavuştuğunu yansıtan önemli örneklerdendir. 16. yüzyılda Safeviler döneminde hazırlanan Kur'anlar, tasarımları ve tezhipleriyle Safevi Kur'anlarının üslup gelişimini ve motif zenginliğini belgeleyecek niteliktedir (M. 10, H.S. 25).

Osmanlı Kur'an yazımcılığının esasları, 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başlarında Amasyalı ünlü hattat Şeyh Hamdullah'ın nesih hatla yazdığı Kur'anlarda belirlenmiş ve yine bu yıllarda Kur'an tezhipçiliğinde de önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Y.Y. 913, E.H. 71). Abdullah b. İlyas'ın nesih hatla yazdığı, Bayram b. Derviş'in tezhiplendiği Kur'an ile (E.H. 58), Ahmed Karahisari'nin nesih-sülüs hatla yazdığı ve müzehhip Karamemi üslubunda tezhiplenmiş Kur'anlar (Y.Y. 999) da Osmanlı Kur'an yazımcılığının 16. yüzyıldaki aşamalarını yansıtan önemli eserlerdir. Ahmed Karahisari ve Hasan Çelebi'nin birlikte hazırladığı büyük ebattaki Kur'an olağanüstü tezhip tasarımlarına sahip görkemli bir elyazmadır (H.S. 5). Osmanlı kitap sanatının başyapıtı niteliğindeki bu eser, Saray kütüphanesinin en değerli yazmalarından biridir.

Minyatürlü Elyazma Koleksiyonu

Saray hazinesinde korunan kitap birikimi bugün Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin, en zengin minyatür koleksiyonuna sahip olmasını sağlamıştır. En erken tarihli minyatürlü yazmalar Selçuklu eserleridir. Bilimsel ve edebi konular içeren yazmalardan, Selçuklu figür üslubunu yansıtmaya açısından en önemlisi 13. yüzyılda Konya'da hazırlanan ve Hoyslu Abdülmümin b. Muhammed Nakkaş tarafından resimlenen *Varka ve Gülşah* isimli eserdir (H. 841). Bilimsel konulu yazmalara baktığımızda, Anadolu'lu hekim Dioskorides'in yazdığı *De Materia Medica* adlı eserin Arapça tercümesinin, Diyarbakır, Musul ve dolaylarını yöneten Ebu'l Fezail Muhammed'in kütüphanesi için 1228 yılında resimlendiğini (A. 2127); Artuklu sarayında çalışan mühendis el-Cezeri'nin otomatik çalışan aletlerle ilgili eserini Artuklu emiri Nasreddin Mahmud'un isteğiyle 1206'da kaleme alıp resimlediğini görüyoruz (A. 3472).

Moğol devrine ait en önemli elyazma, İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın emriyle vezir Reşideddin'in başkanlığındaki komisyonca hazırlanan genel bir dünya tarihi olan *Câmi üt-Tevârih* nüshasıdır (H.1653). Moğol etkilerinin hissedildiği İncü dönemine ait 1330-31 tarihli minyatürlü *Şahname* nüshası ise, bugün bilinen en erken tarihli resimli *Şahname* yazması olması açısından önemlidir (H. 1479). 14. yüzyıl ortalarında Moğolların bir kolu olan Celayirliler döneminde ünlü sanatçı Şemseddin'in resimlediği, bugün saray albümlerinden birinde (H. 2153) yer alan büyük boydaki *Şahname* resimleri ile *Behram Mirza Albümü*'ndeki, üzerinde Abdülhay tarafından yapıldığına dair yazı bulunan bir minyatür bu döneme ait önemli eserlerdendir (H. 2154, 20b). Muzafferiler dönemine ait 1371 tarihli *Şahname* nüshası ise geç Celayirli devri resim sanatı üslubunun bu dönemde aldığı yeni yorumlamanın en erken tarihli örneğidir (H. 1511).

Timurlu döneminde Şiraz ve Herat'ta hazırlanmış edebi, dini, tarihi ve bilimsel konulu minyatürlü elyazmaları İskender, İbrahim ve Abdullah Sultan dönemlerinde hazırlanmıştır: *Mecmûa-i Aş'ar* (H. 796), bir astroloji kitabı olan *Acâ'ib al-Mahlûkat* (R. 1660) nüshası. Dönemin bir diğer önemli sanat merkezi olan Herat'ta Sultan Şah Ruh, Baysungur ve özellikle Hüseyin Baykara dönemlerinde, aralarında ünlü şair Câmî, ünlü hattat Sultan Ali Meşhedî ile İslâm dünyasının en ünlü nakkaşı Bihzad, Aka Mirak, Kasım Ali gibi sanatçıların bulunduğu atölyelerde hazırlanan minyatürlü yazmalar koleksiyonun en seçkin minyatürlü yazmalarını oluşturmaktadır; *Külliyat-ı Tarih* (B. 282), *Hamse-i Nizami* (H. 781) nüshası.

Minyatürlü Türkmen elyazmaları, Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemlerinde hazırlanmıştır. Karakoyunlu Sultanı Pir Budak'ın himayesinde hazırlanan minyatürlü yazmalar ile (H. 761, H. 1496);

Akkoyunlu döneminde Sultan Halil ve Yakub dönemlerinde hazırlanan ve akademik kalitede örnekler veren elyazmalar dönemin ünlü sanatçıları tarafından resimlenmiştir (H. 762, H. 2153, 32a).

Minyatürlü Safevi kitapları dönemin sanat merkezlerinde hazırlanmış en seçkin minyatürlere sahiptir. Şah İsmail'in Herat'ı feth etmesiyle ünlü ressam Bihzad'ı ve diğer sanatçıları Tebriz'e getirmesi, Tebriz üslubunun en seçkin minyatür örneklerinin yapılmasını sağlamıştır. *Yusuf ve Züleyha* (R. 910) nüshası bunlardan biridir. Kazvin'de hazırlanmış olan eserlerden *Divan-ı Hilâlî* (R. 1012), nüshasındaki minyatürler ise günlük yaşam sahnelerinin kitap yaprakları içine girmiş ender örneklerindedir. Ünlü sanatçı Rıza Abbasi tarafından yazılıp resimlendirilen ve İsfahan'da hazırlanan *Mahzan al-asrar* (E.H. 1641) adlı eser ile Şiraz'da hazırlanan *Yusuf ve Züleyha* (R. 907) nüshaları da önemli eserlerdendir.

Koleksiyonda Özbek elyazmaları da bulunmaktadır. Genellikle geç Timurlu üslubunun ve bu üslubun ünlü sanatçısı Bihzad'ın etkilerinin görüldüğü, Buhara'da hazırlanmış olan yüksek kaliteli minyatürlerde Mahmud ve Abdullah gibi Herat resim atölyelerinde yetişmiş olan sanatçıların payı olmalıdır (*Şiir Mecmuası*, R. 1964). Saray koleksiyonunda Hint minyatür sanatından çok az örnek vardır. Bu dönemin saray kalitesindeki resimleri bir albüm içinde bulunmaktadır (H. 2137).

Koleksiyonun Osmanlı dönemini oluşturan minyatürlü elyazmaları ise, hemen hemen tüm Osmanlı padişahlarının kitap sanatına büyük ilgi göstermeleri sonucu saray nakkaşhanelerinde hazırlanan eserlerle oluşmuştur. Osmanlı minyatürü geçmişteki ve çağdaşı resim geleneklerinden köklenmiş fakat belgesel değer taşımaları gibi özellikleriyle İslâm çevrelerinin kitap ressamlığından ayrılmıştır. Osmanlı resim sanatının bugün bilinen ilk örnekleri 15. yüzyıldandır. Fatih Sultan Mehmed (1451-81) döneminde Edirne Sarayı'nda resimlenmiş olan *Külliyât-ı Kâtibî* (R. 989), adlı eser günümüzde Saray koleksiyonundadır. Fatih'in Avrupa resmine duyduğu özel ilgi Osmanlı minyatür sanatının oluşumu ve gelişiminde önemli rol oynamıştır. 1440'lı yıllardan kalma, içinde Türkçe ve Yunanca yazı denemeleri, kendisinin tuğraları, büst portre çizimleri olan bir defter Fatih'in gençlik yıllarına atfedilir (H. 2324). Bu dönemde sarayda çalışan yabancı sanatçılar Osmanlı sanatını ve yerli sanatçıları etkilemiştir. Saray atölyelerinde yerli ustalar tarafından yapılmış Fatih portrelerinden ustaca olanın batı eğitimi gören Sinan Bey'e (H. 2153, 145b), ünlü gül koklayan Fatih portresinin de öğrencisi Şiblizade Ahmed'e (H. 2153, 10a) ait olduğu düşünülür.

II. Bayezid döneminin (1481-1512) resim sanatı örneklerinin bir kısmı İstanbul'da hazırlanmış olan kitaplarda; bir kısmı da İran ve Orta Asya kentlerinde hazırlanmış ancak yarım kalmış kitaplara eklenmiş olarak karşımıza çıkar. Bu resimlerin çoğunda İtalyan kitap resimleriyle benzer bir resim üslubu görülmektedir (H. 781). 1495 civarında tamamlanan bir tarih kitabı ise çağdaş tarihin resimli ilk örneğidir. II. Bayezid devri olaylarının anlatıldığı eser Melik-i Ümmi tarafından yazılmıştır, hattı ve resimleri ise Tebriz'den İstanbul'a göçen Derviş Mahmud b. Abdullah Nakkaş'a aittir (H. 1123).

Yavuz Sultan Selim (1512-20), Tebriz'i ve Kahire'yi aldığı yüzlerce sanatçıyı İstanbul'a göndermiş, İstanbul'daki sanatçı ve âlimleri himaye etmiştir. Tebriz'den getirilen Horasan kökenli sanatçıların Osmanlı saray nakkaşhanesindeki ilk çalışmaları İranlı şair Attar'ın tasavvufi bir eseri olan 1515 tarihli *Mantık üt Tayr*'da (E.H. 1512) karşımıza çıkar.

Kanuni Sultan Süleyman döneminin (1520-66) en önemli kitap hamiliği, Osmanlı hanedan tarihinin birbirini izleyen ciltler halinde hazırlanmasıdır. 1540'lı yıllarda Osmanlı hanedanının resimli tarihi Kanuni'nin emriyle Arifi tarafından yazılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri olan *Süleymanname* Kanuni'nin cülusundan saltanatının 1558 yılına kadar olan olaylarını içerir (H. 1517).

III. Murad dönemi (1574-95) Osmanlı resimli kitaplarının en önemlilerinin hazırlandığı dönemdir. II. Selim'in cülusundan ölümüne kadar geçen olayları konu eden *Şehname-i Selim Han* (A. 3595) dönemin önemli eserlerindedir. Önemli bir diğer eser, Osman Gazi'den III. Murad'a kadar on iki Osmanlı padişahının hayatı ve saltanat dönemlerine ilişkin bilgilerin, görünüşlerine ait tariflerle birlikte verildiği

Şemâilname adlı eserdir (H. 1563). *Zübdetü't-tevarih* (H. 1321), içine Osmanlı tarihinin de eklendiği bir dünya tarihidir. Osmanlı hanedanı Adem Peygamber'den başlayarak İslam tarihi içine yerleştirilmiştir. *Sûrnâme* Sultan III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'in sünnet düğünü dolayısıyla, 1582 yılında Atmeydanı'nda yapılan şenlikleri içerir. İstanbul'un tüm esnafı mesleklerini icra eden gösterilerle şenliklere katılmışlar, ayrıca müzisyenler, sihirbazlar ve canbazlarda yaptıkları gösterilerle izleyicileri eğlendirmişlerdir. Düğünün bitiminde bu görkemli olay İntizâmî tarafından yazılarak düğünü izleyen nakkaşlar tarafından resimlenmiş ve 1587 yılı sonunda padişaha sunulmuştur.

III. Mehmed döneminde (1595-1603), öncelikle babasının başlattığı projeler tamamlanmıştır. Sultan III. Murad'ın saltanatının son yıllarında hazırlanmaya başlanan ve Hz. Muhammed'in hayatını konu alan *Siyer-i Nebi'*lerin tamamlanması III. Mehmed döneminde olmuş ve 1595'de sultana sunulmuştur. III. Murad döneminde başlayan ve III. Mehmed ile I. Ahmed döneminde (1603-17) de devam eden fal ile ilgili eser ve resim merakı, I. Ahmed döneminde *Falname*'nin hazırlanmasını sağlar. Saray çavuşluğundan divan vezirliğine kadar yükselen bir devlet adamı ve ünlü bir vassale ustası olan Kalender Paşa, bu türden resimleri derlemiş, karşısına Türkçe fal metinlerini koyup bir Falname albümü yapmış ve I. Ahmed'e hediye etmiştir (H.1703).

Sultan II. Osman'ın kısa süren saltanat yılları (1618-22) 17. yüzyıl Osmanlı minyatür sanatının en verimli dönemi olmuştur. II. Osman'ın Hotin seferini konu alan *Şahmâme-i Nadirî* nüshası (H.1124), 1558 yılına kadar Osmanlı topraklarında yaşamış bilgin, şair ve şeyhlerin yaşam öykülerinin anlatıldığı *Tercüme-i Şekâ'ik-i nu'mâniye* (H.1263) ve tarihi konulu resimlerin yer aldığı bir şiir mecmuasının (H.889) minyatürleri dönemin ünlü sanatçısı Nakşî'nin de aralarında olduğu saray nakkaşlarınca yapılmıştır.

III. Ahmed döneminin (1703-30) ünlü nakkaşı Levni'nin, Osman Gazi'den başlayarak Sultan III. Ahmed'e kadar olan padişahların portrelerini içeren (A. 3109) eseri Osmanlı padişah portreciliğinde bir dönüm noktasıdır. Sanatçı 23 padişahı boy portre şeklinde betimlemiş ve ilk kez metne bağlı olmayan bir portre dizisi yapmıştır. H. 2164 numaralı kıyafet albümünde ise saraylılar, genç hanım ve beyler, İran'lı ve Avrupa'lı kadın ve erkekler, giysilerinin tüm ayrıntılarıyla betimlenmiştir. Şair Vehbî tarafından kaleme alınan *Surname-i Vehbi* (A. 3593) adlı eser, Sultan III. Ahmed'in oğulları için 1720 yılında düzenlenen sünnet düğünü eğlence ve gösterilerini konu alır.

Ağalar Camii

Koleksiyonunun toplanmış olduğu Kütüphane, sarayın ilk yapılarından Ağalar Camii'nde bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmed döneminde padişah, akağalar ve iç oğlanların ibadeti için yapılan binanın büyük orta mekânı 18. yüzyılda beşik tonozla örtülmüştür. Dar kenarlarda iki mekân vardır. Has oda tarafındaki mekânın ayrı bir mihrabı olup duvarlar 17. yüzyıl çinileri ile kaplıdır. 1924'de Sarayın müze haline getirildiği yıllarda harap durumda olan Ağalar Camii, padişahların kitap hazinesinde, çeşitli köşk ve koğuşlardaki vakıf kitaplıkların bir araya getirilerek toplanması amacıyla onarılmış ve kitaplar 1928 yılında buraya taşınarak binaya Yeni Kütüphane adı verilmiştir. Yeni Kütüphanede her kitaplık sarayda bulunduğu yerin adıyla adlandırılmış ve Osmanlı kütüphane sisteminde yapıldığı gibi çeşitli bilimlere göre tasnif edilerek korunmuştur. Saray'ın tarihçesi incelendiğinde Ağalar Camii'nin el yazma kütüphanesi haline getirilmesinin bilinçli bir uygulama olduğu görülür. Günümüzde Saray Arşivi'nde kayıtlı olan Habeşi Mehmed Ağa'nın vasiyetnamesinden, 16. yüzyıl sonlarında Ağalar Camii'nde Kur'an-ı Kerimlerin ve dini konulu kitapların muhafaza edildiği tespit edilmiştir. Saray'da kitap birikimi 15. yüzyıldan itibaren daima Enderun'da toplanmış, günümüze kadar da bu ilke özenle korunmuş ve bu koleksiyon Enderun dışına çıkmamıştır. Bizzat sultanlara ait bu el yazmalar yine sultana ait bir binada bir araya getirilerek bir kütüphane oluşturulmuştur. Koleksiyonun envanterlerinin erken tarihlerde hazırlanmış ve kataloglarının 1960'lı yıllarda tamamlanmış olması da Osmanlı döneminde gösterilen hassasiyet ve özenin Saray Müze haline getirildikten sonra da devam ettiğinin kanıtıdır.

2007 yılına kadar ciddi bir onarım geçirmeyen Ağalar Camii zamanla oldukça yıpranmış, özellikle 1999 Marmara depreminden sonra beşik tonozdaki çatlakların açılmaya başladığı ve ilerlediği tespit edilince, bina restorasyonu yapılmasına ve depolama sistemlerinin yenilenmesine karar verilmiştir. Koleksiyon 2007 yılı Nisan ayında, Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulan ve 1858 yılında Sultan Abdülmecid'in emriyle yenilenen Enderun'daki Hazine Koğuşu'na taşınmıştır. İklimlendirme, yangın algılama, güvenlik gibi esas özelliklere sahip koğuşta, el yazma eserler hazırlanan özel raflarda ve çekmecelerde, 18-20 derece ısı ve %50-55 arası nem değerlerine sahip ortamda özenli bir şekilde muhafaza edilmiştir. Bu süre içerisinde eserlerin kondisyon durumlarının periyodik kontrolleri sürekli yapılmış, mevcut muhafaza şartlarından kaynaklanan herhangi bir kondisyon değişimine rastlanmamıştır. 2013 yılında Ağalar Camii'nde bina restorasyonu ve depolama sistemleri tamamlanmış, 1 Ağustos 2013 günü itibariyle koleksiyon taşınmıştır.

Ağalar Camii'ndeki çalışmalarda öncelikle bina restorasyonu tamamlanmış, tonoz örtüdeki açılmalar giderilmiştir. Depo iki katlı olarak düzenlenmiş, paslanmaz çelik raflar zemine sabitlenmiş, raf ve çekmece sayıları arttırılmış, eser çeşitliliği göz önünde bulundurularak farklı derinliklerde raflar yapılmış, demonte raf sistemi uygulanarak eserlerin yüksekliğine göre ayarlama yapılabilmesi sağlanmıştır. Rafların önüne kafes sistemi yapılarak olası depremde eserlerin düşmeleri önlenmiş, tüm depolama üniteleri kırılmaz cam kütle içine alınarak olası depremde camın parçalanarak esere nüfuz etmesini önlemek amacıyla çatlayarak olduğu yerde kalacak şekilde yapılmıştır. Eski elektrik sistemleri tümüyle yenilenmiştir. Depoya kurulan hassas klima ile eserlerin uzun yıllardır alışmış olduğu 18-20 derece ısı ve %50-55 arası nem değerleri sağlanarak, çeşitli noktalara yerleştirilen ısı ve nem ölçerlerle de bu değerler takip edilmektedir. Yangın tehlikesine karşı, deponun çeşitli yerlerine duman ve ısı sensörleri yerleştirilerek erken yangın algılama sistemi oluşturulmuş, olası bir yangında otomatik olarak devreye giren argon gazlı yangın söndürme sistemi kurulmuştur. Bu sistem ortamdaki oksijen seviyesini 10 saniye içinde %18'in altına düşürmektedir. Güvenlik önlemlerinin de alındığı depo ve okuyucu salonu çok sayıda kamera ile 24 saat izlenmektedir.

Saray kitaplığının Türkçe, Farsça ve Arapça yazmalarının kataloğu 1961-1969 yılları arasında Fehmi Edhem Karatay tarafından, Gayri İslâmi eserlerin kataloğu ise D. Adolf Deissmann tarafından hazırlanmış ve 1933 yılında yayınlanmıştır. Katalogların basıldığı tarihten sonra yapılan ve halen devam eden sayımlar ile bilimsel araştırmaların sonucunda bazı eksiklerin, numara değişikliklerinin ve özellikle yaprak hatalarının olduğu görülmüştür. Tarafımızdan kullandığımız kataloglara ve notlarımıza bu hatalar/eksikler not alınmıştır. Mevcut kataloglara bu ilavelerin yapıp güncellenerek, Müzenin web sayfasından araştırmacı hizmetine açılması için bir proje geliştirilmektedir.

Müzemizde elyazmaların dijital çekimi yapılmakta olup, kütüphanenin kapalı olduğu süre boyunca da çekimlere devam edilmiş ve araştırmacıların tüm dijital talepleri yerine getirilmiştir. Ancak tüm koleksiyon henüz dijitalleştirilememiştir. Bu konu ile ilgili olarak da bir proje hazırlanmış, tüm koleksiyonun dijital ortama aktarılması ile ilgili süreç başlamıştır.

Elyazma koleksiyonu ile ilgili devam etmekte olan bir diğer proje eserlerin restorasyon ve konservasyonudur. Saray'ın Atölyeler bölümünde restorasyon ve konservasyon işleri için kullanılmakta olan birimlerin onarımı tamamlanmış, gerek bina gerek kullanılan araç-gereçler açısından modern birimler hazırlanmıştır.

Koleksiyonun sergi mekânı, tarihsel içeriğine ve muhafazasına uygun olarak Enderun'daki Hazine Koğuşu'dur. Fatih döneminde kurulan bu koğuş Cumhuriyet'in ilanına kadar varlığını sürdürmüştür. Koğuş 1856 Enderun yangınından sonra Sultan Abdülmecid'in emriyle 1858 yılında yenilenmiştir. Gerek İslâm coğrafyasına ait çeşitli ülkelerde gerek Osmanlı'da sultanların hazineleri için saray nakkaşanelerinde hazırlanan ve Osmanlı döneminde iç hazineye saklanan eserler teşhir aşamasında da

Enderundan dışarı çıkarılmamıştır. Saray için her türlü eseri üreten Ehl-i Hiref teşkilatının, dolayısıyla saray nakkaşhanesinin de amiri olan Hazinedarbaşının yönettiği bu koğuş, saray nakkaşhanelerinde üretilen en nadide el yazmaların teşhir salonu olarak seçilmiştir. 2000 yılında yapılan onarımla çağdaş bir sergileme mekânı haline getirilen Hazine Koğuşu'nda sanatlı el yazma kitaplar, Kur'an-ı Kerim'ler, hat çalışmaları ve bunlarla ilgili araç-gereçler kronolojik olarak sergilenecektir. Belirli aralıklarla teşhir değiştirilerek tematik sergilerde düzenlenecektir.

Kütüphane yerli ve yabancı tüm araştırmacılara hizmet vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları müzenin web sayfasındaki kütüphane formlarını doldurup göndererek eserler üzerinde çalışma yapabilmek için izin başvurusunda bulunabilmekte ve dijital görüntü talep edebilmektedir. Yabancı araştırmacılar ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'na müracaat ederek çalışma izni alabilmektedir. Ancak tüm araştırmacılar çalışmaya başlamadan önce randevu almak zorundadır.

Kaynakça

- Anonim. (1933). Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi. İstanbul.
- Atbaş, Z. (2009). Illustrated manuscripts in the Topkapı Palace Museum. *Encyclopedia of the Ottoman Empire*.
- Atbaş, Z. (2012). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 41, İstanbul.
- Çağman, F. (1982). Anadolu Türk minyatürü. *Anadolu Uygurlukları Ansiklopedisi*, İstanbul.
- Çağman, F. (1987). The Topkapı Collection. *Aramco World Magazine*.
- Çağman, F. ve Tanındı, Z. (1979). *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm minyatürleri*. İstanbul.
- Çağman, F. ve Tanındı, Z. (1996). Osmanlı-Safevi ilişkileri (1578-1612) çerçevesinde Topkapı Sarayı Müzesi resimli el yazmalarına bakış. *Aslanapa Armağanı*, İstanbul.
- Çelik (Atbaş), Z. (1999). Islamic miniatures. *Arts of Asia*, Hong Kong.
- Çelik (Atbaş), Z. (1999). Palace library. Topkapı Palace, İstanbul.
- Çelik (Atbaş), Z. (1999). *Saray kütüphanesi*. Topkapı Sarayı, İstanbul.
- Çelik (Atbaş), Z. (2004). Hazine içinde hazine = A treasure within a treasure. *Sky Life*, 3, İstanbul.
- Erkins, Z. (1959). *Topkapı Sarayı*. İstanbul.

Assessing Gamma-Ray Irradiation in the Conservation of Cellulose-Based Textiles

Maria Geba

Moldova National Complex of Museums, 1 Stefan cel Mare St., 700280 Iasi, Romania

Cristina Marta Ursescu

*Moldova National Complex of Museums, 1 Stefan cel Mare St., 700280 Iasi, Romania,
marta_ursescu@yahoo.com*

Angelica Olaru

Moldova National Complex of Museums, 1 Stefan cel Mare St., 700280 Iasi, Romania

Teodor Malutan

Gh. Asachi Technical University, 73 Dimitrie Mangeron Rd., 700500 Iasi, Romania

Abstract

In demand for safety in heritage disinfection treatments through avoiding chemicals (fungicides or insecticides), emerging technologies such as gamma-rays exposure offer a promising environmental-friendly application but few studies are dedicated to topics like dose – dependent side-effects on organic materials in museum objects. In this respect, the influence of different doses of gamma-rays on the structure of flax, a commonly-used lignocellulosic textile within ethnographic collections was studied using FTIR spectroscopy, XRD and SEM. High-energy radiation resulted in chemical changes, but it was shown that the transformation of the crystalline structure was limited at the secondary and tertiary macromolecular level when low dose (<10 kGy) was applied.

Keywords: *Ionizing radiation, gamma-rays disinfection, textile collections, FTIR-ATR, X-ray diffraction, SEM*

Introduction

Current applications of ionizing radiation

Ionizing radiation refers to short wavelengths of the electromagnetic spectrum (X-rays, γ -rays) and electron beams (β -rays). In accordance to national regulations related to the use of standard sealed sources of isotopes around the globe, gamma-rays irradiation is mainly used as a sterilization method for medical devices and pharmaceutical products, and also in food industry for microbial inactivation. Sources of γ -radiation in industrial applications are ^{60}Co and ^{137}Cs isotopes. The radioactive decay leads to high energy photons: γ -rays (Miller, 2003). The energy carried by the gamma radiation is transferred to the irradiated material, by collisions between the radiation and the atoms of the material. The potential application in decontamination is based upon the fact that high penetrating ionising radiation damages the DNA so that cells in microorganisms or insects become inactivated (Farkas, 2006; Nguyen et al., 2007; Gomes et al., 2009). The high penetrating power of ionizing radiation leads to the advantages of allowing a product to be treated inside the package, while it leaves no residues on the product, so that it is environmentally friendly.

Emerging application of gamma rays: heritage disinfection

The bio-deterioration of the organic materials from the CH objects because of fungi, moulds, bacteria and insects is a very complex process involving the natural polymers. There are many factors involved in the bio-deterioration of organic materials (ASHRAE Handbook 2007; Pinniger, 2004; Strang et al., 1991).

Bio-deterioration affect all stages of textile processing and storage causing: changes in visual appearance, loss of strength and elongation, and partial or total destruction of the material with underlying chemical changes due to enzymatic hydrolysis, reduction of degree of polymerization, oxidation state.

Fungicides and bactericides have long been used within the conservation practice, but applying chemicals in museums ads to the microbiological risk the hazards to humans. The demands and standards for safety in conservation practice require a new approach in pest control that includes non-toxic procedures such as air ventilation, deep freezing, anoxic atmosphere, but the treatment is not always effective against the resistant forms of the bio-contaminants (spores, eggs, pupae) (Burke, 1996; Carter et al., 1999; Pinniger, 2004; Rust et al., 1996; Winsor et al., 2011).

Irradiation with ionizing radiation (gamma ray or electron beam) has proved to be an effective method of reducing biological contamination. The biocide effect, ensured by almost unlimited penetration of ionizing radiation means a dose-dependent microbial inactivation on treated materials due to the formation of reactive intermediates, free radicals, ions, and atoms in excited states. The efficiency of the method recommends it for the sanitization of cultural heritage items but its application is restrained due to the degradation effects encountered in the case of natural polymers within cultural items, already degraded by natural ageing or physical-chemical or biological factors. Decision making on the application of the radiation treatment for a certain category of cultural heritage items depends on the absorbed dose, that affects both bio-burden (microbial load of the items) and side-effects (chain scission, etc.). High radiation doses will highly decrease the bio-burden (exponential decay) and low doses will produce less degradation on the irradiated materials. (Katušin-Ražem et al., 2009; Magganda, 2004; Moise et al., 2012).

Ongoing research performed to assess the impact of gamma-ray treatments on historical materials is essential; in order to determine the lowest possible dose that provides decontamination with minor side effects within the CH objects. Under these circumstances, any project involving irradiation should follow two main directions:

1. A thorough study of the microbiological contamination of the cultural heritage items (textiles and leather), cultural heritage deposits and workplaces in order to establish a maximal contamination limit. This will lead to a minimum dose of gamma rays required for the treatment.
2. Studies on the radiation-induced degradation on cultural heritage items, related to the natural polymers composing the artifacts. This will lead to the proper selection of the maximum radiation dose allowed for the treatment. The tests should be performed on both recent (reference) and naturally and/or artificially aged materials.

Studies on the effect of gamma-irradiation on lignocellulosic materials

Cellulose is the main constituent of some natural fibres within textile collections (flax, cotton, hemp), but the behaviour of yarns or fabrics under the radiation treatment may be different from the pure cellulose, due to the changes already induced through fibres manufacturing (eg. treatment temperature, chemicals, stretching, applied tension, raw materials as cellulose source) and environmental factors exposure or fluctuation (temperature, light, relative humidity).

Cellulose is a linear 1,4-b-glucan polymer where the units are able to form highly ordered structures, as a result of interaction through intra- and intermolecular hydrogen bonding of the three hydroxyl groups in each cellulose unit. Materials such as flax also contains along with cellulose (71–76%), hemicellulose (22.3–17.3%) and lignin (2.2%).

In this study, the morphologies of flax fibres were observed by scanning electron microscopy, the gamma-rays dose influence on changes in lignocellulose structure occurring upon irradiation were linked to changes in hydrogen bonds and crystallinity. Furthermore, crystallinity and crystalline network characteristics in flax samples were determined using X-ray diffraction (Ciolacu et al., 2011; Kasprzyk et al., 2004; Katušin-Ražem et al., 2009, Magaudda et al., 2004, Măluțan, 2002; Moise et al., 2012, Oh et al. 2005, Rizzo et al. 2002; Saha, 2000; van der Sluijs et al., 2013).

Experimental

Materials and methods

The study was carried out on fibres from fabrics made of commercial flax (marked F). The textiles samples subjected to a hydrothermal treatment (40°C, 60% relative humidity), and irradiation treatments at two doses of gamma radiation (10 and 25 kGy) were analysed.

Hydrothermal treatment

Samples of flax fibres were placed in a laboratory chamber (Angellantoni Ind., Italy) and exposed to the hydrothermal treatment. The climatic conditions were set at: 40°C temperature and 60 % relative humidity, reproducing the influence of the main agents of deterioration within the museum environment. The samples were kept for 0 and 120 hours, and labelled F0 and F3 according to the time of exposure.

Gamma-rays treatment

The samples were irradiated at the Technological Irradiation Center IRASM/IFIN-HH, Magurele, Ilfov, Romania, using an SVST Co-60/B type irradiator. The applied doses were 10 and 25 kGy, with a D_{max}/D_{min} = 1.14 dose uniformity. Reference samples of flax, hydrothermally treated and irradiated samples were labelled according to hydrothermal exposure duration and radiation doses: F0_10, F0_25, F3_10, and F3_25.

FTIR-ATR spectroscopy

The FTIR spectra at room temperature were obtained with attenuated total reflectance infrared (FTIR-ATR) spectroscopy. A Bruker Vertex 70 spectrometer equipped with ATR device (ZnSe crystal) was used. Measurements were performed in the spectral range of 4000 – 600 cm^{-1} , with 64 scans taken for each sample, with a spectral resolution of 2 cm^{-1} .

X-ray diffraction (XRD)

A Bruker D8 Advance X-ray diffractometer was employed to obtain the X-ray diffraction diagrams. The system combines a Bragg-Brentano configuration, a NaI scintillation detector, with a $CuK\alpha$ radiation ($\lambda = 1.5406 \text{ \AA}$) operated at 30 kV and 36 mA. The scan range 2θ was from of 5° to 40°, at a scan rate of 2°/min.

Scanning electron microscopy (SEM)

Flax fibres morphologies after different treatments were investigated using scanning electron microscopy, at a QUANTA 200 SEM-EDAX microscope, in high vacuum examination, with an accelerating voltage of 20 kV, at a distance of 10 mm.

Results and Discussion

FTIR-ATR spectroscopy

Fourier-Transform Infrared spectroscopy (FT-IR) is a powerful tool for analytical and chemical characterization of natural polymers, providing structural information about hydrogen bonding and crystallinity in cellulose with respect to the structural assignments of the bands in the infrared spectra. The infrared spectra of lignocellulosic samples in Figures 1a and 1b showed that treatments such as hydrothermal and gamma-rays exposure led to differences in the infrared spectra of single flax fibres.

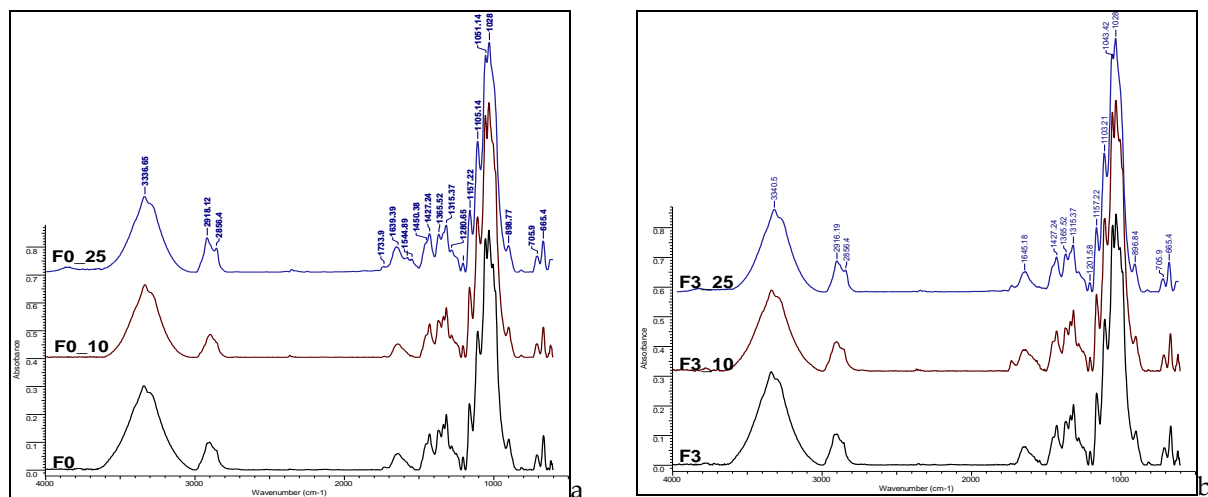

Fig. 1. (a) ATR-FTIR spectra for flax samples: a. reference and irradiated at 10 kGy and 25 kGy
(b) exposed to hydrothermal ageing for 120 h and irradiated

The FTIR-ATR spectra indicate that the intensity of the absorption band corresponding to hydrogen bond at 3336 cm^{-1} increased after applying the two gamma-ray doses, while it decreased after the combined exposure to hydrothermal and irradiation (10 kGy) conditions. No changes in the position of the characteristic bands corresponding to the functional groups in β -D-glucopyranose units of the linear polymer were seen, and the only differences in intensity for the bands corresponding to vibrating groups that undergo chemical changes. The intensity in absorbance at 1427 cm^{-1} , corresponding to the functional group $-\text{CH}_2\text{-OH}$ in the crystalline regions remains almost unaffected in the irradiated samples.

Information about changes in the crystalline structure of cellulose was obtained using the bands that are sensitive to crystalline and amorphous regions from infrared spectra. Structural changes were better followed using crystallinity indices (TCI, LOI) and hydrogen-type bond intensity ratios, as follows:

- Total Crystallinity Index: $\text{TCI} = I_{1372}/I_{2900}$
- Lateral Order Index: $\text{LOI} = I_{1420}/I_{896}$, and
- Hydrogen Bond Intensity: $\text{HBI} = I_{3308}/I_{1330}$

where: I_{1420} , I_{1376} , I_{2900} , I_{896} , I_{3308} , I_{1336} are the intensities of absorbance for the corresponding peaks in the ATR

spectrum (Baccaro et al., 2013; Bilkova, 2012; Bodîrlău et al., 2010; Ciolacu et al., 2011; Garside & Wyeth, 2006; Kasprzyk et al., 2004; Kavkler et al., 2011; Măluţan, 2002; Măluţan, 2005; Nelson & O'Connor, 1964; Oh et al., 2005; Siroky et al., 2012; Spiridon et al., 2010).

The IR parameters evolution is illustrated in Figures 2a, 2b and 2c. The hydrothermal exposure for 120 hours led to no visible effects on the calculated IR parameters. The amorphous regions in flax fibres (due to their content in hemicellulose and lignin) are increasing the structural accessibility to further exposure at temperature, humidity and high-energy photons, and changes in TCI and LOI are prevailing from 10 kGy on.

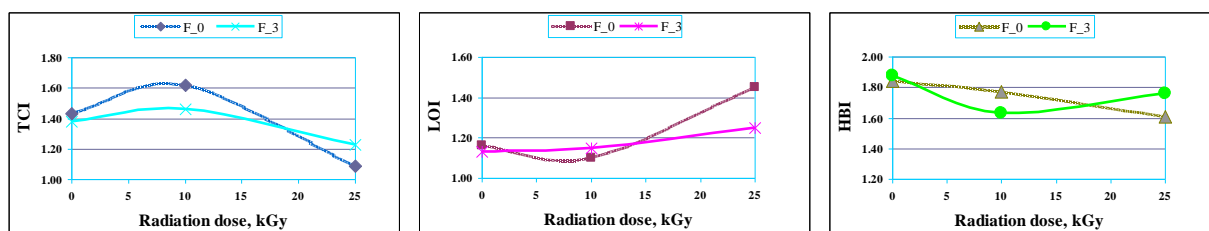

Fig. 2. IR parameters determined for the treated flax fibres (a) total crystallinity index; (b) lateral order index and (c) hydrogen bond intensity.

The slight changes in intensity for the bands corresponding to the crystalline regions are reflected by the dose dependent evolution of the lateral order index (LOI) in Figure 2b. From a radiation dose above 10 kGy, progressing degradation involved changes in the secondary and supramolecular structural organization. The extent of exposure to gamma rays affected the amount of the crystalline phase. According to Khan (Khan et al., 2006) due to the fact that the amorphous regions in flax are more readily accessible by the irradiation, short chains formed from chain scission in radiation-induced reactions in the macromolecules can form new small crystallites, contributing to the crystalline phase fraction (apparently, an increase of the TCI values at 10 kGy).

X-ray diffraction

Crystallinity is one of the most important parameters of cellulose structure. The intra- and intermolecular hydrogen bonds leading to the ordered crystalline arrangements are due to the free hydroxyl groups within cellulose macromolecules. The X-ray diffractograms of the cellulose-based samples subjected to hydrothermal and gamma-ray exposure are shown in Fig. 3.

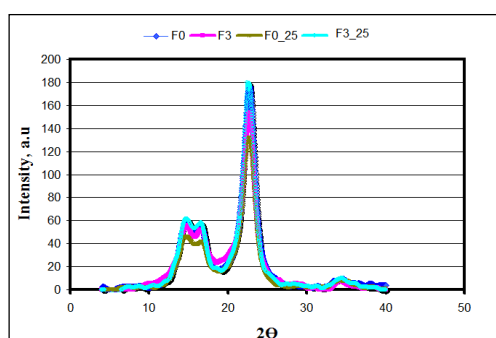

Fig. 3. XRD diffraction patterns for samples of flax exposed to hydrothermal conditions and gamma rays.

The calculated crystalline index for the tested samples of flax fibres are depicted in Table 1. (Popescu et al., 2011).

Table 1. Cellulose crystallinity variation for flax samples following hydrothermal treatment and exposure to gamma radiation

Treatment	Crystallinity index			
	F0	F3	F0_25	F3_25
Hydrothermal exposure (40°C, 60% R.H.)	67,74* / 89,01**	54,83* / 82,55**	-	-
Gamma rays exposure (25 kGy)	-	-	63,64* / 86,68**	69,70* / 89,93**

*) – values determined using Hermans equation

**) – values determined using Segal equation

Hydrothermal exposure for 120 hours led to a decrease in the degree of crystallinity from 67.7 % to 54.8 % and a 25 kGy dose exposure is conducting to a less visible reduction, from 67.7 % to 63.6 %

Crystallographic planes determined from X-ray diffractograms that contribute to the overall cellulose degree of crystallinity within flax are shown in Table 2. At the same time, d-spacings along the cellulose structure in the three crystallographic planes (101) (10 $\bar{1}$) and (002) are included.

Table 2. The parameters of the crystalline network for cellulose in flax fibres

Sample	α (101)	α (10 $\bar{1}$)	α (002)	α (101)/ α (10 $\bar{1}$)	D ₁₀₁ , nm	D _{10$\bar{1}$} , nm	D ₀₀₂ , nm
Hydrothermal treatment							
F0 = reference	12,39	9,30	41,63	1,33	4,59	5,51	5,77
F3 (120 h)	11,88	8,47	35,75	1,40	4,41	5,31	5,92
Gamma rays exposures (25 kGy)							
F0_25	12,93	7,56	38,52	1,71	4,12	6,46	5,70
F3_25	13,94	10,86	42,60	1,28	4,49	5,25	5,63

One should notice that exposure to 40°C and 60% R.H. is not influencing the d-spacing in the crystallographic planes (101), (10 $\bar{1}$) and (002), while ionizing radiation determines changes in the plane (10 $\bar{1}$).

Scanning electron microscopy

Scanning electron micrographs in Figure 4 shows un-treated (F0) and treated (F0_10, F3, F3_10) separated flax fibres, with an uneven surface due to hemicellulose materials and adhesive pectins (Van Sumere, 1992). No marked changes in the morphology of the fibres were observed neither due to hydrothermal treatment nor during the exposure to ionizing radiation with a 10 kGy dose.

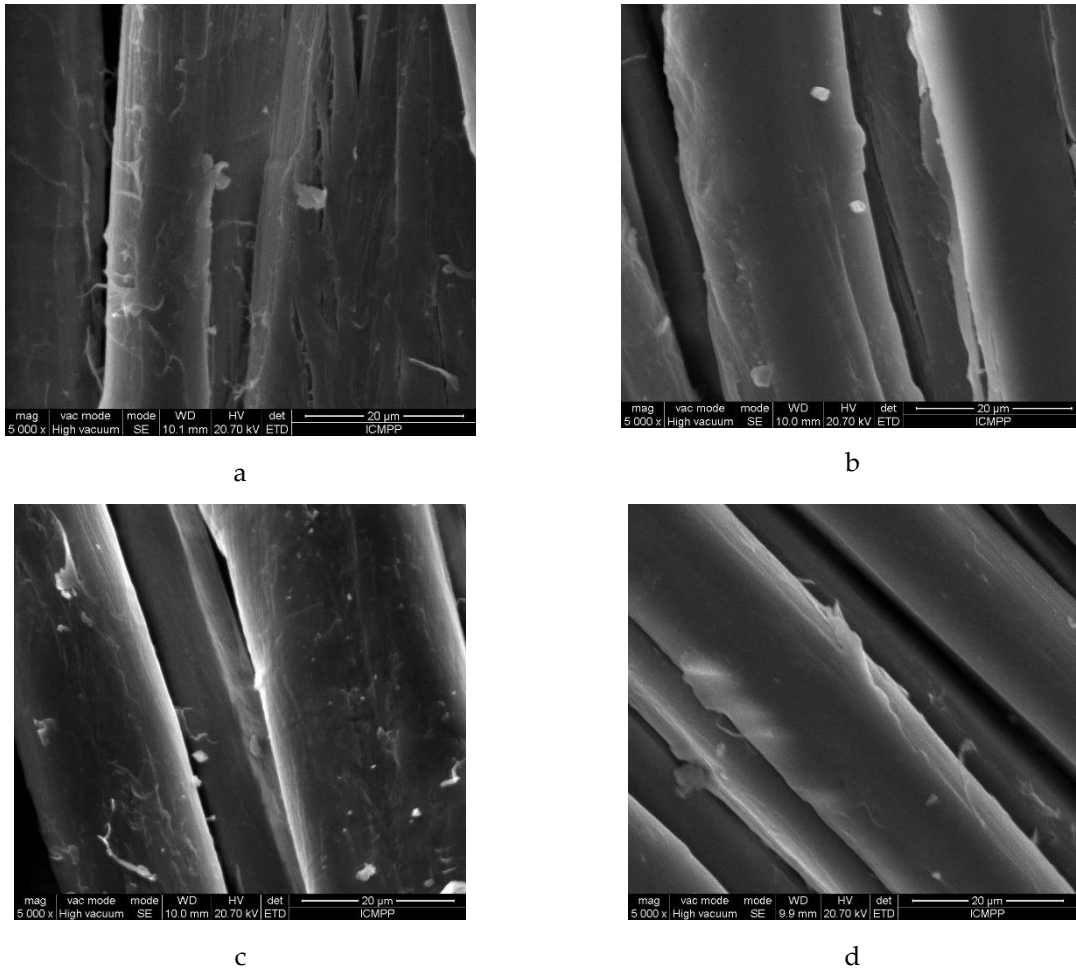

Fig. 4. XRD diffraction patterns for SEM micrographs of flax fibres (a) untreated (b) exposed to a 10 kGy gamma ray dose (c) exposed to hydrothermal conditions and (d) exposed to combined hydrothermal and gamma rays treatment.

Conclusions

Ongoing research performed to assess the impact of gamma-ray treatments on historical materials is essential in order to determine the lowest possible dose that provides decontamination with minor side effects within the CH objects. Studies on the radiation-induced degradation on cultural heritage items are related to the natural polymers composing the artifacts. This approach will lead to the proper selection of the maximum radiation dose allowed for the treatment, an indication that a proper gamma-rays decontamination process should be selected according to both the chemical and the physical properties of the materials to be exposed.

In case of the tested flax yarns, according to ATR-FTIR data the extent of chemical changes induced by dose-dependent radiolysis is seen to be depending upon the chemical structure of this lignocellulosic material. The secondary and tertiary levels in cellulose macromolecular structure, along with the formation of macro-radicals at high doses and cross-linking at low doses (up to 10 kGy) may lead to an apparent increase in cellulose crystallinity. X-ray diffraction showed that crystallinity changes are less obvious in case of gamma-rays exposure than the applied hydrothermal conditions (40°C, 60% R.H.). SEM images indicate no marked modification in flax fibres morphology.

Acknowledgements

Part of this work was supported by the Romanian Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding (UEFISCDI) through the project TEXLECONS – *Improvement of Occupational Environment Quality in Cultural Heritage Deposits. Validation of Gamma Irradiation Treatment of Textile and Leather Cultural Goods*, PN-II-PT-PCCA-2011-3-1742.

The authors thank Ph.D. Ghiocel Ioanid from 'Petru Poni' Institute of Macromolecular Chemistry in Iasi for SEM analysis.

References

- Baccaro, S., Carewska, M., Casieri, C., Cemmi, A., & Lepore A. (2013). Structure modifications and interaction with moisture in g-irradiated pure cellulose by thermal analysis and infrared spectroscopy. *Polymer Degradation and Stability*, 98, 2005–2010.
- Bilkova, L. (2012). Application of infrared spectroscopy and thermal analysis to the examination of the degradation of cotton fibers. *Polym. Degrad. Stab.*, 97, 35–39.
- Bodîrlău, R., Teacă, C.-A., & Spiridon, I. (2010). Influence of Ionic Liquid on Hydrolyzed Cellulose Material: FT-IR spectroscopy and TG-DTG-DSC analysis. *International Journal of Polym Anal. Charact.*, 15, 460–469.
- Burke, J. (1996). Anoxic microenvironments: a simple guide. *SPNHC Leaflets* 1(1), 1–4.
- Carter, D. J. & Walker, A. K. (1999). *Care and Conservation of Natural History Collections*. Oxford: Butterwoth Heinemann, 177–192.
- Ciolacu, D., Ciolacu, F., & Popa, VI. (2011). Amorphous cellulose – structure and characterization. *Cellulose Chem. Technol.*, 45(1–2), 13–21.
- Farkas, J., (2006). Irradiation for better foods. *Trends in Food Science & Technology*, 17(4), 148–152.
- Garside P., & Wyeth P. (2006). Polarised-ATR-FTIR characterisation of cellulosic fibres in relation to historic artifacts, *Restaurator*, 25 (4), 249–259.
- Gomes, C., Da Silva, P., Moreira, R.G., Castell-Perez, E., Ellis, E.A., & Pendleton, M. (2009). Understanding E. coli internalization in lettuce leaves for optimization of irradiation treatment. *International Journal of Food Microbiology*, 135(3), 238–247.
- Kasprzyk, H., & Wichlacz, K. (2004). Some aspects of estimation of the crystallinity of gamma radiation wood cellulose by FTIR spectroscopy and X-ray diffraction techniques. *Acta Sci. Pol. Silv. Colendar. Rat. INd. Lignar.*, 3(1), 73–84.
- Katušîn-Ražem, B., Ražem, D., & Braun, M., 2009. Irradiation treatment for the protection and conservation of cultural heritage artefacts in Croatia. *Radiation Physics and Chemistry* 78, 729–731.
- Kavkler, K., Gunde-Cimerman, N., Zalar, P., & Demsar, A. (2011). FTIR spectroscopy of biodegraded historical textiles. *Polymer Degradation and Stability*, 96, 574–580,
- Khan, F., Ahmad, S.R., & Kronfli, E. (2006). γ -Radiation Induced Changes in the Physical and Chemical Properties of Lignocellulose. *Biomacromolecules*, 7(8), 2303–2309.
- Magaudda, G. (2004). The recovery of biodeteriorated books and archive documents through gamma radiation: some considerations on the results achieved. *Journal of Cultural Heritage* 5, 113–118.
- Măluțan, Th. (2002). *Metode de analiză și caracterizare a celulozelor*, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” din Iași, (115 pp.).
- Măluțan, Th. (2005). Studiul modificărilor structurale ale ligninelor prin spectroscopie FTIR cu baleiaj de temperatură, *Celuloză și Hârtie*, 54(2), 34–38.
- Miller, R.B., (2003). Food irradiation using bremsstrahlung X-rays. *Radiation Physics and Chemistry* 68, 963–974

- Moise, I.V., Virgolici, M., Neguț, C.D., Manea, M., Alexandru, M., Trandafir, L., et al. (2012). Establishing the irradiation dose for paper decontamination. *Radiation Physics and Chemistry*, 81, 1045–1050.
- Nelson, M.L., & O'Connor, R.T. (1964). Relation of certain infrared bands to cellulose crystallinity and crystal lattice type. Part I. Spectra of lattice types I, II, III and of amorphous cellulose; Part II. A new infrared ratio for estimation of crystallinity in celluloses I and II, *J Appl Polym Sci*, 8, 1311–1341.
- Nguyen, H., Morgan, D.A.F., & Forwood, M.R. (2007). Sterilization of allograft bone: is 25 kGy the gold standard for gamma irradiation? *Cell and tissue banking*, 8(2), 81–91.
- Oh, S.Y., Yoo, D.I., Shin, Y., Kim, H.C, Kim, H.Y., Chung, Y.S., et al. (2005). Crystalline structure analysis of cellulose treated with sodium hydroxide and carbondioxide by means of X-ray diffraction and FTIR spectroscopy. *Carbohydr. Res.* 340, 2376–2391.
- Pinniger, D., & Winsor, P., 2004. Integrated pest management, A guide for museums, libraries and archives, Museum Libraries Archives (37 pp.).
- Popescu M-C, Popescu C-M, Lisa G, & Sakata Y (2011). Evaluation of morphological and chemical aspects of different wood species by spectroscopy and thermal methods. *J. Mol. Struct.* 988, 65–72.
- Rizzo, M.M., Machado, L.D.B., Borrelly, S.I., Sampa, M.H.O., Rela, P.R., Farah, J.P.S. et al. (2002). Effects of gamma-rays on a restored painting from the XVII-th century. *Rad. Phys. Chem.*, 63, 259–262,
- Rust, M. K., Daniel, Y., Druzik J. R., & Preusser, F. D. (1996). The feasibility of using modified atmospheres to control insect pests in museums. *Restaurator*, 17 (1), 43–60.
- Saha, A.K., Rath, P., & Bhatta, D. (2000). Influence of gamma-irradiation on jute yarn, *Indian Journal of Fibre & Textile Research*, 25(4), 271–276.
- Siroky, J., Benians, T.A.S., Russell, S.J., Bechtold, T., Knox, J.P., & Blackburn, R.S. (2012). Analysis of crystallinity changes in cellulose II polymers using carbohydrate-binding modules. *Carbohydrate Polym*, 89, 213–221.
- Spiridon, I., Teacă, C.-A., Bodîrlău, R. (2010). Structural changes evidenced by FTIR spectroscopy in cellulosic materials after pre-treatment with ionic liquid and enzymatic hydrolysis, *BioResources* 6(1), 400–413.
- Strang, T.J.K., Dawson, J. E., 1991. Controlling vertebrate pests in museums. *ICC Technical Bulletin*, no 13.
- Van der Sluijs, M.H.J., Church, J.S. (2013). The effect of quarantine-level gamma irradiation on cotton fibre and its subsequent textile processing performance. *Textile Research Journal*. 83(2), 197–207.
- Van Sumere, C.F. (1992). *Retting of flax*, in H.S.S. Sharma, C.F. Sumere (eds.) *The Biology and Processing of Flax*, M. Publications, Belfast, UK, 157–198.
- Winsor, P., Pinniger, D., Bacon, L., Child, B., Harris, K., Lauder, D., Phippard, J., Xavier-Rowe, A. (2011). *Integrated Pest Management for Collections Proceedings of 2011: A Pest Odyssey, 10 years later*. London: English Heritage, Swindon.
- *** Museums, galleries, archives and libraries, 2007. In: M.S. Owen (ed.), *ASHRAE Handbook – HVAC Applications* American Society of Heating, Refrigeration and Air-Conditioning Engineers, 21.1–21.23, ASHRAE Inc, Atlanta.

Nadir Eserlerin Zarar Görebilirliğini Azaltacak Bir Yaklaşım Olarak Dijitalleştirme

Dilek Özceylan Aubrecht

Sakarya Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, ozceylan@sakarya.edu.tr

Şeyma Akın

Sakarya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı, skocaman@sakarya.edu.tr

Erman Coşkun

Sakarya Üniversitesi İşletme Bölümü, ermanc@sakarya.edu.tr

Öz

Geçmiş yıllarda meydana gelen afetler sonucunda, yazma eserler ve bazı üniversite kütüphanelerinde yaşandığı gibi, kütüphanelerin ve sahip oldukları paha biçilmez koleksiyonların olası tehlikelere karşı ne denli zarar görebilir oldukları telafisi mümkün olmayan kayıplarla tecrübe edilmiştir. Kültürel belleğimizin zarar görmemesi, yok olup gitmemesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için özellikle nadir eserlerin, korunması ve saklanması gereken varlıklar olarak ele alınmaları kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu, ülke ve dünya mirasının korunabilmesi ve en iyi şekilde nesiller boyu varlığını sürdürülebilmesi için dikkate alınması gereken bir sorumluluktur. Bu sebeple çalışmada ilk olarak nadir eserler barındıran kütüphanelerin maruz kalabilecekleri afetlerden ötürü zarar görebilirlikleri değerlendirilmektedir. İkinci olarak, bu afetlerin olası etkilerine karşı zarar görebilirliklerini azaltmaya yönelik bir uygulama olarak, bu kütüphanelerde bulunan kaynakların dijitalleştirilmeleri önerilmekte ve dijitalleştirme ile ilgili konular tartışılmaktadır. Devamında, nadir eser barındıran kütüphane yöneticilerine ve çalışanlarına uygulanan; kütüphanelerde dijitalleştirme konusu üzerine bu kişilerin yaklaşımlarını ve afetlere karşı diğer zarar azaltıcı önlemlerle birlikte dijitalleştirme konusundaki tutum, görüş ve faaliyetlerini içeren anket sonuçlarına yer verilmektedir. Yapılan anket çalışması neticesinde; bu kütüphanelerde dijitalleştirmenin nasıl algılandığı, gerçekleştirilen dijitalleştirme çalışmalarının ne düzeyde olduğu, bu çalışmalarda karşılaşılan zorluklar, yapılan işbirlikleri, kaynakların korunmasına yönelik afet ve risk planlarının mevcut durumu, dijitalleştirmenin bu planlarda ne oranda yer aldığı konularına yönelik önemli bulgular elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kütüphane, kültürel miras, zarar görebilirlik, afet yönetimi, dijitalleştirme

Giriş

Afetler ne zaman meydana geleceği belli olmayan olaylardır. Afetlere karşı toplumların hazırlıklı olması gerekliliği, toplumların sahip oldukları değerleri için de geçerlidir. Özellikle toplumsal belleğimizi oluşturan, nesillerin bizlere bıraktığı bilimsel, kültürel ve tarihsel miraslar, afet risklerine maruz bırakılmamalıdır. Afetlere hazırlıklılık adına, kütüphanelerde ve müzelerde bulunan nadir eserleri koruma planlarına sahip olunması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Aksi takdirde meydana gelebilecek afetlerle verilecek kayıpların değeri çok fazla olacaktır. Nitekim ülkemizde geçtiğimiz yıl Galatasaray Üniversitesi Kütüphanesi'nde meydana gelen yangında, 2006 yılında Fatih Cami avlusunda bulunan kütüphanede restorasyon sırasında çıkan yangında, İstanbul'da nadir eser barındıran pek çok tarihi kütüphaneyi etkileyen 1999 Depremi'nde çeşitli kayıplar tecrübe edilmiştir.

Bu mekânlarda bulunan ve toplumsal belleğimizi oluşturan nadir eserler, sadece buldukları coğrafyamızda bizler için değil, uluslararası çevreler için de önemli kaynaklardır. Bu kaynakların özellikle deprem, yangın, sel gibi afetlere karşı korunabilmelerinin bir yolu dijitalleştirilmeleridir. Dijitalleştirmeye sağlanan koruma ile bu eserlere olası afetlerde meydana gelebilecek zararın, kaybın bir şekilde önlenmesi mümkün olabilecektir. Koleksiyonların zarar görme ve hatta yok olma ihtimaline karşı bir önlem olarak, teknoloji çağında teknolojinin sunduğu imkânlarla nadir eserlerin dijitalleştirilmesi çalışmalarına hız vermek ve bu eserleri gelecek nesillere aktarmak kütüphanelerin üstlenmesi gereken önemli görevlerdir. Bu sayede toplumsal belleğimizin zarar görme riskinin azaltılması, yok olup gitmemesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi mümkün olacaktır.

Bu bağlamda, kültürel mirasımızın yer aldığı kütüphaneler tarafından, sahip oldukları koleksiyonları olası afet zararlarına karşı korumak için dijitalleştirme çalışmalarını da içine alan afet planlarının oluşturulması ve bu planlar dâhilinde gerekli önlemlerin alınması amaçlanmalıdır. Bu doğrultuda bu çalışmada, ülkemizde nadir eser barındıran kütüphane çalışanlarına uygulanan anketle; bu çalışanların nadir eserlerin dijitalleştirilmeleri konusuna yaklaşımları ve afetlere karşı diğer zarar azaltıcı önlemlerle birlikte dijitalleştirme konusundaki faaliyetleri ortaya konulmak istenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, dijitalleştirilen; erişim kolaylığı ve koruma amacıyla kaynakların dijital ortama aktarılması, depolanması olarak algılandığı ve nadir eserlerin gelecek nesillere sorunsuz aktarılabilmesi için bir fırsat olduğu vurgulanmıştır. Ancak bu farkındalığa rağmen, ankete katılan kütüphanelerden dijitalleştirme çalışması yapanların sayısının 17 (%47) olduğu ve dijitalleştirilen kaynak miktarının henüz yeterli düzeyde olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca dijitalleştirme çalışmaları yapan kurumlarda asıl amacın kaynaklara erişimi kolaylaştırma olduğu, nadir eserlerin korunması konusunun ikinci planda kaldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda karşılaşılan zorlukların başında telif hakkı konusu gelmektedir. Bu sorunu teknik konularla ilgili yaşanan sorunlar, nitelikli personel eksikliği ve idari sorunlar takip etmektedir. Dijitalleştirme çalışmalarında kütüphaneler en çok donanım, personel ve maddi kaynak sağlama konularında işbirliklerinde bulduklarını ifade etmişlerdir. Kütüphanelerin %55'inde afet ve risk planlarının mevcut olduğu, ancak bunlardan sadece %50'si kaynakların korunmasına yönelik dijitalleşme konusunun bu planlarda yer aldığını ifade etmişlerdir. Yakın zamanda afet geçiren kurumların henüz bir afet yönetim planının olmaması ise ne yazık ki bu konuya verilen önemi ortaya koymaktadır.

Ülkemizde Nadir Eser Barındıran Kütüphanelerdeki Zarar Azaltma ve Toplumsal Belleğimizin Korunması Çalışmaları

Geçtiğimiz yıl Galatasaray Üniversitesi Kütüphanesi'nde meydana gelen yangında, kütüphanelerin ve sahip oldukları paha biçilmez koleksiyonların olası tehlikelere karşı ne denli zarar görebilir oldukları telafisi mümkün olmayan bir şekilde tecrübe edilmiştir. 1999'da yaşadığımız depremde ise, İstanbul'da bulunan ve sahip oldukları eşsiz eserlerle toplumsal mirasımızın önemli kısmını barındıran Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Beyazıt Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi ve Murat Molla Kütüphanesi zarar görmüştür. Bunlardan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, depremden sonra uzun süre kapalı kalmış, daha sonra 2003 yılında üniversite bünyesinde başka bir binada tekrar hizmete açılmış, 2006 yılında restore edilen binasının tamamlanmasıyla kitaplar eski mekânlarına dönebilmişlerdir (Nadir Eserler Kütüphanesi, 2014). Daha sonra 2010-2012 yılları arasında tekrar geçirdiği restorasyon sebebiyle, bu süre zarfında kütüphane hizmete kapanmıştır (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2012). Diğer yandan ağır hasar gören Millet Kütüphanesi'nin koleksiyonu Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne nakledilmiş ve 3 ay içinde burada hizmete açılmıştır. Kütüphanenin Feyziye Medresesi'ndeki binasında depremde meydana gelen hasarın tamiri çalışmalarının depremden 6 yıl sonra 2005'te halen devam ettiği görülmektedir (Tayş ve Ülker, 2005). Beyazıt Kütüphanesi'nin tarihi binası ise 1999 Depremi'nden bu yana onarım beklemektedir (Beyazıt Devlet Kütüphanesi, 2014).

Aynı şekilde Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi de depremde gördüğü hasardan dolayı kapalıdır ve koleksiyonu Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ndedir (Ragıp Paşa Kütüphanesi, 2014). Murat Molla Kütüphanesi'nin de benzer şekilde depremde gördüğü hasar nedeniyle koleksiyonu Süleymaniye'ye aktarılmıştır ("Murat Molla Kütüphanesi", 2014). Son olarak, geçtiğimiz yıl Osmanlı Arşivleri'nin, Osmanlı Arşiv kayıtlarına göre yağışlardan dolayı risk taşıyan bölgelere bina inşa edilmemesi için ciddi uyarılarda bulunulan alanlardan biri olan Kâğıthane'ye taşınması, ciddi tartışmalara neden olmuştur (Söylemez, 2009). Maalesef geçtiğimiz aylarda meydana gelen yağışlar neticesinde, Kâğıthane'de yapılan yeni arşiv binasında bulunan belgelerin kısmen zarar gördüğü araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir.

Türkiye'de kültürel mirasın afetlere karşı korunmasına ve mevcut zarar görülebilirliklerinin azaltılmasına yönelik olarak yapılan çalışmalara bakıldığında; genellikle yazılı olmanın ötesine gidemeyen uygulamada pek geçerliliği olmayan afet hazırlık planları ya da çeşitli yangın tatbikat planları göze çarpmaktadır. Diğer taraftan, ülkemizde deprem riskinin yüksek olması nedeniyle, depremler ve depremlere karşı bu miras içinde barındıran binaların yapısal (Erdik, Durukal, Ertürk ve Sungay, 2010) ve yapısal olmayan deprem risklerinin azaltılması (Durukal, Erdik, Sungay, Türkmen ve Harmandar, 2008) çalışmaları mevcuttur. Hâlbuki depremler dışında kütüphanelerin maruz kalabileceği başka afetlerin de mevcut olduğu unutulmamalıdır. Özellikle yangınlar, depremlerin hemen akabinde meydana gelme riski yüksek olan ikincil afetlerin başındadır. Bu nedenle, sadece deprem ya da yapısal sorunlara odaklanmak yerine, kütüphanelere zarar verebilecek diğer afet türleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Diğer yandan nadir eserlerin korunması ya da bu eserlere erişimi kolaylaştırma adına envanterlerin dijital ortama aktarılması çalışmaları da gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Millet Kütüphanesi (Millet Yazma Eser Kütüphanesi, 2014), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Bezirci, Bostancı ve Gürel, 2012), Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu (Marmara Üniversitesi Dijital Nadir Eserler Koleksiyonu, 2014), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda (Atatürk Kitaplığı, 2014) dijitalleştirme projeleri gerçekleştirilmektedir. Bu sayılanların yanı sıra Milli Kütüphane'nin yürüttüğü çalışmalar da örnek gösterilebilir. Milli Kütüphane koleksiyonunda bulunan 26700 cilt yazma eserden yaklaşık 25200 cildinin dijital ortama aktarılması tamamlanmıştır. Bu yazmalara ait dijital ortama aktarılan sayfa sayısı da yaklaşık 3525000 poza ulaşmıştır. 1100 adet sesli kaset kitaptan 387 adedi dijital ortama aktarılmıştır (Yılmaz, 2011). Ayrıca otuz üç Avrupa ülkesinin yaklaşık 24 milyon dijital kaynakla içerisinde yer aldığı Europeana Projesi'ne Türkiye kaynaklı ilk katkı Şubat 2012'de gerçekleşmiş ve el yazması, ferman, berat gibi belgelerden oluşan yaklaşık 50.000 kayıt Europeana'ya aktarılmıştır (Yılmaz, Külcü, Ünal ve Çakmak, 2012). Ancak yukarıda kısaca verilen örnekler dışında Türkiye'de bulunan diğer kurum ve kuruluşlar, üniversiteler ve vakıflar, bünyelerindeki koleksiyonları dijitalleştirme projeleri geliştirmeye devam etmekle birlikte, bunların daha çok bireysel çalışmalarla sınırlı kaldığı, bu çalışmaların afetlere karşı zarar azaltma planlarıyla paralellik göstermediği, ortak bütünsel bir platformda bu eserlerin erişimini kolaylaştıracak şekilde kullanıcılara sunulmadığı gözlenmektedir.

Nadir Eserlerin Dijitalleştirilmesi

Dijitalleştirme Kavramı: Dijitalleştirme çalışmaları, 1990'lı yıllarda başlamış olup, basılı kaynaklar için uzun, süreli koruma, saklama ve erişim ihtiyaçları doğrultusunda yaygınlaşmıştır (Pandey ve Misra, 2014; Yılmaz, Külcü, Ünal ve Çakmak 2012; Evens ve Hautteck, 2011; Lopatin, 2006). Yani dijitalleştirme bir yönüyle fiziksel bozulma, güvenlik ve doğal afetler sebebiyle "koruma" ve "saklama" hizmeti sunarken; diğer yandan hız, geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşma ve araştırma potansiyeli artırması sebebiyle "erişim" hizmeti sunmaktadır. Esasen dijitalleştirme; koleksiyonun yıpranmasını engellemek için korumaya yönelik, yüksek erişim talebinin mevcut olduğu durumlarda bilginin yaygınlaştırılmasına yönelik ve nadir eserlerin korunmasına yönelik arşivsel amaçlar doğrultusunda

yapılmaktadır (Connaway, O'Neill, Prabha, 2006; Ataman ve Yalvaç, 2004). Bu çalışmada üzerinde özellikle durulan genel koleksiyonların korunması ve bu koleksiyonlara erişimin kolaylaştırılmasından ziyade, taşıdıkları değer dolayısıyla nadir eserlerin korunması ve bu eserlere daha kolay erişimin sağlanması konusudur.

Dijitalleştirme kavramı; elektronik sistemlerce algılanamayan yapılandırılmamış biçimdeki bilginin, elektronik ortamca algılanabilecek yapılandırılmış şekle dönüştürülmesi işlemi (Külcü, 2010) olarak tanımlanabilir. Tarama teknolojilerindeki gelişmeler ve bilişim teknolojilerinin katkısıyla, eserlerin orijinal renkleriyle bilgisayar ortamına aktarılabilmesi ve kullanıcılar tarafından zaman ve mekândan bağımsız görüntülenebilmesi dijitalleştirmenin mümkün kıldığı imkânlardır. Elektronik ortama aktarılan ve kullanıma sunulan kaynaklar, erişim açısından bakıldığında kullanıcıları etkin ve daha hızlı erişim olanağına kavuşmuştur. Zaman ve mekân sınırlamasının ortadan kalkması kullanıcıların araştırma, koleksiyonların ise araştırılma ve erişilme potansiyelini arttırmaktadır. Bu teknolojik gelişmeler ışığında yapılan dijitalleştirme ile her geçen gün daha fazla sayıda kültür ve eğitim kaynakları dijital formatta üretilmekte ve bu kaynaklara internet üzerinden erişim sağlanabilmektedir. Hem kaynakların zarar görme riskinin azalması, hem de insanların bilgiye erişim yöntemlerinin değişmesi ile geleneksel kütüphane anlayışı da değişmekte ve kütüphaneler artık dijital kütüphane olarak da anılmaktadır (Küçük ve Soydal, 2003).

Dijital Koruma: Dijital koruma; bir dizi yönetim süreçleri ve faaliyetleri içerir (Evens ve Hauttekck, 2011). Dijitalleştirme işlemlerinde etkin bir proje yönetimi için önce; projenin bütçesinin, çalışmayı kimlerin yürüteceğinin, çalışmanın iş akışlarının nasıl olacağını, teknik detayların ve proje süresinin belirlenmesi gerekmektedir (Lopatin, 2006). Faaliyetler kısmına gelindiğinde ise; öncelikle dijitalleştirilecek içeriğin seçimi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında önerilen, kütüphanelerin sahip oldukları nadir eserleri, özellikle bu eserlerin afetlerden dolayı zarar görebilirliklerini azaltacak ve bu eserlere erişimi kolaylaştıracak bir yaklaşım olarak dijitalleştirmeleridir. Materyalin türüne ve içerdiği formata göre doğru teknoloji seçimi yapılması, kaliteli bir dijitalleştirme için gereklidir (Bezirci, Bostancı ve Gürel, 2012).

Şekil 1. Dijitalleştirme Proje Süreci (Ergün, 2007; Küçük ve Soydal, 2003)

Uygun teknoloji seçildikten sonra, materyalin dijitalleştirme işlemi için hazırlanmasının ardından, materyalin elektronik ortama aktarılması işlemi gerçekleştirilir. Bu aşamada dijitalleştirilen materyalin kalitesi gözden geçirilmeli, varsa sorunlar giderilmelidir. Kaynakların dijitalleştirilmesi sürecinin önemli aşamalarından biri de metadata (üst veri) oluşturmaktır. Metadata oluşturmak, dijital objelerin kullanıcılar tarafından bulunabilmesi için, bu objelerin tanımlanması, sınıflanması ve organizasyonudur (Pandey ve Misra, 2014; Evens ve Hauttekck, 2011; Duval, Hodgins, Sutton ve Weibel, 2002). Metadata oluşturulurken kullanılan mevcut standartlar (Dublin Core, MARC, MODS, METS gibi) göz önünde bulundurulmalıdır. Öte yandan geliştirilen sistem diğer sistemlerle beraber çalışabilirliği desteklemeli yani iletişim kurabilmelidir (Lopatin, 2006). Saklama aşaması ise dijital materyalin doğru bir şekilde isimlendirilmesi ve uygun bir ortama kaydedilmesidir. Tüm bu aşamalardan sonra dijitalleştirilen kaynakların kullanıcıya sunumu sağlanır.

Dijitalleştirmede Karşılaşılan Zorluklar: Dijitalleştirme süreci uzun ve karmaşık bir süreç olduğu için kütüphaneler için birtakım zorlukları da mevcuttur. Dijitalleştirme üzerine yapılan çalışmalar; hazırlık aşamasından, uygulama aşamasına ve saklama koşulları belirlemekten, kullanıcıya sunma şekline kadar ayrıntılı ve oldukça külfetli işlemler olduğundan (Darçın, 2010); zaman, emek ve oldukça yüksek

maliyet gerektiren çalışmalardır. Ayrıca bu çalışmaların yapılacağı kurumun teknik altyapısının uygunluğu, hizmet verilecek kullanıcı profili ve ihtiyaçları gibi faktörler de göz önünde bulundurulması gereken diğer önemli faktörlerdir. Bu bağlamda, yüksek fiyatlı teknik altyapı, deneyimli personel ihtiyacı, telif haklarına uygun bir dijitalleştirme, kalite ve standartlara uygunluk, strateji geliştirme gibi gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Bu gereksinimler düşünüldüğünde, dijitalleştirme külfetli gibi görünse de, uzun vadede getirisi fazla olan bir uygulamadır. Tüm bu sayılanların yanında dijitalleştirme süreçlerinde karşılaşılan başka zorluklar da mevcuttur. Bunlar üst düzey yöneticilerin muhafazakâr tutumları ve olumsuz bürokratik refleksleri, telif haklarına ilişkin yetersiz bilgidен kaynaklanan duyarlılıklar, özellikle bellek kurumları açısından uluslararası bakış açısı zayıflığı ve farkındalık eksikliği, kurumlar arasında dijitalleştirme konusundaki iletişim ve işbirliği eksikliği, Türkiye’de dijitalleştirme çabalarına liderlik edecek ulusal bir kurumun olmayışı (Yılmaz, Külçü, Ünal ve Çakmak, 2012) gibi durumlardır. Ayrıca dijitalleştirme çalışmalarının belli standartlar doğrultusunda yapılmaması durumunda, diğer kütüphaneler ile işbirliği yapılamaması ve sürekli değişen teknolojiye adapte olunamaması gibi sorunlar da yaşanabilmektedir (Küçük ve Soydal, 2003).

Uygulama: Kütüphane Çalışanlarının Afetlerden Zarar Görebilirlik Konusuna ve Dijitalleştirmeye Bakışı

Kütüphanelerin sahip olduğu nadir eser koleksiyonlarını korumak ve gelecek nesillere aktarmak gibi nedenlerle gerçekleştirilmeye başlanan dijitalleştirme projeleri, Dünya’da ve Türkiye’de oldukça hız kazanmıştır. Bu çalışmalar kolay olmamakla birlikte, toplumsal belleğin korunabilmesi ve nesiller boyu yaşatılabilmesi adına önemli projelerdir. Dijitalleştirme konusunun teorik olarak incelenmesi ve gerekliliğinin ve zorluklarının literatür yardımıyla açıklanmasından sonra, ülkemizde nadir eser barındıran kütüphanelerde çalışan personel ve yöneticilere, dijitalleştirme konusunda varsa faaliyetleri, bu konuya yaklaşımları ve afetlere karşı zarar azaltmaya yönelik bir önlem olarak dijitalleştirme konusundaki tutum, görüş ve faaliyetleri anket aracılığıyla sorulmuştur.

Çalışmanın kapsamına nadir eser barındıran üniversite, halk ve kurum kütüphaneleri dâhil edilmiştir. Türkiye’de nadir eser koleksiyonuna sahip olan 67 adet kütüphane belirlenmiş ve anket bu kurumların resmi iletişim adreslerine elektronik posta yoluyla ve Türkiye Kütüphaneciler Tartışma Listesi (kutup-1) aracılığı ile liste üyelerine ulaştırılmıştır. Ankete 41 adet geri dönüş olmuş, bunlardan bazılarının cevaplarında gözlemlenen eksikler ve tutarsızlıklar nedeniyle 5 anket elenmiş ve geriye 36 anket kalmıştır. Sonuç olarak analizler 36 anket üzerinden yapılmıştır. Özellikle geniş nadir eser koleksiyonlarına sahip kurumlardan cevapların eksik ya da hiç gelmemesi durumuyla karşılaşmış ve geri dönüş olmayan kurumlara telefonla tekrar ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kurumların bazıları geri dönüş yaparken, maalesef koleksiyonlarında önemli eserler barındıran ve hatta afet deneyimi olan bazı kurumlardan bu çalışma sürerken (4 ay boyunca) yanıt alınamamıştır. Bu durum sahip olunan koleksiyona ve yapılan göreve rağmen, bu kurum çalışanlarının çalışılan konuya yani özellikle afetler ve meydana getirebilecekleri zarar hususuna ilgisizlikleri, işbirliğine açık olmamaları, çalışanların güncel gelişmeleri ve teknolojiyi yakından takip etmedikleri veya yeniliklere açık olmadıkları gibi ihtimalleri akıllara getirmektedir.

Kütüphane çalışanlarına uygulanan anket 3 bölüm ve toplam 24 sorudan oluşmaktadır. İlk bölümde çalışılan kurum, çalışanın eğitim durumu ve unvanı hakkında sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise, dijitalleştirme algısı, dijitalleştirme amacıyla gerçekleştirilen çalışmaların düzeyi, karşılaşılan zorluklar ve gerçekleştirilen işbirlikleri ile ilgili konularda detaylı sorular bulunmaktadır. Anketin son bölümünde ise, kütüphanelerin sahip olduğu kaynakları korumasına yönelik afet ve risk yönetimi planları ve bu planlarda dijitalleştirme çalışmalarının mevcudiyetine yönelik sorular yer almaktadır. Hazırlanan anket Limesurvey® yazılımı kullanılarak çevrimiçi ortamda kütüphane çalışanlarına iletilmiş ve her kurumdan konu ile ilgili bir kişi tarafından cevaplanmıştır. Anket 17 hafta boyunca erişime açık bırakılmıştır.

Bulgular ve Değerlendirme

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı başta Milli Kütüphane olmak üzere 14 halk ve 13 yazma eser kütüphanesi, 10 kurum kütüphanesi ve yaklaşık 30 üniversite kütüphanesiyle toplam 67 adet nadir

eser barındıran kütüphane belirlenmiştir. Bunlardan 3 kütüphanenin e-mail adresleri geçersiz çıkmış ya da e-mail adreslerine ulaşamamıştır. Nadir eser koleksiyonuna sahip 64 kütüphaneye gönderilen ankete 41 kütüphaneden geri dönüş (%64) olmuş, ancak eksik bilgi ve gözlemlenen tutarsızlıklar tespit edilen 5 anket elenmiş ve tüm bunların sonucunda geriye 36 adet geçerli ve kullanılabilir anket kalmıştır. Dolayısı ile ankete sağlıklı geri dönüş oranının %56 olduğu söylenebilir. Bu 36 kütüphaneden 6 tanesi kurum, 3 tanesi halk, 26 tanesi üniversite ve 1 tanesi de yazma eser kütüphanesidir. Ancak genel katılımın yüksek olmasına rağmen, geçmiş dönemlerde afet geçirmiş, kısmen veya büyük oranda zarar görmüş kütüphanelerin bazılarında cevap gelmemesi üzücü ve kaygı vericidir. Aşağıdaki tabloda, ankete yanıt veren kurumlardan dijitalleştirme çalışması yapan, dijitalleştirme çalışması planı olan, dijitalleştirme yapmayan ve ankete yanıt vermeyen kütüphanelerin listesi görülmektedir.

Tablo 1. Anket Yanıtlarına Göre Kurumların Özet Tablosu (* E-postalarına ulaşamayan kurumlar)

Dijitalleştirme Yapan Kurumlar (17)		
Anadolu Üniv. Küt.	Ankara Üniv. Küt.	Atatürk Üniv. Küt.
Boğaziçi Üniv. Küt.	Çanakkale 18 Mart Üniv. Küt.	Deniz Müzesi Komutanlığı Deniz İhtisas Küt.
Dokuz Eylül Üniv. Küt.	İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Atatürk Kitaplığı	İstanbul Üniv. Küt.
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv. Küt.	Karadeniz Teknik Üniv. Küt.	Koç Üniv. Küt.
Milli Kütüphane	Marmara Üniv. Küt.	Süleymaniye Yazma Eser Küt.
TBMM Kütüphanesi	Türk Dil Kurumu	
Dijitalleştirme Planı Olan Kurumlar (9)		
Abant İzzet Baysal Üniv.Küt.	Başkent Üniv.Küt.	Dicle Üniv.Küt.
İnönü Üniv.Küt.	İzmir Katip Çelebi Üniv. Küt.	Manisa İl Halk Küt.
Ondokuz Mayıs Üniv.Küt.	Orta Doğu Teknik Üniv. Küt.	Sakarya Üniv. Küt.
Dijitalleştirme Yapmayan Kurumlar (10)		
Adnan Ötügen İl Halk Küt.	Bahçeşehir Üniv. Küt.	Bilkent Üniv. Küt.
Galatasaray Üniv. Küt.	Gazi Üniv. Küt.	İslam Araştırmaları Merkezi
İstanbul Teknik Üniv. Küt.	Mehmet Akif Ersoy Üniv. Küt.	Nevşehir İl Halk Küt.
Trakya Üniv. Küt.		
Anketi Cevaplamayan Kurumlar (31)		
Amasya Beyazıt İl Halk Küt.	Atıf Efendi Yazma Eser Küt.	Balıkesir İl Halk Küt.
Beyazıt Devlet Küt.	Bölge Yazma Eser Küt. (Konya)	Burdur İl Halk Kütüphanesi*
Erzurum İl Halk Küt.	Hacettepe Üniv.Küt.	Hacıbektaş İlçe Halk Küt.
Hasan Paşa İl Halk Küt.	IRCICA (İslam Tarih, Sanat ve Kültür araştırma Merkezi)	İnebey Yazma Eser Küt.
İskilip İlçe Halk Küt.*	Kastamonu İl Halk Küt.	Kayseri İl Halk Küt.*
Köprülü Yazma Eser Küt.	Millet Yazma Eser Küt.	Mimar Sinan Üniv. Küt.
Ragıp Paşa Yazma Eser Küt.	Raşit Efendi Yazma Eser Küt.	Sabancı Üniv.Küt.
Selçuk Üniv.Küt.	Selimiye Yazma Eser Küt.	Topkapı Sarayı Müzesi Küt.
Trabzon İl Halk Küt.	Türk Tarih Kurumu	Türk ve İslam Eserleri Müzesi
Vahid Paşa İl Halk Küt.	Yusuf Ağa Yazma Eser Küt.	Ziya Bey Yazma Eser Küt.
Ziya Gökalp Yazma Eser Küt.		

Ankette ilgilendiğimiz ilk konu “dijitalleştirme/sayıslaştırma kavramı”nı katılımcıların nasıl tanımladığı idi. Verilen cevaplarda ön plana çıkan unsurlar incelenip, derlendiğinde dijitalleştirmenin; “Erişim kolaylığı ve kaynakların korunmasını sağlamak amacıyla kaynakların elektronik/dijital ortama aktarılması, depolanması, elektronik ortamda kaynağın nitelendirilmesi - indekslenmesi, miras olarak kabul edeceğimiz yok olmaya yüz tutmuş değerli eserlerin ve arşiv belgelerinin sayıslaştırarak daha uzun ömürlü olmalarının sağlanması, gelecek kuşaklara sorunsuz aktarılması adına önemli bir faaliyet”

olarak tanımlandığı söylenebilir. Yapılan tanımlarda ayrıca, dijitalleştirmenin kütüphaneler için iş yükünün azaltılabilmesi açısından bir fırsat olduğu da vurgulanmaktadır.

Cevap alınan 36 adet nadir eser barındıran kütüphaneden 11 üniversite, 5 kurum ve 1 yazma eser kütüphanesi olmak üzere, toplam 17 kütüphanede “dijitalleştirme” yapılmaktadır. Dijitalleştirme çalışması yürüten kütüphanelerin kuruluş tarihlerine bakıldığında, oldukça köklü kurumlar olduğu ve dijitalleştirme çalışmalarına başlama tarihlerinin değişkenlik göstermekle birlikte, genellikle 2009-2011 döneminde olduğu gözlemlenmektedir. Dijitalleştirme çalışmasına 1998 yılında başlayan Atatürk Kitaplığı ile, 2003 yılında başlayan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, diğer kütüphanelere örnek olmuş ve deneyimlerini diğer kütüphanelerle paylaşmış köklü kurumlardır. Dijitalleştirme çalışması yapmayan kütüphaneler arasından 8 üniversite (Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi) ve 1 (Manisa İl Halk Kütüphanesi) halk kütüphanesinin de ileriye dönük planları olduğu görülmüştür.

Anketin bir başka sorusu “dijitalleştirme nedenleri” ile ilgili olan sorudur. Katılımcıların bu soruya cevapları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Dijitalleştirme Yapan Kurumların Türüne Göre Dijitalleştirme Nedenleri (N=17)

	Üniversite	Kurum	Yazma Eser	Toplam
Koruma	8	4	1	13
Yedekleme	9	3	-	12
Erişimi kolaylaştırma	11	5	1	17
Maliyet azaltma	1	2	-	3
Diğer	1	-	-	1

Kütüphanelerin dijitalleştirme çalışmaları yapmalarının nedenlerine bakıldığında ilk sırada “erişimi kolaylaştırma”, ikinci sırada “yedekleme” ve üçüncü sırada “koruma” gelmektedir. Bu durum, dijitalleştirme çalışmaları yapan kütüphanelerde asıl motivasyonun erişimi kolaylaştırma olduğunu, nadir eserlerin korunması konusunun ise daha sonra geldiğini göstermektedir.

Çalışmanın önemli araştırma sorularından biri de, kütüphanelerin “afet ve risk yönetim planları” açısından durumlarının incelenmesi ve kütüphanelerde dijitalleştirme konusunun afet ve risk planlarında yer alıp almadığının tespit edilmesiydi. Anketi cevaplayan kütüphanelerin 20’sinde (%55) afet ve risk yönetim planı bulunmaktadır. Plana sahip olanlar arasından ise sadece 10 kütüphane dijitalleştirme konusunu afet ve risk yönetimi planına dâhil etmiştir. Öte yandan kurumlarda yangın alarm sistemleri kurma, binaların depreme dayanaklılığını sağlama, personeli bilgilendirmek adına düzenli toplantılar yapma, yapısal olmayan tehlikelerin azaltılması (YOTA), arama kurtarma ve afet yönetimi eğitimleri düzenleme gibi çalışmalar da mevcuttur. Ancak bu yukarıda sayılan olumlu örneklerin yetersiz olduğu görülmektedir. Yakın zamanda afet geçiren kurumların hala bir afet yönetim planlarının olmaması, ne yazık ki bu konuya verilen önemi ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Kurum Türlerine Göre Afet Ve Risk Yönetimi Planı Mevcudiyeti

	Afet Risk Yönetim Planı (N=36)	Plan-Dijitalleştirme (N=20)
Üniversite Kütüphanesi	14	6
Halk Kütüphanesi	1	-
Kurum Kütüphanesi	4	3
Yazma Eser Kütüphanesi	1	1
Toplam	20	10

Dijital koleksiyonu bulunan kütüphanelerin bu “koleksiyona erişim imkânları” ile ilgili soruya verilen cevaplarda 10 kütüphanenin dijital koleksiyonlarının erişime açık olduğu, 5’inin kısmen açık olduğu ve 1’inin ise erişime açık olmadığı belirtilmiştir. Anketi cevaplandıran bir kurumda dijitalleştirme çalışması henüz tamamlanmadığından değerlendirme dışı bırakılmıştır. Koleksiyonların erişime açık olmamasının ya da kısmen açık olmasının nedenleri arasında “telif hakları” konusu ilk sırada gelmektedir. Diğer nedenler arasında ise; kurumların henüz teknik altyapılarının hazır olmaması (son kullanıcıya hizmet verecek arayüzün henüz olmaması), altyapı çalışmalarının devam etmesi ve kurum politikası gereği gibi ifadeler sıralanmıştır. Dijital koleksiyonu erişime açık olan kütüphanelerde, erişim koşulları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Koleksiyona Erişim Koşulları

Erişim Koşulları	Dijital koleksiyonunuz erişime açık mı?		
	Evet	Hayır	Kısmen
Sadece kütüphane içinde izin verilen kullanıcılar erişebilir	-	1	2
İnternet üzerinden izinli kullanıcılar sınırlı erişebilir	3	-	4
İnternet üzerinden tüm kullanıcılar sınırlı erişebilir	4	-	1
Ücret mukabilinde tüm kullanıcılar erişebilir	3	-	1

Dijitalleştirme çalışması yapan kütüphanelerde, “dijitalleştirilen kaynak miktarı” sorulduğunda, 9 kütüphanenin % 10’dan az, 3’ünün %10-25 arası, 2’sinin %51-75 arası, 1’inin ise %75’ten fazla dijitalleştirme yaptıkları görülmektedir. Kurum türüne göre oranlar ise Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Kurum Türlerine Göre Dijitalleştirilen Kaynak Miktarı (N=17)

	Üniversite	Kurum	Yazma Eser	Toplam
% 10’dan az	7	2	-	9
% 10-25 arası	2	3	-	5
% 51-75 arası	2	-	-	2
% 75’ten fazlası	-	-	1	1

Koleksiyonlarında nadir eser barındıran bu kütüphanelerde dijitalleştirme çalışmalarının daha çok “nadir eserler” için yapıldığı, ancak bunun yanında diğer koleksiyonların (tez, üniversite yayınları, dergileri, kurum yayınları vs.) da dijitalleştirildiği görülmektedir.

Tablo 6. Kurum Türlerine Göre Dijitalleştirilen Kaynak Türleri (N=17)

	Üniversite	Kurum	Yazma Eser	Toplam
Nadir Eser	6	5	1	12
Diğer (Tez, dergi vb.)	4	-	-	4
Genel Koleksiyon/Nadir Eser	1	-	-	1

“Dijitalleştirmenin hangi kaynaklarla yapıldığı” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, dijitalleştirme yapan kütüphanelerde dijitalleştirme çalışmalarının kurumların “kendi imkânları”nın yanı sıra, “dışarıdan hizmet alarak”, “diğer kurumlarla işbirliği yaparak” veya “kalkınma ajanslarına proje hazırlayarak” yürütüldüğü görülmüştür. Dijitalleştirme yapan kütüphaneler Milli Kütüphane, Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi önemli kurumlar ile işbirliği yapmışlardır. Bunlara ek olarak iş birliği konusunda özel şirketleri tercih eden kurumlar da mevcuttur. Kütüphanelerde “işbirliği kapsamında” hangi konularda destek alındığına bakıldığında ise, “donanım sağlama” çoğunlukta olmakla birlikte, “personel” ve “mali kaynak sağlama”yı tercih eden kurumlar da olmuştur.

Ankette, yapılan dijitalleştirme çalışmalarındaki eserlerin, “ortak bir platform” altında toplanması ve bu platformdan paylaşılması veya hizmete sunulmasıyla ilgili konuya da yer verilmiştir. Bu bölümde

kütüphanecilerin konuya nasıl baktıkları sorularak, konu üzerinde farkındalık oluşturulması ve olumsuz bakış açılarının altındaki nedenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda elde edilen verilere göre, dijitalleştirme yapan 17 kurumdan 3 tanesi bu soruyu yanıtızsız bırakmıştır. 12 tanesi ortak platform fikrine olumlu yanıt vermiş, 2 tanesi ise olumsuz yaklaşmıştır. Olumsuz yaklaşıma neden olarak “telif hakları” öne sürülmüştür. Kurum türüne göre ortak platform sorusuna verilen cevaplar Tablo 7’de gösterilmiştir. Tabloya göre, üniversite kütüphanelerinin bu konuya daha sıcak baktıkları görülmüştür. Bu duruma, son zamanlarda gündemde olan açık erişim konusunun etkisi olduğu söylenebilir. Soruyu yanıtızsız bırakan katılımcıların kurum kütüphanesi olması sebebiyle, bağlı olduğu yönetimin görüşü veya kurum politikası gibi sebeplerden dolayı çekimser davrandığı sonucuna varılabilir.

Tablo 7. Kurum Türlerine Göre Ortak Platformda Kaynakların Erişime Açılması (N=14)

	Dijital koleksiyonun ortak bir platformda erişime açılması	
	Evet	Hayır
Üniversite Kütüphanesi	9	1
Kurum Kütüphanesi	3	1

Son olarak dijitalleştirme çalışmaları yapılırken “karşılaşılan sorunlar” arasında “telif hakları” konusu en fazla karşılaşılan sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunu “teknik konularla ilgili yaşanan sorunlar” takip etmektedir. “Nitelikli personel” ve “idari (yönetim)” konusu ise, kurumlarda karşılaşılan diğer sorunlardır.

Sonuç ve Öneriler

Kütüphanelerin sahip olduğu paha biçilmez eserlerin afetler ve diğer nedenlerle yok olması veya onarılamaz şekilde zarar görmeleri, dijitalleştirme kavramının önemini ve bu hususta duyulan ihtiyacı açıkça ortaya çıkarmıştır. Ancak kültürel belleğimizi barındıran bu kütüphanelerin bazılarında afet planlarının dahi olmadığı ya da olan afet planlarında bu kaynakların zarar görebilirliğini azaltacak bir yaklaşım olarak dijitalleştirme ile korumanın yer almadığı görülmektedir. Ayrıca halen bu kurumlarda gereken boyutta dijitalleştirme çalışmaları yapılmadığı da ayrı bir gerçektir. Dijitalleştirme çalışmalarının kurumlar için ciddi zorluklarının olduğu açıktır. Farklı türlerdeki kaynakların dijitalleştirilebilmesi için gereken çeşitli donanım sahipliği konusu, ekonomik imkânsızlıklar, dijitalleştirme konusunda çalışabilecek nitelikli eleman eksikliği, kalite standartlarının sağlanabilmesi, telif hakları konusu, yöneticilerin çekimserliği gibi nedenler, kültürel mirasımızın dijitalleştirilmeleri önünde duran en büyük engellerdir. Yasal ve teknik alt yapının hazır olmaması, işbirliği sağlanacak ve çalışmalara liderlik edebilecek bir kurumun olmaması gibi nedenlerden ötürü dijitalleştirme çalışmaları sayıca oldukça az ve kurumların kendi çabaları ile gerçekleşmektedir. Bu tip çalışmaların kurumlara bırakılmak yerine, bir üst kurum tarafından desteklenip, projelendirilmesi halinde nadir eserlerin dijitalleştirilmesi çalışmalarının ivme kazanacağı şüphesizdir. Ancak bu farkındalığın oluşması ve gereken işbirliklerinin sağlanması ile bu miras korunabilir ve gelecek nesillere aktarılabilir. Ayrıca ortak bir platformda, ortak geliştirilen standartlar ile kütüphanelerin sahip oldukları eserler paylaşılabilir ve kullanıcıların erişimine açılabilir. Böyle bir platform, kurumların dijitalleştirme sürecinde karşılaştıkları problemleri büyük oranda çözmelerine de imkân sağlayabilir.

Teşekkür

Paha biçilmez kültür miraslarının zarar görebilirliğini önemseyerek, cevaplarıyla katkıda bulunan kişi ve kuruluşlara içtenlikle teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Ataman, B. K. ve Yalvaç, M. (2004). *Aysel Yontar armağanı* [Elektronik versiyon]. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi. 16.02.2014 tarihinde <http://www.beyaz.net/tr/arsiv-ve-dys/makaleler/bekir-kemal-ataman/arsivlerde-ve-kutuphanelerde-sayisallastirma.html> adresinden erişildi.
- Atatürk Kitaplığı*. (2014, 19 Temmuz). 19.07.2014 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Web sitesinden erişildi: <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php>
- Bezirci, P. D., Bostancı, E., ve Gürel, N. (2012). Nadir eserlerin dijitalleştirilmesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserleri Dijitalleştirme Projesi. 3. *Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 19-21 Eylül 2012, Ankara, Türkiye*. 27.02.2014 tarihinde http://by2012.bilgiyonetimi.net/proceedings/bildiri_kitap_2012.pdf adresinden erişildi.
- Beyazıt Devlet Kütüphanesi*. 19.07.2014 tarihinde Yazma Eserler Kütüphanesi Web sitesinden erişildi: <http://www.yazmakutup.gov.tr/beyazit/kutuphane.html>
- Connaway, L. S., O'Neill, E. T. ve Prabha, C. (2006). Last copies: what's at risk? *College & Research Libraries*, 67(4), 370-379.
- Darçın Şahin, İ. (2010). *Yerel kültür mirasının dijitalleştirilmesi ve halk kütüphaneleri: Yalova örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Durukal E., Erdik, M., Sungay, B., Türkmen, Z. ve Harmandar, E. (2008). Yapısal olmayan deprem risklerinin azaltılması [Mitigation of non-structural earthquake risks]. Kadioğlu, M. ve Özdamar, E. (Ed.). *Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri* içinde (ss. 157-174). Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları.
- Duval, E., Hodgins, W., Sutton, S., Weibel, S. L. (2002). Metadata principles and practicalities. *D-Lib Magazine*, 8(4), 16.
- Erdik M., Durukal, E., Ertürk, N., Sungay, B. (2010). Earthquake risk mitigation in Istanbul museums. *Natural Hazards*, 53, 97-108.
- Ergün, C. (2007). *Kütüphanelerde sayısallaştırma projesinin planlanması*. 06.02.2014 tarihinde <http://ab.org.tr/ab07/bildiri/60.doc> adresinden erişildi.
- Evens, T. ve Hauttekeete, L. (2011). Challenges of digital preservation for cultural heritage institutions. *Journal of Librarianship and Information Science*, 43(3), 157-165. 06.08.2014 tarihinde Scopus veri tabanından erişildi.
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi hizmete açıldı*. (2012, 19 Aralık). 19.07.2014 tarihinde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Web sitesinden erişildi: <http://kutuphane.istanbul.edu.tr/?p=7135>.
- Küçük, M. E. ve Soydal, İ. (2003). Dijital kütüphanelerde standartlar ve protokoller: Standart and protocols for digital libraries. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(2), 121-146.
- Külcü, Ö. (2010). Belge yönetiminde yeni fırsatlar: Dijitalleştirme ve içerik yönetimi uygulamaları. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 290-331.
- Lopatin, L. (2006). Library digitization projects, issues and guidelines: A survey of the literature. *Library Hi Tech*, 24(2), 273-289.
- Marmara Üniversitesi Dijital Nadir Eserler Koleksiyonu*. (2014, 3 Temmuz). 19.07.2014 tarihinde Marmara Üniversitesi Kütüphanesi Web sitesinden erişildi: <http://katalog.marmara.edu.tr/nadireser/index.html>

- Millet Yazma Eser Kütüphanesindeki Türkçe Farsça Eserlerin Yeniden Kataloglama Projesi*. 19.07.2014 tarihinde Millet Yazma Eser Kütüphanesi Web sitesinden erişildi: <http://www.milletkutup.gov.tr/katalog.html>
- Murat Molla Kütüphanesi*. (2014, 19 Ocak). 19.07.2014 tarihinde Vikipedi Özgür Ansiklopedi Web sitesinden erişildi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Murat_Molla_K%C3%BCt%C3%BCphanesi
- Nadir Eserler Kütüphanesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Web sitesinden 19.07.2014 tarihinde erişildi: http://edebiyat.istanbul.edu.tr/sosyoloji/?page_id=6996
- Pandey, P. ve Misra, R. (2014). Digitization of library materials in academic libraries: issues and challenges. *Journal of Industrial and Intelligent Information*, 2(2).
- Ragıp Paşa Kütüphanesi*. Yazma Eserler Kütüphanesi Web sitesinden 19.07.2014 tarihinde erişildi: <http://www.yazmakutup.gov.tr/ragippasa/giris.html>
- Söylemez, H. (2009, 14 Eylül). Osmanlı, sel felaketlerini 130 yıl önce haber vermiş. *Aksiyon: Haftalık Haber Dergisi*. 23.08.2014 tarihinde http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/newsDetail_openPrintPage.action?newsId=24992 adresinden erişildi.
- Tayşi, M. S. ve Ülker, M. B. (2005). Millet Kütüphanesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (c. 30, ss. 70-71). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Tonta, Y. (2012). Dijital çağda dünya belleği: Dijitalleştirme ve koruma konferansı [Conference on the memory of the world in the digital age: Digitization and preservation]. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 780-793.
- Yılmaz, B. (2011). Dijital kütüphane becerileri konusunda Türkiye’de durum: AccessIT Projesi çerçevesinde bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(1), 117-123.
- Yılmaz, B. Külcü Ö., Ünal Y. Çakmak, T. (2012). AccessIT Projesi ve dijitalleştirme uzaktan eğitim programının değerlendirilmesi [Evaluation of the AccessIT Project and the distance learning programme on digitization]. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 370-397.

Regimes of the Romanian Identity Construction: Localization and Circulation of Cultural Heritage Knowledge

Sonia Catrina

The Institute of Ethnology from the University of Neuchâtel, Switzerland; National School of Political and Administrative Studies from Bucharest, Romania, soniacatrina@gmail.com

Abstract

This paper scrutinizes the Romanian heritage-making from the point of view of actors engaged in these processes, by looking at the manners in which value is anchored in items to be heritagized. These more or less conventional processes mainly refer to the criteria and the inventorial methods on which the selection of patrimonial goods relies. At the same time, bearing in mind that these mechanisms imply the idea of circulation, transmission or transfer of cultural heritage know-how, this paper examines the way in which cultural heritage knowledge “passes” from one configuration of heritage-making to another.

Keywords: *Romanian identity construction, official and un-official heritage-making, value, criteria, heritage knowledge circulation*

Introduction

This study aims at comparing the “authorized heritage discourse” (Smith, 2006) shaped by institutional actors in charge of making-heritage with indigenous heritage narratives produced by rural individual agents, typical of private ethnographic collections and museums. It reflects on the Romanian identity as constructed by professional institutional experts, policy makers and curators under “the state authority” (Hertz, Chappaz, 2012), and by individuals acting locally who did not necessarily get a specialisation in museology at the beginning of their involvement in heritage-making. If the foundation of the national museums is a “performative and political act” (Smith, 2006) and it means “staging” the power of the nation-state in search of political legitimacy, what about the non-institutional mechanisms to put into heritage? What role do private ethnographic collections and museums play in relationship with traditional ethnographic museums? Are the “consensual heritage narratives about the nation and national identity” (Smith, 2006) challenged by individuals’ experiences and practices? How does knowledge on cultural heritage circulate from one configuration to another? How do the two types of mechanism interact and what point of view would prevail? Does one set of mechanisms dominate another, and if so, in what contexts?

Considering that “there is no true past out there waiting to be accurately reconstructed” (Lowenthal, 1989), but on the contrary the mechanisms to “put into heritage” are “objectified” (Kansteiner, 2002), we prefer to consider heritage constructions from the perspective of “human agency” (Kansteiner, 2002) and “objects’ affordances” (Heinich, 2010-2011). The process of highlighting and analysing principles governing “value judgments” on “heritage” means focusing on the “cultural agents’” discourses, strategies and practices, and the way in which “knowledge about heritage is constructed and reproduced” (Smith, 2006).

The research is built on an ethnographic methodology which facilitates an in-depth investigation into observed phenomena. This approach is based on different types of qualitative survey: semi-structured interviews with actors in the patrimonial sphere and direct observation of different practices of heritagisation. Pragmatic sociology has underpinned the analysis of actors' heritagisation practices "on the ground" [Fr. "sur le terrain"], of identification and selection of patrimonial goods, their inventorial methods of selection. As for the fieldwork, in addition to the places inside or outside the laboratories where specialists decide whether a good should or should not enter the corpus of national heritage, the present undertaking relies on several case-studies of individuals' heritage-making. Our data collection is based on the "grounded theory" developed by the sociologists Barney Glaser and Anselm Strauss (1967). In order to comply with the purpose of grounded theorizing to generate theoretical constructs throughout ethnographic inquiry, we have established a theoretical sampling which informs the emerging theory in the study. The information-rich cases have been chosen by looking at data gathered after several visits to the fieldwork. In other words, our purposeful sample includes people to be interviewed, chosen on the basis of their potential to inform more the researcher.

Our study of the Romanian identity construction through cultural heritage is organized as a dual reading grid: on the one hand, we examine the "authorised" cultural heritage and scholarly ("official") patrimonial mechanisms, according to which one makes a selection of heritage items estimated to represent the nation; on the other hand, we look into non-academic ("un-official") patrimonial mechanisms carried out by individuals belonging to local communities. The comparative analysis of the two heritage "regimes" (Bendix, Eggert, & Peselmann, 2012) of the Romanian identity construction will provide a comprehensive description of heritage-making from the point of view of various agents engaged in these processes. In addition, it will give an account about the dialectic relationship that private heritage-making maintains with the operations of heritage institutionalization and recognition when it comes about "patrimonial value". Conflicting "regimes of legitimacy" (Bendix, Eggert, & Peselmann, 2012) in this area will also be revealed through this analysis.

"Authorised" Cultural Heritage or Nationalizing the Peasant's Domestic Universe

Localization of Cultural Heritage and its Ideological Construction

The beginning of Romanian museology must be situated within the international context focused on chronologically and typologically classifying objects as well as exhibiting them in a unitary institutional frame. This stage is the benchmark of passing from amateurism to the scientific construction of a domain. What comes into existence is therefore "not so much a doctrine, as it is an attitude" (Florescu, 1982), which would be taken on by specialists in dealing with national specificity.

At international level, there are circumstances in collecting cultural goods even from Antiquity: art works preserved in temples, painting galleries and monuments with votive heads. This interest finds its continuation in the Middle Age when the main points of concern are the "the cult of relics" and the sacredness of "ritual objects". Moreover, the private collections, be they royal, princely or cloistral, contain, beyond relics, precious objects of Byzantine art, adornments, clothes, embroideries, icons or manuscripts. The Renaissance is characterised by an interest in personalities and history, which would result in constituting the historical museum. At the same time, the increasing appeal for discoveries and exploring the world leads to the birth of natural science museums or of the "cabinets of curiosities" which include, among others, ethnographical objects brought from other continents than the one where they are exposed. The great art galleries and imperial collections are also founded. Unlike the previous period, the 17th and 18th centuries are characterised by variety and a considerable number of museums, as well as a "tendency to group and organise objects" (Nicolescu, 1975). An essential part in international museology was played by the bourgeois Revolution in France which promoted the idea of

national freedom and the nationalist cult. The result is “the emergence of the public museum as a cultural institution organised by the state, [moment that] marks the beginning of democratising the museum (Florescu, 1982). Consequently, the concept of national museum or unique museum of an entire nation was strongly related to the context of “national awakening” (Florescu, 1982). Designed as a public space for locating the memory of a nation, the national museum was under the incidence of political imperatives, representing an instrument of national legitimation (Nicolescu, 1975). Generally, this role was fulfilled by the historical and ethnographical museums. The 20th century is characterised by an attention awarded to regional specificity, the direct result being the founding of regional ethnographic museums or open air museums. Meanwhile, under the impact of industrialisation and technological development, a number of museums are created in the field of technology, science or art (Oprîş, 2007).

In Romania, the birth of the national museums is framed by the revolutionary spirit of the age and promoted by the Enlightenment and poetic Romanticism. Reference points such as the country and patriotism, the elation of the past and of the Latin origin of the Romanian people or mystifying history, the peasant and rural spirituality, folklore and folk creation, contributed to the ideological and political construction of the Romanian state (Mesnil, 2007, Mihăilescu, 2008). Such focus points in drawing up a national specificity fit within the ideologies which spread over the centre and South-East of Europe, centred on “inventing folkloric tradition”, “the golden ages” of national history and “linguistic purism / nationalism” (Vlad, 2007). The National Museum of Antiquities was founded in 1864¹ at the initiative of Alexandru Odobescu and with the support of Prince Alexandru-Ioan Cuza. It was the descendent of the Natural History and Archaeology Museum which was founded in 1834 under Prince Alexandru Ghica. At the same time, the first private collections started becoming visible in the public space, such as the one of Dimitrie Pappasoglu which was later on incorporated into the National Museum of Decorative Art in Bucharest. This constituted in 1906 the National Museum of Popular Art under the leadership of art historian Alexandru Tzigara-Samurcaş (at present the National Museum of the Romanian Peasant). This effervescent period was also marked by the participation at national exhibitions (such as the one organised by Ion Ionescu de la Brad in 1863 at Obor) and international exhibitions, at the end of the 19th century and the beginning of the 20th. The first participation at the International Exhibition in Paris (1867) was led by Alexandru Odobescu, whereas the others by Prince Bibescu (1889) and Dimitrie C. Ollănescu (1900). Concomitantly, the search for “roots” and for “concrete historical witnesses” (Oprîş, 2012) was an enterprise supported through the archaeological diggings coordinated by historian Vasile Pârvan and influenced by the activity of Nicolae Iorga, a scholar related to the founding of a Romanian school of history. It was also Iorga who introduced the idea of thematic specialisation (Oprîş, 2007), perspective that can be traced later on in the development of the museums in Romania. Another important name in Romanian museography was Grigore Antipa who, assuming a part of the Museum founded in 1834, set the foundation for the most important museum of natural history of Romania, a laboratory for researching biodiversity and investigating the relation museum-public as well as the social role of the museum. The museographic experiences spanning over more than a decade resulted in the constitution of village ethnographical museums such as the Ethnographic Museum of Transylvania, from Cluj, founded by Romulus Vuia in 1922, or the Village Museum in Fundu Moldovei, founded in 1929 by Dimitrie Gusti. Gusti was also the one to lead the Romanian delegation to the International Exhibition in Paris in 1937. To these concrete actions of building a national identity through theoretical and field research, one ought to add the birth of the Village Museum in the 1930s. This is an essential benchmark of Romanian museology, a result of the

¹ This is the period of foundation of the unitary and independent Romanian: first, Moldavia joins Wallachia (on the 24th of January 1859) under Prince Alexandru-Ioan Cuza, and then Transylvania merges with these Romanian Principalities (on the 1st of December 1918).

monographic campaigns undertaken by Dimitrie Gusti and which aimed at identifying the national characteristics. In the context of increasing urbanisation, industrialisation and modernisation, the museum founded in 1936 under the reign of King Charles the 2nd, as other museums in Romania, it had the purpose of “preserving for the next generations the image of a world full of creativity and spirituality” (as stated in the “Notebook of objectives” for 2010 of the Village Museum). Initially conceived as a sociological museum, namely a “village-museum”, under Gheorghe Focşa’s leadership, the Village Museum became an ethnographic museum from 1948. During this period spanning until 1970, the ethnographic and folkloric research campaigns supported the objective of Romanian museology to construct scientific principles of collecting and exhibiting. Considered by Vintilă Mihăilescu (2008) “national ethnologies” or even “national sciences”, i.e. in the service of the nation, and having as object of interest the Peasant, ethnology and folklore had a major role in national ideological construction, acting towards the folklorisation of the popular culture and the museification of the Peasant (Mihăilescu, 2008). At the same time, the ‘70s and ‘80s were prolific for the museographic progress, despite the repressive communist apparatus which did not hesitate at introducing official propaganda in museums. Ioan Opreş (2007) explains that during communism, the interest for the traditionalistic society was replaced by the interest for museifying “furniture, decorative art and political badges”. As of 1989, when the political regime changed, the process of depoliticising museums started. Consequently, there began a new age in Romanian museography. And indeed, the Museum of Popular Art, which merged and functioned together with the Village Museum between 1978 and 1990, brought about a new model in Romanian museography. The Museum of Natural History, founded on “the myth of socialist man” (Opreş, 2007) from the evolutionist perspective, also suffered alterations in its vision as well as other national and regional museums.

Romanian Heritage Knowledge Production by Legitimate Specialized Agents

Initially designed to answer the inquiries of museum specialists or professionals, or more generally, of intellectuals from the national and international cultural space, the manner of exhibiting in museums evolved especially after the 1870s when attention was awarded to the social role of the museum, thus to its relation with the public. The definition of the museum as formulated by ICOM (the International Council of Museums, an NGO created in 1946) was adopted in the Romanian cultural space too. The ICOM Statutes, adopted by the 22nd General Assembly in Vienna, on the 24th August 2007, stipulates that a museum is “a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment”. This definition clearly establishes the educative role of the museum which works hand in hand with the research, preservation and restoration activity. According to Law No. 311 of museums and public collections / 8.07.2003 (Ch. 1, Art. 9), the museum patrimony comprises: “a) real estate goods of exceptional value, be it archaeological, historical, ethnographical, artistic, documentary, memorialistic, scientific and technic; b) the sites and reservations which have a character that is archaeological, historical, artistic, ethnographic, technic and architectural, which are composed of holdings, natural parks, zoological and botanical gardens, as well as the buildings pertaining to them; c) goods classified in the national cultural mobile patrimony, which have an exceptional value, be it archaeological, historical, ethnographical, artistic, documentary, scientific and technic, literary, memorialistic, cinematographic, numismatic, philatelic, armoury, of limited edition, cartographic and epigraphic, representing material and spiritual witnesses of the evolution of human communities, of the surrounding environment and of the human creative potential; d) other goods which have a role that is documentary, educative, recreational, illustrative and which can be used within exhibitions and other museum manifestations”. In accordance with the “Norm for classification of mobile cultural

goods”, published in the Official Monitor No. 64 of 11.09.2008 (Part I), the classification of mobile goods is done on the basis of an expertise report. To be more precise, this report implies “qualitative and quantitative standards” established by experts certified by the National Commission for Museums and Collections for the field within which the respective cultural good fits. Classification into the categories Corpus and Thesaurus is done taking into account the following: (1) the general criteria (age, frequency and state of preservation are “standards based on which one evaluates the significance or the cultural importance of mobile goods and with which one determines if these are potentially classifiable” – Art. 6) and (2) the specific criteria (historical and documentary value, memorial value, authenticity, author, the workshop or the school and the formal quality are “standards particular to a domain based on which one determines the distinct or exceptional cultural value, establishing the juridical category of the national cultural patrimony where these belong” – Art. 7). “The norms from 18 December 2003 regarding the preservation and restoration of classified mobile cultural goods regulate the conditions of carrying out the operations of preservation and restoration of the mobile cultural goods.” (Art. 1), and these are: preventive conservation, curative conservation and restoration. These are doubled by the research of cultural objects, process which is carried out at several levels, regarding: the technique and material, the function, the social and economic role, the spiritual content, chronological framing and style. Moreover, the programmes of museum pedagogy, creation camps, fairs, temporary exhibitions are important directions of mediation the Romanian museums use to address their relation with the public. In what regards studying the cultural goods, at present, museums apply the principles of interdisciplinary research in laboratories and using specialised equipment.

Selecting and Exhibiting Conventional Heritage in National Identity Settings

The idea of creating a Museum of the Romanian Nation pertains to Titu Maiorescu who, during his service as a Minister of Culture, wished for the constitution of “a museum with a clean national character” (Tzigara-Samurcaş, 1936). As the Dacian-Roman remains were not enough for representing the Latin character of the Romanian people, Romanian authorities tried complementing this attempt by putting together a “collection of national clothing”, as an extension of the Museum of Antiquities. This initiative was formulated as a decree dating from 30 December 1875, but remained only on paper and was never put to practice. The idea was drawn upon by Minister Spiru Haret who, in 1901, proposed the creation of a Museum of National Arts, mission allotted to Al. Tzigara-Samurcaş beginning with 1906. Specialised in art history abroad and inspired by the ideas of his masters, Riehl, and Odobescu, Al. Tzigara-Samurcaş has dedicated the discourse of the National Museum of Popular Art to the Romanian Peasant. Departing from the idea that “cultivating art must go hand in hand with material prosperity” (Tzigara-Samurcaş, 1936), and that tradition contributes to “the moral education of the peoples” (Tzigara-Samurcaş, 1936), the Museum of the Romanian Nation was to contribute to the artistic education of the nation. His aesthetic conception of educating the Romanian people was stressed by reconstructing the material and spiritual universe of the Romanian Peasant. The objects that were transposed to museum and transformed into national heritage were generally detached from the social and symbolic universe where they were produced and utilised. Moreover, an entire house was rebuilt inside the museum, as an expression of the creative spirit of Antonie Mogoş from Gorj (1879) who became the exponent of “an entire fellowship of such modest but hard-working popular artists” (Tzigara-Samurcaş, 1936). According to Tzigara-Samurcaş (1936), for an object “to be worthy of being exhibited” in the section of popular art, it had to have “an artistic character, namely to be carefully and beautifully crafted. A hayfork, for example, which is no more than a simple stick, with no incrustation, is not a museum object; the incrustated ones or the ones decorated with flowers, yes, they are.” For a specialist, though, even the objects with no adornment are important if they “present interest through their old shapes which nowadays have mostly transformed, becoming less and less aesthetic, because

of their foreign influences which pervert the natural taste of the peasant”, respectively the objects that “are most characteristic, (...) which can serve as a type” (Tzigara-Samurçaş, 1936).

After 1945, the Romanian museographic discourse was entirely subjected to the Marxist-Leninist perspectives of historic materialism. As a consequence, the museum ran by Tzigara-Samurçaş became from 1946 the Museum of the Romanian Communist Party. The discourse of the new Museum of the Romanian Peasant was renewed after 1990 under the incidence of Horia Bernea’s conceptions which were complemented by Irina Nicolau and the team of researchers and curators working in this institution. Rejecting the essentialist and aesthetical national identity conception proposed by Tzigara-Samurçaş, as well as the ideological discourse from the communist period, Bernea designed the museum around the universal idea of Christian spirituality (Manolescu, 2007). By using the cross and the symbols associated with it and constructing thus the 1993 museum discourse, Bernea intended to symbolise the European civilisation. Thus, through “objective, participative symbolism” (Manolescu, 2007), the Romanian peasant world became a symbol of the European memory. According to Vintilă Mihăilescu (2007), Bernea’s “traditional peasant” is “a matrix, a mould of all its variations and becomings”, symbolising “a museum of the eternal European vernacular” (Mihăilescu, 2007). The new language proposed by Bernea at the head of the museum rejected “delivering representations of the peasant civilisation that are simplifying and easy to instrument” (Manolescu, 2007), thus leaving room for interpretation, debate and stirring up the reflexivity of the visitor.

Local Heritage Realm or Individualising Heritage Construction

Heritage-making in Social Processes

Private collections in Romania are quite heterogeneous, regardless of the territory they belong to. They generally contain goods of artistic, scientific and technical value among others with ethnological value and popular technique or goods with historical and documentary significance. In addition, personal identity plays an important part in the kind of goods collected. Generally, private collections gather photographs, diplomas, medals, books or other domestic items that belonged to collectors themselves or to their families. Even if such items define their owners’ personal identity, they become part of a local identity. Such items which are sometimes part of the social profile of their owners contribute to explaining the local specificity of the place they belong to. Among the collected goods in the private sphere of museology, the most numerous are the ones with ethnological value, including traditional clothes and adornments, popular cloths (woven traditional blankets and towels, traditional rugs, handmade sewn cloths), icons on glass and wood, ceramics, local handmade furniture, props and objects related to practicing popular customs. Among the goods with historical and documentary significance, one can notice goods with archaeological value and items with memorial, historical, documentary and literary-artistic value (such as old books and photographs, cartography, archive documents, various military and civil symbols like uniforms, flags, badges, decorations, etc., numismatic goods or cult objects). Private collectors explained us that the objective of exhibiting items with historical and documentary value was to situate a certain place in the particular history of a Romanian Principality, respectively of the Romanian nation-state constituted at the end of the 19th century and the beginning of the 20th. The various invasions and foreign occupation that obviously influenced the evolution of the Romanian Principalities differently are often stressed through photographs and portraits of the diverse personalities, be they Romanian (local or national) or foreign. The main idea is to show how another state (empire) or a historical personality has contributed to the cultural, economic or political development or decline of a certain Romanian region. On the walls there are frequently photographs with moments from the First and Second World Wars. Thus, in certain private collections, a special place is reserved for a map of Romania in the interwar period, before losing Bucovina. Similar to this is the map of the three Romanian Principalities, Wallachia, Transylvania

(Ardeal) and Moldavia, united by Michael the Brave in May 1600, even if for a short period (until September). This type of map invokes the concept of nationhood. Through the ideas they transmit using historical and documentary goods, the private collectors make reference to their “devoir de mémoire” in reconstructing and presenting to the public the conflicts that have defined the space in which Romania had formed as a nation-state. The patriotic spirit, more often too ardent, passes through the memory of conflicts with other empires which have ruled over Romanian Principalities for hundreds of years in a row: “There we have the old weaponry, we have our princes who have bravely defended our ancient land of the nation and we have all the wars (...) and this book of prayers (...) [that] a Romanian soldier had worn it close to his chest and a splinter penetrated it and ended his life, cutting the book to.” (Excerpt from an interview with a private collector, 28.04.2014) The nationalist patriotic spirit can be represented by replacing different parts of the popular costume, most generally the belt, with a ribbon presenting the Romanian flag. Other collectors who refer to origins, stress out either the Dacian character or the Roman one, or the ethnogenetic merge between the two (“It is from there that we come as a people, as a nation”, it represents “the root of our Romanian nation”, said one of our interviewees, 1.05.2014), depending on the historic region where they live.

Private collections can also contain items of aesthetic and artistic value such as paintings, sculptures, works of plastic art, decorative art and applied art: wooden furniture, tapistry or embroidery. Less frequent are items with scientific and technical value. Private collections also include materials from the field of natural sciences (mineralogy, geology, botanics, paleontology, anthropology, zoology) or items from the field of technics and technology (especially watch making, as well as weaponry, equipment and military technique or musical instruments). Some of the industrial items gathered by private collectors don't have “patrimonial value” from the point of view of the professionals appointed by the Romanian Ministry of Culture who take into consideration degrees of “ancientness”, when establishing the value of the objects. When objects from the same collections refer to different moments of production, they mark the way in which rural communities changed over time, integrating progress and innovation. Because such items represent a precise stage of development in the evolution of the rural world they have known, their owners assign them a great value.

Assigning Value to Heritagised Items

Generally, private collectors construct value in different manners, depending on the history of the collected objects and narratives accompanying them: “(...) a value would be the fact it's from my grandmother, so it has a sentimental value. (...) Another value is given by their age and their beauty (...) Things also related to sentimental value are the exhibits I have worked on. (...) I feel their presence and I remember my childhood”. “It's the cathedral of my soul”, stated one of the private collectors (28.04.2014) referring to his collection containing to a certain extent items on which he had worked with his grandmother when he was a child, during the Second World War. However, by putting this into heritage, any personal or family history becomes part of the local memory. The collected objects are generally endowed with value only by the references they make: “I don't see my objects as being valuable by themselves, but as being valuable in relation to the other objects I have or in relation to information I own” (29.08.2014). In other words, objects are valuable because they incorporate and represent the local, the regional. Their value consists therefore in their public representation of the memory of the place in a coherent discourse, irrespective of what this is: “The objects haven't got a fantastic value, but they are objects the local peasant and householder used to have. (...) But when you look at them all together in the same place they've got value! This is the secret: the objects' value all together in the same place! Individually, the objects haven't got value!” (3 August 2014). Indeed, the items extracted from the domestic universe of the Peasants generally represent the place they belonged to, its specificity and distinctiveness compared to other Romanian places. Some of these items belonging to the peasants' material culture, such as traditional clothes and cloths, were formerly gathered in “pride

rooms", which were used either for welcoming guests or for festivities. The dowry for the girls of marriageable age was also preserved in such rooms. Now such items get signification for visitors through exhibitions. Endowed with meaning by private collectors, such items get a "symbolic character" (Micoud, 2005). The relationship the private collectors establish with the peasants' material culture indicates an identity affiliation to their cultural specificity which is a local identity. At the same time, changing the original function of particular objects and endowing them with visibility through exhibitions, the private collectors invest them with meaning for their visitors. This is possible because an object can enter a private exposition only if it represents a way of life in decline or about to disappear. Its status of being "out of use" incites the collectors to introduce them in their private collections or museums. Scientific and technical progress encroaches upon private collectors' rural world which is about to disappear. This is an important value for the private collectors who decide to put into heritage disused objects and, sometimes, objects that ensured the gradual transformation of their rural world. Therefore, local identity is apprehended in reference to the nowadays changes of the communities. Such objects become more and more rare: "I had seen these things and I knew they were rare and for me, they were already increasing in value (...)", acknowledging the economic, political and socio-cultural changes of the collectors' rural worlds in a context where "everything is deteriorating, traditions are lost, and they are not kept any more" (2.01.2014). In such a context they become "semiophore" between the past and the present. Moreover, from the private collectors' point of view, "those who do not know their roots have no future either" (3.08.2014). For private collectors, this is an important reason to collect "traces" of the past (be it recent or distant). Apart from ancientness and rarity, another important criterion of selection for the private heritage collectors is the beauty of shapes (for objects) and of seam (for the cloths). However, if ancientness, rarity and local representativeness are main selection criteria, one cannot say the same thing about beauty. From the perspective of a certain category of collectors less represented at national level, it is not always that the most beautiful objects deserve to be exposed: "I want to show that they would rip, they weren't as holy and resilient and, as we believe, the colour didn't fade, everything was perfect and beautiful" (28.08.2014). This aspect points at different perceptions on the rural world; however, it is not static or idyllic one.

Heritage Knowledge Appropriation by Local Private Collectors

At a first glance, the private collectors' selection criteria do not seem to be very clear: "By my intuition I knew what was valuable and what was not. Especially since I had already begun to buy books about glass icons which interested me, and I already knew" (05.01.2014). However, these criteria were formed in time, being the result of a process of mental construction. They mirror the personal and social identity of the one who put the collection together: "The value of the small collections does not reside in objects. It resides first of all in the value of the one who collects them, because he impresses a lot on the collection. [The collection] being small and [the collector] having great power of decision and alone, he leaves a considerable personal mark on the objects and some collect only certain objects, others focus on cloths, because they liked cloths, thus they are very specialised, some other just hoard everything. Therefore it is a personal business if I may say so" (05.01.2014). Their reference points in relation to the objects that can be part of a private collection or museum result from collector's own development, from knowledge accumulated in time, stemming from varied sources: "It is a life experience, namely accumulated through time, from childhood and until this very moment. Now, anyway, studying, because I browsed one by one the painting albums of all great painters of the world, the press referring to painting, I watch television programmes related to culture. It's only normal that I am passionate about such a thing! There are again scientific programmes which are presented with a special finesse!" (3.8.2014). Most of the collectors have obtained knowledge related to the ethnographic and historical objects relevant for the national identity either as autodidacts, or by nature of the school they followed, first of all by reading specialised books on ethnography and folklore: "Well, I have gathered some specialised books over the

years. I've got a small specialised library [collection of printed academic items such as monographs]. Where I couldn't go the right way to do it, I asked specialists, I accessed images from the internet (...)" (20.04.2014). Some of these individuals have followed professionalization courses organised by national museums or cultural institutions. More often, their perception towards the manner of designing an exhibition was already formed and consequently the courses served at completing their museographic education: "My perception (...) [changed] not so much, because I tried to adapt to the region and the space, keeping very much to architecture, but also to the function of the rooms. For example, what I learnt there is that the function of the rooms ought to be kept. Consequently, I made an exhibition space out of the pantry (...), but only half of it, and only after I went around to the neighbours, I told them what I wanted to do, I did some research, I took pictures and I reproduced as close as I could the disposition and function of the objects there. (...) in this sense, I appealed to several locals" (20.04.2014). The main characteristic of private collections and museums is the fact that these are anchored in the space where they were produced and not de-localised as in the institution of the museum. From this point of view, the collectors' reference points are often local: "I am an advocate of displaying in situ (...) even in the case of some "crazy" people, even in a school museum, or in a village museum" (20.04.2014). Most of the times, resorting to the life experience of the locals complements the information collected from more or less specialised sources: "the first people you talk to are the local people. I received from them some pieces of advice I would had never thought about, and with all due respect, I think not even the specialists know the details" (20.04.2014). Summing up, private collectors resort to formal, "conventional" sources accepted by scholarly perception, but also informal sources, produced by locals or resulting from collectors' life experiences.

Conclusions: Romanian "Patrimonial Consciousness" at Stake

By focusing on the actors' practices and discourses of producing collective identity through cultural heritage, this paper contributes to the understanding of the Romanian heritage realm from a diachronic perspective. The comparative approach to heritage-making was predicated on the desire to analyse characteristics and variations of the examined processes, their injunctions, interferences or disparities at national and local level, and to provide a comprehensive description of the features of the Romanian heritagisation.

The construction of a paradigm within the Romanian museological discourse corresponds to the late 19th and early 20th century when the nation-state was trying to construct an "official memory" that would have reflected its unity. The analysis of heritage-making within the organisms that hold the responsibility indicates that the "authorised discourse" on heritage accounts for the use of the Peasant through cultural policies in favour of the nation-state. Acquiring legitimacy in the process of constructing the national identity, the Peasant developed into a lever in national political and cultural stakes, while the national ethnographic museums were designed to "localize" the memory of the Romanian nation. Therefore, in the period of formation and consolidation of the nation-state, the "official" heritagisation referred to the political identity construction of a key element of mediation, the Peasant, thanks to whom "nation-memory" took shape at the level of scholarly reflection. However, the ideological over-determination and the unitary perspective on heritage limited the Romanian museological approach to a romantic and nostalgic perspective on the role of the Peasant in maintaining the national identity. In addition, the cultural policies developed under the political authority (Hertz, Chappaz, 2012) have anchored the nation-state in an eternal and unchanging essence. The consensual and normative perspective on nationhood produced by the Romanian elites emphasised Peasant's way of life and values as "national essence" and "organic culture". Therefore, defined in essentialist terms, Romanian identity was exclusive in relation to other moral, religious and cultural values of other social categories or ethnic identities. From this perspective, Romanian nationalism focused on culturalism. On the other hand, the analysis of the official representations related to national identity through the state

mechanisms responsible for the heritage construction in Romania allows us to speak of “memorial centralism” [Fr. “centralisme mémoriel”] (Johann, 2010), whose dominant actor is the state. At present, the Romanian state, once the only actor in “heritagisation”, no longer has a monopoly on these processes. Following the fall of the Berlin Wall and the collapse of communism, heritagisation is played more and more outside the institutional framework, in the private and un-official sphere. The “regime of historicity” (Hartog, 2003) over-invested by the Romanian state, is at present open to the individuals’ local actions of heritagisation.

Cultural heritage mobilized in social processes gather a wide range of objects ranging from the reconstruction of personal identity to the shaping of local or regional specificity. The virtue of these practices that come from the private sphere of heritagisation is to weave a collective sense of identity through an individual construction of the patrimonial items supposed to represent the territory from which they were collected. Even if un-official heritage is filtered through the private collectors’ reflections, it is not formed in contradiction with the cultural heritage selected in the official sphere of heritagisation, but it interferes with it, because of the private collectors’ formal or informal specialization in this domain. Although they used personal experience or local villagers’ memory to better understand their local identity, they also read academic works on ethnography and folklore developed during the 20th century. From these scholarly books used as source of inspiration, they extracted important information about the specificity of Romanian popular culture which was heritagised as peasant material culture. From this point of view, “social memory” does not seem to be completely cut off from “historical memory”. “Cultural domination” is thus on the side of “conventional” heritagisation which, along with the two social sciences aforementioned, defines what is culturally legitimate to preserve and what is not. For this reason, in spite of their heterogeneity, the core marker of private heritage-making, which we call “un-official” heritagisation, is the peasants’ material and spiritual universe, as perceived at local level. The Peasant, this time as a mould of personal memory in non-scholarly reflections, is exploited in order to establish local identity projects, not political projects. Although “heritage by appropriation” (Rautenberg, 1998) relates to knowledge built in the scholarly sphere, it is the expression of an “individual consciousness”. Integrated into a personal interpretive perspective, the “historical memory” forged around the Peasant, becomes, in this context, “social memory” understood as local individuals’ responsibility in relation to their past. Emerging from “un-official” logics, individual heritagisation as a personal interpretation of local identity is a “deconstruction” of national identity. From this point of view, one is tempted to say, by borrowing some concepts from Vintilă Mihăilescu (2009), that private heritagisation is “a domestication” of the nationalised identity. On the other hand, the relationship with a scholarly and official culture which passes through individual experiences enlarges the sphere of items to be heritagised. The double reference to an “official memory” and an “un-official” one, to collective and personal identity references, has an impact on the kind of patrimonial accumulation to undertake. This means that the individuals’ logics to put into heritage accumulate at the same time what is “official” and “un-official”, “conventional” and “un-conventional”, “collective” and “personal”, “patrimonial” and “non-patrimonial”, old and new, beautiful and ugly, familiar and unusual, common and strange. Therefore, “heritage by appropriation” (Rautenberg, 1998) turns out to be much broader than “heritage by designation” (Rautenberg, 1998). This is the consequence of the fact that, from the private collectors’ points of view, an object does not have to meet a set of criteria pre-established, as is the case of the goods being incorporated into the corpus of national heritage, but separate criteria of selection. For that reason, the private patrimonial constructions, which are layouts of individuals’ identity reflections and experiences, considerably differ from the national patrimonial building produced by the Romanian elite social class, being built on their sophisticated social and aesthetic values and finding support in ethnographic research undertaken in the country. Whereas the “authorized heritage discourse” corresponds to frameworks set up by specialists, the private collectors engaging with heritage challenge the consensual accounts of Romanian museology because of their

diverse identities and social experiences. If some patterns may be identified in the Romanian institutionalised heritage-making, this is not possible in the case of non-institutionalised sphere of heritage-making. Even if contemporaneous museology changed over time, the criteria framed at the beginning of the process of nationalizing Peasants' domestic universe when the Romanian museology was "flickering" still constitute its base. Unlike this, private heritage collectors' criteria of selection are sometimes very personal, even sentimental sometimes. As a result, going through "social memory", local identity gains more complex features than its reconstructions at national level.

Acknowledgements

This work has been funded by the Scientific Exchange Programme NMS-CH between Switzerland and Romania (9th Call on the 1st of November 2013). We are grateful to SCIEX and to the Institute of Ethnology from Neuchâtel for their generous financial support that allowed the author of this study to undertake research in Romania, to attend URLA 2014 International Conference, as well as to write up her findings. The author also thanks all her interviewees for their agreement to participate in her survey.

References

- Bendix, R. Eggert, A., & Peselmann, Arnika (Eds.). (2012). *Heritage Regimes and the State*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Florescu, R. (1982). *Bazele muzeologiei*. Bucharest: Consiliul Culturii și educației socialiste. Centrul special de perfectionare a cadrelor.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Hartog, F. (2003). *Régimes d'historicité - Présentisme et expériences du temps*. Seuil - La librairie du XXème siècle.
- Heinich, N. (2010-2011). The Making of Cultural Heritage. *The Nordic Journal of Aesthetics*, 40-41, 119-128.
- Hertz, E., Chappaz-Wirthner, S. (2012). Introduction: le "patrimoine" a-t-il fait son temps? *Ethnographies des pratiques patrimoniales temporalités, territoires, communautés*, 24, online, URL: <http://www.ethnographiques.org/2012/Hertz,Chappaz-Wirthner>, accessed on the 19th of September 2013.
- Kansteiner, W. (2002). Finding meaning in memory: a methodological critique of collective memory studies. *History and Theory*, 41, 179-197.
- Lowenthal, D. (1989). The Timeless Past: Some Anglo-American Historical Preconceptions. *The Journal of American History*, 75, 1263-1280.
- Johann M. (2010). *Gouverner les mémoires. Les politiques mémorielles en France*. Paris: PUF.
- Micoud, A. (2005). La patrimonialisation ou comment redire ce qui nous relie. In D. Barthélémy, M. Nieddu & V. Frank-Dominique (Eds.), *Réinventer le patrimoine. De la culture à l'économie, une nouvelle pensée du patrimoine ?* (pp. 81-96). Paris: l'Harmattan.
- Manolescu, A. (2007). Un limbaj nou pentru o vechime întemeietoare. *Revista Muzeelor*, 1, 67-73.
- Mesnil, M. (2007). Anthropologie de l'Europe et les Balkans. In M. Bulgaru (Eds.), *Elemente de antropologie* (pp. 15-90). Chișinău.
- Mihăilescu, V. (2007). *Antropologie: cinci introduceri*. Iași: Polirom.
- Mihăilescu, V. (2007). Muzeul Țăranului Român și Omul Autentic. *Revista Muzeelor*, 1, 74-88.
- Mihăilescu, V. (2008). Quelle anthropologie pour quelle société ? Société postpaysanne et ethnologie postnationale en Roumanie. *Anthropologie et Sociétés: Mondes socialistes et (post)-socialistes*, 32, 217-239.
- Nicolescu, C. (1975). *Muzeologie generală*. Bucharest: Ed. Didactică și Pedagogică.

- Opriş, I. (2012). Muzelele săteşti din spaţiul românesc o dimensiune culturală complexă. In A. Duţu (Eds.), *Ghid de bune practici în protejarea şi promovarea patrimoniului cultural rural* (pp. 7-26), Bucharest: Institutul Naţional al Patrimoniului.
- Pomian, K. (1991). Musée, nation, musée national. *Le débat*, 65, 167-175.
- Poulot, D. (1997). *Musée, Nation, Patrimoine (1789-1815)*. Paris: Gallimard.
- Rautenberg, M. (1998). L'émergence patrimoniale de l'ethnologie: entre mémoire et politiques publiques. In D. Poulot (Eds.), *Patrimoine et modernité* (pp. 279-289), Paris: Harmattan.
- Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. London: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Tzigara-Samurçaş, Al. (1936 [1908]). Suntem vrednici de un muzeu naţional?. In Al. Tzigara-Samurçaş (Eds.), *Muzeografie românească* (pp. 53-62), Bucharest.
- Tzigara-Samurçaş, Al. (1936 [1910]). Muzeul neamului românesc. Ce a fost; ce este; ce ar trebui să fie". In Al. Tzigara-Samurçaş (Eds.), *Muzeografie românească* (pp. 67-88), Bucharest.
- Vlad, L. (2007). *Imagini ale identităţii naţionale. România la expoziţiile universale şi internaţionale de la Paris (1867-1937)*. Iaşi: Ed. Institutul European.

L' "Espion turc" on the Index Librorum Prohibitorum. Between Memory and Censorship

Ida Triglia

POR Tracce di Magna Grecia – Cataloguing project funded by EU for Public Library of Reggio
Calabria, idatriglia@gmail.com

Abstract

L' "Espion turc", as it is known by tradition, was published for the first time in 1684 in Paris. The story talks about a Turkish spy, Mahmud, and his correspondence from Paris to Constantinople about the intrigues in Christian courts, current politics and religion. This novel was banned and put on the Index of Prohibited Books during the Counter-Reformation: the Archive of the Congregation for the doctrine of the Faith (Vatican City) preserves censors' reports which testify the reasons of its censorship. These documents represent a consideration about the history of ecclesiastical censorship between XVII and XVIII century and the awareness of Roman Church censors of the danger of the imminent age of the Enlightenment.

Keywords: *Censorship, enlightenment, pseudo foreign letter, spy story, prohibited books, votum censurae*

In 1713, Lenglet du Fresnoy, in his "Méthode pour étudier l'histoire", puts in the "catalogue des historiens" Gian Paolo Marana, author of "L'espion du Grand Seigneur", with the comment "Il y a bien des curiosités dans les lettres de ce prétendu espion: mais on le doit lire avec beaucoup de discernement". Even the recent interventions on the work underline the necessity of organizing a historical, narrative and editorial frame, loaden with anachronisms, antitheses, and manipulations giving those who approach it the captivating taste for the unresolved. Commonly known as the "L'espion turc", "The Turkish spy" or "L'esploratore turco", it reminds of a world between memory and oblivion, fortune and decadence, allowing a tormented character to convey the nature of a transitional age.

"L'esploratore turco e le di lui relazioni segrete alla porta ottomana" was published for the first time in 1684, in Paris, by Barbin. In the same year it was published in French by the same editor, with the title "L'espion du Grand Seigneur et ses relations secretes envoyées au Divan de Constantinople"¹, with a publication license respectively of January 17th and February 1st (Reed, 1974). The author is Gian Paolo Marana, born ca. 1643, probably in Genoa. From 1670 to 1674 he was arrested for informing the State Inquisitors of an upcoming French invasion; in 1682 he publishes in Lyons the "Congiura di Raffaello della Torre" and in the same year he moves to Paris with the purpose of obtaining a pension from Louis XIV that would allow him to live of his literary profession. He joins a group of exiled from Genoa and, in 1690, he publishes "Les Evènements les plus considerables du Règne de Louis le Grand". He dies in 1693 (Rotta, 1992; Roscioni, 1992). In the preface of the "Espion", Marana tells how he stumbled upon a series of letters kept into a lodging, in Paris, written in Arabic by a Mahmut, under the nom de plume of Titus of Moldavia. With those letters Mahmut, the Turkish spy, was informing his Eastern correspondents about the occurrences at the French court, alongside the events of European politics between 1637-1682. Through the fictional tool of the recovered manuscript, Marana acts as the mere translator of the letters, though his first commentators expressed uncertainty about their authenticity

¹ On the variation between the two editions see Almansi (1966). Marana chooses the term *esploratore* as a semantic calque from the latin *explorare*, but the book is sometimes cited as *Spione Turco*, e. g. in Denina (1809).

and the very existence of Mahmut. Bayle (1684) will say: “on soupçone avec beaucoup d’apparence que c’est un tour d’esprit italien et une fiction ingenieuse”, while Charpentier (1724): “le bon musulman Mamut n’est point natif de Constantinople [...] mais du cerveau de l’illustrissimo Signor Paolo Marana”.

The first volume, both in the Italian and the French edition, contains 30 letters². The second volume, dated 1686, contains the letters 31-69 (of the Italian version only the manuscript survives, at the BNF, Salle des Manuscrits, fond italien, 1007). In the same year is also printed the third volume (of which there is neither the manuscript, nor the Italian edition left), containing the letters 70-120. The “Espion” crosses the English Channel as it is published anonymously in English, in 1687, with the title “Letters writ by a Turkish spy”, containing 101 letters (out of convenience, the letter XCIX concerning the English revolution is omitted), with no indication as to its authorship. In January 1691 a second volume with 97 letters appears. In between this date and September 1692 six more volumes are published. The English edition has no French or Italian forerunners: the preface to the second volume, dated 1691, reports of a letter of a certain Daniel Saltmarsh³, claiming the recovery of a Florentine edition (literary forgery), found in Ferrara, immediately gone out of stock, from which the English edition was drawn. “The Turkish spy” was published successfully in England until 1801, with no indication of its author, while in 1718 another volume was published, with the title “Continuation of the letters writ by a Turkish spy”, attributed to Daniel Defoe. Contemporarily to the spread of the early English editions, the book is published anonymously again in Europe, in French, but with a different text than the one published in 1684-86. The French edition is but the translation from the English one, published with the title “L’espion dans les cours des princes chrétiens”, in two volumes, and “Suite de l’espion”, in four volumes, by Kinkius and Gallet. It was very well received among the public, proved by the numerous following editions, the last one dated 1756. A review of the different editions is offered by Gaudier & Heirwegh (1981).

The bibliographic tale of the novel is, as Roscioni states, a tale of its own. Roscioni (1992) defines the authorship matter as “una sorta di telenovela bibliografico-erudita” constituting, with its twists, contradictions, and conjectures, an actual *vexata quaestio*. The different suggestions point mainly to Marana himself, and other French and English authors (Hallam, 1839; Barbier, 1874; Carcassonne, 1929; McBurney, 1957; Tucker, 1958a; Almansi, 1966; Lavicka, 1976; Gaudier & Heirwegh, 1981; Williams, 1982; Lee, 2004). The book, in its various editions, was a marginal study of the European literature of the seventeenth century. By all means, the authorship matter is the most interesting aspect. The work of Gian Carlo Roscioni (1992) is, as of today, the only and most exhaustive monograph upon both the reconstruction of Marana’s life through documentary sources and the character of Mahmut. It emphasizes the doubts, the hypotheses, and the contradictions that are typical to a spy story⁴. The most recent contribution was given by the Anglo-American critique focused on “The Turkish spy” (i.e. Lee, 2004; Aravamudan, 2005; Greydanus, 2006), but neglecting the main work of Roscioni. No one has systematically studied the increase of spies and letters originating from the “Espion Turc”: the “Lettres juives”, “Lettres cabalistiques”, Lettres chinoises, even in the English translation, “Las cartas marruecas”, “L’espion turc à Francfort”, “Lo spione italiano”, “The German spy”, “Brieven van een turkse spion”, “The nothern Atalantis or the York spy”, “The citizen of the world” and others, demonstrate the large editorial success of the original work by Marana. In particular the relationship between the more

² There is only one exemplar of the Italian version, at the Bibliothèque Nationale de France (henceforth BNF). In the same year is published a forged French edition, in Amsterdam, permitted by Barbin (Bayle, 1684). The statement of Bayle is considered untrustworthy since Des Bordes was also the editor for *Nouvelles des republiques des lettres*, published by Bayle (Mc Burney, 1957).

³ The name is a combination between Sault, one of the alleged candidates of the Turkish Spy, and Hindmarsh, the bookseller who owned part of the copyright (McBurney, 1957).

⁴ I recommend the review of Pietro Citati. *Letterati, inquiete spie*. La Repubblica, March 26th, 1992.

renowned “Lettres persanes” by Montesquieu has been analysed (Toldo, 1897; Van Roosbroeck, 1932; Melani, 1972). Despite the fortune of this new genre, called “pseudo foreign letter”, the legacy of the “Espion turc”, alongside its numerous editions, remains relegated to learned bibliographer: the Italian tradition, particularly, with its sole copy of “L’esploratore turco” preserved in Paris, made the book sink into the oblivion of the seventeenth-century Italian novel. In the attempt of restoring the fortunes of the book, a modern English (Weitzman, 1970), French (Jackson, 2009) and Turkish edition (Öz & Acun, 1999) were published, while Almansi and Warren published the text of the manuscript with 63 letters, in Italian, kept by the BNF, Salle de manuscrits, fond italien, 1006-1007 (Almansi & Warren, 1968; 1969; 1970; 1971; 1972; 1973).

2. Marana receives admonitions about the adequacy of his work from Pidou de Saint-Olon, French ambassador in Genoa, probably met in 1682, before his arrival in Paris, with whom he relates until his death (Roscioni, 1992, pt.1, chap.6). The correspondence between them is dedicated. Marana likely sent to Pidou de Saint-Olon the text of the first volume to ask for suggestions, before giving it to the press. The answer dates back to 1684: “J’ai pris Monsieur un si grand plaisir avoir nouvel ouvrage, que je l’ai déjà leu deux fois, l’invention en est nouvelle, la matière en est noble, la diversité en est agreable et le stile en est inimitable, je ne puis que vous applaudir, et vous admirer en son exécution [...], je ne farai point de façon de vous dire librement mon sentiment sur une remarque que j’y ai faite que je soumetts neantmoins entierement à votre décision. C’est monsieur, qu’il me semble que vous pourriez bien vous passer d’inserer en cet ouvrage, dont l’on decouverte assez clairement que l’histoire du roi est le projet, certaines lettres qui n’y on aucun rapport, et ne font rien vostre sujet, comme celle que Mahmut écrit a son parent et celle qu’ill adresse au Mufti qui vous donne même une occasion peu nécessaire de parler irrespectueusement de mystere de nostre religion. [...] Supprimer celle qui n’y convenoient pas, d’autant plus que avez une si ample matière et si diversifiée que vous n’avez point besoin d’épisodes pour la remplir et lui donner de la varieté [...] mais excusez mon zèle, aggréez ma franchise et souvenez vous qu’il est plus naturel et plus facile de censurer, que d’initie. Ubi amatur, censura probatur / et censurae causa laudatur” (Paris, Bibliothèque de l’Arsenal, Ms. 6829, ff.208rv-209r). The censorship, evident in the final couplet, is realized in an informal warning about the expurgation of the letter IX, addressed to the Mufti, “prencipe della religione de Turchi”. Marana replies to Saint-Olon’s critiques: “Trovo la sua osservazione giudicosa e ottima, sensata e potente ma quando ella sentirà che il Re ha approvato prima questo metodo, che il Rev. Padre della Chaise ha trovato meravigliosa l’orditura e l’invenzione e che per nascondere che l’arabo fosse finto, bisognava anche riferire e portare al pubblico le cose sue familiari. Tutti hanno accordato che per distendere il filo di una historia si vasta, si grande e piena di tanti avvenimenti, l’interrompimento non sarebbe stato ingrato, anzi ameno, e che se io pretendo di tradurre tutto il ministerio dall’arabo devo osservare la fedeltà, altrimenti hanno qui risposto che io sarò salariato dal Re per iscrivere la sua gloria ed ecco una historia affettata. Per isfuggire dunque il sospetto dell’adulazione, dell’interesse e della passione bisogna che l’ambasciata di Mahmut, come cosa rara, non sia violata e per non violarla, pare che un traduttore non debba lasciar di dir tutto e volendo dir tutto è necessario consentire che nei primi giorni dell’arrivo del turco è probabile che scrivesse a gli amici, a parenti, et agli huomini della Religione di cose particolari ed indifferenti ma che! [...] Sono qui solo (e senza aiuto è dura?) tutti i valenti huomini di Parigi hanno trovato il mio disegno elevatissimo, quelli che credono che vi sia il traduttore mi honorano come buono italiano quasi che io intenda le grazie di questa lingua, quelli che mi vogliono inventore dell’Opera dicono qualcosa di più, l’una cosa e l’altra mi diletta ma non mi pasce; tutto attendo da S.M. dalla ... del quale spero la mia sussistenza et essendogli soddisfatto hassicuro a S.V. che io travaglio con un grandissimo cuore” (ff.212r-213v). Disclosing the consent of the King and Father De La Chaise, confessor and protector of Louis XIV, Marana hushes up the suggestions of Pidou and, in the same letter, hints to the content of the second volume, still under development: “piano piano ella vedrà presto il secondo tomo già finito e che si traduce in francese a gran passi”(f.213r). Actually, the second volume of “L’esploratore turco” will not

see the light; same goes for the third one that was drafted, but of which there is no trace left, neither as a manuscript, nor as printed book. A signed document by Marana informs about the denial of the licensing of the press by the Chancery, a royal apparatus in charge of French censorship: “Je soussigné Gio Paolo Marana auteur du Livre Manuscrit Italien, intitulé L’Esploratore Turco Tomo Terzo, reconnois que M. Charpentier commis par Monseigneur le Chancelier pour la revision dudit Manuscrit ne m’a accordé son Certificat pour l’impression dudit Manuscrit, qu’à condition d’ôter quatre endroits, le Premier etc. Partant je promets d’ôter dudit Manuscrit les endroits ci-dessus marquez; ensorte qu’il n’en reste aucun vestige, puisque sans cela le dit Certificat ne m’auroit pas été donné par ledit Sieur Charpentier: et pour sûreté de ce que dessus je reconnais être véritable, et que je promets d’exécuter ponctuellement, j’ay signé le présent écrit. A Paris ce 28 Septembre 1686. Ainsi signé Iean Paul Marana” (Charpentier, 1724). According to the procedure, a manuscript sent for print had to be previously approved by a censor that, after an evaluation, would express a verdict. In order to be published, a text did not have to be against religion, the King, manners, offensive or libellous (Martin, 1969). The archive of the Chancery is now lost, and it is difficult to reconstruct the facts prior the publication of the *editio princeps*; anyway, due to editorial and censorious matters, the later volumes of “L’*esploratore turco*”, though they had been written, were never published (Roscioni, 1992, pt.1, chap.9). In Italy, the Italian and French edition probably had an inadequate circulation⁵, and only after the Kinkius edition, translated from English, the book spread throughout the European Republic of Letters, forgetting about its editorial forerunners and, above all else, the name of Gian Paolo Marana. Even the Congregation of the Index which probably, to some extent, noticed a similar set of problems to that of the Chancery, demonstrates, in the reports of the censors, of ignoring both the name of the author and the early editorial results.

3. The book censorship and the control of the press, in range of the Catholic Reformation, was controlled by the Inquisition of the Roman Catholic Church, in particular by the Sacred Congregation of the Index, instituted by Pius V in 1571 (Cifres & Ponziani, 2012). Within the Index, the consultants and qualifiers were in charge of reviewing and examining the books reported for heterodoxy, of whom were evaluated the general purpose and the text, specifically. To this stage, a written review followed, or *votum censurae*, in which the consultant specified accurately the references in the text according to which he explained the choice of absolution or condemnation of the book. The censor’s opinion was subsequently discussed by the cardinals of the Congregation during the sessions and therefore approved or rejected. The reading of the book could be permitted (*permissio*), denied (*prohibitio*) or reviewed (*expurgatio*). After the cardinals’ decision, in the case of rejection, a prohibition decree was validated and the book was publicly prohibited by the Index (Cavarzere, 2011). The corpus of the *vota censurae* had uniform incipit and explicit, content structure, and language. It constituted an important source both to recreate the history of ecclesiastic censorship and of books, but it can be also studied as a manifestation of forced reading for the consultants and consequent public reception: “[I pareri di censura] non restavano chiusi entro le fortezze dell’Indice e dell’Inquisizione: non costituivano cioè un universo privo di relazioni con il mercato editoriale; avevano anzi legami significativi con altri generi letterari, nel senso che influenzavano e ne erano influenzati, secondo un processo di contaminazione circolare. Intanto, i pareri, confluivano, almeno parzialmente, nei decreti di proibizione, che in alcuni casi riportavano in sintesi i motivi della condanna. [...] Prima che i testi censurati fossero inseriti nell’Indice dei libri proibiti, attraverso appendici annuali o periodici aggiornamenti, i decreti circolavano comunque nella penisola affissi nelle chiese, giungendo direttamente ai fedeli.” (Delpiano, 2007a, p.123-124). As of today, there is no sign of denunciation of “L’*espion dans les cours des princes chrétiens*” in the Congregation of the Index. Anyway, the books were added to the Index of Prohibited Books with three decrees, dated

⁵ An indicative fact, yet far from thorough, can be given by the Italian catalogue Opac sbn: of the 1684 French edition by Barbin only one book is attested, in the Seminary Library of Tortona.

January 19th and May 11th, 1705, and March 2nd, 1706. The consultants of the Congregation of the Index examined it in the Cologne edition by Kinkius and Gallet⁶, between 1696 and 1699. The six volumes of the series were divided among three consultants for the evaluation: Didaco Grignani, Francesco Bianchini and Francesco Antonio Bonacina. Their *vota censurae* are kept today in the Archive of the Congregation for the doctrine of the Faith that, open to scholars in 1998 for the first time, allows to investigate unexplored fields of research about the history of the Inquisition and the Congregation of the Index (Del Col, 2010).

The last two volumes of the series, the fifth and the sixth of the “Suite de l’espion”, published in 1699, in Amsterdam by Gallet, were evaluated by Francesco Antonio Bonacina, professor of moral philosophy at the University of Pavia from 1701 to 1722, and relator of the Index from 1704 (Schwedt, 2010). In his report (Archive of the Congregation for the doctrine of the Faith, henceforth ACDF, Index, Prot.66 1705-1706, ff.840-851) he clarifies from the beginning that behind the name of Mahmut was hidden an *hereticum auctorem*, representative of a *calviniana mordacitate*. Bonacina notes the letters of the fifth tome in which Mahmut questions the papal supremacy and infallibility (XLVIII), the power of the Curia Romana (LIX) and its integrity (XLVIII). He considers the cult of the sacred images as idolatry (VII; XLVII) and prayer as a vain tautology (CVIII). A particular attention is given to letter LIV of the sixth volume, “l’abregé de la religion de l’espion”, in which Mahmut, answering to the request of monk Guillaume Vopsel, confesses his faith: he admits of being liable to heresy for talking against the Curia Romana, and he does not deem himself as a hypocrite Christian, tied to the formalities of the rite. He identifies himself as a Christian, without specifying to which side of the Church, including Calvinists, Lutherans and Protestants, he belongs to. He thinks Christianity is nothing but disguised paganism, with a weakness for rites, sacred images and tendencies for idolatry. In the review by Bonacina the figure of Miguel de Molinos, protagonist of letter XXXIII of the sixth volume, is central, alongside and his mystic heterodoxy. At the end of his judgement, he expresses vehemently his prohibition towards the two volumes, using words such as *scandalosas, ecclesiae iniuriosas, impias et eretica*. The judgement is ratified on March 2nd, 1706.

The decree issued by the Congregation of the Index on January 19th, 1705, refers to the censure of volumes 3-4 of the series (with the title “Suite de l’espion”), judged by Didaco Grignani, reviewer of the Index from 1702 (Schwedt, 2010). As first consultant of the “Espion”, he explains his decision of transferring the judgement for the first and second volume to more experienced censors. The resolution, expressed both at the beginning and at the end of the report, is of *absolute prohibitione*. His report (ACDF, Index, Prot. 65 1704-1705, ff.329r-335r) consists of two sections: *sub cielo sunt* and *de cielo sunt*. Grignani’s denunciation focuses initially on the propositions that damage cardinal Mazarino, because Mahmut “n’épargne point la dépense pour ruiner le Cardinal” (3, XXX), describing him, on several occasions, as a riotous, encouraging the revolt of Masaniello (3, XXV). He then addresses to those passages that are by all means against the Curia, underlining the ambition of the clergy and the power of the princes. He stresses the scorn towards the Pope, remembering a tale according to which he changed his name after he ascended the papal chair (4, XIII); the mockery of his figure through the Statue of Pasquino (3, LXII) and his precarious moral integrity (4, LX). Grignani notes how Christians are often referred to as infidels (3, LXXXVII; 4, XV): Mahmut, considering the different Christian communities like Parisians, Neapolitans, and Venetians, draws attention to their vices and corrupted manners in different parts of his correspondence (3, XIV, XVIII, XXVII). Letter V of the fourth volume is recommended among the matters of *de cielo sunt*, when Mahmut questions himself upon human nature and the substance of the soul, encompassing between Neoplatonic and Pythagorean theories; likewise is cited epistle XXVI of the fourth volume, concerning the eternity of the world. These metaphysical speculations let Grignani

⁶ Clandestine edition. The place of publication may correspond to Ratisbonne (Gaudier & Heirwegh, 1981). Other hypotheses cite Rouen, Parigi or Amsterdam (McBurney, 1957).

half-view a trace of heresy that does not have a doctrinal frame, but is placed in the relativism sphere (Tucker, 1958b). The consultant shows also a certain sensitivity towards those passages expressing the supremacy of reason above natural law, like in letter XXI. The *irrisio* is the theme of the passages cited in the report and it becomes a central idea in the condemn of letter XXX of the fourth volume.

The *doctior* called by Grignani to analyse the first and second volume is Francesco Bianchini. Trained in science studies he soon becomes a prominent figure of Italian culture, holding important jobs as papal secretary of the commission for the reform of the calendar. He was appointed as librarian to Cardinal Ottoboni, but strived for being keeper and *scriptor* to the Vatican Library. He was a famous researcher all over Europe and he even maintain a relationship with Newton (Rotta, 1968). Thanks to his widespread network of relationships with Catholic and Protestant intellectuals from the whole of Europe, his role as delegate for the Curia Romana is fundamental in the different courts; he reveals to be an excellent mediator between the ecclesiastical power and the European Republic of Letters. Although his attitude was international, Bianchini remained strongly devoted to the Roman Church, as attested by his activity as lecturer for the Master of the Sacred Palace, whose testimony is provided by the documentation preserved by the Biblioteca Capitolare in Verona (Volpato, 2009). As consultant of the Congregation of the Index (Cavarzere, 2011) he wrote ten censure reviews (Schwedt 2010). One of these regarded “L’espion dans les cours des princes chrétiens”: Grignani’s choice for transferring the judgement of the first two volumes to a more experienced censor is probably due to the presence, in the first volume, of the “preface particulière” that introduces to some issues about the edition, the authorship and the plausibility of Mahmut’s story⁷. Of Bianchini’s review, other than the one in the ACDF, Index, Prot. 66 1705-1706, ff.149-156, the first draft is preserved in the Biblioteca Capitolare in Verona, cod. CCCLX, ff.10-15. The text shows substantial variations, interlinear corrections that only in some occasions are registered by the ACDF, and passages that are not contained in the final draft. Same is the judgement about the congruity of the book. Bianchini, in his report, uses his librarian skills, paying attention to all the elements of the paratext, evaluating the intention and the nature of the book: “Auctoris nomen ignotum reddit non modo ignobilitas officii, quod exercebat, verum etiam praefatio editoris eidem praemissa. In hac enim cum aperta mendacia circa operis historiam ligantur, ut mox aperiam; oritur suspicio non levis, ut praeter arabis exploratoris epistolas, aliquae sint adiectae in collectionem, quem ab ipso editore confictae fuerint quaestus gratia et potius ab heretico europeo consarcinatae quam a turca exploratoris dictatae.[...] Honestati enim publicae liber obsistit eodem plane titulo [...]” (f.149). The anonymity and the preface are considered indicative of the deceptive nature of the work and the fallacious intention of the author. Bianchini speculates on the false origin of the letters and, during the report, he uses several times the formula *factus aut verus* or *factitio seu vero*, referring to the spy. Nevertheless, this does not preclude the necessity for the first two volumes of undergo censorship: “Verum sive Arabs credatur sive Europeus autor epistolarum affirmo duplici ex capite, morus honestatis, et religionis esse librum censura notandum, donec plurima loca expurgentur” (f.151). The consultant implies a research on Giulio de Medici, but affirms he has not found anything about him, neither about his family, nor about the Italian edition. He is aware of the “mentita impressione Coloniensi, quo facilius apud Catholicas regiones distrahantur” (Capitular Library, cod.CCCLX, f.11r) that did not hide the true nature of the “deista vel sociniana sub arabis exploratoris persona” (ACDF, Index, Prot. 66 1705-1706, f.151). The recommended passages are deeply against the Curia, and refer to specific persons such as Cardinal Richelieu (1, XCVI, CVI), Mazarin (2, LXXXVI), institutions like the

⁷ As already mentioned before, volume 2 of *Letters writ by a Turkish spy* of 1691 begins with a letter of a Daniel Saltmarsh (according to McBurney, the name is a combination between Sault, one of the hack-writer of *The Turkish Spy*, and Hindmarsh, the bookseller who owned part of the copyright): to motivate the publication of new letters, he claims he had received some volumes of a Florentine edition immediately gone out of stock (considered today a literary forgery), from a certain Giulio de Medici in Ferrara. He then states he decided to have them translated in English, subsequently sending them for print. The Kinkius edition examined by the censors appears to be the translation of this forgery.

Inquisition (2, LXXIII) and Christian mores (2, XCVII). The consultant emphasizes the bad morality example represented by Mahmut, with his dissembler (Getrevi 2004; Roscioni 1992) and blasphemous attitude towards Catholic religion, in which he pretends to believe. These are two of the main reasons why the two volumes are to be censored, according to the rules V-VI-VII e IX of the Index, with the formula *donec expurgetur*. As the eighth rule of the Index states (“Libri, quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, qua ad haeresim, seu impietatem, divinationem, seu superstitionem spectant, a catholicis theologis inquisitionis generalis auctoritate expurgati, concedi possunt. Idem iudicium sit de prologis, summariis, seu annotationibus, quae a damnatis auctoribus, libris non damnatis appositae sunt: sed posthac non nisi emendati excudantur”) the epistles to be expurgated are XII, XLI, CXVII of the first volume and CIII of the second. The common argument is religion, as rule II of the Index states (“Aliorum autem haereticorum libri, qui de religione quidem ex professo tractant, omnino damnantur...”). Letter LXXVII of the second volume offers a comparison between Muslims and Christians, ruling against the latter. Letter LXVII concerns the salvation that, according to Mahmut, could be granted to anyone who conducts a virtuous and honest life of which, according to Bianchini, he is not an example. In addition to the cited letters, Bianchini expurgates the other reported passages.

4. The relations of the censors range among consolidated themes fought by the Counter-Reformation censorship and new ideas reflecting the premises of the Enlightenment of the late seventeenth century. “L’uso della ragione come strumento di osservazione critica della realtà e la concezione antidogmatica e laica del sapere, che implicarono, in generale, il rifiuto degli apparati istituzionali e dogmatici delle Chiese in nome della religione naturale e della tolleranza” (Delpiano, 2012, p.41) are features present in the “Espion Turc”: the spy job provokes an everlasting condition of alienation as opposed to reality. The doubt is the constant condition of Mahmut, and it instils the whole of his speculative thinking, ranging from religion to politics.

The preferred addressees of the condemned letters are, among the three opinions, the Mufti and monk Guillaume Vopsel, towards whom Mahmut expresses two different religious positions: he addresses to the former as a Muslim and to the latter as a Christian, but, due to the necessity of achieving a firm ethical code, he exceeds religious and doctrinal limits. To this end, the choice of Grignani and Bianchini to report, in their relations, a passage defining religion as a result of upbringing, is meaningful (2,LXXVII; 3,LXXVIII). The hostile attitudes towards clerical institutions and their representatives respond to a necessity of separating from every external religious form, in order to get closer to another that is instead warrantor of a “loi naturelle” (3, XXI).

The six volumes of “L’Espion dans les cours des princes chrétiens” confront an evaluation divided among three censors that does not allow an exhaustive overview upon the choices and the mental process that led to the censure of the book. Considering the censors’ awareness of the upcoming Enlightenment, the case of the “Espion” shows an ascending process that is not chronological, but rather conceptual: as often happens for the early censored works coming from the Enlightenment (Macé, 2002), the reviews of Bonacina and Grignani give little space to a judgement on the innovation of the book. In particular, Bonacina leads his analysis in the name of heresy. Mentioning letter LIV, a sum of the spy’s religion, he points out the anti-clerical aspects, leaving aside those important to the Enlightenment, without commenting or signalling them: “J’observe envers tout le monde la regle d’or que Jesus nous à donné, de ne faire à autrui que ce nous voudrions qu’on nous fit. C’est sur ce fondement qu’est batie toute le justice humaine. Je tache de regler mes passions, et de supporter celles d’autrui [...] En un mot, Pere Guillaume, le sommaire et la substaince de ma religion dans ce peu de règle, de craindre en Dieu, de servir mon Roi, d’honorer mes parens et leur obeir, d’amer mes amis et de rendre justice à tout le monde; sans m’embarasser de vaines formalités et d’inutiles cerimonies; ou sans me mettre ne peine

dans quelque nation, dans quel climat, ou dans quelle société de Chrétiens je suis, puisque Dieu n'a plus d'égard à l'un que à l'autre nonobstante ces extrêmes différences”.

Grignani, though being devoted to typical Counter-Reformation methods, shows greater compliance and sagacity in understanding the breaking point that aims for the new enemies the Church has to confront. Bianchini, from his point of view, displays a better understanding for the context and the purpose of the book: to him, the protagonist is not a Christian or a Muslim, but a deist or an atheist, often converging in the same definition (Delpiano, 2012): “Sane si oculis valeo, hollandiae praelum sub coloniensi titulo non secus latet, ac deista aliquis vel socinianus sub arabis exploratoris persona ac mendacio” (ACDF, Index, Prot. 66 1705-1706, f.151); “Hic autem venena periculosius propinata sunt imperitis quibusque lectoris, nativo idiomata non difficulter hausturis dogmata deistarum sive atheistarum in Mahumetano hoc sycophanta seu fictitio seu vero miris artibus ita commixta atque ottemperata, ut blandius in animum serpant ac dilatentur” (f.156); “Pessimo exemplo violatarum omnium religionum earundem contemptum insinuans ita sudinde levigatum remissiore quadam philosophis simulatione, ut eo nocentius atheismum aut deismum inspiret” (f.155). Bianchini's observations are the answer to an upcoming sensibility that his international attitude converted into a deeper understanding, though they were delimited, and just hints of the Enlightenment's principles. The attention of the censors has long reaction time: from the 1696-1699 publishing, the decrees are validated in 1705-1706, following the usual eighteenth-century procedures, and often corroborating the traditional theory according to which the censorious bureaucracy declined during the Enlightenment (Delpiano, 2009).

It is particularly significant that Grignani and Bianchini refer to the style of the book: Grignani often highlights the mocking tone of the passages against the Curia, while Bianchini concludes his analysis by affirming that the author of the book, whether he really stumbled upon the letters or he imagined them, succeeded in narrating a muddle of events and stories that fascinate the readers, presented with an ironic tone⁸. These two elements exacerbate the seriousness of the book, especially when it comes to faith and dogmas. As a matter of fact, in this period, amusement literature becomes the bearer of a laic morality, deprived of the traditional rhetoric: its new resources are reminiscent of a seductive style for its ever increasing number of readers and within this context, the Church deems it necessary to analyze and limit the effects produced by this type of literature. The novel in particular was considered a harmful tool, due to its direct and individual relationship with the reader, communicating straight to the person's conscience, provoking doubt and arousing passions. To this end, giving importance to individuality and the capacity for critical judgement of reality, the novel becomes the privileged way for the spread of the philosophie (Delpiano, 2006; 2007b). A recurring theme is lust: Bianchini quotes a passage about the love of Mahmut for a Greek married woman, underlining not only the dissociation from the Gospel, but also from natural human honesty. That is why reading the book, especially for the *imperites, ignaros* or *incautos*, is considered particularly noxious. It is significant that the consultor, among the rules of the Index, according to which the book must be censored, recommends the seventh, about the books considered lustful: “Libri, qui res lascivas, seu obscenas ex professo tractant, narrant, aut docent, cum non solum fidei, sed et morum, qui huiusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur; et qui eos habuerint, severe ab episcopis puniantur. Antiqui vero ab ethnicis conscripti, propter sermonis elegantiam, et proprietatem, permittuntur: nulla tamen ratione pueris praelegendi erunt”.

During the course of the XVIII century, in the wake of the so-called “Espion turc” many books are banished: the first are the “Lettres cabalistiques”, the “Lettres chinoises” and the “Lettres Juives”,

⁸ It is worth noting that Bianchini metaphorically refers to the sensorial world: “Noverat enim editor haec duo veluti salsamenta requiri ab otiosorum palato in libellis, quos lubentius degustans [...]” ACDF, Index, Prot.66, f.151.

published between 1737 and 1740 by Jean Baptiste de Boyer marquis d'Argens (respectively, decree Index 28-07-1742, decree Index 28-07-1742, decree S.O. 16-01-1743: De Bujanda, 2002), upon which the periodical "Journal de Trévoux" manifested religious tolerance and deist tendencies (Minuti, 2001). The "Espion chinois" by Ange Goudar, published in 1765, is added to the Index in 1770 (decree Index 26-03-1770: De Bujanda, 2002), condemned for atheism and its criticism towards political and ecclesiastical institutions (Delpiano, 2007b, p.126). Credited to Alfieri (De Bujanda, 2002) is "Lo spione italiano o sia corrispondenza famigliare fra il marchese di Licciocara e il conte Rifiela tutti e due viaggiatori incogniti per le diverse corti d'Europa", Europa (i.e.Livorno), 1782 and the second volume "Il corriere europeo o sia carteggio galante fra due cavalieri erranti su le presenti vicende e costumi del secolo", Europe, 1782-83, both banished with the decree of the Holy Office dated 08-13-1782. The most famous work among all, the "Lettres persanes" by Montesquieu, published in 1721, is banished but only in 1763 (Macé, 2005). The legacy of the "Espion", among deism, atheism, religious tolerance and anti-clericalism, testifies the common effort of the censorious institutions towards a specific genre, aimed to stop the spread of the enlightenment principles. This was an enduring effort that caused, during the XVIII century, a French citizen to be imprisoned for eight months for just borrowing his copy of the "Espion" (Gaudier & Heirwegh, 1981) while, in the XIX century, it was still catalogued as a prohibited book in the Archbishop's Seminary of Reggio Calabria, merged into the public library of the same city. It was the librarian's task to guard it and allow only those with a papal license to browse it through (Triglia, 2013).

Paul Hazard (1935) asserts that the essentials of the Enlightenment were already present in the second half of the XVII century: the "Espion" was in fact included by the critics in the literary production of this age (Howells 1999) and was examined as a representative case of the deism tendency (Betts 1984; Garcia, 2012). Hazard's thesis is backed up by the early works of the age of Enlightenment that arouse concern in the religious world. Among these, there is the "Opera Posthuma" by Spinoza, banished in 1679, that of Pierre Bayle, in which is contained the periodical "Nouvelle de la Republique des Lettres", where precisely the "L'Espion du grand Seigneur" was reviewed, and finally, the work of Locke. The "Espion Turc" can be considered as one of the first manifestation of Enlightenment in the literary world. Thirty-five years later, the "Lettres cabalistiques", "chinoises" and "juives" by Jean Baptiste de Boyer, marquis D'Argens, will follow, directly inspired by the "Espion". By the end of the XVII and the beginning of the XVIII century, the analysed material puts ecclesiastical censorship between conservatism and change, old and new foes, and gives testimony of the commitment of the Church against the Enlightenment (Maire, 2007; Delpiano, 2010). If the story of eighteenth-century ecclesiastical censorship is still being reorganised and analysed by scholars, through the material supplied by the Archive of the Congregation for the Doctrine of the Faith, giving back to the collective memory the "Espion turc" can certainly help retrace a small part of it.

Manuscripts

Paris, Bibliothèque d'Arsenal, Ms.6829, ff.208r-209v, 212r-213v.

Paris, Bibliothèque National de France, Salle des manuscrits, fond italien, 1006-1007.

Vatican City, Archive of the Congregation for the Doctrine of the Faith, Index, Prot. 65 (1704-1705), ff.329r-335r; Prot. 66 (1705-1706), ff.149-156, 840-851.

Verona, Biblioteca Capitolare, cod. CCCLX, ff. 10-15.

References

Almansi, G. & Warren, D. (1968). L'Esploratore Turco di Giovanni Paolo Marana. *Studi secenteschi*, 9, 159-257.

Almansi, G. & Warren, D. (1969). L'Esploratore Turco di Giovanni Paolo Marana. *Studi secenteschi*, 10, 243-288.

Almansi, G. & Warren, D. (1970). L'Esploratore Turco di Giovanni Paolo Marana. *Studi secenteschi*, 11, 75-165.

- Almansi, G. & Warren, D. (1971). L'Esploratore Turco di Giovanni Paolo Marana. *Studi secenteschi*, 12, 325-365.
- Almansi, G. & Warren, D. (1972). L'Esploratore Turco di Giovanni Paolo Marana. *Studi secenteschi*, 13, 275-291
- Almansi, G. & Warren, D. (1973). L'Esploratore Turco di Giovanni Paolo Marana. *Studi secenteschi*, 14, 253-283.
- Almansi, G. (1966). L'Esploratore turco e la genesi del romanzo epistolare pseudo-orientale. *Studi secenteschi*, 7, 34-65.
- Aravamudan, S. (2005). Fiction Translation Transnation: the secret history of the eighteenth century novel. In Backscheider, P. R. & Ingrassia C. (Eds.). *A companion to the Eighteenth century novel and culture* (pp.55-72). Malden: Blackwell.
- Barbier A. A. (Ed.). (1874). *Dictionnaire des ouvrages anonymes et pseudonyms* (Vol. 2). Paris: P.Daffis.
- Bayle, P. (1684). *Nouvelles de la Republique des letters* (mars).
- Betts, C. J. (1984). *Early deism in France: from the so-called 'deistes' of Lyon (1564) to Voltaire's "Lettres philosophique" (1734)*. The Hague: Nijhoff.
- Carcassonne, E. (Ed.). (1929). *Lettres persanes*. Paris: Roches.
- Cavarzere, M. (2011). *La prassi della censura nell'Italia del Seicento*. Roma: Edizioni di storia e letteratura.
- Charpentier, F. (1724). *Carpentariana ou Remarques d'histoire, de morale, de critique, d'erudition et de bons mots*. Paris: Nicolaus Le Breton fils.
- Cifres, A. & Ponziani, D. (2012). La censura negli archivi del Sant'Ufficio e dell'Indice. *Dimensioni e problemi della ricerca storica*, 1, 297-321.
- Citati, P. (1992, March 26). *Letterati, inquiete spie*. La Repubblica.
- De Bujanda, J. M. (2002). *Index librorum prohibitorum 1600-1966* (Vol.11). Genève: Librairie Droz.
- Del Col, A. (2010). Archivi e serie documentarie: Vaticano. In Prosperi, A. (Ed.) *Dizionario storico dell'Inquisizione* (Vol.1, pp.89-91). Pisa: Edizione della Normale.
- Delpiano, P. (2006). La Chiesa e la lettura nell'Italia del Settecento. *Rivista Storica Italiana*, 118(2), 440-485.
- Delpiano, P. (2007a). I censori leggono romanzi. In Braida, L. & Cadioli, A. (Eds.). *Testi, forme e usi del libro* (pp. 117-133). Milano: Bonnard.
- Delpiano, P. (2007b). *Il Governo della lettura. Chiesa e libri nell'Italia del Settecento*. Bologna: Il Mulino.
- Delpiano, P. (2009). La censura ecclesiastica nel Settecento in Permanenze e cambiamenti nella storia dell'Inquisizione. Per una discussione di Andrea Del Col, L'Inquisizione in Italia: atti del Seminario diretto da Adriano Prosperi, Scuola Normale Superiore di Pisa, 9-10 settembre 2008. *Cromohs*, 14, 1-6. http://www.cromohs.unifi.it/14_2009/delpiano_censura.html
- Delpiano, P. (2010). Illuminismo. In Prosperi, A. (Ed.) *Dizionario storico dell'Inquisizione* (Vol.2, pp.761-764). Pisa: Edizione della Normale.
- Delpiano, P. (2012). La congregazione dell'Indice nel Settecento. *Dimensioni e problemi della ricerca storica*, 1, 41-58.
- Denina, C. (1809). *Istoria dell'Italia Occidentale*. (Vol. 2). Torino: presso Gaetano Barbino.
- Garcia, H. (2012). *Islam and English Enlightenment*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Gaudier, J. P. & Heirwegh, J. J. (1981). Jean Paul Marana, l'Espion du Grand Seigneur et l'histoire des idées. *Etudes du XVIII siècle*, 88, 25-51. http://digistore.bib.ulb.ac.be/2009/a039_1981_008_f.pdf
- Getrevis, P. (2004). *Narrare italiano: dalla nostalgia all'assenza*. Verona: Fiorini.
- Greydanus, R. (2006, July). *Political ideology in the context of the grand vision of Giovanni Paolo Marana's Letters writ by a Turkish spy: an interpretative essay*. Final research paper, M. A. History, McMaster University, Hamilton. <http://www.academia.edu/1590854>

- Hallam, H. (1839). *Introduction to the literature of Europe in fifteenth, sixteenth and seventeenth centuries*. (Vol. 4). London: John Murray.
- Hazard, P. (1935). *La crise de la conscience européenne*. Paris: Boivin.
- Howells, R. (1999). The Secret Life: Marana's Espion du Grand-Seigneur (1684-86). *French Studies*, 53, 153-166.
- Jackson, F. (Ed.). (2009). *L'Espion turc ou L'espion dans les cours des princes chrétiens, ou Lettres et mémoires d'un envoyé secret de la Porte dans les cours de l'Europe*. Paris: Coda.
- Lavicka, J. (1976). L'Espion turc, le monde slave et le hussitisme. *XVII siècle*, 110-111, 75-92.
- Lee, C. D. (2004). The authorship of Letters writ by a Turkish Spy – The Oxford connection. *Bodleian library record*, 18, 333-364.
- Macé, L. (2002). Les lumières françaises au Tribunal de l'Index et du S.O. *Dix huitieme siècle*, 34, 13-25.
- Macé, L. (2005). Les "Lettres persanes" devant l'Index: un censure posthume. In Volpilhac-Auger, C. (Ed.) *Montesquieu en 2005* (pp. 48-59). Oxford: Voltaire Foundation.
- Maire, C. (2007). L'entrée des Lumières à l'Index: le tournant de la double censure de l'Encyclopédie en 1759. *Recherches sur Diderot et sur l'Encyclopédie* 42. Retrieved from doi 10.4000/rde.2363
- Martin, H. J. (1969). *Livre, pouvoirs et société à Paris au XVII siècle (1598-1701)*. Paris: Droz.
- Mc Burney, W. (1957). The authorship of the Turkish Spy. *PMLA*, 72(5), 915-935.
- Melani, N. (1972). Di Giovanni Paolo Marana e del suo Esploratore turco. *Annali dell'istituto Universitario orientale di Napoli, Sezione romanza*, 14(2), 297-319.
- Minuti, R. (2001). Orientalismo e idee di tolleranza nelle Lettres chinoises de Boyer D'Argens. In Méchoulan H. et al. (Eds.) *La formazione storica dell'alterità. Studi di storia della tolleranza nell'età moderna offerti a A. Rotondo* (pp. 887-920). Firenze: Olschki.
- Öz, M. & Acun, F. (Eds.). (1999). *Bir Türk Casusunun Mektupları*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Reed, G. (1974). *Claude Barbin libraire sous le regne de Louis XIV*. Genève: Droz.
- Roscioni, G. C. (1992). *Sulle tracce dell' "Esploratore turco"*. Milano: Rizzoli.
- Rotta, S. (1968). Francesco Bianchini. In *Dizionario biografico degli italiani* (Vol.10, pp.187-194). Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana. http://www.elihs.unifi.it/testi/900/rotta/rotta_bianchinif.html
- Rotta, S. (1992). Gio Paolo Marana. In *La letteratura ligure: la Repubblica aristocratica (1528-1797)* (Vol. 2, pp. 153-187). Genova: Costa & Nolan. http://www.elihs.unifi.it/testi/900/rotta/rotta_marana.html
- Schwedt, H. H. (Ed.). (2010). *Prosopographie von römischer Inquisition und Indexkongregation 1701-1813* (Vol. 3 pt.1) of Wolf, H. (Ed.) *Römische Inquisition und Indexkongregation: Grundlagenforschung 1701-1813*. Paderborn: Schöningh.
- Toldo, P. (1897). Dell'Espion di Giovanni Paolo Marana e delle sue attinenze con le Lettres persanes del Montesquieu. *Giornale storico della letteratura italiana*, 29, 46-79.
- Triglia, I. (2013). Il fondo antico della Biblioteca Comunale di Reggio Calabria Pietro De Nava di Reggio Calabria: una riscoperta. In Petrucciani, A. & Solimine, G. *1.Seminario Nazionale di Biblioteconomia: didattica e ricerca nell'Università italiana e confronti internazionali*. Milano: Ledizioni.
- Tucker, J. (1958a). On the authorship of The Turkish Spy: an état present. *Papers of the Bibliographical society of America*, 52, 37-54.
- Tucker, J. (1958b). The Turkish spy and its French background. *Revue de littérature compare*, 32, 74-91.
- Van Roosbroeck, G. L. (1932). *Persian letters before Montesquieu*. New York: Publications of Institute of French studies.

- Volpato, G. (2009). Francesco Bianchini bibliotecario e lettore per censura. In *Atti e memorie dell'Accademia di Agricoltura, Scienze e Lettere di Verona 2004-2005*, 181, 451-516.
- Weitzman, A. J. (Ed.). (1970). *Letters writ by a Turkish spy*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Williams, G. A. (1982, December 24). Prince Madoc and the Turkish Spy. *The Times literary supplement*.

Intellectual Property Rights of Digital Cultural Heritage Works: Evaluation of the Conditions in Turkey within the Scope of Europeana

Şahika Eroğlu

Hacettepe University, Department of Information Management, Ankara, Turkey,
sahikaeroglu@hacettepe.edu.tr

Abstract

Turkey accomplished content sharing with Europeana for the first time in 2011. The first resource sharing activity with Europeana was carried out within the scope of AccessIT project that is one of the 7th framework project funded by European Union. Totally 50.000 resources consisting of manuscripts and rare books were aggregated to Europeana. The collection which contains manuscripts and historical documents copyright conditions are not yet fully elucidated. In this study it is aimed to examine the legal and administrative regulations on the usage, sharing and evaluation of cultural heritage creations developed by Europeana in the context of Turkish applications. The study describes the current practices for historical documents and manuscripts that are classified as cultural heritage in Turkey. The study also provides determination on how to redefine the related resources within the framework of international regulations and how to configure the copyright conditions of works.

Keywords: Intellectual property rights, digital heritage, digital archives, Europeana, Turkey

Introduction

The preservation of cultural heritage objects which emerged as a result of creativity activities is increasingly important for cultural memory institutions. Though, the advancements in technology and the protection of cultural heritage opportunities, legal basis for the protection of the heritage objects is still an issue. Nowadays, violation of intellectual property rights and digital media works have become a legal issue. Due to the cost-effective and fast distribution of multimedia content, a serious need for the protection of intellectual property rights has emerged. In daily life the situation of the users in access to the information - without knowing what is legal or not legal- increase the conditions of copy and modify (Cappellini, 2006). Through this study the cultural heritage, objects and intellectual property rights in the digital environment related to Europeana project and conditions in Turkey will be assessed. This study aims to evaluate legal conditions and regulations about intellectual property rights (IRP) of digital cultural heritage objects in Turkey within the scope of Europeana project. In the light of determined aim, theoretical framework will be drawn according to literature review conditions and legislations about IPR will be examined in terms of the aggregation to international platforms. This study identifies the required improvements in legal conditions and regulations for the aggregation and implementation procedures of digital cultural heritage the research is a case study for Turkey and explores the current legal conditions in order to increase the visibility of Turkish cultural heritage. It is expected to have a sample case study for the countries and institutions who needed to similar improvements.

Digital Cultural Heritage Works and Intellectual Property Rights

Inherited from the past and intended to be handed down to the future, all kinds of works, the set of values which belong to a community, and have a physical presence and created by human beings, are

defined as cultural heritage (Ministry of Culture and Tourism, 2009, p.3). It is a concept that is not only consist of tangible cultural assets but also includes intangible cultural heritage objects (İşçi, 2000, p.29). Museums, archives and libraries are the institutions which are responsible for collecting, protecting and transferring of these materials to the future generations. As a result of the emerging technologies, these institutions have increased their attempts to store and retrieve materials in digital formats. Similarly, cultural heritage objects have perceived as a communication tool in the scope of international and intercultural levels. They have been made accessible through various digital platforms. Information services on the digital platforms consist of technologies, rules, standarts and policies related to processes, storage, transmtion and mapping (Tonta, 2003).

In this context digital libraries refer to information resource banks with substantive and well-organised information that can efficiently serve large numbers of people in different geographical locations (Zhang, 2002a). The development of digital libraries and repositories, in a worldwide sense with huge political and ideological importance for humanity, is directly influenced by the provisions of intellectual property law and it is exposed to innovation through regulations. The aim is to approach cultures to each other and preserve plurality and diversity. Legal issues about software use, database protection, collection, digitization, archiving and distribution of protected objects are vital for digital libraries in terms of sustainability (Kallinikou, Papadopoulos, Kaponi and Strakantouna, 2009). The digitization process of cultural heritage objects is a process that required to be well planned. In this scope, usage conditions that are created for digital resources should be determined. Furthermore, the protection of author rights should be evaluated within the scope of intellectual property rights (Şahin, 2009, p.51).

The objectives of copyright legislation and cultural heritage institutions are to make cultural objects available and understood by each part of society. The fact that public can share in the experience of a common culture is provided by libraries, archives and museums (Hoorn, 2006). If a cultural heritage institution takes part in digitization projects, the intellectual property laws which has to enforce the institution can safely deliver information online, in order to stimulate interest in its holdings. Nevertheless, the institution also has the responsibility to ensure that it has copyright clearance from the right-holders, and take appropriate measures to protect its intellectual property rights (MinervaEC Working Group, 2008).

International Conditions Related to Intellectual Property Rights

In the legal acquis of WIPO (World Intellectual Property Organization), there are 23 agreements which regulate the different fields of intellectual property rights. WIPO Agreements outline the international basic and technical frame of the legal infrastructure which is required for the intellectual property rights and their protection. It is expressed that these agreements are weak in terms of the enforcements related to the protection of these rights. The TRIPS Agreement (Trade Related Intellectual Property Rights) was formed as a result of Uruguay Rounds in which the norms regarding the protection of intellectual property rights have dramatically changed and which debate through the fact that there is no comprehensive outline about procedures and principles applied to the counterfeit goods in international trade creates pressure.

Conditions Related to the Intellectual Property Rights of Cultural Heritage in Turkey

Intellectual property rights is a term that refers to on the rights of creative thinking product. It also refers to inventions trademarks and industrial design models as much as scientific and literary works, musical works, works of fine art and much of the rights of cinematographic works as a result of human creative thinking (Yüksel, 2001, p. 90). Within the scope of intellectual property rights Turkey is a part of 14 agreements so far. The most important agreements are WIPO (World Intellectual Property Organization), Berne Union which was founded with the aim of protecting literature and art works,

Patent Cooperation Treaty (PCT) and Paris Agreement regarding the protection of industrial rights and TRIPS Agreement (Taş, 2006, p.91). In the field of intellectual property rights, the application of a second legislation is planned following the alterations made in the Works of Art and Intellectual Law numbered 5846 in order to comply with EU legislation. The studies for being party to WIPO Copyright Law Agreement and WIPO Executions and Phonograms Agreement still continue in Turkey. In order to follow and protect the intellectual property rights and to be used in investigations and prosecutions, the Ministry of Culture will create a common database regarding this issue. The studies related to the reinforcement of the corporate structure in the field of intellectual property rights is going to be completed (Taş, 2006, p.91).

In the light of topics mentioned above, efficiency of the regulations in Turkey and the conditions on interoperability for the international applications will be comparatively evaluated within the scope of this study. General intellectual property rights in the nature of cultural heritage work regulations in Turkey are as follows:

- No:5846 Law on Intellectual and Artistic Works 2011
- Law on Intellectual and Artistic Works replicated Compilation 2012
- Relics to Benefit from Public Institutions and Regulation on the Procedures and Principles (16.10.1986-19253-Official Newspaper)
- Relics of public institutions and organizations benefit from the Regulation on Procedures and Principles Relating to the Amendment Regulation (03.03.2006-26097 Official Newspaper)
- Ministry of Culture Working Manuscript Library, Writing and Printing Works Benefiting from Old Letters Regulation (09.04.2003-25074 Official Newspaper)
- Ministry of Culture Working Manuscript Library, Old Letter Writing and Printing Works in Regulation Amending the Regulation Leveraging (26.12.2003-25328 Official Newspaper)
- Scientific Research, Conduct and foreigners or foreigners who want Filming with the foreign members of the Press on behalf of the Applicant shall be subject Principles (29.04.1988-19799- Official Newspaper)
- Scientific Research, Conduct and foreigners or foreigners who want Filming with the foreign members of the Press on behalf of the Applicant shall be subject Amending Principles (2003/6270 Karar Sayılı- 10 Kasım 2003-25285- Official Newspaper)
- Ministry of Culture and Tourism of the General Directorate of Libraries and Publications Scientific Research in the Library, Conduct and foreigners or foreigners who want Filming with the Foreign Press Release Applicant on behalf of its employees shall be subject to the Directive (12 February 2004 date 601/45)
- Directive on Manuscripts and Old Works in Libraries

Europeana's Intellectual Property Rights Strategy

As a digital library which covers different IPR applications of museums, libraries and archives in various countries, Europeana aims to provide a chance to observe several works like books, pictures, cassettes, films, photographs and historic documents online for every part of society (physically handicapped, those who cannot afford to go libraries, those who make scientific researches etc.) by carrying the historic and cultural heritage of libraries into electronic environment, a project named "European Digital Library" was initiated by EU in 2005 within the frame of information society action plan 2010. In this project, it is taken as a goal to provide the chance to view the copies of books and historical artifacts which are carried into electronic environment anywhere online without the need to travel. With this project which is planned to cover museums and archives as well, the European cultural and historic heritage will be protected against extinction by multiplying their copies and they will be transferred to next generation in a safer and less expensive way (Europeana, 2013). Europeana mainly

evaluates the intellectual property rights of aggregated works which are the representation of various cultural heritage assets within the frame of legal requirements.

Europeana's legal requirements are determined as Data exchange agreements, Content and Metadata, Public domain Content, Available Rights statements and EDM Rights Selection Tools.

Data Exchange Agreement

One of the elements of the legal requirements of Europeana is Data Exchange. With these agreements related conditions are listed for the organizations which will planning to transfer data to Europeana. In this context, two elements are at the forefront:

1. For all descriptive metadata provided to Europeana, data providers grant Europeana the right to publish the metadata under the terms of the Creative Commons CC0 1.0 Universal Public Domain Dedication. This means that all metadata provided to Europeana can be re-used by third parties without any restrictions.
2. Each digital object (and the associated preview) that is available via Europeana needs to carry a rights label that describes its copyright status. Data providers grant Europeana the right to publish previews provided to Europeana. Previews may not be re-used by third parties unless the rights label related to the object allows such re-use.

Related detailed informations for Data Exchange Agreement located in the adres of <http://pro.europeana.eu/documents/900548/380f8794-6db3-45de-acf4-3d5721138d26>

Content and Metadata

In the scope of local legal requirements, Europeana Content and Metada is in second section. In this section, Europeana manages the content and metadata processes over a four-layer structure. The first three of these layers are related to content and the last one is about the metadata. The properties of these layers can be shown as follows:

1. Consider the first layer as containing the (physical) objects held by the contributing organisations. These can be paintings, archaeological artefacts, books, archival documents, photos, videos, sound recordings or any other type of object that is held by a cultural heritage or scientific organisation.
2. The second layer contains digital objects representing these physical objects. These can be photographs, scans, transcriptions, models, videos, audio recordings or any other type of digital file that represents a physical object. There can be multiple digital objects relating to one physical object. Europeana collects information about digital objects that are made available online by its data providers.
3. The third layer contains the previews that illustrate search results on Europeana. Europeana creates these previews for the purpose of making the objects visible and therefore discoverable on Europeana. These previews can be smaller versions of digital image files, snippets from audio and/or video files, excerpts from text files or other reduced-quality representations of the digital objects held by the contributing institutions.
4. In the fourth layer, Europeana collects descriptive metadata about the digital objects from its providers. This descriptive metadata contains only information about the digital and physical object and includes factual information such as titles, authors and dates as well as descriptions and relationships to other objects.

Public Domain Content

This section lists requirements for conditions of Europeana works which are in the Public Domain. In this context in Europeana Cultural Memory Institutions are directed a with document called Public Domain Charter (available at <http://www.europeana.eu/portal/rights/public-domain-charter.html>). The general characteristics of the works in the Public Domain and importance for Europeana is emphasized also. The document provides information related to description and characteristics of works in the public domain. Document also reflects the rights management that arises after the digitization processes.

Available Rights Statements

Europeana defines the elements that were determined in the scope of legal requirements and described in previous sections under the 12 titles of rights. In this occasion, Europeana provides not only guidance to content providers but also creates a data model for the European Digital Library. In this point, Europeana presents rights management information via web based platform, known as Europeana Semantic Elements (ESE). These titles are listed as follows:

1. The Public Domain Mark (PDM): All content that is in the public domain must be labelled accordingly. Europeana has worked with Creative Commons to develop a simple mark that indicates that a work is in the public domain – the Public Domain Mark.
2. The Creative Commons CC0 1.0 Universal Public Domain Dedication (CC0): If a rights holder wants to waive all the rights in a digital object, they can apply a CC0 waiver to the works in question. By applying this waiver, all rights in the content are waived and the objects can be used by anyone without any restrictions. CC0 can only be applied with the authority of the rights holder.
3. Creative Commons - Attribution (BY): This licence lets others distribute, remix, tweak, and build upon your work, even commercially, as long as they credit you for the original creation. This is the most accommodating of licences offered.
4. Creative Commons - Attribution, Share Alike (BY-SA): This licence lets others remix, tweak, and build upon your work even for commercial purposes, as long as they credit you and licence their new creations under the identical terms. This licence is often compared to 'copyleft', free and open source software licences.
5. Creative Commons - Attribution, No Derivatives (BY-ND): This licence allows for redistribution, commercial and non-commercial, as long as it is passed along unchanged and in whole, with credit to you.
6. Creative Commons - Attribution, Non-Commercial (BY-NC): This licence lets others remix, tweak, and build upon your work non-commercially, and although their new works must also acknowledge you and be non-commercial, they don't have to licence their derivative works on the same terms.
7. Creative Commons - Attribution, Non-Commercial, Share Alike (BY-NC-SA): This licence lets others remix, tweak, and build upon your work non-commercially, as long as they credit you and licence their new creations under the identical terms.
8. Creative Commons - Attribution, Non-Commercial, No Derivatives (BY-NC-ND): This licence is the most restrictive of our six main licences, only allowing others to download your works and share them with others as long as they credit you, but they can't change them in any way or use them commercially.
9. Rights Reserved – Free Access: This rights statement is applicable when users have free (as in gratis), direct and full access to the digitised object on the data provider's website.
10. Rights Reserved – Paid Access: This rights statement is applicable when users need to pay data providers to gain access to the digitised work on the data provider's website.

11. Rights Reserved – Restricted Access: This rights statement is applicable when there are limitations other than the requirement to pay a fee for accessing a digitised object on the data provider's website.
12. Unknown: The Unknown rights statement can be applied to objects for which the data provider does not have conclusive information pertaining to the rights status of the digital object (e.g. orphan works).

EDM Rights Selection Tool

Last but not least, Europeana provides a web based tool, namely known as EDM Rights Selection Tool, that helps cultural memory institutions for the rights description of their collections. Europeana provides very useful information for Cultural Memory Institutions in order to determine which of the Creative Commons Licence can be used for their collections before the ingestion processes.

The elements of the Europeana Licensing

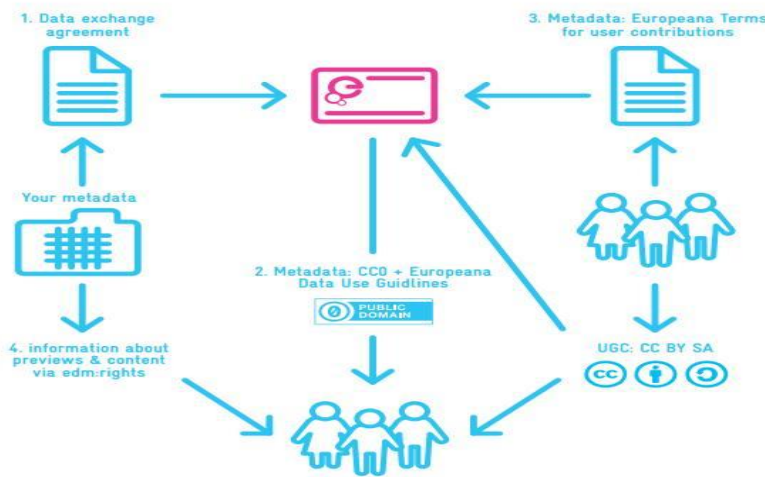

Figure 1. The Elements of the Europeana Licensing (Europeana, 2011, p. 6)

Conclusion

Due to its multicultural nature, Europeana covers multiple countries of cultural memory institutions. It provides this structure with a single package of legal requirements that determined by itself. Analyzing the legal requirements of Europeana, it would not be wrong to say that the system is mainly based on the Creative Common Licence principles. Europeana extensively determined the technical and legal requirements in accordance with the purpose and scope with data modeling techniques. According to legal requirements assessments, it is seen that there are various laws rules and regulations created about the intellectual property rights of cultural heritage products intellectual property rights in Turkey, it is observed that these legislations are generally about to legal size and usage rights of cultural heritage works. It is also remarkable that existing laws do not consist of the limitations of technical requirements. It can be perceived that the main reason of this situation is the creation of laws legislations and regulations by the decision makers of management science instead of professionals.

Additionally, it has been demonstrated in various scientific study and events that there are some legal and technical problems experienced in the ingestion process of records to digital libraries like Europeana. It is also stated in various studies that there are some problems about the digitization processes performed in cultural memory institutions.

In this respect the processes are at the forefront of the conservation mindset is effective. On legal ground in Turkey, it is a remarkable development that determining whether an institution authority for related cultural heritage products rights. At the same time existing laws may conflict with each other. For example, one of the law FSEK give the rights to the author on the other hand, Working Instruction on Rare Books and Manuscripts in Libraries describes that digitization rights of the work are belong to National Library.

In conclusion, it can be said that cultural heritage assets can be easily represented in the platforms, like Europeana, whose legal and technical conditions are fully determined. Moreover, Cultural interaction is also provided in an international and standardized structure. Finally, creation of legal structures that provide interoperability of platforms is important for the developments in Turkey.

References

- Can, M. (2009). *Cultural heritage and museology: Working Report*. Ministry of Culture and Tourism: Ankara.
- Cappellini, V. (2006). *Digital rights management systems: cultural applications*. Retrieved September 20, 2013 from <http://www.rinascimento-digitale.it/documenti/conference2006/cappellini.pdf>
- Directive on Manuscripts and Old Works in Libraries* (2010). Retrieved December 10, 2013, from <http://teftis.kulturuzm.gov.tr/TR,14755 /kutuphanelerde-yazma-ve-eski-basma-eserlere-iliskin-cal.html>
- Europeana (2013). Retrieved June 15, 2013 from <http://www.europeana.eu/portal/aboutus.html>
- Europeana (2011). Retrieved December 20, 2013 from http://pro.europeana.eu/c/document_library/get_file?uuid=b16bdaf6-4e53-4f58-968a-9d4943a5d297&groupId=858566
- Hoorn, E. (2006). *Creative commons licences for cultural heritage institutions: A Dutch perspective*. Retrieved September 12, 2013 from http://www.ivir.nl/creativecommons/CC_for_cultural_heritage_institutions.pdf
- İşçi, M. (2000). *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme*. İstanbul: Der Yayınları.
- Kallinikou, D. Papadopoulos M. Kaponi, A. Strakantouna, V. (2009, June). *Intellectual Property issues for digital libraries in the Internet networked public sphere*. 8th International Conference of Computer Ethics: Philosophical Enquiry IONIAN UNIVERSITY - INSEIT Corfu, Greece, Ionian Academy.
- Law on Intellectual and Artistic Works No: 5846 (2011). *Republic of Turkey Official Journal*, No: 7981, December 13, 1951.
- Law on Intellectual and Artistic Works replicated Compilation (2012). *Republic of Turkey Official Journal*, No: 28219, February 2, 2012.
- MinervaEC Working Group (2008). *Intellectual property guidelines: Version 1.0*.
- Ministry of Culture and Tourism of the General Directorate of Libraries and Publications Scientific Research in the Library, Conduct and foreigners or foreigners who want Filming with the Foreign Press Release Applicant on behalf of its employees shall be subject to the Directive*. (2004). Retrieved December 10, 2013, from <http://teftis.kultur.gov.tr/yazdir?0CE95931C85B4C9D5949E431375C1382>
- Ministry of Culture Working Manuscript Library, Old Letter Writing and Printing Works in Regulation Amending the Regulation Leveraging. (2003). *Republic of Turkey Official Journal*, No. 25328, December 26, 2003.

- Ministry of Culture Working Manuscript Library, Writing and Printing Works Benefiting from Old Letters Regulation (2003). *Republic of Turkey Official Journal*, No. 25074, April 9, 2003. Relics of public institutions and organizations benefit from the Regulation on Procedures and Principles Relating to the Amendment Regulation (2006). *Republic of Turkey Official Journal*, No 26097, March 3, 2006.
- Relics to Benefit from Public Institutions and Regulation on the Procedures and Principles. (1986). *Republic of Turkey Official Journal*, No: 19253, October 16, 1986.
- Scientific Research, Conduct and foreigners or foreigners who want Filming with the foreign members of the Press on behalf of the Applicant shall be subject Principles. (1988). *Republic of Turkey Official Journal*, No. 19799, April 29, 1988.
- Scientific Research, Conduct and foreigners or foreigners who want Filming with the foreign members of the Press on behalf of the Applicant shall be subject Amending Principles. (2003). *Republic of Turkey Official Journal*, No. 25285, November 10, 2003.
- Şahin, İ. D. (2010) *Yerel Kültür Mirasının Dijitalleştirilmesi Ve Halk Kütüphaneleri: Yalova Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe University: Ankara.
- Taş, S. (2006). Fikri ve sınai mülkiyet alanındaki sorunlar, gelişmeler ve Türkiye-AB ilişkileri açısından bir değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(9), 80-95.
- Tonta, Y. (2003). Dijital hizmetlere ve kaynaklara erişim (bildiri). B. Yılmaz (Ed.). *Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantısı Sonuç Raporu, 16-19 Kasım 2002, Milli Kütüphane, Ankara* içinde (ss.103-108). 20 Aralık 2013. tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/pulman-dijital-hizmetler.pdf> adresinden erişildi.
- Yüksel, M. *Fikri mülkiyet haklarının tarihsel temelleri*. <http://www.ankarabarasu.org.tr/siteler/ankarabarasu/frmmakale/2001-2/4.pdf> adresinden erişildi.
- Zhang, W. (2007). Digital library intellectual property right evaluation and method. *The Electronic Library*, 25(3), 267-273.

The Restoration of Cultural Memory by Afro Turkish People in Turkey: Canon and Archive

Gülrenk Hayırcıl Oral

University of Duisburg-Essen, 45141-Essen, Germany

Abstract

In the early twentieth century a crisis in historicism caused a kind of memory boom. Many minorities who ignored and were ashamed of their past started to research and revive their traditions. One example of these minorities is the Afro Turkish population who came to Anatolia through the African slave trade. While this study uses the Afro Turks in Izmir as a sample to present how cultural memory is lost and how it can be restored, it is analyzed through the aspect of Aleida Assmann who distinguishes between cultural working memory (the canon) and cultural reference memory (the archive).

Keywords: *Cultural memory, Afro Turkish people, restoration, Canon, archive*

Where are all your monuments, your battles, martyrs?

Where is your tribal memory? Sirs,

in that great vault. The sea. The sea

has locked them up. The Sea is History.

- Derek Walcott, The Sea is History

Klein tells that "For years, specialists have dealt with such well-known phenomena as oral history, autobiography, and commemorative rituals without ever pasting them together into something called *memory*" (2000, p. 128). Indeed while academics once spoke about oral, folk or popular history or even myth, memory has now become an all enclosing umbrella term. Bassler focuses on three main reasons explaining the so called "*memory boom*" (2008, p. 19):

1. Historical process of transformation which reflect ethnic and political implication of memory.
2. Through the changes in media, drastic changes appear in preconditions, opportunities, and forms of representations of the past and their storing –archiving.
3. The need for critical reflection in humanities and science -historical dimension, through the changes of historical-philosophy and the cultural turn.

To define cultural memory is a very difficult task, because of its intricacy "it has been a highly controversial issue ever since its very conception in Maurice Halbwachs's studies on *mémoire de collective*" (Astrid Erll, Cultural Memory Studies 1). Jan Assmann and Aleida Assmann, both German Egyptologists made the social basis of collective memory their starting point and took a further step to establish the cultural basis. When they proposed the term communicative memory, they described the social aspect of individual memory identified by Halbwachs. According to Jan Assmann, communicative memory "belongs in the intermediary realm between individuals; it grows out of intercourse between people, and the emotions play the crucial role in its process" (2008, p. 3), so feelings such as love, hatred, guilt, shame, sympathy all define and shape our memories.

While communicative memory is characterized by its proximity to the everyday, writes Assmann, cultural memory can be recognized by its distance from the everyday. He says that the “distance from the everyday (transcendence) marks its temporal horizon.” Cultural memory, however has fixed points, and its horizon does not change with the passing of time. By fixed points, he means fateful events of the past “whose memory is maintained through cultural formation (text, rites, monuments) and institutional communication (recitation, practice, observance)” (Assmann, 2008, p. 133).

However, Marc Bloch accused Halbwachs of transferring concepts from individual psychology to the level of the collective (1) and Michael Basseler argues that Jan Assmann’s definition of cultural memory “kulturelles Gedächtnis” from the 1988’s does not completely fit the understanding of cultural memory in later works (even in his own works, too) (p. 24). It is also a complex subject due to its suggestion of a memory of one culture “Gedächtnis einer Kultur” (p. 24):

[D]as Adjektiv ‘kulturell’ bezeichnet im Zusammenhang der Assmann’schen Theorie nicht Kultur im weitesten Sinne, also die Gesamtheit menschlicher Selbstaussagen in einem gegebenen Kontext, sondern den Bereich dessen, was Aleida Assmann [...] ‘Kultur als Monument’ nennt – die inszenierten, stilisierten, auf den Beobachter ausgerichteten Bereiche der Kultur; mithin das, was wir unter ‘Hochkultur’ verstehen. Mit dem neueren semiotischen und anthropologischen Verständnis von Kultur ist das Assmann’sche Verständnis eines ‘kulturellen’ Gedächtnisses daher nicht ohne weiteres vereinbar. (Erl, 2005, p. 113)

This means that cultural memory defined by Jan and Aleida Assmann refer to some parts of a culture. But still their theories on cultural memory are profound for further studies. Aleida Assmann’s distinguishing cultural memory between cultural working memory to canon and the archive, for example, was taken up both by Birgit Neumann, who works with the collective semantic and the collective episodic memory, and by Astrid Erl who works on cultural autobiographical memory “kulturobiographisches Gedächtnis” which is also similar to the collective episodic memory.

Thanks to Aleida Assmann, we have a female aspect on the male dominated area on memory. She proposed that we should distinguish between cultural working memory (the canon) and cultural reference memory (the archive). According to her, the “working memory stores and reproduces the cultural capital of a society that is continuously recycled and re-affirmed”(p. 100). All artifacts that go through a selection have a lasting place; the process is called “canonization”, which also means sanctification: “to endow texts, persons, artifacts, and monuments with the highest meaning of value” (p. 100). The canon has three main qualities, which are selection, value and duration.

The term “canon”, however belongs to the history of religion, where it is used to refer to a text or a body of texts that are too sacred to be changed or exchanged for other texts. When the religious canon becomes translated to the arts in secular modernity, canon turns into the canon of classics. This type of canon is open to changes, and is thought about not only from generation to generation, but is also interpreted in theatres and concert halls. A third realm of active cultural memory is history, which is taught through textbooks and is represented in the form of monuments and commemorations.

Aleida Assmann defines the archive as the institutions of passive cultural memory, which are situated halfway between the canon and forgetting: “The archive is the basis of what can be said in the future about the present when it will have become the past” (p. 102). She goes on to distinguish between political archives and historical archives. Political archives function as an important tool for power and historical archives store information that has no immediate use. So according to her, cultural memory is “the presentation of a narrow selection of sacred texts, artistic masterpieces, or historic key events in a timeless framework; and the storing of documents and artifacts of the past” (p. 101).

However, these theories did not only flourish other studies but also changed the perception of many minority groups. While history is known to be constructed according to political circumstances, also collective memory is formed to fit certain social structures. People of African heritage had to face this very destruction of their collective memoir through their departure from their environment, loss of their mother tongue, illiteracy, distorted family structure and suppression of the afro history.

First of all the displacement of African people, as slaves, from their familiar environment and their territorial isolation from their traditional commemorative place closely followed with the experience of a traumatic location led to an immense loss of collective memory: "Living in diaspora means living in forced or voluntary exile and living in exile usually leads to severe identity confusion and problems of identification with an alienation from the old and new cultures and homelands" (Bharucha, 2011, s. 70).

As important as territorial departure is the loss of the mother tongue ventured through the undertaking of slavery. African people were mixed with other tribes and sold to different places. Those who were lucky to find someone speaking the same language had to face strict laws not to use their mother tongue which as a result was gradually forgotten. Thinking about modern theories of language and culture which argue that the culture and language are deeply connected with each other, it is easy to make a conclusion that the loss of the mother tongue equals the loss of culture.

Also written and unwritten laws prohibiting African slaves to write and to read were restricting a huge part of their medial memory. Therefore both oral and written literature was closed to be used as tools to keep cultural reminiscences. According to Halbwachs and Assmann's theories family and family memoirs were profound for the communicative memory. The systematic disorganization of slave families disabled both the collective and conscious existence. Bassler says that Halbwachs describes this destruction of the social frame of memory as something like an intentionally provoked collective Amnesia (p. 33).

Furthermore there is an active suppression and obvious neglect of Afro- Turkish history. After the abolition of slavery, both the traumatic past of slavery and its *folk culture* was insistently rejected as being primitive by the twentieth century black citizenship. Mustafa Olpak tells:

Our slave heritage was more a symbol of shame than a source of pride. It burdened black people with an indelible mark of difference as we struggled to be like whites. We were no African slaves but Arabs from Arabia.

According to Bassler the interest in African history began in the 1960s with African American historians who revised the history of slavery, because they thought that the history told by the "white Americans" were mis- or under- presented (p. 37). Indeed long forgotten slave narratives and folk tales became popular in the academic field. As Bell tells "The after the Second World War and particularly in the 1960s, slavery became [...] a subject of fascination and a sure means of evoking racial rage as a prelude to righteously repeated demands for 'Freedom Now!'" (1992, p. 2). The Atlantic Slave trade or the Middle Passage however took attention in the middle of the twentieth century "Historians ignored the facts of the Atlantic slave trade for many decades" (Painter, 2006, p. 29). Later on not only academicians but also "popular culture, historical novels, films, and television began to depict the black past (Byerman, 2005, p. 7). However "whether these representations were realistic, sentimental, or sensationalistic, they broke down both the notion that blacks were not a part of history and the view of blacks previously dominated in the media (ebd. 7).

The interest to establish forgotten cultural memory of Afro Turkish people in Izmir started with Mustafa Olpak a marble craftsman who after the death of his mother wanted to save her and his own memories about her. He tells that: "I wanted to hold her story for the other generation. I wrote her story and about

the past of our family after her death. She wouldn't allow me to write it down." This book was the first step for recognizing and accepting being from slave heritage and building up a medial memory.

In the 1990's Olpak also visited every black person and took census, marital status and collected family stories, which formed the archive of the black population living in Izmir. Olpak says that he met amazing people; he never got tired of travelling and searching for them and their stories. But he did not only collected oral history but also written documents. Indeed it was a difficult job to search for any written information and to get a copy of them. He tells: "Whenever, I heard or read about something, or sometimes I met academicians or people from the media, I asked for a copy, went to lot of places, waited for a long period. But know I have an amazing archive of the history of African slavery in Anatolia."

Olpak with a few academic scholars realized that they have to do something and formed the first African Culture Aid and Solidarity Association. With the help of the Association, in 2007, Afro Turkish people who nearly forgot about their past were able to find out about their ancestors and family ties and started to revive their vanishing traditions.

An important project of this Association, however is the education of young Afro Turks in African dances and instruments. The projects aim is to make children familiar to their culture and to be proud of it, which is also good for their collective memory.

One of the most important traditions feeding their collective memory however is the Calf Festival. At the end of the 19th century and early 20th century, Afro Turkish people kept as slaves in homes and palaces, were not allowed to perform this tradition. This festival which also carries religious rituals was held by a natural leader called Godya who prayed for health and forgiveness. Godya visited every house with an ornamented calf and collected food and other presents for orphaned children or the poor. It is also told that this calf was cut and spread out, that dances were held and some people even walked over fire. The most important part of this festival was, however that Godya helped the people to stay in contact. At the calf festival the families provided Godya with news about birth, death and marital status who in turn shared this information with the other Godya's. In this way families who lived far away were able to hear from each other.

In 1924, according to the laws of Tekke and Zaviyeler this festival was interrupted and not allowed to be celebrated with its original name. In 1940 it became quite difficult to continue this ritual and many years the community stopped to come together.

Starting from 2010, the Calf Festival has been celebrated with more participants and with a better recognition by the help and support of Municipalities and other related associations. From then on, the festival has spread to abroad, especially, it has gained a national recognition with the participation by delegates from African countries and academicians and journalists concerned with the issues.

The Association works with the help of volunteers and uses every opportunity to form a collective memory. The Afro Turkish people presented a positive remembering by enhancing self-worth and trying to get voice among the white Turkish population. To quote Mustafa Olpak, the first generation of African people experienced slavery, the second generation was free but they were ashamed of their past, but the third generation is curious and wants to know, it asks and learns.

References

Assmann, J. (2008). Communicative and cultural memory. *Cultural Memory Studies –An International and Interdisciplinary Handbook*, 114, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, Berlin.

Assmann, J. & Czaplicka, J. (1995). Collective memory and cultural identity. *New German Critique, Cultural History/Cultural Studies*, 65, 125-133.

- Basseler, M. (2008). *Kulturelle Erinnerungen und Trauma im zeitgenössischen afroamerikanischen Roman*. Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier.
- Bell, D. (2014). *The permanence of racism*. Retrieved from file:///C:/Users/User/Downloads/Bell%20Intro-%20Race%20Pref-%20Diving%20-dragged.pdf.
- Bharucha, N. E. (2011). Real and imagined worlds: Salman Rushdie and of the Indian Diaspora. In Liselotte GlageRüdiger Kunow (Hg.): *The colonizing Pen": Cultural Diversity and the Transnational Imaginary in Rushdie Fiction* (69-87). Trier: WVT.
- Byerman, K. E. (2005). *Remembering the past in contemporary African American fiction*. Chapel Hill: U of North Carolina P.
- Erll, A. & Nünning, A. (Hg.). (2005). *Gedächtniskonzepte der Literaturwissenschaft. Theoretische Grundlegung und Anwendungsperspektiven*. Berlin/New York: De Gruyter.
- Klein, K. (2000). Reviewed work(s): Source: Representations, No. 69, Special Issue: *Grounds for Remembering*, pp.127-150Published by: University of California PressStable. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2902903> .Accessed: 20/02/2012 07:50Your
- Neumann, B. (2005). Erinnerungen – Identität – Narration. Gattungstypologie und Funktionen kanadischer Fictions of Memory. *Media and Cultural Memory/ Medien und kulturelle Erinnerung*. Ansgar Nünning & Astrid Erll. Berlin/New York: de Gruyter.
- Olpak, M. (2014). *African culture aid and solidarity association interview on phone*.
- Painter, N. I. (2006). *Creating black Americans- African American history and its meanings. 1619 to the present*. New York: Oxford University Press.
- Walcott, D. (1989). "Caligula's Horse," in *After Europe*. Ed. Steven & Tiffin (Aarhus& Sydney: Dangaroo), 138-42.

Private Archives: The Structure and Position of City Archives in Turkey

Yusuf Yalçın

Izmir University Library /İzmir 35350, Turkey, yusuf.yalcin@izmir.edu.tr

Abstract

A city archive that is one of the private archives has an important function to transmit the local culture to the next generation, but they have started to operate in the beginning of 2000 under the leadership of local governments in the country even if they have operated for a long time in Europe. Questionnaire study that contains 7 city archives were established by provincial local government has been conducted in order to determine the current position of the city archives in our countries. According to the data as a result of the questionnaire, solution proposals have been ranged by revealing the structural and contextual problems of our city archives.

Keywords: City, archive, museum, city archive, private archives

Introduction

The concept of private archive has been perceived as the materials in different formats by storing them on the basis of individual's interests and concerns and has been restrictedly discussed. Archives have been accepted as both individual and nation's mind and they have confronted as an important tool that protect the country benefits in the international platform when appropriate. The archives don't consist of documents that are produced and put under protection as a result of official dealings in the government agencies (Yalcin and Akgün, 2014, p. 16). Two important activities that determine the quality of the archive on the basis of the objective of creating an archive are selecting of the documents and bringing them into use. Each material is not an archive document and to store them is not record keeping. In this context, the stored material should need to have information related to any activity, to give a clue about it or to have legal evidence. We can see that the objective and radius of the archives that have been created to meet the retroactive information requirements of administrative transactions have converted into information center that meet the requirements of the society in time. This change lays a burden on archive and archivist from protecting the documents to the taking them into service. Archives have been accepted as both individual and nation's mind and they have confronted as an important tool that protect the country benefits in the international platform when appropriate. The archives don't consist of documents that are produced and put under protection as a result of official dealings in the government agencies (Yalcin, 2013, p. 40; Anameriç and Rukancı, 2008; Anameriç, 2009; Rukancı, 2009).

Official documents in the archive of the government are important because they have quality of evidence and are taken action over it. However, it is inadequate to conduct a study on these documents or to judge on. Some private documents not shown in public records are indispensable sources for the researchers who search "the truth". These private documents are stored in the archives of some people, family, association, semi-public and private institutions that have important tasks or come to the forefront in the society. For this reason, some archive documents that have personal property and can affect the government or public positively or negatively can cause to discuss the status of the private archives within the scope of public records (Yalçın, 2013, p. 1; Ataman, 1997). The concerns related to

the private archives that are part of the cultural heritage come to the forefront in order to regulate the archives with legal status, bring them into use, and transmit them to the next generation.

Definitions and Types of Private Archives

When the literature is examined there are many different definitions related to the private archives. Ataman (1997) describes the “private archives” as unofficial archives, but The Society of American Archivists describes the “private archives” as unofficial-based” archive material (Bellardo and Bellardo 1992, p. 27). International Council on Archives-ICA describes the private archives as “unofficial-based documents that are created by non-governmental organizations, institutions, organizations” (Walne, 1988, p. 356). Heinrich Otto Meisner also describes the private archives as the documents that are created as a result of the activities of a legal entity. This legal entity can belong to institution, personal partnership, associations, and political parties (Schöggel-Ernst 2007, p. 273). According to Jenkinson and Schellenderg (Fisher, 2009, p. 6), private archives are the documents that are created by the activities of public organizations.

As it is understood from the definitions, it is possible to classify the private archives in terms of the context and the produced documents by considering that they are the top roof contains the unofficial archives. (Anameriç, 2009, p.72).

City Archives

The concept of city archive has been discussed in different ways. City archives are described as the archives created by municipality or other local government units (Baydur, 2003, p. 262; Stuchtey, 1994, p. 95-96). These kinds of archives are evaluated differently according to the regional archives. City archives are the archives local governments (governorates, municipality) in both our country and Germany (Baydur, 2003, p. 263). Reason for being of city archives is to transmit the backgrounds, historical and cultural heritage to the next generation. It is very important to store these archives that have a huge importance in accordance with modern archive and record keeping techniques in the international level.

Every kind of information and document resource related to the historical and cultural heritage creates the natural collection of the city archives. These resources are brought into use by local governments, government bodies or natural person or non-governmental organizations (Belge, 2004, p. 53). The written, visual-auditory, historical and cultural, managerial or industrial materials on the region and city are regulated by these person and institutions in the city archives. These materials can consist of photos, graphics or the data recorded in the digital environment (Meagler, 2002, p. 25-26).

The collection should be gained to the archive in accordance with a specified electoral politics while a collection is being created. However, the main problem will occur in gaining the materials that belong to natural person or public institutions to the archive because the person who has got these documents cannot be disposed adequately in both grant and donation. In particular, it is required to evaluate the option of purchasing of the materials that belong to natural person. However, the documents should have the feature of being an evidence for the background of the city in the case of purchasing or donating. According to Gregg (2002, p. 126-127), documents should be in a city archives as follows:

- Maps: It shows the changes in time.
- City guide: The old guides can be obtained freely, but the news can be provided to the archive by purchasing or donating.
- Photos: Shooting in the same area but in the different time shows the changes that happen in the city.

- Ephemera (daily) documents: these are estate purchasing brochures, touristic brochures, posters and brochures related to the exhibitions, political posters, posters related to the sportive, scientific and social activities. They will give the information how the life of the city changes in time and it will add value to the collection.
- Local paper, and notice bulletin that belongs to local institutions, school boards, companies, groups, etc. contribute us to know the local history.
- Annual reports of local government, private sector, provincial units and society associations show the urban development.
- Academic studies related to that region or city.
- History or biographies that are prepared by selecting from general or academic publication lists.
- Family tree, biographies, memories that are prepared and published by people.
- Verbal historical records, writing and visual-auditory materials that have got great importance for the cities.

Land registration, phone book that belongs to Postmaster General, religious records, annuals related to the city can be included in this group.

It is required to provide the integrity of the collection while regulating all these documents. If the collection has some lacks it should be applied for purchasing, donating in order to complete these lacks. To complete the collection with photocopy can be evaluated as an option in the case of not providing the original document.

To establish a modern place in compliance with technological infrastructure and provision, access, digitalize and protection/storage policies has great importance as well as the materials to be regulated in city archives.

Design of the Study

The practices of the city archive in our country have been evaluated in the study and current situation has been revealed on the basis of the obtained findings. The necessary conceptual data has been included in order to make the study clear for the relevant persons. The studies of city archives in the developed countries in the international level have been examined within the scope of the study. A questionnaire has been conducted in order to determine the current situation of the city archives and the national and international standards of their services as a result of the study. The city archives that are created by provincial local government in our country and evaluated in our study:

1. APİKAM (Ahmet Piriştina City Archive and Museum)
2. Antalya City Museum and Archive)
3. Balıkesir City Archive,
4. City Museum and Archive of Çanakkale Municipality
5. City Archive of Çorum Municipality,
6. Denizli City Archive,
7. Giresun City Archive.

Descriptive method has been applied in the study in order to prove the given facts. According to Kaplan (1998, p. 59), descriptive method is “an aim to explain the interaction between the situations by taking into consideration the relations of current situations with the previous case and situation. It is to find the answer for some questions such as what is the subject of the study and the current situation. And how can we reach? by depending on the data”.

There are some questions related to the physical situation of the institutions, educational status of the staff that is responsible for the archive, working hours in the archive and determination of their professions.

All city archives that are created by provincial local governments (City and Metropolitan Municipality) constitute the focus point of the study. The city archives that are created by district municipalities are excluded.

Findings Related to the Practices of City Archives in Turkey

The findings of analytic studies related to 7 institutions that try to determine the expectations and conditions on document and archival procedures of city archives within the scope of private archives in our country will be evaluated in this section. 25 staff who conducts the archive studies in institutions that depend on local governments in the city has been attended to the analysis studies. Descriptive statistics of the obtained data have been taken and findings that have been obtained as a result of phone, e-mail and face to face meeting and data that have been obtained by questionnaire have been added. However, the questionnaire in our study is a study based on the situation determination in the city archives instead of being mass tendency.

In this section of the study, the obtained data related to the questionnaire will be evaluated. The obtained data related to the number of the staff in the city archives have been presented in Table 1.

Table 1. The Number of Staff in the City Archives

The name of the institution	Total number of staff	The number of archive staff	The number of participants
APIKAM	46	25	16
Antalya City Museum and Archive	10	2	2
City Museum of Çorum Municipality	5	5	3
Balıkesir City Archive	2	2	1
Denizli City Archive	3	1	1
Giresun City Archive	1	1	1
City museum and archive of Çanakkale Municipality	5	2	1
General Total	72	38	25

When the number of the staff who are responsible for the archive in the institution is evaluated; while 1 staff works in City Archives of Denizli and Giresun 2 staff work in Balıkesir City Archive, City Museum and Archive of Çanakkale Municipality, and Antalya City Museum and Archive, but 5 staff work in City Archive of Çorum Municipality. 25 staff of 46 in APIKAM that has archive staff in compliance with international standards is responsible for archive studies.

Skilled labor is necessary to increase the service quality of city archives. In this context, proportional distribution related to the educational status of the staff in the city archives is shown in Table 2.

Table 2. Educational Level of the Staffs

Education level	Rate (%)
High school and equivalent	12
Associate	8
Undergraduate	52
Post graduate	20
Doctorate	8

When the educational level of the staff who attended the questionnaire is evaluated; it has observed that the total rate of bachelor staff is 52% of the level. While the post graduate staffs follow the bachelor staff with the rate of 20%, the rate of the staff who graduated from high school or equivalent schools is 12% of the level. The rate off the staff who graduated from associate or doctorate is 8% of the level.

It is required to have the staffs who are specialist in modern record keeping in order to increase the level of the services that are expected. In this context, the data related to the working hours of the staff in the city archive show in Table 3.

Table 3. Working Hours of the Staff

	1-2 Years	3-5 Years	6-10 years	11-20 years	More than 21 years	Total
Antalya City Museum and Archive	-	2	-	-	-	2
APIKAM	2	6	7	1	-	16
Balıkesir City Archive	1	-	-	-	-	1
City Museum and Archive of Çanakkale Municipality	-	1	-	-	-	1
City Archive of Çorum Municipality	-	2	1	-	-	3
Denizli City Archive	1	-	-	-	-	1
Giresun City Archive	-	1	-	-	-	1
Total	4 (16%)	12 (48%)	8 (32%)	1 (4%)	0 (0%)	25 (100%)

When the working hours of the staff that attended the questionnaire is evaluated; 12 staffs (48%) have worked between 3-5 years in the institution. The second group that working hours are dense has 8 staffs (32%) who have worked between 6-10 years and the total amount of the staffs who have worked for 1-2 years is 4 (16%). The only 4% of the associates that attended to the questionnaire has working hours between 11-20 years it shows that the associate doesn't have the staffs who have worked more than 21 years.

The archives need to have a big area for the storage, user and staff in order to conduct the services very well. If it is necessary, vacancy is required to be located next to the archive for constructing the outbuildings. Physical size of the city archives are shown as square meter (m²) in Table 4.

Table 4. Usage Spaces of City Archives (M²)

	Storage space (m ²)	User space (m ²)	Administrative staff usage space (m ²)	Total (m ²)
Antalya City Museum and Archive	40	-	2001	240
APIKAM	1024	350	1500	2874
Balıkesir City Archive	35	40	40	115
City Museum and Archive of Çanakkale Municipality	50	20	30	100
City Archive of Çorum Municipality	50	100	40	190
Denizli City Archive	20	15	20	55
Giresun City Archive	40	40	15	95

¹ The usage spaces are separated for the museum users not for archive users.

When the data related to the physical features of city archives is evaluated within the scope of our study; APIKAM has a wide usage space with 2874 m² of the archive. Antalya City Museum and Archive has a wide usage space after APIKAM. The usage space of Antalya City Museum and Archive is limited with 40 m² because 200 m² of the space has been separated for the museum researchers. While City Archive of Çorum Municipality has got 190 m² usage space Balıkesir City Archive has got 155 m², and City Museum and Archive of Çanakkale Municipality has 100 m² usage spaces. Giresun City Archive has got 95 m² spaces for usage and Denizli City Archive has got only 55 m² usage spaces. Any institution doesn't have private building for the city archives studies, except for APIKAM, that are introduced as assertive projects by local governments. It is impossible to expect that any archive that is limited with a building or a room cannot give an international service. It is impossible to regulate the documents belong to the history and culture of the city with donation. Archives need to have purchase budget in order to create a wealthy collection. The data related to the budget of the city archives is shown in Table 5.

Table 5. Budget of the City Archives

	Annual budget (TL)	Purchase Budget (TL)
Antalya City Museum and Archive	No special budget	0
APIKAM	850000	As needed
Balıkesir City Archive	No certain budget	0
City Museum and Archive of Çanakkale Municipality	0	0
Çorum Belediyesi City Archive	100000	20000
Denizli City Archive	0	0
Giresun City Archive	0	0

When the total budget of the city archives in 2013 is evaluated; APIKAM has 850.000 TL total budgets and City Archive of Çorum Municipality has 100.000 TL total budgets, but the other archives doesn't have any certain budget. The necessary expense is met by the municipality in the archives when needed. There is no standard in general budget like purchase budget. While City Archive of Çorum Municipality has got 20.000 TL purchase budget in between the archives APIKAM doesn't have purchase budget and the required amount can be met by the budget. The purchase expense can be met by the budget of the municipalities because the other archives that attended to the questionnaire don't have any special budget.

Rich content has aroused the interests of the users for the archives in addition with increasing the awareness of city and urbanism. The numbers of materials of city archives that have been evaluated in our study are shown in Table 6.

Table 6. The Number of Materials of City Archives

	Pressed documents	Visual-Auditory Mat.	Museum Material	Electronic Documents
Antalya City Museum and Archive	0	5000-10000	0	25000-30000
APIKAM	9048	4852	320	150000
Balıkesir City Archive	1300	2108	0	3000
City Museum and Archive of Çanakkale Municipality	15000	280	320	15000
City Archive of Çorum Municipality	4000	1500	0	8000
Denizli City Archive	0	0	0	72000
Giresun City Archive	250	20	0	0

Different types of documents must be stored by regulating in order to transmit the cultural heritage to the next generation. When the data related to the types of the documents that are brought into use in the city archive is evaluated; Antalya City Museum and Archive tends towards electronic materials instead of pressed materials because it doesn't have adequate building and staff. In particular, all of the museum materials are in digital environment and the exhibition is opened with the pictures that are transferred from the electronic environment to the pressed environment. APIKAM has got wide range of the types and number of the material within the city archives. There are 9048 pressed materials, 4852 visual-auditory materials, 320 museum materials and nearly 150.000 electronic documents within APIKAM. There are 1300 pressed documents, 2108 visual-auditory materials within Balıkesir City Archive. Nearly 3000 electronic documents are accessible in the archive that there is no museum material. There are 15000 pressed documents, 280 visual-auditory materials, 320 museum materials and 15000 documents in the electronic environment in Çanakkale City Museum and Archive. There are 4000 pressed documents, 1500 visual-auditory materials and 8000 electronic documents within City Archive of Çorum Municipality, but museum materials aren't within the Archive. Denizli City Archive has planned to create the archive by electronic database instead of pressed collection in order to bring it into use for the researchers. 72000 documents have been brought into use in the electronic environment by conducting a study with General Directorate of State Archives in order to create an archive collection. City Archive of Giresun Municipality has started to give a service as a library because the interest of top management has lost even though it was established with big aims. For this reason, it doesn't have significant archive as both pressed and electronic documents.

It is very important to have a rich type of materials in order to create a bridge between the past and the future of city archives. In this context, the data related to the types of materials in the city archives are shown in Table 7.

Table 7. Types of Materials in the City Archives

Materials	Rate (%)
Individual documents	100
Autobiography	96
Documents related to the city	92
Photos related to the city	92
Maps related to the city	88
Movies/ documentaries related to the city	80
Plans related to the	64
Verbal historical documents (video cassette, voice tape, CD, DVD, etc.)	60
Local music works and ethnic verbal historical workings	52
Local lullabies, stories, etc.	44
Documents and materials related to the local food culture	28
Cultural heritage works such as local carpets, rugs, etc.	24
Local games and toys	24
Tools that are used in agriculture and husbandry	16

The total of percent value can be more than 100% because respondents who attended to the questionnaire have a right to mark more than one option. When the data is evaluated; personal documents and documents that belong to the city have got the biggest rate within the types of documents that have 100% value in the archives. Photos with 96%, maps with 92% and plans with 88% are the materials that have the maximum percent between these two material types. The value of visual-auditory materials is extremely important for the archives as far as pressed materials. When it is evaluated in this context; films/documentaries should be in the archives at the rate of 80%. The rate of the verbal historical documents that are important for the local history researchers is 64%. Autobiographies of leadings in the city will be an important source for the next generation in order to know the people who are important for the city. The rate of the autobiographies in the city archives is 60%. The importance of city archives that is a bridge between the past and the future for the local culture is gospel truth. For this reason, materials that have a special importance on a local scale should be gained to the archives. In this context, the rate of the documents related to the local food culture is 52% in the city archives, but the rate of local music works and ethnic verbal historical studies is 44%. The rate of

local carpet and rug is 28% and the rate of local lullabies, stories is 24%, and the rate of the used machine tools is 24%. The lowest rate that belongs to local games and toys is 16%, but 4% of the group who gave "other" answer didn't determine any type of material.

City archives include the documents related to the city in different ways and forms. Observation and temporarily transfer are applied in the archives in addition to the classical document providing methods in some countries. The data related to the determination of creating collection of the city archives in Turkey are shown in Table 8.

Table 8. Ways of Resourcing

Form of Resourcing	Rate (%)
Purchase	58
Donation	100
Transfer from the relevant institution	71
Other	0

It has observed that 58% of city archives have developed their collection by using purchasing method. Total rate of the institutions that gain the document by transferring from the other institution is 71% and 100% of the archives accept the donation and include them in their collections. The questionnaire has aimed to determine whether there is another material resourcing or not except for the classical methods. However, it has observed that there is no data related to the other option when the answers are evaluated.

A set of questions is put in order to measure the perception of the staffs who work in the institution related to the current structure within the study. The data to be obtained is important in the studies in order to reorganize the city archive, so the data related to the questions that have been put to the respondents are shown in Table 9.

When the data related to the improvements that are needed to conduct in the city archives is evaluated; the highest improvement request is at the rate of 76 % with the building and new storage spaces. The expectation related to the improvements of technical conditions and modern storage spaces is the level of 64%. 64% of the staffs in the city archives are for conducting the cooperation studies. The rate related to the cooperation is so high, and it shows that cooperation between the institutions is important.

Material resourcing is one of the most important elements for the archives that will have a rich context. 60% of the respondents have expressed an opinion related to the development of the material resourcing. The staff who had field education is very important to develop the services and raise them to the international standard. 60% of the respondents have expressed an opinion related to the lack of the staff who had record keeping education and they claimed that there should be more staffs who have that education in the city archives. The rate of the respondents that have claimed to conduct the improvements related to the development of the common archives (in the electronic environment) with the other institutions is 60%.

Table 9. Improvement Requests

Improvement request	Rate (%)
Building and new storage spaces	76
Cooperation with the same institutions	64
Modern storage spaces and technical conditions	64
Material Resourcing	60
Staff who had record keeping education	60
Development of common archives with the same institution (electronic environment)	60
Budget possibilities	56
Studies of digitalizing	56
Providing more skilled staffs for the institution (restoration, digitalizing and etc.)	40
Development of legal regulations	36
Providing the support of more technical staffs	36
Classification, regulation, definition and arrangement of the materials	28
Support of the top management	24
Conditions related to the access to the materials	20
We don't need any improvements	16

The adequate sources should be transferred to the archives in order to develop the collection and conduct the services properly. 56% of the staffs have thought that budget possibilities are inadequate. Digitalizing studies have become the most important subject. To conduct the digitalizing studies in accordance with the international standards contributes to minimize the problems that occur in the adaptation for the new format. In this context, 56% of the respondents have expressed an opinion related to the improvements for the digitalizing studies.

The staffs are important for archives, but skilled staffs are most important. 40% of the respondents have expressed an opinion related to the need of skilled staffs. Legal regulations are inadequate for the private archives in our country. To predispose the legal regulations on the conditions of the period enables to conduct the services. The rate of the people who think that legal regulations should be developed is 36%. Technical staffs are also important for conducting the services as far as experts. The rate of the people who think that it's required to have the supports of technical staffs is 36%. Support staff is subsidiary of expert and technical staffs. For this reason, it is important to have adequate staffs. The rate of the people who think that it should be more support staffs is 36%.

Classification, regulation, description and arrangement of the materials are important for accessing the documents. The rate of the people who think that this service needs to improve is 28%. The support of top management is important for the services. In this context, the rate of the people who think that top management should give more support is 24%. The rate of the people who think that the conditions related to the access to the materials should be improved is 20%, but the rate of the others who think that it doesn't need any improvements is 16%.

Result and Proposals

When the data that has been obtained as a result of the questionnaire;

- All city archives service based on the municipalities,
- The number of staffs in the city archives varies between 1 and 46,
- 52 % of the staffs had education at the level of bachelor degree,
- The working hours of 48 % of the staffs are between 3 and 5 years,
- Only APIKAM services in a private building within the city archives,
- The total usage spaces of the archives vary between 92 m² and 2874 m²,
- APIKAM and City Archive of Çorum Municipality have their own budget,
- APIKAM is the richest archive in terms of types and number of the materials,
- Personal documents and documents and photos related to the city are the materials that are in the archives in the high level,
- The rate of the usage of the purchase model is 58 % in terms of material resourcing,
- Physical conditions of city archives have a far structure away from the international standards except for APIKAM.
- When the improvements requirements of the city archives are evaluated; the highest improvement belongs to modern and storage and usage spaces that meet the needs. The requests of inter-enterprise have put into words.

Proposals can be ordered within the specified results as follows:

- City archives should have the buildings that have been prepared in accordance with the international standards,
- The staffs in the city archives should be chosen from the people who dominate the field,
- City archives should have assignation budget for their purchase and other improvement requirements,
- The variety of the materials should be increased in the city archive,
- Access method should be adopted in the city archives,
- Utmost care related to the privacy should be taken for the documents that are accessible,
- Archives should be restored to the legal ground by means not affecting from the possible changes of the management,
- Digitalizing studies should be re-planned as national scale,
- Archive software should be used in the international standards,
- The studies related to the cooperation between the archives should be focused.

References

- Anameriç, H. (2009). Özel arşivler: Türleri ve Türkiye'den örnekler. 45. Kütüphane Haftası. B. Z. Önen ve M. Türkyılmaz (Yay. Haz.). *Türkiye'de arşivler ve arşivcilik uygulamaları*, 2-3 Nisan 2009 içinde (ss. 71-83). Ankara: VEKAM.
- Anameriç, H. ve Rukancı, F. (2008). Bulgaristan'a satılan evrak ve özel arşivlerin ülke tarihindeki önemi. E. Bilar ve Y. Ekinci (Yay.Haz.) *Balkan Ülkeleri Kütüphaneler Arası Bilgi-Belge Yönetimi ve İşbirliği Sempozyumu Bildirileri, 5-7 Haziran 2008, Edirne* içinde (ss. 108-117). Edirne: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü.
- Ataman, B. K. (1997). *Özel Arşivler. İskenderiye yazıları*, 9(4). 20 Ocak 2009 <http://www.beyaz.net/tr/arsiv/makaleler/bekir-kemal-ataman/ozel-arsivler.html>
- Baydur, G. (2003). Yerel araştırmalarda arşivlerin değeri. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 263-270.

- Bellardo, L. J, and Bellardo, L. L. (1992). *A Glossary for archivists, manuscript curators, and records managers*. Chicago: Society of American Archivists.
- Fisher, R. (2009). In Search of a theory of private archives: The foundational writings of Jenkinson and Schellenberg revisited. *Archivaria*, 67(Spring), 1-24.
- Gregg, A. (2002). Our heritage: the role of the archives and local studies. *Australasian Public Libraries and Information Service*, 15(3), 126-132.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri*. Ankara: Tekışık Web.
- Meagler, E. S. (2002). Digital archives: images of Colorado history. *Colorado Libraries*, 28(2), 25-28.
- Rukancı, F. (2009). Özel arşiv kavramı ve yurt dışındaki uygulamalardan örnekler. B. Z. Önen ve M. Türkyılmaz (Yay. Haz.). 45. *Kütüphane Haftası. Türkiye’de arşivler ve arşivcilik uygulamaları*, 2-3 Nisan 2009 içinde (ss. 53-69). Ankara: VEKAM.
- Schöggel-Ernst, E. (2007). Private archives – private companies – privatised sectors: Problems of saving archival documents. *Atlanti*, 17(1-2), 273-276.
- Stuchtey, B. (1994). Archives in Germany. *European Review of the History*, 94(1), 95-96.
- Walne, P. (ed.) (1988). *Dictionary of archival terminology: English and French: with Equivalents in Dutch, German, Italian, Russian and Spanish*. München: Saur.
- Yalçın, Y. (2013). *Türkiye’de özel arşivlerin yeniden yapılandırılması: Kent arşivi modeli*. Doctoral Thesis, Ankara University, Ankara.
- Yalçın, Y. & Akgün, M. (2014). Reconstruction of private archives in Turkey. *Journal of Balkan Libraries Union*, 2(1), 16-20.

Popüler Kültürümüzde Arşiv Belgelerimizin Geçerliliği: Siyasi ve Sosyal Etki

Hakan Anameriç

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye,
hakananameric@gmail.com; anameric@humanity.ankara.edu.tr

Öz

Arşiv belgeleri, kendilerini barındıran arşiv mekânları ve bu mekânlara sahip olan hukuki oluşumlara göre kamu ve özel olmak üzere iki ana türe ayrılmaktadır. Ancak bilinenin aksine bu iki arşiv türü içerdikleri çeşitli özelliklerdeki belgeler ile birbirlerini tamamlar/bütünler bir yapıya da sahiptir. Söz konusu arşivlerde yer alan belgeler, farklı alanlarda kullanılabilir, taşıdıkları bilgi ve fiziksel yapılar (bilgi kayıt ortamları) ile farklı ancak bir arada da bulunabilen değerlere sahiptir. Bunların başında idari, hukuki, mali/maddi, tarihi, entelektüel değerler gelmektedir. Çalışmada, popüler kültürümüzde arşiv belgelerinin geçerliliğini göstermek amacıyla, ulusal yazılı basınımıza konu olan haberlerden seçilen, yazılı basının bu etkisi ile yavaş yavaş üzerinde çalışmalar ve yayınlar yapılmaya başlanan bazı kamu ve özel arşiv belgeleri seçilmiştir. Bu belgeler yukarıda değinilen belge değerleri açısından değerlendirilmiş ve özellikle özel arşiv belgelerinin, belge sahipleri ve toplum üzerinde kamu arşivlerindeki belgeler kadar öneme ve etkiye sahip oldukları irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Özel arşivler, belge değeri, bilgi kayıt ortamları, popüler kültür, yazılı basın ve arşivler, belge sahipliği

Arşiv denince akla genellikle bir araya getirilmiş/toplanmış, eski/geçmişte kalmış/ancak değerli - anısı olan şeyler/şeyalar gelir. Bireyler ve/veya kurumlar, bu eski değer taşıyan “şeyleri” kendilerine bir hatıra bıraktıkları için saklamak/korunmak isterler ama bu “şeyin” yeri geldiğinde kendilerini hukuksal açıdan suçsuz veya suçlu kılan bir belge olabileceğini genellikle göz ardı ederler. Ayrıca “arşiv”, devletin olan belgeler/kamu kurumlarının belgeleri olarak da anlaşılır.

Her ne kadar arşiv devlet/kamu ile ilgili olarak anlaşılrsa da belki de devletin tüzel kişiliğinden ve kudretinden olsa gerek bu arşivlere bir erişilmezlik veya daha yumuşak bir ifadeyle ulaşılabilirliğinin farkında olmamak kaygısının varlığı baskın gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında arşivler, yukarıda değinildiği gibi sadece geçmişte kalan olarak nitelendirilirler. Ancak bunların eski veya ölü olmadığı, hala işler, üzerinde tartışılabilir, araştırmalar yapılabilir ve zamanı-yeri geldiğinde stratejik ve siyasi birer koz/reklam/uyarı olarak bile kullanılması gerektiği, kamu kurumları veya özel arşiv sahiplerince bilinmelidir. Özel arşiv malzemesinin bu şekilde kullanılabildiğini yurt dışından birkaç örnekle konuyu açıklamakta fayda vardır.

ABD Dışişleri Bakanlığı 2008’de, 1969-1972 yılları arasındaki fonlarını araştırmacılara açmıştır. Bu fonu oluşturan belgeler arasında o dönem ülkemizde yaşanan önemli siyasal olaylara -1970-71 olayları, 12 Mart Muhtırası (1972)-, dönemin siyasetçilerle olan görüşmelere ilişkin olanlar da vardır (Özyurt, 2008). Bir diğer örnek, 2010’da İngiliz devlet arşivi (The National Archives), 30 yılını doldurmuş ve “gizlilik” süresi bitmiş olan belgelerini kullanıma açmıştır. Belgeler arasında Türkiye’yi 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi ve 1982 Anayasası’na götüren siyasal olaylara ait belgeleri “araştırmaya” açmıştır (Dündar, 2010). Her iki fonda yer alan belgeler, ülkemizin siyasi tarihi açısından oldukça dikkat çekici bilgiler içermektedir. Kullanıma açılan bu fonlar ilgili ülkelerde Türkiye’ye yönelik siyasi ve sosyal tarih

çalışmaları yapacak araştırmacılar kadar bizleri de yakından ilgilendirmektedir. Kamu yönetimi, siyaset, hukuk ve sosyoloji ile yakından alakalı olan bu fonlar ülkelerin uluslararası çapta ekonomik ve siyasi politikalarının da şekillenmesinde önem taşımaktadır. Ülkemiz arşivlerinde buna benzer olaylara ilişkin belgelerin yer aldığı arşivlerin olup olmadığını bilemiyoruz, ancak bizler de hemen hemen aynı dönemlere rastlayan ve ciddi bir siyasi birer kriz olarak tarihe geçen 1972-74'te ABD'yi sarsan Watergate Skandalı ve 1982'de Arjantin ve İngiltere arasında yaşanan Falkland Krizi/Savaşı ile ilgili fonlara/belgelere erişmek kamu arşivlerimizin özellikle de Dışişleri Bakanlığı ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ndeki fonların varsa açılmasını isteriz.

Kamuya ait verilen arşivlerden verilen bu örnekler kadar, son 10-12 yıldır ülkemizde "özel arşiv"ler ile ilgili ve bu arşivlerden alınan belgelerle hatırı sayılır sayıda kitap, prestijli yayınevleri tarafından yayınlanmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle şirketler ve tanınmış aileler, kendi "özel" tarihlerini ve kurum tarihlerini yazmaya/yazdırmaya cesaretlenmişlerdir. Avrupa ve ABD'de 50-60 yıl önce ortaya çıkmış mikro/yerel tarih çalışmalarına benzer bu çalışmalar özel arşivleri daha fazla ön plana çıkararak, "belge toplayıcılığı"nı daha anlamlı bir seviyeye getirmiş, mektup, kartpostal, davetiye, afiş, şirket yazışmaları, anı gibi farklı içerik ve özellikteki belgeleri gün ışığına çıkmasına yardımcı olmuştur.

Ancak özel arşiv sahiplerinin ellerindeki malzemeyi kullanmaktan çekindiği noktalar da vardır. Özel arşiv sahipleri, ellerinde/mülkiyetlerinde bulunan kamu kurumları ile ilgili ve farklı arşivsel değerlere sahip belgelere el konulacağından, kullanım haklarının kısıtlanacağından ya da rayicinden daha az maddi değerlerde satın alınacaklarından çekinmektedirler. Bu durumları aydınlatacak başta "arşiv mevzuatımızın" temelini oluşturan 3473 sayılı kanunda, Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te ve medeni kanunda yeteri kadar açıklayıcı hüküm yer almamaktadır. Bunun kısa sürede düzeltileceği kanaatindeyiz.

Bunun için öncelikle "belge sahipliği" teriminin içinin doldurulması gerekmektedir. Belge sahipliği birden çok eylemi ve hukuki içeriği barındırmaktadır; bunlar:

- üreten/hazırlayan (creator),
- sahip (owner),
- koruyan/koruyucu (custodian)'dur¹.

Açıklanması gereken bir diğer belirleyici unsur da belgenin ister kamuya ister özel kişiye ait olsun "değeri"dir. Belgenin değeri, içerik ve fiziksel yapıya göre, bunlar; tarihi, mali/maddi, hukuki/adli, entelektüel ve manevi değer şeklinde sınıflandırılabilir (Belge Yönetimi ve..., 2009). Bu bağlamda kimi özel belgeler bazı toplumlarda açıklanmaya hazır değildir veya içerdiği bilgi topluma mal olmuş olsa mahrem/gizli/özel ve bazen de kanunlarla korunmuşlardır. Bunları sırasıyla örnekler vererek açıklamak daha uygun olacaktır.

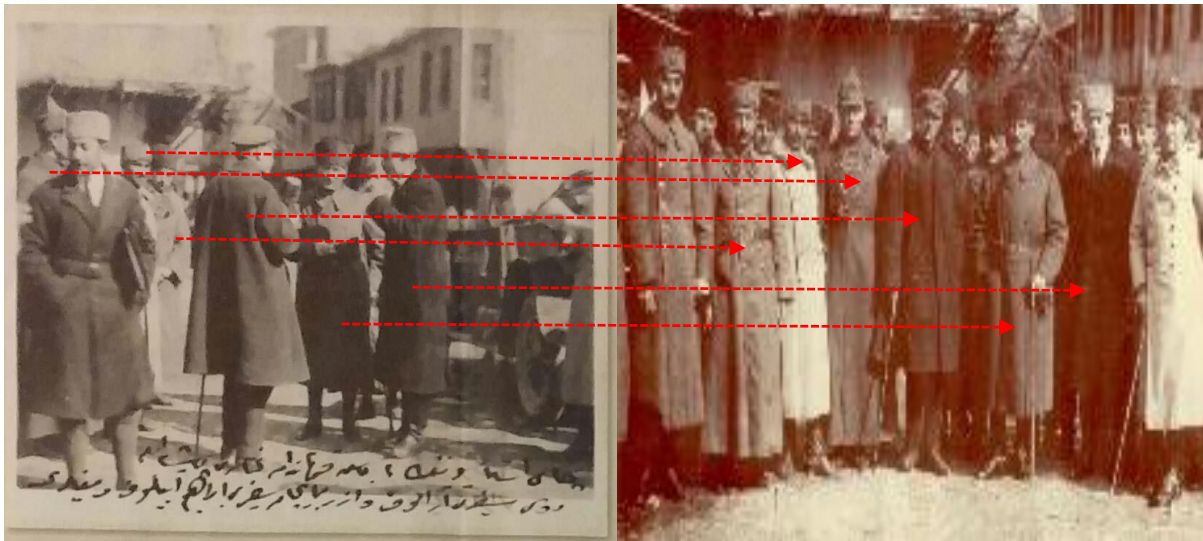
Mart 2009'da Murat Bardakçı'nın Mustafa Kemal Atatürk ile Latife Hanım'ın (Uşşakî) evliliği ve sonrasındaki olaylarla ilgili mektupları Haber Türk gazetesinde yayınlanmış ancak belge sahiplerinin isimlerini açıklamamıştır. Bu mektuplar dolayısıyla Uşşakîzâde ailesinin de özel evrakı olmaktadır. Söz konusu mektuplardan bazıları sonraki aylarda müzayedeye çıkarılmış ve çok geçmeden İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı olayla ilgili iddianamesi ile el konulmuştur, çünkü Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 23. maddesinin b fıkrasında zikredilen "Korunması gerekli taşınır kültür varlıkları" bünyesinde yer almaktadır (Bardakçı, 2009; Atik, 2009)².

¹ Örneğin, bir üniversite/lisans diplomasının üreticisi/hazırlayanı üniversitenin ilgili birimi, bu belgenin sahibi, onu almaya hak kazanan kişi, koruyucusu ise sahibi tarafından saklanmak, sergilenmek üzere ve/veya miras bıraktığı kişi ve/veya kurumdur.

² Madde 23 b) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal Atatürk'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınurlar. Ayrıca bakınız; Murat Bardakçı, "Latife Hanım'ın gizli kalmış hasret mektupları 1" *Haber Türk*, 1 Mart 2009; Murat Bardakçı, "Latife Hanım'ın gizli

Arşiv belgelerinin tarihi değerine ilişkin popüler kültürümüzde ve yazılı basında dikkat çekici örnekler vardır. Bu değerdeki belgelerin taşıdığı değer, tarihi bir olayın açıklanmasında, şüphelerin giderilmesinde kullanılabilir nitelikte ve genellikle bir resmi veya özel kurum tarafından onaylanmış hukuki geçerliliği olabileceği gibi görsel nitelik taşıyan fotoğraflar olabilirler. Bilindiği gibi fotoğraflar günümüzde artık gündelik yaşamın bir parçası, paylaşılmasında pek de fazla sakınca görülmeyen görsel bir malzeme/kanıt niteliğindedir.

Haziran 2010'da Ankara'da bir binanın kömürlüğünde Mustafa Kemal Atatürk ve Kurtuluş Savaşı dönemine ait hiç yayınlanmamış yaklaşık 500 adet fotoğraf bulunmuştur. Bu fotoğraflarda Kurtuluş Savaşı'nın sürdüğü dönemlerde askeri ve mülki yöneticilerin diplomatik ziyaretleri, askeri birliklerin faaliyetleri, cephelere sevkleri, lojistik faaliyetler vb. gibi konular görülmektedir. Fotoğraflardan birinde Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Çay İstasyonu'nda (Afyonkarahisar) dönemin Sovyet Rusya elçisi Semyon Ivanoviç Aralov ve Azerbaycan elçisi İbrahim Abilov ile çekilmiş bir resmi yer almaktadır. Resmin altında ise el yazısı ile "Çay İstasyonu'nda başkumandan Gazi Paşa ile Rus sefiri Aralov ve Azerbaycan sefiri İbrahim Abilov ve müfidi" notu yer almaktadır. Bu görüşme ile ilgili başka resimler de mevcuttur ancak erişilebilenler üzerinde ne yazık ki resimdekiler ile ilgili not veya bilgi bulunmamaktadır. Burada fotoğrafın tarihi değeri ortaya çıkmakta ve üzerlerinde herhangi bir bilgi bulunmayan benzer resimlerde yer alan kişilerin kimliklerini, bulunulan yeri ve tarihi doğrulamaktadır (Bkz. Resim-1 ve 2) (Özcan, 2010).

Resim 1-2. 31 Mart 1922 Çay / Afyonkarahisar

Diğer bir örnek, 1890'da Japon Kralı Meiji'yi ziyaretten dönerken batan tarihimizin en önemli deniz facialarından olan Ertuğrul Fırkateyni'nin batışının ardından yapılan resmi yazışmaların -büyük olasılıkla Japonca- bir Budist tapınağında ortaya çıkmasıdır. Bu belgeler kazanın yaşandığı Eylül 1890'da yerel yöneticiler tarafından tutulmuş/hazırlanmış ve bölgedeki bir Budist tapınağının deposunda korunmuştur. Bu belgeler, kazanın nedenleri, kayıplar, yaralıların kaza sonrası yaşadıkları, tedavi süreçleri ve diğer diplomatik içerikteki bilgiler nedeniyle gayet önemli tarihi bilgiler içermektedir (Ertuğrul'un..., 2013; Facianın..., 2013). Belgelerin tarihsel değerine ilişkin dikkat çekici bir diğer örnek, efemeraların³ en yaygın türlerinden olan afişlerle ilgilidir. Doğan Hızlan tarafından yazılan bir fıkrada

kalmış hasret mektupları 2" *Haber Türk*, 2 Mart 2009; Özden Atik, "Mektuplarının satışına 5 yıl hapis istendi", *Cumhuriyet*, 28 Haziran 2009.

3 Otobüs/sinema biletleri, piyango biletleri, spor toto kuponları, gazete nüshaları, tanıtım broşürleri, mektuplar, kartvizitler, lokanta menüleri, banka dekontları, çikolata ve sakızlardan çıkan kartlar, sigara kâğıtları, posterler, fotoğraflar, kartpostallar,

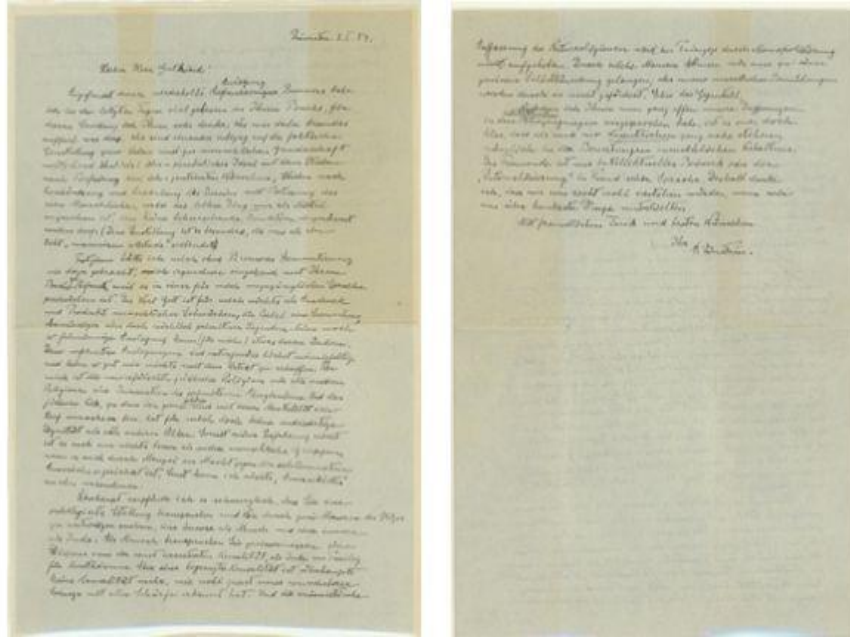
(köşeyazısı) bahsedilen afişler ülkemizde opera tarihinin 70 yıllık geçmişinden aynı zamanda birer kitle iletişim aracı olan afişler aracılığıyla bakılabileceğinden ve bununla ilgili hazırlanan bir kitaptan bahsedilmektedir. Kitap tamamen özel arşivlerden alınan malzeme ile hazırlanmıştır. Eser, 1941'den başlayarak önce Ankara Devlet Konservatuarı, 1960'dan itibaren İstanbul Şehir Operası 1982'den itibaren İzmir Devlet Operası ve sonra Mersin, Antalya ve Samsun operalarının afişlerini bir araya getirmektedir. Kitabın önsözünü yazan eski Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü Rengin Gökmen "Şimdilerde çok daha sistematik ve düzenli bir şekilde oluşturulmaya çalışılan Devlet Opera ve Balesi arşivinde bile rastlanmayacak ölçüde zengin bir koleksiyon ile karşı karşıyayız." ifadelerini kullanmaktadır. Anlaşılacağı gibi "tarih, mikro tarih, kurum tarihi" sadece yazılı ve resmi belgelerle değil görsel unsurlarla da yazılabilir ve aktarılabilir niteliktedir, önemli olan bu belgelerin kullanılabilir vaziyete getirilmesidir (Hızlan, 2014).

Arşiv belgelerinin maddi değerleri ile ilgili örnekler oldukça fazladır ve değeri belgelerin kime ait oldukları, dönemi, içeriği, nadirliği gibi birçok unsura göre değişmektedir. Ancak belgelerin maddi değeri, taşıdığı diğer değerlere göre çok daha fazla ön plana çıkmakta ve onun bu şekilde tanınmasına neden olmaktadır. Bu tür belgeler özellikle koleksiyonerlerin, müzelerin, belge toplayıcıların, akademisyenlerin ve meraklıların edinmek istediği türden belgelerdir. Örneğin ünlü bir sanatçıya ait mektup, bir bestecinin el yazısı notaları, bir karikatüristin müsveddeleri veya bir ressamın eskizleri... Bu değeri de örneklerle incelemekte fayda olacaktır.

Haziran 2012'de Napoléon Bonaparte'ın 1815-1821 yılları arasında sürgünde bulunduğu Saint Helena adasında 1816'da İngilizce öğrenirken öğretmenine düzeltilmesi için gönderdiği "ev ödevi" Fransa'daki Osenat Müzayede Evi tarafından satışa çıkarılmış ve 405 bin dolara alıcı bulmuştur. Bu belge üzerinde imparatorluk mührü de yer almakta ve yazının / ödevin sahibi nedeniyle tek olma (unique) özelliğini taşıyarak önemli bir maddi değere sahip olmaktadır (Napolyon'un..., 2012).

Ünlü fizikçi Albert Einstein'ın arkadaşı filozof Eric Gutkind'e (1877-1965) Choose Life: The Biblical Call to Revolt adlı çalışmasının eleştirisi için yazmış olduğu 5 Ocak 1954 tarihli din ve Tanrı'nın varlığı ile ilgili mektup, 2008'de 404.000 dolara satılmıştır. Satın alan kişi 4 yıl sonra mektubu, popüler sanal açık artırma sitesi eBay'den 18 Ekim 2012'de 3 milyon dolara satmıştır (Bkz. Resim-3) (Einstein'ın...2010).

düğün davetiyeleri gibi gündelik hayatın ayrıntılarını belgeleyen kısa ömürlü küçük ve geçici belgeler, bakınız Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü, Hazırlayanlar: H. Sekine Karakaş, Fatih Rukancı ve Hakan Anameriç, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, s. 29.

Resim 3. Albert Einstein'ın 5 Ocak 1954 Tarihli Almanca Mektubu

Her ne kadar daha çok koleksiyon malzemesi olarak kabul edilse de özel arşivlerde rastlanan bir malzeme olarak banknotlar, ülkemizde ve yurt dışında büyük ilgi görmektedir. Ülkemizde 1927'de tedavüle çıkarılanlardan itibaren günümüze kadar olan banknotların tam serisine sadece 2 (iki) kişi sahiptir. Bunlardan biri olan Güvendik Fişekçioğlu elindeki 1937 yılında tedavüle çıkan 1000 TL'yi 250.000 TL'ye satmak istediğini belirtmiştir. Bu banknottan Merkez Bankası'nda sadece 23 tanesi iade edilmemiştir (Arman, 2010).

Resim 4-5. 1937'de Tedavüle Çıkarılan 1000 TL

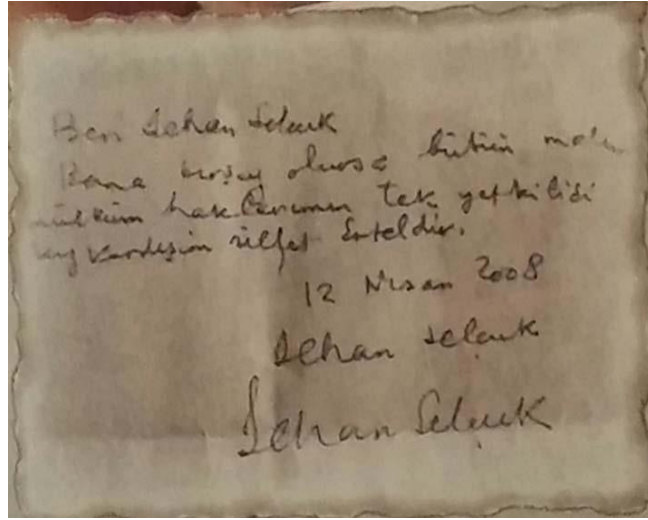
Bir diğer örnek, Sadizm'in kurucusu aristokrat Marquis de Sade'in (1740-1814) 29 yıllık hapis hane günlerinde yazmış olduğu *Les 120 Journées de Sodome (Sodom'un 120 Günü)* adlı eserinin 12 metrelik parşömene yazılmış el yazısı ilk kopyası Fransız bir koleksiyoner tarafından 7 milyon Euro'ya satın alınmıştır (Marki eve..., 2014).

Belgelerin tarihi değeri ile ilgili son örnek, Rus/Tatar besteci Sergei Vasiliyeviç Rachmaninov'un (1873-1943) 1907'de tamamladığı ve 1908'de dinleyiciler ile buluşan 320 sayfalık el yazması *Mi Minör II. Senfonisi* 1,2 milyon sterlin'e alıcı bulmuştur (Rachmaninov'a..., 2014).

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi belgelerin taşıdığı değer içerik ve içeriğin kazandırdığı "ün" ile doğru orantılıdır. Ayrıca örneklerde verilen belgelerin "tek" olma özellikleri maddi değerlerini ciddi

oranda artırmakta arşiv malzemesi olmaktan çok koleksiyon malzemesi olmalarını sağlamaktadır. Bu örneklerden sonra akıllara ülkemizde bu derecede maddi değere sahip belgelerin olup olmadığı, varsa ne kadara alıcı bulduğu soruları da gelmektedir.

Belgelerin maddi değerinden sonra, arşiv belgelerinin hukuki geçerliliği ile ilgili örneklere geçmekte fayda vardır. Bilindiği gibi belgenin en önemli özelliği “kanıt” olma niteliğidir. Bu özellik adli/hukuki alanda bir sorunun çözümünde belgelerin nasıl kullanılacağı ile ilgilidir ve kişi/kurum nezdinde kanunlar çerçevesinde sorunun lehte veya aleyhte sonuçlanmasında belirleyici olmaktadır.

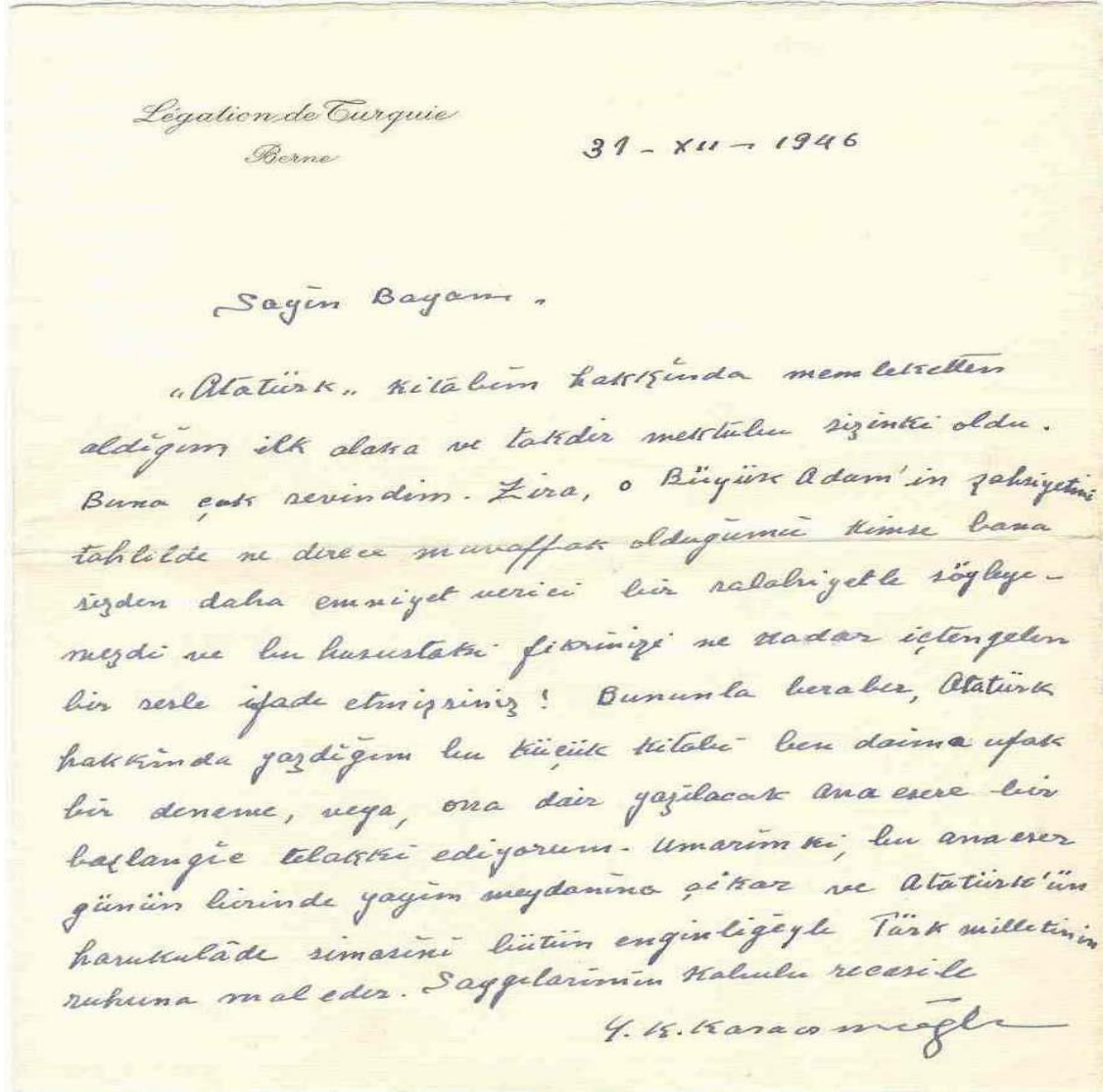

Resim 6. İlhan Selçuk'un Vasiyeti Olarak Kabul Edilen Belge/Not

Hukuki değer, belgeler ister el yazısı ister daktilo ya da bilgisayar çıktısı olsun üzerinde taşıdığı ortak bir özellik nedeniyle hukuki delil niteliği taşımaktadır. Bu özellik ıslak imza -bilgisayar/elektronik ortamda üretilenler için elektronik imza-dır. 21 Haziran 2012 vefat eden, ülkemizin basın duayenlerinden İlhan Şelçuk'un (1925-2010) kendi el yazısı ile yazıp imzaladığı kâğıt parçası / müsvedde / belge, İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından Şelçuk'un vasiyetnamesi olarak kabul edilmiş ve açılan veraset davası düşmüştür (Keskin, 2010). Bu belgeye dayalı ve kanunen geçerli olan bir örnektir. Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 531. maddesinde vasiyetnamenin hazırlanış şekli tanımlanmış ve “vasiyet, resmî şekilde veya miras bırakanın el yazısı ile ya da sözlü olarak yapılabilir.” şeklinde ifade edilmiştir. Şelçuk'un vasiyeti olarak hazırlanan/kabul edilen belge el yazısı ile yapılan türdendir ve aynı kanununun 538. maddesinde belirtilen *El yazılı vasiyetname* bölümünde “*El yazılı vasiyetnamenin yapıldığı yıl, ay ve gün gösterilerek başından sonuna kadar miras bırakanın el yazısıyla yazılmış ve imzalanmış olması zorunludur. El yazılı vasiyetname, saklanmak üzere açık veya kapalı olarak notere, sulh hâkimine veya yetkili memura bırakılabilir.*” ifadelerinde hukuken uygun olarak yazılmıştır, mahkemenin söz konusu belgeyi vasiyetname olarak kabul etmesinin ardında bu nedenler olabilir (Türk Medeni Kanunu, 2001).

2005'te 1939-1977 yılları arası Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi görev yapmış tanınmış tarihçilerimizden Prof. Dr. A. Afet İnan'ın (1908-1985) kişisel kütüphanesi çocukları tarafından A.Ü. DTCF'ye bağışlanmıştır, A.Ü. DTCF Dekanlığı bu derme için özel bir yer ayırmış ve 2006 yılı sonunda kataloglama işlemleri tamamlanarak okuyucu hizmetine açılmıştır. Dermede içlerinde Mustafa Kemal Atatürk'e de ait 16 eserin yer aldığı 8500 kitap ve süreli yayın yer almaktadır. Bu eserlerin kataloglanması esnasında Mustafa Kemal Atatürk'e armağan edilmiş ve iletilmesi için Afet İnan'a verilmiş eserlere rastlanmıştır (Anameriç, 2005: 1117-1138). Bu kitaplarının birinin içinde Afet

İnan'ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na (1889-1974) göndermiş olduğu ve daha önce yayınlanmamış 31 Aralık 1946 tarihli bir mektup tarafımda bulunmuştur. Mektup, İnan'ın Karaosmanoğlu'nun 1946'da yazmış olduğu Atatürk adlı eserine ilişkin bir değerlendirme ve kutlama mesajı niteliğindedir, o dönem Berne - İsviçre'de bulunan Karaosmanoğlu bunun kitabı ile ilgili ilk kutlama olduğunu ifade etmektedir (Bkz. Resim-7).

Resim 7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Afet İnan'a Cevabi Mektubu

Belgelerin manevi değeri, kişisel ve kurumsal bağlamda belgelerin hazırlanış, kullanım ve içerik bakımından belge sahibi tarafından vazgeçilemeyecek özelliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Burada ön plana çıkan belgelerin maddi-entelektüel çok manevi-hissi değerlidir. Kişiler ve kurumlar bu belgeleri geçmişte kendileri ile ilgili iyi hatıralar bıraktıkları ve bu hatıraları başkaları ile paylaşmak istedikleri için saklamakta ve kullanmaktadırlar. Okul karneleri, geziler sırasında toplanan efemeralar, mektuplar, fotoğraflar vb. gibi farklı format ve türlerde olabilmektedirler. Örneğin ünlü İngiliz yazar ve sanat eleştirmeni John Berger (1926), arasında 1958'de yayınladığı ilk kitabı *Zamanımızın Bir Ressamı'nın* (A Painter of Our Time) taslaklarının da yer aldığı yüz kutuyu aşkın miktardaki özel arşivini The British Library'e bağışlamıştır (Berger arşivini..., 2009).

Sonuç olarak özel arşiv belgeleri gündelik hayatımızın vazgeçilmez unsurlarıdır. Değerleri ne olursa olsun ya da hangi formatta bulunurlarsa bulunsunlar, hayatımıza değer, duygu ve heyecan katan özelliklere sahiptirler, resmi belgelere “ruh” ve “duygu” katarlar. Özel arşiv belgeleri kişi veya kuruma (özel ve/veya tüzel) ait olsalar da bir grubun, toplumun hatta milletin haklarını koruyabilecek içerikte de olabilirler ve aşağıdaki önlemler ile etkilerini daha da artıracaklardır:

- Söz konusu belgelerin sahiplerini bu belgelerin ulusal ve uluslararası mecralarda kullanımının teşviki için gerekli hukuksal düzeltmeler / revizyonların yapılması ve bu belgelerin kullanımının cesaretlendirilmesi ve zayi olmalarının önlenmesi gerekmektedir.
- Bu belgelerin alım, satım, devir, bağış ve veraset işlemlerinin hızlandırılması gerekmektedir.
- Özel arşiv sahiplerinin ellerinde bulunan malzemeyi yetkili kamu kurumlarına kaydettirmelerine ve ülkemizde özel arşiv malzemesine yönelik bir ulusal envanter hazırlanmasının hızlandırılması gerekmektedir.
- Mikro / şehir / yerel tarih yazıcılığı, aile ve şirket tarihi yazıcılığının, aile / şirket / kent arşivi projelerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla, gerekli burs ve desteklerin de sağlanarak teşviki gerekmektedir.
- Arşivcilik, koleksiyonerlik, sanat uzmanlığı gibi alanlarda daha fazla insan gücü yetiştirilmesi, konuyla ilgili yükseköğretim kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından sertifika programları düzenlenmelidir.
- Halka mal olmuş önemli siyasi, akademik, edebi vb. kişilere ait özel arşiv malzemelerinin bu kişiler vefat ettikten sonra takip edilmesi, devralınması, satın alınması, koruyuculuk (custody) yapılması, sergilenmesi, tasnif edilmesi ve kullanıma açılmasına yardımcı olunması gerekmektedir.
- Arşivlerle ilgili kamu kurumlarının, sadece ellerindeki belgeleri tasnif ile ilgilenmemeleri, oluşturacakları bir kurul veya komisyon ile kanun kapsamına giren arşiv ve arşivlik belgelerin alımını müzayedeleri de takip ederek yapmalıdırlar.
- Arşiv belgelerinin kendiliğinden biriktirilmesi genel kabulün aksine, günümüzde olduğu gibi arşivciler aktif rol üstlenerek kurumları ile ilgili belgeleri de takip etmeleri gerekmektedir.
- Özel arşiv malzemelerine yönelik lisansüstü çalışmaların teşvik edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Anameriç, H. (2008). Mustafa Kemal Atatürk'ün Afet İnan'da kalan kitapları. *Erdem*, 21(63), 1115-1140.
- Arman, S. (2010). Atatürk'ün bin lirası 250 bin liraya satışta. *Milliyet* (26 Kasım 2010).
- Atik, Ö. (2009). Mektuplarının satışına 5 yıl hapis istendi. *Hürriyet* (28 Haziran 2009).
- Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü*. (2009). Hazl.: H. Sekine Karakaş, Fatih Rukancı ve Hakan Anameriç. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Bardakçı, M. (2009). Latife Hanım'ın gizli kalmış hasret mektupları 1. *Haber Türk* (1 Mart 2009).
- Bardakçı, M. (2009). Latife Hanım'ın gizli kalmış hasret mektupları 2. *Haber Türk* (2 Mart 2009).
- Berger arşivini British Library'e bağışladı. (2009). *Cumhuriyet* (24 Haziran 2009).
- Dündar, C. (2010). İngiliz gizli belgelerinde 12 Eylül 1980 Darbesi. *Milliyet* (22 Ocak 2010).
- Einstein'in mektubu 3 milyon dolara satılık. (2012). *Sabah* (7 Ekim 2010).
- Ertuğrul'un belgeleri Budist tapınağından çıktı. (2013). *Haber Türk* (6 Ekim 2013).
- Faciyanın belgeleri tapınak deposunda. (2013). *Yeni Şafak* (6 Ekim 2013).
- Hızlan, D. (2014). Türk operasının hikâyesini afişlerden izleyebilirsiniz. *Hürriyet* (17 Temmuz 2014).
- Keskin, N. (2012). Selçuk'un el yazısı vasiyetmanesini mahkeme kabul etti. *Sabah* (7 Kasım 2012).

- Marki eve dönüyor. (2014). *Sabah* (5 Nisan 2014).
- Napolyon'un ev ödevine 405 bin \$. (2012). *Haber Türk* (11 Haziran 2012).
- Özcan, S. (2010). Kömürlükten çıkan tarih. *Haber Türk* (27 Haziran 2010).
- Özyurt, A. (2008). ABD arşivi 12 Mart sırları. *Milliyet* (17 Şubat 2008).
- Rachmaninov'a 1,2 milyon sterlin. (2014). *Milliyet* (22 Mayıs 2014).
- Türk Medeni Kanunu. (2001). *T.C. Resmi Gazete* (24607, 8 Aralık 2001).

Register of the Maps in National Archives of Estonia: Visions and Practices

Liina Lõhmus & Tiia Nurmsalu

National Archives of Estonia, J. Liivi 4, Tartu 50409, Estonia, Liina.Lohmus@ra.ee;

Tiia.Nurmsalu@ra.ee

Abstract

The collection of maps in Estonian National Archives contains approximately 200 000 maps from 17th-20th century. The first public database of historical maps was created in 1998. In 2008 the digitizing of maps was started. It raised some conservation problems before digitizing. In 2010 the new register of the maps was developed to give users better and up-to-date searching and viewing tools. From 2010 to 2012 nearly 20 000 maps were digitized with support of European Union. Today over 110 000 descriptions of maps and approximately 35 000 digital images are available to all interested.

Keywords: Maps, access, digitizing, conservation, preservation

Introduction

The National Archives of Estonia is the centre of archival administration in Estonia, which includes Historical Archives, State Archives, Film Archives and 4 regional departments in Rakvere, Kuressaare, Haapsalu and Valga.

The collection of National Archives of Estonia includes approximately 9 million records. The oldest from the 13th and the most recent from the 21st century. We have more than 12 million digital images on web but it is still only ca 2% of our collections.

About e-services in National Archives of Estonia

In recent years the National Archives of Estonia have had quite stormy developments on e-services. For today we are very modern archive concentrated on being available for our users around the clock. Virtual reading room VAU (www.ra.ee/vau) is the central access point to all online services and resources. All inventories are online, from the year 2013 users can submit their orders on not digitised items also online. Everyone can also find here central digital collection Saaga (<http://www.ra.ee/dgs/explorer.php/>) and different online solutions for different types of records. For example: FOTIS-database of photos, database of seals and stamps, database for parchments, database of historical maps etc.

Map Database

The first public register of historical maps was created already in 1998 in National Archives of Estonia. The idea behind was the increasing need of archivists and archival users to find right maps quickly and easily.

The collections of maps in Estonian National Archives are not the classical collections. Generally, the maps are on archival fonds of this institutions where they are created or used and they can be found from different files.

The register is designed to meet three purposes:

- To assemble all descriptions of maps into one place.

- To give as simple as possible searching tools without assuming from users expert knowledge in historical geography and land surveying history.
- To display digitized maps as convenient as possible.

Alongside with simple and advanced search, users can search for maps by drawing a simple square on modern Google Map.

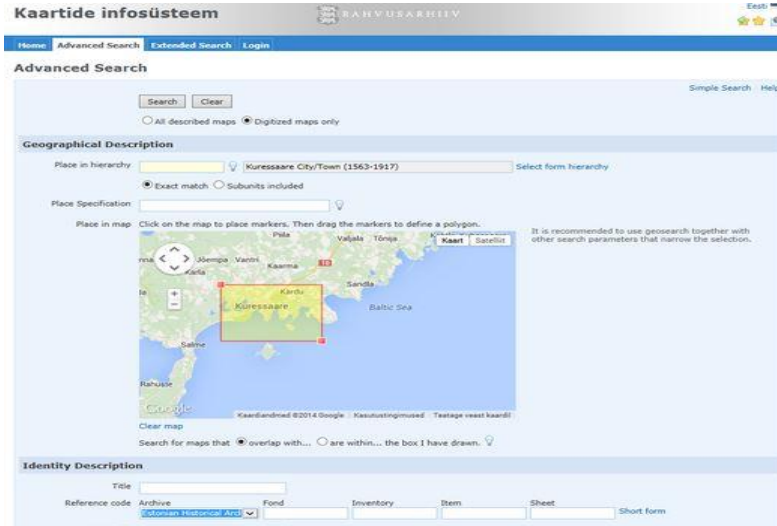

Figure 1. Advanced Search in Register of Maps

Collection of maps in National Archives of Estonia

Our collections of maps contains approximately 200 000 maps' sheets from 17th-20th century. But the size of our map collection stays approximate as it depends what to regard as one unit – for example is large cadastral map of a manor on twenty pages one map or twenty maps. In the database each page is described separately and automatic statistics gives us only the number of description units. But we does not regard the question of exact size of the collection as the most important anyway.

The diversity of maps is expressed in technical design and form. Cartographic documents have been drawn up as plans, maps, perspectives, profiles etc. The maps are mostly handwritten and often artistically illustrated.

The oldest maps in the Historical Archives date back to the first half of the 17th century, the oldest that we know of is estimated to date back to 1630. The first largest series of maps originates from the years 1680-90 when the whole country was mapped in connection with the nationalization of manor houses. During the period 1681-1709 were made around 500 North Estonian maps and 2200 South Estonian maps. Cartographic work was connected with determining the economic potential with manors and getting new Wackenbücher ready (Wackenbücher – the list of the peasant's taxes). On the maps of manors their farms were depicted in their actual configurations, with water bodies, roads and natural objects. The maps were provided with detailed map description books. The following extensive campaign of compiling cadastral maps began during the last three decades of the 18th century in Saaremaa (the biggest island in Estonia). Few original maps have been preserved from this time. Extensive land registration works started again at the beginning of the 19th century at the time of the Agrarian Reforms. The majority of our maps originate from the 19th and the beginning of the 20th century.

The oldest maps in the State Archives originate from not before the second half of the 19th century. There can be found topographic, hydrographic, administrative division, road communications and

other such maps and plans. There are also many land and forest use and ownership related plans. These border maps form a major part of the cartographic materials. In addition, military plans can be found: battle operations and sketch maps of troop positions, land allotted to the army. Most of the State Archives maps and plans originate from the time of the first Republic of Estonia, but there are also earlier topographic maps from the times of Czarist Russia and maps of the Baltics and northwestern Russia that were drawn based on the Russian maps in Germany in the years 1916-18. Similar maps which were drawn in Germany date back to World War II.

Projects for Digitalization of Maps

The first public database of historical maps was created already in 1998 in National Archives of Estonia. In 2008, the digitizing of maps from Swedish era was started. In 2010 the new Register of the maps in the National Archives of Estonia was developed to give users better and up-to-date searching and viewing tools. From 2010 to 2012 nearly 20 000 maps were digitized with support of European Union.

The National Archives of Estonia received funding for several digitization projects in the end of 2009. We had 6 European Union funded projects in National Archives of Estonia. Beside the projects of digitization of photos, parchments, videos, nitride-base films and paper materials from periods 1917-22 and 1987-92, where maps too.

The project - „The Digitizing of Maps and Blueprints of the National Archives” - is as far as we know the largest one-time contract of digitizing maps. It involves the conserving and scanning maps in the State Archives and the Historical Archives. The project lasted from June 2010 until May 2012. 10 terabytes of digital images, which will reach the public in Saaga and the new information system of the National Archives which incorporates map descriptions and digital images (<http://www.ra.ee/kaardid/index.php/en>).

Zeutschel Omniscan 14000 AO scanner is currently used for scanning the maps in the National Archives of Estonia. We have also used large format flat scanner from Océ company for large-scale maps (Océ CS4154 color). The files are not processed and they are kept in the servers of Digital Archives. The master files are scanned with resolution 300 dpi and saved in uncompressed TIFF format. The maps are scanned in color with 1:1 ratio.

Figure 2. Scanning the Map with Zeutschel Omniscan 14000 Scanner

Conservation as part of Digitization Process

Condition of Historical Maps and Damage Types

In case of historical maps conservators have to deal with different materials and techniques which were used over wide timescale. Also the character of damage on maps has to be considered.

The main problem is aging of materials (including adhesives and writing/drawing media) which were used when creating the maps and plans as they had become stiff and fragile during the time. Because of the size and the storing traditions of the maps, most of them was kept in rolls and uncovered for a long time. Combined with aging of materials it can cause several damages on them. Moreover, using the originals in the reading room and rolling them repeatedly causes tears and material loss on the maps. Another increasing problem is damage caused by previous repairs: when using unsuitable repairing materials and making repairs in an improper way (e. g. the information on the map is covered and unreadable or the used repairing materials have become stiff) the original object itself may be harmed.

General Problems

Creating the user copies of the archival records is a good idea from the perspective of preservation and conservation specialists too. It means less physical use of original records and their lifespan will be extended. Nevertheless, making digital copies using latest technology could raise some new problems for conservators. Firstly, the required quality of image. For getting all information on maps perfectly scanned, aged and damaged materials need careful treatment before digitization and the conservation is time-consuming process. On the other hand there is the time pressure caused by the speed of copying process and also the amount of items which need conservation is quite extensive. Therefore it is very important to find suitable solution for the question how to combine the speed and quality in conservation process.

As the objects were large in size, we also had to decide how to solve the technical problems of organizing the work process.

Figure 3. Historical Map before Conservation

Decisions

Almost each historical map needs some preparation before digitizing. According to nowadays principles, the conservation treatment must be reversible and used materials of archival quality. Because

of large amount of objects and desired speed of scanning the time consuming full-conservation work has to be optimized as much as possible. This idea is also supported by minimal requirements of conservation actions for scanning process.

It was also decided that besides the conservation process it is important to change the storage conditions of the objects in the future.

Conservation Process

The conservation work was divided into three main parts:

- Cleaning the object. - As the maps were mainly stored uncovered, cleaning the object is necessary for for conservation treatments and getting the good image.
- Flattening the object if needed. - Folds on maps, greases or detached parts could affect the quality of image. It is also problematic to make a copy from stiff and roll-shaped maps and plans.
- Only minimal repairs concerning informational parts of the object are required for having information scanned correctly.

Every object which needed conservation was cleaned from both sides, using dry-cleaning method. Roll-shaped and heavily folded maps and plans were flattened using Gore-Tex and so called "sandwich method" which means slow humidifying the object from both sides. All the detached and torn parts were glued back onto lining material with wheat starch paste. When there was no lining material or the supporting material was damaged, repairs with appropriate conservation paper were made.

Because of the format and large amount of the objects, there arose the need to organize better work process and workplace. As the work was divided into three main parts and reorganizing of the workplace was necessary after each operation, every conservator worked with 10-20 maps during each work operation. The amount of objects conserved during one process depended on the size and condition of the maps. The historical maps and plans were usually created in series as the same technique when drawing and writing was used and they often form collections of same type. It means that the damages that may occur are also quite often the same type and need the same approach. This helps conservator to speed up the process.

Figure 4. Workplaces are Organized for Large Maps

Storage of Maps

After digitization process the original maps were relocated to the new repository and stored depending of their size. Smaller maps were stored in drawers. The interleaves were used only between the maps with heavily damaged surface.

For larger maps the system of pull-out shelves was used: maps were wrapped around supporting inner rolls which were placed onto pull-out shelves. To fix the wrapped object, cotton ribbon was tied around it. One of the future tasks is to cover the rolled objects also with protective paper.

Current State and Visions for Future

The foregoing ment that almost all of the departments of National Archives was engaged with the common goal. Today, over 110 000 descriptions of maps and approximately 36 000 digital images are available to all interested.

The register of maps is very good example of cooperation between archives and university. Part of the curriculum of the students of archival studies of Tartu University is internship in National Archives of Estonia. Adding new descriptions to the register of maps is one of the most interesting tasks.

National Archives of Estonia is going to continue adding descriptions and digital images of map from own resources. Additionally, we improve the location parameters and searching possibilities. The creation of unified geographic information system also belongs to our intensions.

Today the colleagues from the Digital Archives are engaged in creating the new access system that also remarks completing the digital archives. The new archival information system will be given to use in 2015. It intends to create central search opportunities for users so you would not have to search for maps, photos and text files separately. But all the handy features of the register of maps will remain available for users.

References

<http://www.ra.ee/kaardid/index.php/en> (27/08/2014)

<http://www.ra.ee/vau/index.php/en> (27/08/2014)

Bilgi Merkezlerinde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımı: Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Bilgi Merkezlerindeki Konumsal Verilere Erişim ve Dijital Coğrafi Arşivler Yaratma

Safa Burak Gürleyen

*Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye,
safaburak@hacettepe.edu.tr*

Öz

Bu çalışmada, bilgi kaynaklarının geniş kullanıcı kitlelerine tam ve doğru olarak ulaştırılması için modern bilgi merkezleri anlayışı ile yürütülebilecek çalışmalar incelenmiştir. Bu kapsamda özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren veri işleme ve iletiminde gelişmiş bilgi toplumlarında oldukça yaygın olarak kullanılan coğrafi bilgi sistemleri (CBS) incelenmiş, CBS'nin bilgi merkezlerinin istatistikî veya kartografik veri kaynaklarına entegrasyonu ile oluşturulabilecek coğrafi bilgi merkezleri araştırılmış ve bu merkezlerde üretilen veri setleri ile oluşturulabilecek dijital coğrafi arşiv anlayışı açıklanmıştır. Çalışmanın sonucunda gelişmiş bilgi toplumlarında yaygın olarak kullanım imkânı bulan benzeri yapıların ülkemizde maalesef kısıtlı olduğu, birkaç bilim dalı haricinde kullanılmadığı, ayrıca bu yönde yapılan araştırmaların da yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle örnek olması maksadıyla bazı iyi örnekler gelecek çalışmalara yön vermesi maksadıyla incelenerek, benzer örneklerin ülkemizde de resmi veya özel teşvikler ile kolaylıkla hayata geçirilebileceği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Coğrafi Bilgi Sistemleri, CBS, coğrafi bilgi merkezleri, dijital coğrafi arşivler

Giriş

Bilgiye mümkün olan en kısa sürede ve en verimli şekilde ulaşmak günümüzün en büyük mücadelelerinden biri olarak gözükmektedir. Özellikle artan bilgi yığınları arasında istenilen verileri işleyebilmek için bilgi teknolojilerini kullanmak bir zaruret haline almıştır. Araştırmacıların bilgi arama davranışlarında son yıllarda yaşanan gelişmeler, coğrafya ve konumsal bilginin önemi konusunda çalışmaların yoğunlaşmasına ve konuya ilişkin bilgi sistemlerinin geliştirilmesine doğrudan etki etmiştir. Konumsal veriyi kullanarak, araştırmacılara detaylı analiz imkânı veren coğrafi bilgi sistemleri (CBS), istatistiksel veriler (demografiler, zemin karakteristikleri, pazarlama verileri vb.) ile coğrafi verileri bir araya getirerek, kullanıcıların bu verileri çeşitli coğrafi görünüm ve haritalar ile görmelerine ve analiz etmelerine imkân sağlar.

Bu yaklaşımla bilgi merkezlerinde CBS kullanılarak bilgi erişim sistemlerinin geliştirebileceği değerlendirilmektedir. Örneğin bilgi yapıları grafiksel gösterimle karakterize edilerek kullanıcılarının sonuçları daha iyi yorumlamaları sağlanabilmekte, daha önce dijitalleştirilen konumsal verilerden oluşturulan arşivlerden ilgi duyan birçok kullanıcı faydalanabilmektedir. Harita tabanlı bilgi erişim olarak da adlandırılacak sistemler sayesinde bilgi, konum, eğilim, süreç aynı anda bir bilgi sistemi üzerinde görselleştirilerek hizmete sunulabilmektedir (Jantz, 1997).

Gelişmiş bilgi toplumlarında, araştırmalardaki istatistikî verilerin harmanlanmasında oldukça etkin olarak kullanılmakta olan CBS, maalesef ülkemizde belirli sektörler veya akademik birimler (örneğin haritacılık, jeoloji, kent bilgi sistemleri vb.) haricinde yaygın olarak kullanılmamaktadır. Özellikle bilgi

merkezlerinde verilen hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve çoklu ortam desteğiyle elektronik bilgi hizmetlerinin geliştirilmesinde CBS önemli bir potansiyele sahiptir.

Bu çalışmada, yapılan araştırmalar ekseninde kurumsal bir hafıza yaratarak araştırmacılara yön vermek ve yeni araştırma alanları yaratmak amacıyla, dünya literatürüne kazandırılmış benzer örnekler incelenerek coğrafi bilgi merkezleri ve dijital coğrafi arşivler için gereken temel bileşenler araştırılmıştır. Bu temel bileşenler üzerinden sistem yaklaşımı ile uygulanması gereken standartlar ve uygulamalar önerilecektir.

Hâlihazırda ülkemizde bilgi hizmetlerine yönelik iş ve işlemlerde herhangi bir CBS uygulamasının olmayışı önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Gelişmiş bilgi toplumlarındaki örnekler incelendiğinde konunun önemi gözler önüne serilmektedir. Bu kapsamda bilgi merkezleri olarak arşivlerin imkân ve kapasitelerinden faydalanılarak oluşturulabilecek bir sistem ile araştırmacılara yeni bir erişim platformu yaratma imkânı sağlanacağı düşünülmektedir.

Kavramsal Temeller

Kavramlar

Dijital coğrafi arşivlerin anlatımından önce bu arşivleri yaratmak için kullanılan Coğrafi Bilgi Sistemlerini, bunun için de coğrafi, konumsal ve jeo-konumsal bilgi ile jeo-referanslamanın tanımlanması gerekmektedir.

Coğrafi kavramı, dünyanın iki boyutlu yüzeyi ve üçüncü boyut olan atmosfer, okyanuslar ve yer altı ile ilgilidir. Konumsal ise sadece dünya yüzeyindeki alanları değil, tüm çok boyutlu yapıları ifade eder. Örneğin insan vücudunda başvuru alan medikal görüntüler, binalarda başvuru alan mimari çizimler vb. Coğrafi, konumsal ifadesinin alt alanı olmasına rağmen genellikle birbirinin alternatifi olarak kullanılır (Vardacosta ve Kapidakis, 2013).

Bilimsel yayınların çoğunda ise jeo-konumsal (geospatial) ifadesi coğrafi içerik ile birlikte dijital konumsal bilgiyi işaret etmek üzere kullanılmaktadır. Jeo-konumsal veri konumsal başvuru içeren numaralar, görüntüler, video veya ses yayınları, yazılım ve yazılım versiyonlama bilgisi, algoritmalar, denklemler, animasyonlar veya modeller/simulasyonlar olabilir (Simberloff ve diğerleri, 2005). Ayrıca bunlar “dünyada belirli bir lokasyonu tanımlayan enlem ve boylam gibi coğrafi koordinatlar, coğrafi lokasyonla bağlantılı veriler veya jeo-konumsal içerikler (örn: sosyo-ekonomik veri, arazi kullanım kayıtları ve analizleri, yeryüzü araştırmaları, çevre analizleri gibi) de içerebilir (Vardacosta ve Kapidakis, 2013).

Coğrafi referanslama (georeferencing) ise dokümanlar, veri setleri, haritalar, görüntüler, biyografik bilgiler, eserler, numuneler gibi bilgileri yer adları veya yer kodları (posta kodları) üzerinden coğrafi lokasyonlarla veya doğrudan enlem ve boylam koordinatları ile jeo-konumsal referanslama üzerinden ilişkilendirme olarak tanımlanmaktadır (Hill, 2004).

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)

Genellikle coğrafya biliminin veri tabanı sistemleri ile entegrasyonu olarak algılanan CBS'nin orijini farklı bilimlere dayanmaktadır. Bunlar; bilgisayar, coğrafya, matematik, karar verme, istatistik, uzaktan algılama, mühendislik, veri işleme, planlama, çevre bilimi, peyzaj mimarlığı, modelleme, araştırma ve haritacılık olarak sayılabilir. Tecim (2008, s.54)'e göre CBS, coğrafi gerçeklerle ilgili modellerin ortaya konulması ve analizi ile ilgilenen özel bir bilgi sistemi olduğuna göre, bunun yeterince etkin, güçlü ve esnek olması için farklı disiplinlerin katkısı gereklidir (Tecim, 2008).

Sektörün öncü kuruluşlarından olan ESRI'ye (Economic and Social Research Institute) (2013) göre CBS, coğrafi olarak başvuru alan bilgileri yakalama, yönetme, analiz etme ve gösterme için donanım, yazılım

ve verileri birleştirir. Haritalar, küresel cisimler, raporlar ve çizelgeler formatında eğilimleri ve ilişkileri yansıtan birçok vasıta ile verileri izleme, anlama, sorgulama, yorumlama ve görselleştirmemize olanak sağlar. Hızlıca anlaşılabilir ve kolayca paylaşılabılır verilere bakarak soruları cevaplama ve sorunları çözmede yardım eder. Ayrıca CBS teknolojisi, bilgi sistem yapıları ile entegre edilebilmektedir.

Yukarıda da belirtilen bilgiler ışığında, CBS imkânları ile istatistikler ve haritalar gibi bilgi kaynaklarından faydalanılarak, coğrafi bilgi merkezleri ve dijital coğrafi arşivler yaratılabileceği görülmüştür. İskenderiye Dijital Kütüphane Projesi ve Araştırma Kütüphaneleri Birliği CBS Okuryazarlığı Projesi gibi gelişmiş bilgi toplumlarında 1990'ların ikinci yarısından itibaren kullanılmakta olan benzeri sistemler günümüzde açık erişim yaklaşımı ile yeni bir evreye girmiş, OGC (Open GIS Consortium) vb. standartlar geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam edilmektedir.

Yöntem

Bundan sonraki bölümde maddeler halinde coğrafi bilgi merkezlerinin varlığı ve bileşenleri, dijital coğrafi arşivler kurulması için gerekenler ve bugüne kadar uygulanmış iyi uygulama örnekleri açıklanacaktır.

Coğrafi Bilgi Merkezleri (CBM)

Bilgi merkezleri CBS erişimi ve desteğini sağlayıp, kamu ve akademik birimlerle işbirliği içerisinde çalışarak bilginin elde edilmesinden, interaktif haritalar yaratarak soru ve sorunların ortaya çıkartılması ve cevaplandırılmasına kadar fayda sağlayabilmektedir. Bilgi merkezlerinin disiplinlerarası bakış açıları sayesinde vatandaş, öğrenci, araştırmacı gibi tüm kullanıcılara CBS servisleri ile bilgi erişim imkânı sunulabilir.

Bilgi teknolojilerinde bilgiye erişim imkânlarının bilgi okuryazarlığı ile doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Bilgi okuryazarlığı kapsamında yürütülen eğitimlere bakıldığında ise genellikle basılı ve elektronik süreli yayınların gelişimi ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Ancak bilgi okuryazarlığı sayısal, jeo-konumsal, teknolojik ve bilginin değerlendirilmesini yükseltmek için daha az kısıtlayan bir bakış açısına ihtiyaç duymaktadır. Howser ve Callahan'a (2004) göre bu bütünsel yaklaşıma adaptasyon ile akademik çevrelere yaşam boyu bilgiyi değerlendirme yetenekleri sağlanabilir.

Özellikle kültürel miras niteliği taşıyan coğrafi verilere erişim sağlamak ve farkındalık yaratarak gelecek araştırmalar için dijital arşivler oluşturmak için mevcut CBS olanaklarından faydalanılabileceğinin çeşitli çevrelerde görülmeye başlanması ile bu kapsamda yürütülen çalışmalar hızlandırılmıştır. ABD Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Birliğinin (ACRL) kütüphaneler için tasarladığı CBS Okuryazarlık Projesinin coğrafi bilgi sistemlerini kurmak ve sürdürülmesini sağlamak için kütüphanelere başvuru kaynağı olabilecek önerileri bir nevi bu çalışmaların tetikleyicisi olmuştur. French'den (1999) edindiğimiz bu öneriler bilgi merkezlerine uyarlandığında, aşağıdaki yol haritası ortaya çıkmaktadır;

1. Çeşitli kullanıcıların bilgi ihtiyaçlarına yön vermek üzere CBS'nin farklı bilgi merkezlerine girişi (kütüphane, arşiv, müze vb.),
2. CBS kullanıcıları ve bilgi arasındaki bağlantıların teşviki,
3. Araştırma, eğitim ve kamunun bilme hakkını artırarak resmi bilgiye ulaşımın geliştirilmesi,
4. Yeni konumsal tanımlı veri uygulamaları keşfetmek için projelerde öncülük edilmesi ve bu servislerin bilgi merkezlerine girişinin değerlendirilmesi,
5. Web yeteneklerine bağlanmış kuruluşların kaynaklarının paylaşımının sağlanması gerekmektedir (French, 1999).

ACRL'nin önerileri doğrultusunda CBS'nin kütüphanelere girmesinin peşinden, 1990'ların sonunda bazı akademik kütüphaneler, dijital coğrafi veri koleksiyonlarına interaktif web haritalama imkânı

sağlayarak web üzerinde harita sunucusu rolü üstlenmeye başlamışlardır. Morris (2006)'e göre yayınlanmış, işletilebilir harita servislerinden oluşan bu yeni evrede, kütüphaneler portallar olarak coğrafi web servisleri formunda eşzamanlı içeriği yayınlamaya imkân tanıyan yeni roller keşfetme fırsatı yakaladılar.

Web harita servisleri ile birlikte coğrafi temelli dijital kütüphaneler, coğrafi kaynakların depolandığı bir bilgi sistemi olmuştur. Dahası kaynaklara keşif, tarama, görüntüleme ve erişim anlamlarında konumsal oryantasyon sağlamaktadır (Janeé, Frew ve Hill, 2004). Bu kapsamda kütüphaneler için yapılan bu tanım bilgi merkezlerine uyarlandığında, Dijital Coğrafi Arşivler yaratmak üzere de kullanılabilir. Bu arşivler diğer bilgi merkezlerinden ayrı olarak konumlandırılabilmesi gibi güncel gelişmeler çerçevesinde, birlikte çalışabilirlik ve benzeri standartlar sayesinde başka bir bilgi merkezi ile birlikte de kullanılabilir.

Dijital Coğrafi Arşivler (DCA)

CBS teknolojisi, bilgi merkezlerinde bulunan kartografik (harita, pafta, uydu görüntüsü vb) kaynaklar veya herhangi bir konum ile ilişkilendirilebilecek istatistik verilerin (nüfus dağılımı, zemin etüdüleri, arazi yapıları vb) dijitalleştirilerek güvenilir bir yazılım ve güçlü bir donanım altyapısı ile dijital coğrafi arşivler yaratılmasına olanak tanımaktadır.

Temel olarak Dijital Coğrafi Arşivler, arşivlenmiş jeo-konumsal içeriğin yönetilmesi için oluşturulmuş dijital kayıtların tutulduğu depolar olarak tanımlanmaktadır (GeoMAPP, 2011). Bu içerik herhangi bir şahıs, aile, resmi ya da özel kuruluş tarafından yaratılmış veya üretilmiş olabileceği gibi kâğıt üzerinde veya elektronik formatta da bulunabilir.

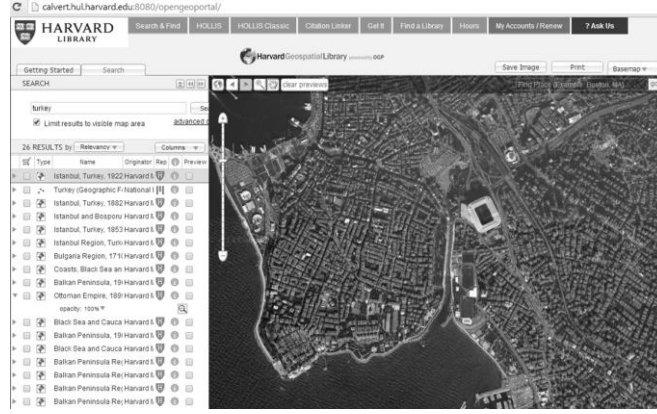
CBS aracılığıyla oluşturulacak arşivler farklı bilim dalları, hatta disiplinlerarası çalışmalarda kullanım imkânı bulabilmektedir. Örneğin biyoloji/ekoloji alanında arazi temelli ekolojik araştırmalarda (envanter, tür dağılım bilgileri, bitki popülasyonları, orman yangınları vb.), işletme alanında sayısal analizler ve perakendecilikte, çevre mühendisliğinde konumlama bilgilerinde, dahili tıp bilimleri ve iç hastalıklarında epidemiyolojik çalışmalarda, halk sağlığında hastalık görülme sıklığı saptanmasında, fizyoterapi ve rehabilitasyonda toplum veri tabanı ile ilgili konularda, siyaset bilimi alanında göç çalışmalarında, maliye alanında yaratıcı sektörlerin kümelenme analizinde, tarih alanında tarihi harita ve konumların/olayların analizinde, disiplinlerarası çalışmalarda pazar araştırmalarında vb. Bu kapsamda oluşturulacak dijital veriler araştırmacıların ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenebilecektir.

İskenderiye Dijital Kütüphane Projesi ile başlayan ve MUSE Projesi olarak devam eden Kongre Kütüphanesi çalışmaları, Harvard Üniversitesi Jeo-Konumsal Kütüphanesi AfricaMap, ChinaMap ve şimdi dünya çapında Açık Geoportal Konsorsiyumu ortaklığı sayesinde açık erişim imkânı ile yaratılan WorldMap çalışmaları, Tuff Üniversitesi jeo-portal hizmeti, Elektronik Kültürel Atlas Girişimi, ayrıca bunların yanısıra başta ABD, Çin, Japonya ve Batı Avrupa Üniversiteleri olmak üzere Ulusal Arşiv Merkezlerinin neredeyse tamamında yapılan çalışmalar iyi örnekler olarak incelenmiştir. Bu örnekler bizlere yaratabileceğimiz dijital coğrafi arşivler için bir konsept ve yol haritası sunmaktadır. Dünyada yapılan dijital coğrafi arşiv çalışmalarından bazıları örnek olarak aşağıda incelenmiştir.

Harvard Jeo-Konumsal Kütüphanesi ile WorldMap, AfricaMap ve ChinaMap

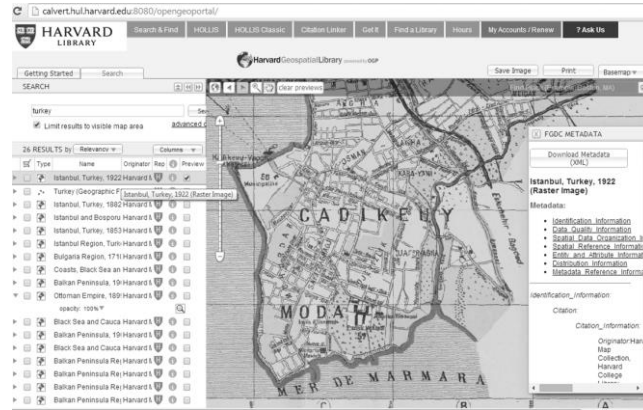
Harvard Jeo-Konumsal Kütüphanesi, 400.000 harita ve 60.000 atlas koleksiyonuyla Amerika Kıtasının ve dünyanın en büyük ve en eski harita koleksiyonlarından birine sahip olan Harvard Harita Koleksiyonu yönetiminde, Araştırma Kütüphaneleri Derneği CBS okuryazarlık projesinin desteği ile oluşturulmuştur. İlk amacı raflarda bekleyen materyallere erişimi sağlamak olan kütüphane, CBS okuryazarlık ve program kullanım eğitimleri vererek kullanıcı sayısını artırmayı hedeflemiştir (Guan ve diğerleri, 2011).

Harvard Üniversitesi kütüphanelerinde bulunan zengin koleksiyonun tamamına internet üzerinden erişim sağlamak amacıyla başlatılan proje sonucunda, 2001 yılında Harvard Geo-Konumsal Kütüphanesi (Geospatial Library) yayına başlamıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Harvard Geo-Konumsal Kütüphanesi Güncel İstanbul Kadıköy Uydu Görüntüsü

Coğrafi olarak referanslanmış harita koleksiyonları tamamen erişime açık, harita katmanı ücretsiz indirilebilmekte, metadata verilerine ulaşılarak harita bilgileri edinilebilmektedir. Şekil 2’de 1922 yılı İstanbul Kadıköy haritasının Şekil 1’deki güncel uydu görüntüsü üzerinde coğrafi referanslandırılmış hali görülmektedir.

Şekil 2. Coğrafi Referanslandırılmış İstanbul Kadıköy Haritası

WorldMap ise halen yapım aşamasında olan açık kaynak bir web haritalama sistemidir. Akademik araştırmalara destek olmak, kamuoyunu eğitmek ve farklı disiplinlerdeki kaynaktaki ve formattaki konumsal ve geçici verileri keşif, araştırma, analiz, görselleştirme, iletişim ve arşivlemede destek sağlamak üzerine inşa edilmiştir.

Harvard Coğrafi Analiz Merkezi tarafından geliştirilen WorldMap, web tabanlı ve harita merkezli açık kaynak jeo-konumsal teknoloji üzerine inşa edilmiş bir veri keşif sistemidir (Guan ve diğerleri, 2012).

Müşterek bir kaynak yaratmak için halka açık haritalarla akademik verileri bir araya getirerek kullanıcılara;

- Şehir/bölge/kıtalar için en müsait genel veri ile etkileşim, büyük veri setlerini yükleyebilme ve başka katmanlar ile birlikte kullanabilme,
- Bütün alanı görme, belirli yerlere yaklaşma, aynı haritayı farklı kullanıcıların düzenlemesini sağlama,
- Araştırmacılar tarafından sağlanan güncel veya tarihi verileri biriktirme, kalıcı olarak online erişimi sağlama ve dünya ile paylaşım,
- Online çevrede konumsal bilgi ile disiplinler ve organizasyonlar arası işbirliği içerisinde çalışmayı sağlama imkânı sunmaktadır.

WorldMap mimari yapısı, coğrafi bilgi sistemlerinin temel anlayışı olan zamansal-mekansal verilerin daha fazla katman eklendiğinde daha anlamlı olması ve fazla miktardaki farklı verileri hızlı arama ve görselleştirme şeklinde kolaylaştırma yaklaşımlarını kullanmayı mümkün kılmaktadır. Sistem birçok formatta veriyi, ilişkilendirilmiş konumsal veri ile birlikte muhafaza etmekte, ayrıca başka sistemlere bu şekilde entegre olabilmektedir. Shapefiles, GeoTiff görüntüleri, Youtube videoları, Picasa fotoğrafları, müze koleksiyonları, kütüphane arşivleri, haber ve blog sayfaları gibi örnekler çoğaltılabilmektedir.

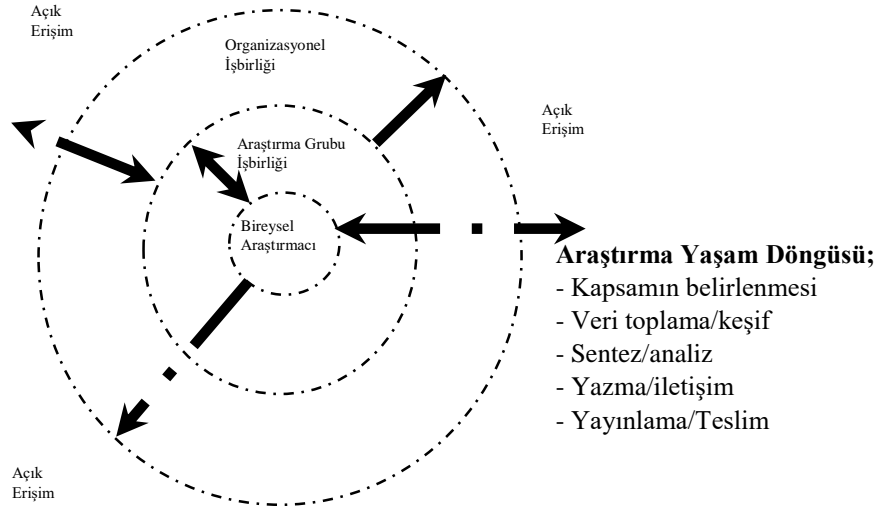
WorldMap küresel olarak paylaşılan konumsal veriler ve GSDI (Küresel Konumsal Veri Altyapısı) gibi teknolojiler için mevcut girişimleri çoğaltmayı hedeflemektedir. WMS (web haritalama servisi) gibi OGC (Açık Mekansal Konsorsiyumu) uyumlu web servislerini kullanmayı, WMS-C (önbelleğe alınmış WMS) gibi açık standartlar yaratılmasını ve mevcut veri altyapılarına WorldMap veri katmanları eklemek için standart tabanlı metadata formatlarını kullanmayı sağlar.

Sistemsel özelliklerinin yanısıra bilginin paylaşımı kapsamında, özellikle entellektüel mülkiyet hakları çerçevesinde yapılan çalışmalara bakıldığında, verinin daha önceki hakları ile ilgili sisteme katkıda bulunanların sorumluluklarının bulunması varsayımı ile yapılandırılmış izin ayarları bulunduğu görülmektedir. Sistem nasıl istenilirse paylaşım izinlerinin ayarlanabileceği ve ne zaman istenirse bu ayarların değiştirilebileceği bir yapı sunmaktadır.

Guan ve diğerleri (2012) tarafından konumsal veri paylaşımında, "permeable membrane", yani geçirgen zar olarak adlandırılan bu yapıda;

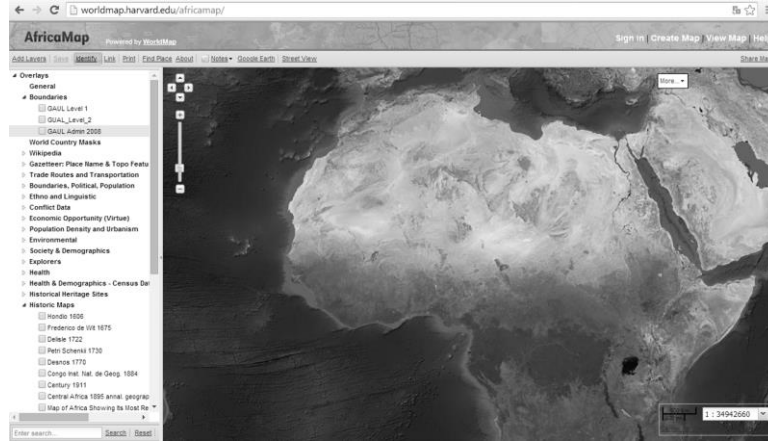
- Bir bireysel araştırmacı projesini, kişisel verisi sadece kendisine görünür şekilde başlatabilmekte, (Şekil 3. iç çevre)
- Projenin gelişimi ile birlikte bazı çalışma arkadaşlarının eleştiri ve yorum yapmaları için veri katmanı ve harita görüntüleme ayarlarını değiştirebilmekte, (Şekil 3. orta çevre)
- Çalışma olgunlaştığında yayınlarda veya başka çalışmalarda kullanılmak üzere verisini organizasyonel olarak erişime sunabilmekte, (Şekil 3. dış çevre)
- Proje tamamlanıp yayımlandığında, halkın açık erişimine izin verebilmektedir. (Şekil 3. dış alan)

Tüm bu süreçte herhangi bir verinin çoğaltılması veya başka bir konuma aktarılması gerekmemekte, basit izin ayarları değişikliği yeterli olmaktadır.

Şekil 3. Konumsal Veri Paylaşımı için Geçirgen Zar

AfricaMap, Harvard Coğrafi Araştırma Merkezi tarafından geliştirilen ilk uygulamadır. Arkeoloji, ekonomi, çevresel, etnik yapı, dil, sağlık, demografi ve politik yönetim konularını içermektedir. Picasa ve Youtube uygulamalarına ilave olarak wikipedia gibi açık medya kaynaklarını da barındırmaktadır (Şekil 4).

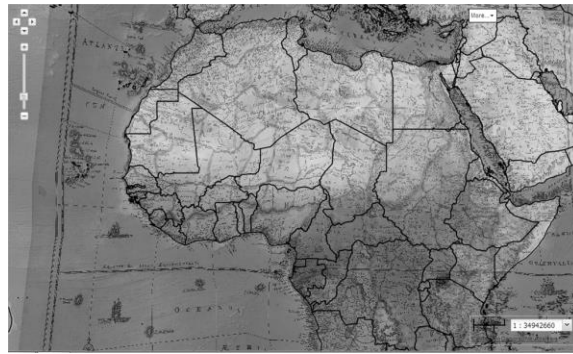

Şekil 4. AfricaMap Giriş Sayfası

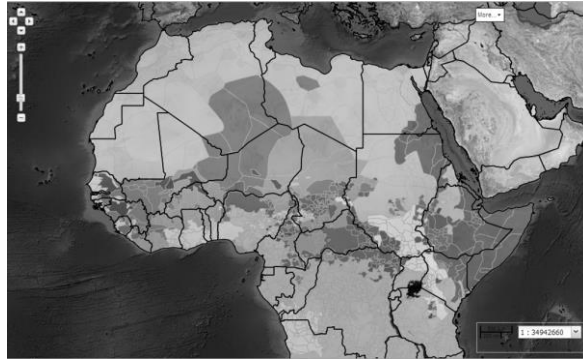
Aşağıda sunulan örnek incelemesinde, Şekil 5’de güncel Afrika uydu görüntüsü üzerinde Frederico de Wit tarafından 1675 yılında çizilmiş harita yerleştirilebilmiş, Şekil 6’da bu harita üzerinde güncel ülke sınırları gösterilerek karşılaştırma imkânı sağlanmış, Şekil 7’de ise güncel sınırlar ile dil aileleri gösterilmiştir.

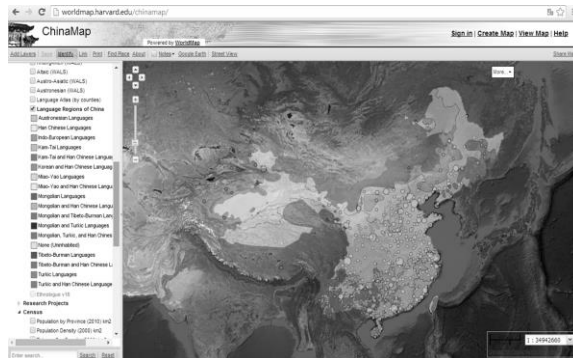
Şekil 5. Harita Katmanı Eklenmiş Durum

Şekil 6. Güncel Sınırlar Eklenmiş Durum

Şekil 7. Güncel Sınırlar ile Dil Aileleri

Şekil 8. ChinaMap

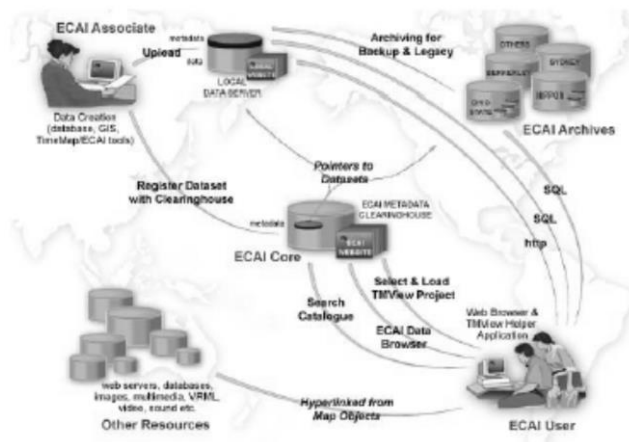
ChinaMap ise tarihsel ve güncel coğrafi analiz sağlamak üzere Çin kaynaklarına dayanılarak yürütülen bir çalışmadır. Politik, altyapısal, demografik, ekonomik, topografik, çevresel ve tarihsel konuları içermektedir. Kullanıcılar geçen yıllar arasında ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasını ve farklı coğrafi bölgeler arasındaki değişimleri inceleyebilmektedir. Şekil 8’de Çin dil bölgeleri ve üniversitelerin yoğunluğu görülmektedir.

Elektronik Kültürel Atlas Girişimi (ECAI) ve TimeMap

CBS’nin arkeolojik alan çalışmalarında devrim yarattığını ifade eden Johnson ve Wilson (2003), ‘Time Map’ uygulamasını anlatırken, CBS’nin analitik potansiyelinin ise farkedildiğinden daha büyük olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmalar sonucunda 1997 yılında ortaya çıkan “Elektronik Kültürel Atlas Girişimi” CBS’nin potansiyelini gösteren uygulamalardan bir tanesi olarak gözükmektedir.

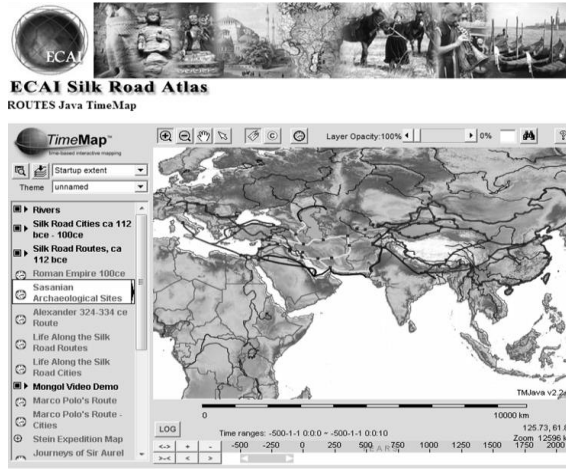
Bu girişim, Kaliforniya Berkeley Üniversitesi öncülüğünde dünya genelinde birçok akademisyen ve kurumların dâhil olduğu, dinamik ve dijital haritalar için standartlar belirleyerek, bu haritaların birbirine ağ ile bağlı olduğu dijital bir atlas yaratma hedefi olan dijital beşeri bilimler girişimi olarak adlandırılmaktadır. Sidney Üniversitesi Arkeolojik Programlama Laboratuvarı tarafından geliştirilen “TimeMap” uygulamasını kullanarak oluşturulan dijital veri setleri, girişimin web sayfasında bulunan “Takas Merkezi” (clearinghouse) üzerinden kullanıcılarla paylaşılmaktadır (Wikipedia, 2014). Dublin Özüne (Dublin Core) dayandırılan tanımlayıcı standartlar sunan bu merkez, bir yazılıma gömülü olarak kodlanmış değerler üzerine inşa edilmesi yerine merkezi ve internet erişimli olarak metadata tanımlarının kaydedildiği sunucu veri tabanı olarak yapılandırılmıştır. Yani yeni unsurlar, şemalar veya değerler veritabanını düzenleyerek kolayca eklenebilmekte, farklı dillerde metadata alternatiflerine imkân sağlanabilmektedir (Johnson ve Wilson, 2003).

Sistemin çalışması, Şekil 9’daki veri mimarisinde gösterildiği gibi, öncelikle ECAI üyelerinin verilerini internet erişimli ağa yerleştirmeleri, TimeMap bağlantı ve ECAI tanımlayıcı metadataalarını yaratmaları ile başlamaktadır. Araştırmaya olanak tanıyan ve kullanışlı bir uzun dönem yedeğini barındıran metadata kopyasını saklayarak veri merkeze kaydedilir. Artık ECAI kullanıcıları veya herhangi bir araştırmacı bu merkeze internet üzerinden bağlanarak ilgilendikleri veriyi konumsal içerik, zaman periyodu veya anahtar kelimelerle araştırabilmektedir. Merkeze erişilen bilgi ile veri sunucusuna direkt bağlantı kurulabilmekte, ilgili harita verilerini yüklemek için SQL sorguları yapılabilmekte ve kullanıcı ekranında birleştirilmiş harita katmanları olarak gösterilebilmektedir.

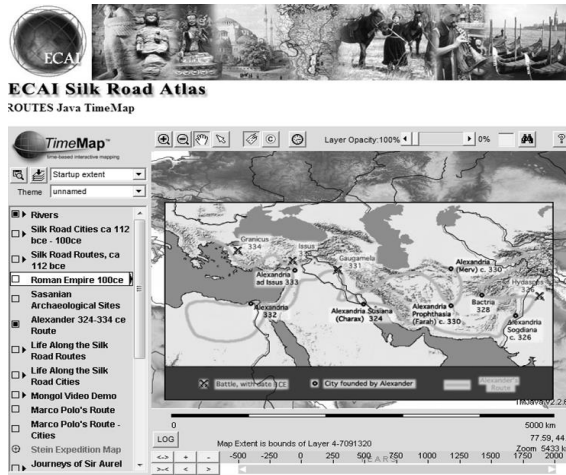

Şekil 9. ECAI Veri Mimarisi

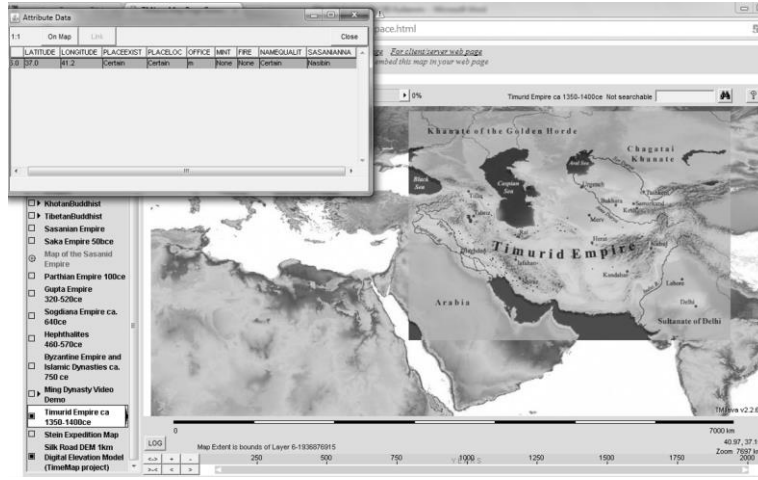
ECAI clearinghouse üzerinden erişilen, Osmakov ve Vasilenko tarafından yürütülen, “ECAI İpek Yolu Atlası” çalışması üzerinden TimeMap uygulaması incelendiğinde, öncelikle arayüzün basit ve kullanışlı olduğu görülmektedir. MÖ 500’den 2002 yılına kadar İpek Yolu’nun gelişimi ve üzerinde olan önemli olayların gösterildiği çalışmaya ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur. ECAI’yi diğer CBS uygulamalarından ayıran en önemli özelliği dördüncü boyut olarak tanımlanan zaman periyotlarını kullanabilme imkânıdır. MÖ.112’den itibaren ipek yolu güzergâhı ve ipek yolu üzerinde bulunan şehir bilgileri (Şekil 10) ile başlatılan atlasın güzergâh arayüzünde, aynı zamanda Büyük İskender’in güzergâhı, çatışmalar, kurulan şehirler (Şekil 11) görülebilmekte, ayrıca bölgedeki imparatorluklar ve şehirler de incelenebilmektedir (Şekil 12). Daha detaylı çalışmalar ECAI web sayfasından temin edilebilir ve incelenebilir (ECAI, 2014).

Şekil 10. MÖ 112-MS100 arası İpek Yolu Güzergâhı ve Şehirleri

Şekil 11. MS 324-330 İskender’in Güzergâhı

Şekil 12. Timur İmparatorluğu ve Çevresi ile Sasani İmparatorluğu Şehirlerinden Nasibin (Nusaybin)

Sonuç ve Öneriler

Bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, bilgi biliminin ufkunu genişletmeye devam etmektedir. Bilgiye erişim imkânları artarken bu bilginin güvenliği, yani bütünlüğü ve doğruluğu tartışma konusu olmaktadır. İnternet ortamının yarattığı bilgi kirliliği içerisinde de aranılan bilgiye ulaşılsa dahi doğruluğundan şüphe edilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda toplumu aydınlatma ve doğru bilgiyi bütünlüğü bozulmadan araştırmacılara, kullanıcılara ulaştırma görevinin, bilgi kaynaklarının çoğunluğuna sahip olan bilgi merkezlerine, özellikle arşivlere düştüğü değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, gelişmiş bilgi toplumlarında birçok alanda uygulamaları bulunan Coğrafi Bilgi Sistemleri, aynı zamanda bilgi yöneticilerinin, akademisyenlerin, öğrencilerin, araştırmacıların kullanımı ile bilgi merkezleri vasıtasıyla yeni kullanım alanları bulmuştur. Gelişmiş bilgi toplumlarında yaygın kullanım alanları yaratılmış olmasına rağmen, maalesef ülkemizde bu hususun üzerinde yeterince durulmadığı farkedilmiştir. Farkındalığı artırmak amacıyla hazırlanan bu yayın ile ülkemizde de CBS'nin bilgi merkezlerinde, özellikle arşiv kurumlarında bir hizmet olarak kullanılması için öneriler sunulmuştur. Coğrafi bilgi merkezleri ve dijital coğrafi arşivler için temel gereksinimler ve yol haritası açıklanmıştır. Özellikle uluslararası açık erişim ve birlikte çalışabilirlik çerçevesinde, WorldMap ve Elektronik Kültürel Atlas Girişimi (Electronic Cultural Atlas Initiative) iyi örnekler olarak incelenmiş ve örnek durumlar anlatılmıştır.

Sonuç olarak bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde, arşivlerin modern bilgi merkezlerine dönüştürülmesi, bunun için de coğrafi bilgi merkezlerini bünyesinde barındıracak şekilde yapılandırılması ve yapılan çalışmaların dijital coğrafi arşiv anlayışı ile ulusal ve uluslararası kullanıma sunulması gerekmektedir. Aynı zamanda ulusal arşivlerin bu sayede görselleştirilerek, internetin büyük kitlelere ulaşma gücü sayesinde doğru bilinen yanlışların tarihi gerçek ve arşiv verileri ile düzeltilebileceği değerlendirilmektedir. Bunun için açık erişim konsorsiyumu, elektronik kültürel atlas girişimi gibi uluslararası oluşumlar ile işbirliği sayesinde bu oluşumlar tarafından yaratılan platformlardan faydalanılabileceği gibi, ulusal bellek yaratmak amacıyla ulusal veya kurumsal çalışmalar da yapılabilir. Bu sayede arşivlerin veya bellek kurumlarının "tozlu odalarında" keşfedilmeyi bekleyen bilgi kaynakları, dijitalleştirilirken aynı zamanda da görselleştirilebilecek ve büyük kitleler tarafından daha anlaşılabilir bir yapıya kavuşturulabilecektir. Ve hatta özellikle arşivlerin açılıp açılmaması gibi konuların görüşüldüğü 20'nci yy. sonrası yakın tarih, tüm yapıları ile genç nesillere daha kolay ve güvenilir bir şekilde aktarılabilir, gelecek için ilham kaynağı olabilecektir.

Teşekkür

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi birikimi ve görüşleri ile desteklerini esirgemeyen, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Doçent Doktor Sayın Özgür KÜLCÜ'ye teşekkür ederim.

Kaynakça

- Abresch, J. ve diğerleri (2008). *Integrating GIS into library services: A guide for academic libraries*. Hershey: IGI Global.
- ECAI. (2014). 21 Temmuz 2014 tarihinde ECAI web sayfası: <http://ecai.org/silkroad/index.html> adresinden erişildi.
- ESRI. (2013). 1 Aralık 2013 tarihinde ESRI web sayfası: <http://www.esri.com/what-is-gis> adresinden erişildi.
- French, M. (1999). The ARL GIS literacy project: Support for government data services in the digital library. IASSIST.
- GeoMAPP. (2011). GeoMAPP final report. Digital Preservation.
- Guan, W. ve diğerleri (2012). WorldMap – a geospatial framework for collaborative research. *Annals of GIS*, 18(2), 121-134. DOI: 10.1080/19475683.2012.668559.
- Guan, W. ve diğerleri (2011). Enabling geographic research across disciplines: Building an institutional infrastructure for geographic analysis at Harvard University. *Journal of Map & Geography Libraries: Advances in Geospatial Information, Collections & Archives*, 7(1), 36-60. DOI: 10.1080/15420353.2011.534688.
- Hill, L. L. (2004). Georeferencing in digital libraries. *D-Lib Magazine*.
- Howser, M., ve Callahan, J. (2004). *Beyond locating data: Academic libraries role in providing GIS services*. EdUC04. ESRI.
- Janee, G., Frew, J., ve Hill, L. L. (2004). Issues in georeferenced digital libraries. *D-Lib Magazine*.
- Jantz, R. C. (1997). Geographical information systems at Princeton University: Evaluation and exploration of a new library service. *Collection Building*, 16(3), 125-136.
- Johnson, I., ve Wilson, A. (2003). The TimeMap Project: Developing time-based GIS display for cultural data. *Journal of GIS in Archaeology*, 123-135.
- Morris, S. P. (2006). Geospatial web services and geoarchiving: New opportunities and challenges in geographic information services. *Library Trends*, 285-303.
- Simberloff, D., ve diğerleri (2005). *Long-lived digital data collections: Enabling research and education in the 21st century*. Arlington: National Science Foundation.
- Tecim, V. (2008). *Coğrafi bilgi sistemleri: Harita tabanlı bilgi yönetimi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Vardacosta, I., ve Kapidakis, S. (2013). The new trends for librarians in management of geographic information. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 794 – 801. Budapest: Elsevier.
- Wikipedia. (2014). 17 Mayıs 2014 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/Electronic_Cultural_Atlas_Initiative adresinden erişildi.

Haritalarla Eski Dünya'ya Yeni Bakış

Pervin Bezirci

İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, İstanbul, Türkiye

Öz

Haritalar günümüze gelene kadar hem anlam hem de materyal bakımından büyük gelişmeler göstermiştir. Değişen şartlar ve gelişen teknolojiyle beraber, haritalar da diğer nadir eserler gibi dijitalleştirilen materyaller arasında yerini almıştır. Haritalar, analog kâğıt tabakalardan sanal dijital veri tabanlarına doğru ilerleyen hızlı bir geçiş sürecindedir.

Ancak, kartografik materyaller kitaplara oranla daha farklı büyüklük ve niteliktedir. Bu yüzden, bu tür materyallerin kataloglanması ve yerleştirilmesi gibi dijitalleştirilmesi ve kullanıcı hizmetine sunulması aşaması da farklılıklar ve sorunlar içermektedir.

Önemli kültürel miras malzemelerinden biri olan haritaların, nesilden nesile aktarılmasına katkı sağlamak amacıyla bu çalışmada, özellikle nadir eser niteliğindeki haritaların kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemi, korunması, teknik okumaları, dijitalleştirilmesi aşamalarındaki sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

Çalışmada ayrıca, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan ve Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nden gelen çok sayıda değerli harita, plan ve atlastan oluşan koleksiyondan bahsedilerek çözüm önerilerine katkı sağlanmaya çalışılacak, gelişen teknoloji ile beraber değişen sunum ve erişim tekniklerine bir örnek olarak "Eski Dünya'ya Yeni Bakış: II. Abdulhamid Dönemi Harita ve Planları" adlı sanal kütüphane projesi anlatılacaktır.

Anahtar kelimeler: Harita kütüphanesi, harita kütüphanecisi, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), dijital haritalar, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

Giriş

Haritalar tarihin her dönemi için son derece önem taşıyan görsel malzemelerdir. Tarih ve coğrafya incelemelerinin vazgeçilmez kaynakları arasında bulunan haritalar, gerek kültür tarihi, gerekse askerî, coğrafi, siyasî ve idari bakımlardan ele alınan olayların gelişme seyrini takip etmemizi sağlayan işaret taşlarıdır.

Haritalar aynı zamanda ait olduğu dönemin sosyal yaşantısı, şehrin mimari dokusu ve tarihi alanlarının görsel belgesi niteliğindedir. Ülkelerin yaptıkları yeraltı ve yerüstü çalışmalar döneme ilişkin haritalarla belgelenebildiği gibi, askeri hazırlıklardan, sosyal ve demografik yapıya, kültürel ve kentsel yaşamın her aşaması harita ve planlar sayesinde gerçeğe en yakın şekilde ortaya konulabilmektedir (A. Yaşar Koçak ve diğerleri, 2013, s.12).

Haritaların toplumsal işlevinin anlatılması, değişik biçim ve düzenlerde üretilmesi bu belgelerin belirli yerlerde toplanmasını zorunlu hale getirmiş, bu da ya kütüphanelerin bir bölümü ya da doğrudan haritaların, daha geniş anlamda kartografik belgelerin yer aldığı harita kütüphanelerini ortaya çıkarmıştır.

Kartografik materyallerin (harita, atlas, küre vb.) bir arada bulunup, kütüphane teknik işleminden geçerek hizmete sunulduğu yer harita kütüphanesidir. Harita kütüphanesi dediğimiz yerde yalnızca

kartografik materyaller bulunduğunu söyleyemeyiz, aynı zamanda kitap ve diğer kütüphane materyalleri de bulunabilmektedir.

Bilindiği gibi, bilişim dünyasında her geçen gün ilginç gelişmeler kullanıcıların hizmetine sunulurken nesne tabanlı uygulamalar bu gelişmelere yeni bir boyut kazandırmaktadır. Bu durum, çoğu geleneksel kütüphane hizmetine de birçok yeni kavram sunmaktadır Harita Kütüphaneciliği de, günümüzde, dijital bilgi patlaması nedeniyle bazı zorluklarla karşı karşıya gelmiştir. Pek çok kütüphane kullanıcısı artık, geleneksel haritaların yanı sıra Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve coğrafi verilere erişebilmeyi beklemektedir (Rose Halley, 2003).

Bilgisayar destekli çizim ve üretim olarak ifade edilen CAD/CAM türü yazılımlarda ve bunların değişik haritacılık uygulamalarına yeni boyutlar getiren bir bilgisayar teknolojisi olan Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ülkemizin de birçok alanda önemle ihtiyaç duyduğu bir sistem olmaktadır.

Son yıllarda CBS, coğrafya ve harita yapımı ile ilgili en ilginç ve en çok konuşulan konuların başında gelmektedir. Gerçekte CBS, sadece kâğıt haritaların bilgisayar ekranına yansması olarak algılanmamalıdır. Harita görüntülerinin uydu görüntüsü ve nüfus istatistikleri gibi diğer bilgilerle birleştirilmesiyle, bilgisayarsız yapılması mümkün olmayan ilişkilerin coğrafi olarak görüntülenmesi imkânını sunan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır (Tecim, 2008, s.IV-V).Tüm bu yeniliklere uyum sağlayarak artık, kütüphanecilerin ön planlama yapma ve "harita kütüphanesi" kavramının gelecekteki durumu hakkında stratejik kararlar alma zamanı gelmiştir (Halley, 2003).

Kısaca Haritacılık

İnsanoğlunun yaşadığı çevreyi, giderek yeryüzünü tanıma çabalarının ürünü olan haritalar, uygarlık tarihinin hemen başında karşımıza çıkar. Genelde haritalar, yeryüzünün dar ya da geniş bir bölümünün coğrafi, jeolojik ve politik, bir ölçüğe bağlı kalarak grafik yolla gösterimi olarak tanımlanabilir. Değişik bir gözle, insanoğlunun mülk edinme ve hükümlan olma duygularının yansıdığı yazılı belgelerdir. (Önder, 2002, s.2). Coğrafi bir harita, yerin yüzeyinin veya onun bir kısmının, düzlem üzerinde temsilidir (Özdemir, 2008, s.9).

İnsan nüfusunun sürekli artması, çok sayıda farklı kültürlerin ve medeniyetlerin oluşması, bunların birbirlerine yakın konumda yaşamak zorunda kalmaları her kavmin veya medeniyetin yaşadıkları alanın sınırlarını belirlemeye, kendi yerlerini başkalarından ayırmaya itmiş bu konuda kendi kendilerine yöntemler geliştirmiş, bunun sonucunda yavaş yavaş ölçme kavramı ve ilerisinde haritacılık ortaya çıkmıştır. (Özağaç, 2006, s.2). Aynı zamanda haritalar, bir ülkenin iç coğrafi sınırlarını tanımlayıp, ülkelerle ilişkisini belirleyen unsurlardır (Woods, 2009, s.76).

Medeniyetler genelde, doğanın insanlara bol zenginlik sunduğu, verimli toprakların olduğu yerlerde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bunların varlığına dair bulgularda buralarda ortaya çıkmıştır. İlk yazı tabletleri Mezopotamya bölgesinde, geometri ile ilgili çizimler Mısır Nil bölgesinde bulunmuştur. Haritacılığın temellerinden birini oluşturan geometrinin, dolayısıyla mülkiyet kadastrosunun, Nil insanların gereksinmelerinden, günümüzden yaklaşık dört bin yıl önce ortaya çıktığı da bilinmektedir. Arkeolojik kazılardan elde edilen verilerden, haritacılığın dünyanın en eski bilimlerinden biri olduğu ve matematik, astronomi, fizik gibi bilim dallarıyla yakından ilişkili olduğu ve beraber gelişme gösterdiği belirlenmiştir.

Tüm uygarlık tarihi boyunca teknolojik gelişmelerin en hızlı biçimde etkilediği meslek gruplarından biri haritacılıktır. Özellikle optik, mekanik, elektronik ve iletişim teknolojisi alanlarında kazanılan başarılar, haritacılığın ölçme teknolojisini de hızla etkilemiş ve yeni ölçme-değerlendirme aletlerinin üretilmesini ve kullanılmasını sağlamıştır. Sözelimi pusulanın, dürbünün, matbaanın icadı, bilgisayar

ve uydu tekniği haritacılık bilimini doğrudan etkilemiş ve gelişmesinde son derece etkili rol oynamıştır (Özağaç, 2006, s.2). Günümüzde haritacılık, yeryüzünde her ayrıntıyı üç boyutlu sayısal verilere dönüştüren uydular ve bilgisayarlar aracılığıyla yürütülen bir bilim dalı olmuştur (Özdemir, 2008, s.21).

Geçmişten Günümüze Harita Kütüphaneleri ve Harita Kütüphanecileri

Kartografik malzemeler, araştırma, planlama ve kaynak gelişiminde çok önemlidir. Harita ve atlas; profesyoneller ve politikacılar tarafından değerli araçlar olarak kullanılmaktadır. Harita oluşturma ve geliştirme, baskı ve yayınlama süreci, kütüphane koleksiyonu gelişimi ile de yakından ilgilidir. Çok sayıda baskı yöntemlerinin geliştirilmesi nedeniyle, haritaların üretiminin gelişimi de artmıştır (Perera, 2008).

Sümerler'in M.Ö. üçüncü milenyumda yumuşak kil ve kama şeklinde bir kalem veya sivri sopa kullanarak bilgileri ve haritaları kaydetmeleri ve kütüphaneler kurmaları ile başlayan süreçte, kütüphanenin özü ve ehemmiyeti yüzyıllar boyunca değişmemiştir (Şolar ve Radovan, 2008, s. 53-62). Harita kütüphaneleri, coğrafi bilgi yönetiminin baskın paradigmasını kolaylaştırmak için kurulmuşlardır. (Keller, 2001, s.73).

Haritalar ve başka kartografik malzemeler birinci derecede coğrafyacıları ilgilendirmekte, onların konuşma dilini haritalar oluşturmaktadır; bu nedenle haritaları coğrafya kitaplıklarından ayırmaya olanak yoktur. Ancak, çeşitli kurum ve kuruluşlardan giderek kendi ihtiyaçları için değişik türde harita, plan vb.'ne daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Çünkü dağılışı bilenen her konu haritalanabildiği için, haritalar en iyi reklam araçlarından birini oluşturmakta; teknik elemanlar, planlar vb. için çok büyük önem taşımaktadırlar. Aynı zamanda ekonomik ve toplumsal bütünleşmenin en güçlü araçlarından biri oldukları için de gelişmekte olan ülkelerin kendi durum ve konumları hakkında bilgi sahibi olmalarında haritalara büyük ihtiyaçları vardır. Bu da söz konusu malzemenin giderek artmasına neden olmaktadır. Ancak haritalar, atlaslar, küreler ve başka kartografik malzemeler, kitaplardan değişik türde, büyüklükte ve nitelikte olmaları nedeniyle coğrafya kitaplıkları da dâhil, hemen tüm kitaplıklarda yerleştirme ve kataloglama bakımından daima sorun oluşturmuşlardır. Bu malzemenin yalnızca coğrafya seminer kitaplıklarında değil, ulusal, akademik ya da özel birçok kitaplıkta giderek dev boyutlara varması ve ayrıca bunları konu alan ve *kartobibliyografya* olarak anılan yayınların da büyük sayılara erişmesi, kitaplıklarda yeni düzenlemeler yapılmasını ve konuyla ilgili memurlar atanmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk sanıldığı kadar yakın zamanlarda doğmamıştır: Coğrafyacılar ve uzan harita kütüphanecilerine göre M.Ö. 2500 yıllarında surveylerle harita yapımı başladığından beri haritalarla ilgili memurlar vardı ve belki bunlar da bu günün kütüphanecilerinin sorunlarıyla karşı karşıya bulunuyorlardı.

Haritalar öteden beri en çok askeri amaçlarla yapılıyor daha sonra ortadan kaldırılıyorlar ve de yenileri hazırlanıyordu. Haritalar ancak 15. yüzyıldan itibaren biriktirmeye başlanmış ve böylece de sayıları giderek artmıştır. Çağdaş anlamda ilk harita kitaplığına Harvard Üniversitesi kitaplığındaki haritaların sayısının 1818 yılında 10.000'i aşmasından itibaren ihtiyaç duyulmuş ve 1884 de ilk harita kitaplık müdürü atanmıştı. Çeşitli kurumların harita koleksiyonlarını geliştirmeye başlamalarıyla, aynı durum, başka üniversite ve kurumlarda da ortaya çıktı. 1854 yılından itibaren harita, kitap ve planları biriktirmeye başlayan American Geographical Society'de 1902 yılında ilk harita müdürünü atadı ve bu kişi (T.Letts) American Geographical Society'nin tüm harita ve koleksiyonlarını katalogladı, hatta atlasları sayfa sayfa fişledi (bu gün AGS'nin koleksiyonu 347.543 harita, 5.372 atlas ve 58 küreden oluşmakta; bunlarla 604 memur meşgul olmaktadır).

A.B.D. ordu Mühendislik Bürosu da 1853'lerde bir Coğrafya ve Harita Ünitesi Kurma gereğini duydu 1897 de Library of Congress de Hall of Maps and Charts oluşturuldu (1965 de Coğrafya ve Harita Bölümü adını alan bu kitaplığın 8.500.000 harita, 40.000 atlas, 7.000 referans kitabı ve 500 üç-boyutlu

relief modeli ile dünyanın en büyük Coğrafya ve Harita Kitaplığı olduğu ileri sürülmektedir. Harita kitaplıkları konusunda Library of Congress'in uzun yıllar harita müdürlüğünü yapan coğrafyacı Dr. Ristow bu konuda çok sayıda ve çeşitli yazılar yazmış; onun gibi kendisini bu işe adanmış birkaç kişi, harita koleksiyonlarının yalnızca saklanamayacağını, aynı zamanda sistematik olarak düzenlenmeleri gerektiğini, kabul ettirmişlerdir.

Ancak 1950'lere kadar harita memurları kendi kendilerini yetiştirmişler, kitaplık idarecilerince hazırlanan öncelik listelerinde harita koleksiyonlarının en alt sıralarda yer aldığı üzüntüyle görmüşlerdi. Yetmiş eleman ve uygun kataloglama sistemi bulunmaması yüzünden II. Dünya savaşı'na kadar birçok gelişmiş ülkede bile çoğu harita koleksiyonları olduğu gibi bırakılmıştı. (Özgüç, 1985, s.95-97).

Haritaların uzun bir geçmişi olsa da, harita kütüphaneleri, sadece 2. Dünya Savaşı sonrasında kuruldu. Askeri amaçlar için yapılmış milyonlarca haritanın kolayca izlenebilecek bir yerde muhafaza edilmesi gerekiyordu. Geliştirilen topografik ve kaynak haritalar ve kartografik kurumların gelişimi, jeolojik araştırmaların geniş ölçüde yaygınlaşması sonucunda, konunun öneminin kavranmaya başlanmasıyla harita koleksiyonları 1950 ve 1960'larda kütüphanelerde geliştirilmiştir. Bu da, harita üreticileri, coğrafyacılar ve depocular ile yakın bağlantıların olduğu bir yolu oluşturmuştur. 1960'lı yıllarda büyük mesleki haritacılık toplulukları kuruldu ve özel kütüphane kategorisi altında harita kütüphaneleri inşa edildi. İngiltere, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerinde harita kütüphanelerinin anlık büyümesi depocuları korumanın bir sonucu olarak görülebilir. Asya ve Avrupa ülkeleri koleksiyonları çoğu yasal depocular ile geliştirildi ve o zamanlarda profesyoneller arasında; "haritalar özel bir bölüm altında saklanmalıdır" görüşü vardı. Bu görüş, özel kütüphane kategorisi altında harita koleksiyonlarının oluşmasına neden oldu (Perera, 2008).

Kâğıt harita, zaman içinde uzaysal reprezentasyonun dominant paradigması olarak ortaya çıkmış ve coğrafi bilgi depolama ve iletmede ana kaynak olmuştur. Dolayısıyla, harita kütüphaneleri zamanla büyük önem kazanmış (Larsgaard, 1998, s.252-253) ve gelişmeler birbirini takip etmiştir.

1960 yılında profesyonel haritacılık toplulukları kurulmasının ardından bunun altında güçlü harita küratörleri grubu ortaya çıktı. Kanada Harita kütüphaneleri Derneği 1967 yılında ve ABD'de harita kütüphaneciliği özel kütüphane derneği bünyesinde kuruldu. Dünyanın diğer bölgelerinde ise, aktif harita küratörleri derneği kurulmuştur. Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (IFLA) harita koleksiyonu gelişimini destekler ve bu kurum ayrıca harita koleksiyonları Dünya rehberini derleme sorumluluğunu almıştır.

1970'li yıllarda harita kütüphaneciliği kılavuzu oluşturuldu. Bu, koleksiyon hakkında yararlı bilgiler sağlar ve harita küratörleri için rehberlik ve danışmanlık verir. 1980'de Amerikan Kütüphaneciler Derneği; Harita ve Coğrafya Yuvarlak Masasını oluşturdu ve bu da harita kütüphaneciliğinin ciddi olarak tanınmasına neden oldu.

Harita koleksiyonunun daha iyi yönetimi için, kataloglama ve sınıflama şemalarının çeşitli türleri kabul edilmiştir. Bölgesel kataloglama ile başlayan sınıflandırma şemalarının yanında, bazı kütüphaneler, Amerikan Coğrafya Derneği ve Savunma Bakanlığı 'Parsons' sınıflama sistemini (1978) ya da Royal Geographical Society (Coğrafya Kurumu) tarafından kullanılan sistemi benimsemiştir. Sonunda çoğu kütüphaneye kongre kütüphanesi (Library of Congress) sınıflandırma çizelgesi "G" yerleşti. Bu zamanlarda kataloglama kurallarının pek çoğu AACR2 ile kurulmuştu.

1980 yılında kooperatif çevrimiçi kataloglamaya başlandı ve basılı formda haritalar, manyetik teyp, disket veya sabit disk, CD-ROM ve hatta internet gibi medyada ve dijital formda çoğaltıldı. 1980'lerin sonuna kadar bu haritalar için uygun depolama tesislerinin seçimi gibi harita kütüphaneciliği ile ilgili sorunlar, korunması, seçimi ve satın almaları sorunları da ele alınmıştır (Perera, 2008).

Harita kütüphanelerinin 1980-1990 döneminde önemi çok tanınmadı. Bu dönem hem kâğıt tabanlı harita üretiminde, hem de harita koleksiyonlarında bir gerileme dönemi olarak düşünülebilir. Harita üretimi ve haritaların kullanımında, savaş sonrası ikilemden kaynaklı olarak, harita endüstrisi ve bunun sonucunda da harita üretiminde düşüş oldu. Coğrafyacilar ve harita yayıncıları arasındaki bağlantı azaldı, koleksiyonlar ihmal edildi ve fonlar yeniden yönlendirildi. Böylece ortam tamamen dijital ve ticari hale geldi. Harita üretici ve haritacılık organizatörlerinden gelen bilgisayarların sağlanması gibi dijital ve ticari talepler ve yeni öncelikler doğdu (Cobb,1979, s.117).

Bu dönemde, harita odasında Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS)'in değişen rolünün, harita kütüphanelerini nasıl etkilediği, yeni CBS sistemlerinde kullanılan teknolojilerin, farklı tip ve basılı geleneksel haritalama, dijital verilerin ilgili kütüphaneciler ve ilgili servisler tarafından dikkate alınması gerektiği görüşü yaygınlaşmıştır.

Haritalar ve internet hakkında tartışma başlatan Michael Pertoson; "harita kütüphanecisinin, siber uzay çağında kesinlikle farklı bir rolü vardır" demektedir ve harita kütüphanelerinin World Wide Web harita portalları olarak işlev yapabileceğini söylemektedir. Pertoson, verdiği bu önemli mesajda, yeni fırsatlar doğacağı, harita kütüphanelerine olan talebin artacağı ve harita kütüphanecilerinin ortak bilgi görselleştirmede gelecekte önemli bir rol sahibi olacağını söylemektedir (Pertoson, 2001).

Yani, teknolojinin gelişmesi ve geleneksel harita kütüphaneciliğinin ölümü nedeniyle, teknolojik evrim haritasının kütüphanelerin "yeşillendirilmesi" (yapılandırılması ve yenilenmesi) olduğunu söylemektedir.

Bu dönemde teknolojinin etkisi, kütüphane hizmet faaliyetleri de dâhil olmak üzere, haritacılığın tüm parçalarını etkiledi. Bu nedenle harita küratörleri de buna göre değişmek zorunda kaldı. Harita kütüphanecisi rolünün, CBS kütüphanecisi rolüne nasıl dönüştürülmesi gerektiğini tartışılmaya başladı; harita kütüphanecilerinin iş profili anlatılırken, temel kütüphane deneyimine ek olarak harita bilgileri, CBS yazılım becerileri, server yönetimi, web deneyimi, uzaktan algılama, visual basic, ilgili veritabanı kullanımı, programlama vs. becerilerinin olması gerektiği belirtilmektedir (Pushpalama Perera, 2008).

Harita kütüphanelerinde CBS kullanımı 1992'de American Research Libraries (Amerikan Araştırma Kütüphaneleri-ARL)'nin CBS okuryazarlık projesi ile başladı. Proje; kütüphanelerde kütüphanecilere dijital mekânsal veri erişimini sağlayacak becerileri vermek, CBS aktivitelerini tanıtmak ve bunun eğitimini vermek için bir forum yaratmaya çalıştı. Projenin hedefleri; dijital hükümet verilerinin efektif olarak kullanımı ve kamu ulaşımını sağlamak olarak tasarlandı. Projede; 1999 yılında 121 katılımcı ile yapılan araştırmacılar sonucunda kütüphanecilerin CBS bilgisini artırdığı sonucu elde edildi (proje katılımcılarının %89'u zaten CBS hizmeti sunuyordu).

Harita kütüphanelerinde CBS hizmetlerinin kuruluşu olan doksanlardan bu yana yaşanan değişiklik ve gelişmelerle, coğrafi verileri toplamak, yönetmek ve yaymak akademik bir harita kütüphanesinin politikası haline gelmiştir. Akademik harita kütüphanelerinin aksine, ulusal kütüphane harita koleksiyonları farklıdır. Onlar; toplamak, korumak ve ulusal kartografik mirası arşivlemeyi esas alır. Yasal mevzuat sorunları, değişen arşivleme formları, (dijital haritacılık), telif hakkı kanunu, vb. ile uğraşmak zorundadır. Ayrıca kütüphaneciliğin değişen doğasını tanımak zorundadırlar ama kendi geçmişleri ve katı hiyerarşik yapısı nedeniyle, gerekli değişikliklerin uygulanmasında çok hızlı değildirler. Onların temel ilgi alanı kültürel mirasa kolay erişim ve bunun sunumudur.

2000'li yıllarda, CBS desteği ve servisleri sağlamak genel bir uygulama değildir ama buna rağmen özellikle küçük kütüphanelerde uygulama değişmeye başlamaktadır. Bu değişiklikler kullanıcıların yapısına çok bağlıdır. Buna ek olarak, CBS uygulamaları ulusal harita kütüphaneleri web sayfalarında pek yer almamaktadır (İskoçya Ulusal Kütüphanesi ve İngiliz Kütüphanesi projesi haricinde).

Çeşitli kütüphanelerin elindeki varlıklara erişim, ulusal kütüphane portallarında incelenip uygulanmamıştır. Bunun nedenleri; CBS uygulamalarının özelliği, mekansal okuryazarlık ve / veya koleksiyon politikaları ve geleneklerinde bulunabilir. Neyse ki, CBS yavaş yavaş (coğrafya ve jeodezi'de) son derece seçkin, profesyonel kullanımdan genel ve yaygın kamu kullanımına dönüştürülüyor.

2004'ten beri, Jeodezik Slovenya Enstitüsü bir şekilde; ulusal dijital kütüphane sunumlarında CBS avantajlarını keşfetmek ve bunları kullanmak için çalışan örneklerden biridir.

Coğrafi erişim veri noktasından aktif 'harita tabanlı küratör' olarak coğrafi erişim veri noktasına, uzaysal konumları ile ilgili malzeme erişmelerini sağlayan portale ilişkin düşüncenin fikir öncülerinden biri M. Goodchild idi, ki kendisi İskenderiye Dijital Kütüphane projesini başlatan fikir öncülerinden biriydi. M. Goodchild geolibraries'i (coğrafya kütüphanesi modelini) önerdi ki bunlar georeferenced (coğrafi referans) bilgisi ile dolu, dijital kütüphanelerin bir 'mekânsal odaklı' tipi idi. Bu yerler bilginin temsili ve alımı için birincil temeli olan mekânlar olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle CBS prototipi 2004 ve 2007 yılında iki parça halinde aşağıdaki amaçlarla geliştirilmiştir;

- Dijital modern coğrafi verileri ile tarihsel haritaları dijital formda entegre ve analiz etmek; doğruluk, kartografik projeksiyon, kartografik sunum teknikleri, yerleşim ve toponomi değişiklikleri ve gelişimi açısından ele almak.
- Bileşik sanal bir koleksiyon oluşturabilecek bir araç olarak CBS olanaklarını araştırmak ve bunu yaparken kullanıcılara, uzaysal bir harita tabanlı erişim modeline ait harita bazlı farklı materyalleri ve çeşitli malzemeleri sunmak.
- Bilgiyi (koleksiyon öğelerini) kullanmak, keşfetmek ve transfer etmek için kullanıcılara; geleneksel baskı ortamında mümkün olmayan interaktif, dinamik bir ortam sunmak.
- İnternet kullanıcıları tarafından araştırma amaçlı eğitim için seçilen malzemelerin korunmasını ve sunumunu bir araya getirmek (Solar ve Radovan, 2008, s.54-55).

Harita Kütüphaneciliği Eğitimi

Harita kütüphanecilerinin ancak coğrafya-kütüphanecilik iş birliğiyle yetişebileceğini savunan, daha doğrusu genel kütüphaneci dışında harita ve başka kartografik malzeme hakkında bilgiye sahip, bunları kitaplık içinde uygun konumlarına yerleştirebilecek uzman kişiler yetişmesinin gerektiğine inanan coğrafyacı ve kütüphaneciler 1969 yılında IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions- Uluslararası Kütüphaneler Birliği) içinde bir alt bölüm olarak "Geography and Map Libraries Section"ı kurdular. Uluslararası bir birlik kurulması bu tarihte başlarken, A.B.D.'nde harita kütüphanecilerinin örgütlenmesi daha önce, 1941'de Özel Kütüphaneler Birliği'nde "Coğrafya ve Harita Grubu"nun kurulmasıyla başlamış, diğer ülkelerdeki örgütlenmeler ise çok daha sonra olmuştur (Özgüç, 1985, s.97).

1950'lere kadar, harita kütüphanecileri olmadan önce insanların eğitilmesiyle ilgili fikre ilgi gösterilmemişti.1950 yılında Illinois Üniversitesi Coğrafya Bölümü Başkanı Prof. Joseph A. Russell coğrafya öğrencilerinin becerilerini geliştirmek için bir harita kursu ihtiyacını belirtti. Coğrafyacılar ve kütüphaneciler için düşünülen ve uygulanan kurs,1950'den 1958'e dek Bill M. Woods tarafından, ileriki yıllarda da Robert White ve David Cobb tarafından verildi. Illinois State University'den William Easton tarafından verilen kurs da dünyada harita kütüphaneciliğinde tek akredite kurs olarak yer aldı.

Harita kütüphaneciliği eğitiminin yazılı tarihi son dönemlerde, hemen 1950'lerden sonra, Wood'un "Özel Kütüphaneler" makalesi ile başlamıştır. Bu makalede, kütüphanecilik okullarının nihayet özel kütüphanecilik eğitimi verdiklerinden bahsetmişti. Woods aynı zamanda harita kütüphaneciliği

müfredatı ile ilgili önerilerde bulunmuştu. Müfredatta, haritalar ve harita kütüphaneciliğine giriş, kartobibliyografya (kataloglar, süreli yayınlar, atlaslar, genel coğrafya), koruma ve bakım, sınıflandırma ve kataloglama, eski ve nadir haritalar, haritaların kullanımı ve kartografi vardı. 1956'da Woods, mezuniyet öncesi 30-32 saatlik coğrafya, kartografi, araştırma ana eğitimi ve ayrıca jeoloji veya tarih ve de bir yabancı dil eğitimi de öneriyor, harita kütüphaneleri için mezuniyet sonrası coğrafya eğitiminin önemini de hatırlatıyordu.

1967'de ABD'de harita kütüphaneciliği ile ilgili tek özel eğitim Illinois Üniversitesi'nde veriliyordu. 1973 yılında Uluslararası Kütüphane Birlikleri Coğrafya ve Harita Kütüphaneleri Bölümü kuruldu; bu, eğitim olanaklarını araştıran, tavsiyelerde bulunan, harita kütüphanecileri için pratik rehberler oluşturan ve seminerler hazırlayan bir çalışma grubuydu.

1967 yılında Ristow, Kuzey doğu ABD ve Pasifik kıyısında harita kütüphanelerine yoğun ilgiden dolayı kütüphanecilik okullarının derslerine harita eğitimini eklemesini önerdi. Harita kütüphaneciliği üniversite kataloglarında yer almadığı için ayrımcılığı hak etmiyordu. 1975'de % 80'in üzerinde akredite kütüphane okul programları bir veya daha fazla sayıda özel kütüphanecilik dersleri sundu ve bu tür bir uzmanlık programı okulların sadece % 66'sı tarafından verildi. Bu süreçte (1975), dört kütüphanecilik okulu harita kütüphaneciliği konusunda eğitim veriyordu. 1976'da sayı beşe çıkmıştı – University of Illinois, University of Toronto, Columbia University, Western Michigan University ve Catholic University of America. Ayrıca, bazı okullarda özel kurslar verilmekteydi.

1978'de harita kütüphaneciliği konusunda en az bir ders veren akredite Kuzey Amerika kütüphane okulların sayısı hala aynı ve beş tane idi. Ancak, Oregon Üniversitesi, genellikle yazın verilen bir ders sundu ve bir ders de British Columbia Üniversitesi'nde veriliyordu. 1980'li yıllarda durum aynıydı, aynı zeminde on yıl boyunca devam etti ve beş okulda harita kütüphaneciliği ile ilgili en az bir kurs verilmekteydi (Larsgaard, 1998, s.297-302).

Kütüphanecilik bilimi içinde, kitap olmayan malzemeler (Non Book Materials –NBM) içine giren harita, küre, atlas ve başka kartografik malzemeler (Cartographic Materials –CM) ister ulusal, kamu, akademik, isterse özel kitaplıklarda daima kitaplardan ayrı tutulmuşlar, buna karşılık kendi içlerinde bir düzene sokulmamışlardır.

Bu yüzden de “Kayıtlar ailesinin üvey evlatları” olarak kabul edilmişlerdir. Bunda en önemli neden coğrafya kitaplıklarında çalışanların bir kısmının kütüphanecilik mezunu, büyük bir kısmının coğrafyacı, çok az bir kısmının da her iki bilim dalından birine mensup olmayan, her iki konuya da yabancı kişiler olmasıdır. Coğrafyacılarla genel kütüphaneci olarak yetişenlerin birbirlerinin konularından haberler olmamaları büyük ölçüde kütüphanecilik bilimini ilgilendiren çoğu konuda sorunlar çıkmasına yol açmaktadır. Bu nedenle bir coğrafya ve harita kitaplığında çalışacak olanların kütüphaneciliğin teknik bilgileri yanında, harita ve benzeri malzemeyle ilgili çeşitli konularda kendilerini ilgilendirecek dozda bilgi sahibi olmaları da gerekmektedir. Bu iş ise ancak her iki bölümün işbirliğiyle gerçekleştirilebilmektedir.

Harita kütüphanecisinin görevi haritaları toplamak, tasvir etmek (işlemek, kataloglamak) korumak-saklamak ve de elde edilebilir kılmaktadır. Bu görevler kitaplığın akademik, ulusal, özel olmasına göre ya da kullanıcıya göre değişir. Kitaplıklar yanında harita yapan, basan, dağıtan kuruluşlar da bu tür kişileri istihdam ederler. Böyle bir harita memurunun görevi ise daha uzmanlaşmış, daha sınırlanmıştır; koruma işi ile uğraşmaz, kendi kuruluşunun harita koleksiyonlarını toplar, düzenler. Bir referans (danışma) kütüphanecisi haritaları okuyucuya yorumlamak zorundadır; böylece haritanın nasıl yapıldığı, ölçeği ve benzeri konularda bilgi sahibi olması gerekir. Haritalar, artık yalnızca askerler ve bilim adamları tarafından kullanılmamakta ya da eski haritalarda olduğu gibi koleksiyoncular tarafından satın alınmamaktadırlar.

Çok daha çeşitli işlerde çalışanların ihtiyaç duyduğu birer araç haline geldiklerinden haritayı kullanacak kişi profesyonel kartograf, öğrenci, avukat, her hangi bir sorusu olan sıradan bir kişi de olabilir. Bunların sorularını cevaplamak kütüphanecinin görevidir. Böylece, harita kütüphanecisinin yakınlık kurması gereken iki konu ortaya çıkıyor; Birincisi, *kartografya ile coğrafya*; Burada kartografya en geniş anlamıyla harita yapımı ve harita kullanımını kapsayan, coğrafya da genel olarak haritalar ve haritaların yorumlanmasıyla ilgili olan bilim dalları olarak anlaşılmalıdır. İkincisi de çeşitli malzemelerden oluşan koleksiyonları seçme ve yönetme ilkelerine ilişkin bilgiler veren kütüphanecilik. Bu alanlarda birinde deneyim kazanmış olmak, daha önce de belirttiğimiz gibi, yeterli değildir; aradaki boşluklar okuyarak, bu alanda çalışan kişilere danışarak ve de varsa kurslar izlenerek kapatılabilir.

Kütüphanecilik bilimlerinde yetişmiş olanlar çoğu kez kitaplarla haritalar arasındaki farkları özellikle şu bakımlardan öğrenmek isterler:

- En çok kullanılan haritaların sirkülasyonu, ödünç verilme işlemleri, bakımı ve saklanmasıyla karşılaşılacak güçlükler haritaların kolay tahrip olabilmesi nedeniyle bunların bilinmesi gereklidir.
- Bir kitapla kıyaslandığında bir harita paftasının tanımlanabilmesi, ayırt edilebilmesi, dolayısıyla da buna ulaşılmasındaki (access) sorunlar,
- Harita okunmasında karşılaşılacak güçlükler. Bunlar yeryüzündeki çeşitli olayların dağılımları ve bunların grafik olarak gösterilme şekilleri hakkında bilgi edinmeyi gerektirir,
- Bir harita koleksiyonunu kullananlarla ilgili hususlar. Haritaları kullananlar kartografya konusunda uzman kişiler olabildikleri gibi çoğunlukla da haritalarla daha önce bir yakınlıkları olmayan kişiler de olabilirler. Bu ikinci gruptakiler kendi ihtiyaçlarına en iyi cevap verebilecek haritanın bulunması için daima kütüphaneciye bağımlıdır. “Bering Boğazı neresi? Zaragoza Denizi nerededir?” gibi basit sorular yanında, çok daha karmaşık sorularla da karşılaşabilmektedir.

Kartograf ya da coğrafya konusunda yetişmiş olanlar ise şu hususların açıklığa kavuşması ihtiyacındadırlar:

- Büyük miktarlardaki harita malzemesini elde tutmayı kolaylaştıracak, sürekli, alışılmış ve tanımlanmış işlemlerin nereler olduğu,
- Harita ısmarlamadan, belgelere ulaşılması ve ödünç alınıp verilmesine kadar, işlemin her aşamasında zaman kazandıracak hususların dikkatle ayırt edilmesinin önemi,
- Tek tek unsurların özellikle fiş indeksleri ya da kataloglarının, daha karmaşık bir bilgi ulaşım (retrieval) sistemindeki tasvirlerin rolü,
- Halen bu kurumlarda kullanılmakta olan mini-bilgisayar da dâhil mikro-işlem ve bilgisayarların hızla yaygınlaşan etkisini,
- Kâğıt malzemenin yaşamını uzatmak için en uygun saklama ve koruma şeklinin önemi.

Harita Kütüphanecilerinin Karşılaşabileceği Başlıca Sorunlar: Harita kütüphaneciliği meslek olarak kabul edilince, güçlü bir bilgi temeline dayanmak zorundadır; aksi takdirde harita kütüphaneciliği teknisyenlik olarak nitelenecektir. Herkesin birleştiği bir görüşe göre, bu tür bir kütüphaneci ya da genel olarak kütüphanecilik öğrencileri haritalara ilişkin şu konularda bilgi sahibi olmalarını sağlayan bir öğrenim görmelidirler:

- Haritalara kartografya tarihi ile başlamalı, ancak bu “giriş” niteliğinde olmalıdır,
- Modern kartografya ve yeni teknoloji ile yakınlık kurulmalıdır,
- Haritalardaki temel unsurlara yakınlık sağlayacak, derinlemesine olmayan bilgiler edinilmelidir: Bunlar ölçek, projeksiyon, koordinatlar, grafik unsurlar, semboller, vb.

4. Haritaları değerlendirebilmek için renk kullanımı, lejand gibi konularda ve harita tasarımı hakkında bilgi edinilmelidir.
5. Haritalarda referans kaynağı olarak ise şu hususlar önemlidir:
 - a) harita okumaya, yorumlamaya yardımcı olacak bilgiler,
 - b) harita sınıflandırmaları; bunlardan biri seçilebilir; hangi tür bir haritayla uğraştığımızı bilmemiz için bu gereklidir,
 - c) okuyucuya kolaylık sağlamak üzere harita seçimine ve kullanımına ilişkin bilgiler. Burada kütüphanecinin görevi kullanıcıya haritanın nasıl kullanılacağını öğretmektir.
6. Haritalara ilişkin sorunlar hakkında bilgi sahibi olmak:
 - a) Harita koleksiyonlarının tarihçesi – farklı harita koleksiyonlarını tanımak, nasıl sürdürüleceklerini bilmek ve yalnız kendi ülkemizle sınırlı kalmamak,
 - b) Kitaplık sisteminde harita koleksiyonlarının durumunu belirlemek için bilgi edinmek; her kitaplıktaki harita koleksiyonu belirli bir amaçla bulunmaktadır (Özgüç, 1985, s.97-105).

Harita kütüphanecisi adayı eğer harita kataloglama yapacaksa, başlangıç ve ileri kataloglama eğitimi yanısıra, haritalarla ilgili tarihçe, harita yorumlama, bakımı, seçimi, sağlama, sınıflandırma, kataloglama, depolama, referans, koruma, restorasyon ve kartobibliyografya eğitimleri almalıdır.

Öğrencilerin işi sevip sevmeyeceklerini ve yeteneklerini anlayabilmeleri için harita koleksiyonları ile ilgili bir staj yapması da önerilmektedir. Harita koleksiyonculuğu, harita kütüphaneciliği ve harita kütüphaneleri ile ilgili atölye çalışmaları ve seminerlere katılım da tecrübe edinimi açısından önemlidir. Tüm kütüphaneciler gibi, harita kütüphanecileri için de yaşam boyu eğitim de çok önemlidir. Profesyonel bilgi zamanla aşınırken, yaşam boyu eğitimin insanı eskimekten koruduğu çok doğru bir tespittir (Larsgaard, 1998, s.299).

Harita Kütüphaneleri ve Kütüphaneleri İçin Öneriler

Özel koleksiyoncular tarafından sahip olunanlar hariç, bir harita koleksiyonu, normal olarak, belirli bir amacı ve faaliyet alanı olan bir kurumda bulunur. Bu kurumun başlıca amacı öğretim, araştırma, genel referans, üretim, planlama ya da koruma olabilir. Yine bu kurum geniş ölçüde bu alanlardan birini kapsar ya da tümünün çok sınırlı kısımlarıyla ilgili olabilir. Hangi durumda olursa olsun harita kütüphanecisinin, kartografik-tarihsel bilgiler yanında, harita kitaplığının konumu, harita koleksiyonlarının idaresi, referans hizmetleri, kartobibliyografya ve harita sağlama, kataloglama ve bilgisayar uygulanması, kullanırken koruma ve saklama yöntemlerinin neler olması gerektiği ve benzeri hususlar hakkında da bazı bilgilere ihtiyacı vardır. Bu hususlarda çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalabileceği için harita kütüphaneciliği ile ilgili yayınlarda aşağıda özetleyeceğimiz şekilde bazı önerilerde bulunmaktadır:

Harita Kitaplıklarının Konum ve Düzenleri; Harita koleksiyonu için kitaplık salonunun merkezi kısmı en uygun konum olmaktadır. Haritalar ağır değil, ancak özellikle paftalar halinde çok miktarlardadırlar; ayrıca bunların konulacağı harita dolapları ise çok büyük ve ağır oldukları için yüksekte değil aşağılarda yer almalıdırlar. Coğrafya ve Harita kitaplıklarının planlarıyla ilgili güzel örneklerin yer aldığı bir yayın, Kanada Üniversiteleri için yapılmıştır. Harita koleksiyonunun konumu belirlendikten sonra dolaplar haritalara uygun biçim ve boyutlarda seçilmeli, harita ve atlasların tahribini önleyecek nitelikte olmalıdırlar. Bu dolaplarda harita paftalarının dikey mi yoksa yatay mı konulmasının yararlı olacağı sürekli tartışılan bir konu olmakla birlikte, kurumlara göre değişik tercihler yapılmaktadır. Ancak, harita paftalarının özellikle çok olduğu kitaplıklarda dikey saklamada düşen bir paftanın bir daha bulunmaması gibi bir olasılık da her zaman var olmaktadır. Kitaplığın nem ve sıcaklık durumunun ayarlanmasının önemi de açıktır. Aynı şekilde, doğrudan güneş ışığına maruz kalma da önlenmelidir. Bu aşamada ülke ya da bölge ikliminin de (eğer klima masrafı karşılanamayacaksa) göz önüne alınması büyük önem taşımaktadır: Örneğin tropikal bölgelerde tahta dolapların metal

dolaplardan çok daha sağlıklı olduğu bildirilmektedir. Ancak, tahta içinde asit oranının yüksek olması nedeniyle haritaların önce anti-asit kâğıttan hazırlanan dosyalara konulması gerekir. Tabii, tahta dolaplardaki haşerelerin ortadan kaldırılmış olması zorunludur.

Harita Koleksiyonlarının İdaresinde; önce kitaplıktaki koleksiyonun büyüklüğü ve ne türde olduğu belirlenmelidir, çünkü bunların talepleri değişik olmaktadır. Haritaların sayı bakımından sürekli büyüme halinde olması yer ve çalışanlar açısından sorun yaratabilmektedir. Bu nedenle, bazı yerler aynı durumu korumak için, yeni alınanların yerine bir kısım haritayı koleksiyondan çıkarmaktadırlar. Kullanım durumu bu konuda belirleyici olabilir. İdarede yetişmiş elemanın ya da en azından ne yapacağını kesin bilen elemanların yararı açıktır.

Düzenleme konusunda harita dokümanlarının fiziksel kontrolünün bazı aşamalarının bilinmesi koleksiyonun sürdürülmesinde kolaylık sağlamaktadır. Kitaplıktaki yerini almadan önce, tüm haritalar belirli bazı rutin işlemlerden geçerler. Bunların başında demirbaş kaydı gelir. Bu kayıt aynı zamanda kitaplıktaki koleksiyonun büyüklüğü ve artış hızı gibi önemli hususlarda bilginin sürekli izlenmesini de sağlar. Daha sonra harita ya da atlasın damgalanması gerekir. Buna da harita vb. malzemenin tahrip olmasına yol açmayacak bir pozisyon bulunmalıdır. Örneğin haritanın basılı kısmı kesinlikle damgalanmamalı, arşiv önemi olanların ön yüzüne damga vurulmamalıdır. Fiziksel kontrolün diğer işlemleri arasında haritanın nasıl saklanacağına (katlamalı, düz vb.) karar verilmesi gelir.

Haritaların düz, tek paftalar halinde olması durumunda yatay/dikey saklama söz konusu; rulolara ise henüz tam bir çözüm bulunamamış. Katlanmış haritalar ya böylece ya da düzleştirilerek saklanmaktadır. Bu husus eldeki dolapların durumuna da bağlıdır. Üç boyutlu modeller, küreler ve kitapların içindeki haritalar da özel bir yönetim sistemi gerektirmektedirler. Aynı şekilde, hava fotoları ve uzaydan alınan görüntülerde de, bunların sayılarının çok fazla olmaları da eklenirse, gerekli olanlar satın alınmalıdır; yine, şu anda Türkiye’de bulunmamakla birlikte, kompüter yapımı haritalar, digital haritalar da kataloglama ve biriktirme sorunları yaratmaktadırlar. Okullarda kürelerin ve duvar haritalarının saklanma ve korunması konusunda da bilgi edinilmesi, bunların ömürlerini uzatacaktır.

Referans (danışma) hizmetleri bakımından haritaların “gizlilik” durumuna, telif haklarına fotokopi ve benzeri yollarla çoğaltılma açısından dikkat edilmelidir. Haritaların tahribatına sebep olan dikkatsiz kullanıcılarla mücadele etmek harita kütüphanecilerinin önemli görevlerinden biridir. Haritaların üzerine mürekkep, tükenmez kalem, hatta kurşun kalemle yazı yazmak, haritaların üzerine eğilmek, çay, kahve içmek vs. gibi davranışlar önlenmelidir. Ödünç vermede harita izlenmeli, dönüşünde sıkı kontrolden geçirilmelidir (bu husus yalnızca ödünç verilebilir türdekiler için geçerlidir). Bunlar haritaların fiziksel kontrolünü sağlayan referans hizmetleridir; harita kütüphanecisinin gerçek referans hizmetleri ise okuyucunun çeşitli sorularına cevap verecek şekilde haritaların farklı özellikleri hakkında bilgilenmiş olmasıdır. Bu konuda, kartografik malzemelerle ilgili olarak yayınlanan kartobibliyografyaları izlemek de yarar sağlayacaktır (Bibliographic Cartographic Internationale, Paris; International Maps and Atlases in Print, Londra, 1976 gibi). Haritalardaki olayların güncelleştirilmesi için de (örneğin sınır değişimleri yer adlarındaki değişimler, yeni yollar, demiryolları, baraj, baraj gölü, suyolları, vb. gibi.) bazı kartobibliyografik yayınlar izlenmelidir.

Hangi tür haritalar ihtiyaç olduğu ya da koleksiyondaki eksik harita ya da paftalar belirlendikten sonra bunları *sağlama (acquisition)* yoluna gidilir. Daha sonra seçilmiş bir kataloglama sistemine uygun olarak sınıflandırma ve kataloglama işlemine girilir. Sınıflandırmada eğer küçük bir koleksiyon söz konusuysa, bu durumda örneğin tarihsel haritalar kronolojik sıraya göre, okullardaki haritalar kullanım durumuna göre, arşivdekiler bölümlerine göre sınıflandırılabilir. Fişleme işleminde ise başlangıç noktası olarak ölçek, başlık, alan, yayımcı adı vb. kullanılmaktadır. Bu iş için de yayınlanmış kaynaklardan yararlanılabilir. Konu hakkında bilgisayar sistemleri üzerine bilgi edinmekten kaçınmamak gerekir.

Koruma ve Saklama; Bu konuda, kitaplarda da olduğu gibi, en büyük tahripkârın haşereler değil insanlar olduğu unutulmamalıdır. Örneğin, hırsızlıklar için gelişmiş ülkelerdeki büyük üniversite kitaplıkları bile binlerce dolar para harcamaktadırlar. Biraz önce değindiğimiz gibi, kahve, çay, sigara içilmemesi, haritanın, hava fotosunun ve başka kartografik malzemenin çizilmemesi, hatta harita üzerine eğilinmemesi, hele hele katlanmaması haritayı kullanacak olana kitaplık memuru tarafından önceden bildirilmelidir. Masanın kenarlarının, eğer yuvarlak değilse – yani özel bir şekilde yapılmamışsa – haritayı kıvrması, hatta kesmesi mümkündür. Düz haritaların, ya da herhangi bir kâğıda sarılarak saklanması düşünülen haritaların asitsiz kağıttan (mylar) bir koruma (dosya) içine alınmasının uygun olacağı kesindir. Koruma konusunda yeni yöntemler de vardır: Mikrofilm ya da slide kullanılması ve kullanıcıya bunun verilmesi gibi. Günlük kullanıma açık haritalarda da, baskı masraflarının çok olması yüzünden tercih edilen bir yöntem de renkli pafta yerine, renklerle pek ilgilenilmediği durumlarda, siyah-beyaz kopyalarının kullanılmasıdır.

Harita kütüphanecilerinin bir işi de, kendilerini adadıkları harita koleksiyonları tanıtmak olmalıdır. Bunu, sergiler yoluyla yapmak mümkündür. İyi bir sergi ilgiyi artırır, reklam yapar, eğitsel değere sahiptir. W. Ristow'un dediği gibi, "halk haritalarla ve sundukları bilgilerle ilgilenmeye başlamıştır. Harita kütüphanecileri ve coğrafyacılar olarak bu ilgiyi teşvik etmek ve genişletme sorumluluğu ve zevki bize aittir" (Özgüç, 1985, s.105-109).

Dijital Veriler ve Modern Harita Kullanıcısı

Geleneksel bir harita kütüphanesi ve 21. yüzyıl harita koleksiyonunun pratik kullanımı arasında büyük bir farklılık vardır. Bu kullanım son derece belirli bir odak aramadan, geniş kapsamlı ve özel bir araştırmaya dek değişebilir. Harita üreticileri, farklı yazılımları kullanarak dijital veri elde etmek için kullanıcıya yeni yolları açtı. Kullanıcıların, bilgiye kolayca erişmeleri ve kendi ev bilgisayarları ile entegre etmeleri için CBS paketleri tasarlanmıştır. Erken aşamalarda; haritaları okumak ve indirmek için uzman yardımı gerekmesine rağmen, daha sonra bu işlemi çok daha kolay ve kullanıcı dostu yapmak için kullanıcı ara yüzleri geliştirilmiştir.

21. yüzyıl harita kullanıcısı yetenekli bir kullanıcıdır. Harita kullanımı, onları, çağdaş kaynaklardan yararlanarak (örn. topografik tabanın overlay ile tematik kaplanması, arka plan Ariel veya Uydu görüntüleri ile nokta konumlarının ve CBS gibi veri tabanı yönetim sistemi işleme bilgilerini birleştirerek, arşivleme, veri entegrasyonunun kullanılması) teknolojiye güvenen çağdaş bir kullanıcı yapar. Bu nedenle bu harita kullanıcıları çoğu zaman, harita kütüphanecilerinin; görüntüleme, analiz, bilgi indirme ve değerler ekleyerek, bu teknolojileri kullanarak görevlerini yerine getirmede yetkin ve etkili olmasını, teknoloji ile aralarında bir aracı olmasını beklemektedir. Duvarları olmayan kütüphanelerde artık yeni duvarlar vardır; teknolojik, yasal ve idari sınırları ile yeni kütüphaneler oluşmuştur (Perera, 2008).

Bu yeni çağ, dijital çağ; kütüphaneciliğin de paradigmasını değiştirmektedir (Tedd ve Large, 2005, s.4). Bu yüzden; bugünün harita kütüphanesi operasyonlarını gözden geçirirken ve geleceği planlarken harita kütüphaneleri ve yeni paradigmalar arasındaki ilişkilere dikkatimizi ve vizyonumuzu yönlendirmeliyiz. (Keller, 2001, s.73).

Değişen paradigmanın akademik ve ulusal kütüphaneler üzerinde farklı etkileri vardır. Akademik harita kütüphaneleri giderek ve büyük ölçüde coğrafi bilim, CBS ve dijital coğrafya uzmanları ile işbirliği yapmaktadır ve kütüphaneciliğin geleneksel çerçevesi içinde kendi politika ve faaliyetlerini günümüzde tanıtmış bulunmaktadır.

Öğrenciler, bilim adamları ve araştırmacıları destekleyen akademik kütüphaneler ve harita kütüphaneleri kütüphanecilik alanının değişen doğasını tanımak ve onu destekleyen formatları bilmek zorundadır. Kendi koleksiyonlarının bir parçası olan taranmış haritalara ek olarak (ki bunlar dijital harita kütüphaneleridir), CBS jeolokasyon imkânlarında da farklı yöntemler sunarlar (Goodchild, 2010, s. 3-20).

Kullanıcıların; dünyanın hemen hemen her yerinden gelen dijital bilgi kaynaklarına erişebilmeleri için dijital kütüphanelerin oluşturulması, web teknolojisinin en önemli katkılarında biri olmuştur. Ancak, sayısal kütüphaneler sadece dijital bilgi erişim noktası olarak kabul edilmemelidir. Günümüzde; dijital haritacılık, mekânsal veri tabanları ve multimedyanın kurulmasından dolayı harita kütüphanelerinin rolü ve aktiviteleri değişmiştir (Solar ve Radovan, 2008, s.53-62).

Çünkü dijitalleştirme ile görünmeyen görünür hale gelir, kaynağa erişim artar. Kaynak sadece bir grup araştırmacı tarafından değil herkes tarafından erişilebilir hale gelir, kullanıcılar kaynaklara hızlı erişim olanağı bulur, birden fazla kullanıcı bir kaynağı aynı anda kullanabilir. Dijitalleştirme ile mekân ve zaman sorunu ortadan kalkar.

Ayrıca, haritaların aslının korunması, yıpranmasının önlenmesi, kullanımının kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması, gelecek nesillere güvenli bir şekilde aktarılması için dijitalleştirme gerekliliğinin yanı sıra, kartografik kaynakları Kütüphaneyi ziyaret edemeyen kullanıcıların da hizmetine sunabilmek için teknolojik yöntemler kullanmak zorunlu hale gelmiştir (Pritchett, 2009, s.74).

Dijital bilgi devriminin yarattığı zorlukları karşılamak için ilk olarak, haritaların nasıl çalıştığını ve neden kâğıt haritalardan dijital verilere bir geçiş olduğunu anlamak gerekir (Halley,2003). Belki de, bu konuya ilişkin bir benzetme yaparsak atların yönetildiği bir çiftlikte çalışırken, motorlu arabalar için yer açmaya çalışmak ve arabalar için yeni bir garajın planını yaparken aynı anda atları yönetmek olarak da düşünebiliriz.

Harita kütüphaneleri kâğıt haritaların altın çağında ortaya çıkmış ve onların organize erişim, fiziksel depolama ve kullanımına katkıda bulunmuştur. Toplum, dünyayı keşfetmek ve yönetmek için harita kütüphanelerine ihtiyaç duyardı. Bu altın çağda kâğıt haritalar, 3 boyutlu dünya figürleri ve harita kütüphaneleri zenginlik, fırsat ve güçle bağdaştırılmıştır. Hatta imparatorlar arka planda bir harita veya dünya figürüyle fotoğraflarının çekilmesinde ısrar edip bunu bir liderlik sembolü olarak görmüşlerdir.

Ancak, bu altın günler geride kaldı. Zaman değişti ve dolayısıyla kâğıt haritaların ve at çiftliklerinin rolü ve önemi de değişti. Bugün artık, teknoloji toplumu, bilgi toplumu ve küreselleşme çağında yaşıyoruz. Kendimizi, belirsiz zamanların içinde buluyoruz ki bu da teknoloji öncesi (Pre technology) ile teknoloji sonrası (Post tech) arası bir yerdedir. Günümüzde, güç ve statüyle ilişkilendirilmek isteyen liderler artık fotoğraflarının bir harita ve dünya figürü ile çekilmesinde ısrar etmemektedir. Bunun yerine bilgisayar ortamında olanları tercih etmektedirler.

Gelişen teknoloji ve bilgi devrimleri ile kazanılan bilgi sayesinde coğrafi mükemmellikte, yüzyıllara ve kâğıt haritanın zayıflıklarına meydan okumamız mümkündür.

Kâğıt haritalar;

- Statik (zaman içinde anlık),
- Uzay ve yerle ilgili diğer bilgi bağlantılarıyla ilişkisiz,
- Kullanımı zor ve ölçüm ve bilgi alımında pahalı,
- Genellikle 2 boyutlu veya 2.5 D.(boyutlu),
- Düz bir ortam gerektirir,
- Genellikle çok geneldir,
- Otoriter bir hava taşır ama kıymeti kendinden menkuldür.

Yani geleneksel kâğıt harita bugünkü dünyanın yüksek teknoloji ve bilgi gereksinimlerini karşılayamamaktadır. Artık, CBS tarafından ortaya atılan veri tabanı kavramı ele alınarak, haritanın tarifi yeniden düşünülmelidir. Harita ile ilgili olarak odak değişimi "bir temsil biçimi olan bir son-ürün olan haritadan; bilginin bir parçası olan harita"ya doğrudur. Bu harita bir altyapı, bir iletişim aracı, bir süreç

sahnesi ve karar verme ve analiz sağlayan bir süreçtir. Bu nedenle, CBS ve kartografik araştırma birimleri yeni mekânsal temsil paradigmasını önemli ölçüde savunmaktadırlar. Bu sistem, iletişimi kucaklayan, coğrafi bilgi ortamını kolaylaştıran bir alandır.

Bu durumda geleceğin haritasının aşağıdakilere eşdeğer olması gereklidir;

- Bir son ürün değil, bir veri tabanı,
- Sadece nihai iletişimi kolaylaştırıcı değil, aynı zamanda iletişimi süreç içindeki aşamasında sunan,
- Uzay ve yer hususunda diğer kaynaklara bağlantılı,
- Fiziksel değil, görsel bir medyum,
- Tamamen dijital ölçüm ve analizleri destekler,
- Dinamik,
- Bir multi medya kavramı,
- Esnek ve özelleştirilebilir olması,
- Gerçekliği ve doğruyu desteklemesi ve temsil etmesi.

Bütün bunlardan çıkan temel sonuç; bugünün coğrafi bilgi kullanıcılarının, geleneksel harita kütüphanesini ana kaynak olarak görmedikleridir. Onlar, harita kütüphanesini, kâğıt haritaların tutulduğu bir "çiftlik", dijital harita ortamını arayan bir garaj ortamı olarak görmektedirler. Bu ima; harita kütüphanelerinin bugünkü ve gelecekteki coğrafi bilgi kullanıcı topluluğu tarafından eski olarak algılanmaları riskini taşıdığını göstermektedir.

Post-teknoloji dönemine giren bir toplum için, sadece bir harita kütüphanesi ciddi bir itibar kurabilir, çünkü bu sanal ortamın, ciddi bir oyuncu olarak, bilgileri rekabetçi ve canlı olacaktır. Bu yüzden, harekete geçmek için çok çalışmak gerekir. Geleneksel harita kütüphanesinin bilgilerini yeni coğrafi paradigmalara taşımak ve ona yeni bir imaj verebilmemiz gereklidir.

Gelecek İçin Vizyonlar

Saati biraz ileriye (birkaç on yıl öteye) saralım. Geleceğin harita kütüphanesinin eşdeğeri nasıl olacaktır? Böyle bir tesisin devam etmesi için birincil görevi "coğrafi bilgi erişimini ve kullanımını kolaylaştırmak için olabilir " ama bu görev şimdi daha da genişletildi. Bu durumda, konuya ilaveten, coğrafi bilgiyle ilişkili bilginin erişim ve kullanımını da içerir. Görevi bu yönde olacak şekilde genişlettik; geleceğin harita kütüphanesi uzay ve yerle ilgili diğer data kaynaklarına tamamen bağlantılı olmalıdır. İlgili coğrafi bilgilerin depolanması ise öte yandan, gelecekte bir dijital ağ içindeki dünyada giderek daha az olacaktır.

Yani görev süresinin gelecek için odakları; "erişim" ve coğrafi bilginin ilişkili "kullanımı" olacaktır. Bu da bize şunu göstermektedir; geleceğin kütüphanesini planlamak için, yarın ki bilgi ihtiyacının formatını ve doğasını iyi anlamamız gerekmektedir. İlerideki harita kütüphane tesisinin ve kütüphanecilerinin; yarının kullanıcılarının, yapılandırılan bilgiyi nasıl kullanmak istediklerini bilmek, erişilebilir ve de 'kolaylaştırıcı olmak ana hedefleri olmalıdır.

Geleceğin coğrafi bilgi gereksinimleri esas olarak, tamamen değil ise de temelde, dijital bilgi olacaktır. Kütüphanelerde tutulan tarihi analog haritalara talep olmaya devam edecektir. Ancak, bununla birlikte, tarihi ve çağdaş haritaları detay kaybetmeden tarayabilmek için maliyeti düşük tekniklerin bulunması bir zaman ve organizasyon sorunudur.

Bu bizim; geleneksel analog kaynaklara dijital erişimimizi kolaylaştıracak ve erişimin genişletilmesi onların, site dışı yerlerde daha ucuz depolanmasına ve erişilmesine neden olacaktır. Bu yöne doğru hareketlilik ve analog dünyanın sayısallaştırması da zaten başladı.

Kuşkucu bir kişi şuna işaret edebilir. Bir bilgisayar ekranındaki taranmış bir faks görüntüleme, gerçek bir kâğıt harita ile aynı şey değildir. Bugünün verilen teknoloji çözümleri ile bu görüş doğrudur. Ama dijital gelişmeler ekran yeteneklerini tam boyutta görüntüleme yapmayı sağlayacak şekilde arttıracaktır. Yarının kullanıcıları, büyük haritaları bile, dijital tam boyutu ve çok ayrıntılı kaynak olarak görüntüleyebileceklerdir. Bunun yanı sıra, baskı teknolojisindeki gelişmeler, kullanıcılarına tam ölçü ve tam kalitede baskı ve sert bir kopyasını uzaktan alma imkânını sağlayacaktır. Bütün bunları yapmak için teknoloji bugün mevcuttur.

Şüphe yoktur ki, yarının bilgisayar çözümleri bizlere, tam boy bir haritayı aynı boyutta görüntüleme ve basma imkânı sağlayacaktır. Dolayısıyla, bugün var olan bir harita kütüphanesinin analog kâğıt harita depolaması onun demode olması riskini taşır. Hayatta kalmak için, harita kütüphanesinin gelecekteki uzmanlıklara odaklanması gerekir ve dijital coğrafi erişim ve öznelik bilgilerinin bununla ilişkilendirilerek görüntülemek, kullanmak ve baskı için gerekli büyük boyutlarda her şeyin basılabileceği baskı cihazları, donanım ve yazılımların alınması önem kazanmaktadır. Bunun ötesinde, geleceğin harita kütüphanesinin varlığının temelini, müşterilerine farklı coğrafi bilgi hizmetlerini sunabilmesi üzerinde kurması gereklidir. Bu hizmetler iki geniş kategoriye ayrılır:

- yardımcı bilgi bulma, bilgiyi anlama,
- erişimde asistanlık ile yardımcı bilgilerin kullanımı.

İlk kategori filtre fonksiyonlarını içerir. Müşteriler, yardım bulma ve belli bir amaca dönük bilgi alma ihtiyaçlarını karşılamak için geleceğin harita kütüphanesine başvuracaklardır. Bu kullanıcılar, elde ettikleri bilginin doğruluğu ve yasal uygulama taleplerini öğrenmek isteyecektir. Bu bilgiyi, öğrenmek, uygulamak ve yüklemek için kütüphaneden kaliteli bir asistanlık ve yardım almak gerekecektir.

Bazıları şunu iddia edecektir. Bu bilgiler ('filtre' fonksiyonları) insan ve kütüphane ortamı dışında da sunulabilir. Bu bakış açısını doğrulayan örnekler gerçekten var. Pek çok durumda, bilgisayarın insan çözümlerinden daha yüksek performans aldığını da görmekteyiz. Ancak; kişi uzmanlığı gerektiren bu tür bir durumda işlerinin bir parçası olarak data gezginlerinden bilgi akışını sürekli takip eden ve kişisel becerilerini geliştirip kullanan uzmanlardan yararlanılması gerekmektedir.

Gelecekteki harita kütüphaneleri insan filtre fonksiyonları veya gatekeeper (IP ağlarında ses, fax ve multimedia uygulamalar için yönetim görevi gören merkezi kontrol aygıtı) hizmetleri sağlamasıyla veri tarayıcıların yetenekleri ve on-line yardım fonksiyonlarının iyi olması dolayısıyla haklı varlıklarına ve devamlılıklarına zemin sağlayacaklardır. Öte yandan gelecekteki harita kütüphaneleri yüksek kalitede bir hizmet sağlamazlarsa bir itibar geliştiremezler. Bu alanda mükemmellik talep edilen bir yerde mükemmel olmak gerekir veya nihai kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır.

İkinci servis kategorisi; bilgiye erişildikten veya bilgi ortamda bulunduktan sonra okuyucunun kullanımıyla ilgili aldığı yardımdır. Bazı harita kütüphanecileri, şunu iddia edeceklerdir; bir harita kitaplığı için okuyucunun data bulmasına yardımcı olmak yeterlidir, böylece verileri görüntüleyebilir veya başka bir yerde kullanmak için bunları yazdırabilir. Ancak diğerleri farklı servis hizmetleri sayesinde tanınmayı hedefleyecektir.

Bugün artık; bir süpermarket aynı zamanda bir tekel, kitapçı, postane ve banka gişesi olabiliyor. Bazı bankalara bugün sigorta satmak, hisse ticareti ve hisse senetleri ile ilgili işlemlerinde izin veriliyor. Peki, neden küreselleşme, geleceğin kütüphanesini genişletmek için kullanılmasın? Neden harita kütüphaneleri aşağıdakiler için teşvik edilmesin?

- Konumsal arama yapmak,
- İş coğrafyası ve coğrafi diğer analizleri danışmak,
- Navigasyon ile yardımcı planlama,
- Konut aramalarında yardımcı olmak,

- Coğrafi bilgi ve coğrafya derslerini öğretmek,
- Kartografik iletişim danışmanlığı ve harita tasarımı sunma ve üretim hizmetleri,
- Mekân ve yeri anlamak, yorumlamak için yardım hizmetleri.

Bu çok geniş kapsamlı bir fikir olacak gibi görünüyor. Ancak, zaten küreselleşmiş ve branşlaşmış olan harita kütüphaneleri bugün mevcuttur ve bunlar coğrafi bilgi servisi sağlamaktalar. Örneğin, devlet ve üniversite harita kütüphaneleri (Pennsylvania Devlet Üniversitesi Harita Kütüphanesi, Montana State Kütüphanesi Milli Kaynak Bilgi Merkezi (NRISS) ve Virginia Üniversitesi Alderman Kütüphanesi gibi).

Ortaya çıkan vizyon, modern bir harita kütüphanesidir ve itibarı kendi koleksiyonunda sakladığı haritalar ve ilgili bilgilere dayalı olması değil, ancak sanal dünyada coğrafi bilgiyi bulmak ve kullanıcının amacına yönelik nasıl kullanılacağına yardımcı olmasıdır. İnsanların aşırı bilgi yüklemesi olan yoğun bir ortamda aşırı hızlı ilerleyen teknolojilerin çağında bilgiye ulaşmalarına yardımcı, birincil odak "just-in-time (anında hizmet)" olan bir tesis olacaktır. Belki de yeni personeller alınacaktır. Onların rolleri, dijital veri tarayıcılardan maksimum avantaj elde etmek için ilgili genel soruları yanıtlamak, coğrafi ve ilişkili bilgi ve danışmanlık hizmetleri sunmak olacaktır.

Günümüz harita kütüphaneleri, dijital coğrafya bilgileri kullanan çevrelerden çok daha fazla enerjiye ihtiyaç duyarlar. Çok fazla sayıda dijital coğrafya bilgileri kullanıcı harita kütüphanelerini terk etmektedir. Coğrafya bilgilerini doyurma çabasıyla başka yerlere gitmektedirler. Coğrafi Bilgi Sistemleri dünyasında da faaliyet vardır. Şirketler, yazılımlarında harita kütüphanelerini dijital çağa taşımak amacıyla uzaktan ve özel teklifler ve eğitim sunmakta ve onları aşağıdaki soruları yanıtlamaya çalışmaktadırlar:

- Harita Kütüphaneleri, günümüz Coğrafi Bilgi Sistemleri çözümleri konusunda nasıl okuyazar olabilirler?
- Günümüz Coğrafi Bilgi Sistemleri Harita Kütüphanelerine nasıl eklenilebilir?

Bu ortak girişimler ve Dijital Coğrafi Bilgileri kütüphanelerin kullanımına hazır hale getirme çabaları alkışlanmalıdır. Ancak, geçiş süreci, günümüz CBS çözümlerini harita kütüphanelerine tesis etmekten ve kütüphanecileri CBS okuyazarı yapmaktan çok daha büyüktür. Gerçekten de günümüz CBS çözümleri, harita Kütüphaneleri için gerçek bir çözüm olmayabilir. Aynı zamanda, ortak ajandalar tarafından yürütülen ortak çabalar çözüm bulunması gereken gerçek dönüşüm meselelerinden sapabilir.

Sonuç olarak, bir önder bulabilen Harita kütüphaneleri ancak geleceğin Harita kütüphanelerine dönüşebilirler, geleceği göremeyenler ve lidersiz olanlar ise eninde sonunda kaybolup giderler. Karşımızdaki görev çok zordur.

Harita kütüphanelerini sanal kütüphanelere dönüştürmek işini üstlenmek isteyenler, aşağıda soruya dönüştürülmüş birkaç önemli soruna çözüm bulmalıdırlar;

- Şu anki ve müstakbel müşteriler kimlerdir? Şu anki ve geleceğe ait benzeri bilgi ihtiyaçları nelerdir?
- Birlikte çalışabilecek veya makul ortaklık kurabilme imkânları var mıdır? Örneğin diğer kütüphaneler, uzaysal analiz laboratuvarları ve coğrafya bölümleri vs.
- Gelecekte, kütüphane hangi coğrafi ve ilgili bilgi hizmetlerini sunmalıdır? Fırsatlar nerededir ve nasıl sunulabilir?
- Başka yerde, sanal dünyada bir yerde bulunan dijital coğrafi ve ilgili bilgiye kolay ulaşmak için nasıl müzakere etmelidir?
- Yeni olanaklar nasıl finanse edilecektir? Ücretli mi olmalı? Eğer ücretli olacaksa erişim ve kullanım ücreti ne olmalıdır?
- Eldeki personeli nasıl eğitmeli ve müstakbel personel alımı ölçütleri neler olmalıdır?

- Yazılım ve donanım alımı, amortismanı ve bakımı en iyi şekilde nasıl yapılmalıdır?

Diğer bir deyişle, her harita kütüphanesi kendi yetkilerini, müşterilerini, onların ihtiyaçlarını bilmeli. Müşterilerini ilgilendirebilecek hangi coğrafi ve ilgili bilgilerin olduğunu bu bilgilere uzaktan ve kütüphaneden nasıl ulaşılabileceğini ve bunların müşterilere gönderilip gönderilemeyeceğini anlamak için çaba sarf etmeli. Bu bilgilere erişmek ve görmek için her kütüphane bir fiziksel ortam ve bir mevzuat düzenlemelidir. Her kütüphane ayrıca, kütüphanedeki bu bilgilerin kullanımını, nereye kadar desteklemek istediğine karar vermelidir. Geleceğin harita kütüphanelerinin finansman açısından hayatta kalmaları, bunların finansmanını bugün yapanların iyi niyetlerine, yeni para kaynakları bulma veya bu kütüphanelerin gelir elde edebilen kütüphanelere dönüştürülmesindeki girişimci yeteneklerine bağlıdır. Geleceğin harita kütüphanelerinin finansmanını, hizmet karşılığında ücret talep ederek gelir elde ederek yapmaları düşüncesi, çoğumuza yabancı ve kötü gelebilir. Ancak, burada bir fırsat yatmaktadır; hizmet karşılığı ücret için olan toplumsal eğilimi görmezden gelmek de kolay değildir.

Harita kütüphanelerinin, analogdan dijital dünyaya taşınması, harita kütüphanecilerinin tam işbirliği olmaksızın mümkün gözükmektedir. Harita kütüphaneleri sorumluları, günümüz harita kütüphanecilerinin Dijital Coğrafi Bilgi Dünyasında yer almak için istek ve becerilerinin olduğunu peşinen kabul edemez. Yarının harita kütüphanecileri, coğrafi bilgiyi gelişmiş dijital bilgi teknolojisiyle işleyerek anlamalarını sağlayan çeşitli yeni becerilere ihtiyaç duyacaklardır. Bu insan kaynakları geçişini başarmak kolay olmayacaktır (Keller, 2001, s.73-75).

Haritaların Teknoloji ile Buluşmasına Bir Örnek: İstanbul Üniversitesi Nadir Eser Kütüphanesi Harita Koleksiyonu ve Eski Dünya'ya Yeni Bakış Sanal Kütüphane Projesi

Çeşitli kıymetli koleksiyonların yanı sıra, Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı kütüphanesinden gelen değerlerin oluşturduğu İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi şüphesiz başlı başına bir kültür hazinesidir. Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nden gelen yaklaşık 1529 adet pafta ve rulo harita, plan, atlas ve çizim kitabı bulunmaktadır. Kütüphanede yer alan haritaların büyük çoğunluğu II. Abdülhamid devri harita ve plânlarının örneklerinden oluşmaktadır. Bu değerli koleksiyon, günümüz teknolojisi ile dünya standartlarına uygun şekilde gerekli işlemler yapılarak, elektronik ortamdan erişilebilir hale getirilmiştir.

Haritaların büyük çoğunluğu XIX. Asrın son çeyreğinde İstanbul ve çevresindeki padişah mülklerini, suyolları ve bentleri, askeri binaları (ordugâh, tabya, istihkâm vb.) yanısıra birçok ülkenin tarihi, kültürel, sosyal ve askeri gelişmeleriyle birlikte nüfus hareketlenmelerini, deniz ve karayollarını, limanları, yer altı zenginliklerini, çeşitli dönemlere ait savunma hazırlıklarını, imar faaliyetlerini de konu edinmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin orta eğitim kurumlarında okuyan talebelerin de çizimlerinin yer aldığı derlemede asker, sivil, haritacı her kesimden ilgililerin çalışmaları görülmektedir. Harita ve haritacılığın Osmanlı döneminde ne ölçüde umumi ilgiye mazhar olduğunun güzel bir numunesidir.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan, Sultan II. Abdulhamid'in Yıldız Sarayı'ndan gelen koleksiyon içinde yer alan haritalar Padişahın yeterince bilinmeyen bir yönünü de ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, büyük fotoğraf albümleriyle ülkesinin her yanındaki gelişmeleri yakından takip ettiğini gördüğümüz Sultan II. Abdulhamid aynı zamanda İstanbul ve çevresini deyim yerindeyse semt semt haritalarıyla elinin altında toplamıştır (A. Yaşar Koçak ve diğerleri, 2013, s.12).

Sultan II. Abdülhamit'in harita koleksiyonunda yer şekillerini gösteren fiziki haritalar, ülke sınırları ve şehirleri gösteren siyasi haritalar, nüfusa göre dağılım, ırk, dil ve dinlere göre çizilen beşeri haritalar, yeryüzü şekillerini ayrıntılı gösteren topografya haritaları, denizcilikle ilgili iskandil haritaları ile plan ve atlaslar bulunmaktadır. Koleksiyonun çeşitliliği yanı sıra Bulgarca, Rusça, Fransızca, Almanca, Arapça, İngilizce, İtalyanca, Latince, Rumca, Macarca ve Osmanlıca olarak çok dilli bir yolculuğa da uzanır.

Ülkeler ve şehirlerarası yol haritalarının yanında Mekke, Medine, Kudüs gibi kutsal yerlerin haritalarını da içeren koleksiyonun konu yelpazesine II. Abdülhamit'in tamiratlarını yaptırdığı hastane, kışla, okul, köprü ve askeri yerlerin haritaları, inşa edilen veya onarılan liman ve kaplıca haritaları, yeraltı kaynaklarından maden haritaları da eklenebilir. Ayrıca dönemin ünlü mimarlarının çizdiği İstanbul konulu planlar ve köprü çizimleri, 20. yüzyılın başlarındaki çalışmalarıyla tanınan Mimar Kemalettin Bey ile ünlü mimar Mehmet Vedat Tek'in projeleri sayılabilir. On dokuzuncu asrın ikinci yarısı itibarıyla Karaköy Tünel'ini, Anadolu ve Rumeli yakasını denizin altından birleştirecek tüp geçit çizimlerini ve demir köprüler hakkındaki çalışmaları görmek mümkündür.

Padişahın ilgisi sadece İstanbul ile de sınırlı değildir. Osmanlı şehirlerinin haritalarını içeren atlas 1308/1891 tarihlidir. Karton üzerine, renkli, el yapımı 24 haritadan oluşan atlas 76x122 cm. boyutlarındadır.

Kütüphanede yer alan haritaların çoğu el yapımı haritalar olup pek azı matbudur. Genelde özel harita kâğıdı üzerine yapılan haritaların arka kısımları atlas kumaş ile kaplı, bir kısmı karton üzerine renkli hazırlanmış haritalardır.

Kütüphanede bulunan en eski tarihli harita 1221/1806-1807 tarihli olup, İstanbul'da inşa edilen tabyalarda yer alan toprakların menzillerini göstermektedir. Hendesehane ürünü olan harita, 82x92 cm. ebadında renkli el yapımıdır. 1256/1841 tarihli Marmara haritası ise *Mekteb-i Bahriye-i Şahane*'de tab olunmuş, 56x81 cm. boyutlarında gemiciler için hazırlanmış bir iskandil haritasıdır.

Kütüphanede bulunan en yeni tarihli harita, Küçükçekmece kazasına tabi Alibeyköyü Çiftliği'nin karton üzerine bez, renkli, el yapımı, 134x190 cm. ebadında ve 1319/1902 tarihlidir. Bu hususi çalışmanın yanı sıra bütün Osmanlı ülkesini gösteren meşhur kartolog Kiepert'in haritasından tercüme edilerek basılan karton üzerine bez, renkli, 145x130 cm. ebadındaki harita 1317/1900 tarihlidir (A. Yaşar Koçak ve diğerleri, 2013, s.12).

Kütüphanede bulunan eserlerin her biri ayrı değerinde şüphesiz ancak burada tamamına yer vermek mümkün olmadığından, dünyaca ünlü ve elektronik ortamdaki erişilmesi mümkün olan, seçkin birkaç örnek eserden bahsetmek yerinde olacaktır:

Piri Reis Kitabü'l-Bahriye; Çizdiği haritalarla tanınmış büyük bir Türk denizcisi, amirali ve coğrafya bilgini Piri Reis'e ait olan Kitab-ı Bahriye, Türklerin coğrafya alanında oluşturduğu eserlerin en mükemmelidir. Batı ülkelerinde Akdeniz'i bu denli ayrıntılı olarak anlatan portolona rastlanmamaktadır (Önder, 2002, s.66.). Türk denizcilik tarihinde ayrı bir yeri olan Piri Reis, yalnızca ileri görüşlü bir bilim adamı, çağının ötesinde bir coğrafyacı değil aynı zamanda iyi bir felsefecidir. Kitab-ı Bahriye'sinde bizler onun felsefeci ve şair yanını da görmekteyiz (Titiz, 2004, s.4-4).

Akdeniz kıyılarına ait ayrıntılı bir harita kılavuzudur. Eser Gelibolu'da hazırlanmış ve 1526'da Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuştur. Akdeniz ve Ege'nin 290 haritasını içeren eserin içindeki her haritada bezemeli bir ölçek göstergesi vardır (İstanbul Üniversitesi, 2014).

Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn; Kanuni Sultan Süleyman devrinde gerçekleştirilen İran ve Irak Seferi'nin menzilleri, konaklanan yerler, detaylı ve önemli yapılarıyla betimlenerek kroki halinde gösterilmiş, bazen aralarında birkaç sayfada açıklama yapılmıştır. Krokiler renkli, dağlar, köprüler, yollar, kasabalar, köyler hatta çiçekler bile gösterilmiştir. Osmanlı dönemi ilk atlası olarak vasıflandırılacak kadar güzeldir.

Eserin içinde 128 adet renkli minyatür vardır. 8b-9a varaklarında İstanbul ve Galata'yı anlatan çok güzel bir minyatür mevcuttur. Minyatür 16.y.y.'nin bütün önemli yapıtlarını göstermektedir.

Dünya'da tek nüsha olan bu değerli eser, yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından çok kullanılan nadir bir yazmadır (İstanbul Üniversitesi, 2014).

Atlas Mayor; 1684 yılında Ebû Bekir b. Behrâm ed-Dımaşki, Atlas Maior mütercimi olarak tanınmaktadır. Onun Wilhelm ve Joan Blaeu'nün on bir ciltlik Atlas Maior çevirisini verdiği dokuz ciltlik Nusretü'l-İslâm ve's-sûrûr fi tahrîri Atlas Major adlı eserinde toplam 243 harita bulunmaktadır. Bu tercümeden yaptığı telhis olan İhtisâr-ı Tahrîr-i Atlas Mayor da yine bol haritalıdır. Belki daha önemlisi, Dımaşki'nin isimsiz Cihannümâ zeylinde büyük ölçüde Anadolu şehirlerinin harita planlarının verildiği on beş çizim yer almakta ve ayrıca eserde parçalar halinde karşılaşılan harita çalışmaları da bulunmaktadır (Esen ve Gündoğdu, 2009)

Eski Dünya'ya Yeni Bakış: II. Abdülhamit Dönemi Harita ve Planları Sanal Kütüphane Projesi

Yukarıda bahsedildiği gibi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan haritalar şehirlerin çehresinin değiştiğini gösterirken; geçirdiği değişim ve dönüşüm kadar 200 yıl öncesindeki haline tanıklık etmekte olan belge niteliğindedir. Bu belgelerle dünya kültür mirasını erişilebilir kılmak ve gelecek kuşaklara teknolojinin sunduğu çağdaş olanaklarla hizmete sunmak üzere, İstanbul Üniversitesi Sanal Kütüphane Projeleri kapsamında, bu zengin harita koleksiyonundan da çok sayıda araştırmacının yararlanabilmesi, kıymetli haritaların açığa çıkarılabilmesi amacıyla, "Eski Dünyaya Yeni Bakış: II. Abdülhamit Dönemi Harita ve Planları Sanal Kütüphanesi" projesi gerçekleştirilmiştir (<http://haritalar.istanbul.edu.tr/>).

Bu proje ile gelişen teknolojinin avantajları değerlendirilerek, koleksiyonda bulunan nadir nitelikteki kıymetli haritaların açığa çıkarılması, araştırmacıların seçkin haritalara, istediği yerden, istediği ölçüde ve kolaylıkla sanal ortamda erişebilmesi ve değerli haritalara farkındalık yaratılarak tüm ilgiler ile buluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, dijitalleştirme ve bibliyografik künye çalışması tamamlanan yaklaşık 789 adet harita koleksiyonu içinden seçilen, tek nüsha ve uluslararası tarihi değeri olan 120 seçilmiş örnek harita sanal kütüphane içinde erişime açılmıştır. Yüzyıllar boyu coğrafi ve fiziki sınırları değişen yeryüzünün 21.yy.da sınırsız erişimle dünyaya açılan tarihi kapısı olması amacıyla, koleksiyondaki diğer haritalara da entegre kütüphane otomasyon programı (<http://kutuphane.istanbul.edu.tr/>) üzerinden erişilebilecektir.

Sanal Kütüphane, projeyi anlatan bir tanıtım filmi, haritalar, atlas ve planların ayrı ayrı ve istenilen ölçüde büyütülerek detaylı incelenebildiği bölümlerden oluşmaktadır. Ayrıca, görsel zenginliğin yanı sıra, araştırmacıların çalışmalarını daha zevkli hale getirebilmek için, projeye özel düzenlenen güzel bir müzik arka fonda dinlenebilmektedir.

Teknik özellikleri bakımından; Sanal Kütüphane tasarım aşamasında Photoshop, 3d Max ve Illustrator gibi programlar kullanılarak projenin amacına uygun görünüm yakalanmaya çalışılmıştır. Görsellerin tamamına yakını projeye özel olarak oluşturulmuştur.

Html5, css ve Google uygulamaları kullanılarak hazırlanmış bir projedir. Gereklik durumunda php ve diğer kodlama dilleri de eklenebilecek şekilde esnek bir arka plan hazırlanmıştır. Sitede kullanılan ses ve videolar java tabanlı playerlar olup arayüzler ve renkleri değiştirilebilmektedir.

Sonuç

Zorlukların aşılmasında başarıya ulaşmak ve 'harita kütüphanesi'ni geleceğe taşımak için öncelikle net bir hedefin ve bir vizyonun gerekli olduğu açıktır.

Anlaşıldığı üzere, ortada harita kullanıcıları ve harita kütüphanecileri vardır; ama ne harita kütüphaneleri olarak, ne de harita kütüphanecileri harita kütüphanecisi olarak adlandırılmaktadır. Sonuçta, haritalarla uğraşan kütüphaneciler, kullanıcıları olan bu özel kategoriye sessiz bir hizmet

yapmaktadır. Ayrıca, orada bir yüksek kalibreli kullanıcı topluluğu haritacılık etrafında toplanmaktadır ve bu durum kütüphaneler ve kütüphanecilerin daha fazla bilgi edinme ve kullanıcılar ile eşit olmak için kendilerini daha da geliştirmek zorunluluğu olduğunu ortaya koymaktadır. Geleneksel harita kütüphanelerinin bilgi merkezlerine dönüşmesi, kütüphanecilerin haritacılık malzemeleri ile ilgili kendi bilgi ve becerilerini geliştirmeleri ve dünyadaki diğer harita kütüphanecileri ile bağlantı kurmaları gerekmektedir (Perera, 2008).

Harita, analog kâğıt tabakalardan sanal dijital veri tabanlarına doğru ilerleyen hızlı bir geçiş sürecinde olduğuna göre, harita kütüphaneleri, ya sanal mecrayı benimseyecekler ya da teknoloji sonrası dünyada işe yaramaz hale gelmeyi göze alacaklardır. Harita kütüphaneleri, “coğrafi ve coğrafyayla ilişkili bilgi kaynağı merkezleri” ne dönüşeceklerdir. Eğer “harita” sizin için “coğrafi bilgi”, kütüphane ise “kaynak merkezleri” demek ise bu, çok az kavramsal değişim demektir. Oysaki tesisin doğasında ve onun çalışma şeklinde bu, büyük bir değişimi anlatır.

Gelecekte harita kütüphanelerine ihtiyaç duyacak mıyız? Geleceğin harita kütüphanecisi, hayret verici bir dünyada neyi nerede bulabileceğini en iyi bilen, sanal harita dünyasını sarmış dörtmala ilerleyen bir teknolojiyi anlamamıza yardım eden ve dijital haritanın şöhret ve niteliğine ve yasal dünyaya fikren katkı sağlayan bir uzman olacaktır. Dijital tarayıcılar, orta seviyede bir harita kütüphanecisi kadar kabiliyetli olacaklardır. Ama coğrafi bilgi dünyasında olup bitenler konusunda en son bilgilere sahip uzman bir harita kütüphanecisinin eline hiçbir dijital tarayıcı su dökemez. Dolayısıyla her zaman uzman Harita kütüphanecilerine artan bir talep olacaktır. Ancak, bu uzmanlara, yarının gelişmiş dijital dünyasında, klasik harita kütüphanesine ihtiyaç olmadan erişilebilecektir.

O halde, yarın klasik harita kütüphanelerine ihtiyaç duyacak mıyız? Klasik harita kütüphanelerinin önde gelen rolü, kâğıt haritaları depolamaktan, dijital coğrafi ve ilgili bilginin erişim ve kullanımından “anında” hizmete yönelik bir şekilde faydalanılmasından geçecektir. Klasik kütüphane binası ise ortalama bir ev ve ofis bilgisayarında bulunmayan yazılım, donanım ve şebeke gereçlerinde uzmanlaşacaktır. Bu sayede klasik harita kütüphaneleri, yarının coğrafi bilgi hizmetleri sağlanmasının önemli bir ortağı olmada bir fırsat elde ederken aynı zamanda da zaruri olmayacaklardır. Bir harita kütüphanesinin sürekliliği garanti edilemez, bu hak edilmelidir. Başarılı bir geçiş sağlamak için, harita kütüphanecileri ve bunların harita kütüphaneleri, coğrafi ve ilgili bilgilerin erişim ve kullanımında geleceği görüp, olayları tahmin etmelidir. Değişim ve istikamet sözçüleri olmalıdır. Günümüzün siyasi, ticari ve mali ikliminde, harita kütüphaneleri, KAZAN/KAZAN durumunu elde etmek için ortak çalışma yapmak, ortaklıklar kurmak için fırsatlar bulmak zorundalar. Hiçbir şey yapmamak yavaş yavaş geleneksel kütüphanelerimizden çoğunun kaybolup gitmesi anlamına gelecektir (Keller, 2001, s.73-75).

Bütün kütüphanecilerin dikkat etmesi gereken şey, dünyanın nasıl değiştiğidir. Kütüphanelerin serinkanlı ve sessiz yapısı içinde dünyada neler olup bittiğini göz ardı etmek kolaydır. Profesyonel olarak ölümcül olan; dünyada olup bitenlerin fildişi kulelerin pencerelerinden akıp gitmesidir. Dünyanın geri kalanı şu anda her bireyin hayatı boyunca üç veya dört mesleğin eğitimine sahip olması gerektiğini konuşmaktadır. Bilgisayar denilen hayırsever canavar daha fazla artmaya başladıkça bizim yönetimimizin büyük bir kısmı, otomatik makineler tarafından yapıyor olacak. Bu yüzden alanlarında kalmak isteyen biz kütüphaneciler hayatımız boyunca kütüphane dünyasındaki tüm büyük değişimlere adapte olabilmeliyiz. Değişebilmek için uyanık ve canlı kalabilmeliyiz (Larsgaard, 1998, s.297- 302).

Coğrafya ve harita kütüphanecilerinin yayınlarıyla tüm dünyaya yaymaya çalıştıkları bilgilerin, kültürel mirasımız olan eski haritalara, bugünkü gelişmemizin belirlenmesi için temel oluşturan yeni haritalara uygulanması, bunlara gereken önemin gösterilmesi için geç kalınmamalıdır (Özgüç, 1985, s.110).

Kaynakça

- ACMLA. (2014) 20 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.acmla-acacc.ca/index.php> adresinden erişildi.
- Cobb, D. A. (1979). The politics & economics of map librarianship. *Bulletin of the Special Libraries Association: Geography & Map division*, s.117.
- Esen, Ö. ve Gündoğdu, İ. B. (2009). Tarihte ve günümüzde deniz haritaları ve önemi. 2. *Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı'*nda sunulan bildiri. 18 Mayıs 2014 tarihinde http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/befa505c8e8bf6d_ek.pdf adresinden erişildi.
- Goodchild, M. P. (2010). Twenty years of progress: GIScience in 2010. *Journal of Spatial Information Science*, 1, 3-20.
- Halley, R. (2003). The new map librarians: Local perspective and local experience on digital spatial data and map librarianship. *GeoCart Konferansı'*nda sunulan bildiri. 10 Haziran 2014 tarihinde <http://eprints.rclis.org/7486/1/Geocartrh.pdf> adresinden erişildi.
- IFLA Geography and Map Libraries Section. (2009). 2 Temmuz 2014 tarihinde <http://archive.ifla.org/VII/s6/> adresinden erişildi.
- İstanbul Üniversitesi. (2012). 20 Ağustos 2014 tarihinde <http://cihanhukumdari.istanbul.edu.tr/kitaplar.html> adresinden erişildi.
- İstanbul Üniversitesi. (2014). 1 Eylül 2014 tarihinde <http://haritalar.istanbul.edu.tr> adresinden erişildi.
- İstanbul Üniversitesi. (2014). 16 Ağustos 2014 tarihinde <http://kutuphane.istanbul.edu.tr> adresinden erişildi.
- Keller, C. P. (2001). The map library's future. *Cartographic Perspectives*, 38, 73-77.
- Koçak, A. Y., Ademoğlu, A., Beşli, A., Eraslan, Z., Akçay, N. Y. (2013). *Sultan II. Abdulhamid Devri Harita ve Planlarında İstanbul*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Larsgaard, M. L. (2001). *Map librarianship: An introduction*. (3. bs.). California: Libraries Unlimited.
- Önder, M. (2002). *Geçmişten günümüze resimlerle Türk haritacılık tarihi*. Ankara: Harita Genel Komutanlığı.
- Özağaç, S. (2006). *Cumhuriyet dönemi Türk haritacılık tarihi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özdemir, K. (2008). *Osmanlı haritaları*. İstanbul: Cem Turan Ofset.
- Özgüç, N. (1985). Coğrafya ve harita kitaplıkları üzerine. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 1, 95-110.
- Perera, P. (2008). The (unknown) role of map librarian and the challenges faced in satisfying the cartographic user needs. *National Library & Information Studies Konferansı'*nda sunulan bildiri. 11 Temmuz 2014 tarihinde <http://eprints.rclis.org/12137/> adresinden erişildi.
- Peterson, M. P. (2001). The development of map distribution through the internet. *XX. Uluslararası Kartografi Konferansı'*nda sunulan bildiri. 30 Haziran 2014 tarihinde http://icaci.org/files/documents/ICC_proceedings/ICC2001/icc2001/file/f15015.pdf adresinden erişildi.
- Pritchett, H. (2009). The University of Georgia Libraries Map Library. *Cartographic Perspectives*, 63, 74-75.
- Solar, R. ve Radovan, D. (2008). The change of paradigms in digital map libraries. *E-perimetron*, 3(2), 53-62.
- Tecim, V. (2008). *Coğrafi Bilgi Sistemleri, Harita Tabanlı Bilgi Yönetimi*. Ankara: Renk Form Ofset Matbaacılık.
- The Special Libraries Association*. (2012). 8 Haziran 2014 tarihinde <https://www.sla.org/get-involved/divisions/> adresinden erişildi.
- The Western Association of Map Libraries*. (2005). 13 Haziran 2014 tarihinde <http://www.waml.org/> adresinden erişildi.

Titiz, Z. (2004). Piri Reis'in Türk ve dünya denizciliğine katkıları ve öğretileri. *Uluslararası Piri Reis Sempozyumu* Tebliğler kitabı içinde (s.4-4) İstanbul.

Woods, M. P. (2009). The maps collection of the National Library of Australia. *Cartographic Perspectives*, 63, 76-83.

Bilginin Toplumsallaşmasında Bir Bilgi Kaynağı Olarak Gölge Tiyatrosu: Karagöz ve Hacivat

Hakan Anameriç

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye,
hakananameric@gmail.com; anameric@humanity.ankara.edu.tr

Öz

Bilgi merkezleri artık sadece basılı kaynakların kullanıldığı veya araştırmalarda tercih edildiği kurumlar olmaktan çıkmış, araştırmacıların / bilgi kullanıcılarının ilgi ve gereksinimlerine çeşitli kaynak türleri ile cevap vermek zorunda olan birer kuruma dönüşmüşlerdir. Bu anlayış ile birlikte bilgi kullanıcıları/araştırmacıları/ilgilileri artık geleneksel kaynaklar dışındaki kaynaklara da ilgi göstermeye başlamışlardır. Ancak bu tür kaynakların kullanımının yaygınlaşmasında söz konusu kaynaklara olan farkındalığın da artırılması, bu tür kaynaklara erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Geleneksel kaynakların dışında kalan bu kaynakların tümüne kitap dışı materyal denilmektedir. Kitap dışı materyaller de kendi içinde bilginin kaydediliş şekline ve kullanımına göre a) Kartografik, b) Filmografik, c) Filatelik, d) Grafik, e) Görsel-İşitsel, f) Nüvizmatik şeklinde gruplandırılabilir. Bunlar arasında çalışmanın konusu olan ve birçok ülkede genelde müzelerde sergilenen ve görse-ışitsel materyaller içinde yer alan kuklalar/tasvirler de yer almaktadır. Kuklalar/tasvirler birer oyuncak olmalarının yanı sıra, ait oldukları ülkenin toplumsal, sosyal, kültürel ve gündelik yaşamı ile ilgili önemli bilgileri de verebilen birer bilgi kaynağı olarak kabul edilebilirler. Çalışmada uzun bir tarihi ve kültürel geçmişe sahip olan Türkiye’de uzun bir dönem yaygınlıkla oynatılan ve Türk toplumunun çeşitli dönemlerine ışık tutan, toplumun bilgilendirilmesinde / bilginin toplumsallaşmasında büyük bir rol üstlenen gölge oyunu olan Karagöz ve Hacivat tasvirleri ve metinlerinin, Türkiye’de bu materyalin bulunduğu Kültür ve Turizm Bakanlığı’na iki önemli bilgi merkezlerindeki -Milli kütüphane ve Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Bilgi / Belge Merkezi- durumu ele alınacaktır. Bu bağlamda kültürel mirasımızın da önemli birer parçası olan bu geleneksel sanatımızdaki objelerin teknik işlemlerinin nasıl gerçekleştirildiği, nasıl korunduğu ve hizmete sunulduğu görsel objelerle de desteklenerek açıklanmaya çalışılacak, bilgi merkezlerinin bu tür materyalin farkındalığının artırılmasında, korunmasında ve erişimindeki etkinlikleri tartışılarak konu ile ilgili öneriler sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Karagöz ve Hacivat, gölge oyunu, kültürel miras, kitapdışı materyaller, Milli Kütüphane, bilgi merkezleri, halk kültürü, bilgi/belge merkezi

Giriş

Gölge oyununun temel figürleri olan Karagöz ve Hacivat’ın XIV. yüzyılda Orhan Gazi (1324-1362) döneminde yaşamış oldukları hakkında söylentiler vardır. Hatta bu kahramanların Bursa Ulu Cami inşaatında çalışan iki usta oldukları ve inşaat sırasında aralarındaki nükteli konuşmalar ile işi aksattıkları gerekçesiyle padişah tarafından idam ettirildikleri anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra gölge oyununun Çin’den Hintlilere, oradan Moğollara ve daha sonra da Anadolu’ya geçmiş olabileceği varsayımları da yaygındır¹. Hangi yollarla veya hangi olaylarla ortaya çıkmış olursa olsun Anadolu’da

¹ Karagöz ile ilgili ilk kesin bilgi, 1582’de III. Murad’ın (1574-1595) oğlu III. Mehmed (1595-1603) adına İntizami tarafından yazılan ve Nakkaş Osman liderliğindeki bir ekip tarafından minyatürleri hazırlanan *Surname-i Hümayun* adlı eserde yer almaktadır.

Karagöz olarak adlandırılan gölge oyununun toplumun eğlence, bilgilenme, kültürlenme ve dünya görüşü üzerinde ciddi etkileri vardır.

Dünyada -özellikle de Uzakdoğu, Güneydoğu Asya ve Anadolu'da- uzun bir geçmişe sahip olan gölge oyunu, söz konusu coğrafyalarda birbirinden etkilenerek Batı'ya doğru bir yolculuk yapmıştır. Anadolu'da XIX. yüzyıla kadar varlığını sürdüren *Karagöz* de diğer coğrafya ve kültürlerdeki benzerleri gibi uzun yıllar toplumun en üst seviyesinden en altına kadar önemli bir ortak kültür öğesi olmuştur. Toplumun farklı kesimlerini, bunların ilişkilerini, ortak değerlerini ve karakterini yansıtan *Karagöz*, başta Anadolu insanının aynası haline gelmiştir. Tiplemeleri, müziği, metinleri ve diğer parçalarıyla Anadolu'nun temsilcisi olan *Karagöz*, artık müzelerde ve kütüphanelerde bilimsel çalışmalar için araştırılmayı beklemektedir.

Karagöz'ün Kısa Hikâyesi ve Öğeleri

Karagöz'den bir gölge oyunu olarak ilk kez, 1582'de III. Murad döneminde (1574-1595) padişahın oğlu için düzenlediği sünnet düğünü için *İntizami* tarafından yazılan ve minyatürleri Nakkaş Osman tarafından çizilen *Surname-i Hümayun* adlı eserde bahsedilmektedir² (Tecer, 1959, s. 1917). Bu bağlamda, *Karagöz* daha eski dönemlerde Türk kültür hayatında var olmasına rağmen, kaynaklarda daha geç bir dönemde yer almıştır. *Karagöz*, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren sıklıkla gündeme gelmiş ve toplumun bilgilenmesinde bir araç olarak kullanılmaya başlamıştır.

Resim 1/2. *Karagöz* ve *Hacivat* (Milli Kütüphane 271A ve 272A)

Karagöz, aynı zamanda Türk halk edebiyatının da önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İçinde hem komedi/mizah hem de trajediyi barındıran, bunların müzik, dans ve şiir gibi diğer edebi/sanatsal eserlerle desteklendiği bir gösteri sanatıdır. Bu özelliklerinin yanı sıra *Karagöz*'ün kendine özgü bir terminolojisi bulunmaktadır. Bu terminolojide gölge oyununa *hayal-i zıll* veya *zıll-ı hayal*, gölge oyununu icra eden *hayali* gölge oyununda yer alan her türlü karaktere, *tasvir* veya *suret*, tasvirlerin oynatıldığı beyaz perdeye de *ayna* denilmektedir. *Karagöz*'ün hem içerik hem de sanatsal özellikleri göz önüne alındığında sahip olduğu bir diğer önemli özellik, çok kültürlülük ve birlikteliktir. Bu özellikleri nedeniyle ki *Karagöz*, Türkiye'de olduğu kadar birçok ülkede de haklı bir ilgiye, saygıya ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Birçok üniversite, enstitü, araştırma merkezi, müze, kütüphane ve arşivde *Karagöz* oyununa ait, metinler ve tasvirler incelenmekte, sergilenmekte ve bilimsel

² Burada eğlencelere katılan çeşitli sanatçı gruplarının adı geçmektedir. Bunlar arasında *Karagöz* oyununu da icra eden bazı gruplardan bahsedilmektedir. Bunlar *hayal-i zilciyan*, *cemaat-i hayal-i has* ve *suretbazan* gruplarıdır.

araştırmalara konu olmaktadır. Karagöz dünyadaki benzerleri gibi ait olduğu toplumun -başta Osmanlı Devleti olmak üzere- sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, psiko-sosyal durumlarının yanı sıra, toplumu meydana getiren gruplar ve onlar arasındaki ilişkilerin de tartışıldığı bir platform olmuştur. Karagöz bu kapsamı içinde kendi sunumları ile bir *monolog*, Hacivat ve diğer karakterler ile olan konuşmaları ile bir *diyalog* Karagöz'ün diğer karakterleri ile olan ilişkileri ile bir *polilog* gölge oyunu türüdür (Arısoy, 1977, ss. 21-23).

Karagöz Tasvirleri Koleksiyonumuz ve Bilgi Merkezleri

Milli kütüphaneler hizmete sundukları geleneksel -danışma kaynakları, kitaplar/monograflar ve süreli yayınlar gibi- kaynakların yanı sıra farklı kitap dışı materyali de barındırmaktadırlar. Bu materyal kütüphanelere göre çeşitlilik ve farklılık göstermektedir. Örneğin, *Library of Congress Ulusal Film Arşivi* (National Film Registry) ve beyzbol kartları koleksiyonu, *The British Library* efemera koleksiyonu, *National Library of Sweden (Kungliga Biblioteket)* efemera koleksiyonu, *Bibliothèque National de France* metal para koleksiyonu ve *National Library of Turkey* takvim ve gölge tiyatrosu figürleri koleksiyonu bu farklı tür materyale örnek olarak gösterilebilir. Milli kütüphaneler, ait oldukları ülkelerin bilim, sanat, kültür ve edebiyat eserlerini sağlamak, organize etmek ve hizmete sunma görevlerinin yanı sıra bu eserlerin gelecek nesillere aktarılması ve korunması ile de görevlidirler. Bu nedenle milli kütüphaneler sadece geleneksel kaynaklarla değil çeşitli yollarla sağlanan farklı sayı, çeşit ve içerikteki kitap dışı materyal ile de yakından ilgilenmektedir. Bu materyaller içerik yönünden olduğu kadar fiziksel yapıları ve sanatsal özellikleri ile de farklı ve özgün bilgiler sunmaktadırlar. Milli kütüphaneler kadar özel faaliyet ve icra alanlarına sahip diğer bazı kamu ve/veya özel bilgi merkezleri de yukarıda adı geçen türdeki bilgi kaynaklarını hizmete sunma ve dermelerindeki kültür ürünlerini aktarmada önemli görevler üstlenmektedirler.

Resim 3/4. Tuzsuz Deli Bekir - Bakkal Dükkânı (MK 057E ve 136B)

Ülkemizde, çalışma konumuzun da örneklemini oluşturan Karagöz figürleri bakımından iki önemli bilgi merkezi bulunmaktadır. İlki Milli Kütüphane diğeri ise Halk Kültürü Bilgi/Belge Merkezi (Halk Kültürü İhtisas Arşivi / Halk Kültürü Folklor Arşivi)'dir. Her iki kurum da dermelerinde sayı ve özellik bakımından farklı ve değerli tasvirler barındırmaktadır. Çalışma kapsamında Milli Kütüphane ve Halk Kültürü Bilge / Belge Merkezi'ne dermelerinde bulunan Karagöz figürlerini incelemek ve gerekenlerden fotoğraf alma isteğini belirten birer dilekçe ile başvurulmuştur. Her iki kurum da isteği kısa sürede olumlu karşılamıştır. Milli Kütüphane dermesinde bulunan figürlerin tümü (437 adet) elektronik ortama aktarıldığı için isteme yönelik erişim daha kolay olmuştur, ancak fiziksel saklanma koşullarını görüntüleme talebi olumsuz karşılanmıştır. Tasvirler bilinen Karagöz-Hacivat tiplerinin

yanı sıra oyunlarda farklı kültür ve tipteki kişiler, doğaüstü yaratıklar, yaşam/iş mekânları ve gündelik hayatta kullanılan ve bazı mesleklere özgü araç-gereçlerden oluşmaktadır (Bkz. Resim 3/4/8). Genelde bağış olarak dermeye kazandırılan bu tasvirler ağırlıklı olarak (280 parça) Hayali Küçük Ali olarak bilinen Mehmet Muhittin Sevilen³ ve Nevzat Çiftçi tarafından yapılan figürlerdir. Bunun yanı sıra Eskişehir ve Bursa'daki Karagözcüler (Hayali) tarafından yapılmış 20 kadar yeni tasvir de dermeye kazandırılmıştır. Tasvirlerin yanı sıra yazılı/basılı/sesli Karagöz oyunları da Milli Kütüphane dermesinde yer alan diğer Karagöz eserleridir ve bunlarla 30 ayrı oyun sergilenebilmektedir.

Resim 5. Hamam (Halk Kültürü Bilgi / Belge Merkezi EE.1974.0109)

Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesindeki Halk Kültürü Bilgi/Belge Merkezi dermesinde bulunan tasvirler, 1974-2010 yılları arasında Karagöz sanatçılarından⁴ ve koleksiyonerlerden satın alma ve bağış yolları ile sağlanmış, eski Türk Ocağı Binası'ndan⁵ çıkan parçalar da bu bilgi merkezine getirilmiştir. Bilgi merkezinde 1458 figür bulunmaktadır. Yapılan mülakatta bazılarının "paha biçilmez" değerinde oldukları vurgulanmıştır. Tasvirler arasında, Milli Kütüphane dermesinde olmayan yakın döneme ait özellikle de milli bayramlarda oynanan oyunlara ait tipler ve mekân tasvirleri dikkati çekmektedir.

Karagöz tasvirleri açısından bu iki bilgi merkezi dışında kamuya ait bilgi merkezlerinde Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Ankara Etnografya Müzesi, Güzel Sanatlar Akademisi, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Büyükşehir Belediye Müzesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi Karagöz Müzesi'nde tasvir koleksiyonları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Yapı Kredi Bankası ve bazı kişilerde özel koleksiyonlar da mevcuttur. Karagöz'e yurt dışından da hatırı sayılır bir ilgi söz konusudur. Oxford, Paris, Köln, Londra, Montreal, Lyon, Kiev, Hamburg ve Münih'te Karagöz tasvirlerinden oluşan koleksiyonlar bulunmaktadır (Mutlu, 1995, ss. 61-62; Oral, 2009, ss. 62-63).

³ Son dönemin en tanınmış Karagöz ustası ve oyun yazarıdır. Kendisinin yaptığı Karagöz tasvirleri; Milli Kütüphane, Halk Kültürü Folklor Arşivi, Etnografya Müzesi, Bursa Müzesi, TRT, Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Güzel Sanatlar Akademisi, California Müzesi ve Paris Musée de l'Homme'da bulunmaktadır.

⁴ Ragıp Tuğtekin-1974, Mustafa Hürkan-1977 / 1987, Nuri Akgün-1978 (Hayali Küçük Ali'nin çalışmalarıdır), İsmail Hakkı Baltacıoğlu-1979, Metin Özlen-1986, Kemalettin Sevilen-1993 (Hayali Küçük Ali'nin oğlu ve Karagöz ustasıdır), Tuncay Tanboğa-1994 (Hayali Küçük Ali'nin torunu ve Karagöz ustasıdır), Orhan Kurt-2005, Mustafa Mutlu-2008 ve Tacettin Diker-2010. Dermede, A. Süheyl Ünver'in yaptığı tasvirler de bulunmaktadır. [y.n.]

⁵ Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından yapılan ve günümüzde Devlet Resim ve Heykel Müzesi olarak kullanılan binadır. Yakın dönemin en önemli Karagöz ustalarından olan Hayali Küçük Ali (Mehmet Muhittin Sevilen)'nin ustalarından olan Hayali Memduh tarafından yapılan figür ve hazırlanan oyunlar bu binanın depolarından çıkmış ve Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. İçlerinde Hayali Küçük Ali'nin de eserleri bulunmaktadır. Figürlerin burada bulunmasının en önemli nedeni, bir dönem Ankara Halkevi olarak da kullanılan bu binada, hem Karagöz kurslarının hem de oyunlarının düzenlenmiş olmasıdır. [y.n.]

Yurt içi ve yurt dışında -makale ve monograflarla- yaklaşık 150 yıldır hem akademik ve edebi hem de sosyolojik olarak büyük ilgi gören Karagöz'ün bilginin toplumsallaşması, aktarımı ve korunmasını *koruma / araştırma-geliştirme-tanıtım / erişim* temel başlıkları altında incelemekte fayda vardır.

Koruma; bilindiği üzere herhangi bir malzemenin mümkün olduğunca uzun süre malzemeyi etkileyecek dış etmenlerden koruma işlemlerini kapsamaktadır. Bunun için malzemenin fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapısının iyi bilinmesi ve buna göre önlemler alınması gerekmektedir. Çalışmamız kapsamındaki bilgi merkezlerinde bulunan Karagöz tasvirlerinin neredeyse tamamına yakını deriden yapılmıştır. Bunun için özellikle tercih edilen türler ise eşek, sığır, manda ve deve⁶ derileridir. Sıcak ve neme dayanıklılığı nedeniyle seçilen bu malzeme, aynı zamanda kukla (marionette/puppet) yapımında kullanılan ahşap, kâğıt ve metal gibi malzemelere oranla daha esnek ve kolay onarılabilir bir özellik taşır. Bu nedenle Karagöz tasvirleri geleneksel olarak kendilerini korumaktadır. Ancak kimyasal ve biyolojik etmenlere karşı da fiziksel koruma önlemlerinin alınması gerekmektedir. Deri⁷ ve tasvirlerin ortaya çıkmasını sağlayan boyanın (genelde kökboyası kullanılmaktadır) uygulanacak iklimleme ve koruma metotları ile korunması/saklanması doğru olacaktır.

Resim 6/7. Kayserili – Soyтары (HKBBM-EE.1979.0538 / MK-255A)

Halk Kültürü Folklor Arşivi ve Milli Kütüphane dermesinde yer alan tasvirlerden büyük bölümü cam deri tekniği ile şeffaflaştırılan derilerden üretilmiştir. Bu tasvirler büyük olasılıkla nebati-bitkisel tabaklama işlemine tabi tutulmuşlardır. Nebati tabaklanmış deri, suya karşı dayanıklı, esnek ve işlemeye uygun, çürümeye ve asitlere karşı daha dayanıklıdır. Ancak bunun sürdürülebilmesi için asidik özelliğinin mümkün olduğunca sürdürülmesi ve derinin mümkün olduğu kadar kurumaması ve yumuşaklığını / esnekliğini koruması gerekmektedir (Kathpalia, 1990, ss. 10-11). Ayrıca deri her ne kadar tabaklama⁸ esnasında canlılığını yitirmiş olsa da mikroorganizmaların tehditlerine halen açık bir durumdadır.

Karagöz tasvirlerinin hammaddesi olan derinin hazırlanıp, kesilip şekillendirilmesinden sonra boyanmaları için *samalama* olarak adlandırılan derinin yağdan arındırılması işlemi yapılmaktadır. Bu

⁶ Bazı kaynaklara göre düğе/düve derisi olduğu belirtilmektedir. Bkz. Dürrüşehvar Duyuran, Karagöz'de Madde ve Teknik, Türk Folklor Araştırmaları, 5 (119), s. 1929, 1959.

⁷ Derinin kimyasal yapısı; %55 karbon, %19-25 oksijen, %14-20 azot ve %6-8 hidrojen, biyolojik yapısı; %65 su, %32 protein, %2 yağ, %0,5 mineral tuz ve %0,5 diğer maddeler.

⁸ Kelimenin aslı *debbağlama*'dır. Deri işleme işlemlerine *debagat*, deri ile uğraşanlara *debbağ* denilmektedir.

işlem ile derideki yağın boyayı bozması engellenir. Boyama işleminde ise geleneksel usullerin - kökboyası kullanımı- günümüzde ne yazık ki çok az kullanıldığı bilinmektedir. Çünkü geleneksel Karagöz ustalarının kullandığı kökboyalarına ait formüllerin çoğu ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Kökboyalarının deri üzerindeki dayanıklılığı / kalıcılığı ışığa maruz kaldıklarında çok uzun değildir. Son dönemlerde bu dezavantajda göz önüne alınarak sanayi boyalarının kullanımı tercih edilmiş ve tasvirlerin ışığa karşı dayanıklılığı⁹ bu şekilde artırılmıştır.

Resim 8/9. Atlı Araba ve İki Acem - Açık Zenne (MK 015A - 150B)

Halk Kültürü Folklor Arşivi'nde bulunan 1458 tasvir mukavva karton kutularda saklanmaktadır. Figürler kutularda 10-15 tanesi bir arada durmaktadır. Kutuların üzerine EE (*Etnografik Eşya*) ile başlayan yer numaraları eklenmiştir. Tasvirler üzerinde de demirbaş numaraları bulunmaktadır (Bkz. Resim 5/6). Bu mukavva kutular ahşap kapaklı dolaplarda saklanmaktadır. Tasvirler belirli aralıklarla üzerlerinde yer ve demirbaş numaraları bulunan zarflar içerisinde tamir edilmek üzere Karagöz ustalarına gönderilmektedir. Bu tasvirlerden bazıları paha biçilmez değerdedir. Milli Kütüphane'de yer alan 437 tasvir ise asitsiz kâğıttan üretilmiş zarflar içinde birbirine dokunmayacak şekilde hazırlanmış çekmeceli ahşap dolaplarda korunmaktadır. Her iki bilgi merkezinde yapılan mülakat ile gerekli iklimlendirme koşullarının sağlandığı bilgisi alınmıştır. Her ne kadar her iki bilgi merkezinde de gerekli iklimlendirmenin olduğu bilgisi alınsa da konu ile ilgili uluslararası kurumların belirlediği standart koruma/saklama değerlerine değinmekte fayda olacaktır. *Uluslararası Kültürel Varlıkları Koruma Araştırma Merkezi* (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property-ICCROM)'ne arşiv, kütüphane ve müzeler ile ilgili uluslararası organizasyonlarca - *Uluslararası Kütüphane Dernekleri Birliği* (International Federation of Library Associations-IFLA) ve *Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu* (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO)- önerilen ve bu bilgi merkezlerindeki malzeme için gerekli fiziksel etmenlerin en düşük ve en yüksek oranları şu şekilde olmalıdır: (Alcántara, 2002, s. 38).

Kağıt ve deri için gerekli çevresel (fiziksel) etmenler

- Işık © 50 - 100 lux max. 720 saat/yıl
- Sıcaklık © 18°C ± 2°C
- Nem © deri için %50-60 RH ± %5 RH

Araştırma/Geliştirme/Tanıtım; Karagöz herkesin kabul ettiği ülkemizin en önemli uluslararası kültür varlıklarından biridir. XIX. yüzyıl sonlarından itibaren Batılı oryantalistlerin ve halk bilimci/etnologların üzerinde çalışmalar yaptığı Karagöz, son 50 yıllık dönemde uluslararası bir değere

⁹ Işık haslığı, bir rengin ya da rengi oluşturan hem maddelerin ışığın ultraviyole (UV) etkisi karşısında uğrayacağı zarar derecesi.

de sahip olmuştur. Uzun bir tarihi geçmişe ve alt yapıya sahip gölge tiyatrosu ve kukla örneklerinden olan Karagöz, ülkemizde 1930'lardan itibaren üzerinde akademik çalışmaların yapılmaya başlandığı bir konu olmalıdır. Karagöz ile ilgili ilk akademik çalışmaları ne yazık ki Macar ve Alman Türkologlar gerçekleştirmişlerdir. Macar Türkolog ve halkbilimci Ignác Kúnos (1860-1945) 1886'da *Üç Karagöz Oyunu (Három Karagöz Játék)* adlı çalışması ile bu alandaki ilk eseri ortaya çıkarmıştır. 1887'de ise *Türk Gölge Oyunu Hakkında: Karagöz (Über Türkische Schattenspiele. Karagös)* adlı çalışmasını yayınlamıştır. Ardından Alman Türkolog Karl Georg Jacob (1862-1937), 1899'da *Karagöz-Komödien*¹⁰ ve *Kajik Ojunu (Kayık Oyunu)*¹¹ başlıklı kitapları/kitapçıkları, 1924'te Alman Türkolog Helmuth Ritter'in (1892-1971) *Karagös*¹² adlı çalışmasının ilk cildi ve 1925'te yine Georg Jacob'un 2 ciltlik *Doğu ve Batı'da Gölge Tiyatrosu (Geschichte des Schattentheatres in Morgen und Abendland)*¹³ adlı eserleri yayınlamıştır. Ülkemizde ise karagöz ile doğrudan ilgili olan ilk monograf, 1936'da pedagoğ Mustafa Rahmi Balaban tarafından yazılmıştır. Ancak eser, yayınlandığı yıl içinde yer alan domuz tasviri nedeniyle toplatılmıştır. Yaklaşık 600 yıllık bir geçmiş ve geleneğe sahip Karagöz için yapılması gereken araştırma ve tanıtımda da geç kaldığımızı üzülerek görmekteyiz. 1930'ların ortasından itibaren artmaya başlayan Karagöz çalışmalarında özellikle Enver Behnan Şapolyo, Metin And, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ahmet Kutsi Tecer, Esat Sabri Siyavuşgil, Abdülbaki Gölpınarlı gibi bilim insanları ve edebiyatçılar Karagöz üzerine bilimsel ve edebi çalışmaların şekillenmesinde öne çıkan isimler olmuşlardır. Bunun yanı sıra yine aynı dönemlerde bilimsel ve edebi çalışmalara paralel olarak Karagöz ustalarının da faaliyetlerinin arttığı görülmektedir. Özellikle halkevlerinin açılması ile düzenlenen kurslar ve gösteriler, Karagöz'ün ülkemizde yeniden gündeme gelmesinde önemli rol oynamıştır.

Resim 10/11. Şetaret – Matiz (MK 63F - HKBBM EE.1986.0029)

Ülkemizde Karagöz'ün yeniden gündeme gelmesini sağlayan Karagöz ustaları arasında Hayali Küçük Ali (Mehmet Muhittin Sevilen), Ragıp Tuğtekin, Musafa Hürcan, Metin Özlen, Tacettin Diker, Orhan Kurt, Tuncay Tanboğa, Kemalettin Sevilen ve Ünver Oral gibi isimler yer almaktadır.

Çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan Karagöz ile ilgili yapılan akademik araştırmaların neredeyse tamamında birleşilen nokta, bunun geleneksel bir sanat ve kültür ögesi olduğudur. Ancak geleneksellik; *değişmezlik*, *uyarlanamazlık* ve *ilişkilendirilemezlik* anlamına gelmemektedir. Ne yazık ki ülkemizde *geleneksel* denildiğinde genellikle *eski* olan anlaşılmaktadır. Bu eskilik de değişmez olan olarak algılanmaktadır. İşte bu noktada esas sorun ortaya çıkmaktadır. Karagöz, tarihi eskiye dayanan bir kültür hazinemizdir, ancak geliştirilmez, gelişmelere kapalı ve yenilenmez değildir. Karagöz ve

¹⁰ Braunschweig: Fr. Vieweg & Sohn, 1899.

¹¹ Kajyk Ojunu: Türkischer Text / mit Anmerkungen und einer Einleitung versehen von Georg Jacob, Berlin: Mayer & Müller, 1899.

¹² Teil: Folge I: Die Blutpapel, Hannover: Orient Buchh. H. Lafaire, 1924; Teil: Folge II: Der Ausflug nach Jalowa, Hannover: Orient Buchh. H. Lafaire, 1941.

¹³ Hannover: Orient Buchh. H. Lafaire, 1925.

diğer tasvirler var olduğu toplumun gelişimini, değişimini farklı unsurlarıyla tanıtan dinamik bir yapıya sahiptir. Bu özellik onun çağına uygun diğer unsurlarla da birleştirilebilir bir yapısı olduğunu ortaya koyar. Örneğin 2010'da Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun hazırladığı Karagöz adlı 5 ciltlik eserde yakın dönemde özellikle de Cumhuriyet sonrasında yazılmış olan oyunlarda kullanılmış farklı Karagöz figürlerinin olduğunu görebilmekteyiz. 23 Nisan için hazırlanmış taklar, çocuk tasvirleri, XIX. yüzyıl Avrupalısını, liberalizmi ve kapitalizmi simgeleyen Frenk (Levanten), XIX. ve XX. yüzyıllarda dönemin siyasi gelişmeleri ile bağlantılı olarak ortaya çıkan bir sosyal travmayı simgeleyen Muhacir, Karagöz'ün döneminde ön plana çıkan tip, ilişki ve olayları yakından izlediğinin kanıtlarıdır (Bkz. Resim 12/13).

Resim 12/13. Frenk – Muhacir (HKBBM EE.1978.0072-EE.1975.0096)

Karagöz'ün çocuk edebiyatındaki yeri de göz önüne alındığında "geleneksel" kültürün aktarımında ve anlaşılmasındaki önemi de fark edilecektir. Burada Karagöz'ün çağın/dönemin değişimlerine açık olması gerekliliği daha net ortaya çıkmaktadır. Yaşanılan mekânların, kullanılan araç-gereç teknolojisinin, konuşulan dilin/terminolojinin, hatta giyim tarzının günümüz çocuk ve gençlerinin ilgisini çekebilecek şekilde ele alınması gerektiği de bir gerçektir. Bu, Karagöz'ün ulusal çaptaki kimliğini pekiştirip geliştireceği gibi uluslararası çapta da ortak değere "ulusal" bir katkının da yapılmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda sosyal kültür ögesi olan Karagöz'ün, sosyal alanda ve iletişim toplumunda nasıl bir yere sahip olduğuyula ilgili de çıkarımlar yapılması gerekmektedir (Türkyılmaz, 2013, ss. 53-56).

Karagöz ülkemizde yazılı ve görsel basına da sık sık konu olmaktadır. Yazılı basında Karagöz genel olarak yaşatılması ve geliştirilmesi gereken bir değer olarak yer alırken bir yandan da diğer ülkelerdeki benzerleri ile karşılaştırılmaktadır. Can Dündar, İstanbul Modern'de açılan *Gölgeye Övgü* sergisi nedeniyle kaleme aldığı "Karagöz ve Hacivat kimde yaşıyor?" başlıklı yazısında Karagöz'ün en büyük rakibi olan ve karakter olarak Karagöz'den net bir biçimde ayrılan *Karagiozis*'in, nasıl Yunanistan'da halen gündelik yaşamın içinde olduğunu, bu durumun Karagöz'de neden aynı sonucu veremediğini ve 'modernleşmesi' sorgulamaktadır (Dündar, 2009).

Resim 14/15. Karagiozis - Karagöz / UNESCO Tescil Belgesi

Aykan Çufaoğlu, “Karagöz siyaset yapmaz” başlıklı yazısında Ankara Büyükşehir Belediyesi Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Mehmet Tahir İnkiler’in Karagöz’ün yaşatılması ve modernize edilmesi için dilin yumuşatılması, belediyelerin ve eğlence - kültür birimlerinin de yer aldığı AVM’lerin (özel teşebbüsün) bu sanatın tekrar benimsetilmesi ve yaygınlaştırılmasına katkılarının artırılması, yükseköğretim kurumlarında Karagöz yapımı ve oyun yazarlığında profesyonelleşmenin gerekli olduğu fikirlerini vurgulamaktadır (Çufaoğlu, 2010).

Karagöz, yurtdışında da özellikle de başta Yunanistan olmak üzere Balkan ülkelerinde hala popülerliğini sürdürmektedir (Puchner, 2009, ss 56-65). Elbette Karagöz’ün doğduğu topraklar dışında bu denli ilgi görmesi bizler açısından oldukça sevindirici bir durum olsa da uygulamada henüz istenilen/temenni edilen noktaya erişilememiştir. Her ne kadar UNESCO Karagöz’ü 2009’da Türkiye adına tescillemiş olsa da bu “tescil” işlemi kâğıt üzerinde kalmıştır (Bkz. Resim 15). Karagöz sadece belli zaman dilimi -genellikle Ramazan ayı- içine sıkıştırılmış bir gösteri haline getirilmiştir. Yunanistan’da ise biraz siyasi bir karaktere bürünmüş olsa da başta Atina olmak üzere çeşitli yerleşim yerlerinde farklı mekânlarda gösterilmektedir/oyunmaktadır. Örneğin Selanik yakınlarındaki Osmanlı dönemindeki adı Yenice-i Vardar (Giannitsa - Yiannitsa - Vardar Yenicesi - Enidzhe Vardar) olan kente yapılan bir gezide, aracıyla sokakları dolaşarak o akşamki Karagiozis oyununun ilanını yapan bir çığırktan gözlemlenmiştir. Ayrıca söz konusu temsil için ana caddelerdeki aydınlatma direklerine afişler asılmıştır (Bkz. Resim 16). Deutsche Welle’nin “Karagöz’le Karagiozis Roma’da buluştu” başlıklı yazıda ise konu başka bir açıdan ele alınarak, 2009’da UNESCO’nun Türkiye adına tescillediği Karagöz ile rakibi/arkadaşı Karagiozis’in İtalyan kukla tiyatrosunun ünlü ismi Maria Signorelli’nin koleksiyonu ile hazırlanan *Prens ve Gölgesi* adlı sergide uzak doğu örnekleri ile beraber bir araya geldiklerinden, bu ikilinin benzer ve farklı özelliklerinden bahsedilmektedir (Karagöz’le..., 2014) (Bkz. Resim 14).

Resim 16. Karagiozis (Yenice-i Vardar - Giannitsa / Pella – Yunanistan)

Karagöz'ün tanıtımı ve modernleştirme uygulamaları ile ilgili bir diğer haberde Zeynep Çetin "Oyunlarla Osmanlı kültürü" başlıklı yazısında İstanbul'da özel bir işletmede Osmanlı kültüründen yola çıkılarak çocuklar için geleneksel gösteri sanatlarının teknoloji ile desteklenerek yeni uygulamalarının geliştirilmesinden bahsederken interaktif gölge oyunu uygulaması ile katılımcıların Karagöz-Hacivat hikâyelerinde başrol oynama, karakterlerle iletişim kurma ve kendi hikâyelerini yaratma olanaklarının olduğunu vurgulamaktadır (Çetin, 2014).

Bu bağlamda ister akademik camia olsun ister yazılı/görüntülü medya olsun Karagöz'ün modernleştirilmesi ve geliştirilmesinde hem fikirdir ve bunda teknolojinin kullanılmasında da herhangi bir sakınca ve çekince görünmemektedir fikrinde birleşmektedir. Bu modernleşmenin dil, oynatma tekniği, diyaloglar gibi temel bileşenlerin yanı sıra son 50 yılın gelişen toplumunun en önemli sektörü ve güçlerinden biri olan görsel iletişim araçları ve yayıncılık/yapımcılık/film/animasyon sektörü ile doğrudan ilgili olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Karagöz'e görsel iletişim bağlamında baktığımızda teknik açıdan rakiplerinin de oldukça fazla olduğunu görebilmekteyiz. Ülkemizde Karagöz'ün yeniden gündeme geldiği ve sevdirmeye başladığı dönemlerde, günümüzde hemen herkes tarafından tanınan Mickey Mouse (1928), Temel Reis (Popeye, 1929), Pluto (1930), Conan (1932), Superman (1933), Donald Duck (1934), Kızılmaske (The Phantom, 1936), Batman (1939) ve Tom ve Jerry (1940) gibi karakterler/figürler belki de yaratıcılarının belli olması ve bir şirket tarafından pazarlanıyor/yayınlanıyor olmaları nedeniyle oldukça popülerdirler. Söz konusu karakterlerin, Karagöz yapımcılığının ve Karagöz'ün bilimsel-edebi platformda yeniden gündeme geldiği dönemlerde ortaya çıktıklarını belirtmekte fayda vardır. Ayrıca bu rakipler güçlü sponsorlarla beraber çalışmaktadırlar.

Karagöz'ün yeterince ilgi görememesinin nedenleri arasında en çok dile getirilene, devletin ilgili kurumlarından beklenen düzenli ve yeterli alınamaması gelmektedir. Ancak bu anlayışın verilen örneklerdeki yapıya göre yeniden şekillendirilerek değiştirilmesi gerekmektedir. Belki yerli ve yabancı

sermayeli özel teşebbüslere¹⁴ sağlanacak bazı olanaklarla bunların biraz da ticari olarak Karagöz'ü ilkemizde ve ülke dışında daha iyi tanıtıp gelecek nesillere daha rahat bir biçimde tanıtabilirler kanısındayız. Bunu hem bilgi merkezleri hem de yapacakları yatırım/planlama ile gerçekleştirebilirler. Kamu kuruluşlarının bunu yeterince ele aldıkları tartışılabilir ancak bazı somut örnekleri de burada sunmakta faydalı olacaktır. Ülkemizde Karagöz temalı ilk pullar, 1967'de tedavüle çıkarılan ve 4 puldan oluşan 1967 Turizm Yılı serisindeki Karagöz pullarıdır. Bu seride yer alan 2 pulda geleneksel Türk gölge oyununun temel karakterleri olan Karagöz ve Hacivat yer almaktadır. Karagöz pulu ülkemizde tedavüle çıkarılan pullarda çok az kullanılan kabartma tekniği ile basılmış ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi'nin ev sahipliği yaptığı *Uluslararası XII. Kültür Şenliği* için hazırlanan ilkgün zarfında da bu seride yer alan Karagöz pullarından biri kullanılmıştır. Karagöz ve Hacivat 2007'de tedavüle çıkarılan *Kültür Varlıklarımız (Gölge Oyunu Karakterleri)* adlı seride de 2 farklı pul ve ilkgün zarfı ile tedavüle çıkarılmıştır. (Bkz. Resim 18/19/20/21/22).

Karagöz'ün bir kültür ögesi olarak aktarımında ilgililerin ve araştırmacıların varlıklarından haberdar olmaları gerekmekte bundan da önemlisi bu bilgi kaynaklarına erişebilmelidirler. Ancak az sayıda araştırmacı ve ilgili yurt içi ve yurt dışında hangi bilgi merkezlerinde -kütüphane, müze, arşiv, sanat galerisi vb.- bu bilgi kaynaklarının -kitapdışı materyalin- olduğunu ve bunlardan nasıl yararlanılacağını bilmektedir.

Resim 18/19/20/21/22. 1967 Turizm Yılı - 2007 Kültür Varlıklarımız (Gölge Oyunu Karakterleri)

Tanıtım için gerekli olan bir diğer önemli nokta, ülkemizde söz konusu tasvirler ve kuklalarla ilgili kamu veya özel kuruluşların, çalışmalarını desteklemek, bu alandaki gelişim/değişimi izleyebilecekleri ve önerilerini/fikirlerini sunabilecekleri platformlarla iletişime girmek veya bu organizasyonlara üye olmaktır. Konuyla ilgili birçok bilgi merkezi, sanat kuruluşu ve özel tiyatrunun da üye olduğu *SIBMAS (Section Internationale des Bibliotheque Museés Arts du Spectacle)* adlı uluslararası organizasyondur. İlk

¹⁴ The Coca-Cola Company ülkemizde 2013 yılı Razaman'ı için hazırlamış olduğu reklamda Karagöz ve Hacivat'ı kullanmıştır. [y.n.]

konferansını 1954'te yapan organizasyona 1970'lerde¹⁵ Türkiye'den katılım olmuştur. Ancak son 10 yıldır ne yazık ki bu gerçekleştirilememiştir, dermelerinde Karagöz tasvirleri veya kukla bulunan bilgi merkezlerimizin de söz konusu sivil toplum kuruluşuna üyelikleri bulunmamaktadır. Bir diğer önemli organizasyon ise *UNIMA (Union Internationale de la Marionette)*'dir. Ülkemizde de Karagöz ile ilgili yapılan düzenli bilimsel ve kültürel etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Bu etkinliklerde belediyelerin ön planda oldukları görülmektedir. Bunlardan en eskisi Karagöz ve Hacivat'ın da 'memleketi' olan Bursa'da düzenlenmekte olan ve ilki 1993'te düzenlenen Uluslararası Bursa Karagöz Festivali, diğer ulusal organizasyonlar ise Üsküdar Belediyesi Karagöz ve Kukla Festivali ve Uluslararası İstanbul Kukla Festivali'dir.

Resim 23/24/25. Terzi Rum - Aşık - Bebe Ruhi (MK 003C-012A-080E)

Erişim; Karagöz'ün dolayısıyla da Türk gölge oyunu sanatının geliştirilebilmesi ve daha iyi tanıtılabilmesi için özellikle ülkemizdeki bilgi merkezlerinde yer alan dermelere erişimin sağlanması ve araştırmacıların/ilgililerin bu dermelerden haberdar olmaları gerekmektedir. Örneğin Folklor Arşivi'nde yer alan ve ülkemizdeki en zengin Karagöz tasviri koleksiyonundan yılda ortalama 2-3 kişi faydalanabilmektedir. Milli Kütüphane'deki koleksiyondan ise son 4 yılda sadece 2 kişi faydalanmıştır. Bu ilginin/ilgisizliğin temel nedeni erişimdir. Folklor Arşivi'nin kataloğu intranet olarak hizmet vermektedir. Milli Kütüphane kataloğu ise bu tasvirler için erişim açısından uygun değildir, çünkü tarama her ne kadar "materyal türü" ile arama opsiyonu olsa da erişim çok sağlıklı olamamaktadır. Milli Kütüphane dermesinde yer alan kitap dışı materyaller ile ilgili bir dizi çalışma sürdürülmektedir. Ancak bu çalışmaların odağında dijitalleştirme yer almaktadır. Dijitalleştirme sadece bir koruma yöntemidir, bu yöntem gerekli erişim unsurları ile birleştirilip sisteme aktarılmadan hiçbir işe yaramayacaktır. Aynı zamanda dijitalleştirilen bilgi kaynakları var olmaya devam etmektedir ve fiziksel korumaya tabi tutulmaya devam ettirilmelidir. Bu sadece Karagöz tasvirleri için değil tüm bilgi kaynakları özellikle de kitap dışı materyaller için ciddi bir sorun olacaktır. Bu tür bilgi kaynaklarının organizasyonu için öncelikle o kaynağın temel özelliklerinin ve hangi niteleme alanları ile tanımlanacağını bilmesi gerekmektedir. Bu süreç için farklı bilim/uygulama alanlarına ilişkin sivil toplum kuruluşları ve bu konuda eğitim veren yükseköğretim kurumları ile işbirliği/fikir alışverişi yapılması kaçınılmazdır. Ancak bunun örneklerini ne yazık ki göremiyoruz. Buradan, ilgili kurumlarımızın konu ile ilgili bilgi kaynaklarına her yönden hâkim oldukları sonucu çıkarılabilmektedir. Bu da gerçekten övünülecek bir durumdur.

¹⁵ 1970, 1972 ve 1974'te (IX., X. ve XI. Konferanslar) Milli Kütüphane'den Ahmet Borcaklı katılmıştır.

Halk Kültürü Folklor Arşivi'nde söz konusu bilgi kaynakları/eşyalar için kullanılan "Arşiv Bilgi Sistemi"nde tasvirlerin kayıtlarında kullanılan temel erişim uçları/alanları yer no., belge türü ve belge adıdır. İkincil alanlar seçilenler, ek bilgiler, ilgili kişi-kurum, kaynak kişi, ilişkili arşivler, kümeleme ve görüntüdür. Bunlar arasında tasvirlerle ilişkin en sık kullanılan alt alan tasvirlerin fiziksel durumlarının belirtildiği 'Özellikleri' ve 'Açıklama' alt alanlarıdır. Özellikleri alt alanında figüre ait fiziksel yapıya ilişkin bilgiler kısaltmalar ile gösterilmektedir. Örneğin figürün yapımında bilgiler kısaltmalar ile gösterilmektedir. Örneğin tasvirin yapımında kullanılan özel araç-gereç AG (Kullanılan Araç-Gereç), boyut bilgisi (BY-Boyut), tasvirin yapıldığı madde (HM-Kullanılan Hammadde) ve tasviri yapan kişi (YK-Yapan Kişi) bilgileri sistemde yer almaktadır. Açıklama bölümünde ise tasvirin genellikle tasvire ilişkin sağlama bilgileri yer almaktadır. Ayrıca sistemin ara yüzünde tasvirleri araştırmak isteyenler ile ilgili bir bölüm daha yer almaktadır. Sistemin dışarıya açık olmaması ve bir tarama ara yüzü olmaması ne yazık ki erişimi neredeyse olanaksız kılmaktadır (Bkz. Resim 26).

Resim 26. Halk Kültürü Bilgi / Belge Merkezi Veritabanı Arayüzü

Resim 27/28/29. Yelkenli-Şirin'in Köşkü-Laz (MK 090C-032B HKBBM EE.2005.0007)

Milli Kütüphane’de ise tasvirler MARC’a göre kataloglanmaktadır. Tasvirlerle ilişkin üstveri (metadata) unsurları MARC21’e göre belirlenmiştir. Ancak aramada doğrudan bu tasvirlerle erişim sağlayacak bir arama stratejisi yoktur. Elde edilen bilgilere göre Milli Kütüphane’de Karagöz oyunlarına ait 437 adet tasvir bulunmaktadır. Ancak arama sonuçlarında sadece 300 tasvirin bibliyografik kimliklerine erişilebilmektedir. Bu tasvirleri Kitapdışı materyal alt alanında aradığınızda ise karşılaşılan sonuç sayısı 522’dir. Ancak Karagöz tasvirlerinin bibliyografik kimliklerine “Yer Numarasından” ara ve temel arama kelimesi TASVİR olarak belirlendiğinde erişilebilmektedir. Bu da normal bir kullanıcının tarama stratejisinde kullanabileceği en düşük ihtimalli seçenekler arasındadır. Örnek tarama aşağıdaki gibidir:

Kelime Ara: Karagöz

Aranacak alan: Eser adında

Aranacak taban: Kitapdışı Materyaller *Sonuç: 177*

Kelime Ara: Karagöz

Aranacak alan: Tüm alanlarda

Aranacak taban: Kitapdışı Materyaller *Sonuç: 522*

Kelime Ara: Karagöz + Hacivat

Aranacak alan: Eser adında

Aranacak taban: Kitapdışı Materyaller *Sonuç: 46*

Kelime Ara: tasvir

Aranacak alan: Tüm alanlarda

Aranacak taban: Kitapdışı Materyaller *Sonuç: 320*

Kelime Ara: tasvir

Aranacak alan: Yer numarasında

Aranacak taban: Kitapdışı Materyaller *Sonuç: 300*

Sonuç

Karagöz, yaklaşık 500 yıllık yazılı 800 yıllık sözlü bir tarihi geçmişe sahiptir. Bu uzun süreç içerisinde asıl karakterleri ve bu karakterlerin birbiriyle olan ilişkileri çok fazla değişmeden günümüze aktarılan da bir yapıya sahiptir. Ancak son yüzyıl içerisinde Karagöz’ün doğduğu toplumda sosyo-ekonomik, kültürel ve politik çok önemli değişimler olmuş, bu değişimler toplumun çeşitli kesimlerinin bir yansıması olarak kabul edilen Karagöz’ü de derinden etkilemiştir. Öncelikle toplumu oluşturan farklı kesimler büyük oranda dağılmış, ekonomik sistem değişmiş, kültürel yapı yeniden şekillenmeye başlamış, yönetim sistemi yenilenmiştir. Toplumda yaşanan bu dönüşüm dilden, giyinişe, eğitimden, gündelik yaşama kadar yeni kavramlar, ilişkiler, sistemler içinde çağa uygun olarak devinmeye başlamıştır. Ancak ‘geleneksel’ sıfatı, Karagöz’ün yeni toplumsal düzen içerisinde kendisine yeterli

dayanak noktası bulamamıştır. Geleneksellik eskide kalanı aktarma ve az değişen anlamında kullanılmış, yenileşme ve modernize etme çabaları çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu konuda Karagöz üzerine çalışan önemli edebiyatçılar, sanat tarihçileri ve Karagöz ustaları da vardır. Son dönemlerde akademik çalışmalarda da bu konudaki öneriler somutlaştırılmıştır.

Karagöz'ün geleneksel yapısını bozmadan veya fazla dejenere etmeden aktarma görevini bilgi merkezlerinin üstlendiği şüphesizdir. Bilgi merkezleri aynı zamanda 'eski' ile 'yeni' format arasındaki farklılıkların ve/veya benzerliklerin karşılaştırılmasına da olanak vermektedir. Bu görevlerini genellikle fiziksel koruma olarak gerçekleştirmek zorunda kalan bilgi merkezleri, ne yazık ki ellerinde bulundurdukları Karagöz dermelerini okuyucu/araştırmacı/kullanıcılarla buluşturmada zorluk çekmektedirler. Eğer bilgi merkezleri ellerinde bulunan bu dermeleri okuyucu ile buluşturamıyorlarsa kendileri akademik çalışma yapmak durumundadırlar. Konu ile ilgili ilk bilimsel eserin yabancı bilim adamları tarafından yapılması herhalde bu konudaki eksikliğimiz gözler önüne sermektedir. Bilgi merkezlerinin bu tür bilgi kaynaklarını erişime açarken ciddi işbirlikleri yapmaları hem söz konusu bilgi kaynaklarının korunmasında hem de doğru ve uluslararası standartlara uygun şekilde organize edilmesinde fayda sağlayacaklardır, aksi takdirde çabalar 'elektronik ortama' aktarmadan öteye geçmeyecektir.

Son yıllarda birçok özel ve kamuya ait bilgi merkezindeki dijitalleştirme projesinin amacı, dermede yer alan bilgi kaynaklarına daha hızlı erişimin sağlanması ve asıl kopyaların daha uzun süre korunması odaklı oldukları görülmektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi erişim salt elektronik ortama aktarma değil "materyali tanıma" ve onu "tanımlama" odaklı olmalıdır. Bu noktada dijitalleştirme sadece "fiziksel koruma" kolaylığı sağlayacaktır ki onun da uluslararası ve bilimsel açıdan kabul edilmiş standartlarda olması gerekmektedir.

Karagöz'ün yeni toplum yapısına ayak uydurabilmesi için yeni ekonomik, sosyal ve kültürel aktörleri kullanması, özel sektörde daha yakından takip edilmesi, uluslararası organizasyon ve kurumlarla iletişim halinde olması, hatta rakipleri ile birlikte görsel medyada boy göstermesi, ortak projelerde yer alması gerekmektedir. Bir diğer önemli nokta, Karagöz'ün kitle iletişim araçlarında, çizgi film, çizgi dizi, sinema, tiyatro, bilgisayar oyunu gerekirse kamu spotu vb. şekilde yeni dizaynı ve tipleri ile daha fazla yer almasının sağlanmasıdır.

Karagöz bilindiği üzere salt 'tasvir'den meydana gelen bir kültür hazinesi değildir, onu tamamlayan senaryo/oyun, nota ve literatüre de sahiptir. Aktarımda bu unsurların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Örneğin Karagöz-Hacivat oyunlarının hem sahne arkasında hem de sahnede kullandıkları kendine özgü bir dili ve 'jargon'u vardır. Karagöz bu unsurları ile günümüz toplumsal yapısına uygun olarak modernleştirilmeli, bu modernleşme kamu ve özel kurumlar tarafından desteklenmeli, tanıtılmalı, erişilir kılınmalı ve üzerinde araştırma yapılmaya uygun hale getirilmeli ve 'geleneksel' özelliği ile yeni toplumun/toplum düzeninin her kesimi tarafından bilinir olmalıdır.

Teşekkür

Çalışmanın tamamlanmasında katkıları bulunan değerli öğrencilerim Melike Özyoldaş ve Kanber Erdoğan'a yardımlarımdan dolayı teşekkür ederim.

Kaynakça

Alcántara, R. (2002). *Standards in preventive conservation: Meanings and applications*. 18.08.2014 tarihinde http://www.icrom.org/ifrcdn/pdf/ICCROM_04_StandardsPreventiveConser_en.pdf adresinden erişildi.

Arısoy, S. (1977). Karagöz ve folklor. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde (ss.21-28). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Cufaoğlu, A. (2010). Karagöz siyaset yapmaz. *Haber Türk* (13 Ağustos 2010).

- Çetin, Z. (2014). Oyunlarla Osmanlı kültürü. *Milliyet Cumartesi* (9 Ağustos 2014).
- Duyuran, D. (1959). Karagöz'de madde ve teknik. *Türk Folklor Araştırmaları*, 5(119), 1929-1930.
- Dündar, C. (2009). Karagöz-Hacivat kimde yaşıyor? *Milliyet* (5 Nisan 2009).
- Karagöz'le Karagiozis Roma'da buluştu. (2014). *Sabah* (13 Nisan 2014).
- Kathalia, Y. P. (1990). *Arşiv malzemesinin korunması ve restorasyonu*. Çev.: Nihal Somer. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Mutlu, M. (1995). Karagöz. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 12, 53-63.
- Oral, Ü. (2009). *Turkish shadow play: Karagöz*. Ankara: Ministry of Culture and Tourism.
- Puchner, W. (2009). Balkan Yarımadası'nda Osmanlı gölge tiyatrosunun yayılışı, işlevi asimilasyonu. Çev.: Ayşe Selen. *Toplumsal Tarih*, 181, 56-69.
- Tecer, A. K. (1959). Karagöz ve kuklaya ait kısa notlar. *Türk Folklor Araştırmaları*, 5(119), 1917-1920.
- Türkyılmaz, D. (2013). Karagözü yeniden hayata katmak üzerine bazı öneriler. *Gazi Türkiyat* (Bahar 2013-12), 51-58.

The Place and Importance of Seyahatnames in the Researches of Cultural Heritage

Halide Sarıoğlu, Pakize Kayadibi ve Vildan Bağcı

*Gazi Üniversitesi, Faculty of Art and Design, Textile Design Department, Ankara, Turkey,
halide@gazi.edu.tr; pkayadibi@gmail.com; vildanbacan@gmail.com*

Abstract

Seyahatnames (book of travels) recorded by seyyahs (travellers) are crucial documents in transferring the information belonging to historical period besides personal impressions. These documents are of great importance in terms of the fact that they include enlightening information about the history, geography, folklore and ethnology, religious, social and scientific status of countries at a certain period. A great many seyyahs both from the west and east traveled around many regions and observed their geographical, social and economic status of Turkey which will put a light on the current time. Among them, the life styles and productions of different societies have a significant place. Seyyahs write about architectural structures, clothing, the artistic productions and handicraft arts in detail. Therefore, seyahatnames are the sources considered within the content of cultural heritage. In this context, it was aimed to investigate and determine the road courses between the 14th and 19th centuries, seyyahs passing through Turkey, their seyahatnames, the regions visited and other issues with regard to material culture, documenting them in order to create a source and offer them to the researchers and those dealing with these issues as a guide book. In the current study, it was aimed to introduce the seyyahs and seyahatnames that were examined and investigated and many of which are foreigners. Depending on the narrations regarded as cultural heritage, the parts containing information with regard to architectural products, clothing, handicraft arts products and tools and materials used were compiled, the pages were numerated regarding seyahatnames and documented as a result of readings by focusing on "material culture".

Keywords: Seyyah (traveller), seyahatname (book of travels), cultural heritage, material culture

Introduction

Seyahatnames, most of which managed to reach the current time, have a quality of a document putting a light on the period they belong to and also they are regarded as a literary work and first works of literature with their original styles and comments. Seyyah gives his observations, the notes he takes throughout his travels, his cultural experience and perspectives. He reflects his enriched observations with his knowledge and comments in such topics as the climate, geographical features, land and flora, agriculture, husbandry, production relations, trade, administrative structure, ethnic and religious features of the public, customs and traditions, entertainments, clothing, handicraft arts and so on in the regions they travel. In particular, mathematics, geography, mythology and historical information was given in the first seyahatnames. On the other hand, information given over human being and social life becomes the source of social culture. In addition, the fact that seyyahs were from professional group such as ambassador, historian or archeologist helped to tell the events from a different point of view while increasing the reliability of and correctness of what was told. In his context, such seyahatnames as archive documents, correspondence, letters and dairies are other important sources of historians for historical researches.

In this context, it was aimed in the current study to determine the road course between the 14th and 19th centuries, seyyahs living in the borders of current Turkey and their seyahatnames, the regions travelled, the issues with regard to material culture considered within cultural heritage in these regions and to offer an opportunity to the researchers and those interested in these issues by documenting them. Depending on the narrations considered as a cultural heritage from the seyahatnames of Ibn Battuta and Evliya Çelebi in particular and of Stephan Gerlach, Philippe du Fresne-Canaye, Ogier Chiselin De Busbecq, Salomon Schweigger, Polish Simeon, Jean -Baptiste Tavernier, Jean Thévenot, Joseph de Tournefort, Federico Gravina, Guillaume-Antoine Olivier, James Ellswort De Kay, Mark Twain, Le Corbusier and Friedrich Sarre that were all examined, the parts dealing with architectural works, clothing, handicraft art products and the tools and devices used were compiled as a result of readings focusing on "material culture", were numerated, labeled in terms of seyahatnames and documented.

The Importance of Seyahatnames in the Researches of Cultural Heritage

A great many seyyahs from various countries of Europe in the period of powerful Ottoman State travelled to Ottoman State for the purpose of different reasons such as diplomatic mission, missionary activities, commercial acts, military campaigns or scientific aims, in particular they arrived in Istanbul and travelled to other cities around. Seyahatnames recorded during these travels contain the culture of the period of the seyahatnames, social and economic life, historical works, its cultural structure, people, in short, the information depending on mostly the observation with regard to Ottoman-Turkish civilization. Some drew the maps of the cities they visited, monumental structures they observed, people from different groups and professions, social and official celebrations and the streets on their own or made them drawn and supported their narrations, in that way they provided a rich accumulation in terms of visual materials.

The number and contents of the seyahatnames regarding Turkish geography are closely related to the interest of the foreign public opinion and international affairs. As an example, when it comes to Ottoman geography, it is clear that there are various numbers of seyahatnames depending on the term. It is known to us that 499 travelers visited Turkey between 14th and 16th centuries (Yerasimos, 1991, p. 10). It is pointed out that the number of seyahatnames with regard to the visits made to Ottoman geography exceeded 5000 in the 19th century (Ortaylı, 2008, p. 131). This case alone gives us an opinion upon the value of seyahatnames.

In the western based seyahatnames, it is likely to encounter with East and Turk perception in the eye of a westerner together with the details regarding Ottoman and its predecessor Turkish lands. Also, these works are significant and effective in the creation of a perception in the West for Ottoman, Turks and Islam. In addition, despite being regarded as the primary sources in the historical researches, they are also considered as partial narrations as they are based upon the observations and fiction of the seyyahs in terms of cultural perspective as a whole. In these works, some exaggerated narration became inevitable in order to show an orientalist or a political stand or to draw the attention of the readers due to such reasons as prejudice, illiteracy and hostility. French traveler Antoine Olivier criticizes the exaggerated style used saying; *"Famous Volney says that seyahatnames have rather historical content than novel and story styles. In reality, he proved that the most serious issues, most important discussions narrated by most seyyahs with clear expressions in a brave way and easy-to-understand style and on the other hand the events narrated in a fiction with rich and colorful style through exaggerated and wrong definitions would be more interested by the reader". He also expressed that he himself narrated his writings in the same style "in the current travel book of mine, I preferred to deal with something to teach to the readers instead of narrating strange events and observations that will entertain the readers. I did not want to use the brilliant colors that will instantly be make the readers happy and fascinate them but the effects will be temporary."*

Despite one sided point of view, it is likely to say the sources transferring an era and the lifestyle of that period, its actors and even the physical appearance of the cities in the best way are still seyahatnames.

In particular, when the elements with regard to material culture such as architecture, handicraft arts, clothing and tools and devices are correctly evaluated, they offer us reliable information for the materialistic dimension of the cultural heritage studies. It is sure that the source work investigated to reach the correct information is inevitably compared with other seyahatnames and documents with regard to the related era. Different seyahatnames over the same region will present an opportunity to make a comparison. At this stage, the prudent attitude of the researcher investigating the seyahatnames through scientific anxiety is of great importance.

The Introduction of the Travelers within the Content of the Study and Information about the Material Culture within Seyahatnames

The original name of the famous Moroccan traveler having the nickname of Ibn Battuta (1304 – 1368) is Abu Abdullah Mohammed b. Abdullah b. Mohammed b. İbrahim al-Levati at – Tanci. In 28 years, he traveled around Egypt, Arab Peninsula, Iraq, Iran, Anatolia, Dest-i Kıpçak (Ukraine), Byzantium (Istanbul), Central Asia, India, Maldives, China and Andalusia. In his work Ar-Rihla (Journey) in its famous name and with the full name of “Tuhfat-un-Nuzzar fi Gharaib ul-Amsar wa Ajaib-ul-Afsar”, he introduces state and social structures, believes and customs with their natural features and products. The book of Ibn Battuta, the biggest of travelers in the Middle Age, is a real treasure for those making a research into the economic, artistic and transportation etc. affairs of Islamic world in the 14th century (Ibn Battuta, 2013, p. 11-14).

Within the borders of Turkey in current time, Battuta followed a travel course starting from Mousul came to “Cizre/Şırnak (it was under the rule of a governor in the Mongol İlhanlı State at that time) Nusaybin/Mardin and to Mardin” from there he led to Baghdad, later one via Latakiya (Syria) visited “Alanya, Antalya, Eğridir, Gölhisar, Denizli, Tavas, Muğla, Milas, Konya, Karaman, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Amasya, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Birgi, Tire, İzmir, Manisa, Bergama, Balıkesir, Bursa, İznik, Sakarya, Geyve, Yenice, Göynük, Bolu, Gerede, Safranbolu, Kastamonu and Sinop” he went to Crimea and then came to Istanbul from Astrahan.

In his seyahatname, Battuta talked about the cotton woven clothes in Denizli and the quality of cotton in the region (p. 279), the carpets and rugs woven in Aksaray (p. 284), the clothes woven in Erzincan and its copper mines with the products made of copper (p. 287), the felt tents given by Birki (Birgi – Ödemiş, İzmir) Sultan Aydınoğlu Muhammed Bey as a gift (p. 289 - 291), clothes (p. 293), also the clothing given by Bergama Ruler (p. 295) and Balıkesir Sultan (p. 295) as a gift, clothing at horse harnesses by Gerede Sultan (p. 303) and he mentioned about their qualities shortly. The great mosque of Sinop (the mosque in question is Ulu Cami (the Great Mosque) known as Alâeddin Mosque) (p. 307), the plan of Istanbul (Constantinople) Hagia Sophia Church, other prayer houses in the city (p. 337 - 338) were introduced in general sense, explained that most of the Byzantium rules left their thrones to their sons at the age of sixty or seventy by constructing a monastery and wearing a coat called “mish” woven out of hair (p. 338) and talked about the head wearing of priestesses and women in the public in short (p. 339).

Stephan Gerlach (1546 – 1612) came to Istanbul as a Protestant preacher of the embassy delegate in 1573 and visited Bandırma and Bursa. The notes he took were printed in Frankfurt in 1674 by his grandson Samuel Gerlach. It is a very important source for Ottoman Turkish world in 16th Century (Gerlach, 2007, p. 17). Carefully observing the lifestyle of both Muslims and non-Muslims in Istanbul, Gerlach particularly wrote about the Sultan, dynasty, palace and important pashas as valuable information.

In his diary, Gerlach mentioned shortly about the materials used in the Hagia Sophia Mosque (p. 78 - 79), Hünkâr Palace (p. 81) (Palace of the Sultan), the clothes of ship crew, horseman and infantry warriors (p. 103 -105), the cloth of Sultan Murad (p. 165), the clothing of Turkish women (p. 463) were

mentioned shortly; he introduced the tomb of Sultan Selim (p. 169) and Sultan Murad in Bursa (p. 447), hot water spa near the mosque of Murad I in general terms and he talked about hamam peştemal (hand woven bath towel) (p. 448), the clothes of Turkish and Greek women and their household goods in short terms (p. 451 - 452).

Philippe du Fresne – Canaye (1551 - 1610) was Italian originated traveler and belonged to a Parisian tradesman know as one the people developing fabric production in France. He was introduced to François de Noailles, Istanbul ambassador of France, in Venice where he went for his education and he came to Istanbul with his delegates (Üçel – Aybet, 2010, p. 51).

The seyahatname mentioned about Turkish caravansarays (p. 37), Sultan Mehmed and Bayezid Mosque (p. 71 - 72) its architectural structure and how it was used, the palace of Hanım Sultan (the daughter of the Sultan) and Divan chamber (p. 50), the architectural structure of the palace of Mehmed Pasha near Üsküdar, its ornamentation and inner structure (p. 64) in general sense and wrote in detail about external and internal decoration of big and small bedestens (bazaars) in Istanbul, how they were used (p. 66-68), and the position and architecture of Süleymaniye Mosque (p. 70-71). In the book, short information was given about the clothing style (p. 58-59) of women living in Istanbul (Fresne – Canaye, 2009).

Ogier Chiselin De Busbecq (1522 – 1592): He was in Istanbul between the years 1554 – 1562 as the ambassador of Ferdinand, German Emperor, in the period when Austria and Ottoman State relations were on the edge. The travels of Busbecq stretched from Budin to Amasya in the borders of Ottoman State. Seyahatname is made up of four letters written by Nicholas Michault. The first printing was made in Latin in 1633. The English translation made in 1968 has a title of “Turkish Letters of Ogier Ghiselin de Busbecq”. Busbecq went to Edirne, Çorlu and Silivri and to Istanbul and he passed to Anatolia and traveled to İzmit, İznik, Yenişehir, Pazarcık and Bozüyük, then he made his road to Ankara. From there, he reached Kızılırmak and Çorum, finally to Amasya (Üçel – Aybet, 2010, p. 44 – 46).

Busbecq mentioned in his seyahatname about the architecture of caravansarays and Turkish hans (road houses), their interior design and usage (18, 19), about architectural structure of Hagia Sophia (p. 30), the importance and trade of Ankara goats from which angora wool is obtained in the lowlands they reached after Bozüyük (p.37), about the decorations in the throne of the Sultan in Amasya, and about the people having sarık (turban) on their heds (p. 43 – 45). The decorations of Turkish horse harnessing, the colors used in the embroidery, the way of usage, the clothing of cavalry and janissaries, the materials they used and the purpose in using them (p. 99, 101) were also told in detail (Busbecq, 2004).

Salomon Schweigger (1551 -1622) was a Protestant preacher in the delegate of Joachim Freiherr von Sintzendorff (1534 – 1594) who was sent to Istanbul by Holy Roman German Empire as an ambassador in the years 1577 – 1581 (p. 14). In his book, Schweigger told his travel starting from Vienna to Budapest, Belgrade, Sofia, Filipe and Edirne ant to Istanbul. He also narrated his observations and knowledge in four years in period of Sultan Murad III when he lived there through enriching them with his small drawings (Schweigger, 2004).

In his seyahatname, he mentioned about the architecture of Edirne Selimiye Mosque (p. 51-52), the architecture of the caravansaries where Istanbul ambassadors were hosted (the foundation of Atik Ali Pasha Mosque), interior design and how it was used (p. 57-59), the interior design of the Sultan’s chamber and its decorations (p. 64), the plates and dishes used for meals, their production (p. 66 -164), the position of the palace, its plan and architecture (p. 71), the position of Istanbul, its plan (p. 116 -117), architectural structure of the buildings in the city (p. 120 - 121) the architectural structure of the mosques of Sultan Suleiman, Sultan Bayezid, Sultan Mehmed the Great and Genç Sultan Mehmed (p. 122), the exterior structure of the tombs and cists around these mosques, their interior decorations and usage, the

architecture of the imarats (public soup houses) (p. 123-124) and baths (p. 128), their interior decorations and usage in detail. The architecture of Orthodoxy and Armenian Patriarchate (p. 135 -137), architectural structure of At Meydanı (Horse Square), its usage and the columns and historical works there (p. 138-140), the plan of water cisterns in Istanbul with aqueducts there, structural and usage characteristics (p. 144) in detail. He praised Bedesten (Bezesten/Besasten) and the products sold there saying that it was possible to buy leather products, horse saddles and harnessing, boots and shoes made of "Korduban" leather (a kind of goat leather referring to the city of Cordoba) in various colors in strong and elegant looking in a thousand gulden. He said that Turks were very good at leather work and their skills were superior to all other countries. (p. 146). The information given about the clothing of servants (p. 166), Turkish women and men (p. 201 - 204) were in detail. These narrations were enriched with drawings (Figure 1).

Figure 1. Turkish Woman Clothes (Schweigger 2004, p. 202 – 203)

Polish Simeon (1584 - ?): Armenian origin traveler started his travel in 1608 in order to go to Jerusalem and came to Istanbul in the same year, however he went back to Rome before going to Jerusalem. He came to İzmir in 1612, traveled to Muş and came back to Istanbul in 1614. He earned the money to make pilgrimage by working in Istanbul and arrived in Egypt in 1615 and to Jerusalem, his real destination, at last. He came back to Anatolia via Syria in 1616 and came to Istanbul in 1618, then returned to Poland. He wrote his seyahatname in Armenian language in 1619 (Simeon, 2007).

Detailed information was given about the architecture of Hagia Sophia (p. 16 - 18). Arslanhane, Atmeydanı, Hünkâr Palace, Saray Squares, Cebehane, Divanhane, New Bedesten, Old Bedesten, Servant Bazaar, Sulu Manastır, Avrat Pazarı, Tavuk Hanı, Yedikule, Balat and Galata were all described with their architectural features under the headings of "city population and institutions", "charity institutions", "bridges", "selamlık ceremony"; lifestyles, the products bought (p. 18 - 26) were mentioned in general sense, the exiting of the Sultan from his Friday prayer (26) in the part of Selamlık Ceremony was given in detail. The structure of Mudanya hot springs (p. 30), İznik (Nikia) tiles, the production of cups and jugs (p. 33) were narrated. It was also mentioned in the seyahatname about large masjids, caravansaries, chambers, baths, guest houses and hospitals on the roads between Istanbul and Edirne (p. 37). He narrated that people dealt with dye and kaftan production in the city of Bolu (p. 106), muhayyer (a kind of cloth) export in the town of Tosya (p. 106), nice and bright rugs were produced in Gümüş village in the town of Merzifon, there were goldsmiths and dyers in Amasya, there were a lot of handicraft artists in the city of Tokat (p. 107). He also talked about the handicraft artists with the description of Diyarbakır (Amid) Hasan Pasha Han (p. 120), tailoring and kaftan making in Kayseri (p. 188), sof, çamlit or Czamlit (a cloth made of goat hair), raincoat and other clothes in the city of Ankara (p. 191).

Jean Baptiste Tavernier (1605 – 1689) was a French tradesman from Paris. Tavernier made a travel to the Middle East between the years 1631 and 1663 and during these travels visited Adapazarı, Afyonkarahisar, Ankara, Antakya, Bitlis, Bolu, Bolvadin, Cizre, Diyarbakır, Edirne, Efes, Erzurum, Gebze, Gerede, Gümüşhane, İskenderun, İzmir, İznik, Kağızman, Kars, Kuşadası, Mardin, Sivas, Sinop, Trabzon, Tarsus, Tatvan, Tokat, Turhal, Urfa and Van in every corner of Anatolia. He wrote his observations in his work called “Le Six Voyages de J. B. Tavernier” with his comments in 1676 (Tavernier, 2010).

Despite not in detail, he talked about the cemeteries and epitaphs in Istanbul (p. 47), general appearance of the cities of Tokat (p. 52), Erzurum (p. 59 - 60), their architecture, Moroccan leather production in Tokat (p. 59 - 60) in short, the number of the prayer houses in İzmir (p. 115), trade volume of İzmir, the commodity brought from Ankara and İran (p. 117 - 118) and the ones brought from İzmir (p. 118). The mosque converted from a church in Ephesus (p. 118-119), Diana Temple (p. 119) and the gate of the city (p. 120) were depicted, the castle made of face stones in Afyonkarahisar (p. 126), a pool, a church and city walls in Urfa, Moroccan leather production in Urfa (p. 198-199), the city walls of Diyarbakır, its gates and Moroccan leather production in the city (p. 287) and the monasteries on the islands located in the southern part Lake Van (p. 293) were mentioned.

Evliya Çelebi (1611 – 1684) was born in Istanbul. He was a great Turkish traveler devoted his life to travel around the geography of the Empire and to make what he saw eternal his magnificent work. In his ten-volume work, his intentional exaggerations with his humorous language are quite striking. He benefitted from the fact that his father and relatives had important duties and tasks for official works. Starting from the city he was born, he visited a great many cities and towns such as Bursa, Trabzon, Erzurum, Konya, Edirne, Çanakkale, İzmir and wrote his work. Not only his observations and talks to the people, archive investigation also made a contribution to his studies. He presented a detailed picture describing the culture and lifestyle in the period of Murad IV and Mehmed IV in 50 years where he made his travels in a big geography comprising the lands of current Turkey. He passed away in Egypt where he visited after his hajj (pilgrimage) to Mecca (Müçteba, 1995, p. 529 – 532). In the study, the Yapı Kredi Publishing edition (2013) of the Seyahatname by Evliya Çelebi as two volumes that were translated into current Turkish basing upon its original edition and reprinted.

Istanbul comprises the first volume (Volume 1/Book 1) of the 10 volume seyahatname. It is an introduction where Ottoman history was briefed. As it was his own hometown, he gave some parts from his own life. A detailed inventory of structures and institutions such as mosques, tombs, baths, educational institutions, hans, soup houses, fountains, palaces and kiosks in the era of Mehmed IV was given. The detailed architectural information he gave starting from Hagia Sophia (p. 52) and other big mosques in Istanbul is quite striking. In the part where he told governmental procedures, the descriptions (p. 102) about the clothing of the members of the board what is known as the board of ministers are of importance. The tradition that Sultan made the people working for the official works wear a hilat (sable-fur kaftan) as a gift (p. 128) is also another detailed information given by Evliya Çelebi. He told about some clothing made of weasel fur (p. 130) and hand writings ornamented with jewelry that were granted as a gift by Murad IV, to whom he was a person and talked face to face (p. 133). Most of important of all is that the last 120 pages of this volume which is comprised of 400 pages or so was reserved for the craftsmen (p. 303 – 425). In this part, the description of the handicraft arts of the people, their clothing and even the tools and materials they used are quite detailed. He mentioned about the history of “Furmakers” in the parades where the craftsmen exhibited their skills to the people altogether as “*These people walk on the parade with their shops on wheeled carts decorated with the furs of sable, lynx, marten, weasel, squirrel, head of the sable, legs of the sable, kakun, geese neck, swan neck, goldfinch neck, fox neck, dear, çilkavası, white Moscow fox, zakan, kebut, aborted lamb*” (p. 379). Apart from fur maker craftsmen, other craftsmen mentioned in the seyahatname were, manuscript writers (p. 309), carpenters, rope makers, sail

makers, map makers (p. 321), sword makers (p. 357), gun makers (p. 359), ironsmiths (p. 364), coppersmiths (p. 365), jewelers (p. 366), bow makers (p. 372), tailors with the sub-branches of rollers, closers, wool fluffers, woman nightcap makers, turban makers, kellepuş (head covering makers), quilt makers, shirt makers, gauze cloth makers, knitters (p. 376), tent makers (p. 378), harnessers (p. 381), shoe makers (p. 382), embroidery makers (p. 389), woodworkers (p. 395).

The cities and towns of Bursa, Sinop, Trabzon, Gebze, Amasya, Niksar, Sivas, Erzurum, Kars, Bayburt, Kemah, Ankara, Ladik and Merzifon that were told in the 2nd book are the locations in the borders of modern Turkey. Evliya Çelebi told about the castle of Bursa, a city which he defined as the land of silk, the structures in the castle (p. 6), lower castle (p. 6 - 7), described the mosques and particularly mentioned about Ulu Cami or Cami-i Kebir (Great Mosque), its architectural features in detail saying *"In short, there is on other spiritual mosque like this in the city. It is the Hagia Sophia of Bursa"* (p. 7 - 10). He narrated the bedestens or bazaars (p. 15 - 16) praising as *"There is no place like this even in Istanbul"*, wrote about İgrandı Bridge (p. 17) and the architectural structure of Emir Sultan's Tomb (p. 35). He also talked about the textile products produced in the city (p. 22). Setting off to reach Trabzon, Evliya Çelebi narrated about the clothing of the people in the city of Sinop on his way, describing the castle of the city (p. 50). He praised the mimbar of the Sinop Mosque (p. 51). The information he gave about Trabzon Castle is very detailed (p. 58 - 59). He talked in short about Selatin mosques and other mosques (p. 59 - 60) and the clothes of the people differing in terms of their professions (p. 62). On the course of Erzurum, He narrated about the Mosque of Koca Mustafa Pasha (p. 110 - 112) in Gebze, Amasya Castle and the Mosque of Sultan Bayezid-i Veli (p. 120 - 121), Niksar (p. 125), Koyulhisar (Koyulhisar/Sivas) castles (p. 128), Erzurum Castle and mosques (p. 133 - 134), Ulu Cami (Great Mosque), Lala Mustafa Pasha Mosques in detail. He informed about Bedesten Bazaar and the way of clothing of the people (p. 136). In addition, he mentioned about the castles of Hasan Kale (p. 142), Hınıs (p. 143), Kars (p. 214), Bayburt (p. 222), Tortum (p. 225), Kemah (p. 250), Şebinkarahisar (p. 256) and Ankara (p. 288) and he talked about the production of mohair wool in Ankara in detail (p. 291 - 4/94). He talked about the clothes of the people in Ladik (Amasya) and their handicraft art products (p. 261 - 313), dye shops and handicraft art products of Merzifon.

The cities and towns of Konya, Karaman, Antalya, Urfa, Adıyaman, Kayseri, Maraş, Sivas, Arapkir, Harput, Palu, Zile, İskilip, Mudurnu, Büyükçekmece, Silivri and Edirne that were told in the 3rd book are the locations in the borders of modern Turkey. The first location told in detail within the content of material culture is İznik. He defined its castle and narrated about the mosque, masjid, Sultan's bazaar, the clothes of the people and tile productions (p. 4). He described the Castle of Konya (p. 14), mentioned about the clothes of the people, adding information about jewelers, cap makers, tailors and tanners putting an emphasis on its peculiar leather work *"Every day a flower blossom in Meram district of this city. Silu (a root dye in red or blue) and blue are the symbols. Together with it, the leather tanned are turned into azure blue, peach rose, yellow, orange and red products, making them famous in Arab and Persian lands"* (p. 18). His narrations about Mevlana Tomb is striking (p. 20 -21).

He described Koca Mehmet Pasha Mosque (p. 35) in Karaman, the castles of Payas (p. 37 - 38), Antalya (p. 43 - 44) and Urfa (p. 115 - 116) in detail, mentioned about the Sultan bazaar of Urfa (p. 118), people's clothes and cotton weavings praising them by saying *"A fine cloth is produced from cotton yarn, it is cleaner and whiter than Mosul cloth"* (p. 119), he mentioned about Adıyaman Hınısı Mansur Castle (p. 228) and Kayseri Castle (p. 135) in detail and gave short but important information about the clothing of people and leather work in there (p. 139). Pointing to the yellow leather production from goat leather, the traveler said *"...it is a saying people that Kayseri Moroccan leather gives rustling sound. There is no other example of its shoes and yellow based boots in the world. They are given as gifts to viziers"* (p. 141). He described the castle of Sivas (p. 155 - 156) and Kızıl Medrese (p. 157) and informed about the clothing of its people and their handicraft arts (p. 158). Similarly, he mentioned about the castles of Divriği (p. 168 - 169) and Arapkir (p. 172), Harput Sultan Bazaar and talked about leather work (p. 174) there. He described the

castles of Palu (p. 176 - 177), Zile (p. 189), İskilip (p. 190), Mudurnu (p. 196 - 197). And mentioned about the production of needle and "pine water jugs" "...there are a lot of needle shops. Thousands of loads of needle products are sent to Anatolia and other lands from this place. As almost all of the people, both the young and the old, are needle makers, historians have called this city as "Dar-ı Süzen" (land of needle). According to needle workers, there are about 1.100 needle counters and milling boards at in the shops and at homes. In fact all of the women there are the needle workers in the art of prophet Davood. They have a special needle called "girl needle". It is an imaginary embroidery needle and everybody admires at it. However, they produce such a small needle so quickly that you can watch the sky at a length of 500 years through that needle. It has no problem and so cheap. They vary in price and sometimes 20 needles are one akçe or 10 needles are one akçe depending on the quality and ... there are two handled pine wood carved jugs ... if you drink a drop of water from that jug, it means that you drink adam's ale. They send it to India as a gift ... they produce so nice jugs with different arts and they are so famous. They call these jugs as "boduç" or "senek" in these lands. They are also send to Rumelia as a gift" (p. 197). He also informed about Büyükçekmece Bridge (p. 218), Silivri Castle (p. 219), Çorlu İmaret Mosque (p. 221), Edirne Castle (p. 312 - 313), Mosques of Sultans (p. 316 - 326), palaces (p. 333 - 335), bazaars (p. 335 - 338), bridges (p. 339), handicraft arts (p. 343) and health centres (p. 343 -344).

The places narrated in the 4th book, Malatya, Diyarbakır, Mardin, Batman, Bitlis, Van are the location within the borders of Turkey. The information given about Malatya Castle (p. 5 - 6) is detailed. The information given about the clothing of the people (p. 8), cotton yarns and cotton weavings is striking (p. 9 -10). Diyarbakır Castle (p. 4 - 5) Cami-i Kebir (Great Mosque) was given in detail together with mosques Bezzazistan bazaar and other bazaars (p. 27), man and woman clothing (p. 29), talked about the abundance of blacksmith tradesmen in the city (p. 38). Also the castles of Mardin (p. 46), Silvan (Meyafakirin)/Diyarbakır (p. 60), Batman bridge (p. 63 - 64), Hazzo (Kozluk/Batman) (p. 65), Bitlis (p. 70 - 71) castles and their structure was mentioned and the clothing style of the people living in Bitlis (p. 75 - 76), Bağ Hamam (Bath of Vineyard) (p. 86 - 87), artistic products (p. 94 -95) were narrated. He praised Ahlat Castle (p. 107), Emirkay Mosque and cemeteries (p. 110). The definition of the castles of Adilcevaz (p. 113 -114), Erciş (p. 119 - 120), Bargiri (Muradiye) (p. 121), the costumes of Van Castle military brigade were all described in an interesting way (p. 123 -125). The information with regard to Van Castle (p. 133 - 137) and its structures, mosques (p. 144 - 145), palaces (p. 146), man and woman clothing (p. 148), skillful tailors and harnessers (p. 149) are of importance.

Tokat and Gelibolu (Gallipoli), travel courses of the 5th book, are in the content of the issue. Tokat Castle (p. 41 -42), its mosques (p. 43), its bazaar (p. 47), artistic products (p. 50), Gelibolu Castle (p. 194 - 195), man and woman clothing (p. 197), bow and art production (p. 137), a hunt equipment produced in Malkara and a stick having with a knob head called "mecik" were narrated (p. 204).

Only Tekirdağ and the areas around it mentioned in the 8th book are within the borders of current Turkey. The houses of famous people in the city of Tekirdağ, the palaces, mosques, educational institutions, fountains, bridges, hans, shops, churches, soup houses and their structural features were narrated (p. 8/406 - 408). Evliya Çelebi said with regard to Tekirdağ that "in general, the works of the people in the city are admired. They have harnessing works, prayer rug production and they produce felt products used as kelims and they have fine rugs" (p. 408). He gave detailed information about the daily clothes of women and men (p. 409). In addition, Ereğli in the Black Sea Reagion was shortly mentioned in this part, particularly its castle was given in detail (p. 410).

The topic in the 9th book is the course Evliya Çelebi followed while making his hajj journey. He completed his hajj visit passing through Bursa, İnegöl, Tavşanlı, Kütahya, Afyon, Uşak, Manisa, İzmir, Çeşme, Aydın, Nazilli, Muğla, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Elmalı, Antalya, Manavgat, Karaman, Alanya, Anamur, Silifke, Tarsus, Adana, Maraş, Antep and Kilis, and from there to Syria and Palestine, respectively. As such places as Bursa was mentioned in the earlier books, he talked about them very

briefly. The first location given in detail is İnegöl. He informed about the mosques and institutional structures in the towns of Tavşanlı (p. 9) and İnegöl (p. 6). The information about materialistic culture about the city of Kütahya is quite detailed. The narrations about its castle (p. 9), mosques (p. 12) and ceramics production (p. 14) are striking. Evliya Çelebi told the clothes of the women in the city saying *“Their clothes are ferace and kontuş (a black cloth) from head to foot. Most of the women wear a cap decorated with gold and silver and they roll çuka and white car (a kind of shawl) on their shoulders. They wear velvet çakşır (a kind of baggy trousers) and yellow boots. They are quite good tempered.”* (p. 15).

The information about other big cities on his way is given in a similar format. The narrations about Afyon (p. 17), Manisa (p. 41), İzmir (p. 53), Aydın (p. 89), Alanya (p. 171), Adana (p. 191), Maraş (p. 197), Antep (p. 201) and the details given come to the fore.

Jean Thévenot (1633 - 1667): Thévenot, who was born in Paris, was interested in the East with the effect of his uncle and started to learn some eastern languages. He extended what he learned about eastern cultures and languages with the contribution of well-known orientalist Barthelemy d’Herbelot (1625-1695). He stayed in the capital city of Ottoman State, Istanbul, where he arrived via Çanakkale and Gelibolu, for nine months and he went to İzmir through Bursa and then to Chios and other Greek islands. The first part of the three-part seyahatname where he mentioned about Turkey, *“Voyage du Levant”* was printed in 1665. He narrated his observations with his own comments (Thévenot, 1978, p. 29 – 30).

In the seyahatname with regard to current issue; he depicted the plan of Istanbul, its size (p. 56 -57), the mosque of Hagia Sophia (p. 59 – 60), Süleymaniye Mosque (p. 61), the position of Sultan Ahmet Mosque (p. 62), of the obelisks in At Meydanı (Horse Square) (p. 63), the palace of the Sultan (p. 64), interior decoration of Turkish houses (p. 71), hans (p. 71 - 72), bazaars (p. 73), tombs, cemeteries and epitaphs (p. 142) in their general points. The clothing of Turks (p. 82, 83, 137, 138), Turkish baths, their usage (p. 85, 86) were introduced in detail (Thévenot, 1978).

Joseph de Tournefort (1656 – 1708): Joseph Pitton De Tournefort, a French botanist, visited Istanbul, Tokat, Trabzon, Ağrı, Amasya, Ankara, Erzurum, Bursa and İzmir and also hundreds of Ottoman towns in early 18th century and narrated his observations and comments in his 2nd book.

In his work, Tournefort described the fortresses of Istanbul and the architectural structure of Hagia Sophia Mosque (p. 12 – 13) and the tombs of Ottoman Sultan’s sons (p. 21 - 23) in detail. He told the mosques of sultans which he regarded as the copies of Hagia Sophia in Istanbul and the description of these mosques comparatively (p. 22 – 24) and in detail.

The descriptions with regard to the exterior and interior structures of the palace (p. 30 - 35), the harnessing and clothes on the horses used by Vezir-i Azam (Head Vizier) in the ceremonies are in detail (p. 46). He informed about the clothing of Turkish people (p. 73 – 75) and Mevlevis (p. 85) in detail but the architecture of Sinop Turkish cemeteries (p. 115) in general terms. He mentioned about the weasel fur trade in Erzurum and *“mazi”* (gallnut) brought from the southern part of Erzurum and used in dye making (p. 130).

He informed about silk, copper materials, yellow Moroccan leather production and its trade (p. 222 – 223) in Tokat, made a general description of Ankara houses and its castle (p. 228 – 229), mentioned about mohair fabric production and its trade (p. 230), talked about silk production in Bursa (p. 234) and the architectural structure of Mudanya hot springs on the road (p. 237 - 238).

Federico Gravina (1756 – 1806): He was a Spanish sailor and the commander of Spanish Royal Navy. In his voyage he made to Istanbul in 1788, he crossed the strait from Asian part to Çanakkale Castle and from there he arrived in the Istanbul port (Gravina, 2008, p. 23 – 27).

The book contains information about the Palace (p. 46 – 56, 71 - 75), Hagia Sophia (p. 60 -61), Sultan Ahmet Mosque (p. 60) At Meydanı Mosque (p. 6461 Sultan Mehmed IV Mosque (Yeni Cami) (p. 63) and other mosques (p. 64), hans (p. 67, 70), ceremony and war clothes of janissaries (p. 100) and women clothing. The narration was supported by drawings.

Guillaume – Antoine Olivier (1756 – 1814): A French doctor and entomologist, Olivier was sent to İstanbul as the head of a delegate by French Government for various reasons after French Revolution. In Istanbul, where he came in 1792, he stayed around the straits and Marmara Region for a long time and then he went to Egypt via Aegean islands in 1795 and came back to Istanbul over Syria and Cyprus. Later on he went to Iran on the route of Diyarbakır and Baghdad. In early 1798, he returned to Istanbul by visiting the cities of Afyon, Kütahya, İznik and İzmit (Olivier, 2007, (p. 9). It is known that the work containing the observations and investigations of a European person into Ottoman State in detail was written under the effect of an academician and with a scientific concern.

The traveler narrated about the Armenian, European and Muslim cemeteries and their epitaphs in Üsküdar (p. 51 - 55), interior design and usage of the houses around Yeşilköy (p. 66 – 67), the view of houses from Bosphorus, the difference between Turkish and foreign houses (p. 70), fur and such kind of clothes worn in Istanbul to be protected from cold weather in Istanbul (p. 137 – 139), obtaining lamb, camel, goat wools, cotton and silk fibers in Turkey and leather production, their features and trade (p. 195 - 208) (Olivier, 2007).

James Ellswort De Kay (1792 – 1851): He had a medical education but he was a naturalist turning to the studies of nature history. He joined in the Istanbul expedition with Henry Eckford, his father in law, in the years 1831 – 1832 in order to make researches into Asian cholera as the doctor of the ship. The traveler followed the course of Istanbul passing to Ionian (Aegean) Sea from in the Mediterranean Sea to Aegean islands and the strait of Çanakkale. He published his memories in New York in 1833 with a title of “Sketches of Turkey 1831 – 1832). In the book translated into Turkish as “Views from Turkey in the years 1831 – 1832”, the author made some comments on the geography, climate, natural formation, flora and fauna of the region he passed through and talked about the social, cultural, political and economic structures of the region.

In the seyahatname, aqueducts providing water to the districts of Pera and Galata (p. 81) and small dams (p. 85 - 90), architectural structure and usage of the Mosque of Eyup in Istanbul (p. 167), the plan of Süleymaniye Mosque, Hagia Sophia, Topkapı Palace and their architecture (p. 257 – 262) were given in detail. Yoghurt making (p. 96), the uniforms of the Turkish soldier which was changed in the period of Sultan Mahmud II (p. 169) and Turkish woman clothes (p. 199, 203), silk production in Üsküdar, its quality and silk weaving (p. 286) was narrated in a detailed way. He told about special production house where raw cotton was dyed (p. 286 - 287). Architectural structure of houses in Bozcaada (Tenedos), interior decoration (p. 35 - 37), Covered Bazaar in Istanbul (p. 62 - 63), Turkish cuisine (p. 63 - 64), harnessing seen during the visit to Belgrade Forest in Istanbul (p. 80), Turkish epitaphs in Dolmabahçe Palace (p. 123 - 124), architectural structure of the hans in Istanbul (p. 159 - 160), Bedesten, the relieves on the obelisks in Horse Square (Hipodrom) (p. 161), architectural structures and usage Yerebatan Palace (p. 205 - 207), architectural structure and usage of Turkish baths (p. 326 - 334) were all introduced in general.

Mark Twain (1835 – 1910): American journalist and humorist. He departed from Naples by ship and arrived in Istanbul via Athens. It was found that the narrations about the travel belonged to the years 1861 – 1865.

Twain mentioned in his seyahatname which was written in a critical language about Hagia Sophia Mosque (p. 35) in Istanbul, Birbirdirek cistern (p. 38) and the tomb of Sultan Mahmud (p. 39), talked about the plan of the Covered Bazaar and the products sold in the shops (p. 39).

Le Corbusier (1887 – 1965): The destinations of the traveler, a Swedish architect, (his official name was Charles-Edward Jeanneret – Gris) in Turkey which he started from Berlin in 1911 were Edirne, Rodosto (Tekirdağ) Constantinople (Istanbul) and Bursa. It is believed that this travel had a great effect on the formation of Corbusier's architecture perception. The traveler wrote his observations as an architecture, urbanologist, painter and author and supported the views of the cities with architectural drawings (Corbusier, 2009, p. vii).

The traveler informed about boy cloths in Edirne (p. 57), depicted Suleymaniye Mosque (p. 77), mentioned about the general view of tombs and cemeteries (p. 81) and about handicraft arts sold in the bazaars and shops (p. 102).

Friedrich Sarre (1865 – 1945): German art historian and archeologist was known with his studies into the art of Seljuk and Islam in Iran, Iraq and Anatolia. He mentioned his observations and investigations which he started in Anatolia in Izmir in 1895, following the course of Alaşehir, Manisa, Buldan Denizli Dinar, Akşehir, Kadınhanı, Konya, Aksaray, Konya, Doğanhisar, Beyşehir, Eğirdir, Isparta, Keçiborlu, Dinar in his work called "Minor Asia Travel" (1998 first edition) in a detailed way. It is an important source in terms of the fact that it contains information with regard to economic, cultural and social structure of the cities in Anatolia in 19th century. Giving details about material culture such as historical places, houses, local clothes of the people and handicraft arts in the regions he traveled, Sarre mentioned about the features of Seljuk art, such structures as palaces, mosques, madrasahs, hans and other features like plans, decorations, architectural technique and materials, tiles and mosaic technique in detail. Ak Han /Denizli (p. 13-14), Sultan Han near the city of Aksaray, which was one of the biggest Seljuk structures (p. 92 - 84), Karatay Madrasah/Konya (p. 71 - 74) and many other structures were narrated and the narrations were supported with detailed drawings and visual materials like photographs (Figure 2). In addition, woven products and weavigns in Buldan (p. 9), the clothes of people in Konya (p. 36), nomadic tent he saw near Doğanhisar (p. 143), house decorations in Eğirdir (p. 198 - 200) and carpet production (200 – 201) were all mention in detail.

Figure 2. Akşehir, Stone Madrasah, İlgin han (Sarre 1998, p. II, XIV)

In the last part of the book, an article was given. This article was prepared by Max Heiden who was the manager of fabric collection in Royal Handicraft Arts Museum in Berlin and talking about such embroidered products as cloths, hand towels, curtains which collected by Friedrich Sarre in the places he visited (p. 229 -237). Depicting the material, technical, motive, design and composition features of the embroidery, Max Heiden admired these products with the words "...eastern woman is drawing with needles" and pointed out that "as easterners know the value of their treasures and carry on working in the old style, the oldest sources that will never vanish away will make us come face to face with newest puzzles in particular about their technical skills."

Conclusion

As seen in the documents obtained from the seyahatnames investigated, there are some important information with regard to architectural structures of material culture such as castles, mosques, madrasahs, hans, bazaars and bath, together with clothing of the people and some other craftsmen and

their artistic productions. In particular, the information given about architectural structures are very detailed. The observations given by the seyyahs or travelers having different experiences from different cultures in different time zones concerning the same place and phenomena provide those interested in the issue and researchers in these topics with guiding and significant information and also an opportunity to compare the data. However, while seyahatnames are examined as sources, it is necessary to analyze the efforts of travelers in transferring their beliefs and enriching their narrations. These works should be investigated with a critical point of view while comparing with other works and exaggerated expression and wrong narrations should be cleaned out.

References

- Burnaby, F. (2007). *At sırtında Anadolu*. M. Gaspıralı (Trans.). İstanbul: Merkez.
- Busbecq, O. C. (2004). *Türkiye'yi böyle gördüm*. Ankara: Elips.
- Canaye, P. F. (2009). *Fresne-Canaye Seyahatnamesi 1573 T*. Tunçdoğan (Trans.). İstanbul: Kitap.
- Corbusier, L. (2009). *Şark seyahati İstanbul 1911*. A. Tümertekin (Trans.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Gerlach, S. (2007). *Türkiye günlüğü. 1573-1576*. C: 1 (Ed.), Kemal Beydilli. T. Noyan. (Trans.). İstanbul: Book.136.
- Gravina, F. (2008). *İstanbul'un anlatımı* Y. E. Canpolar (Trans.). İstanbul: YKY.
- Ellswort De Kay, J. (2009). *1831-1832 Türkiye'sinden görünümeler*, S. A. Hazar (Trans.). Ankara: METU.
- Evlia Çelebi. (2013). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. 7-10 Books. (Prep: S. A. Kahraman, Y. Dağlı), (Ed.), Sabri Koz. İstanbul: Yapı Kredi. 3777.
- İbn Batûta (Ebu Abdullah Muhammed). (2013). *İbn Battuda Seyahatnamesi* (2nd Ed.). A.S. Aykut. (Trans.). İstanbul: Yapı Kredi.
- İlgürel, M. (1995). *Evlia Çelebi*. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı 11, 529-533.
- Oliver, A. (2007). *18.yüzyılda Türkiye ve İstanbul*. (Prep: Aloda Kaplan). İstanbul: Kesit. Issue No:18 Seyahatname serial:5.
- Ortaylı, İ. (2008). *Tarihimiz ve biz*. İstanbul: Timaş.
- Sarre, F. (1998). *Küçükasya Seyahati 1895 yazı*. D. Çolakoğlu (Trans.). İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.
- Schweigger, S. (2004). *Sultanlar kentine yolculuk 1578-1581*. T. Noyan (Trans.). İstanbul: Kitap.
- Simeon Polonyalı (2007). *Polonyalı bir seyyahın gözünden 16. asır Türkiyesi*. H. D. Andreasyan. (Trans.). İstanbul: Kesit. 22. Seyahatname Serial:5.
- Tavernier, J. B. (2010). *Tavernier Seyahatnamesi Stefanos Yerasimos'un anısına*. T. Tunçdoğan. (Trans.). İstanbul: Kitap.118.
- Tavernier, J. B. (1980). *XVII. asır ortalarında Türkiye üzerinden İran'a seyahat*. E. Gültekin (Trans.). İstanbul: Kervan.
- Thevenot, J. (1978). *1655 -1656'da Türkiye*. N. Yıldız (Trans.). İstanbul: Kervan.
- Tournefort, J. (2013). *Tournefort Seyahatnamesi*. T. Tunçdoğan. (Trans.), (Ed.), S. Yerasimos. İstanbul: Kitap.
- Twain, M. (2007). *Türkiye Seyahati*. D. A. Altan. (Trans.). İstanbul: Yirmi dört.
- Üçel-Aybet, G. (2010). *Avrupalı seyyahların gözünden Osmanlı dünyası ve insanları (1530 – 1699)* (4. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Yerasimos, S. (1991). *Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman (XIVe – XVIe siècles)*. Ankara: TTK.
- Wratislaw, B. W. (1981). *Anılar "16.yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan Çizgiler"*. M. S. Dilmen (Trans.). Karacan.

Kültürel Mirasın Aktarımında Bilgi Arkeoloğu Olmak

Ayşe Kasap

*İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye,
aysesen2005@gmail.com*

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim kütüphanecilik ve Belge bilim alanını da daha güçlü ve işlevsel kılmaktadır. Bu hızlı gelişmeler ve değişimler; meslek elemanlarının da nitelikli, belli bir misyon ve bir vizyona sahip, artık bilginin içeriğine girebilen ve ortaya yeni belge bilgi çıkararak katma değer yaratan ya da yaratılmasına yol gösteren birer bilgi arkeoloğu olarak katkı sağlamamızı gerektirmektedir.

Kütüphanecilerin “bilgi çağı”, “bilgi toplumu” söylemlerinin ötesinde “bilgi”nin “belge”nin toplumun aydınlanması için bilinçli bir biçimde sunulduğu, akademik çevrede disiplinler arası etkileşimin sağlandığı, yeni araştırma sahalarına ufuk açması gibi görevleri kapsamalıdır. Sadece katalog, sınıflama, ödünç hizmetleri ve geline son teknolojik gelişmelerle var olan değerli koleksiyonların dijital aktarılacak korunması ve kullanıcıya sunulmasının ötesinde olmalıdır. Bu değerli koleksiyonun raflarda ya da dijital dünyada araştırmacının gelmesini bekleyerek değil, bizzat sahaya inerek bu koleksiyonların görseelliğini, sahip olduğu değeri ve erişebilirliğini etkin kılarak, o konuyla ilgili disiplinleri ve araştırmacıları onlarla buluşturmak ve yeni araştırma, tez konuları çıkarmak; bilimsel ve kültürel gelişmelere katkı sunmak olmalıdır.

Nitelikli birer kütüphaneci olarak her birimiz ilgi alanlarımızı belirlemeliyiz. Kütüphanemiz raflarında keşfedilmeyi, araştırılmayı bekleyen binlerce belge, bilgi, kitap, görsel doküman mevcuttur. Bunların dijital dünyaya aktarımı hemen keşfedileceği anlamına gelmemektir. Bunların tanım alanlarını çoğaltmalıdır. Belgeye içerik olarak hâkim olmalıyız. Belge Bilgi yöneticileri/Kütüphaneciler/Arşivciler bu kültürel tarihi mirasımızın farkındalığını yaratmak için bilgi arkeologu olarak bunları gün yüzüne çıkarmalı, bilim ve kültür dünyasına sunmalıdır.

Anahtar kelimeler: Bilgi arkeoloğu, kütüphanecilik misyonu, kültür sergileri

Giriş

Her devrin kültürü, kendi döneminin yapısını, damgasını taşır. Kültür kendini ortaya çıkaran toplumun tinsel ve düşünsel içeriğini, özelliklerini, folkloriğini yansıtır. Bir toplumun maddi ve manevi alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümüdür. Kültürlerde canlı varlıklar gibi gelişir, olgunlaşır, değerlerini, kazanımlarını, belgelerini ve bilgilerini bırakıp sonunda tarihi süreç içerisinde yerini alır. Bu kültürlerden bizlere kalan miras kütüphanelerimizde ve müzelerimizde günümüz ve gelecek nesillere ulaştırılmak üzere muhafaza edilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim kütüphanecilik ve Belge bilim alanını daha güçlü ve işlevsel kılmaya başlamıştır. Bu hızlı gelişmeler ve değişimler; meslek elemanlarının da nitelikli, belli bir misyon ve bir vizyona sahip, bilginin içeriğine girebilen ve ortaya yeni belge bilgi çıkararak katma değer yaratan ya da yaratılmasına yol gösteren birer bilgi arkeoloğu olarak kültürlerin kazanımlarını ortaya çıkarmaya katkı sağlamamızı gerektirmektedir.

Ünlü İspanyol yazar, filozof ve hümanist *Jose Ortega Gasset*'ın 1934 yılında Paris'te gerçekleştirilen I. Uluslararası Bibliyografyacılar ve Kütüphaneciler Kongresinde (IFLA) sunmuş olduğu bildiriye yer alan *"Şimdiye değin kitap sizi, her şeyden önce maddesel bir şey olarak, bir eşya sıfatıyla ilgilendiriyordu. Bundan böyle kitaba yaşamsal bir işlev gözüyle bakmalı, onu denetim ve gözetim altında tutmalı, azgınlık ve taşkınlık yapan kitabın eğitimsi (terbiyecisi) olmalısınız."* ifadesi ile kütüphanecinin görevinin kitap denilen bir maddenin korunmasından değil, kitabın yerine getirdiği yaşamsal işlevin düzenlenmesinden oluşmalıdır demektedir. Bu tanım kütüphanecilerin gelecek yıllarda yerine getirmeleri gereken yeni görevi olarak tanımlamaktadır. Yıl 2014, bundan 80 yıl önce bir düşünür kütüphanecilere sesleniyor ve artık mesleğin geçirdiği devrim sonunda geldiği ve gelebileceği noktayı yani günümüzde nasıl olması gerektiğini öngörüyor.

1930'lu yıllarda *Ortega'nın* geleceğin kütüphanecisini tanımlarken sunduğu bir diğer öngörü gerçekten etkileyici bir ifadedir. *"Okurlara kılavuzluk etmek ve insanlar ile kitap seli arasına yerleştirilmiş bir filtre (süzgeç) olmak"*.

Mesleğin tarihsel gelişim sürecine baktığımızda, uyanış dönemi dediğimiz Rönesans döneminde, kütüphanecilerin ilk işleri kitap avcılığı yaparcasına kitapları toplamak, elde edebilmek konusunda özveri gerektirmekteydi. Kataloglama işi henüz gerekli değildi. Kitabın azlığı nedeniyle kitabı sağlama zorunluluğu daha ileri gelmekte idi. Artık kitap gereksinimi toplumsal öneme ve kamusal bir yapıya taşınmaya başlamaktaydı.

"Fransız devrimi ile birlikte ortaya çıkan demokratik toplum, uyanış döneminde duyulan kitap inancının son ürünüdür. Demokratik toplum kitabın çocuğudur, kitabın utkusudur."

1800 yıllara gelindiğinde basım işinin ucuzlaması ile de çok sayıda kitap yayınlanmaya başladı. Kitaplar çoğaldıkça kataloglama ve sınıflama zorunluluğu doğdu. Çünkü toplumun gereksinimleri değişmeye başlamıştır ve artık kitabın içeriğine ulaşmak gerekiyordu.

Kütüphaneciler ve kütüphanecilik mesleği "kitap bekçiliği" algısından kurtulmalıdır. Kütüphanecilerin çok yönlü bakışlarının olması gerekmektedir; çalıştıkları kurumları, sahip oldukları kaynakları ve okurlarını/kullanıcılarını çok iyi tanımak durumundalar. Kitaplar ve diğer kaynaklar hakkında bilgi sahibi olmalı, okuyucuya rehberlik, öncülük yapabilecek donanımda olmaları gerekmektedir.

Kütüphanecilerin "bilgi çağı", "bilgi toplumu" söylemlerinin ötesinde "bilgi'nin "belge"nin toplumun aydınlanması için bilinçli bir biçimde sunulduğu, akademik çevrede disiplinler arası etkileşimin sağlandığı, yeni araştırma sahalarına ufuk açması gibi görevleri kapsmalıdır. Sadece katalog, sınıflama, ödünç hizmetleri ve gelinen son teknolojik gelişmelerle var olan değerli koleksiyonların dijitalle aktarılacak korunması ve kullanıcıya sunulmasının ötesinde olmalıdır. Bu değerli koleksiyonun raflarda ya da dijital dünyada araştırıcının keşfetmesini bekleyerek değil, bizzat sahaya inerek bu koleksiyonların görseelliğini, sahip olduğu değeri ve erişebilirliğini etkin kılarak, o konuyla ilgili disiplinleri ve araştırmacıları onlarla buluşturmak ve yeni araştırma, tez konuları çıkarmak; bilimsel ve kültürel gelişmelere katkı sunmak olmalıdır.

Nitelikli birer kütüphaneci olarak her birimiz ilgi alanlarımızı belirlemeliyiz. Kütüphanemiz raflarında keşfedilmeyi, araştırılmayı bekleyen binlerce belge, bilgi, kitap, görsel doküman mevcuttur. Bunların dijital dünyaya aktarımı hemen keşfedileceği anlamına gelmemektir. Bunların tanım alanlarını çoğaltmalıdır. Belgeye içerik olarak hâkim olmalıyız. Belge Bilgi yöneticileri/Kütüphaneciler/Arşivciler bu kültürel tarihi mirasımızın farkındalığını yaratmak için bilgi arkeoloğu olarak bunları gün yüzüne çıkartmalı, bilim ve kültür dünyasına sunmalıdırlar.

Bu farkındalığı oluşturmak iki şekilde olmalıdır. Öncelikle eldeki dokümanın tanımlamaları, erişilebilirliğini kolaylaştırıcı, içeriğini tümüyle yansıtan konu başlıkları, anahtar kelimeleri içermelidir.

Diğeri ise bizzat dokümanın görselliğini öne çıkaracak sergi, broşür, katalog şeklinde faaliyetlerle ilgili araştırmacılara duyurmak. En etkili olan çalışma sergiler olmaktadır. Kültür sergileri olarak adlandırabileceğimiz bu faaliyetler sanatsal, özgün sergilerden farklı kültür sergileri olarak halka sunulmalıdır.

Örneklerine gelecek olursak:

Havadis Yüzyıl Öncesi 1912 Sergisi

Havadis Yüzyıl Öncesi 1913 Sergisi

Bu iki sergiyi düzenleyen ve katalogunu yayınlayan Atatürk Kitaplığı, sahip olduğu yayınların tarihi önemi ve çeşitliliği ile yerli ve yabancı araştırmacılar için önemli bir bilgi merkezi konumundadır. Farklı meslek ve bilim dallarından birçok bağışçının şahsi kütüphaneleri Atatürk Kitaplığı koleksiyonuna dâhil edilerek, birçoğu nadir nüsha kabul edilen bu tarihi yayınlar ile kütüphane dermesi önemli bir yayın çeşitliliğine sahip olmuştur. 530 başlıkta 12139 gazete, 4946 başlıkta 39981 cilt dergi bulunmaktadır. Gazete arşivinde Osmanlı Devleti'nin ilk resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi(11 Kasım 1831), ilk özel gazetesi olan Ceride-i Havadis(1840) olmak üzere birçok Osmanlıca gazete bunlarla beraber harf inkılâbından sonra yayınlanana gazeteler de bulunmaktadır. Yerli ve yabancı binlerce araştırmacı yıl içerisinde bu gazetelerden değişik konularda yararlanmaktadır. Sadece ilgisinin bildiği bu zenginliği daha genel bir kesimin görmesine imkân tanımak arzusu ile bu sergiler hazırlanmaktadır.

Bu sergiler ve ortaya çıkan basılı yayınlar; uzman ve nitelikli meslek elemanlarının düşünceleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Yüzyıl geriye giderek, o zamanki topluma, kültüre, edebiyata, hayata, devlete ve olaylara bakmak. Bu çalışma çok öğretici bir tecrübe sağlamanın yanında, yüzyıl geriye giderek o zaman insanların neler konuştuğunu, ne düşündüğünü, ne üretip ne tükettiklerini, siyasi ve ilmi olayları, sanatı, modayı, kısaca hayatın günlük nabzını yakalamak, tarihe ışık tutmaması sağlamıştır.

Evvvel Zaman İçinde Çocuk Dergileri: 1869-1928 yılları arasında çıkmış Osmanlıca Çocuk Dergileri Sergisi

Dergiler yayınlandığı dönemin sosyolojik, kültürel, siyasi, ekonomik, tarihsel ve edebi yansımalarını sonraki dönemlere miras olarak taşırlar. *Çocuk dergileri* de eğitim tarihi, çocuk edebiyatı ve çocuk eğitimi için olduğu kadar sosyal tarih, siyasi tarih, kültürel tarih, edebiyat, basın ve diğer dallarla ilgilenen araştırmacılar için çok önemli kaynaklar niteliğindedir.

Günümüzde çocuk adeta yeniden keşfedilmiştir. Tüm bilim dallarında çocuklarla ilgili bölümler oluşturulmuştur. Çocuk edebiyatı, çocuk sanatı, çocuk psikolojisi, çocuk eğitim gibi. "Çocuk"la ilgili bilim geliştiren edebiyat, psikoloji, teoloji, sanat, eğitim, sosyoloji gibi alanların, bilim adamlarının bu dönem ile ilgili çalışmalarına katkı sağlamak, farkındalık oluşturulmak hedeflenmiştir.

Bu sergi ve kitap ile o dönemde yayınlanan dergilere genel bir bakış koymak, görselliğini öne çıkarmak, dikkatleri bu yöne çekerek daha çok araştırmacının ve bilim adamının bu alana eğilmesini sağlamak ana amaç olmuştur. Ayrıca günümüz yayın dünyasına, çocuk dergileri ve kitaplarına da değişik bakış açıları getirip yeni ufuklar açarak, nitelikli yayınların çocuklarımızla buluşmasına yardımcı olmak amacı taşınmıştır. Sergi birçok üniversitenin ve yerel yönetimlerin sergi salonlarında sergilenerek çok fazla kişiye ulaşmış ve ilgi toplamıştır. Yine bu sergide Sultanbeyli Belediyesinin katkılarıyla kütüphaneciler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Dinmeyen Gözyaşı: 100.yılında 1. Dünya Savaşı Sergisi

İnsanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından birisini oluşturan I. Dünya Savaşı, sonuçları itibari ile Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasına sebep olmuştur. 02 Ağustos 1914 yılında ilan edilen Büyük Savaş ile birlikte cephelere gönderilen askerleri ve cephelerin durumunu, savaşın geçirdiği evreleri, fotoğraflar ve kartpostallar ile aktararak ilim, sanat ve kültür dünyasına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Kütüphanecilerin kütüphaneleri ve arşivleri tarayarak gerçekleştirdiği bu sergi Sultanbeyli Belediyesi Kültür Müdürlüğü'nün bir kültür hizmeti olarak, kütüphaneciler tarafından hazırlanarak halka ve araştırmacılara sunulmuştur.

Kaynakça

Gasset, J. O. (2011). *Kütüphanecinin görevi*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

Havadis: Yüzyıl önce 1912. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü.

Havadis: Yüzyıl önce 1913. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü.

Kasap, A. (2011). *Evvel zaman içinde çocuk dergileri: 1869-1928 yılları arasında yayınlanmış çocuk dergileri*. İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi.

A Knowledge Model for Supporting Digital Exploration of Historical Industrial Archives

Monica De Martino, Marina Monti and Chiara Rosati

Institute of Applied Mathematics and Information Technology "E. Magenes". CNR, Via De Marini 6, Genova 16149, Italy, demartino@ge.imati.cnr.it; monti@ge.imati.cnr.it; rosati@ge.imati.cnr.it

Abstract

Business archives are of utmost importance for the cultural development of a country and represent valued sources for historical research; however, their preservation and access remain a challenge to be faced. The archive content description has to take into account that its understanding might be difficult for users with different cultural background and skill levels. The paper proposes a replicable methodology for the definition of a knowledge model aimed at providing a common understanding of the content of historical industrial archives for a diverse user community. The knowledge model has been formalized in ontology to support tools for data searching.

Keywords: Historical industrial archive, knowledge model, digital archive exploration

Introduction

The Business Archives (BA) represent a specific sector of the archival science concerning the management of the complex documentation relative to the historical archives produced by entities (creators) carrying out an economic activity (e.g. industry, trade, finance, shipping). A particular area within BA is the industrial archives that handle documentation of the world of industry and labor. The industrial archives, produced by a creator of the same industrial sector (e.g. mechanical and metallurgy), are characterized by similar creators' typology, business activity, context of production of the documentation and archive structure.

The BA are different from any other types of archives (e.g. archives of churches, local municipal and territorial archives, archives of political parties) and are characterized by common features that distinguish them from the others. The substantial differences that characterize BA compared to historical archives in general are the particular archive structure, its characteristics and the type of materials that it retains (e.g. photos, video and audio files, 3D objects, and text documents). These elements arise from the documentation production context, from the creator type and from the different business activities.

Referring to the hierarchical structure of an archive, some issues need to be faced, due to the gap between the "Model of the levels of arrangement of a fond", proposed by the general standard archival description ISAD(G) (ISAD(G), 2011), and the specificity of the structure of the industrial archives, as the model provides a typical case of hierarchical structure and does not reflect the complex structure which might exist in the industrial archives. In the arrangement phase of an archive, the levels of arrangement, such as intellectual and physical partition, are used aimed at giving a hierarchical grouping to the documentation. The ISAD(G) hierarchical model does not include all possible combinations of levels, which might exist in an industrial archive. Any other levels can exist within the archive structure and between any level of arrangement shown in the model at intermediate level (e.g. fonds and sub-fonds, series and sub-series, files and sub-files) or at parallel level (e.g. several fonds, several series). On the contrary, some levels provided by the ISAD(G) model, might not exist in an

industrial archive: for example, under the level Archive it is possible to find the level Series, as it lacks the intermediate level Fonds. Moreover, in many cases in an archive produced by the corporate, can be preserved one or more allied archives produced by the subsidiaries (e.g. super-fond).

In recent years several initiatives have been undertaken by the international research community to provide common digital archive description and access solutions (Apex, 2012). However, although BA are of utmost importance for the cultural development of a country and represent valued sources for historical research (Deserno, 2011), their preservation, enhancement and access remain a challenge to be faced. Because of their complexity in terms of heterogeneity of content, huge amount of documents and media typology (e.g. text document, technical drawing, geographic map and plant, photo, video & audio file, industrial artefact, book, corporate magazines), the BA need specific management and appropriate metadata profile to describe the BA contents and structure (Carucci & Messina, 1998). The content description has to take into account that diverse users' communities with large spectrum of competences are interested in the archives exploration and thus the resources consultation and its content understanding might be difficult for users with different cultural background and skill levels (e.g. historian, archivist, company employee, student and citizen). The document cataloguing requires to be uniformed to facilitate the access to resources, to extract the knowledge and to make explicit the relationship among documents and contents.

The paper proposes a replicable methodology for the definition of a knowledge model of the archive content, formalized in ontology able to support the different users' communities in the exploration of digital industrial archives by exploiting semantics to facilitate the navigation of the archive content.

The paper is organized as follows: Section 2 provides an overview of the project where the activity has been performed. Section 3 illustrates the methodology, characterized by the analysis of the state of play of existing standard for metadata and available domain terminologies, and the definition of a knowledge model for the industrial archives. Section 4 illustrates the model formalization in an ontology. Section 5 concludes the paper.

he R.I.C.E.R.C.A. Project

The research activity is performed within the project R.I.C.E.R.C.A. "Risorse Industriali Culturali: Estrazione e Raccolta dei Contenuti per Accessibilità" (Business Cultural Resources Preservation and Accessing), an Italian project funded by the European Community started in February 2013. The project focuses on the historical industrial archives preserved at Ansaldo Foundation, which represents one of the most relevant Italian archival institutions. The project objective is to develop methodologies and tools to improve the historical business archives management and the capacity of describing the archival documents, aiming at identifying new strategies to make the digital resources easily accessible by addressing the requirements of a heterogeneous users' community with different targets.

In the initial phase, the project focused on the one hand on the status of the Ansaldo Foundation archives and its current management strategy and on the other hand on the most common standard methods and tools for archive management and digital access adopted by the international community. This phase represents the first step to identify a long-term strategy for archive management which includes resource preservation, access policy, digitalization process (both for improving preservation and for digital access), and cultural product marketing policy. During this phase, challenges and approaches have been identified (De Martino, Monti, Mosca, Pasini, Pastorino, Rosati, & Viano, 2013).

In the second phase, the activity focuses on the implementation of a web platform to allow easy access to the archive resources to a diverse audience and with different targets. The approach identified is to enhance the level of description (semantics) of the data to implement new ways of accessing resources for the final users, able to highlight semantic aspects of information, making available existing

relationships among different documents in the context of interest and finally to propose exploration paths tailored on specific user profiles. To this aim, a knowledge model has been created and formalized in an ontology, which provides a description of an historical industrial archive in terms of content and structure. The ontology is exploited for the development of an advanced browsing module in the web platform.

The Adopted Methodology

The paper proposes a replicable methodology aimed at providing an appropriate description of the historical industrial archives resources by defining a knowledge model embedding information on archive content and structure able to support different users' communities in an easy and effective archives exploration. The methodology is characterized by a two-step activity: (i) analysis of the state of play of existing standard for metadata and of available domain terminologies and (ii) definition of a knowledge model for industrial archives including categories of descriptive concepts of the archive content, categories of archive series and finally semantic relationships among concepts and series. The following sections illustrate the main steps of the methodology.

Analysis of the State of Play

The first activity is characterized by a top-down and a bottom-up analysis.

The top down analysis investigates the state of play of both the existing standards for metadata (International Archival Standards, 2012) and the available knowledge organization systems in the archives domain, such as thesauri, code lists, ontologies and other semantic repositories, that could be exploited for the definition of a knowledge model enabling a common understanding of meanings and terms (UKAT, 2004; Nuovo Soggettario, 2007), by providing uniform and proper description of the business archives documentation, thus overcoming multicultural barrier in data access and retrieval. Effective resources cataloguing and consultation require an appropriate metadata profile and common terminology to describe the heterogeneous documents and contents related to different knowledge domains.

The bottom-up analysis considers a set of representative use cases and examines the way users access Ansaldo Foundation archival heritage. The selection criterion of the use cases is based on the users' skill and their different research purposes (scientific, disclosure, business purposes). Among the wide range of potential users, it is possible to identify two main categories according to the different cultural background and skills level in approaching the document consultation and its content understanding: the professional user (historian, economist) with specific knowledge background, scientific approach and expertise in archive consultation and the common user (architect, company employee, engineer, journalist) with various education levels and lower competences in archive consultation. Anyway both the categories require the support of an archivist to satisfy their requirements. The analysis of the use cases has brought to the identification of the user's requirements in the information search, as they emerged during the consultation process.

The results of the top-down analysis and the emerged user requirements highlight that the standard metadata available at international level applied to the description of BA are insufficient to provide complete and proper content description and to capture the complexity of the archive resources due to the peculiarities of these typology of archives and confirm that shared terminology covering the domain of historical industrial archives is not yet available and needs to be defined.

Moreover the use case analysis reveals not just the importance of advanced digital tools for resource searching by keywords but also the need of exploiting semantics to allow digital archive exploration

through domain descriptive concepts and the information retrieval through the search for both keywords and concepts.

Definition of a Knowledge Model

The second activity aims at defining a knowledge model to support the user exploration of the archive content, by identifying a taxonomy of descriptive concepts for the industrial archive and their relationships with different types of archive series. The process grounds on the cultural background and expertise of archivists specialized on BA management and is characterized by five successive steps, as illustrated in Figure 1.

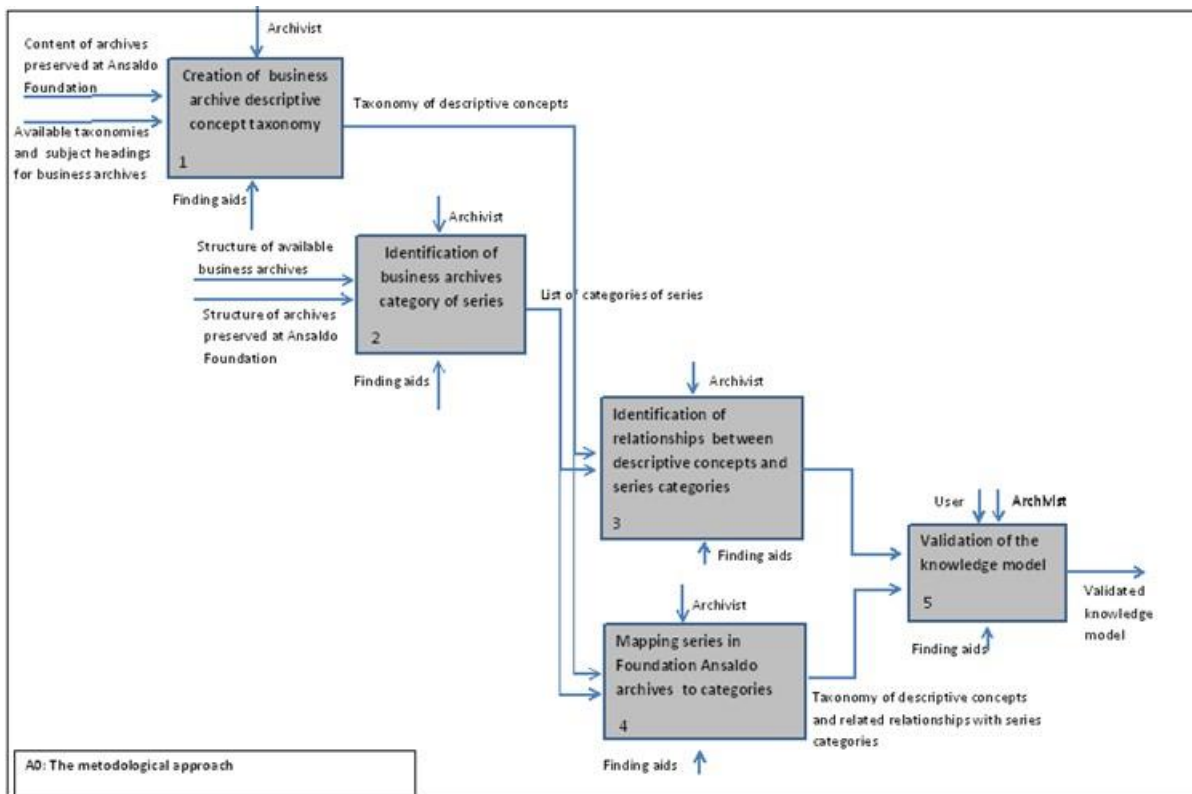

Figure 1. The Knowledge Model Definition Process

The first step, detailed in Fig.2, focuses on the creation of the taxonomy of the business archives descriptive concepts. The archivists specialized on business archives management, according to their expertise and the cultural background, identify a preliminary list of categories of descriptive concepts organized in a rough taxonomy, that have been recognized as significant in the description of the contents of business archives documentation. The validation of the effective significance of the categories of descriptive concepts identified is done using subject headings compiled by the institutions with archival holdings dedicated to the business archives management (Archives Services, 2014; Library of Congress Subject Headings 2014) and outcomes of related projects at national and international level.

Afterwards, analyzing the content of Ansaldo Foundation archives (e.g. Ansaldo archive and Perrone archive) with the support of the available finding aids (e.g. archival inventories, cataloguing cards, indexes) the initial sets of categories of descriptive concepts are refined to adequately cover the content description (Ceroli & Rosati, 2011; Vesco, 2012). For any archive, descriptive concepts of its

documentation have to be mapped with the concepts already identified and those concepts, not already identified, are added. In addition this analysis phase at each stage provides a possible refinement of the initial taxonomy of concepts, adding further level of granularity. The result is the identification of a taxonomy of descriptive concepts (e.g. historiography, company's organizational structure, industry, industrial production, and archival documentation typology) selected for their significance in the archival documentation as topics common and relevant in the business archives domain.

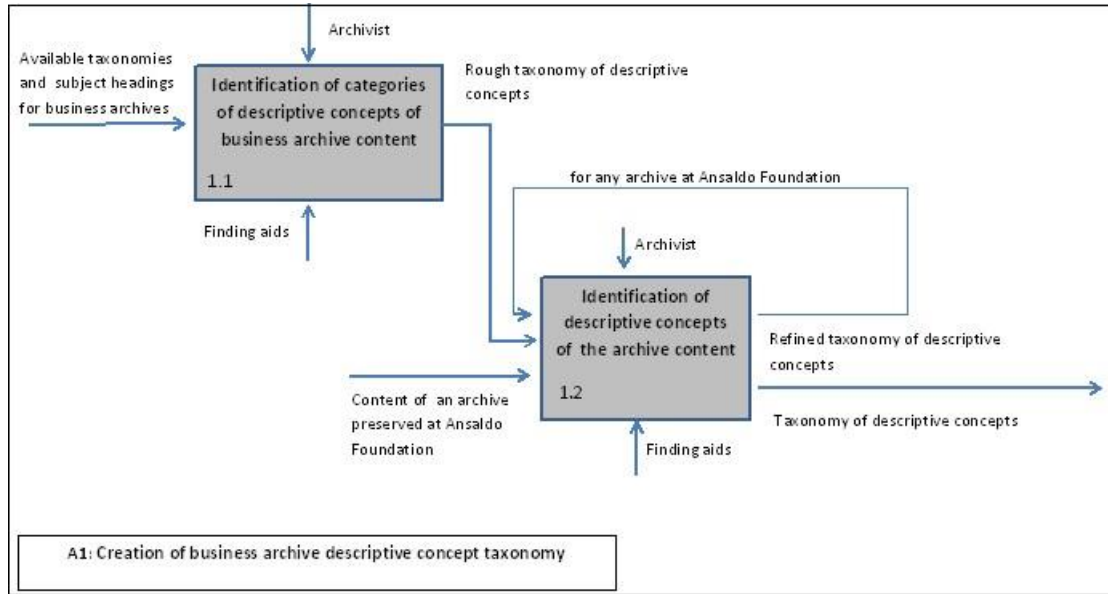

Figure 2. Identification of BA Taxonomy of Descriptive Concepts

The second step, illustrated in Fig. 3, is performed in two phases and focuses on the identification of a list of categories of series typical of the hierarchical structure of an industrial archive.

Initially, a top-down analysis is performed aimed at identifying a preliminary list of categories of series recognized as common and significant for the arrangement and the description of the industrial archives documentation. The analysis is based on the expertise and the cultural background of archivists specialized on business archives management; the checking of the effective significance in the industrial archives domain of the categories of series identified has done using available finding aids compiled by the creators of the archives (indexes, filing plan, classification schemes) and the institutions with archival holdings dedicated to the business archives or industrial archives management (e.g. archival inventories, cataloguing cards).

The legislative framework of a country, specific and different for each nation and historical period, is a relevant aspect in the process of production of the documents performed by the creator during the practice of its business activity, and it is a key aspect for companies working in the industrial sector; the legislative framework regulates the production of the specific typologies of documents and determines the context of creation of the industrial archives. The national legislation (e.g. as defined in the Decrees of the President of the Republic, the Parliament Laws, the Civil Code, the Tax laws) constrains the creator to produce specific typologies of documentation, it establishes the types of acts that are mandatory by law and that the creator is obliged to produce, according to the regulations of each particular business sector, in order to note and trace the activities and the procedures carried out during

the business management. Therefore in the hierarchical structure of an industrial archive there are typologies of documents and series that necessarily must be produced by the company in the development of its activity in order to comply with the law (e.g. accounting records, financial books, shareholders' and board of directors register, bonds and budget register; accident book, payroll and personnel register). These typologies of documents are grouped in series by the creator during the administrative management of the company, and since the Archival science establishes that the documentation must be arranged according to the "Principle of original order", an archive must retain the arrangement established by the creator in order to preserve existing relationships and the significance given to it by the creator. The arrangement is the operation system to organize systematically the archival units on the basis of the "Principle of provenance" consisting of giving back the documents to the original order in which the documents have been produced and stored by the creator, in order to preserve the original archival bond and the relationships between each documents of an archive (Carucci & Messina, 1998). This method involves the need of studying the organizational environment of the creator, its functions, the organization of its offices and the criteria by which its archive has been structured. In the hierarchical structure of an industrial archive there are other typologies of documents and series that necessarily must be produced by the company in the development of its activity because they reflect the administrative management of the company, the particular organizational structure, functions and the sector of its business activity (e.g. series of General Directorate, Human resource management Department, Accounting Department, Technical Directorate, Advertising and Marketing Department, etc.). Furthermore, in order to properly arrange and describe an industrial archive, it is necessary to consider that the particular history of each company, the influence of the socio-economic and geographic framework in which the creator leads his business and the relationships with different types of public and private subjects, concur to produce specific typologies of documents. All these aspects are crucial for the creation of the documentation contained in the industrial archives and for the creation of its hierarchical structure and intermediate levels.

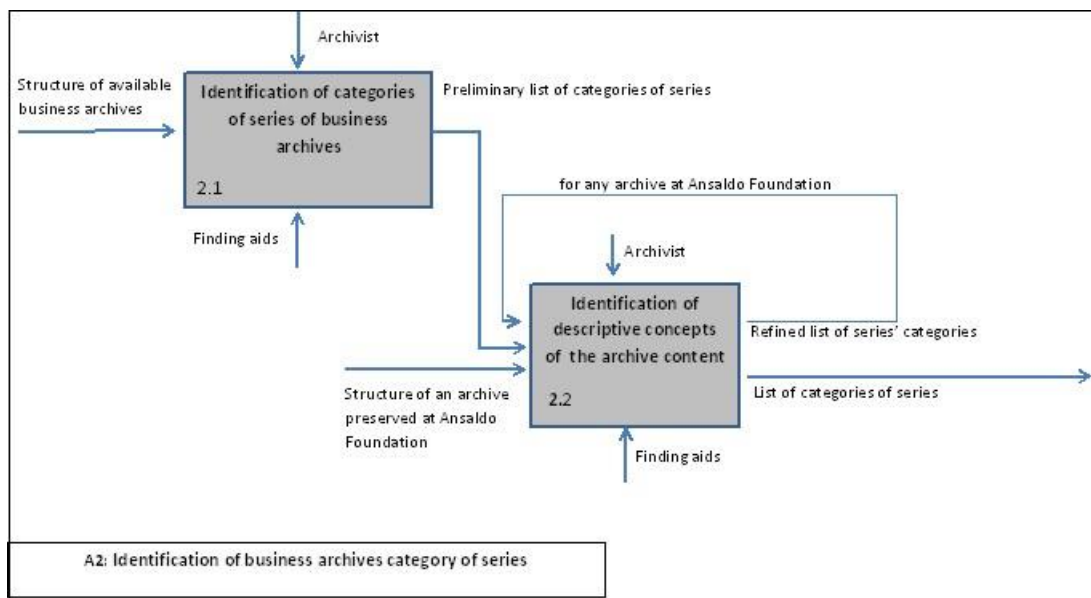

Figure 3. Identification of BA List of Series' Categories

Considering all these aspects, a bottom-up analysis of the existing series within the hierarchical structure of each archive preserved at Ansaldo Foundation is performed, using the available finding aids (e.g. archival inventories, cataloguing cards, indexes) relative to each archive.

Analyzing any archive preserved at Fondazione Ansaldo, this phase provides a possible extension and refinement of the initial list of categories of series, adding further series and sub-series and refining their position in the hierarchical structure of the archive.

The result is the identification of a list of categories of series and sub-series (e.g. series of Verbal of the Board of Directors, Financial statements, Personnel files, Property management, Industrial patents, Company town, Technical magazines and Advertising brochures), based on their significance in the archival documentation as series common and relevant in the industrial archives domain.

The third step focuses on the identification of the relationships between the descriptive concepts and the categories of series, by associating one or several categories of series to each descriptive concept.

The association between the concepts and the related series is defined considering a criterion based on the practice of archival science. As described previously, the series contain typologies of documents that necessarily must be produced by the company in its administrative management, so that the documentation reflects the development of the creator's business activity. Each series, in fact, contain a specific typology of documentation strictly related to the type of the series itself: as an example in the series Accounting records, is mostly preserved documentation about the accounting management of the company, and not documentations concerning the design of an industrial product or the personnel management. In conclusion, the identification of the existing relationships between descriptive concepts and the categories of series has been identified on the basis of the documentation actually preserved in the series.

The fourth step focuses on the mapping of the existing series belonging to each archive preserved at Ansaldo Foundation with the categories of series identified. Each existing series is analyzed and linked with one of the identified category according to its real content.

Finally, the last step is the validation of the knowledge model. To this aim, a simulation of the search for documentation has been performed, based on the research topics emerged as significant examples of use cases in the analysis conducted on the common users of the Ansaldo Foundation archives.

The following example illustrates how the defined knowledge model may support the information retrieval process. The user is interested in retrieving documentation regarding a company policy relating to popular housing for personnel. When he searches by keyword using some synonyms terms such as social housing, public housing, popular housing, council housing and tenement buildings, only few resources may be retrieved. On the contrary, with the support of the defined knowledge model, user's search is driven through a path of descriptive concepts of the archive content directly to the series which may possibly contain pertinent documentation; for example user may start from the descriptive concept popular housing which is directly linked to the categories of series *Minutes of the board of directors*, *Personnel management department* and *Social assistance*.

Alternatively, the user may start from more general concepts such as *history of industry and society*, *social history*, *industrial welfare* and *social assistance* which are related to each other and to concepts such as *company welfare* and *company town* which are linked as well with the categories of series *Minutes of the board of directors*, *Personnel management department* and *Social assistance*; finally, in the archives preserved at Ansaldo Foundation, there are several series classified as belonging to these identified categories like for example *Archivio Ansaldo Serie verbali Consiglio di amministrazione* and *Serie assistenza sociale* or *Archivio Perrone Serie Ferdinando Maria Perrone. Gestione dell'Ansaldo e vicende familiari* and *Serie Mario e Pio Perrone. Gestione dell'Ansaldo*, in which user may find resources relating to popular housing.

The Ontology Model

The defined knowledge model has been formalized in ontology. Ontology entities are defined according to the OWL 2.0 language and the ontology editor Protegé 4.3 is used to create all the classes, restrictions and properties. Fig. 4 shows a subset of the ontology, where *descriptive concepts* is the root class of the taxonomy of the descriptive concepts and *elements of the archival structure* is the root class of the series taxonomy.

Currently the ontology formalizes about 330 items in the taxonomy of descriptive concepts (e.g. historiography, company structure, economical & financial management, industrial production, corporate bodies, archival documentation typologies, etc.) and about 210 series typologies (e.g., Minutes of the Board of Directors, Administrative and accounting records, Balance and company statutes, Technical Department, Personnel management). The categories of concepts have been associated with the series identified and, consequently, with the instances relative to a specific archive, making explicit the relationships between descriptive concepts and series. At present 100 series of the archives of Ansaldo Foundation are created as instances of the classes corresponding to different series typology.

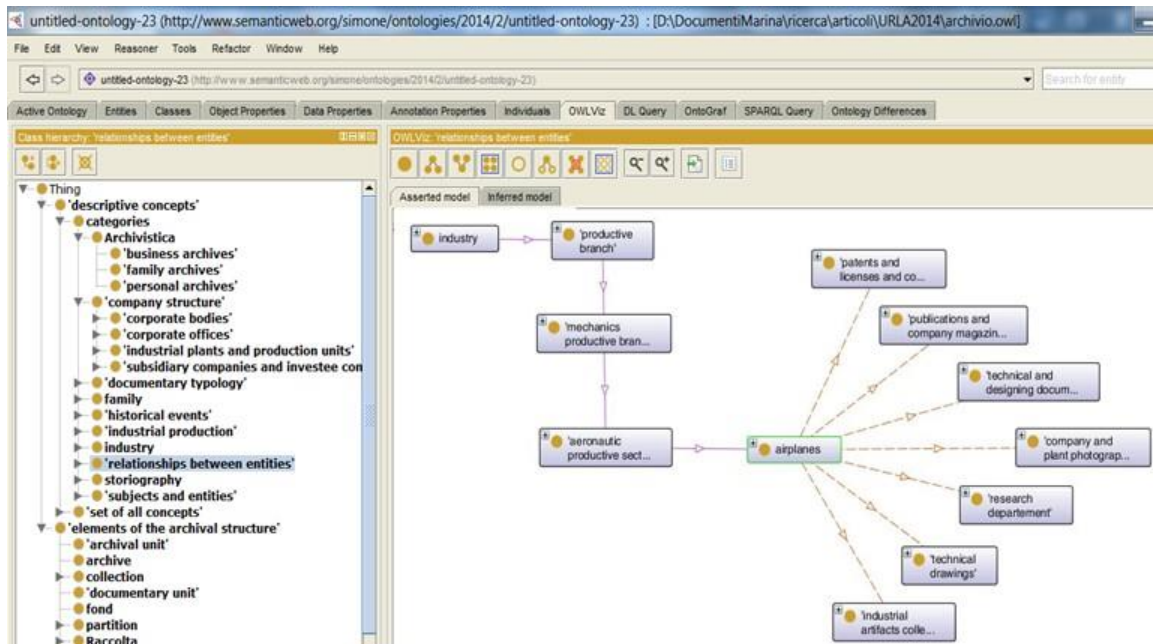

Figure 4. An Excerpt of the Knowledge Model

Conclusions

A methodology for the definition of a knowledge model providing a common understanding of the archive content for a diverse user community is presented.

The knowledge model is specifically addressed to the Ansaldo Foundation industrial historical archives, but the methodology used is applicable to the definition of knowledge model related to other types of business archives.

The defined knowledge model is formalized in an ontology to be used as knowledge base of a semantic visual exploration tool able to provide user with a compact overview of the available data, in order to mine properties and relations among data and to achieve a correct interpretation of the results.

Currently the visual browsing module based on the defined ontology is under development and a preliminary version is already available.

Acknowledgements

This work has been supported by the PO CRO Fondo Sociale Europeo Regione Liguria 2007-2013 Asse IV ob. Spec. 1/6t. Our thanks to the project Partners Ansaldo Foundation and Softeco Sismat for their valuable support.

References

- ISAD(G). (2011). *General International Standard Archival Description* (Second ed.). <http://www.ica.org/10206/standards/standards-list.html>, (Last access July 2014).
- Apex. (2012). <http://www.apex-project.eu/index.php/about-apex/related-projects> (Last access July 2014).
- Deserno, I. (2011). The value of international business archives: The importance of the archives of multinational companies in shaping cultural identity. *Archival Science*, 9(3), 215-225.
- Carucci, P. & Messina, M. (1998). *Manuale di archivistica per l'impresa*. Roma, Italy: Carocci Editore.
- De Martino, M., Monti, M., Mosca, G., Pasini, R., Pastorino, S., Rosati, C. & Viano, G. (2013). Semantics for the exploration of historical Business archives. Challenges and Perspectives in the R.I.C.E.R.C.A. project. In A. C. Addison, L. De Luca, G. Guidi & S. Pescarin (Eds.), *Proceedings of the 2013 Digital Heritage International Congress (DigitalHeritage) vol. 2* (pp. 401-404). New York, USA: Institute of Electrical and Electronics Engineers.
- International Archival Standard*. (2012). <http://www.ica.org/10206/standards/standards-list.html> (Last access July 2014).
- UKAT (*UK Archival Thesaurus*). (2004). www.ukat.org.uk (Last access July 2014).
- Nuovo Soggettario*. (2007). <http://thes.bncf.firenze.sbn.it/> (Last access July 2014).
- Archives Services of Glasgow University*. (2014). <http://www.gla.ac.uk/services/archives> (Last access July 2014).
- Library of Congress Subject Headings*. (2014). <http://id.loc.gov/authorities/subjects.html> (Last access July 2014).
- Cerioni, C. & Rosati, R. (Eds.). (2011). *Archivio Perrone 1871-1945. Inventario*. Genova, Italy: Fondazione Ansaldo Editore.
- Vesco, A. (Ed.). (2012). *Archivio Oto Melara 1902-1972. Inventario*. Genova, Italy: Fondazione Ansaldo Editore.

Kimlikli Kentler ve Türkiye’de Kent Müzeleri

Zeynep Biçer

ÇEKÜL Vakfı / Tarihi Kentler Birliği, Türkiye, bicerzeynep@gmail.com

Öz

Bir kentin karakterize özelliklerini coğrafi ve fiziki özellikleri kadar kentin tarihi ve kültürel birikimi de oluşturur. Ve kuşkusuz kültür, bir şehri koruyup kollayan, gelişimini doğrudan belirleyen bir özelliği ifade eder. Ve her kent kendine özgü bir belleğe sahiptir.

Bir kentle ilgili inançlar, algılar ve imgeler de içerken temsiller ve onunla ilgili söylemler kültürel değerlerin yayılmasını sağlar ve kimliğin sürdürülecek bir kuşağa aktarılmasının araçlarını, yazılı, sözlü belleği oluşturur. Kentsel bellek aynı zamanda koruması gereken ortak bir miras, genel bir değer olarak oluşturuluyor veya görünür kılınıyor. Kentsel bellek, ortak deneyim, beklenti ve yaşanmış mekânlardan sembolik bir anlam dünyası yaratarak, birleştirici, bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak sağlayarak insanları birbirine bağlar.

Bellek yitimi insanlar için olduğu kadar kentler için de olumsuz sonuçlar doğurur. Belleğini kaybetmiş bir kişi kim olduğunu, nereden geldiğini, nerede yaşadığını, yakınlarını hatırlayamaz, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuramaz, çalışamaz, üretmez. Geçmişle bağı koruyamayan bir kent de aynı duruma düşer. Kentini tanımayan kentlilerin yaşadığı, nelere sahip olduğunun, kimliğinin farkında olmayan bir kentin de durumu farklı değildir. Kentlerimizde belleğine sahip çıkma bilinci oluşmadığı için zaten onları çok kolay elden ve gözden çıkarabiliyoruz. Kent dokusunu ortadan kaldırmak, büyük bir imar hareketi ve başkanın başarısı olarak görülebiliyor. Bütün bunlar, aynı hafızasını kaybetmiş bir insanın bilinçsiz davranışlarına benziyor.

Kent müzeleri kentlerin belleğidir, kimliğidir, geçmişidir, sürekliliğidir ve yarını kurgularken başvurulacak en değerli kaynaktır. Kentliler kent müzesine girdiklerinde, çok kısa bir zamanda nasıl bir kentte yaşadıklarını görürler; kentin hafızasını geri çağırırlar. Kent müzesi sayesinde insanlar yaşadığı kentin önemini kavrama ve değerini fark etme düşüncesine sahip olurlar.

Modern kent bilincinin artmasına paralel olarak bellek kurumlarına verilen önem de artmıştır. Müzeler artık “nesne” odaklı olmaktan çıkıp kütüphaneler ve arşivlerle birleşerek “insan” odaklı olarak çalışmalarını sürdüren, bu yönde hizmet sunan kurumlar haline gelmiş ve böylece kentin odak noktaları olmaya başlamışlardır.

Dünyada da bellek kurumları alanında büyük gelişmelerin yaşandığı bu dönemde müze, kütüphane ve arşivlerin oluşturduğu kent bellek merkezleri, tarihi mirasımızın korunmasında, bu alandaki eğitimde ve iletişimde önemli görevler üstlenmesi gereken kurumlar olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla müze, ziyaretçiler açısından nesnelere görmenin ötesinde farklı bir öğrenme biçimi haline almıştır. Araştırmacılardan öğrencilere kadar her türden müze kullanıcısı, müze kaynaklarına yeni erişim yolları kazanmıştır.

Kent müzesi, kentin tüm tarihi sürecinden günümüze kadar olan zaman dilimini kapsayarak o kentin insanlarını da içine alan, gündelik hayattaki gelenekleri ve bunların dönüşümünü kapsayan, somut olmayan kültürel mirasa da yer veren bir biçimde kurgulanmalıdır. Kentte yaşayan her din, dil, ırk ve kültürel grubun kent tarihindeki yerini ve etkisini yansıtmalı, kentin eski ve yeni sakinleriyle tüm kent nüfusunu ve kentteki bütün toplum kesimlerini temsil etmektedir. Hızla kaybolan konulara öncelik vermeli, yaşayanların anılarını da derlemelidir.

Tüm bunlar göz önüne alınarak; söz konusu bildiride; Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKÜL Vakfı’nın destekleriyle Anadolu’da yapılan Kent Müzelerine dair 1999 yılından beri sürdürülen çalışmalar paylaşarak Kent Müzeleri’nin kent kimliği üzerindeki etkileri incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Kültür mirası, kent müzeleri, kent bellekleri, Anadolu araştırmaları, kent kimliği

“Kendimizden önce ne olup bittiğinden habersiz yaşamak, hep çocuk kalmak demektir.”

icero

Giriş

Bu çalışmada kent ve kentlilik bilincinden yola çıkarak kent müzesi kavramının gerekliliği ve Türkiye’de kent müzesi anlayışı irdelenecektir. Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKÜL Vakfı tarafından uzun yıllardır yapılan çalışmalarla ortaya çıkan kent müzelerinden örnekler verilerek konunun Türkiye’de hangi noktada olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Kent Kültürü

Kültür, insanın düşünce, niyet ve amaçları doğrultusunda ve yine insan eliyle yaratılmış olan her şeydir. Böyle olduğu içindir ki, kültür üzerine düşünmek, bir kültür bilimi ve kültür felsefesi ortaya koymak da, bir kültür ürünü koymaktır ve kentle direkt bağlantısı vardır. Dolayısıyla kent kültürünün oluşması, insanın düşüncesinden, kültürel formasyonundan ve onun niyet ve amaçlarından bağımsız olmaz.

Kent kültürü, içinde insanın var olduğu, kente dair tüm gerçekliği kapsar. Öyleyse 'kent kültürü' deyimiyse insan dünyasını taşıyan yani insan varlığını gördüğümüz her şey anlaşılabilir. Kent kültürü, doğası, toplumu ve mimarisi ile kendine özgü bir süreçtir. Buna göre kent kültürü, böylesi bir dünyanın anlam-varlığına ilişkin tüm düşünülebilirlikleri içerir: Kentin varoluşunun nasıl ve ne olduğudur tüm konu. Kentin geçirdiği tarihi evreler, tüm bu süreçlerin sosyal ve kültürel yansıması, kente dair değerler, bütün bunlar kent belleğine dair öğeleridir. Kültür olmayınca o kent de olamayacağına göre: kentin kültür üretip kültürce üretildiği; kültür taşıyıp kültürce taşındığı temel gerçeği, kentin kent olarak var olma sebeplerindedir.

Kültür birikerek gelişen, karmaşıklaşma ve yayılma eğilimi taşıyan bir süreçtir. İnsanla birlikte kente özgün bir sistem olarak ortaya çıktıktan sonra, yaşayan her yeni kuşakla kendini sürdürür, karmaşıklaştırır. Kent belleği bir taraftan oluşmuş bir kültürü yeniden üretir ve gereksinim duyulduğunda yeniden yaratırken; kültür de belleğin yeniden üretimine, değişmesine ve dönüşmesine katkıda bulunur ancak kültür daha çok bir biçimin özü gibi algılanırken; bellek değişimindeyse içeriğin özünün değişmesini söz konusudur.

Kentler kültürlerin, mekânların yazdığı tarihlerdir ve her kent kendine has tarihi süreci anlatan bir kaynaktır. Her kenti başlı başına bir yapı ve inşa süreci olarak ele almak gerekir. Örneğin Anadolu böyle bir coğrafyadır. Her kentin ayrı bir yapılanma süreci, ayrı bir öyküsü vardır. Ki bu çok uzun yüzyılları hatta binyılları kapsayan bir süreçte ortaya çıkmıştır. Çünkü kent, tarih boyunca kültürel gerçekliklerin biçime dönüşmüş şekillerinin üst üste yığılması ile oluşur. Kenti incelemek demek bu üst üste yığılmış katmanları kaldırarak derinlemesine bakmak demektir.

Doğal, tarihsel ve kültürel mirası kentin tüm sürecinin belleğini oluşturur. Kentler, doğa ve tarihin bellekleridir. Kentlerde fiziksel çevrenin, farklı yaşam biçimlerinin, somut olmayan kültür mirasının yansımasını buluruz. Kentin geniş yolları bir varlığın yansımasıdır, çarşılar insan-mekân ilişkisinin zenginliğini gösterir, meydanlar, caddeler, sokaklar bir dünya görüşünü anlatır.

Kuşkusuz kültür, bir şehri koruyup kollayan, gelişimini doğrudan belirleyen bir özelliği ifade eder. Ve kentler her kültür ögesi ile zenginleşir.

Bir kentle ilgili inançlar, algılar ve imgeler de içeren temsiller ve onunla ilgili söylemler kültürel değerlerin yayılmasını sağlar ve kimliğin sürdürülecek bir kuşağa aktarılmasının araçlarını, yazılı, sözlü belleği oluşturur. Kentsel bellek aynı zamanda koruması gereken ortak bir miras, genel bir değer

olarak oluşturulur. Kentsel bellek, ortak deneyim, beklenti ve yaşanmış mekânlardan sembolik bir anlam dünyası yaratarak, birleştirici, bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak sağlayarak insanları birbirine bağlayan bir öge olarak düşünülmelidir.

Varoluşçu felsefenin önde gelen filozoflarından Heidegger'e göre ölmek var olmayı bırakmaktır ve hikâyeniz susturulduğunda, bir var olan olarak varoluşunuzdan vazgeçmeye zorlanırsınız; ölmeye ve yok olmaya... Kentler için de aynı durum söz konusudur çünkü kentler de hikâyeler gibi insanlığın belleğidir, insanların varoluş hikâyelerinin yazıldığı ve okunduğu mekânlardır.

Mimarlık tarihçisi ve kuramcısı Norberg-Schulz'a göre bireyin "varoluş noktasına" sahip olması yani "mesken tutması" için, önce kendisini çevreyle özdeşleştirmesi gerekir. Bu da kentle olan ilişki neticesinde olabilecektir. Kentlilik bilinci insanın çevreyle derin ve süreklilik içeren bir ilişki kurmasını sağlar.

Dolayısıyla insana varoluş imkânlarını sunan şey kentlerdir. Kentler insanlar ve toplumların yazıldığı ve okunduğu mekânlardır. Kent Bellekleri de bunları yaşatan mekânlardır.

Kültür mirasını korumak demek; geçmişin izlerini ve kalıntılarını ortaya çıkarıp bunların ne olduklarını meraklılarına anlatmaya çalışmak demek değildir. Korumak; geçmiş kültürlerin geçmiş insanların yaşayışlarını günümüz insanına aktaran öğelerdir.

İnsan yitik kimliğini kentte, kentin mirasında arar. Ama geçmişi bilmek geçmişin yükünü taşımak değil, biz bugün ne yapmalıyız? Sorusunun cevabını bulmaktır. Kent, dün, bugün ve yarını ile bir bütündür. Aksi halde gerçek manada kent olmaktan uzaktır. Kültür mirası, kültür birikimi uygarlık kavramını daha yükseğe çıkarmak için vardır.

Kaybolan her kültür mirası ile kentler kayba uğrar ve insanların kentle olan bağlantıları zedelenir. Kent müzeleri o sebeple elzemdir. Anadolu'da kurulan kent müzeleri ile her kentte, kent tarihini ortaya koyuyorlar, insanla kent arasındaki ilişkiyi sağlıyorlar, kentlilik bilincini oluşturuyorlar. Ekonomik ve toplumsal değişimler, insanlarda yeni kimlik arayışlarına yol açarken, kent müzeleri bu arayışa cevap veriyor: her kent bir kent müzesiyle kimliğini tanımlamaya çalışıyor.

Çağdaş anlamda kent müzelerinin, kentin önde gelenlerine ait eşyaların sergilendiği, etkileşimsiz, anlatsız, depo-sergilerle dolu kent koleksiyonları olmadığını biliyoruz. Kent müzeleri, iletişim ve eğitim işlevine ağırlık veren, koleksiyonlarını ve görsel malzemelerini anlatılarla destekleyen, ileri teknolojinin olanaklarından yararlanan, geçici sergi ve etkinliklere öncelikli yer veren, dinamik birer kültür merkezleridir.

Kent müzesi, kentin tarihsel sürecini, ortaya çıktığı günden başlayarak günümüze kadar yaşanan süreci kapsarken, o kentin insanlarını da içine alan, gündelik hayattaki gelenekleri ve bunların dönüşümünü kapsayan, somut olmayan kültürel mirası yansıtan bir biçimde kurgulanmalıdır. Kentte yaşayan her din, dil, ırk ve kültürel grubun kent tarihindeki yerini ve etkisini kucaklamalı, kentin eski ve yeni sakinleriyle tüm kent nüfusunu ve kentteki bütün toplum kesimlerini temsil etmelidir. Hızla kaybolan konulara öncelik vermeli, yaşayanların anılarını da derlemelidir, kente has olanı ortaya çıkarmalı ve sunmalıdır.

Bütün bunlardan yola çıkarak Kent Müzeleri konusunda Tarihi Kentler Birliği'nin hazırladığı yönergenin paylaşılmasında fayda var.

Tarihi Kentler Birliği: Kent Müzeleri ve Arşivleri Kuruluş ve İşleyiş Yönergesi

Amaç ve Kapsam

1. Kent müzelerinin kuruluş amacı; binlerce yıllık geçmişleri ve üzerinde yaşadığımız toprakların ev sahipliğini yapmış olduğu uygarlıkların yaratmış olduğu kültürel birikimin taşıyıcısı olan kentlerimizin, bu uygarlıklardan kendi payına düşen mirası, modern müzecilik anlayışları doğrultusunda, teknolojinin imkânlarından da yararlanarak bugünkü kuşaklara taşıyabilmektir.
2. Bu işlev müzeciliğin günümüzde çeşitlenen sergileme yöntemlerinden seçilecek birisi ile yapılabilir. Bu yöntemler üç kategoride toplanabilir. Bunlardan birisi müzede toplanan objelerin sergilenmesidir ki, bu statik bir sergileme yöntemidir. Çünkü toplanan arkeolojik, etnografik ve her türlü tarihsel obje yerleştirildiği şekilde uzun yıllar boyunca kalmaktadır. Dolayısıyla bir süre sonra obje deposu haline gelen kurumlar oluşmaktadır. Diğer bir yöntem ise, okunur müze de denilen ve çeşitli temalar halinde elde bulunan bilginin grafize edilerek sergilenmesi demek olan yöntemdir. Bu yöntem hem daha ucuz hem de sürekli değişen temalar halinde sürekli devinen ve bilgi üreten, sonra da bunu sunan müzeler anlamına gelmektedir.
3. Bu bağlamda gerçekleştirilen sergiler sonunda ortaya çıkan sergilerde hem kent mekânının tarihsel gelişimini hem de insanların sosyal yaşamını, adetlerini, geleneklerini ve her türlü kültürel üretimlerini ele almak mümkündür.
4. Bu çalışmalar sonunda ortaya çıkacak sergiler hem gezilerek izlenebilecek hem de gerek sergi katalogları gerekse cd ortamında yayınlanmaları mümkün olacağından, eğitim amacıyla kullanılabilirlerdir. Kent müzelerinin en başta gelen amacı eğitim olduğundan bu yöntemlerle, belirtilen amacın gerçekleşme şansı daha fazla olacaktır.
5. Sergiler bilgisayar aracılığıyla internet üzerinden de sunulabileceğinden, hem kent sakinleri hem de kent dışından her isteyen kolayca ulaşması mümkün olabilecektir. Bu gerçekleştiğinde müzeler aracılığıyla kentlerin tanıtımları daha hızlı ve etkin bir şekilde yapılabilecektir.
6. Bu amaç ve yöntemler bağlamında çalışabilmek için müzelerin, her kentin tarihsel ve kültürel geçmişini yansıtan arşivlere sahip olması vazgeçilmezdir. Bu arşiv tahmin edileceği üzere kentin belleği demek olan Kent Arşivleridir.
7. Arşivde derlenecek malzeme başta dokümanlardır. Ulusal arşivlerden mikrofilm veya başka yollarla derlenmeleri mümkündür. Bunun dışında kentlilerin elinde bulunan belge, fotoğraf vb. malzemenin derlenmesi şarttır. Bu ya bağış kampanyalarıyla gerçekleştirilebilir veya asılları sahiplerinde kalmak üzere kopyaları alınabilir. İkinci yol daha gerçekçidir.

İşleyiş

1. Kent müzeleri ve arşivleri politik kaygılarla oluşturulmamalıdır. Her kentin kültürel ve tarihsel birikimini hiçbir ayrıma tabi tutmadan derlemeli ve sunmalıdır.
2. Aynı şekilde sergiler her hangi bir çarpıtma girişimi olmadan o kentin birikimini ortaya konulabilen en zengin şekilde sunmayı amaçlamalıdır.
3. Müzeler her hangi bir kişinin veya zümrenin çıkarlarının aracı değildir. Bu amaçla kullanılmaları düşünülemez.
4. Her kentin kapasitesine göre uygun bir mekânda kurulmaları gereklidir.
5. Müze ismi kullanıldığında obje müzeciliği yapılmaya bile Anıtlar ve Müzeler Müdürlüğü'nün özel müzeler hükümlerine göre çalışılacak olduğundan Kültür Bakanlığı'nun ilgili biriminden izin almak gereklidir. Bu durumda en yakın arkeoloji müzesinin denetimleri bağlamında çalışmak zaten yasa gereğidir.

Anadolu'daki Kent Müzelerinden Örnekler

Bayazhan Gaziantep Kent Müzesi

Tarihi Bayazhan'da kurulan, Gaziantep Kent Müzesi kapsamında, Gaziantep'in kronolojik tarihi, Antep Savunması, Coğrafyası, İlçeleri, Fauna ve Florası, Gaziantep'in eşsiz el sanatları, Antep evi mimarisi ve yaşamı, Gaziantep Kültürü, Ekonomisi, Eğitimi, Sağlığı, Sivil Toplum Faaliyetleri, Turizm Zenginlikleri ve Doğal Güzellikleri, Kardeş Şehirleri, Folklorik değerleri ve Kültür Sanat Alanları, Antep Baklavası, Spor ve Basın Tarihi bilgiler, belgeler, görsel sunum öğeleri, canlandırmalar ve maketlerle anlatılmaktadır.

Müzedede, Antep Savunmasında önemli yere sahip, Şahin Bey, Karayılan ve ilk Antep şehidi Şehit Kamil ve annesi, El sanatları ve Baklava ustaları, Antep evinde Antep işi işleyen kadınlar, Fıstık kıran bir aile bal mumu heykeller ile müzedede yer almaktadır.

Müze üst katında Kronolojik Tarih bölümleri, yine filmler, heykeller ve panolar eşliğinde anlatılıyor. Hemen devamında sırası ile El Sanatları odaları mevcut. Gerçeği ile bire bir oluşturulan El Sanatları dükkânlarında, Sanatkarın heykelini sanatını icra ederken görmek mümkün. Hammaddesinden tamamlanmış ürüne kadar tüm ara mamullerinde bulunduğu bu odalarda, birer film ve panolar ile detaylı bilgilendirme mümkün. Yemenici, Sedefçi, Bakırcı ve Gümüşçü, Kutnucu ve Kilimcinin ayrı ayrı odası olan bu bölümden sonra Antep Evi'nde Antep İş işleyen kadınların heykelleri bulunmakta. Sivil Toplum, Eğitim, Sağlık, Kültürel Detaylar, Turizm, Kardeş Şehirler, Doğal Güzellikler, Folklorik öğeler ve Kültür Sanat Alanlarının birer birer odalarda Filmler ve Panolar aracılığı ile anlatıldığı bu odalardan Kültür Sanat Alanlarında, özel olarak hazırlanmış, Müze Sistemi ile birlikte kontrol edilebilen Elektronik Kültür Sanat Takvimi Programı görünmektedir.

Kent müzelerinin devingen bir yapı olduğunun örneği olana Gaziantep Kent Müzesi son zamanlarda yapılan çalışmalarla yenilenmektedir.

Bursa Kent Müzesi

Bursa Kent Müzesi kapsamında; Bursa kentinin tarihi, coğrafi, kültürel, sosyal, ekonomik, ticari ve turistik yapısına ilişkin bilgi ve belgeler görsel sunum, obje ve animasyonlarla tanıtılacaktır. Müzedede Bursa'da yaşamış altı Osmanlı padişahının balmumu heykelleri yer alacak, ayrıca kentin tomografik maketi ile ziyaretçiler Bursa surları ve külliyyeler, hanlar, hamamlar, camiler gibi anıt eserler hakkında bilgi sahibi olmaktadırlar.

Müzenin bodrum katında yer alan Tarihi Esnaf Sokağı'nda; Bursa'nın geleneksel ticaret hayatı 'Arabacı, Nalbant, Saraç, Semerci, Yemenici, Bıçakçı, Bakırcı, Kalaycı, Tenekeci, Marangoz, Keçeci, Sepetçi, Şekerci, Kebapçı, İpek - Tekstil - Havlucu' özgün dekor ve canlandırmalarıyla tanıtılmaktadır.

Müzenin giriş avlusunda yer alan anfi tiyatro, alanda konser, dinleti gibi etkinlikler yapılmasına olanak sağlayacak, ayrıca yine açık alanda yer alacak olan panolar ile dış mekânda da sergi düzenlemeleri yer almaktadır. Müze bütünündeki sergileme, ağırlıklı olarak üzerlerinde tanıtım metinleri, resimler ve foto blok canlandırmaların yer aldığı panolar ile yapılmıştır. Ayrıca bazı seksiyonlarda çeşitli maket, canlandırma, bilgisayar destekli bilgilendirme ve obje teşhiri de kullanılmıştır.

Samsun Kent Müzesi

Samsun Kent Müzesi, Samsun'un İlkadım ilçesinde bulunan bir müze. 12 Şubat 2013 tarihinde ziyaretçilere açılan müzedede Samsun'un sosyal, tarihi, kültürel, coğrafi ve ekonomik yapısına ilişkin bilgilerin ve malzemelerin sergilenmektedir. Müze ilk yetmiş gün içerisinde 20 bin ziyaretçi çekmiştir.

Müzenin oluşumunda Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Yerel Tarih Grubu, Alaçam Mübadele Müzesi, Samsunspor, Samsun PTT Başmüdürlüğü, Gazi Müzesi, Düşevi Oyuncuları Tiyatrosu,

Tekkeköy Belediyesi, Yakakent Belediyesi, Çarşamba Ayakkabıcılar Odası, Kanal S, Halk gazetesi, Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırma Derneği, Samsun Ticaret ve Sanayi Odası ve Samsun 6. Bölge Eczacılar Odası Başkanlığı ile arşiv, belge ve bilgi paylaşımında bulunulmuştur.

Müzenin yer aldığı bina Samsun'un demiryolları tarihinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryollarına verilen önem aynı şekilde demiryolları çalışanlarına da verilemekte ve çalışanlara lojmanlar tahsis edilmekteydi. Müzenin sacayaklarını oluşturan iki ahşap bina da 1928 yılında Samsun-Sivas Demiryolu İnşaat ve İşletme İdaresi ve Devlet Demiryolu Lojmanı olarak inşa edilmiştir. İki katlı bu binaların ilk katları ofis ikinci katları ise lojman olarak kullanılmaktaydı. Cumhuriyet Caddesi tarafından bulunan ek bina ise 1936 yılında inşa edilmiştir ve uzun yıllar Samsun Demirspor'un lokali olarak kullanılmıştır. 19 Şubat 1945 tarihinde kurulan Samsun Demirspor'dan önce Samsun demiryolu çalışanları 1929 yılında Şimendifer SK adıyla bir kulüp kurmuşlardı. 1945 yılında bu kulüp Samsun Demirspor adını aldığı anda bu ek bina da kulübe tahsis edilmiştir.

2007 yılından itibaren Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından kent müzesi projesi oluşturulmaya başlanmıştır. Tarihi Kentler Birliği'nin 13-15 Mayıs 2011 günlerindeki "Her Kente Kent Müzesi" temalı toplantısı sonrasında ise proje hızlanmıştır. ÇEKÜL ve Metin Sözen'in katkılarıyla müze için yer tespit, içerik sağlama ve projelendirme çalışmaları yapılmıştır. Yer tespit çalışmaları sonrasında TCDD'ye ait olan lojmanlar ve Samsun Demirspor lokali kamulaştırılmıştır.[9] Sekiz ay süren restorasyon sonrası binanın müze hüviyetine kavuşması için dekor ve içerik çalışmaları yürütülmüştür. 12 Şubat 2013 günü ise müze ziyaretçilere açılmıştır. Resmî açılışı yapılmayan müzeyi ilk yetmiş gün içerisinde 20 bin kişi ziyaret etmiştir.

Sonuç

Bu doğrultuda yüklü Anadolu geçmişinin geleceğe aktarılması sorumluluğu hepimizi ilgilendirmektedir. Ve Anadolu tarihi birikimi çerçevesinde tüm süreci tanımak, tanıdığımız ölçüde korumak ve geleceğe güçlü bir biçimde aktarmanın bir yolu kent müzeleridir.

Bu kapsamda; Kent Müzeleri ve Arşivlerini oluşturmanın amacı; kentlileri ortak anılar ve ortak bir kimlik altında buluşturan mekânlar yaratmaktır. Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKÜL'ün de destek verdiği projelerde, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin girişimleriyle işlevini yitirmiş tarihi bir binalar onarılarak çağdaş bir kent müzesine dönüştürülmektedir. Bugün pek çok yerde geçmişle, doğasıyla, sosyal ve ekonomik gelişimiyle kentin öyküsünü anlatan müzeler kurulmaktadır. Bu müzeler aynı zamanda eğitici ve dinamik bir kültür merkezi olma görevini de üstlenmektedir.

Kaynakça

- Dedehayır, H. ve Değirmenci, M. (Haz.). (2013). *Kent tarihi müzeleri ve arşivleri*. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı.
- G. Kaya ve A. K. Çüçen (Ed.). (2013). *II. Uluslararası Felsefe Kongresi 11-13 Ekim 2012, Şehir ve Felsefe*. Bursa: Bursa Kültür A.Ş.
- Kent Müzeleri* (2014). <http://www.kentmuzeleri.com>
- Kent, Toplum, Müze: Deneyimler, Katkılar: Toplumsal Tarih Müzesi kuruluş Sorunları Sempozyumu 27/29 Mayıs 1999*. (2001). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Özlem, D. (2000). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. Doğu-Batı Yayınları. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pirenne, H. (1991). *Ortaçağ kentleri: Kökenleri ve ticaretin canlanması*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Silier, O. (Ed.). (2008). *Kentler ve Kent Müzeleri Uluslararası Sempozyumu, 21-22 Nisan 2006, Antalya*. Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi, Tarih Vakfı.
- Sözen, M. (2006). *Gelenekten geleceğe Anadolu'da yaşam kültürü*. İstanbul: ÇEKÜL Yayınları.

Unlocking a Memory: Experience and Use of Olfaction in City Museums

Simge Zilif

Art and Design Faculty, Department of Museology, Yıldız Technical University, Besiktas, Istanbul, Turkey, simgezilif@gmail.com

Abstract

Perception and memory of places is strongly connected to olfactory sense due to its context-dependent nature. Smells help associating memory of past experiences to city context, makes recalling easy. Although it is proven that olfaction enhances the experience and learning, it plays tiny role in cultural institutions. Utilizing olfaction in city museums is possible by using multiple methods in different services. The aim of the study is to put forward the many advantages of adopting olfactory sense in city museums and propose a framework for utilizing olfaction in city museum services regarding to its triggering role.

Keywords: Olfactory, city museum, visitor experience, memory, museum scenting

Introduction

Every place we live in has a unique scent which human memory records as a whole in a non-linguistic level, together with all senses. Psychological researches on the link between smell and memory proves its importance for the relation among place and memory. Olfactory sense associates individual memory of past experiences to perception of a city and enhances the experience, makes recalling easy. Although it is such an important part of our lives, mostly it is observed that its importance in daily life experience for individuals is disregarded by the cultural institutions like museums. Emphasizing the fortifier side of it, the inclusion of olfactory sense in cultural institutions is not only important in terms of enhancing experience and connecting museum visitor to context; it is also important as a reference on perception of our environment. Thus, representing olfaction in city museums introduces the city identity and memory's undiscovered aspects while enhancing the experiences of visitors. Representation of scents of a city also makes it possible to reach a discrete side of cultural heritage.

Despite academic research and resources on environment scenting, scenting in exhibitions and relationship among memory-place-scent notions can be found on ease, no specific research on scenting and using olfaction sense in city museums is available. The originality of this research is its approach to focus on usage of olfaction in city museums in terms of relationship among memory, place and city. The aim of the study is a) To put forward the importance of olfaction for city museums, b) Propose a framework for olfactory utilization in city museum services regarding to its memory triggering and perception enhancing role which supports 21st century museum's communication, preservation and research functions. The influence of olfactory experiences of places and cities on individual memory will be introduced in first section by literature review of cultural, psychological and material culture studies. In second part, examples of olfactory sense utilizations in museum related fields will be introduced briefly. Lastly, a framework for adopting olfaction and representation of city's smells in city museums will be proposed. Utilization of olfaction in different services and city museums should be specialized depending on their collection and collection management strategies, thus, the study will be delimited to suggesting a general framework for adopting olfaction in city museums. Techniques and

interfaces to be used in representing scents also need to be handled detailed and particularly, hence this research is an introduction for further studies.

Scent as a Memory Unlocker

Smell is among the most powerful memory triggers. As Barfield and Danas (1996) states, it functions for recognition, detection, discrimination and differentiation of human. It is a primitive sense which helped our ancestors to evoke strong emotions and inspire hormone protection to survive. For newborns, it helps recognize their mothers. As stated in Warrenburg (2005)'s study, odours can also elicit sensuous feelings which are special and more complex than prototypical emotions (as cited in Chrea et al., 2009). Therefore, olfactory system has direct and fast connection with the brain's emotion and memory (also memory of emotions) regulating limbic system, amygdala and hippocampus, which is one of our older brain structures. When a molecule is inhaled through the nostrils, it meets with nasal neurons with hundreds of smell receptors. When the molecule fits the receptors, like a key, the neurons transfer the molecule's message to the olfactory bulb which is near the bottom of brain. Then, the message reaches the olfactory cortex. As Ehrlichmann and Halpern states, this process requires minimal cognitive involvement (Orth and Bourrain, 2008).

Unlike visionary and auditory senses which are interpreted and hence verbalized perceptions, olfactory system has few direct connections to the left neocortex of brain, which processes language. Thus, it has a non-linguistic representation characteristic and therefore it functions also as content-addressable memory system (Shepherd, 2005). It differs from other forms of memory; it is independent of memory of other senses, it is resistant to interference and thus long-lasting, which results to remembrance not the odour itself but the context of the smell. As Orth and Bourrain (2008) cites from Annett (1996), an unnamed smell can elicit the contextual memories due to its context-dependent and complex nature. This type of memory which olfactory sense evokes is called "involuntary memory" or "Proustian memory"¹. That is why a scene and an emotion from past times blinks and takes us on a travel of time when we smell a particular scent.

Scent as a Memory of Place

Involuntary memory is the opposite of voluntary memory which needs an effort to remember. It is a subcomponent of memory which activates unconsciously with an evoking of a past recollection by a cue from everyday life. Therefore, the emotional and direct reactions to smell becomes more conscious if they are culturally marked and their context deviates from everyday experience (Beer, 2007). Every place in our daily life consists of different atmospheric components which are perceived and recorded as a whole with tactile, kinesthetic, auditory, visual and olfactory perceptions. This perceived and experienced-with-all senses character of a place is called aura (Castello, 2010)².

A place's aura is recalled most strongly and easily with olfactory sense. Thus, scent of a place and environment is strongly linked with how it is perceived and recalled. A scent can trigger associations like being at home, or at a beach. However, the olfactory perception depends on individual and social characteristics like age, gender, autobiographical issues, location and culture³. Therefore, associations can differ from one individual to another due to the subjective dimension of olfactory sense, especially if they have bad experiences which an odour evokes. As Henshaw (2013) states, Barbara and Perliss (2006) categorize smell and place in two positions: 1.A search for the authentic smell of place 2.The

1 In his most famous work "In Search of Lost Time"s first volume, *Swann's Way*, Marcel Proust narrates an involuntary recall of his childhood by tasting a madelaine dipped in tea.

2 Norberg-Schulz describes a place as a "total qualitative phenomenon" in his work "Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture". Other term to describe a place with all of its qualitative components is "atmosphere".

3 For an example of this statement, see Donchester research project in Henshaw (2013), Chapter 5.

capture of memorable and extraordinary experience (as cited in Henshaw, 2013). This opens door for two deductions: Smell of a place is a part of its identity, and, the sense of place for an individual is constructed with inward-looking history (Howes, 2005).

Smell and The City

One of the city's identity and memory's fundamental aural components is its characteristic smell profile consisting of different odours. As cities are the places we live our daily experiences in and relate ourselves to; a scent of its specific part is one of the strongest nostalgic olfactory phenomenon of our lives. As Bouchard (2013) states, odours are associated with spatio-temporal markers referring the personal experiences and the olfactory memory shapes how we perceive the city over time. Pallasmaa (2005) says "... A particular smell makes us unknowingly re-enter a space completely forgotten by a retinal memory; the nostrils awaken a forgotten image. What a delight to move from one realm of odour to the next, the narrow streets of an old town! The scent sphere of a candy store makes one think of the innocence and curiosity of childhood..." (p.54). This statement is about the individual memory of a past experience and collective memory of a town. If the experiences are connected to collective memory, this makes recalling distant memories easier.

Parallel to increasing importance of sight and hearing, senses of touching and smelling lost their importances in daily life (Pallasmaa, 2005). Today, the character of city resided primarily in visuality which necessarily requires distance. With dual preoccupation of visuality and hygiene-centeredness, the sanitization process⁴ of cities had begun in 14th century's Europe and smell has been marginalized; considered as disturbing and eliminated. It systematically has been erased from urbanity with regulations like paving the streets with stone and asphalt (Zardini, 2012). This process caused erosion of the perceptual sphere. However, this impalpable distinction is so resistant that cities still have their own smell profiles. André Siegfried, one of the first writers interested in geography of odours and sounds observes that every city and characteristic region has its own smell, like scents of Mediterranean or the smell of London (Zardini, 2012).

Smellscapes: A new approach to perception of environment and city

In 20th century, urban environment and memory has begun to be examined in researches in a broader manner beyond visuality. Every location has begun to be regarded as landscape which is perceived with sensorial experience, even if it is artificial. The full spectrum of our senses beyond visuality like temperature, odours, acoustics are taken into consideration as fundamental factors for understanding environments we live in (Zardini, 2012). Architects like Juhani Pallasmaa, Steven Holl and Peter Eisenmann have emphasized that a place can offer different perspectives and pleasures beyond visuality. The recognition of the identity of places and cities by unique smells as a component of holistic perception also gained importance. As the notion smellscape and researches on this notion and odour profile of cities has emerged in 2000's, several research projects are carried out by olfactory professionals and odour artists on smellscapes of cities including smellwalks, identification of smells using synaesthesia, interactive maps, exhibitions and reproduction of smells. Two examples of projects emphasizing the city-smell relationship will be outlined in Section 3.

Olfaction as Sensorial Experience in Museum Related Fields

The need to discover possibilities to invisible communication and comprehension of total place beyond visuality brought together a new approach to perception. This sensorial revolution created a fundamental paradigm shift in different theory and practice fields of study like media, marketing,

⁴ According to olfactory professional Sissel Tolaas, the Western world has been sanitized for protection, which is equal to sensuous death, what you see is what you get. (http://www.grandarts.com/past_projects/2012/2012_09.html)

communication, architecture, urbanism and also museology. Contemporary institutions and companies have adopted sensory perception and experience including olfactory sense as extension of their marketing strategies. Theories and critical thinking on architecture and urbanism concentrated on how human perceive the environment they live in. In communication design, multi-sensory design objects and interiors are emerging. Before the elaborative researches on olfactory sense, virtual environment designers had little interest in olfactory displays but recently, odours are being used in multisensory utilities, especially in entertainment (Sadowski and Stanney, 2002). In arts, artists discovered the importance of olfaction as an art and communication form. Recently, in cultural environments and services like exhibitions, educative trainings and research programs, use of olfaction has also been gaining importance. In search for implementing olfactory sense to museum experience and functions, some approaches on practice areas related to museum functions are introduced briefly in this chapter.

Olfaction to Stand Out

Despite the poor attention to olfactory sense in cultural institutions, in marketing sector olfaction is a rising trend within sensory marketing and neuromarketing strategies. Companies use scents to empower their exhibitions. Also companies use scenting as a brand identity issue, like Singapore Airlines, Disney and Hard Rock Hotel. According to Harald H. Vogt, co-founder of Scent Marketing Institute (SMI), today, scenting is the most powerful weapon a brand can use to stand out from the competition and there are over 100 scent-consulting companies serving the worldwide market (Pappas, n.d.). The studies on customer behaviors by research scientists show that using scenting in branding delivers more effective messages. Environmental psychologist Eric Spangenberg of Washington State University states that scenting is a huge trend and “the technology has advanced to the level where anyone can do it.” (Klara, 2012). For the museums are company-like institutions with exhibitions and marketing strategies oriented towards visitors instead of consumers, using olfactory is also a profit for museums. Using scents help visitors engage and recall the museum afterwards, makes the stay longer.

Exhibitions Engaged with Olfactory Sense

With the exploration of new art forms like installation art and the rise of sensory experience, the olfactory sense gained importance as a component of thematic exhibitions, arts and also as an art form. In 2000's, museum exhibitions utilizing olfactory sense have been developed. Some of those exhibitions are remarkable in terms of the technologies and methods they implement, and some are remarkable for mostly their contexts to be reviewed while designing exhibitions and activities adopting olfactory sense. Examples of using olfaction in different kinds of exhibitions are:

- *Artists/olfactory artists using olfaction in interactive or multi-sensory artworks:* Artists like Ernesto Neto, Maki Ueda, Martynka Wawrzyniak and Peter de Cupere create smell sculptures which the materials and artworks are scented, using different object scenting strategies.
- *Exhibitions on smellscapes:* Interdisciplinary projects on cities' odour profile carried out by olfactory professionals like Sissel Tolaas and Victoria Henshaw. Scented maps, smellwalks and scents of cities' different parts are used as exhibited material. Those exhibitions are remarkable in terms of how they handle the context and implement the context in content.
- *Thematic sensory experience exhibitions using odours by olfactory professionals:* Exhibitions like Scent Opera exhibition at Guggenheim, which tells a story only using odours and olfactory sense, and Sense of the City exhibition in Canadian Centre for Architecture, which subjects the perception of a city with all senses including olfaction. Those projects give us an idea of how scent of a city can be represented in terms of the content.
- *Exhibitions on perfumes:* Exhibitions like The Art of Scent in New York Museum of Art and Design, curated by Chandler Burr. An interactive diffusion technology is implemented on the walls of the gallery and supported by the wall texts. There is also an interactive salon with social

context, where visitors' selection of adjective and noun couple to describe a smelled scent is interpreted collectively and projected on the wall.

Scent expert and olfactory artist Sissel Tolaas has carried out different projects and exhibitions on smellscapes of cities, supported by museums, like Kansas, Berlin, Mexico City, Paris, Vienna and Cape Town. "SmellScape KCK/KCMO 2007-2012, The Game to Uncover Invisible City" project is a remarkable example in terms of being supported by a city museum - Kansas City Museum. In the project, Tolaas collected the smell information of Kansas City and exhibited the results in a participatory context at Kansas City Museum (Fischer, 2012). The exhibition is more like a game, where participants are challenged to explore the smells of neighborhoods by noting them on cards and gaining scores with them at different points of the city.

Another example of an exhibition of a city project utilizing olfaction is "Sense of the City" at Canadian Centre for Architecture (CCA), curated by Mirco Zardini in 2005-2006. The project explores the perception of the "invisible city", encouraging the re-thinking of how people sense the city (Canadian Centre for Architecture, 2005). The exhibited materials include the picture of people disturbed by city smell, smell diffusers, smelling cones are used in exhibition. This project is an example for thematic exhibitions including olfactory sense as content, but also the perception of city as context. Tolaas's work is a good example on how to implement the city museum to a research project on the city smells, which also has a social aspect. It is beyond mapping the smells and odour profile of a city, it is an investigation of smell beyond defining as good or bad and as information which is in her own words "play a role in communication and navigation". Other projects also carry different features to be taken into consideration, though, they can be investigated during the process of planned applications.

Today, museums use new interactive media and virtual environments on their exhibitions and educational activities. Although there are some intentions to use olfaction in exhibitions, too, for several constraining reasons, they are still not adapted to using olfactory sense in every aspect their services. As Hale and Stanney (2002) states, in spite of its importance is recently realized, due to volatility of the odourant and perceptual issues such as individual differences like habituation or anosmia, the use of olfactory sense is still limited, especially in cultural institutions like museums.

Olfaction for Better Training Environments

Olfaction is an important tool for education. Hall and Bannon (2005) indicate that in museums, education should support somatic learning for engagement with many senses. It is no coincidence that in the public exhibitions before the emergence of museums, people used to touch, taste and smell to fully comprehend the objects (Classen, 2007). Recent studies proved odours have strong effect on mood, increase vigilance, invoke emotions, improve recalling, provide salient spatial cues and reinforce learned materials. As Başdoğan and Loftin (2008) states; "In some cases the presence of the correct smell could "make or break" the sense of realism (fidelity) that training requires." (p. 117). The olfactory experience is stored by episodic memory which stores the sensations and it is resistant to forgetting caused by subsequent learning experiences (Beer, 2007). Therefore, using scents and olfactory experience in experience-based education programs of city museums can lead to successful learning and implementation among museum functions.

Besides education, due to its memory triggering characteristic, usage of olfaction in archives, especially digital archives, is one of the debates in academic studies. In their study on how to use smell for searching digital photo collections, Brewster, McGookin and Miller (2006) use the strong link between smell, memory and emotion. However, this is such a new method to be applied; thus, further research on this subject should be handled.

A New Approach for City Museums: Utilizing Olfactory Sense

Autobiographical memories of past experiences come with a strong emotional and motivational charge (Orth and Bourrain, 2008). Cities are nostalgic places we associate our past experiences with and specific smells are associated with those past experiences in cities. Therefore, as cultural institutions strongly related to memory and perception of the city, it is obvious that city museums should give more attention to evoked nostalgia. In city museums, olfactory sense can be utilized as a powerful instrument in communication, preservation and research in terms of enhancement of visitor experiences, learning and also for reaching a discrete side of heritage.

Olfactory sense's memory triggering character helps visitor to engage the exhibited material. Odours can enhance mood, help concentrating or alert the visitors. It enhances learning and also helps to improve invisible communication. It increases the awareness of our olfactory sense's importance combined with other senses, gives us new perspectives to approach the environment we live in, as in old times. Moreover, it helps preserving the information on a discrete side of city's heritage by researches and archives. It is also a way to research the impacts of the changes in city on local people and the meanings they ascribe to the city.

Implementing Olfaction in City Museum Services

It is possible to implement olfactory sense by using diverse methods in different services. In this part of study, utilization of olfaction is handled in three main services -exhibitions, educational services and archives- to support the three fundamental functions of museums, research, communication and preservation. Also a brief on scenting applications will be given.

Research and Archiving

With every intervention, the smells and odour profile of a city changes, and this results with sensible signs of its collective memory. Thus, it is important to archive the characteristic scents of cities and city museums are the best places to do it. Archiving and then representing scents of the city also makes it possible to reach a discrete side of cultural heritage. The research on odours of city can be held on for two main utilization purposes in city museums: archiving and identifying which odours are to be used to museum context.

Some basic methods suggested:

Smellwalks: It is an easy applicable and integrative tool to be used in evaluating olfactory components of an area to be used in city museums' archival and educational activities. Because of the differentiating individual perceptions, it is important to involve a broad range of stakeholders and potential different type of visitors, local inhabitants and also people not living in the city. People from different genders, ages, and ethnicities should be included. The odours of city can be addressed in macro and micro levels like overall city, neighborhoods or part of neighborhoods, open spaces and enclosed areas, parks, green spaces, special axles like special streets and waterfronts, nodes like industry areas, spice bazaars, flower bazaars and local food points.

Detailed research: It can be done on historical odour references, wider context of the smell of area, and how it has changed through time, reviewing of official records to find information related to odours, review of popular media on how the place and its identity is perceived, air quality of sites, any documentation of odours of city and its neighborhoods, how the city's odour profile has changed with plans and implementations, and even how city smelled in ancient times in case of settlement.

Categorizing the odours: Categorizing is an important step for archiving the odours. It is also useful to categorize the smells for implementing the activities. The method to categorize the city odours can differ

depending on the purpose of use. For instance, it can also be a categorization on present odours or the categorization can be based on time periods of the city.

Interactive maps: Together with smellwalks, the information on the smell history of the city can be evaluated together and put together to see how the odour profile has changed through time. This may be a map everyone can reach and put their contributions in terms of inclusiveness and engagement. A system and applications on current odours of a place can also be developed but this would be expensive though prestigious.

Reproduction and preservation of odours: The scents of the city can be reproduced after analysing them chemically, and those smells can be saved in archives in air tight glass bottles or scratch-and-sniff cards to be used, presented in exhibitions, and to be presented also in museum store. The technology used to analyse and present the odours are mentioned in the next step of the study.

Oral history documentation: Archiving the stories of olfactory memories of people in and about the city is also important. This can be also integrated with educational activities.

Exhibitions

There are many advantageous aspects of using olfaction in city museum galleries and exhibitions. Scents and odours help enhancing the motivation in experience by linking the personal past experiences and information and the museum context. For spectators who don't have any related memories, scent would be a descriptive issue giving spatial clues. Furthermore, mirror neurons works in a way that if an experience is seen, it can feel as vivid as doing it. Thus, scent of what is being processed will draw the visitor's attention, help engagement to the museum environment and the context and increase their will to spend more time in (Vogt, 2009).

In representing odours in exhibitions, two fundamental issues need to be paid attention. First, the use of olfaction should be based on locally significant odours and the varying perceptions that people hold in relation with them. Second, the odours should not be overwhelming for visitors in terms of range, intensity, variety and frequency.

Some basic methods suggested:

Smellscape maps: The results of the researches on city's odour profile can be introduced as content in either temporary or permanent exhibitions. Scenting the maps with scratch-and-sniff technology is a way to exhibit city's smells.

Virtual reality and multisensory displays: To use virtual reality applications with olfactory sense to introduce a sense of place can be proper for visitor experience, depending on the content. However, when combining senses together, some issues should be taken into consideration (see 4.2.)

Scenting: The first step is to choose the scenting strategy (see 4.2.). The strategy should be chosen according to context, content, objects and materials in exhibition and the effect wanted. In case of representation of a theme, a method to scent the environment (see 4.2.) or an individual object's sphere can be used. The amount to be diffused and its range can be adjusted by different scenting technologies applied. As mentioned before, also real-time odour presentation is possible through the technology, and it is possible to associate them with sensory maps.

Besides using olfactory to represent the context in galleries, scents can also be used to create ambience. By scenting applications in a museum environment, it is possible to decrease anxiety, increase excitement, indicate a direction and even change the perception of the room's size. For example; as claimed by Scent Marketing Institute (SMI), when apple and cucumber scents causes a visitor to perceive a room larger, smoky scents like barbecue smoke causes a room to be perceived smaller.

Peppermint and citrus notes alerts visitors when lavender, vanilla and chamomile scents are relaxing. Talcum powder scent helps visitors to feel safer and nostalgic (Vey, 2008).

Education

In terms of increasing awareness of our senses, adopting olfaction in city museums provides a new perspective on how we perceive our environment. This is among the foremost underpinning benefits of olfaction for educational function of a city museum. Furthermore, since olfactory sense enhance recall and long-term learning, it is also a good instrument to use in educational activities supporting the content and context of the museum. For example, activities on perception of our environment and its components or stories of memories related to olfactory sense would be both educative and also fun.

The implementation of olfactory sense in educational programs of city museums should have activities interference with other services. Prior to each activity, a primer activity to get familiar with the sense of smell and odours may be included. The activities should be designed and varied depending on the collection and context of the exhibited content of each museum.

Some basic methods suggested:

Smellwalks: Smellwalks on particular themes or with particular gains can be designed and implemented to educational activities, like trying to find the different points in city where the smells change at particular times of a day, or finding the odours related to a specific theme.

Synaesthetic approach: Permanent activities for children and adults can contain different senses used together with olfaction, using synaesthetic approach like coloring the smells, hearing the smells and vice-versa. Barfield and Danas (1996) discusses mechanisms for the presentation of odourants and enumerated olfactory analogs to visual parameters: field of smell = field of view, great variety of smells=colors, spatial resolution (as cited in Sadowski and Stanney, 2002). Their practices can be adopted in educational or archival activities and applications.

Scent-memory-feeling workshops: Activities on stories of smell memories can be designed both youngs and adults. Memory activities can be also applied with synaesthetic approach.

General Suggestions

Above are general suggestions to be tailored for every museum, but there are some general principles to be taken into consideration when implementing olfactory sense in city museums:

- Engaging community to projects, especially the projects done on sites
- Involving a broad range of stakeholders and diverse groups regarding to differentiating individual perceptions
- Combining the olfactory sense with other sensory modes
- Supporting the olfactory utilization with related activities as panels and movies
- Overriding attention to the local context and the purpose of the exhibition

Scenting Strategies and Methods

There are different kinds of scenting strategies in marketing, which museums can adopt for exhibitions. Scenting company ScentAir categorizes the scenting strategies in four categories which museums can use the first three (Pappas, n.d.):

- *Billboard smell* is used to draw attention to one product, scent used is the actual scent of the product, or object/content in museum setting, as using coal scent where coal use of a city is introduced.

- *Thematic smell* is used where an idea/message is tied with visually by scent. For example; when presenting Provence region of France, lavender scenting is a good example for thematic smell. It can also be used for creating a relaxing, safe environment or induce visitors.
- *Ambient smell* is scenting the environment for filling the void, mask unpleasant odours or creating a mood, not to indicate direction, give information or enrich recall of a specific issue within context. It can be used to camouflage an unpleasant odour.
- *Signature smell* is a brand's individual scent, which is mostly used to increase brand loyalty.

Scenting in spaces like museums and exhibitions can be proceeded by scenting companies, using multiple methods. Today, available olfactory displays devices are (Kaye, 2004):

- Computer-controlled digital scent technologies: SENX Machines, Smelling Screen, iSmell, AromaSYS, ScentAir, Daleair, Microscent, A2ci, Aerosome, Aromajet...
- Scratch&Sniff Technology: Stickers or cardboard items that have been created through micro-encapsulation process. When the material is scratched, the coating releases an odor. It can either be scratched manually or by a machine, depending on the use.

Some of the systems those devices use are nebulization, dry-air and ionization scent delivery systems. Dry-air delivery systems are mostly used to scent large areas by sending the scents to ventilation system. Some of those devices, like SENX, can produce scents, which are coded digitally, out of cartridges they contain. For detailed information on olfactory displays, Joseph Kaye's (2001) thesis is a good reference.

Scentography is the technique for storing and creating odor artificially by using chemicals and electronics, like in SENX machines. To capture, store and analyse the odour in the air of surrounding different materials, "headspace technology" is used. There are some similar techniques to analyse the interesting scents of environment and locations. After the data is analyzed, the scents can be recreated by mixing ingredient chemicals by a perfumer.

Issues to be taken into consideration on scenting applications

In spite of odours enhance the experience of the spectator, there are some restrictive factors on using olfaction in museums. Some issues should be taken into consideration for applications:

- Being careful on using other senses together with olfaction– like two or more senses evoking contrary feelings
- Precise control of intensity and duration – especially with unpleasant odours which can cause negative moods (Barfield and Danas, 1996)
- Paying attention to possible individual differences – like anosmia (Barfield and Danas, 1996), or cold impairing the sense of smell (Başdoğan and Loftin, 2008)
- Being careful and testing the scents in case they cause an allergic reaction
- Being careful on how a scent affects on the perception of the place/room

The smells of an environment plays role on the perception of that environment, how it is associated with its collective memory and dependent to the social and individual factors. Thus, where using olfactory factors in any kind of context of any institution or event, those individual characteristics and cultural differences should be taken into account.

Conclusion

Olfactory experience is among other sensorial experiences regarding to its strong relation with emotions and contextual memory. In our culture based on language and optical view, our experiences based on olfaction which cannot be transferred into language, is not adequately valued. However, it is beyond being an experimental touch in cultural institutions.

As every place we perceive, every city has its own smell profile which is a part of its identity and collective memory. Therefore, representing smell information, and knowledge related to it, is crucial for city museums. Representing olfaction in city museums is possible by supporting the context with scenting applications. The usage of olfaction is not limited to exhibitions; it also can be utilized in archives and education services of city museums. With globalization and standardization, characteristic smells like flower-smelling streets, old bazaars, the smell of local restaurants are being lost. Therefore, it is important to document the smell profile of the cities as representatives of collective memory. Besides archives, olfaction is an important tool for education. In educational activities, olfactory sense enhances the learning capacity as well as it helps remembering more easily.

Utilizing olfactory sense is not only a benefit for museum services; it is also a way of invisible communication. It is an unintended learning practice in terms of bringing a new perspective to our relationship with the environment we live in. In spite of the many importance of this subject, it is not widely studied in museum studies. Further research will imply the importance of the subject broader and lead the way to successful practices.

References

- Barfield, W., & Danas, E. (1996). Comments on the use of olfactory displays for virtual environments. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 5(1), 109-121.
- Başdoğan, C., & Loftin, R. B. (2008). Multimodal display systems: Haptic, olfactory, gustatory, and vestibular. *The PSI Handbook of Virtual Environments for Training and Education—Developments for the Military and Beyond: VE Components and Training Technologies*, 2, 116-135.
- Beer, B. (2007). Smell, person, space and memory. *Experiencing new worlds*, 1, 187.
- Bouchard, N. (2013). *Le théâtre de la mémoire olfactive: le pouvoir des odeurs à modeler notre perception spatiotemporelle de l'environnement* (Master's thesis). Retrieved from <http://hdl.handle.net/1866/10040>
- Brewster, S., McGookin, D., & Miller, C. (2006, April). Olfoto: designing a smell-based interaction. In *Proceedings of the SIGCHI conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 653-662). ACM. doi:10.1145/1124772.1124869
- Canadian Centre of Architecture. (2005). *Sense of the City* [Press Release]. Retrieved from http://www.cca.qc.ca/en/print_feature/231
- Castello, L. (Ed.). (2010). *Rethinking the meaning of place: conceiving place in architecture-urbanism*. Ashgate Publishing, Ltd..
- Chrea, C., Grandjean, D., Delplanque, S., Cayeux, I., Le Calvé, B., Aymard, L., ... & Scherer, K. R. (2009). Mapping the semantic space for the subjective experience of emotional responses to odors. *Chemical Senses*, 34(1), 49-62. doi: 10.1093/chemse/bjn052
- Classen, C. (2007). Museum manners: The sensory life of the early museum. *Journal of Social History*, 40(4), 895-914. doi: 10.1353/jsh.2007.0089
- Goldkuhl, L., Styvén, M. (2007). Sensing the scent of service success. *European Journal of Marketing*, 41(11/12), 1297-1305. doi:10.1108/03090560710821189
- Fischer, A. (2012). *SmellScape KCK/KCMO 2009-2012* [Brochure]. Kansas City, USA: Grand Arts. Retrieved from <http://www.grandarts.com/downloads/sisselbrochure.pdf>
- Hale, K. S., & Stanney, K. M. (Eds.). (2002). *Handbook of virtual environments: Design, implementation, and applications*. CRC Press.

- Hall, T., & Bannon, L. (2005, June). Designing ubiquitous computing to enhance children's interaction in museums. In *Proceedings of the 2005 Conference on Interaction design and children* (pp. 62-69). ACM. doi:10.1145/1109540.1109549
- Henshaw, V. (2013). *Urban smellscape: Understanding and designing city smell environments*. Routledge.
- Howes, D. (2006). Scent, sound and synaesthesia: Intersensoriality and material culture theory. In C. Tilley et al. (Eds.), *Handbook of material culture*. (pp. 161-173). London: SAGE Publications Ltd. doi: 10.4135/9781848607972.n11
- Howes, D. (2005). Introduction. In *Empire of the Senses: The Sensual Culture Reader* (3-4), ed. David Howes, Oxford and New York: Berg.
- Kaye, J. N. (2001). *Symbolic olfactory display* (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology). Retrieved from <http://hdl.handle.net/1721.1/16788>
- Kaye, J. (2004). Making scents: Aromatic output for HCI. *Interactions*, 11(1), 49-61. doi:10.1145/962342.964333
- Klara, R. (2012). Something in the air. *Adweek*. Retrieved from <http://www.adweek.com/news/advertising-branding/something-air-138683>
- Levent, N., & Pascual-Leone, A. (Eds.). (2014). Smell and taste in museums. In *The multisensory museum: Cross-disciplinary perspectives on touch, sound, smell, memory, and space* (151-215). Rowman & Littlefield.
- Orth, U. R., & Bourrain, A. (2008). The influence of nostalgic memories on consumer exploratory tendencies: Echoes from scents past. *Journal of Retailing and Consumer services*, 15(4), 277-287. doi:10.1016/j.jretconser.2007.06.001
- Pallasmaa, J. (2005). *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. John Wiley & Sons.
- Pappas, C. (n.d.). What's that smell? *Exhibitor Online*. Retrieved from <http://www.exhibitoronline.com/topics/article.asp?ID=688>
- Parker, A., Ngu, H., & Cassaday, H. J. (2001). Odour and Proustian memory: Reduction of context-dependent forgetting and multiple forms of memory. *Applied cognitive psychology*, 15(2), 159-171.
- Platoff, A. (2011). Illuminating the aura of nostalgia: Perceptions of time, place, and identity. [Seminar notes]. Seminar in Social Psychology, Bennington College.
- Rounds, J. (2004). Strategies for the curiosity-driven museum visitor. *Curator: The Museum Journal*, 47, 389-412. doi:10.1111/j.2151-6952.2004.tb00135.x
- Sadowski, W. & Stanney, K. (2002). Presence in virtual environments. In Kelly S. Hale, Kay M. Stanney (Eds.), *Handbook of Virtual Environments: Design, Implementation, and Applications* (pp. 791-806). Boca Raton, Florida, USA: CRC Press.
- Shepherd, G. M. (2005). Outline of a theory of olfactory processing and its relevance to humans. *Chemical senses*, 30(suppl 1), i3-i5. doi: 10.1093/chemse/bjh085
- Vey, M. (2008). Fragrance safety and regulation. *CGI Magazine*. Retrieved from <http://www.scentmarketing.org/trends/>

- Vogt, H. H. (2009). Don't turn up your nose at scent marketing: Target the sense of smell to create emotions, stand out from the competition. *Advertising Age*. Retrieved from <http://adage.com/article/cmo-strategy/turn-nose-scent-marketing/139957>
- Zardini, M. (2006). *Sense of the city: An alternate approach to urbanism*. 352 pp. ISBN 3-03778-060-6, Lars Müller Publishers, Baden, Switzerland.
- Zardini, M. (2012). Toward a sensorial urbanism. In *Ambiances in action. Proceedings of the 2nd International Congress on Ambiances/Ambiances en acte (s). Actes du 2nd Congrès International sur les Ambiances* (pp. 19-26). Retrieved from: http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/74/50/41/PDF/ambiances2012_zardini.pdf

Siyasal Belleğin Kuruluşunda Bellek ve Mekân İlişkisi: Ulucanlar Cezaevi Müzesi Örneği

Gülten Ezgi Karataş

Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Ankara, Türkiye, karatas.ezgi@gmail.com

Öz

Sosyal bilimler içinde farklı disiplinleri kapsayabilen bellek çalışmaları, odağına kültürel mirası ve bunun üzerine kurulan toplumsal hafızayı da almaktadır.

Mekânların toplumsal tarihin hafızasını oluşturduğu düşünüldüğünde ise kütüphane, arşiv ve müze gibi kurumsal yapılar da kültürel belleğin oluşumunda ilk akla gelen yapılar olmaktadır. Bu noktada makale, üst ölçekte geçmişî yüklenen önemli kurumlardan müzelere, özelde ise yakın geçmişte müze olarak yeniden işlevlendirilen ve siyasal bellek oluşumuna katkı sunan bir mekân olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi'ne odaklanacaktır.

Çalışmanın amacı; kolektif siyasal belleğin oluşumunda mekânın yerini analiz etmek ve bu mekân öğelerinin bellekle olan ilişkisini ortaya koymaktır. Çalışmada, mekân ve bellek arasındaki ilişkiyi tanımlamak üzere kültürel belleğin en önemli kurumsallıklarından biri olan müzeler temel alınacaktır. Çalışmanın eksenini 81 yıl boyunca cezaevi olarak kullanılan ve yeniden düzenlenerek 2011 yılında açılan Ulucanlar Cezaevi Müzesi'nin siyasal belleğin kuruluşundaki rolü oluştururken, siyasi hafızanın oluşum sürecinde bireylerin mekânsal algıları analiz edilmeye çalışılacak ve araştırma sözlü tarih çalışmaları ile desteklenecektir.

Anahtar kelimeler: Ulucanlar Cezaevi Müzesi, siyasal bellek, mekân

Giriş

İnsan ve daha genel olarak topluluğun ve toplumsal ilişkilerin kurucu veya yönlendirici ögesi olarak mekân geniş bir kavramsal çerçeveye sahip olsa da, sıklıkla vurgulanan özelliklerinden biri olarak politik karakteri sebebiyle bellek kavramıyla yakından ilişki kurmaktadır. Mekân politiktir ve tarih boyunca mekân üzerinde yürütülen mücadeleler bu durumun gerçekliğini kanıtlamaktadır. Mekân tarih boyunca üzerinde toplumsal mücadelelerin sergilendiği, iktidarın kontrol ve disiplin uygulama araçlarından biri olarak, örgütlenme ve örgütlenme karşıtı mücadelenin sergilendiği alanlardan olmuştur. Toplumsal gerçekliği yansıtan ve inşa eden bir alan olarak mekân, geçmişin anımsanması ve bunun üzerinden kolektif hafızanın kurulmasında da başat rol üstlenmektedir. İktidarın gözünü diktiği ve yeniden inşa etmeye çalıştığı kolektif hafıza, mekânda karşımıza var olan ideolojiyi besleyen ve hâkim görüşün meşrulaşmasına yardımcı unsur olarak kendine yer bulmaktadır.

Mekânlar kolektif hafızanın oluşumuna farklı araçlarla katkı sunarken, arşiv ve müze gibi kurumsal yapılar da kültürel belleğin oluşumunda ilk akla gelen yapılar olmaktadır. Bu noktada makale, üst ölçekte geçmişî yüklenen önemli kurumlardan müzelere, özelde ise yakın geçmişte müze olarak yeniden tasarlanan ve siyasi bellek oluşumuna katkı sunan bir mekân olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi'ne odaklanacaktır. Araştırmanın sorunsalı, müzenin sergileme pratikleri aracılığıyla siyasal belleğin oluşumuna nasıl katkı sağladığıdır. Bu sorunsal çerçevesinde çalışma kapsamına Ulucanlar Cezaevi Müzesi odak alınmış; sözlü tarih çalışması aracılığı ile müzeyi ziyarete gelenlerin mekânı nasıl algıladığı çözümlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk kısmında bellek kavramına odaklanılacak ve topluma içkin bir kavram olarak var olan kolektif belleğin mekânla kurduğu ilişki açıklanmaya çalışılacaktır. Buradan hareketle belleğin mekânla kurduğu ilişkinin en somut gözlemlenebildiği alan olan müzelerle bellek arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılacak ve dönüşen müzecilik anlayışı üzerinden Ulucanlar Cezaevi Müzesi'nin siyasi bellek oluşum sürecindeki rolü aktarılmaya çalışılacaktır.

Disiplinler Arası Bir İlgi Alanı Olarak Bellek

Bellek günlük yaşantımızda sıklıkla kullandığımız, ancak akademik zeminde tartışılmaya yeni başlanmış oldukça zengin bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Pek çok farklı disiplinin ilgi alanına giren bellek çalışmaları özellikle son yıllarda disiplinlerarası çalışmaların da tartışma odağını oluşturmaktadır. Özellikle 19.yy sonu ve 20.yy başında farklı disiplinlerden yaklaşımların bir araya gelerek birbirlerini zenginleştirilmesi ve olgunlaştırması, bellek kavramının bugün çalıştığımız biçimde sorunsallaştırılmasına zemin hazırlamıştır. Farklı disiplinlerde, farklı bağlamlarda tartışılan bellek tartışmasında sosyal bilimlerin odağını ise kolektif üretim olarak hafıza sorunu oluşturmaktadır. Bu anlamda uzun zaman boyunca bireysel olarak kabul edilen hafızanın toplumsal bir yanı olduğu üzerine yazan ve "kolektif hafıza"dan söz eden ilk kişi Maurice Halbwachs olmuştur. Halbwachs (1992, s. 52-53)'a göre, bellek her ne kadar kimi zaman 'bireysel bir hatırlama'ya izin verse de, her zaman sosyal kodlara göre oluşur. Bellek, toplum tarafından üretilen kolektif bir oluşumdur ve dolayısıyla bu oluşum 'kolektif bellek' olarak adlandırılmalıdır. Halbwachs'a göre bireysel bellek bireyin içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel çevre olmaksızın tariflenemez. Bellek her şekilde kolektif bir üretdir. Ancak bu üretim geçmişin yeniden yorumlanması, inşa edilmesi ve yeniden anlamlandırılması ile birlikte işleyen bir süreçtir. Traverzo (1999, s. 1-2)'ya göre ise, günümüz yaşamında her şey bellek oluşturmak üzerine kurulmuştur. Geçmiş, kültüre, etik sorgulamalara ve şimdinin politik beğenilerine göre ayıklanarak kolektif belleğe dönüşmektedir. Bu noktada kolektif belleğin toplumsal düzeni meşrulaştırmaya yarayan bir araç olduğunu söylemek mümkündür. Connerton (1999, s. 11) da deneyimlerimizin büyük ölçüde geçmiş hakkında bildiklerimizin üzerine oturduğu ve genellikle geçmişle ilgili imgelerimizin var olan toplumsal düzeni meşrulaştırmaya yaradığını ifade eder. Sosyal anlamda belleğini yitirmek ve bu meşruluğun dışına çıkmak ise, bireyin bir yandan toplumsal dizge dışına çıkması ve öte yandan kimliğini yitirmesiyle eş anlamlıdır.

Birey kimliğinin kurucu unsurlarından biri olarak, toplumsal alanda kolektif olarak üretilen bellek, Sayın (2002, s. 51)'ın da belirttiği gibi, dilsel değil imgesel yapıdır; bellek ile yakın ilişkide bulunan hatırlama edimi de zihne çağrılan 'imgeler' aracılığı ile gerçekleşir. Seslere, kokulara, nesnelere, kısacası yaşantılara demirleyen imgeler aracılığıyla bilgi içerikleri duyuşsal olarak belleğe yerleşirken, mekânlar ise bu içeriğin yeniden ortaya çıkmasına yardımcı olur. Bu anlamda mekân, kişinin bireysel hafızası, duygu ve hatırlama dünyasıyla toplum arasında bir bağ kuran araçtır. Bellek, doğası gereği kolektif bir yapıya sahiptir ve sosyal bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Toplumda yaşayan bireylerin anılarını sabitledikleri ve yeniden ürettikleri mekânlar ise bireysel hafızanın oluşumu için zorunludur.

Hafıza ve Mekân İlişkisi

Walter Grasskamp'ın "En eski müze hafızadır" deyişinden ilham alacak olursak, hafızayı unutulduğu sanılan bilgilerin saklı tutulduğu ve zamanı geldiğinde bunları sergileyen bir alan olarak tariflemek yanlış olmayacaktır. Günlük pratiklerle yaşantıların birikmesi ve bunlarla birlikte yeni anlamların kurulması eskiye dair şeylerin unutulduğu fikri uyandırır da hafıza, unutulduğu sanılan bilgilerin, deneyimlerin ve pratiklerin saklandığı alandır. İnsan hafızasını kaynağını geçmişten alan antropolojik bir veri olarak değerlendiren Andreas Huyssen (1999, s. 11-12), zamanın akışı içinde bireyin ya da toplumun nerede durduğunu görüp değerlendirmek üzere bakışların geriye doğru çevrildiğini savunur.

Unutmaktan kaçan ve çeşitli araçlar aracılığıyla unutmaya meydan okuyan insanoğlu, kolektif hafızanın oluşmasında kayıt altına almanın önemli olduğunun ilk çağlardan beri bilincine varırken, Assmann (2001, s. 44)'ın da ifade ettiği gibi, hatırlama asla kendiliğinden değildir. Kolektif hafızanın oluşturulmasında çeşitli ritüel etkinlikler -yıldönümleri, bayramlar, törenler, düğünler- ve topluma ait ortak sembeler, ikonlar önemli rol üstlenirken, bunlara ek olarak mekânın deneyim tutucu ve saklayıcı özelliğini keşfeden insanlık ise birikimlerini, deneyimlerini ve düşüncelerini mekân aracılığıyla sabitlemeye uğraşır. Müzeler ise bunun en belirgin örneğidir.

Bellek her ne kadar bireye içkin bir kavram olsa da toplumsal olandan ayrı düşünülmemeyeceğini bu noktada vurgulamak gereklidir. Toplumsal bellek onu taşıyanlarla birlikte var olur ve geleceğe devredilir. Bellek çevre ile yakın ilişki kurarak kendini var eder. Belleğin anıları kurgulayan çevreye bağımlı olarak belirlendiğini, kendini grup olarak sağlamlaştırmak isteyen toplulukların kimliklerinin sembolü mekânları yaratma ve bunları garanti altına alma eğiliminin olduğunu ifade eden Assman (2001, s. 42-43)'a göre hatırlama figürleri belli bir mekânda cisimleştirilmek ve belli bir zamanda güncelleştirilmek isterler, yani coğrafi ya da tarihi anlamda olmasa da her zaman somut bir mekâna ve zamana dayanırlar.

Mekânsal bellek toplumsal hafızanın çevreye ve geleceğe taşınmasını sağlayan en önemli araçlardandır. Nora (2006, s. 17)'nın da ifade ettiği gibi, insanlık hafızayı somut ve fiziksel alana eklemleyerek coğrafi yaşamda kendine yer açar. Hafıza mekânını doğuran ihtiyaç ise koruyup, saklanan ve geleceğe aktarılması hedeflenen şeylerin yok olma tehlikesine karşı alınmış bir önlemken, bu mekânda alan açma ve önlem ihtiyacı kendini mekânsal olarak sıklıkla anıtlar ve müzelerde somutlar. Hafızanın kolektif olarak tanımlanan türünün oluşturulmasında kayıt altına alma süreçleri önemlidir. Kayıt altına alma süreci mekânda kalıcı hale gelir (Connerton, 1999, s. 117). Müzeler geçmişte kalanın izini sürerken hatırlamayı somutlaştıran en belirgin araç olarak varlık göstermektedir.

Bir Bellek Mekânı Olarak Müze

Bellek kişisel ya da kültürel olarak kurulurken, mekân ile kurduğu ilişki de dolaylıdır. Bu dolaylı hal ise, hafızanın mekânla kurduğu ilişki bakımından, içeriğinin yeniden üretildiği anlamına da gelmektedir. Hafıza, Assmann'ın da ifade ettiği gibi yeniden kurulur. Yine Connerton da, "Toplumlar Nasıl Anımsar?" adlı eserinde, belleğin geçmişte yaşanmış olayların zihinde yeniden canlandırılmasından ibaret olmadığını ifade eder. Connerton (1999, s. 25-31)' a göre bellek geçmişten çok, içinde bulunulan anın dinamikleri tarafından belirlenen ve değişken bir süreçtir. Bellek şimdiki anın ihtiyaçlarına göre sürekli şekillenir. Bu noktadan hareketle hafızanın mekânla kurduğu ilişkiye ek olarak, iktidarla kurduğu ilişki de göz ardı edilmemesi gereken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kolektif bellek iktidarın elinde mekân aracılığıyla gücün simgesi olurken kontrolünü yitirdiği noktalarda da iktidarın zayıf noktasına dönüşebilir. -ki buna Almanya'da sıklıkla karşımıza çıkan utanç müzeleri örnek gösterilebilir.- Bu noktada hafızanın mekânla kurduğu ilişkiye ek olarak kimin tarafından, hangi göstergelerle kurulduğu da önem kazanmaktadır.

Hafıza mekânları, belleğe koşut işleyen tarih bilgisinin canlanmasında kültürel öğelere sahiplik yaparken müzeler, anıtlar, mezarlıklar kolektif hafızanın en yaygın biçimde görünür hale geldiği bellek mekânları olarak karşımıza çıkar. Bu mekânlar tarihin hatırlatma ve unutturma aracı olarak önemli rol üstlenirler. Müzelerin tarihsel bilgiyi yorumlama ve sergileme biçimleri ise kamusal hafızanın oluşmasında ve geçmişin kolektif hafızasının kurulmasında etkilidir. Müzelerde unutulacak olan ve/veya hatırlanması gerekenlerin ne olduğu ve bunların seçkisinin nasıl yapıldığı ya da yapılacağı, nasıl sergileneceği müze kurumunun, küratörlerin ve koleksiyon sahibinin isteği doğrultusunda şekillenir. Bu durum iktidarın elinde şekillenen bir kolektif bellek kavramını da beraberinde getirmektedir. Müzelerde

sergileme kürotoryal bir işlemdir ve sergileme kültürünü oluşturan kürotoryal araçlar, kamusal tarih algısının oluşmasında ve geçmişin kolektif anlatısının kurulmasında etkilidir. (Aktaran: Tasouji, Schlereth, 1992, s. 305) Müzeler toplumda ve bireyde tarih bilinci oluşturmayı amaçlarken, göz ardı edilmemesi gereken bir başka nokta da müzenin ortak toplumsal düşünme tarzı oluşturmayı hedeflemesidir.

Bellek sürekli bir yeniden kurma işlemine dayanır ve şimdiki zamanın değişken ilişkileri çerçevesinde sürekli olarak yeniden örgütlenir (Assman, 2001, s. 42-43). Bu yeniden örgütlenme ise ideolojilerin kalıcılık amacıyla yakından ilişkilidir. Kalıcılık amaçlayan ideolojiler kendi hâkimiyetlerindeki bölgenin sınırlarını belirleyerek, sürekliliğini istediği toplumsal düzenin mekânını üretir. Bu üretilmiş mekân süreklilik için gerekli olan ortamı sağlayacağı gibi bu ortamın ve dolayısıyla ideolojinin hatırlanmasını da sağlamaktadır.

Müzeler tarih bilinci oluşturur ve toplumsal düşünme tarzını yerleştirirken göz ardı edilmemesi gereken bir nokta da müzelerin resmi tarih yazımına yaptığı katkıdır. Müzeler ulus inşasına hizmet eden ve vatandaşlık bilincine sahip vatandaşların yetiştirilmesinde kamusal ve tarihi bir araç olarak kullanılırlar. Müzenin resmi tarih söyleminin yeniden üretilmesine katkı yaptığı görüşünün yanında, müzelerin ziyaretçilere bir eğitim imkânı da sunduğu; ziyaretçilerin gönüllü katılımlarıyla bir tür demokrasi oluşturulduğu ve bu mekânlarda çeşitlenen bir tarih anlayışının olduğu görüşü de gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Müzelerin bu yönü, demokrasi oluşturma sürecinde müzenin kolektif hafızayı temsil ettiği kadar, ziyaretçilerin ihtiyaç ve isteklerini ne kadar karşıladığına ve kamusal görüşün ne ölçüde yansıtıldığına dayanır (Gable, 2006, s. 110). Bu bağlamda, toplumsal hafızanın üretim sürecinde tarih müzeleri dâhil diğer halk müzeleri kamuoyu ile bağlarını güçlendirerek bir tür eşik bekçiliği görevini üstlenirler ve halkın katılımını teşvik ederler (Gable, 2006, s. 111).

Kapitalizmin kültür ürünlerini yeniden üretim sürecine tabi kılarak yeniden dolaşıma sokar. Bu yorum müzelerde tarihsel öğelerin sergilenmesini de açıklamaktadır. Sergileme mekânı olarak tasarlanan ve hafıza mekânı olan müzelerde sunulan nesnelere, oluşturulmaya çalışılan tarih bilincinin kurucu öğeleri olarak yerlerini alırlar. Bu nesnelere görmeye gelen ziyaretçileri, yaşadıkları, kullandıkları, işlev gördükleri yerden, zamandan arındırılmış, bağlamından kopartılmış ve raflarda konuldukları yerde selamlayan şeyler karşılar. Müzeler, modernizmin kurumlarından biri olarak söze dayalı belleğin yerini alarak geçmişi devralır ve yeniden üreterek geleceğe devrederken Huyssenn (1999, s. 26)'in de işaret ettiği müzelerin seyirlik bir mizansen ve abartılı bir gösteriye dönüşmüş olmasını bu noktada da vurgulamak gerekmektedir.

Toplumsal hafızanın aktarıldığı mekânlar olan müzelerin raflarında sergilenen eserler, yeniden reforme edilip, gösterişli biçimlerde ziyaretçilere sunulmaktadır. Bu sergileme halinde müzelerin zaman-mekân ilişkisine sıkışmış olduğunu, bu sergilemenin bireydeki yansımalarının Jean Baudrillard'ın metaforize ettiği biçimde "bakma" eylemine dönüştüğünü ve müzenin de "tüketilebilir" mekân haline geldiğini de söylemek yanlış olmayacaktır. Traverzo (2009, s. 2) da geçmişin kültürel duyarlılıklara, etik sorgulamalara ve şimdiki zamanın politik beğenilerine göre düzenlenip, yeniden yorumlandığını ve böylelikle kolektif belleğin oluştuğunu ifade eder. Bu oluşum sonucunda da tarihsel alanların örgütlü ziyaret alanlarına dönüştürüldüğünü ve geçmişin şeyleştirilerek pazarlandığını ifade ederek "bellek turizmi" kavramını kullanır. Kültürel miras da bu noktada anlamın ve temsilin markalaştırılarak pazarlanan bir aracı haline gelmekte ve müzeler, kamusal kurumlar olma özelliğini bir kenara bırakmaktadır.

Paylaşılan ortak bir tarihin olduğu vurgusu ile tarih bilincinin oluşturulması, bireylerin bu tarihin parçası olduğunu hatırlatılması/öğretilmesi anlamında müzeler toplumsal hayat için önemli rol üstlenmektedir. Müze kamusal bir kurumdur ve sergileme pratikleri aracılığıyla ortaya çıkan durum bilgi aktarımı ve aktarılan bilginin gündelik hayata karışmasıdır.

Toplumsal belleğin oluşumunda kilit rol üstlenen müzeler, geçmişe öykünme ve nostalji akımlarıyla gündelik hayatımızda daha sık temas ettiğimiz yapılar haline gelirken müzecilik çağdaş kültür etkinliklerinin de anahtar paradigmalarından biri haline gelmiştir (Huysen, 1999, s. 26-27). Bu noktada 'kültür etkinlikleri'nin bir parçası olan müze ziyaretleri gerçekleştiren bireylerde gösterişli sergilemenin albenisine kapılan, yeniden tasarlanan belleğin tüketicileri konumunda yer almaktadır. Huysen (1999) yeni müze ve sergileme pratiklerinde izleyicinin de değişimine dikkat çeker. Bu değişimle birlikte seyirciler, kültürel bilgiyi ciddiyet ve titizlikle edinmek yerine artık gösterişli deneyimlerin, anlık aydınlanmaların ve parlak olaylar ve çarpıcı gösterilerin arayışı içindedir. Bu anlamda belleği de kusurlu ve yitirilmiş bulan Huysen (1999, s. 27), müzenin bazen aidiyet bazen de dışlanma duygusunu pekiştirmek olan işlevinin kaybolarak, özellikle yeni müze anlayışında müzelerin halk panayırı ile alışveriş merkezi arasında melez mekânlar olarak yeniden dirildiğine dikkat çeker.

Kapitalizmin uğraklarından olan müzeler kaynağını modernleşmeden alır. Müzenin başlangıcını belirleyen, sarsılmaz gelenekler duygusu değil daha çok bu geleneklerin yitirilme ise ona eşlik eden değerlerin yeniden kurulma arzusudur (Huysen, 1999, s. 27). Kapitalizm doğası gereği olayları, nesnelere hızla eskitip, rafa kaldırırken sistemin bu noktada 'karlı' bir alan olarak müzeciliğe yönelmesi de kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde müzeler modernleşmenin tahribatına uğramış nesnelere toplayan, bu nesnelere yok olmaktan kurtaran ve muhafaza eden pragmatik bir kurum olarak varlık sürdürmektedir. Ancak müzeler bunu yaparken, kaçınılmaz olarak geçmiş şimdinin söylemleri ışığında ve günümüzün ilgi alanları çerçevesinde kurmaktadır. Özü itibarıyla diyalektik olan müze hem geçmişin mezar odası olarak hem de izleyenin gözünde yozlaşmış haliyle de olsa yeniden doğuşların mekânı olarak işlev görür (Huysen, 1999, s. 28).

Müzeler yok olmaktan kurtardıkları nesne, gelenek ya da kültürel yapıntıları zamanından ve genel olarak bağlamından koparıp onlara yeni anlamlar yüklemektedir. Müzeler, sergileme nesnelere bu şekilde yeniden adlandırarak hem koruyup saklamakta hem de bir şekilde yok etmektedir. Huysen (1999) de müzeleri "yaratıcı unutmak mekânları" olarak adlandırır. Bu bağlamda müzeleri 'istenilen anlamların' hatırlatıldığı ve sunulduğu mekân olarak tanımlamak mümkün olacaktır.

Bir Unutturma ya da Yok Oluş Mekânı: Ulucanlar Cezaevi Müzesi

Çağımızın evrensel kabullerinde belleğin korunması modern bir tavidir ve bu tavır çağdan çağa aktarılması gereken bir insan hakkına da karşılık gelmektedir. Ancak müzeciliğin ve resmi tarih söyleminin doğası gereği 'belleğin olduğu gibi korunması' çeşitli nedenlerle mümkün olamamaktadır. Bunda ilk olarak tarihin egemenin elinde yeniden yazılması ve inşa edilmesi süreci etkili iken, kolektif belleğin çevresel faktörlerle birlikte yaratılan bir süreç olmasının da payı vardır. Müzeler temsil araçları olarak işlev görürken, müzede kurulan temsiliyet hâkim ideolojinin isteği doğrultusunda yeniden şekillenir. Bu çalışmada Ulucanlar Cezaevi Müzesi, bu bağlamda değerlendirilmiştir.

Muhalefetin ve direnişin simgesi olarak da okunabilecek Ulucanlar Cezaevi 'ev sahipliği' yaptığı siyasi kişiliklerle ve bu kişiliklerin ülke siyasetindeki rolleriyle ülkenin toplumsal ve siyasal belleğinde önemli bir noktada yer almaktadır. Ülke siyasi tarihinin simgesel bir yapıtı olan Ulucanlar Cezaevi önemli pek çok politik ismin infazına ve yakın geçmişte de devlet şiddetinin en katıksız haline – 1999 Cezaevi Operasyonu'na- tanıklık etmiştir.

1925 yılında inşa edilen Ulucanlar Cezaevi, cumhuriyet tarihinin ilk modern cezaevi olmakla beraber, devlet tekelindeki şiddetin somutlaştığı bir alan olarak ülkenin siyasi hafızasında yer almaktadır. Ülke tarihinin en karanlık zamanlarına ülkenin aydınları, siyasetçileri ve yazarlarına "ev sahipliği" yaparak tanıklık eden Ulucanlar Cezaevi, 2006 yılında içinde bulunan mahkûmların farklı cezaevlerine tahliyesi sonrasında boşaltılmıştır. Adalet Bakanlığı'nın F tipi cezaevlerine geçiş sürecinde tahliye ettiği

mekânlardan bir olan Ulucanlar Cezaevi bu süreçte, cezaevinin bulunduğu bölgenin idari yöneticisi olan Altındağ Belediyesi tarafından yıkılmak istenmiş, yerine ticari işlevli bir çarşı yapılması planlanmıştır. Fakat Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin girişimi ile cezaevinin kamuya kazandırılması yolunda adımlar atılmış; cezaevinin bir bellek mekânı olarak yeniden işlevlendirilmesi amacıyla bir mimari tasarım yarışması açılmış; 2007 yılında Mimarlık Şenliği kapsamında 15 günlüğüne Ulucanlar Cezaevi ziyarete açılmış; bu süre boyunca cezaevinin açık ve kapalı alanlarında sözlü tanıklık toplantıları, film ve belgesel gösterimleri ve atölye çalışmaları yapılmış; cezaevinin kamuya kazandırılması için önerilmiş projeler sergilenmiştir. Kamuya açık olduğu bu 15 günlük süre boyunca cezaevi 15.000 ziyaretçiyi ağırlamıştır.

Bu süreçte cezaevinin Mimarlar Odası'nın girişimiyle bir bellek mekânı olarak kamu hizmetine açılması için Mimarlar Odası Adalet Bakanlığı ile düzenli görüşmeler yapmıştır. Cezaevinin kamusal ölçekte yeniden işlevlendirilmesi için açılmış olan mimari tasarım yarışmasında birinci olan projelerin uygulanmasını talep eden Mimarlar Odası'nın girişimi sonuçsuz kalmış; cezaevinin dönüşümü için yetkinin Mimarlar Odası'na değil de Altındağ Belediyesi'ne verilmesiyle cezaevinin bir yok oluş mekânına dönüşme süreci başlamıştır. Cezaevini film platosu, el sanatları merkezi ve ayakkabıcılar çarşısına dönüştürmek isteyen belediye ile Mimarlar Odası'nın gerçekleştirdiği müzakereler sonucunda cezaevinin müze olarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiş; Ankara Barosu ve Adalet Bakanlığı'nın da içinde olduğu dörtlü bir protokol sonucu Mimarlar Odası'nın belirlediği cezaevi müzesi projesi uygulamaya konmuştur. Fakat dönüşüm projesi uygulanma süreci Mimarlar Odası'nın sürece itirazlarına karşı belediye tarafından keyfi yıkımlarla yürütülmüştür. Ulucanlar Cezaevi'nin müze olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde proje müelliflerin kararları belediye tarafından değerlendirmeye alınmamış ve Mimarlar Odası ile Altındağ belediyesi arasındaki iletişim kopmuştur.

Sonuç olarak Altındağ Belediyesi'nin yıkımlarıyla ve eklentileriyle dönüştürülen cezaevi, 2011 yılından itibaren müze olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ancak son tahlilde, egemenin temsiliyle sınırlanan ve bir bağlamda iktidar tarafından yaratılan bir hafıza mekânı olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi, içinde yaşananların izlerinin tamamen silindiği ve mekânın siyasi-toplumsal bağlamından kopartılarak sergilendiği bir alan olarak karşımıza çıkmıştır. Cezaevi'nin tahliyesi ve müzenin düzenlenmesi sürecinin yakın tanıklarından olan ve Ankara Mimarlar Odası Başkanı Tezcan Karakuş Candan'ın bu noktada ifade ettiği gibi, Ulucanlar Cezaevi Müzesi bir belleksizleştirme ya da belleklerin silinmesi hedefiyle yola çıkmış bir uygulamadır. Candan'a göre, Ulucanlar Cezaevi müzeye dönüşürken belleklerin silinmesi hedefiyle birçok iz yok edildi. Kadınlar Koğuşu'nun yolda kaldığı için yıkılması ya da görüş odalarının üçte birinin yıkılması, duvarların kazınarak izlerin silinmesi bu belleksizleştirme uğraşının bir sonucu. Candan'la benzer görüşleri paylaşan bir başka isim ise cezaevinde kalan tutsaklardan Ferhan Temiz. Üniversite öğrencilik yıllarında Ulucanlar ile tanışan Temiz'in söylemiyle, "değiştirilen sadece mekân değil ezber, hatıralar ve bilincimiz. Ferhan Temiz bu durumu şöyle aktarıyor:

"Yıllar sonra çalıştığım kurumun toplum yararına bir duyarlılık oluşturmak amacıyla "Ulucanlar Cezaevi'nin halka açılması" adı altında yürüttüğü kampanya sayesinde kısa bir süre kalmış olduğum mekânı tekrar görebildim. Aradan 10 yıl geçmesine rağmen cezaevi içerisinde o hatırladığım birçok yer ve mekânın yanı sıra hatırlamadığım bir o kadar da yerin olduğunu fark ettim. Örneğin, kalmış olduğum 5. Koğuşun avlu girişinden önce yer alan bölmede olması gereken gardiyanların kaldığı kulübe yoktu. Ya da kadınlar koğuşunun avlusuna açılan kapı yerine bir duvarla karşılaşmıştım. Hal böyle olunca da insan kendi ezberinden, hatıralarından şüphe duymaya başlıyor. "Acaba yanlış mı hatırlıyorum?" diyorum kendime. Ancak aynı dönem kaldığınız arkadaşlar da sizin hatırladığınız gibi hatırlayınca anlıyorsunuz aslında değiştirilenin sadece mekân değil ezber, hatıralar ve bilincimizin olduğunu."

Cezaevinin halka açıldığı kısa sürede cezaevini ilk haliyle gören ve daha sonra mekânı müze haliyle ziyaret eden isimlerden Nazan Suru'nun da söyledikleri bu hafıza yitimini ya da bir başka deyişle belleksizleştirmeyi doğrular nitelikte. Suru'ya göre müze, siyasal bellek anlamında ziyaretçilere yaşananların olduğu biçimiyle aktarılması anlamında girdi yapmaz iken oldukça samimiyetsiz. Suru bunu şu şekilde açıklıyor:

“Mimarlar Odası, Ulucanlar için yaptığı çalışmayla ülkenin devrimcilerine, aydınlarına, şairlerine, gazetecilerine, mahpus ailelerine ve yakınlarına onanmaz acılar yaşatan Türkiye siyasi tarihini unutturmamak için tanıklıklar üzerinden toplumsal belleği diri tutmayı amaçlamıştı. Restorasyon sonrası gidip gezdiğim alan ne okuduklarıma, ne dinlediklerime, nede çalışma sürecinde bana hissettirdiklerine benzemiyordu. Pırıl pırıl boyanmış, yeşertilmiş, aklanıp paklanmıştı... Duygudaşlık hissi uyandırabilecek en ufak bir samimiyet kalmamıştı. Haylice yapaydı.”

Bu bağlamda Ulucanlar Cezaevi, on yıllar boyunca farklı siyasi hareketlere mensup bireyleri barındırmış ve siyasi bir toplumsal belleği üretmiş bir mekân iken, müzeye dönüştürülen cezaevi, kendiyile ilgili toplumsal belleğin farklı siyasi tarihlerini ve siyasi öznelerini silerek, yerine kurgulanmış bir “siyasi beden” yaratmıştır. Dolayısıyla, siyasi kimliklerden ve buna içkin olan toplumsal bellekten arındırılmış olan bir siyasi suçlu ya da ceza mekânı imgesi, Ulucanlar Cezaevi’ni yeniden kurulan bir toplumsal hafızanın turistik olarak tüketildiği bir yok oluş mekânına dönüştürmüştür. Tarihsiz bir geçmişin iktidarlarının kimliksizleştirilmiş birtakım suçlulara yönelik ceza ve ıslah mekânı olarak sergilenmekte olan müze, aslında parçası olduğu siyasi tarihle Türkiye’nin toplumsal belleğinin bir kısmını üretmiş olan cezaevini, yalnızca zamansız bir suç ve ceza olgusunun izlerinin izleyiciler tarafından merakla tüketildiği bir fetiş mekânına dönüştürmüştür. Bu bağlamda Ulucanlar Cezaevi’nin cezaevi müzeleri ve kriminoloji literatüründe “ceza turizmi” olarak anılan kavramı karşılayan bir sunum mekânına dönüştüğü de söylenebilir. Cezaevinin bir fetiş mekânı olarak kurgulandığını somutlayan görüşü Ankara Mimarlar Odası üyelerinden Hazeli Akgöl’ün ifadesinde bulmak mümkündür. Akgöl’e göre cezaevi yaşantılardan ve geçmişinden kopartılmıştır ve beş yıldızlı otel sunumu ile ziyaretçilere sunulmaktadır. Akgöl bunu şu şekilde ifade ediyor. “Ulucanlar’da o cezaevine giren insanların yaşadığı bütün mekânlar yok edildi. Yani o bekleme koşulları, bekleme yerleri arama yerleri yok edildi. Bahçe artık yok. Girdiğin zaman beş yıldızlı bir otele girer gibi bir cezaevi aslında.”

Ulucanlar Cezaevi’nde dört yıl kalan ve daha sonrasında mekânı müze haliyle ziyaret eden Özgen Saral’ın sözleri de “ceza turizmi” kavramını destekler şekilde okunabilir. “Ben şimdi tertemiz haliyle sunulan hamamın işkencehane olduğunu biliyorum.” Saral yine müzenin turistik bir mekân olarak kurgulandığını ve bellek mekânı olma amacından saptığını da şu sözlerle ifade ediyor. “Ulucanlar Bülent Ecevit’le ya da Deniz’lerle simgeleştirilmeye çalışılıyor. Denizler burada magazinelle biçimde sunuluyor.”

Ulucanlar Cezaevi’nin mahkûmların tahliyesi sonrasında restore edilmemiş haliyle ve sonrasında müze haliyle ziyaret eden isimlerden Selin Çoruh’un da ifade ettiği gibi Ulucanlar Cezaevi Müzesi ülkenin siyasi geçmişine dair kimliksizleştirilmiş bir profil sunmanın ötesine geçemiyor. Çoruh bu durumu şöyle aktarıyor:

“Müzeye dönüşmesinden önce Kent Düşleri yarışmalarının 2.si vesilesiyle ziyaret etme fırsatı bulduğum Ulucanlar Cezaevi, döküntü bir haldeydi. Birçok yerde sıvalar dökülmüş, bazı yerler yıkıntı durumdaydı. Müzeye dönüşümünden sonra ise Ulucanlar Cezaevi’ni gezdiğimde ise tertemiz boyanmış duvarlarıyla cezaevinin gerçek atmosferinden oldukça uzakta olan bir manzarayla karşılaştım. Zindanların olduğu bölüm haricinde adeta tertemiz bir ev ortamı sağlanmıştı. Mekânsal olarak yaratılan plastik his ve cezaevinin geçmişinden kalan izlerin silinmesiyle birlikte, sergilenen tarih anlatımı da bazı noktaları saklıyordu. Sağ ve sol ideolojilerin ortak bir paydada eritilerek müzede sunulması, mevcut olan karşıtlığı gizleme çabasının sonucu olarak göze çarpıyordu. Ülkenin

cezaevlerinde yapılan işkenceler, gerçekleşen idamlar, sağ görüşten beslenen iktidarların kararları sonucunda gerçekleşmişken, hele bazılarının etkisi tazeliğini korurken, sağ ve solu bir nostaljinin parçası olarak göstermeye çalışmak, tarihi çarpıtmaktan başka bir amacı gütmüyor.”

Sonuç

Ulucanlar Cezaevi'nin tahliyesi sonrasında Mimarlar Odası ve sivil toplum örgütlerinin katkısıyla kamusal alana bir bellek mekânı olarak kazandırılmak istenen, fakat neticede bir fetiş mekânına dönüştürülen cezaevinin bu süreçte yaşadığı dönüşümün aktörleri, müzede tarihi yeniden kuranlar olduğu kadar, mekânda sergilenen tarihi izleyenlerdir. Bu bağlamda, Mimarlar Odası'nın girişimiyle ziyarete açıldığı süreçte ve daha sonra Altındağ Belediyesi tarafından müzeye dönüştürüldükten sonra cezaevini ziyaret eden bireylerle yapılan sözlü tarih çalışmalarında ziyaretçilerin de vurguladığı gibi, cezaevindeki izlerin silinmesi, yaşantıların üzerinin 'yapay' gösterimlerle kapatılmış olması ve siyasi-toplumsal tarihinden arındırılmış bir suç ve ceza olgusu, ülke toplumsal tarihinde önemli bir hafıza mekânı olan Ulucanlar'ın bir 'yok oluş mekânı' haline geldiğini göstermektedir.

Bu noktada, müzelerin temsil nesnesi haline getirdiği ve yeniden anlamlandırdığı müze nesnelere ile kolektif belleğin yeniden üretildiği hafıza mekânları oldukları gözetilerek, müzelerin aynı zamanda siyasal oldukları ve müzeleştirilmenin de siyasal miras sürecinin vazgeçilmez bir parçası olduğu söylenebilir. Yine aynı şekilde müzeye yerleştirilecek mirasın tanımlaması ve sürdürülmesi de siyasaldır. Bu anlamda Cumhuriyet tarihi ile yaşıt sayılabilecek ve ülke tarihinde gözaltılara, tutuklamalara, ülkenin önemli politik figürlerinin infazlarına, idamlarına tanıklık etmiş bir mekân olan Ulucanlar Cezaevi Müzesi'nin de sergilenme biçimi ülkenin kolektif siyasi belleğinin oluşturulmasında politik bir anlam yüklenmektedir. Ülke siyasi tarihinin ceza adaletine tanıklık etmiş bir mekân olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi bir hafıza mekânı olarak kurgulanmak istenirken, iktidarın söylemini yansıtan restorasyon çalışmaları sonrası topluma bellek yitimi yaşatan bir yok oluş mekânına dönüşmüştür.

Teşekkür

Bu çalışmanın odağını oluşturan sözlü tarih çalışmasına destek veren Ferhan Temiz, Nazan Suru, Özgen Saral ve Selin Çoruh'a, çalışma süresince ilgili kişilere ulaşmamı sağlayan Sevgi Bölücek'e teşekkür ederim.

Kaynakça

- Assman, J. (2001). *Kültürel bellek*. (Çev. A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar nasıl anımsar?* (Çev. A. Şenel). İstanbul: Ayrıntı.
- Dosya: Ulucanlar. (2007). *Mimarlık Dergisi*, 334. Ankara: Mimarlar Odası.
- Gable, E. (2006). How we study history museums: or cultural studies in monticello. In J. Marstine (Ed.). *New Museum Theory and Practice*. Australia: Blackwell.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. Introduced and Edited by Levis A. Coser. Chicago: University of Chicago Press.
- Huyssen, A. (1999). *Alacakaranlık anıları* (Çev. K. Atakay). İstanbul: Metis.
- Kolektif. (2010). *Tanıkların Ulucanlar'ı: Sözlü tarih*. Ankara: Mimarlar Odası.
- Kolektif. (2011) *Ulucanlar belgesel kitabı: Büyük yüzleşme*. Ankara: Mimarlar Odası.
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekanları* (Çev. M. Özcan). Ankara: Dost.

Sayın, Ş. (2002). *Anımsama, bellek, zaman ve yaratım süreci üzerine*. Kitaplık, İstanbul: YKY.

Schlereth, T. J. (1992). *Cultural history & material culture: Everyday life, landscapes, museums*. Virginia: University Press of Virginia.

Traverzo, E. (1999). *Geçmiş kullanma kılavuzu: Tarih, bellek, politika* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Versus.

<http://www.ulucanlarcezaevimuzesi.com/> (Son erişim: 12.09.2014)

<http://www.mimdap.org/?p=99202> (Son erişim: 12.09.2014)

<http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php> (Son erişim: 12.09.2014)

Sözlü Tarih Çalışmasına Destek Veren Kişiler:

Ferhan Temiz

Nazan Suru

Özgen Saral

Selin Çoruh

A Research on Awareness Level of Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum in the Town

Mehmet Ali Akkaya

*Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Çankırı, Türkiye,
mali7akkaya@gmail.com*

Abstract

City archives and museums are one of the most important institutions that take an active role in creating city and urbanism awareness and protecting the cultural heritage and transmitting it to the next generation. Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum (APİKAM) that put into service in 2004 is one sample in this field of Turkey. In this study; it has aimed to reveal the awareness level of APİKAM and contribute to answer the questions related to how service quality increases. The survey that created in this context and included 7 questions has been answered by 568 Izmir people with face to face meeting. The obtained answers show that APİKAM doesn't know exactly by Izmir people and there is a long way to increase the awareness level of the institution even if satisfaction level of the visitors is high.

Keywords: *City, archive, museum, city archive, city museum, Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum*

Introduction

The one of the most important features that separates the people from the other creatures and provides individual and social sustainability is an ability that converts the experience into new inspiration. This specialty that gains a new form with information and writing brings the regulation and need of the information together. The museum, archive and libraries that service to meet these needs are the first institutions that gather, protect, regulate and put them into service (Keseroğlu, 2010). The function of these institutions that brings the society with information together has never changed.

Rapid urbanization that spreads after Industry Revolution in the world but gets behind in our country and gains speed has brought its own social life style together. While this change provides to increase the quality of life in some areas it reduces its own link with the background and point of view of the people.

To aware the reducing of the link has provided to appear the concepts of city archive and city museums. City archives and museums have become the institutions that take an important role on creating the awareness of city and urbanization and protecting the cultural heritage and transmitting them to the next generation.

To fictionalize the competition on life restrains the people within the limited circle in addition to population density, problems in the cities. Izmir is one of the cities where this complication can be seen densely. Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum (APİKAM) is one of the places where Izmir people can stretch the limited circle and aware the environment where they live and can find a rest opportunity. The most important problem of APİKAM that gives an opportunity to the people to know the city, its geography and culture, and guides to make the city life more conscious and cheerful is that it doesn't know exactly by city-dwellers and it is not visited by them. The awareness of PİKAM that will be created related to the city will increase the quality of service, service variety and respect of the institution.

In this study, it has aimed to reveal the awareness level of APIKAM between the city-dwellers and the expectations related to the institution. After that, it has tried to develop proposals on increasing the awareness and quality of service of the institution within the framework of survey that has been conducted with 568 city-dwellers. The research will achieve to reach the aim of creating the awareness of the institution and contribute to increase the number of participants who benefit from APIKAM.

The hypothesis of the research within the scope of the study has been created; “it will increase the *awareness and respect* of APIKAM, and successful practices of London Metropolitan Archive (LMA) and services that will be reformed according to the ethnic features of the city will increase *the number of visitors and quality of service* of APIKAM”.

Semi-structured data gathering method has been applied in the interview with manager and workers of the institution in the process of regulating the current information on APIKAM in this study. Questionnaire technique has been applied in order to reveal the awareness level of APIKAM and opinions of city-dwellers about it. 11 districts have attended to the questionnaire and in this context, 568 people have been accepted as sample number depending on the population density (according to the 2013 data of Turkey Statistical Institute, total population of these 11 districts is 2.842.604. 5000/1 representation rate over this population has reached the number of 568).

Within the scope of this study, pre-test has been randomly applied to 20 city-dwellers in order to determine the probable error and measure the applicability of the questionnaire between 01 and 21 April 2014. After this process that has evaluated the opinion and proposals related to the subject, the answers for 7 questions have been gathered between 13 May and 12 August 2014.

The Concept of City and the Fact of Urbanization

The social life requirement and ability is one of the features that separate the human from the other creatures. Human creates a memory from the moment they started to communicate with their environment and they need a social environment not to lose this memory. This social environment is a city that consists of family, neighborhood (Aytokmak, 2006).

When we look at the literature, it is possible to meet with much city recognition in different fields. There are many city descriptions that are different from sociologist to historian, from city planner to economist, from anthropologist to man of letters. (Mumford, 1997; Kaya, Şentürk, Danış and Şimşek, 2006). Turkish Language Society describes the word “city” as “is a place that is more populous than one thousand and depends on service and non-agricultural activities” (TDK, 2014). The general description that contains the cultural side of the city is made as “the cities are the places that contain historical originality, values, norms and social relations in itself” (Külcü, 2006).

The first cities were established in Mesopotamia between Tigris and Euphrates rivers in Near East. This geography is a region where agricultural production is conducted with irrigation system, flood and drought are seen because of the overflow of rivers and waste-product storage is limited. The centralization of the people against the problem that prevents to improve the quality of life and the achievement related to the crop productivity are the basis points of the cities (Huot, 2000). Trade concept has emerged in the community that starts to produce more than they consume and changes the boundaries of the new social structure to the new life style. The expansion of trade has made the keeping of accounting records difficult and development of new writing and numbers regulation has become inevitable as a result of it (Saka, 2004). Written records have made social communication easy and provided to transmit the experiences to the next generation. This change steps to gain a concrete meaning for “city memory”.

To protect the production and to access the religious life style, natural sources and safe of the city are determiner factors in the understanding of the city that couldn't change from Industrial Revolution to urbanization. The basic variability that creates city culture has occurred between the discrimination of being dependence a kingdom/ empire or being an independence city in this process (Sevindi, 2003). The uncontrolled population increase has changed the priorities in the planning of city together with 20th century. The obtained income is some of the priorities by constructing many residential in a few areas and assuming the location of changing life centers.

It is required to know variables, behavior pattern, and historical, economic and social dynamics in the formation process of the city in order to understand, identify and clarify a city. The concept of urbanization has been evaluated in a sociological perspective in addition to increase the awareness on these values for each city. According to this point of view, the cities are described as a place that is various qualification settlements and has got a certain population density; and city- dwellers are described as people who concern with non-agricultural activities and specialize in different working conditions and adopt the urban life style (Kaya, 2007; Weber, 2012).

Archives and Museums as Memory Center

The word of memory is described as “consciously hiding power, repertory, mind and memory” by Turkish Language Society. When the memory comes to, “property and awareness” come to. This “property” can belong to individual, region, city and country. When considered from this point of view, the memory is an area that undertakes the functions of “retroactive”, “connotation”, “recall” and “reminder” that are gathered with political, cultural, historical conditions. (Keseroğlu, 2010). Archives and museums are between the institutions that undertake the described functions with libraries¹.

Archive that is described as “a place where documents that have archival value and produced by private and/or legal entities are selected, protected and brought them into use” in the dictionary of Document Management and Archive Terms (Document Management..., 2009) services to the sustainability of the bridge between past-today-future. When considered from this point of view, it is not a mistake to base the concept of the archive to the first written documents. Archives light to the historical and cultural accumulation of the societies. They can be a source for every scientific research by revealing the relation between custom, social structure, institutions, of the society by using its information and documents (Rukanacı, 2009a). Archives are divided into two categories: special and public. Special archives are for special entity and organizations, and public archives are for public institutions (Dearstyne, 2001). City archives are one of the most common special archives.

Urbanization process that is considered as the development of the city requires the city dweller to live in a different pace of life and to review the priorities of the life. The individual who realizes the loss of the control of the life by seizing the rhythm of the life needs a social area where he/she can communicate and develop in a cultural sense and respond to the needs for the values he/she has. One of the areas that meet these requirements is museums.

In general, museums are described as “a place or building where art and science of works or objects are stored and displayed to the public” (TDK, 2014) are the institutions that gather the data and sources on civilization adventure in order to store them. The museums that have an indispensable importance for increasing the sensitivity of educational, artistic, historical and political of the society are between the basic dynamics that develop the cultural infrastructure of the society because the societies can know their cultures through the institutions and transmit them to the next generation.

¹ Even if Ahmet Pirstina City Archive and Museum is called as an archive and museum and a library; archive and museums have been limited in the scope of memory centres so, libraries are not included in the study.

The museums have been converted into servicing to the development of the society, witnessing to the human and environment as a national and international scientific communication center, searching over the materials, gathering, protecting, examining them and providing an aesthetic appreciation for the society (Özkasım and Ögel, 2005; Erdoğan 2010).

Considering the trends in the world of museology; museums have been classified in different ways taking into consideration the exhibition methods of collections, administration unit that they are depended and the region that they serve (Madran, 2000).

It is required to have a dynamic structure for museums that are the institutions service to the development of the society, gathering, protecting and sharing the materials on human and environment on the basis of training purposes depending on the independently and continuity (Köklü,2009). Modern museum definition is meant to be a social area where different ideas, communion, flexible rules and criteria are evaluated. In particular, city museums that quality of the service has been increased by using sources from the local government are one of the museums that meet the expectations at the highest level.

City Archives and City Museums

A city that has been changed by technology and globalization and became the focus of intense relationship has differentiated the urban identity and social life. If the originality of the changing urban identity cannot be formatted with the cultural features and city's local values the individual can feel himself/herself as a foreign in the city and he/she can be distant from the purpose of "being a better city" with city's economy and cultural richness. To have an information, knowledge and awareness of historical and cultural heritage of the region, city or neighborhood is the most effective and permanent solution of this potential problem. At this point, both city archives and city museums need to take responsibility about it.

City archives are the places where documents and information materials that have been produced by local government, non-governmental organizations, families and natural and legal person that live in the city and have urban relations between them are protected, regulated and brought into use (Ahmetbeyoğlu, 2010; Yalçın, 2013). City archives that protect the historical and cultural heritage of the city are open to all interested researchers. City archives have an autonomous structure. The collection consists of different types and qualities selected and compiled optionally not being produced by archive materials during the services. The collection of city archives can be developed as desired within the framework of predetermined policy. This freedom makes it different from the institutions and units of the city archives (Çiçek, 2010).

City archives have two main functions such as corporate (introvert) and social (extrovert). Corporate function consists of professional practices to meet the managerial needs of natural and legal person. Social function contains the professional practices that must be fulfilled in order to make a better use of city archives (Keskin, 2010). City archives have got many responsibilities on transmitting the history, culture of the city to the next generation.

City museums are the institutions that have historical, sociological, cultural, geographical, economic, political, ethnic, religious and local heritage and features of the city and have a collection, archive or memory related to the social history and strategy and vision for the purposes of it (Aytokmak, 2006). The principle focal point of the city museums is human communities and their relationship. The main task of the city museum is to understand, evaluate, determine to the city and introduce it by using accurate data. The function of the city museum is to examine, document and protect the cultural assets related to its history. The city museum should reveal the geographical, economic, political and social values that are important for developing the city and gather the data on social history. City museums that submit these data to ensure the relation between city and the individual will be served to protect the awareness of urbanization.

Continuity is the basic principle for the city museums that aim to protect the bond between past, present and future of the city. Otherwise, it will not be possible to maintain the bond. At this point; the tasks of city museums within the scope of social responsibilities cannot prevent the function on reflecting the past. If the balance cannot be protected, the aim of the city museum that makes the concept of city museum clear for the visitors by reflecting the data of the history cannot be achieved.

When the scope, function and aim are taken into consideration, it is difficult to restrict the city museums in a certain types of museums. City museums can be evaluated within the scope of "historic museum" that is a tool to transmit the historical past of the city; "community museum" that presents the data on social and cultural features of the city; "local museum" that is located in a defined geographical area (Silier, 2010). In parallel to developing technologies, museum world is constantly renewed on the basis of expectations. In this context, the scope, objectives and services of the museums can be expected to develop. It is required to have an autonomous policy, a peculiar form of management, corporate collaboration and effective communication and public relations bond in order to fulfill the objective of the city museums. Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum is one of the examples that meet these prerequisites at the highest level in Turkey.

Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum (APIKAM)

Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum (APIKAM) was established by Izmir Metropolitan Municipality in January 10, 2004 in order to increase the environmental awareness and introduce and protect the cultural and historical assets of the city. The establishment goal of APIKAM is not only to serve as a regional warehouse but also to classify the documents and support this process by using computer technology and be a modern archive (Yılmaz and Yetkin, 2002). APIKAM with its archive, museum, meeting room and library is an accessible centre for reaching the historical values of Izmir.

It is a first example in Turkey and it is also archive of Izmir Metropolitan Municipality. When considered from this perspective, APIKAM is an extrovert urban culture unit that serves both official and public and it also serves as a directorate depending on Department of Social and Cultural Affairs of Izmir Municipality. APIKAM consists of two main units: archive and museum.

The objective in APIKAM archive is to present the written, official and special documents, 19th and 20th century Izmir local media collections, biography, monograph, statistical data, photos and images of Izmir by evaluating them in today's conditions. However the institution undergoes the documents required to store a detailed pre-sorting stage on the basis of a historical and legal value. The process for the document to be taken in the archive is as follows; the documents are sent to the hybrid camera service where microfilm copies of documents and transferring to the computer environment are conducted. Materials in the archives are transferred to the electronic environment in the microfilm scanning service. After this stage, the documents are placed in storage that its conditions such as dust, light and moisture are prepared. The images of archive materials that their digital copies have been received are transferred to the software program that has been prepared specially and the identification with the previous documents is performed (APIKAM, 2014).

Archived documents and photos are brought into use in the research room of APIKAM archive where more than 30 computers are available in. The research room was designed as a multi-purpose by protecting the workers of academics and researchers. The research room hosts to APIKAM library where nearly 12.000 collections are in and it works with open shelf system. Two meeting rooms in the same place respond to the demands of meeting rooms of private and public institutions in Izmir².

The original archive material cannot be given in any way, shape or form out of the institution and Izmir Metropolitan Municipality. However, the occurrence of a service, the protection of a right can be given as a sample or can be examined in situ by authorities or experts to be appointed by the courts. The researchers can reach the documents and materials via the internet network and they can also use them by using the

² The received information except from the web site of Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum have been regulated from the meeting with Dr. S. Kemal Saygı who is one of the managers of the institution on April 13-17, 2014.

internet network in APIKAM. In both cases, the researcher must give his/her record information that is asked him. (APIKAM, 2014).

The city museum is open seven days a week between 08:00-18:00 is a unit that presents the history of the city as visual. APIKAM museum that hosts to 70 people in a drama-meeting room was designed as "reading museum" that can be changed according to the audience and the objective of the exhibition. When the objects and exhibits in the museum are taken into consideration the concept of "reading museum" can be seen in the institution. The project of thematic area exhibition in museum can be interpreted as an indicator of the attitude. For the first time, thematic area exhibition was started with the name of "Izmir and Trade" has converted the name of "City and Communication" in 2014 (APIKAM, 2014). Izmir Metropolitan Municipality City Library publications and Izmir Metropolitan Municipality objects are offered to sale in the gift shop and book sales unit at the entrance of the museum.

A part of APIKAM building that has got 1024 square meter usage area over 3592 square meter land has been allocated for 1440 volumes newspapers that written with Ottoman Turkish and 20.000 volumes newspapers that written with Latin alphabet and 5000 manuscripts in Izmir National Library's collection. In addition to this, 4048 original and 950 copies of donated materials and Record Book between 1930-1980 and Council Decision Book between 1959-1987 belong to Izmir Metropolitan Municipality have been protected in APIKAM. The restaurant that is located in the courtyard of APIKAM and its menu consists of Izmir meals has contributed to introduce the Aegean Region and Izmir's rich culinary culture to the visitors. It has pioneered to the concept of traditional museum in our country (APIKAM, 2014).

946 researchers have requested the information in 2013 and APIKAM has published 10 books and 6 volumes encyclopedias in the same year. The museum of APIKAM has been visited by 4089 city-dwellers and there are 46 workers. LMA that hosts to the development of London and more than 100 thousand volume books dated on the year of 1067 has got archive materials consists of more than 200 million records. In addition to these materials, archive collection in LMA that serves over "history card" membership system with more than 2 million publications and its shelf length is nearly 105 km have been classified in 17 main categories (LMA, 2014). The numbers that given here about two institutions are indicators for the path of APIKAM to be followed in terms of institutionalization, awareness and respect.

Awareness of APIKAM in the City

In this part of the study, the data obtained from the questionnaire that consists of 7 questions and prepared under the study will be evaluated. The questionnaire that has prepared for measuring the awareness level of APIKAM have been carried out with 568 city-dwellers who have been randomly selected from central districts of Izmir by 5000/1 representation rate. According to Turkey Statistical Institute data, the number of participants is shown in Table-1 in accordance with the districts and their population (TÜİK, 2014);

Table 1. Central District, Populations and Number of Participants

District	Population	Number of Participants
Balçova	77.624	16
Bayraklı	310.656	62
Bornova	426.490	85
Buca	454.112	91
Çiğli	173.667	35
Gaziemir	129.534	26
Güzelbahçe	27.389	5
Karabağlar	471.676	94
Karşıyaka	321.870	64
Konak	385.843	77
Narlıdere	63.743	13

Although there were some city-dwellers who had avoided sparing time and answering during the questionnaire has been conducted for three months in different centers of the city, people in Izmir were sensitive on the questionnaire. The first thing you need to know is to recognize the city in order to be a part of the city and adapt to the rhythm of the city. The time that you spent in the city is important for recognizing the city. For this reason, participants were firstly asked how many years they live in Izmir.

Table 2. How many years have you lived in Izmir?

Year	Number	%
Less than 1 year	39	6,9
1-5 years	80	14,1
5-10 years	101	17,8
10-15 years	117	20,6
15-20 years	153	26,9
More than 20 years	78	13,7

Considering the data in Table 1, it is seen that 61.2% of the participants have lived in Izmir more than ten years. In this study, it has been estimated that ten years is enough to recognize and be a part of the city. The table that has occurred as a result of received responses has created apperception that most of the participants can know APIKAM that has served for ten years in the centre of the city.

Table 3. Do you know the concept of City Archive and/or City Museum?

Answer	Number	%
Yes	413	72,7
No	155	27,3

72,7% of the participants who have answered as "yes" for the question "Do you know the concept of City Archive and/or City Museum?" have claimed that they have information about this concept by learning channels such as reading/ observation etc. They have also claimed the other approach "hearing from others" as an effective learning channel. As seen in Table 3, 27,3% of the participants that answer have claimed that they have never heard the concept of "city archive and/or city museum". It is interesting and thought-provoking that 27.3% of the participants who don't have any idea about city archives and city museums that are accepted as a part of the process and the phenomenon of urbanization in the modern world.

Table 4. Do you know Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum?

Answer	Number	%
Yes	217	52,5
No	196	47,5

In the next stage of the questionnaire, 413 city dwellers who claim that they know the concept of "city archive and/or city museum" have been participated. As seen in Table 4, more than half of the participants (52,5%) have answered as "yes" for the question "Do you know Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum?". However, the number of participants who know APIKAM is nearly 38,2% when 217 city-dwellers who know APIKAM and the other people in Izmir who don't know the concept of city archive and/or city museum are evaluated together. Although 61,2% of the participants have lived in Izmir more than ten years, the answer of "I don't know APIKAM" in the rate of 61,8% shows that the institution that has served for ten years needs to have new and more effective public relations practices.

Table 5. Have you ever visited any City Archive and/or City Museum?

Answer	Number	%
Yes	177	42,8
No	236	57,2

As seen in Table 5, 42,8% of the city-dwellers who know the concept of city archive and/or city museum have visited any city archive and/or city museum. When this rate is evaluated with city-dwellers who have claimed that they could not hear the concept of city archive and/or city museum, the number of city-dwellers who have visited any city archive and/or city museum equals to 31,2% of all city-dwellers. When considering the request on using the archive via phone in every year in LMA that is visited by more than 30 thousand city-dwellers in the last year (LMA, 2014), it is very easy to understand the meaning of the rate of 31,2%.

Table 6. Have you ever visited Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum?

Answer	Number	%
Yes	117	28,3
No	296	71,7

28,3% of the city-dwellers who know APIKAM with different channels have visited the institution. When this rate is evaluated with city-dwellers who have claimed that they could not know the concept of city archive and/or city museum, the number of city-dwellers has decreased to 20,6% . When considering the data in Table 6, a significant proportion of the participants (71.7%) who know APIKAM have never visited it. When it is considered with the other participants who don't know the concept of city archive and/or city museum, it can be said that four out of every five city-dwellers (79,4%) have never seen the institution. The most important thing is that 52,1% of the participants don't have any need and/or curiosity to visit APIKAM even if they know the institution.

Table 7. Did Ahmet Piriştina Izmir City Archive and City Museum meet your expectations?

Answer	Number	%
Yes	91	77,7
No	26	22,3

A large part of the 117 city-dwellers (77,7%) who have shared that they have visited APIKAM at least one time have claimed that the institution has met the expectations. At this point, to eat something at the restaurant in APIKAM is one of the reasons to visit APIKAM in addition to the individual research and thematic area exhibition in the institution. When considering the disappointments in different dimensions on the expectations of 22,3% of the participants who have visited APIKAM, new introduction and public relations practices that will increase the level of awareness of the institution in the city can be seen as a problem to increase the quality of service and varieties of the institution.

At the end of the questionnaire, city-dwellers who have visited APIKAM have been asked their opinions and proposals related to the institution. The opinions that have been come to the forefront are as follows: "it is required to introduce such a place in Izmir", "workers can be more interested and smiling", "you can come for just restaurant", "I wish we borrowed the books in the library" and "the objects in the museum should be often updated".

Result and Proposals

Within the scope of the data obtained as a result of the questionnaire, the results are as follows:

- Although nearly all of the participants (93,7%) describe themselves as "city-dweller" and 27,3% of the participants don't know the concept of city archive and/or city museum that is accepted

as a part of urbanism awareness in the developed communities, it is an indicator that the process of “urbanization” hasn’t been known yet in the city.

- It can be accepted as an indicator that an introduction and awareness are needed to create in the city because 57,2% of the city-dwellers have never visited any city archive and/or city museums.
- 61,2% of the participants have lived in Izmir more than ten years. Ten years is sufficient time to aware of APIKAM that has got remarkable architecture features and is located in the “centre of the city”.

In spite of that, the awareness rate between the participants is only 38,2%. When this rate is evaluated with the objectives of APIKAM it is far away from being acceptable.

- According to the data in the questionnaire, APIKAM that has got 38,2% of awareness level in the city is one of the archive and museums that are often visited in Turkey. This can be evidence that archives and museums in our country are known and visited inadequately.
- The rate of people in Izmir who have visited APIKAM is 28,3% within the city-dwellers who have answered the questionnaire. This rate cannot be acceptable for the institution that is active on the purpose of servicing for the city. At this point, the awareness level of APIKAM and preference and needs for visiting any city archive and/or city museums should be interrogated.
- It is a positive situation in terms of quality of service because 77,7% of the participants have claimed that the institution has met the expectations. It has determined that some of the city-dwellers have visited APIKAM without any expectation during the face-to-face interview and this attitude can increase the rate of meeting the expectations. When considering this evaluation, to meet the expectations is the first objective of the institution.
- The expectations of the visitors can be framed as “closer attention, more effective information, fast currency, more transparent flexibility, more gastronomy and more Izmir”.

On the basis of results and data in the study, proposals revealed on increasing the awareness level of Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum in the city;

- A common action plan can be created and conducted with the participation of all institutions and Izmir Metropolitan Municipality in order to increase the awareness of APIKAM in the city.
- Solution proposals that mentioned below should be for increasing the needs and preference to visit a city archive and/or city museum and the awareness of APIKAM.
- An information campaign that will be financed by metropolitan municipality and will be conducted by the local radio and television newspaper and channels will increase the awareness of APIKAM.
- Activity announcements that will be sent to e-mail addresses of the users whose contact information has been received will provide to have more information about the institution and activities.
- Posters and brochures that introduce APIKAM and its services will contribute the awareness of APIKAM by presenting them with public service vehicles that serve under metropolitan municipality and will arouse interest to visit APIKAM. To convert the name of the last stations in the buses that use the “Gümrük” station that is one of the main bus stations and close to APIKAM into “APIKAM” will arouse the interest of both city-dwellers and other people.
- The facilities of the exhibition, visitor richness and diversity and well-planned public relations practice can be used in order to increase the number of visitors and introduction of the institution by cooperating with International Izmir Fair that is very close to APIKAM as location.

We need to be aware of the environment where we live in order to live the life by realizing it. City archives and/or city museums play an important role in order to gain this awareness in case our individual facilities aren't enough to gain. The important thing at this point is to show our interest and values because it makes these centers functional and we feed with these institutions in terms of culture. When we are able to perform it we have more meaningful life that we live by realizing.

References

- Ahmetbeyoğlu, A. (2010). Kent arşivlerinin tarih ve kültür araştırmalarındaki yeri. Kent Hafıza Merkezleri. *Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010 Erciyes Üniversitesi, Bildiriler Kitabı*. Ankara: Detay, 375-386.
- Ahmet Piriştina İzmir Kent Arşivi ve Müzesi (APIKAM). (2014). Retrieved from <http://www.apikam.org.tr> on 17 March 2014.
- Aytokmak, D. (2006). *İstanbul kent müzesi için yeni yaklaşımlar*. Master's Thesis. İstanbul: Yıldız Technical University.
- Belge yönetimi ve arşiv terimleri sözlüğü*. (2009). S. Karakaş, F. Rukancı ve H. Anameriç (Ed.). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Çiçek, N. (2010). Şehir arşivlerinde sağlama politikası. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Hafıza Merkezleri. Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010 Erciyes Üniversitesi, Bildiriler Kitabı*. Ankara: Detay, 278-296.
- Dearstyne, B. W. (2001). *Arşivesel girişim: Modern arşivcilik ilkeleri, uygulamaları ve yönetim teknikleri*. M. Akbulut and A. O. İcimsoy (Tra.). İstanbul: Eren.
- Huot, J. L. (2000). *Kentlerin doğuşu*. Ankara: İmge.
- Keseroğlu, H. S. (2010). Yerel bellek olarak kütüphane. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010 Erciyes Üniversitesi, Bildiriler Kitabı*. Ankara: Detay, 181-191.
- Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O. ve Şimşek, S. (2006). *Modern kent yönetimi 1*. İstanbul: Okutan.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve kentlileşme*. İstanbul: İlke.
- Keskin, İ. (2010). Şehir arşivlerinin kurumsal ve toplumsal işlevleri. *Kent Hafıza Merkezleri. Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010 Erciyes Üniversitesi, Bildiriler Kitabı*. Ankara: Detay, 260-277.
- Köklü, E. (2009). *Müze, arşiv, kütüphane malzemesi ile kataloglama ilişkisi*. Doctoral Thesis. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Külcü, Ö. (2010). Kent bilgi kaynaklarının dijitalleştirilmesi ve dijital içerik yönetimi uygulamaları. *Kent Hafıza Merkezleri. Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010 Erciyes Üniversitesi, Bildiriler Kitabı*. Ankara: Detay, 74-96.
- London Metropolitan Archives (LMA)*. (2014). Retrieved from <http://www.cityoflondon.gov.uk> on 17 July 2014.
- Mumford, L. (1997). *The city in history*. New York: MJF Books.
- Müzeleşme ve yerleşme* (2000). B. Madran (Ed.). 2 Volume. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Özkasım, H. ve Ögel, S. (2005). Türkiye'de müzeleşmenin gelişimi. *İTÜ Dergisi*, 2(1), 96-102.
- Rukancı, F. (2009). Ulusal kültürümüzün yaşam kaynağı olarak arşivler. 6. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 21-26 Kasım 2005 Volume II*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 895-902.
- Saka, S. (2004). *Şehir arşivlerinin gelişimi ve Türkiye'de şehir arşivi olgusu*. Master's Thesis. İstanbul: Marmara University.

- Sevindi, N. (2003). *Kent ve kültür*. İstanbul: Alfa.
- Silier, O. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de kent müzeleri*. Retrieved from <http://www.egemimarlik.org/74/5.pdf> on 21 June 2014.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2014). Retrieved from <http://www.tdk.gov.tr> on 11 June 2014.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2014). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları 2013*.
- Weber, M. (2012). *Şehir ve modern kentin oluşumu*. M. Ceylan (Tra.). İstanbul: Yarın.
- Yalçın, Y. (2013). *Türkiye’de özel arşivlerin yeniden yapılandırılması: Kent arşivi modeli*. Doctoral Thesis. Ankara: Ankara University.
- Yılmaz, F. ve Yetkin S. (2002). *İtfaiye Binası’ndan İzmir Kent Müzesi Arşivi’ne*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

History of the World in a Library

Lucian Dindirică and Alexandru Ionicescu

Alexandru & Aristia Aman County Library, str. Mihail Kogălniceanu nr. 9, Craiova, Dolj, România,
lucian.dindirica@yahoo.com; alex_ionicescu@yahoo.com

Abstract

The "Alexandru and Aristia Aman" County Library owns a generous fund of old books grouped under the generic name of Special Collections. The Fund is composed of five old manuscripts, old Romanian books, rare foreign books, modern foreign books, but also old Romanian and foreign periodicals.

Among these heritage values, are the books written by the great Romanian scholar, Dimitrie Cantemir - *History of the Ottoman Empire – Its increase and decrease*, French edition, and *Description of Moldavia* written in old Romanian language, using the Cyrillic writing.

Being the first Romanian member of the Berlin Academy (1714), Dimitrie Cantemir was a great personality of his time, a pioneer and a good European.

Keywords: *Library, old books, Dimitrie Cantemir, Berlin, special collections*

Introduction

The world history, understood here in terms of mosaic history, specific to each area, each form of civilization and culture, represents an important part of human heritage, a baggage of knowledge and experience gained over many millennia. The books, the manuscripts and all the other documents that testify about the periods of time, attitudes and long gone silhouettes, represent not only a precious gift that we have the duty to preserve and to display, but also an extraordinary documentary support, a bridge of communication between us, those of yesterday and those of today.

The funds of manuscripts and old books combined in Special Collections of the Alexandru and Aristia Aman County Library include: five old manuscripts, old Romanian books (up to 1830), rare foreign books -written in: Latin, German, French, Italian, English (up to 1800), Romanian modern books (1831 to 1918), foreign modern books (1801 to 1850), papers with autographs (with manuscript dedication), bibliophile books through shape and realization, first editions, old Romanian interwar periodicals up to 1947 and foreign periodicals up to 1945.

Established over 100 years, this collection has been permanently enriched, today having over 40.000 volumes. Of these 535 are Romanian old books and rare foreign books from 16th century to 19th century, but also five valuable manuscripts belonging to PhD Dan Simionescu and to the bibliophile N. Vasilescu Capsali. The manuscripts have various topics. The two oldest manuscripts, from the end of the XVIIth century and the beginning of the XVIIIth century, the first with Religious fragments: Different Molitvenic prayers; Verses of death appearances; the 7 sacraments; interpretation; verses about monks has it 1-52 pages numbered in Cyrillic, pages 53-145 numbered with the pencil using Arabic numbers; the second is called Evhologhion that is said Molitvenic, including four special texts, belonging to the Bihor region manuscripts. Row 282 contains the notes of compositor Vasile Sturza Moldoveanul, who copied it in 1698 in Tabagani, near Beius, following the Molitvenic translated from Slavic by the priest Ioan of Vinti in Balgrad. According to PhD Dan Simionescu, there exists a copy from the 1698. The third manuscript belongs to the 30th of october 1716 and it contains liturgical fragments and Molitvenic prayers, and is part of the copyists school in Bistrita-Nasaud, Feldru Monastery. There is also a [Zodiac], from the 1768, with

the text in Greek. On the liminary and 109 sheets are writings in Arabic with red and black ink. The leather covers are printed with floral motives frames. On the first page is an oval ex-libris with floral motives, and on the cover two is an ex-libris Bibliothecae Scarlatianae. The most recent manuscript contains a musical composition from the end of the XIX century.

The collection includes Romanian old books from various printing centres, such as: The Romanian book of teaching, interpreted by Varlaam in the royal printing house of Iasi, in 1643 (the oldest Romanian book kept in our collections), followed by Straightening of the law (Targoviste, 1652), Gospel (Bucharest, 1682), the two editions of the Bible from Bucharest, 1688 and from Blaj, 1795, Sevastos Kimenitul, Eortologhion, Snagov, 1701.

Significant for the orientation of taste and of reading from the end of XVIII century are also the foreign books that are coming from the illustrious printing houses of Europe: Venice, Paris, Basel, Lyon, Rome, copies printed by famous editors such as Elzévir, Aldus Manutius, Johannes Frobenius, Christophorus Plantinus, Robertus Stephanus. Elzévir is the name of the famous librarian Dutch family whose editorial activity covers a period of time of more than a century from the end of XVI until the start of XVIII. Intelligent editors and inspired businessmen, the Elzévir, have published the writings of over 1600 classic authors and contemporaries plus over 3000 academic thesis.

The generically named editions, the Elzévir have maintained their value with the passage of time. The easy manageable format, the neat edit, the elegant printing, the clarity of the text and the delicacy of the letters are just some of the features of these works. Thus, regarding the letters graphic, they are small, round, thin, elegant, clear, legible (for example, M has the lines open to the outside).

Their series of travel books, called republics, by different authors, describing European countries, was printed in small format, of 12 cm to the helve. Along with other notable publications, twenty-three Elzevir editions enrich the heritage of the Alexandru and Aristia Aman County Library.

Among this is the piece of work of Erasmus of Rotterdam, *Verborum ac Rerum Copia*, printed in Iena in 1512 (the oldest book printed by the library). The work bundle is made in parchment, and the tile page includes an etching. The work is a manual of rhetoric that treats issues of style, of embellishing and amplifying of the speech and about writing; Cicero - *Epistolae...*, Venice, Paulus Manutius, 1548; David - *Psalter*, Basel, 1551, Seneca - *Opera...*; *Officina Plantiniana*, 1652, Vergilius - *Bucolica, Georgica et Aeneis*, Paris, Petrus Didot, 1791 (the exemplar no. 162, with the manuscript signature of Pierre Didot).

The French books owned by our library start from the 1650 year of publishing, with the title *Histoire du ministere d'Amand Jean du Plessis Cardinal Duc de Richelieu...* of Villart, Ch., *Les memoires* (vol3) Conte Roger Bussy Rabutin (1696), *Letters familiers* of M. de Balzac, Paris, 1697, *La vie du Pape Alexandre VI et son fils Cesar Borgia...* Gordon Alexandre (1732), *Histoire naturelle* (10 vol) Conte Buffon George Louis Leclerc (1799), *Le Perouse - Voyage autour du monde* Paris, 1797; *Lacros* with *Les liaison dangereuse* in several editions; *Oeuvres completes*, Voltaire, edition 1791-1792 in 99 volumes, *Le grand vocabulaire françois* (30 vol), (1767-1770).

From the works of Dimitrie Cantemir, the first romanian elected member of the Berlin Academy in 1714, we mention the monumental book *Histoire de l'Empire Othoman*, volume that brought him the international recognition, ensuring him a place in the Berlin Academy. The book was initially written in Latin between the 1714 and the 1716. In this paper, Dimitrie Cantemir recounted the history of the Ottoman Empire and analysed the causes that could lead to its collapse. He insisted also on the oppressed people's opportunities to regain their freedom. The work was translated and published in English, French and German.

The editions of little circulation have four volumes while the larger format ones have two volumes. The first volume structure includes: a letter from Noailles Conte, friend with Antioh, son of Demetrius. Follows the translator preface, The letter to the reader and within the 140 pages it is given the

explanation of some Turkish words used by Cantemir in the work and a list of Turkish sultans starting with Othman I, the first sultan who also lent its name to the people and ending with Mahmud, sultan contemporary with Cantemir, the paper ending with the text itself. The next three volumes presents the reign of Mohamed II, Selim II and Soliman II. This structure is conserved in all the editions from Paris, but also in the German one.

Another work signed by Dimitrie Cantemir is *Descriptio Moldaviae* (Description of Moldavia), written in Latin (1714-1716), when he lived in Russia, at the request of the Berlin Academy.

The edition belonging to our library written in Cyrillic is decorated with original and floral vignettes at the start and at the end of it. Also on the back of the title page are patrimonial funds and is printed the emblem of Moldavia.

We also mention here a facsimile edition of the manuscript of Leonardo da Vinci, bibliophile edition, written in the manner of the great scientist from right to left, the work containing 118 drawings; almost all give the explanation to the text. The bundle of the volume is a vintage one, in parchment. The manuscript is important for its theorems implemented in mechanical and the observations of birds flying, with applications to the construction of artificial wings. This book was written in Florence 500 years ago.

The volume *L'home del Danubio*, printed in Venice in 1685, contains the detailed description of the Danube, which was a permanent theatre of war between Christians and Turks. Printed, in elegant Venetian style of small measures leather-bound contains 2 maps, 44 anonymous engravings, boards in brass, true clip art, representing panoramic views of the most important towers and towns located in or near the banks of the Danube.

Being considered as a whole, these bibliophiles values forms an act of justified pride, that mark the Alexandru and Aristia Aman County Library amongst the representative establishment of Romanian culture.

Histoire de l'Empire Othoman and Descriptio Moldaviae, Two of the Books Signed by the Scholar Dimitrie Cantemir, Belonging to the Patrimony of the Library

Dimitrie Cantemir (b. Oct. 26, 1673 - d. 1723), reigned Moldavia (in 1693 and between 1710 and 1711), author, scholar, encyclopaedist, ethnographer, geographer, philosopher, historian, linguist, musician, politician and Romanian writer.

More than 20 years spent at the Imperial Court of Istanbul - first as a guarantee for the rule of his father, Constantin Cantemir, later, as a representative of the new Moldavian ruler, Antiochus Cantemir, his brother, in addition to the Ottoman government - allowed the Romanian prince to come in contact with the Turkish realities and to become familiar with the style, philosophy and daily rhythm of life in the Orient.

The court life as well as the direct participation on the battlefield to various military campaigns initiated by the Ottoman Empire, offered young Cantemir most varied experiences. The participation in the famous Battle of Zenta, one of the biggest defeats of the Ottoman Empire, an armed struggle which rushed the peace alliance of Carlowitz (1699) and the loss of control over a large part from Central Europe, played the role of a revelation for the Romanian prince. From this great triumph of the Imperials against the Ottomans, Dimitrie Cantemir would extract the prerequisites of the „High Gate” decline, the germs of future decay.

Histoire de l'Empire Othoman is integrated in this context, the originally version being written in Latin (*Historia incrementorum atque decrementorum auditorium Othomanicae*) between 1714 and 1716. In this

volume, the Romanian scholar compares the Hegira with the Christian era¹, analyses the Turkish nation name² and the Ottoman family origin³, as well as the Ottoman family genealogy⁴.

Looking at the history of the Ottoman Empire, Dimitrie Cantemir insisted on the main causes that have led to its disintegration. However, Cantemir emphasized the possibilities that could have led the subjugated people to regain their freedom. The value of the work consists in scientific skilful examination of the first nineteen Ottoman sultans, starting with Osman I and ending with Mahomed IV.

Printed in English, French, German, the book dedicated to the Ottoman Empire has granted the Romanian scholar the honour of being the first Romanian member of the Berlin Academy.

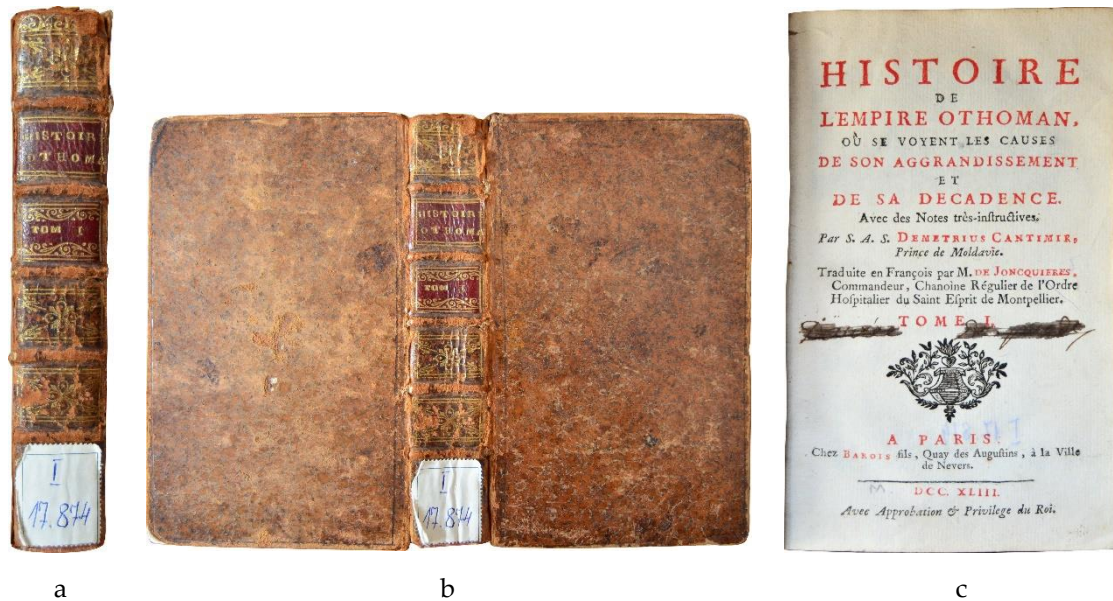

Figure 1. (a) the shelf-back (b) the cover of the book (c) first page of the book

At the specific request of the same prestigious institutions of culture and science (the Berlin Academy), Dimitrie Cantemir undertook the task of developing a book dedicated to Moldavia, the former country that only by the unfavourable circumstances and the last twitches of Ottoman power had led him to leave it.

Owned by the Aman library in Cyrillic, the book *Descriptio Moldaviae*, printed in 1825 at Neamț Monastery is, undoubtedly, the first major work enshrined to the Moldavian state. Structured in three chapters, the volume includes information covering a very wide range of topics and subjects.

In the first chapter, entitled *The Geographical*, the author presents information about the past and the present name of Moldavia, the flora and fauna, the country fairs, the capitals along the years⁵. The author devotes a generous description of the geographical area of Moldavia, as well as of the mountains, lakes and plains, thus making the first map of Moldavia.

1 Cantemir, Dimitrie. (1876). *Istoria Imperiului Otomanu – Crescerea și Scăderea lui*, București, Academia Română, 5-13.

2 *Ibidem*, 13-18.

3 *Ibidem*, 18-31.

4 *Ibidem*, 31-34.

5 *Idem*. (1909). *Descrierea Moldovei*, București, Editura Librăriei Sococ & Co., Societatea Anonimă, 28-77.

In the second chapter, the political part, Cantemir examines the political and administrative organization of the country. There are plenty of detailed references to the form of government, the army or the Moldavian laws⁶, the rules for the election or removal from reign, the traditions related to enthronement or to the dismissal of rulers, engagement, wedding or funeral.

The last part, the third chapter entitled *The ecclesiastical and literary*, contains data and exposures relating to Moldavian religion after "*the sun of justice has risen on our side*"⁷, about church organization, language or Moldavian dialect, the author emphasizing the importance of Latin into the language spoken by Moldavians⁸ as well as the importance of the letters used by the people in these places⁹.

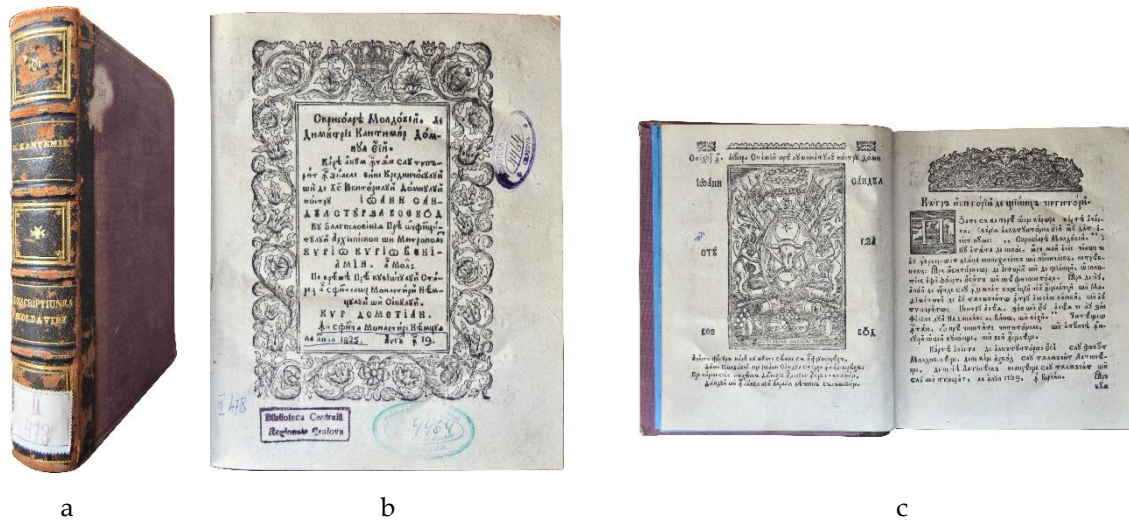

Figure 2. (a) the shelf-back (b) first page of the book (c) The Medieval Moldavian's emblem

The book is interesting not only to the well documented geographical or political-administrative description, but also for the ethnographic and folkloric assessments. In fact, noteworthy is the fact that Cantemir was our first scholar who included ethnography and folklore within his researches.

The historical and encyclopaedic nature of the book signed by Dimitrie Cantemir, *History of the Ottoman Empire-Its increase and decrease and Descriptio Moldavie*, to remind just two of the books published by the great Romanian scholar owned by the "Alexandru and Aristia Aman" County Library, is as obvious as it is less known by the general public. A paradox of which the knowledge has to suffer, perceived here as the key to understanding the major events and international developments.

The importance of Dimitrie Cantemir for the European culture as a whole is undeniable, this brief study only having the unique purpose of emphasizing two important works for the understanding of the Oriental realities which lie at the border between West and East.

⁶ *Ibidem*, 184.

⁷ *Ibidem*, 245.

⁸ *Ibidem*, 263-266.

⁹ *Ibidem*, 244-270.

Acknowledgements

History as well as the importance of cultural institutions depend largely on material evidence left in time. The "Alexandru and Aristia Aman" County Library, a prestigious institution in the Romanian cultural landscape, boasts over 550000 papers and an impressive fund of foreign and Romanian old books.

The shaping of an European identity, a civic behavior and attitudes favorable to tolerance and multiculturalism depends on the researching, understanding and assuming all the values owned by the library.

Türkiye’deki İl Halk Kütüphanelerinin Yerel Kültür Açısından Değerlendirilmesi

Ahmet Altay

Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar Meslek Yüksekokulu, Türkiye, ahmetaltay57@hotmail.com

Ivanka Yankova

*State University of Library Studies and Information Technologies, Bulgaristan,
vania_yankova@abv.bg*

Öz

Bilgiye yerel geçiş kapısı olarak tanımlanan halk kütüphaneleri, hizmet verdiği toplumla ve o toplumun kültürü ile sürekli etkileşim içinde olması gereken yerel kurumlardır. Başka bir ifade ile halk kütüphaneleri hem içinde bulunduğu toplumun yerel kültürünü besleye, hem de bu yerel kültürden beslenen kurumlar olmalıdır. Bu çalışmada, Türkiye’deki il halk kütüphanelerinin mimarilerinde, mekânsal tasarımlarında ve dermelerinde yerel kültür unsurlarının kullanımı ele alınmıştır. Bu çerçevede araştırmada yerel kültür unsurlarının Türkiye’deki il halk kütüphanelerinde hangi boyutta kullanıldığı ve bu unsurların tanımlarının ne ölçüde ele alındığı genel hatlarıyla belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Halk kütüphaneleri, yerel kültür, yerellik

Giriş

Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” (TDK, 2014) olarak tanımlanan kültür kavramı, insanoğlunun psikolojik ve sosyal üretiminin bir yansıması olarak alışkanlıkları, inançları, davranış biçimlerini; materyal üretiminin yansıması olarak da oluşturduğu araçları ve mekânları kapsamaktadır (Vural, 2007). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere çok geniş bir boyutu olan ve büyük bir alanı kapsayan kültürün sınırlarını belirlemek oldukça zordur. Örneğin bir kültür unsuru; bir tarafıyla evrensel değer taşıyan ve tüm dünyada geçerliliği olan bir özelliği barındırabilirken; başka bir tarafıyla belli bir ülkeye, bölgeye ya da belli bir topluluğa has özellikler gösterebilmektedir. Yerel ve evrensel kültür arasındaki farkı kesin çizgilerle belirlemek mümkün olmasa da tarihin değişik zamanlarında ve çeşitli coğrafi mekânlarında görülen insanoğluna has olan ortaklıkların evrensel kültürü oluşturduğunu; zamana ve coğrafi mekâna göre gözlemlenen farklılıkların ise yerel kültürü oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Bilgi toplumuna geçiş süreciyle birlikte gelişen küreselleşme olgusunun bir sonucu olarak ortaya çıkan, toplumların özgün kimliklerinin kaybedilme tehdidi karşısında, birçok yerel refleksler gelişmiştir. Bu reflekslerin neticesinde birçok yerel kurumun bölgesine, yöresine has kültürel unsurlarını ve değerlerini saklamak, yarınlara taşımak noktasında sorumluluklar üstlenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu kurumlardan birisi de halk kütüphaneleridir. Bir yerel kültür kurumu olan halk kütüphanelerinin, içinde bulunduğu toplumun kültür ve eğitim ihtiyacını karşılamak misyonunun yanı sıra; yerel kültürünün korunmasında, hizmete sunulmasında ve yarınlara aktarılmasında önemli roller üstlenmesi de zorunluluk halini almıştır (Altay ve Alkan, 2012, s. 39-40).

Halk kütüphaneleri, kadın-erkek her yaş seviye ve meslekten okuyucunun çeşitli konulardaki fikir ürünlerinden ücretsiz ve serbestçe yararlanmasını sağlayarak, faaliyet gösterdiği yörenin kültürel, sosyal ve teknik kalkınmasına yardımcı olan kurumlardır (Ersoy, 1983, s. 1). Yerel bir kurum olan halk kütüphaneleri, bir yandan içinde bulunduğu yörenin kültürel, sosyal ve ekonomik gelişimine katkı sağlarken; aynı zamanda mimarisi, mekânsal tasarımı ve dermesi ile bulunduğu bölgenin yerel kültür unsurlarını ve özelliklerini de içinde barındırmalıdır. Halk kütüphaneleri hem yerel kültürün şekillendirdiği hem de yerel kültürü şekillendiren kurumlar olmalıdır. Bu bağlamda halk kütüphanelerinin mimarisinde, mekânsal tasarımında ve dermesinde hizmet verdiği yörenin yerel kültür unsurlarının ve yerel tanıtım kaynaklarının kullanılması son derece önemlidir. Örneğin kütüphane binasının; yörenin mimari yapısı ile bütünlük taşıması, hizmet binasının iç ve dış tasarımında yörenin geçim kaynakları, folkloru, el sanatları, vb. unsurların kullanılması ya da yörede ki ünlü kişilere ilişkin objelerden yararlanılması, yerele özgü ve yerelle ilgili kaynakların dermesinde barındırması, hizmet verdiği bölgedeki insanlarda kültürel farkındalık oluşturması açısından son derece anlamlıdır.

Yerellik ve Halk Kütüphaneleri

Tüm kütüphane türlerinde olduğu gibi halk kütüphanelerinin de öncelikli amacı gereksinim duyulan bilgi için başvuru merkezi olmaktır. Buna karşın halk kütüphaneleri hitap ettiği kitle, sahip olduğu derme ve hizmetler açısından diğer kütüphane türlerinin ötesinde yerel amaçları olan kuruluşlardır. Halk kütüphaneleri hizmet verdiği bölgenin yerel belleği olmayı amaçlar. Daha da ötesi bulunduğu yerin ekonomik, teknolojik, sosyal, eğitsel ve kültürel kalkınmasına yönelik derme geliştirme yükümlülüğü taşır (Keseroğlu, 2003, s. 32).

Halk kütüphaneleri, yerel bilgi merkezleridir ve hizmet verdikleri toplumun temel bilgi gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadırlar. Bu kapsamda halk kütüphaneleri, verdikleri hizmetlerin biçimlenmesinde buldukları yörenin özelliklerini göz önünde bulundurmaya zorundadırlar. Çünkü belli bir yörede yaşayan insanlar diğer bölgelerde yaşayanlardan, işleri, çalışma alanları, sosyal ve kültürel düzeyleri, ilgi alanları, yetenek ve deneyim yönlerinden farklıdır. Ayrıca yörenin coğrafyası, iklimi sosyal yapısı, geçim kaynakları, kültür ve gelenekleri, yaşam düzeyleri de diğerlerine göre değişiktir. Bu nedenle halk kütüphanelerinin en belirgin niteliklerinin "yerellikleri" olduğu söylenebilir (Faydalıgöl ve Yılmaz, 2007, s. 416).

Literatüre bakıldığında pek çok önemli kaynakta halk kütüphanelerinin yerel niteliklerine vurgu yapan tanımlara rastlamak mümkündür. Örneğin, IFLA tarafından hazırlanan "*Halk kütüphanesi hizmeti: gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*" kitabında halk kütüphanesi, "bireylerin ve toplumun yararı için çok çeşitli bilgiye yerel düzeyde erişim sağlayan toplumsal bir araç" olarak tanımlanmaktadır (IFLA, 2007, s.39). Yine aynı kaynakta halk kütüphanelerinin yerel misyonu "Halk kütüphanelerinin yerel bilgi toplama ve bu bilgiye erişimi sağlama gibi özel bir sorumluluğu vardır. O, toplumun ve bireylerin tarihi ile ilgili materyalleri toplayarak bunları koruyarak ve erişimi sağlayarak geçmişin belleği işlevini görür" cümlesiyle vurgulamaktadır (IFLA, 2007, s. 25-26). UNESCO "Halk Kütüphanesi Bildirgesi" ise halk kütüphanelerinin bilgiye yerel geçiş kapısı olduğuna dikkat çekmektedir (UNESCO, 1995, s.144).

Yukarıda yapılan tanım ve değerlendirmelerden hareketle; halk kütüphanelerinin temel unsurlarının ve hizmetlerinin yerel bir temele dayanması gerektiğini, halk kütüphanelerindeki derme politikasının yerel gereksinimlere göre şekillenmesi gerektiğini söylemek mümkündür. İçinde bulunduğu toplumun kültürünü yansıtmayan halk kütüphanesinin amaç ve işlevlerini tam olarak gerçekleştiremeyeceği açıktır. Ancak halk kütüphanelerinin yerel kültüre dayanması gerekliliği kesinlikle halk kütüphanelerinin evrensel değerlere sırtını çevirmesi olarak algılanmamalıdır. Bilgi çağının halk kütüphaneleri kendi yerel özelliklerini koruyarak değişimlere ve gelişmelere uyum sağlayabilen

kurumlar olmalıdır. Başka bir ifade ile halk kütüphaneleri yerel niteliklerini evrensel değerlerle bütünleştirme yeteneğine sahip olmalıdırlar.

Amaç ve Kapsam

Halk kütüphaneleri yerel kültürün, toplanması, düzenlenmesi, korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında büyük sorumluluk taşıyan kurumlardır. Türkiye’de bilhassa il halk kütüphanelerinin bu sorumluluğu daha çok taşıdıkları bir gerçektir. Bu çalışma, Türkiye’deki il halk kütüphanelerinin mimarisinde, mekânsal tasarımında ve derme geliştirme politikasında yerel kültür unsurlarının kullanım düzeyini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye’deki 81 il halk kütüphanesine soru formları gönderilmiştir. Gönderilen soru formu ile yerel kültür unsurlarının Türkiye’deki il halk kütüphanelerinde hangi boyutta kullanıldığı ve bu unsurların tanıtımlarının ne ölçüde ele alındığı belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmada genel hatlarıyla;

- İl halk kütüphanesinin hizmet binası yerel kültür mirasını yansıtıyor mu? (Örneğin; kütüphane binası tarihi bir yapı, yörenin yetiştirdiği ünlü bir sanatçı, siyasetçi, bilim adamı vb. kişiye ait bir konut ya da yörenin mimari yapısını yansıtan bir yapı mı?)
- Kütüphanenin içinde yöreyi tanıttıcı bağımsız bir yerel kitaplık (şehir kitaplığı) ya da bölüm bulunuyor mu?
- Kütüphanenin iç tasarımında; yöreyle ilgili fotoğraf, tablo, el sanatlarıyla ilgili materyal, etnografik materyal, görsel ve işitsel materyal (DVD, CD, kaset vb.) kullanılıyor mu?

sorularının cevapları aranacaktır. Elde edilen veriler değerlendirilerek konuya ilişkin sonuç ve öneriler geliştirilecektir.

Bulgular ve Değerlendirme

Çalışmada İl halk kütüphanelerindeki yerel kültür unsurlarının kullanımını belirlemeye yönelik sorulardan oluşan soru formu kütüphane yöneticileri tarafından doldurulmak üzere 18.02.2014 tarihinde Türkiye’deki 81 il halk kütüphanesi müdürlüğünün resmi mail adresine gönderilmiştir. 18.02.2014 – 17.04.2014 tarihleri arasında soru formlarına 75 il halk kütüphanesinden geri dönüş olmuş; 6 İl Halk Kütüphanesi soru formlarına cevap vermemiştir. İl halk kütüphanelerinden soru formlarına cevap verme yüzdesi %94 olmuştur.

Tablo 1. Kütüphane Binasının Özelliği

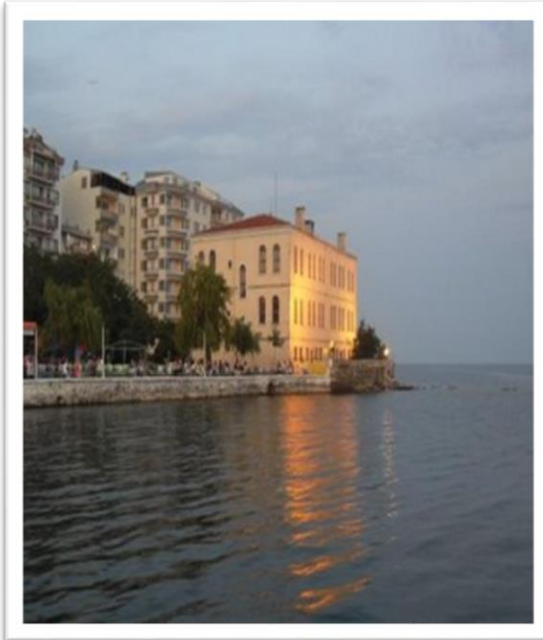
Modern Mimari	64
Tarihi Bina	11

İl Halk kütüphanelerinin hizmet verdiği binanın özelliğini belirlemeye yönelik sorulara verilen cevaplara bakıldığında halk kütüphanelerinin 11’inin tarihi bina içerisinde, 64 ‘ünün ise modern bina olarak tanımlanan binalarda hizmet verdikleri görülmektedir. Ancak yöneticileri tarafından modern bina olarak tanımlanan kütüphane binalarının büyük bir kısmı “Proje Tipi Kütüphane Hizmet Binası” olarak bilinen binalardır. Bu binalar devletçi geleneğin halk kütüphaneleri üzerindeki yansımaları gösteren, tek tip, soğuk bürokrasiyi yansıtan binalardır. Proje tipi kütüphane binaları Türkiye’deki halk kütüphanelerini pek çok açıdan olduğu gibi yerellik açısından da olumsuz olarak etkilemektedir. Türkiye’de son dönemde inşa edilen modern halk kütüphanesi binalarında yerel unsurların kullanılmaya başlandığı da göze çarpmaktadır. Bu binalara örnek olarak 2011 yılında hizmete açılan Konya İl Halk Kütüphanesi gösterilebilir. Selçuklu mimarisinden izler taşıyan Konya İl Halk Kütüphanesi hizmet binası şimdiden şehrin simge binalarından birisi olmuştur.

Resim 1. Proje Tipi Hizmet Binası Örneği Olarak Kırklareli İl Halk Kütüphanesi ve Modern Mimari Örneği Olarak Konya İl Halk Kütüphanesi Hizmet Binaları

Halk kütüphanelerinin tarihi binalarda hizmet vermeleri yerellik açısından bir avantaj olarak kabul edilebilir ancak bu binaların kullanım açısından da bazı dezavantajları vardır. Örneğin Sinop Dr.Rıza Nur İl Halk Kütüphanesi ve Tekirdağ İl Halk Kütüphanesi hizmet binaları buldukları şehrin yerel simgeleri haline gelmiş binalardır. Her iki kütüphane binası da şehrin mimari kimliğinde önemli bir yere ve konuma sahiptir. Ancak her iki kütüphanenin hizmet binasında da kütüphane hizmetlerinin verilmesinde bazı mekânsal sıkıntıların yaşandığı bilinmektedir. Tarihi binaların kullanımında yaşanan önemli bir sorun da teknolojik donanım, restorasyon vb. yenilenme ve değişimlerde oldukça güç, uzun ve bürokratik süreçlerin olmasıdır. (Karagözoğlu, 2013, s. 55-56).

Resim 2. Tarihi Hizmet Binası Örneği Olarak Sinop Dr.Rıza Nur İl Halk Kütüphanesi ve Tekirdağ Namık Kemal İl Halk Kütüphanesi Hizmet Binaları

Tablo 2. Halk Kütüphanelerinde Bağımsız bir şehir kitaplığınız var mı?

Evet	41
Hayır	34

Bağımsız yerel kitaplıklar, halk kütüphaneleri açısından son derece önemlidir. Kütüphane içerisinde oluşturulan şehir kitaplıkları bulunduğu yerin yerel hafızası konumundadır. Yerel şehir kitaplığı olmayan bir kütüphanenin yerel kültürü tam anlamıyla temsil etmesi mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'deki 75 il halk kütüphanesinin 34'ünden şehir kitaplığının bulunmaması bu halk kütüphanelerinin yerel niteliğinin zayıf olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 3. Halk Kütüphanenizde yereli tanıtıcı kitap dışı materyal

(CD, DVD, CD-ROM, Broşür vb.) var mı?

Evet	44
Hayır	31

Halk kütüphanenizde yereli tanıtıcı kitap dışı materyal var mı? sorusuna Türkiye'deki 75 il halk kütüphanesinden 31'i hayır cevabı vermiştir. 44 kütüphane ise bünyesinde yerele yönelik CD, DVD, CD-ROM, Broşür vb. kitap dışı materyal bulundurduğunu belirtmiştir. Soruya gelen yanıtların bir önceki sorudaki yanıtlara çok yakın olması dikkat çekicidir. Her iki soruya verilen yanıtlar Türkiye'deki il halk kütüphanelerinin yarıya yakınının yerel bir derme politikası olmadığını göstermektedir.

Tablo 4. Halk Kütüphanelerinin iç mekân tasarımında yereli tanıtıcı materyal (Fotoğraf, Resim, el sanatları vb.) kullanılıyor mu?

Evet	32
Hayır	43

Bir halk kütüphanesinin iç mekân tasarımında yöreye ait fotoğraf ve resimlerin kullanılması ya da yöreye ait folklor motiflerinin ve objelerin kütüphane içinde sergilenmesi o kütüphanedeki yerel unsurların temsiliyeti açısından son derece önemli bir göstergedir. "Halk Kütüphanenizin iç mekân tasarımında yereli tanıtıcı materyal (Fotoğraf, Resim, el sanatları vb.) kullanılıyor mu?" sorusuna yanıt veren Türkiye'deki 75 il halk kütüphanesinden 43'ü kütüphanenin mekânsal tasarımında yereli tanıtıcı materyallerden yararlanmadığını belirtmiştir. Mekânsal tasarımda yerel materyallerden yararlanan kütüphane sayısı ise yalnızca 32'dir.

Tablo 5. Halk Kütüphanelerinde yöresel yazarların eserleri dermeye katılıyor mu?

Evet	71
Hayır	4

Yöresinde yetişen şair ve yazarların yapıtlarını dermesine dâhil etmeyen bir halk kütüphanesinin derme politikasının yerel bir temele dayandığını söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda halk kütüphanelerinin bulunduğu yörede yetişmiş yazar ve şairlerin yapıtlarını kütüphane dermelerine kazandırması son derece önemlidir. "Halk Kütüphanelerinde yöresel yazarların eserleri dermeye katılıyor mu?" sorusuna yanıt veren 75 il halk kütüphanesinden 71'i yörede yetişmiş yazarların eserlerini koleksiyonlarına dâhil ettiklerini belirtmişlerdir. 4 kütüphane ise yöresel yazarların eserlerini dermeye dâhil etmek için herhangi bir çalışma yapmadıklarını ifade etmiştir. Bu cevaplar nicelik olarak iyi görünse de nitelik olarak bir il halk kütüphanesinin bile yöresel edebiyat ve sanat eserlerini dermesine katmaya yönelik çalışma yapmaması çok büyük bir eksikliklerdir.

Sonuç ve Öneriler

Yerel bilgi merkezleri olan halk kütüphaneleri içinde bulunduğu yerel kültürü etkileyen ve bu yerel kültürden etkilenen kurumlardır. Halk kütüphanelerinin mimarilerinde, mekânsal tasarımlarında ve

dermelerinde yerel kültür unsurlarından yararlanılması bu kurumların yerel nitelikleri açısından son derece önem taşımaktadır. Türkiye'deki il halk kütüphanelerinin yerel niteliklerini irdelemeye yönelik yapılan bu çalışmada elde edilen verilerden aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Türkiye'deki il halk kütüphanelerinin hizmet binalarının büyük bir çoğunluğu, içinde bulunduğu yerel kültürden izler taşımamaktadır. Tarihi binaları bir yana koyacak olursak, il halk kütüphanesi hizmet binalarının büyük bir kısmı proje tipi hizmet binasıdır. Proje tipi hizmet binaları tek tip, yöresel farklılıkları göz ardı eden, dışarıdan baktığınızda ve içeri girdiğinizde devletçi bürokrasiyi ziyadesiyle hissettiren soğuk binalardır. Halk kütüphanelerinin yerel kimliklerinin oluşmasında önemli engellerden birisi de bu tip binalardır.
- Türkiye'deki 75 il halk kütüphanesinin 34'ünde bağımsız bir şehir kitaplığı bulunmamaktadır. Ayrıca gelen yanıtlardan 75 il halk kütüphanesinin 31'inde yereli tanıtıcı kitap dışı materyal(CD, DVD, CD-ROM, Broşür vb.) bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Türkiye'deki halk kütüphanelerinin yarıya yakınının derme politikasının yerel bir temele dayanmadığını göstermektedir. Bağımsız bir yerel kitaplığı bulunmayan halk kütüphanesinin yerel niteliğinin güçlü olması mümkün değildir.
- Gelen yanıtlardan 75 il halk kütüphanesinden 43 il halk kütüphanesinin iç mekân tasarımında yereli tanıtıcı materyal (Fotoğraf, Resim, el sanatları vb.) kullanmadığı anlaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle Türkiye'deki il halk kütüphanelerinin iç mekân tasarımında yerel obje ve motiflerden yeterince yararlanılmadığını söylemek mümkündür.
- Türkiye'deki il halk kütüphanelerinin büyük bir kısmı yöresel yazar ve şairlerin yapıtlarını dermelerine kazandırdıkları görülmektedir. Ancak dört kütüphanenin verdiği yanıtlardan bu kütüphanelerin bu yönde bir çalışmaları olmadıkları anlaşılmaktadır. Bir il halk kütüphanesinin, yöresinde yetişmiş yazar ve şairlerin yapıtlarını kütüphanesine katmaya yönelik bir gayret ve çalışma içerisinde olmaması büyük bir eksikliklerdir.

Genel olarak bir değerlendirme yapmak gerekirse Türkiye'deki il halk kütüphanelerinin mimarilerinde, mekânsal tasarımlarında ve dermelerinde yerel kültür unsurlarının kullanımının yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum Türkiye'deki halk kütüphanelerinin yerel niteliklerinin zayıf kalmasına yol açmaktadır. Şüphesiz halk kütüphanelerinin yerel niteliklerinin zayıf kalmasında Türkiye'deki halk kütüphanesi sistemindeki merkezi yapının da etkisini göz ardı edemeyiz. Derme, bina, personel ve finans gibi temel ihtiyaçları başkentteki Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nden sağlanan halk kütüphanelerinin yerel niteliklerini güçlendirmesinin kolay olmayacağı bir gerçektir. Daha da ötesi halk kütüphanelerinin strateji, standartlar ve yeni hizmet alanı oluşturma gibi süreç ve etkinliklerinin de Ankara'dan sürdürülmesi halk kütüphanelerinin yerel kimliklerini olumsuz olarak etkilemektedir. Türkiye'deki halk kütüphanesi yönetiminin merkezi yapısından kaynaklanan bu olumsuzluk ancak Halk kütüphaneleri ve yerel yönetimler arasında oluşturulacak işbirliği ve koordinasyonla ortadan kalkabilir. Gerçekleştirilecek işbirliği ve koordinasyonun başarısı ise her iki tarafın istekli olmasına bağlıdır. Türkiye'deki yerel yönetimlerin büyük çoğunluğunun ise bu konuda çok istekli olmadıkları bilinen bir gerçektir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlar kapsamında ise aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Yeni yapılan halk kütüphanesi binalarında bölgenin coğrafi yapısına uygun, bölge mimarisini yansıtan, bölgenin tarihinden ve kültüründen izler taşıyan modern kütüphane binaları tercih edilmelidir.
- Kütüphaneler Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından özellikle il halk kütüphaneleri için bağımsız bir yerel şehir kitaplığı zorunlu tutulmalı, bu kitaplığın oluşturulmasında yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliğine gidilmelidir.

- Kütüphanelerde yöreyi tanıtıcı kitap dışı materyalleri (CD, DVD, CD-ROM, Broşür vb.) geliştirmeye yönelik çalışmalar arttırılmalıdır. Bu yönde yapılacak çalışmalar hem kütüphanenin yerel niteliğini güçlendirecek hem de şehir dışından yöreye gelen turistlerin yöre hakkında bilgilendirilmesinde kütüphanelere önemli bir rol ve konum kazandıracaktır.
- Kütüphanelerin iç mekân tasarımında yöreye has, yereli tanıtıcı materyal (Fotoğraf, Resim, el sanatları vb.) kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu yönde yapılacak uygulamalar kütüphanenin yerel kimliğini güçlendirecektir.
- Kütüphanelerde yerel ile ilgili kaynakların ve yörelerinde yetişmiş yazar ve şairlerin yapıtlarını dermelerine kazandırma yönünde çalışmalar teşvik edilmeli, kütüphaneler tarafından gerçekleştirilen yerele yönelik etkinlik ve projeler desteklenmelidir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; Türkiye'deki halk kütüphanelerinin yerel kimliklerinin güçlenmesi için sadece Kütüphaneler Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün yapacağı planlama ve çalışmalar yeterli olmayacaktır. Bu süreçte halk kütüphanesi yönetici ve çalışanlarının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının katkı ve destekleri hayati önem taşımaktadır. Türkiye'deki Halk kütüphanelerinin içinde bulunduğu toplumda güçlü yerel kurumlar halini alması ilgili kurumlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon ile mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Açıkgöz, O. ve Yılmaz, B. (2013) Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin özel idarelere devri konusunda özel idare yöneticilerinin görüşleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(1), 136-153.
- Altay, A. ve Alkan Y. (2013). Digitization of local cultural elements and public libraries: State in Turkey. T. Todorova (ed.) *Digital Present and Digital Future: Economic, Cultural, Educational, Legal and Technological Impacts, State University of Library Studies and Information Technologies, 09-10 April 2013*, içinde (pp. 40-48). Sofia: SÜLSİT.
- Ashyürek (Karagözoğlu), M. (2013). Halk kütüphanesi mekânı olarak tarihi yapılar: İstanbul örneği. H. S. Keseroğlu (ed.) 3. *Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu: Değişen Dünyada Halk Kütüphaneleri 08-10 Mayıs 2014, Muğla* içinde (pp. 53-61). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ersoy, O. (1983). Halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 32(1), 1-4.
- Faydalıgül (Demircioğlu), Ö. ve Yılmaz B. (2007) Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri konusunda kütüphane yöneticilerinin ve kütüphanecilerin yaklaşımları. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(4), 414-439.
- IFLA (2007). *Halk kütüphanesi hizmeti: gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri* (B.Yılmaz, Çev.). (2. bs.). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Keseroğlu, H. S. (2003). Halk kütüphanesi: Çocuklar ve okullarla ilişkisi. B. Yılmaz (ed.) *Bilgi toplumuna doğru halk kütüphaneleri: PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantısı Sonuç Raporu*, 16-19 Kasım 2002, Ankara içinde: (pp. 32-37). Ankara: ANKOS, Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Şahin (Darçın), İ. (2010) *Yerel kültür mirasının dijitalleştirilmesi ve halk kütüphaneleri: Yalova örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2014). *Kültür*. 15 Ağustos 2014 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.53fb900a08b611.42829096 adresinden erişildi.
- UNESCO.(2006). Halk kütüphanesi bildirgesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 9(2), 144-147.
- Vural, T. (2007). *Mimarlık eğitiminde yerel kültür ve mimarlık ilişkisi*. 15 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=288&RecID=1661> adresinden erişildi.

From Cultural Heritage to Cultural Memory

Meral Alakuş

alakusmeral@yahoo.ca

Abstract

Culture and cultural heritage are discussed here relating them to Turkish cultural heritage after the founding of the Republic. The paper also explores the meaning of culture as defined and envisaged by Atatürk, the founder of Turkey. This paper argues that it is only when cultural heritage knowledge is collected, recorded, and organized that a national cultural memory system can be designed. In order to become a member of the "Information Society" nations must plan their information / knowledge policies, and define their standards. A preliminary of reaching the level of developed countries in the world, is first becoming a member of the information society. The question about the responsibilities of the information managers (librarians, archivists, subject specialists, etc.) in this new age are dealt with. The question if Turkey is a member of information society is asked? Along these lines, the paper discusses the three basic steps that must be taken that leads a nation to become a member of information society – its institutions; publications and reference books; policies and standards. It is only when distinctive works originally produced in our country are made easily available that we will make ourselves better understood to ourselves and to the world, rather than through foreign observations, interpretations and publications.

Keywords: Cultural heritage, cultural memory

Introduction

"The UNIVERSE (which others call the Library) ..."

Thus Jorge Luis Borges began his 1941 story "The Library of Babel about the mythical library that contains all books, in all languages, books of apology and prophecy, the gospel and the commentary about that gospel and the commentary upon the commentary upon the gospel, minutely detailed history of the future, the interpolations of all books in all other books, the faithful catalogue of the library and the innumerable false catalogues. This library (which others call the universe) enshrines all the information. Yet no knowledge can be discovered there precisely, because all knowledge *is* there, shelved side by side with all falsehood. In the mirrored galleries, on the countless shelves, can be found everything and nothing. There may be no more perfect case of information glut. (Gleick, p. 373)

"When the ancients listed the Seven Wonders of the World, they included the Lighthouse of Alexandria, a 400-foot stone tower, which overlooked the library nearby. The library, amassing hundreds of thousands of papyrus rolls, maintained the greatest collection of knowledge on earth, then and for centuries to come. This library enabled Alexandria to surpass Athens as an intellectual center. In this library, one could find the dramas of Sophocles, Aeschylus, and Euripides; mathematics of Euclid, Archimedes, and Eratosthenes; as well as poetry, medical texts, star charts, mystic writings... and then it burned.

"Exactly when and how that happened, no one can ever know. Probably more than once. Vengeful conquerors burn books as if the enemy's souls reside there, too. 'The Romans burnt the books of the Jews, of the Christians, and the philosophers,' Isaac D'Israeli noted in the nineteenth century; 'the Jews burnt the books of the Christians and the Pagans; and the Christians burnt the books of the Pagans and the Jews.'" (Gleick, 378) This so continued forever to date.

We have witnessed similar events during more recent years: In Sarajevo, the mosque of Gazi Hüsrev (1531), and next to it, the madrasah with thousands of manuscripts in its library were burnt in 1992 by the Serbian forces. The library was the most important archive of its national repository of cultural and historical memory, including hundreds of original documents from the Ottoman Empire. It took 22 years to restore the library where the remaining works are being kept. (<http://www.dw.de/burned-library-symbolizes-multiethnic-sarajevo>)

A more recent example to culture destroying is the Iraqi library. The library and archives were reported to have held 417,000 books, 2,618 periodicals dating from the late Ottoman era to modern times, and a collection of 4,412 rare books and manuscripts. Its collection of manuscripts, pieces of first editions of the Koran, documents left from before Christ, rare works left over from the burnt library of Alexandria, and lost records and documents from the Ottoman reign were all destroyed by the attacking British and American forces. (<http://www.r-demir.com/makalelergsboncekilergoster.aspx?m=77>)

After having said all this as an introduction regarding the management of cultural heritage in libraries, archives as well as in museums, we arrive at two important conclusions. Firstly, an important fact is the organization of “documents of cultural heritage” is a pre-requirement for protecting and retrieving knowledge. This is to avoid the situation where “... no knowledge can be discovered there precisely, because all knowledge *is* there, shelved side by side with all falsehood.”

Secondly, the fact that “Vengeful conquerors burn books as if the enemy’s souls reside there, too,” infers that cutting off the souls of nations from their history and cultural background, is an important way to defeat and conquer them. This attitude has been going on from ancient times to the present day. Therefore libraries, archives and museums are the ‘minds and hearts’ of nations’ being.

What is Culture?

The dictionary of the Turkish Language Association (1988), defines culture as follows: “In the process of historical and social development, culture is considered to be a device to measure the material and moral values that are created and that are used to transfer these values to future generations; these values show the degree of man’s dominance over his natural and social environments.”

The best definition of culture which I like is how Atatürk expressed it: “Culture is to read, to understand, to see, as a result to acquire a meaning out of these, to become enlightened, then to contemplate and finally to train the mind...”

The word culture comes from Latin and was used for the first time by the Roman orator Marcus Tullius Cicero (106 BC – 43 BC), meaning the cultivation of the soul, e.g. “*cultura animi*”. This use of the term “culture” re-appeared in modern Europe in the 17th century referring to the betterment or refinement of individuals, especially through education. During the 18th and 19th century the word referred more frequently to define the common points of whole peoples, and discussion of the term was often connected to national aspirations or ideals. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Culture>)

In Turkey the word “*ülkü*” was almost used in a similar way for the first time by Ziya Gökalp (1876-1924). “*Ülkü*” was expressed in old Ottoman as “*mefkûre*” which meant “National ideals and high ambitions.” According to Ziya Gökalp, all the values that made a nation – language, religion, arts, and traditions – represent a distinctive and specific culture that embodies the soul of a nation. (İnalçık, p. 293) This approach is similar to the concept of “culture” used during the 18th and 19th centuries in Europe, as “it referred to the whole peoples and nations as connected to national aspirations and ideals”.

Atatürk and Turkish Culture

Culture was one of the most important matters for Atatürk while he was working towards establishing the Turkish Republic and he put a lot of thought into what culture really meant. He was fully aware that while he was creating the new Republic, he was also creating a new form of culture and a new insight for the people. Atatürk's ideas on the subject are as follows and specially his belief that "culture" was to be the foundation of the new Republic, makes the matter exceptionally important, as it is underlined in the first sentence of his speech:

Culture makes the foundation of the Turkish Republic. I don't think it is necessary for me to explain here separately what this means. Because this was stated at various occasions in writing to be studied in the schools of the Republic...

Culture is to read, to understand, to see, to interpret what you see, to acquire awakening and awareness, to think, and to discipline the mind...

The children of the Turkish Republic today are culturally adorned people, which means they themselves are well equipped culturally, and also that they are ready to persuade others so as to expand this quality to their immediate environment as well as to the whole Turkish nation.

After he dictating his statements, he also added that it was necessary to take advantage of European culture and methods and for that reason the Turkish intellectuals must establish relationships with the Western world and to exchange views on matters of culture. (Afetinan, pp. 261-62) He was always open to learn from western methods and encouraged relationships with the West on intellectual basis.

Besides these matters of culture in the new Republic, Atatürk was specifically concerned with subjects such as history and archeology, and wanted to have special studies made and to acquire original documents on the old civilizations that lived on this land. To realize this project, on 15 April 193, he supported the foundation of the Turkish Historical Society and left a great portion of his heritage to keep the Society continuing its activities in the years to come, and provide financial assistance for excavations and research. During 1930s, he watched the excavations on the location and requested the documents to be brought to him so that he could analyze them. After his last trip inspecting the excavation on the location, he wrote the following lines to Prime Minister Ismet İnönü:

In addition to the museums in Istanbul, I have also visited the museums in Bursa, Izmir, Antalya, Adana and Konya. In these museums, some of the objects and documents found to date are being protected and are also being classified with the assistance of foreign experts. It is definitely necessary that we should have our own experts in the country so that they can take part working at the excavations and in the field of archeology, as well as in the Museums as managers. Almost all over the country there exist priceless treasures of works of ancient civilizations which must be excavated and brought up to light, protected and classified by our own experts. In the ignorance of the past ages, these works were left in ruins, desolated and demolished. For these reasons, I think the Ministry of Education should send students abroad to study and then some of them could be used as experts in this department.

Not being content with studying culture only in relation to Ottoman-Turkish history, he also proposed that the ties of Anatolia to Central Asia should be investigated and documented; at the same time the ancient civilizations as well as the later civilizations of Anatolia must also be studied in relation to the Turkish history with the arrival of the Turks to Anatolia. The Turkish Historical Society continues the excavations to understand and learn about the history of Anatolia from ancient times to date. (http://www.arkeolojidunyasi.com/ataturk_arkeoloji.html)

From these words we understand that Atatürk took national culture of the Turks in Anatolia starting with the Seljuks first and the Ottoman Empire following it, as the Anatolian Turkish culture. After that,

he proposed that the new and classic civilizations of Anatolia (pre-Turkish) are also related to the culture and history of the Turks. In addition, he declared that the history and the culture of the Turks are also linked to Central Asia, from where they came to Anatolia. So in general he wanted to determine the cultural relationship of Anatolian Turks to the Central Asian culture, and that all these need to be investigated in relation to the historical and cultural developments of Anatolia.

More important, he again suggested that European methods must be used to study and analyze these relationships, and the documents must be classified accordingly, thus taking cultural knowledge as a whole under control.

Cultural Heritage and Management of Cultural Heritage

Cultural Heritage is an expression of the lifestyles developed by a community and passed on from generation to generation, including customs, practices, places, objects, artistic expressions and common values. Cultural Heritage is often expressed as either Intangible or Tangible Cultural Heritage (ICOMOS, 2002):

The Tangible Cultural Heritage is usually defined as the activities that keep and preserve heritage resources of "both natural environment" and "built environment" such as architecture, restoration, and archeological sites management. During the last decade, people in general started becoming more conscious of their surroundings, more concerned with the "concrete / tangible resources" and they recognize the importance of preserving their natural and built environment for future generations.

On the other hand, areas which make up intangible values include beliefs and traditions, religion, history, music, theatre, literature, art, etc., as well as methods for recording and protecting them. This paper focuses specifically on the preservation and control of the "Intangible Cultural Heritage Management". Thus we discuss ways to manage, organize and regulate these resources, and also offer solutions to the common problems that arise in this process.

However, we still do have many shortcomings in the area managing our cultural heritage, and there is much left to the new generation of Turkish librarians to be accomplished. It is only through controlling and organizing our accumulated knowledge – past, present and future – that it will be possible to advance forward into the Information / Knowledge Society, thus becoming an economically and culturally developed country in a true sense. Besides through such inherently distinctive works produced in our country and made easily available, we will make ourselves better understood to the whole world, rather than through foreign sagaciousness, insights and interpretations.

Information / Knowledge Society:

The term "Information Society" came into discussion during 1970s, first describing the age as post-industrial society. This was in fact the coming of new technology to control and disseminate information quickly and to the advantage of masses.

The picture of a library as described above, where all knowledge is stacked side by side with all falsehood, in the mirrored galleries, on the countless shelves, where everything is there but nothing is found, is indeed a true picture for many nations in the world. Under such conditions, indeed, no nation is a part of knowledge society until its total knowledge is organized. Having information technology available in all areas of communication does not make a nation a knowledge or information society. In the advanced countries of today, knowledge society had its beginnings in the 17th century and this has been and will be an ongoing process forever. However, getting information and knowledge under control has been a primary concern of librarians for many centuries. The librarian of the Alexandria Library, Callimachus started classifying the books (papyrus rolls) in his library during 3rd century B.C.

During his time it is estimated that there were between 500,000 and 700,000 books, and at times he did divide the subjects under subheadings, and arranged them chronologically or in alphabetic order.

Towards the end of the 13th century, for the first time, a comprehensive catalog was put out for all books in the monastery libraries in England. In France after the revolution (1791), catalog cards were used for the first time, and Dewey Decimal Classification was designed in the 19th century in the United States, followed by the Library of Congress Classification System. So we can claim that people were involved in the management of knowledge, many centuries before the coming of the "Information Technology" into existence in our times. (Taylor, p. 37-41)

Today in Turkey, 35 million people use the internet in their daily lives, and the total number of internet searches is estimated to be 7 billion per year (population 76 million). Most of these searches deal with shopping, school work and inquiries on matters of general knowledge. (Yalçındağ, CNNTurk, 2014) Now, in spite of these numbers, the question to ask for us as professional librarians / information managers is whether the appropriate conditions of being an information / knowledge society exist in our country. The evident developments in "Information Technology" during this period have provided quick retrieval of and speed in dissemination of information. In addition to this, technology brought various other widespread possibilities of use in the area of communication - (e.g. telephone, e-mail, instant messaging, television and verbal media, etc.) However the unorganized and uncontrolled knowledge accumulation makes a nation only a beneficiary of information technology. The non-existence of "Cultural Memory Databases" of national knowledge does not make a nation a "knowledge society".

Being a member of information and knowledge society also attributes many other qualities to people, no matter how much confusion prevails regarding the definitions of knowledge and the conditions related to it as a whole. People who live in a knowledge society are more inclined to take knowledge as a value before considering many other fundamental elements and skills in the course of living. In a knowledge society, information economy has become an important sector, the necessary technological aspects are available in order to organize and control knowledge easily, and the purposes and values in life are knowledge oriented. In short, when we attempt to evaluate the concept of "Information / Knowledge Society", we must think in terms of what the contributions of knowledge is to real life. Knowledge contributes towards economic development, and those countries who build up and control their own "Cultural Memory Databases" will become one of the prosperous and leading countries of the world, and it is only then that they will become the masters of their own future. (Alakuş, p. 11)

Part 2 - Problems and Solutions

Institutions to Preserve and Distribute Knowledge

The source of our intangible cultural heritage brought into being as part of human activity, which in turn forms our value systems, beliefs, traditions and the way of our lifestyles, also creates the accumulation of our cultural knowledge. The most important consideration is recording this knowledge accumulation, organizing and taking it under control and protecting it so that we can refer to it and retrieve it when needed. Here I am concentrating on three ways this could be done in order to form a national cultural memory system.

Firstly, there are the institutions where various intangible cultural products in various formats are kept and protected. Some of these objects are manuscripts or printed documents, works of art, paintings, artifacts, photographs, textiles, tiles, music notes, genealogical records, as well as databases of names of persons, institutions or corporations. Whether these documents or objects are kept in state supported or private libraries or museums, the duty of the information managers / librarians is to keep these items in an orderly manner, ready to service them to the general everyday users or to those who need them for

their research or studies. Information has to be shared unless it is private or confidential “state or corporate or personal” information. The dissemination of information is done according to the *Turkish Law on the Right to Information*, signed on 24 October 2003 and became in effect on 24 April, 2004.

The institutions which are open to give information to the people are:

- Libraries: Books, periodicals, other printed materials, and materials in various other documents produced in different formats (Microforms, DVD, CD, etc.),
- Archives: manuscripts or other printed material, photographs, posters, musical notes,
- Museums and private galleries.

Libraries

In any country the most important centers where the nation’s literature is collected, protected and controlled are the libraries. Of these institutions, the first coming is the national library which receives at least one copy of every book published in the country (*Dépot legal*). Many national libraries also collect books printed abroad which describe any aspect of life and culture in that country. It is possible to keep different types of materials in the same center or in different places under the central administration of the national library – such as local newspapers, serials, books, manuscripts, special collections of books and memoirs of local authors, ephemera or other materials relating to specific areas; all these don’t have to be kept in one location.

On the other hand, according to some experts, it is more convenient and easier to manage the collection compiled by their subjects, such as basic sciences, agriculture, art and architecture, or medical sciences, kept in separate locations. This makes it easier to organize and to give special services to experts interested in specific fields. In United States, National Library of Medicine and National Agricultural Library have been separated from their national library, e.g. the Library of Congress. Centralized cataloguing services, national bibliographies and catalogues, interlibrary loans, exhibitions, books for blinds are some of the special services given by the national libraries. (Humphreys, pp. 64-75)

In Turkey, there are five different libraries besides the National Library of Turkey, which receive one copy of everything printed in the country. These all serve as depositary libraries.

- The Library of the Grand National Assembly of Turkey,
- Istanbul Beyazıt State Library,
- Izmir National Library,
- Istanbul University Library of Documentation Center
- Ankara Adnan Ötügen City Public Library.

As the total number of new publications is growing fast and information explosion is taking place rapidly, some of these libraries listed above could best be developed as local or provincial libraries and collect materials in relation to their own local needs instead of growing imperfectly as five additional depositary libraries to the National Library. The problem of providing room for all publications published in the country and keeping copies of them in various libraries functioning as legal depositories, causes unnecessary duplicate copies to be kept and organized as this is too expensive and not necessary. The important thing is to be able to develop the national cultural memory databases, giving location for items kept in various city / provincial libraries and to provide better services by taking advantage of information technology facilities.

There is also the problem of large numbers of unorganized historical knowledge both as books and in serials to be taken under control for present as well as for future generations. This is also a very important backlog to be classified and organized in line with new technology. As Varian pointed out,

“technology for producing and distributing information is useless without some way to locate, filter, organize and summarize it.”(Varian, pp. 161-162)

Archives

In addition to state and private libraries in big cities, there are also city archives or private corporate archives. They collect and preserve documents relating to their city administration, local corporations or business management, and organize their documents according to their special systems. Some of these archives also collect some old and new art works, old objects and artifacts, or rare books of local artists and authors; also some also collect local periodicals and daily papers in their collections. These archives should cooperate with the local library systems, and between them share their collections. Between them, they must try to acquire the writings and art works of local people, their manuscripts, pictures, musical notes, articles, reports, posters, as well as materials in different formats. The same procedures should also be applied to local scientists, business people and other leading people in the community and form special collections of the works for these prominent people in the city or the province kept in the local central library or in the local archive

While I was writing this paper, I came across an article on Atatürk’s thoughts on Culture, giving his “Ten Instructions on Cultural Heritage”. (see complete text stated below) The following proposition by Atatürk on the establishment of regional cultural centers is what stroke me as a librarian / information manager and was astonished once more to find out how contemporary he thoughts were, as always. The following “Item no. 5” in a way relates to what I propose as regional branches of the central National Library and Archives system.

5 - In Ankara, Istanbul, Bursa, Izmir and in Edirne, heritage works which belong to specific eras and specific cultures should be put together in memorial centers in such a manner that each center will serve as a cultural monuments in these cities. (http://www.arkeolojidunyasi.com/ataaturk_arkeoloji.html)

Bibliographic Sources of Knowledge and Information

The second important factor in controlling and dissemination of information and knowledge is to organize the records of print and or virtual information. These would include catalogues, general and subject bibliographies, indexes for serials and books, and preparing subject headings and thesauri specific to the collections of the specific library and of archival materials, as well as web indexing..

In relation to the management of heritage materials, here I would like to add that after working for more than forty years as a professional librarian, the subject of organizing our cultural knowledge and documents became of prime concern for me many years. This came to be specifically as a result of working in Canada as a librarian several years (between 1967 – 1978 / 1995 – 2009). I was disappointed that there were no books on the reference shelves relating to Turkey in the university library where I worked, among the many source books from all over the world, especially those from Western European and North American countries. This fact that hardly any anthologies, bibliographies, chronologies, reference works on music, architecture, folklore, myths and tales, etc. existed relating to Turkey, it provoked me first to compile a bibliography on Turkey, which I believe was the first general bibliography of works on Turkey written in English.

Turkey. Compiled by Meral Güçlü [Alakuş] World Bibliyographical Series, vol. 27. Oxford, England: CLIO Press, 1981. 331 p.

The sub-edition of this book was published by the same publisher in 1999.

Turkey. Compiled by Cigdem Balim-Harding. World Bibliographical Series, vol. 27. Rev. Sub. edition. ABC-CLIO Press, 1999.

Along the same line, I wrote articles relating to cultural heritage and organization problems in Turkish. Some of these are:

"Kültürün Belgelenmesi," (Documenting Cultural Heritage) Meral Alakuş [Güçlü] *Ulusal Kültür Dergisi*, Kültür Bakanlığı, Ekim 1978, no.2, pp.238-241.

"Belgeleyemediğimiz Kültürümüz." (Our Cultural Heritage that We couldn't Document) *Milliyet Sanat Dergisi*, February 1989, pp. 19-21. (Abdi İpekçi honorable Mention)

Bilgi Toplumu Kitabı, (Information Society) 1991. Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 134 p. (T.C. Ministry of Cultural Affairs, 1990 "Information Society Honorable Mention Prize")

The Ottoman Empire gave special importance to archival documents and kept careful records of population statistics, judiciary documents, legal deeds and property deeds, as well as daily records of significant events. Other legal records such as Islamic law (*mecelle*), civil codes, written surveys of provinces, religious law (*shariat*) registers, records of local magistrates and judges, and various other records were kept in closed shelves and chests covering more than 600 years. The Ottoman archives in addition to covering historical records of the Ottoman Empire, also documents the history of Europe, North Africa and of the Middle East. After these documents are organized and indexes are prepared for them, it will be possible to study the history of countries located in these regions in more detail (İnalçık, pp. 125-126).

The following examples to sources of books and documents produced during the Ottoman Empire and later during the Republican era, are catalogues and bibliographies which have been prepared by various national libraries and by experts and bibliographers. We should be grateful to those who give their time and take over such time consuming projects on their own account, but I also strongly believe that there must be state support to compile and organize current publications as well as historical documents so as to create the national cultural memory.

- Süleymaniye Library Catalogues: *Devr-i Hamidi Fihristleri* (Indexes to the Hamidi period, 1882-1883.) continued until 1895, in 3 sets.
- *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, 1980 – 1994. Vol. 1 – 7. (Union Catalogue of Turkish Manuscripts, 1980 - 1994.) This catalogue covers the manuscripts in Süleymaniye Library. Each volume is published in different sections.
- *The Union Catalogue of Serials in Arabic Script found in Istanbul Libraries, 1828 – 1928*. Compiled by Hasan Duman.
- *Osmanlı salnâmeleri ve nevsalleri bibliyografyası ve toplu kataloğu = A bibliography and union catalogue of Ottoman year-books = al-Bibliyüghrafiya wa-al-fihris al-muwahhâd lil-salnâmat wa-al-nawsalat al-'Uthmâniyah*. Hasan Duman; Christopher Bailey; Musa Yıldız. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2000.
- *Eski harfli Türkçe süreli yayımlar toplu kataloğu (muvakkat basım) : Millî Kütüphane ile Ankara ve İstanbul kütüphanelerinde bulunan eski harfli Türkçe gazete ve dergilerin, ayrıca diğer periyodiklerin bibliyografik künyeleri*. (Union Catalogue of Turkish periodicals in Arabic Script (provisional print): Newspapers and Periodicals that are found in the National Library and in the Libraries of Ankara and İstanbul, and lists of various other periodicals).Türkiye, Milli Kütüphane Başkanlığı. (<http://www.worldcat.org/title/>) (See also: Alakuş, Meral. "A Turkish Treasure Trove." *The Indexer*. Vol. 26, no. 1; March 2008. pp. 8-13.)

It is indeed difficult to do research trying to locate both old and current materials. I think it is the responsibility of the librarians and information managers, as well as the academicians and researchers to demand support in order to design the national memory databases in various subject areas. This is a mega project which needs both financial and intellectual investment. Even though some publications find their way into foreign databases and indexes, it is an urgent need to give all information produced nationally in national databases – such as social sciences, history, arts and architecture, religion, etc.

Another requirement in managing information disregarded to this date is the inclusion of book indexes at the end of the books, and no scholarly books should be published without an index. This is already a current problem of indexing e-books and e-journals totally ignored by the Turkish publishers, but which is now being discussed in detail by the indexers the western world.

Policies and Standards

The first step to take on in the area of management of information is to develop a general national "Information Policy" to attend. The rules and regulations will then follow to start developing and operating these institutions (libraries and archives), and establish necessary procedures to preserve and distribute "National Knowledge" in accordance with the national information policy.

These would involve decisions about where to build libraries and archives, their relation to the community and to the educational level of that community, whether they have a university or vocational schools within that community, whether it is an agricultural community or an industrialized region, and how many libraries are needed in that specific community, how many books and serials to a library, what special collections and services must developed, the architecture and physical standards of the library building, as well as its furnishings and equipments needed for that specific library or archive, etc. In addition to these physical matters, each institution must have their own policies and procedures according to who their target users are.

Then comes the problem of standards to be used in the classification, subject description and recording of the collection - books, serials and documents as well as other forms of materials. These standards should also be prepared so as to be used as a common set of rules and regulations for all libraries and archives in the country.

Some examples of these reference works in the Western countries were prepared by British Standards Institution, American National Standards Institute, International Standards Organization as well as IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) and other Library Associations. Lack of these regulations and standards must urgently be taken into consideration and preparations must be initiated in order to bring unity in an attempt to establish our own cultural memory databases. While doing this, the academicians as well as the practitioners must be involved both from the library and information management professionals and from other fields such as Turkish language and literature, history, arts, social sciences, music, Islamic studies, etc. to determine the criteria for language and the correct vocabulary for subject studies.

Another possible way of working on these standards should be establishing appropriate societies, and working in joint projects with them in order to discuss common problems and find solutions on the international scene. A good example is the societies of indexers that work closely with experts in the field from different parts of the world and share their knowledge through conferences, publications and their list serve facilities.

American Society for Indexing (ASI), Association of Southern African Indexers and Bibliographers (ASAIB), Australian and New Zealand Society of Indexers (ANZSI), China Society of Indexers (CSI),

Indexing Society of Canada / Société canadienne d'indexation (ISC/SCI), Society of Indexers (referred to in the Agreement as the [British] Society of Indexers) (SI)

Also as a policy, criteria must be set up for experts working in the information field. Knowing a foreign language, additional degrees in a special field other than library or archival studies, such as degrees in business management or computer programming, etc., as well as Masters or PhD degrees are desirable qualifications for specialists working in this area. Attending national and international conferences, continuing education courses and workshops must be required and supported.

It is time that the librarians / archivists go beyond the walls of the libraries or archives where they work, collaborate with other professionals including publishers, and be active in their professional associations in order to elevate the standards for organizing and preserving their cultural heritage and their national identity. Information management is the most challenging profession of the future.

References

<http://www.r-demir.com/makalelergsboncekilergoster.aspx?m=77>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Culture>

http://www.arkeolojidunyasi.com/ataturk_arkeoloji.html

<http://www.dw.de/burned-library-symbolizes-multiethnic-sarajevo>

<http://www.worldcat.org/title/>

Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. (Memories and Documents about Atatürk.) Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959. pp. 261-62)

Alakuş, Meral. "A Turkish Treasure Trove." *The Indexer*. Vol. 26, no. 1; March 2008. pp. 8-13.

Alakuş, Meral. *Bilgi Toplumu*. (Information Society). Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 1991. 134 p.

Gleick, James. *The Information: a history, a theory, a flood*. New York, Pantheon Books, 2011, 526 p.

Humphreys, K.W. "National library functions," p. 64-75, in *National Libraries*, ed. by Maurice B. Line and Joyce Line. London: ASLIB, 1979. 328 p.

ICOMOS, 2002: (http://www.cultureindevelopment.nl/Cultural_Heritage)

İnalçık, Halil. *Tarihçilerin kutbu. Halil Inalcik kitabı* (The book of Halil İnalçık), ed. Emine Çaykara. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005. 614 p.

Taylor, Arlene G. *The Organization of Information*. Englewood, Col. Libraries Unlimited, 280 p.

Varian, Hal. "The information economy." *Scientific American*. Sept. 1995; 273: 161-162.

Yalçındağ, M. Ali. CNNTurk (interview), 28 Eylül 2014.

Museum Standardization in the Framework of Comparative European Models

Dorina Xheraj Subashi

*Center of Albanological Studies, Lagja 4, Rr. Enver Zazani, Nr Pall.1135, Durres, 2005, Albania
dorina.xheraj@hotmail.com*

Abstract

The exhibition is the first tool of communication into a museum and in the same time with the public. So a museum can transmit its message by using their objects, in this way they create the discourse. The main scope of this paper will be focused in clarify the museum standards and practices in the archaeological museum of *Apollonia* situated in *Fieri* district (Albania). The reflective paper will survey and study this museum in the didactic panels and their explanatory possibilities as well as the relationship with different tourist inside the museum. Our historic heritage made our museum open for the society but not evolving in contemporary museum studies and this is reflected in today's museum model. To understand better the didactic panel will be given quantitative information made in site which reflects new point or directions for implementing better standards.

Keywords: *Apollonia Museum, didactic text, text panel, display, exhibition*

Introduction

Albanian heritage has becoming an interesting place to visit. Apart others places to admire the archaeological museums are increasing to be interesting places to visit, to attract many visitors as well foreign tourists. This interest can be explained in many directions: studies, pilgrim, and entertainment. Museums preserve and are the well-known places to exhibit heritage, culture and history, so the main scope of museum is being able to satisfy tourist's necessities as well as its audience. The exhibition is the first tool of communication into a museum and in the same time with the public. So, a museum can transmit its message by using their objects, in this way they create the discourse (Falleti&Maggi, 2012) with its audience. The main scope of this paper will be focused in clarify the museum standards and practices which Albanian museums faces. Are our museum standards accomplishing as they should museum code and standard, and what can be improved or adopted from European model? The difficulties can give also a better understanding what museum standards can improve better to accomplish their scope. It's important to highlight since the beginning the role of Albanian museum in its evolving history and its important process in trying to underline its path during the past two decades. The first attempts in collecting the archaeological, ethnographic as history artifacts started in the early 20th century, but the real impact in raising museum buildings came out after the Second World War. Being a occupation country for about four centuries we couldn't pass the first forms of collections like *Studiolo*, *Kunstkammera*, *Wunckerammera* so, couldn't be in line with other countries, from this we can deduce to not still have the museum evolving culture due to the historic circumstances. Due to this, we couldn't be involved in the historic changes with *Nouvelle Muséologie* in 1982 (Brizza, 2007). Having only eastern model in understanding the museum practices evolution didn't allow to grow up and approach the real *Museology* or the discipline in museum studies. These difficulties are well reflected in many aspects of museum culture for many decades. As many countries passes from theorizing museum studies into practicing it, and turn it in a real discipline we still suffer from debating it in theoretic approach and not contextualizing into practice. The reflective paper will survey and study the *Apollonia* museum standards in the context

of didactic panels' display and their explanatory possibilities as well as the relationship with different tourist inside the museum. This first attempt is also a good possibility to understand what kind of visitors does visit this museum, and also is a first data collector regarding explanatory text panels.

Arguing explanatory panel in Apollonia Museum

Museums according to Wittlin (1970), "Museums are not aiming for itself but a tool in the service of humanity", and such their role take a double importance to be on his public service by serving with high rigorously. Museums are considered as places whose testimony undoubtedly belongs to the live cultures and legacies, of which divide us centuries and millennia. For this reason museums can be considered as the gate boundaries between two different realities, namely the world of the unknown, mystic and world curiosity, interest and to explore the unknown inside them. Under this goal are raised up the museums, as an open book whose pages browsed by moving from one object to another. Such is the museum, whose architectural space expects diversity and different types of visitors who tread and cross the threshold of this cultural institution. .

They are raised precisely for such purpose to be open to anyone who shares the interest and capture the knowledge more and in turn to everyone who goes there for the first time or simply to be considered that at least life once visited a museum. But the museums themselves are not just buildings that expose multiple cultures but also places where must exist an effective communication characterized as essential product on which constructed images, convey information and engage visitors by using traditional textual and visual methods (Goulding, 2000).

Relevance and attention to explanatory texts has always been considered as museum base that has accompanied the journey between the works and objects. Since in 1920, Benjamin Ives Gilman responded that "labels, descriptions in catalogs, museum interpretation explanatory not exceed the importance of the work, but are its servants"(Marani&Pavoni, 2006). Archaeological objects because of their nature, they belong to different cultures and periods, and in this context, not everyone that visits them in an exhibition has enough basic information to understand the objects that lies in front of them and understand the meaning or usage of the historical past. Since the genesis of its creation, the Apollonia museum is designed to be raised above itself archaeological park ruins of Apollonia park, a concept that occurs during the first French archaeologist mission directed by Leon Rey in 1926, to be adopted as a museum in situ. This museum in the history of its activity has seen several conceptual changes, made in 1985 (Gjipali, 1998) and its recent reopening after scoring an architectural reconstruction on 6 December 2011, in order to merge adopting new criteria and review of internal structures and exhibition Figure 1, Figure 2, Figure 3.

Figure 1. The Reopening of Apollonia Museum, ©Photo by D. Xh. Subashi

Figure 2. View from Inside of Apollonia Museum, © Photo by D. Xh.Subashi

Figure 3. Didactic Text ©Photo by D. Xh. Subashi

The museum is lifted over a territory rich in archaeological and historical heritage and is a combination of historic architecture on the building where he raised himself but also gives the opportunity of an antiquity archaeological journey through the ruins in situ in this area gathered together.

In this paper our main aim reflects understanding and finding possible ways of interpreting text panels for archaeological museum that should be more suitable for the public who tread any threshold of a museum and exhibition. According to Herreman (2004), the exhibition itself plays an important role in the different approaches that it appears for the public. It takes different ways of defining it like: "to show, to make apparent to the eye or the mind", as "to present to view, to display" or "An exhibition is a means of communication aiming at large groups of the public with the purpose of conveying information, ideas and emotions relating to the material evidence of man and his surroundings with the aid of chiefly visual and dimensional methods". So as we can analyze the exhibitions does have multiple functions to keep closer his visitors but not only, it does also have to play an important role to achieve the best possible interpretation when we stay in front of objects and admire them. Using Herreman context (2004), the objects do not communicate by themselves, {that's why they need to have the best interpretative model inside the museum, in order to} be understood from a larger group of people, most of whom will not probably be specialist in the subject, and being able to understand and appreciate them. The importance of communication is argued as effective mean to create a better communication

raising creativity by caring for explanatory panels, but also other virtual methods or audiovisual methods to develop the imagination and curiosity of the audience inside museum.

Understanding Didactic Panels

The museums are large deposits of cultural heritage, where the objects might be considered as signs or evidence and the main task of the museum is the communication approach according to their content, sifting the facilities in public domain belong to the recipient of the message in the sense that it belongs to all visitors (Antinucci, 2004) in order to interact (Malagugini, 2008) the object and the receiver which is the visitor. But museums are also public domain spaces that we encounter with diverse approaches like: Mindful or Mindless visitors (Xheraj-Subashi, 2013), (Moscardo, 1996). As a public open space the museum doesn't have only the responsibility of welcoming tourist and visitors but also being prepared for different types of visitors and their different knowledge's. The museum curator has also to consider that who enters in a museum cannot know absolutely anything about the argument Molfino&Govi (2004), and in the same time he can be found before two alternatives of explanatory panels, that of being incomprehensible or being exhaustive (Brizza,2006). This argument implies the amount of knowledge and information that museum has to offer to the visitors, such the content and the quantity that textual panel have to contain. Using Ekary observation, the explanatory panel's importance lies in selected words, taking to account even the two sets of visitors inside the cultural building(Xheraj-Subashi, 2013, s. 277), (Moscardo, 1996). The important of these phrases should contain essential elements to be focused there where the visitor will stay to admire (Molfino&Govi, 2004). The words must be well chosen and precise and each phrase must be concrete and clear to enable the reader to absorb it rapidly. Another point to be considered is the advocating the diverse forms of interpretation of the relevant period (Ekary). Such request is noted since 1933 where National Research Council in Italy, determined exhibition criteria that must accompany the explanatory panels and edited standards drafted for not overcome 250 words for each text panel (last visit 18.07.2014).

Final Observation Gathered by the Visitors

On September-October 2012 was made a survey inside Apollonia museum, for better understand entirety of didactic materials used since the last reconstruction of this archaeological museum in 2011. The entire data collection is completed using quantitative information in order to understand the communication approaches used by museum with its visitors. Obviously, the questions were for different categories and interests, but among 12 in total at least five open questions were related to the perception of textual panels that visitors respond freely their opinion after visiting the exhibition.

The quantitative and qualitative information were made on September-October 2012, (Table 1) divided in 12 different questions to be filled in three languages: Albanian, Italian and English. Respectively:

Table 1. Indicates Number of Questionnaires

Questionnaires in Albanian	10
Questionnaires in Italian	12
Questionnaires in English	12
Total of Questionnaires	34

We tried to get those questions to be quite easy for anyone and being filled in having in mind their experience inside the museum. We also have to mention that visitors weren't prepared previously for the questionnaires and let them some time to reflect before they answered. In total they were very satisfy about the architectonic atmosphere created inside the museum, but what they most concern in questionnaires were certainly the lack of information in object labels and didactic text panels. Using the reflections by Le Corbusier in Antinucci (2004), the museum is perceived as a *means of knowledge* predisposed to being able to promote the didactic activity for the good of the public. In this lawful predisposition, museums of different typologies has to fulfill above all the visitors interests, recalling that a Mindful visitor is the one that stops and spends time during the visit inside the museum ready to satisfy his experience and knowledge, so one of his aim is understanding the usage of an object plenty of history and interpretation, previously inexperienced probably. He certainly has to find the *big idea* (Lindauer, 2006) to better attract visitor interest and curiosity and in the same time give the better description for objects or certain displays. Only a date description will not help increase knowledge of a visitor who stops and looks at it, furthermore when specific terms are used. Furthermore museum curators if they feel the need to improve their exhibition they have to do it, these will increase their performance. If they have to use an example of reassessment we might look this in the model of Egyptian Museum of Florence. In order to accomplish and being close to the public demand they changed the information of didactic panels and the object label texts. Their reassessment challenge was focused in further explanations of technical / scientific words, by simplifying the language grammar of text panels and text label, ease of readability in text and division of paragraphs (ECCOM, 2011, s. 8).

The entire amount of data collected are divided in different parts according the aim of perspective so we selected only those questions we claimed as important in this case.

1. Did you paid attention of didactic panel text?	<ol style="list-style-type: none">1. They are oriented, but they have to be more explanative, especially for a not eye expert.2. Should have been integrated more foreign explanatory information in French-English-Dutch.3. More informative panel regarding the aim of use of object in order to contextualize better the archaeological finds.4. More explanatory panels regarding displaying objects and epigraphy.
2. What do you think about the clarity writing of didactic text?	<ol style="list-style-type: none">1. Give indications about provenance of the objects, adding relative maps from discovery context2. Giving more space to interpretative panels which contextualize the objects.3. Need a bigger text whiting.4. More information on usages.5. Need more text panel, not only one in the entry desk.
3. Exposure mode of the objects.	<ol style="list-style-type: none">1. Adding a plan of the area indicating the location where the artifact is found.2. More detailed informative panel.3. Few pieces prominently.4. Some time mistakes.
4. Are quite explanatory the textual panels?	<ol style="list-style-type: none">1. Add visual images, or painted wall.2. Working more for the interpretation.3. Explain the different stages of civilization.4. Adding the date of discovery.5. Difficulties in reading and not always clear what was what.
5. Suggestions!	<ol style="list-style-type: none">1. Adding visual movie in different languages that tells the Apollonia history and the discoveries history.2. Develop the audiovisual methods.3. More presence of museum guide4. More foreign labels and explanatory panels.5. Clarifying coherence of the objects

Conclusions

These data collected can be considered as the first attempt undertaken to analyze particular explanatory panel beating out interesting conclusions, which imply lack of importance given exactly didactic panels and paving the way to study in further improvements. The diverse questions may have similar notes or may be repeated sometimes, but was necessary to integrate them as important part and also as a reflective problems that visitors or tourists have claimed during the collected data. It is also important to mention that the answers express their own opinion about the different difficulties during the visit inside the museum.

We believe that during this survey we encountered very interesting and Mindful people ready to express their opinion naturally based in their previous experiences of travelling. We had different types of visitors, some of them weren't all English native, but French visitors that even though express the opinion in English. But what we can summaries in this survey is the lack of communication between the object as a narrative patrimony and the visitor as a special guest inside the museum, this disadvantage makes our reflection in considering the urgent need in additional interventions to improve communication between the museum and the public. Some of the problems to underline are:

- Informative and explanations text panel even for those not expert in the field of archeology.
- Contain information with regard to the period of a certain civilization and scope that an object has been used.
- Easy interpretive language and understandable panels.
- Archaeological history well contextualize by the didactic panel with data's about the origin of the object itself. Using assertions of Ekarv in (Cataldo&Paraventi, 2007) inappropriate texts or textual editorial form often doesn't favor a clear reading of objects even when they have guests {front} with an acceptable cultural recognition. In this sense, she underlines the collaboration between editor, museum curator and graphic designers "to give a new dimension to the visual experience" until the text becomes an integral part of the entire project exhibitor".
- Use of large prints of the didactic panel, in the way that can has legibility from a discrete distance even when around it are gathered some visitors.

The issues of explanatory texts for being as more effective as possible are a constant challenge to satisfying as well and effectively the different visitors. From the other side, such argument requires didactic museum experts to undertake such initiative, even more when the audience is growing including foreign tourist or Diaspora visitors.

In this context we are conscious that if the museum will be filled throughout with large explanatory panels will look like a book read on foot, so the length of a panel shouldn't pass two thousand printed words (Molfino&Govi, 2004), and using lines with about 45 letters, and texts with short paragraphs with four or five the lines (Cataldo&Paraventi, 2007).

References

- AQSH, Ministria e Arsimit, F.195, V.1926, D.115, f.16
- Antinucci, F. (2004). *Comunicare nel museo*. Laterza, Roma-Bari. p. 9-39
- Balboni, B. M.T. (2007). *Immaginare il museo*. Bologna, Jaca Book, p.15
- Cataldo, L. & Paraventi, M. (2007). *Il museo oggi: Linee guida per una museologia contemporanea*. Hoepli, Milano, p.104-105.
- Christina, G. (2000). The museum environment and the visitor experience. *European Journal of Marketing*, 34(3/4), 261.
- Ekarv, M. (No 27/28). Combating redundancy - writing texts for exhibitions. Exhibitions in Sweden – *The Journal of Swedish Travelling Exhibitions*, Stockholm, March.
- Ekarv, M. (1999). Combating redundancy: Whiting text for exhibitions, in *The Educational Role*.

- Herreman, Y. (2004). *Display, exhibits and exhibitions in running a museum: A practical handbook*. ICOM, France, p. 91-93.
- Falletti, V. & Maggi, M. (2012). *I Musei*. Milano, Il Mulino, p.79.
- Gjipali, I. (1998). Nga muzeu arkeologjik-etnografik tek muzete e profilizuar arkeologjik. *Iliria*, 1-2, p. 217.
- La comunicazione all'interno dei musei. *Assistenza tecnica alla redazione di testi per il Museo Egizio di Firenze*. Dicembre 2011, ECCOM, p. 8.
- Lindauer, M. (2006). The critical museum visitor. In J. Marstine (Ed.). *New museum theory and practice*. p. 213.
- Malagugini, M. (2008). *Allestire per comunicare- Spazi divulgativi e spazi persuasivi*. FrancoAngeli, Milano, p. 60.
- Marani, C. P. & Pavoni, R. (2006). *Musei-Trasformazione di un' istituzione dall'eta` moderna al contemporaneo. Elementi*, Marsilio, p. 59.
- Molfinio, M.A & Govi, M. C. (2004). *Lavorare nei musei*. Allemandi & C, Torino, p. 107-108.
- Moscardo, G. (1996), Mindful visitors, heritage and tourism. *Annals of Tourism Research*, 23(2), 376-397.
- Norme per le didascalie da apporre agli oggetti e ai cartoni murali destinati all'Esposizione Internazionale di Chicago*. (2013). Retrieved from <http://www.museoscienza.org/voci-della-scienza/documento.asp?doc=155> on 18 July 2014
- Xheraj-Subashi, D. (2013). The tourism in Apollonia site: The museum, the site and visitor behavior. In *Cultural Tourism across Borders*. International Conference, CTAB, 25 October, Albania, p. 277.
- Wittlin, A. (1970). *Museums: In search of a usable future*. Mass. and London: MIT Press Cambridge.

Müzelerin Çok Fonksiyonlu Kültür Kurumlarına Dönüşerek Değişen Dünyaya Uyum Sağlamalarının İncelenmesi

Faysal İnan

Kültür ve Turizm Bakanlığı Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye, faysalinan@hotmail.com

Öz

Arşivler, kütüphaneler ve müzeler gibi kültür miras kurumları, toplumsal bir gereklilik olarak toplumdaki değişim yönüne ve hızına göre önemlerini, işlevlerini sürdürmüşlerdir. Günümüzde toplumsal ve teknik değişimin kültürel bellek kurumlarına olan etkisi nedir? Yaşadığımız zamanda bu kurumlardan biri olan müzeler değişimin neresindedir? Müzeler değişime karşın neler yapmaktadır?

Bu çalışmada müze kurumunun çağımızda değişime karşın neler yaptığı incelenmiştir. Çalışmada müzelerin kütüphane, arşiv, sergi alanı gibi yapılar ile birleşerek ve iletişim becerilerini arttırarak sosyal hayatta daha etkin yer alma girişimleri incelenmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; yaşanan değişim ana hatları ile ele alınmış. İkinci bölümde; değişimin müze kurumundaki yeri ve önemi incelenmiş. Üçüncü bölümde; müzelerin değişime karşın neler yaptığı ve örnekler ile çok fonksiyonlu hizmet süreci incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Kültürel bellek kurumu, müze, müzecilik, değişim, çok fonksiyonlu kültür kurumu, yeni müzecilik*

Giriş

Uygurlik, insanoğlunun var olduğu ilk günden çağımıza değin bilgi, bilim, teknik, düşün, yazın ve sanat konularında oluşturduğu değerler birikimidir. Kültür olarak adlandırılan bu değerler elden ele geçmiş ve her defasında yeni birikimlerle günümüze ulaşmıştır. Bu birikim kültürel miras kurumları tarafından korunmakta ve toplum yararına sunulmaktadır.

Müzeler, kütüphaneler, arşivler ve dijital depolama teknolojileri (dijital araçlar / sunucular) temelde benzer misyona sahiptirler. Geçmiş değerleri korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak, insanın kendi toplumunu, kültürünü tanımasına, insanların değişen dünyayı anlamalarına ve uyum sağlamalarına yardımcı olmak, toplumun farklı kesimleri arasında iletişim kurmak (Kayaalp, 2010, s.12) müze ve diğer kültürel bellek kurumlarının temel misyonudur.

Müzeler, toplumların kültürel bellek kaynakları ve dolayısıyla kimlik belirleyicisi unsurlarıdır. Carol Duncan "Bir müzeyi denetlemek demek, bir toplumun nasıl temsil edileceğini, en önemli, en kesin gerçeklerden bazılarını belirlemektir. İnsanları tanımlayıp mertebelerini belirleme, toplumun ortak mirasında dolayısıyla kimliğinde kimin daha fazla katkısı olduğunu belirleme gücüne sahip olmak demektir (Artun, 2006b, s.222)." diyerek sosyal örgütlenmede müze kurumunun yerini ve önemini tespit etmiştir.

Yine bu konuda Donald Preziosi "18. yüzyıldan beri hafızanın en kusursuz mekânlarından birini oluşturan müze, kuramsal aygıtlarımızın başında gelir ve birçok bakımdan "Aydınlanma"nın canlandırdığı tutkularımızın tam bir amblemidir (Artun, 2006a, s.139)." der.

Ancak, müzenin de içinde bulunduğu çevre sürekli bir değişim içindedir. Herhangi bir örgütlenme ve kurum çevresini saran ekonomik, teknolojik gerçekliğe rağmen değişmeden uzun süre ayakta kalmaz. Gelişme ve değişim sosyal hayatta işlevsel bir ihtiyaç gereği doğan ve geleneksel olarak var olagelen kurumsal yapıları kökten etkilemektedir. Bu nedenle sosyal yapıların kendilerini yenileme, değiştirme, dönüştürme gerekliliği bulunmaktadır. Yaşadığımız zamanda müzeler değişimin neresindedir? Müzeler değişime karşın neler yapmaktadır?

Dünyayı okumak ve bu konuda bir perspektif sahibi olmak şimdi ve gelecekte kurumların yaşaması için vazgeçilemez bir zorunluluktur. Bu değişimin müzeyi etkileyen kısmını kısaca gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Değişen Dünya / Değişen Dinamikler

21. yüzyıl toplumsal dinamikler açısından büyük bir değişimi de beraberinde getirmektedir. Değişimin bir simgesi olarak kullanılan küreselleşmenin sosyal yapıda oluşturduğu karmaşık ve çok boyutlu etkiler yoğun bir biçimde tartışılmaktadır (İçli, 2001, s.170).

20. yüzyılın son on yılında enformasyon ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler ve ortaya çıkan internet, cep telefonları gibi yeni iletişim teknolojileri uygulamaları “enformasyon toplumu” tezlerini geliştirmiştir. Bu “devrim” niteliğindeki gelişmeler, pek çoklarına göre toplumun, ekonominin, kültürün ve politikanın “yeni” biçimini yaratmıştır (Başaran Özdemir, 2011).

Bu değişimin müze ve çevresini etkileyen başlıca üç faktörden söz edilebilir. Bunlar: Kentsel değişim, iletişim - bilgi teknolojileri alanındaki değişim ve gösteri kültürünün etkisidir.

Kentsel Alanda Değişim

Küreselleşme sürecinin etkilerinin en yoğun gözlemlendiği mekân kentlerdir. Küreselleşme sürecinin etkilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte kentin anlamı ve sahip olduğu rol değişmiştir. Kentlerin mekânsal, sosyal ve kültürel yapısı dönüşüme uğramıştır (Ertürk ve Karakurt Tosun, 2009).

21. yüzyılda kentlerin nüfus artışı, ulaşımın yaygınlaşması gibi nedenler ile hızlı bir şekilde büyüdüler. Büyümenin etkileri kentli bireyler kamusal alandan çekilmelerine ve özel yaşamın yaygınlaşmasına neden olmuştur. Sennett'in (1996) “Kamusal İnsanın Çöküşü” adlı kitabında belirttiği gibi; “kentler insanlarla doldukça bu insanlar birbirleriyle işlevsel bağlarını yitirmeye başladılar. Bu yoğun insan akını ile kentsel yaşam gittikçe renksizleşmekte ve nihayet kamusal alan ortadan kaybolmaktadır. Bilinmeyenin verdiği korkuyla yükselen özel yaşam anlayışı sonucunda insanlar kalabalıktan uzaklaşarak kendilerini güvenli mekânlara hapsedmişlerdir.” (Karakurt Tosun ve Fırat, 2012).

Ray Oldenburg “Büyük İyi Yer” adlı kitabında (ilk baskı: 1989) sağlıklı toplum için “üçüncü Yer” in önemini vurgular. Kent için “üçüncü yer” ev ve iş dışında farklı gruptaki insanların birlikte gönüllü olarak rahatça bir araya geldikleri ve sosyal bağlılık ve bütünleşme sağlandığı tarafsız sosyal alanlardır. Gelecekte müzelerin ve kütüphanelerin sosyal etkileşim ve bütünleşme için toplanılan “Üçüncü Yer”e dönüşmesi öngörülmektedir (Bittner, 2009, s. 9).

Teknoloji Alanında Değişim

Teknik gelişmeler birey ve toplumda yaşama alışkanlıklarının değişmesine neden olmaktadır. Bu aynı zamanda üretim tekniklerinin, tüketim alışkanlıklarının ve iletişim türlerinin değişmesine ve dolayısı ile yaşam biçimlerinin değişmesine neden olmaktadır.

Enformasyon toplumlarında kendi günlük yaşamımızdan bildiğimiz gibi bilginin toplumsal dolaşımında sıra dışı bir artış var. Bu artışın boyutları tarihin hiçbir dönemi ile karşılaştırılmaz. Günümüzde işlemci kökenli kişisel aygıtlar ile geçmişten çok daha fazla enformasyona her an ulaşabiliriz. (Başaran Özdemir, 2011).

Bu alandaki değişim kültürel bellek kurumları tarafından işletme, teknik ve kullanıcıya ulaşma gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca "Europeana" gibi projeler ile yeni fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte internette sergilenen bir objenin kopya olduğu gerçeği öncülünden yola çıkarak orijinal nesnelere için bir müzenin olması zorunluluğu her zaman önemini sürdürecektir.

Gösteri Kültürünün Etkisi

Gösteri kültürü medya kültürünün beslediği post modern dünyadan kalma ve bu zamanda da "ekranlar" ve diğer kitle iletişim araçları ile toplum üzerindeki etkisini güçlendirerek sürdüren önemli bir değişim faktörüdür.

Jean Baudrillard "Modern dünyanın özü reklamcılıktır. Yetenekli bir senarist (hatta belki bizatihi sermaye) dünyayı bir fantazmagoryaya sürüklemiştir. Bizler de onun büyümesine kapılmış kurbanlarız (Baudrillard, 2010a, s.39)." der.

Gehry ve benzeri mimarlarla birlikte gösteri, "imgenin, sermaye haline gelecek ölçüde birikmesi" şeklinde tanımlanıyor. Günümüzde birçok kültür kurumunun arkasındaki temel öncül bu olarak görülüyor. Kültür merkezleri, konulu eğlence parkları, idman merkezleri, kentin kurumsal "canlanışına" hizmet edecek şekilde tasarlanmaktadır (Foster, 2009, s.61).

Gösterinin müzeye getirdiği yenilik konusunda verilecek en iyi örneklerden biri 1997'de açılan Mimar Frank Gehry'nin imzasını taşıyan, 'heykel' niteliğinde bulunan İspanya'daki Guggenheim Bilbao'dur. Müzeyi yılda 1 milyon kişi ziyaret ediyor. Bunun yüzde 60 kadarı ülke dışından geliyor (Şen, 2012, s.30).

Gösterinin etkisi Foster tarafından (2009, s.57) "İçinde bulunduğumuz internet dünyasında, bir marka ismine ya da uğultuda ses getirecek bir slogana sahip değilseniz, uzun süre var olamazsınız." şeklinde özetlenmiştir.

Müzelerde Değişim Gereksinimi

Görüldüğü üzere değişim ve Müze iki ayrı tez olarak fakat aynı uzam ve zamanda bir arada bulunmaktadır. Değişim müzeyi etkileyen çevresel faktörleri de etkilemekte ve değiştirmektedir. Dolayısıyla Erbay (2009, s.12) "Bu değişime ayak uydurabilmek, varlığını sürdürebilmek ve başarılı olabilmek için müze organizasyonları tüm yapılarını ve işleyiş sistemlerini değiştirmeleri, baştan sona hemen tüm birimlerini ve süreçlerini yenilemeleri gerekmektedir." diyerek müzelerinde bu değişime ayak uydurmaları gerektiğine işaret etmektedir. Değişim müzelerin, müze sergilerinin, müzecilik mesleğinin ve uygulamalarının geleceğini de etkileyecektir (Onur, 2014, s. 214).

Öncelikle müze ve değişimin felsefi bir boyutuna değinmekte yarar olacaktır. Devingen bir evrende, hem bu dinamik gelişmeğe ayak uydurmak, hem de gelişmelerin ve kültürün kanıtlarını korumak, ilginç bir karşılık oluşturmaktadır. Kültür ve bilgi kaynaklarının değerlerini bulunduran özel mekânlar olan müzeler bu yüzden insanlığın can damarlarını gösteren yansımalarıdır (İnel, 2003). Müzecilik üzerine de tezleri olan sanat tarihi müdavi Donald Preziosi "Kısacası müze... değişimin yönetimi ve farklılığın denetimi için bir araçtır." diyerek müzeyi değişimi denetleyen bir aygıt olarak da tanımlamıştır (Artun, 2006a, s.170).

18. Yüzyılda koleksiyonların kamuya açılmasıyla kurumsallaşmaya başlayan müzeler, 19 ve 20. Yüzyıllar boyunca hızlı bir değişim ve gelişim süreci içerisinde girmişlerdir. Başlangıçta müzeler, klasik müzecilik anlayışıyla, toplumun dışında fildişi kuleler olarak nitelendirildiler. Müzeler, değişim ve gelişimle birlikte artık ziyaretçi merkezli ve hizmete yönelik bir yaklaşımla toplumla bütünleşmeyi hedefleyen, hem fiziksel hem düşünsel açıdan topluma açık, kamusal alanın demokratik kurumlarından biri olarak karşımıza çıkarlar (Özkasım ve Ögel, 2005).

Burada Deniz Ünsal'ın (2005) sorduğu soruyu tekrar sormakta fayda bulunmaktadır. “Acaba XIX. yüzyılın bilgiye sahip ve onun tek hâkimi edasıyla ahlaklı ve iyi vatandaş yetiştirme misyonunu üstlenmiş müzeleri bugün değişen sosyal ve siyasal yapı doğrultusunda bilgiyi paylaşan, yorumlamaya açık kurumlar olabilirler mi? Başka bir deyişle, müzelerde koleksiyonlar aracılığıyla anlam üretme faaliyeti müzenin tekelinden çıkabilir mi?”

Müzeler tarihe ve bugüne ait kültür birikimine sahip çıkan, koruyan, elde ettiği bilgiyi kamuyla paylaşan ve eğitsel programları ile izleyicisini bilgilendiren kurumlar olarak temel sorumluluklarını yerine getirmektedirler. “Bugün için müzeler, izleyicisine ulaşmak için yepyeni iletişim stratejileri geliştirmektedir. Görsel kültürü tatmin edecek alternatif sergileme atmosferleri oluşturmak ve bilgiye kısa yoldan ulaşmak isteyen tüketiciler için yeni ilişki biçimleri geliştirmek zorundadır (Çalıköçlü, 2009, s.8).”

Müze yapısında değişimlere, gelişimlere zemin olacak “esneklik” kavramı, kurumun hizmet yönelimli varlığı için kaçınılmaz olmaktadır. Esnek yapılar oluşturmak, düzensizlik ve programsızlık anlamına gelmemektedir (Madran, 2001, s. 45).

Daha 1909 yılında New York Müzesi'nin kurucusu Dana (John Cotton) “Bir müze, ancak ziyaretçileri onu kullanırsa anlamlıdır” diyerek müze ve kitlelerin buluşma gerekliliği ifade edilmiştir (Erbay, 2005). Çünkü müzeler halkın zamanını, ilgisini, enerjisini ve dolayısıyla desteğini almak için rekabet etmek zorundadır (Erbay, 2001, s. 56).

Sandell'e göre, müzelerin “toplumsal kabulü” için müze sektöründe köklü bir paradigma değişimi gereksinmesi bulunmaktadır. “Müzelerin farklı rollere ve sorumluluklara açılması, ziyaretçilerle yeni ilişkiler kurması” ve sürdürülebilir bir değişim için bütüncül yaklaşımlara gereksinme vardır (Onur, 2014, s. 112).

Kültür kurumları kentin ekonomik kalkınmasında etkili rol oynayabilmek için, sergiler, festivaller, folklor ve dans gösterileri, yarışmalar, konferanslar düzenlemektedir. Çağdaş müzeler de artık yeni mesajlar, yeni yaklaşımlar üretmeli ve değişimlere ayak uydurmalıdır (Atasoy, 1999, s. 39).

Günümüzde, yapısal ve işlevsel olarak beklentileri karşılayamayan müzelerde; stratejik nitelikli bazı kararların alınması gerekmektedir. Bu kararlar sonucunda, müzelerde mevcut süreçler gözden geçirilmeli ve yeniden tasarlanmalıdır. Müze organizasyonu günün şartlarına uygun tüm süreç ve sistemleriyle yeniden yapılandırılmalıdır (Erbay, 2009, s. 13).

Kültürel mirası koruyan bu kurumların gelecekte de var olacağı, görünürlüklerini arttırmak ve daha etkin olmak için hizmet çeşitliliklerini arttırmaları gerektiği görülmektedir. Kullanıcı ve ziyaretçiye karşı duyarlı, ulaşılabilir, pratik ve deneysel bir yapı geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak değişim ve müze bağlamındaki gelişmeler müzenin işlevsel ve yönetsel faaliyetlerini geliştirmesi gereğini zorunlu kılmaktadır. Müzenin bulunduğu çevre ile daha güçlü bağlar kurması gereği doğmaktadır. Bireyler ev, iş, alışveriş ve sosyal medya gibi yerlerin dışında müzeye gitmeyi bir seçenek olarak görmeleri müzenin sosyal konumunu ve rolünü güçlendirecektir.

Ziyaretçi Odaklı Yeni Yaklaşımlar ve Çok Fonksiyonlu Müzeler

Bu başlık, Milletlerarası Müzeler Konseyi (International Council of Museums, ICOM)'ca üzerinde mutabakata varılan ve müze bilim literatüründe yer alan müzeciliğin temel işlevlerini sorgulama amacı taşımamaktadır. “Çok fonksiyon” ile vurgulanan müzelerin değişime karşın toplumda daha etkin hizmet etmek için gösterdiği ve gösterebileceği çabalarıdır. Bu çabaların başarısı müzenin temel işlevlerinin gücü ile orantılıdır.

Çok fonksiyonlu yapının müzelerde başlangıçta da var olduğu görülmektedir. İskenderiye (M.Ö. 4. y.y. - M.Ö. 47) çok fonksiyonlu bir yapıydı. İskenderiye Müzesi, Hint, Mezopotamya ve Yunan

medeniyetlerine, hatta bütün yeryüzüne ait sözleri ve imgeleri aynı mekânda biriktirme hayalinin ilk tasarımıdır; “belleğin merkezidir” (aktaran Artun 2006a, s. 15).

Bir museion yaptırılır. Hem üniversite, hem akademi, hem de manastır niteliği taşımaktaydı (Atik, 2009, s.120). Büyük Kütüphane’yi içinde barındıran Müze’de filozofların, retorikçilerin ve diğer bilginlerin entelektüel münazaralar yaptığı exedra bulunuyordu. Müze, halka açık bir yol, bir park, botanik ve hayvanat bahçesi, amfi tiyatro, gözlem evi ve bir ortak yemek salonu olduğu büyük bir kompleksi (Macleod, 2006; Atik, 2009).

Müze, kütüphanesi ve sanat / tabiat koleksiyonları yanında her dönem yüz dolayında seçkin bu akademide fikirlerini ve sanatlarını kaynaştırırdı. Bununla da kalmaz, festivaller, oyunlar, edebi yarışmalar, müsabakalar, konserler ve tiyatro gösterileri düzenlenmekteydi. Bilimsel, felsefi ve edebi meselelerin tartışıldığı ve kralın da sık sık katıldığı akşam yemekleri ile sempozyumlardan bahsedilmektedir. (Artun, 2006a, s. 15; Macleod, 2006, s. 17, s. 85).

Geleneksel olarak bir müzenin işlevleri müzenin türüne göre belirlenir ancak yakın yıllarda daha fazla müze özel çalışma alanının ötesine geçmekte ve hizmet alanını genişletmektedir. Müzeler bu gelişmeyi, görevlerini değişen yaşam koşulları ve yurttaş katılımı ışığında yeniden değerlendirerek yapmaktadır. 21. yüzyılda koleksiyon yapmak müzelerin pek çok görevinin temelinde olmayı sürdürmektedir; bu koleksiyonların bilim adamları tarafından incelenmesi de hala müzelerin önemli bir işlevidir. Ancak günümüzde müzeler artık “halk eğitimi”, “toplum hizmeti” ve “serbest zaman” ya da “eğit - eğlen” kuruluşları olarak işlev görmektedir (Onur, 2014, s. 41, s.43).

Çağdaş müzeciliği geleneksel müzecilik anlayışından ayıran en önemli faktör, müzelerin toplumla olan diyalogunun geliştirilmesidir. Modern işleve bürünmüş müze binalarında ziyaretçiler kendilerini daha rahat hissedip, gezilerinden daha fazla zevk almaktadır. Müze alanlarında yer alan eklentiler, halkın buluştuğu, keyifle kahvelerini yudumlayıp sohbet ettikleri buluşma mekânları haline gelmektedir (Altunbaş ve Özdemir, 2012, s. 20). Çağdaş müze yönetimi, müze duvarlarındaki bariyerleri yıkmak için yeni sunumlar, eğitim ve yorumlama yöntemleri geliştirirken, müze içi ve dışı etkinlikler artmaktadır (Erbay, 2009, s. 37). Müze binalarının önlerindeki afiş, pankart ve panolar, müzenin gösteri, panayır ve kitle eğlencesi dünyasına ne kadar yaklaştığını da gösterir (Artun, 2006b, s. 259).

Bu çerçevede İstanbul Modern Sanat Müzesini’nden Çalikoğlunun (2009, s. 7) ifadesine değinmekte fayda var: “Yaydıkları enformasyon sadece bir grup uzman ve seçkin bir kitlenin meraklı ve bilgiç bakışlarıyla sınırlı değil. Buldukları bölgenin havaalanına veya kentin en işlek caddesine astıkları afiş, pankart ve panolardan, kapılarının önlerinde sergiledikleri çok renkli gösterilere, envai çeşit ürünün satıldığı alışveriş dükkânlarından bilginin depolandığı kütüphanelerine, sergi salonlarındaki dokunulabilir nesnelere beş duyuya hitap eden sunum tekniklerine kadar müzeler, gündelik yaşantı ile kültürün buluştuğu sosyal platformlar olma özelliğine kavuştular. Sınırları belirgin şekilde çizilmiş eskinin tekil kurumlarının yerini paylaşımına açık, çağdaş kültürün ihtiyaçlarını sarmalayan ve eğlence ile bilginin buluştuğu renkli mekânlar almakta (Çalikoğlu, 2009, s. 7).”

Müzeler yaşam alanı olmaktadır. Almanya’da Müze şehirle o kadar iç içe ki mesela yemek yemek isteyen müzenin içindeki restorana gidiyor; bisikletiyle gezmek isteyen müzenin bahçesinde geziyor, müzenin bahçesi hiç kapanmıyor halka açık halkın yeşil alan ve nefes alma yerleri olarak kullanıldığı alanlardır (Şentürk, 2009, s. 136).

Yine kültür dünyamızın müdavimlerinden Sayın Genim (2001) bu konuda “Müzelerimiz, ören yerlerimiz yalnızca gezilen yerler değil, gezilen, görülen, eğlenilen, alış-veriş edilen, marka değeri olan toplumsal mekânlar haline gelmeli, kendi gelirleri ile gelişmeli ve uluslararası beğeniye sunulmalıdır. Tarihin ayak izlerini gördüğümüz bu yerler insanlara esin veren, yaratıcılıklarını kamçılaman, zevkle gezilen ve öğrenilen mekânlar olmalıdır.” der.

Avrupa Konseyi'nin 2013 Avrupa Müzesi ödülünü alan Baksı Müze'si. Kurucusu sanatçı ve akademisyen Hüsamettin Koçan, Müze'yi şöyle ifade etmektedir: "Baksı tüm öteki müzelerden çok farklı bir kurum. Baksı seyirlik bir müze değil, aynı zamanda insanların ürettikleri, paylaştıkları kültürel ve ekonomik sorunlarını çözebildikleri bir müze. Üretim atölyelerimiz var. Sanat ve zanaat ayrımını bir kenara bırakıp insanlığın yaratma eylemi için bir ortak zemin oluşturuyoruz. O nedenle geleneksel olanla güncel olan bu müzede aynı platformda buluşabiliyor." (Koçan, 2013; Onur, 2014, s. 32).

Stephen Weil'e (Müze'yi yeniden düşünmek, 1990) göre, çağdaş müze büyük ölçüde bir kamu alanıdır. Müzenin dinlenme ortamı olarak görülmesi müzenin koleksiyon ve eğitim işlevleriyle kesinlikle karıştırılmamalıdır. Modern müze kafeterya, dükkân, tiyatro gibi mekânlarıyla ziyaretçilerin toplumsal deneyimini destekleyebilir (Onur, 2014, s. 586-587).

Modern müzelerin mekân özellikleri serbest zamanla ilişkili etkinliklere olanak sağlayacak durumdadır. Galeriler, tiyatrolar, kafeterya, avlular, çeşmeler, hepsi ziyaretçileri çekecek niteliktedir. Bu mekânlar ve fiziksel öğeler insanları oturmaya, rahatlamaya, toplumsal etkileşime girmeye teşvik etmektedir. Bazen bir yeri ziyaret etmek bile diğer hazların önüne geçebilir (Onur, 2014, s. 587-588).

Bu yeni yorumlar sonucunda ziyaretçi odaklı ve çok fonksiyonlu yapılar oluşturulmaktadır. Bugünün ve geleceğin müzeleri, büyüyen bilgi aktarımı ve iletişim ihtiyacı için daha fazla yoruma, iletişim ve aktiviteyi karşılamaya açık olmalıdır. Müze binaları; birden fazla amaca yönelik, değişebilir ve fonksiyonel olarak tasarlanmalıdır (Erbay, 2009, s. 42). "Sergileme ve saklama merkezinden çok, kültür kurumu ve çok amaçlı merkez olarak duygulara hitap etmelidir (Erbay, 2001, s. 55)."

Yeni açılan müzelerde çok fonksiyonlu yapıyı gözlemlemek mümkündür. Avrupa ve Akdeniz Medeniyetleri Müzesi 2013'te Fransa'nın kültür başkenti Marsilya'da açıldı. Müze Akdeniz'deki ortak tarihe ve toplumlar arası diyalogu vurgulamaktadır. MuCEM'de sergilerin yanı sıra seminerler, film gösterileri, konserler ve Akdeniz mutfağından sunumlar gibi kültürel etkinlikler yer almaktadır. Mimarı açıdan iddialı bir yapı olan müze, Akdeniz medeniyetlerini keşfetme imkânı sunmaktadır.

Türkiye'den bir diğer örnek ise; 2004'te kapılarını açan İstanbul Modern Sanat Müzesi'dir. Türkiye'nin sanatsal yaratıcılığını kitlelere ulaştırmak ve kültürel kimliğini uluslararası sanat ortamıyla paylaşmak amacıyla disiplinler arası etkinliklere ev sahipliği yapan bir müzedir. Süreli ve sürekli sergi salonları, fotoğraf galerisi, eğitim ve sosyal programları, atölyeleri, kütüphane, sinema, restoran ve mağazası ile çok yönlü bir hizmet alanı sunar. Müzenin koleksiyonları, sergileri ve eğitim programları, her kesimden ziyaretçiye sanatı sevdirmeyi ve onların etkin biçimde sanata katılımlarını sağlamayı hedefler (www.istanbulmodern.org).

İstanbul modernin izleyici ile kurduğu bağ önemlidir. Bu bağı Müze'nin Yönetim Kurulu Başkanı Bayan Eczacıbaşı (2014) şöyle açıklamaktadır: "İstanbul Modern ziyaretini bir alışkanlık haline getirmeyi, izleyici kitlesini artırmayı ve sürekli ilgiyi çekmek için dinamik ve değişken bir yapı kurmayı amaçladık. İnteraktif etkinlikler müzede başlıca ilgi alanı oldu. Sürekli ve süreli sergi salonları, fotoğraf bölümü, video alanı, kütüphanesi, sineması, eğitim bölümü, yaz okulu, mağazası, restoranıyla birlikte yaratmaya ve üretmeye çağırılan İstanbul Modern, izleyicilerle ortak bir enerji oluşturarak, gündelik yaşamla kültürün buluştuğu çok boyutlu bir müze oldu."

M. W. Rectanus'a göre Müzeler diğer kültür kuruluşlarının aktiviteler, eğitim, satış, görsel tüketim gibi birçok işlevini bünyelerine almışlardır (Onur, 2014, s. 215). "Bu yeni imaj halkın ilgisini çekti ve müze ziyaretleri çoğaldı. Ziyaretçiler sayesinde müzelerin işletilmesi, gelir sağlama çalışmalarının ağırlık kazanması, müzeleri ziyaretçi odaklı kurumlaştırdı (Erbay, 2009, s. 12)."

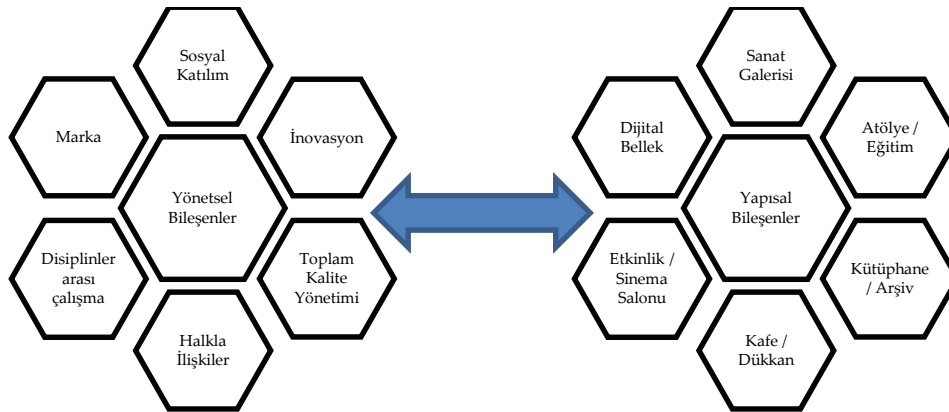
Müzeler ile kültür ve sanat kurumlarının kaynaklarını birleştirme çabaları sonucunda "Müze Kültür Merkezleri" oluşmuştur. Müzeler; tarihi kurumlar, vakıflar, orkestralar, tiyatrolar ve diğer kültürel organizasyonlarla güçlerini birleştirerek daha çok izlenirlik için toplum desteğini kendilerine çekme

çabalarına girişmişlerdir. Müzedeki resepsiyonlar, gösteriler, sergiler, eğitim ve bilgi aktarımı gibi aktiviteler; halkla ilişkiler ve medya, müze pazarlaması için de önemlidir (Erbay, 2009, s. 499).

Bu konuda Ünsal (2005, s. 68), “Müzelerin çok amaçlı kültürel merkezler olarak geliştiği ya da ticari kaygılar sebebiyle öyle gelişmek zorunda kaldığı yüzyılımızda kamusal alandaki diğer kurumlardan olduğu gibi müzelerden de toplumsal hizmet ve kamu yararına faaliyet beklentisi var. Bugün müzeler ziyaretçi çekebilmek için birçok farklı kurum ve hizmet sağlayıcı (sinemalar, AVM vs.) ile rekabet içinde olmak zorundadır.” der.

Santagata (2010, s. 93) “Müze’den Kültür Merkezi”ne başlıklı yazısında “Müzeler özellikle etkinlik ve gösteri düzenleyen çok fonksiyonlu, demokratik, özgür erişimli kültür merkezlerine dönüşürlerse olağanüstü kültür üretim mekanizmaları ve yerel gelişim için önemli bir unsur olurlar.” der.

Gelinen noktada müzeler ve müzecilik “Yeni Müze Kuramı”, “Eleştirel Müze Kuramı”, “Yeni Müzebilim” (Onur, 2014, s. 33), “Yeni Müzecilik”, “Bütünsel Müze” (Integral Museum), “Çağdaş Müze” gibi özgün açılımların doğuşuna yol açmıştır. Bu çerçevede “çok boyutluluk” ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlar kurulu müze kavramına bir alternatif oluşturmayıp, yeni boyutlar getirmektedir. Çağdaş müze geleneksel müzenin obje odaklı konumundan öteye geçerek topluma eğitimsel amaçlarla ulaşmak, hatta bir araya gelinen buluşma yerleridir (İnel, 2003).

Şekil 1. Çok Fonksiyonlu Müze ve Çevresi

Sonuç

Müzeler kültürel bellek kurumu olarak sosyal yapıda tarihsel işlevlerini korumaktadırlar. Değişim kültürel bellek kurumlarına çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Müzelere ve diğer kültür mirasını barındıran kurumlara atfedilen geleneksel kavramının yeniden ele alınması, mevcut işlevlerinin çeşitlendirilmesi gereksinimi bulunmaktadır.

Kültür mirasını barındıran müzeler; kentleşmenin, hızın, kalabalıkların, üretmenin, tüketmenin, ekranların, sosyal ağların ve postmodernizmin getirdiği diğer karmaşaların orta yerinde bir sığınma mekânı olabilirler.

Müzeler temel var olma gerekçeleri olan koleksiyon oluşturma ve sergileme / erişime açma işlevlerini güçlendirerek devam edeceklerdir. Müzeler çok fonksiyonlu yapı ile yönetsel ve işlevsel bileşenler ile sosyal konumlarını güçlendirebilirler. Bu bileşenler: Toplam kalite yönetimi ile sürekli iyileşen, yenilik (inovasyon) ve marka oluşturma etrafında bir işletme kültürü oluşturmak; toplumdaki

görünürlüklerini arttırarak ve hizmetlerinin daha çok kişiye ulaştırılması sağlamak ve müze ziyaretleri için yeni gerekçeler oluşturan bir hizmet yapısından meydana gelmektedir.

Çok boyutlu müze yapılarının temel amacının kültürel belleğin kitleler tarafından daha çok kullanılmasını sağlayarak kültür üretimini ve tüketimini arttırmak ve böylece uygarlığın yükselmesine katkı sağlamak olduğu ileri sürülebilir. Böylece kültürel bellek kurumları buldukları kentin, sanat ve estetik kültürünün yaşandığı ve geliştirildiği ortamlar olabilir.

Çok boyutlu girişimde müze, arşiv, kütüphane, kafe, sanat galerisi, atölye, eğitim birimleri, etkinlikler ve yönetsel bileşenler birbirini beslemektedir. Böylece kamusal alanda daha belirgin olarak yer almaktadır. Bu kültür kurumlarının çağı yakalaması, uğultu içinde sesini duyurması, fark edilmesi ve görünürlüklerini arttırmasının önünü açacaktır.

Kaynakça

- Altunbaş, A. ve Özdemir Ç. (2012). *Çağdaş müzecilik anlayışı ve ülkemizde müzeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığına Sunulan Rapor.
- Artun, A. (Ed.). (2006a). *Sanat müzeleri 1*. İstanbul: İletişim.
- Artun, A. (Ed.). (2006b). *Sanat müzeleri 2*. İstanbul: İletişim.
- Atasoy, S. (1999). Bir kentin sosyal ve ekonomik yaşamında müzeler. 4. *Müzecilik Semineri Bildiriler, 16-18 Eylül 1998*. İstanbul: T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Müze ve Kültür Sitesi.
- Başaran, Ö. F. (2011). *Bilgi-enformasyon toplumu teorileri*. 14 Temmuz 2014 tarihinde <http://acikders.ankara.edu.tr> adresinden erişildi.
- Baudrillard, J. (2010). *Sanat komplosu*. İstanbul: İletişim.
- Baudrillard, J. (2010). *Tüketim toplumu*. İstanbul: Ayrıntı.
- Bittner, M. ve diğerleri. (2009). *The future of museums and libraries: A discussion guide*. Washington D.C.: Institute of Museums and Library Services.
- Çalıköğü, L. (Haz.). (2009). Yeni bir dikkat alanı: Koleksiyon koleksiyonerlik ve müzecilik. *Çağdaş Sanat Konuşmaları 4*. İstanbul: YKY.
- Eczacıbaşı, O. (2014). İstanbul Modern Sanat Müzesi. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://www.istanbulmodern.org> adresinden erişildi.
- Erbay, F. (2009). *Müze yönetimini kurumsallaştırma çabası (1984-2009)*. İstanbul: Mimarlık Vakfı.
- Ertürk, H. ve Karakurt Tosun, E. (2009). Küreselleşme sürecinde kentlerde mekânsal, sosyal ve kültürel değişim: Bursa örneği. *U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(16).
- Foster, H. (2009). *Tasarım ve suç*. İstanbul: İletişim.
- Genim, M. S. (Sunan) ve Demir, C. (Haz.). (2001). *Müzelerde çağdaş pazarlama*. İstanbul: TAÇ Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- İçli, G. (2001). Küreselleşme ve kültür. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2).
- İnel, B. (2003). Kalkınma oluşumunu sürdüren ülkelerde müzeciliğin bugün ve yarını. 6. *Müzecilik Semineri Bildiriler, 25-27 Eylül 2002*. İstanbul: T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Müze ve Kültür Sitesi.
- İstanbul Modern Sanat Müzesi*. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://www.istanbulmodern.org> adresinden erişildi.
- Karakurt Tosun, E. ve Fırat, Z. (2012). Kentsel mekândaki değişimler ve kişilerin konut tercihleri: Bursa örneği. *Business and Economics Research Journal*, 3(1).
- Kayaalp, M. (2010). Kent müzeciliğinin önemi ve kültüre olan katkısı. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri Ve Kent Müzeleri Sempozyumu: 26-27 Mart 2010, Kayseri*. Ankara: Detay.

- Koçan, H. (2013). *Kadınların yönettiği müze*. 18 Temmuz 2014 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/16525/Kadinlarin_yonettigi_muze.html adresinden erişildi.
- Macleod, R. (2006). *İskenderiye kütüphanesi*. Ankara: Dost.
- Madran, B. (Ed.). (2001). *Kent toplum müze deneyimler*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Onur, B. (2014). *Yeni müzebilim*. İstanbul: İmge.
- Özkasım, H. ve Ögel, S. (2005). Türkiye’de müzeciliğin gelişimi. *İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 96-102.
- Santagata, W. (2010). *The culture factory, producing culture by means of museums*. Berlin Heidelberg: Springer.
- Şan, M. K. ve Hira, İ. (2003). Sanayi sonrası toplum kuramları. 2. *Ulusal Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi*, 7-18 Mayıs, 2003, Kocaeli.
- Şen, A. (2012). Guggenheim Bilbao. *Müze Dergisi*. Ekim Kasım Aralık, 7.
- Ünsal, D. (2005). Müze, toplum ve demokrasi: Değişen kimlikleriyle müzeler ve ziyaretçiler. *Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar, Yeni Müzecilik Uzman Eğitimi Projesi Seminerleri Kitapçığı*. İstanbul: AB, İŞKUR, İKSV.

The Impact of EU Structural Fund on Cultural Heritage the Dolj – Vratsa (România – Bulgaria) Cross Border Information and Communication Centre

Lucian Dindirică

Alexandru & Aristia Aman” County Library, str. Mihail Kogălniceanu nr. 9, Craiova, Dolj, România, lucian.dindirica@yahoo.com

Abstract

The inauguration of the Dolj-Vratsa (Romania-Bulgaria) Cross Border Information Centre was the starting point of a lasting partnership between the Dolj County and the District of Vratsa. The cultural heritage of the two European regions has become the subject of a European trans-national collaboration between Romania and Bulgaria. The performance of this project will bring benefits to all the residents of the two regions. With a common cultural protected and promoted heritage, we provide responsible citizens to Europe, who are aware of the specificity and complementarity of their culture, part of the great European family.

Keywords: European funds, Craiova, Vratsa, heritage, culture

Main Text

Romania’s accession to the European space, an episode that was consumed on the 1st of January 2007, represented Romania’s integration in the big European family, on one hand, and, on the other hand, ensured free access to a wide range of European services and policies. The European funds, a vital component of the regional development community policies, attracted towards the conservation and revitalization of cultural heritage, were a consistent support provided by the European Union to the countries concerned with the destiny of the elements belonging to the cultural heritage, which, due to their symbol, unit or position, have, for historical, artistic or scientific reasons, a great European value.

The European culture, understood here in the cultural terms specific to any EU member country, is a whole different ensemble, a mosaic of cultures that the European institutions intend to support, thus contributing to the flourishing of the Member States’ culture, while respecting their national and regional diversity and highlighting, at the same time, the common cultural heritage¹.

Regarding the cultural heritage, an ensemble which is increasingly threatened by degradation, not only because of time attrition, but also because of the change of social and economic relations that contributes to the worsening of the situation - by evil consequences represented by destruction, it can be stated that one of the priorities of the first rank of EU Member States lies in the power of understanding the importance played by this community pillar (culture) and in the readiness for response and action to measures and policies on whose fast development and adoption depends the preservation and revitalization of this cultural treasure. Assuming that the alteration or loss of cultural elements that constitute the highest pinnacle of human creation, of each constituent part of the European cultural heritage, it is an undesirable and unfortunate decrease of all European nations’ heritage, particularly,

¹ Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. (2010). *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, articolul 167 – Cultură*, 121.

and of the world's, generally. Romania, along with Bulgaria, became associated in a cross-border project to protect, preserve and promote all the existing cultural values of the two European countries.

Public libraries, archives and other info-documentary institutions were forced by the changes and transformations that took place in the society to begin a sustained process of modernization. This action began to take place early in the 2000s. As a consequence of this modernization process, the idea that the traditional structure of these organizations need to change so that it can allow integration into post-modern informational society, took shape and began to materialize. There were major changes in the processing and use of information, especially specific processing and dissemination techniques and relationships between info-documentary organizations and the environment in which they operate. In this new context, based including on the communication field, it is necessary the development of new cultural partnerships aimed at spreading and promoting national heritage. These things must intersect and contribute to the development of the common European framework, based on culture and historical heritage.

The project "*Dolj-Vratsa Cross Border Information and Communication Centre*" is a community program developed under the partnership established between the Dolj County Council and the "Alexandru and Aristia Aman" County Library from Craiova, representing Romania, and Vratsa District, alongside the "Hristo Botev" Regional Library from Vratsa, representing Bulgaria, being initiated under the strong commitment expressed by the two countries in promoting national values, exchange of information and know-how in domains such as description and preservation of cultural documents, and information of local and historical interest, as well. The project is funded by *Romania - Bulgaria Cross Border Cooperation Program 2007-2013*, Priority axis 1: Accessibility – Mobility improvement and improvement in accessing transport infrastructure, information and communication in the border region, Area of intervention 2 - The development of networks and information services and communications in the border area.

The Romania - Bulgaria Cross Border Cooperation Program 2007-2013 is co-financed by the European Union through the European Regional Development Fund.

The community program supports the development of eligible border areas, both in Romania and in Bulgaria. He seeks to create a "bridge" between the two countries, in order to support border regions in solving similar development problems through cooperation and promotion of common solutions. Thus, the border will link regions on both sides of the Danube, instead of separating them.

Through the program, Romanians and Bulgarians in the border areas would be encouraged to develop new business, exchange information and benefit from improved access across the border. They will cooperate in order to prevent floods, to conserve natural resources and to promote tourism. In this way, the border areas will become more attractive to people who live and work there, but also for investors.

The funds allocated to the Romania - Bulgaria Cross Border Cooperation Program 2007-2013 totals more than 262 million euros. The program is financed by *the European Regional Development Fund (ERDF)* – the structural fund created to help reduce imbalances between EU regions². The EU contribution is 83% of the program budget (217.8 million euros), the rest of 17% (44.2 million euros) representing national contributions (from the state budget and own resources of the partners participating in the projects).

The objective of the Romania - Bulgaria Cross Border Cooperation Program 2007-2013 is the closeness of people, communities and economies of Romania - Bulgaria border area in order to participate in the joint development of a cooperative area, using its human, natural and environmental resources, as well as the benefits in a sustainable way.

² http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/regional/index_en.cfm

The partners and the partnership structure of this project are the following ones:

- Lead Partner – the Dolj County Council (a partner specialized in dealing with different informational structures);
- 2nd Partner – the “Alexandru and Aristia Aman” County Library (a partner specialized in treating bibliographic charactered information)
- 3rd Partner – the “Hristo Botev” Regional Library from Vratsa (a partner specialized in treating bibliographic charactered information)
- 4th Partner – Vratsa District Administration (a partner specialized in dealing with different information structures)

The non-refundable financing agreement was signed on the 27th of March 2013 between the Dolj County Council, as lead partner, the “Alexandru and Aristia Aman” County Library as second partner and the Ministry of Regional Development and Tourism, the implementation period of activities being of 30 months.

The total eligible value of the project is 3,280,442.27 €, out of which:

- 2,770,661.53 € - F.E.D.R. contribution (84.46%);
- 426,457.49 € - co-funding from state budgets (13%);
- 83,323.24 € - Partners' contribution (2.54%).

The overall objective of the project is to contribute to the sustainable development of the Cross Border area by developing ICT - based on information, communication networks and services in Dolj - Vratsa Cross border area.

The specific objectives of the project are:

- Creating conditions for the development of joint business opportunities, public partnerships and social and cultural exchanges;
- Expanding access for communities in Dolj and Vratsa to ICT tools;
- Improving ICT facilities level for relevant actors in the border region;
- Creation of a common database in both countries culture field to facilitate mutual knowledge acquisition to consolidate a common identity;
- Consolidating cooperation between public authorities.

Indicative operations:

1. ICT (information and communication technology) Cross Border development support based on information, cooperation and networking resources.
2. Expanding community access to Cross Border information and communication.

Formatting an informational portal, through this project, as a support for the county / regional informational network information, will lead to the improvement of the communication process (broad communication by specific technologies and services) and is based on infrastructure (it includes voice services and services and technologies for videoconferencing) as a support for all the other levels.

Infrastructure thus created will be the base for the entire set of communication as defined by this Project. The parties involved in the Project will purchase and implement specific equipment for voice communication (VoIP), as well as videoconferencing equipment designed to operate on the same Internet platform.

One of the main objectives of the Project intends to improve public access to information and technology and communication (ICT). This objective aims to stimulate effective use of innovations in information technology on the segment of digital, institutional (including factual) and community information. The

informational portal of the Dolj County intends to improve access to information by increasing transparency, efficiency and the degree of response of public libraries, including museums and cultural institutions, through the intermediate of the services provided by each one of them. The Project will implement innovative technologies and management processes by introducing modern digitization processes and institutions' interconnection through an informational network that the general public can access via the portal.

The contracting authority and its partners have an impressive collection of information available on paper, whose use is restricted due to limitations imposed by the medium. Hundreds of rare books that contain unique information about the local communities are not available to the public or have restricted access in order to reduce the risk of damage. One of the main objectives of the project is to make such information available to the public and preserve the original documents.

This information is supplemented by the information having a historiographical nature, by current information in the social, political and cultural area, that are reflected by the local media gathered in the collections of public libraries, which have thousands of numbers of periodicals (newspapers, magazines etc.). This type of information is important to record the development of local communities and, in turn, difficult to access due to the volumes' dimensions, the lack of space for storage, according to standards in the field, to the risk of damage by handling and even vandalism by some readers. Another objective of this Project aims at preservation, storage and, at the same time, providing of a modern access to these resources.

The project *Dolj-Vratsa Cross Border Information and Communication Centre* involves cultural institutions from the two European countries, among the project partners being also museums, libraries, archives, information and documentation institutions in Dolj-Vratsa Cross Border area. The two sides agreed on the development of innovative technologies and management processes to the benefit of users, all these things arising due to the implementation of modern digitization processes, as well as to the effort to interconnect institutions by creating an informational network that the general public can access through an informational portal.

The purpose of this Project consists in approaching some dynamic and modern methodologies to improve access to information, based on new technologies, including those in the communicative sphere, and also to communities' union in Romania and Bulgaria through an informational portal.

By improving public access to informational technology and communications (ICT), we plan to stimulate and encourage the effective use of innovations in informational technology on the segment of digital information, institutional information (including factual) and community information.

The informational portal is circumscribed to Web 2.0 concept and to the new generation concept of WebOPAC and has the standard functionality of an OPAC system (access to traditional library modules (Acquisition, Cataloguing, Circulation, Serial Control). The informational portal presents interfaces available for mobile devices.

The contracting authority and its partners have an impressive collection of information available on paper, whose use is restricted due to limitations imposed by the medium. Hundreds of rare books that contain unique information about the local communities are not available to the public or have restricted access in order to reduce the risk of damage. One of the main objectives of the project is to make such information available to the public and preserve original documents.

The digitization process of rare books (including those of heritage) and of periodicals is based on the guidelines of the International Federation of Library Associations (IFLA)³.

As a direct consequence of the partnership's effect implemented by the two European regions, Dolj and Vratsa, the public interested in study, research and/or documentation, we will take into consideration, also, young people and those with disabilities, who can't physically move to the library or to the archives' headquarter, will be able to access the web portal, which will facilitate finding heritage documents, media articles, photographs, maps of all institutions participating in the project.

The direct beneficiaries of the project are local communities, users addressing to public libraries and archives, cultural institutions and museums, those concerned with the study and knowledge of information on the historical becoming of these regions (students, teachers, historians, journalists, researchers), as well as those concerned with their current situation: cultural, social, economic and political.

Acknowledgements

The implementation of the *Dolj-Vratsa Cross Border Information and Communication Centre Project* is a success of the two European countries: Romania and Bulgaria. The experience exchanges carried over more than the 12 months that have passed since the beginning of the project, the development of innovative technologies and management processes to the benefit of users, all these things arising due to the implementation of modern digitization processes, as well as to the effort to interconnect institutions by creating an informational network that the general public can access through an Informational Portal are just a part of our ambitions translated into reality.

Residents from the two regions, both Dolj and Vratsa, fully benefit, due to the implementation of this project, being aware of their own cultural specificities, of the similarities between the two cultures (Romanian and Bulgarian) and of the integration in the great European cultural family.

³ *Guidelines for Digitization Projects for Collections and Holdings in the Public Domain, Particularly those held by Libraries and Archives.* (2002), 51-53.

A Virtual Walkthrough Application on Cultural Heritage on Mobile Platform

Abdullah Zawawi Talib

*School of Computer Sciences, Universiti Sains Malaysia, 11800 USM Pulau Pinang, Malaysia,
azht@cs.usm.my*

Chen Kim Lim

School of Computer Sciences, Universiti Sains Malaysia, 11800 USM Pulau Pinang, Malaysia

Abstract

Digital cultural heritage could be realized in a virtual walkthrough application. This paper presents a framework of a virtual walkthrough application on mobile platform that digitally constructs and reconstructs cultural heritage sites based on 360° panoramic view and brings lives i.e. sound and people through an acoustical heritage model and dynamic crowd model. It is also complemented with a selection of pre-rendered and video recordings of simulated past scenes of cultural heritage sites. The results of the evaluation indicate that the application has been successfully deployed based on George Town in Penang, Malaysia, a UNESCO's World Heritage site since 2008.

***Keywords:** Digital cultural heritage, virtual heritage, virtual walkthrough, panoramic view, acoustical heritage, crowd simulation and modelling*

Introduction

Many visitors usually struggle to enjoy cultural heritage sites and the living memories of our collective past during a visit despite the increasing opportunities for easy and affordable travel, and advances in pervasive computing (MacDonald and Honsinger, 2006). Digital cultural heritage is one of the ways to inculcate the public on cherishing and restoring historic buildings, and understanding the activities of the heritage in which the old and new co-exist. Digital cultural heritage could be realized in a virtual walkthrough application which would allow the users to remotely access and see the living assets and this would open doors to a higher level of acceptance of digital cultural heritage. In a virtual walkthrough, there is a need to provide useful visual information and sensibility of the digital cultural heritage in a more pedagogic, effective and attractive way in order to enhance a user's immersive experience.

The overall goal of this paper is to present a framework of a virtual walkthrough application on mobile platform that digitally constructs and reconstructs cultural heritage sites and brings lives i.e. sounds and people into digital cultural heritage. The user is able to interactively view digital cultural heritage through a virtual walkthrough of this application. The framework includes a virtual environment generated through a rapid and efficient scheme for constructing 360° panoramic view of cultural heritage sites on mobile platform. Panoramic view can contribute to both conservation of historical sites and displaying enough information for the user to perform their visit remotely through mobile devices. In order to bring lives into the panoramic view, an acoustical heritage model and dynamic crowd model are also formulated and incorporated into the panoramic view. While the past is being conserved manually through diverse media such as postcards, guide books and documentaries, crowd simulation and rendering can provide representations of the site, structure, viewpoints and details of the activities in the past. There is also a need to model past life to show the younger generation about the narratives

that have transpired in a cultural heritage site as most of the historical documents are not well preserved. Therefore, the framework is also complemented with a selection of pre-rendered and video recordings of simulated scenes of cultural heritage sites. Through the development of a virtual walkthrough covering the environment, sound and peoples, the public is able to obtain a holistic view of the evolving nature of the past and the present lives of digital cultural heritage.

The application is developed based on the core heritage zone of George Town in Penang, Malaysia, a city with a long multi-cultural tradition which was included in UNESCO's World Heritage Listing in 2008 jointly with Malacca as the historic cities of the Straits of Malacca. With such virtual walkthrough, the original masterpieces and heritage sites will be preserved and protected digitally from subsequent destructive human influence, and at the same time it will cultivate the concept of edutainment through virtual tour and virtual museum to reach out to the "global virtual tourists". This application provides a good platform to disseminate information on our long-forgotten cultural heritage sites to the world.

Related Work

There are a number of tourism or virtual tourism applications available in the market such as Penang, Malacca-lah, Malaysia Travel Guide, iTour Seoul, Discover Hong Kong-Augmented Reality (HK-AR), Hong Kong 720° and Heritage Hunt (Tan et al., 2011) which are all iPhone applications. Discover HK-AR, Hong Kong 720° and Heritage Hunt provide panoramic view of heritage sites and other tourism attractions. Most of the applications (except Penang) do not require any internet connection. However, some such as iTour Seoul, Discover HK-AR and Hong Kong 720° require on-line service for tracking current location of the user. Heritage Hunt, has sound properties that are specifically recorded from each of the heritage sites in order to further engage the users on the audio background of the heritage sites (Lim et al., 2011a) and includes a gaming application (Tan et al., 2012). Therefore in our proposed framework we take advantage of the panoramic view through a rapid and efficient generation scheme for panoramic view (Lim et al., 2011b), and include an acoustical heritage model (Lim et al., 2013a) in the panoramic view for better sound manipulation within the panoramic view, and a dynamic crowd model into the panoramic view.

Environment

The World Heritage List includes 981 cultural or natural heritage sites considered as having outstanding universal value (UNESCO and Convention, 2013). This list includes 759 cultural, 193 natural and 29 mixed properties in 160 states parties and was ratified by 190 states in September 2012. In this work, an attempt is made to recreate complex lively scenes for one of these historical places. In 2008, George Town and Melaka which were jointly declared as the historic cities of the Straits of Malacca in Malaysia were included in United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO)'s prestigious World Heritage Listing. In the last 500 years or so, George Town has been well known for their multi-cultural trading activities. The city as well as other major port cities in East and Southeast Asia were very much influenced by traders from all over the world and the conquest of the Europeans' power. With a combination of Malay, Chinese, Indian and other cultures, in particular under the British colonial influences, different architectures, religions, dialects, costumes, cuisines, festivities and lifestyles have been established in the historic city. The heritage zone of George Town included in the UNESCO World Heritage Listing covers a 109.38 hectares site on the north-east coast of Penang Island consisting of the core zone and the buffer zone which surrounds the core zone which is as large as 150.04 hectares. This zone as shown in Figure 1 is chosen as a point of reference for this work.

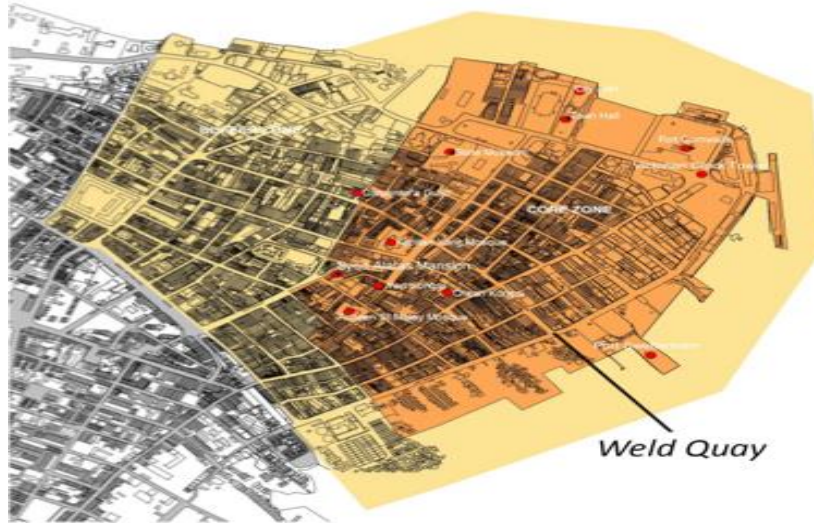

Figure 1. The actual map of George Town heritage centre¹

Implementation Platforms

Nowadays, Apple iPhone which is a mobile phone provides a handy and an attractive Graphical User Interface (GUI). iPhone is also equipped with an audio line-out that allows sound to flow through an external device. Besides, iPhone has a built-in microphone that has a relatively flat pitch response (Krome and Erdol, 2009). Furthermore, mobile technology is also becoming more popular in the digital cultural heritage sector since the 360° panoramic view has been effectively used as a travelling aid for tourists. With the iPhone development kit (iOS Developer Program), creation of 360° panoramic view and accompaniment of the background sounds and the illustration of the peoples can be optimized and thus, this application also has some potential commercial merits.

As for the specifications for software and hardware for bringing the present life into digital cultural heritage, the followings have been identified:

- Programming Platform: Mac OS X Lion 10.7
- Mobile Platform: iPhone Operating System (iOS) 3.1.3
- Compiler: XCode S.D.K 4.3
- Library: Native and Coco3D, Open GL ES 1.0, RVO2
- Laptop: MacBook Pro 2.3 Ghz Intel Core i5, 8 GB 1333 Mhz DDR3, Intel HD Graphics 3000 512 MB (Must have dedicated graphics card)
- Testing Device: iPhone 1
- Programming Language: Objective-C and C++

The Virtual Walkthrough Application

The virtual walkthrough application tree as illustrated in Figure 2, consists of the present life in digital cultural heritage in 360° panoramic view with acoustical heritage and crowd modelling, and the past life in digital cultural heritage through heterogeneous crowd simulation. The proposed application needs to be visually credible enough to be used as a learning tool before physical visit to these heritage

¹ <http://www.world-heritage-site.com/2011/06/05/about-george-town- penang/>

sites. For the panoramic view, seven examples which are City Hall, Fort Cornwallis, Goddess of Mercy Temple, Kapitan Keling Mosque, Khoo Kongsi, Masjid Melayu Lebuh Aceh and Town Hall are provided.

For the acoustical heritage, instead of presenting a psychoacoustic effect by merging different kinds of modulations in a single interface, they are presented part-by-part which includes the modulations of loudness, pitch and speed. The modulations of loudness are different from the tapping at X- and Y-axes, and distance-based. By having a separate interface for the manipulation of sounds, it could help the users to determine the modulation of the acoustical heritage effects in a clearer manner.

For the past life, since it is not possible to construct the panoramic view of the heritage sites, pre-simulated and pre-rendered of past life of an old trading port (Weld Quay, George Town, Malaysia (Figure 1)) based a heterogeneous crowd simulation method is generated in a PC before converting them into iPad for demonstration purposes.

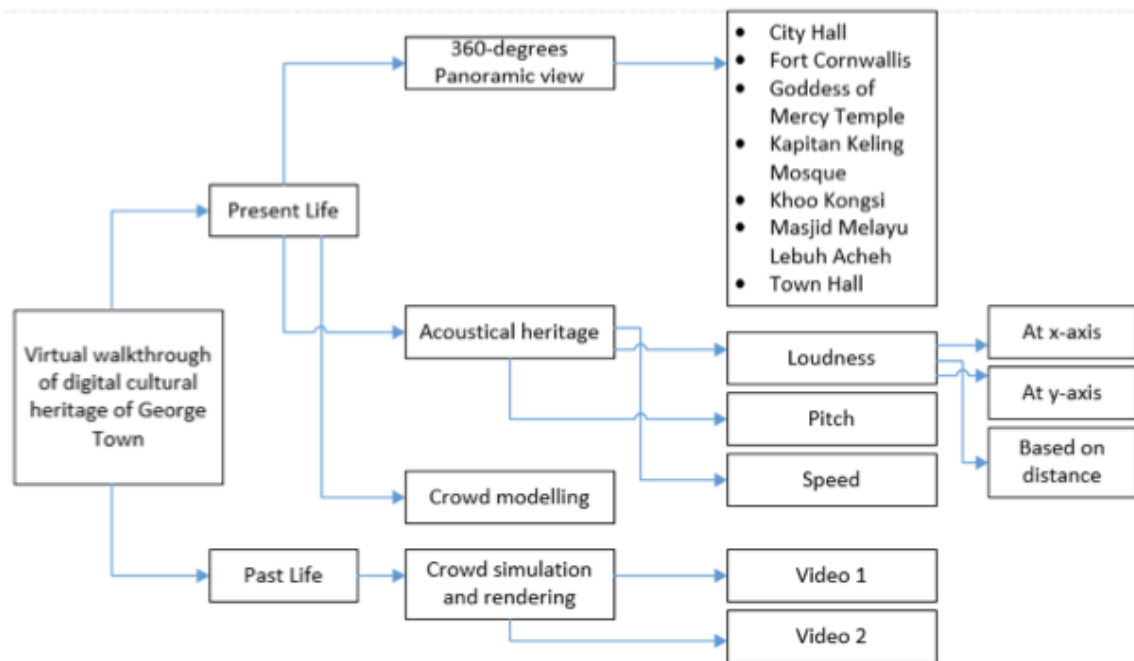

Figure 2. Virtual walkthrough application tree.

Figure 3 shows the flow for the navigation of Fort Cornwallis as one of the examples. The user is allowed to navigate the 360° panoramic view with the proposed model in multiple perspectives such as the main view, lighthouse view, cannon view, Francis Light statue view and cell view. Each of them is attached to a small number of audios, panoramic views and information related to the particular heritage sites to aid the understanding of the user.

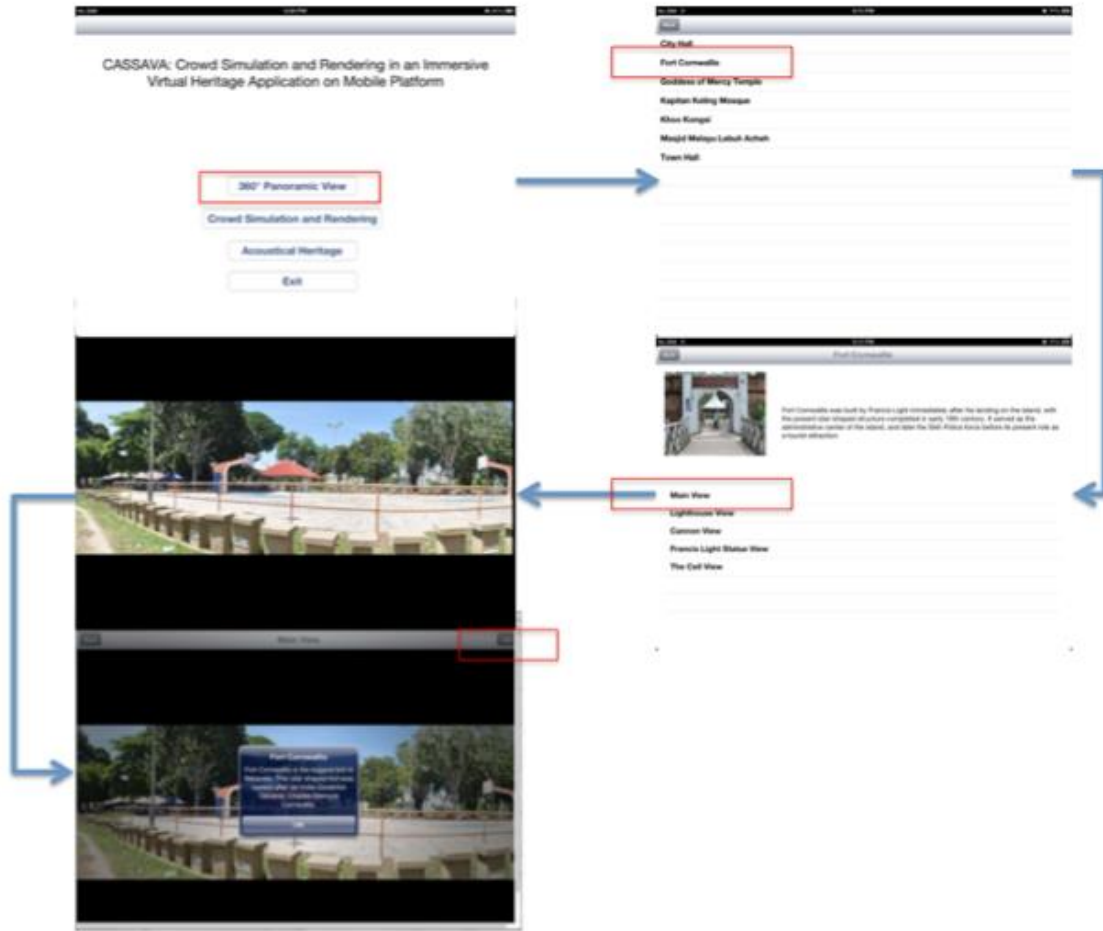

Figure 3. Virtual walkthrough - An example of the flow of the navigation for Fort Cornwallis.

Implementation techniques

The environment setting for bringing present life into digital cultural heritage is through producing cylindrical panoramas for a mobile virtual heritage application. In constructing a panoramic view, the individual images that make up the view have to be combined by using Adobe Photoshop. In order to view the panoramic view, the 'CubicConverter' software is used to convert the view into the cubic format of Apple Inc.'s QTVR movie. QTVR is a real-time walk-through system in which the image file format is only meant for the Macintosh platform. However, as the proposed work is implemented on iPhone 1 iOS version 3.1.3, there is a need to find an alternative method of producing panoramic views since QTVR is not supported on this platform. Therefore, the rapid and efficient scheme of Lim et al. (2011b) was used to create the panoramic view.

Each of the 360° panoramic pictures of each heritage site was compiled according to the different angle of views. The normal photo of one of the heritage buildings obtained from the Internet is as shown in Figure 4. With a cylindrical panorama, the photo as shown in Figure 5 can be viewed with a 360° view in horizontal direction using a high-end camera.

Figure 4. Normal photo of Kapitan Keling Mosque (Lim et al. 2011b).

Figure 5. Cylindrical panorama of Kapitan Keling Mosque (Lim et al. 2011b).

In virtual tour, both audio and visual preservation of the virtual heritage sites are equally important. The most popular way to incorporate audio surrounding of a heritage site is through acoustical heritage (Yuksel et al, 2005); (Karabiber, 2000). Although mobile platform has high accessibility and popularity among the users, several limitations need to be considered for this purpose. The challenging technical constraints in developing an ambitious acoustical heritage in mobile device are the memory and processor limitations. In this application, a model of high quality interactive acoustical heritage has successfully been modulated in 360° panoramic view on mobile device in order to bring the present life into digital cultural heritage. The objective of integrating the modulations of loudness, pitch and speed is to allow reconstruction of unique audible results through user interaction in 360° panoramic view on mobile platform. The acoustical heritage model of Lim et al. (2013a) is deployed in the implementation.

Figure 6 shows an example of the generation of the panoramic image in 360° view of City Hall when the main image is scrolled to the left. The user will feel as if the sound source is from the left of the outside of the City Hall. On the other hand, Figure 7 shows an example of the same heritage site in 360° panoramic view when the main image is scrolled to the right. This action will make the user to believe that the sound is coming from the right direction of the building.

Figure 6. Example of 360° panoramic main view of City Hall scrolled to the left (Lim et al. (2013a)).

Figure 7. Example of 360° panoramic main view of City Hall scrolled to the right (Lim et al. (2013a)).

The model has been proven to be useful in improving the sensorial engagement of users based on manipulations of the audio characteristics in 360° panoramic view of a digital cultural heritage application on mobile device. Four effects are included which are the changes on the various audio recordings played according to the azimuthal sound zones, the changes of loudness along both x- and y-axes as well as based on distance, the changes of the pitch along the x-axis and the method to detect the acceleration rate based on the speed of the scrolling speed within the 360° panoramic view in order to give different effects of the sound being played. The differences in pitch and loudness as well as speed form a simple harmonic motion that is equivalent to circular motion in 360° cylindrical panoramic view.

Besides, this application also incorporates a distance based psychoacoustic heritage. By sub-dividing the panorama into coordinate system of 20 x 20, the user is allowed to zoom into the 360° panoramic view to order to obtain more accurate loudness modulation results based on distance. The proposed psychoacoustic effects have been proven to give a certain level of extra information to new mental and emotional experiences and different sensory perceptions. The panoramic view is in a cylindrical form and the sequence of sound zones and the corresponding sound recordings are arranged as shown in Figure 8. Each sound zone has a different sound effect recorded with two of the zones having similar sound effect. The four types of sound effects collected are the crow cawing effect, sea wave effect, children laughter effect and vehicle sound effect. These sound effects genuinely exist along the Town Hall area.

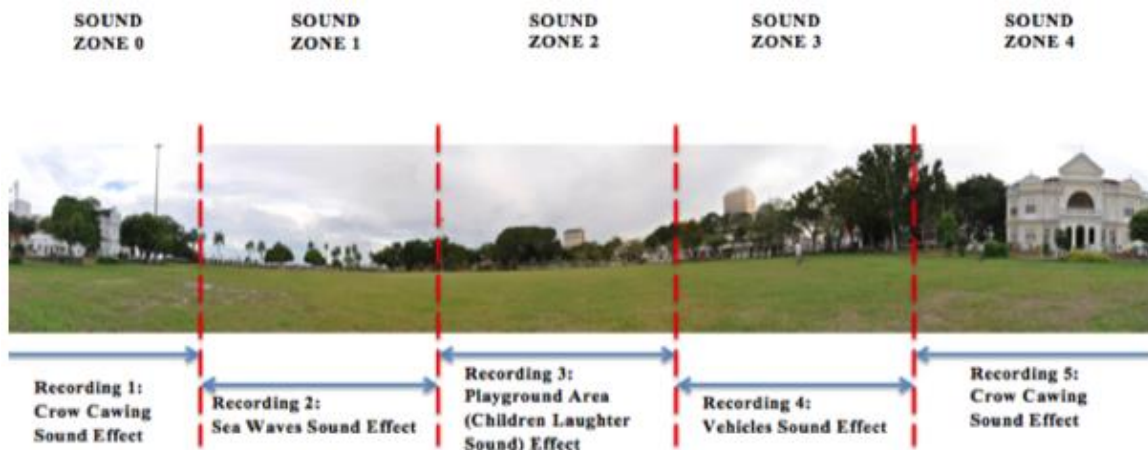

Figure 8. Cylindrical panoramic view with sequence of five distinct sound zones and their recordings of sound effects (Lim et al. (2013a)).

In modelling crowd in 360° panoramic view of the digital cultural heritage sites, the application of the rule- and social-force based models have produced different types of behaviour. In this approach, the crowd model has shown that the behaviours of the agents in the model have successfully been incorporated into the collision avoidance interactions within the 360° panoramic view. It is also found that even with lesser safe distance between each agents, the virtual agent are still giving good responses to the other virtual agents outside of their neighbourhood regions. This is because an optimisation model is applied so that checking for collision at each time-step is not necessary since it is very computationally intensive. Since only certain forces are applied to guarantee that the virtual agents steer accordingly and are still able to be collision-free, various scenarios can be simulated by applying randomness to the models for active crowd management in 360° panoramic view. Figure 9 shows the agent and agent interactions where the agents meet their goals while avoiding the obstacles and navigating the possible routes.

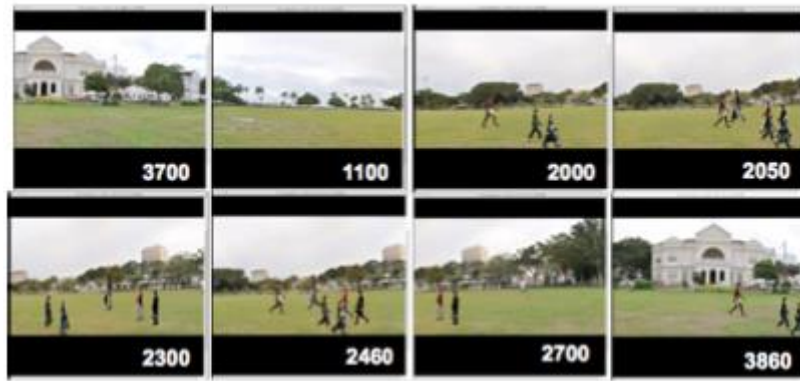

Figure 9. A series of non-equidistant frames from the azimuthal zones used for modelling of dynamic crowd.

In bringing past life into digital cultural heritage, a heterogeneous crowd simulation method of choreographing the global and local interactions between diversified ethnic groups by Lim et al. (2013b) is applied on an old trading port in Georgetown, Malaysia (Figure 10). Each agent is able to exhibit complex interaction with each other and perform appropriate responses based on steering forces. Diverse crowd of different ethnic groups are procedurally generated which are simulated and animated using Unity3D. Figure 9, shows a pre-simulated and pre-rendered of past life of an old trading port (Weld Quay) which was generated in a PC before converting them into iPad for demonstration purposes.

Figure 10. Various Trading Interactions between Diverse Ethnic Groups (Lim et al. (2013b)).

Evaluation, result and discussion

In order to evaluate the application, a questionnaire is designed to obtain some feedbacks from various parties. With the questionnaire, the effectiveness of bringing the present and past lives of into digital cultural heritage to the user can be judged. The questionnaire consists of four parts 1) Construction and reconstruction of lives, 2) Graphical user interface, 3) General usability and 4) Audio learning. The respondents were required to rate their satisfaction based on a scale of 1 to 7 where the value of 1-3 is the lowest, 4-6 is the average and the value of 7 is the highest degree of satisfaction in all of the parts. Fifty participants were invited to evaluate the cultural heritage contents. The respondents comprise the public who are tourists, anthropologists, curators, managers from the hotel industries, the artists from the handicrafts and souvenir shops, and people who are interested in digital cultural heritage. The group consists of 26 males and 24 females with an average age of 21-33 and a proficiency in English. The result of the evaluation by calculating the average score is summarised in Table 1.

Table 1. Result of the evaluation of the virtual walkthrough application.

Questions	Average rating
<i>Part 1: Construction and Reconstruction of Lives</i>	
1) Are the intangible data collected for construction of present live and reconstruction of past life sufficient?	6.3
2) Level of satisfaction in bringing present life through combination of virtual environment, acoustical model and dynamic crowd in the panoramic view	6.2
3) Level of satisfaction in bringing past life through the integration of social behaviours.	6.6
4) Level of satisfaction of the overall learning experience in bringing lives into digital cultural heritage through mobile platform.	6.5
<i>Part 2: Graphical User Interface</i>	
5) Level of satisfaction on the user interface of 360-degrees panoramic views?	5.6
<i>Part 3: General usability</i>	
6) Are the virtual keys set on the testing mobile device user-friendly?	6.0
7) Does it have any potential to be used as a virtual tour application?	5.3
8) What is the possibility that you would download this application?	6.5
<i>Part 4: Audio learning</i>	
9) How do you like the incorporation of acoustical heritage?	5.8

From the evaluation, the respondents have rated on average above 6.0 (out of 7) in Part I of the questionnaire which is on the level of satisfaction in bringing past and present lives. For Part 2 which is on the graphical user interfaces, the respondents have rated with an average of 5.6 while for Part 3 which is on general usability, an average rating of 6.0 and below is recorded for user friendliness and its potential while average rating of 6.5 is recorded for their interest in the application. On the incorporation of acoustical heritage (part 4) average rating of below 6.0 is also recorded. It shows that overall, the respondents are highly satisfied with the aim of the walkthrough but there is still a need to improve on the user interface or friendliness aspect of the application. The later may also be due to the unfamiliarity of the respondents with the device and the techniques introduced in this application. From the evaluation, some feedbacks are gathered. Many respondents agreed that the idea of managing the digital content like an archive is one of the better ways to make the walkthrough more enjoyable and interesting. Besides, the application can really enhance learning of cultural heritage. Therefore, a virtual walkthrough application can be an excellent guide for knowing and appreciating the present and past lives in digital cultural heritage.

Conclusion

The virtual walkthrough presents the present life that gives user interactive experiences that are visually stunning, informative and cost effective through the creation of panoramic tour which is essentially vital for virtual tourism. The virtual walkthrough provides a more complete and accurate view of the understanding of the space, context of the surrounding audio and the crowd. The past life is reconstructed through crowd simulation showing the social behaviour of the people who once lived in the heritage sites. Therefore, virtual walkthrough of bringing present and past lives into digital cultural heritage has been successfully deployed.

This application should not be limited to virtual tour but could be extended to attract visitors by providing them useful information about traditional cuisines, costumes, trades and crafts with acceptable 720° panoramic view on the mobile platform. Besides, a role playing game can be included in the future work in order to connect to the past and appreciate the presence by connecting people to the historical information of the heritage sites and thus resulting in potential development of social business in the tourism sector.

Acknowledgements

The authors would like to acknowledge the support of the French Embassy in Malaysia and USM RESEARCH UNIVERSITY GRANT: 1001/PKOMP/817062. Part of this work was supported by the ANR project CHROME ANR-12-CORD-0013 and by the ERC advanced grant EX-PRESSIVE ERC-2011-ADG-20110209.

References

- Karabiber, Z. (2000). A new approach to an ancient object: CAHRISMA project, *Proceedings of the 7th international congress on sound and vibration*, Internatioanl Institute of Acoustics and Vibration, pp.1661-1669
- Krome, T. and Erdol, N. (2009). An exploration of sampling Phenomena using the iPhone. *Digital Signal Processing Workshop and 5th IEEE Signal Processing Education Workshop*, pp. 416-418.
- Lim, C. K., Cani, M.P., Galvane, Q. Pettre, J. and Talib, A. Z. (2013b). Simulation of Past Life: Controlling agent behaviors from interactions between ethnic groups, *Proceedings of Digital Heritage 2013*, pp. 589-596.
- Lim, C. K., Tan, K. L., Talib, A. Z. (2011a). Acoustical heritage for virtual tourism on mobile platform, *Proceedings of the International Conference on e-Education Entertainment and e-Management, ICEEE 2011*, pp. 273-276.

- Lim, C. K., Tan, K. L., Talib, A. Z. (2011b). *A low-cost method for generating panoramic views for a mobile virtual heritage application*, Communications in Computer and Information Science, 194 CCIS, pp. 501-512.
- Lim, C. K., Tan, K. L., Talib, A. Z. (2013a). *Modulation of amplitude in mobile acoustical heritage*, *Applied Mechanics and Materials*, 284-287, 498-502.
- Lim, C. K., Tan, T.P., Tan, K. L., Talib, A. Z. (2012). *Randomised psychoacoustic model for mobile, panoramic, heritage-viewing application*. *Proceedings of the 11th ACM SIGGRAPH International conference on virtual-reality continuum and its applications in industry*, VRCAI 12, ACM, New York, pp. 315-220.
- MacDonald, L.W. and Honsinger, C.W. (2006). *Digital Heritage: Applying digital imaging to cultural heritage*, *J. Electronic Imaging*, 16(1). 583.
- Tan, K. L., Lim, C. K., Talib, A. Z. (2011). *A mobile gaming approach to virtual heritage exploration*, Communications in Computer and Information Science, 194 CCIS, pp. 493-500.
- Tan, K. L., Lim, C. K., Talib, A. Z. (2012). *Mobile game for virtual heritage exploration - MHEX*, Lecture Notes of the Institute for Computer Sciences, Social-Informatics and Telecommunications Engineering, 101 LNICST, pp. 168-170.
- Yuksel, Z., Erdogan, S., Ayangil, R., Unver, R. R., Binan , C., and Can C., (2005). *Audio- visual conservation and restitution of the antic theatres in virtual environment*, *Erato research project 1*, pp. 1-8.

Condition Survey at Manuscript Libraries

Pınar Çakar

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, İstanbul,
Turkey, pcakar@yek.gov.tr*

Ayşegül Kocaman

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, İstanbul,
Turkey, aysegul_80@yahoo.com*

Rümeysa Bükcü

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, İstanbul,
Turkey, rumeysabukcu@hotmail.com*

Nurgül Akcebe

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, İstanbul,
Turkey, nurgulakcebe@gmail.com*

Esra Demiröz

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, İstanbul,
Turkey, esradem@hotmail.com*

Öz

There are more than 160.000 manuscripts in the central and connected countryside libraries of The Presidency of Turkey Manuscripts Institution. Directorate for Conservation of Manuscript and Archive is a part of the Presidency and responsible for execution of active and passive conservation applications and research & development of those. The need for conservation has arised with the presence of the effects of natural ageing, inappropriate environmental and storage conditions. In order to determine the restoration priorities ant to retard the degradation upon ageing, the first step should be to conduct condition surveys in libraries. This paper reports the method and results of survey practice conducted at the manuscript libraries of Haji Selim Aga, Bursa İnebey and Millet, housing 18.163 manuscripts

The aim of the determination of the degradation and damage degrees of manuscripts with a survey is to generate a database for each item from R&D and restoration specialists' point of views. Damages observed on manuscripts can be divided into three categories; physical, chemical, and biological ones. This survey is based on the criterions of ink corrosion, paper brittleness, and cracked rules as a part of chemical degradation, microorganism and pest damages as a part of biological damages and bookbinding, sewing and tail band detachment, adhered papers and pigment abrasion on miniature paintings as a part of physical deterioration. For each item, these criteria are graded with respect to the degree of damage. Even each criteria threats the chemical and physical stability, some have greater effects. Due to this effect, a coefficient is identified for each criterion related to its damage impact. On the other hand, value of the manuscript is another important issue to be considered for the determination of the restoration priority. So, the experienced directors of the libraries stated value degrees for each manuscript referring its century, author script, rareness, book arts, etc. A formula which takes the coefficient, degree of damage and degree of value into account is developed and the restoration priority of the manuscripts is determined according to the result of this calculation.

Keywords: *Manuscript, library, condition survey, conservation*

Introduction

In order to guarantee passing these cultural heritage objects to next generations, it is important to create a long-term conservation policy or to design a conservation plan. During establishing a conservation plan, the initial step of the study must be conducting a condition survey. It is very difficult to determine the restoration priority of the manuscripts unless there is an assessable data. Without any experimental data on collections, the selection of the item for restoration is determined with respect to the personal experiences. This approach is not pragmatic. Survey is necessary for qualifying the general condition of collections, informing about the effectiveness of early conservation practices, and planning the forthcoming collection care management policies. Without having realistic and qualitative information about the problems of collection, it is meaningless to initiate treatments. All the generalizations and assumptions are clarified through the survey of collections.

Reinka (2012) and Ludwing (2000) reported that the surveys conducted at academic and private libraries have been increased since 1970s. Gregory (2006) divided collection survey into 3 categories:

1. Large random sampling
2. Small random sampling
3. Item-based sampling; each item is examined, defects are noted and individual recommendations are made.

The staff who work for small scale libraries have limited knowledge about the conservation subjects, so a team consists of conservation specialists should investigate collections and interpret the data arising from survey results.

Random sampling is preferred more than item-based sampling in literature. Item-based sampling is preferred for rare and special collections. Green (2003) reported that random sampling by using a formula $n=p/400$ (p =number of the items in all the collection) and investigating each nth item is an appropriate method for surveying large scale collections. Manuscript collections which keep rare, unique, and valuable artefacts should be surveyed in item level to obtain literal information.

Conservation requirement of the collection items should be determined by adapting the international survey methods designed for academic and public libraries to manuscript library collection and their needs. A standard survey form should be designed and should reflect all the data observed. Waters (1990) claimed that the aim of the survey in the library collections is not only taking statistical data of the collections but also identifying the general condition of each item and clarifying the priority and requirement of conservation. So, the questions of the survey form should be result-oriented and the data obtained at the end of the study should aim to determine the restoration priority.

In literature data about surveys at academic libraries are accesible, whereas those at manuscript libraries are not sufficient. Teper (2005) used random sampling method in the survey at Illinois University and the degree of damages were assessed on a scale from 1 to 5 according to their condition of bookbinding, illustration etc. Starmer et al (2005) used item-based sampling method and letters are not used for remarking the condition of items in The University of Tennessee Special Collections Library. The general condition of the items were characterized using phrases as "perfect", "good" and "weak". Pickwood (2010) and his team investigated 3306 manuscripts in the Saint Catherine's Monastery in Central Sinai and used a survey form that states detailed information about paper type, bookbinding condition, former conservation treatments, etc. Kiraz (2014) conducted a condition survey on the 675 items of Department of Rare Books on the Faculty of Literature of Istanbul University, reported the damages arising from mold, insect and acidity as well as the conditions of paper a bookbinding and provided statistical data concerning the survey.

In manuscripts physical damages on pages, bookbinding and joints may be formed. These deformations may originate from ageing and the nature of the materials used besides inappropriate handling and storage conditions. The problems observed on on pages and bookbinding should be reported in condition survey forms. Strlic (2002) stated that cellulose which is the main constituent of paper, degrades both because of endogenous factors like pH, metal ions, etc. and the environmental factors which effect each other like temperature, relative humidity, moist and light. Standardization of the storage areas of the collections is vital for an effective conservation management. All conservation and restoration treatments will be insufficient unless the collections are kept in an appropriate storage area.

Chemical degradations occur on manuscripts can be divided into two main groups. Acid catalyzed hydrolysis reaction breaks the glucosidic linkages in the cellulosic chain and thus, the degree of polymerization decreases. Besides as a result of degradation of ink colorants, phenolic degradation by-products are formed. Maitland (2007) stated that acidity in paper can originate from ink ingredients (eg. H_2SO_4 , wine, vinegar, and other acidic additives), chemicals used during papermaking process, impurities, sizing agents and atmospheric pollutants. Generally, acidity is related to the brittleness of paper. Lower pH increases the risk of becoming brittle and the presence of acidity indicates the further-brittleness risk.

Oxidative degradation catalyzed by transition metal ions is another chemical degradation mechanism occurred in manuscripts. Iron gall ink widely used through centuries contains excess of iron (II) ion that catalyse oxidative degradation of cellulose matrix. Further stages of ink corrosion phenomenon may cause material losses. It is also possible to find out copper corrosion that has a similar reaction pathway for dyes containing excess of copper. In Ottoman illumination art around the text block, frame shaped lines (called "cetvel" in Turkish) are drawn to make the writing area more distinctive. Especially copper based pigment jengar that is chemically unstable was used for green color. In initial stages, destructive effect of copper ions on manuscript leads the paper to become brittle, then cracks appear and finally material losses occur.

Biological deterioration may be classified under three main topic; microorganism, insects and rodents. Insects cause mechanical and physical deterioration and pH decrease and loss of mechanical strength. Keleş (2013) stated the most common types of insects found at manuscripts located in Turkey as *Stegobium paniceum* (biscuits beetle), *Lasioderma serricorne* (cigarette beetle), *Lepisma saccharia* (silverfish) and *Liposcelis bostrychoplia* (book lice). Insects cause visible deterioration by boring holes, tunnels and cavities.

From the microorganisms which too small to be seen with naked eye, molds and fungi cause deterioration on library and archive materials. Fungi and molds attack cellulose, sizing and filling materials, residuals of iron/copper metal ions and colorants such as ink and pigments and use them as nutrients. By excreting enzymes and pigments and producing metabolites, they deteriorate manuscripts. Staining of book covers and paper, loss of strength of organic materials, fading of ink, brittleness and loss of material can be an indication of deterioration caused by microorganisms. In case of the humidity of the environment is above 65%, temperature is above 20°C, moisture content of paper is above 8-10% and bound water activity (aw) is higher than 0,65; microorganisms that suspended in the air become active, digest the material and begin to grow. Relative humidity level required for mold growth is less than for bacterial growth. Therefore environmental conditions in libraries and archives are favorable for mold growth. The increase of water content in paper leads to microbiological growth and increase of the microbial density on manuscripts.

Identification and recording of the deteriorations and degradations occurred on manuscript are important to determine the priority for advanced conservation treatments. Since selection of manuscripts for conservation is time consuming, the process should start after revising all the data

accurately. Collections of Süleymaniye Manuscript Library were reviewed to estimate their conservation requirements and for this purpose different kinds of forms were used. The survey forms were used to determine which manuscripts to be chosen for conservation treatments. In this study, results and method of condition surveys of manuscript collections belonging to Haji Selim Aga Manuscript Library, Millet Manuscript Library and Bursa İnebey Manuscript Library under Presidency of Turkey Manuscript Institution are presented by Directorate for Conservation of Manuscript and Archive and statistical data are shown based on these survey forms.

Material and Methods

In the condition survey project, totally 18.163 manuscripts of Haji Selim Aga Manuscript Library, Millet Manuscript Library and Bursa İnebey Manuscript Library were examined at. Since each manuscript is unique, item-based sampling method was used instead of random sampling. Due to the large number of manuscripts, rare printed books could not be examined. Although conducting the condition survey with one examiner minimizes the risk of variability of the results, it was impossible to carry out the survey with one specialist because of limited time and the large number of manuscripts. Condition survey was carried out by chemical engineers and chemists who work for Directorate for Conservation of Manuscript and Archive as Assistant Experts of Manuscript. Prior to the survey, aiming same language to be spoken between specialists and avoiding potential discrepancies, manuscripts were examined together for a while. Each survey team determines their priorities and standards. Factors which are frequently seen and which threat the stability of manuscripts were identified based on previous experience. These factors can be listed as ink corrosion, cracked rules, bookbinding damage, insect damage, microorganism, pigment abrasion and adhered pages. In addition to these factors degree of value of manuscript and degree of restoration priority were also added. None of these parameters were designed to obtain detailed information about manuscript's properties. A blank was added at the bottom of the survey form to note other observations.

Table 1. Condition Survey and Assessment of Restoration Priority Form

Inventory no:	Degree of value	()	Binding damage	()	Cracked rules	()
	Paper brittleness	()	Insect damage	()	Adhered papers	()
	Ink corrosion	()	Microorganism	()	Pigment abrasion	()
	Other:				Degree of restoration priority	()

In order to state the level of degradation and deterioration that occur on manuscripts, numbers between 0-3 were used. Number "0" symbolizes the smallest degradation/deterioration degree, where number "3" symbolizes the greatest degree. As an example, if a manuscript has no sign of brown color along the ink line, the ink corrosion factor is stated as "0". Slight brown halos were rated as "1", whereas brown halos that occur also at the verso of the paper were rated as "2". In case of cracked ink lines and material loss, the "ink corrosion" factor is symbolized with number "3". Examples of different degrees of ink degradation are shown in Figure 1.

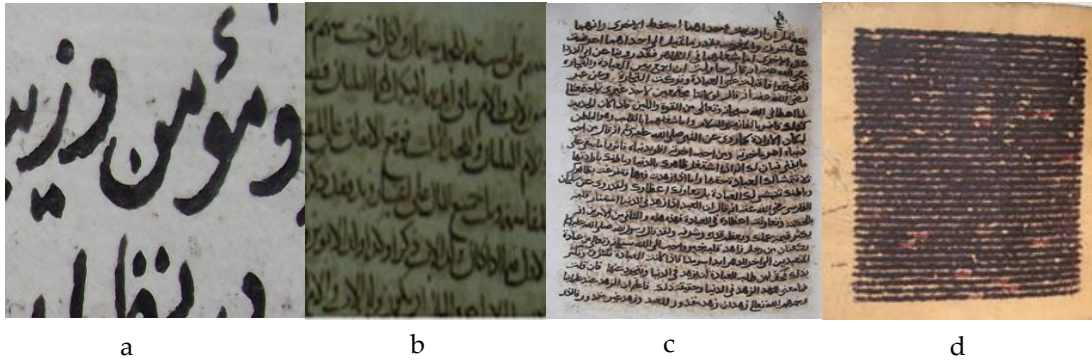

Figure 1. Ink Corrosion Degrees

a) 0th degree b) 1st degree c) 2nd degree d) 3rd degree

Acidity in paper may appear as clearly observable brittleness. Bromcresol green and chlorophenol red indicators can be used to identify the presence of acidity in paper (Clapp, 1973). Due to the fact that bromcresol green changes its color around pH=5,2, it isn't able to define the acidic region between pH 5,7-7. Since bromcresol red changes its color at pH=6,6, it is used more useful in order to determine if the paper is acidic or not. Application of indicator, as a simple method, that causes staining on paper is not preferred. pH meters with flat pH electrode, nondestructive and provides quantitative data, was not preferred in this study because of being time consuming. Reinke (2012) stated that some institutions apply double fold test to estimate embrittlement of paper. According to this test, paper that is broken after three double folds or less is considered as brittle, and beyond three double folds is considered as not brittle. Folding test to determine acidity was not preferred in this study on the grounds of the damage that would remain on paper. Instead, condition survey specialists detected degradation-deterioration level visually.

Rating system for cracked rules were symbolized with number "3" in case of presence of material loss or widespread cracks. Other degrees were evaluated due the extent of damage.

Microbiological deterioration can only be noticed if it is widespread. While rating the microbiological deterioration, loss of strength of paper and the total area being damaged were taken into account. High water content in paper leads to microbiological activities. Therefore water stained areas were examined carefully.

Deterioration of paper caused by insects were examined according to deepness/largeness of tunnels, crater shaped cavities and total destruction of the volume. Notes were taken in case of observation of alive organisms or insects.

Deformations at binding may be formed by mishandling. Size of the deformation and the condition of binding were considered during condition assessment. Deformation levels of back and front cover, envelope flap and tail band increased the degree of binding damage.

Other types of problems that may be observed on manuscripts are pigment abrasion and adhered papers. Their degree of damage were assessed due to their intensity.

Degree of value of the manuscripts were determined by the director of the related library or by a specialist in the range of 1-10 to be used as coefficient during data analysis. For example, unique, illustrated manuscript which was written by author's own handwriting was ranked on the top of restoration priority list, where ordinary, multi-copied manuscript was not.

While data recorded in condition survey form ensure general information about collection, it is not sufficient to choose manuscripts for restoration treatment. Taking into consideration of the number of

the manuscripts housed in manuscript libraries, priority should be given to the most degraded and the worst conditioned ones. For this purpose all of the manuscript should be considered entirely. The large number of manuscripts which have only microbiological deterioration or binding damage make it necessary to keep the criteria broad. Degree of value of the manuscript should be assessed with all other criteria to determine restoration priority, otherwise forms should be reviewed repeatedly.

To facilitate the selection of manuscripts with restoration priority and to title all problems under a single numeric value, a formula has been developed. After rating the damage of the factors mentioned, degrees are multiplied by predetermined coefficients and the obtained result are multiplied by the degree of value. When selecting the manuscript that will be restored, "restoration priority" provides information about the overall situation of the manuscript.

$$\sum_{i=0}^i d x (h_i x k_i)$$

Here d: degree of value

h: degree of damage

k: coefficient

i: damage factor

Some problems with destructive nature show progress over time and some remain unchanged unless misuse of manuscripts. For example, the destructive effect of ink corrosion -induced by iron gall ink- on cellulose will continue as long as iron (II) ions aren't chelated or removed. Likewise, the brittleness with the effect of inappropriate environmental conditions, will continue unless the acidic media of paper is buffered to get reasonable basic pH range. Other type of degradation progressing with the reactions which have devastating effects is cracks on rulers. Unless the oxidative degradation is interfered with antioxidants, size of the degradation area will get bigger and eventually cracks and material loss will occur. Adhered papers, will cause problems if not remedied, are hardly seen in manuscripts and the degree of this damage factor is multiplied by the coefficient of "5". Because of the reasons mentioned, the damage degree of the factors; ink corrosion, brittle paper, the cracked rules and adhered papers are multiplied by the coefficient of "5". Microorganism problem that progresses and need to be controlled is multiplied with the coefficient of "4". Binding damage and pigment abrasion of manuscripts that create moderate level of danger are multiplied by the coefficient of "3". Insect damage will be multiplied by the coefficient of 2 except the presence of live insects in manuscripts.

Finally, the total value is multiplied by the degree of value. Thereby, among manuscripts with the same damage value, the one with higher degree of value will be ranking at the top of restoration priority list.

A completed form of condition survey for a manuscript is shown in Table 2 as an example.

Tablo 2. Sample Form

Inventory no: 5859	Degree of value	(10)	Binding damage	(3)	Cracked rules	(0)
	Paper brittleness	(2)	Insect damage	(0)	Adhered papers	(0)
	Ink corrosion	(1)	Microorganism	(1)	Pigment abrasion	(0)
	Other:				Degree of restoration priority	(2)

For a sample calculation (Table 3), if the determined coefficients multiplied by the respective degrees;

Table 3. Calculation for Sample Form

Inventory no: 5859	Degree of value	(10)	Binding damage	(3)x3	Cracked rules	(0)x5
	Paper brittleness	(2)x5	Insect damage	(0)x2	Adhered papers	(0)x5
	Ink corrosion	(1)x5	Microorganism	(1)x4	Pigment abrasion	(0)x3
	Other:				Degree of restoration priority	(2)

The result of the manuscript No. 5989 according to the formula is calculated as;

$$10 \times ((2 \times 5) + (1 \times 5) + (3 \times 3) + (0 \times 2) + (1 \times 4) + (0 \times 5) + (0 \times 3)) = 280$$

After performing the same calculation for other manuscripts, the list of manuscripts that are primarily in need of restoration, is obtained.

Results

Case Study 1: Haji Selim Aga Manuscript Library

Haji Selim Aga Manuscript Library was established by Haji Selim Aga, lived during the time of Ottoman Sultan Abdulhamid the first and Sultan Selim the third, in 1782 and has been continuing its role without interruption until today. Library is the only Manuscript Library located on the Anatolian side of Istanbul. The books of madrasas, mosques, lodges and government officials in Uskudar were gathered in the library. Books were collected in the names of Haji Selim Aga, Aziz Mahmud Hüdai, Nurbanu Sultan, Kemankeş Emir Hoca and Yakup Aga collections. 2988 of the total 4363 books are manuscripts, 1375 of them are printed. Data shown in Figure 2 was obtained from the observations made on collections of Haji Selim Aga Manuscript Library.

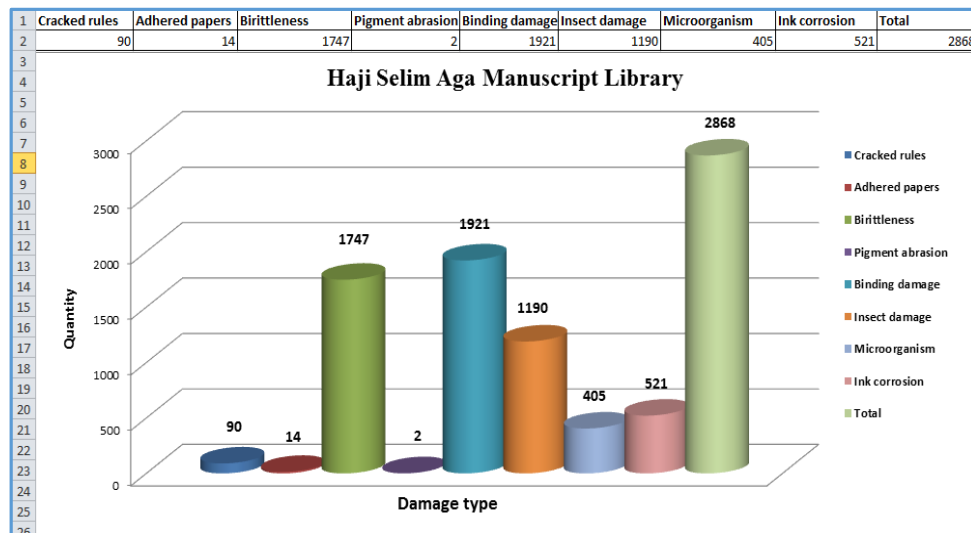

Figure 2. Statistical Values of Haji Selim Aga Manuscript Library

66.98% of the manuscripts have binding damage whereas 60.9% of the manuscripts have brittleness problem. 41.49% of the manuscripts have insect damage, 18.16% of the manuscripts are damaged by ink corrosion and 14,12% of them are damaged by microorganisms. Seldom, some manuscripts have cracked rules problem with a value of 3.14%, adhered papers problem with a value of 0.48% and pigment abrasion problem with a value of 0.07%. Some of the results obtained from the calculations for Nurbanu Sultan Collection are given in Figure 3.

1	Inventory no	Degree of value	Cracked rules	Adhered papers	Brittleness	Pigmet abrasion	Binding damage	Insect damage	Microorganism	Ink corrosion	Result
23	21	8	0	0	2	0	3	2	0	2	264
24	22	8	0	0	1	0	1	1	0	0	80
25	23	7	0	0	1	0	2	2	0	0	105
26	24	5	0	0	1	0	3	2	0	0	90
27	25	5	0	0	1	0	2	1	0	1	90
28	26	6	0	0	1	0	2	1	1	0	102
29	27	9	1	0	0	0	0	0	1	1	126
30	28	8	0	0	0	0	3	1	3	0	184
31	29	8	0	0	1	0	3	1	1	0	160
32	30	7	0	0	0	0	2	1	3	0	140
33	31	7	0	0	1	0	3	1	0	0	112
34	32	3	0	0	1	0	1	2	0	2	66
35	33	4	0	0	1	0	2	1	0	0	52
36	34	4	0	0	0	0	2	1	0	0	32
37	35	4	0	0	1	0	2	1	0	0	52

Figure 3. Example for the Results of the Restoration Priority for Nurbanu Sultan Collection

Case Study 2: Bursa İnebey Manuscript Library

The Directory of Bursa İnebey Manuscript Library which is placed in historical İnebey Madrasah in Bursa, provides services to researchers by collecting all the manuscripts and printed books of the libraries around Bursa and carrying out the registration, cataloging and classification practices for all the books. The manuscript collections were formed by gathering all the books of eight libraries served before 1948 in Bursa. The total amount of the manuscripts are 8687 binding books containing 14857 leaflets. The total amount of manuscripts and printed books are 29521. Data shown in Figure 5 were obtained from the observations made on collections of Bursa İnebey Manuscript Library.

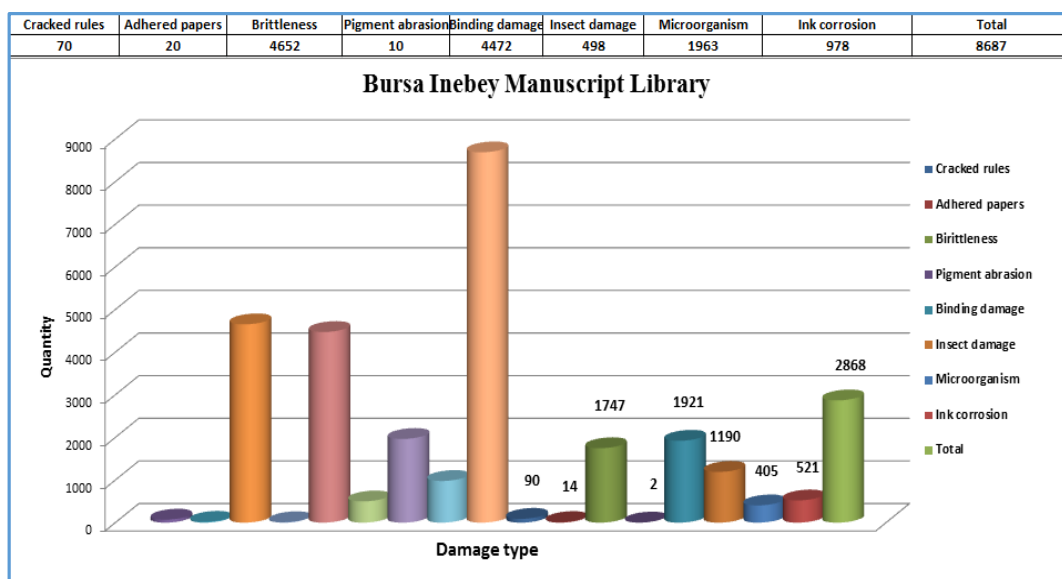

Figure 4. Statistical Values of Bursa İnebey Manuscript Library

According to the observations, 53.55% of the manuscripts have brittleness problem, 51.48% of the manuscripts have binding damage and %22.60 of them are damaged by microorganisms. Ink corroded manuscripts have a value of 11.26% whereas 5.73% of the manuscripts have insect damage, 0.8% of the manuscripts have cracked rules and 0.23% of them have adhered papers problem.

Inventory no	Degree of value	Cracked rules	hered pap	Brittleness	Pigment abrasio	binding dama	Insect damage	Microorganism	Ink corrosion	Result	Priority	Other
2	3628	10	0	0	0	1	0	1	0	70	0	
3	3629	10	0	0	0	1	0	1	0	70	0	
4	3949	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
5	3950	10	3	0	2	0	0	0	0	250	2	
6	3954	10	0	0	2	0	0	2	0	180	2	
7	4422	10	0	0	0	1	0	1	1	120	0	foxing
8	4439	10	0	0	0	1	0	0	0	30	0	
9	4653	10	0	0	0	3	0	0	0	90	1	
10	4787	10	0	0	0	3	0	2	0	170	2	
11	3365	9	0	0	1	0	0	0	0	45	0	
12	3366	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
13	3412	9	0	0	0	2	0	0	0	54	0	
14	3550	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
15	3582	9	0	0	1	0	0	0	0	45	0	
16	3635	9	0	0	1	0	1	0	0	72	0	
17	3704	9	0	0	0	2	0	0	0	54	0	
18	3722	9	0	0	1	0	0	0	2	135	1	
19	4009	9	0	0	2	0	1	0	0	207	2	
20	4177	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
21	4311	9	0	0	1	0	0	0	0	45	0	
22	4522	9	0	0	0	0	1	0	3	135	0	
23	4523	9	0	0	0	0	3	0	0	81	2	
24	4569	9	0	0	1	0	3	0	0	126	1	foxing
25	4571	9	0	0	1	0	3	0	0	126	1	
26	4768	9	0	0	1	0	0	1	0	63	0	
27	4786	9	0	0	1	0	3	1	1	180	2	
28	5003	9	0	0	2	0	0	2	1	207	2	
29	5008	9	0	0	1	0	0	0	1	90	1	

Figure 5. Example for the Results of the Restoration Priority for Ulu Camii Collection

Case Study 3: Millet Manuscript Library

Millet Manuscript Library is a research library. There are 6998 manuscripts with the language of 2757 Turkish, 3704 Arabic, 509 Persian and 28 others. The total number of books with the printed ones with Arabic letters are almost 30.000.

Library collections consist of two main parts named Feyzullah and Ali Emiri collections. Ali Emiri Collection is divided into three parts of Arabic, Turkish and Persian. Turkish manuscripts are divided into groups according to their topics like history, geography, poetry and medicine. Also, there is a part named Ali Emiri Document in the collection which consists of precious documents like ferman, berat and khats.

The results of the observations carried out in Millet Manuscript Library were digitized but the degrees of value of the manuscripts which have to be evaluated by librarians have not been completed yet. Data obtained from the observations are shown in Figure 6.

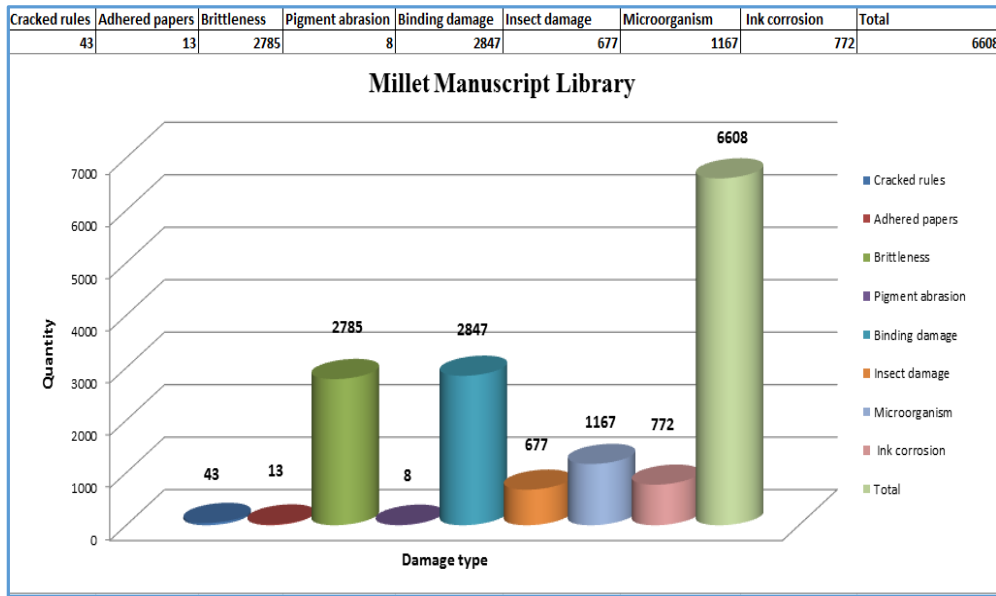

Figure 6. Statistical Values of Millet Manuscript Library

43% of the manuscripts have binding damage, 42% of the manuscripts have brittleness problem and 17.66 of them are damaged by microorganisms. 11.68% of the manuscripts have ink corrosion whereas 10.24% of them have insect damage. The damage factors which are rarely being observed are cracked rules with a value of 0.65%, adhered papers 0.19% and pigment abrasion 0.12%.

Discussion and Conclusion

Determining the damage factors resulting from natural aging, improper storage conditions and misuse is quite significant for carrying out a preservation strategy for the artworks. According to this strategic plan, the study of evaluation of state for the manuscripts in manuscript libraries of Haji Selim Aga, Bursa İnebey and Millet was carried out. Manuscripts were qualified according to the damage factors like brittleness, ink corrosion, binding damage, insect damage, microorganism, cracked rules, adhered papers and pigment abrasion for the purpose of determining the priority of restoration for the manuscripts. Because not all the factors mentioned above have the same damage affect, a new formula including coefficients for all of the damage factors was developed and by also adding the degree of value of the manuscript to the formula, the exact value for each of the manuscripts was calculated. By doing this, all the manuscripts that need restoration applications were listed by observing all of the properties the manuscripts have.

Acknowledgements

We would like to thank Nil Baydar, the deputy director of the Directorate for Conservation of Manuscript and Archive for managing the working plan, librarians for helping us through our observations, Adem Kemer, Nuray Oruç Ergül and Hakan Aslan for digitizing all the data obtained.

References

Clapp, A. F. (1973). *Curatorial care of works of art on paper*. Ohio: Intermuseum Conservation Association.

- Green, P. R. (2003). A method for undertaking a full conservation audit of special collections of books and manuscripts. *Collection Management*, 28(4), 23-42.
- Gregory, T. R. (2006). Stacking up: A how-to guide to condition surveys. *Collection Management*, 31(3), 85-100.
- Keleş, E. (2013). *Yazma ve nadir matbu eserlerde Stegobium paniceum zararı ve mücadelesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Entomolojisi ve Koruma Bölümü.
- Kiraz, M. & Nilüfer, K. (2014). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü'nde yapılan bozulma durum tespiti. *Art-Sanat*, 2, 291-306.
- Ludwig, J. Ann. (2000). *Assessing preservation needs: A collection condition survey of bound manuscript volumes*. Master Thesis, University of North Carolina School of Information and Library Science. North Carolina.
- Maitland, C. (2007). Where archival and fine art conservation meet: Applying iron gall ink antioxidant and deacidification treatments to corrosive copper watercolors. *ANAGPIC*, 1-19.
- Pickwoad, N. (2010). The condition survey of the manuscripts in the Monastery of Saint Catherine on Mount Sinai. *The Paper Conservator*, 28(1), 36-61.
- Reinke, S. D. (2012). Condition survey of the circulating collection: Joseph Anderson Cook Memorial Library, University of Mississippi. *SLIS Connecting*, 1(2), 5.
- Starmer, M. E., McGough, S. H., Leverette, A. (2005). Rare condition: Preservation assessment for rare book collections. *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts and Cultural Heritage*, 6(2), 91-106.
- Strlič, M. & Kolar, J. (2002). Investigation of oxidation and migration process of inorganic compounds in ink-corroded manuscripts. *Cultural Heritage Research: A Pan-European Challenge. Proceedings of the 5th EC Conference, May 16-18 2002, Cracow*.
- Teper, J. H. & Ereksun, S. M. (2006). The condition of our 'hidden' rare book collections: A conservation survey at the University of Illinois at Urbana-Campaign. *Library Resources & Technical Services*, 50(3), 200-213.
- Waters, P. (1990). Phased preservation: A philosophical concept and practical approach to preservation. *Special Libraries*, 81(1), 35-43.

Yazma Eserlerde Konservasyon Yaklaşımları: Eksik Kısımların Tamamlanması Hakkında Bazı Görüşler

Gizem Erdem

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı,
Süleymaniye, Fatih, İstanbul, Türkiye, kynrilknur@gmail.com*

Selen Şenel

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı,
Süleymaniye, Fatih, İstanbul, Türkiye*

İlknur Kaynar

*Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı,
Süleymaniye, Fatih, İstanbul, Türkiye*

Öz

Yazma eserlerin metin kısmında çeşitli nedenlerle oluşan eksiklerin, konservasyon çalışmaları sırasında tamamlanması bir zaruret olarak görülmektedir. Ancak, sayfalarındaki eksik kısımların tamamlanması, uygulamalar arasında en fazla zaman alan aşamadır. Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı bünyesinde 172.000'den fazla yazma eser bulunduğu ve konservasyona ihtiyaç duyan eser sayısı da dikkate alındığında Şifahane'de yapılan tamamlama çalışmaları için belirlenen anlayış ve harcanacak sürenin üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu görülecektir. Kitap Şifahanesi'nde, çağdaş konservasyon yaklaşımı ile dünyada uygulanan teknikler kullanılarak her bir eser için özel tamamlama yöntemi belirlenmektedir. Bu yöntemin belirlenmesinde tahribatın özelliği, kâğıdın yapısı ve durumu, eserin ne amaçla onarım gördüğü gibi konular belirleyici olmaktadır. Öte yandan Başkanlığımıza bağlı yazma eserlerin %95'lik kısmı sayısal ortama aktarıldığı için eserlerin okuyucuya çıkmadığını belirtmek gerekir. Bu sebeple, sergilenmesi düşünülen ya da ünik olması nedeniyle yüksek estetik onarım gerektiren eserler hariç diğerlerinde en az müdahale ile koruma amacı güdülmektedir. Yüzyıllar boyunca korunmuş yazma eserlerin konservatörlerin ellerinde yeniden hayat buluyor olması son derece büyük bir sorumluluğu da konservatörlere yüklemektedir. Uğraşmakta olduğumuz eserler "Yaşlıdır". Bu gerçeği bir an gözden kaçırmadan, eserlerin tarihine, geçmişine, taşıdığı bilgiye, onu üreten sanatçıya, yazan hattata saygı duyularak son derece hassas ve özenli uygulamalar yapılmaktadır, amacımız mümkün olduğunca az dokunarak eserleri koruma altına almaktır.

Anahtar kelimeler: *Yazma eser, konservasyon, kâğıt tamamlama, Japon kâğıdı*

Giriş

Periyodik bakımı yapılmayan ve gerektiği biçimde temizlenip bakımı yapılmayan koleksiyonlar tahrip olmaya mahkûmdur. Düzenli bakım ile eserlerin tahrip olmasına sebep olan etkenler ortadan kaldırılabılır ve onarım süresi kısaltılabilir. Öyle ki eserde oluşan tahribatın nedenlerini araştırmak ve bunları ortadan kaldırmak onarımdan çok daha etkili bir koruma yöntemidir. Dünyada yazma eser koleksiyonu olan kurumlar, konservasyon alanında çeşitli koruma politikaları belirlemekte ve konservatörler eserler için en etkili koruma yöntemlerini kullanmaktadırlar (Schädler-Saub, 2011; Casanova, 2011). 310 bin yazma eserin, 4 milyon haritanın bulunduğu İngiltere Milli Kütüphanesi'nde yürütülen konservasyon çalışmalarında yırtıkların ve bozulmaya devam edecek olan tahribatın

onarıldığını ancak, eser için bir zararı olmayan eksik kısımların tamamlanmadan bırakıldığı bilinmektedir (Rogerson, 2014). Başkanlığımıza bağlı kütüphanelerde 172 bin ciltten fazla eser, uzun yıllar bakımsız kalmıştır ve onarım göreceği zamanı beklemektedir. Bu nedenle Şifahane 'de çalışmalarımız "en az müdahale ile maksimum koruma" anlayışı ile yürütülmektedir. Buradan hareketle yazma eser kütüphanelerinde konservasyon öncelikleri belirlenerek, 2012 yılı itibari ile periyodik bakım için gerekli önlemler alınmaya başlanmıştır. Kütüphanelerimizde yapılan durum tespit çalışmaları sonrasında acil onarıma ihtiyacı olan eserler, onarımı yapılmak üzere Şifahane 'ye getirilmektedir. Yapılan belgeleme çalışmalarının ardından onarım yöntemi belirlenmekte ve ilgili kütüphane müdürünün onayı ile onarım çalışmalarına başlanmaktadır.

Bilindiği üzere, kitabın sayfalarındaki eksik kısımlar ve delikler, onarımı en fazla zaman alan hasar türüdür (Liszewska, 2011; Rogerson, 2014). Bu nedenle, eser sergilenmeyeceği takdirde, yalnızca kâğıdın yapısal bütünlüğünü bozan, onarılmadığı takdirde zarar görmeye devam edecek olan, eserin dayanıklılığını ve varlığını tehdit eden eksik kısımlar tamamlanmalıdır. Zira gerektiği takdirde, sergiden önce yeniden ele alınarak sergilenecek sayfanın onarımı yapılabilir.

Eksik kısımların ya da deliklerin oluşma nedenlerini, en sık görülme biçimine göre şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Böcek tahribatı,
- Mikroorganizma tahribatı,
- Demir, bakır gibi metal iyonlarının etkisi,
- Fiziksel etkenler ve insan faktörü,
- Kemirgen tahribatı,
- Diğer.

Kâğıtlardaki delikler ya da eksik kısımlar genellikle Japon kâğıtları ile ya da kâğıt hamuru ile doldurulmakta, el yapımı kâğıt kullanılacağına ise orijinal kâğıda uygun ağırlık, doku ve renk eşleşmesine özen gösterilmektedir. Kâğıt tamamlamada kullanılan malzeme ve yöntemler AIC Paper Conservation Catalog (1992) de anlatılmıştır. Buna göre tamamlamalarda dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- 1- Eserinin yapısı ve türü ile depolama, sergileme ya da okuyucuya verme gibi eserin kullanım amacı, tamamlama yönteminin seçilmesinde son derece önemlidir. Yukarıda sözü edildiği gibi, Başkanlığımız kütüphanelerinde bulunan yazma eserler okuyucuya verilmediğinden yalnızca bozulmaya devam edecek kısımların tamamlama işlemleri yapılmaktadır. Hareket edince yırtılma olasılığı olmayan böcek delikleri ya da eski onarımlara ait olduğu tespit edilen dikey delikleri tamamlanmamaktadır.
- 2- Orijinal kâğıdın kalınlık, yoğunluk, sağlamlık, emicilik özellikleri, doku, renk, esneklik, üzerindeki kaplama, kâğıdın yaşı gibi tamamlamada kullanılacak kâğıdın karakteristik özellikleri uygulamaya başlarken dikkat edilmesi gereken hususlardandır.
- 3- Kayıp kısımların yapısı ve yeri, büyüklüğü ve şekli, kenarlarının durumu, sağlamlığı, lif yönü, renk değişimi, yapıştırıcı varlığı etüt edilmeli ve uygulamalara buna göre karar verilmelidir.
- 4- Konservasyonu tamamlanan eserin depolanacağı ortamın nemi ya da uygun olmayan koşullardan kaynaklanan problemler önceden tespit edilmelidir. Kullanılacak malzeme ya da yapıştırıcı seçiminde bu faktörler son derece önemli olacaktır.
- 5- Estetik, etik ve uygulamaya yönelik faktörler diğer dikkat edilmesi gereken hususlardan bazılarıdır. Kütüphane müdürlerinin yorumları bu hususlarda karar vermek noktasında önemlidir. Zira konservatör eser için uygun olan her türlü çözümü uygulayabilir.

Materyal ve Yöntem

Tamamlanacak kısımlar tespit edildikten sonra malzeme ve yöntem belirlenmektedir. Sayfaların tamamlanmasında çeşitli kâğıt ve selüloz ürünleri kullanılmaktadır. İslam yazmalarının metin kısımları genellikle aharlı ve mühreli kâğıtlardan oluşmakta, kimi zaman sayfalar çeşitli tonlarda renklendirilmektedir. “Karabacek” (1887) Arap kâğıdı teknolojisini anlatırken kâğıtların ne şekilde aharlandığını ve boyandığını da belirtmiş, diğer araştırmacılar ise (Bloom (2003), Loveday (2001), Déroche (2005), Yazır (1974), Baydar (2002) İslam yazmalarında kullanılan kâğıtların özellikleri konusunda detaylı bilgi vermişlerdir. Buna göre İslam yazmalarındaki kâğıtlara doku ve kalınlık olarak en uygun kâğıt türü Japon kâğıtlarıdır. Bugün piyasada onlarca farklı türde liften üretilmiş ve farklı kalınlıkları bulunabilen Japon kâğıtları makine ile ya da elde üretilmektedir. Yazma eserlerde tamamlama yapılırken uzun liflere sahip ve mümkün olduğu kadar saf selülozdan üretilen kozo, mitsumata, tengujo ya da gampi gibi Japon kâğıtları kullanılmaktadır. Desvergues’in (2014) de belirttiği gibi uzun lifli Japon kâğıtlarından %100 kozo olanların kullanılması her zaman tercih sebebidir. Öte yandan, özellikle yazmaların yan kâğıtlarındaki eksik kısımların tamamlanmasında el yapımı Batı kâğıtları kullanılmaktadır. “Batı kâğıdı” olarak anılan kâğıdın tanımlanması ve özellikleri konusunda araştırmacılar Bloom (2003), Déroche (2005) detaylı çalışmalar yapmıştır. Konservasyonda eksik tamamlamada kullanılan Batı kâğıdının genellikle rensiz ve el yapımı olması tercih edilir. Zira az sonra sözü edileceği gibi eksik tamamlama çalışmalarında kâğıdın orijinal kâğıda uyum sağlayabilmesi amacıyla çeşitli renklendirme yöntemleri kullanılmaktadır.

Kapaklarda kullanılan murakkaların eksik kısımlarının tamamlanması için ise selüloz tozu ya da kâğıt lifi kullanılmaktadır. Scheper (2011) ve diğer araştırmacılar (Desvergues’in (2014), Baydar (2004)) gibi İslam yazmaları üzerine uygulamalar yapan konservatörler, yaptıkları çalışmada, murakkalarda yapılan tamamlamalarda kullanılan selüloz tozu ve diğer kâğıt tamamlama uygulamalarını detaylı biçimde paylaşmaktadırlar. Selüloz tozu ya da özellikle makine ile yapılan kâğıt tamamlamalarda kullanılan selüloz lifleri %100 pamuktan elde edilmektedir. Selüloz lifi kimi zaman da %100 keten liflerinden üretilmektedir. Selüloz tozu direk kullanılabilirdiği gibi, Japon kâğıdı ile birlikte de kullanılabilir. Teflon tencerede düşük ısıda ısıtılarak selüloz tozu hafif kavruarak rengi koyulaştırılabilir. Isıtma süresi uzadıkça selüloz tozunun rengi koyulaşır. Farklı tonlarda selüloz tozu kavanozlarda uzun süre depolanabilir. (AIC, 1992)

Şifahane’de yapılan kâğıt tamamlama çalışmalarında, sayfalarda tamamlanacak kısımların gözü rahatsız etmeyecek şekilde estetik olması amaçlanmaktadır. Bu nedenle Golden ve Schmincke marka akrilik, Schmincke marka suluboya ve pastel boyalar ile kuru kalemler kullanılmaktadır. Kitabın tamamında yapılacak tamamlama işlemi için uygun miktarda seçilen kâğıt fırça ya da airbrush kullanılarak renklendirilmektedir. Tamamlama kâğıdının renklendirilmesi için seçilen boyanın asit içermemesi, ışığa karşı dayanıklı olması gibi özelliklerine dikkat edilmelidir. Farklı kâğıt renklendirme yöntemleri ve bunların analizleri konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Gordon’a (2008) göre, kullanılmış kâğıtlardan elde edilen boyar madde ile akrilik boyalar, kâğıt renklendirmede güvenle kullanılabilir yöntemlerdir. Ayrıca tamamlama kâğıdının, bir nem alma durumu söz konusu olduğunda ya da yapıştırırken kullanılan yapıştırıcı nedeniyle rengi kusması ve orijinal kâğıda zarar vermesi ihtimali her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Kâğıt seçimi yapıldıktan ve renk olarak orijinal ile uyum sağlandıktan sonra tamamlama çalışmalarına başlanmaktadır. Tamamlamanın tek ya da iki yüzden yapılması, iki yüzde farklı kalınlıklarda kâğıt kullanılması, hatta aynı sayfa üzerinde kimi kısımlarda tek kimi kısımlarda çift yönlü tamamlama yapılması tamamen eserdeki eksik kısımların ve eserin durumuna bağlıdır.

Orijinal kâğıt ile tamamlama kâğıdının birleşme kısmının mümkün olduğu kadar dar olması sağlanır. Böylece, yapılan tamamlamanın, istendiği zaman geriye dönüşü en az zararla mümkün olacaktır. Kullanılan yapıştırıcıların seçiminde de eksik olan kısmın durumu, tamamlanacak alanın konumu, büyüklüğü, sayfanın ağırlığı ve orijinal kâğıdın yapısı gibi etkenler belirleyicidir. Bu sebeple, her bir eser için kullanılacak yapıştırıcı ve yoğunluğu değişmektedir. Kimi zaman yapıştırıcı onarım işlemlerinden önce tespit edilmekte, kimi zaman da küçük denemeler yaparak tamamlama kâğıdı ve yapıştırıcının eser üzerindeki etkisi görülerek uygulamaya karar verilmektedir. Ayrıca yapıştırıcı seçiminde, esneklik, sağlamlık, görsel özellikler, uzun dönemde uygun yaşlanma karakteristiğine sahip (kararmayan) ve geri dönüşümlü yapıştırıcı seçilir. Yaygın olarak kullanılan geri dönüşümlü yapıştırıcılardan bazıları şunlardır:

- 1- *Nişasta tutkalı*: Buğday ve pirinç en yaygın kullanılanlarıdır. Buğday nişastası olarak Zin-Shofu dünyada tercih edilen en iyi kalitede yapıştırıcıdır (Desvergues 2014). Bu yapıştırıcılar pürüzsüz, kuvvetli ve temiz bir şekilde kuruma özelliğine sahiptir. Seyreltiklerinde bile yapıştırma özelliklerini korurlar ve geri dönüşümlüdürler.
- 2- *Selüloz eterleri*: Metil selüloz ve soym karboksi metil selüloz ya da hidroksipropil selüloz (Klucel G, M, H) en yaygın kullanılanlarıdır. (Feller (1990), Baker (1984), Strnadova (1994)) Bu yapıştırıcılar da temiz bir şekilde kuruma özelliğine ve iyi yaşlanma karakteristiğine sahiptir, geri dönüşümlüdür. Ancak nişasta tutkalı kadar iyi yapıştırma özelliğine sahip değildir. (AIC, 1992)

Konservasyonda tamamlama işlemlerinin uygulanma teknikleri önem arz ettiği kadar, bu işlemlerin uygulanması hakkındaki karar aşaması da hayati önem taşımaktadır. Aşağıda yer alan örnek sorular tamamlama işlemleri öncesinde gündeme gelebilecek sorulardan bazılarıdır:

Hasarın oluşum biçimi tarihi ve kültürel öneme sahip mi?

Savaş sırasında bir kısmı yanmış ya da yıpranmış olabilir, Kurtuluş Savaşı belgeleri gibi. Bu gibi durumlarda daha fazla bozulmayacak kısımlar tamamlanmaz, olduğu şekliyle korunur. Eserin geçmişi, temsil ettiği dönem ve koşullar konservasyon yönteminin seçilmesinde önemli etkenlerdir.

Sanatçıdan kaynaklanan ya da yapım sırasında oluştuğu tespit edilen delinmeler olduğu gibi bırakılmalı mıdır onarılmalı mıdır?

Eserin bütünlüğünü bozan, ileride daha fazla bozulmaya yol açacağı ön görülen yada estetik kaygı uyandıran eksik alanlarda tamamlama yapılmaktadır. Aksi durumda eserin orijinaline dokunulmamaktadır.

Tamamlamada kullanılacak dolgu mümkün olduğu kadar görünmez mi olmalıdır, onarımın yapıldığı açık ve net olarak belli mi olmalıdır?

Yapılan tamamlamalarda uygulamanın estetik bütünlük sağlaması ancak yakından bakıldığında uygulamanın fark edilebilir olması tercih edilmektedir. Bu gibi soruların net olarak cevaplandırılmasından sonra eserdeki eksik kısımların tamamlanması aşamasına geçilebilir. Eksiklerin tamamlanması amacıyla uygulanan yöntemler şu şekilde sıralanabilir:

- Remoistenable tissue (yeniden nemlendirilerek yapıştırıcısı aktif kale getirilen Japon kâğıdı),
- Japon kâğıdı kullanılarak böcek deliklerinin ve diğer eksik kısımların tamamlanması,
- Selüloz tozu ve/veya kâğıt lifi ile tamamlama
- Birlikte kullanılan yöntemler.

Remoistenable tissue

Kitap Şifhanesinde uygulanmakta olan kâğıt tamamlama yöntemlerinden biri “remoistenable tissue” dur. Yeniden nemlendirilerek yapıştırıcısı aktif hale getirilen ince Japon kâğıdı (remoistenable tissue) kullanımı (Baker 1990, Brückle 1996, Wagner 1996), konservatörler tarafından, az nem kullanılarak yapıştırma sağlandığı hatta hiç nem kullanılmadan alkol vb. bazlı çözücüler ile kullanılabilirdiği için tercih edilmektedir. 1:1 ölçeğinde buğday nişastası ve metil selüloz, Klucel G ya da yalnızca metil selüloz ile atölyelerimizde hazırlanan kâğıtlar tamamlanacak kısmın durumuna göre kimi zaman akrilik boyalar ile de renklendirilmektedir. Örneklerde de görülebileceği gibi, özellikle bakır içerikli cetvel kırıklarında son derece zaman kazandıran ve esere zarar vermeden sağlamaştırma / tamamlama yapabilmeyi sağlayan bir yöntemdir. Şifhanede cetvel kırıklarının onarımı için “Berlin tissue” olarak bilinen 3g/m2 olan kozo lifli Japon kâğıdı tercih edilmektedir.

Remoistenable tissue kullanılarak yapılan tamamlama yöntemine örnek olarak, Şifhane’de konservasyonu yapılan Hacı Selim Ağa (792) örnek olarak gösterilebilir. Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi Koleksiyonuna ait olan eserin müellifi Şeyh Ali, eserin adı El-Hayratü'lHisan Fi Menakıb'dır. Eserin dili Arapça olup, nesih hat ile yazılmıştır. Eser 63 varaktan her bir varak 21 satırdan oluşmaktadır. Eserin metin kısmında kullanılan kâğıt nohudi renkte ve 7-8 mikron kalınlığındadır. Yazmanın en önemli sorunu cetvel kırıklarının olmasıdır. Cetvellerde kullanılan bakır, zaman içerisinde hava ile teması sonucu korozyona uğramıştır. Bu bozunma sonucunda da cetvel kırıkları oluşmuştur.

Remoistenable tissue uygulaması için buğday nişastası ve metil selüloz karışımından oluşan yapıştırıcı asetat üzerine sürülerek, üzerine 3g/m² ağırlığındaki Japon kâğıdı yapıştırılmış ve kurumaya bırakılmıştır. erit şeklinde kesilen kâğıtlar, son derece az nem kullanılarak sayfanın tek yüzüne uygulanmıştır. Ancak, uygulamadan sonra yapılan kontrollerde sayfanın uygulama yapılmayan diğer yüzünde cetvel kırılmalarının devam ettiği görülmüştür. Bunun üzerine tamamlama işlemi sayfanın diğer yüzüne de yapılmış ve eserin onarım işlemi 26 günde tamamlanmıştır.

Resim 1-2. Remoistenable tissue yöntemi ile cetvel kırığı onarımı

Japon kâğıdı kullanılarak böcek deliklerinin ve diğer eksik kısımların tamamlanması

Japon kâğıdının kullanılması yazma eserlerdeki böcek deliklerinin ya da diğer eksik kısımların tamamlanmasında kullanılan bir diğer yöntemdir. Bu yöntemin uygulandığı eserlerden biri olan ve Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi (1886) Koleksiyonuna ait olan eser, Hacı Abdülkerim El-Müeyyidi tarafından vakfedilmiştir. El-Müntehab Minel adlı eser, Kur'an-ı Kerim ilimlerini içermektedir. Eserin dili Arapça olup 34 varaktan, her bir sayfa 5 satırdan oluşmaktadır. Eserin metin kısmında kullanılmış olan kâğıt kalınlığı 20-26 mikron arasında değişmektedir. Yazmanın farklı alanlarında sebebi tam olarak bilinmeyen eksik kısımlar olduğu görülmektedir. Eserin orijinal doku ve kâğıt kalınlığına uygun seçilen (Japico70635791, 14 mikron kalınlığında) Japon kâğıdı akrilik boya ile airbrush kullanılarak uygun tonda renklendirilmiştir. Asetat üzerine eksik alanların şekli

çizilmiş, Japon kâğıdı su kalem ile liflendirilerek kesilmiştir. Kesilen Japon kâğıdı yüzeyine mümkün olduğunca az miktarda olmak üzere, %2'lik metil selüloz sürülmüş, teflon ıstaka kullanılarak kenarlara sabitlenip düzeltilerek yapıştırılmıştır. Bu işlem arka yüzeye de aynı şekilde uygulanmıştır. Uygulamanın çift yönlü olarak tercih edilmesinin sebebi, daha kalın bir tamamlama kâğıdının yüzeyde seviye farkı oluşturması, daha ince tamamlama kâğıdının ise mukavemetinin yetersiz kalmasıdır.

Resim 3-4. Japon kâğıdı ile eksik kısımların tamamlanması. Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi (1886)

Japon kâğıdı kullanılarak tamamlanma işlemi gerçekleştirilen bir diğer eser ise Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi (554) Koleksiyonuna ait olup, 788 H. Rebi-ül Evvel ayında istinsah edilmiştir, müstensihî Ahmed Bin Muhammed'dir. Müellifi Mevlana Celaleddin Rumi olan eserin dili Farsça, yazı türü Nesihdir. Eser 185 varaktan, her bir sayfa 27 satırdan oluşmaktadır. Eserin metin kısmında kullanılan kâğıt nohudi renkte, 20-26 mikron arasında değişen kalınlığına sahiptir.

Eserin kâğıdı kalın ve sağlamdır. Ancak eski onarımlar sırasında varakların sırt kısımlarının tamamen kesildiği, kesilen kısımların bant olduğu düşünülen bir materyal ile tamamlandığı görülmüştür. Zaman içerisinde kullanılan materyal yapıştırıcı etkisini kaybederek eserin yüzeyinden ayrılmaya başlamıştır. Bu sırada yüzeyde aşınma ve parça kayıplarına neden olmuştur. Eski onarım sırasında kullanılan materyalin yüzeyden ayrılması sonucu 2-4 mikron aralığında doku kaybı olduğu tespit edilmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak 13-14 mikron kalınlığında eserin rengine ve dokusuna uygun Japon kâğıdı seçilmiştir. Tamamlama işlemine başlarken seçilen Japon kâğıdı su kalem ile nemlendirilmiş ve liflendirilerek şeritler halinde kesilmiştir. Sayfaların kesilmiş olan sırt kısımlarının mesafesi ise bir önceki formanın ölçüsüyle hizalanarak ayarlanmıştır. Şeritler halinde hazırlanan Japon kâğıtları birleştirilecek olan varakların sırt kısmına gelecek şekilde %2'lik metil selüloz ile yapıştırılmıştır. Birleştirilen parçaların üzerine hollytex, kurutma kartonu, pleksiglas ve ağırlık konularak 1-2 saat kuruması beklenmiştir.

Selüloz tozu ve/veya kâğıt lifi ile tamamlama

Selüloz tozunun veya kâğıt lifinin kullanıldığı bu yöntem Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi (Laleli-4) Koleksiyonuna ait olan eserin konservasyonunda uygulanmıştır. Kâğıdı krem renkli, heterojen hamurlu, aharlı, mührelidir. 1cm'de 8 adet süzgeç çizgisi bulunmaktadır, lif yönü yazıya diktir. Dar ve geniş aralıklı süzgeç izleri az da olsa belirgin olan kâğıdın kalınlığı 7 mikrometredir. Eser 303 varaktan, her bir sayfa 15 satırdan oluşmaktadır.

Kapakların iç kısımlarında deri ya da herhangi bir materyal bulunmamaktadır. Murakkası katmanlarına ayrılmış, böcek yenikleri oldukça fazla olan kapaklar eserden ayrıdır. Murakkadaki küçük

ancak derin deliklerin doldurulması için kullandığımız yöntemlerden biri metil selüloz ve selüloz tozundan elde ettiğimiz macundur. Bu karışım%3 metil selüloz ve selüloz tozunun karıştırılmasıyla elde edilir. Daha sonra spatula ile delik veya boşluğa uygulanır ve kurumaya bırakılır. Kurduğunda çöken kısımlar için bu işlem tekrarlanır. Bu uygulamada dikkat edilmesi gereken, metil selüloz içindeki suyun kâğıt ya da murakka içine ilerleyerek leke yapmamasıdır. Bu nedenle hazırlanacak macunun oranları her esere göre yeniden belirlenir.

Resim 5. Selüloz tozu ile böcek deliği tamamlama Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi (Laleli-4)

Birlikte kullanılan yöntemler

Konservasyonu yapılan eserin durumuna göre yukarıda bahsi geçen tamamlama teknikleri aynı anda da kullanılabilir. Buna örnek olarak Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan (Hafız Ahmet Paşa-1) Koleksiyonuna ait olan eser örnek olarak verilebilir. Eser Kur'an-ı Kerim olup dili Arapça, 362 varaktan her bir varak 12 satırdan oluşmaktadır. Eserin metin kısmında kullanılan doğu kâğıdı, 16-17 mikron kalınlığındadır. Aharlı, mühreli ve krem rengidir. Eserin serlevhası tezhipli fakat diğer sayfalarda estetik kaygı oluşturacak her hangi bir süsleme bulunmamaktadır. Eserin metin kısmında yoğun olarak böcek galerileri görülmüştür. Böcek galerileri birbirine yakın ve fiziksel zarar oluşturabilecek kadar çok sayıdadır. Tamamlama süresi, eserin sergilenmeden ve okuyucuya çıkmadan korunacağı düşünülerek tezhipli olan serlevha sayfası dışında ki tüm böcek galerilerinin toplu halde çift yönlü olarak remoistenable tissue ile tamamlanması uygun görülmüştür. Serlevhanın tezhipli olması ve estetik bütünlüğünün bozulmaması için orijinal doku ve kâğıt kalınlığına uygun seçilen (Japico 70632660) mikro metre Japon kâğıdı akrilik boyalarla airbrush kullanılarak uygun tonda renklendirilmiş ve tamamlama işlemi tüm sayfada uygulanmıştır.

Resim 6-7. Remostinable tissue yöntemi ile böcek deliklerinin tamamlanması. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan (Hafız Ahmet Paşa-1)

Yukarıda metin kısmında yapılan tamamlama uygulamasının anlatıldığı Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi (Hafız Ahmet Paşa-1) Koleksiyonuna ait olan eserin cilt kısmında ki mukavvada ise böcek galerileri ve kenar kısımlarında lokal eksiklikler görülmüştür. Mukavvadaki böcek galerileri metil selüloz ve selüloz lifinden elde edilen karışım ile doldurulmuştur. Cilt bütünlüğünü korumak amacı ile kenar kısımlarında ki eksik alanların ise müze kartonu ile tamamlanmasına karar verilmiştir. Müze kartonu ciltteki mukavva kalınlığında (4mm) seçildikten sonra eksik kısmın şekline göre kesilmiştir. Müze kartonu ile mukavvanın birleştiği noktada müze kartonunun uç kısımları inceltilerek seviye farkı oluşturmayacak şekilde hazırlanmıştır. Müze kartonu ve murakkanın birleştiği kenarlara 8/1 oranında hazırlanan nişasta sürülmüştür. Birleştirilen parçaların üzerine hollytex, kurutma kartonu, pleksiglas ve ağırlık konularak 24 saat kuruması beklenmiştir. Birleşen kısımların kenarlarındaki küçük boşluklar ise, böcek galerilerinde yapılan metil selüloz ve selüloz lifinden elde edilen macun ile doldurulmuştur.

Resim 8-9. Mukavvada oluşan böcek galerilerinin metil selüloz ve selüloz tozu ile doldurulması. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan (Hafız Ahmet Paşa-1)

Bu yöntemin diğer uygulamasını Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi (Yakup Ağa 6/5) Koleksiyonuna ait olan eserde görebiliriz. Müellifi Fahreddin Er-Razi olan Mefatihül Gayb adlı eserin dili Arapça olup 50 varaktan, her bir varak 47 satırdan oluşmaktadır. Eserin metin kısmında kullanılan doğu kâğıdı, 0,08 mikron kalınlığındadır. Aharsız ve nohudi renktedir. Kâğıdın yapısı heterojen olduğundan süzgeç izleri tam olarak görülememektedir.

Tamamlama işlemleri için NAO 0,05 mm kalınlığında Japon kâğıdı seçilmiştir. Japon kâğıdı, Golden marka akrilik boyalar ile renklendirilmiştir. Tamamlama işlemine karar verilirken eserin bozulma durumu, zamanla oluşan yırtılmalar, varaklarda görülen kopmalar yöntemin uygulanmasında belirleyici unsur olmuşlardır. Tamamlama işleminin tek yönlü uygulanmasına karar verilmiştir. Bunun sebebi eserin kâğıdının ince olması ve yapılan tek yönlü tamamlamanın yeterli olmasıdır.

Ancak, eserin tamamlama kâğıdını taşıyabilmesi için eksik kısımların kenarlarının sağlam olması gerekir. Bu amaçla, (MH300) tipi metil selüloz, yaklaşık % 1 oranında hazırlanır ve sağlaştırılmak istenen yüzeye yumuşak bir fırça ile sürülerek uygulanır. Unutulmamalıdır ki, ihtiyaç görüldüğünde çözeltinin içine elik alkol karıştırılarak su lekeleri engellenebilir ya da uygulama püskürtme yöntemiyle de yapılabilir.

Hacı Selim Ağa 6-5'in kâğıdı, nem ve mikroorganizma tahribatı nedeniyle zayıflamış, incelmış ve pamuklaşmıştır. Kâğıt tamamlama işlemine başlamadan önce, kâğıdın dezenfeksiyonu ve

sağlamlaştırılması yapılmıştır. Dezenfeksiyon işlemi %70'lik etil alkol : %30 su çözeltisinin, bambu çubuk ve pamuk ile yüzeye tampon yapılması ile uygulanmıştır.

Resim 10-11-12. Mikroorganizma nedeniyle yıpranmış kâğıdın durumu, dezenfeksiyon ve sağlamlaştırma işlemleri

Tamamlama işlemi aşamaları: a) Asetat üzerine eksik kısmın sınırları düzgün biçimde çizilir. b) Japon kâğıdı asetat üzerindeki çizim yardımı ile ve su kalemi kullanılarak kesilir. c) Kesilen Japon kâğıdının uçlarına liflerine fırça yardımı ile metil selüloz sürülür (yapıştırıcının konsantrasyonuna tamamen eserin durumuna göre karar verilir) ve tamamlama kâğıdı eksik kısım üzerine yapıştırılır. d) Teflon ıstaka ile liflerin kâğıda tutunması sağlanır. e) Hollytex ve kurutma kartonu kullanılarak prese bırakılır.

Resim 13-14. Japon kâğıdı ile eksik kısımların tamamlanması.

Sonuç

Yazma eserler ortak mirasımızdır. Her bir eser üniktir ve korunması gerekmektedir. Dünya standartlarına uygulamaların yapıldığı Şifahane aynı zamanda bir eğitim ve araştırma merkezidir. Yazma eserlerdeki eksik kısımların tamamlanmasına kullanılacak yöntemler konusunda araştırmalar ve çalışmalar devam edecektir. Önemli olan öncelikleri belirlemek ve yapılacak uygulamalarda esere zarar vermeyecek ve daha fazla bozulmasına neden olmayacak, “fazla” müdahaleden kaçınmaktır. Bu anlayış ile hem esere gerektiğinden fazla müdahale edilmeyecek hem de orijinalliği mümkün

olduğunca korunacaktır. Ayrıca, eksik tamamlamada bir reçete olmadığı unutulmamalı, her bir eser için kullanılan malzemenin ve yöntemin farklılık gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Teşekkür

Bu çalışmamızda bizi destekleyen başta Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı olmak üzere, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığına ve emeği geçen tüm arkadaşlarımıza teşekkürlerimizi sunarız.

Kaynakça

AIC Paper Conservation Catalog (1992)

Baker, C. (1984). *Methylcellulose and Sodium Carboxymethylcellulose: An Evaluation for Use in Paper Conservation Through Accelerated Aging, Adhesives and Consolidants - IIC Paris Congress Preprints*, N.S. Bromelle et al., eds., London, England, IIC, ss. 55-59.

Baker, C., (1990). *Polyester Screen Material: Uses in the Paper Conservation Lab*. Paper Conservation News 55, s. 11.

Ballofet, N., Hille, G. (2005). *Preservation and Conservation for Libraries and Archives*. ABD, ss. 90-91

Baydar, N., (2002). *Structural Features and Conservation Problems of Turkish Manuscripts and Solution for Suggestions*, IIC Baltimore Congress, "Works of Art on Paper, Books, Documents and Photograph", 2-6 Eylül 2002, Baltimore, s.5-10.

Baydar, N., (2004). *El Yazmalarında Belgeleme ve Konservasyon Çalışması: 15. Yüzyıldan Bir Memluk El Yazması*, Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Cilt 18 Sayı 1, Mart 2004, s.3-26.

Baydar, N., (2010). *Newly Identified Techniques in the Production of Islamic Manuscripts*, IIC 2010 Kongresi Kültürel Mirası Koruma ve Doğu Akdeniz, Şubat 2010, İstanbul.

Bloom, J. M. (2003). *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, Kitap Yayınevi, s. 114-115, 127

Brückle, I., (1996). *Update: Remoistenable Lining with Methyl Cellulose Adhesive Preparation*, The Book and Paper Group, Annual, Vol 15, AIC.

Casanova, M. L. (2011) *What do We Need? Education, Ethics, New Values or Different Perception for the Profession?*, New Approaches to Book and Paper Conservation – Restoration, ed. P. Engel vd, Verlag Berger Horn, Viyana, , ss.45-66.

Déroche, F. (2005). *Islamic Codicology*, Al-Furqān Islamic Heritage Foundation, London, s.51.

Desvergnés, A.C., (2014). *The Conservation of the Islamic Book Bindings of the Department of Islamic Art, Musée du Louvre*, Journal of Islamic Manuscripts (5), Brill, ss. 1-18.

Feller, R. ve diğerleri (1990)., *Evaluation of Cellulose Ethers for Conservation*, The Getty Conservation Institute.

Gordon, E., (2008). *Comparing Paper Extract to Traditional Toning Materials*, Queen University, ANAGPIC 2008 Papers, ss. 1-22.

Karabacek, J. (1887). *Das Arabische Papier, Eine Historisch-Antiquarische Untersuchung*, Viyana, ss. 51-55

Liszewska, W., Tomaszewski, J. (2011) *The Conservation and restoration of the late 15th century illuminated parchment manuscript Missale Vladislaviense*, Care and Conservation of Manuscripts 12, Proceedings of the 12th International Seminar, Museum Tusulanum Press, Kopenhag, s.221.

Loveday, H. (2001). *Islamic Paper – A study of the Ancient Craft*, Published by The Don Baker Memorial Fund, Londra: Archtype Publications. ss. 51-52

Rogerson, C. (2014) *Future needs and Current Resources – Lessons for Updating Approaches to Manuscript Conservation from the British Library*, The Tenth Islamic Manuscript Conference, Manuscripts and Conflict, 31 August-2 September 2014, Magdalene College, University of Cambridge, (yayımlanmamış bildiri metni).

- Schädler-Saub, U. (2011) *Theoretical Fundamentals in the Conservation and Restoration of Books: How Helpful are the Theories of Alois Riegler and Cesare Brandi in Practice?*, New Approaches to Book and Paper Conservation – Restoration, ed. P. Engel vd, Verlag Berger Horn, Viyana, ss. 13-44.
- Scheper, K., (2011). Islamic manuscripts in a western research library: The conservation approach of Liden University Library, Care and Conservation of Manuscripts 12 (2009), Proceedings of the 12th International Seminar, Museum Tusulanum Press, Kopenhag, ss. 151 – 169.
- Scheper, K., (2011). *Refining the Classification of Islamic Manuscript Structure*, New Approaches to Book and Paper Conservation – Restoration, ed. P. Engel vd, Verlag Berger Horn, Viyana, ss. 357-388.
- Strnadova, J, Durovic, M. (1994). *The Cellulose Ethers in Paper Conservation*, *Restaurator*, 15 ss. 220-241.
- Wagner, S.S., (1996). *Remoistenable Tissue Part II--Variations on a Theme*, *The Book and Paper Group, Annual*, Vol 15, AIC.
- Yazır, M.B. (1974). *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Neşre Hazırlayan Uğur Derman, Ankara, Ayyıldız Matbaası, s.190-193.

Yazma Eser Koleksiyonlarının Tanıtımı

Fatih Rukancı

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara,
Türkiye, rukanci@ankara.edu.tr; frukanci@gmail.com

Öz

Yazma eserlerin tam bir envanterinin henüz çıkarılmadığı ve kataloglamaya ilişkin standardın oluşturulmadığı ülkemizde yazma eser koleksiyonlarımızın tüm yönüyle tanıtılarak kullanıcının hizmetine sunulması beklenemez. Ancak kütüphanecilik faaliyetlerinde teknik hizmetlerde yapılan işlemlerin kapsamı ve niteliği doğrudan okuyucu hizmetlerini etkilemektedir. Dolayısıyla bir materyali hangi erişim uçlarıyla depolarsanız yine onlar aracılığıyla erişim sağlayabilir ya da ancak depolama bilgilerine göre kategorize etme imkânına sahip olabilirsiniz. Bu nedenle yazma eser koleksiyonlarımızın maddi ve manevi değerlerinin tespiti onların tanıtımındaki kategorizasyonda birinci derecede etkili olacaktır. Gelişmiş ülkelerdeki yazma eser koleksiyonlarının tanıtım ve sunum faaliyetlerinden örneklerin verildiği çalışmada, ülkemizdeki yazma eser kütüphanelerinde benzer tanıtım ve sunum faaliyetlerinin yapılabileceği noktasında açıklayıcı bilgiler sunulmaktadır. Zira uluslararası düzeydeki öneminden sıklıkla bahsettiğimiz yazma ve nadir koleksiyonlarımızın gerçek değerleri ışığında tanıtım ve sunumunun yapılabilmesi yerli ve yabancı araştırmacıların ilgili kütüphanelerimizdeki eserlere olan ilgisini bir kat daha arttıracaktır.

Anahtar kelimeler: Yazma eser, nadir eser, yazma eser kütüphaneciliği, yurt dışından örnekler, kullanıcı hizmetleri

Yazma eserler, gerek fiziksel özellikleri gerekse içerikleri dikkate alındığında farklı stratejiler çerçevesinde hizmete sunulması gereken çoğu zaman eşsiz olma niteliğiyle ön plana çıkan bilgi kaynaklarıdır. Yalnızca bir yazma kitabın dahi tüm özelliklerinin yansıtılarak kullanıcıya arzı çoğu zaman birçok alanda uzmanlık gerektiren zahmetli bir çalışmayı gerektirmektedir. Yazma eserlerin araştırma değeri o eserin hangi yönleriyle araştırma konusu olacağı ile ilgilidir. Araştırmacının ilgilendiği eserden ne tür bilgiler almak istediğinin öngörülmesi ise oldukça güçtür. Bu nedenle araştırmacının yazma eserlerin araştırmaya değer bulabileceği tüm yönlerinden haberdar edilmesi gereklidir. Günümüzde olduğu gibi çoğunlukla yazar adı, eser adı ve konusu bilinen eserlerin taranarak araştırmanın bu açılarından kısıtlanması zaten üzerinde çalışma yapılabilmesi oldukça zaman alan bilgi kaynaklarının kullanım kısırlığını bir kat daha arttıracaktır. Geçmişten gelen depo ya da koruma merkezli anlayış, üzerinde çok yönlü araştırmaların yapılamadığı kitap depolarını bir hazineye benzetme avantajıyla bizi uzun yıllar meşgul edebilir. Yazma eser koleksiyonlarımız gerçekten pahasını biçemediğimiz için paha biçilmez sloganıyla tanıtıma çalıştığımız bir define görüntüsü arz etmektedir. Definenin hazineye dönüştürülmesi ise koleksiyondaki kitapların sayısını ve konusunu belirlemekle değil ancak tek tek her bir kitabın maddi / manevi / bilimsel / kültürel / sanatsal hangi değerler taşıdığına tespitiyle mümkündür. Zira “tüm yazma eserlerimiz bizim için çok değerlidir” ifadesi aslında yazma eserlerin gerçek değerlerini kavrayamayışımızın, ayırt edici özelliklerini tam olarak tespit edemeyişimizin hazin bir göstergesidir.

30/12/2010 tarihli ve 6093 sayılı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 3. maddesinde, Başkanlığın görev faaliyetleri sıralanırken yazma eserlerimizin yurt içi ve yurt dışı tanıtımının yapılarak etkin biçimde hizmete sunulmasının Başkanlık tarafından

çeşitli faaliyetlerle sürdürüleceği belirtilmektedir (Yazma Eserler..., 2010). Başkanlık kuruluşundan bugüne bir taraftan uzun yılların ihmali nedeniyle yok olmaya ve yıpranmaya yüz tutmuş yazma eserlerin fiziksel korunma koşullarını modern yazma eser depolama sistemlerinin kurulmasıyla iyileştirme çalışmalarını süratle yaparken diğer taraftan Başkanlığa bağlı birimlerde uzman personel ihtiyacının karşılanması için girişimlerde bulunmuştur. Özellikle “Yeni Nesil Depolama Sistemi” en önemli ve büyük yazma eser kütüphanemiz olan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde çok kısa sürede bitirilmiş önemli bir projedir (Süleymaniye..., 2013, s.23). Yazma eser kataloglarının daha nitelikli olarak yapılabilmesi ve tüm yazma eser kütüphanelerinin ortak bir kütüphane hizmet platformu ile web üzerinden hizmet vermesi için çalışmalar ise devam etmektedir.

Söz konusu, yazma eserler yani yaşlı ve nadir kitaplar olduğunda öncelikli olarak ele alınması gereken konunun koruma ve restorasyon çalışmaları, yani kitabın aslının bekasını sağlayarak gelecek kuşaklara intikalinin en az hasarla gerçekleştirilmesi birincil hedefler arasındadır. Bilgi teknolojilerinin tüm kütüphane hizmetlerini adeta yeniden yapılandırması, hiç kuşkusuz yazma eser kütüphaneciliğinde de etkisini göstermiş, özellikle gelişmiş ülkelerdeki yazma eser koleksiyonları elektronik ortamda incelenebilme olanağına kavuşmuştur. Bu durum, ülkemizdeki yazma eser kütüphanelerinde depolama, restorasyon ve hizmete sunma gibi ana faaliyetlerdeki modernleşme çabalarını paralel yürütülmesi gereken ve stratejik bir plan dahilinde kısa sürede bitirilmesi arzulan zor bir görev haline dönüştürmüştür. Söz konusu çalışmaların en gelişmiş teknolojiyle ve maliyeti yüksek projelerle hayata geçireceği düşünülürse bu konuda atılacak adımların kurumları ve dolayısıyla devleti zarara uğratmayacak akılcı planlamalarla uygulamaya konulması gerekir. Yazma eserlerin diğer kütüphane materyallerinden hizmete sunulmasındaki en önemli farkı eserin hiçbir koşulda kütüphane dışına çıkarılmaması yani ödünç verilememesidir. Sahip olduğumuz yazma eserlerin internet üzerinden kullanıcıların hizmetine sunulmasında ya da eserin kendisinin araştırmacının incelenmesi için depodan çıkarılıp gösterilmesi belirli kurallar ve önlemler çerçevesinde yapılması gereken uygulamalardır. Burada önemli olan kullanıcının araştırmasını kolaylaştıracak, hızlandıracak her türlü imkânı sunarken yazma eser kütüphanelerinin sahip olduğu dermeyi tüm yönleriyle tanıtabilmesi ve standart bir hizmet politikası belirlemiş olmasıdır. Yazma eser kütüphanelerimizden yararlanma usul ve esaslarına dair standart ve kurallar “Kütüphanelerde Yazma ve Basma Eserlere İlişkin Çalışma Yönergesi”nin 7. bölümünde 9 madde ile sıralanmıştır (Kütüphanelerde Yazma..., 2010). Ancak bu standardın belirlenebilmesi için öncelikle yazma eserlerin nüsha özelliği, tezyinatı, içeriği (konusu, alt konuları), tarihi değeri, bilimsel değeri, manevi değeri, kültürel değeri, kondisyonu, maddi değeri, türü, dili, yazım şekli, yazı türü, görsel unsurları itibarıyla ayrıntılı bir kategorizasyona tabi tutulması gerekir. Zira tüm yazma eserlerin özellikleri ve değerlerini bir potada eriterek hepsine aynı kuralları uygulamak doğru değildir. Koleksiyonun tümü içerik ve fiziksel özellikleri dikkate alınarak kategorize edilmeli her kategori farklı başlık ve sloganlarla tanıtılmalıdır.

Konuyla ilgili olarak gelişmiş ülkelerdeki yazma eser koleksiyonlarının tanıtımı ve hizmete sunulmasına yönelik uygulamalar bize bu konuda fikir verebilir.

Avustralya’da State Library of New South Wales’de, (State Library..., 2014).

- *Yazma eser koleksiyonunun tarih aralığını yüzyıllar belirterek göstermiştir.*
- *Materyal türü olarak sınıflandırmıştır.*
- *Koleksiyonun toplam maddi değeri 2.142 milyon dolar olarak belirtilmiştir.*
- *Kütüphaneye yapılan bağışlara yer verilmiştir.*
- *“Discover Collections” başlığı altında materyaller ana ve alt konulara ayrılmıştır.*
- *Koleksiyondaki en eski yazma eserin görseline yer verilerek tarihi ve kendine özgü özellikleriyle tanıtılmıştır. Bunun yanı sıra “Highlights” başlığı altında yine koleksiyondaki önemli ve dikkat çekici görseller tanıtılmıştır.*

- Koleksiyondan dijital olarak hizmete sunulan eserler, erişim sınırlılığı nedeniyle yazılı izinle görülebilecek eserler ve randevu alınarak görülebilecek eserlerin hangileri olduğu listelenmiştir.
- Geçmişteki, güncel ve gelecekte planlanan sergiler konuları itibariyle belirtilmiştir.
- Kütüphane kullanıcıları için üzerinde kütüphane görselinin olduğu şık dizayn edilmiş iki farklı kullanıcı kartı vardır. *Special Collections Card*: Yazma ve nadir eserler, haritalar, resimler, çizimler vb. için, *Blue Card*: Daha genel koleksiyonlardan yararlanmak için kullanılır.

State Library of New South Wales'de iki farklı kullanıcı grubu için mavi ve kahverengi üyelik kartı

Kütüphanede ayrıca koleksiyonu ve kütüphaneyi tanıttı çok çeşitli ürünlerin satıldığı bir yer vardır. Burada hem tıpkıbasımlar satılmakta hem de hediyeelik eşya tarzında tasarlanmış koleksiyona ilişkin görseller kullanıcıların beğenisine sunulmaktadır. The State Historical Society of Missouri, Manuscript Collection bölümünü tanıttırken (The State..., 2014):

- Koleksiyonu materyal türüne göre ayırmıştır (harita, fotoğraf, mektup vb.)
- "Reference Collection" başlığı altında danışma kaynakları ayrı bir grup altında listelenmiştir.
- "Special Collection" başlığı altında nadir danışma kaynaklarına yer verilmiştir.
- "Art Collection" başlığı altında sanatsal özellikleriyle ön plana çıkan eserler tanıtılmıştır.
- On-line kaynaklar konularına göre kategorize edilerek her bir alt kategoriye ilişkin bilgiler verilmiştir.
- Kütüphanenin "shop&gift" departmanında koleksiyona ilişkin görseller hediyeelik eşyalar üzerine işlenerek satışa sunulmuştur.

"The State Historical Society of Missouri Manuscript Collection" hediyeelik eşyalarından örnekler (tişört, kupa, tablo)

Michigan Üniversitesi Kütüphanesi sahip olduğu 1095 cilt İslami yazma eser koleksiyonunun 8. yüzyıl ile 20. yüzyıl aralığında çok çeşitli konularda olduğunu belirttikten sonra;

- Arapça, Farsça, Osmanlıca kaç cilt eser olduğunu tam sayılarla vermiştir.
- Rulo halinde eserler ve ciltli eserler olarak ayırmıştır.
- Konu ve alt konu başlıklarını belirtmiştir.
- Yazma eser terminolojisi desteğiyle arama stratejilerinin nasıl oluşturulacağı ve nasıl atıf gösterileceği açıklanmış, ayrıca kütüphanenin konu uzmanlarına yönlendirmeler yapılmıştır.
- Eserler üzerinde “fiziksel inceleme”nin özel büyüteçler, özel aydınlatıcılar, ağırlık destekleri gibi malzemelerle hangi koşullar altında ve nasıl yapılabileceği hakkında bilgiler sunulmuştur (Research Guides MLibrary, 2014).

Amerika Birleşik Devletleri’nde özellikle kitapdışı materyaller alanında çok önemli dermeye sahip olan Smithsonian Institute, Smithsonian Museum’s Folio & Manuscript Collection bölümü Freer and Sackler galeri hakkında genel tanıtıcı bilgiler verdikten sonra 9. Yüzyıl ile 19. yüzyıl arasında kapsayan döneme ait İslami yazma eserlerden seçtiği görselleri ve açıklayıcı bilgilerle galerinin sahip olduğu eserlerin kıymeti ve antik değeri hakkında kullanıcılarında güçlü bir algı oluşturmayı başarmıştır. Özellikle nadir ve yazma Kur’an-ı Kerim koleksiyonları oldukça dikkat çekicidir. Kur’an nüshalarından görseller tanıtılırken ait olduğu yüzyıl, toplum, yazı türü, Kur’an’ın kaçınıcı, hangi isimle bilinen suresinin, kaçınıcı ayetleri olduğu söz konusu ayetlerde genel olarak hangi mesajların yer aldığı ve hangi tür malzeme ile hangi tezyinatla yapılmış olduğu açıkça yazılmıştır (Smithsonian Museum’s..., 2014).

Smithsonian Museum’s Folio & Manuscript Collection

1. 1313 tarihli altın yıldız süslemeli Kur’an-ı Kerim sayfası.
2. 13. Yüzyıl Mağribi hattı ile yazılmış Kur’an-ı Kerim sayfası (Maide Suresi).
3. 11. Yüzyıl altın süslemeli, renkli Kur’an-ı Kerim sayfası (Şems Suresi).

Ayrıca Enstitü sahip olduğu koleksiyon görselleri ve logosunu kullandığı mücevherden, kupa ve tişörte kadar çok çeşitli bir ürün yelpazesine sahip hediyelik eşyayı satışa sunmaktadır.

Oxford Üniversitesi Bodleian Library yazma ve nadir eser koleksiyonunun tanıtımını çok çeşitli ürünlerden oluşan hediyelik eşyalarla sağlamayı başarmış dünyaca ünlü bir başka kütüphane olarak karşımıza çıkmaktadır. Hediyelik eşyalar üzerinde kütüphanedeki antik değere sahip kitapların, kütüphane binasının görsellerinden yararlanırken ayrıca söz konusu eşyalar üzerine "silence please" gibi kütüphane kurallarını çağrıştıran sloganları yazarak materyalin kütüphane ile ilişkisini kuvvetlendirmeyi başarmışlardır (Bodleian Library..., 2014).

Cornell Üniversitesi Kütüphanesi yazma ve nadir koleksiyonunu 17 konu başlığında kategorize etmiş ve her konu başlığını temsil eden sembolik bir görsel ile kullanıcının dikkatini çekmeyi hedeflemiştir. Bu 17 ana konu kendi içinde de alt konulara ayrılmıştır. Kütüphanenin yazma ve nadir eserleri inceleme bölümündeki fotoğraflarla kitap okuma gereçleri ve destekleri ile incelemenin nasıl yapılacağı hakkında fikir veren görsellere yer verilmiştir. Ayrıca koleksiyon içinde denenebilecek arama stratejileri de ayrıntılı olarak açıklanarak kullanıcılar yönlendirilmiştir (Cornell University..., 2014).

Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi Near East Collections bölümünün yazma ve nadir eserleri hakkında genel bilgiler verdikten sonra dermeyi 35 farklı coğrafi bölge, ülke ve dillerine (42 dil)

göre kategorize ettiğini görmekteyiz. Ayrıca Kütüphane “An Illustrated Guide” (Görsel / Resimlendirilmiş Bir Rehber) uygulaması ile yazma ve nadir eserler hakkında tanıtıcı bilgileri kitaplardaki görseller eşliğinde sunarak hem katalog araştırmasını daha ilgi çekici, estetik kılmakta hem de araştırmayı daha zevkli ve eğlenceli hale getirmektedir (Near East Collections..., 2014).

 American History & Culture	 Literature & Theater
 American Indian History & Culture	 Music
 Architecture & Planning	 Natural History
 Cornell University History	 Photographs & Visual Materials
 East Asian History & Culture	 Science & Technology
 European History & Culture	 Sexuality & Gender
 Food, Wine & Culinary History	 Southeast Asian History & Culture
 Icelandic History & Culture	 Travel & Tourism

Cornell University Library, The Division of Rare and Manuscripts Collections Primary Collection Strengths

Two of the holiest of sites for Islam, today still revered places of pilgrimage, are Medina, from which the Prophet Muhammad fled, and the Kabah in Mecca, the sanctuary to which Muslims turn in prayer and to which they go on pilgrimage. These shrines are illustrated in this 1718 manuscript of Muhammad ibn Sulayman al-Jazuli's (Morocco, d. 1465) *Dalail al-khayrat* (Signs of blessing).

Library of Congress Near East Collections An Illustrated Guide'dan Örnek Görüntü

The astronomical and astrological sciences played a vital role in the life of the Middle East from remote antiquity up to, in many ways, the present. **[Right]** The constellation Draco, the Dragon, slithers across a page of the work of Abd al-Rahman ibn Umar al-Sufi (Iraq, d. A.D. 986) entitled *Suwar al-kawakib* (The depictions of [celestial] constellations). **[Left]** The table on the left-hand page of the manuscript, copied in A.D. 1417, names and locates the various constellations.

Library of Congress Near East Collections An Illustrated Guide'dan Örnek Görüntü

Library of Congress Near East Collections

Countries, Areas, and Languages
Covered by the Near East Section

Countries and Areas

Afghanistan	Mauritania (with the African Section)
Algeria	Morocco
Armenia	Oman
Azerbaijan	Palestinian National Authority
Bahrain	Qatar
Comoros (with the African Section)	Saudi Arabia
Cyprus (with the European Division)	Somalia (with the African Section)
Djibouti (with the African Section)	Sudan (with the African Section)
Egypt	Syria
Georgia	Tajikistan
Iran	Tunisia
Iraq	Turkey
Jordan	Turkmenistan
Kazakhstan	United Arab Emirates
Kyrgyzstan	Uzbekistan
Kuwait	Xinjiang (with the Asian Division)
Lebanon	Yemen
Libya	

Languages

Abkhaz	Komi
Altaic	Kurdish
Arabic	Kyrgyz
Armenian	Lezgian
Avaric	Mari
Avestan	Ossetic
Azerbaijani	Pahlavi
Bashkir	Persian
Berber	Persian, Old
Buriat	Pushto
Caucasian languages	Selkup
Chagatai	Sagdian
Chechen	Tajik
Chuvash	Tatar
Finno-Ugrian (with the European Division)	Turkish
Georgian	Turkish, Ottoman
Iranian languages	Turkmen
Kabyle	Tuvinian
Kara-Kalpak	Uighur
Kazakh	Uzbek
	Yakut

İngiltere’de Senate House Library sahip olduğu 21.000’in üzerindeki yazma eser koleksiyonunu eserin ait olduğu yer, tarihi, kaynağı ya da mülkiyeti, konusu, kişi adları, diline göre ayrı ayrı listelerde tanıtmaktadır. Ayrıca ilişkili diğer koleksiyonlar hakkında yönlendirme yapılmıştır. Ayrıca koleksiyondan genel olarak hangi konularda ya da ilgili görsellerden bilgi edinebileceği “subject covered include” başlığı altında 8 alt madde ile sıralanmıştır. Yapılan bu çalışmalar kullanıcının ilgili yazma eser koleksiyonu hakkında araştırmasında nasıl ve ne ölçüde yararlanabileceği noktasında ilk

bakışta fikir sahibi olmasını sağlarken belki de bazı konularda da merakını gidermek amacıyla farklı alanlarla ilgilenebilmesine olanak sağlamaktadır. Koleksiyondan yararlanma koşulları arasında “100 yıldan daha eski materyalden kopya alınmaz” ifadesi de dikkat çekicidir (Senate House..., 2014).

Konuyla ilgili olarak Odabaş'ın Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi İslami yazma eserler dermesinin tanıtımı ve erişimine ilişkin tespitleri de oldukça önemlidir. Odabaş'ın araştırmasına göre:

“Leipzig Üniversitesi Kütüphanesinde parametrik ve bağımsız kavram taraması seçeneklerinin her ikisi kombine edilerek tarama yapılabilen (Leipzig University Library, 2014). Bunlara ek olarak eserler, farklı özelliklerine bağlı olarak indeks şeklinde sıralanabilmektedir. Gelişmiş tarama seçeneğinde temel özelliklerin yanı sıra eseri resimleyen, süsleyen, yazan kişiler gibi pek çok seçeneğin sorgulanmasına olanak sağlanmıştır. Bunlara ek olarak tarama kombinasyonunda sınırlama yapılabilmektedir. Diğer bir ifade ile dili, materyal türü, materyalin rengi, cilt özellikleri gibi pek çok konuda filtreleme yapıldığında, filtreleme yapılan özelliğe sahip kaç adet yazma eser varsa ekranda sıralanabilmektedir. Örneğin mürekkep rengi ile yapılan filtreleme sonucunda, 654 adet siyah renkli, 28 adet altın renkli, 535 adet kırmızı renkli ve 20 adet mavi renkli yazma eser listesi görülebilmektedir” (Odabaş, 2013). Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi örneği yazma eserlerin araştırılmasındaki çok yönlü yaklaşımı ortaya koyması ve dermedeki eserlerin tüm yönleriyle araştırılmasında kolaylıkla erişim sunması açısından bizim kütüphanelerimiz için de örnek teşkil edebilir. Gelişmiş yazma eser kütüphanelerine ilişkin bu tür örnekleri çoğaltmak ve verilen hizmetleri çeşitlendirmek mümkündür.

Odabaş, yazma eser kütüphanelerimizdeki kataloglamanın yetersizliğini ise şu ifadelerle değerlendirmektedir:

Türkiye’de hizmete sunulan kataloglara bakıldığında eserlerdeki önemli görsellerin toplu olarak taranabilmesine olanak bulunmamaktadır. Sorunun katalog içeriğinin zengin olmaması ve yazılımda bu tür taramaları yapabilecek altyapının olmaması şeklinde iki yönü bulunmaktadır. Örneğin Marmara Üniversitesi yazma eserleri arasında müşebbek şemseli ciltlerin görsellerinin taranıp listelenebilmesi için gereken katalog içeriklerinin olmayışı birinci, yazılımda bu tür taramaları yapabilecek seçeneklerin yokluğu ise ikinci temel sorunu oluşturmaktadır. Örneğin yazma eserlere çizilmiş minyatürler, eserin konusu ve devri hakkında önemli bilgiler barındırır. Bu bakımdan minyatürlerin muhteviyatı ayrı ayrı kataloglara işlenmeli ve minyatür gibi bağımsız erişilebileceği düşünülen her görsel ayrı bir veritabanında erişime açılmalıdır (Odabaş, 2013).

Kataloglamadaki bu yetersizlik sahip olduğumuz derme üzerinde araştırmacının erişim uçlarını sınırlamakta aynı zamanda kütüphane yöneticileri dahi kendi dermeleri hakkındaki çok basit soruları bile cevaplayabilecek bilgiden yoksun şekilde dermeyi yönettiklerini zannedebilmektedir.

Sonuç

Yazma eserlerin yurtdışındaki örneklerde olduğu özellikle görsel unsurlarıyla ve özellikle antik ve kendine özgü değerleriyle kullanıcının beğenisine, araştırmasına sunulabilmesi ve hatta bir adım daha öteye giderek yazma eserlerin çeşitli hediyelik eşyalar üzerinden bile tanıtımının yapılabilmesi ülkemizde henüz mümkün olamamıştır. Kütüphane yöneticilerinin tabiri caizse enkaz devralması, bu enkazı iyileştirme çalışmalarına ağırlık ve öncelik vermesi, detaylı kataloglama yapabilecek nitelikli yazma eser uzmanı ya da kodikolog bulunmaması ve belki de en önemlisi yazma eser kütüphanelerinde çoğunlukla yazma eserleri yalnızca okuyabilen personelin baş tacı edilerek kütüphanecilik mesleğinin hiçe sayılması bunun temel nedenleri arasında sayılabilir. Çok iyi bilinmelidir ki biz yazma eserlerimizin düzenlenip hizmete sunulmasında yabancı ülkeleri örnek almak durumunda değiliz. Burada verilen örnekler bizim yazma eser kütüphaneciliğine bakış açımızı tekrar gözden geçirmemizin gerekliliği konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla verilmiştir. Zira yazma eserler bizim kültürel mirasımızdır, onları en iyi şekilde niteleyip tanıtmak görevini de büyük bir ciddiyet, işbirliği içinde yapabilmek için “alan uzmanlığı” ya da “mesleki liyakatı” ön plana çıkarmaktan başka çaremiz yoktur. Böylesine tarihi ve manevi bir sorumluluk bir takım çekişmelere kurban edilememeli, bilimin ve aklın

rehberliğinde hareket edilmelidir. Ülkemizdeki en büyük, dünyada ise sayılı yazma eser kütüphanelerinden biri olan Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanemizin henüz bir logosu dahi yapılmamış, yazma eserlerin tanıtımına ilişkin faaliyetlerde tıpkibasımlar ve bazı eserlerin camekânlar içinde sergilenmesinden öteye gidilememiştir. Buna rağmen dünya çapında büyük ilgi gören bu kütüphanemizin yukarıdaki örnekler dikkate alındığında kullanıcılarına sunacağı çok farklı, cazip, aidiyet hissi uyandıran, kütüphanenin tüm dünyada tanınırlığını arttıracak “muhteşem” ürünler ve olanaklar sunmasının gerekliliğini vurgulamakta yarar görmekteyim.

Kaynakça

- “Bodleian Library & Radcliffe Camera University of Oxford”. (2014). 15 Mart 2014 tarihinde <http://www.bodleian.ox.ac.uk/bodley/shop> adresinden erişilmiştir.
- “Cornell University Library, The Division of Rare and Manuscripts Collections”. (2014). 10 Mart 2014 tarihinde <http://rnc.library.cornell.edu/> adresinden erişilmiştir.
- “Kütüphanelerde Yazma ve Basma Eski Eserlere İlişkin Çalışma Yönergesi”. (2010). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (Bu Yönerge 30/07/2010 tarih ve 63186 sayılı Makam Oluru ile yürürlüğe girmiştir).
- “Near Esat Collections Library of Congress An Illustrated Guide”. (2014). 17 Şubat 2014 tarihinde <http://www.loc.gov/rr/amed/guide/nes-countries.html> adresinden erişilmiştir.
- “Research Guides MLibrary”. (2014). 9 Nisan 2014 tarihinde <http://guides.lib.umich.edu/islamicmss> adresinden erişilmiştir.
- “Senate House Library Palaeography & Manuscript Studies and Print Studies”. (2014). 28 Mart 2014 tarihinde <http://www.senatehouselibrary.ac.uk/our-collections/historic-collections/palaeography-manuscript-studies-and-book-studies/> adresinden erişilmiştir.
- “Smithsonian Museum’s Folio & Manuscript Collection” (2014). 20 Nisan 2014 tarihinde <http://islamic-arts.org/2011/smithsonian-museums-folio-manuscript-collection/#top> adresinden erişilmiştir.
- “State Library New South Wales” (2014). 21 Mart 2014 tarihinde <http://www.sl.nsw.gov.au> adresinden erişilmiştir.
- “Süleymaniye Yeni Nesil Depolama Sistemi. (2013). Yazma Eserler Bülteni, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1: 1-27.
- “The State Historical Society of Missouri”. (2014). 8 Nisan 2014 tarihinde <http://shs.umsystem.edu/manuscripts/index.shtml> adresinden erişildi.
- “Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”. (2010). T. C. Resmi Gazete, 30.12.2010, 27801.
- Leipzig University Library. (2014). Project for the cataloguing and digitising of 55 Islamic manuscripts. 22 Nisan 2014 tarihinde <http://www.islamic-manuscripts.net/content/below/index.xml?XSL.lastPage.SESSION=/content/below/index.xml&lang=en> adresinden erişildi.
- Odabaş, Hüseyin (2013). “Yazma Eserlerin Kataloglanmasında ve Sayısallaştırılmasında Nitelik”. Milletlerarası El Yazmaları Toplantısı 21-25 Ekim 2013, Elite World Hotel, Taksim, İstanbul.

Kültürel Miras Unsuru Olarak Yazma Eserler ve Nadir Eserlerin Korunması ve Yaşatılmasında İşbirliğinin Önemi

Erol Yılmaz

*Türkiye Büyük Millet Meclisi, Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Bakanlıklar, Ankara, Türkiye,
erolxyilmaz@yahoo.com*

Öz

Kültürel miras, ülkelerin ve dünyanın geçmiş dönemlere ait bilgi ve kültür birikimini içeren, insanlığın bugünü ve geleceği adına son derece önemli bir olgudur. El yazması ve nadir eserler, ait oldukları döneme ilişkin çok değerli, bilgi, kültür ve sanat unsurlarını içermeleri bağlamında, çok farklı biçim ve özelliklerdeki kültürel miras unsurları içerisinde özel bir yere ve öneme sahiptir. Türkiye, ilk örnekleri yüzlerce yıl öncesine inen yazma ve nadir eser koleksiyonları ile dünya kültürel mirasının çok önemli bir bölümünü elinde bulundurmaktadır. Bu değerli koleksiyonun modern koruma yöntemleri aracılığıyla korunarak depolanması suretiyle gelecek nesillere aktarılması ve içerikleri itibarıyla erişime sunulması, ülkemizin ve dünyanın bugünü ve geleceği adına büyük önem taşımaktadır. Teknolojinin günümüzde geldiği aşamada, sayısallaştırma çalışmaları, en çok tercih edilen koruma yöntemlerinden biri olarak, geniş ölçekli bir uygulama alanı bulmuş durumdadır. Bu yöndeki çalışmaların, yazma ve nadir eserlere zarar vermemek temel ilkesi çerçevesinde ve başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi noktasında, kütüphanelerarası işbirliğine gidilmesi çok yararlı ve gereklidir. Bu çalışmada, yazmalar ve nadir eserlerin korunması ve yaşatılmasında kütüphanelerarası işbirliği konusu ele alınacak; bu kapsamda özellikle kütüphanelerarası işbirliği irdelenerek, yazmalar ve nadir eserler bağlamındaki işbirliği çalışmalarına vurgu yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Yazmalar, nadir eserler, kültürel miras, kütüphanelerarası işbirliği, sayısallaştırma

Giriş

Geçmiş dönemlerde yaşayan insan topluluklarının bilimsel, kültürel, antropolojik, sosyolojik vs. açılardan değer taşıyan taşınır ve taşınmaz tüm varlıklarını içine alan kültürel miras olgusu, bu konudaki bilinç ve bilgi düzeyinin artmasına bağlı olarak ulusal ve uluslararası düzlemde artan oranda ilgilenilen ve üzerinde çeşitli ölçeklerde faaliyetler yürütülen bir konudur.

Ulusal ölçekli çalışmalarda temel amaç, öncelikle, ülkenin kültürel mirasını saptayarak, gelecek nesillere iletmek ve içeriği bağlamında değerlendirmek; ayrıca, insanlığın ortak mirası anlayışı çerçevesinde dünya kültürel mirasına kazandırmaktır.

Söz konusu miras unsurlarının en önemlilerinden biri olan ve içerik olarak, tarihi bir birikimi yansıtan ve devrinin özelliklerini ortaya koyan yazma eserler, ekonomik ve siyasal düzenin özelliklerini taşıırken, sanatsal faaliyetleri de günümüze taşımaktadır (Dinç Alkan, 1994).

Benzerleri olmayan, benzeri denilebileceklerden çeşitli özellikleri çerçevesinde ayrılan ve bilinen sağlama yollarıyla ve kolaylıkla elde edilemeyen (Nuhoğlu, 2004) nadir eserler de kültürel miras kapsamında ele alınan temel unsurlardandır.

Kültür tarihimizin en önemli kaynaklarından olan; ulusumuzun kültür ve bilgi birikiminin temelini oluşturması bağlamında geçmiş ile gelecek arasındaki köprü kuran ve ayrıca insanlığın ortak mirası olan (Milli Kütüphane Başkanlığı, 2014) el yazmalarımızın en eskileri 10. yüzyıla kadar

tarihendirilebilmekte ve böylece, yaklaşık 900 yıllık bir tarihin sayfalarını gözler önüne sermektedir (Türkiye el yazmaları, 2014).

Türkiye kütüphanelerindeki yazmaların, ilim çevrelerinin tetkik ve araştırmasına lâyık, değeri ölçülemeyen birer hazine olduğu hususunda şüphe ve tereddüde yer yoktur. Kütüphanelerimizdeki ömürleri hâlâ tükenmemiş binlerce yazmanın ilim âlemine tanıtılması, Türk-İslâm kültür ve medeniyetlerinin her devri, her müessesesi ve her konusunda yapılacak araştırmaların ilk şartıdır (Binark, 1974).

Yazıldıkları günden itibaren korunarak bugünlere kadar gelmiş olan, günümüzde de aynı dikkat gösterilerek sonraki nesillere aktarmakla sorumlu olduğumuz yazmaların, çevreye ve yararlananlara karşı güvenliğinin sağlanması (Bayraktar, 1990), diğer bir ifadeyle, en iyi şekilde korunması gerekmektedir. Yazma eser koleksiyonlarımızın biraz da yetişen gençlik ve gelecek kuşaklar için saklanması gerektiğini belirten Cunbur'un (1970), yaklaşık kırk yıl önceki bu görüşüne, tüm dünya için saklanması ve saklanmakla kalmayıp hizmete sunulması gerekçelerini de eklemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle, bugün çeşitli çalışmalarla, mevcut bilgileri 500 hatta 1000 sene sonra kullanılabilir olması için nasıl korunması gerektiği konuşulabiliyorken, 500-1000 sene önceki bilgilerin ve bunları bünyesinde bulunduran el yazması ve nadir basma eserlerin de bugüne nasıl taşınabileceği daha yoğun konuşulmalı ve bu konuda ortak projeler geliştirilmelidir.

Dünyadaki her türlü gelişme ve ilerlemelere rağmen, çeşitli nedenlere bağlı olarak meydana gelen çatışma ve savaşlar ile çeşitli afetlerin (deprem, yangın, sel vs.) varlığı söz konusuysa, bu çalışmaların yapılmaması gelecek nesillere karşı büyük bir sorumsuzluk örneği olacaktır. Bu bağlamda, Mart 1992-Aralık 1995 tarihleri arasında süren savaşta Bosna-Hersek Millî Kütüphanesi'nin yakılıp-yıkılması ve içindeki çok değerli el yazması ve nadir eserlerle birlikte koleksiyonun hemen tamamının yanmış olması durumunun nezâketini açıkça ortaya koymaktadır.

Söz konusu savaşta, Bosna-Hersek Millî Kütüphanesi koleksiyonunda yer alan 1,5 milyon kitap, 4000 nadir eser, 478 ciltli el yazması ile 100 yıllık Bosna gazete dermesinin zarar gördüğü ve dermenin sadece %10'unun kurtarılabilirdiği ifade edilmektedir (Tonta, 2014).

Yazma ve nadir eserlerin korunması denildiğinde, uzunca bir süre, eserlerin fiziksel durumuyla ilgili koruma çalışmaları; buldukları alanların ısı, ışık ve nem gibi unsurlar bağlamında uygun şartları taşıması ve depolama bağlamında, mikroformlara aktarılması aklı gelirken, günümüzde teknolojik gelişmelere bağlı olarak, modern yöntemler söz konusu olmaya başlamıştır. Bu anlamda, bilgisayar, tarayıcılar ve çok yüksek kapasiteli depolama ve görüntüleme araçlarının birleşiminden oluşan sayısallaştırma (dijitalleştirme) çalışmalarıyla kültürel miras unsurlarına el değmeden ve yıpranmasına yol açılmadan erişim ortamı sağlanmaktadır. Bu çalışmalar aracılığıyla, en değerli kültürel miras unsurlarından olan yazma ve nadir eserlerin hem korunması hem de ulusal ve uluslararası ölçekte dolaşıma sunulması; böylelikle, bilimsel, kültürel, sosyolojik ve diğer alanlarda yapılacak çalışmalara bilgi desteği sunulması mümkün olmaktadır.

Sayısallaştırma çalışmalarının yüksek maliyetli uygulamalar olması ve işlenecek kültürel miras unsurlarının el yazması ve nadir eser gibi kıymetli eserler olduğu düşünüldüğünde, çalışmaların ulusal ve uluslararası işbirliği projeleri çerçevesinde ele alınmaları gündeme gelmektedir. Doğal olarak, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği çalışmalarının başlatılabilmesi için, en başta kültürel miras envanterinin çıkarılması zorunluluk arz etmektedir. Bu yönüyle bakıldığında, envanter çalışmalarının bile başlıbaşına bir işbirliği projesi olarak ele alınması düşünülebilecektir.

Kültürel Miras ve Korunması

Kültürel miras, bir milleti veya insan topluluğunu var olduğu tarihsel süreç itibariyle, tanımlayabilecek veya karakterize edebilecek olan; toplumsal düzenden yönetime, sağlıktan ev yaşamına kadar çok çeşitli alanlara ait her tür bilgi nesnesini içine alan bir kavramdır.

Kültürel miras kavramı içerisinde değerlendirilecek olan “kültür varlıkları”, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında, geniş bir şekilde; *“tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar”* (Madde 3) (Kültür ve Tabiat., 2014) şeklinde tanımlanmaktadır.

Kanun’un, *“Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları”* başlıklı 23. Maddesi kapsamında, *“Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları”* tanımlamasıyla; Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, heykeller, cam eşyalar, süs eşyaları, mühürler ve benzeri kültür varlıklarıyla birlikte, *“deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar ile milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belgeler ile Mustafa Kemal Atatürk’e ait eşya, evrak, kitap ve yazılar da (Kültür ve Tabiat....., 2014) sıralanmıştır.*

Kütüphanecilik açısından bakıldığında, *“taşınabilir kültür varlığı”* sözünden, öncelikle el yazması eserler, şer’iye sicil defterleri ve Arap harfli basma kitaplar anlaşılmaktadır (Bayoğlu, 1999).

Tarih, din, dil, felsefe, coğrafya, astroloji, fen bilimleri gibi çeşitli konularda, yazıldığı dönem ve yere ait temel bilgileri bünyesinde toplayan ve bu yönüyle, bilim ve sanat dünyasının ilk elden kaynaklarını oluşturan el yazması eserler (Yazma nedir?, 2014; Türkiye el yazmaları, 2014) ve nadir eserler, ait oldukları ülkelerin ve toplumların kültürel mirasının son derece önemli ürünleri olarak kabul edilmektedir. Geçmiş Osmanlı Devleti’ne dayanan Türkiye, yaklaşık 600.000 yazma eser ile bu noktada dünyanın en zengin ülkelerinden biri konumundadır (Duman, 1997).

Geçmişle ilgili bilim, sanat, kültür ve uygarlık araştırmaları konularında, yazma eser koleksiyonların, bir ulusun en güvenilir bilgi kaynakları arasında önemli bir yeri bulunduğunu ifade eden ve ülkemiz bağlamında yazmalar, şer’iye sicil defterleri ve 1729-1928 yılları arasında basılan Arap harfli eserlerin kültür varlığımızın başında geldiğini belirten Bayoğlu’na (1999) göre, bugün bütün uygar uluslar, geçmişte ortaya çıkardıkları ve günümüze kadar koruyabildikleri kültür varlıklarıyla kıvanç duymakta ve bu varlıklarını gelecek kuşaklara, hatta bin yıllar sonrasına sağlıklı biçimde aktarabilmenin yollarını aramaktadır (Bayoğlu, 1999).

Bu anlamda çok başarılı bir örnek olan, Amerikan Kongre Kütüphanesi’nin hazırladığı Amerikan Hafızası Modeli ile doküman, gazete makalesi, yazma, nadir eser, kitap, ses ve müzik kayıtları, görüntü, harita, karikatür, film ve fotoğraflardan oluşan 10,5 milyon tarihsel kaynak dijital ortama aktarılarak arşivlenmiş ve bir arama motoru oluşturulmuştur. Proje esas olarak, 14. Yüzyıla kadar dokümanlar içermekle birlikte, 19. ve 20. Yüzyıla ait Amerikan yaşamının değişik boyutlarına ilişkin binlerce kanıt sunmaktadır (Ata, 2011).

Temelde, dünyanın çeşitli bölgelerindeki belgesel mirası koruma altına almak ve bu konuda geniş bir farkındalık yaratmayı amaçlayan ve 1992 yılında UNESCO¹ tarafından başlatılan Dünya Belleği

¹ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

Programı (Memory of the World) ise, adından da anlaşılacağı üzere, uluslararası ölçekli bir kültürel miras projesidir (Programme background, 2014).

Dünyadaki herkese ait olduğu düşünülen belgesel mirası, yine dünyadaki herkes için korumak, saklamak ve ayrıca hiçbir sınırlama olmaksızın erişilebilir kılma vizyonu ile yürütülen Dünya Belleği Programı'nın misyonu ise, şu şekilde ifade edilmektedir (Programme objectives, 2014);

- En uygun tekniklerden yararlanmak suretiyle, dünya belgesel mirasının korunmasını kolaylaştırmak,
- Yasalarla korunmuş haklara riayet etmek şartıyla, belgesel mirasa genel olarak, herkesin erişimine yardımcı olmak,
- Belgesel mirasın varlığı ve önemine dair dünya çapındaki farkındalığı artırmak.

Türkiye, Programa ilk başvurusunu 1999 yılında, Hitit Tabletleri Arşivi ve Kandilli Gözlem ve Deprem Araştırma Enstitüsü'nde yer alan el yazmaları koleksiyonu ile yapmıştır. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından yapılan başvuruları, 2003 yılında Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan İbn-i Sina'ya ait el yazması koleksiyonu izlemiştir (Oğuz, 2005). 2014-2015 dönemi için Türkiye'den iki başvuru bulunmaktadır. Bunlardan biri, Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan Divân-u Lügat-it Türk² adlı eser; diğeri ise, Kayseri sınırları içerisindeki Kültepe'de bulunan ve M.Ö. 2000'lerde Asurlulara ait ticarî faaliyetleri içeren kil tabletlerdir (Nominations 2014-2015, 2014).

Yazmalar ve Nadir Eserler

El yazmaları ve nadir eserler, birçok alanda üretildikleri dönemin bilgilerini günümüze ulaştıran ve ayrıca çok yüksek sanatsal değerleri bulunan tarihî ve kültürel miras unsurlarıdır.

Lynn (1994), el yazmasını, *"genellikle kâğıt veya parşömen üzerine yazılarak doğrudan yazarın kendisi tarafından meydana getirilmiş ve çoğu kez yazarın kendi el yazısıyla yazılmış orijinal ve yayınlanmamış doküman"* şeklinde tanımlarken; bir diğer tanıma göre yazma, kısaca, *"el ile yazılan geleneksel bir belgedir"* (What is a manuscript?, 2014).

El ile yazılarak meydana getirilen, ülkelerin en değerli kültür varlıkları arasında yer alan ve ayrıca bilim, sanat ve kültür araştırmalarında en otantik kaynaklardan biri olan (Yazma nedir?, 2014) yazma eserler, Odabaş (2011) tarafından, *"tarihin günümüz insanına hediye ettiği, bilimsel ve sanatsal özellikleri olan önemli kaynaklar"* şeklinde tanımlanırken; Bayraktar (1970) ise, yazma eserlerin, milli varlığın ve milli servetin sembolü olduğu gibi, sanat eserleri içinde de önemli bir yerleri olduğunu ifade etmektedir.

Nadir eserler ise, *"benzeri bulunmayan, eğer varsa, benzerlerinden farklı olan veya kolayca elde edilemeyen, kütüphanecilik açısından bakıldığında, ihtiyaç duyulduğunda kolayca elde edilemeyen eserler"* (Nuhoğlu, 2004) şeklinde tanımlanmaktadır.

Bir kitabın eşsiz/ benzersiz, çok önemli ya da çok zor elde edilir olması, söz konusu kitabı *"nadir eser"* konumuna yükseltmektedir. İlk basımlar, imzalı kopyalar, ithaf edilmiş eserler ve sanatsal unsur içeren, ayrıca parşömen üzerine yazılanlarla, taş baskı eserler, bu özellikleri nedeniyle nadir eser grubunda yer alır. 1500'lerin sonunda basılan inkunabeller de nadir eserler arasında yer almaktadır (What is a rare book?, 2014).

Sefercioğlu (1960), yazma eserlerin, fizikî vasıfları bakımından kitap olmakla beraber, muhafaza edilmeleri ve okuyucuya sunulmaları bakımından, kendilerine has özelliklere sahip olduklarını, bu çerçevede, özel kütüphane malzemeleri arasında sayılmaları gerektiğini belirtmektedir.

² Türk Lehçeleri Sözlüğü; Kaşgarlı Mahmud tarafından Bağdat'ta 1072-1074 yılları arasında yazılan Türkçe-Arapça sözlük. Türkçe'nin bilinen en eski sözlüğü ve aynı zamanda, antolojisi, ansiklopedisi ve dil bilgisi yapıtıdır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Div%C3%A2nu_L%C3%BCgati%27t-T%C3%BCrk).

Papirustan deriye, pamuk levhadan kâğıda kadar geniş bir yelpazedeki çeşitli materyal üzerine el ile yazılan söz konusu eserler, çoğu kez ayrı ayrı kişiler tarafından tek tek yazılarak çoğaltıldıkları için, bazen bilerek veya bilmeyerek atlama, ilâve veya herhangi bir kelimenin yanlış okunarak yazıya geçirilmesi dolayısıyla farklılıklar arz etmektedir (Yazma nedir?, 2014).

Papirus ve parşömenler üzerine yazılmış olan antik el yazması örnekleri; antik dönemler ile orta çağdan kalma kitapları ve ayrıca, günlükler ve mektuplar gibi kişisel el yazması belgeleri kapsamaktadır (What is a manuscript?, 2014).

Bir ulusun tarihsel kültürü ile ilgili araştırmaların en güvenilir kaynakları olan (Kurmuş, 1990) yazma eserler, bu bağlamda en kıymetli kültür hazinelerimizdir. El ile yazıldığından, “yazma eser” veya “el yazması kitap” denilen söz konusu kültür miraslarını (Bayraktar, 1983), ‘Türkiye kütüphanelerine has bir servet’ olarak nitelendiren Cunbur (1959), İstanbul’un yazma eserlerle dolup taşan büyük kütüphaneleri bir yana, diğer şehir ve hatta ilçe kütüphanelerinde en azından birkaç yüz ciltlik koleksiyonlar halinde yazma eser bulunduğunu ifade etmektedir.

Diğer ülkelere göre, Türkiye’deki yazma eserlerin sayı bakımından çokluğunun yanı sıra, nitelik açısından da yadsınamayacak derecede değerli olduğunu ifade eden Kut (1999), bu yazmaların; minyatürlü eserler, tezhipli eserler, müellif hattıyla olanlar, ünlü hattatların elinden çıkanlar, dünyada sadece bizde olanlar ve çok eski dönemlere ait olanlar şeklinde sınıflandırılabilceğini belirtmektedir.

Önemli bir noktaya işaret eden Duman’a göre (1997), Türkiye’deki yazmalar, bu ülke insanının olduğu kadar tüm İslâm ülkelerinin ve diğer uygarlıkların; ayrıca, kültür ve bilim çevrelerini yakından ilgilendirmesi bakımından da tüm insanlığın ortak malıdır.

Dünyadaki yazmalar arasında en önemli ve en değerli koleksiyonların Türkiye’de ve münhasıran İstanbul’da olduğunu belirten Duman (1997), Türkiye’de sadece resmî kütüphanelerdeki yazmaların sayısının 300.000 olduğunu; Mecmua-i resailer dikkate alındığında bu rakamın 500.000’e yükseldiğini; söz konusu koleksiyonların %80’inin Kültür [ve Turizm] Bakanlığı’na bağlı kütüphanelerde bulunduğunu belirtmektedir.

Türk kütüphanelerinde bulunanların dışında, özel kurum ve şahısların elinde de 100.000 dolayında yazma olduğu tahminiyle, ortak kültür mirasının 600.000 civarında olduğu ifade edilmektedir (Duman, 1997).

Kuşkusuz yazmaların, hangi ülkeye ait olurlarsa olsunlar, insanlığın ortak mirası olma durumları, nadir eser kavramıyla tanımlanabilecek kitap, dergi gibi tüm bilgi kaynakları bağlamında da söz konusudur.

Bu noktaya da işaret eden Aytaç (2002), Türk kütüphanelerinde bulunan yazma ve nadir eserlerden oluşan kültürel zenginliğin diğer uluslarla paylaşımı noktasında çok önemli bir koz olduğuna dikkat çekmektedir.

Matbaanın birkaç yüzyıl geç girişi ve yavaş gelişimine bağlı olarak Osmanlı Devleti’nde yazma eser koleksiyonunun genişliğine işaret eden Cunbur (1970), Osmanlı döneminde kültür merkezlerinden çok uzak yerlere kadar kütüphane açma geleneği ve yazmaların çokluğuna bağlı olarak, bugün büyük üniversite ve araştırma kütüphanelerinden küçük ilçe halk kütüphanelerine kadar pekçok yerde bu eserlere ait değerli örneklerin bulunduğunu belirtmektedir.

Bir Koruma Yöntemi Olarak Sayısallaştırma

Yazmaların güvenliği konusunun ele alındığı bir çalışmada (Bayraktar, 1990); çevre bağlamında ısı, nem, ışık, zararlı haşereler, yangın, su baskını, deprem ve sabotaj ile hırsızlık başlıkları sıralanırken, kullanıcılar konusunda ise, tezhibli sayfaların kopartılması, minyatürlerin keserek çıkarılması, sanat değeri olan cilt kapağının alınması ve kitabın kütüphane dışına götürülmesi ifade edilmektedir.

Başta el yazması eserler ve nadir eserler olmak üzere, her türden bilgi, sanat ve kültür ürünlerinin uzun süreli korunması söz konusu olduğunda, uzun yıllar boyunca fiziksel olarak depolama ve bu depolama ortamına dair yöntem ve standartlar söz konusu olmaktadır, teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni yöntem ve uygulamalar gündeme gelmiştir.

Hemen her sektörde olduğu gibi, kütüphane, arşiv gibi bilgi merkezlerinde de giderek artan yoğunlukta kullanılmaya başlayan yöntemlerin başında ise, sayısallaştırma gelmektedir.

Sayısallaştırma; kâğıt belge, fotoğraf ya da grafik malzemeler gibi fiziksel ya da analog materyallerin elektronik ortama ya da elektronik ortamda depolanan görüntülere/ imajlara dönüştürülmesi işlemi ya da genel olarak, elektronik sistemlerce algılanamayan yapılandırılmamış formdaki bilginin elektronik ortamca algılanabilecek yapılandırılmış forma çevrilmesi biçiminde tanımlanabilir (Yılmaz, 2011).

Ataman (2004), sayısallaştırmanın amacını üç başlıkta sıralamaktadır;

- Belirgin entelektüel veya nesnel değere sahip malzemenin korunması,
- Yüksek erişim talebinin mevcut olduğu durumlarda bilginin yaygınlaştırılması,
- Çok kullanılan koleksiyonların yıpranmasını engellemeye yönelik koruma-restorasyon.

Biraz daha geniş bir perspektifle yaklaşarak, sayısallaştırmanın başlıca amaç ve/veya hedeflerini şu şekilde sıralamak da mümkündür (Yılmaz, 2011);

- Ulusal kültürel mirasın kayıt altına alınması ve korunması,
- Basılı ortamda tek kopya olarak üretilen bilgi kaynaklarının yedeklenmesi,
- Tek kopya kaynaklara çoklu erişimin sağlanması,
- Kâğıt belge ve depolama maliyetinin azaltılması,
- Kurumsal İçerik Yönetimi Çözümleri'nin uygulanması,
- Arşivsel koruma sağlanması,
- Dijital nesnenin bütünlüğünün korunması ve değişen teknoloji karşısında kaynakların gösterim, erişim ve kullanımının sağlanması,
- Eski bilgisayar sistemlerinin gelecekte kullanılacak olan bilgisayar sistemleri üzerinde çalıştırılmasının sağlanması,
- Kütüphane, arşiv ve müzelerin raflarında veya depolarında kullanıcıya ulaşamayan milyonlarca kitabın kullanıma sunulması.

Her iki açıklamadan hareketle, dijitalleştirmenin kültürel mirasın korunması noktasında en önemli ve modern yöntemlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Dijitalleştirme çalışmaları sayesinde, kültürel miras unsurları el değmeden ve yıpranmasına yol açılmadan erişime sunulabileceği, bu değerli eserlerin çok daha uzun süre var kalmaları sağlanabilecektir.

Sayısallaştırmanın aşırı yüksek maliyetleri göz önüne alındığında, işin tek seferde yapılmasının zorunluluk olduğunu belirten Ataman (2004) bu nedenle, ilerideki muhtemel kullanım şekline bağlı olarak en yüksek çözünürlük ile tarama yapılarak, daha düşük çözünürlükteki görüntülerin bu nüshadan üretilmesinin en makul çözüm olduğunu ifade etmektedir. Sayısallaştırma işlemi sırasında orijinal belge ya da esere verilebilecek zararlara da işaret eden Ataman (2004), uygun araç ve yöntemlerin kullanılmaması durumunda eserlerin sanatsal özelliklerinin (cilt, kâğıt vs.) zarar görebileceğini, hatta bir daha kullanılamaz duruma gelebileceğini belirtmektedir.

Kütüphanelerarası İşbirliği

Tanım

Sözlük anlamları; *“amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı”* (Türk Dil Kurumu, 1988) ve *“bir iş veya faaliyetle ilgili olarak müşterek hareket etme”* (Doğan, 1996) olan *“işbirliği”* ni, Boisse (1995),

kütüphanecilik bağlamında, “iki ya da daha fazla kütüphanenin kendi kullanıcılarına daha gelişmiş hizmet vermek için birlikte çalışmaları” şeklinde tanımlamaktadır (aktaran Tonta, 1999).

Kütüphanecilik merkezli bir başka tanımda, editörlüğünü yaptığı Library Trends dergisinin, 1958 yılı Ocak sayısını “İşbirliği yolu ile kütüphane kaynaklarının geliştirilmesi” adıyla yayımlayan ve ayrıca, uzun bir süre on altı üniversite ve araştırma kütüphanesinin Chicago’da geliştirdikleri merkezin müdürlüğünü yapan Ralph T. Esterquest, işbirliğini, “birbirinden müstakil iki veya daha fazla müessesenin birlikte çalışma yolu ile kütüphane kaynaklarının veya hizmetlerinin çoğaltılması veya ıslah edilmesi için kütüphanecilerdeki şuurlu gayret” şeklinde tarif eder (Markley, 1961; Ersoy, 1966).

Daha geniş bir bakışla, kütüphanelerarası işbirliğini, “en az iki kütüphanenin, herhangi bir meslekî problemin çözümü ve/veya bir hizmetin oluşturulması ve geliştirilmesi amacıyla, her türlü kaynağın (materyal, bütçe, personel vs.) paylaşımı suretiyle, bir araya gelmesi ve süreli veya sürekli bir birliktelik kurması” şeklinde tanımlamak mümkündür.

İşbirliğinin Amaçları - Hedefleri

İşbirliğinden amaç; daha az emek, daha az personel ve daha az zaman harcayarak daha fazla hizmet vermek ve eldeki olanakları daha rasyonel kullanarak, daha fazla verim almaktır (Atılğan, 1999). Sefercioglu (1992) ise, kütüphanelerarası işbirliğinin amacını şöyle özetlemektedir;

- Hizmetlerin maliyetinde ve personelde tasarruf,
- Hizmetlerin niteliğinin yükseltilmesi,
- Okuyucular için daha geniş bir yararlanma ortamının meydana getirilmesi.

İşbirliği çalışmalarının, çoğu zaman, olanaklar ve hizmetler açısından nispeten daha iyi durumda olan kütüphanelerin, bu yönden kısıtlı kütüphanelere yardım etmeleri şeklinde anlaşıldığını belirten Tonta (1999), bu bakış açısını son derece eksik ve yanlış bulurken, salt ‘işbirliği yapmış olmak için’ yürütülen işbirliği projelerinin genelde başarıya ulaşmadığını; kütüphanelerin işbirliğini, çeşitli nedenlerle kendi başlarına yapamadıkları projeleri yapmak, sağlayamadıkları kaynakları ortaklaşa satın almak ve ortak projeler yürütmek amacıyla yaptıklarını belirtmektedir. Ersoy (1998) ise, doğrudan ekonomik boyutuyla yaklaşarak, işbirliğinin amacını, “en iyi kütüphane hizmetini, en az para harcayarak vermek için bir araya gelmek” şeklinde ifade etmektedir.

Buna karşılık, maddi olmayan boyutuyla açıklanacak olursa, **kütüphanelerarası işbirliği çalışmalarının amacı; hizmet kalitesinin sürekli artırılması, hizmetlerde sürekli iyileştirme sağlamak ve son aşamada kullanıcı memnuniyetini sağlamak ve bu memnuniyetin düzeyini yükseltmektir.**

Tarihçe

Kütüphanelerarası işbirliği konusunda ilk temellerin 1880’lerde atıldığını belirten Akbaytürk (2003), Amerikan Kütüphane Derneği’nin o dönemde raporlar yayınladığını ve komiteler oluşturduğunu; Amerikan Kongre Kütüphanesi’nin ilk kataloglama projelerini bu yıllarda başlattığını; İngiltere’deki ilk örnekler arasında ise, 1930 yılında, kütüphanelerarası ödünç verme ve ortak katalog oluşturma amaçlı dokuz bölge kütüphane sisteminin kurulmasının bulunduğunu belirtmektedir.

İzleyen yıllardaki gelişmelere ilişkin olarak, Ralph T. Esterquest, 1961 yılında Library Quarterly’de yayımlanan “Kütüphane hizmetlerinde işbirliği” başlıklı çalışmada, 1930’dan sonraki on senenin İngiltere, Almanya ve Amerika’da bölgesel toplu katalogların ve bibliyografik merkezlerin en fazla geliştiği devir olduğunu; 1940-1950 senelerinde, bir arada satın alma programlarının geliştirilmesi üzerinde durulduğunu; 1950’den sonraki senelerin ise, bilhassa ileri tekniği gerektiren kolektif saklama ve koruma vasıtalarının geliştiği devre olarak tanımlandığını ifade etmektedir (Markley, 1961).

Buna karşılık, doğrudan doğruya kütüphanelerarası işbirliği ile ilgili olmadığı ifade edilmekle birlikte, işbirliği alanında atılan ilk adımın 1545 yılında, matbaanın icadından yaklaşık bir asır sonra, İsviçreli Conrad Gesner'in, zamanın dev koleksiyonlarından biri olan ve yeryüzünde yayınlanmış eserlerin tümünü kapsamayı amaçlayan Bibliotheca Universalis adlı eseriyle atıldığı yönünde görüşler de bulunmaktadır (Downs, 1954 *aktaran* Aybaş, 1967).

Tarihler konusunda farklı yaklaşımlar olsa da, sürece bakıldığında, asıl amacı envanter kayıtları tutmak olan toplu katalog çalışmalarının, kütüphanelerarası işbirliğinin ilk örnekleri olarak ortaya konulduğu anlaşılmaktadır (Atıl Yörü, 2008).

Kütüphanelerarası işbirliği konusunda tarihsel öneme sahip bir başka durum ise, Kütüphanecilik alanının önemli dergilerinden biri olan Library Trends'in, 1958 yılı Ocak sayısının "*İşbirliği yolu ile kütüphane kaynaklarının geliştirilmesi*" adıyla yayımlanmış olmasıdır (Markley, 1961).

İlk işbirliği girişimlerinin 1960 ve 1970'lerde kütüphane konsorsiyumları şekline dönüşmeye başladığını ifade eden Akbaytürk (2003), kütüphanelerin konsorsiyum kurmaya başlamalarının birincil sebeplerinin kaynak paylaşımı ve otomasyon çalışmaları olduğunu belirtmektedir. Bu görüşü destekleyen Atıl Yörü (2012), 2000'li yıllardan sonra kütüphanelerarası işbirliğinde özellikle konsorsiyal oluşumlar, kaynak paylaşımı ve toplu katalogların devreye girmesiyle olumlu gelişmeler yaşandığını belirtmektedir.

Türkiye'de kütüphanelerarası işbirliği tarihçesinin fazla parlak olmadığını belirten Aybaş (1967), "Kütüphaneler Komitesi Raporu"na (1961) atfen, bu konuda ilk ürün olarak, İstanbul kütüphanelerindeki yazma eserlere ait taşbasması Umumi Fihrist'in gösterilebileceğini, ancak Türkiye'de basılmış, Türk kütüphanelerine yönelmiş olan ve ilk toplu katalogumuz diyebileceğimiz bu örnek eseri hazırlayanın saptanamadığını ifade etmektedir.

Ersoy (1998), kütüphanelerarası işbirliği konusunda, 1964 yılında hazırladığı yazısında, bu konuda yabancı literatürde çok sayıda çalışma bulunmasına karşın, ülkemizde, konunun o dönem itibarıyla, birkaç yıllık geçmişi olduğuna işaret ederek; ilk olarak ve her yönüyle, VII. Milli Eğitim Şûrası'na sunulan Kütüphaneler Komitesi Raporu'nda ele alındığını; ikinci olarak da, Kütüphanecilik Kürsüsü profesörlerinden Anne Ethelyn Markley'in, 19 Nisan 1961 tarihinde Türk Kütüphaneciler Derneği adına bir konferans verdiğini ifade etmektedir. İşbirliği konusu, anılan toplantının ardından 1962 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde toplanan CENTO³ Kütüphaneler Semineri'nde de ele alınmıştır (Ersoy, 1966).

O. Tekin Aybaş'ın "*Kütüphaneler arası işbirliği*" adlı kitap çalışmasıyla (1967), Adil Artukoğlu'nun "*Türkiye'de kütüphaneler arası işbirliği*" isimli doçentlik tez çalışması (1973), konunun başlı başına ele alınmış olması yönüyle, ülkemizdeki tarihi açısından önemlidir.

Ülkemizde yapılan ilk kütüphanelerarası işbirliği çalışmaları konusunda farklı tarihler ifade edilmekle birlikte, bu çalışmaların 19. Yüzyılın ikinci yarısında yapılan toplu katalog çalışmaları olduğu belirtilmektedir (Atıl Yörü, 2012).

Ülkemizde 1 Haziran 1996 tarihinde ULAKBİM'in⁴ kurulmasıyla birlikte kütüphanelerarası işbirliğine yönelik çabalar artırılmış; üniversitelerdeki kullanıcıların elektronik bilgi kaynaklarına erişimlerini sağlamak amacıyla, ULAKBİM'in de içinde yer alacağı bir üniversite kütüphaneleri konsorsiyumu kurma düşüncesi gündeme gelmiş ancak, ULAKBİM başlangıç giderleri için gerekli bütçeyi bulamaması nedeniyle bu konuda pek bir gelişme kaydedilememiştir (Tonta, 1999). Bununla birlikte, kullanıcının bilgiye erişimini daha kolay ve ekonomik hale getirmek amacıyla kurulan Anadolu

³ Central Treaty Organisation - Merkezi Antlaşma Teşkilatı

⁴ Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS), 2000 yılında 12 üye kurumun üç veritabanına ortak aboneliğiyle çalışmalarına başlamıştır (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri..., 2014).

Kütüphanelerarası işbirliği, sadece uygulama bağlamında değil, yasal zemine kavuşturulması noktasında da ele alınmış; bu çerçevede, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir toplantıda konuya yönelik bir komite kurulmuş; Kütüphanelerarası İşbirliği Kanunu Komitesi adıyla toplanan grup, çalışmalar sonunda genel bir kanun tasarısı ortaya koymuştur (Kütüphanelerde yasal düzenlemeler..., 1988).

Kısaca ifade etmek gerekirse, kütüphanelerarası işbirliği konusu, bugüne kadarki tarihsel süreç içerisinde kütüphanecilik çalışmalarının sistematik bir şekilde yürütüldüğü gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de çeşitli biçimlerde olmak üzere, sürekli şekilde gündemde olmuş ve bu yönde çalışmalar yapılmaya devam etmiştir.⁵

İşbirliği Gerekçesi/ Felsefesi

1960 ve izleyen yıllarda, hızla artmaya devam eden yayın adedi, artan oranda gelişen enflasyonun yayın fiyatlarına, ücretlere ve diğer operasyon giderlerine olan etkisi, bunun yanında bütçelerin aynı hızla artmaması ve hatta büyük bir çoğunlukla sabit kalmasının, okuyucuların bilgi ve enformasyona en kısa zamanda erişimini amaç edinen kütüphanecileri zor duruma düşürdüğünü ifade eden Kum (1979), bu durum karşısında kütüphanecilerin vermekte oldukları hizmetleri devam ettirebilmek için yeni yöntemler geliştirdiğini; Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli eyaletlerinde çalışmakta olan kütüphanecilerin sorunun çözümünü aralarında daha yoğun bir işbirliği yöntemi geliştirmekte bulduklarını; grup grup bir araya gelerek, sorumlu oldukları kuruluşların olanaklarını birleştirerek hizmet verme yolunu aradıklarını belirtmektedir. Bu görüşü destekleyen Ersoy (1966), kütüphaneler arasında işbirliği fikrinin, hiçbir kütüphanenin okuyucularının isteyecekleri eserleri yalnız başına, kendi kaynaklarını kullanarak sağlayamayacağı esasına dayandığını belirtmektedir.

Ersoy'un (1966), "dünya literatürünü bir kütüphanenin toplamaya kalkması artık imkânsız bir hâle gelmiştir" dediği 1966 yılından günümüze kadar, özellikle 2000'li yıllara gelirken meydana gelen yayın artışı o denli yüksekti ki, herhangi bir kütüphane ve bilgi merkezinin söz konusu yayın hacmini koleksiyonuna dâhil edebilmesi imkânsız duruma gelmişti. Scepanski (2001), bu durumu, eğitim konusundaki bir sözü kütüphanecilik alanına dönüştürerek, "kütüphane hizmetlerini bir üst düzeye çıkarmak; ne kadar güçlü, zengin ya da iddialı olursa olsun, tek başına bir kurumun başarabileceği bir şey değildir" şeklinde ifade etmektedir.

Gerçekten de, bugün gelinen noktada, türü ne olursa olsun, bir kütüphanenin tek başına tüm bilgi kaynaklarını toplayıp, erişim sağlamasının imkânsızlığına bağlı olarak, bilgi hizmeti sağlayan kuruluşların her alanda ve zorunlu olarak işbirliğine gittikleri görülmektedir (Karasözen, 1996; Tonta, 1997; Atılgan, 1999; Alkış ve Yılmaz, 2008).

Diğer yandan, şu noktayı önemle belirtmek gerekir ki, kütüphanecilik mesleğinde işbirliği, sınırlı bir yardımlaşma yaklaşımından çok, bir bakış açısı ve felsefedir. Birçok dönemin yaşanmasının ardından en gelişmiş ülkelerde dahi yeniden işbirliği noktasına gelinmiş olması, bu bakış açısının sağlamlığını ve zenginliğini göstermektedir (Yılmaz, 1998). Diğer bir ifadeyle, kütüphanelerarası işbirliği konusunda düşünsel ve felsefî boyut son derece önemlidir. Herhangi bir çalışmada veya konuda olduğu gibi, işbirliği konusunda da, kesin başarı sağlanması ve verim alınabilmesi için, bu boyut çalışmaların odağında yer almalıdır. Ralph T. Esterquest'in, işbirliği tanımında yer verdiği "şuurlu çaba" (Ersoy, 1966; Markley, 1961) kavramı/ boyutu, bu bağlamda son derece önemlidir. Konunun felsefî boyutu ve

⁵ Kütüphanelerarası işbirliği konusunun dünyadaki ve ülkemizdeki tarihsel arkaplanı hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Markley, 1961; Esterquest, 1961; Ersoy, 1966; Aybaşı, 1967; Artukoğlu, 1973; Açık oturum: Kütüphanelerarası işbirliği, 1978; Kum, 1979; Kütüphanelerarası İşbirliği..., 1983; Kütüphanelerde yasal düzenlemeler..., 1988; Duman, 2013.

bilinç aşaması son derece önemli olduğu içindir ki Kum (1979), işbirliği fikrinin yerleşmemiş olduğu ülkelerde, tüm teknik olanaklar mevcut olsa dahi, işbirliği projelerinin uygulamaya konulması düşünülemeyecektir.

Bu düzeyde bir bilince sahip olunduğunda, ne kadar geniş maddi imkânlarla sahip olunursa olunsun, kütüphanelerarası işbirliği ile daha verimli çözülebilecek bir problem tek başına halledilmeye çalışılmayacaktır. Bu anlamda, mevcut kaynakların rasyonel kullanımı ile emek ve maddi imkânlar bağlamında israf etmekten kaçınma düşüncesini işbirliğinin temel gerekçelerinden biri saymak mümkündür.

İşbirliği Çalışmalarının Temel Şartları

Kütüphanelerarası işbirliği konusunda yazılı ve sözlü ortamlarda ortaya konulan görüşlerin hemen hepsi olumlu olmakla birlikte, uygulama bağlamında ciddi problemlerin yaşandığı ve işbirliği konulu söylemlerin kimi zaman proje aşamasındayken yarım kaldığı, kimi örneklerde ise, proje aşamasına dahi geçilemediği görülmektedir.

Tonta'ya (1999) göre, bu olumsuzluk konusundaki temel engeller şu şekildedir;

- Birlikte çalışmaya ve ortak projeler üretmeye yeterince yatkın olmamamız,
- İşbirliğinin söylenmesi kolay ancak, gerçekleştirilmesi ortak çaba isteyen zor bir uğraş olmasına bağlı olarak, genelde hemen herkesin işbirliğinden yana olmasına rağmen, sıra işbirliğinin gerektirdiği çalışmaların yapılmasına gelince işbirliğinden kolayca vazgeçilmesi,
- İşbirliği yapan kütüphanelerin bazı standartlara uymaları ve ortak kaliteyi tutturmaları beklenirken; çoğu kimsenin, işlerin alışılmış yöntemlerden daha farklı biçimde yapılabileceğinin söylenmesinden rahatsız olması ve dolayısıyla, kolayca uzlaşmaya varılabilecek konularda kendi çözümlerinin en iyisi olduğunu düşünmeleri,
- Kurum kültürümüzde hesap verebilirlik alışkanlığının yeterli düzeyde olmaması.

İşbirliğinin, kütüphane yöneticilerinin kendi kütüphanesinin koleksiyonlar bakımından büyümesini ve gelişmesini ön plana almak ve her konuda en yeterli koleksiyonların kütüphanesinde bulunmasını istemek düşüncesinden uzaklaşabildiği oranda gerçekleşebileceğine işaret eden Ersoy (1966), işbirliğinde sorunun, işbirliğine katılacak kişilerin ya da kurumların bu işe yatkın olmamaları olduğunu ifade ederek, başkalarına bir şeyler vermeyi düşünmeyen ve sadece kendi çıkarlarını düşünen kurumlar sebebiyle işbirliğine girilemediğini belirtmektedir (Açık oturum: Kütüphanelerarası işbirliği, 1978).

İşbirliği çalışmalarının dünyadaki örneklerine bakıldığında Türkiye'de başlatılan sınırlı sayıdaki çalışmalarda eksiklikler olduğunu belirten araştırmacılar (Küçük, Al, Alır, Soydal ve Ünal, 2004), kaynak, mevzuat, altyapı yetersizliği ve projelerde süreklilik sağlanamamasının işbirliği konusunda önemli problemler olduğunu ancak adanmışlık eksikliğinin bu sorunların da önüne geçtiğini ifade etmektedirler.

Temelinde birden fazla kurum, birden fazla yönetim yapısı barındırması ve bu farklı yapıların birlikte çalışılabilirliğini gerektirmesinden ötürü, kütüphanelerarası işbirliğine yönelik somut girişimlerin kolay olmadığını vurgulayan Küçük ve arkadaşları (2004), ayrıca, ülkemizde ortak çalışma koşullarının yetersizliği ile birlikte iş yapabilmek kültürünün yaygın olmamasının da işbirliği girişimlerini güçleştirdiğini belirtmektedirler.

Ersoy'un (1966), Harvard Üniversitesi eski kütüphane müdürlerinden Keyes D. Metcalf'ın "*gelenek ve alışkanlıklar, işbirliğinin gelişmesini geciktiren kuvvetli faktörlerdir*" sözüne atıfla işaret ettiği gibi, kütüphanelerarası işbirliği konusunda en önemli engellerden birisi de, mevcut yapının korunması, diğer bir deyişle, elde edilecek yararı düşünmeksizin, alışkanlıklardan vazgeçilmek istenilmemesidir.

Koç Üniversitesi Kütüphanesi'nin müdürlüğünü yaptığı dönemde kütüphanelerarası işbirliği konusunda Türk meslektaşlarıyla kişisel değerlendirmelerde bulunduğunu ve çok sayıda seminere katıldığını ifade eden Lindley (2000), kütüphanelerarası ödünç verme yoluyla kitap ödünç almak hariç, uygulamada etkili bir işbirliğinin varlığına dair ciddi verilere ulaşamadığını; işbirliğinden daha çok rekabetin söz konusu olduğunu; en büyük ve en iyi kütüphane olma düşüncesi doğrultusunda hareket edildiğini belirtmektedir.

Çelik'in (1975), "işbirliğinin neden gerçekleştirilemediği" şeklindeki soruya uzun yıllar önce verdiği aşağıdaki cevapların bugün dahi geçerliliğini sürdürüyor olması, problemin ne denli büyük olduğunu açıkça ortaya koymaktadır;

- İşbirliğini gerçekleştirecek ve kuruluşlar arası daha sıkı bağların kurulmasını gerekli kılacak, herkesin sahip olduklarının bir listesi niteliğinde olan toplu katalogların yokluğu,
- Kütüphanecilerin böyle bir işbirliğine girme yetkisinin bağlı oldukları kuruluş içerisinde kendisine verilmemesi,
- İşbirliği kavramının tefsiri,
- Mevcut kütüphanelerin bir kısmının böyle bir organizasyon içerisinde görev alacak düzeyde olmayışı.

Ortak derme geliştirmede kütüphanelerarası işbirliği modeli olarak oluşturulmuş Triangle Research Libraries Network (TRLN) yöneticisi olarak görev yapan ve kendisini kütüphanelerarası işbirliği uzmanı olarak tanımlayan Secpanski (2001), bir halk ve üniversite kütüphanesinin akademik ve halktan kullanıcıların hizmet gereksinimleri ve buluşma mekânlarına yönelik olarak yaratıcı çözüm girişimi yaptığında en acımasız eleştirinin mesleğin içinden geldiğini ifade eder.

Secapanski (2001), bir defasında, parçası buldukları yükseköğretim sistemindeki diğer kütüphaneyle, bağımsız işbirliğini yaygınlaştırmaya çalışırken, diğer kütüphanenin 'aşağı' görülmesi nedeniyle personelin çalışmaya direnç gösterdiğini; kötü bir tesadüf olarak, aynı zamanda, yakınlarındaki bir araştırma kurumuyla işbirliği yolları ararken kendi kütüphanesinden de benzer bir tavır gördüğünü belirtmektedir. "Belki de, anlamlı bir işbirliğinin önündeki en büyük engeller kişisel, meslekî ve kurumsal çekişmedir" diyen Secapanski (2001), bireylerin, bir başkası iyi gözükeceği ya da kredisi artacağı sonucunu çıkarması nedeniyle sık sık yeni hizmet düzenlemelerinin yok edildiğini ya da yenilik getirecek projelerin reddedildiğini belirtmektedir.

Konuyu üniversite kütüphaneleri bağlamında ele alan ve özellikle özel üniversite kütüphanelerinin işbirliği konusunda kararsız olduğunu; devlet üniversitelerindeki maddi belirsizliğin bu konuda etkili olduğunu; ve ayrıca ülkemizdeki üniversitelerin alt yapıları incelendiğinde (bütçe, derme, personel) aralarında çok büyük farklar olduğunu belirten Çömlekçi (1999), bunlara bağlı olarak, bugüne kadarki işbirliği çalışmalarında bazı kütüphaneler devamlı verici durumundayken, bazılarının ise devamlı alıcı olduğunu, bu tablonun da işbirliğinin önündeki başlıca engeli teşkil ettiğini belirtmektedir.

İşbirliği çalışmalarının önündeki bu engelleri ortadan kaldırarak, problemleri çözecek gereksinimler noktasında ise, oldukça önemli görüşler söz konusudur.

Ersoy (Açık oturum: Kütüphanelerarası işbirliği, 1978), bu konuda temel şartları; "alışkanlıklarımızdan vazgeçmek", "sadece kendi kurumumuzu düşünmemek" ve "kurumumuzun da katılımıyla daha başarılı çalışmalar ortaya konulabileceğini düşünmek" şeklinde sıralamaktadır. Ona göre (1998), işbirliği konusunda; yetişkin, geniş görüşlü ve sadece kendi kurumunun küçük çıkarlarını değil, bütün bir toplumun, milletin ve devletin çıkarlarını düşünebilen personel de temel gereksinimler arasında yer almaktadır.

Secapanski (2001), başarılı işbirliği çalışmalarının kurumlardaki idari görevlerde bulunan etkin bireylerin liderliğini gerektirdiğini ve işbirliğine uygun olarak tanımlanabilecek yüzlerce şey olsa da

işbirliğine gitmenin, kütüphanelerimiz ve kendimiz hakkında farklı bir biçimde düşünmeyi gerektirdiğini belirtmektedir.

Tonta'ya (1999) göre, kütüphanelerarası işbirliğinin gerekleri; "Adanmışlık" (commitment), "karşılıklı anlayış", "uzlaşma" (consensus), "kaynak" (para ve insan gücü), "planlama ve örgütlenme becerisi", "sabır", "bilgi" (işbirliği konusuna ilişkin) ve "ortak akıl"dır.

İşbirliğinin gerçekleştirilmesi bağlamında buraya kadar sıralanan temel gereksinimlere; "isteklilik", "işbirliği bilinci", "yasal zemin", "kütüphanelerin bağlı oldukları kuruluşlardan üst yönetim desteği", "eşgüdüm organizasyonu/ yapısı", "karşılıklı iyi niyet" ve "sürdürülebilirlik gayreti"ni de eklemek mümkündür.

İşbirliği Türleri

Genel bir bakışla, işbirliğine girmek isteyen kütüphaneler için bu işlemin, aşağıda görüleceği gibi, üç ana başlık altında gerçekleştirilebileceğini söylemek mümkündür (Akbulut, 1977);

- Yönetim (kütüphane politikası, amaç, personel, bütçe, planlama, halkla ilişkiler vs.),
- Teknik hizmetler (sağlama, kataloglama, sınıflama, ciltleme, depolama ve koruma),
- Okuyucu hizmetleri (müracaat, ödünç verme).

Bununla birlikte, gerek elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının ve hizmetlerinin giderek artması, gerekse bilgi işleme, depolama ve iletişim teknolojilerinin kütüphaneler tarafından da edinilebilmesi, elektronik bilgi kaynaklarının paylaşımını kolaylaştırmış ve kütüphaneler için yeni işbirliği alanları ortaya çıkarmıştır (Tonta, 1999).

Sefercioğlu'na (1992) göre, kütüphanelerarası işbirliği, ya hizmetlerin işbirliğine katılan kütüphaneler arasında paylaşılması, ya da hizmetlerin merkezleştirilmesi şeklinde olabilir.

Tonta (1997) güncel bir bakış açısıyla, basılı ortamda ancak ödünç verme ya da fotokopi yoluyla belge sağlanması şeklinde gerçekleşen işbirliğinin, günümüzde artık elektronik belgelere erişim sağlanması biçiminde kendisini gösterdiğini; gerek metin türü gerekse grafik, resim, ses vb. öğeler içeren çoklu ortam (multimedia) türü elektronik 'belge'lerin İnternet gibi ağlar aracılığıyla kullanıcıların hizmetine sunulduğunu belirtmektedir.

Kütüphane türleri arasında uygulanması bağlamında kimi farklılıklar gösterebilecek olmakla birlikte, kütüphanelerarası işbirliği konusunda aşağıdaki başlıklar gündeme gelmektedir (Tonta, 1997; Yılmaz, 1998; Atılgan, 1999; Alkış ve Yılmaz, 2008; Atıl Yörü, 2008; Atıl Yörü, 2012; Küçük, Al, Alır, Soydal ve Ünal, 2004);

- Ortak proje geliştirme ve yürütme,
- Ortak koleksiyon/ derme oluşturma ve geliştirme,
- Belge sağlama,
- Kütüphanelerarası ödünç verme,
- Bibliyografik veritabanlarının ve elektronik süreli yayınların ağ aracılığıyla kullanıma sunulması için konsorsiyum kurulması,
- Toplu katalog hazırlama,
- Süreli yayın toplu kataloğu hazırlama,
- Kataloglama,
- Konu başlıkları listesi oluşturma,
- Karşılıklı personel değişimi ve eğitimi,
- Kaynak paylaşımı,
- Personel eğitme-yetiştirme,
- Sosyal ve kültürel etkinlikler,
- Hizmet programlarının hazırlanması ve yürütülmesi,
- Bütçe yönetimi.

Cumhuriyetin ilk dönemleriyle birlikte gerçekleştirilen toplu katalog ve diğer kütüphanelerarası işbirliği çalışmalarından bazıları ise şunlardır (Atıl Yörü, 2012);

- İstanbul Kütüphaneleri Tarih Coğrafya Yazmaları Katalogları,
- Ankara Bilimsel ve Teknik Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu / Ankara Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu,
- İzmir Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu,
- Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK),
- Türkiye Üniversiteleri Toplu Kataloğu / TÜTOK (Ulusal toplu katalog çalışmalarının başlamasıyla sonlandırılmıştır),
- Ulusal Toplu Katalog / TO-KAT,
- ULAKBİM Veritabanları ve Elektronik Dergilere Ev Sahipliği (VEDES) Projesi,
- Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu / ANKOS⁶ (2000 -),
- Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı / EKUAL (ULAKBİM),
- Karşılıklı Personel Değişimi ve Eğitimi (ANKOS)⁷,
- Kütüphanelerarası ödünç verme,
- Halk ve üniversite kütüphaneleri arasında işbirliği çalışmaları (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü) (2009 yılında protokol metni tüm üniversite rektörlüklerine iletilmiş ve fakat bugüne kadar proje hayat bulamamıştır.),
- Ortak Belge Sağlama / OBES (ODTÜ, Gazi, Hacettepe, Ondokuz Mayıs, Başkent üniversitesi kütüphaneleri ve ULAKBİM) (2011 yılında TÜBESS ile sona ermiştir.),
- Türkiye Belge Sağlam Sistemi / TÜBESS (2011 -),
- Kütüphanelerarası İşbirliği Takip Sistemi / KİTS (2008 -).

Farklı kütüphane türleri arasında kütüphanelerarası işbirliği konusuna değinilecek olursa, halk kütüphaneleri ile okul kütüphaneleri arasında işbirliği konusunun uzun yıllar önce ele alındığı ve uzun uzun değerlendirildiği anlaşılmaktadır (Açık oturum: Kütüphanelerarası işbirliği, 1978). Türkiye'deki kütüphanelerarası işbirliği çalışmaları üzerine değerlendirmeler yapan Küçük ve arkadaşları da (2004), kamu kurum ve kuruluşlarına ait kütüphaneler ile okul kütüphaneleri arasında işbirliği yapılması gerektiğini ifade etmektedirler.

İşbirliği konusunu, ülkemizde uzun yıllar önce gerçekleştirilen mesleki toplantıların birinde bu konunun ele alınması üzerine bir komisyon kurulması kararı alınmış; İstanbul kütüphaneleri arasında gerçekleştirilmesi düşünülen işbirliği bağlamında mevcut durumu görebilmek amacıyla, kütüphanede verilen hizmetler, toplu kataloğa katılma isteği, işbirliğine isteklilik gibi bilgiler içeren bir anket formu İstanbul'daki 142 kütüphaneye (üniversite, araştırma, halk kütüphaneleri vs.) gönderilmiş ve alınan 106 cevap doğrultusunda, toplu kataloğa katılma isteğinin yüksek oranda olduğu; işbirliği kurulması noktasında ise, kütüphanelerin bağlı oldukları üst makamların desteğinin belirleyici olacağı bilgisi raporlandırılmıştır (Kütüphanelerarası İşbirliği..., 1983).

5-7 Haziran 2008 tarihleri arasında Trakya Üniversitesi'nde gerçekleştirilen uluslararası mesleki sempozyum ise, bizzat kütüphanelerarası işbirliği konusu odağında gerçekleştirilmiş; doğrudan işbirliğine yönelik çok sayıda bildirinin sunulduğu sempozyum sonrasında, Balkan ülkeleri üniversite kütüphaneleri arasında daha güçlü bir işbirliğinin sağlanması düşüncesiyle önerilen birlik, sempozyumdan sadece bir yıl sonra Balkan Kütüphaneler Birliği (Balkan Libraries Union) adıyla kurulan dernek şahsında hayata geçmiştir (Balkan Ülkeleri Kütüphaneler..., 2008).

⁶ ANKOS, 27.01.2012 tarihinde Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Derneği adıyla dernek yapısına dönüşmüştür (<http://www.ankos.org.tr/index.php/hakkimizda/tarihce>).

⁷ 2012 ve 2013 yılında gerçekleştirilmiştir (<http://www.ankos.org.tr/index.php/haberler/136-2013-ankos-personel-degisim-program>).

Diğer yandan, Kütüphanecilik / Bilgi ve Belge Yönetimi alanında mutlaka dikkatle incelenmesi ve uygulanması gereken işbirliği alanlarından birisi de, eğitim alanındaki uluslararası işbirliğidir.

Alanımızda yükseköğretim kurumları arasında uygulanan farklı yaklaşımlara dayalı işbirliği çalışmaları bulunmaktadır. Ortaklaşa düzenlenen toplantılar, konferanslar, yükseköğretim kurumları arasındaki görüş alışverişi, ortaklaşa araştırma ve geliştirme projeleri, ortak öğretim programı geliştirme projeleri, öğrenci ve öğretim üyesi değişimi, öğretim materyali değişimi (Oğuz, 2007) bu çerçevedeki işbirliği örnekleri olarak sıralanabilir.

Sefercioğlu'na (1992) göre, milletlerarası düzeyde gerçekleştirilebilecek çok önemli bir işbirliği alanı ise, kütüphaneci değişimidir. Bu çerçevede, gelişim veya kuruluş halindeki kütüphanelerdeki deneyimi az personeli, gelişmiş ve iyi işleyen bir kütüphanede bilgi, görgü ve deneyimini artırabilir. Değişimde onun yerine gelen deneyimli kütüphaneci de, gelişim veya kuruluş halindeki kütüphanenin personeline deneyimlerini aktarır, tavsiyelerde bulunabilir.

Yazmalar ve Nadir Eserler Odaklı İşbirliği Çalışmaları

Birçok problemin çözümü ve yeni hizmetlerin hayata geçirilmesi ve bu bağlamda, hizmet verilen kullanıcı gruplarındaki memnuniyet düzeyini artırma noktasında, son derece önemli olan kütüphanelerarası işbirliği çalışmaları, işbirliğinin odak noktası yazmalar ve nadir eserler olduğunda daha da önem kazanmaktadır. Çünkü dünyanın ortak mirası olan bu eserler, herhangi bir yanlış uygulama sonrasında zarar görme ve hatta tamamen yok olma riski taşımaktadır.

Kurmuş'a (1990) göre, yazmalar ile nadir eserler bağlamında kurulacak kütüphanelerarası işbirliği programı; "yönetim hizmetlerinde işbirliği", "teknik ve bilimsel hizmetlerde işbirliği" ve "okuyucu hizmetlerinde işbirliği" boyutlarını içermelidir.

Bununla birlikte, el yazması ve nadir eserler bağlamında işbirliği yapabilmek için kütüphane ve diğer bilgi merkezlerindeki koleksiyonlarda hangi eserlerin olduğu en ince ayrıntısına kadar bilinmek durumundadır. Elbette, ikinci olarak, bugüne kadar bu eserler bağlamında -özellikle sayısallaştırma odağında- neler yapıldığı sorusunun cevabı net olarak verilmelidir.

Bu anlamda, Bingöl (1999), kültür varlıklarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunu incelediği çalışmasında, envanter bilgileri ve katalog çalışmaları maddesiyle başladığı "yapılması gerekenler" listesini "işbirliği" maddesiyle sonlandırmış ve kurumlararası işbirliğini, koruma konusu bağlamında giderilmesi gereken büyük eksik olarak nitelemiştir.

Öte yandan, ülkemiz oldukça zengin bir yazma koleksiyonuna sahip olmasına rağmen, bu koleksiyona erişim sağlayacak bir ulusal toplu kataloğa veya veri tabanına sahip olunmadığı; bunun doğal sonucu olarak, yazmaların bibliyografik kayıtlarına ve kendilerine erişimin hiç de kolay olmadığı ve dolayısıyla, son derece değerli olan bu kültür mirasımızdan yeterince yararlanılmadığı belirtilmektedir (Küçük, 1997).

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, yazmalar ve nadir eserler konusunda kütüphaneler arasında, ulusal ölçekte ve daha geniş şekilde uluslararası işbirliği çalışmalarına başlamak ve verimli şekilde sürdürebilmek için, öncelikle, bu eserlerin tüm bibliyografik bilgilerini ve sanatsal özelliklerini eksiksiz biçimde içeren katalog çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Bu önemine karşın, yazmalarla ilgili olarak bugüne kadar yapılan kataloglama çalışmaları çoğu zaman yarım kalmış ya da kimi münferit kütüphaneler üzerinde yapılmıştır. Kısacası Türkiye'deki mevcut yazmaları içeren bir katalog çalışması yoktur (Kut, 1999).

Batıdaki katalog çalışmalarının, büyük ölçüde, 18. ve 19. yüzyıllarda yapılarak yayımlanmış olmasına karşın (Kut, 1999), ülkemizde bulunan yazma eser kütüphanelerine ait ilk matbu kataloglarının 19.

yüzyılın son yıllarında bastırılan ve İstanbul kütüphanelerine ait olan fihristler (Bayraktar, 1983) olduğu ifade edilmektedir.

Batılı ve doğulu ülkelerde yazma eserlerin kataloglarının hazırlanarak tanıtımının yapılması çalışmaları, en az yarım yüzyıl önce bitirildiği halde, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, dünyanın en zengin koleksiyonlarının bulunduğu Türkiye'de bu konunun halledilememiş olması üzerine, 1978 yılında, Kültür Bakanlığı tarafından ülkemizdeki yazma eserlerin bibliyografik denetim altına alınıp, genel bir katalogunun yayımlanması amacıyla, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde "Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Projesi" (TÜYATOK) başlatıldığını belirten Bayoğlu (1999), TÜYATOK Projesi'nin başladığı tarihten (12.04.1978) itibaren farklı statülerde olmak üzere, çeşitli dönemlerde farklı birimlere (Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane vs.) bağlı olarak çalışmalarını sürdürdüğünü; büyük oranda bu duruma ve personel yetersizliğine bağlı olarak işin önemine uygun bir hızla ilerleyemediğini; dolayısıyla, yazmaların yalnızca bibliyografik kimliklerin belirlenmesi çalışmasının, en iyimser bir yaklaşımla, 200 yıl gibi küçümsenmeyecek bir zaman alacağını; çıkarılan yazma eser katalog fişlerinin eksikliklerinin giderilmesi, düzeltilmesi, denetlenmesi ve redaksiyonunun hazırlanmasından sonra baskı taslağının dizgiye verilip katalog halinde yayımlanmasının ise, 600 yıl süreceğini ifade etmektedir.

TÜYATOK'un başlangıcında çok heyecan verici ve hızla yürüyen bir proje olduğunu, çalışmaların o günkü hızına bakılarak fişlemelerin sekiz yılda bitirileceğinin söylendiğini, fakat buna karşın, yirmi bir yıl sonra proje kapsamında sadece iki cilt katalog yayımlanabildiğini belirten Kut (1999); kütüphaneci ve Türkolog Prof. E. Birnbaum'un, yazmalarla ilgili bir yazısında TÜYATOK'a ayırdığı dört sayfalık bölümde, projenin yeterli sayıda elemanla yürütülmesinin gereğine işaret ettiğini ve Türkiye'yi bir yazma anbarına benzettiğini; bununla birlikte bu anbarda tam olarak neler olduğunun bilinemediğini belirtmektedir.

Konunun yerli ve yabancı uzmanları tarafından dile getirilen bu açıklamalar da açık bir şekilde göstermektedir ki, el yazmaları ve nadir eserler bağlamında, gerek klasik koruma ve yararlandırma odaklı, gerekse sayısallaştırma ve erişim odaklı bir kütüphanelerarası işbirliği söz konusu olacaksa, bunun için öncelikle kütüphaneler ve diğer bilgi merkezlerinde bulunan eserlerin eksiksiz katalogların çıkartılmış olması gerekecektir. Bu anlamda, belki de, ilk olarak katalog merkezli bir işbirliği çalışması düşünülebilir.

Yazma ve nadir eserler odaklı işbirliği çalışmaları için el yazması ve nadir eser mevcudunun bilinmesi gerekli olmakla birlikte, bu yönde ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli projeler ve işbirliği arayışları devam etmektedir.

Bu bağlamda, yakın dönemlerde yapılan ulusal ölçekte yapılan çalışmalardan biri; ülkemizdeki kütüphane, arşiv ve bilgi merkezlerinde yürütülmekte olan bilgi kaynaklarının (basma ve yazma eserler, kitap vs.) sayısallaştırılması çalışmalarını yakından incelemek, karşılaşılan sorunlara değinmek, sorunlara çözüm yolları geliştirmek ve ulusal/ uluslararası düzeyde kurumlararası işbirliği olanaklarını ortaya koymak amacıyla, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi tarafından, 25-27 Şubat 2010 tarihleri arasında düzenlenen "Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı"dır (Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında..., 2010).

Üç oturum şeklinde gerçekleştirilen çalıştayı oturumlarından birisi tamamen işbirliği konusuna ayrılmış, toplantılar sonunda, oturumlarında yapılan değerlendirmeler ve ortaya konulan temel görüşler çerçevesinde, işbirliğine yönelik konuları da içeren on sekiz maddelik kararlar alınmıştır (Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında..., 2014);

Söz konusu geniş katılımlı toplantının ardından, aynı yıl içinde Milli Kütüphane'de, akademisyenler, uygulamacılar, firma yetkilileri ve hukukçulardan oluşan dar bir grupla değerlendirme toplantısı

gerçekleştirilmişse de, uygulamaya dönük kararlar alınması bir yana, sonraki üç yıllık süreçte herhangi bir faaliyette bulunulmamıştır. İkinci büyük toplantı 28 Mart 2013 tarihinde Atatürk Kitaplığı'nın (İstanbul) ev sahipliğinde "Nadir Eserlerin Sayısallaştırılması ve Kullanıma Sunulması Çalıştayı" adıyla düzenlenmiş; genel kapsamda düzenlenen IRCICA⁸ toplantısının (Sayısallaştırma Çalışma Grubu:..., 2013a) ardından, ÜNAK 2013 Konferansı kapsamında bir çalıştay (Sayısallaştırma Çalışma Grubu:..., 2013b), bir de bildiri ile (Sert, 2013) 2010 yılından beri sürmekte olan çalışmalar ele alınmış ve "Sayısallaştırma Üst Kurulu" olan adını, "Ulusal Sayısallaştırma Komitesi" olarak değiştiren grubun çalışma esasları (Ulusal Sayısallaştırma Komitesi..., 2014a) meslek kamuoyuna açıklanmıştır. Sonraki süreçte alt gruplar kendi aralarında toplantılar yaparak, sorumluluk alanlarına yönelik değerlendirmelerde bulunmuş ve bazı ilgili kurumlara ziyaretlerde bulunmuşlardır (Ulusal Sayısallaştırma Komitesi, 2014b).

Yazmalar ve nadir eserlerin korunması, yaşatılması ve erişime sunulması çerçevesinde, ulusal düzeyde uygulama temelli geniş çaplı işbirliği projeleri başlatılmadığı için, çeşitli kurumlarımızın kendi imkanlarıyla sayısallaştırma çalışmaları yaptıkları görülmektedir.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi koleksiyonunda yer alan yazmaların kataloglanması ve bilgisayar ortamına aktarılması bağlamında yapılan çalışmalar bu noktada önemli bir örnektir (Karakaş, 1999).

Türkiye Yazmaları Toplu Katalogları ve Milli Kütüphane Yazmalar Kataloglarında belirtilen eserler ile henüz katalogları yayımlanmamış olan eserlerin bir kısmını sayısallaştırarak, yaklaşık 27.464 el yazması eserin görüntülerini İnternet aracılığıyla kullanıma sunan Milli Kütüphane'nin çalışması bir başka önemli örnektir (Milli Kütüphane Başkanlığı, 2014).

Bir diğer örnek ise, Atatürk Kitaplığı tarafından projelendirilen ve koleksiyonda yer alan Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi ile basılmış 40.000 nadir eserin sayısallaştırılması ve web üzerinden ücretsiz olarak hizmete sunulmasının hedeflendiği çalışmadır (Aydın, 2013).

Öte yandan, yazmalar ve nadir eserleri de içeren kültürel miras odaklı ve uygulama bazlı ulusal işbirliği çalışmalarının olmamasına karşılık, çeşitli kurumlarımız aracılığıyla, uluslararası işbirliği çalışmalarının başladığı görülmektedir.

İçerisinde İngiltere, Polonya, Sırbistan, Türkiye ve Yunanistan'ın yer aldığı; belirli miktardaki kaynağın dijitalleştirilerek Europeana'ya⁹ aktarılmasını ve bunun için gerekli eğitim alt yapısının sağlanmasını hedefleyen ve Avrupa Birliği Eğitim ve Kültür Programı altında kabul edilen AccessIT¹⁰ böyle bir projedir (Yılmaz, Külcü, Ünal ve Çakmak, 2012).

Avrupa Birliği (AB) 7. Çerçeve Kültür Programı altında yürütülmüş olan (2009 Mayıs-2011 Nisan) Proje'nin temel amacı; bu ülkelere ait belirli miktardaki kültürel mirası dijitalleştirerek Europeana'ya aktarmak ve bunun için gerekli eğitim alt yapısını sağlamaktır. Yaklaşık 13 milyon dijital materyal içeren Proje'nin kurumsal sahibi Hacettepe Üniversitesi'dir. İşbirliği ülkelerinde dijitalleştirme için kapasite yaratarak/ varolan kapasiteyi geliştirerek, ulusal kültürel çalışmaların AB'deki dolaşımını Europeana ile ortaklıklar yoluyla artırmanın hedeflendiği Proje kapsamında, çeşitli kütüphane, müze ve arşivlerde yer

⁸ İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi

⁹ Europeana (Avrupa Dijital Kütüphanesi); Avrupa ülkelerinin kültürel mirasını hem Avrupa ülkelerinin hem de diğer kıta ülkelerinin erişimine açarak kültürel dolaşıma imkân sağlaması ve dolayısıyla bilgi toplumunun gelişmesine katkı sağlaması, dijitalleştirme eğitimi ve çalışmalarını desteklemesi, bilgi teknolojilerinin kültürel miras alanına uygulanmasına öncülük etmesi, kültürel mirasın dijitalleştirilerek koruma altına alınmasını sağlaması ve konuya dikkat çekmesi, her geçen gün artan kaynak ve kullanıcı sayısı ile kültürel miras kapsamındaki en büyük ve önemli dijital kütüphanelerden birisidir (Yılmaz, Külcü, Ünal ve Çakmak, 2012).

¹⁰ Accelerate the Circulation of Culture Through Exchange of Skills in Information Technology - Bilgi Teknolojilerinin Değişen Yetenekleri Aracılığıyla Kültürel Dolaşımın Hızlandırılması

alan Türk kültürünü tanıtan kültürel miras niteliğinde 50.000 el yazması, belge ya da müzelik materyalin tanımlama bilgilerine ve dijital kopyalarına Europeana aracılığıyla erişimin mümkün olacaktır (Yılmaz, 2011).

Uluslararası ölçekli bir başka proje ise, kamu vakfı statüsündeki Yunus Emre Vakfı'na bağlı Yunus Emre Enstitüsü'nün **Merkez Bankası** ile birlikte yürüttüğü "Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası" adlı projedir. Kültürel mirasımızın koruma altına alınması ve eserlerin kültür ve bilim dünyasına yeniden kazandırılmasının hedeflendiği Proje kapsamında, bugüne kadar Bosna-Hersek, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sırbistan ve Hırvatistan'daki tüm kütüphane, arşiv, müze, tekke ve dergâhlar taranarak, buralarda bulunan Osmanlı döneminden kalan yazma eserler tespit edilmiş ve Bosna Hersek, Makedonya ve Hırvatistan'da tespit edilen yaklaşık 8300 yazma eser dijital ortama aktarılmıştır (Balkanlarda Kültürel Mirasın..., 2014).

Genel Değerlendirme ve Öneriler

Değerlendirme

Kültürel miras, uzun yıllar öncesi dönemlerde yaşamış insan toplulukları ve milletlere ait yer altı ve yer üstü zenginlikleri ifade eden önemli bir olgudur. Günümüzde iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak, küçülen bir dünyadan söz edilmekte ve belli ülkelere ait coğrafyalarda bulunsalar da, kültürel miras unsurlarının dünyanın ortak kültürel mirası olduğu ifade edilmektedir.

Yazmalar ve nadir eserler kültürel miras içerisinde çok önemli bir yer tutan, ait oldukları dönemlere yönelik bilgi ve kültür unsurları içerdikleri gibi, sanatsal açıdan da son derece kıymetli olan zenginliklerdir.

Medeniyetlerin beşiği olması ve köprü konumuna bağlı olarak Türkiye, diğer kültürel miras unsurlarının yanı sıra, sahip olduğu yazma ve nadir eserleriyle, dünyanın ortak kültürel mirasına çok değerli katkı sunabilecek bir ülke konumundadır. Yazmalar ve nadir eserler bağlamında Türkiye'nin en zengin ülkelerden biri olduğu bilinmekte ve kabul edilmektedir.

Bununla birlikte, uzun yıllardan beri, kişisel ve kurumsal bağlamda isteklilik sergilenmekle birlikte, bu eserlerle ilgili yeterli düzeyde çalışma yapılmadığı görülmektedir.

Oysa yazma eserler ile eski harfli basma eserlerin gelecek kuşaklara aktarılmasının "iyi bakım" ve "iyi tanıtım" ile mümkün olacağı; bakımın dış etkilere karşı koruma sağlarken, eserlerin kataloglarını yayımlayarak yapılan tanıtımın da, araştırmacıların eserlere ulaşmasını kolaylaştıracağı (Bayraktar, 1999) ifade edilmektedir. Daha geniş bir bakış açısıyla, bu eserlerle ilgili sorunlar; kataloglamanın yanı sıra, "örgütlenme", "personel", "hizmete sunma ve yararlanma", "bakım ve restorasyon" (Küçük, 1999) başlıkları altında değerlendirilmektedir.

Her iki yaklaşımda da öne çıkan kataloglama çalışmaları bağlamında yapılacak ilk uygulamanın envanter çalışması olduğu; bu çerçevede, kütüphane ve arşiv gibi kültürel bellek kurumları, diğer kurumlar ve kişiler elinde bulunan yazma ve nadir eser mevcudunun belirlenmesinin zorunluluğu açıktır. Zira kayıt altına alınmamış kültürel miras, suya yazılan yazı misali, yok hükmündedir.

Bu gerçeğe karşın, ülkemizde toplu katalog çalışmaları konusunda yıllardır yapılmakta olan çalışmalardan istenilen sonuç alınamamıştır.

Türkiye kütüphanelerinde, özel mülkiyet statüsünde tanımlanabilecek olan sahaflar ve diğer kurumlar ile kişilerin ellerinde bulunan yazmalar ve nadir eserlerin toplu kataloğu mevcut değildir. Bu durum, çok farklı özelliklerde işlenmiş bile olsa, sayısallaştırılmış yazma ve nadir eserler için de geçerlidir. Sadece emek ve büyük maddi kayıp anlamına gelmeyen bu tablo, çok hassas bir şekilde uygulamaya alınması gereken eserlerin gereğinden fazla ele alınması ve yıpranması anlamına da gelmektedir.

Kütüphanelerarası işbirliği çalışmalarının temel amaçlarından biri, kuşkusuz, tüm bilgi kurumlarının varlık nedeni olan kullanıcı memnuniyetini sağlamak ve her geçen gün bu memnuniyetin düzeyini yükseltmektir. Bu anlamda, açıktır ki, el yazmaları ve nadir eserler üzerinde çalışma konuları bağlamında inceleme yapmak isteyen ulusal ve uluslararası kimlikli araştırmacılar işbirliği çalışmaları sonucunda uzaktan erişime açılmış geniş koleksiyonlar aracılığıyla ülke ve şehir değiştirmeden bu kaynaklara erişim sağlayabilecek, bu da memnuniyet düzeylerini çok fazla yükselmesini sağlayacaktır.

Genel anlamda işbirliği projelerinin ortak boyutu, ortaya konulan hizmet ve/veya üründen işbirliği ortağı kütüphanelerin birlikte yararlanmalarıdır. Yazma ve nadir eserlerle ilgili işbirliği projelerinde bunun bir adım ötesine geçilerek, sayısallaştırılmış ürünlerden ülkenin ve tüm insanlığın yararlanması mümkün olabilecektir.

İşbirliği projelerinin temelinde kullanıcılara ve genelde araştırmacılara daha hızlı, daha ekonomik ve daha kaliteli hizmet sunulması temel anlayış biçimidir. Nadir eser ve yazmaların korunması ve bu amaçla sayısallaştırılması projeleri kapsamındaki işbirliği çalışmalarında ise, bu anlayış daha da genişletilerek, ortaya konulan ürünlerden tüm ülkenin ve bütün insanlığın yararlanması anlayışı kabul edilmektedir.

Kütüphanelerarası işbirliği, ülke ekonomileri açısından son derece önemli olduğu gibi, yazmalar ve nadir eserlerin sayısallaştırılarak korunması ve yeni nesillere iletilmesi noktasında yapılacak işbirliği çalışmaları, kültürel mirasımız anlamında, geçmişimiz, bugünümüz ve yarınlarımız için yaşamsal derecede önemlidir.

Gerek toplu katalog konusunda, gerekse yazma ve nadir eserlerin korunması ve yaşatılmasında yürütülecek diğer çalışmalarda (koruma, sayısallaştırma, erişim/ hizmete sunma vs.) kütüphanelerarası işbirliği çok değerli bir uygulama olduğu halde, ülkemizde bu konuda gerekli adımlar atılamamakta ve dolayısıyla sonuç alınmamaktadır. Oysa dünya ölçeğinde bakıldığında, kütüphanelerin, tarihsel süreç içerisinde çeşitli amaçlarla işbirliği uygulamaları içerisinde buldukları ve gerçekleştirilen işbirlikleri sayesinde hizmet kalitelerini artırdıkları bilinmektedir.

Eskilerin "*teşrik-i mesaî*" dediği işbirliğinin, bu önemine binâen, ülkemizde de başta kütüphanelerarası ödünç verme olmak üzere, çeşitli konularda kütüphanelerarası işbirliği çalışmaları yürütülmekle birlikte, bu çalışmaların yazma ve nadir eserler odağında gerçekleştirilmesi, gerektiği düzeyde mümkün olamamıştır. Öte yandan, ulusal anlamda işbirliğine gidilemezken, az sayıda da olsa, çeşitli kurumlarımız aracılığıyla uluslararası işbirliği projelerinde yer alındığı görülmektedir.

Birer kültürel miras unsuru olarak, yazma ve nadir eserlerin korunması, yaşatılması ve erişim sağlanarak kullanılması bağlamında çok önemli ve modern bir yöntem olan sayısallaştırma çalışmaları, mutlaka dikkate alınması gereken bir işbirliği başlığıdır.

Bununla birlikte, işbirliği çalışmalarının çeşitli nedenlere (kişisel, kurumsal vs.) kolaylıkla yapılamadığı açık ve ortadadır. Yazılı ve sözlü ortamlarda hemen her kişi ve kurumun olumlu görüş bildirdiği kütüphanelerarası işbirliğinin uygulanması noktasında öne çıkan engelleri aşağıdaki görüldüğü şekilde sıralamak mümkündür;

- Özellikle kütüphane üst yöneticilerinin birlikte çalışma ve ortak projeler üretmeye yatkın olmamaları (birlikte iş yapabilme kültürünün zayıf olması),
- İşbirliği uygulamasına katılma yönünde olumlu görüş bildiren kütüphanelerin ve kütüphanecilerin işbirliğine konu faaliyetleri/ işleri, işbirliğinin gerektirdiği gibi değil alıştikları gibi yapmak istemeleri (mevcut yapının korunmak istenmesi),
- Elde edilecek toplam faydayı düşünmeksizin, mevcut iş kalıplarının ve örgütsel alışkanlıkların sürdürülmesi noktasındaki kurumsal inat,

- En basit konularda bile tek doğrunun kendi iş yapma ve çözüm yöntemleri olduğuna inanılması,
- Kimi zaman, işbirliği gruplarına üye olma ve başkanlık vb. seçimlerde liyakat ölçütüne riayet edilmemesi (nesnellik dışı yaklaşımlar),
- İşbirliğine girilmemesi halinde, kamuya verilecek maddi zararlar konusunda, kurum yöneticilerine herhangi bir yaptırımın olmaması (hesap verebilirlik yoksunluğu),
- Kütüphane yöneticilerinin, her durumda kendi kütüphanesinin büyümesini ve gelişmesini ön plana alma düşünceleri (sadece kendi çıkarlarını düşünmek / en büyük ve en iyi kütüphane olma düşüncesi),
- Vermeden almak gibi bir yanlış algıdan kurtulamamak,
- Mevzuat yetersizliği,
- Teknik altyapı yetersizliği,
- Süreklilik sağlanamaması,
- Yetersiz adanmışlık,
- Ortak çalışma şartlarında yetersizlik,
- İşbirliği yerine rekabetin ön planda olması,
- İşbirliğini gerçekleştirecek kültürel bellek kurumları arasında bu baği kurmanın temel enstrümanlarından biri olan toplu katalogların yokluğu,
- Üst birimleri tarafından, işbirliğine girme konusunda kütüphanecilere yetki verilmemesi,
- İşbirliği kavramının gerektiği gibi anlaşılabilmesi,
- Çok yönlü olarak ele alındığında, kütüphanelerin, farklı düzeylerde olması; buna bağlı olarak, bazı kurumların kimi kurumları "aşağı" görmesi,
- Genel anlamda; kişisel, meslekî ve kurumsal çekişmeler,
- İşbirliği çalışmalarında bazı kütüphaneler sürekli verici durumundayken, bazılarının ise devamlı alıcı olduğunun düşünülmesi ve buna bağlı olumsuz bir algı ve atmosfer oluşturulması.

Kütüphanelerarası işbirliği noktasında sıralanan bu ve benzer engellere karşılık, gerek maddi gerekse maddi olmayan nedenlerle rasyonel politikalar oluşturularak her türlü kaybın önüne geçilmesi gibi bir zorunluluk da her durumda kendisini hissettirmektedir. Özellikle söz konusu olan, yazma eserler ve nadir eserler gibi, kayıpları ve/veya zarar görmeleri halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğacağı ve bu zararların sadece ülke olarak Türkiye'yi ve milletimizi değil, bütün bir insanlığı -ortak kültürel miras bilinciyle- etkileyeceği düşünüldüğünde, işbirliğinden daha fazla uzak kalmak ve kurumsal aidiyetlerimiz çerçevesinde keyfî davranmak lüksümüzün olmadığı açık bir biçimde görülebilecektir.

Tüm "global köy" iddialarına rağmen, savaşlar film izler gibi izlenmekte ve saldırıya uğrayan ülkelerdeki yazma ve nadir eser gibi kültürel miras unsurlarını barındıran kültürel bellek kurumları (kütüphaneler, arşivler vs.) yerle bir edilmektedir. Oluşan çok kötü tablo karşısında ise, sanki oralardaki kültürel miras sadece o ülkelere aitmiş, tüm insanlığın ortak zenginliği değilmiş gibi tepkisiz kalınıyor. Oysa kültürel miras unsuru nerede yok edilirse edilsin, dünya ve insanlık topyekün olarak birlikte kaybetmektedir. Ancak, başka ülkelerdeki duruma müdahil olmak ve tavır almak bir yana, dünyanın en geniş yazma ve nadir eser koleksiyonlarından birine sahip olan Türkiye, kendi elindeki bu zengin / geniş kültürel mirasa -gerçek anlamda- sahip çıkıp, gerekli çalışmaları yapamamaktadır. Bu anlamda başta envanter ve kataloglama konusunda olmak üzere, geniş ölçekli / katılımlı işbirliği çalışmalarının bir an önce başlatılması gerekmektedir.

Dünyadaki tüm olumlu gelişmelere karşın, çatışmalar, savaşlar ve afetlerin (deprem, yangın, sel vs.) yok ediciliği ortadayken ve ayrıca, özellikle uluslararası bilim ve teknoloji arenasında bugünkü anadan doğma devasa bilginin yüzlerce yıl sonra kullanılabilir olması için büyük bir mücadele verilirken; daha

kolay olduğu halde, yüzyıllar öncesinden günümüze ulaşan el yazması ve nadir eserler gibi çok değerli kültürel miras unsurlarını koruma, yaşatma ve tüm dünyadan erişilebilir kılma konusunda öncelikle ulusal ve gerekli durumlarda eş zamanlı olarak uluslararası işbirliği projeleri geliştirmemek, gelecek nesillere karşı büyük bir sorumsuzluk örneği olacaktır.

Kısaca belirtmek gerekirse, ekonomik nedenler başta olmak üzere, güçbirliği yapmak ve her türlü (maddi, zaman, emek vs.) israfı önlemek için, yazmalar ve nadir eserlerin korunması, yaşatılması ve erişilebilir kılınması noktasında kütüphanelerarası işbirliği açık bir zorunluluktur. Diğer bir ifadeyle, mevcut ve sağlanacak yeni kaynakların (kamu ve özel) rasyonel kullanımı, bu anlamda, kütüphanelerarası işbirliğinin temel gerekçesidir.

Öneriler

Yazmalar ve nadir eserlerin, ait oldukları dönemin bilgi, kültür, sanat vb. yönlerini yansıtan çok değerli kültürel miras hazineleri olmaları nedeniyle bugüne kazandırılmaları ve yarına taşınmaları noktasında hiçbir kurumsal ve kişisel işbirliğinden kaçınılmamalıdır.

Çalışmaların konusu yazmalar ve nadir eserler gibi, ülkemizin ve dünyanın kültürel mirası bağlamında son derece "özel" eserler olduğu için, bu eserlerin en az zararı görerek ülkemize ve insanlığa kazandırılması bağlamında işbirliği çalışmalarının hiç zaman geçirilmeden başlatılması ve siyaset üstü bir ele alışla, kesintisiz olarak sürdürülmesi gerekmektedir.

Kütüphanelerarası işbirliği çalışmalarının kurulması ve sürekli iyileştirme ilkesi doğrultusunda yürütülebilmesinde meslek örgütlerinin mutlak surette aktör düzeyinde rol almaları gerekmektedir. Özellikle, ülke çapında, sivil ve siyasal toplum nezdinde temsiliyet pozisyonu bulunan ve ayrıca çok geniş bir tarihsel birikime sahip olan Türk Kütüphaneciler Derneği ve kısacık geçmişine çok büyük başarılar sığdırmış olan Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği başta olmak üzere, tüm meslekî sivil toplum kuruluşları bu konuda rol almalıdır.

Yaklaşık dört yıl önce bilgi kaynaklarının sayısallaştırılması kapsamında başlatılan çalışmalar sonucunda oluşturulan ve bugün adı "Ulusal Sayısallaştırma Komitesi" olan işbirliği grubunun, ilgili tüm kurumların katılımıyla geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, birikimin heba olmaması ve bu anlamda, emek ve zaman israfı yaşanmaması adına son derece önemlidir.

En geniş yazma ve nadir eser koleksiyonlarını, bağlı kuruluşları aracılığıyla bünyelerinde bulunduran Başbakanlık ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun işbirliği çalışmalarında rol almaları, hızlı ve başarılı bir şekilde sonuç alınabilmesi noktasında yaşamsal düzeyde öneme sahiptir.

Oluşturulacak ulusal kimlikli bir işbirliği yapısının koordinasyonunda, kültürel miras envanterinin çıkarılması çalışmalarının ilk adımında öncelikli bir zorunluluktur. Bu anlamda sadece kütüphane ve arşiv gibi kültürel bellek kurumlarının mevcudu değil, şahısların ve sahaflar gibi kurumların özel mülkiyetinde bulunan eserler de kayıt altına alınmalıdır. Özel mülkiyet altındaki eserlerin yazma eser kütüphanelerine kazandırılması noktasında hiçbir maddi kaygı taşınmamalıdır.

Bu bağlamda, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun, 4, 12, 23 ve 24 numaralı maddeleri, yazmalar ve nadir eserlerin korunması, onarılması ve satın alınması noktasında dikkatle değerlendirilmelidir. Bilhassa, Kanununun 26. Maddesinde yer alan "*Gerçek ve tüzelkişiler, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek izin belgesiyle korunması gerekli taşınır kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilirler. Koleksiyoncular faaliyetlerini, Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirmek ve yönetmelik gereğince, taşınır kültür varlıklarını envanter defterine kaydetmek zorundadırlar.*" ifadesi, özellikle kayıt altına alma ve varlık tespiti noktasında mutlaka hayata geçirilmelidir.

Eğer sağlanabilirse, bu bildirimler sayesinde kişilerde, sahaflarda ve diğer kurumlarda bulunan el yazması ve nadir eserlerin bilinmesi, tam bir toplu katalog çıkarılması ve satın alınamasa bile en

azından dijital kopyalarının alınmasına imkân hazırlayacaktır. Bu bağlamda, başta kütüphaneler olmak üzere, kültürel bellek kurumları, ilgili üst düzey kamu kurumları, özel kurumlar ve kişiler arasında güçlü işbirliklerinin kurulması kaçınılmazdır.

Anlaşılacağı gibi, önümüzdeki süreçte, hizmetlerin çeşitlenmesi, bireysel hizmet taleplerinin artması vs. nedenlere bağlı olarak kütüphanelerarası işbirliği konusu daha karmaşık bir yapı kazanacaktır. Son elli yıllık süreçten bugüne kadarki yaşanan problemler dikkate alındığında, geçmişte işbirliği konusunda yasa odaklı çalışmalar yapılmışken, önümüzdeki süreçte bu yasal zemin arayışı daha da güçlenecektir. O halde, mevcut durumda temel bir meslekî kanun yokken bu yönde bir kanun talebi rasyonel olmayacaktır. Bu nedenle öncelikle işbirliğinin belki de en güçlüsünü gerçekleştirerek Bilgi ve Belge Hizmetleri Temel Kanunu gibi bir kanunun çıkarılması için çalışılmalıdır. Bu şekilde bir temel/ çerçeve kanun kapsamında, elbette diğer konularla birlikte kütüphanelerarası işbirliği ve kültürel mirasın korunması konularında da temel hükümler yer alacak ve bunlar alt mevzuat unsurlarıyla (yönetmelik vs.) genişletilebilecektir.

Toplu katalog çalışmaları, kataloglama ve sayısallaştırma çalışmaları başta olmak üzere, yazmalar ve nadir eserler odaklı çalışmalar yüksek maliyetli projeler olup, geçmiş dönemlerdeki gecikmelerin temelinde yatan sebeplerden birinin maddi kaynak yetersizliği olduğu akılda tutularak; işbirliği çalışmaları çerçevesinde -sosyal sorumluluk bağlamında- özel sektörün de devreye alınması gerekmektedir. Yüksek maliyetler nedeniyle, bu kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Bu bağlamda çok önemli bir örnek olarak, Amerikan Kongre Kütüphanesi tarafından hazırlanan ve 1990-1994 yılları arasında pilot program olarak yürütülmesinin ardından, 1994 yılında kurulan “Ulusal Dijital Kütüphane Programı”nın amiral gemisi rolünü üstlenen Amerikan Hafızası Modeli Projesi kapsamında, Kongre 15 milyon dolarlık kaynak sunarken, -örneğin- W. K. Kellogg Vakfı’nın, 1994 rakamlarıyla, 13 milyon dolarlık bağışta bulunduğu (Ata, 2011) dikkate alınmalıdır.

Buraya kadar sıralanan uygulamaların kütüphanelerarası işbirliği kimliğiyle hayata geçirilmesi noktasında, kişisel ve kurumsal olarak aşağıdaki gereklerin yerine getirilmesi için azamî gayret gösterilmelidir;

- İşbirliği konusunda istekli ve tutkulu olma,
- İşbirliğine konu olan temel alan ve alt alanlarda liyakat sahibi olunmadığı durumlarda, işbirliği gruplarına katılım konusunda ısrarcı olunmaması ve gruplardaki yönetim pozisyonlara en uygun (liyakatli) üyelerin seçilmesi (genel olarak liyakat ve nesnellik),
- Bireysel ve kurumsal olarak, çalışmalardan en üst düzey yararın sağlanmasına adanma,
- Takım ruhu,
- Örgütlenme ve eşgüdüm (koordinasyon) sağlayacak geniş tabanlı bir organizasyon yapısı,
- Bir araya gelebilme ve üretebilme bilinci (işbirliği bilinci),
- Karşılıklı iyi niyet ve anlayış,
- Asgari müştereklerde buluşma noktasında uzlaşma,
- Kültürel bellek kurumlarının bağlı oldukları kuruluşlardan üst yönetim desteği,
- Uzun dönemli uygulamalar olduğu için, yüksek düzeyde sabırlı davranma,
- Bireysel algıdan uzaklaşarak, birlikte ortak başarılar sağlamanın gururu ve mutluluğunu hedefleme,
- İşbirliğinin içeriğinde yer alan konulara yönelik olarak ayrıntılı bilgi sahibi olma,
- Yeterli düzeyde ve süreklilik arz eden parasal kaynak,
- Nitel ve nicel anlamda yeterli düzeyde insan gücü,
- Kişisel ve kurumsal çekingenliklerden sıyrılma,
- Planlama ve örgütlenme becerisi,
- Kütüphanelerarası işbirliği konusunda yasal zemin sağlama,

- Ortak akıl üretimi ve birlikte düşünebilme,
- Görüş düzeyinde belirtilen işbirliğine katılımın hayata geçirilmesinde kararlı ve dürüst olma,
- İşbirliği çalışmalarının en başında itibaren, “ben” değil “biz” dilini kullanmak ve bu bağlamda tüm başarılarla ve olası başarısızlıklarda ortak sahiplenme bilinci,
- Sürdürülebilirlik konusunda kararlılık.

Kaynakça

- 2013 ANKOS Personel Değişim Programı. (2014). 23 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.ankos.org.tr/index.php/haberler/136-2013-ankos-personel-degisim-program> adresinden erişildi.
- Açık oturum: Kütüphanelerarası işbirliği. (1978). *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 27 (2): 102-130.
- Akbaytürk, T. (2003). Türkiye’deki konsorsiyumların kütüphanelerde satın alma üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 17 (3): 247-262.
- Akbulut, M. (1977). Kütüphanelerarası işbirliğinde otomasyon planlaması. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 26 (4): 191-200.
- Alkış, H. ve Yılmaz, B. (2008). Kütüphanelerarası ödünç verme hizmeti: Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi örneği. E. Bilar ve Y. Ekinci (Haz.), *Balkan Ülkeleri Kütüphaneler Arası Bilgi-Belge Yönetimi Sempozyumu bildirileri (5-7 Haziran 2008, Edirne/ Türkiye) = Informantion-Documentation Management and Cooperation among the Libraries in the Balkan Countries Symposium papers (5-7 June 2008, Edirne/ Turkey)* içinde (ss. 206-214). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS): Genel bilgi. (2014). 23 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.ankos.gen.tr/web/index.php/genelbilgi> adresinden erişildi.
- Artukoğlu, A. (1973). *Türkiye’de kütüphaneler arası işbirliği*, Yayınlanmamış doçentlik tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü.
- Ata, B. (2011). Sosyal Bilgiler eğitiminde iyi bir örnek: ABD Kongre Kütüphanesi’nin Amerikan Hafıza Projesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 25 (2): 261-270.
- Ataman, B. K. (2004). Arşivlerde ve kütüphanelerde sayısallaştırma. B. K. Ataman ve M. Yalvaç (Haz.), *Aysel Yontar armağanı* içinde (ss. 85-101), İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Atılgan, D. (1999). Üniversite kütüphanelerinde teknik hizmetlerde işbirliği. E. Bilar (Haz.), 21. *Yüzyılda Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu Bildirileri (22-24 Ekim 1998, Edirne)* içinde (ss. 16-23), Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Aybaş, O. T. (1967). *Kütüphaneler arası işbirliği=Inter-library cooperation*, Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Aydın, S. (2013). Atatürk Kitaplığı ve sayısallaştırma projesi hakkında bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 27 (1): 214-215.
- Aytaç, S. (2002). Türkiye yazmalarının sayısallaştırılması. *Türk Kütüphaneciliği*, 16 (1): 3-19.
- Balkan Ülkeleri Kütüphaneler Arası Bilgi-Belge Yönetimi Sempozyumu bildirileri (5-7 Haziran 2008, Edirne/ Türkiye) = Informantion-Documentation Management and Cooperation among the Libraries in the Balkan Countries Symposium papers (5-7 June 2008, Edirne/ Turkey)*. (2008). E. Bilar ve Y. Ekinci (Haz.), Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası. (2014). 23 Ağustos 2014 tarihinde <http://balkanyazmalari.yee.org.tr/balkanlarda-kulturel-mirasin-yeniden-insasi-projesi/projehakkında/> adresinden erişildi.
- Bayoğlu, S. (1999). Taşınabilir kültür varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması. Ö. Bayram, E. Erkan ve E. Yılmaz (Haz.), 21. *Yüzyıla doğru Türk kütüphaneciliği: 35. Kütüphane Haftası bildirileri (15-21 Mart 1999, Ankara)* içinde (ss. 61-69), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Bayraktar, N. (1983). Yazma eserler. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 32 (3): 116-120.
- Bayraktar, N. (1990). Yazma kitapların güvenliği. D. Atılgan ve F. Özdemirci (Haz.), *Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (30 Kasım-1 Aralık 1989, Ankara): Bildiriler* içinde (ss. 101-105), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Bayraktar, N. (1999). Atatürk Kitaplığı’nda nadir eserlerin korunması çalışmaları. Ö. Bayram, E. Erkan ve E. Yılmaz (Haz.), 21. *Yüzyıla doğru Türk kütüphaneciliği: 35. Kütüphane Haftası bildirileri (15-21 Mart 1999, Ankara)* içinde (ss. 70-73), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Bayraktar, N. (1970). Yazma eserlerin değerlendirme ölçüleri ve san’at değerleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 19 (4): 321-327.
- Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı. (25-25 Şubat 2010). Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul; Ali Emiri Kültür Merkezi.

- Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı Sonuç Bildirgesi. (2014). 14 Ağustos 2014 tarihinde http://www.istanbulkutuphaneci.org/sites/default/files/SONUC_BILDIRGESI.pdf adresinden erişildi.
- Binark, İ. (1974). Türkiye kütüphanelerindeki yazmalar hakkında yerli-yabancı kaynaklar bibliyografyası -yeni ilâvelerle-. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 23 (1): 54-79.
- Bingöl, I. (1999). Taşınır kültür varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılması. Ö. Bayram, E. Erkan ve E. Yılmaz (Haz.), 21. *Yüzyıla doğru Türk kütüphaneciliği: 35. Kütüphane Haftası bildirileri (15-21 Mart 1999, Ankara)* içinde (ss. 74-77), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Boisse, J. A. (1995). Library cooperation: a remedy but not a panacea. *IFLA Journal*, 21 (2): 89-93.
- Cunbur, M. (1959). Yazmaların fişlenmesinde faydalanılan el kitapları. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 8 (2): 3-17.
- Cunbur, M. (1970). Yazma kütüphanelerimiz: Bugünkü durumları ve meseleleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 19 (1): 3-17.
- Çelik, H. (1975). İşbirliği istiyorsak. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 24 (2): 133-136.
- Çömlekçi, K. (1999). Teknolojik gelişmelerin bilgi merkezlerine yansımalarının işbirliği açısından değerlendirilmesi. Ö. Bayram, E. Erkan ve E. Yılmaz (Haz.), 21. *Yüzyıla doğru Türk kütüphaneciliği: 35. Kütüphane Haftası bildirileri (15-21 Mart 1999, Ankara)* içinde (ss. 89-95), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Dinç Alkan, B. (1994). Yazma eser kaçakçılığına bir bakış. *Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tesbiti Sempozyumu: Bildiriler, (22-25 Eylül 1992, Milli Kütüphane)* içinde (ss. 212-216), Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Doğan, D. M. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Downs, R. B. (1954). Problems of bibliographical control. *Library Trends*, 2 (April): 498-508.
- Duman, H. (1997). *El yazmaları dünyasında Türkiye'nin yeri = The role of Turkey in the world of manuscripts*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Duman, H. (2013). Türkiye'de yazma eser kütüphaneciliği. B. Yılmaz (Ed.), *Anadolu Kütüphaneleri* içinde (ss. 235-261), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ersoy, O. (1966). *Kütüphaneciliğimizin sorunları*, Ankara: Anadolu Matbaası.
- Ersoy, O. (1998). North Bay Ortak Kütüphane Sistemi. D. Atılgan (Haz.), *Kütüphaneciliğimizde 40 yıl: Prof. Dr. Osman Ersoy* içinde (ss. 168-173), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Karakaş, S. (1999). A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalarını Kataloqlama ve Bilgisayar Ortamına Aktarma Projesi yaşama geçiyor. *Türk Kütüphaneciliği*, 13 (2): 149-150.
- Karasözen, B. (1996). Ankara üniversite kütüphaneleri arası kaynakların ortak paylaşımı ve bir işbirliği projesi önerisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 10 (1): 74-77.
- Kum, İ. (1979). Başarılı bir kütüphanelerarası işbirliği projesi: OCLC. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 28 (3): 109-114.
- Kurmuş, Ö. S. (1990). El yazması ve nadir eserlerimizin korunması. D. Atılgan ve F. Özdemirci (Haz.), *Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (30 Kasım-1 Aralık 1989, Ankara): Bildiriler* içinde (ss. 111-115), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Kut, G. (1999). Yazma eserler ve Türkiye Toplu kataloğu çalışmaları. Ö. Bayram, E. Erkan ve E. Yılmaz (Haz.), 21. *Yüzyıla doğru Türk kütüphaneciliği: 35. Kütüphane Haftası bildirileri (15-21 Mart 1999, Ankara)* içinde (ss. 78-85), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Küçük, M. E. (1997). Türkiye'de yazma kullanıcıları. B. Yılmaz (Haz.), *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl'a armağan* içinde (ss. 171-182), Ankara: H. Ü. Kütüphanecilik Bölümü.
- Küçük, M. E. (1999). Türkiye'de yazma eserler sorunu ve çözüm önerileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 13 (1): 40-49.
- Küçük, M. E., U. Al, G. Alır, İ. Soydal ve Y. Ünal. (2004). Türkiye'de kütüphanelerarası işbirliği üzerine bir Değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 18 (2): 119-134.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*. (2014). (Kanun No: 2863, Resmi Gazete; Tarih: 23.7.1983, Sayı: 18113), 20 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2863&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> adresinden erişildi.
- Kütüphaneler Komitesi Raporu*. (1961). [VII. Milli Eğitim Şurası], Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kütüphanelerarası İşbirliği Komisyonu Raporu*. (1983). G. Orhan, F. Aslan, N. Çakır, E. Pakin ve N. Yıldız (Haz.), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Matbaası. [Metin teksirdir.]
- Kütüphanelerde yasal düzenlemeler ve standartlaşma: Komite toplantıları (23-25 Şubat 1988, Ankara)*. (1988). İ. Özgüç ve S. Talu (Haz.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

- Lindley, J. A. (2000). Strategic issues in electronic librarianship. *Bilgi Dünyası*, 1 (2): 330-341.
- Lynn, M. S. (1994). *Bilgi ortamının değiştirilmesinde dijital ve dijital olmayan işlemler arasındaki münasebetler konusunda açıklamalı teknik terimler sözlüğü*, N. İlemin ve N. Büyükkırcalı (Çev.), Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Markley, A. E. (1961). Kütüphaneler arası işbirliği konusunda notlar. G. Köymen (Çev.), *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 10 (1-2): 23-32.
- Milli Kütüphane Başkanlığı. (2014). 15 Ağustos 2014 tarihinde <http://yazmalar.mkutup.gov.tr/#> adresinden erişildi.
- Nadir Eserlerin Sayısallaştırılması ve Kullanıma Sunulması Çalıştayı. (28 Mart 2013). İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı.
- Nominations 2014-2015. (2014). [UNESCO Memory of the World Programme], 16 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/nominations-2014-2015/access-by-region-and-country/europe-and-north-america/turkey/> adresinden erişildi.
- Nuhoglu, H. (2004). Nadir eserler. Ü. Konya (Haz.), 40. *Kütüphane Haftası Bildirileri (29 Mart - 4 Nisan 2004, İstanbul)* içinde (ss. 12-20), İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Odabaş, H. (2011). Osmanlı yazma eserleri ve Türkiye’de yazma eser kütüphaneciliği. *Bilgi*, (56): 143-164.
- Oğuz, E. S. (2005). UNESCO Dünya Belleği Programı ve Türkiye’nin belgesel mirasları. *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (3): 321-331.
- Oğuz, E. S. (2007). Kütüphanecilik ve Bilgibilim eğitiminde uluslararası işbirliği: Avrupa Birliği faaliyetleri. S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Haz.), *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu (24-26 Ekim 2007, Ankara): Bildiriler* içinde (ss. 284-287), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Programme background. (2014). [UNESCO Memory of the World Programme], “Memory of the World”, 16 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/about-the-programme/> adresinden erişildi.
- Programme objectives. (2014). 16 Ağustos 2014 tarihinde [UNESCO Memory of the World Programme], <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/about-the-programme/objectives/> adresinden erişildi.
- Sayısallaştırma Çalışma Grubu Toplantısı. (2013a). IRCICA Kütüphanesi, (17 Mayıs 2013), Yıldız Sarayı, İstanbul.
- Sayısallaştırma Çalışma Grubu: Kültürel Mirasın Korunması ve Aktarılmasında İşbirliği Çalıştayı. (2013b). ÜNAK 2013 Konferansı (19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul), 20 Ağustos 2014 tarihinde <http://unak2013.unak.org.tr/program> ve <http://www.sayisallastirma.org/> adreslerinden erişildi.
- Scepanski, J. M. (2001). Kütüphanelerarası işbirliğinin gerçekleştirilemeyen vaadi. M. E. Küçük (Çev.), *Türk Kütüphaneciliği*, 15 (2): 194-204.
- Sefercioğlu, N. (1960). Yazma ve nadir eserlerimizin durumu. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 9 (3-4): 104-110.
- Sefercioğlu, N. (1992). Halk kütüphanelerinden yararlanma ve kütüphanelerarası işbirliği. *Kütüphaneciliğimiz üzerine görüşler 1987* içinde (ss. 13-22), Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sert, I. İ. (2013). Türkiye’de sayısallaştırma konusunda standartlaşma ve işbirliği bir ütopya mı? Sayısallaştırma Çalışma Grubu ve çalışma ilkeleri, ÜNAK 2013 Konferansı (19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul), 20 Ağustos 2014 tarihinde <http://unak2013.unak.org.tr/program> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (1997). Kütüphanelerarası işbirliği ve bilgi kaynaklarının etkin kullanımı. B. Yılmaz (Haz.), *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl’a Armağan* içinde (ss. 100-108), Ankara: H. Ü. Kütüphanecilik Bölümü.
- Tonta, Y. (1999). Kütüphanelerarası işbirliğinin neresindeyiz? Ö. Bayram (ve diğerleri) (Haz.), *Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını... Türk Kütüphaneciler Derneği’nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyumu, (Ankara, 17-21 Kasım 1999)* içinde (ss. 493-514). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1999.
- Tonta, Y. (2014). Bilimsel ve kültürel mirasın korunması: UNESCO Dünya Belleği Programı. *Dijital Dünyada Kültürel Mirasın Yönetimi InterPARES III Projesi Uluslararası Sempozyumu (10-11 Mayıs 2012, İstanbul)*, 25 Ağustos 2014 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-bilimsel-kulturel-mirasin-korunmasi-interpares3-10-mayis-2012-v2.pdf> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük*, 2 cilt, Ankara.
- Türkiye el yazmaları. (2014). 13 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.yazmalar.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Ulusal Sayısallaştırma Komitesi Çalışma Esasları. (2014a). 20 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.sayisallastirma.org/sayisallastirma-calisma-grubu-calisma-esaslari/> adresinden erişildi.

- Ulusal Sayısallaştırma Komitesi. (2014b). 20 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.sayisallastirma.org/> adresinden erişildi.
- What is a manuscript?. (2014). 15 Ağustos 2014 tarihinde <https://cushing.library.tamu.edu/about/what-is/what-is-a-rare-book.html> adresinden erişildi.
- What is a rare book?. (2014). 15 Ağustos 2014 tarihinde <https://cushing.library.tamu.edu/about/what-is/what-is-a-rare-book.html> adresinden erişildi.
- Yazma nedir? (2014). 13 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.yazmakutup.gov.tr/yazmanedir.html> adresinden erişildi.
- Yılmaz, B. (1998). Halk kütüphaneleri-okul kütüphaneleri arasında işbirliği ve Türkiye'de durum. *Türk Kütüphaneciliği*, 12 (2): 110-130.
- Yılmaz, B. (2011). Dijital kütüphane becerileri konusunda Türkiye'de durum: AccessIT Projesi çerçevesinde bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 25 (1): 117-123.
- Yılmaz, B., Ö. Külcü, Y. Ünal ve T. Çakmak. (2012). AccessIT Projesi ve Dijitalleştirme Uzaktan Eğitim Programının değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (2): 370-390.

EAD (The Encoded Archival Description)

Mustafa Bayter

Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Information Management, Ankara, Turkey

Abstract

Preserving our archives (the storage of a society) that are in connection with series and groups as a physical material means protecting the pieces of a puzzle to see the whole picture. Being unable to reach the material intellectually beyond the physical preservation equals to the absence of the material. Hence, the use of any material is contingent upon any kinds of technical and textual identification. Other components that support and complement the storage of a society are libraries and museums that are digitalized day by day with the influence of advancing technology. These materials that are held by these three groups can be put into use along with complementing identification protocols. As non-electronic documents exist in the identification protocols initially, these protocols have been developed according to these features. New protocols have been put forward with regard to electronic data sources. One of these protocols is EAD (the Encoded Archival Description).

Keywords: Encoded Archival Description, metadata standards, information organization, archives

The History and Formation of Encoded Archival Description (EAD)

EAD is a metadata scheme used by special collections and archives that require electronic access and web-based searching. It is used for resource identification and finding aids by libraries, institutions and organizations that possess archives and special collections. (Hanlon, 2001, s.210)

EAD has been formed with the co-operation of the Library of Congress (LC) and Society of American Archivist (SAA) (Ergün, 2005). It is a metadata scheme developed by the University of California and subsequently its administration has been passed on to the Network Development and MARC Standards Office that belong to the LC's Library of Congress (Al ve Küçük, 2003). EAD is an XML standard established to facilitate information retrieval. Having been formed with XML standard, the identification and processing of this structure has been facilitated. Hence, searching and organizing the repositories in places such as libraries, museums, etc. has become substantially easier. (Accessed on 25.03.2012 from this website: <http://www.archivists.org/saagroups/ead>) Resource identification and finding aids are important for places possessing archives and special collections as far as the schemes (such as EAD) whose numbers are growing fast.

Finding aids are different from catalogue records. Generally, it starts with the description of the collection as a whole, which explains what kinds of material types it contains and why they are important. As long as it contains personal writings of an individual, a long biography of this individual may contain as a part of the collection. Finding aids identify parts of the collection such as letter, business records, personal writings or public speech, etc. and they end with the fragmentation of the contents of the physical boxes and the files that involve such contents. EAD has been formed with the co-operation of the Library of Congress (LC) and Society of American Archivist. EAD finding aid starts with a heading that identifies itself (eg. Who wrote it?, etc.). Then, it continues with the identification of the whole collection and provides more detailed information. If individual parts are identified in existing numerical forms, it may also contain the marks of the numerical objects. EAD is widely used by the academic libraries having both special and large collections. It is easy to write on HTML and

transfer finding aids to the web (Ergün, 2005). Metadata Standards and Applications refer to a standard of an international use codifying data and identifying mutual records and personal writings in archives and libraries whose numbers are rapidly increasing (Pitti, 1999). TEI11, a SGML-based description of document type for whole text documents (Tolonen, 1999, s.163), contains not only information regarding the electronic document but also the reference information (Hanlon, 2001, s.210).

As EAD standard is based on XML, EAD documents have their DTD's. Rules regarding which elements are necessary to use and the right nesting are stated by means of DTD. From a different standpoint, EAD is an SGML application with the DTD it possesses. This application has been clearly designed to reflect the structure of archival investigation tools and identification of collections. It was developed first by being offered along with the Berkeley Research Tool Project. EAD responds well to the requirements of high-level contextual information as a part of the hierarchical structure and the nature of archival information (Ahronheim, 1998, s.398).

Resource identification and access to information are necessary for places possessing archives and special collections. EAD generally starts with the description of the collection as a whole, explaining what kinds of material types it contains and why they are important. If the collection contains personal writings of an individual, a long biography of this individual may be found in the collection. It describes what is contained in the collection such as letter, business records, personal writings or campaign speech and it ends with the fragmentation of the contents of physical boxes and the files which involve such contents.

The content of the valid standard continues to be preserved by the EAD Working Group of the SAA (Society of American Archivist) and its documents are distributed. Following the representational status of ICA's (International Council on Archives) on the EAD Working Group, the international responsibility regarding the advancement of EAD is increasing (Ahronheim, 1998, s.398).

There are many projects using EAD in order to generate appropriate finding aids and access to the digitalized version of the archived material. Many of them exhibit the remarkable labor of the LC (Library of Congress); University of California (UC)-Berkeley and RLG (Research Libraries Group) are among them. For instance, there are finding aids that are related to the records accomplished through the MARC arrangements in the RLG project (Ahronheim, 1998, s.396).

Another related example has been offered for the America II project by Digital Library Federation. Under the leadership of the University of California-Berkeley, many of the libraries of California shaped the on-line archives of California and used EAD to build the compound database of the finding aids and contributed to the records in order to facilitate the task of the participants. Many other libraries and museums used EAD for local use in the projects identically shared as stated likewise above.

Schemes of Standards Working Together

As long as one or more organizations want to change their records with another organization, their standards have to be identified in the same format for identifying formats in their systems to be associated. The information whose identifying format of each organization shall be transformed into the equivalent one has to be ensured. When the metadata prepared in connection with the electronic information and documents become available to the external user and thereby to national and international communication networks, the metadata are searched according to the metatags generated by the robots of the existing finding aids. In this respect, while the completion of the record is made, the already used metadata standard takes part as a response to the key words entered for the search. However, this has created the problem of conversion of metadata information between standards using different metadata standards in different disciplines. Schemes have been developed for a document of a different standard whose catalogue information could be converted into the new standard instead of

cataloguing it according to a standard used in a different discipline. These schemes, called as “crosswalk”, refer to the equivalence of one identification domain across the other found in one standard (For instance, they provide the equivalence of certain domains in MARC in EAD). Hence, the transfer between one markup language and another can be made smoothly (Woodley, 1998).

Dublin Core	EAD <eadbaşlık>	EAD<eadtanım>
İÇERİK / CONTENT		
Coverage		<geogname> (spatial) <unitdate> (temporal)
Description	<notestmt><note>	<abstract>
Type		<archdesc> with LEVEL attribute
Relation		
Source		
Subject	<notestmt><subject>	<controlaccess><subject>
Title	<titleproper>	<unititle>
ENTELEKTÜEL ÖZELLİK/ INTELLECTUAL PROPERTY		
Creator	<author>	<origination><persname> <origination><corpname> <origination><famname>
Contributor	<author>	<origination><persname> <origination><corpname> <origination><famname>
Publisher	<publisher>	<repository>
Rights		
INSTANTIATION		
	<publicationstmt><date>	<unitdate>
0Format	SGML or XML	
Identifier0	<eadid>	<unitid> with COUNTRYCODE and REPOSITORYCODE attributes
Language	<language>	<archdesc> with LANGMATERIAL attribute

As far as the demands are concerned within the formation of standards, it should not be expected by no means that all domains in one standard shall be definitely available in another, because metadata systems have been created for different purposes such as the identification, protection, technical and administrative issues (Gilliland-Svetland, 2001). For instance, while libraries use metadata standards for promotional purposes, information regarding protective purposes in archives has been added into this purpose. Data exchange in national and international networks technically requires a lot of infrastructure work and it is substantially expensive. Considerably variable data exchange formats may generate a rather complex environment. Therefore, conversion studies are indispensable and very important. They support CORC developed for the library science along with Dublin Core and MARC. A matching map has been created for the import and exports of records between the last two identification standards.

Implementing the international functionality and the exchange of metadata can be ensured through matching studies. A matching table-scheme containing the metadata means the syntactic constituents to be charted. It enables one table prepared by one standard group to be used by another.

USMARC	EAD
041 Language	<archdesc> LANGMATERIAL attribute
100 Main entry-personal name	<origination><persname><origination><famname>
110 Main entry-corporate name	<origination><corpname>
111 Main entry-meeting name	<origination><corpname>
130 Main entry-uniform title	<unittitle>
240 Uniform title	<controlaccess><title>
245 Title statement	<unittitle>
300 Physical description	<physdesc><extent><physfacet>
340 Physical medium	<physdesc><physfacet><dimensions>
351 Organization and arrangement	<organization> <arrangement> <archdesc> LEVEL attribute
500 General note	<odd>
506 Restrictions on access note	<accessrestrict>
510 Citation/references	<bibliography>
520 Summary, etc.	<scopecontent><abstract>
524 Preferred citation of described materials	<prefercite>
530 Additional physical form available	<altformavail>
536 Funding information	<sponsor>
540 Terms governing use and reproduction	<userrestrict>
541 Immediate source of acquisition	<acqinfo>
544 Location of other archival materials	<separatedmaterial>
545 Biographical or historical data	<bioghist><abstract>
555 Cumulative index/finding aids	
561 Ownership and custodial history	<custodhist>
581 Publications about described materials	<bibliography>
583 Action <processinfo>	
584 Accumulation and frequency	<accruals>

600 Subject-personal name	<controlaccess><persname role="subject"> <controlaccess><famname role="subject">
610 Subject-corporate name	<controlaccess><corpname role="subject">
611 Subject-meeting	<controlaccess><corpname role="subject">
630 Subject-uniform title	<controlaccess><title role="subject">
650 Subject-topical	<controlaccess><subject>
651 Subject-geographic name	<controlaccess><geogname role="subject">
655 Genre/form	<controlaccess><genreform>
656 Occupation	<controlaccess><occupation>
657 Function	<controlaccess><function>
69x Local subject access	<controlaccess><subject source="local">
700 Added entry-personal name	<controlaccess><persname> <controlaccess><famname>
710 Added entry-corporate name	<controlaccess><corpname>
711 Added entry-meeting name	<controlaccess><corpname>
720 Added entry-uncontrolled	<name>
730 Added entry-uniform title	<controlaccess><title>
740 Added entry-uncontrolled/related analog title	<title>
752 Added entry-hierarchical place name	<geogname>
852 Location	<repository><physloc>

Discussion regarding the fact that there is no need to have any matching studies occasionally occupies the agenda. However, each different table serves to different needs and users. Therefore, as a result of the need of metadata exchange between different systems and the interest of cooperation between different organizations, matching maps have been formed in order to make conversion between one metadata scheme and another. In such acts of matching, the information regarding the domain one different identifying standard corresponds to in another and to what extent they match is available.

ISAD(G)	EAD
3.1.1. Reference code(s)	<geogname> (spatial) <unitdate> (temporal)
3.1.2. Title	<unittitle>
3.1.3. Dates of creation	<unitdate>
3.1.4. Level of description	<archdesc> and <c> LEVEL attribute
3.1.5. Extent of unit	<physdesc>, <extent>
3.2.1. Name of creator	<origination>
3.2.2. Administrative/Biographical history	<bioghist>
3.2.3. Dates of accumulation	<custodhist><date type="accumulation">
3.2.4. Custodial history	<custodhist>
3.2.5. Immediate source of acquisition	<acqinfo>
3.3.1. Scope and content	<scopecontent>
3.2.2. Appraisal, destruction and scheduling	<appraisal>
3.3.3. Accruals	<accruals>
3.3.4. System of arrangement	<arrangement>
3.1.4. Legal status	<archdesc> LEGALSTATUS attribute
3.4.2. Access conditions	<accessrestrict>
3.4.3. Copyright/Reproduction	<userrestrict>
3.4.4. Language of material	LANGMATERIAL attribute
3.4.5. Physical characteristics	<physdesc><physfacet>
3.4.6. Finding aids	<otherfindaid>
3.5.2. Existence of copies	<altformavail>
3.5.3. Related units of description	<relatedmaterial>
3.5.4. Associated material	<separatedmaterial>
3.5.5. Publication note	<bibliography>
3.6.1. Note	<odd>

While matching studies are carried out, it is possible to see one domain that is matched and also many domains that undergo this matching operation. By all means, long as the number of the matched domain is less, there will be less number of problems. The important and comprehensive endeavour made for these matching studies carries the goal of reaching the whole existing information by pushing one key after some seconds. Therefore, all existing matching studies are important for providing collective indexing and search under a single search engine by combining the metadata records found in collective catalogues and databases.

EAD	ISAD(G)
<accessrestrict>	3.4.2. Access conditions/Erişim durumları
<accruals>	3.3.3. Accruals
<acqinfo>	3.2.5. Immediate source of acquisition/ Malzemenin geldiği ilk kaynak
<altformavail>	3.5.2. Existence of copies
<appraisal>	3.3.2. Appraisal, destruction and scheduling
<archdesc> and <> LEVEL attribute	3.1.4. Level of description
<archdesc> LANGMATERIAL attribute	3.4.4. Language of material
<archdesc> LEGALSTATUS attribute	3.4.1. Legal status
<arrangement>	3.3.4. System of arrangement
<bibliography>	3.5.5. Publication note
<bioghist>	3.2.2. Administrative/Biographical history
<custodhist>	3.2.4. Custodial history
<custodhist><date type="accumulation">	3.2.3. Dates of accumulation
<odd>	3.6.1. Note
<odd>	3.5.1. Location of originals
<origination>	3.2.1. Name of creator
<otherfindaid>	3.4.6. Finding aids
<physdesc><extent>	3.1.5. Extent of unit
<physdesc><physfacet>	3.4.5. Physical characteristics
<relatedmaterial>	3.5.3. Related units of description
<scopecontent>	3.3.1. Scope and content
<separatedmaterial>	3.5.4. Associated material
<unitdate>	3.1.3. Dates of creation
<unitid> COUNTRYCODE and REPOSITORYCODE attributes	3.1.1. Reference code(s)
<unititle>	3.1.2. Title
<userrestrict>	3.4.3. Copyright/Reproduction

The Infrastructure of Standards to Work Together

The identification of electronic information resources by different organizations with different metadata systems requires for the most detailed catalogue information of a resource to be found by accessing different addresses. However, the workability of different standards in a connected way must be ensured in order to realize this. The domains that are to be transferred between different standards must be determined in order to ensure interoperability. Hence, the schemes called "crosswalk" have been prepared. The necessity of knowing the equivalence of the name of the document created in MARC in EAD is not enough by means of these schemes, because the software infrastructure necessary for the exchange of domains between schemes created by the metadata standards has to be intact. Interoperability between metadata can be ensured by roofing through which different metadata sets can operate interactively. Therefore, the infrastructure works of metadata one of which is RDF295 (Resource Description Framework) are structured as works supporting the interactive works between metadata (Al ve Küçük, 2003: 180).

Some of the Identification Domains in EAD

- <abbr> - Abbreviation
- <abstract> - Abstract
- <accessrestrict> - Conditions Governing Access
- <accruals> - Accruals
- <acqinfo> - Acquisition Information
- <addressline> - Address Line
- <altformavail> - Alternative Form Available
- <appraisal> - Appraisal Information
- <arc> - Arc
- <archdesc> - Archival Description
- <archref> - Archival Reference
- <arrangement> - Arrangement
- <author> - Author
- <bibliography> - Bibliography
- <bibref> - Bibliographic Reference
- <bibseries> - Bibliographic Series
- <bioghist> - Biography or History
- <c01> - Component (First Level)
- <chronitem> - Chronology List Item
- <container> - Container
- <controlaccess> - Controlled Access Headings
- <corpname> - Corporate Name
- <creation> - Creation
- <custodhist> - Custodial History
- <dao> - Digital Archival Object
- <daodesc> - Digital Archival Object Description
- <daoloc> - Digital Archival Object Location
- <date> - Date
- <defitem> - Definition List Item
- <descrules> - Descriptive Rules
- <did> - Descriptive Identification
- <ead> - Encoded Archival Description

<eadgrp> - EAD Group
<eadheader> - EAD Header
<eadid> - EAD Identifier
<edition> - Edition
<editionstmt> - Edition Statement
<entry> - Table Entry
<event> - Event
<eventgrp> - Event Group
<expand> - Expansion
<extent> - Extent
<extptr> - Extended Pointer
<famname> - Family Name
<filedesc> - File Description
<fileplan> - File Plan
<genreform> - Genre-Physical Characteristic
<geogname> - Geographic Name
<head> - Heading
<imprint> - Imprint
<index> - Index
<item> - Item
<label> - Label
<langmaterial> - Language of the Material
<materialspec> - Material Specific Details
<name> - Name
<note> - Note
<num> - Number / Numara
<odd> - Other Descriptive Data
<persname> - Personal Name
<physdesc> - Physical Description
<processinfo> - Processing Information
<profiledesc> - Profile Description
<publicationstmt> - Publication Statement
<ref> - Reference / Referans-

<resource> - Resource

<scopecontent> - Scope and Content

<seriesstmt> - Series Statement

<subject> - Subject

<subtitle> - Subtitle

<table> - Table

<title> - Title

Source: http://www.loc.gov/ead/tglib/element_index.html [Online: 26 June 2014]

Results

The increasing number of documents and resources published electronically and through web, and related services change the existing traditional methods regarding the administration of the material. The shift in these methods has been carried to the electronic environment or this has created the need to improve the identification studies necessary for the document management that ensures access to the material and the continuity of its lifespan as a matter of the use of document or information generated electronically.

As a result of the existing advancement, the concept of metadata generated in the electronic environment has gained importance and wide currency besides the traditional search engines (indexing, cataloguing) that we have been trying to develop for ages in order to provide the access to the document and information resources as immediate as possible with correct and trustable methods and to provide the management of the material.

While the studies regarding standards gain fast-growing advancement, Turkey lags behind this advancement, because any identifying standard study on a national basis to be made for the paper material is not existent given the fact that standards related to electronic material identification in Turkey have not been established. Therefore, Turkey loses time by not conducting studies related to this discipline. The establishment of a standard related to the identification of archival information and document that have a more and different form and variety than the material in the field of librarianship will require a more extensive study. Therefore, the necessity of establishing an organization to implement this study is inevitable.

References

- Ahronheim, J., R. (1998). Descriptive metadata : Emerging standards, *Journal of Academic Librarianship*, 24(5), s.395.
- Al U. & Küçük, M., E. (2003). Üst Veri Standartları ve Uygulamaları (Metadata Standards and Applications) *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1): 167-185.
- Ataman, B., K. (1995). Arşivcilik Terimleri Sözlüğü: Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Hollandaca, Rusça ve İspanyolca Karşılıklarıyla. (Terminology Dictionary of Information Management with German, English, French, Italian, Dutch, Russian and Spanish Equivalences) İstanbul: Librairie de Péra.
- Components of EAD. Accessed Online at http://www.loc.gov/ead/tglib/element_index.html on 25 July, 2005.
- Dublin Core Metadata Glossary. Accessed Online at <http://library.csun.edu/mwoodley/dublincoreglossary.html> in February 2001.

- Ergün, C. (2005). *Metadeta ve kütüphanelerde kullanımı*. (Metadeta and Its Application in Libraries)5[<<5rtvb Accessed Online at <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/86.doc> in July 2005.
- Gilliland-Svetland A.J. (2001). Introduction to metadeta: Setting the stage. In Murtha Baca (ed.), *Introduction to Metadeta: Pathways to Digital Information*. Version 2.0.
- Hodge, G. (2001). *Metadeta Made Simpler: A Guide for Libraries*, Bethesda, MD-USA:NISO, s:4 (www.niso.org)
- Kandur, H. (2005). *Elektronik Belge Yönetim Sistem Kriterleri Referans Modeli*. (A Reference Model for Electronic Information Management System Criteria) Marmara Üniversitesi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. ISBN: 975-19-3747-7.
- Kennedy, M. (1999). Future systems-brave new world or the end of libraries as we know them, *Manager Integrated Library Management Systems, 13th National Cataloging Conference, Queensland, 13-15 October*, s.5.
- Küçük, M. E. & Al, U. (2002). Metadeta, Kütüphanecilikte Yeni Gelişmeler, Kavramlar, Olgular... (Metadeta, New Advancements in Library Science, Concepts, Facts...) 37. *Kütüphane Haftası Bildirileri* (Proceedings of 37th Library Week), 26 Mart - 1 Nisan 2001, Ankara içinde (75-82). Yay. hazl. Ali Can, M. Tayfun Gülle, Oya Gürdal, Erol Yılmaz. Ankara: TKD.
- Külcü, Ö. (2010). Belge Yönetiminde Yeni Fırsatlar... (New Opportunities in Information Management) *Bilgi Dünyası*, 11(2), 290-331.
- Management of Elektronik Records, Public Record Office Standard PROS 99/007*, Version 1.0 April 2000, s:3
- Metadeta Brings knowlodge management full circle: a white paper*, Hiawatha Island Company, Inc. Concord, www.hisoftware.com [2005]
- Pitti, D.V. (1999). Encoded Archival Description: An introduction and overview. *DLibMagazine*, 5 (11). Accessed online at <http://www.dlib.org/november99/11pitti.html>
- Tonta, Y. (2003). *Elektronik Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi: Metadeta*. (The Management of Electronic Information Resources: Metadeta) Accessed online at <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall2003/kut655/metadeta-2003.htm> in July 2014.
- Understanding Elektronik Records Management, Records Management Institute*, http://www.rmicanada.com/articles_understandinge-records.html (2002)
- Weibel, S. (1995). Metadeta: the foundations of resources description. *D-Lib Magazine*, s.3
- Woodley, M. (1998). *Crosswalks: The path to universal access? In Baca, M., ed., Introduction to Metadeta: Pathways to Digital Information*. Version 2.0. (1998). (J. Paul Getty Trust, 1998). http://www.getty.edu/research/institute/standards/intrometadeta/2_articles/woodley/index.html

Üniversite Arşivlerinde Kültürel Belleğin Kayıt Altına Alınması: Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu Örneği

Adnan Çapa

Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi, Orhanlı, Tuzla, İstanbul, Türkiye, acapa@sabanciuniv.edu

Öz

Bu çalışmanın amacı, “kültürel bellek”in oluşmasına önemli katkılar sağlayan üniversite arşivlerinin işlevsel yapılarına değinmek; farklı kurumsal uygulamaların etki alanlarını ortaya çıkarmak; tartışmak ve Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu örneği kapsamında bir sistem önerisinde bulunmaktır. Üniversite arşivleri ve özel koleksiyonların yapılarına odaklanan bu çalışmada, “The Times Higher Education World University Rankings”in 2013-2014 yılı verilerine göre ilk 100’e girmiş üniversitelerin ilgili web sayfaları ve konuyla ilgili bildirimler, kitap ve makaleler incelenmiştir. Bu çalışmada, Dünyada ve Türkiye’de benzer kurumlardaki uygulamalardan farklı olarak, Bilgi Merkezi Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu Bölümü örneğinde yapılan arşiv çalışmalarına geniş ölçüde değinilmiştir. Üniversiteler dinamik ve sürekli gelişen eğitim kurumlarıdır. Bu yönüyle tarihsel süreçlerinin kayıt altına alınması ve kültürel belleğinin gelecek kuşaklara aktarılması anlamında son derece önemlidir. Üniversiteler, misyonları gereği eğitim, öğretim ve akademik çalışmalarıyla, toplumsal sorumlulukları bakımından sosyal ve kültürel faaliyetlerini destekleyecek tarihi arşivlerini kurmalarından sorumludurlar.

***Anahtar kelimeler:** Üniversite Arşivleri, kültürel bellek, kurum kimliği, içerik analizleri, Sabancı Üniversitesi*

Giriş

Üniversiteler, çevresiyle sürekli etkileşim içerisindedirler. Bu etkileşim, kurum kimliğinin önemli unsurlarından olan kurum kültürünün şekillenmesini sağlamaktadır. Kurum kültürü, kurum felsefesinden hareketle, mensuplarının paylaştığı ortak değerler bütünüdür. Bu değerlerin sürekli kılınmasını sağlayan tüm eylemler ve etkinliklerde üretilen kaynaklar, üniversitenin kültürel belleğini oluşturmaktadır.

Üniversite arşivlerinin amacı, yapısı ve işleyişi Türkiye’de henüz yeterince işlenmemiş bir araştırma alanıdır. 1990’lardan bu yana Türkiye’de hızla artan ve günümüzde sayıları 184’ü bulan üniversitelerin kültürel belleklerini nasıl kayıt altına alacakları sorusu, tartışılması gereken önemli bir konudur.

Bu çalışma, öncelikle Dünyada en iyi 100 üniversitenin arşivlerine genel bir bakış yapmakta ve kültürel bellek yaklaşımını kısaca ele almaktadır. Daha sonra, üniversite arşivlerinin kuruluş ve yeniden yapılanma çalışmalarına fikir vereceği düşünülen bir sistem önerisini tartışmaya açmaktadır.

Dünyada en iyi 100 üniversitenin özel koleksiyonları ve üniversite arşivleri, web sayfaları üzerinden incelenmiştir. Üniversite arşivleri ve kültürel bellek konularında belgesel kaynak derlemesi yapılmıştır ve bildirimler, kitaplar ve makaleler incelenmiştir.

Dünyada Üniversite Arşivleri¹

Amaç ve Kapsam

Üniversitelerin kültürel belleğini gelecek nesillere aktarma misyonundaki farklı algılamalar, arşiv bölümleri için çok değişik idari organizasyonların doğmasına neden olmuştur. Kurumun tarihine ilişkin farklı nitelik ve nicelikteki koleksiyonlar genellikle “Özel Koleksiyonlar ve Üniversite Arşivleri” bölümü altında toplanmıştır.

Özel Koleksiyonlar ve Üniversite Arşivleri, kütüphane organizasyonu altında çok geniş ve türdeş olmayan koleksiyon tanımlarına bölünmüştür. Bu koleksiyonların ülke, yerel ve kurumun tarihi ile ilgili geçmişten bugüne getirdiği son derece önemli kaynakları içerdiği görülmektedir. Bu çeşitlilik, sağlama, düzenleme, koruma-bakım, yararlandırma ve yeniden üretme konularını içine alan politika ve prosedürlerin oluşmasına neden olmuştur.

Üniversitelerin tarihlerine ilişkin kaynakların bulunduğu kütüphanelerin/bilgi merkezlerinin ilgili bölüm ya da bölümlerine ait web sayfaları incelenmiştir. Dünyanın en iyi üniversite sıralamasında yer alan ilk 100 üniversitenin 76’sında üniversite arşivleri tespit edilmiştir. Üniversite tarihi arşivlerinin koleksiyon yapıları aşağıdaki gibidir (Çapa, 2014):

Üniversite Arşivleri (University Archives), üniversitenin tarihi ve entelektüel mirasına ilişkin üretilmiş her türlü bilgi ve belgenin bulunduğu koleksiyon tanımıdır.

Kurumsal Arşivler (Institutional Repositories), üniversitenin yüksek lisans ve doktora tezleri, akademik çalışmaları ve bilimsel yayınlarını içeren koleksiyon tanımıdır.

Özel Koleksiyonlar (Special Collections), üniversitenin eğitim, öğretim, araştırma çalışmaları ile tüm tarihi kaynaklarını içeren çeşitli koleksiyonlarının yanı sıra, tarihsel süreci için önem taşıyan ülke ve yerel tarihe ilişkin bilgi ve belgelerin de bulunduğu koleksiyon tanımıdır.

Üniversite Arşivleri ve Özel Koleksiyonlar, üniversite tarihine ilişkin kaynakların, özel koleksiyonlar ve arşivler bölümlerinin içinde farklı koleksiyon türlerine ayrıldığı koleksiyon tanımıdır.

Üniversite Arşivleri, Kurumsal Arşivler ve Özel Koleksiyonlar, üç farklı koleksiyon içeriğinin bir arada bulunduğu yapıdır.

Üniversite Arşivleri, Kurumsal Arşivler ve Kurum Arşivi (Records Management), üniversitenin tarihi, bilimsel yayınları ve üniversitenin kurumsal süreçlerine ait resmi belgeler arşivinin bir arada bulunduğu koleksiyonlardır.

Sağlama

Özel Koleksiyonlar ile Üniversite Arşivleri’nin en önemli kaynak sağlama yolu *bağış*dır. Bu bölümlerle bir arada Kurumsal Arşivler ve Kurum Arşivi bölümü de bulunuyorsa *transfer*, diğer bir sağlama yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nadir olmakla birlikte üniversite tarihi için değerli olabilecek kaynakların sağlanmasında *satın alma* yoluna da gidilmektedir.

Bilgi Kaynaklarının Organizasyonu

Özel Koleksiyonlar ile Üniversite Arşivleri’ne ait bilgi kaynaklarının bibliyografik kayıtları MARC (Machine-Readable Cataloging) formatında hazırlanmaktadır. Kütüphanelerin çevrim içi

¹ Bu bölümdeki değerlendirmeler, Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi için hazırlanan ‘The Times Higher Education World University Rankings 2013-2014 Yılı Verilerine Göre İlk 100 Üniversitenin Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu Süreçlerine Göre İncelenmesi’ adlı kurum içi raporun verilerine dayanmaktadır.

kataloglarında koleksiyon türü, sürekliliği ve erişimi açısından farklılık gösteren bazı kaynaklar için değişik bibliyografik kayıt girişlerine rastlanılmıştır.

Özel Koleksiyonlar ve Üniversite Arşivleri koleksiyonları için farklı sınıflama yollarına gitmişlerdir. İlgili koleksiyonlar farklı türde bilgi kaynaklarından oluşmaktadır. Aynı zamanda nadir, tarihi, yasal ve ekonomik değerleri dikkate alındığında kaynakların yerleştirme düzeninde kullanılacak sınıflama sistemi önemli hale gelmiştir. Birçok üniversite kütüphanesi Kongre Kütüphanesi (Library of Congress) Sınıflama Sistemi'nden hareketle ilgili bölüm koleksiyonlarını düzenleme yoluna gitmişlerdir. LC konu başlıklarının çeşitli düzeyleri kullanılmıştır.

Koleksiyon türlerinin çeşitliliği, yerleştirme düzeninin -kutulama, dosyalama, vb.- belirlenmesinde en önemli etkidir. Bu bakımdan kurumların kendi gereksinimleri doğrultusunda arşivleme sistemleri geliştirdikleri görülmektedir, ancak kütüphaneler sıklıkla LC konu numaraları ile konu başlıklarını bir arada kullanmayı tercih etmektedirler. Kütüphanelerin, diğer koleksiyonlarıyla uyumlu olmaları bakımından bu seçimlerinin, standartlaşmaya dönük bir eğilim olduğu söylenebilir.

Yararlandırma ve Erişim

Üniversite Arşivleri koleksiyonları için farklı erişim yollarına gitmişlerdir. Koleksiyonların kullanım durumlarını belirleyen etkenler bulunmaktadır. Bu etkenlerin en belirleyici olanları şunlardır:

- Fiziksel durum
- Bağışlayanın talepleri
- Kurum gizliliği
- Telif hakkı

Bu etkenler uyarınca üç genel erişim türünden söz edebiliriz:

- *Açık erişim*, üniversite arşivlerine ait tüm koleksiyonların herkesin erişimine açılmasıdır. *Kısmi erişim*, üniversite arşivlerinde bazı koleksiyonların açık erişim olarak düzenlendiği durumdur. Örneğin üniversite arşivlerinde yer alan fotoğraf koleksiyonu açık erişim iken, aynı bölüm içinde kurumsal arşivlere ait kaynaklar yalnız üniversite mensuplarının kullanımına açıktır.
- *Kapalı erişim*, üniversite arşivlerinin yalnız üniversite mensuplarına açık olduğu düzenlemedir.
- *Araştırmacılar* üniversite yönetimi, bağışlayan kurum, birim veya kişiden alınacak özel izinle arşiv kaynaklarından yararlanabilirler.

Yerleşim

Üniversite kütüphanelerinde *Üniversite Arşivleri*'nin sahip olduğu büyük çaptaki mevcutları yerleşim sorununu ortaya çıkarmaktadır. Gerek mevcudun büyük olması gerekse koleksiyonun fiziksel durumundan ötürü taşınmaz oluşu, yerleşim seçeneklerini 'Merkezi' ve 'Ayrı' olarak değerlendirmeyi anlamlı kılmaktadır. Kampüs yapılanmasının dağınık olduğu üniversitelerde bu sorun daha da belirgin hale gelmektedir. Üniversite arşivlerinin 43'ü ayrı yerleşim biriminde, 33'ü kütüphane binasında hizmet vermektedir.

Koruma

Dünyanın en iyi 100 üniversite araştırmasına göre "koruma" halen temel arşivcilik işlemidir. Üniversite arşivleri gerek kurum tarihi gerekse insanlık tarihi için son derece önemli kaynakları bünyesinde barındırmaktadır. Bundan dolayı kurumlar, arşiv kaynaklarının kullanımını da içine alan geniş kapsamlı koruma politikaları oluşturmuştur.

Değerlendirme

Üniversitelerin büyük bir bölümünün kuruluş tarihleri sanayi devrimi öncesi ve sonrası ile 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar gitmektedir. Üniversitelerin gerek tarihlerine ilişkin gerekse akademik mirasına yönelik bilgi kaynaklarının geçmişi de bu tarihlere dayanmaktadır. Bu nedenle üniversite arşivlerinin “koruma-bakım” yönünde çalışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Üniversitelerin kuruluş tarihlerinin eski olması tarihsel gelişim sürecinde üniversitelere farklı bir misyon yüklemiştir. Sanayi devrimi ile yaşanan büyük dönüşüm, ülkelerin tarihsel süreçlerini derinden etkilemiş, yerel yönetimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Üniversiteler yaşanan bu gelişmelere kayıtsız kalamamış, kendi tarihi ve entelektüel mirasına ilişkin kaynakların yanı sıra, ülkenin yerel ve genel tarihi ile ilişkili çok çeşitli konulardan oluşan özel koleksiyonlar ve üniversite arşivlerini kurma yoluna gitmişlerdir. İlgili koleksiyonlar, üniversitelerin kültürel belleği olması yanında genel anlamda tüm insanlığın ortak mirası durumuna gelmiştir. Bu ortak mirası yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak için özel koleksiyonlara ve üniversite arşivlerine sahip kütüphanelerin sorumlulukları artmıştır.

Bu araştırmada iki önemli sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, kültürel belleğin korunmasında üniversite arşivleri merkez bir konuma gelmiştir. İkinci sonuç; araştırma yapılan üniversite kütüphanelerinin “Özel Koleksiyonlar” ve “Üniversite Arşivleri” bölümlerinin önemli bir kısmının yönetsel süreç olarak değerlendirildiği görülmektedir. Çok farklı süreç ve düzeyde farklılaşan profesyonel faaliyetler, projeler ve sahip olunan koleksiyonların nitelik ve niceliği, arşivleri yönetsel bir yapıya dönüştürmektedir. Organizasyon şemalarında görülen çok sayıda direktörlük, yöneticilik ve alt bölüm yapıları bu sonucu desteklemektedir (Çapa, 2014). Dikkati çeken diğer bir sonuçsa, bilim ve teknoloji ağırlıklı üniversitelerin büyük çoğunluğunun kütüphane birimlerinde ‘Üniversite Arşivleri’ bölüm yapılanmasının olmamasıdır.²

Üniversite Arşivleri Açısından Kültürel Bellek Kavramı

Bellek, zaman ve kimlik sentezinden doğan toplumsal iletişim ve etkileşim olgusudur. Bu olgu, bireysel ve toplumsal etkinliklerin belirginleştirdiği kültürel kimliğin oluşmasına katkı sağlar. Kültürel kimliğin bir kuşaktan diğer kuşağa iletimi ise, kültürel belleği oluşturur. Kültürel kimliğin iletiminde kullanılan tüm bilgiler ve bilgi kaynakları hatırlatıcı somut nesnelere. Bu bakımdan müzeler, kütüphaneler ve arşivler ‘hatırlatıcı’ kültürel bellek kurumlarıdır (Assmann, 2008).

Son 150 yıldır arşivlerde yaşanan paradigma değişikliği de bunu gözler önüne sermektedir. Bilginin kanıt olarak algılanan niteliğinin “bellek” kavramına dönüşmesi arşivlerin hizmet anlayışında köklü değişimlere neden oldu. Yasal mirastan kültürel belleğe dönüşen arşiv politikası, kanıt niteliğinden bellek, kimlik ve topluluk olgularına yöneldi. “Kanıt”lamaya yönelik geleneksel arşiv yapısı ulusların, halkların, kurumların ve bireylerin yarattıkları “ortak bellek”i koruyan bir anlayış kazanmıştır. Böylece, arşivci dönüşen topluluklar arasında aktif bir arabulucu olmuştur (Cook, 2013, s. 100-101).

Kurum kültürü, bir kurumun, bölümün, takımın paylaştığı değerler bütünü, diğer bir deyişle temel değerleri, normları, sembolleri, inanışları, duyguları ve davranışlarıdır (Vural, 2003, s. 42-43; Şişli, Köse 2013, s. 167-168; Cook, Yanow, 1996, s. 453). Bu açıdan, kurumun özgün yapısının belirlenmesi ve ön plana çıkmasında *kurum kimliği* son derece etkindir (Gülsünler, 2007). Kurumun felsefesi, misyonu, davranış ve iletişim öğelerinin kuruma özgü biçimde kullanılması ve birbiriyle etkileşim içinde olması

² İlgili rapora göre, 24 üniversitenin kütüphane web sayfalarında Özel Koleksiyonlar ve Üniversite Arşivleri bölümüne rastlanmamıştır. Bu çalışmada yapılan değerlendirmeler, “Özel Koleksiyonlar” ve “Üniversite Arşivleri” olan 76 üniversitenin verilerine dayanmaktadır.

kurum kimliğini oluşturmaktadır (Korkmaz, 2007, s. 385). Bu bakımdan arşivler, *kurumun* kimliği ve kültürü içinde yer alan değerler sistemini özümsemeli, *etkinliğinin* artırılması yönünde çalışmalar yürütmelidirler.

Arşivler, kurumun kültürel belleğini yansıtan çok değerli bilgi kaynaklarına sahiptir. Bu nedenle, kurum kültürünü oluşturmak ve kurum itibarını³ artırmak için önemli bir misyon üstlenmektedirler (Deserno, 2009, s. 218). Bu açıklamalardan hareketle üniversitelerde kültürel belleğin tanımını şu şekilde yapabiliriz: Üniversitenin kurumsal belleğini oluşturan tüm unsurların kurumun kimliğiyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkardığı her türlü bilgi ve belgedir.

Üniversite Arşivleri İçin Bir Sistem Önerisi

Sosyal bir sistem olan *kurum*, çevresiyle sürekli etkileşim içinde olduğundan çevresini etkiler ve ondan etkilenir. Açık sistem yaklaşımı olarak da ifade edilen bu model, enerji girdi-çıkıtı sistemi⁴ olarak tanımlanmaktadır. Bu sistemde kurumlar, enerjilerini dış çevreden alır ve çevresine çıktı ya da ürün verir (Fenerci, 1998, s. 105).

Bu bağlamda üniversiteler, toplumdaki aldığı enerjiyi, toplumda meydana gelmesini istediği değişiklikleri sağlayacak çıktı ya da ürünlere dönüştüren yenilikçi ve öncü kurumlardır. Eğitim-öğretim faaliyetleri, araştırma ve geliştirme çalışmaları başta olmak üzere akademik, bilimsel, sosyal ve kültürel etkinliklerin tümü üniversitenin kültürel belleğini oluşturmaktadır.

Kurumlar, değişim yönünde aksiyon planları ve iş yönelimli stratejik hedefler yaratma ve süreç yaklaşımını geliştirmektedirler. Bu yaklaşımlar uygulanırken sıklıkla gözlenen hata 'herkese uygun tek beden' yaklaşımıdır. Oysa doğru yaklaşım, kurumun özgül stratejik bağlamını yansıtacak bilgiye dayalı alt yapının kurgulanması (Weill, 1999, s. 28-29) ve stratejik öngörülerin belirlenmesidir. Benzer durum arşiv çalışmalarında da gözlenmektedir. Kurumların yönetsel ve operasyonel süreçlerinde sürekli meydana gelen değişimler, karar alma sürecindeki baskın etkenler ve yönlendiricilerin geçmişten gelen bakış açıları, arşivlerin sistem yapısını tek bir standart modele dayandırmasını ve yönetmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Kanımca arşiv sisteminin yapısı belirlenirken iki temel unsur göz önünde bulundurulmalıdır:

- Stratejik planlama
- Kurum politikası

Üniversite arşivleri, kuruluş aşaması veya yeniden yapılanma süreçlerinde *stratejik öngörüler* belirlemelidir. Gelecekte "ne olacak" sorusuna cevap arayan bu stratejik öngörüler, temel bir aksiyon plana gereksinim duyar. Bu aksiyon plan, gelecekte "ne yapılmalı" sorusunun cevaplarını hazırlayan stratejik planlamadır (Çeşmeci, 2012). Stratejik planlama yapılırken, kurumun felsefesi, vizyonu, misyonu ve ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu plan, arşiv sisteminin temel yapısını ortaya koyacak ve arşivlerin gelecek perspektifinin şekillendirilmesinde önemli ipuçları elde edilecektir.

Stratejik planlama, sistemin etkilediği bağımlı değişkenlerle (öğretim üyeleri, çalışanlar, öğrenciler, mezunlar) sistemin etkilendiği bağımsız değişkenlerin (YÖK, üniversite yönetimi, üniversite kurulları,

³ Kurumsal itibar, kurumun çalışanlarının, tüm paydaşlarının ve toplum genelinin kurumun ismine ilişkin oluşturdukları iyi veya kötü, zayıf veya güçlü gibi net duygusal tepkilerini ifade etmektedir. Değerler bütününden oluşan bir yapı olarak düşünülen kurumsal itibar kavramı, kurumların geçmişine ilişkin edinilen bilgilerden, geleceğine ilişkin öngörülerde bulunulmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, itibar algısına yönelik "diğerleri sizi nasıl görüyor" sorusu, kurumun ilişki içinde bulunduğu her kesimde uyandırdığı güven ve düşünceler toplamıdır (Çiftçiöğlü, 2009).

⁴ "Bu sistem uyarınca enerji girdisi örgüt içinde işlenerek çıktı haline dönüşür. Çıktı ise örgüt için yeniden enerji girdisi olarak kullanılabilir. Ortaya çıkan döngü sistem ile çevresi arasındaki bilgi alış verişini ifade eder (Fenerci, 1998)."

paydaşlar) birbiriyle etkileşiminin olası sonuçları aracılığıyla geleceğin tasarlanmasıdır (Sevencan, 2010).

Bu planın başarılı olabilmesi için kurgusal verilerden hareket edilmeli, olasılıklar gözden geçirilmeli ve kurumsal hedeflere olan uygunluğu sağlanmalıdır. Bir başka deyişle, olguların sabitmiş gibi algılanmasına yol açabilecek karar verme sürecinden çok, tespit ve tahmin sürecine yönelmelidir.

Üniversite, dinamik ve değişken yapısı nedeniyle esnek bir arşiv *politikası* oluşturmalıdır. Bu politikanın, kurumsal kimliğe ait bilgi/belgelerin oluşturduğu enformasyon birikiminin, kurum için taşıdığı değerın analiz yoluyla tespiti ve düzenlenmesi, kullanıcı karakteristikleri ve uygulamaları arasında anlam birliği sağlayacağı düşünülmektedir.

“Değişen Kurumsal Yapılarda Kullanıcı Odaklı Yaklaşım ve Kaynakların Bağıntılı Analizi” olarak adlandırabileceğim Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu (SÜTÖK) arşiv sistemi, şu temel başlıklar altında ele alınmıştır:

- Amaç
- Kapsam
- İlke
- Sağlama
- Bilgi Kaynaklarının Organizasyonu
- Sayısallaştırma
- Yararlanma ve Erişim
- Koruma
- Yazışmalar
- Raporlama

Amaç

Kurumun felsefesi, vizyonu ve misyonu ile eğitim politikası üniversite arşivleri için yol göstericidir. Üniversite arşivleri, kurumun organizasyonel yapıları, işleyişleri ve birbirleriyle olan eşgüdümünü belirlemeli; fakülteler, akademik ve idari birimlerin amaçları doğrultusunda arşiv faaliyetlerini yürütmelidir. Bu sayede arşivler, kurumun kuruluşundan günümüze kültürel belleğini doğru, tutarlı ve eksiksiz biçimde geleceğe aktaran bir köprü vazifesi görecektir.

Üniversite arşivleri, kurumun tarihine ışık tutacak bilgi kaynaklarının sağlanması, düzenlenmesi, korunması ve erişiminden sorumludurlar. Bu temel işlevlerden hareketle, başta üniversite mensupları (öğretim üyeleri, çalışanlar, öğrenciler ve mezunlar) olmak üzere, paydaşların ve araştırmacıların üniversite tarihine yönelik istekleri bilimsel düzeyde karşılanmalıdır. Bilgiyi doğru, tutarlı, etkin, hızlı ve mümkün olan en düşük maliyetle kullanıcılarına ulaştırmak, etkin bir arşiv sisteminin amaçları arasında yer almalıdır.

SÜTÖK'ün misyonu, üniversitenin tarihi ve entelektüel mirasını korumaktır. Bu bağlamda, üniversitenin eğitim ve öğretim faaliyetleri, akademik, sosyal ve kültürel etkinliklerine ilişkin yapılacak araştırmaları destekleyecek her tür bilgi ve bilgi kaynağını içeren özel bir koleksiyon oluşturmak, belirlenen erişim yöntemleri doğrultusunda sayısal ortamda kullanıma sunmak ve bu amaca yönelik bilgi ve belge gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Arşivler, kurumun tarihsel sürecinin izlenmesinde bütünleştirici bir etkiye sahiptir. Geçmiş, şimdi ve gelecek zaman dilimleri içindeki kurumun etki alanını ortaya çıkarmak, arşivlerin temel bir işlevidir. Bu etki alanını, “hangi” bilgi kümelerinin, üniversitenin kültürel belleği için “neden” önemli olduğu, belirlemektedir. Bu açıdan, üniversite arşivleri üç farklı bölümden oluşmaktadır:

- Üniversite Arşivleri (University Archives)
- Kurumsal Arşivler (Institutional Repositories)
- Kurum Arşivi (Records Management)

Üniversite Arşivleri, kurumun tarihsel sürecinin izlenmesinde fakülteler, akademik ve idari birimlerinin gerek kurum içi gerekse kurum dışı bireysel veya ortak yapmış olduğu tüm bilimsel faaliyetlerinin yanı sıra, akademik, sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında üretmiş olduğu her türlü bilgi ve belgenin toplanması, düzenlenmesi ve erişim çalışmalarının yürütüldüğü bir hizmet bölümüdür.

Kurumsal Arşivler, üniversite mensuplarının (öğretim üyeleri, idari çalışanlar ve öğrenciler) tez, makale, bildiri, vb. bilimsel yayınlarının toplanması, düzenlenmesi ve belli erişim kuralları doğrultusunda sayısal ortamda kullanıma sunulduğu bölümdür.

Kurum Arşivi (Belge Yönetimi veya Kayıt Yönetimi=Records Management),⁵ kurum ve kuruluşların iş süreçlerine bağlı olarak faaliyetleri gereği *üretilmiş* belgelerin -idari, mali, hukuki belgeler, yazışmalar, raporlar ve toplantı tutanakları- toplanması, düzenlenmesi, saklanması ve ayıklama-imha gibi bir dizi işlemin yürütüldüğü bölümdür (Çapa, 2014).

SÜTÖK, Sabancı Üniversitesi'nin tarihi ve entelektüel mirasına ışık tutan tüm bilgi/belgeleri toplama, düzenleme, sayısallaştırma, koruma ve erişime sunma faaliyetlerini yürüten bir üniversite arşividir. Arşiv kaynaklarının organizasyonu ve farklı kurumsal uygulamalarının yanı sıra, üretici bir bölüm olarak proje ve araştırma önerileri geliştirip, uygulanması yönünde çalışmalar yapmakta, alanında Türkiye'de lider bir konuma sahip olmayı hedeflemektedir.

SÜTÖK, üniversitenin kurumsal kimliğine ilişkin üretilen her tür bilgi ve belgeyi, belli bir zaman dilimine bağlı olmaksızın arşiv kaynağı kapsamında değerlendirmektedir. SÜTÖK, yukarıda tanımlanan kapsama doğrultusunda üniversite arşivleri ve kurumsal arşivlerden sorumludur. Üniversitenin *kurum arşivi* kapsamındaki tüm belgeleri kapsam dışındadır.

İlke

“Birlikte yönetim” anlamında kullanılan *yönetişim* kavramı, kurum süreçlerinin sosyal paydaşlarla beraber etkileştiği ve tüm diğer paydaşların gereksinimlerine duyarlı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Kurumun felsefesi ve misyonuyla yakından ilişkili olan kurumsal yönetişimde, kurum mensupları ve

⁵ Her ne kadar bu makalenin konusu 'Records Management' olmasa da tanımı üzerinde bir tartışma olduğunu vurgulamak isterim. Bu terim, çeşitli kaynaklarda 'belge yönetimi' ya da 'kayıt yönetimi' olarak kullanılmıştır (Özdemirci, 2003, s.232,233; Çapa, 2014, s. 110). Türk Standartları Enstitüsü'nün 2003 yılında web sayfasında yayımladığı, ISO 15489 standardında kabul etmiş olduğu 'kayıt yönetimi' tanımını (Özdemirci, 2003, s. 232), 03.07.2007 tarihinde ilgili web sayfasında 'belge yönetimi' olarak değiştirdiği görülmektedir. 'Belge yönetimi'nin, kayıt yönetimi terimini kapsayan geniş bir çalışma ve uygulama alanı olduğu uzmanlarca kabul edilmektedir (Özdemirci, 2003, s. 233). Ancak, TSE'nin ilgili standardın kapsam bölümünde yer verdiği açıklamadaki ifade önemlidir: 'Bu standart, özel sektör ve kamu sektöründeki iç ve dış kullanıcılar tarafından üretilen belgelerin yönetilmesine rehberlik edecek ilkeler içermektedir' (TSE, 2014, ISO 15489-1). Burada üzerinde durulması gereken nokta ic ve dış kullanıcı veya kurum içi ve kurum dışı tüzel yapılar tarafından belgenin hâlihazırda üretilmiş olmasıdır. WUR'un 2013-2014 yılında yayınlanan ilk 100 üniversite listesinde yer alan kurumlar, 'kayıt yönetimi' terimini, kuruma özgü faaliyetler kapsamında üretilmeleri ardından *kayıt niteliği kazanmış resmi belgelerin* toplanması, düzenlenmesi, saklanması ve ayıklama-imha işlemlerinin bir merkezden yürütülmesi amacıyla, yetkilendirdiği bölüme verilen isim olarak kullanılmaktadırlar. Türk Üniversiteleri, 16.05.1988 tarihli ve 19816 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 'Devlet Arşivi Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te geçen 'Kurum Arşivi' tanımını tercih ettikleri görülmektedir.

paydaşları etkin bir şekilde sürece katılır. İç ve dış hedef kitlenin belirlendiği bu aşamada *kurumsal yönetim* sorumluluk kültürüne katkı sunan önemli bir kavramdır (Sancar, 2013, s. 75). Bu kavramın arşiv hizmet ilkelerinin oluşturulmasına stratejik bir yönelim sağlayacağını söyleyebiliriz.

İlke ya da ilkeler belirlenirken öğeler arasındaki ilişkilerin açık, anlaşılır ve kısa olmasına özen gösterilmelidir. Her ne kadar kurumsal yapının büyüklüğü ve karmaşıklığı 'ilke'nin tek bir kesinlikle oluşturulmasını zorlaştırırsa da işe, ilkede yer alacak öğelerin belirlenmesi ile başlanabilir. İlkede yer alacak etkileşimli değişken öğeler, anlamsal bir bütünlük içinde bir araya getirilmelidir. Bu öğeler;

- Tüzel kişilik
- Konu
- Ürün (Koleksiyon) ve niteliği
- Müşteri (Kullanıcı)
- Eylem -Amaca yönelik-

Bu etmenler belirlenirken, kurumsal farklılıklar gözetilmeli ve kurumların değişken yapıları dikkate alınmalıdır. İlkede, öğeler arasında (Koleksiyon-Kullanıcı, Konu-Eylem) karşıtlık yaratan tutarsız yaklaşımlara ve anlam kargaşasına yol açan cümle kurgularına yer verilmemelidir. Bu açıdan, üniversite arşivlerinin hizmet *ilkesinde* yer alan öğeler, amaca yakınlaşmayı sağlayacak bir söylem bütünlüğüne sahip olmalıdır.

SÜTÖK hizmet ilkesine, kurumun 'birlikte yaratmak ve geliştirmek' felsefesi ile kalite politikası sisteminin ilkeleri yön vermiştir. Söz konusu öğelerin amaca yönelik olarak, bir araya getirilmesi sonucunda *ilke* "Sabancı Üniversitesi'ne (Tüzel kişilik) ilişkin yapılacak her tür araştırmayı destekleyecek (Eylem 1) bir sayısal (Nitelik) koleksiyon (Ürün) oluşturmak (Eylem 2), korumak (Eylem 3) ve kurallar doğrultusunda kullanıcıların (Kullanıcı) yararlanmasını sağlamak (Eylem 4)" olarak belirlenmiştir.

Sağlama

Üniversite arşivlerinin ana süreçlerinden biri de *koleksiyon geliştirmedir*. Öncelikle, kurum içinde üretilen kaynakların sağlanmasına yönelik arşivler, üniversitenin tüm birimleriyle işbirliği içinde olmalıdır. Üniversitenin akademik süreçlerinde tanınımı bulan iş ve işlemler, tüm birimlerin başlıca görevleri arasında yer almaktadır. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin bir parçası olarak bilimsel, sosyal ve kültürel aktivitelerin düzenlenmesinde etkin olan fakülteler, akademik ve idari birimler, arşiv kaynaklarının sağlanmasında kilit bir rol oynamaktadır. Üniversite arşivlerinde koleksiyon geliştirmenin iki önemli adımı bulunmaktadır:

- Arşiv bilgilendirme toplantıları
- Arşiv kaynaklarının sağlanması

Arşiv Bilgilendirme Toplantıları

Üniversite birimleri kendi süreç enformasyonunu yönetmelerinden dolayı, stratejik yönelim, süreç iyileştirme, hizmet alanlarında yaptıkları iş ve işlemler ve bunlara bağlı çıktılarının oluşmasından sorumludurlar. Arşivlerin bu süreçlerin kapsam ve ayrıntı düzeyini sorunsuz algılayabileceklerini varsaymak, iyimser bir yaklaşım olacaktır. Kurumsal süreçlere ilişkin yapılan arşiv çalışmalarında yalnız hareket edilmesi kullanıcı açısından birtakım olumsuzluklar doğuracaktır. Bu olumsuzluklara örnek verecek olursak:

- Bilginin geçerliliği ve kesinliğine ilişkin güvensizlik,
- Bilginin doğru olmadığı yönünde şüphe,

- Kullanıcı ile katalog arasında anlamsal bağın giderek kopması ve başka bilgi sağlayan birim ya da alanlara yönelmesidir.

Bu örnekler elbette daha da çoğaltılabilir. Kullanıcı odaklı yaklaşım sorunların çözümünde etkili olacaktır. Pazarlama aşamasında müşteri odaklı olmayı amaçlayan işletmeler için önemli olan üç değer disiplini (Weill, 1999, s. 150) bu bağlamda arşivler için de uygulanabilir:

- *İşleyiş mükemmelliği*, arşiv hizmetlerinde güven verme, bilginin doğru, etkin ve tutarlı aktarımında düzgün akış sağlama ve hizmet alanında liderlik etme.
- *Birimlerle işbirliği, dolayısıyla süreçlere yakınlık*, üniversite birimleriyle işbirliği, beklenti ve şikâyetlerine duyarlılık, arşive yönelik bilgi ve belge gereksinimlerini karşılama, kullanıcı odaklı hizmet yaklaşımı.
- *Kaynak liderliği*, arşivlerin sorumlu olduğu alanda sürekli hizmet yaratma, yeni fikirler bulma ve uygulama, sorunlar ve çözümleri konusunda proaktif bir yaklaşım geliştirme ve bunları kullanıcı bilgisine sunma.

Yukarıda verilen üç değer disiplini, üniversite arşivlerinin doğal kullanıcıları olan üretici birimlerin bilgilendirme ve belgelendirme çalışmalarına katkı sağlayan potansiyel işbirliğine vurgu yapmaktadır. Birimler süreç enformasyonlarının işleyişinden sorumludur. Sorumluluk alanında yürüttükleri faaliyetlerden doğan arşiv kaynaklarının niteliğine ilişkin tanım geliştirme yetkinliğine de sahiptirler (Çapa, 2001). Bu çıkarım, arşiv sisteminin doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanmasında, dikkate alınması gereken açık bir düstur olarak kabul edilebilir.

Arşiv yöneticisi kurumun iş süreçlerinden sorumlu birimleri ile arşiv sistemi arasında koordinasyonun sağlanması, sistem dilinin anlaşılması ve kurum sinerjisine katkı sağlanması bakımından rehber görevi üstlenmelidir. Bu kapsamda, SÜTÖK her birimin süreciyle ilgili konu başlıkları listesinin oluşturulması amacıyla tüm birimlerle bilgilendirme toplantıları düzenlemiştir. Bu toplantılar sonucunda üniversite arşivleri, birimlerin iş süreçlerine ilişkin organik bir bağ kurmuş, temel ilkeler üzerinde uzlaşma sağlamış ve birime özgü farklılıkları benimsemiştir.

Arşiv Kaynaklarının Sağlanması

Üniversite arşivlerine kaynak sağlarken iki önemli unsur karşımıza çıkmaktadır:

- Sağlayıcılar
- Sağlama yöntemleri

Sağlayıcılar

Üniversite arşivlerine kaynak sağlayan üç temel grubun fakülteler, birimler ve kurum mensupları olduğu görülmektedir (Çapa, 2014). Yalnız kurum içi sağlama yollarının kabul edildiği uygulamalarla kültürel belleğin kayıt altına alınmasının yeterli olamayacağı gerçeği ortadadır. Tarihsel akışı etkileyen zaman, mekân ve insan faktörlerinin sınırlanması, 'kültürel bellek' kavramını zayıflatan eksikli bir yaklaşım, hatta biraz daha ileri giderek perdelenmiş bir yapıyı anımsatacağı söylenebilir. Bundan dolayı, üniversitenin tarihsel sürecine etki eden alanların belirlenmesi, tanımlanması ve sağlama gruplarına dâhil edilmesi "kültürel bellek" in kayıt altına alınmasında tutarlı bir yaklaşım olacaktır.

Üniversitenin bilimsel, akademik, sosyal ve kültürel faaliyetlerinden doğan bilgi/belgelerin arşive kazandırılması stratejik bir koleksiyon geliştirme politikasıdır. Ayrıca, kuruluşundan günümüze üniversiteye önemli katkıları olan kurumlar ve üniversite mensubu olmayan kişiler sağlama tercihi

içinde yer almalıdır. Bu kapsamda, kültürel belleğin tek çatı altında toplandığı ideal bir üniversite arşivinin kaynak sağlayıcıları arasında şu gruplar olmalıdır:

- Fakülteler
- Akademik ve idari birimler
- Kurum mensupları (öğretim üyeleri, idari çalışanlar, öğrenciler ve mezunlar)
- Kurum paydaşları ve stratejik ortaklıklar
- Kuruluşa katkı sunan gerçek ve tüzel kişiler
- Sosyal sorumluluk projeleri

Arşivlerin, birimlerde dağınık, her an zarar görme ya da kaybolma tehlikesi olan; ayıklamaya tabi tutularak son derece değerli tarihi bilgi/belgelerin el değiştirmesi ya da çöpe atılmak suretiyle telafisi mümkün olmayan kayıpların önüne geçme sorumluluğu bulunmaktadır. Kanımca, bu sorun iki aşamalı bir yaklaşımla çözülebilir. Birinci aşama, üniversite arşivlerinin, hizmetleri hakkında tüm sağlayıcıları bilgilendirmesidir. Gerekirse kurum, birim ve kişilerle birebir iletişim kurulmalıdır. İkinci aşama, sağlayıcılara ait üniversite tarihi için önemi haiz kaynakların belirlenmesi, mümkünse orijinali, değilse birer kopyasının arşive kazandırılmasıdır.

Sağlama yöntemleri

Üniversite arşivleri koleksiyonlarının oluşturulmasında en önemli sağlama yolu *bağış*dir. Kurumsal Arşivler ve Kayıt Yönetimi bölümü üniversite arşivleri bünyesinde yer alıyorsa, *transfer* diğer bir sağlama yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nadir olmakla beraber, üniversite tarihi için değerli olabilecek kaynakların sağlanmasında *satın alma* yoluna gidildiği görülmektedir (Çapa, 2014, s. 120). Bu kapsamda, üniversite arşivleri için üç farklı kaynak sağlama yöntemi bulunmaktadır:

- Bağış
- Transfer
- Satın alma

Bağış, üniversite tarihi için önemli olan arşiv kaynaklarının tüm sağlayıcı gruplar tarafından, mülkiyet haklarının belli anlaşmalar uyarınca ve telif hakları doğrultusunda üniversiteye devredildiği sağlama yoludur.

Transfer, birimlerin iş süreçleri kapsamında üretmiş oldukları bilimsel, sosyal, kültürel, idari ve hukuki nitelikteki bilgi/belgeleri, yürürlükteki arşiv yönerge ve prosedürlerine uygun olarak erişim seçenekleri üretici birim tarafından belirlenmiş ve telif hakları doğrultusunda üniversite arşivlerine gönderilen sağlama yoludur.

Satın alma, basın yayın kuruluşlarının kurumun kimliği veya tüzel kişiliğine ilişkin yayımlanmış oldukları kaynakların, bedelleri karşılığında arşiv koleksiyonuna katılması işlemidir. Bu işlem, kütüphane mevcudunun tamamlanması kapsamında yayın sağlama masrafları olarak ele alınabilecek bir maliyet hesaplamasıdır (Yontar, 1990, s. 126). Satın alma işlemi, kütüphane masrafları içinde yer aldığından, bütçe planlaması çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ayrıca, arşivlere satın alma yoluyla yayın sağlama işlemi, koleksiyon geliştirme politikası içinde ele alınması gereken önemli bir konudur. Son olarak, fakültelerin, akademik ve idari birimlerin, sorumlu oldukları iş süreçlerinden doğan arşiv kaynaklarını, üniversite arşivleri yönerge ve prosedürüne uygun olarak, önceden hazırlanmış formlar aracılığıyla arşive teslim etmeleri beklenir.

Arşiv Kaynaklarının Organizasyonu

Arşiv kaynaklarının organizasyonunu üç başlık altında toplayabiliriz:

- Kataloqlama
- Sınıflama
- Uygulama

Kataloqlama

Kataloqlama, bilgi kaynağını fiziksel, içerik ve türsel olarak kullanıcı tarafından tanımlanabilir hale dönüştürme işlemidir. Kataloqlama çalışmalarının titizlikle yürütülmesi diğer kütüphane bölümlerini -bütçe, koleksiyon geliştirme, ödünç verme ve bilgi hizmetleri- olumlu yönde etkiler ve güçlü veriler sunar.

Bilgi kaynakları için yaratılan bibliyografik kayıtların içeriği arşiv sisteminin merkez noktasını oluşturmaktadır. Tanımlayıcı veri girişlerinin yapıldığı bibliyografik kayıt ortamı, sistemin işlevselliğine değerli katkılar sunar. İçerik zenginleştirme, analiz, detaylandırma ve görüntüleme gibi teknik işlemler bunlardan bazılarıdır. Bibliyografik kayıt bilgisi, erişim fonksiyonları ve ilişkilendirme bağlantılarını göstermeli, bilgi kaynaklarının değişik biçimlerini ve ilişkili başlıklarını bağlayan karşılıklı gönderme yapısını tanımlayabilmelidir (Rowley, 1996 s. 322).

Bibliyografik kayıt girişlerinin yapıldığı Anglo-Amerikan Kataloqlama Kuralları 2 ve MARC 21 formatı kütüphanecilik alanında tüm dünyanın kabul ettiği standartlardır. Bu standartlar, bibliyografik nitelirmede temel esasları belirleyen sistematik yaklaşımı sunması açısından vazgeçilmezdir. Arşiv kaynağını, kimliklemek ya da benzersiz bir şekilde 'tekleştirmek' için bibliyografik kayıta yeterli bilginin sağlanması, kullanıcı erişimini kolaylaştırıcı bir etken olacaktır (Rowley, 1996, s. 21). Bu amaca uygun olarak, standart veri giriş ortamlarında bilgi ve belgenin kesin, doğru ve tutarlı nitelemesinin yapılması gerekmektedir. Bibliyografik nitelendirme, bilgi kaynağının tam bir çözümlemesinin yapılabildiği kurumsal yapıya uygun özel uygulamalar içermektedir. Bu özel uygulamalardan en önemlisi arşiv kaynaklarının içerik analizinin yapılmasıdır. SÜTÖK örneğinde yürütülen bu uygulamalara "Uygulama" başlığında değinilmeye çalışılmıştır.

Sınıflama

Arşivler biçim, tür ve içerik bakımından çok sayıda farklı koleksiyonu bünyesinde barındırmaktadır. Bilginin sürekli gelişmesi ve genişlemesi karşısında sınıflama sistemi 'esnemez' bir kesinlikle değil, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin, çok uçlu sayısız bağlantının kurulabileceği hem 'çoğaltılabilir' hem de 'yenilenebilir' bir esneklikte olmalıdır. Maltby (1989)'e göre, konu alanları sürekli artmakta ve belli alanlardaki bağlantılar azalıp, farklılaşırken öte yandan yeni konusal bağlantılar ortaya çıkmaktadır.

Sınıflama sistemindeki bu değişiklikler, kütüphanelerin geriye dönük güncelleştirme çalışmalarını yapmaya zorlamakta ve yüksek maliyetler içermektedir. Tüm bu zorluklar dikkate alındığında, arşiv için seçilecek sınıflama sisteminin üzerinde titizlikle durulmalıdır. Arşiv kaynakları temelde kitaplardan farklı olarak, bilinen bir sınıflama sistemine ihtiyaç duymazlar. Kurumun organizasyonel yapıları ve iş süreçlerinden doğarlar, esnek bir yapının kurulmasına olanak tanırırlar.

Burada önemli olan nokta, üniversite arşivi kapsamında oluşturulacak konu listeleri ya da dizinlerinde yer alacak terimlerin belirlenmesinde hangi faktörün etkili olacağı sorusudur. Kullanıcıların niteliği, geçmişteki birikimleri, çalışmaları, iş süreçlerindeki sorumlulukları ve kullandıkları sisteme özgü anlamlı bilgi nitelendirmeleri, sınıflamanın amacını ve kapsamını belirleyen önemli faktörler arasında yer

almaktadır. Kullanıcı eğilimlerinin belirlenmesi, sisteme yönelik soruların sayısı ve türüne ilişkin kavramsal bağlantıların kurulması ve geliştirilmesi yönünde olumlu etkileri olacaktır (Rowley, 1996, s. 213). Başka bir ifadeyle, üniversite arşivlerinde sınıflama, *kullanışlılık* esasına dayanıyorsa, sınıflandırmanın yapılabilmesi için kullanıcı alışkanlıklarının incelenmesi ve arşivden beklentilerin tespit edilmesi gerekmektedir (A. Maltby, 1989, s. 81). Dolayısıyla, üniversite arşivlerinin doğal kullanıcısı olan kurum mensuplarının, bir konu listesinin ayrıntılarını tutarlı bir şekilde belirleyebileceklerini söyleyebiliriz.

Kurumun örgütsel amaçlarına ulaşmasını sağlayan temel iş süreçleri birimlerin kendi özgül sorumluluk alanlarını belirler. Sorumluluk alanlarında yapılan iş ve işlemler birimlere özgü uygulamaları içerir ve sürecin bilgi ya da belge düzeyinde çıktısını ortaya koyar. Bu sonuçtan hareketle, her birimin, kendi sürecine ait değer yaratan faaliyetlerini tanımlayacak mevcut enformasyona sahip olduğu söylenebilir (Çapa, 2001, s. 64).

Üniversite arşivleri, birimlerin sorumlu oldukları iş süreçlerine özgü terimlerin belirlenmesi işini birim yöneticilerine bırakmalıdır. İş süreçlerinin değişken yapısı, konu başlıkları dizinin oluşturulmasında birimlerin aktif katılımını zorunlu kılmaktadır. Birimlerin gereksinimleri doğrultusunda yaratılan konu listesi veya dizini, üniversite arşivleri ile birimler arasında anlam birliği sağlayacaktır. Bu süreçte arşiv yöneticisi rehberlik görevi üstlenmelidir.

Bir başka deyişle arşiv bölümünün oluşturacağı standart liste yerine, kurumsal süreçlere uyumlu rasyonel konu başlıkları listesi oluşturulmalıdır. Böylece sürekli canlı, dinamik ve güncel tutulan, etkin ve verimli bir arşiv sistemi kurulabilecektir. Diğer önemli bir nokta, arşiv ile birim arasında sağlanan anlam birliği sayesinde, kültürel bellekte meydana gelebilecek kırılmaların önüne geçilecek, olası arşivleme hatalarının doğması engellenecektir. Bu bakış açısı, sistem önerisini *kullanıcı odaklı (user-focused)* hedefine yaklaştırmayı açısından önemlidir.

Konu dizinlerinde yer alacak konu başlıkları, kaynağın temel unsurlarını ortaya koymalıdır. Temel unsurlar, bizi süreçler içinde bilgi taşıyan alt başlıklara götürecektir. Örneğin, fakülteler ya da akademik birimlerde yürütülen "Araştırmalar, Projeler" temel unsuru altında bu çalışmaların neler olduğu kolaylıkla belirlenecektir. Bir birim için belirlenen temel unsurlar ile alt başlıkların diğer birimlerle olan benzer ve ayrımlı yönlerinin ortaya konulması, arşiv kaynaklarının tespitini sağlayacaktır.

SÜTÖK, bu bağlamda fakülteler, akademik ve idari birimleriyle 'Arşiv Konu Listeleri'nin oluşturulması ve kullanıcı beklentilerinin belirlenmesi amacıyla *bilgilendirme toplantıları* gerçekleştirmiştir. Bu toplantılar sonucunda iş süreçlerine uygun olarak konu listeleri yaratılmıştır. Bu liste sayesinde birimler, üretmiş oldukları arşiv kaynaklarının tümünü bir bakışta katalogda görebilecekleri bir sonuç sayfasına ulaşabilmektedirler. Bunun yanı sıra, halen hazırlanmakta olan SÜTÖK web sayfasında 'Birimler' başlığı altında temel kategorilere -Fakülteler, akademik ve idari birimler- ayrılmış ve alfabetik düzende izlenebilen kurumsal bir yapı tasarlanmıştır. Bu yapı içinde tarama yapmaksızın ilgili birime ilişkin tüm arşiv kaynaklarının görülebilmesi sağlanmaktadır.

Uygulama

SÜTÖK, Dünyada ve Türkiye'de benzer kurumlardan farklı birtakım uygulamalar geliştirmiştir. Kurumun özgün yapısına uygun olarak, bilginin tanımlanabilir ve erişilebilir alanlarında yoğunlaşan bu uygulamalar, arşiv kaynaklarının etkin kullanımına dönük analiz temelli yaklaşımın ürünüdür. Bu uygulamalar dört başlık altında toplanmaktadır:

- Türdeş bağıntı
- Bütünleme bağıntısı

- Paralel bağıntı
- İçerik analizleri
 - Metin
 - Fotoğraf
 - Görüntü ve ses

Etkinlik bazlı aynı içeriğe sahip farklı türdeki bilgi kaynaklarının bağıntısal yapıları kütüphanecilik alanında yeterince işlenmemiş bir konudur. Bilgi kaynaklarının koleksiyon yapıları içinde var olan bağıntılarının saptanması ve ilişkilendirilmeleri bilginin etkin yönetimini sağlayacaktır.

Bağıntı, nesnelerin arasındaki bağ veya iki ya da daha çok nesne arasındaki ilişkiler bütünüdür (Püsküllüoğlu, 1995, s. 188). Diğer bir tanıma göre iki değişken arasında bir bağımlılık ilişkisidir (Sencer, İrmak, 1984, s. 601). Bilgi kaynaklarının üretimine etken faktörler içerik oluşturmada 'bağımsız' olsa da, yaratılan içeriğin konusu genelde esas ögeye 'bağımlı' bilgi kümeleridir. Bu bilgi kümelerinin merkez bilgiyle ilişkisine 'bağıntı' diyebiliriz. Bir başka deyişle, *yorumlayıcı* bilgilerin veya bilgi kaynaklarının *merkez* veya *esas* bilgiyle/bilgi kaynağıyla buluşturulması ya da ilişkilendirilmesidir.

Türdeş bağıntı, kurumların, birimlerin veya yayıncı kuruluşların üretmiş oldukları aynı içerik ve türe ait bilgi kaynaklarının tek bir web sayfasında bir araya getirilmesidir. Örneğin üniversitenin bir etkinliğine ilişkin medya yansımalarını türlerine göre bir araya getirilerek tek bir web sayfasında düzenlenmesidir.

Bütünleme bağıntısı, etkinlik temelinde esas bilgi(ler) ile yorumlayıcı bilginin(lerin) içerik yönünden tek bir web sayfasında toplanmasıdır. Örneğin üniversitelerin her yıl düzenledikleri mezuniyet törenlerinde çok farklı tür ve sayıda bilgi kaynağı üretilmektedir. Üniversitenin sorumlu idari birimleri başta olmak üzere tüm sağlayıcı grupların üretmiş oldukları bilgi kaynaklarının (görüntüler, konuşmalar, fotoğraflar, mezuniyet gazetesi, gazete ve televizyon haberleri vb.) tek bir görüntüleme şablonu ya da web sayfasının ilgili içeriğinde ilişkilendirilmeleri bütünleme bağıntılı kaynak analizidir.

Paralel bağıntı, etkinlik ve içerik temelinde, merkez veya esas bilgi/bilgi kaynağı ile yorumlayıcı bilgi/bilgi kaynağı arasında genelden özele ve özelden genele kurulan ilişkilendirmedir. SÜTÖK'te bulunan aşağıdaki bilgi kaynağı paralel bağıntıya en iyi örnektir:

Sabancı Üniversitesi öğretim üyelerinden Ali Çarkoğlu (1998-2010) ve Ersin Kalaycıoğlu'nun 2009 yılında yayınlamış oldukları 'Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma' adlı rapor *esas bilgidir*. Raporun içeriğine ilişkin gazete ve televizyonlarda haber konusu olan medya yansımaları *yorumlayıcı bilgidir*. Tüm bu bilgilerin bibliyografik kayıt veya web sayfasının ilgili içeriğinde linkler aracılığıyla ilişkilendirilmeleri, paralel bağıntılı kaynak analizidir.

Dolayısıyla bu uygulamanın amacı, bir bilgi kaynağından diğerine geçişte mantıksal tutarlılığın sağlanmasıdır. Kullanıcı, belirsizlik ve karmaşıklık yaratacak yinelenen arama ölçütlerine başvurmadan yorumlayıcı bilgiden esas bilgiye veya esas bilgiden yorumlayıcı bilgiye ulaşabilecektir. Bu bağıntı aynı zamanda, kullanıcının esas bilgiye ya da yorumlayıcı bilgiye ilişkin muhtemel referans sorusunu cevaplayan proaktif bir uygulamadır.

İçerik analizleri, bütünleme ve paralel bağıntıların kurulması, konusal bağlantıların çözülmesi ve kültürel belleğin yaratımında etken bilgi kümelerinin tanımlanmasıdır. Bir başka ifadeyle, bir bilgi kaynağı içinde geçen başta ilgili kurum, birim ve kişiler olmak üzere paydaş kurum, kişiler ve diğer etmenlerin belirlenmesi ve bu bilgilerin kullanıcılar tarafından tek bir ara yüzle sorgulanabilmesidir.

SÜTÖK, bilginin bulunduğu ortamları dikkate alarak üç farklı türde içerik analizi yapmaktadır: *Metin içerik analizi*, kuruma özgü hazırlanmış konu başlıkları listesine uygun olarak, basılı veya elektronik ortamdaki yazılı kaynakların (kitap, program, broşür, basın bültenleri, gazete ve internet haberleri vb.) içinde kurum, birim ve kişilerin tespit edilerek, bibliyografik kayda eklenmesidir. *Fotoğraf içerik analizi*, kuruma özgü hazırlanmış konu başlıkları listesine uygun olarak, basılı veya elektronik ortamdaki fotoğraflarda yer alan kurum, birim ve kişilerin tespit edilerek, bibliyografik kayda eklenmesidir.

Görüntü ve ses içerik analizi: Kuruma özgü hazırlanmış konu başlıkları listesine uygun olarak, görüntü ve ses kaynaklarında ismi geçen kurum, birim ve kişilerin tespit edilerek, bibliyografik kayda eklenmesidir.

Sayısallaştırma

Bilginin kaydedildiği fiziksel ve elektronik ortamlar her geçen gün çoğalmakta ve biçimleri değişmektedir. Bu durum arşivlerin iş süreçleri ve uygulamaları üzerinde büyük baskılar oluşturmaktadır. Arşivlere gönderilen basılı ve elektronik kaynakların çeşitliliği düşünüldüğünde, her bir farklı kayıt ortamı için belli bir standart ve uygulama adımının oluşturulması zorunludur. Sayısallaştırma çalışmalarının yön verdiği bu düzenlemeler, arşiv sistemi içinde vazgeçilmez bir unsurdur. Bu anlamda, üniversite arşivlerinde sayısallaştırma çalışmalarını iki ana fikre dayandırabiliriz:

- *Yayınlama*, arşiv kaynaklarının sayısal kopyasını basılı veya elektronik ortamlarda kullanıma sunma.
- *Koruma*, fiziksel veya elektronik ortamda bulunan orijinal arşiv kaynaklarının bütünlüğünün korunması; teknoloji göçünün neden olduğu eski yazılım ve donanımın yeni yazılım ve donanım teknolojilerine uyarlanması (Aldemir, Oğuz, 2006, s. 287) ve sayısal depolama ortamında doğabilecek (dosya hataları, veri kaybı, vb.) her türlü zararın önüne geçilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi.

Yayınlama, arşiv kaynağının orijinal boyutunu, belli yazılım ve programlar kullanarak, web veya çeşitli internet ortamlarında standart görüntüleme biçimine dönüştürüp, sunucu ortamına yüklenmesi yönünde yapılan yeniden düzenlemedir. *Sayısal Koruma (Digital Preservation)*, teknolojik gelişmeler karşısında geleceğe dönük, sayısal verilerin saklanması, korunması, işlenmesi, görüntülenmesi, yeniden üretilmesi ve kullanımına yönelik stratejilerin geliştirilmesidir.

Bilginin kaydedildiği, saklandığı ve depolandığı elektronik ortamların gelecekte nasıl bir şekil alacağı önemli tartışma konuları arasındadır. Dinamik ve gelişen bir süreç olan sayısal kaynakların korunması, taşıdığı teknolojik riskler bakımından kurumun yapısı ve kültürüyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle, kurumların sayısal koruma konusundaki risk algılamaları farklıdır. Riskin nasıl yönetileceği konusunda ikna edici bir sayısal koruma planı hazırlanmalı, farklı yöntem ve araçların belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, sayısal koruma alanında deneysel ve uygulamalı araştırmaların yapılması, akılcı çözümlerin geliştirilmesine yardımcı olacaktır (Ross, 2012, s. 48-49).

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak ilerleyen zamanda, bilginin üretilmesi ve kaydedilmesinde kullanılan araçların tükenmesi, bilginin işlenmesi ve okunmasında kullanılan donanım ve yazılımın üreticileri tarafından desteklenmemesi veya tamamen ortadan kaldırılması, arşivler için ciddi sorunlar ortaya çıkaracaktır. Diğer bir sorun, sayısal ortamda bulunan kaynakların doğruluğu ve bütünlüğüne olan güven eksikliğidir. Sayısal kaynakların içeriğinin basılı kaynaklara oranla daha kolay değiştirilebileceği ya da bozulabileceği bilinmektedir. Bu bakımdan kaynağın orijinal içeriğinin dış

müdahalelere kapalı bir şekilde denetim altına alınması, sayısal ortamdaki verilere olan güveni artıracaktır (Ross, 2012, s. 53).

Bir diğer konu, bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin yarattığı belirsizliktir. Bilginin yayılması ve yayınlanmasında kullanılan sayısal formatların uğradığı değişimler, arşivlerin standart geliştirmesinde güçlükler yaratmaktadır. Sürekli değişen bu yapı nedeniyle, ISO'nun sayısallaştırma standartları kurumların etkin sayısal koruma stratejileri oluşturmalarına yeterli katkıyı sunamamaktadır.

Kütüphane ve arşiv koleksiyonları için geriye dönük genel bir düzenleme yapılmasının ne kadar güç bir iş olduğu bilinmektedir. Bu zorluğa bir de sayısal koruma çalışmaları eklenmiştir. Artık belirlenen bir sayısallaştırma ölçütü, saklama biçimi ve ağ ortamları seçimi, kaynakların düzenlenmesine temel oluşturacağı için hayati bir öneme sahiptir. Bu açıdan, sayısallaştırma yönündeki yaklaşımların ortaya konması, deneyimlerin paylaşılması ve ortak çözümlerin geliştirilmesi bakımından Türkiye'deki üniversite arşivlerinin bir araya gelmesi son derece yararlı olacaktır.

Basılı veya elektronik ortamda arşivlere teslim edilen kaynaklar, kurumsal belleğin en önemli unsurlarındandır ve yapıları -bir daha üretilmesi mümkün olmayan bilgiler- gereği biriciktir. Bu nitelik, sayıları hızla artan ve yakın gelecekte devasa mevcutlara ulaşacak sayısal kaynaklar içinde geçerlidir. Bu bağlamda SÜTÖK, devredilen sayısal arşiv kaynaklarını, türünde ve orijinal boyutlarında hiçbir değişikliğe gitmeden erişim ilkeleri belirlenmiş ağ ortamında saklamaktadır. Diğer önemli nokta, orijinal sayısal verinin ve sayısallaştırılan kaynakların bulunduğu ağ ortamının yeterliliği ve güncelleştirilmesi konusunda Bilgi Teknolojisi birimiyle ortak çalışmaların gerekliliğidir. Bu işbirliği kısa, orta ve uzun erimli planların hazırlanması, izlenecek yolların belirlenmesinin yanı sıra sayısal ortamdaki verilerin etkin yönetilmesini sağlayacaktır.

SÜTÖK, orijinal boyutlu sayısal arşiv kaynaklarının içerik bilgilerine sürekli erişimi olanaklı kılacak araçları, lisanslı yazılım ve donanımları sağlamaktadır. Bölümde ayrıca, ağ kapasitesi ve olanaklarının arşiv hizmetlerinde sağlayacağı yenilik, sürdürülebilirlik ve yararlandırma uygulamalarına dönük araştırma ve proje çalışmaları yürütülmektedir. Ayrıca bölüm, gizlilik içermeyen tüm bilgi kaynaklarını, kurumun gereksinimleri doğrultusunda uluslararası standartlara uygun olarak sayısallaştırmaktadır. Sayısallaştırma çalışmalarında web ortamında yayınlanan bilgiler için kullanılan genel uygulamalarla, benzer kurumların bu konudaki çözümlerinden yararlanmışlardır.

Koruma

Koruma, eski tarihlerden bu yana arşivlerle birlikte anılır olmuştur. İnsanlığın ortak mirasına sahip kurumlar olarak böyle anılması son derece doğaldır. Arşivler ve arşiv kullanıcıları için 'koruma' olabildiğince uzun bir süre içinde bilgi kaynaklarını yaşatmak ve gelecek kuşaklara ulaşabilmesini sağlamaktır. Kütüphane bilimi 'koruma' kavramı çerçevesinde prezervasyon, konservasyon ve restorasyon terimlerini 1980'lerden bu yana tartışmaktadır.

Ünlü İngiliz korumacı Christopher Clarkson, prezervasyon kavramını, kütüphanede çalışan ve kütüphaneye gelen herkesi ilgilendiren 'koruyucu tıp' olarak tanımlamakta ve kütüphaneciliğin her yönünü çevreleyen bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Clarkson'a göre, restorasyon bizi daha güçlü bir geleceğe hazırlamak amacıyla ömrünü tamamlamış nesnelere modern araçlarla yenileme, oldukça geniş çaplı yeniden inşayı ifade eder. Konservasyon ise, belirli bir dereceye kadar kullanılabilir nazik nesnelere sağlam kılmanın uzmanlaşma yöntemidir. Clarkson bu üç kavramı operasyonların büyüklüğüne göre ayırmış; *restorasyon* büyük değişiklikleri; *konservasyon* asgari değişiklikleri; *prezervasyon* ise hiçbir değişikliği ifade etmez, demiştir (Harvey, 1993, s. 6).

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarak korumayla ilişkili bu üç kavramı kütüphanecilik açısından niteleyen aşağıdaki gibi bir tanım yapabiliriz: *Prezervasyon*, basılı ve elektronik ortamdaki kütüphane ve arşiv kaynaklarının içerdikleri bilgi ile ilgili teknik olarak, sağlama, düzenleme, koruma, saklama, depolama yöntemleri geliştirmek; ödünç verme kuralları, personel düzeyleri, araç ve gereçlerin sağlanmasında idari ve mali; politikalar, yönergeler ve prosedürlerin oluşturulmasında stratejik bir planlamadır. *Konservasyon*, kütüphane ve arşiv kaynaklarının çürüme, zarar ve bozulmalarından dolayı teknik kadro tarafından icat edilmiş koruma yöntemlerini içeren özel politika ve uygulamaları ifade etmektedir. *Restorasyon*, zaman, kullanım ve diğer faktörlerle zarar görmüş kütüphane ve arşiv kaynaklarının iyileştirilmesiyle meşgul olan teknik kadro, uygulanan bazı teknik işlemlerle, yönergeleri kapsamaktadır.

Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere prezervasyon terimi daha üst düzeyde bir koruma stratejisi ya da programını karşılarken, konservasyon uzman kadronun üzerinde birleştiği koruma yöntemlerini ifade etmektedir. Restorasyon, daha çok zarar görmüş olan kaynakların onarılması yönündeki teknik işlemlerle, bu işlemleri prosedür dâhilinde yürütülebilmesini sağlayacak çalışmaları kapsar.

Türkiye'deki araştırmalarda kütüphane ve arşiv kaynakları için uygun koruma, depolama ve erişim sistemlerine ilişkin yapılacak çalışmaların kaynakların üretilmesinden önce belirlenmesinin daha uygun olacağından söz edilmektedir (Özdemirci, 1996). Üniversite arşivleri, kültürel bellek kaynaklarının üretiminden sorumlu birimler ve mensuplarını, arşivlerde yürütülen koruma çalışmaları hakkında bilgilendirmeli ve arşiv kaynaklarının hızla arşive tesliminin yapılmasını sağlamalıdır.

SÜTÖK, uluslararası standartlar çerçevesinde arşiv kaynaklarının en yüksek düzeyde korunmasını sağlayacak çalışmalar yürütmektedir. Arşiv bölümü kurumsal, bölgesel ve ulusal düzeyde sahip olduğu bilgi kaynaklarının özelliklerini dikkate alarak, uluslararası standartlar çerçevesinde kurumun kendi arşiv koruma programının yapılandırmasını amaçlamaktadır.

Yararlanma ve Erişim

Arşivler, insanlığın ortak kültürel mirasıdır. Bu yaklaşımdan hareketle bilgi kaynaklarının herkesin erişimine açılmasının ideal bir yol olacağı söylenebilir. Faydacı bir bakış açısıyla ortaya konan böyle bir uygulama, kaynak sağlama bakımından arşivler için önemli sakıncalar doğuracaktır. Sağlayıcı kurum, birim ve kişilerin, açık erişim modelinde ısrar eden arşivlere kaynak gönderiminde çekimser ya da olumsuz bir tutum sergileyecek olmaları göz önünde bulundurulmalıdır.

SÜTÖK kaynakların erişim durumlarının belirlenmesini sağlayıcıların kararına bırakmıştır. Her ne kadar erişim konusunda farklı modellerin ortaya çıkması ve uygulanması güçlülere neden olsa da, bu yöntemle kurumun kültürel belleğine ilişkin daha fazla kaynağa ulaşılabileceği görülmektedir. Bununla birlikte, insanlığın ortak kültürel mirası olan arşivlerin, kaynak sağlayan kurum, birim ve kişilere açık erişim yönünde önerilerde bulunmasının erişim politikası açısından daha tutarlı bir yaklaşım olacağı söylenebilir. SÜTÖK, sağlayıcıların kararına bağlı olarak, arşiv kaynaklarını aşağıda belirtilen erişim durumlarına göre düzenlemektedir:

- *Açık erişim*, arşiv kaynaklarına herkesin ulaşabilmesini sağlayan uygulamadır.
- *Kurum içi erişim*, arşiv kaynaklarından yalnız kurum mensuplarının (öğretim üyeleri, idari çalışanlar, öğrenciler) yararlandığı uygulamadır. Mezunlar arşivden Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi'ne gelerek yararlanabilmektedir. Dış kullanıcılar, özel izinle arşiv koleksiyonunu inceleyebilirler.
- *Birim içi erişim*, fakülteler, akademik ve idari birimlerin, arşive göndermiş olduğu kaynakların özel durumunu dikkate alarak yalnız birim çalışanlarının yararlanmasına izin verdiği uygulamadır.

Bilgi kaynaklarının “açık erişim” olarak düzenlenebilmesi için kaynakların üretilmesinden sorumlu kişiler, birimler veya kurumlar isteklerini yazıyla (e-posta, mektup, vb.) SÜTÖK’e iletmektedirler. Ayrıca, kaynakların arşive gönderilmesinde kullanılan mevcut formda yer alan ‘Erişim Türü’ seçeneği, doldurulması gereken zorunlu alan olarak tanımlanmıştır. Kaynağın sağlanması sırasında erişim durumu belirlenmemiş bilgi kaynakları yalnız ‘Sabancı Üniversitesi Mensupları’nın yararlanabileceği şekilde düzenlenmektedir.

Yazışmalar

Arşivler, süreçleriyle ilgili tüm yazışmalarını elektronik ortamda jenerik e-posta adresinden yürütmelidirler. Kurum içi ve kurum dışı istek ve şikâyetlerin alınıp cevaplandırıldığı bir yazışma ortamı, hizmetlerin planlanması, düzenlenmesi ve denetimi çalışmalarında kanıt düzeyinde önemli verilerin sağlandığı bir iletişim kanalıdır. Arşiv jenerik e-posta sistemleri, birim yapısına özgü yazışma düzeninin belirlenmesi ve arandığında doğru ve hızlı bilgi akışını sağlayacak dosyalama yapısının tasarımı için son derece elverişlidir. Örneğin, kalite sistemlerinin önemli konularından olan süreç iyileştirme ve PUKÖ (Planla-Uygula-Kontrol et-Önlem al) döngüsünün (Çapa, 2001) sağlıklı olarak uygulanmasında jenerik e-posta, referans noktası olarak kabul edilebilir. Bu açıdan, jenerik e-posta sistemi, bilgi kaynağının *gerçek kimliğini* saptar, kullanıcıya verilen bilginin *doğruluğunu* araştırır, bilginin yetkili olmayan kullanıcılara *açıklanmasını* önler ve amaçlanan bilgi aktarımının kullanıcı tarafından *alındığını* doğrular (Weill, 1999, s. 213).

SÜTÖK, tüm yazışmalarını yukarıda sözü geçen jenerik e-posta sisteminin yararlarını gözeterek düzenlemektedir. Ayrıca, kullanıcı isteklerinin karşılanması ve memnuniyetinin ölçülmesinde önemli ipuçları veren “geri dönüşler” bu sistem sayesinde kolayca izlenebilmektedir. Bölüm, kurum içi ve kurum dışı yazışma kurallarının yanı sıra birimin yönerge ve prosedürlerine uygun olarak, arşiv jenerik e-posta adresinden bilgilendirme çalışmalarını yürütmektedir.

Raporlama

Kurumların organizasyon yapısına göre değişiklik gösterebilen raporlama faaliyeti, süreçlerin doğurduğu iş ve işlemlerin yürütülmesine ilişkin kritik veriler sunar. Birim performansının şeffaflıkla izlenebildiği raporlar, yönetimin karar alma süreçlerini yönlendirmesi bakımından son derece önemlidir. Bu kapsamda, üniversite arşivleri hizmetlerinin yürütülmesi için hazırlanan yönerge ve prosedürde raporlamaya mutlaka yer verilmelidir. Raporun içereceği ana başlıklar açık bir şekilde belirlenmeli, elde edilen veriler kesin, doğru ve tutarlı olmalıdır. Dolayısıyla *raporlama*, bölüme özgü tüm iş ve işlemlere ait verilerin toplanması; süreç iyileştirme ve düzeltici faaliyetler ile işleyiş etkinliği artırma; proje ve önerilerle hizmet alanında ‘artı değer yaratma’ çalışmalarından oluşan bir bilgilendirme faaliyetidir.

SÜTÖK’te yürütülen tüm iş ve işlemler, aylık ve yıllık olarak birim yönetimine rapor edilir. İş süreçlerindeki değişiklikten kaynaklanan düzenlemeler, işler sırasında saptanan sorunlar ve iyileştirme önerileri, kurum içi yürürlükte olan yönergeler uyarınca düzenlenen formlarla birlikte birim yönetimine rapor edilmektedir.

Tartışma

1 Nisan 2014 itibarıyla 104’ü devlet 80’i vakıf olmak üzere Türkiye’de toplam 184 üniversite bulunmaktadır. 1992 yılından günümüze toplam 155 üniversite kurulmuştur (D. Günay, A. Günay, 2011; YÖK, 2014, <https://istatistik.yok.gov.tr>). Bu bağlamda, kuruluşu çok eskilere uzanan dünya üniversitelerine göre, çok daha genç olan Türk üniversitelerinin kültürel belleklerini kayıt altına alma avantajına sahip oldukları görülmektedir. Öte yandan, Türkiye’de henüz çok yeni bir alan olan üniversite arşivleri, üniversitelerin birkaçı dışında kendine yer bulamamıştır. 2006’dan 2014 yılına

kadar 8 yılda 107 üniversitenin kurulduğundan hareket edecek olursak, üniversiteler, arşivlerinin kurulmasını ivedilikle planlayıp, hayata geçirmelidirler. Üniversite arşivlerinin kuruluş çalışmalarının ertelenmesi, üniversitelerin potansiyel kültürel belleğinin sonsuza dek yok olmasına neden olacaktır.

Ülkemizde, üniversitelerin tarihsel süreçlerinin kayıt altına alınması çalışmalarına öncelik verilmelidir. Üniversite arşivlerinin kurulması yönünde Türkiye'deki tüm üniversitelerin katılacağı ulusal bir çalıştay düzenlenmesi, önemli bir girişim olacaktır. Kültürel bellek kurumu olan üniversite arşivlerinin sistemi üzerine görüş ve önerilerin paylaşılacağı çalıştayda bir çalışma grubu oluşturulmalıdır. Çalışma grubunun hazırlayacağı rapor, başta YÖK, Üniversitelerarası Kurul olmak üzere üniversite yönetimlerine sunulmalıdır.

Üniversitenin özgün kurumsal deneyimlerinin izlenmesinde kültürel bellek kavramı, bir sistem sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın kapsamını kurumun iş süreçlerindeki farklı organizasyonel davranışları ve uygulamaları belirlemektedir. Kurumsal yapının işleyişinde yer alan tüm birimlerin, bilgi ve belgeye dayalı üretimlerinin ortaya konulmasında, üniversitenin akademik ve idari süreçlerinin büyük katkısı bulunmaktadır. Kültürel bellek ile kullanıcı beklentileri arasındaki uyumun yaratılmasında kurumun bu özgün yapısı gözardı edilmemelidir. Aksi takdirde arşivler, geleceğe dönük sistem ve stratejiler geliştirme konusunda zorluklarla karşılaşabilirler.

Bilgi teknolojisi alanında mesleğimizi yakından ilgilendiren çok önemli gelişmeler olmaktadır. Bu gelişmeler, kütüphaneciler için yalnız teori alanı değil, aynı zamanda mesleki uygulamalarını zenginleştirebileceği disiplinler arası bir işbirliği fırsatıdır. Bu fırsatlar, bilginin içerik tanımlamasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesinde kolaylaştırıcı çözümler sunmaktadır. Örneğin, web keşif araçları, bilgi kaynaklarının içerik analizi ve mantıksal detaylandırmaların yapıldığı kataloglarda daha işlevseldir. Bu olgu, 'İyi bir web keşif aracı mı yoksa iyi analiz edilmiş bilgi kaynakları mı?' sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun ışığında arşivler, kullanıcıların bilgi kaynaklarının içeriğini kolaylıkla tespit edebileceği uygulamalara yönelmelidir. Aksi takdirde, genel yapı içinde kullanıcı bilgiye ulaşmada güçlüklerle karşılaşacak, önemli zaman ve emek kayıpları yaşayacaktır. Öte yandan, kullanıcı ulaşamadığı bilgi için, diğer kurum ve koleksiyonlara yönelecek, bu durum özellikle arşiv hizmetlerine olan güveni sarsacaktır. Kanımca, arşiv bilgi kaynaklarının bağıntılı analizi, bu sorunun çözümünde etkin bir yöntem olacak ve kurumun kültürel belleğinin gün ışığına çıkarılmasını sağlayacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada ayrıntılı yorumlara girmemeye mümkün olduğunca özen gösterilerek, üzerinde kapsamlı tartışmaların yapılabileceği bulguları sunmakla yetinildi. Kuşkusuz, bu çalışmanın ortaya koyduğu sistem önerisini farklı bakış açılarıyla derinlemesine tartışmak mümkündür.

Üniversite arşivleri hizmetlerinin planlanmasında, kurum içi ve kurum dışı yapılarla görevdeşlik bilinciyle hareket etmeli, işbirliğine açık, paylaşımcı, sürekli değer yaratan, yenilikçi bir yapı olmalıdır. Bu misyona uygun olarak, Sabancı Üniversitesi Tarihi Özel Koleksiyonu, *Değişen Kurumsal Yapılarda Kullanıcı Odaklı Olma ve Kaynakların Bağıntılı Analizi* adlı bir sistem geliştirmiştir.

Kurumun kültürel belleğine ait bilgi ve belgeleri toplayıp, düzenleyerek, kullanıcının hizmetine sunacak kütüphane bünyesinde üniversite arşivi bölümü kurulmalıdır. Bu bölümün kurulmasının, biri dünya genelinde diğeri kurum özelinde iki önemli etki alanı yaratacağını düşünmekteyim. Birincisi, insanlığın ortak belleğine katkı sağlayacak olması; ikincisi ise, üniversitenin kültürel belleğinin kayıt altına alınması, araştırmacılara ve gelecek kuşaklara bilgi/belge kazandırmasıdır. Bu etki alanlarının yaratılması üniversite arşivlerini kuruluş amacına ulaştıracaktır.

Üniversite, farklı organizasyonel yapısının bir sonucu olarak akademik, idari süreçleri ile bilimsel, sosyal ve kültürel faaliyetleri olan dinamik bir yapıya işaret eder. Bu dinamik yapının işleyişinden

doğın bilgi kaynaklarının, bir merkezde toplanması kültürel belleğin kayıt altına alınmasında tutarlı bir yol olacağı söylenebilir. Bu bağlamda üniversite arşivleri, kurumun iş süreçleri içinde açık olarak yer almalı ve kütüphane organizasyonuna bağlı yönetsel bir yapı olmalıdır. Son olarak, üniversite arşivleri yalnız kurumun kültürel mirasını koruyan değil, kültürel belleğinin yaratımına katkı sunan üretici ve yenilikçi bir bölüm olmalıdır.

Kaynakça

- Aldemir, A., Oğuz, E. S. (2006). Sayısal (Dijital) Kültürün Korunması: Web Arşivleme. *Türk Kütüphaneciliği*, 20 (3), 283-312.
- Assmann, J. (2008). Communicative and Cultural Memory. Astrid Erll, Ansgar Nünning (Eds.), *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook* (p. 109-118). Berlin, New York: Walter De Gruyter.
- Cook, S. D. N., Yanow, D. (1996). *Culture and Organizational Learning*. Organizational Learning. London: Sage Publications.
- Cook, T. (2013). Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms. *Arch Sci*, 13, 95-120. DOI 10.1007/s10502-012-9180-7.
- Çapa, A. (2001). *Kurum ve Kuruluşlarda İş Süreçlerine Bağlı Belge Dolaşım Şemalarının Oluşturulması ve Bir Uygulama* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çapa, A. (2014). *The Times Higher Education World Rankings 2014 yılı ilk 100 üniversitenin SÜ Tarihi Özel Koleksiyonu Süreçlerine Göre İncelenmesi* (Yayınlanmamış Kurum İçi Rapor). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi.
- Çeşmeci, N. (2012). Stratejik planlamanın dayanağı olarak stratejik öngörü gereksinimi ve geliştirme yöntemleri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15, 139-162.
- Çiftçioğlu, B. A. (2009). *Kurumsal İtibar Yönetimi*. Bursa: Dora Yayınları.
- Deserno, I. (2009). The value of international business archives: the importance of the archives of multinational companies in shaping cultural identity. *Archival Science*. 9 (3). 215-225. DOI: 10.1007/s10502-009-9106-1.
- Fenerci, T. (1998). Bir enformasyon süreci olarak örgütlenme. *Kütüphanecilik Dergisi* 4. 103-113.
- Gülsünler, M. E. (2007). Kurum kimliği süreci ve işleyişi üzerine teorik ve uygulamalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17, 281-294.
- Günay, D., Günay, A. (2011). 1933'den günümüze Türk yükseköğretiminde niceliksel gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1 (1), 2011, 1-22. DOI: 10.5961/jhes.2011.001
- Harvey, R. (1993). *Preservation in Libraries: Principles, Strategies, and Practices for Librarians*. London: Bowker Saur.
- Korkmaz, A. (2007). Yazılı basında kurum kimliğinin oluşturulması sürecinde kurum kimliği stratejisinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17, [385]-391.
- Maltby, A. (1989). Sınıflandırmanın Mantığı. A. Işın (Çev.). Aysel Yontar (Haz.). *Kütüphanecilikle İlgili Seçme Metinler* (s. 67-82). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Özdemirci, F. (1996). *Kurum ve Kuruluşlarda Belge Üretimine Denetlenmesi ve Belge Yönetimi*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları.
- Özdemirci, F. (2003). İlk Uluslararası Belge Yönetimi Standardı: Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği* 17, (3), 225-246.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ross, S. (2012). Digital Preservation, Archival Science and Methodological Foundations for Digital Libraries. *New Review of Information Networking*, 17, p. 43-68. DOI: 10.1080/13614576.2012.679446
- Rowley, J. (1996). *Bilginin Düzenlenmesi: Bilgi Erişime Giriş*. Karakaş, S. (yay. haz.). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Sancar, G. A. (2013). Kurumsal sürdürülebilirlik bağlamında kurumsal yönetim: Kavramın doğuşu, gelişimi ve değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim* 8, (1), 71-84.

- Sencer, Y., Irmak, Y. (1984). *Toplumbilimlerinde Yöntem*. İstanbul: Say Kitap Pazarlama.
- Sevencan, M. (2010). Bir strateji öngörü metodu olarak senaryo planlama. *KÖKSAV e-bülten*, s. 1-25.
- Şişli, G., Köse, S. (2013). Kurum Kültürü ve Kurumsal İmaj İlişkisi: Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Üzerinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 41, 165-193
- TSE (2014). *TS ISO 15489-1*. 27.08.2014 tarihinde Türk Standartları Enstitüsü'nün web sitesinden erişildi: <http://www.tse.org.tr/>
- Vural, Z. B. A. (2003). *Kurum Kültürü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yontar, A. (1990). *Kütüphaneler için Maliyet Hesaplamasına Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- YÖK. (2014). 27.08.2014 tarihinde Yükseköğretim Kurulu web sitesinden erişildi: <https://istatistik.yok.gov.tr>

Bilgi Olarak Müze Nesnesi ve Bilgi Merkezi Olarak Müze¹

Alev Ayaokur

*Koç Üniversitesi, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM),
aayaokur@ku.edu.tr*

Bülent Yılmaz

*Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
byilmaz@hacettepe.edu.tr*

Öz

Bilgi çağında yaşanan gelişmeler, müzelerin varoluş nedenlerini yeniden sorgulamalarına, amaçlarını yeniden tanımlamalarına ve hizmetlerini bilgi toplumunun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirmelerine yol açmıştır. Bu doğrultuda müzeler, işlem ve hizmetlerinde nesne odaklı anlayıştan bilgi odaklı bir anlayışa doğru yönelmişlerdir. Bu yöneliş, müzeleri bilgi biliminin ilgi alanına çekmiştir. Günümüzde kütüphaneler ve arşivler gibi müzeler de insanlığın ortak mirasını kayıt altına alarak gelecek kuşaklara aktarmak üzere koruyan ve sahip olduğu bilgiyi insanlığın gelişimi için hizmete sunan birer bilgi merkezi olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, öncelikle müze nesnesinin tanık ve kanıt olma özelliğinden yola çıkılarak bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmesinin gerekçeleri ortaya konulacak ve ardından müzelerde bilgi yönetim süreci değerlendirilerek müzelerin birer bilgi merkezi olarak kabul edilmesinin nedenleri tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Bilgi kaynakları, müze nesnesi, bilgi merkezleri, müzeler*

Giriş

Bilgi ve onu taşıyan araçlar olan bilgi kaynakları, bilgi yönetiminin temel ilgi alanını oluşturmaktadır. Bilgi, zaman zaman dar bir çerçevede tanımlanarak, sadece yazılı materyal formunda olan bilgi kaynağı ile ilişkilendirilmektedir. Ancak yazılı formda bulunan materyal de objeler, görsel-işitsel materyal, elektronik belgeler gibi bilginin kayıt altına alındığı taşıyıcı araçlardır. Soyut bir yapıya sahip olan bilgi, onu taşıyan bu araçlar sayesinde somutlaşmaktadır.

Soyut olarak varolan bilgiyi taşıyan bilgi kaynaklarından birisi de müze nesnesidir. Müzelerin sahip olduğu maddi kültür nesnelere, geçmişi açıklayan bilimsel ve kültürel bilginin üretilmesinde birincil bilgi kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bu gerçeklik, müzeyi, bilginin toplanmasından, düzenlenmesinden ve hizmete sunulmasından birinci derecede sorumlu tutarak; onun, aynı zamanda sahip olduğu bilgiyi yönetmek durumunda bulunan bir bilgi merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bilgi teknolojilerinin müzecilik uygulamalarına yansımaları ve çağdaş müzecilik anlayışı ile müzelerin içinde buldukları toplum ile bütünleşme çabaları da müzelerin, bilgi çağında birer bilgi merkezi olma potansiyelini öne çıkarmaktadır. Bütün bu gelişmeler, müzeleri, bilgi yönetimi disiplininin ilgi alanına doğru çekmektedir. Bu kapsamda, bu çalışmada müze nesnesi bilgi kaynağı olarak açıklanmaya çalışılacak, müzelerin bilgi merkezleri olarak özelliklerine değinilecektir.

Müze Nesnesi Nedir ve Müzeler Neden Nesnelere Toplar?

Nesne, en geniş tanımıyla, üç boyutlu her türlü materyale verilen genel bir addır (Burcaw, 1997, s. 13). Türk Dil Kurumu (TDK) (2009, s. 1469), nesneyi “belli bir ağırlığı ve hacmi, rengi, maddesi olan her

¹ Bu bildiri Ayaokur’un Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi’nde hazırladığı Müzelerde Bilgi Yönetimi: Sadberk Hanım Müzesi Örneği adlı yüksek lisans tezine dayandırılarak yazılmıştır.

türlü cansız varlık, şey, obje” olarak tanımlar. Nesnelere aynı zamanda görülebilir ve dokunulabilir materyallerdir.

Nesneleri yaratma esini, bilgiler öbeği ile kültürü oluşturan inanış, norm ve değerlerden kaynaklanır; bu nedenle nesnelere insanların hayatındaki olayları ve düşünceleri temsil eder. Nesnelere tümüne “maddi kültür” adı verilir; gerçekte bunlar sadece kültürün yarattığı nesnelere dir. Diğer bir deyişle, maddi kültür, insana özgü amaçlar doğrultusunda insan eylemiyle doğal durumundan farklı bir hale dönüştürülen fiziksel çevrenin bir parçasıdır (Kyvig ve Marty, 2000, s. 91). Nesnelere, birey ve toplum olarak kendimizi yapılandırdığımız temel yollardan birisini oluşturur ve dil gibi doğal dünyayı manipüle eden bir yaşam alanı tanır, barındırır ve besler. Nesnelere daima pasif ve aktif rol oynarlar, biz üretiriz ve onlar bizi etkiler. Bu doğrultuda toplumun sosyal pratiğini nesnelere den okumak mümkündür. İnsanoğlunun diğer göstergeleri gibi nesnelere de grup içinde anlam kazanmaktadır. Bu anlam; kelimelerin bir araya gelerek bir cümle oluşturması ya da farklı eşyaların bir odayı kurgulaması gibi düşünülebilir (Pearce, 1995, s. 14). Kişisel deneyimler de nesnelere de kodlanmıştır, bu nedenle nesnelere aynı zamanda, deneyimlerin duygusal ve anlamsal gücünü, belleği temsil eder. Bu özelliği ile nesne, kültürel ilişki hissini ve benlik duygusunu açıklamak için kullanılacak bir araç işlevi de görmektedir (Hooper-Greenhill, 2000, s. 109).

Müzecilik ve ilgili alanlarda “maddi kültür” olarak adlandırılan nesnelere bu özellikleri onları, ait oldukları döneme, coğrafyaya, kişiye göre ya da türüne, çeşitli özelliklerine göre müzelerin ilgi alanına çeker. Nesnelere, müzeler tarafından, belirli bir amaç doğrultusunda, geçmişe dair yaşam şekillerine, canlı varlıklara, olaylara ya da etkinliklere tanıklık etmesi amacıyla toplanırlar. Müze nesnesi, belirli bir zaman, mekân ve kültürün gerçek temsilcisi ya da bir olayın gerçek tanığıdır. Burcaw (1997, s. 13), müze nesnesini “bir müzenin koleksiyonlarında yer alan ve kendi çıkarları adına toplanan nesnelere” olarak tanımlar. Burcaw’ın tanımındaki “çıkar” olgusu müzenin nesnelere seçerek elde etmesine işaret eder. Müzeler, insanlığın ortak mirasını toplar ancak koleksiyonlarını, kendi ilgi ve uzmanlık alanları doğrultusunda geliştirirler.

Müze Nesnesi ve Bilgi

Müze nesnesi, bilimsel ve kültürel olmak iki tür bilginin kaynağıdır. Müze ile ilgilenen sanat tarihi, arkeoloji, antropoloji, etnoloji, doğa bilimleri ve teknik bilimler gibi ana disiplinler müze nesnesine dair bilimsel bilginin toplum açısından pekiştirilmesi ile ilgilenirken, müzebilim ise nesneye dair kültürel bilgi ile ilgilidir. Bilimsel bilgi daha kesin, objektif ve gerçekleri doğrulama eğilimindedir. Kültürel bilgi ise kullanıcı kanallı bir gerçeklikten beslenir; kullanıcı nesnede değer, önem, anlam, gereklilik gibi ikincil anlamları keşfeder (Maroević, 1995, s. 27).

Bilgi, eskiçağlardan bu yana farklı disiplinlerin üzerinde tartıştığı önemli bir olgudur. Bilginin ne olup ne olmadığı, neyi kapsayıp kapsamadığı, toplumsal ortamda nasıl varolduğu üzerine çalışmalar yapılmıştır. Genellikle bilgi olgusu, bilgi, “bilen” ve “bilinen” öğeleri arasındaki bağ ile açıklanır. Bilgi süreci, bilen bir özne ile bilinen bir nesne arasındaki ilişkiye dayandırılır (Uçak, 2000, s.144’de aktarıldığı gibi). Buckland da bilgi tipolojisinde benzer bir yaklaşım sergileyerek, bilgi sürecini açıklarken nesne, işlem ve bilgi olmak üzere üç kavram ortaya koyar. Bilgi bir süreç içerisinde incelendiğinde somutlaşır ve bu doğrultuda müzenin temel kavramları ile Buckland’ın bilgi süreci kavramları kolaylıkla eşleştirilebilir (Latham, 2012, s. 66):

Müze	→	Bilgi
Müze nesnesi (seçilen, tepkimeye giren)	→	Nesne/Thing
Ziyaretçi (arka plan, düşünceler, hisler)	→	İşlem/Process
Deneyim (anlam, işaret)	→	Bilgi/Knowledge

Buckland'ın bilgi bileşenleri ve süreçlerine dair ortaya koyduklarını kendi göstergebilimsel görüşüne uyarlayan Latham (2012, s.60), bir şeyin ne anlama geldiğini deneyimleme işleminin üç bileşenden meydana geldiğini belirtir:

1. Müze ziyaretçisinin gördüğü ve okuduğu şeyleri anlamasının göstergesi
2. Gösterge aracı (müze nesnesi)
3. Gösterge (anlam)

Gösterge aracı ya da nesnel gerçeklik ki, bu durumda müze nesnesi olmaktadır, aslında göreceli olarak herhangi belirgin bir anlam ifade etmemektedir. Müze nesnesi, olduğu gibidir; örneğin arkeolojik bir kazıda çıkarılan bir lahit, sadece üzerinde çeşitli şekiller oyulmuş taş bloklardır. Ancak müze nesnesi bir araçtır; bilginin taşınması için anlam yaratan taşıyıcıdır. Bu noktada müze nesnesinin diğer bilgi kaynağı türleri ile arasındaki fark da ortaya çıkmaktadır. Müze nesnesinin taşıdığı bilgi, eserlerin araştırılması ve yorumlanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Buna karşın kütüphanede bulunan bir kitap, yorumlama gibi herhangi bir işlem sürecine tabi tutulmadan doğrudan bilgi kaynağı olarak sunulmaktadır. “Bilgi eseri” (knowledge artefact) kendi kendine konuşabilirken, “kültürel eser” (cultural artefact) yorumlama gerektirmektedir (Gibson, Morris, ve Cleeve, 2007). Nesnelere yüklü olan bilgiyi ortaya çıkarmak için temel yaklaşım bazı sorularla nesneyi incelemektir. Bu nesneyi kim yaptı? Hangi malzeme ya da malzemelerden yapıldı? Ne için yapıldı? Ne zaman ve nerede yapıldı? Hangi amaçla kullanıldı? vb. sorular göstergenin (anlam) oluşmasını sağlayan işlemin bir parçasıdır. Bu sorular lahit örneğine yöneltildiğinde elde edilen bilgiler, onun, “üzerinde çeşitli şekiller oyulmuş taş bloklar” dan daha fazlası olduğunu ortaya koyacaktır.

Gösterge ya da grup gerçeklik, ziyaretçi (anlam çıkarıcı kimse, bireysel gerçeklik) ile nesne (araç, materyal gerçeklik) arasındaki bilgi alışverişi bağlamında ortaya çıkan ortak sosyal bilginin etkileşimidir. Birey ile nesne ve çevre (ya da kültür) arasında göstergeleri ya da reaksiyonları, deneyimleri ve karşılaşmaları yaratan tüm bu etkileşimlerdir. Bir tür bilgi taşıyan kimse, nesne ile etkileşime girer ve bir tepki ortaya koyar, bu noktada başka türlü bir etkileşimin ortaya çıkması da mümkün değildir. Burada anımsanması gereken en önemli etken, bir kişinin bir nesne ile nasıl etkileşime girdiğini anlayabilmek için her üç bileşenin de mevcut durumda olması gerektiğidir, ancak böylece anlamın nasıl meydana geldiği anlaşılabilir. Müze nesnesi ile etkileşim bu üçlem doğrultusunda meydana gelir (Latham, 2012, s.60).

Latham'a (2012, s.64) göre, müze nesnesi açıkça bir göstergeler sistemi ya da bir “doküman”dır. Geniş bir perspektiften bakıldığında söz konusu doküman, göstergebilim ve müze nesnesi üçlüsünün birbirinden ayrı ya da birbirinden farklı olarak kabul edilmesine gerek yoktur. Müze nesnesi bu nedenle aynı zamanda bir dokümandır ve bu nedenle bilginin bir konusu olarak kabul edilmelidir.

Maroević (1995, s.29) de müze nesnesinin doküman olarak değerine vurgu yapar. Müze nesnesi, taşınabilir kültürel mirasın bir parçası olarak gerçekliğin dokümanıdır. Bu gerçeklik nesnenin

dokümanter değeri ile gelecek kuşaklara aktarılır. Müze, aktarmak istediği kültürel bilgiyi, nesnelerin ve koleksiyonların doküman değerinin çeşitli ortamlara aktarılmasıyla gerçekleştirir. Bu ortamlar, sergiler, yayınlar, filmler, eğitim programları, web araçları, bilgi sistemleri ve diğer müze etkinlikleri olarak sıralanabilir. Ziyaretçi bu ortamlar aracılığıyla nesnelere ya da koleksiyonlarla iletişime geçer. Müze de topluma vermek istediği mesajı bu ortamlar kanalıyla aktarır.

Müzeler, toplumu bilgilendirme ve eğitim misyonunu gerçekleştirmesi için öncelikle koleksiyonlarının bilgisini ortaya çıkarması gerekmektedir. Müze nesnesinin sahip olduğu bilginin gün yüzüne çıkarılabilmesi ve müzenin toplumu koleksiyonları ile ilgili bilgilendirebilmesi için müze araştırmaları ile bir dizi analiz süreci gerekmektedir. Winterthur Müzesi'nden E. McClung Fleming, nesnelere analiz etmek için bir işlevsel formül sunmaktadır. Bu formül nesnelerin beş temel özelliğini ve nesnelerin analizi için gereken dört işlemi kapsar. "Bir nesnenin özellikleri onun tarihi, malzemesi, yapısı, tasarımı ve işlevidir. Nesnenin tarihi; onun ne zaman, nerede, kimin tarafından, kimin için yapıldığı, bu nesneye sahip olanların neden ve nasıl değiştiği ve nesneyi hangi amaçlarla kullandıklarıdır. Malzeme, nesnenin ne kullanılarak (tahta, lif, seramik parçaları, metal, cam, vb.) yapıldığıdır. Yapım, kullanılan imalat teknikleri, işçilik ve nesnenin işlevini yerine getirebilmesi için parçaların nasıl birleştiğidir. Tasarım, nesnenin yapı, biçim, üslup, süsleme ve ikonografisidir. İşlev, nesnenin, içinde yer aldığı kültürde faydalılık, zevk ve iletişimi içerecek şekilde hem kullanımını (amaçlanmış işlevleri) hem de oynadığı rolleri (amaçlanmamış işlevleri) içine alır." Fleming'in, nesnelerin analizi için önerdiği dört işlem ise "nesne hakkında belirleyici bilgiler kümesi oluşturan tanımlama (sınıflama, doğrulama, ve tasvir etmeyi içerecek biçimde); nesnenin kendi cinsinden diğer örneklerle karşılaştırılmasına dayanan ve nesneyle ilgili yargılar kümesi oluşturan değerlendirme; nesne ile ait olduğu güncel kültürün ilişkilerini inceleyen kültürel analiz ve kendi kültürümüzle ilişkisi açısından nesnenin anlam ve önemini değerlendiren yorumlamadır. Birbiri ardına gelen her işlem bir öncekine dayanır" (Dallas, 1994, s.261; Kyvig ve Marty, 2000, s. 93).

Bilgi Merkezi Olarak Müze

Toplama ve koleksiyon oluşturma geleneğinin müzeler ile birlikte kurumsal bir yapı kazandığı zamanlardan itibaren insanlığın ortak mirasının kayıt altına alınmasına rağmen henüz bu dönemlerde müzelere bir bilgi merkezi olarak yaklaşım söz konusu değildir. Müzelerin de arşivler, kütüphaneler gibi birer bilgi merkezi olarak kabul görmesi bilgi çağında yaşanan gelişmeler ve paralelinde gelişen çağdaş müzecilik anlayışının müzeleri dönüştürmesi ile mümkün olmuştur.

Bilgi çağına geçiş sürecinde yaşanan gelişmeler ile müzelerin varoluş nedenleri yeniden sorgulanmış, amaçları yeniden tanımlanmış ve hizmetleri bilgi toplumunun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillenmiştir. 20. yy. ortalarından itibaren gelişen çağdaş müzecilik anlayışı da müzeleri; bilgi üreten, koleksiyonlarındaki nesnelerin sahip olduğu bilgiyi değerlendirerek sergileyen, bilgiyi eğitim etkinlikleri ile toplumun tüm tabakalarına ulaştırmayı hedefleyen ve böylece depo görünümünden sıyrılan, yaşayan mekânlar haline getirmiştir (Yücel, 2012, s. 40).

ICOM'un (International Council of Museums), kuruluşunda ve bugün geldiği noktada yaptığı iki farklı müze tanımı yaşanan bu değişimin önemli bir göstergesidir.

ICOM (2007) müzeyi 1946 yılında; sanatsal, teknik, bilimsel, tarihi ya da arkeolojik materyalden oluşan tüm koleksiyonları içeren yerler olarak tanımlarken, 2007'de ise eğitim, araştırma ve faydalanma amacıyla insanlığın ve çevresinin somut ve somut olmayan mirasını sağlayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen; halka açık, daimi olarak toplumun ve onun gelişiminin hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak tanımlar.

ICOM'un bu iki tanımından da anlaşıldığı gibi müzeler artık nesnelerin toplandığı ve saklandığı mekânlar olmaktan öteye giderek, somut ve somut olmayan kültürel mirasa dair elde ettiği bilgiyi paylaşarak toplumun gelişimine katkıda bulunmayı hedefleyen bellek merkezleri haline dönüşmüştür. Yaşanan bu dönüşüm, müzeye, toplumu kendi mirası ile ilgili bilgilendirme misyonunu ve toplumun gelişimine katkıda bulunma sorumluluğunu yüklemektedir (Merriman, 2000). Bu doğrultuda müzelerin hizmet anlayışı da nesne odaklı anlayıştan bilgi odaklı anlayışa doğru yönelmiştir. Bu yeni anlayış, müzeyi, bilginin ortaya çıkarılmasının ve yerinin belirlenmesinin ve bilginin depolanmasının ve yayılmasının bir aracı olarak görür (Levy, 2001, s.50; Orna ve Pettitt, 1998).

ICOM, müzeler için belirlediği etik kodlarda da müzenin bilgiyi barındıran yapısına vurgu yapar. Üçüncü etik kodda "müzelerin bilgi birikimini kurmak ve geliştirmek için temel kanıtları barındırdığını" belirtilir. (ICOM, 2012). Bu temel kanıtlar pek çok müze tanımında da belirtildiği gibi insanlığın ortak mirasının ürünleridir. Geçmiş mirasın bilgisi müzeler aracılığıyla yine insanlığın geleceğini şekillendirmek için kullanılır.

Geleneksel müzeler; müzelerin, toplama, koruma ve yayma işlevlerine nesne odaklı bakış açısıyla yaklaşırken önceliği eğitim ve toplumsal misyonunu gerçekleştirme olarak belirleyen müzeler için toplama, nesnelere hakkında bilgi sağlamayı; koruma, nesnelere ilişkin bilgileri kayıt altına almayı; yayma ise müzelerin sahip olduğu bilgiyi toplumla paylaşmak üzere gerçekleştirdiği faaliyetleri ifade eder (Dallas, 1994, ss. 251-252).

MacDonald ve Alsford (1991) da benzer şekilde, müzelerin; bilginin üretimi, idame ettirilmesi, düzenlenmesi ve yayılması ile birincil derecede ilişkili kurumlar olduğunu ileri sürmüş ve geleneksel müzecilik işlevleri kapsamında bilginin yaşam döngüsünü ortaya koymuştur. Buna göre;

Bilginin Üretimi: Uzmanlar tarafından yürütülen müze araştırmaları ile gerçekleşir. Bir başka deyişle, müze nesnelere doğal, tarihsel, kültürel bağlamlarına ilişkin yapılan araştırmalar sonucu oluşan nesneden bilgiye dönüşüm sürecini ifade eder.

Bilginin İdame Ettirilmesi: Müze koleksiyonlarının korunması işlevine karşılık gelir. Kültür nesnelere korunması, taşıdıkları bilginin çağlar boyu erişilir kılınmasını sağlar.

Bilginin Düzenlenmesi: Bilginin birbirinden ayrı öğeleri arasında ilişkiler kurmayı gerektirir. Bu anlamıyla bilginin düzenlenmesi eylemi, hem müze nesnelere bir sergi düzeni içinde bir araya getirilmesi hem de müzelerde kullanılan koleksiyon yönetim sistemleri (envanter kayıtları vb.) ile ilişkilidir.

Bilginin Yayılması: En basit haliyle bilginin erişilir kılınmasıdır. Müze ortamından üretilen bilginin müzenin bilgi kanalları yolu ile topluma aktarılmasıdır. Müzelerde bilginin yayılması ya sergiler, yayınlar ve eğitim programları yolu ile doğrudan ya da müze kütüphaneleri ve koleksiyon veri tabanlarına dayalı araştırmalar yolu ile dolaylı olarak gerçekleşir.

Bilginin müzedeki bu yaşam döngüsünden, müzelerin de diğer bilgi merkezleri gibi sahip olduğu bilgi kaynaklarını yönettiği görülmektedir. Bu doğrultuda müzelerde bilgi yönetimini, nesnenin taşıdığı bilginin sağlanması, düzenlenmesi ve hizmete sunulması amacıyla gerçekleştirilen işlem ve hizmetlerin bütününe kapsayan bir kavram olarak tanımlamak mümkündür.

Müzelerde Bilginin Düzenlenmesi ve Hizmete Sunulması

Müzelerin de birer bilgi kurumu olarak arşivler ve kütüphaneler gibi diğer bilgi merkezleri ile benzer ve farklı yanları bulunmaktadır. Koleksiyonlarının yapısına göre tanımlama ve düzenleme sistemleri farklılaşmakta, kullanıcı beklentileri değişkenlik göstermekte, hizmetleri çeşitlenmektedir ancak bütün bilgi merkezleri gibi müzelerin de temel amacı sahip oldukları bilgiyi topluma ulaştırmaktır.

Müze nesnelere de diğer bilgi kaynakları gibi bir sınıflamaya tabi tutulur ve bibliyografik veriler doğrultusunda kataloglanır. Sınıflama, nesnenin ne olduğu bilgisi ve nesneyi diğer nesnelere ayırt eden özelliklerin belirlenerek benzer özelliklere sahip nesnelere bir araya getirilip gruplanmasını ifade eder. Topladıkları koleksiyon türüne göre sanat, bilim ve tarih gibi farklı uzmanlık alanlarına ayrılan

müzeler, birbirinden farklı sınıflama sistemleri kullanmaktadırlar. Bir sanat müzesi nesnelere sanatçılara, dönemlere, üsluba ve malzemeye göre gruplarken bilim müzeleri, jeolojik dönemlere ya da kimyasal bileşimlere göre gruplayabilmektedir. Bunların yanı sıra, müzeler koleksiyonlarını işlevsel, hiyerarşik ya da sistematik bir yapıda da sınıflayabilmektedir. Bütün sınıflama sistemlerinin yapısı, nesnenin ne olduğunun ve ayırt edici özelliklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik temel prensip olan ve nesneye ilişkin olası soruların cevaplarının eşleşmesine dayanır (Pearce, 1993, s. 123). Sınıflamada taksonomi görüşünü temel alan ve köken ilişkisine dayalı olan senkronik ilişkilerin, tarihsel ilişkilerin ya da ardışık ilişkilerin açıklanabildiği taksonomik sistemler de kullanılmaktadır.

Müzelerde kataloglama, müze nesnesinin tanımlanarak envanter kaydının oluşturulmasını ifade eder. Nesnelerin kataloglaması kütüphanecilikteki kataloglama işlemlerine göre bazı farklılıklar taşır. Müze nesnesinde, kitaplardaki gibi materyalinin iç kapağından niteleme bilgilerinin alınabileceği bir alan bulunmaz (Rajashekara, 2005). Nesnenin kataloglanması, nesneye ilişkin bir dizi sorunun sorulmasını gerektirir. Örneğin, “Bu nedir?”, “Buna ne denir?”, “Türü ve adı nedir?”, “Nerede yer almaktadır?”, “Ne tür materyallerden meydana gelmiştir?” gibi sorular nesnenin ne olduğunun bilinmesini sağlamaktadır (Baca, Harpring, Lanzi, McRae ve Whiteside, 2006, ss.11-12). Nesne ve kitap kataloglamasında sorumluluk alanı, başlık, fiziksel tanımlama gibi niteleme alanlarına yönelik işlemler oldukça benzerdir. Ancak kütüphane uygulamalarına göre müze kataloglarındaki konu başlığı uygulamaları daha zayıf niteliktedir. “Müzelerde genellikle çeşitli düzeylerde konu başlığı atanırken, benzerleriyle bir araya gelebilecek geniş terimlere (etkinlik veya olay, kişiler, yer, zaman) önem verildiği görülmektedir. Bu tür uygulamalarda konu başlıkları yerine, geniş konu sınıflamaları veya raf düzeni şemalarının kullanımı yaygındır ve çoğunlukla bilgi erişim stratejilerinde, tüm veri alanlarından veya özet bilgiler içinden anahtar kelimelerle erişim yoluna gidilir” (Köklü, 2009, s. 89-90).

Müzelerde kataloglama uygulamaları arşivlerde yürütülen kataloglama işlemleri ile de farklılık gösterir. Arşivlerde provenans anlayışı hakimdir ve arşiv materyali ait olduğu grubun bir parçası olarak önem taşır. Arşivde materyalin kanıt değeri ön plandadır; bu nedenle materyalin barındırdığı bilgi, kullanıcıya olduğu gibi sunulur. Müze nesnesinin barındırdığı bilgi ise araştırılarak ortaya çıkarılmakta, tarihsel bağlamı içinde ne olduğu, açıklanarak ve yorumlanarak sunulmaktadır. Bununla birlikte müze nesnesine erişimi belirleyici kılan olay, yer, kişi, zaman terimleri arşiv belgesine erişimde de önemlidir.

Tüm bilgi kaynakları için olduğu gibi müze nesnesinin tanımlanmasında çeşitli kılavuzlar hazırlanmış üstveri (metadata) yapısını oluşturmak için standartlar geliştirilmiştir. Bu standartları veri yapısı, veri içeriği, veri değeri, veri formatı değişimi olmak üzere dört grup altında toplamak mümkündür.

Sanat, mimari, maddi kültür, eserler ve ilgili görsellerin koleksiyonları hakkında bilgileri tanımlamak amacıyla geliştirilen CDWA, nesnelere tür, malzeme ve teknik, ölçü, yazı ve işaret, ayırt edici özellikler, isim, konu, tarih/dönem ve yapımcı bilgisi olmak üzere 9 standart alanda tanımlayan Object ID ve daha geniş bir yelpazede tüm bilgi kaynaklarını kapsayan Dublin Core, müzelerde yaygın olarak kullanılan veri yapısı standartlarıdır. Mimari eserleri, görsel sanat eserlerini ve kültürel eserleri de içeren ve yalnızca insanlar tarafından meydana getirilmiş nesnelere ve yapılar ile sınırlı, kültür mirasının tanımlanmasına yönelik hazırlanmış bir kılavuz olan CCO ile müze koleksiyonlarının dokümantasyonu için bir rehber niteliği taşıyan SPECTRUM veri içeriğini standart bir yapıda oluşturmak için hazırlanmıştır. Veri değeri standartları kelime, sınıflama, tezarus olarak şekillenerek veri öğelerini ve yapısını desteklemektedirler (Baca, Coburn ve Hubbard, 2008, s. 108). J. Paul Getty Trust tarafından geliştirilen AAT (Art & Architecture Thesaurus), TGN (Getty Thesaurus of Geographic Names), ULAN (Union List of Artist Names) ve CONA (Cultural Objects Name Authority) sanat, mimarlık ve maddi kültür bilgilerine erişimi geliştirmek için yapılandırılmış tezaruslardır. Verilerin paylaşımını sağlayan, veriler arası bağlantılar kurulmasını kolaylaştıran ve verilerin bir ortamdan diğerine aktarılmasına olanak tanıyan LIDO (Lightweight Information Describing Objects), CDWA ve CIDOC CRM (Conceptual Reference Model) müzelerin çoğunlukla tercih ettikleri veri değişim standartlarıdır.

Müzeler de diğer bilgi merkezleri gibi bilgiyi elektronik ortamda düzenlemek ve erişime sunmak amacıyla sistemler geliştirmişleridir. Müzelerde koleksiyon yönetim sistemi olarak adlandırılan bu sistemlerin temel hedefi yönetim, koruma ve konservasyon işlevleri için envanter oluşturmak, diğer bir deyişle müze nesnelere dizinlemek, kontrolünü sağlamak ve yönetmektir (Swank, 2008, s. 8). İyi bir koleksiyon yönetim sisteminin gereği herhangi bir nesnenin daha müze kaydına alındığı ilk günden, hakkında en detaylı bilgilerin de elde edileceği ana kadar tüm yaşam döngüsünü kapsıyor olmasıdır (Dallas, 1994, s. 262). Bununla birlikte, müzeler, bilgi kaynaklarına erişimi kolaylaştırmak, yaygınlaştırmak ve koruma altına almak amacıyla dijitalleştirme çalışmaları da yürütmektedirler. Dijitalleştirilmiş müze bilgi kaynakları, müzenin toplumu eğitme misyonu doğrultusunda daha geniş kesimlere ulaşabilmesi ve özellikle koleksiyonlarının bilgisini bu kesimlerle paylaşabilmesinin en temel aracıdır. Bu doğrultuda pek çok müze, koleksiyonlarını dijital ortama aktararak koleksiyon veritabanları, etkileşimli eğitim programları, sanal galeriler, sergiler ve sanal müzeler gibi web tabanlı uygulamalar da geliştirmişlerdir.

Müzelerin kullanıcı kitlesini ziyaretçiler oluşturmaktadır. Müzelerde ziyaretçi olgusu diğer bilgi merkezlerinin kullanıcı kitlesine göre farklılık göstermektedir. Kullanıcılar bir kütüphane ya da arşive belirli bir bilgi gereksinimini gidermek üzere gelirken müzeye gelen ziyaretçi için temel amaç her zaman bilgi gereksinimini gidermek olmayabilir. Eğlenmek, iyi vakit geçirmek, müzede bir atölye çalışmasına katılmak da müze ziyaretçisinin ilk amacı olabilir. Dolayısıyla müze ziyaretçisi, kütüphane ya da arşivlerdeki kullanıcılar gibi doğrudan değil, dolaylı bir bilgilenme süreci yaşamaktadır. Gereksinimlerine göre ziyaretçiler; bireyler, bağımsız yetişkin gruplar, aile grupları ve eğitim grupları olmak üzere dörde ayrılabilir. Bireyler, sergi ya da koleksiyonla ilgili oldukları bir bölümü görmek, akademik bir çalışma yapmak ya da konuya veya herhangi bir materyale olan kişisel ilgisi gibi belirli bir nedenle müzeyi ziyaret etmektedirler. Bu ziyaretçi grubu müzenin faaliyetlerine olabildiğince katılarak detaylı bilgi edinmeyi hedeflemektedirler. Bağımsız yetişkin grupları ise müzeyi bir toplanma ve sosyalleşme mekânı olarak kullanmayı tercih etmektedirler. Aile grupları, farklı yaş gruplarından bireyleri ihtiva eder ve aile bireyleri birlikte birtakım etkinliklere katılarak hoş vakit geçirme beklentisi içinde olan bir kitledir. Eğitim grupları ise belirli bir amaçla müzeye gelir ve müze turu, eğitim programı gibi belirli bir plan dahilinde hareket eder (Woollard, 2004, s. 109).

Müzeler de diğer bilgi merkezlerine göre farklı yöntemler izleseler de yoğun bir şekilde bilgi hizmeti sunmaktadırlar. Müzelerdeki bilgi hizmetlerini müzenin faaliyet alanlarına göre gruplamak mümkündür.

Ziyaretçileri müzede karşılayan ilk bilgi edinme noktaları danışma birimleridir. Bu birimlerde müze mimarisinden, koleksiyonlarına, açılış kapanış saatlerine kadar ziyaretçinin müze hakkında edinmek isteyeceği genel bilgiler sunulur. Bilginin sunulduğu en yaygın müze faaliyet alanı sergilerdir. Sergiler, müze koleksiyonlarından çeşitli nesnelere müze içerisinde daimi olarak teşhiri ile birlikte kimi zaman müze koleksiyonundaki bazı nesnelere bir araya getirilmesiyle ya da müze dışından getirilen çeşitli koleksiyon ya da nesnelere ile hazırlanabilmektedir. Etiketler, sergide kullanılan video araçları gibi daha pek çok sergileme öğesi bilginin sunumunda kullanılan araçlardır. Müzelerde bilginin sunulduğu diğer önemli bir faaliyet ise müze eğitim çalışmalarıdır. Müzede verilen eğitim genellikle farklı yaş grupları ile yürütülen çeşitli yöntem ve tekniklerle gerçekleştirilen çalışmaları kapsamaktadır. Nesnelere çalışma; karşılaştırma yapmak, anımsamak, ilişki kurmak, sınıflandırmak, sorgulamak, somut gözlemlerden soyut kavramlar çıkarmak, bilinenden bilinmeyene uzanmak, belirgin gözlemlerden genellemelere ulaşmak açısından düşüncenin gelişmesini sağlamaktadır (Uysal, 2005, s.37).

Müzelerde bilginin sunulduğu diğer faaliyet alanları atölye çalışmaları ile müzede gerçekleştirilen, yayın, konferans, sunum, seminer, panel gibi müzenin çalışmalarıyla paralel bir şekilde yürütülen çeşitli konuların tartışıldığı etkinliklerdir. Bilginin daha sistematik olarak sunulduğu diğer bir hizmet alanı da müze kütüphaneleridir. Müze kütüphaneleri başta müzenin koleksiyonları olmak üzere

müzenin faaliyet alanlarını destekleyen ve ilgi alanına giren tüm bilgi kaynaklarını sağlayarak ziyaretçilerin, araştırmacıların ve müze çalışanlarının hizmetine sunar.

Günümüzde bilgi iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar, interneti farklı bir düzleme taşıyan Web 2.0 araçları, giderek paylaşım ve özgürlükler üzerine kurulan sosyal iletişim anlayışı bütün kültürel bellek kuruluşları gibi müzeleri de etkisi altına almış müzeler bilgi hizmetlerini sanal platformlara da taşımıştır. Kullanıcı dostu müze web sayfaları, etkileşimli eğitim programları ve uygulamaları, mobil uygulamalar, RSS beslemeleri, sosyal ağlar, fotoğraf-video paylaşım araçları, yeni nesil bilgi hizmetlerinin düzenlenmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Sonuç

Müzelerde, bilginin düzenlenmesi ve hizmete sunulması çalışmalarında etkili olan bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve çağdaş müzecilik anlayışı, müze nesnesinin bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmesini sağlayan bir yakınsama yaratmıştır. Bir nesnenin, kültürel mirasın örneği olarak müze koleksiyonu için seçilmesi aynı zamanda onun, bir bilgi kaynağı olduğunun tescil edilmesi anlamına gelmektedir. Müze nesnesi, Latham'ın (2012) belirttiği üzere, bir gösterge aracı olması nedeniyle müze koleksiyonlarına dahil edilmekte ve etkileşim sonucunda ona bağlı olarak ortaya çıkan "anlam" temelinde müzedeki yaşam döngüsünü sürdürmektedir.

Müzeler günümüzde, sahip oldukları bilgiyi topluma ulaştırabildikleri ve onları kendi ortak kültürel mirasları hakkında bilgilendirebildikleri ölçüde sürdürülebilir bir varoluş sergileyebilmektedirler. Bugüne kadar, genelde, sadece değerli koleksiyonların toplandığı "fildişi kuleler"den ibaret olan müzeler, bugün yerlerini çeşitli pazarlama stratejileriyle ziyaretçi rekorları kıran müzelere bırakmıştır. Bilgi teknolojileri, ziyaretçilerin müzeye gelmelerini beklemek yerine; Malraux'un (1967), teknolojinin henüz sınırlı olduğu yıllarda, bir sanat eserinin fotoğraflanabilmesinden yola çıkarak ortaya koyduğu "duvarsız müze" kavramından hareketle müzeyi, ziyaretçilere götürerek zaman ve mekân sınırlarını aşmasını sağlamıştır. Böylece müzede bilgiye erişimin sınırları genişlemiş, yöntemleri çeşitlenmiştir. Müze, böylece, toplumsal hafızanın yeniden hatırladığı, dahası hatırladığı bilgiyi yeniden yaratarak farklı formlarda ürettiği kurumsal/yapısal bir dönüşüm yaşamıştır.

Bu doğrultuda değerlendirilmesi gereken önemli bir konu da, bilginin müzedeki hızlı yaşam döngüsünde bilgiyi yönetenlerin bilgi yönetimine ilişkin yeni bakış açıları geliştirmeye gereksinimleri olduğudur. Doğru yaklaşım, öncelikle, müze nesnesinin bir bilgi kaynağı, müzelerin de bir bilgi merkezi olmasından hareketle müzede bilginin elde edilmesinden düzenlenmesine, koruma altına alınmasından hizmete sunulmasına kadar geçen süreçte bilgi yönetimi ilkeleri doğrultusunda hareket etmek olmalıdır. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek uygulamalar toplumsal hafızanın önemli bir ayağını oluşturan müzelere, yeni işlevsellikler yükleyerek bilgiyi toplumsallaştıran mekânlara dönüştürecektir. Bilgi yönetiminin kullanıcı merkezli yaklaşımı özellikle müzenin sahip olduğu bilgiyi topluma ulaştırabilmesi, böylece bilginin yayılarak toplumsallaşabilmesi için etkili uygulamalar gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Günümüzde son kullanıcılar için, bilginin taşıyıcı aracı ve barındığı bilgi merkezi ön plana çıkmak yerine bilgiye kolay ve hızlı erişim önem taşımaktadır. Ancak son kullanıcı, ayrı ayrı bilgi kümeleri yerine birbiri ile bütünleşmiş sistemler aracılığıyla gereksinimini karşılamayı tercih etmektedir. I. Dünya savaşında kullanılmış bir asker üniforması ya da yazılmış bir mektup gibi birincil bilgi kaynakları, savaşın ardından yapılan araştırmaların sonuçlarını içeren bir yayın ise ikincil bilgi kaynağı olarak ortak mirasın birbirini bütünleyen kanıtlarını ve yorumlarını sunmaktadır. Dolayısıyla, müzelerin de bilgi kaynaklarını barındıran ve hizmetleri ile toplumun gelişiminde katkısı olan bilgi merkezleri olarak Bilgi ve Belge Yönetiminin uygulama alanları arasında yer alması kaçınılmaz görünmektedir.

Kaynakça

- Baca, M., Coburn, E. ve Hubbard, S. (2008). Metadata and museum information. P. F. Marty ve K. B. Jones (Ed.). *Museum informatics: People, information, and technology in museums* içinde (ss. 107-127). New York: Routledge.
- Baca, M., Harpring, P., Lanzi, E., McRae, L., and Whiteside, A. (2006). *Cataloging cultural objects: A guide to describing cultural works and their images*. Chicago: American Library Association. 16 Şubat 2013 tarihinde http://personal.sirma.bg/vladimir/cco/Cataloging_Cultural_Objects.pdf adresinden erişildi.
- Burcaw, G. E. (1997). *Introduction to museum work*. (3rd. ed.) Walnut Creek, Calif.: Altamira Press.
- Dallas, C. (1994). A New agenda for museum information systems. S. Ross (Ed.). *Problems and Potentials of Electronic Information in Archaeology* içinde (ss. 251-264). London: British Academy & Council for British Archaeology. 17 Şubat 2013 tarihinde http://eprints.rclis.org/8525/1/Dallas_1994_A_new_agenda_for_museum_information_systems.pdf adresinden erişildi.
- Gibson, H., Morris, A. and Cleeve, M. (2007). Links between libraries and museums: Investigating museum-library collaboration in England and the USA. *Libri*, 57(2), 53-64. 10 Şubat 2013 tarihinde <http://www.librijournal.org/pdf/2007-2pp53-64.pdf> adresinden erişildi.
- Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the interpretation of visual culture*. New York: Routledge.
- ICOM (2007). *Development of the museum definition according to ICOM statutes (2007-1946)*. 18 Ekim 2012 tarihinde http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html adresinden erişildi.
- ICOM (2012). *Principles of museum documentation*. 14 Ocak 2013 tarihinde <http://network.icom.museum/cidoc/working-groups/documentation-standards/principles-of-museum-documentation/> adresinden erişildi.
- Köklü, E. (2009). *Müze, arşiv, kütüphane malzemesi ile kataloglama ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı. 10 Şubat 2013 tarihinde <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Kyvig, D. E. ve Marty, M. A. (2000). *Yanıbaşımızdaki tarih*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Latham, K. F. (2012). Museum object as document: Using Buckland's information concepts to understand museum experiences. *Journal of Documentation*, 68(1), 45 - 71. 11 Şubat 2013 tarihinde <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=17010682&show=abstract> adresinden erişildi.
- Levy, F. (2001). Toplumsal tarih veya halk sanatı müzelerine ilişkin bazı uyarıcı notlar. *Kent, Toplum, Müze: Deneyimler-Katkılar* içinde (ss. 80-85). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- MacDonald, G. F. ve Alford, S. (1991). The museum as information utility. *Museum Management And Curatorship*, 10, 305-311. 22 Ekim 2012 tarihinde http://www.ct.aegean.gr/people/vkavakli/MIS/papers/MacDonald_1991.pdf adresinden erişildi.
- Malraux, A. (1967). *The museum without walls*. N.Y.: Doubleday.
- Maroević, I. (1995). The museum message: Between the document and information. E. Hooper-Greenhill (Ed.). *Museum, media and message* içinde (ss. 23-36). London: Routledge.
- Merriman, N. (2000). Müzeler koleksiyonlar için mi, insanlar için mi? İngiltere'de müzelere ulaşmada artan olanaklar üzerine son gelişmeler. Zeynel Abidin Kızılyaprak (Yay. haz.). *Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi Tarih Yazımı ve Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme* içinde (ss. 69-80). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Orna, E. ve Pettitt, C. (1998). *Information management in museums*. Aldershot, England: Gower.
- Pearce, S. (1995). Collecting as medium and message. E. Hooper-Greenhill (Ed.). *Museum, media and message* içinde (ss. 14-22), London: Routledge.
- Pearce, S. M. (1993). *Museums, objects, and collections: A cultural study*. Washington D.C.: Smithsonian Institution Press.
- Rajashekara, N. (2005). Information/knowledge organization in a folk museum. *Information Studies*, 11(4), 265-277. 17 Şubat 2013 tarihinde <http://ebookbrowse.com/information-knowledge-organization-in-a-folk-museum-doc-d286577673> adresinden erişildi.
- Swank, A. P. (2008). *Report: Collection management system*. 10 Ekim 2013 tarihinde <http://www.rinascimento-digitale.it/documenti/collection-management-system.pdf> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2009). *Nesne. Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Uçak, N. Ö. (2000). Bilgi üzerine kuramsal bir yaklaşım. *Bilgi Dünyası*, 1(1), 143-156.

- Uysal, Ç. K. (2005). *Müze eğitimi ve müze ziyaretçilerinin Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi ziyaretçi profili aracılığıyla incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müze Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Woollard, V. (2004). Caring for the visitor. P. J. Boylan (Ed.). *Running a museum: A practical handbook* içinde (ss.105-118). Paris: ICOM. 4 Mayıs 2013 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001410/141067e.pdf> adresinden erişildi.
- Yücel, D. (2012). *Yeni medya sanatı ve yeni müze*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.

Kültürel Bellek Kuruluşlarında Koleksiyon Geliştirme: Koç Üniversitesi VEKAM Örneği

Duygu Kevser Ülger

*Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM),
Ankara, Türkiye, dkevser@ku.edu.tr*

Öz

Günümüzde kültürel bellek kuruluşlarında karşılaşılan en önemli problemlerden birisi de koleksiyon geliştirme politikalarının yetersizliği ve uygulamalarında karşılaşılan sorunlardır. Bu çalışmada, misyonu doğrultusunda kültürel miras materyallerini toplayan, düzenleyen ve içinde bulunduğu toplumun hizmetine sunmayı amaçlayan kültürel bellek kuruluşlarının, koleksiyon geliştirme politikası ve bu politika doğrultusunda gerçekleştirdiği çalışmalar ilgili literatür kapsamında incelenecektir. Yapılan inceleme sonucunda, Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) örneğinde, koleksiyon geliştirme politika ve çalışmalarına ilişkin bir değerlendirme yapılarak ülkemizdeki kent belleği kuruluşları için koleksiyon geliştirmeye yönelik bir model önerisi geliştirilecektir.

Anahtar kelimeler: Kent, kültürel miras, kültürel bellek kuruluşları, koleksiyon geliştirme, VEKAM

Giriş

Toplumsal yaşamın mekânı olarak tarifleyebileğimiz kentler, sürekli bir değişim içindedir. Kent kavramı, farklı disiplinlerle etkileşim göstererek çeşitli tanımlarla açıklanmaktadır. Kent, Lewis Mumford'a göre "bir topluluğun kültürünün ve erkini yoğunlaştığı yer, zamanın bir ürünü, birikimidir" (Keleş, 2005, s.9). Karl Marx'ın öğretilerine göre kent kavramında üretim araçları, proletarya yani devrimin öncü sınıfı yer almaktadır. (Ayaokur ve Türkyılmaz, 2013'de aktarıldığı gibi). Toplumbilimci Louis Wirt'e göre kent, farklılıklarla bir bütün, geniş ve yoğun nüfuslu yerleşme alanıdır (Kentleşme ve kent planlaması, 2014). Bu tanımlardan da görüldüğü gibi kent mekân, zaman ve insan ekseninde açıklanmaya çalışılmaktadır. Mekân, zaman ve insan; kente anlam yükleyen unsurlardır. Tarihsel süreç içerisinde belirli bir zamanda var olan "anlam" toplumsal belleğe yerleşerek gelecek kuşağa miras olarak kalmaktadır. Yeni kuşak, hatırlama üzerine kurguladığı her süreçte kültürel miras olgusu ile karşılaşır.

Kültürel miras, "Tarihin başlangıcından günümüze kadar binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan ya da doğa ile birlikte yarattığı değerler olarak adlandırılır" (Tunçer, 2012, s.3); ortak geçmişi ve değerleri bir arada tutan ve yaşatan bir hazinedir (Kültürel miras, 2014). Kültürel mirasın hafızada şekillenmiş hali kültürel belleği oluşturmaktadır.

Kent gelişmişine ve dönüşümüne hız kesmeden devam ederken kentin kültürel belleğini sağlayan ve koruyan hatırlama mekânlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde pek çok kent, kendi hafızasını oluşturmak adına toplumsal yapı içerisinde kent bellek merkezleri kurmuştur.

Kent bellek merkezleri, kültürel miras materyallerini toplayan, düzenleyen, koruyan ve bulunduğu kentin dinamik yapısını da takip ederek toplumun hizmetine sunan mekânlardır. Ülkemizde bu kurumlar yeni yeni oluşmaya başlarken beraberinde kimi soruları da akla getirmektedir. Kent bellek kurumları kente ait neleri "bellek" kapsamına alıp saklayacak ve neleri bunların dışında bırakacaktır. Bu soruları kültürel miras bilgisinin yönetimi açısından tekrar ifade etmek gerekirse kent bellek

kurumları, koleksiyonlarını nasıl bir politika kapsamında oluşturacak ve bu koleksiyonları ne şekilde yönetecektir? Çalışma kapsamında bu konular ele alınarak değerlendirilecektir.

Kent, Kültürel Bellek, Kültürel Miras ve Kültürel Bellek Kurumları

Kent, toplumu modernleştiren kültürel gelişmelerin merkezi olan yaşam alanıdır. “Kent demek, aklın, dinamiğin, yeni buluşların, yeni beraberliklerin, yeni sanat ortamlarının arttığı “geliştiği” yer demektir (Sözen, 2010, s.7). Her kentin kendine özgü bir kimliği olmak zorundadır. Bu da kente özgü bir mimari, kente özgü bir kültür, kente özgü bir yaşam tarzı ile gerçekleşir (Görmez, 2004). Kültürel miras kentin dününden bugününe oluşum sürecinde, kentle birlikte oluşan ve gelişen ortak mirastır. Kültürel bellek, sahip olduğumuz bu ortak mirası geleceğe taşıyacak bir depolama ve saklama merkezi olarak kodlanabilir. Kültürel bellek, “bireysel ömrü aşan, tarihselleşen, ‘her daim yaşayan’ bir kolektif kimlikle” (Depeli, 2011, s.11) çevrelenen bellektir.

Sahip olduğumuz kültürel mirasımızı kentliyle buluşturan yegâne kurumlar günümüzde kent bellek kurumları olarak tarif edilmektedir. Kentlilik bilincinin gelişimi, kentin kültürel mirasının korunması ve aktarılması kent kültürel bellek kuruluşlarının çalışmaları ve katkıları sayesinde gerçekleşmektedir (Silier, 2008, s.17). Bu kurumlar, bilgi merkezi olarak kütüphane, arşiv ve müze üçlemesini bir arada görebileceğimiz kuruluşlardır. Bir taraftan kente ilişkin yayınları derleyen bir kütüphane; diğer taraftan kenti belgeleyen bir arşiv ve kentin yaşanmışlığının tanıklarını barındıran bir müze kent bellek kurumlarının ana bileşenleridir.

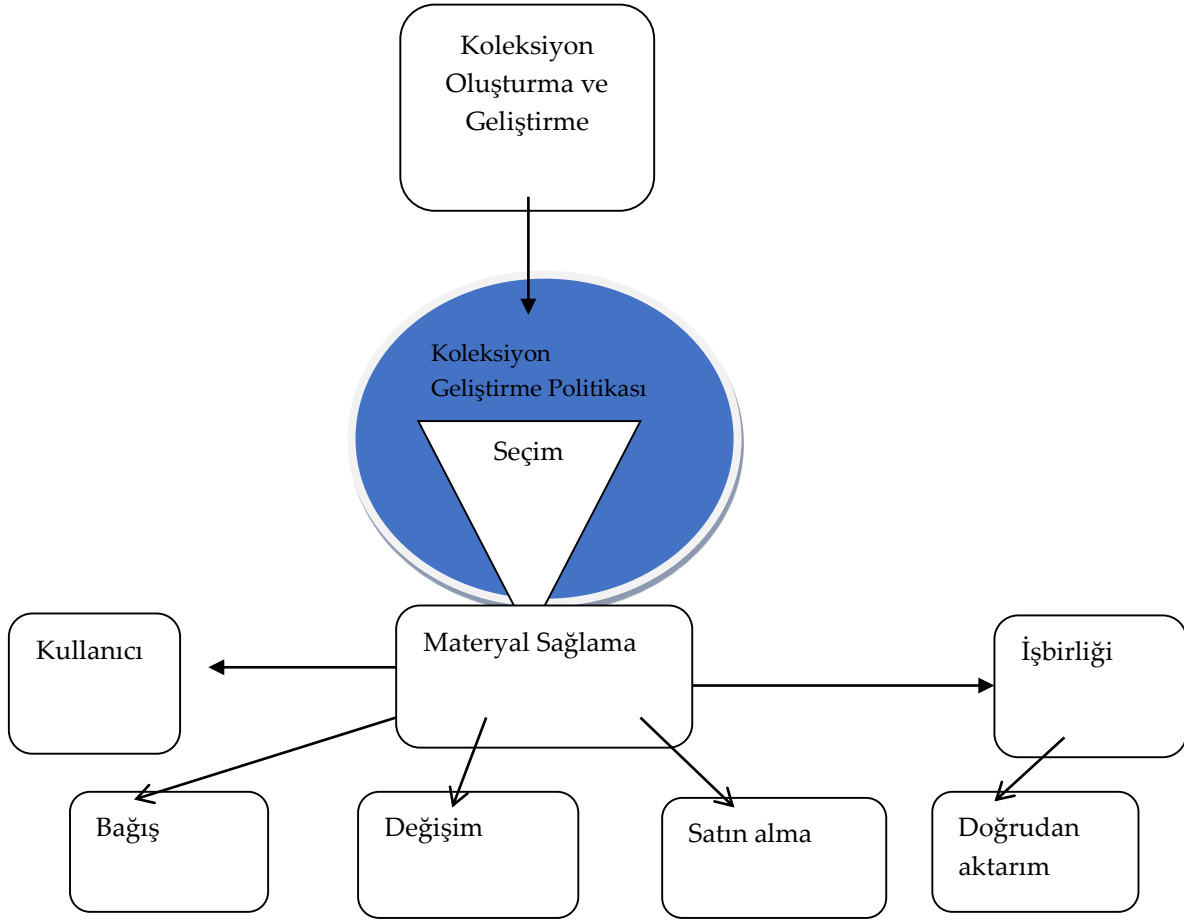
Türkiye’de de kent bellek kurumlarının sayısı giderek artmaktadır. Bu kurumlar idari olarak genellikle kamu kurumları ve belediyelerin bünyesinde faaliyet göstermektedir ancak özel kuruluşlar bünyesinde de bu tür kurumlar desteklenmektedir.

Kent belleklerinin hızla yaygınlaşmaya başladığı günümüzde en temel soruyu karşımıza çıkarmaktadır. “Bir kent belleği nasıl koleksiyon oluşturacak ve geliştirecektir?” Bu noktada akla ilk gelen konu elbette bütçedir. Kuşkusuz bütçenin önemi yadsınamaz ancak bir bellek kurumu yeteri kadar bütçeye sahip olsa da kentin toplumsal hafızasını tutma sorumluluğunun ağırlığı altında, kentin dinamik yapısı da göz önünde bulundurulursa, nasıl bir koleksiyon oluşturacağı ve geliştireceği sorusu ile her zaman yüz yüzedir.

Koleksiyon ve Koleksiyon Oluşturma Politikası

Ülkemizde kent bellek kurumlarının koleksiyon oluşturma ve geliştirme çalışmalarında sorunlar yaşadığı görülmektedir. Oluşturulacak koleksiyonların kapsamı, sınırları, koleksiyona seçilecek materyalin seçim sürecinden alım sürecine kadar nasıl bir yol izleneceği, bunun ötesinde başka nasıl aşamaların olması gerektiği gibi bir dizi soru kent bellek kurumlarında karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmenin en temel yolu bir koleksiyon geliştirme politikası hazırlamak ve uygulamaktır.

Söz konusu koleksiyon geliştirme politikasının, kurumun amacı ve misyonu ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Bu çalışma kapsamında kültürel bellek kurumlarında koleksiyon geliştirme için bir model oluşturularak kent kültürel bellek kurumlarının koleksiyonunun nasıl geliştirilmesi gerektiği aşağıdaki şekil ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 1. Kent bellek kurumlarında koleksiyon geliştirme modeli

Kent bellek kuruluşlarında koleksiyon oluşturmanın ana etmeni *koleksiyon geliştirme politikası* olmalıdır. Bir kent belleğinin koleksiyon geliştirme politikası ise kentin coğrafi sınırlarının alan, zaman, mekân çerçevesi gözeterek çizmeli, kentin bilgi kaynaklarını disiplinler arası bir bakış açısıyla tariflemeli, koleksiyondaki kaynakların birbirleri arasındaki sistematik ilişkileri göz önünde bulundurmalıdır. Koleksiyon geliştirme politikasının en önemli ayağı ise *seçim* kriterleridir. Kent bellek merkezleri, koleksiyonuna kabul edeceği materyaller için seçim kriterlerini koleksiyon geliştirme politikasında açıkça tanımlamalıdır. Seçim kriterlerinin alt başlıklarında kentin dönemsel unsurları, coğrafi alan ve bölümleri, kapsanacak konuları, varsa sınırlıkları, materyal türlerini, materyalin fiziki özelliklerini belirtmek oldukça önemlidir.

Seçim kriterlerinin yol göstereceği *materyal sağlama* sürecinde iki önemli unsur etken olacaktır. Bunlardan birisi *kullanıcı* diğeri de *işbirliği*dir. Kültürel bellek kurumlarında genellikle araştırma konusuna hakim, spesifik bir bilgiyi ya da kaynağı arayan uzman kullanıcı kitlesi çoğunluktadır. Bu kullanıcıların gereksinimleri, yürüttükleri çalışmalar, kente dair ulaştıkları veriler materyal sağlamada yol gösterici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle bellek merkezlerinde çalışan bilgi profesyonellerinin kullanıcılar ile geliştireceği bağlar önemlidir. Materyal sağlamada önemli destek de kent bellek merkezinin kentin dinamik süreçlerini takip eden çeşitli odalar, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler gibi kurum ve kuruluşlar ile geliştireceği ilişkiler aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu kuruluşlar, kente dair ürettiği bilgi kaynaklarını karşılıklı protokoller aracılığıyla *doğrudan aktarım* yoluyla kent belleğine aktarabilmektedir. Resmî kuruluşlara bağlı kent bellekleri için bu yapılanma kolaylıkla kurulup geliştirilebilmekte iken özel teşebbüs eliyle kurulmuş kent bellek merkezlerinde çok

kolay sağlanamamaktadır. İşbirliği yapılmak istenen resmî kuruluşlar özel ve özerk yapıya sahip kent belleklerinin sürdürülebilirliği, veri güvenliği, paylaşımı, telif hakları, maliyet gibi konularda kuşku taşıyabilmektedirler.

Materyal sağlamada diğer araçlar ise **bağış, değişim** ve **satın almadır**. Hazırlanan koleksiyon geliştirme politikasında seçim kriterleri bağış alınacak materyaller için de geçerli olmalı ayrıca bağış şartları belirtilmeli, bağışçı ile hukuki hiçbir itilaf yaşanmaması için gerekli maddeler yazılmalıdır. Değişim, bellek merkezinin ihtiyaç duymayacağı ya da fazla kopya materyalleri diğer bilgi merkezleri ile karşılıklı paylaşımına açması ya da bellek merkezinin üreteceği yayınları diğer ilgili kurum ve kuruluşlara göndererek, onlardan da gereksinim duyduğu materyalleri talep ederek gerçekleştireceği süreci içermektedir. Satın alma sürecinde yine seçim kriterleri ön planda olmalı, bütçe planlı bir şekilde kullanılmalıdır.

Koç Üniversitesi Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM)

Koç Üniversitesi Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM), Ankara'nın Keçiören semtinde Koç ailesine ait, ayakta kalan son bağ evlerinden birinde faaliyet göstermektedir. “ 1923 yılında Vehbi Koç'un babasının Mareşal Fevzi Çakmak'tan satın aldığı bağ evi uzun yıllar Koç ailesinin yazlık konutu olarak kullanılmıştır. Birinci derece korunması gerekli kültür varlığı statüsündeki bağ evi, 1992-1993 yıllarında aslına uygun olarak restore edilerek Vehbi Koç'un isteği doğrultusunda 1994” (Ayaokur, 2010, s.138) “yılında bir araştırma merkezi statüsünde yapılanmasını tamamlayarak, hizmete açılmıştır.

VEKAM'ın misyonu; “Vehbi Koç'un ilkeleri, yurtseverlik, çağdaşlık, üretkenlik, verimlilik, kalite, yaratıcılık ve başarı anlayışı doğrultusunda; Vehbi Koç ve Ankara ile ilgili görsel ve yazılı belgeleri bilgi ve belge yönetiminin bilimsel yöntem ve tekniklerine uygun olarak derlemek ve araştırmacıların hizmetine sunarak Ankara için bir kent belleği işlevini kazanmak, Ankara'yı konu alan bilimsel araştırmalar yapmak, nitelikli projeler geliştirmek ve bilimsel yöntemlerle Ankara'ya dair yeni veriler ortaya koyan akademik çalışmaları bünyesine katarak desteklemektir” (VEKAM, 2014).

Ankara üç bin yılla yaklaşan tarihiyle birlikte birçok medeniyete başkentlik yapmıştır. Kuruluşundan bu zamana kadar birçok ticaret yolunun kesiştiği bir noktada olmuştur. (Büyükyıldız, 2009, s.13) Kent, Cumhuriyet Döneminde modernizmin inşasında önemli bir rol oynamış ve tüm ülkeye model bir kent olmuştur. Başkent olması kent çalışmaları açısından Ankara'ya farklı özellikler de kazandırmıştır. Tarihsel sürecine bakıldığında Ankara, dinamizmi yüksek bir kenttir.

VEKAM, zengin bir ihtisas kütüphanesine sahiptir. “Kütüphane, koleksiyonunda bulunan sözlükler, yıllıklar, almanaklar, ansiklopediler ve rehberlerden oluşan danışma kaynaklarını; ülkemizde ve dünyada yayınlanmış Ankara ile ilgili roman, anı ve biyografi gibi edebi yayınları, Ankara'da görev yapmış yabancı diplomatların anılarını, kent tarihi, kültürü, coğrafi yapısı, ekonomisi ve mimarisi ile ilgili yayınları, seyyahların gezi kitaplarını; Ankara üzerine yapılmış tarihsel ve kültürel araştırmaları içeren bilimsel ve akademik yayınları; yerel yönetimlerin, mesleki birlik ve odaların yayımladığı raporları; yerel ve ulusal çeşitli gazete ve dergileri araştırmacıların hizmetine sunmaktadır. Koleksiyon aynı zamanda Ali Esat Bozyiğit'in incelemelerinin yanı sıra Anadolu folkloru ile ilgili kaynakları içeren; halk edebiyatı, halk kültürü, mizah ve tasavvuf konuları açısından da oldukça zengindir” (Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları, Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2014).

VEKAM arşivi, Vehbi Koç ve Ankara olmak üzere iki ana koleksiyonda toplanmıştır. Vehbi Koç koleksiyonu, ülkemizin öncü iş adamı ve sanayicisi merhum Vehbi Koç'un 1938 yılında Ankara'da kurduğu Koç Ticaret A.Ş.'nin faaliyetlerine başladığı ilk döneme ait belgelerle birlikte Vehbi Koç'un sekreteri tarafından tutulan, Vehbi Koç ve Koç grubu iştiraklerinin gerçekleştirdiği çalışmalar ile ilgili

basında çıkan haberlerin yer aldığı kupürler, koleksiyonun önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Çok sayıda tarihi belgeyi içeren Vehbi Koç Koleksiyonu, Cumhuriyet dönemi iktisat tarihi, Ankara'nın ticaret hayatı ve Vehbi Koç hakkında araştırma yapmak isteyenler için vazgeçilmez bir kaynak niteliğindedir. Ankara Koleksiyonu, çeşitli temalar üzerine yoğunlaşan, şehircilik, mimarlık, toplumsal tarih, kültür tarihi, eğitim tarihi, kent sosyolojisi, antropolojisi, iktisat tarihi araştırmaları için önemli bilgiler sunan çeşitli türlerde materyali barındırmaktadır" (Koç Üniversitesi VEKAM, 2014).

"Koleksiyonda 1900'ler öncesinin Ankara'sına ışık tutan nadir Ankara gravürleri ile 1900-1980 arası dönemde kentin mimari, sosyal ve kültürel gelişiminin izlenebileceği fotoğraf ve kartpostallar önemli bir yer tutmaktadır. Kentin tescilli yapılarına ilişkin bilgiler ile fotoğraflarını ve bazı yapıların yer aldığı paftaların çizimlerini içeren Ankara Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri 'de Ankara Koleksiyonu'nda yer alan önemli çalışmalardan birisidir. Koleksiyonda yer alan haritalarla, ilkçağlardan itibaren Ankara ve çevresinin idari, siyasi ve coğrafi konumundaki dönüşümü izlenebilmekte, cumhuriyet döneminde hazırlanan harita, plan ve paftalarla başkentin planlama süreci takip edilebilmektedir. Ankara belgeleri arasında bulunan Osmanlıca belgeler, kentin Cumhuriyet öncesi döneminin; faturalar, yazışmalar, mektuplar, davetiye, ilan, afiş, belgesel film gibi çeşitli doküman türlerinden oluşan materyaller ise Cumhuriyet Dönemi'nin idari, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına ışık tutmaktadır" (Koç Üniversitesi VEKAM, 2014).

VEKAM, "Ankara'nın kentsel gelişimi, toplumsal ve ekonomik tarihi, kültürü ve kültürel mirası ile ilgili çeşitli yayınlar yapmakta ve bu doğrultuda hazırlanan akademik çalışmaları da yayımlanması konusunda desteklemektedir. Ankara Araştırmaları Dergisi adıyla yılda 2 sayı olmak üzere, disiplinler arası nitelikte hakemli bir dergi yayımlamaktadır" (Koç Üniversitesi VEKAM, 2014). Merkez, bunların yanı sıra kente ilişkin çeşitli akademik çalışmaları desteklemekte ve sempozyum, panel, konferans gibi çeşitli faaliyetler gerçekleştirmekte ve sergiler açmaktadır.

VEKAM'da Koleksiyon Geliştirme Çalışmaları

VEKAM, kendisinin de kente dair araştırmalar yürütmesi açısından koleksiyon geliştirmede çok yönlü hareket kabiliyetine sahiptir. Bu çalışmalarda kendisinin de bilgi kaynaklarına gereksinim duyuyor olması ayrıca bir avantaj sağlamaktadır. Merkezin yazılı bir koleksiyon geliştirme politikası bulunmamasına rağmen merkezin geleneksel süreç yapısı içerisinde kente ilişkin bilgi kaynakları sistematik bir yapılanma içerisinde takip edilmektedir.

Kültürel bellek kuruluşlarında koleksiyon geliştirme modeli açısından VEKAM'da yürütülen çalışmalar değerlendirildiğinde koleksiyon geliştirme politikasının işlem süreçleri içerisinde geleneksel olarak yürütmesine karşın yazılı bir dokümana dönüştürülmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu politika içerisinde Ankara'nın bilgi kaynaklarını edinmek üzere seçim kriterleri açıkça tanımlanmalıdır. Materyal sağlamada kullanıcı ile kütüphane ve arşiv personelinin birebir ilgilenebiliyor olması büyük avantaj sağlamaktadır. Kullanıcı ile ilişkiler hem kente yönelik araştırmaların eksenini anlamayı hem de kente ilişkin ne tür yeni veriler oluştuğunu görmeyi sağlamaktadır. Personelin bu noktada edindiği birikim materyal sağlamada etkin olarak kullanılmaktadır. Kentin diğer ilgili kurum ve kuruluşları ile işbirliği süreci ise VEKAM'ın resmî bir kuruluş olmaması, özel ve özerk yapısı nedeniyle materyal sağlamada verimli bir şekilde yürümektedir. Ancak bu kurumların ürettiği bilgi kaynakları takip edilerek belirli aralıklarla kurumdan talep edilmektedir. Dolayısıyla doğrudan aktarım yapılamamaktadır. Materyal sağlamada sıklıkla bağış ve satın alma etkin olarak yönetilen süreçlerdir. Değişim süreci ise VEKAM'ın çıkardığı yayınlar aracılığıyla diğer kuruluşların kent ile ilgili yayınlarının değişimi ile gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışma kapsamında VEKAM'ın uzmanlık alanı Ankara kenti ile ilgili koleksiyon geliştirmesine ilişkin bazı örnekler üzerinden gidilecektir. Örneklerde kent ile ilgili tarihsel dönemi içerisinde belirli

temalardan kimi kesitler seçilmiştir. Bunlardan ilki VEKAM'ın da bir bağ evinde faaliyet gösteriyor olmasından da yola çıkarak, yerel kültüründe önemli bir yere sahip bağ evleri geleneğidir.

Bağ evi kültürü "Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla birlikte konut darlığı nedeniyle, barınma ve sürekli kullanım amaçlı tercih edilen bir yapı türü olarak" karşımıza çıkmaktadır (Cengizkan, 2002, s.119). Bağ evleri 19. Yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başına tarihlenen, Ankara'da Etlik, Keçiören ve Çankaya semtlerinde çok yaygın olarak yerleşim alanı bulunan konutlardır. VEKAM'ın faaliyet gösterdiği bağ evi; Koç Ailesi'nin yazları gelip zaman geçirdikleri birinci derece korunması gerekli kültür varlığı statüsündedir. İnsanlar kış aylarından bahara geçerken bağ evine gider, bir kışlık erzakını orada hazırlar ve sonbaharda evlerine dönerek bağ evi kültürünü ve bu yaşamı sahiplenirler. "Meyveler pestil, ezme ve sucuk gibi çeşitli biçimlerde kurutulur; bakliyat kuruları ve sebze kuruları, konserveleri yapılır; çorba, turşu, reçel, pekmez gibi dayanıklı gıda malzemeleri hazırlanır; meyve suyu, şıra gibi özel şerbetler yapılır" (Cengizkan, 2002, s.121). Bağ evi yaşamı, üretimin, paylaşmanın, doğallığın bir nevi insan hayatının yaşamının en verimli dönemi olduğunu göstermektedir. Kentin kargaşasından, sıkıntıdan uzakta doğanın ve yeşilin içinde nefes alınacak bir düzeni bağ evi kültürü kentliye yaşatmaya çalışmıştır.

VEKAM'da koleksiyon geliştirme süreci açısından bağ evleri temasına baktığımızda; farklı materyal türleri ile desteklendiği görülmektedir. Bağ evleri geleneğini yaşayan kuşak ile sözlü tarih çalışmaları yapılarak kayıtlar derlenmiş, kentin bölgesel olarak bağ evleri yerleşim alanları tespit edilerek buna yönelik haritalar sağlanmış, bağ evleri yapılarını gösteren ve bu geleneği yansıtan fotoğraflar ile belgeler toplanmıştır. Aynı zamanda bağ evleri ve bağ evi kültürü üzerine yazılan çalışmaları içeren yayınlar da derlenmiş ve kütüphanede hizmete sunulmuştur.

Koleksiyonun gelişimine biraz da kullanıcı cephesinden bakarak kimi sorularla irdelemek faydalı olacaktır. Örneğin; modernizmin yapılarla kendini tariflemeye başladığı Ankara'da, bir mekân arayan kent tarihçisine nasıl bir araştırma alanı sunulabilir? Araştırmacıya genel bir çerçeve sunması açısından kentin mimarlık tarihini ele almış yayınlardan başlamak mümkündür. Örneğin; Ankara Mimarlar Odası'nın gerçekleştirdiği bir proje olan ve daha sonra yayına dönüşen "Bina Kimlikleri" kitapları VEKAM kütüphane koleksiyonunda yer almaktadır. Araştırmacı, o yayınlarda yer alan yapıyı "Sergi Evi"ni seçerek ilerlemek isterse; "Bir sonraki adım ne olabilir?" sorusu akla gelecektir. Yapı, günümüzde de ayaktadır ve Devlet Opera ve Bale Genel Müdürlüğü binası olarak faaliyet göstermektedir. İncelenen yayınlar, kurumun mimari açıdan yapımı, durumu ve kullanımına dair bilgileri elbette sunmaktadır. Bu bilgileri yapıya ilişkin fotoğraflar ile pekiştirmek mümkündür. Modernitenin izlerini sürmek için farklı bilgi kaynaklarına ve materyal türlerine bakmak gerekir. Dönemin sosyal hayatını yansıtan dergiler ve gazeteler modernitenin toplumsal izlerini sürmekte önemli veriler sağlayacaktır. Daha derinlemesine araştırırsak kuruma ilişkin davetiye, afiş, yazışma vb. çeşitli arşiv materyalleri önemli ipuçları verecektir.

Bozkır olarak nitelendirilen Ankara'da bir ırmak, bir çay var mıdır? Ankara'nın dere yatakları, gölleri, akarsuları şu anda ne durumdadır? Ya da bu şehir hep mi bu kadar kurak ve susuzdu? Bu soruların cevabını bulmak üzere yola çıkan bir araştırmacıya VEKAM nasıl yol gösterebilir? Kütüphaneden yola çıkmakta yine genel çerçeve çizmekte fayda var. Katalog taraması ile ulaşılabilecek "Suda Suretimiz Çıkıyor: Ankara'nın dereleri üzerine tarihi ve güncel bilgiler" yayını ile başlanabilir. Kentin akarsu yatakları "Hatip Çayı, Bent deresi, İncesu... nasıldı, şu anda ne durumda? Tarihsel süreci içerisinde coğrafi alan bilgisini edinmek için fotoğraf arşivi ve özellikle harita ve plan arşivini paralel bir şekilde incelemek gerekmektedir.

Öte yandan Ankara'yı hiç tanımayan bir gezgine bu şehir nasıl anlatılabilir, bu şehrin değerleri, tarihi, mirası, kültürü o kişiye nasıl ve daha verimli sunulabilir? VEKAM bu nokta Ankara'yı nasıl tanıtabilir? Bu soruların cevabını sahip olduğu ve sürekli geliştirdiği koleksiyonuyla sunabilir mi? VEKAM

Arşivi'nden seçilecek bir kartpostal, gezgine kentin tarihinden bir kesit sunabilir. Örneğin; Gölbaşı'nda suya giren, bir yandan güneşlenen insanlar, denizi olmayan ama göllerinde zamanında sahil esintileri yaratılmış bir Ankara'yı görebilmek mümkündür. Yenişehir meydanında, fiskiye su perili havuz başı etrafındaki insanlar kentin bir döneminin gündelik hayatını yansıtır. Ankara'nın ilk olarak 1924li yıllarda Lörcher tarafından hazırlanan plan ekseninde geliştirildiğini planlar ile sunmak etkili olacaktır. Koçzade Ahmet Vehbi Bey adına ya da Koç Ticaret Aş. Adına düzenlenmiş bir fatura dönemin ticaret hayatına dair önemli ipuçları verecektir. Kütüphane'den seçeceğimiz "Bir aşk bir hayat bir şehir: Ankara'nın mekânları zamanları insanları" yayını ile şehri var eden, şehrin akışında zamanla değişen mekânları ve hayatları okuyarak Ankara'yı görmek mümkündür. "Bugünün Ankara'sı" sorusunun cevabını ise en iyi yerel yönetimlerin ve kentin farklı alanlarını ve ilişkilerini, gelişimini ve dönüşümünü takip eden odalar, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının kente dair ürettikleri bilgi kaynakları vermektedir. VEKAM bu bilgi kaynaklarını elde etmeye çalışarak olabildiğince koleksiyonunu bugünün Ankara'sını belgelemek üzere geliştirmeye çalışmaktadır.

Gerek koleksiyon geliştirmede gerekse kullanıcı hizmetlerinde belirtilmesi gereken önemli bir nokta da tüm bellek kurumlarında olduğu gibi VEKAM için de hayati bir öneme sahip olan etmen bilgi profesyonellerinin konu uzmanlığı kazanmış olmasıdır. Aksi durumda hem koleksiyon geliştirmede hem de yukarıda örnekleri verilen kullanıcı hizmetlerinde verim elde etmek pek mümkün görünmemektedir.

Sonuç ve Öneriler

Kentin belleğini tutan merkezlerin kentin gelişiminde önemli bir sorumluluğunun olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Miras olgusunu sadece "hatırlama" üzerine işlem gören bir anlayışla değerlendirmek yerine geleceği bugünü ve geleceği şekillendirmek üzere bir bilgi kaynağı olarak kabul etmek önemlidir.

VEKAM 20 yıllık birikimiyle, kent bellekleri arasında önemli bir modeldir. Türkiye'de sayıları giderek artan kent bellekleri için deneyimleri ile kent belleklerinde koleksiyonun oluşturulması ve geliştirilmesi için yol gösterici bir konumdadır. Bununla birlikte tüm kent belleklerinde olduğu gibi VEKAM'da yürütülen koleksiyon geliştirme çalışmalarının kentin tüm hafızasını tutabilmek ve geleceğe taşımak adına süreçlerini geliştirmesi gerekmektedir.

Özel teşebbüsün desteklediği bir kültürel bellek kurumu olarak kurulan, günümüzde Koç Üniversitesi bünyesinde çalışmalarına devam eden Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (VEKAM) koleksiyon oluşturma ve geliştirme sürecine bakıldığında, Ankara kentinin gelişimini takip eden bir anlayışın hakim olduğu görülmektedir. Ancak bu süreçte koleksiyon gelişimini yazılı bir politikaya oturtmak önemlidir. Materyal sağlamada her ne kadar özel teşebbüs varlığı işbirliği açısından VEKAM'ı zorlasa da kentin önemli kurumları arasında kent belleğinin oluşturulmasına yönelik farkındalık yaratmak gerekmektedir. Bu konuda kimi yerel idari kuruluşların da desteğini alarak ilerlemek olumlu bir algı oluşturacaktır.

Materyal sağlamada geliştirilecek çalışmalardan birisi de bağış konusudur. Kentin öncüsü kuruluşlar için olduğu gibi kentli bireylere de belleğini oluşturma ve gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğuna yönelik algı yaratılmalı ve bağış oranı artırılmalıdır. Bağış sürecini merkezi kullanan araştırmacıların ürettiği çalışmaları da kapsayacak şekilde genişletmelidir. VEKAM, böylece kente dair üretilen bilginin döngüsünü sağlayan bir merkez konumuna da dönüşecektir. Materyal seçiminde ve alımında gösterdiği titiz çalışmalarını koleksiyon geliştirme politikası doğrultusunda materyal türünü genişleterek, Ankara'nın kent belleği ve mirası kapsamında devam etmelidir. Fotoğraf, harita, kitap, belge, görsel-işitsel kaynaklar gibi materyal türlerine ek olarak Ankara'nın kültürel mirasını yansıtan

objelerle de koleksiyonunun zenginleştirebilir. Bir kent belleği kütüphane ve arşiv oluşumunu aynı zamanda müze ile desteklemelidir.

Teşekkür

Bu çalışmada bana destek olan Koç Üniversitesi VEKAM Direktörü Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu'na, Kütüphane ve Arşiv Uzmanı Alev Ayaokur'a ve Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi (SKL) Referans Kütüphanecisi Sina Mater'e teşekkür ederim.

Kaynakça

- Ayaokur, A., Türkyılmaz, M. (2013, Ekim). *Ankara kent tarihi araştırmaları: 1923-2013*. Başkent Oluşunun 90. Yılında Ankara: 1923-2013 Sempozyumu, Ankara'da sunulan bildiri.
- Ayaokur, A. "Vehbi Koç Vakfı Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) Kütüphanesi ve Arşivi." *"Kent Hafıza Merkezleri Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri" : Sempozyumu bildiriler ve tartışmalar kitabı*: 26-27 Mart 2010 Kayseri içinde (s. 138). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Büyükyıldız, F. (2009). *Başka kent Ankara*. Ankara: Phonix yayınları.
- Cengizkan, A. (2002). *Modernin saati: 20. Yüzyılda modernleşme ve demokratikleşme pratiğinde mimarlar, kamusal mekân ve konut mimarlığı*. Ankara: Mimarlar Derneği.
- Depeli, G. (2011, 27-30 Ekim). *Kültürel bellek: hatırlayış ve unutuş*. Hafıza Çalıştayı'nda sunulan bildiri. 27 Ağustos 2014 tarihinde <http://hafizacalistayi2011.files.wordpress.com/2011/11/kulturelbellek-gulsumdepeli.pdf> adresinden erişildi.
- Görmez, K. (2004). *Bir metropol kent Ankara sosyal yapı – kimlik – yaşam*. Ankara: Odak yayınları.
- Keleş, R. (2005). Kent ve kültür üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 29(246), 9-10.
- Kentleşme ve Kent Planlaması*. (2014). Milli Emlak web sitesinden 19 Ağustos 2014 tarihinde erişildi. http://www.milliemlak.gov.tr/documents/10326/21622/Tamer_UTKUCU.pdf
- Koç Üniversitesi Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2014). [broşür], Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM.
- Kültürel Miras*. (2014). Çekül web sitesinden 21 Ağustos 2014 tarihinde erişildi: <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/cekulun-kulturel-miras-anlayisi>
- Silier, O. (2008). *Kent müzeleri ve Türkiye'de kent müzelerine duyulan ihtiyaç*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Sözen, M. "Değişen Teknolojiler Perspektifinde Kent Müzeleri ve Kent Arşivleri." *"Kent Hafıza Merkezleri Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri" : Sempozyumu bildiriler ve tartışmalar kitabı*: 26-27 Mart 2010 Kayseri içinde (s. 7). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Tunçer, M. (2012). Koruma kavramının tarihsel gelişimi. M. S. Akpolat (Yay. Haz.), *Kültürel miras mevzuatı içinde* (s. 3). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- VEKAM (2014). Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırma ve Uygulama Merkezi web sitesinden 4 Eylül 2014 tarihinde erişildi: http://vekam.org.tr/index.php?dil=tr&page=kurumsal&state=misyonumuz_amp_vizyonumuz

Müzecilikte Sayısal Çağ ve Adalar Müzesi Örneği

Bülent Özden

Harikalar Kutusu, İstanbul, Türkiye, bulentozden@harikalarkutusu.com

Banu Barmak

Harikalar Kutusu, İstanbul, Türkiye, banubarmak@gmail.com

Öz

Teknolojideki ilerleme her alanda olduğu gibi müzecilikte de kendini göstermiştir. Her ne kadar Türkiye müzelerinde henüz çok yaygınlaşmasa da büyük müzelerde ve yeni kurulan müzelerde teknolojinin yoğun kullanıldığına tanıklık edilmektedir. Bu çok iyi bir gelişme olmakla birlikte bazı açılardan da sorunlar yaratmaktadır. Müzelerde sayısal teknoloji müze ve işletme altyapısında, envanter-arşiv-kütüphane sistemlerinde, müze sergilerinde hem sunuş aracı olarak hem de sergilenen eserlerin takibinde kullanılmaktadır. İnternet ortamı da müzenin ve etkinliklerin tanıtımından müze envanterinin ve/veya veri tabanlarının halka ya da araştırmacılara açılmasına kadar geniş bir alanda kullanılabilir. Bu bildiride müzelerde kuruluş aşamasından işletmesine kadar teknolojinin kullanımı özet olarak ele alınmakta, ana ağırlık da güncel teknolojiye ve sergilemeye verilmektedir. Burada amaç müze kuruluşları sırasında ihtiyaç duyanlar için teknoloji üzerine bir kontrol listesi oluşturmak ve yapılabilecekler konusunda fikir vermektir. Adalar Müzesi ise kuruluş aşamalarından itibaren teknolojiyi elden geldiğince verimli kullanmaya çalışan çağdaş müzelerdendir. Müze içinde ve geçici sergilerde yer alan video gösterimleri ve etkileşimli üniteler ile somut olmayan kültürel mirasın ve geniş alanlardaki bilginin teknoloji ile sunumundaki zorluklar büyük oranda aşılabılmıştır. Müze, Adalar ile ilgili alanlardaki tüm birikimini sayısal ortamda tutar ve olabildiğince topluma açık veri tabanları şeklinde sunar. Mimari Miras, Adalılar, Sözlü Tarih gibi alanlar dışında eski sergilerin sanal ortamda sunulmaya devam edilmesi, yüksek kaliteli sanal gezi gibi örnek uygulamalar da vardır. Bildiride hem Adalar Müzesi hem de diğer müzelerde yer alan teknolojik yöntemler yarattığı problemlerle birlikte değerlendirilmekte, müze kuruluşlarında yapılması ve yapılmaması gerekenler konusunda görüş bildirmektedir.

Anahtar kelimeler: Müze teknolojileri, sayısal sistemler, video, 3 boyut, modelleme, animasyon, İnternet, sanal müze, Adalar Müzesi

Giriş

Bilindiği gibi müzecilik çok disiplinli bir alandır. Müzelerdeki teknoloji de bu alanların hepsini içerir. Müze ya da serginin fikir aşamasından işletmesine kadar birçok sistem bilgisayarla çalışmayı gerektirmektedir.

Son yıllarda “Müze Teknolojileri” adı altında yeni bir alan ortaya çıkmıştır. Çeşitli sektörlerin müzelere mal ve hizmet satışı üzerine kurulu teknik üretimler yavaş yavaş yerlerini müzecilik konusunda da uzmanlaşmış ekiplerin yaratılarına bırakmaktadır. Bu firmalar müze ve sergi alanlarını iyi bilmeleri sayesinde müze senaryolarından ve ham materyalden yola çıkarak müze işletmesine kadar özel çözümler üretebilmektedir.

Türkiye’de bulunan müzelerin büyük kısmı Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı müzelerdir. Özel müzelerin önemli bir bölümü de küçük müzelerden oluşmaktadır. Çoğu müzenin kuruluşu da eski tarihlere dayanmaktadır. Bu nedenle müzelerin büyük bir bölümünde teknoloji kullanımı çok azdır.

Sektörün küçüklüğü ve bu konuya ayrılan kaynakların yetersiz olması nedeniyle müze teknolojileri alanı Türkiye’de gelişen bir sektör olamamıştır.

Özellikle yeni kurulan müzelerde, büyük sermaye gruplarının desteklediği müze ve sergilerde, teknolojinin oldukça yoğun kullanıldığına tanıklık edilmektedir. Ne iyidir ki devlet müzeleri de bu konuya önem vermeye başlamıştır.

Genel kullanımın dışında müzelere özel donanım, yazılım ya da uygulamalar üretilmesi de söz konusudur. Müzelerin konularının çeşitliliği de sergilemede yer alan üretimlerde yaratıcı çözümlerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Birçok sektörden farklı olarak bu alan, üretilen bir ürünün birden fazla satılması değil, iş bazında butik üretimler yapılması üzerine kuruludur. Kullanılan donanım dışında büyük oranda yaratıcılığa ve emeğe dayanan bu alan görece yüksek maliyetlidir. Teknoloji hem eskijen hem de bakım gerektiren bir alandır ve düzenli kaynak ayrılmasına ihtiyaç duyar. Planlama sürecinde kurulum maliyetleri dışında, işletme maliyetleri de dikkate alınmalıdır.

Öte yandan sergilemede doldurduğu boşluklar, tamamlayıcılık, etkileşim üzerinden eğitim ve iletişim gücü, bu yatırımın karşılığının kat kat alınmasını sağlamaktadır. Günümüzde teknolojik sunumların müzelerin en dikkat çeken ve en akılda kalan parçaları olduğu görülmektedir. Bu durum bir yandan da müzecilik açısından riskler ortaya çıkarmaktadır. Bu riskler arasında müzelerin eğlendirici mekânlar olma özelliğinin kabul edilebilir oranın üstüne çıkması ya da teknolojinin ve sunumun, içeriğin önüne geçmesi sayılabilir.

Bu makalede müzeciliğin olabildiğince her alanındaki bilgisayarlı otomasyon sistemleri özet olarak anlatılacaktır. Örnekler ise teknolojiyi görece yoğun kullanan Adalar Müzesi’ndeki uygulamalar üzerinden verilecektir.

Makalede “müze” olarak belirtilen tüm uygulamalar “geçici sergiler” için de geçerli sayılabilir.

Teknolojinin Müze Ziyareti Açısından Getirdikleri

Güncel teknolojinin kullanılması müze ziyaretinin birçok açıdan daha verimli geçmesine neden olur. Müzelerin en başta eğitim hedefleri olduğu için teknolojinin bu amaçla kullanılması önemlidir. Öne çıkan bazı gerekçeler şöyledir:

- Ana hedef kitlelerden olan genç nesil teknolojiye oldukça aşinadır ve onu kullanmak istemektedir.
- Audio-Visüel yöntemler öğrenmenin kalitesini yükseltir, daha akılda kalıcı kılar. Etkileşim de sadece okuyarak değil, görerek, dinleyerek, deneyimleyerek, araştırarak, problem çözerek, seçim yaparak kullanım imkânını sağlar.
- Özellikle çocuklar için hem müze içinde hem de web sitesinde oynayarak öğrenme olanakları gelişir.
- Ziyaretçinin kendisini müzede anlatılan hikâyenin içinde bulması sağlanır.
- Metin ve görsellerle metrekarelerde anlatılabilecek konular dar bir alanda aktarılabilir.
- Müzelerde mekân ve zamansal kısıtlar bilgiye erişimi sınırlar. İnternet sayesinde ziyaretçilerin müzeyi gezmeden ya da ziyaret sonrasında incelemesi, müze etkinliklerinin takibi, daha detaylı bilgiye istenilen yer ve zamanda ulaşılması sağlanır. Müzeye gelme zorluğu çeken engelliler ve dezavantajlı gruplara da uzaktan erişim sağlanabilir.
- Etkileşimli yöntemlerle ziyaretçinin müzeye/sergiye aktif katılımı sağlanır.
- Ziyaretçinin müze ile iletişime geçmesi, geri bildirim yapması kolaylaşır.
- Müzenin pazarlama ve rekabet gücünü, dolayısıyla ziyaretçi sayısını arttırarak misyonuna ulaşmasını kolaylaştırır.

Müzelerde Kullanılan Bazı Teknolojiler

Bu bölümde müzelerde kullanılan temel bazı teknolojiler özetlenmekte, kırılma noktaları, güncel kullanımı ve gelecekteki olası teknolojilerden de bahsedilmektedir.

Bilgisayarlar

Teknolojinin genele yayılımı önce kişisel bilgisayarların, hemen ardından da bugün neredeyse her elektronik cihazın içinde olan gömülü bilgisayarların (mikrodenetleyici, embedded computer) yayılmasıyla gerçekleşmiştir. Donanım ve yazılımdaki gelişmeler yapabildiklerinin artmasını sağlamıştır. Mobil teknolojinin güçlenmesi ile özel amaçlar dışında masaüstü bilgisayar kullanımının azalacağı düşünülmektedir. Bilgisayarlı cihazların tümünün gelecekte İnternet'e bağlanacağı da öngörülmektedir. Müzelerin kuruluş sürecinden işletmesine kadar bilgisayarlar kullanılır.

Barkod, Kare Kod, QR-Kod ve RFID

Bu teknolojilerin hepsi kısa bir bilginin sadece makine tarafından okunabilecek şekilde kodlanmış halidir. Barkod basit bir seri numarası gibi bilgi tutarken, kare kod içinde daha geniş bilgi yer alır. RFID sistemleri ise aktif ve pasif devrelerden oluşur. Bunlar müzeler için kolaylaştırıcı çözümler sunmaktadır. Örneğin müzedeki eserlerin etiketlerinde kullanılarak envanter sayımı kolaylaştırılabilir, bir barkod okuyucu ile etiket okunur ve yazılım bunu bir klavye girdisi gibi alarak işler. Taşınabilir bir bilgisayar ya da tabletle entegre edildiğinde sayımlar çok hızlı yapılabilir. RFID ile de sadece galeride ve odalarda gezmek yetecektir. QR-kod ise kare koda benzer ve genellikle mobil cihazlarla birlikte kullanılmaktadır. Örneğin kullanıcı akıllı telefonuna indirdiği bir QR-Kod okuyucu programla bir etiketi okutarak müzenin web sitesindeki detaylı envanter kaydına ya da ek bilgiye ulaşabilir.

Bu teknolojilerin en önemli noktası etiketin kendisi değil onun ulaştığı yazılımdır. Örneğin "müzedeki QR-kod kullanılım" demek mesela web sitesinde yer alacak bilginin belirlenmesi, tasarlanması, derlenmesi demektir.

Video

Video hem ham malzeme ve bilgi, hem de sunuş aracı olan bir medyadır. Bilgi eski arşivlerden de gelebilir, müze bilgiyi kendi de üretiyor olabilir. Bu bilgi işlenip özetlenerek müzenin gösterimlerinden birini de oluşturabilir.

Gösterimlerde video kullanımı dört aşamadan oluşmaktadır: Çekim (ya da arşiv malzemeye ulaşılması), sinopsis-senaryo-kurgu, bir cihaz ile çalma, bir ekran ya da yüzeyde gösterme.

Ayrışım (Resolution): Sırasıyla standart ayrışım (PAL/NTSC), HD Ready ayrışım (720p) ve tam HD ayrışım (1080p) geliştirilmiştir, yakında da 4K cihazlar yaygınlaşacaktır. Bu gelişmeler daha büyük yüzeylerde daha kaliteli görüntü oluşmasını sağlamıştır. Ham malzemede, çalıcı cihazda, gösterici cihazda olan ayrışım gösterimin müzede kullanılacağı mekânla birlikte değerlendirilmelidir. Bu şekilde videonun hangi cihazda ve hangi ekran boyutunda gösterileceğine karar verilir.

Ekranlar (Display): Tüplü televizyonlar yerlerini önce LCD daha sonra da LED ekranlara bırakmıştır. Plazma teknolojisi ise gelişerek yaşamaktadır. Ekran tipleri arasındaki seçimin yapılması için birçok kritere dikkat etmek gerekir. Düz ekran teknolojisi ile –düşük derinliği ve yüzeylere kolay entegre edilmesi nedeniyle- sergilerde ekran kullanımı kolaylaşmıştır. Hem daha büyük boyutta ekran üretilmesi mümkün olmuş, hem de elektrik sarfiyatı azalmıştır. Günümüzde devreye girmekte olan bir başka teknoloji de OLED (organik ışık saçan diyot) teknolojisidir. OLED ile eğimli yüzeyler oluşturulabilmektedir, hatta kıvrılabilecek esnekliğe sahiptir. Bu da hem taşınabilirliği arttırmakta, hem de alan başına birim maliyetleri düşürmektedir.

Projeksiyonlar: Büyük alanlardaki gösterimler için kullanılan projeksiyonlarda videonun kalitesinin yüksek olması ve yeterli mekân sağlanması önemlidir. Projeksiyon seçiminde 20 kadar değişken vardır ve hangi özelliklerde cihazın kullanılacağına doğru karar vermek gerekir. Klasik projeksiyonlar dışında arkadan yansıtılmalı (rear projection), kısa mesafeli (short throw), holografik ve etkileşimli projeksiyonlar da mekânın durumuna ve içeriğe göre seçilebilir. Projeksiyonlar –özellikle yüksek çözünürlükte, lümen ve özellikte olanları- TV'lere göre oldukça pahalıdır. Birden fazla projeksiyonun bir arada kullanılmasıyla çok geniş ekranlar elde edilebilmektedir. Burada bilgisayar ile büyük genişlikte bir film genellikle animasyonlar da kullanılarak hazırlanır ve özel bir yazılımla da projeksiyonlar arasındaki geçişlerin fark edilmemesi sağlanır.

Bir televizyonu az sayıda kişi izleyebilirken, projeksiyonla sunulan gösterimler mekânla ve ekran büyüklüğü ile sınırlıdır. Projeksiyonlarda en yüksek ayrışımı seçmek doğru olacaktır. Gösterim alanı ve teknolojileri planlanırken, sergi akışları da dikkate alınmalıdır. Teknoloji kararları, içerik, sergi tasarımı gibi konularla birlikte çalışılmalıdır.

Çevrel Işık (Ambiant Light): TV'lerde yansıma yapmayacak aydınlatma tasarımı yapılmalıdır. Parlak bir ortamda projeksiyon kullanımı zorunluysa, bu ancak yüksek lümenli ve pahalı cihazlarla yapılabilir. Daha az maliyetli çözümler için ortamdaki ışık miktarını, daha tasarım aşamasında az tutmak gerekir.

Oynatıcı Cihazlar (Player): Bugün DVD çalarlar ve Bluray çalarlar yerlerini medya çalıcılara (Media Player) bırakmıştır. Bu oynatıcılar sabit disk ya da flash disk sayesinde uzun süreli ve yüksek kaliteli gösterimleri desteklemektedir.

Sayısal Tabelalar (Digital Signage): Birden fazla TV ekranının birbiri ile ilişkilendirildiği, tek tek ya da toplu bir görüntü oluşturduğu gösterimlerdir. Uyumlu ekranlara, özel bir çalıcı cihaza ve yazılımlara ihtiyaç duyarlar. Bu teknolojiyi, örneğin fast-food büfelerinde menülerin verildiği ekranlardan tanımaktayız...

Aynı ekipman ve yazılımlar müze girişlerinde bulunan ve "totem" olarak adlandırılan -bazıları dokunmatik- bilgi ekranlarında da kullanılır. İçerik İnternet üzerinden merkezi olarak güncellenir.

Altyazı: Videolar altyazılı sunulabilir. İki dilli sergilerde yabancı dil altyazı olarak verilir. Sadece ana dilde yapılan gösterimlerde bile anadildeki altyazının olması, işitme engelliler için tercih edilebilir.

3B (3D): Kökenleri 1950'lilere dayanmakla birlikte 3 boyutlu (3B – 3D) filmler son 10 yılda yaygınlaşmıştır. Tüm teknolojilerde sağ ve sol göz için farklı görüntüler gönderilir. En basiti mavi-kırmızı gözlükler kullanan sistemlerdir, iki boyutlu sabit görüntülerde de kullanılabilirler ve gözlükleri neredeyse sıfır maliyetlidir.

3B teknolojisi iki nedenle müze ve sergilerde yayılamamaktadır. Öncelikle üretimi zor ve pahalı bir süreçtir. İkinci olarak da maliyeti olan gözlüklerle ve belli bir bakış açısından izlenmesi gerekmektedir. Teknolojisi geliştirilmekte olan gözlüksüz 3 boyutlu televizyonlar ile birlikte bir engel daha ortadan kalkacaktır.

Projection Mapping: Projeksiyonlara dayalı özel uygulamalardır. Genellikle büyük binaların üzerinde 3B algılaması yaratan "ses ve ışık gösterisi içeren" yansımalarla tanınır. Görüntü çok güçlü ve çok fazla projeksiyonun, birden fazla güçlü bilgisayarın birlikte çalışması ile oluşur. İçerik genelde 3B tasarımla binanın çizgilerine oturtulur. Renk ve ışığın kullanımı özel artistik yetenekler gerektirir ve özel bir yazılımda hazırlanırlar. Müzelerde ise aynı şekilde hazırlanan ama daha küçük boyutlu uygulamaları vardır.

Video Duvarı (Video Wall): Birçok özel ekranın bir duvar meydana getirecek şekilde dizilmesinden ya da arkadan yansıtılan çoklu projeksiyonlardan oluşur. Parçalardan oluşan tek bir kompozisyon ortaya

çıkartırlar. Dokunmatik teknoloji ile de interaktif uygulamalar oluşturabilirler. Bazı müzelerde çok verimli ve yaratıcı uygulamaları vardır.

Ses (Sound)

Ses teknolojileri videolardan daha eski olmakta birlikte müzelerde kullanımları görece azdır. Örnek kullanımlardan biri kulaklıkla ya da telefon ahizesi gibi bir cihazla ses kaydının dinlenmesidir. Sürekli ses basit bir çalıcı ve kulaklıkla sağlanabilir. Bir dizi kaydın seçilerek dinlenmesi istendiğinde ise özel ve maliyetli cihazlar gerekir. Aynı amaca dokunmatik kiosklarla da ulaşılabilmektedir. İkinci kullanım ortamsal ses sağlamaktır. Çevrel (surround) ses ile sahneye uygun atmosfer sağlanabilmekte ya da basitçe müzik çalınabilmektedir.

Gürültü Sorunu (Noise Problem): Müzelerde her türlü sesli gösterimle bir sorun ortaya çıkmaktadır: Ses! Ses müzelerde çok istenen bir şey değildir ve birden fazla gösterimin olduğu durumlarda rahatsız edici bir uğultu oluşur. Bu sorunu gidermenin bazı yöntemleri vardır: (1) Ses kullanılmaması (2) 1-2 kişinin izleyeceği TV'lerde kulaklık kullanımı (3) Projeksiyonlar için görece kapalı ayrı mekânlar yaratılması ve ses izolasyonu (4) Çevrel ses kullanımında ses düzeyinin kısıtlanması ve ses izolasyonu (4) 1-4 kişinin izlemesi için özel parabolik hoparlörler.

Dokunmatik Teknoloji

Müzecilik açısından önemli teknolojik patlamalardan biri de gösterimleri etkileşimli yapmayı sağlayan dokunmatik ekran teknolojisinin gelişmesi ile yaşanmıştır. Yapılabilecekler yazılım, donanım, ham malzeme ve yaratıcılıkla sınırlıdır. Büyük ve çoklu-dokunmatik (multi-touch) ekranlar birden fazla kullanıcının içerikle etkileşimi sağlar. Dokunmatik mobil cihazların gündelik yaşama yayılmış olması, ziyaretçilerin kolay adapte olmasını sağlamaktadır. Öte yandan gerek donanım gerekse hazırlanan içerik açısından bu tür gösterimler görece maliyetlidir. Alternatif olarak daha küçük ekranlı ve tek noktadan dokunmatik sistemlerle daha az maliyetli uygulamalar geliştirilebilir.

“Dokunmatik projeksiyonlar” da son dönemde yaygınlaşan cihazlardır. Bunlar gerçekte TV ekranlarında olduğu gibi dokunmatik değildir. Başta (kırmızı ötesi) kamera olmak üzere algılayıcı bir cihaz, insan hareketlerini analiz eder ve projeksiyonla yansıtılan görüntüyü buna göre değiştirir. Bunlar aslında “hareket algılama” altında da kategorize edilebilirler. Arka planda bir bilgisayar çalışmakta ve genelde reel zamanda animasyonları oluşturmaktadır. Bunun bir örneği de tavandan yere yansıtma ile yapılan animasyonlardır. Örneğin bir havuzun içinde yürüyen insan nedeniyle balıklar kaçışmış gibi programlanabilir. Sanal kitap uygulamaları da benzer yöntemle geliştirilir. Arkadan yansıtılan projeksiyon görüntüsü ve camın üzerine kaplı dokunmatik film tabakası ile yapılan örnekler de (etkileşimli cam - interactive glass) vardır. Benzer şekilde bir masa üzerine yansıtılan projeksiyonlarla dokunmatik ekranlar simüle edilebilmektedir ve kullanımları yaygınlaşmaktadır. Bu tür özel modülleri hazırlayan yabancı firmalardır ve hazır bazı şablonlar sunarlar. Yerelde çözüm üreten firmalar da içeriği bu şablonlara adapte ederler.

Mobil Cihazlar

Bir başka kırılma noktası da mobil teknolojilerle gerçekleşmiştir. Müzeye özel hazırlanmış uygulamalar ziyaretçi tarafından kendi cihazına (ya da müze girişinde verilen bir cihaza) indirilerek müze etkinliklerinin takibi dışında sesli rehber, artırılmış gerçeklik gibi işlevler de sağlanabilir. Örneğin müzede bir eser önünde eserle ilgili detaylı bilgilerin cihazda çıkması sağlanır. Mobil yazılımlar birden fazla işletim sisteminde ve farklı ayarışındaki ekranlar için yazılmak ve sürekli güncellenmek durumundadır.

Bir başka özel kullanım flash bellekli sesli rehberlerdir. İlgili bölüm ya da eser hakkında detaylı bilgi kulaklıklardan istenilen dilde dinlenebilir. Bu cihazlar görme engelli ziyaretçiler için de çözüm sağlamaktadır.

Modelleme, Animasyon ve Oyun Motorları

Gerek tek yönlü sunumlarda, gerekse etkileşimli gösterimlerde yoğun olarak 3B modelleme ve animasyonlar kullanılmaktadır. Objeler, ortamlar, insanlar, hayvanlar, bitkiler, olaylar, vb üç boyutlu tasarım programlarında modellenir, kaplanır, aydınlatılır ve sanal kameralarla çekimleri yapılır. Modeller daha sonra tek bir resmi oluşturmak için kullanılabilirler gibi, dokunmatik ekran üzerinden çevirme-yaklaşma-uzaklaşma gibi etkilerle hareket de ettirilebilir. 3B animasyon ise bu modellere hareket verilmesi ile gerçekleştirilir. Modellenen nesnelere kurulan iskelet sistemleri yardımıyla hareket ettirilir, bu arada modelde yer alan sanal kamera ve/veya ışıklar da hareket edebilir. 3B modelleme ve animasyon yoğun emek ve işlem gücü gerektiren bir ekip işidir. İş akışları normal bir filmin çekilmesine benzer, gerçek sahne ve oyuncular yerine modellenen sahneler ve karakterler vardır.

2B animasyonlar görece daha kolaydır. 3B modeller yerine çizgi film mantığı ile oluşturulan çizimler hareket ettirilir. Bu yöntem genellikle gerçek dünyada yapılan çekimlerin üzerine yazı, şekil gibi eklentiler yapılarak kullanılır.

Animasyonların etkileşimli olması için oyun motorları kullanılabilir. Yaygın olarak bilgisayar oyunlarında kullanılan temel işletim yazılımı içine hazırlanan 3B modeller aktarılır. Kullanıcı bir giriş ünitesi üzerinden sanal dünya içinde hareket eder. Oyunlarda hazır model kütüphaneleri kullanılabilirken, müzelerde belli bir dönemde belli bir coğrafyada bulunan binalar, kullanılan nesnelere kütüroyel ekiple birlikte o işe özel tasarlanmak zorundadır.

Lazer Tarama

Fiziki dünyada var olan objelerin bilgisayara aktarılmasında lazer tarama kullanılabilir. Ortaya obje üzerinde ölçülen noktaların oluşturduğu bir veri yığını (point cloud – nokta bulutu) çıkar. Bu noktalar bir yazılımlar ile elenip birleştirilerek objenin tel örgü yapısı (wire mesh) oluşturulur, ardından da kaplaması (texture) yapılır. Aynı yöntem daha gelişkin cihazlarla mimari, arkeolojik sit alanı gibi yerlerde de kullanılabilir. Lazer tarayıcıların basitleri birkaç bin dolarken, yüksek kapasiteliler birkaç yüz bin dolara kadar fiyatlandırılmaktadır.

Animasyonlardaki hareketleri yüz ifadelerini gerçekçi yapmak için de vücuda giyilen ve her tarafı özel işaretlerle dolu bir giysi ile istenilen hareket yapılır ve ilgili noktaların devinimleri kaydedilir, 3B tasarım programına aktarılır.

3B Yazıcılar

Gelişen bir başka teknoloji olan 3B yazıcılar mürekkep püskürtmeli yazıcılar gibi çalışır, özel bir malzemeyi üç boyutlu olarak püskürtürler ve malzemenin donması ile nesnenin bir kopyası ortaya çıkar. Mekanik ve malzeme açısından gelişme aşamasında olan bu teknoloji müzelerde replika üretiminde kullanılabilir.

Yükseltilmiş Gerçeklik (Augmented Reality)

Yükseltilmiş gerçeklik, gerçek bir görüntünün üzerine ek bilgiler ekleyerek oluşturulur. Müzelerde de özellikle mobil teknolojinin kullanımı ile örneğin ekranda kameradan gerçek dünyayı görünürken objeler üzerine bilgisayar tarafından üretilmiş ya da İnternet'ten alınmış ek bilgi gösterilebilmektedir.

Gözlükler

Mobil cihazların uzantısı olan giyilip dolaşılabilir gözlükler temelde yükseltilmiş gerçeklik donanımıdır. Örneğin yakında çıkacak olan Google Gözlük Android tabanlı bir cihazda çalışan uygulama ile etkileşim kurarak, içinde gezinilen dünya üzerine anında ek bilgi sağlar, sesle komuta edilir, fotoğraf çekebilir, kayıt yapabilir. İkinci gözlük tipi Sanal Gerçeklik (Virtual Reality – VR) gözlüklerdir. Bu gözlüklerle sanal olarak yaratılan bir dünya içinde derinlik hissi ile hareket edilir. Uzun zamandır var olan ve aslında 3 boyutlu bir gösterim teknolojisi olan bu gözlükler, genellikle bilgisayar oyunlarında kullanılmaktaydı. Yeni geliştirilen daha güçlü bir ürünün Facebook tarafından satın alınması ile genel kullanımının artması beklenmektedir. Müzeler de 3B yaratılmış dünyalar içinde ziyaretçilerini gezdirebilirler. Her iki gözlük tipi de kendine ait özel yazılım geliştirmeyi gerektirmektedir. Bu da müze uygulamaları için içeriğin teknolojiye adaptasyonunun ötesinde, yazılım geliştirilmesini de gerektirecektir.

Hareket Algılama

Hareket algılamanın en basit şekli, güvenlik kamera sistemlerinde kullanılmaktadır. İkinci uygulama ise daha önce bahsedilen “dokunmatik projeksiyon”lardır. Üçüncü bir kullanım alanı insan sayma ya da hareket analizidir. Tavandan yere bakan bir kamera ile insan hareketleri takip edilerek, giren-çıkan kişi sayısı belirlenebilir. Bu sistem müzelerde, müze giriş istatistiklerinin otomasyonunda kullanılabilmesi gibi ziyaretçilerin hangi bölümde ne kadar zaman geçirdikleri gibi bilgilerin toplanması sonucu müze için uzun vadeli planlama yapmaya yardımcı olabilir.

Oyun konsolları ve bilgisayar oyunları için hazırlanan bazı görece ucuz teknolojiler de müzelerde bazı uygulamalarda kullanılmaktadır. Bunlar da özel yazılım ve içerik geliştirmeyi gerektirmektedir.

Ses İle Kumanda

Bu teknoloji üzerindeki çalışmalar on yıllardır sürmektedir, başarı ile sesli yanıt sistemlerinde ve hatta akıllı telefonlarda kullanılmaktadır. Öte yandan özellikle Türkçe algılama sorunu ve çeşitli teknik nedenler müzelerde kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Teknoloji ileride yeniden değerlendirilebilir.

Hologramlar ve Gerçek Üç Boyut

Gerçek bir üç boyutlu görüntü, insanların uzun zamandır hayalidir. Bugün buna en yakın teknoloji, hologramlardır. İki boyutlu hologramlar uzun zamandır vardır, teknolojisi ve yöntemi gelişmekte, çeşitlenmektedir. Lazer ile tarama yapılır ve sonuç özel bir holografik film üzerine kaydedilir. Holografi aynı zamanda bir sanat dalı olarak da gelişmiştir. Holografi sayesinde eserlerin gerçeğe çok yakın 3B görüntüleri verilebildiği noktada başka türlü sergilenmesi uygun olmayan nadir eserlerin ve büyüklükleri dolayısı ile taşınamayacak sabit eserlerin sergilenmesi de mümkündür.

Gerçek anlamıyla hologram olmayan ama hologram olarak adlandırılan yöntem ve cihazlar da vardır. Parabolik aynaların sağladığı optik yansımaları kullanan, küçük boyutlu (10-15 cm) nesnelere gerçekçi olarak 3B gösteren ve müzelerde kullanılan cihazlar bulunmaktadır. Ayrıca bir kişiyi kameralarla tarayıp bilgisayarda işleyerek bir sahne içinde gösteren yöntem ve güçlü holografik projeksiyonların özet kimyasal işlemlerden geçirilmiş bir film üzerine yansıtılması yöntemi bulunmaktadır. Bunlar müzelerde de kullanılan yöntemlerdir. Dikkatli incelenirse müzelerde genellikle gerçek hologramların değil, hologram olarak adlandırılan başka teknolojilerin kullanıldığı görülür.

Müze Planlamasında ve Kuruluş Aşamalarında Teknoloji Mimari Tasarım

Bugün her yapıda olduğu gibi müzelerin tasarımında da bilgisayar destekli tasarım yazılımları (Computer Aided Design – CAD) kullanılmaktadır. Sayısal ortamdaki bu tasarımlar sayesinde müze planlaması aşamalarının test edilmesi sağlanmakta, süreçler hızlanmakta ve ileriki yıllarda yapılabilecek değişikliklerin de planlaması kolaylaşmaktadır. Üretilen foto gerçekçi resimler uygulamada ve ihalelerde başarı ile kullanılabilir. Yeni müze projelerinde bunların talep edilmesi gerekir. Özellikle çok unutulmuş “as-build” çizimler mutlaka istenmelidir.

Küratöryel Çalışmalar

Müze projelerinin ilk aşamalarında müzede kullanılacak teknolojinin kullanıma sokulması, sonraki aşamaları hızlandıracaktır. Örneğin envanter oluşturulması sırasında bilgi ve görseller ile doğru sayısal ortama aktarılırsa küratöryel çalışmalar ve sonrasında tasarım kolaylaşacaktır. İlk aşamada hesap tablolarında (spreadsheet) başlayan süreç, sürekli gelişen ve düzeltilen bilgilerle senaryo-obje-metin-görsel-video-etiket vb bilgilerini tasarımcıya kadar taşınacak, ileride yaşayan bir kurum olan müzede de kullanılacaktır. Bilginin gelişmesi, güncellenmesi, hasarlı panoların yeniden basımı, geçici sergilerde kullanım, başka kurumlara ödünç verme, yeni eserlerin sergilere eklenmesi, sergilemedeki değişiklikler, vb aşamalarda bu bilgilere tekrar tekrar ihtiyaç olacaktır. Bu noktada bilginin düzgün şekilde tasnifi ve arşivlenmesi, kolay erişilebilir olması çok önemlidir. Düzgün bir veri tabanı yapısı ve doğru anahtar sözcüklerle bu sağlanabilir, fakat bu süreç dikkatli bir önce çalışma gerekmektedir.

Müze Altyapısı

Müze binalarının özel durumu mekanik, elektrik ve elektronik konusunda da özel çözümlere gereksinim yaratmaktadır. Nem ve ısı kontrolünü sağlayan iklimlendirme ve havalandırma sistemleri, aydınlatma, zayıf akım kontrolü ve kesintisiz güç kaynakları, güvenlik kamera sistemleri, giriş turnikeleri gibi birçok alt alan, teknolojiyi kullanmaktadır. Eskinin analog çözümleri, yerlerini veri saklama özelliğine de sahip sayısal çözümlere bırakmakta ve uygulama alanlarını geliştirmektedir. Genel olarak ele alınırsa geleceğin müzeleri akıllı binalar olacaktır. Bu nedenle yeni müze projelerinde gelecekteki gelişmeleri de dikkate alarak mümkün olan en güncel teknolojinin kullanılması önerilir. Daha sonra teknolojinin tümünden değiştirilmesi ya imkânsız ya da çok zor ve masraflı olacaktır.

Yerel Bilgisayar Ağı

Müzelerdeki bilgisayar ağının, teknik olarak herhangi bir kurumun bilgisayar ağından farkı yoktur. İçeriğin uzaktan yönetimi için, sergilerde yer alan bilgisayar ve medya çalıcı gibi cihazların “Gigabit Ethernet” üzerinden yetkili kullanıcılara ağ üzerinden bağlanmasında fayda vardır. Bunun dışında dikkat edilmesi gerekenler özetle: (1) Harici ve dâhili kablosuz ağlar ayrı olmalıdır. (2) Profesyonel bir dosya sunucusu kullanılmalıdır. (3) Düzenli bir yedekleme sistemi kurulmalıdır. (4) Disklerin durumu takip edilmeli ve ortalama 4 yılda değiştirilmelidir. (5) Virüs yazılımı ve güvenlik duvarı kurulmalıdır. (6) Bilgisayarların 5 yılda bir yenilenmesi planlanmalıdır. (7) Düzenli bakım yapılmalıdır. (8) Özellikle sergilemede aksaklığı engellemek için yedek donanım bulundurulmalıdır.

İşletme Gereksinimleri

Müze işletmesi içinde teknoloji çok çeşitli alanlarda kullanılabilir. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Ücretli müzelerde istatistikler genellikle bilet satış bilgilerinden alınmakta, ücretsiz müzelerde ise genelde istatistik tutulmamaktadır. Giriş istatistikleri teknoloji yardımıyla güne, saate, indirimli/tam/ücretsiz ve tek/grup gibi cinse, yerli-yabancı ayırımına göre tutulursa müzenin ya

da sergilerinin uzun vadede hangi saatlerde, günlerde açık olacağı, nerede kaç kişi çalıştırmak gerekeceği gibi yönetim bilgileri için önemli veri sağlayacaktır.

- Dokunmatik olan ya da olmayan kiosklar/totemler hem iç mekan, hem de dış mekanda oryantasyon ve tanıtım için kullanılmalıdır. Bunların içeriklerinin uzaktan yönetimle düzenlenmesi işleyişi çok kolaylaştıracaktır.
- Sayısal yönlendirme sistemleri klasik yönlendirmelerin yerine esnek olarak kullanılabilir.
- Gelişkin bir fotoğraf makinesi ve video kamera, yan ekipmanları ile birlikte proje aşamasından itibaren alınmalıdır.

Envanterler

Eser envanteri, arşiv ve kütüphane yazılımlarının daha müze kuruluşu sırasında proje aşamasında devreye sokulması ve müze açıldığında sistemlerin hazır olması önerilir. Seçim yapılırken yazılımın Türkçe desteği, yerli ya da yabancı yazılım oluşu, çalışacağı ortam, mobil cihazlarda çalışıp çalışmadığı, dünya standartlarına uyumluluk, Türkiye'deki mevzuata uyumluluk, webde yayın yapma olanakları, özel ihtiyaçlar için özelleştirme yapılabilirliği, eğitim, destek gibi özellikler toplam satın alma maliyetleri ile birlikte değerlendirilmelidir. Birçok yazılım küçük boyutta olan müzelerimizin ihtiyacından çok daha fazlasına yanıt verebilmekte fakat maliyetleri nedeniyle edinilememektedir.

Sergileme

Sergilemede hangi teknoloji ile hangi içeriğin nerede gösterileceğinin tasarım aşamasında belirlenmesi gerekir. Donanım, yazılım ve içerik üretimi toplam müze maliyetinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle yatırımların doğru yapılması için ciddi bir ön çalışma yapılması gerekir. Sergilemede kullanılacak cihazlar uzun süre çalışacak, teknolojilerinde yükseltme ihtiyacı az olacaktır. Bu nedenle sergilerde yeni teknolojiye yatırım yapmakta, bakım sözleşmeleri yapmakta, dolayısı ile yatırımın yaşam süresini arttırmakta fayda vardır.

Özel Yazılım ve Donanımlar

Sadece müzeler gibi halka açık yerlerde kullanılmak üzere üretilmiş yazılım ve donanımlar vardır. Bunlar çok geniş kitlelere satılmadığı için benzer işlev gören standart cihazlardan daha pahalıdır, genellikle yurtdışında üretilir ve sipariş üzerine getirilir. Satın almalarda servis olanaklarına da dikkat edilmelidir. Makalede bahsedilen birçok donanımın müzelerle özelleştirilmiş versiyonları ya da çözüm paketleri bulunmaktadır. Genellikle nunlar için hazırlanmış geliştirme yazılımları, yazılım kütüphaneleri ve şablonlar da birlikte sunulmaktadır. Bu geliştirme yazılımları kullanılarak içerik entegre edilir ve/veya ek yazılım geliştirilir.

Yazılım ve donanımların yanı sıra müzeler için önemli olan birkaç özel cihaz ise şunlardır: (1) Dayanıklılığı yüksek ve uzun zaman kullanılabilecek "anti-vandal" klavye ve trackball. (2) Ses odaklanmasını sağlayarak gürültü kirliliğini engelleyen parabolik hoparlörler. (3) Müze ve benzeri işletmeler için özelleştirilmiş dar kenarlı televizyonlar. (4) Birçok donanımın uzun süre kesintisiz çalışabilecek dayanıklılıktaki profesyonel çeşitleri.

Müze hazırlanırken önemli bir yatırım kararı alınmalıdır. Özel yazılım ve donanımlar kullanılarak çok uzun süre sorunsuz ve basit bakımla kullanılacak cihazlar pahalıya alınabilir. Alternatif olarak daha ucuz, tüketiciye yönelik cihazlar alınır ve bozulursa değiştirilir. Burada ilk yatırım bütçesi ve ileriki yıllar için öngörülen bütçe önemlidir.

İnternet Kullanımı

İnternet'in günümüzdeki kullanımı, basılı malzemede olduğu gibi tek yönlü bilgi aktarımı şeklinde değil, etkileşimli olmasıdır. Bu şekilde müzedeki çeşitli interaktif gösterimler ve medya İnternet üzerinden paylaşılabilen ve hatta bir müze İnternet üzerinde kurulabilmektedir. İnternet'in ziyaretçi açısından sağladığı temel birkaç özellik şunlardır: (1) Müzeye gitmeden bilgi alabilmek. (2) Müze ziyaretinden sonra ileride de anımsamak, her yerden her zaman ulaşabilmek. (3) Özellikle birden fazla dil kullanılması durumunda dünyanın her yerindeki kullanıcılara ulaşabilmek. (4) Müzedeki bilgi birikimini kullanıcılara ve araştırmacılara uzaktan sunabilmek. (5) Müzenin görünürlüğünü arttırmak, sergileri, etkinlikleri hakkında düzenli ve güncel bilgi aktarmak.

Müze Web Siteleri

Müze web siteleri de diğer kurum siteleri gibi ilk dönemlerde broşür mantığıyla tasarlanmakta ve kullanıcılara sadece müzeye ait temel bilgileri sunmaktaydı. Sunucu tarafındaki web programlamasının gelişmesi ile müzeler de İnternet'te daha aktif rol almaya başlamışlardır. Müzeler artık web sitelerinde koleksiyonlarını, sergilerini, oluşturdukları bilgi bankalarını ziyaretçileriyle ve araştırmacılarla paylaşmaktadır. Artık eserler, objeler, koleksiyonlar birer araç haline gelmiş ve odak nokta içeriğe, yani bilgiye yönelmiştir.

Müze web sitelerinde önem verilmesi gereken birkaç konu şu şekilde özetlenebilir: (1) Müzeler öncelikle web sitelerinde bilgi dolu içerik sunmalıdır. (2) Sitenin düzenli olarak arama motoru optimizasyonu yapılmalıdır. (3) İstatistikler incelenerek hangi bilgilerin arandığı, hangilerinin en çok okunduğu belirlenmeli, içerik o yönde geliştirilmelidir. (4) Hedef kitlede yurtdışı ziyaretçiler de varsa site içeriğinin en az iki dilli sunulmalıdır. (5) Web sitesi ile sosyal medya kanalları arasında ilişki kurulmalıdır. (6) Sürdürülebilirlik açısından açık kaynak kodlu sistemlere yönelmesi ve gelişkin bir içerik yönetim sistemi kullanılması önerilir. (7) Müze personelinin metin, görsel ve video olarak sistematik içerik geliştirmesi teşvik edilmelidir. (8) Web sitesinin içeriği sürekli güncellenmelidir.

Sanal Müzeler, Sanal Geziler

Sanal Müze ya da sanal sergi, aslında fiziksel olmayan bir müze ya da sergidir. İki değişik yaklaşımla hazırlanabilir: (1) Bilginin, görsellerin belli bir akış içinde verilmesi, örneğin panoların tasarlanıp yüksek çözünürlüklü olarak sunulması (2) Sanal bir üç boyutlu mekân içinde müze/serginin gezilmesinin sağlanması. Birinci yaklaşım için son zamanlarda Google Art Project gibi ücretsiz İnternet servisleri açılmıştır. Her genel sistem gibi bunların da sınırları vardır. Bu sistemler daha çok iki boyutlu eserler için uygundur. Fiziksel bir serginin sanal versiyonu açılarak mekânsal sınırlamalardan kurtulmak ve daha fazla bilgi sunmak da mümkündür.

Sanal geziler, müze mekânının sistematik panoramik fotoğraflarının çekilmesi ve özel bir tur yazılımı ile birleştirilmesi ile hazırlanır. Bu turların içine objeler hakkında ek bilgi verilmesi, 3B objelerin etkileşimli olarak sunulması, videoların gezi içinde oynatılması gibi ekler yapılabilir.

E-Bültenler

E-bültenler çeşitli grupların bilgilendirilmesini sağlayan HTML formatında toplu e-postalardır. Düzenli olarak belirlenmiş tarihlerde ve/veya etkinlikler nedeniyle özel zamanlarda gönderilirler. Bu e-postalar grafik açıdan kurumsal kimliğe uygun biçimde tasarlanırlar ve bu servisi veren bir yer ya da müzenin web sitesi üzerinde çalışan bir programla gönderilirler. E-bülten hazırlama ve gönderme web tasarımının uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır ve özellikle istenmeyen e-posta durumuna düşmemek için uğraş gerektirir. Özellikle e-posta listelerinin güncel tutulması, iadelerin ve istatistiklerin takip edilmesi önem taşımaktadır. Genelde okunan e-bülten oranının %10-15 civarında olduğu bilinmelidir.

Sosyal Medya

Son yıllarda gelişen ve dünya çapında yüzlerce çeşidi olan sosyal medya kanalları Türkiye’de yaygın olarak kullanılanlar hedef alınmalı ve bunlar üzerinden, müze ve etkinliklerinin tanıtımı yapılmalıdır. En çok kullanılanlar kanallar Facebook, Twitter, Google+, LinkedIn, Instagram, Flickr, Pinterest ve Youtube’dur. Bir etkinliğin tanıtımı tüm kanallar üzerinden yapılmalı, idealde günde bir-iki kere, en uygun saatte gönderim yapılmalıdır. Fazla gönderim bıktırma, az gönderim unutulma ile sonuçlanır. Bu kanallar web sitesi ziyaretlerini de önemli ölçüde arttırmaktadır. İzleyen/beğenen kişi sayısını arttırmak üzere düzenli çalışılmalıdır. İstatistikler düzenli kontrol edilmelidir. Bir gönderinin herkes tarafından okunmadığı, tesadüfen bakanların gördüğü, ilgilerini çeken konu başlıklarının tıkladığı dikkate alınmalıdır. Binlerce beğenen/izleyen arasında içeriğe bakan sayısı %10 civarında olabilir.

Teknolojinin Müzelere Aktarım Süreçleri

Bu makalede bahsedilen her teknoloji ve teknik konu, kendi içinde uzmanlaşma gerektirmektedir. Örneğin belgesel üretiminde kullanılacak bir kameranın seçimi, belgeselin montajı, hazırlanacak web sitesinin özellikleri, doğru televizyonlar, doğru projeksiyonlar, sosyal medya yönetimi gibi çok farklı birikimler gerektirmektedir. Bu nedenle daha projenin ilk adımlarından itibaren, teknoloji konusunda uzman bir kişi ya da firmadan danışmanlık almak gerekir ya da bu özelliklerde bir kişi proje ekibinin içinde yer alır. Bu destek ile gerekli araştırmalar yapılır, raporlar, asıl teknolojik üretimler ve satın almalar için şartnameler hazırlanır. Bu kişinin/şirketin sadece teknoloji konusunda değil, müzecilik, tasarım, sanat gibi konularda da birikimi ya da uzmanlığının olması doğru olacaktır.

Özellikle içerikle ilgili üretim yapacak, gösterimleri hazırlayacak, serginin önemli bir bölümünü hazırlayacak kişilerin de müze tasarımcıları gibi bir an önce seçilerek küratöryal süreçlere ve tasarım süreçlerine katılması gerekir. Üretim ve ham malzeme bulunması, sergi mekânsal tasarımı ile gösterimin tasarlanması ve konumlandırılması, gösterimde kullanılacak grafik öğelerin sergi grafik tasarımı ile uyumu gibi noktalar birlikte çalışmayı gerektirir.

Son aşamada her şey dâhil anahtar teslim üretim istenebilir. Bu durumda ilgili kişi/firma donanımından yazılımına, küratörlerle de birlikte çalışarak her şeyi hazırlayacaktır. İkinci yöntem ise teknik üretim yaptırmaktır. Bu durumda tüm içerik proje ekibinden gelecek, sadece son teknik üretim (programlama, montaj vb) dışarıdan hizmet alınarak yapılacaktır. Bu durumda kullanılacak donanımın da ayrı alınması gerekecektir. Tahmin edilebilir ki ilk yöntem daha verimli ve başarılı olacaktır. Orta ve uzun vadede gerekecek güncellemelerin de genelde üretimi yapanlarca yapılacağı düşünülmelidir.

Donanım ve yazılımlarda da düzenli bakım gerekmektedir. İdeali tüm bunları yapacak bir firma ile çalışılması ve ayrıca müze personelinden birkaç kişinin bu konularda kurulumu yapan firma tarafından eğitilmesi, eğitim notlarının da personel değişimi durumlarında sorun çıkmaması için yazılı biçimde verilmesi olacaktır.

Sürdürülebilirlik

Müzelere teknolojinin sürdürülebilirliği çok önemlidir. “Teknolojik müze yapalım” demenin bir maliyeti vardır:

- En başta kurulum maliyeti gelir. Donanım maliyetleri daha belirlidir fakat yurtdışından gelirken maliyetler iki katına çıkar. İçerik üretimi, tasarım, programlama gibi faktörler ana maliyeti oluşturacaktır. Yapılacak her iş ayrı ayrı projelendirilmeli ve bütçelendirilmelidir.
- İçerik yenilenmesi sırasında, yüksek olmamakla birlikte ek maliyetler çıkacaktır.
- Bakım maliyetleri vazgeçilmeyecek kadar önemlidir. İlk kurulum sırasında, bir süre idare edecek sarf malzemesinin toptan alınması yöntemi seçilebilir. En çok sorun çıkartan iki nokta

projeksiyon lambalarının yanması ve kesintisiz güç kaynaklarının (KGK) akü ömürlerinin dolmasıdır.

- Teknoloji kullanıldıkça, bunu kullanacak kişiler de gerekecektir. İçeride yapılacak işler için kameraman, montajcı, sözlü tarih uzmanı, web programcısı, webmaster, sosyal medya uzmanı, grafik tasarımcı, editör gibi kadrolar gerekebilir. Alternatif olarak dışarıdan (iş başına ya da yıllık) hizmet alınması gerekir.
- Teknoloji kullanıldığı zaman elektrik sarfiyatı artacak, karbondioksit ayak izi yükselecektir.

Kaçınılması Gereken Noktalar

Müzeler kurulurken bazı noktalardan kaçınılmalıdır:

- Sürdürülebilirliğin ve bakımın sağlanamayacağı durumda, teknolojiye büyük yatırım yapmamak gerekir. Eski teknolojiye de yatırım yapılmamalıdır.
- Üretimler teknik ihalelerle yapılmamalı, üretimi yapacaklar içerik hazırlama ve tasarım süreçlerine katılmalıdır.
- Teknoloji, içeriğin sunulması, müzenin eğitim görevinin yerine getirilmesi, eğitirken etkileşimin sağlanması, eğlenirken eğitilmesi için bir araçtır; amaç haline getirmemeli ve sadece gerekli yerlerde tercih edilmelidir.
- İçerik ile ilgisiz sunumlar, sadece yapılabildiği ya da ilginç olduğu için sergilemenin parçası olmamalıdır. Klasik söylemiyle müzelerin bir Disneyland ya da deneyim merkezi olmasının önüne geçilmelidir.

Adalar Müzesi ve Teknoloji

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın desteklediği projelerden biri olan Adalar Müzesi, kuruluş aşamalarından itibaren teknolojiyi elden geldiğince verimli kullanmaya çalışan, çağdaş müzelerdendir. Geçici sergiler dâhil toplam gösterim ünitesi sayısı 30 civarındadır. Videolar ses olarak Türkçedir ve İngilizce altyazılıdır. Etkileşimli gösterimlerde ise Türkçe-İngilizce seçim vardır. Müze Adalar ve Adalar ile ilgili alanlardaki tüm birikimini sayısal ortamda tutar ve topluma açık veri tabanları şeklinde İnternet üzerinden sunar. Müzenin sunduğu bilgiler bugüne kadar gerçekleştirilen 14 geçici serginin de yardımıyla sürekli gelişmiştir.

Müzedeki teknolojik altyapı, tüm gösterimler, İnternet siteleri tek bir kurumdan dış hizmet alınarak gerçekleştirilir.

Bilgisayar Altyapısı

Adalar müzesi tüm arşivini, kütüphane kayıtlarını ve envanterini bilgisayar ortamında tutmaktadır. Arşiv için özel üretilmiş bir yazılım hazırlanmıştır. Tüm bilgiler bir sunucuda tutulur ve harici sabit disklere yedeklenir. Müze içindeki tüm cihazlar yerel ağa bağlanmıştır ve kesintisiz güç kaynağı üzerinden beslenmektedir.

Video, Ses ve Animasyon

Müze düzenli olarak sözlü tarih kayıtları ve söyleşiler yapmaktadır. Müzenin tüm etkinlikleri de tam HD video ve yüksek kaliteli fotoğraf ile belgelenmektedir. Adalarda yapılan diğer etkinlikler Adalar Belediyesi tarafından kayda alınmakta, birer kopyası da müzeye verilmektedir. Daha eski kayıtlar sayısal ortama yüksek çözünürlüklü olarak aktarılmaktadır. Gerek sözlü tarih kayıtlarından, gerekse arşiv filmlerden parçalar kurgulanarak altyazı ile birlikte klipler haline getirilmiştir. Özel proje olarak üretilmiş bazı belgeseller de ziyaretçiye sunulmakta ve satılmaktadır.

Projeksiyonla sunulan üç adet tam HD 2B animasyon hazırlanmıştır: Adaları genel özellikleri ile tanıtan “10 Dakikada Adalar”, 600 bin yıl önceden günümüze adaların oluşumunu ve jeolojik olayları, fosilleri anlatan “Adalar’ın Jeolojik Oluşumu” ve bir geçici sergi için hazırlanmış sanatta mitoloji temasını sunan animasyon.

“Müsilaj” adlı kısa bir belgesel Marmara denizindeki çevre sorununu anlatır, “Mikroskop” simülasyonu planktonların üç boyutu görüntülerini özellikle çocuklara sunar, “Adaların Sesleri” de Büyükada’nın bir gününü dinletir.

Müzedede 24”-42” arasında LCD ve LED televizyonlar; HD Ready, profesyonel tam HD ve son dönemde de LED projeksiyonlar, dijital fotoğraf çerçeveleri ve ağ üzerinden medya çalıcılar kullanılmaktadır.

Etkileşimli Gösterim Örnekleri

“Jeoloji” gösterimi dokunmatik ekranla gezilen bir yerel web sitesidir ve Büyükada’daki jeolojik oluşumları anlatmaktadır. “Adaların Mimari Mirası” Google Maps üzerinde değişik dönemlere ait önemli 400 binayı gösteren ve binaya tıkladığı zaman detaylarını ve fotoğraflarını veren bir gösterimdir. “Harita Masası” dokunmatik ekrandaki menü ile yönetilir. Seçilen yüksek çözünürlüklü harita hem dokunmatik ekranda hem de projeksiyonla duvarda gösterilir, yaklaşip uzaklaşılabilir. Geçici sergilerden birindeki kioska dokunmatik ekran üzerinden seçilen masallar kulaklıkla dinlenmekte, bir diğerinde ise Almanya’ya göçü iki dilde anlatan bir CD-ROM çalışmaktadır.

İnternet Ortamının Kullanımı

Müze Web Sitesi (<http://www.adalarmuzesi.org>)

Müze web sitesi temel olarak proje aşamasından başlayarak müzeyi, etkinliklerini ve projelerini tanıtan bir haber akışı sağlar. E-bülten gönderimi de site üzerinden yapılmaktadır. Müzeye ait diğer web sitelerine ve sosyal medya kanallarına da bağlantı sağlar. Site Türkçedir fakat temel İngilizce bilgileri de sunar. Müzedede bulunan tüm videolara, kütüphanede bulunan kitap listesine site üzerinden erişilebilir. Adalar üzerine fotoğraf galerileri, diğer kent müzelerine İnternet bağlantıları da bulunmaktadır. Müzenin özel projeler çerçevesinde geliştirdiği Mimari Miras Veri Tabanı ve Haritası, Marmara Deniz Canlıları İndeksi, Harita arşivi bu sitede sunulmaktadır.

Sanal Adalar Müzesi ve Sanal Gezi (sanal.adalarmuzesi.org)

Müzenin tüm sergilerini içeren bir sitedir. Sergiler kapandıktan sonra tüm bilgileri, panoları, fotoğrafları ve videoları ile sanal ortamda erişilebilir, bu açıdan “artık gezilebilir olmayan” sergileri yaşatır. Sanal gezi yüksek çözünürlüklü olarak müzeyi sanal ortamda gezmeyi sağlar. Çözünürlük yazıları okuyabilecek seviyededir. Müze içinde yer alan gösterimlerin video formatında olanları da gezi sırasında izlenebilir.

Sözlü Tarih Sitesi’nde (sozlutarih.adalarmuzesi.org) Müze’nin gerçekleştirmiş olduğu 200’ü bulan sözlü tarih görüşmesi ve röportajdan seçili tematik kliplere bu siteden müzik, spor, din gibi konu başlıkları ile erişilebilmektedir. Yeni sergiler ve yeni klipler oluştukça siteye eklenmektedir. Bugün için sitede 104 klip vardır.

Adalılar Veri Tabanı (adalilar.adalarmuzesi.org) geçmişte ve günümüzde yaşayan, ünlü ya da ünsüz Adalıların yaşam hikâyelerini ve görsellerini bir araya getirir. Bilgiler müze kuruluş çalışmalarından, sözlü tarih görüşmelerinden, tek tek insanların bilgi vermesinden ve geçici sergilerde yapılan çalışmalardan derlenmiştir. Sunulan bilgiler gelişmeye açıktır. Site ziyaretçileri tamamlayıcı ya da düzeltici yorumlar yapabilmekte, yeni içerik önerebilmektedir. Bugün için toplam 679 kişiden 550’sinin bilgisi tamamlanmış ve ziyaretçiye açılmıştır. Bu bilgileri geliştirmek ve kapsayıcı müze olma yönünde yeni bir adım atmak için siteyi geliştirici bir kampanya hazırlanmaktadır.

Mimari Miras Veri Tabanı'na ana web sitesi üzerinden detaylı kayıtlar şeklinde erişilmektedir. Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin dini, kamusal binaları ile meskenler ve ünlülerin evlerine ulaşılabilmektedir. Bilgiler hazırlanan bir yazılımla Google Earth ve Google Maps'e aktarılmaktadır. Bilgilere harita.adalarmuzesi.org adresinde de harita üzerinden erişilir. Veri tabanında bulunan 400 kaydın bugün 1750 civarında olan tescilli yapıyı da içermesi için çalışmalar sürmektedir.

Adaların Turistik Değerleri de Adalar Müzesi'nin ve kurucusu olan Adalar Vakfı'nın ana ilgi alanlarından. Bu amaçla hazırlanan Adalar Turizm Geliştirme Merkezi'ne ait sitede (www.adalarturizm.org) her adanın tarihi anlatılmakta, gezilebilecek yerler ve tarihi binalar hakkında bilgiler verilmektedir. Çeşitli istatistiklere, Adalardaki kültürel etkinliklere, çok aranan plaj bilgilerine ve güncel ulaşım tarifelerine de buradan erişilebilir. Site aynı zamanda yeme içme ve konaklama mekânlarına ait iki ayrı veri tabanını da sunmaktadır.

Özel Yazılımlar

Tek tek gösterimler ve web siteleri için hazırlanmış özel yazılımlar dışında giriş istatistiklerini tutacak İnternet üzerinden çalışan bir İstatistik Yazılımı geliştirilmiştir. Bu şekilde ziyaretçiler hakkında çok geniş bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu modülü de içerecek ve müze ile ilgili tüm veri tabanlarını (envanter, arşiv, kütüphane, görseller, sergiler, personel, demirbaş vb) bir araya getirecek bir yazılım üzerine çalışılmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuçlar

Teknolojik ilerlemenin etkileri müzeciliğin tüm alanlarında görünmektedir. Bilgisayarların ve yazılımların gelişmesi ile müzecilikte kullanılacak özel sunu cihazlarının paket olarak hazırlanması da söz konusu olmuştur. Yurtdışında çeşitli teknolojileri bir araya getirerek hazırlanan bu modüller getirtilerek ilgili müzenin içeriği ile ilgili bilgiler (görseller, 3B modeller vb) bunlara aktarılmakta, bir çeşit yerleştirme yapılmaktadır.

Müzeler mutlaka teknolojiye yatırım yapmalı ama teknolojinin içeriğin önüne geçmesine izin vermemelidir. Teknoloji müzelerin eğitim, koruma ve bunları eğlendirerek yapma görevlerinin bir aracı olmalıdır. Akla gelen her uygulamada "teknoloji kullanmak en doğru yol mu" sorusu sorulmalıdır.

Teknoloji kullanmak birçok açıdan doğruyken alternatiflerine göre de maliyetlidir. Gerek yatırım gerekse işletme bütçelerinde bu kalemlerde bol hareket alanı ayrılmalıdır. Bilgi panolarının metrekare tasarım ve üretim maliyetleri tahmin edilebilecekken aynı metrekare içinde on katı fazla gideri olabilecek teknolojik gösterim üretilebilir. Hem bu maliyetlerin belirlenmesi hem de içeriğin ve tasarımın saptanması sırasında en başından uzmanlarla çalışmak gerekir. Teknolojik üretimleri yapacak firma ve kişiler olabildiğince erken bir dönemde proje ekibine katılmalıdır.

Teknolojik üretimler de çok disiplinli bir çalışmayı, çok geniş bir yelpazeden uzmanlıkları gerektirir ve ekip işidir. Üretimler bilimsel, sanatsal ve teknik özellikler içerir ve müzecilik konusunda da bilgi gerektirir. Bu nedenle müze projelerinde tüm bunlarda uzmanlaşmış tek bir şirketle mi çalışılacağı yoksa tek tek kendi alanında uzmanlaşmış teknik üretim yapacak yerlerle mi çalışılacağını iyi değerlendirmek gerekir.

Fakat teknoloji kullanan bir müze çok pahalı da olmak zorunda değildir. Adalar Müzesi gibi görece düşük bütçeli projelerde de başarılı teknolojik üretimler yapılabildiği görülmektedir.

Teşekkürler

Adalar Müzesi Yönetim Kurulu'na, Adalar Müzesi Küratoryal Kurulu'na ve Adalar Vakfı'na bu bildiride anlatılan örnek ve projelerin gerçekleşmesine olanak sağladıkları için teşekkür ederiz.

Dolmabahçe Sarayı ve Yakın Çevresinde Kentsel Planlamanın Kültürel Miras Üzerine Etkileri

Emine Atalay Seçen

TBMM Genel Sekreter Yardımcılığı (Milli Saraylar), Restorasyon ve Teknik Uygulamalar Başkanlığı, Dolmabahçe Sarayı, Beşiktaş, İstanbul, Türkiye, emine.atalaysecen@gmail.com

Murat Ertuğrul Yazgan

Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye, yazgan@agri.ankara.edu.tr

Öz

Osmanlı-Türk kültür mirasını, sosyo-kültürel yaşam biçimini yansıtan Dolmabahçe Sarayı ve yakın çevresi, konumlandığı tarihsel düzlemin kültürel ve doğal değerlerinin nitelikleri bakımından önem taşıyan "Tarihi ve Kültürel" bir çevredir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Reformlar Dönemi'ni en iyi yansıtan saray olan Dolmabahçe Sarayı yapılar topluluğu ve sarayın arkasındaki yamaçta konumlanan Bayıldım Bahçesi ilk tasarlandığı dönemdeki özgün durumunu çeşitli sebeplerle koruyamamıştır. Bu araştırmada, söz konusu kültürel mirasın tarihsel süreç içindeki gelişimi ortaya konmuştur. Bu çalışmada, söz konusu çevrenin Cumhuriyet Dönemi'nin ilk imar projelerinden bugüne kadar gerçekleştirilen uygulamaların, şehir nüfusundaki hızlı artışı, gelişme ölçeği ve hızıyla değişen ekonomi ve rant baskısının tarihi yapı ve arkeolojik değerleri ile tarihi peyzajının algısında yarattığı etkiler aktarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Dolmabahçe Sarayı, kentsel planlama, kültürel miras, tarihi kentsel peyzaj, tarihi çevre

Dolmabahçe Sarayı ve Yakın Çevresinin Tarihsel Yapısı

Kabataş ve Beşiktaş arasındaki sahilde konumlanan bugünkü Dolmabahçe Sarayı ile kısmen eski Beşiktaş Sarayı'nın bulunduğu alan Bizans döneminde bir koydur. Önceleri kaptan-ı deryalara ait yalıların yer aldığı bilinen, Osmanlı Dönem'inde 17. yüzyılda I. Ahmed (1603-1617) ve II. Osman (1618-1622) dönemlerinde doldurulan alan, I. Ahmed döneminden başlayarak hanedana geçmiş ve hasbahçeler olarak düzenlenip, sahil saraylarla donatılmıştır. Bu dönemden, 19.yüzyıl ortalarına kadar uzanan dönemde bu yörede Beşiktaş Sarayı adı ile anılan farklı yıllarda eklenen yapılarla genişletilmiş, kimi zaman yeniden yapılmış ve çeşitli bölümlerden oluşan bir saray topluluğu yer almıştır (Seçen 2011).

Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) tahta geçmesi ile yeni gereksinimler doğrultusunda yıktırılan Beşiktaş Sarayı'nın yerine yaptırılan Dolmabahçe Sarayı, 19. yüzyılın ortalarında, yüksek noktaları askeri yapılarla (Taksim, Gümüşsuyu, Taşkılla, Maçka Silahhanesi) çevrili olan Dolmabahçe vadisinin kıyıda Bezm-i Âlem Valide Sultan (Dolmabahçe) Camii'nin sınır oluşturduğu düzlükte; arkasındaki Bayıldım Bahçesi'ni de içine alan tepeler ile kıyı arasında bir gelişim göstermiştir.

Özgün sınırları 250.000 m²'lik alanı kapsayan saray, ana kitleden ve onunla bağlantılı olarak tasarlanmış yönetsel ve yaşamsal işlevlere sahip yapılar grubundan oluşmuştur. Bu yapılardan bazıları ana kitleyi çevreleyen bahçelerin yüksek duvarlarının içinde bazıları ise dışında konumlandırılmıştır. Çevre duvarlarının dışında konumlandırılmış yapılar (Şekil 1): Dolmabahçe Sarayı'nın güneyinde yer alan Hamlâhane, yapılar grubunun Kabataş yönündeki ilk yapısı olmuştur. Hamlâhane'den sonra,

güneyinde ve Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii'nin hemen yanında yer alan, saray kayıklarının bulunduğu Hamlahane/ Saray-ı Hümayûn Kayıkhanesi'nin, saray kayıklarının küçük tamirlerini de yapan hamlacılar tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Şekil 3). Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılan, Tiyatrohane-i Şahane (Dolmabahçe Saray-ı Hümayûnu Tiyatrosu), Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii (Dolmabahçe Camii)'nin karşısında doğu-batı aksında konumlandırılmıştır (Şekil 2). Tiyatronun açılışı, Dolmabahçe Sarayı'nın kullanılmaya başlanmasından üç yıl sonra 1859'da yapılmıştır. Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunduğu "tiyatro evinin eşyasından olup sultan hazinesinde saklanmak üzere gelen ve hazineye konulan eşyanın listesini açıklayan" belgeye göre Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu'nun 1866 yılında bir yangın geçirmiş olabileceğini ifade etmektedir. İçi kısmen yanmış olan saray tiyatrosu, bir daha tamir edilememiştir. Uzun bir zaman harap halde kalan bina daha sonra tütün deposu olarak kullanılmıştır (Polat 2007).

Şekil 2. Bayıldım bahçesi yamaçlarından, Dolmabahçe Camii, Seraskerlik Dairesi ve Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu'nun 1865-1870 yıllarındaki görünümü (Genim 2006)

Şekil 3. Kabataş yamaçlarından, Dolmabahçe Hamlahanesi'nin 1880 yılındaki görünümü (Alman Arkeoloji Enstitüsü 2010)

Dolmabahçe Sarayı İstabl-ı Amire'si (Has Ahır), Saray Tiyatrosu, Bayıldım bahçesi ile duvar ve parmaklıklarla çevrili saray ana yapısı arasında bulunan üçgen alanda yer almıştır (Şekil 4 ve Şekil 5). Prof. Dr. M. Cezar, İstabl-ı Amire'nin, kısa süre etkinlik gösterdiği belirtilen Tüfenkhane'nin H. 1249 (1833-1834)'deki yıkımının ardından ve bu yapının bir bölümünün yerine inşa edildiğini belirtmiştir. Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde, H. 1314 (1896-1897) de basılmış olan Mirât-ı İstanbul adlı eserde Dolmabahçe Sarayı İstabl-ı Amiresi'ne ait olduğu belirtilen bir kitabeden bahsedilmiştir. Hicri 1249 (1833-1834) tarihli bu kitabe Beşiktaş Sahil Sarayı'nın Tüfenkhane'sine aittir. Bu durum, yıkılan Tüfenkhane'nin kitabesinin; yeni inşaat sırasında İstabl- Amire kapısına monte edilerek kullanılmış olabileceğini düşündürdüğü gibi, diğer taraftan Tüfenkhane'ye ait bazı duvarların veya bazı bölümlerle kitabesinin korunarak yapının yeni işlevine uygun olarak bir düzenleme geçirmiş olabileceğini de düşündürmektedir. Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde, 1881'de İstabl-ı Amire yanmış, 22.10.1881 tarihli L'Illustration journal Universelle'de bu yangın haberine yer verilmiştir (Öner 1995).

Şekil 4. Dolmabahçe Sarayı İstabl-ı Amire'sinin 1853 yılındaki görünümü (Genim 2006)

Şekil 5. İstabl-ı Amire (Has Ahır) arkasında konumlandırılan Dolmabahçe Gazhanesi'nin 1920 yılındaki görünümü (Genim 2006)

Bugün Dolmabahçe Sarayı'nın arkasındaki yamaçta, Dolmabahçe Caddesi, Kadırgalar Caddesi, Bayıldım Caddesi ile Vişnezade Tekke Sokak arasında kalan Bayıldım Bahçesi, adını Sultan I. Mahmud (1730-1754) tarafından Hicri 1161/Miladi 1748 yılında yaptırılan Bayıldım Köşkü'nden almıştır. Dolmabahçe Sarayı yaptırılırken, 1853-1857 yılları arasında yıktırılan Bayıldım Kasrı'nın bulunduğu alan, Sultan Abdülmecid (1839-1861) tarafından kaldırılan Vişnezade ve Süleymaniye Mahallesi ile birleştirilerek, Dolmabahçe Sarayı'nın bir hasbahçesi haline dönüştürülmüştür. Bu mahallelerden geriye kalan kısımlar Sultan Abdülaziz Dönemi'nde (1861-1876) yıktırılmış ve Bayıldım Bahçesi üzerindeki Aziziye Camii inşasına başlanmıştır (Seçen 2011). Sultan Abdülaziz tarafından inşasına başlanan, ancak sultanın 1876'da tahttan indirilmesiyle inşası yarım kalan caminin konumlandırılacağı eğimli arazi kalın istinat duvarları çevrelenerek düz bir alan oluşturulmuştur (Suner 1994). Tamamlanamayan camiden geriye kalan duvarların ve büyük ana payelerin burada uzun süre kalan taş bloklarından dolayı bu alan "Taşlık Mevkii" olarak adlandırılmıştır (Eyice 1988) (Şekil 6).

Şekil 6. Fethi Paşa Korusu'ndan, Sultan Abdülmecid'in yapımını başlattığı caminin temel İnşaatı ve Akaret Sıraevleri'nin 1875'teki görünümü (Alman Arkeoloji Enstitüsü 2010)

Dolmabahçe Sarayı ve Yakın Çevresinin Kentsel Gelişimi

Dolmabahçe Sarayı'nın çevresi, İstanbul'un İmar Planı'nı hazırlamak üzere, 1936 yılında şehre davet edilen Fransız şehir plancısı Henri Prost'un planlarının uygulanması ile değişmiştir. 1936-1951 yılları arasında, 15 yıl boyunca İstanbul'da bulunan Fransız şehir plancı Henri Prost'un öncelikli planları arasında, merkezde yer alan ve şehrin nefes almasını sağlayacak park uygulamaları ile "geometrik dokulu yol ağı, ağaçlandırılmış yeşil bulvarlar" önemli yer tutmuştur.

Henri Prost'un, 15 yıllık imar planı çalışmaları İstanbul'un Avrupa Yakası İmar Planı, Anadolu Yakası İmar Planı, Boğaziçi'nin her iki sahil şeridi planlaması, meydan, ağaçlandırılmış yeni bulvarlar, parklar ve gezinti yerlerini içermiştir. Prost'un ilk olarak hazırlamış olduğu Avrupa Yakası İmar Planı, "Eski İstanbul (Tarihi Yarımada)" ve Pera Galata (Beyoğlu) imar planları olmak üzere iki ayrı paftadan oluşmaktadır (Şekil 7).

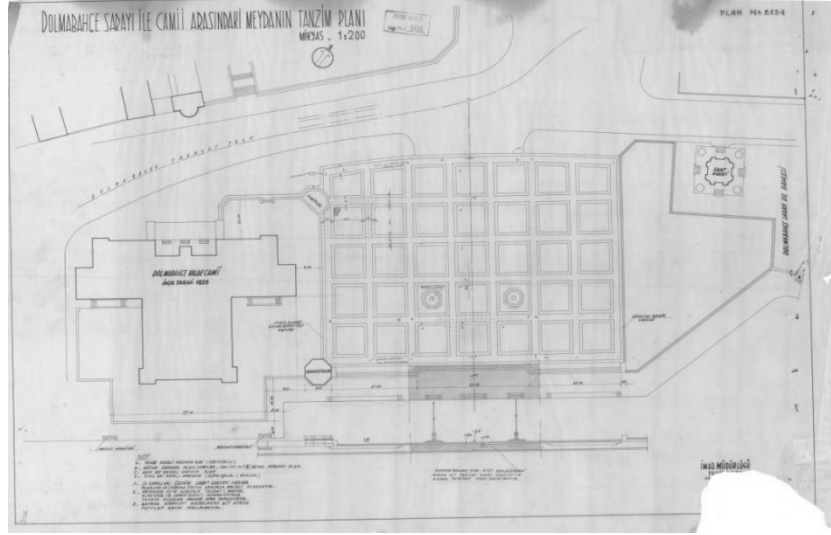
Şekil 7 Henri Prost'un Avrupa Ciheti Nazım Planı- Galata-Pera (Beyoğlu) Nazım Planı, 1937 (Atatürk Kitaplığı Arşivi 2013)

Avrupa Yakası İmar Planı'nda "1 Numaralı Park" tarihi yarımada Yenibahçe Vadisi'nde, "2 Numaralı Park" ise Dolmabahçe, Maçka, Harbiye arasında uzanan Dolmabahçe Vadisi olarak da tanımlanan vadiye çevrelerindeki kentsel alanları dönüştürmek için planlanmış birer rekreasyon alanı olarak önerilmişlerdir.

Tarihi Yarımada, 1 Numaralı Park'ın dışında, Sarayburnu'ndan Küçük Ayasofya'ya kadar olan alan bütünüyle "Arkeolojik Park"a ayrılmış, Gülhane Parkı'nın devamında bir manzara terası ve kıyı gezinti alanının öncelikle planlanması öngörülmüştür. Prost'un planlarında betimlediği parklar, gezi parkları, gezinti yolları ve meydanlar çağdaş bir kent yaşamını destekleyecek kamusal alanlar olarak tasarlanmıştır (Bilsel 2010b).

İmar Planı'nda, şehre kazandırdığı yeşil alan kitlesi ile önemli bir yer tutan 2 Numaralı Park'ta, Taşkılla ile Gümüşsuyu Mühendis Mektebi arasında bir açık hava tiyatrosu, Harbiye'nin doğusunda sergi alanları ile bir Lunapark, stadyum, Dolmabahçe Sarayı Saat Kulesi ile Bezm-i Âlem Valide Sultan (Dolmabahçe) Camii arasında, devlet konuklarının karşılanacağı bir rıhtım ve tören meydanı

düzenlemesi yer almıştır (Şekil 8). Taksim Kışlası'nın yıkılmasıyla elde edilen geniş alana yapılan İnönü Gezisi Parkı da Gümüşsuyu eteklerinde oluşturulan bir yaya yolu ile "2 Numaralı Park"a bağlanmıştır (Şekil 9).

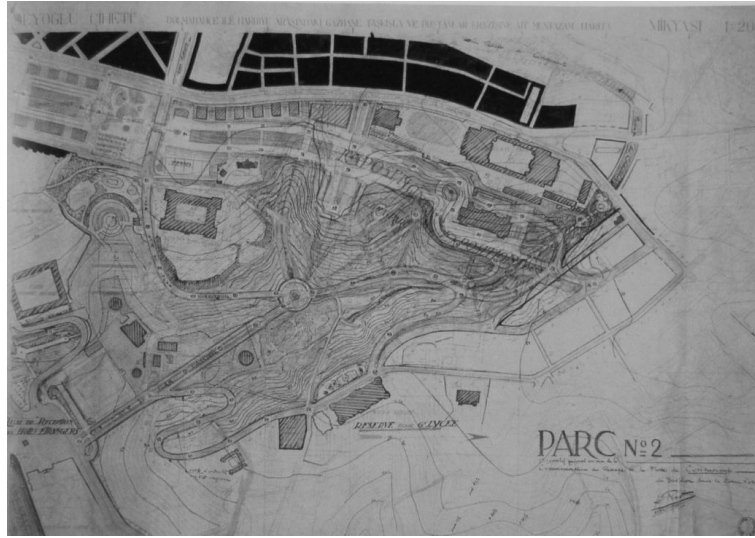
Şekil 8. Dolmabahçe Sarayı Saat Kulesi ile Bezm-i Âlem Valide Sultan (Dolmabahçe) Camii arasında devlet konuklarının karşılanacağı bir rıhtım ve tören meydanı düzenlemesi (Atatürk Kitaplığı Arşivi 2009)

Şekil 9. Taksim Topçu Kışlası'nın yerine yapılan İnönü Gezisi ile Elmadağı'ndaki dizi apartmanların arkasından geçirilecek bir yol bağlantısı düşünülen "2 Numaralı Park" ve içine yerleştirilecek yapılar (Anonim 1944)

Beyoğlu İmar Planı'nda yeşil bir alan olarak düzenlenen Dolmabahçe, Maçka, Harbiye arasında uzanan Dolmabahçe Vadisi, yeni konut yerleşimlerinin ortasında geniş bir yeşil alan olarak ayrılmıştır. Parkın üst bölümü Surp Agop Ermeni Mezarlığı'nın yerinde yer almaktadır. Prost 10 Aralık 1936 tarihli notunda, bu alanın kaldırılarak yerine Taksim-Maçka arasında uzanan mahallelerin ve vadiye bir parkın düzenlenmesi önerisini getirmiştir. Dolmabahçe'deki havagazı fabrikasının kapladığı alan

dışında, arazi bahçe ve bostanlarla kaplıdır. Şehircinin 2 No.lu Park için yaptığı Nisan 1938 tarihli 1/2000 ölçekli planın sağ üst köşesinde Prost'un el yazısı ile yazmış olduğu lejantta (Şekil 10), "Fatih'in donanmasının Boğazdan Haliç'e geçişini anmak amacıyla yapılan düzenleme"yi işaret etmektedir. Vadi boyunca Dolmabahçe'den Harbiye'ye doğru geniş bir şerit ve kimi "dekoratif motifler" bu tarihi olaya gönderme yapacaktır.

Şekil 10. 2 Numaralı Park ve Fatih'in gemilerini Boğaz'dan Haliç'e Geçirmesinin anısına düzenleme
(Bilsel 2010b)

Prost'un imar planına göre, Dolmabahçe gazhanesinin arkasındaki geniş vadinin büyük bir park haline getirilmesi uygun görülmüştür. Parkın üst bölümü Surp Agop Ermeni Mezarlığı'nın yerinde yer almaktadır. Gümüşsuyu-Taksim-Harbiye-Nişantaşı-Maçka-Dolmabahçe arasında merkezi vaziyette bulunan alandaki bostanlar, bahçeler, İstabl-ı Amire (Has Ahır), Küçük Çiftlik ve Belvü Gazinoları park haline getirilmiştir. Henri Prost'un hazırlamış olduğu imar planında "2 Numaralı Park" olarak belirtilen Taksim'den başlayıp Dolmabahçe'de son bulan 380.000 m²'lik park içerisinde, Taksim Gezisi, Belediye Bahçesi, Taksim Belediye Gazinosu, Açık Hava Tiyatrosu, Şişli-Maçka-Dolmabahçe Sarayı arasındaki bağlantı sağlayan Bayıldım Yokuşu, Dolmabahçe meydanından başlayıp, İnönü Stadyumu'nun yanından geçerek Nişantaşı'na doğru uzanan ve Emlak Caddesi'yle birleşen Kadırgalar Caddesi, İnönü Stadyumu gibi yapılar ve bahçelerin yer aldığı yeşil bir alan düşünülmüş ve uygulanmıştır. Parkın güneyinde yer alan, Harbiye'den Taksim Bahçesine uzanan İnönü Gezisi ile 1500 metre uzunluğunda, araç trafiği ile hiç kesilmeyen bir gezinti yolu tasarlanmıştır. 2 Numaralı Park'ın 180.000 m²'lik alanına 30.000'in üzerinde çam ve diğer süs fidanları dikilmiştir (Anonim 1944).

Dolmabahçe Sarayı'nın çevre duvarları dışında kalan Hamlahane, Karakol Binası, Tiyatrohane-i Şahane, İstabl-ı Amire, Dolmabahçe Gazhanesi, Bezm-i Alem Valide Sultan (Dolmabahçe) Camii'nin kargir ayaklar üzerinde arasında dökme parmaklıklı ve kemerli pencereleri olan duvarları, 2 Numaralı Park ve yol genişletme çalışmaları sırasında çeşitli tarihlerde yıkılmıştır. Taksim Kışlası'nın yıkılması ile elde edilen alana konumlandırılan park ise İnönü Gezisi ile 2 Numaralı Park alanına bağlanmıştır.

Prost'un İmar planı kararları uygulanması sonucunda, Dolmabahçe Sarayı kompleksine ait yapılardan, Tiyatrohane-i Şahane 1937'de Ayaspaşa-Dolmabahçe yolu düzenlenirken; Bezm-i Âlem Valide Sultan (Dolmabahçe) Camii'nin "kâgir ayaklar arasında dökme demir parmaklıklı (ve kemerli) pencereleri

olan" avlusu 1945'de yol genişletme çalışmaları yapılırken yıkılarak yola katılmışlardır. Caminin muvakkithanesi de deniz tarafında bugünkü yerine taşınmıştır.

Karakol Binası ya da Seraskerlik Dairesi olarak bilinen yapı ise yine 1945'de Dolmabahçe Camii ile saray ana girişi kapısı arasındaki rıhtım ve meydan düzenlenirken yıkılmıştır (Çiftçi 2007). 1954 yılı hava fotoğrafında görülebilen Hamlahane, 1957'de Dolmabahçe-Fındıklı doğrultusundaki kıyı şeridinde Kabataş vapur iskelesi çevresi açılırken yıkılmış, bugüne sadece saray kayıklarının barındığı küçük limanı kısmen doldurulmuş olarak ulaşabilmiştir.

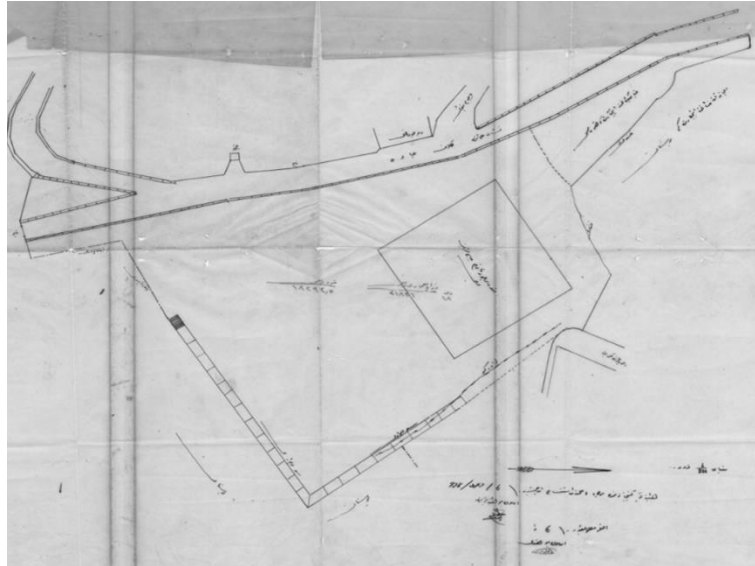
1939 yılında onaylanarak yürürlüğe giren, İstanbul'un Henri Prost tarafından hazırlanan ilk imar planına göre, İstabl-ı Amire, yerine modern bir stadın yapılması düşüncesi ile yıktırılmış ve yerine İnönü Stadı yaptırılmıştır. Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde 1881 yılında yangın geçiren ve 1926 yılında demir ambarı olarak kullanıldığı bilinen İstabl-ı Amire'nin yerine, İnönü Stadyumu'nun yapımına 1939 yılında başlanmış, II. Dünya Savaşı nedeniyle yapımı 8 yıl sonra 1945 yılında tamamlanmıştır. Stadın ilk adı "İnönü" iken 1950'li yıllarda politik nedenlerle "Dolmabahçe Stadı" olarak anılmaya başlanmıştır. Bir dönem Mithat Paşa Stadı olarak da isim değişikliğine uğrayan stat, 60'lı yılların başında tekrar "İnönü Stadı" olarak hizmet vermeye başlamıştır (Somalı 2005).

İnönü Stadyumu, Spor ve Sergi sarayları ve Açık Hava Tiyatrosu parkın içinde yer almasına sonradan karar verilen yapılar olmuştur. Prost, stadyumun Dolmabahçe 'de yapılmasına başlangıçta uygun görmemiş ve olimpiik bir stadyum için Yenibahçe'de yer göstermişse de, bu konuda en üst düzeyde verilen karara uyarak, Paolo Vietti Violi'nin projesine uygun olarak İnönü Stadyumu'nun çevre düzenlemesini yapmıştır. Açık hava tiyatrosu, Prost'un ilk imar planında yer almakla birlikte, daha sonra yeri değiştirilmiş; açılan ulusal mimarlık yarışması sonucunda seçilen Nihad Yücel ve Nahid Uysal'ın projesine göre uygulanmıştır. Vali ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar'ın adını taşıyacak olan Spor ve Sergi Sarayı da 1947 yılında Vietti Violi, Şinasi Şahingiray ve Fazıl Aysu tarafından projelendirilmiş, 1949 yılında inşaatı tamamlanarak kullanıma açılmıştır.

Bayıldım Bahçesi'nde 1920'lerden 1930'lara kadar tahta direklerin taşıdığı asmalarla gölgelenen salaş kır kahveleri yer almıştır. 2 No.lu Park planı içinde halka açılan alana, projesini mimar Sedat Hakkı Eldem'in çizdiği Taşlık Kahvesi (Şark Kahvesi) 1947-48 yılında inşa edilmiştir. Caminin konumlandırılacağı alan ise İnönü Parkı olarak düzenlenmiştir. Sultan Abdülaziz, yapımını başlattığı Aziziye Camii'nin inşasına gelir olması amacıyla, Beşiktaş Mahallesi ile saray arasından Maçka sırtlarına uzanan daha önceki adı Aziziye Caddesi olan bugünkü Spor Caddesi üzerine 1875'te 133 bloktan oluşan Akaret Sıraevleri'ni yaptırmıştır (Çetintaş 2005). 1984'te Belediye Başkanı Bedrettin Dalan döneminde, Turizmi Teşvik Yasası ile 2 Numaralı Park'ın önemli alanlarının, turizm merkezi haline getirilmesine karar verilmiştir. Taşlık Terası temeli üzerinde, 1987-1991 yılları arasında Swiss Otel inşa edilmiştir. Otelin yüzme havuzu ve çevresindeki tesislerin bir kısmı da Bayıldım Bahçesi'nin içine yapılmıştır. Otelin yapımı sırasında, Cumhuriyet Dönemi ulusal mimarlığının simgelerinden biri sayılan Taşlık Kahvesi 1990 yılında yıkılmış, projesine göre otel kompleksi içinde yeri değiştirilerek daha küçük oranlarda yeniden yapılmıştır.

Şekil 12. Taşlık Kahvesi, 1989 yılındaki görünümü (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıkları, Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Müdürlüğü 2010)

Şekil 12. Aziziye Camii'nin konumlandırılacağı alan ve sed duvarları: Bugün İnönü Parkı'nın konumlandırıldığı alan (kare şeklindeki alan) ve Taşlık Kahvesi'nin konumlandırıldığı sed duvarları (TBMM Milli Saraylar İhtisas Kütüphanesi, İhtisas Kütüphanesi, Arşiv Belgesi, MSHHA.17.1 757-01 2007)

Swiss Otel, Dolmabahçe Sarayı'nın Saltanat Deniz Kapısı, Saltanat Kapısı ve Bayıldım Bahçesi giriş kapısı ile aynı aksta inşa edilmiştir. Dolmabahçe vadisinde yükselen diğer otellerin prizmatik dörtgen tasarımlarına karşın, tarihi aks üzerinde konumlandırılan otelin, cephe yüzeyi kırk çizgiler ile hareketlendirilmiştir. Hareketli dış yüzey ile İstanbul'un tarihi konak ve evlerinin oluşturduğu doku yaratılmaya çalışılmış böylece yapının görünümünün hafifletilmesi istenmiştir. Hafifletilen dış yüzeyin aynalı camlarla kaplanması ile otelin çevresini yansıması düşünülmüş, otelin deniz yönünden ve çevresinden görünümüne saydamlık kazandırılmaya çalışılmıştır. Otelin hizmet birimlerinin mümkün olduğu kadar düşeyde çözümlenmeye çalışılması ile otel kütesinin yüksekliği en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Otel'in bahçesinde yer alan havuzu ve çevresi hariç hiçbir yapısal taşlık mevkiinde Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan yapıların kapsadığı alanın dışına taşırılmamıştır. Ancak tüm bu

tasarım fikirlerine rağmen, otel bulunduğu tarihi çevreye görsel açıdan zarar vermektedir. Tarihi bir alan üzerinde ve Dolmabahçe Sarayı'nın arkasındaki tepede yer alan otel, hem sarayın ve bayıldım bahçesinin tarihi aksına hem de deniz yönünden görünümünde kütlesi ile baskı oluşturmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde halkın yararlanabileceği, rekreatif faaliyetlerde bulunacağı bir alan olarak planlanan, Bayıldım bahçesi, bugün sadece bir otelin ve belli bir gelir düzeyine sahip müşterilerinin kullanımındadır (Seçen 2011).

Ankara Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı tarafından hazırlanan 10.12.1995 tarihli "Milli Saraylar Bahçelerinin Restorasyonu ile ilgili Ön Etüt Raporu'nda ek olarak Bayıldım Bahçesi ile ilgili görüşler de sunulmuştur. Bu rapora göre; Dolmabahçe Sarayı'na sedir ağaçları ile herdem yeşil fon oluşturan küçük bir koruluk halindeki Bayıldım Bahçesi'nin, mevcut bu özelliği korunarak halkın kullanımına açılmalıdır. Bu amaç için, bahçenin açık hava müzesi olarak ve halkın rekreasyon ihtiyaçlarını sağlamak üzere iki farklı kullanım biçiminin bir araya getirilmesi gerekmektedir. Resim Heykel Müzesi'ndeki eserlerin korunup, sergilenebileceği tek katlı kapalı binaları da olmak üzere açık hava müzesi şeklinde düzenlenmesi ve bu şekilde pek çok tarihi eserin uygun şartlarda tarihi ve turistik bir bölge içinde sergilenmesi uygun olacaktır. Bu şekilde hem Resim Heykel Müzesi kullanımındaki Veliahd Dairesi'nde gerekli restorasyon çalışmalarına olanak sağlanacak hem de Veliahd Dairesi'nin zaman içinde buradan alınan eşyalarının da tekrar yerleştirilmesi sağlanacaktır. Çevre halkı için rekreatif faaliyetlere olanak sağlaması açısından, manzaraya sahip noktalarda uygun düzenlemeler yapılmalı, uygun oturma yerleri, yazlık çay bahçeleri gibi alana geniş kullanım olanakları tanınmalıdır. Gerekli tesisler, alanın topografyasına, tarihi yapısına ve Dolmabahçe Sarayı'na fon oluşturan ağaç grupları arasında boşluk bırakmayacak şekilde düzenlemeler yapılmalıdır. Ancak hazine arazisi üzerine konumlandırılan Swiss Otel'in inşası ile bu düşüncelerden uzaklaşmıştır (Seçen 2011).

Sonuç

Dolmabahçe Sarayı'nın çevre duvarlarının dışında yer alan yapılarından bazıları ile açık alanları ve bahçeleri, şehre yeşil bir doku kazandırmak, yol genişletme çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk imar projesi kapsamında gerçekleşen çalışmalar neticesinde bugüne ulaşamamıştır. Yapılan uygulama, tarihi Bizans öncesine kadar dayanan ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde önemli bir yerleşim yeri olarak gelişimini sürdüren tarihsel ve kültürel değere sahip çevrenin dokusunu, mekân ölçeğini yok etmiştir. Diğer taraftan, bugüne kadar gelen süreçte şehrin hızla büyümesi, artan trafik ve rant baskısı ile tarihi kentsel alanın geri dönüşü oldukça zor olan köklü değişimlere uğratmıştır. Küresel süreçlerin, toplumların kentsel alanlara ve ortamlarına attığı değerler ile yerleşenler ve kullananların algıları üzerinde de derin bir etki yaratmıştır. Dolmabahçe-Bomonti Tüneli, Piyale Paşa-İnönü Stadı Tüneli ve 1984 yılında Turizmi Teşvik Yasası çerçevesinde vadinin önemli alanlarına inşa edilen birçok otelin yapılması Dolmabahçe Vadisi'nin tarihi kentsel peyzajının bütünlüğünün parçalanmasına, bozulmasına, estetik ve fonksiyonel özelliklerinin yok olmasına yol açmıştır. Kent merkezlerinde yer alan tarihi çevrelerin birçoğunda görüldüğü gibi Dolmabahçe Sarayı ve yakın çevresinin oteller, stat, konut gibi ilave işlev ve nüfus yüküne sahip olması yoğun trafik baskısı ile karşı karşıya getirmiştir. Tünellerin açılması, yeni stadın inşası Dolmabahçe vadisinin mekânsal bütünlüğünün ve niteliğinin parçalanmasına ve yok olmasına neden olmuş, tarihsel sürekliliği kesintiye uğratmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'nın bulunduğu tarihi peyzaj üzerinde konumlandırılan oteller (Hilton, Ceylan Intercontinental, Ritz Carlton Otelleri), söz konusu alanın ve yakın çevresinin mekânsal algısını bozmuş, İstanbul'da 1990 yılından bugüne kadar yapılan ve projelendirme/yapım aşaması devam eden gökdelenler gibi, bu yüksek yapılar da kültürel çevrenin ve İstanbul'un silueti üzerinde olumsuz yönde etki yaratmıştır. Tarihi ve Kültürel çevrede yapılan alt yapı uygulamaları, yol yapım aşamaları ve yapılaşmalar toprak altında ve toprak üstünde var olan birçok arkeolojik değerlerin ve tarihi yapının bozulmasına ya da yok olmasına neden olmuştur.

Dolmabahçe Sarayı ve yakın çevresindeki Kültürel Mirasın, tarihsel karakteri, tüm bu köklü değişimlerin sonucunda yok olmuş, ancak imar planı kararları sonucunda gerçekleştirilen uygulamalar, değişen çevre dinamikleri nedeniyle korunamamıştır.

Kaynakça

- Anonim. (1944). *Güzelleşen İstanbul*. İstanbul Belediyesi Yayını, 150 s., İstanbul.
- Atalay Seçen, E. (2011). *Dolmabahçe Sarayı Ve Bayıldım Bahçeleri 19. Yüzyıl Tasarım İlkeleri ve Bitkisel Restitüsyonu*. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi.
- Bilsel, C. (2010a). "Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951): Nazım Planlar ve Kentsel Operasyonlarla Kentin Dönüşümü". *İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)*, İstanbul araştırmaları Enstitüsü, S101-165
- Bilsel, C.. (2010b). "Serbest Sahalar: Parklar, Geziler, Meydanlar...". *Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951): Nazım Planlar ve Kentsel Operasyonlarla Kentin Dönüşümü*, *İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)*, İstanbul araştırmaları Enstitüsü, 349-380.
- Bilsel, C. (2011). "Les Transformations d'Istanbul: Henri Prost's Planning of Istanbul (1936-1951)", *Middle East Technical University department of Architecture, Ankara, Turkey, ITU A/Z, Vol:8, No:1, sayfa 100-116, Ankara*.
- Çiftçi, A. (2007). Dolmabahçe Sarayı'nın Yıkılan Karakol Yapısı. *150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Ulusal Sempozyumu, 23-26 Kasım 2006, Dolmabahçe Sarayı Bildiriler: Yayın No:44, cilt, II, 455 s., 144-149, Ankara*.
- Genim, S. (2006). Dolmabahçe Sarayı'na ait Görsel Belgeler. *Milli Saraylar Dergisi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 3, 21-36.İstanbul*.
- Neuville, F. (1996). Şehri Düşünmek, Şehri Yaratmak Henri Prost'un İstanbul Üzerine Çalışmaları 1936-1951. *İstanbul Fransız Kültür Merkezi, Habitat II kapsamında hazırlanan sergi kataloğu*.
- Öner, S. (1995). Dolmabahçe Sarayı Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesine Yeni Bulgular. *TBMM, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 1994-1995, Yayın No:15, 114-136, İstanbul*.
- Polat, M. (2007). Dolmabahçe Sarayı'nın 19. Yüzyıl Osmanlı Kültürel Yapısına Etkilerinin Değerlendirilmesi. *150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Ulusal Sempozyumu, 23-26 Kasım 2006, Dolmabahçe Sarayı Bildiriler: Yayın No:44, cilt, I, 567 s., 277-293, Ankara*.
- Somalı, V. (2005). İstabl-ı Amire'den İnönü Stadı'na. *Popüler Tarih, 53, 74-77, İstanbul*.
- Suner, Y. (1994). " Şark Kahvesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 7. Ana Basım A.Ş., İstanbul*.
- Uluskan, S.B. (2007). "Atatürk Dönemi'nde İstanbul'un İmar Plan Meselesi". *Erdem: Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, 16(48), 109-157. Ankara*.

The New Conservation and Resources Center of the Museum of European and Mediterranean Civilizations (MuCEM)

Emilie Girard

Head of Collections and Resources Department, MuCEM, 1 rue Clovis Hugues, 13003 Marseilles, France

Abstract

The MuCEM, Museum of European and Mediterranean Civilizations, is a new national Museum opened in Marseilles in June 2013. A few kilometers away from the museum stands its Conservation and Resources Center. This Center shelters both collections (more than 250.000 objects and 130.000 drawings, prints or paintings) and resources (600 m of public and private archives, 130.000 books, 450.000 photographs and documentation). The installation of the collections and resources in its new building, after an enormous moving from Paris, was realized while the digitalizing process was initiated. Today, the whole collection and a main part of the resources are accessible on the MuCEM website. The philosophy of the Center is based on two principle only being a very modern storage place, the Center has been imagined as a tool making heritage accessible. An gallery dedicated to experimental exhibitions, consulting rooms welcoming researchers or amateurs willing to know more about items, and an accessible storage are now opened to the public to discover both collections and resources. The main aim of the Center is to invite people to come and explore the whole collection and make it become a place of resource to better understand the world we live in.

Keywords: MuCEM, resources center, accessible storage, open collections, archives, library

Introduction

In June 2013, the first museum devoted to the civilizations of Europe and the Mediterranean opened in Marseilles. This new French national museum has been settled in a prestigious cultural heritage site, at the very entrance of the Vieux-Port of the town. The birth of the Museum of European and Mediterranean Civilizations (MuCEM) has given the opportunity to rediscover collections and offer them to the public, both by the way of the museum itself and through its new storage, the Conservation and Resources Center.

The Museum of European and Mediterranean Civilizations (MuCEM)

The museum history

Opened last year, the MuCEM already has a long history: it is the direct heir of the former National Museum of French Folk Art (musée national des arts et traditions populaires, MnATP), created in 1937 at the initiative of Georges Henri Rivière (Ségalen, 2005). The main aim of the museum was then to give to popular culture the same cultural and scientific importance than fine arts. First settled in the basement of the Palais de Chaillot in Paris, the MnATP opened in 1972 in a new building designed by the French architect Jean Dubuisson, in the Bois de Boulogne. Georges Henri Rivière installed there a new type of museography, focused on artifacts, and sometimes called "nylon-string-museography", expressing the way objects were hanging in the air.

At the end of the 1990s, it was decided to renovate the museum and to enlarge its area of expertise to Europe and the Mediterranean. A first project was defined in the beginning of the 2000s (Colardelle, 2002), and Marseilles was chosen to welcome the new institution.

A new national museum in Marseilles

The cultural project of the MuCEM defines a mission for the museum (Suzzarelli, 2012): explaining the complexity of the Mediterranean world, made of exchanges and migrations. The focus is also put on the influences that the Mediterranean had and still has nowadays throughout Europe and beyond. The aim of the museum is to trace and analyze the ancient foundations of this basin of civilizations and the tensions that sometimes occur until the contemporary era. Promoting Mediterranean heritage, taking part in the creation of new exchanges in Mediterranean, contributing in building the foundations of the Mediterranean of tomorrow: here are some of the ambitions of the MuCEM. Beside permanent and temporary exhibitions (Fig. 1), the museum proposes a rich program of meetings, conferences, live performances and mediations for every audience.

To take up this challenge, the museum can rely on a three-site equipment: the J4, Fort Saint-Jean and the Conservation and Resources Center. The first building has been imagined by the French architect Rudy Ricciotti, associated with Roland Carta. Erected on a part of the former harbor, at the entrance of the Vieux-Port, the building is a mineral cube encased in a fine latticework of concrete, surrounded by basins. The glassed-in exhibition rooms offer a 360° panorama on the sea and the town. Linked to the J4 by a footbridge, Fort Saint-Jean has been completely renovated to shelter exhibitions and various learning activities. A Mediterranean garden is freely accessible to visitors. Last but not least, the Conservation and Resources Center, designed by Corinne Vezzoni, associated with André Jolivet, is a place of conservation and diffusion, as we will see later on.

Fig. 1 Permanent exhibition , the "Mediterranean Gallery". © MuCEM, Yves Inquierman.

A Huge Operation on the Museum Collections

The museum collections

The MuCEM inherited collections of the National Museum of Folk Art. This historical collection was built to reflect daily life of the French 19th and 20th centuries society, testifying a rural world that was, at the time when the acquisitions were done, disappearing. The collections focused then on two main

themes: social and cultural life (religion, celebrations, beliefs, life in society...) and material culture (crafts, domestic life, furniture, food, popular imagery...). In the 1970s, the acquisition policy expanded to new fields of interest, such as urban craftsmanship, circus or fairgrounds... In the 1990s, other themes of research were developed: industrial heritage, glass industry, hospital cares, olive oil, fishing, cuisine... In the same time, France was not any more the only field of research and curators and researchers collected items from abroad.

At the beginning of the 2000s, the enlargement of the field of competence of the MuCEM to Europe and the Mediterranean went with an enlargement of the acquisition policy (Calafat & Girard, 2013). The museum decided to lean on strong points of the historical collection to enrich it. For example, the collection of French popular imagery was placed alongside an important collection of Shiite popular imagery from Iran, folk furniture from various French areas was compared to Mediterranean items, French costumes were enriched with Turkish, Algerian or Moroccan dresses... In 2005, the collection was considerably enriched with the depot of European objects from the Musée de l'Homme (more than 33 000 items). The MuCEM manages today a unique collection of paintings, prints, sculptures, tools, jewelry, fairground art, religious objects complemented by rich documentary holdings, a library, archives, photographs, films, audio recordings... all dealing or linked with the same subjects than the collection of objects. More than 250 000 objects, 450 000 photographs, 130 000 books, 130 000 drawings, prints, posters and paintings, 600 meters of archives compose the collection of the museum.

From Paris to Marseilles

Until September 2012, the whole collection was stored in Paris, in the former National Museum of Folk Art. In order to prepare the moving in good conditions, a huge collection workflow was organized (Calafat & Girard, 2013). A complete inventory of every item on the museum databases was done. Each object was dusted, weighed, measured, photographed and finally packed before the moving. 150 trucks were necessary to carry the whole collection from Paris to the new storage place in Marseilles. The moving began in September 2012 and ended in July 2014. The tidying up of the collection is now being concluded. A new era is beginning, in the new Conservation and Resources Center.

A Place for Conserving and Diffusing the Collections

A new storage place for collections and resources

The Conservation and Resources Center has been conceived to gather collection of artifacts, library, archives and documentary holdings (Girard, 2013). Far from being only a rationalization of spaces, this collation answers a real need in a society museum: giving contextualization to daily life objects that had been separated from their environment. Gathering in a same place objects and documentary holdings makes it possible to give or to reconstitute their full meaning to the collections.

Opened to the public in June 2013, the history of the Conservation and Resources Center starts with the beginning of the MuCEM project. When Marseilles is chosen to shelter the new museum, the question of moving the collection and install them is asked. It is decided to build a new storage place, not in the museum itself, but a few kilometers away, near the Saint-Charles train station. In 2004, Corinne Vezzoni won the architectural contest for the Center. The building began in December 2010 and the Conservation and Resources Center was finished 18 months later, in August 2012. The moving of the collections could start.

The building (Fig. 2), an ochre tinted monolith cube of 72m per side (the same dimensions as the building by Ricciotti), is located in an urban context of industrial wastelands. It is based on principles of opacity and mystery, to deal with the function of conservation of the building, while the J4 plays with

transparency. Storage places, consultation areas, offices and logistics spaces are distributed on three levels. Each equipment is thought to answer a double aim, imagined since the beginning of the project (Girard, 2011): conserving the whole collection and diffusing it to the public.

Fig. 2. Conservation and Resources Center. © MuCEM, Yves Inchieman.

Conserving

On the 10 000m² of the building, the storage places represent almost 8 000 m². The space is divided into seventeen storages (Fig. 3), each one corresponding to a specific category of item. Each place is provided with a special climate control system that makes it possible to regulate temperature and hygrometry and to guarantee appropriate conservation conditions to each type of materials. The basement, with 6m high, is devoted to the biggest artifacts: agriculture, industry and crafts, fairground and important acquisitions campaigns such as hospital care or architecture. On the ground level, apart from the accessible storage that will be discussed later on, one can find storages for graphic arts, paintings, puppets and dolls, leathers, synthetic materials, archives and library. Four cold rooms are also available for waxes, photographs, films or furs. On the first floor are located ceramics, wood and metal objects.

Fig. 3. Example of storage unit. © MuCEM, Yves Inquierman.

The Conservation and Resources Center is also equipped with logistics spaces, rooms for the departure and the arrival of collections, workshops for crates and supports manufacturing, rooms for restoration activities and a photography studio.

Diffusing on site: transmissible collections

But the main originality of the Conservation and Resources Center lays in its second function, which is diffusing the collection in another way than the museum itself. As all museums, the MuCEM only displays a few part of its collection and the aim was to give access to the whole collection. Far from only being a well-stored but “dead” collection, the MuCEM collection has the ambition to be transmissible, on the spot as well as aloof from the Center.

First, the digitalization of the entire collection of objects and a part of the library (mainly popular prints) make it possible for the Internet user to have a full access, on the museum website, to the collection conserved in the Conservation and Resources Center. It is possible to consult on line an extract of the collections databases, with photographs. The aim is now to continue the digitalization policy in order to put the whole resources on the Internet. This on-line accessibility is useful to researchers, museum professionals (in order to prepare a loan for example) and non-professionals.

On site, the public is free to enter the Center and discover a few equipments especially designed for them. First of all, a small exhibition room (only 100m²) is located near the entrance of the building. The MuCEM invites outside curators and proposes them to explore the collection and make their own proposal of re-reading, using the artifacts that held their attention. With this exhibition room, the MuCEM aims to experiment new or non-usually used forms of presenting collections, by giving them a non-literal meaning but a poetic approach. Till today, two exhibitions were produced. The first one, imagined by Jean Blaise, a French curator specialized in contemporary art, was called “Présentée vivante” (“Alive”). It focused on the fabulous story of the Crocodile-woman, based on a fairground

attraction. The objects were simply presented, under designed lights, while a text telling the story of the creature and written by the author Joy Sorman (Sorman, 2013) was broadcasted in the room (Fig. 4). The second exhibition, by the architect Patrick Bouchain, opened in last June. "Changement de propriétaire" ("Changing of owner") is based on the tale Mishka, the story of a little teddy-bear who decided to leave its home and child to discover freedom before going back to a new kid who needs him. Patrick Bouchain proposed the Collection and Resources Department staff to choose with him the objects to illustrate the tale and installed them in the exhibition room. This last exhibition was conceived especially for young children.

Fig. 4. Exhibition "Présentée vivante". © MuCEM, Yves Inquierman.

The access to the collection and resources is enhanced by the possibility to consult on site the whole collection. A reading room (Fig. 5) is indeed freely accessible to everyone, every afternoon from Monday to Friday. One can find here a selection of more than 5000 books and can ask the rest of the collection conserved in the storage. The archives can also be consulted there. Anyone (professionals and non-professionals) can also ask for the objects collection, on appointment. A specific room is equipped to welcome researchers to consult the artifacts they are interested in. A registrar guides the consultation and provides for the available information.

Fig. 5. Consultation room. © MuCEM, Yves Inchierman.

The last public area is the huge accessible storage (800 m²). Called “Appartement témoin” (“Showroom”), the storage aims at two main goals: showing the variety of the collection and the way collections are stored in the museum that luckily enjoys a storage place specially devoted to that function (Fig. 6). While the different storage places are organized according different categories of collections, the “Showroom” voluntarily presents a wide range of objects in order to testify the diversity of the MuCEM collection. The collections are organized according to the organization of the Curatorial team divided into Departments (Agriculture, Crafts, Religion, Public Life, Domestic Life, Performing Arts, Body and Appearances, Sport and Health, Intermix and Communication). This system of storage makes the scientific organization more noticeable for the public. All the storage units present in the building (closets, drawers, shelves...) can also be seen in this very storage place: visiting the room, the public can have a good idea of the general building organization and the tidying up principles. Visits are guided by the Collections and Resources Department staff members, talking of their daily activity. Entering this storage is like seeing the backstage of the MuCEM.

Fig. 6. Accessible storage. © MuCEM, Yves Inquierman.

In 2013, the Conservation and Resources Center of the MuCEM welcomed 2 600 visitors. If those visitors are invited to have a look “behind the scene” and discover that is usually not shown, they can also take advantage of the gather of objects and documentary resources in a unique location. With the Conservation and Resources Center, the MuCEM has the opportunity to benefit from a place where it can store and exploit in a same place its whole resources, for its own sake and the one of the public.

References

- Calafat, M.C., Girard, E. (2013). L'ouverture à la Méditerranée et à l'Europe : retour sur dix années d'enrichissement des collections au MuCEM. *Revue des Musées de France*, 3 (pp.72-77).
- Calafat, M.C., Girard, E. (2013). Les chantiers de collection au MuCEM : un travail de plusieurs années pour une relecture des collections, *Revue des Musées de France*, 3 (pp.78-82).
- Colardelle, M., et al. (2002). *Réinventer un musée : le musée des civilisations de l'Europe et de la Méditerranée à Marseille*. Paris : Réunion des Musées nationaux.
- Girard, E. (2011). Le centre de conservation et de ressources du MuCEM : un site accessible pour des collections communicables. In *Protocoles de la communication et de la consultation des collections hors exposition* (pp.42-50). Lyon : Fage Editions.
- Girard, E. (2013). Le centre de conservation et de ressources du MuCEM : un nouveau lieu pour conserver, produire et diffuser les connaissances. In Chevallier, D., et al., *Métamorphoses des musées de sociétés* (pp.111-112). Paris : La documentation Française.
- Ségalen, M. (2005). *Vie d'un musée, 1937-2005*. Paris : Stock.
- Sorman, J., et al. (2013). *Présentée vivante*. Marseilles : MuCEM.
- Suzzarelli, B., et al. (2012). *Projet scientifique et culturel du MuCEM*. Grenoble.

Yazılı Kültürel Mirasın Kimyasal ve Biyolojik Tahribatlara Karşı Korunmasında Kitlesele Uygulamalar

Mehmet Konuklar

Milli Kütüphane Başkanlığı, 06490 Bahçelievler, Ankara, Türkiye konuklar@hotmail.com

Öz

Geçmiş bilgi, sanat ve tecrübe birikimini geleceğe taşıyan el yazmaları, arşiv belgeleri, nadir basma eserler, kitaplar, dergiler, gazeteler vb. kâğıt eserler zaman geçtikçe önem kazanırlar. Kültürel bellek kurumu yöneticileri sahip olunan bu kültürel mirası; tanıtarak geniş kitlelere ulaştırmak ve tahribatlara karşı koruyarak gelecek nesillere aktarmakla sorumludurlar. Bu nedenle koleksiyon yöneticilerinin kâğıt eserlerin tahribat nedenlerini ve bunlara karşı alınacak önlemleri bilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada kâğıt eserlerde kimyasal tahribata neden asit kaynakları ile biyolojik tahribata neden olan böcek ve mikroorganizmalar incelenmiştir. Ayrıca yazılı kültürel mirasın bu tahribat kaynaklarından nasıl etkilendiği ve bunlara karşı alınacak kitlesele koruma yöntemleri irdelenmiştir. Kütüphane ve arşivlerimizdeki eserlerin büyük bölümü asit tahribatı nedeniyle yok olma tehdidi altındadır. Prensip olarak pH değeri 6,2'den düşük olan kâğıt eserlerin asitten arındırılması ve tekrar asidik hale gelmesini engelleyecek kadar yapısında alkali rezerv oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışmada kitlesele asitsizleştirme yöntemleri genel olarak karşılaştırılmış, Bookkeeper, Papersave Swiss ve Bückeburg yöntemleri prensip, uygulama ve etkinlik açısından ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca uygun olmayan koşullarda bulunan kâğıt eserlerde tahribata neden olan böcek ve mikroorganizmalar genel olarak tanıtlıp bunlarla mücadelede kullanılan etilen oksit sterilizasyonu, dondurarak dezenfeksiyon ve oksijensiz ortam dezenfeksiyonu yöntemlerinin uygulama şekilleri, avantajları ve dezavantajları karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültürel mirasın korunması, konservasyon, asitsizleştirme, dezenfeksiyon

Giriş

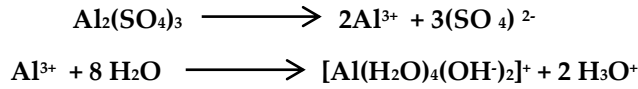
Yazılı kültürel mirasın temel kaynaklarından olan kâğıt eserler ısı, nem, ışık, asitler, atmosferik kirlenimler, mikroorganizmalar, böcekler vb. etkenlerle tahribata uğramaktadır. Söz konusu tahribat etkenlerin kontrol altına alınması, eserlerin varlığının sürdürülebilmesi açısından son derece önemlidir. Kâğıt eserlerde tahribat neden olan etkenler, kaynağı ve etki mekanizması dikkate alınarak fiziksel, kimyasal ve biyolojik tahribat etkenleri olarak üç grupta değerlendirilir (Konuklar, 2008).

Kültürel mirasın korunması amacıyla öncelikli olarak yapılması gereken eserlerin buldukları ortamlardaki sıcaklık, nem, ışık, insan faktörü ve doğal afetler gibi fiziksel tahribat etkenlerinin giderilmesidir. İklimlendirme, yalıtım, teknik altyapı ve eğitim konuları kâğıt eserlerin fiziksel tahribata karşı korumada dikkate alınması gereken genel konulardır. Bu konularda bazı önlemler alınsa dahi kâğıt eserlerde asit oluşumu sonucu kimyasal tahribatlar veya mikroorganizma ve böcek istilası sonucu biyolojik tahribatlar gözlemlenebilmektedir. Kimyasal ve biyolojik tahribatların giderilmesi için yapılması gereken işlemler, eserde oluşan tahribatın nedeni, koleksiyondaki eserlerin niteliği, eserlerin kullanım durumu gibi etkenlere göre göre değişiklik göstermektedir. Bu çalışmada kâğıt ortamındaki yazılı kültürel mirasın kimyasal ve biyolojik tahribat etkenleri ile bu tahribatlara karşı yaygın olarak kullanılan kitlesele yöntemler irdelenmiştir.

Kimyasal Tahribat Etkenleri

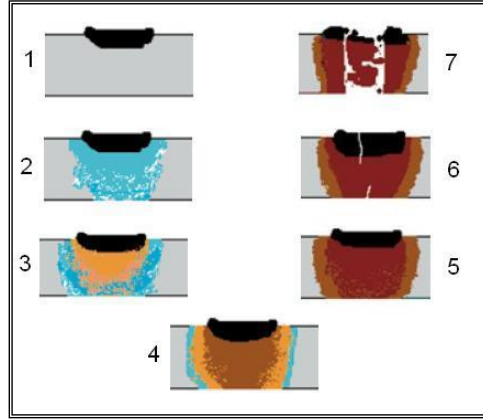
Kâğıt eserlerde kimyasal tahribatın temel nedeni eser içerisinde oluşan asidik unsurların başta selüloz olmak üzere kâğıt eserlerde bulunan maddelerle etkileşmesidir. Kâğıt eserlerin yapısında zamanla oluşan veya bulunduğu ortamdan eserin içerisine giren asidik unsurlar, sıcaklık ve nemin etkisiyle eserin kimyasal yapısını bozulmasına ve zamanla parçalanarak yok olmasına neden olmaktadır. Asidik unsurlar selülozun hidrolizini hızlandırabildiği gibi selülozun oksitlenerek sararmasına da (Hon, 1981) neden olmaktadır. Yapılan araştırmalarla 18. yüzyıldan 90'lı yılların başına kadar kâğıt üretiminde yaygın olarak kullanılan (Thurn, 2003) kâğıtçı şapının ($Al_2(SO_4)_3$) (Karademir, 2001) yanı sıra lignin (Gurnagul, 1993), asitli mürekkepler (Neevel, 1995), atmosferik kirleticiler ve yapıştırıcıların da (Havermans, 1994) kâğıt eserlerde asit oluşumuna neden olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte eserlerde kullanılan protein kaynaklı maddelerin, metallerin ve bazı boyar maddelerin eserlerde kimyasal tahribata neden olduğu bilinmektedir.

18. yüzyılın sonlarında artan kâğıt ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla kullanılmaya başlanan odun hamurunun renginin açılması için hipoklorit ve klorin gibi kimyasallar kullanılmıştır. Bu maddeler odun hamurunun rengini açılmakla beraber selülozun hidrolizine neden olmaktadır. Ağartılan odun hamurunun içerisine dolgu malzemesi olarak kâğıtçı şapı [$Al_2(SO_4)_3$] kullanılmıştır. Kâğıtçı şapının kâğıt üretiminde en verimli kullanımı için ortam pH değeri 4-5,5 arası tutulması gerekmektedir (Thurn, 2003). Bu denli düşük pH değerlerinde selülozun hidrolizi asit kataliziyle oldukça hızlanır ve selüloz hızla parçalanır. Kâğıtçı şapının diğer olumsuz tarafı ise zamanla aşağıdaki reaksiyonlarda gösterildiği gibi hidrolize uğrayarak asit oluşturmasıdır (Karademir ve İmamoğlu, 2001).

Kâğıt üretiminin endüstrileştirilmesiyle daha önce kâğıdın daha az su emmesini sağlamak amacıyla kullanılan jelatin ve aharlamanın yerini asit içeriği nedeniyle kağıda zarar veren doğal reçineler almıştır. 18. yüzyıldan 1990'lı yıllara kadar geçen süreçte kâğıt üretiminde %98,7 oranında kâğıtçı şapı ve %74 oranında doğal reçine kullanılmıştır (Thurn, 2003). Bu tarihler arasında üretilen kağıtların tamamına yakınında asit tahribatı olduğu farklı koleksiyon durum raporlarında ifade edilmiştir (Jonathan, 2001). Odun hamurunun yapısında %17-33 oranında bulunan lignin, kimyasal özellikleri selülozdan farklı bir aromatik polimerdir (Roberts, 1996). Lignin zamanla fotooksidasyona uğrayarak kağıdın sararmasına ve esneklik kabiliyetini kaybedip kırılma durumuna neden olmaktadır.

17-19. yüzyıllar arasında yaygın olarak kullanılan demir mazi mürekkebi el yazması eserlerde asit oluşumuna neden olmaktadır. Demir mazi mürekkebinin kâğıda zararları ve buna karşı alınacak önlemler AB 5. Çerçeve Programı kapsamında InkCor – Demir Mazi Mürekkebi İçeren Kağıtların Stabilizasyonu (2001-2005) bilimsel araştırma projesiyle araştırılmıştır (Hanus ve Hanusova, 2011, s.134). Demir mazi mürekkebinde zamanla gelişen bir seri bozunma reaksiyonu sonucu Fe^{+2} iyonları ve sülfürik asit oluşmaktadır. Sülfürik asit selülozu doğrudan parçalarken Fe^{+2} iyonları 'Fenton Reaksiyonları' olarak adlandırılan bir mekanizma ile tamamen yok oluncaya kadar selüloz zincirlerinin kırılmasına neden olur (Kolar, 2003). Şekil 1'de demir mazi mürekkebinin kağıtta neden olduğu tahribatın aşamaları gösterilmektedir (Reißland, 2001).

Şekil 1. Demir mazı mürekkebinin kağıtta oluşturduğu tahribatın aşamaları

Selüloz nitrat ve selüloz asetat kâğıt eserlerde yapıştırıcı ve sağlamlaştırıcı olarak kullanılmaktadır (Selwitz, 1988). Selüloz nitrat bozunurken kuvvetli bir asit olan nitrik asit oluştururken selüloz asetat bozularak asetik asit oluşumuna neden olmaktadır. Kâğıt eserlerde rastlanan sülfürik asidin önemli bir bölümü proteinli malzemelerin bozunması sonucu oluşur. Kâğıt eserlerde sağlamlaştırıcı olarak yumurta ve jelatin gibi proteinler kullanılmaktadır. Her ne kadar deri ve parşömen kireçle ve tabaklanma yoluyla sağlamlaştırılırsa da bu proteinler de asit üretme eğilimindedirler.

Mürekkepler ve eserlerin renklendirilmesinde kullanılan maddeler kâğıt eserlerin yapısında bulunan önemli metal kaynaklarıdır. Ayrıca kâğıt eserlere ataş, toplu iğne, zımba teli vb. metallerde eklenmektedir. Kâğıt eserlerin yapısındaki veya temas halinde buldukları metaller oksitlenerek eserlere zarar vermektedir. Bu nedenle ataş, raptiye, zımba teli vb. metalik ürünlerin kâğıt eserlerden uzaklaştırılması gerekmektedir. Siyah beyaz fotoğraflardaki gümüş herhangi bir oksitleyici ile fotoğraf üzerinde sarı-kahverengi leke oluşturabilmektedir. Ayrıca gümüş oksitleri eski fotoğrafların kenarlarında kararmaya neden olmaktadır.

Kâğıt eserlerin yapımında, boyanmasında, üzerine çizilen süsleme, minyatür ve resimlerde çeşitli türden boya ve pigment kullanılmıştır. Lacivert renginin oluşturulmasında kullanılan sülfürlü bileşiklerdeki sülfürün zamanla hidrojen sülfür, sülföröz veya sülfürik aside dönüşmesi pigment renginin ve bulunduğu yerdeki kâğıdın bozunmasına neden olmaktadır. Bakır bileşikleri mavi ve yeşil renklerde kullanılmıştır. Bu renkler asitle bozdukları gibi selülozun oksitlenmesini de katalizlerler. Eski eserlerde beyaz pigment olarak kullanılan bir baz olan beyaz kurşun $Pb(OH)_2$, asidik özellikteki uçucu kükürt oksitlerle siyah renkli kurşun sülfat oluşturacak şekilde reaksiyona girer. Havermans (1994); tozlar, asidik gazlar, ozon (O_3), amonyak (NH_3), bazı uçucu kimyasal maddeler ve atmosferik kirleticilerin de kâğıt eserlerde kimyasal tahribata neden olduğunu belirtmiştir.

Kimyasal Tahribata Karşı Uygulanan Kitlese Uygulamalar

Kâğıt eserlerin kimyasal tahribatının kontrolünde hedef kâğıttaki asitlerin nötralleştirilerek pH değerinin 8,5 civarına yükseltilmesi, alkali rezerv miktarının %2 $CaCO_3$ eşdeğerinin üzerine çıkarılması (ANSI/NISO, 1992), kâğıttaki zararlı maddelerin uzaklaştırılarak tekrar asidik hale gelmesinin ve oksitlenmesinin engellenmesidir. Tahribat durumu da dikkate alınarak pH değeri 6,2'den düşük olan kâğıtların asitsizleştirilmesi gerekmektedir (Kathpalia, 1990). Cedzova (2006) kâğıt eserlerin asitten arındırılmasında kullanılan kimyasal maddeleri patent tarihlerine göre; toprak alkali metallerin karbonat veya hidroksitleri (1936), baryum hidroksit (1969), alkali metal oksitleri (1972), morfolin gazı

(1973), metil magnezyum karbonat (1976), dietil çinko (1976), magnezyum oksit (1982), çinko ve sodyum karbonat (1988), amin bileşikler (1989), amonyak (1989), karbonatlı etoksi-magnezyum metoksi-polietoksit (1992), alüminyum karbonat (1993), etil magnezyum karbonat (1993), dibutil magnezyum (1993), tetrabütil titanyum (1994) ve toprak alkali metal alkoksitleri (1997) şeklinde sıralamıştır. Günümüzde Ca ve Mg oksit ve hidroksitleri, kâğıt eserlerin asitsizleştirilmesinde yaygın kullanıma sahiptir (Bansa, 1998; Rychly, 2006).

Kâğıt eserler, laboratuvar ortamında manuel olarak ya da kitlesel asitsizleştirme yöntemleri ile toplu olarak asitten arındırılmaktadır. Laboratuvar ortamında bazik solüsyonlarla yapılan asitsizleştirme işlemlerinin bazıları standart hale getirilse de uygulamalar genellikle eserin durumuna göre değişiklik göstermektedir. Nadir eserlerin yanı sıra modern kâğıda basılı eserlerin de tahribatına neden olan asit sorununun giderimi için çözeltiye daldırma veya püskürtme yoluyla sayfa sayfa asitten arındırma çalışmaları zaman alıcı ve pahalıdır. Bu nedenle yazılı kültürel mirasın korunmasından sorumlu kurumlarca kitlesel asitsizleştirme yöntemleri geliştirilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Kitlesel asitsizleştirme yöntemlerinin genel karşılaştırması

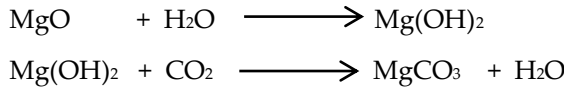
Yöntemin Adı	Etken Maddesi / Çözücüsü	Uygulama Prosedürü	Geliştirici/Kullanıcı Ülke
Wei T'o, Sable	Metoksimetil-MgCO ₃ / Metil alkol	Önkurutma+reaksiyon+havalandırma	Kanada/ Fransa/
Dietil Çinko	Zn(CH ₂) ₂ / Gaz fazı	Önkurutma+reaksiyon+havalandırma	ABD/ Hollanda
FMC	Mg-bütil glikolat / Freon-13	Önkurutma+reaksiyon+havalandırma	ABD
Papersave, Papersave Swiss	METE / HMDO	Önkurutma+reaksiyon+havalandırma	Almanya/ İsviçre/
CSC Booksaver	Propoksi-MgCO ₃ / HFC 227	Önkurutma+reaksiyon+havalandırma	İspanya/ Almanya
Bookkeeper	MgO / Perfloro heptan	Susuz, yüzeysel alkali uygulama	ABD/ Kanda, Hollanda, İspanya, Japonya+10ülke
Libertec, SOBU	CaCO ₃ + MgO / Azot gazı	Susuz, yüzeysel alkali uygulama	Almanya
BPA	NH ₃ -EtO gaz karışımı	Gaz fazında uygulama	Japonya
Bückerburg	Mg(HCO ₃) ₂ + MS / su	Çözeltiye daldırma+ sıcak kurutma	Almanya/ Çek C., Rusya, Polonya, Macaristan
Viyana	Ca(OH) ₂ + MS / su	Çözeltiye daldırma + donma kurutma	Avusturya

Kitlesel asitsizleştirme yöntemlerinin istenilen sonucu tam olarak karşılayamaması ve maliyetlerin yüksek olması yöntem sayısını arttırmıştır. Her yöntemin avantajları ve dezavantajlarının olmasının yanı sıra asitsizleştirilecek koleksiyondaki eserlerin nitel ve nicel durumu kitlesel asitsizleştirme yöntemi seçimini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çok sayıda ülkenin milli kütüphane, devlet arşivleri ve araştırma kuruluşlarının dahil olduğu AB 6. Çerçeve Programı Paper Treat – Kitlesel Asitsizleştirme Yöntemlerinin Değerlendirilmesi Projesi 2005 -2008 yılları arasında uygulamaya konmuştur (Kolar, 2008). Proje kapsamında asitsizleştirme yöntemlerinin seçiminde dikkate alınması gereken parametreler ve ölçüm teknikleri araştırılmıştır. Ayrıca Bookkeeper yöntemiyle asitsizleştirilmiş kâğıt

örneklerinin normal (20°C), serin (15°C) ve soğuk (5°C) ortamlardaki stabilizasyonları işlem görmemiş örneklerle karşılaştırılmıştır. Depolama sıcaklığının 15°C'ye düşürülmesiyle kağıdın ömrü 2 kat artarken 5°C'ye düşürüldüğünde 8 kat artmaktadır. Asitsizleştirme ile beraber bu oran 30'a çıkmaktadır (Kolar, 2007, s.40). Bu çalışmada Bookkeeper, Paper Save Swiss ve Bückeberg asitsizleştirme yöntemleri irdelenmek üzere seçilmiştir.

Bookkeeper Yöntemi

Bookkeeper asitten arındırma yöntemi, magnezyum oksit (MgO) partiküllerinin perfloro heptan aracılığıyla kağıt yüzeyine yerleştirilmesi prensibine dayanmaktadır. Magnezyum oksit, kâğıdın yapısındaki nemle reaksiyona girerek magnezyum hidroksite dönüşür. Magnezyum hidroksitin bir bölümü kağıt içerisindeki asidik unsurlarla nötrleşirken bir kısmı da havadaki karbondioksitle etkileşerek kağıtta alkali rezerv olarak kalacak olan magnezyum karbonata dönüşür. Magnezyum oksidin su ile reaksiyonu ekzotermik olduğu için işlem esnasında sıcaklık 50 °C civarına kadar yükselir.

Bookkeeper yönteminde normal boyuttaki kitapların asitsizleştirilmesi ortalama 12-24 kitap kapasiteli dikey tüpler içerisinde gerçekleştirilmektedir. Dokümanlar ve büyük boy ciltli eserler ise 10kg kapasiteli yatay tüpler içerisinde veya manuel olarak spreyleme yoluyla asitsizleştirilir. Dikey uygulama tüpünün içerisine konulmak üzere 12-24 kitap üç grup halinde kitap taşıyıcı aparata sayfaları fanla açılacak şekilde yerleştirilir. Sonra tüp içerisindeki hava vakumlanıp tüpe perfloro heptan içerisinde MgO dispersiyonu pompalanır. 15-20 dakika sonrasında dispersiyon geri çekilerek kitap taşıyıcıları uygulama tüpünden çıkarılıp 90 dakika kalacakları vakumlu kurutma tüpüne konulur. Son olarak kitaplar taşıyıcıdan ayrılarak 24 saat açık havada şartlandırılır. Yöntemin kitap asitleştirme kapasitesi sitemdeki tüp sayısı ve çalışma saatine göre bağlı olup düzenli bir iş akışı ile 1 adet dikey tüp kullanılarak yılda ortalama 15.000 kg kitap asitsizleştirilebilmektedir.

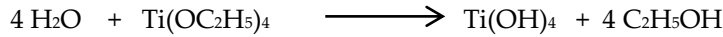
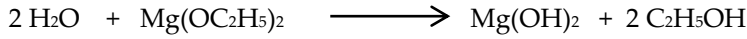
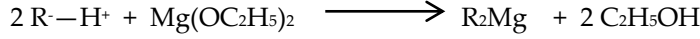
1980'li yılların başında ABD'de geliştirilen Bookkeeper yöntemi, ABD, Hollanda, İspanya ve Japonyadaki kendisine ait işletmelerin haricinde dünyada 10'dan fazla ülkenin ulusal arşiv veya kütüphanesinde kullanılmaktadır. Bookkeeper yöntemi kitapların kağıt, mürekkep, yapıştırıcı ve boyalarına zarar vermeyen yanma ve patlama tehlikesi olmayan bir yöntemdir. Kitap cildinde MgO kümeleri oluşturabilmesi (Pauk, 1996), kağıt yüzeyinde pudramsı bir kalıntı bırakması ve sistemin insan performansına bağlılığı olumsuz yanları olan yöntem birçok bilimsel araştırmada olumlu değerlendirilmiştir.

Papersave Swiss Yöntemi

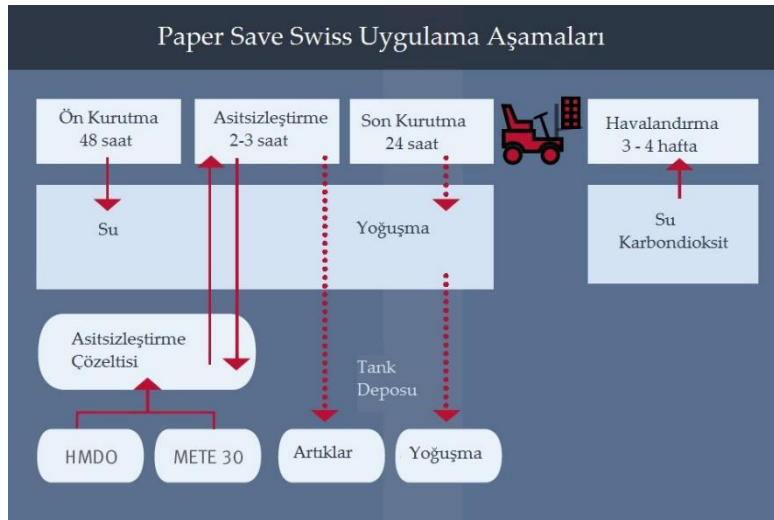
Papersave Swiss yöntemi, Almanya Leipzig Kütüphanesi öncülüğünde oluşturulan Battelle yönteminin üçüncü nesil geliştirilmiş halidir. Papersave Swiss yöntemi, kendinden önceki Battelle ve Papersave yöntemleriyle aynı etken maddeleri kullanmasına karşın uygulama esnekliği, gelişmiş kontrol sistemi ve işlem sonrası aktif şartlandırma özellikleriyle onlara göre daha iyi bir yöntemdir. 2000 yılında yıllık 120ton kapasiteli olarak İsviçre Devlet Arşivleri ve Milli Kütüphanesine hizmet etmek üzere kurulan Papersave Swiss işletmesi günümüzde etrafındaki ülkelere taşımali hizmet vermekte ve Almanyada yıllık 180 ton kapasiteli bir işletme kurmaktadır.

Papersave Swiss yönteminde etken madde hegzametil disiloksan (HMDO) içerisinde çözülmüş kısa adı METE olan magnezyum ve titanyum etoksit $[\text{Mg}(\text{OC}_2\text{H}_5)_2$ ve $\text{Ti}(\text{OC}_2\text{H}_5)_4]$ karışımıdır. Yöntem,

magnezyum ve titanyum etoksit karışımının kâğıtta belirli bir orana kadar düşürülmüş nem ve asidik unsurlarla aşağıda gösterilen reaksiyonların gerçekleştirilmesi prensibine dayanmaktadır. Havalandırma aşamasında reaksiyon sonucu oluşan etil alkol uzaklaştırılırken, Mg ve Ti hidroksitleri havadaki karbondioksit ile etkileşip Mg ve Ti karbonatlarına dönüşürek kağıt içerisinde alkali rezerv olarak kalır.

Papersave Swiss yöntemi ile asitsizleştirme işlemi büyük yatay tüpler içerisinde gerçekleştirilir. Tüp içerisine metal kafesler içerisinde alınan yaklaşık 700kg kağıt eser öncelikle 48 saat mikrodalgı ısıtma ile ön kurutma işlemine tabi tutulur. Bu aşamada METE ile reaksiyona girecek olan kağıdın nem içeriği ağırlıkça ortalama %8'den %0,5'e düşürülür. Daha sonra tüp içerisine HDMO içerisinde METE çözeltisi gönderilir. 2-3 saat sonra çözelti geri alınarak eserler 24 saat tüp içerisinde kurutulup çıkarılır. Reaksiyonlar sonucunda oluşan etil alkolün kötü kokusunun giderilmesi amacıyla eserler 3-4 hafta şartlandırma kabinlerinde tutulur (Şekil 2).

Şekil 2. Papersave Swiss yönteminin işlem aşamaları (Blüher ve Vogelsanger, 2001, s.985).

Papersave Swiss yönteminin asitsizleştirme ve alkali rezerv oluşturma performansı açısından diğer yöntemlerden daha iyi olduğu vurgulanmıştır (Katuscak, 2008, s.18). Papersave Swiss yöntemi, yüksek kalite standartlarında asitsizleştirme yapabilmesine ve çok fazla insan müdahalesi gerektirmeden tam otomasyonlu çalışabilmesine karşın büyük bir işletme alanı gerektirmesi, yüksek maliyetli olması, HDMO'nun yanma riski oluşturması ve bazı renklerde dağılmaya neden olması gibi olumsuz yönleri bulunmaktadır.

Bückerburg Yöntemi

Alman Neschen firması tarafından 1996 yılında geliştirilen Bückebug yöntemi dokümanların hem asitsizleştirme hem de sağlamaştırılmasında dünyada 20 farklı noktada kullanılan bir yöntemdir. Bückebug yönteminde dokümanlar, üç etkili karışım içerisinde magnezyum bikarbonat ($Mg(HCO_3)_2$) ile asitsizleştirilir, mesitol ve rewin ile mürekkepleri sabitlenir ve metil selüloz ile de sağlamaştırılırlar.

C-900 cihazı, içerisine aldığı dokümanları önce 16°C'de Bückeberg çözeltisi içerisine taşıyarak burada 4 dakika bekletir. Sonra da 50°C'de fanların çalıştığı bölüme göndererek 4 dakikada kurutur. Cihazdan çıkan dokümanlar 24 saat süre ile preste bekletilmesi gerekmektedir. Kitapların ciltlerinin sökülmesini gerektiren yöntemle, saatte 400 A4 büyüklüğündeki kâğıdın asitten arındırılması yapılabilmektedir (Lojewski ve Gucwa 2003, s.409).

Bückeberg yöntemi, günümüzde kitlesel asitsizleştirme yöntemleri arasında sulu yöntem olması ve eş zamanlı sağlamaştırma yapabilmesi açısından tek yöntemdir. Mobil bir cihaz tarafından küçük bir alanda kitlesel asitsizleştirme yapılabilmesi, çevreye ve esere zararlı olmayan sulu yöntem kullanılması, kısmi yıkama işlevi görmesi (Bansa, 1998) ve etkin olarak asitsizleştirme yapılabilmesi (Burtseva, 2008) Bückeberg yönteminin olumlu yanlarıdır. Kitaplarda cilt sökümü gerektirmesi, sayfa kalınlığını artırması, yırtılmış veya kırılan dokümanlarda uygulanamaması, kırmızı ve mavi renklerde renk değişimi (Stumpf, 2006, s.48), mürekkep akması, varsa pulların yer değiştirmesi ve dokümanların hafif dalgalı bir hal alması yöntemin dezavantajlarıdır.

Biyolojik Tahribat Etkenleri

Kâğıdın yapıtaşı olan selüloz, parçalanarak temel enerji kaynağı glikoza dönüştüğünden birçok türden canlıların temel besin kaynağıdır. İzolasyonu ve havalandırma sistemi düzgün olmayan ortamlarda bulunan kâğıt eserler yüksek nem ve tozun etkisiyle biyolojik tahribata uğrarlar. Kâğıt eserlerde biyolojik tahribata neden olan canlılar; kâğıt güveleri, kitap kurtları, kitap biti, hamamböcekleri, termitler vb. böcekler ve mikroorganizmalardır. Bunun haricinde kemirgenler, termitler ve kuşların da kâğıt eserlere zarar verdiği bilinmektedir.

Kâğıt eserlerde tahribata neden olan mikroorganizmalar sporları aracılığıyla her yerde bulunabilen mantarlar ve bakterilerdir. Bakteriler kâğıt eserlerde lekelenmelere neden olabilmelerine rağmen mantarlar kadar zarar verici değildirler. Mantarlar, hamurumsu kıvamda yuvarlak hücreler halindeki mayalar ve birbirine birleşmiş ince borucuklardan oluşan küfler olmak üzere iki grupta incelenir (Yücel, 2004). Kâğıt eserlere zarar verebilen yaklaşık 200 mantar türünden en yaygın olanları; *Penicilium*, *Eladosporium*, *Aspergillus*, *Alternaria*, *Acremonium*, *Mucorales*, *Fusarium* ve *Chaetomium*'dur. Bu canlılar kâğıt eserlerde kahverengi, turuncu, sarı veya siyah renkli lekeler oluşturmaktadır. Yüksek sıcaklık ve nem değerleri mantar gelişimini hızlandırırken yüksek pH ve depo ortamındaki hava sirkülasyonu mantar gelişimini yavaşlatmaktadır.

Kitap kurtları kâğıt eserlerle beslenen larva-kurtçuk-böcek yaşam döngüsüne sahip canlılardır. Kitap kurtları ortalama 5 hafta içerisinde larva halinde ve 1 yıldan 12 yıla kadar kurtçuk halinde kitap içerisinde yaşar. 6-9mm uzunluğuna ulaşan kitap kurdu böcek formunda kitap dışına çıkar ve maksimum bir aylık süre zarfında yumurtlayarak ölür. Kitap kurtları yaşamlarının tamamına yakın bir bölümünü kitap içerisinde geçirdiği için teşhisi ve mücadelesi zordur (Kathpalia, 1982). Mayıs ağustos ayları arasında aktif olan kitap kurtlarının tipik özellikleri kitap üzerinde 2-3mm çapında delikler oluşturmalarıdır.

Kâğıt eserlerde biyolojik tahribata neden olan bir diğer böcek 10-15mm büyüklük ve 5-7 yıllık ömrü olan gümüşçündür. Resimli ve aharlanmış kâğıtları seven gümüşçün yaşadığı bölgede dağınık halde koyu renkli küçük dışkıları, pullar ve sarı lekeler bırakır (Parker, 1988). Nemli bölgelerde yaşayan hamamböcekleri kitapların kenarlarının kemirerek diğer böcekler nazaran oldukça büyük parça kayıplarına neden olurlar. Hamamböceklerince yapılan tahribat, tahrip olan bölgedeki küçük kemirme izlerinden anlaşılabilir. Ayrıca koyu renkli pislikleri hamamböceklerinin karakteristiğidir. Kitaplar için zararlı olan bir diğer böcek olan kitap bitleri dünyanın çeşitli bölgelerinde görülebilen 1-2mm büyüklüğünde, açık renkli böceklerdir. %60'tan düşük bağıl nemli ortamlarda yaşayamayan kitap bitlerinin kâğıt eserlerdeki tahribatı boyutları ile orantılı olarak azdır.

Biyolojik Tahribata Karşı Uygulanan Kitlesele Uygulamalar

Biyolojik tahribatların engellenmesi amacıyla eserlerin bulunduğu ortamın bağıl nemi % 45–55 arasında, sıcaklığı ise 18–22°C arasında bir değerde sabit tutulmalıdır. Ayrıca ortamın tamamında temiz ve şartlandırılmış havanın dolaşım halinde olması sağlanmalıdır. Depo ortamının yalıtımı kontrol altında tutulmalı, depolara herhangi bir yolla toz veya mikroorganizma girişi engellenmelidir. Ancak alınan bütün önlemlere rağmen koleksiyonlar biyolojik tahribata maruz kalabilmektedir. Hem eserlerin hem de eserlerle temas halindeki insanların korunması amacıyla biyolojik tahribata uğramış eserlerin, tüm böcek ve mikroorganizmalardan (sterilizasyon) ya da sadece zararlı canlılardan (dezenfeksiyon) arındırılması gerekir. Kâğıt eserlerin dezenfeksiyonu için günümüzde yaygın olarak üç yöntem kullanılmaktadır.

Etilen Oksit Sterilizasyonu

İlk defa 1932 yılında ABD Huntington Kütüphanesi'nde biyolojik tahribata uğrayan eserlerin sterilizasyonunda kullanılan etilen oksit, uygulandığı ortamdaki tüm mikroorganizma ve böceklerin DNA ve protein yapılarını bozarak öldürür. Hava ile belli oranda karışımı yanıcı ve patlayıcı özellikte olan etilen oksit gazı çok zehirli ve kanser yapıcı bir maddedir. Bu özelliklerinden dolayı %80 CO₂ – %20 EtO (veya %90–10) oranında karbondioksit ile karıştırılarak kullanılmaktadır.

Etilen oksit sterilizasyonunda eserler genel olarak 25°C'de 7 saat gaza maruz bırakılır. Eserler, işlem öncesi 3 gün şartlandırma odasında, işlem sonrasında ortalama 3 hafta havalandırma odasında tutulur (Silverman, 2007). Eserlerin tekrar kullanılabilir hale gelmesi için etilen oksit derişiminin 1 ppm'in altına düşmesi gerekmektedir. Etilen oksit, etkin bir sterilizasyon maddesi olmasına karşın, eserlerde kötü koku bırakması, selüloz zincirlerinin oksitlenerek kâğıdın zayıflamasına neden olması, tutkalların yapışkanlık özelliklerini zayıflatması (Basset, 2007, s.17), boya ve pigmentlerin çözünürlüğünü artırması ve bazı maddelerle etkileşerek kansere neden olabilmesi gibi dezavantajları vardır. Ancak bu dezavantajlarına rağmen çok etkin bir yöntem olması nedeniyle dünyada birçok kütüphane ve arşiv yönetimi etilen oksit sterilizasyonunu tercih etmektedir.

Dondurarak Dezenfeksiyon

Mikroorganizma ve böcek saldırısına uğramış kâğıt eserler bu canlıların yaşayamayacağı kadar düşük sıcaklıklarda tutulmak suretiyle dezenfekte edilebilir (Parker, 1988). Bu yöntemle yumurta, larva veya erişkin formdaki tüm böceklerin öldürülmesi sağlanabilmektedir. Düşük sıcaklık uygulamalarında kâğıt eserler PVC harici bir polimerik malzeme ile kaplanıp -30°C'de 3 gün veya -18°C'de 2 hafta bekletilmektedir.

Eserler dondurulurken sıcaklığın maksimum 4 saat içinde hızlı bir şekilde düşürülmesi gerekmektedir. Sıcaklığın yavaş düşürülmesi canlıların duruma adaptasyon sağlamalarına imkan verdiği için dezenfeksiyonun verimliliği düşmektedir (Strang, 1997). Bazı türdeki böceklerin öldüğünden emin olabilmek için dondurma işleminin 2 defa yapılması önerilmektedir. Dondurarak dezenfeksiyonda dikkat edilmesi gereken bir diğer husus nemin kontrolüdür. Eser üzerinde yoğunlaşmanın olmaması için eserler polimerik malzeme ile paketlenmeli sıcaklık hızlı bir şekilde düşürülmeli ve işlem sonrasında sıcaklık yavaşça normal oda koşullarına çıkarılmalıdır. Ancak hem dondurma hem de ısıtma özelliği olan kombine cihazlarda eserlerin paketlenme ihtiyacı yoktur.

Dondurarak dezenfeksiyon her ne kadar böcekler için geliştirilmiş bir yöntem olsa da mikroorganizmaların dezenfeksiyonunda da etkili olduğu gözlemlenmiştir. Ancak dondurma yönteminin aktif mikroorganizmaları tamamen öldürmeyip sadece gelişimlerini durdurduğu, ideal yaşam koşulları oluştuğunda tekrar aktif hale gelecekleri dikkatlerden kaçmamalıdır.

Oksijensiz Ortam Dezenfeksiyonu

Oksijensiz ortam dezenfeksiyonunun temel prensibi, kâğıt eserlerdeki böceklerin oksijensiz ortamda (%0,01'den düşük) tutulmasıyla öldürülmesidir. Oksijensiz ortamda kitap güveleri 2 gün, termitler 4 gün, hamamböcekleri 5-8 gün, kitap bitleri 8-10gün ve kitap kurtları 10-14 gün içerisinde ölmektedir. Bu süreler canlının yapısına sıcaklık ve neme bağlı olarak değişir. Oksijensiz ortam organizmanın su kaybederek ölmesine neden olmaktadır. Yumurta ve larva halindeki canlılar erişkinlere göre daha kısa sürede ölmektedir. Sıcaklık artışı ölümü hızlandırırken nem artışı yavaşlatmaktadır. %45 bağıl nemde 25°C'de 2-3 hafta içerisinde ölen böcekler 20°C'de ancak 4-5 hafta içerisinde ölmektedir.

Kontrollü atmosfer uygulamalarında oksijen derişimini %0,1'in altına düşürmek amacıyla azot, karbondioksit veya argon gazı kullanılmaktadır. Argon gazı kullanımı daha etkin olmasına karşın daha pahalıdır. Atmosferde %71 oranında bulunan azot gazı kontrollü atmosfer uygulamalarında en yaygın kullanılan gazdır. Azot kaynağı olarak havanın kullanılması maliyetin düşük olmasını sağlamaktadır. Azot gazı ile eserler tek tek paketlenerek dezenfekte edilebileceği gibi büyük hacimlerde kitlesel olarak uygulanabilmektedir. Gıda endüstrisinde yaygın kullanıma sahip vakumlu paketleme yöntemi de kültürel miras eserlerin oksijensiz ortamda uzun süreli muhafazasında kullanılmaktadır.

Oksijensiz ortam dezenfeksiyonunda kurşun oksit, civa sülfür ve demir oksit içeren pigmentlerin renk değişikliği tespit edilmiştir (Arney ve Jacobs, 1979). Prusya mavisi ve ultramarin renklerindeki değişiklikler geçici olup oksijenli ortamda bu renkler eski hallerine dönmektedir. Ayrıca azot gazının, nitrojenaz enzimine sahip mikroorganizmaların gelişine katkı sağladığı dikkate alınmalıdır (Selwitz, 1998).

Tartışma ve Sonuç

Kâğıt eserlerde kimyasal ve biyolojik tahribatlar uzun bir süreç sonunda belirginleşirler. Bir asidik kâğıttaki mukavemet azalması ve renkteki koyulaşma ancak yıllar sonra belirgin bir hal alır. Kâğıt üzerindeki selobantın veya temas halindeki bir polimerin kâğıda verdiği tahribat yaklaşık on yıllık bir süreç sonunda ortaya çıkar. Benzer şekilde kemirgenler haricindeki biyolojik tahribat da haşerenin etkinlik durumuna bağlı olarak belirli bir süreç sonunda gözle görülür bir hal almaktadır. Kimyasal ve biyolojik tahribat nedenleri etkisini uzun bir süreçte gösterdiği gibi bu tahribatlara karşı alınacak önlemler de uzun soluklu işlemlerdir. Bu nedenle uygun olmayan koşullarda bulunan eserlerin durumu tüm yönleriyle belirlenmeli ve yapılacak işlemler belirli bir program dahilinde uygulamaya konulmalıdır.

Kitlesel asitsizleştirme yöntemi seçimi için oluşturulan Knikha Kriterleri (Katuscak, 2008) ile *Kongreler Kütüphanesi Kitlesel Asitsizleştirme Teknik Kriterleri* (2004); yenilik potansiyeli, kağıdın mekanik dayanımının ve ömrünün arttırılması, pH ve alkali rezerv değerleri, maliyet ve risk değerlendirmesi konularına göre asitsizleştirme yöntemlerini değerlendirmektedir. Bütün yöntemlerin bu konu başlıklarının tamamında başarılı olması beklenmemekle birlikte bu çalışmada irdelenen üç yöntemin, sıralanan kriterlerde başarısı yüksektir. Bookkeeper yöntemi alkali rezerv oluşturma başarısı ve risk değerlendirme kriterlerinden olumlu not alırken Papersave Swiss yöntemi yenilik potansiyeli, pH ve alkali rezerv değerleri ve risk değerlendirme kriterlerinde başarılıdır. Papersave Swiss yöntemi, Bookkeeper'a göre çok daha fazla bütçe ve işletme alanı gerektirmesine karşın daha kaliteli asitsizleştirme performansı, çok daha otomatikleştirilmiş sistem ve daha fazla iş kapasitesi sunmaktadır.

Gazetelerin ve yapısal olarak gazetelere benzeyen kâğıt eserler yüksek lignin içerikleri nedeniyle asit tahribatından fazlaca etkilenir ve kırılğan hale gelirler. Bu eserlerin asitsizleştirilmesi sonrasında mekanik dayanımlarının arttırılması gerekir. Bu nedenle hem asitsizleştirme hem de sağlamaştırma özelliği nedeniyle Bückeburg yöntemi, gazetelerin korunmasında en iyi yöntemdir. Mobil bir cihazla,

görece küçük bir alanda, sadece su ve elektrik bağlantısı yapılarak kullanabilen Bückeberg yöntemi, prosedürü ve kapasitesi farklı olsa da irdelenen üç yöntem arasındaki en düşük tesis ve işletim maliyetine sahip yöntemdir. Bückeberg yöntemini en belirgin dezavantajı ciltli eserlerin asitsizleştirilmesi için ciltlerinin açılması gerekliliğidir. Ayrıca yırtılmış, kırılmaya başlamış, yapıştırmalı veya katlamalı ek yerleri olan, pul veya etiket içeren, aherlenmiş veya tezhip içeren dokümanların Bückeberg yöntemi ile asitsizleştirilmesi mümkün değildir.

Ulusal kütüphaneler veya arşivler gibi devasa koleksiyonların süresiz saklandığı kurumlar, mevcut asitsizleştirme yöntemlerinin kağıt eserlerdeki kimyasal tahribatları durdurmadığını, sadece tahribat hızını azaltıp eserlerin ömürlerini uzattığını dikkatten kaçırmamalıdır. Kaldı ki fiziksel tahribatlara karşı önlemlerin alınmadığı koleksiyonlarda asitsizleştirme işlemi beyhude bir çabadır. İngiltere Milli Kütüphanesi ve Devlet Arşivleri, koleksiyonlarında 182km asidik eser olduğunu belirlemelerine, bir asitsizleştirme yöntemi geliştirme girişimlerine ve 7 kitlesel asitsizleştirme yöntemini karşılaştırmalı olarak değerlendirmelerine rağmen kitlesel asitsizleştirme yöntemi kullanmamaya karar vermişlerdir (Shenton, 2006). Bu kararda asitsizleştirmenin teknik yetersizliği, önceliksizliği, maliyeti ve eserlerin özgünlüğe zararı dikkate alınmıştır. Koleksiyonlarının korunması amacıyla dijitalleştirme ve gelişmiş depolama sistemlerine yatırım yapmışlardır.

Biyolojik tahribata uğrayan eserlerin toz, böcek ve mikroorganizmalardan arındırılması hem eserlerle temas halindeki insanların sağlığı, hem de eserlerin korunması açısından önemlidir. Böcekler eserlere mikroorganizmalara göre daha fazla zarar verirken mikroorganizmalar eserlerle temas halindeki insanların sağlığı açısından daha zararlıdır. Dezenfeksiyon işlemi ise sürekli yapılacak bir koruma uygulaması değil, duruma anlık bir müdahaledir. Bu nedenle önemli olan mutlak manada engellenemeyen tozlanma ve mikroorganizma saldırısına karşı sürdürülebilir mücadele vermektir. Bu kapsamda sıcaklık ve nem değerlerinin ideal değerde olması, ortamdaki havanın HEPA filtrelerle tozdan ve mikroorganizmadan arındırılması ve depolama, taşıma ve kullanım esnasında eser koruma kurallarının uygulanması sağlanmalıdır.

Dezenfeksiyon yönteminin seçiminde; yöntemin böcek ve mikroorganizma öldürme etkinliği, eserlere zarar verip vermediği, insan sağlığına etkisi, uygulama kolaylığı ve maliyet değerlendirilmesi gereken parametrelerdir. Bütün parametrelerde başarılı bir yöntem bulunmadığından bahsedilen dezenfeksiyon yöntemlerinin avantajları ve dezavantajları karşılıklı olarak değerlendirilerek parametrelerde eleme yapılmalıdır. Tablo 2'de 4 dezenfeksiyon uygulamasının avantaj ve dezavantajları karşılaştırılmaktadır.

Etilen oksit yöntemi; koku bırakması ve insan sağlığı açısından riskli olmasına karşın hem böceklerin hem de mikroorganizmaların öldürülmesinde etkindir. Etilen oksit yöntemi, boyalara ve tutkallara zarar verdiği ve deri bazlı materyallerde kullanımı uygun olmadığı için el yazmalarının dezenfeksiyonunda kullanılmamalıdır. Oksijensiz ortam yöntemi; mikroorganizmaların dezenfeksiyonunda etkin olmamasına karşın, çok sayıda esere birden uygulanabilen, genel olarak zararsız bir yöntemdir. Oksijensiz ortam yönteminin el yazmalarındaki kurşun oksit, civa sülfür ve demir oksit içeren pigmentlere zarar verdiği tespit edilmiştir. Oksijensiz ortam yöntemi ile etilen oksit yöntemi tek bir cihazda birleştirilebilmektedir. Dondurma yöntemi ise uygulama zorluğuna ve mikroorganizmaların dezenfeksiyonunda tam olarak etkin olmamasına karşın genel olarak zararsız bir dezenfeksiyon yöntemidir. Bu nedenle el yazmalarının kitlesel dezenfeksiyonunda bahsedilen üç yöntem arasından en uygun olanı dondurma yöntemidir.

Yazılı kültürel mirasın kimyasal ve biyolojik tahribatlara karşı korunmasında uygulanan kitlesel yöntemler sorunu net olarak ortadan kaldıran çözümler değildir. Bu nedenle tahribatların ortadan kaldırılmasına çalışmak yerine tahribatların yavaşlatılması ve eserlerin dijital nüshalarının oluşturulması öncelenmelidir. Geniş bir perspektiften bakıldığında günümüzde koleksiyonların bütün

tahribatlara karşı korunmasında en ideal yol, eserlerin dijital kopyalarının kullanımda olduğu orijinallerinin de soğuk, yalıtımlı, düşük oksijenli ve hassas nem kontrollü ortamlarda depolanmasıdır.

Tablo 2. Dezenfeksiyon Yöntemlerinin Karşılaştırılması

Yöntemin Adı	Avantajları	Dezavantajları
Etilen Oksit Sterilizasyonu	Her türden böcek ve mikroorganizmada etkindir. Azot gazı dezenfeksiyonu için de kullanılabilir. İşlemin doğrulanması için basit testler yeterlidir. İşlem öncesi kitapların kaplanması gerekmez. Görece düşük maliyetlidir.	İnsan sağlığı açısından risklidir. Kötü koku yayar. Yapıştırıcılarda zayıflamaya neden olur. İşlem süresi (3-4 hafta) uzundur. Eserlerin cihaza taşınması gereklidir.
Dondurarak Dezenfeksiyon	İşlem süresi (2-3 gün) kısadır. Cihaz kitlesel kurutma ve şartlandırma için de kullanılabilir. Genel olarak zararsız bir yöntemdir.	Yüksek maliyetlidir. Mikroorganizmalarda tam etkin değildir. Eserlerin cihaza taşınması gereklidir. Cihaza göre eserlerin paketlenmesi gerekir.
Azot Gazı Dezenfeksiyonu	Görece düşük maliyetlidir. Sistem eserlerin bulunduğu ortama kurulup işlem sonrası taşınabilir. Düşük insan gücü kullanımı gerektirir. İşlem kapasitesi eser sayısına göre arttırılabilir.	Mikroorganizmalarda etkin değildir. İşlem süresi (3-4 hafta) uzundur. Bazı renklerde değişikliğe neden olur.
Vakumlu Paketleme	Eserler buldukları noktada işlem görebilir. Düşük maliyetlidir. Eserleri tozdan ve fiziksel tahribattan korur. Uygulaması kolaydır.	Mikroorganizmalarda etkin değildir. Eserlerde kullanım kısıtlamasına neden olur. Eserler tek tek işlem görür. Tam zamanlı personel gerektirir.

Kaynakça

- ANSI/NISO Z39.48 (1992). *Permanence of Paper for Publications and Documents in Libraries and Archives*. Maryland: American National Standards Institute.
- Arney, J. ve Jacobs, A. (1979). Accelerated aging of paper: The relative importance of atmospheric oxidation. *Technological Association of the Pulp and Paper*. 89-91.
- Bansa, H. (1998). Aqueous deacidification - with calcium or with magnesium?. *Restaurator: International Journal for the Preservation of Library and Archival Material*, 19, 1-40.

- Basset, T. (2007). The Use of Ethylene Oxide for Mass Treatment of Mouldy Books. *IPN, No 42*, 16-17.
- Blüher, A. ve Vogelsanger, B. (2001). Mass Deacidification of Paper. *Chimia 55, No:11*, 985.
- Burtseva, I.V., Perminova, O.I. ve Molchnova, S.A. (2008). Mass Deacidification of Newspapers in the Russian State Library, *Durability of Paper and Writing 2, Ljubljana*, 40-41.
- Cedzova, M. Gallova, I. ve Katuscak, S. (2006). Patents for Paper Deacidification. *Restaurator: International Journal for the Preservation of Library and Archival Material*, 27, 35-36.
- Gurnagul, N., Howard, R. C., Zou, X., Uesaka, T. ve Page, D. H. (1993). The Mechanical Permanence of Paper: A Literature Review. *Journal of Pulp and Paper Science*, 19, 160-166.
- Hanus, J. ve Hanusova, E. (2011). Some European Projects in preservation of Cultural Heritage. *Atlanti*, 21, 131-138.
- Havermans, J.V., Deventer, J.P., Dongen, R., Flieder, F., Daniel, F., Kolseth, P., Iversen, T., Lennholm, H., Lindqvist, O. ve Johansson, A.S. (1994). The Effects of Air Pollutants on The Accelerated Ageing of Cellulose Containing Materials – Paper, *The EC Step Project, Ct*, 90-100.
- Hon, D.N.S. (1981). Yellowing of Modern Papers - Preservation of Paper and Textiles of Historic and Artistic Value II. *American Chemical Society Series*, 193, 119-142.
- Jonathan, R.L. (2001). *The Enemy Within! Acid Deterioration of Our Written Heritage*. London: Mass Deacidification Feasibility Project Report.
- Karademir, A. (2001). Mass Conservation of Archival and Library Materials, *KSU Journal of Science and Engineering*, 4, 109-118.
- Karademir, A. ve Imamoğlu, S. (2001). Essential Degradation Reactions Depending on the Natural Aging of Paper. *KSU Journal of Science and Engineering*, 4, 98-108.
- Kathpalia, Y.P. (1982). Conservation and Preservation Achives. *Unesco Librarianship and Archives Administration, Journal of Information Science* 4, 2, 94-100.
- Kathpalia, Yash Pal. (1990). *Arşiv Malzemesinin Korunması ve Konservasyonu*. (N. Somer, Çev.). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Katuscak, S., Hanus, J., Bakos, D., Vrska, M., Jablonsky, M., Holubkova, S., Bajzikova, M., Bukovsky, V. ve Rychly, J. (2008). The Khnica Project in Slovakia, *Durability of Paper and Writing 2, Ljubljana*, 17-19.
- Kolar, J. (2003). Stabilisation of Corrosive Iron Gall Inks, *Acta Chimie of Slovenia*, 50, 763-770.
- Kolar, J., Balazic A., Habicht, S., Smodis, M. ve Strlic M. (2007). Extending the Useful Life of Paper - Evaluation of the Effect of Various Preservation Actions. *National Museum of Denmark, Museum Microclimates*, 39-41.
- Kolar, J., Strlic, M., Lojewski, T., Havermans, J., Steemers, T., Bruin, G., Knight, B., Palm, J., Hanus, J., Perminova, O., Nguyen, T. ve Porck, H. (2008). The Paper Treat Project - Preserving our Paper Based Collections. *Durability of Paper and Writing 2, Ljubljana*, 11-13.
- Konuklar, M. (2008). *Kağıt Eserlerin Tahribat Nedenleri ve Kontrolü: Milli Kütüphane Yazma Eser Koleksiyonu Uygulaması*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Uzmanlık Tezi.
- Library of Congress Technical Specifications for Mass Deacidification. (2004). Washington DC: Preservation Directorate Library of Congress.
- Lojewski, T. ve Gucwa, J. (2003). Can Newsprint Paper Benefit from the Neschen Deacidification Treatment? *WPP Paper in Archives and Libraries*, 408-411.
- Neevel, J.G. (1995). Phytate: A Potential Conservation Agent For The Treatment Of Ink Corrosion Caused By Irongall Inks. *Restaurator: International Journal for the Preservation of Library and Archival Material*, 16, 143-160.
- Parker, T. A. (1988). *Study on Integrated Pest Management for Libraries and Archives*, Paris: UNESCO General Information Programme and UNISIST.

- Pauk, S. (1996). The Bookkeeper mass deacidification process: some effects on 20th century library material. *The Abbey Newsletter*, 20, 50-53.
- Reißland, B. ve Judith, H.G. (2001). *Condition Rating of Paper Object With Iron Gall Ink*. Amsterdam: Instituut Collectie Nederland Information, No 1.
- Roberts, J.C. (1996). *The Chemistry of Paper*, Cambridge: Royal Society of Chemistry.
- Rychly, J., Matisova-Rychla, L., Lazar, M., Janigova, I., Strlic, M., Kocar, D., Hanus, J., Minarikova, J. ve Katuscak, S. (2006). Thermal oxidation of cellulose investigated by chemiluminescence. The effect of magnesium and calcium carbonates and of different pHs. *Comptes Rendus Chimie*, 9, 1-8.
- Selwitz, C. (1988). *Cellulose Nitrate in Conservation*. California: The Getty Conservation Institute.
- Shenton, H., (2006). *Strategies for Mass Preservation Treatment, Save Paper!* (s.63). Bern: Swiss National Library.
- Silverman, R., Fidopiastis, N., Bliss, M., Erickson H., Francl, J., Knight, B., Lively, K., Neuvirt, J., Novotny, D. ve Yeager, N. (2007). Comparing Mass Drying and Sterilization Protocols for Water Damaged Books. *IPN*, No 42, 22-29.
- Strang, T. (1997). *Controlling Insect Pests with Low Temperature*. Canada: Canadian Conservation Institute.
- Stumpf, M. (2006). *Mass Deacidification at the North Rhine-Westphalia State Archives – Experience with the Neschen Process*. Save Paper! (s. 48). Bern: Swiss National Library.
- Thurn, J. (2003). *History, Chemistry, and Long-Term Effects of Alum-Rosin Size in Paper*. Erişim tarihi: 27.03.2014, <http://www.ischool.utexas.edu/~cochine/~/html-paper/j-thurn-03-alum.html>
- Yücel, A. ve Kantarcıoğlu, S. (2004). *Müzedeki Eserlerin Bozunmasında Mikropların Rolü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Preventive Conservation of Palm-leaf Manuscripts in Gedong Kirtya: An Effort to Preserve Balinese Cultural Heritage

Mahaztra Ravenska Putra

*Undergraduate Students of Library and Information Science (LIS), University of Indonesia, Kampus
UI Depok, West Java 16242, Indonesia
mahaztra.ravenska@ui.ac.id*

Syifa Adiba

*Undergraduate Students of Library and Information Science (LIS), University of Indonesia, Kampus
UI Depok, West Java 16242, Indonesia*

Zulva Ibadati

*Undergraduate Students of Library and Information Science (LIS), University of Indonesia, Kampus
UI Depok, West Java 16242, Indonesia*

Abstract

The objectives of this study are to give an overview on the importance of Balinese palm-leaf manuscripts to the Balinese society and to explain the preventive conservation of Balinese palm-leaf manuscripts performed in Gedong Kirtya Library. Balinese palm-leaf manuscripts are cultural heritage of Balinese society; it is shown by the bonding between the society and the manuscripts containing Holy Scriptures, law codes, medicine, and genealogy. Gedong Kirtya uses natural and traditional methods to control the environment and pest, and to store the manuscripts. They implement strict access policies for manuscripts which appear to be damaged; and duplicate and reformat it to avoid content's loss and to ensure the existence of the physical manuscripts. From the facts gathered, confirmed that the methods used has reduced direct contact of the manuscripts with human and prevented insects' attacks, therefore it is slowing down the manuscripts' deterioration process.

Keywords: *Balinese palm-leaf manuscripts; preventive conservation; cultural heritage; Gedong Kirtya*

Introduction

In this study we discuss Balinese palm-leaf manuscripts' preventive conservation policies and its implementation in Gedong Kirtya in order to maintain and preserve Balinese cultural heritage. Gedong Kirtya is a manuscript library located in the city of Singaraja, Bali. This library deposits palm-leaf manuscripts originated from Bali and Lombok. Balinese palm-leaf manuscripts are called by locals as *lontar* or *rontal*, because it is made of *ron* (leaf) and *tal* (palm). The word *lontar* or *rontal* is originated from Old Javanese language. *Rontal* becomes *lontar* because *r* and *l* are often interchanged in Balinese language (Hinzier, 1993, p.450). While it is generally called by *lontars*; when it contains drawings, it is called by *prasi*. *Lontars* are made out of dried leaves of Asian Palmyra palm (*Borassus flabellifer*). The trees which provided the best quality of leaves were concentrated in the northern part Karangasem Regency in the foothills of Mount Seraya, Agung, and Batur, not far from the coast (Catra as quoted in Hinzier, 1993, p.443–444). The leaves should be plucked on the drier months in order to faster the drying process and to avoid the leaves from having blackish color and freckles (Ariyani, 2013, p.5). There are

special herbs used along the six months process of making the blank *lontar*. The mixing of special herbs is intended to keep the manuscripts away from insects' attacks especially termites (Hinzler, 1993, p.446).

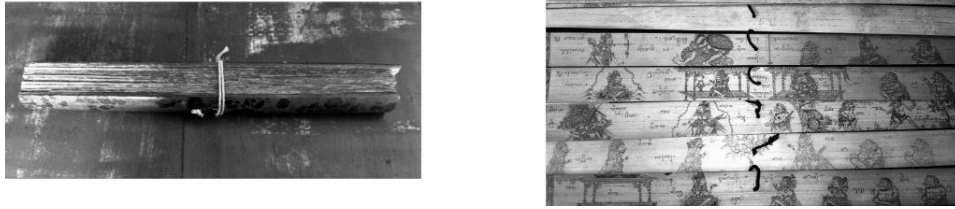

Fig.1. (a) a bundle of Balinese palm-leaf manuscript (b) a drawing of Mahabharata story

Gedong Kirtya's *lontar* collections started to develop after its establishment on 2 June 1928. In the first years of its establishment, the collections development was dominated by kings' and Hindu's religious leaders' gifts across Bali and Lombok. The library itself had started looking for the manuscripts to the remote villages in Bali and Lombok to be rescued and preserved until the Japanese army occupied the Dutch-East Indies in 1942. When the battles between the Allies and Japan were taking place in Bali; the library hid the manuscripts in the villagers' houses in the village of Gitgit to save it from the attack. When Japan surrendered in 1945, the manuscripts were restored to Gedong Kirtya but many of those were damaged, unrecoverable, and lost (Ariyani, 2013, p.50; personal communication, Ariyani, 21 January 2014). After the battles, more people started to lend their *lontars* to be copied and duplicated; some people also gave their *lontars* voluntarily to Gedong Kirtya. They expected it could be saved for the future generations (personal communication, Ariyani, 13 January 2014; Wiriyasa, 13 January 2014).

Balinese palm-leaf manuscripts contain writing and drawings of diverse themes, e.g. architecture, law codes, folktales, medicine, puppet story, horoscopes, chronicles, and arts. The entire writings and drawings have a strong religious and community values. Since the theme are diverse, *lontar* collections are divided into six groups, i.e. *Weda* (texts on religion, ritual, holy formulas), *Agama* (law codes, rules of behavior for children and royalty), *Wariga* (horoscopes, soothsaying, calendars, language, magical texts, medicine), *Itihasa* (heroes' stories), *Babad* (chronicles, genealogies), and *Tantri* (puppet stories, fables, folktales, riddles) (Hinzler, 1993, p.441 – 442).

Objectives

The objectives of this study are to give an overview on the importance of Balinese palm-leaf manuscripts to the Balinese society. This study also tries to explain the preventive conservation of Balinese palm-leaf manuscripts performed in Gedong Kirtya Library; those are environmental control, pest management, manuscript storage, access policies, and duplication and reformatting.

Scope and Methodology

The scope of this study is Gedong Kirtya Library located in Singaraja, Bali. The object of study in Gedong Kirtya is limited to the collection of Balinese palm-leaf manuscripts with preventive conservation through environmental control, pest management, manuscripts' storage, access policies, and duplication and reformatting as the subjects of study. A case study qualitative approach is used in this study to interpret the role of Balinese palm-leaf manuscript as Balinese cultural heritage and to get a deeper understanding about how the manuscript is preserved and conserved. The data are gathered through literature study, field observation, and personal communication with Putu Gede Wiriyasa (head of Gedong Kirtya Library), I Gusti Bagus Sudiasta (former head of Gedong Kirtya Library), Putu Agus

Sukadarma (conservator in Gedong Kirtya Library), Ni Made Sukeranis (manuscript room's librarian), and Luh Putu Sri Ariyani (LIS lecturer at Ganesha University of Education).

Research questions for this study are 1) why does the Balinese palm-leaf manuscript become a cultural heritage of Balinese society? 2) how is the process of preventive conservation of Balinese palm-leaf manuscripts performed in Gedong Kirtya?

Balinese Palm-Leaf Manuscripts as Balinese Cultural Heritage

The Balinese society is known as people who hold-strong their culture, religion, and arts. These are reflected by how they live their daily life in harmony with nature. Rituals and offerings to gods and goddess are usual things people will encounter on every corner of Bali's streets. Those things are also found in Gedong Kirtya where the employees light the incense and pray every morning in the manuscript's storage room before starting to work and put offerings to Saraswati, the Hindu goddess of knowledge, art, and wisdom; as expressed by Sukeranis (personal communication, 15 January 2014). The praying altar where they put offerings is located in between the manuscript's shelves on the rear side of the manuscript's room. When the moon is not seen on the sky, which is called by *purnama tilem*, Gedong Kirtya will perform a special ritual where on those days all employees are wearing Balinese traditional garments. The peak of all rituals is on the Feast of Saraswati, a celebration of knowledge, arts, and wisdom. On that day, the manuscripts are purified while glorifying Ida Sang Hyang Widhi Waça through the manifestation of Bhatari Saraswati.

Fig.2. praying altar in the manuscripts' storage room

The Balinese society is still bonded with the content of *lontars*, especially the ones containing Holy Scriptures, traditional law codes, traditional medicines, and genealogy. The Balinese Hindu priests and religious leaders often read the Scriptures directly from the manuscripts. Traditional law codes are integral part of Indonesia national legislative system; for special cases where regulations of an action or a situation are not found on the national law books, then the traditional law codes and local wisdoms are applied. For the Balinese society, the written traditional law codes are found on the Balinese palm-leaf manuscripts. In addition to modern medicines, the Balinese society still makes use of their traditional medicines written on the manuscripts which can be found in nature. To track the ancestor of a person or the family ties between people, the upper-class conservative Balinese society use *Babad* written by the Balinese clan leaders since the time of the kings (personal communication, Wiryasa, 13 January 2014; personal communication, Sukeranis, 13–17 January 2014; personal communication, Ariyani, 21 January 2014; personal communication, Sudiasta, 15–16 January 2014).

Preventive conservation of Balinese palm-leaf manuscripts

This section explains preventive conservation of Balinese palm-leaf manuscripts performed in Gedong Kirtya. Those preventive conservation efforts are environmental control, pest management, manuscripts' storage, access policies, and duplication and reformatting.

Environmental control

Environmental control implemented in Gedong Kirtya is not using a modern sophisticated technology. It uses local wisdom and nature to control the environment. To keep a stable temperature and humidity inside the library building and the manuscript's storage room, Gedong Kirtya rely on the building architecture which is designed with tall and wide doors and windows in order to allow winds from the sea on the north to enter the library rooms (personal communication, Sukadarma, 13 January 2014; personal communication, Sukeranis, 13 January 2014). All library rooms including the manuscript's storage room are also equipped with ceiling fans.

Pest management

Gedong Kirtya uses a traditional method which is already implemented generations to generations to control pest; that is done by putting camphor inside the manuscript's storage boxes. Nowadays, Gedong Kirtya uses factory-made camphor. In older times, Gedong Kirtya used to use Camphor leaves (personal communication, Wiriyasa, 13 January 2013). Balinese palm-leaf manuscripts are cleaned periodically to remove dust, dirt, and mold from its surfaces. To clean *lontar* after use, they apply a warm water and alcohol on the manuscripts' surfaces. The surfaces of *lontars* are also smeared with oil in order to keep it flexible and to protect it from growing molds and gnawing insects (personal communication, Sukeranis, 15 January 2015). Oils used to smear the surfaces of *lontars* are camphor, castor, lemongrass, cedar, mustard, neem, eucalyptus, clove, and sesame oil (Ariyani, 2013, p.25).

Fig.3. (a) bundles of manuscripts inside a wooden box; (b) wooden boxes containing Balinese palm-leaf manuscripts on shelves

Manuscripts' storage

The Balinese palm-leaf manuscripts are stored in a room on the rear side of the library building on the land which was granted by HRH I Gusti Putu Jelantik, King of Buleleng (Ariyani, 2013, p.48). The storage room has three doors; these are the side door and the back door to exit the building, and the middle door connecting the storage room with the main room/reading room. *Lontars* are ordered and placed inside rectangular wooden boxes with dimension of 65 x 15 x 14 cm arranged on shelves. A wooden box can hold up to 15 bundles of manuscripts; however, it entirely depends on the thickness of a bundle of manuscript itself. Before the manuscripts are placed inside the wooden box, it will be ordered according to their content or genre at the first place. The use of wooden box is intended to

protect the manuscripts from gnawing insects and minimize the exposure of sunlight and artificial light on the surface of the manuscripts. The direct exposure of such lights can obscure the writings and drawings as well as reduce the moisture level and make the manuscripts easily brittle and deteriorate. Ariyani (2013, p.67) stated that the carved wooden box is also meant to maintain Balinese art authenticity while Wiriyasa (personal communication, 13 January 2014) said besides to keep the authenticity of Balinese arts it is also meant to reduce cost of acquisition of zinc boxes which were used before it was replaced.

Access policies

Gedong Kirtya is one of *lontars'* storage institutions on the island of Bali which is used as reference library by the Balinese society. There are also local and foreign researchers who study the manuscripts regularly as well as tourists who pay Gedong Kirtya a visit as part of their tours. Consequently, the manuscripts will be vulnerable due to excessive interaction with visitors. To solve this problem Gedong Kirtya implements access policies to preserve and lengthen the lifespan of the manuscripts. Based on a personal communication with Sukeranis (16 January 2014), a manuscript room librarian, it is known that only manuscripts in good condition can be accessed directly by visitors. When manuscripts appear to be damaged, general visitors are only allowed to see it inside and are not allowed to lift it from their boxes. Should visitors have clear purposes, e.g. research, if possible, the librarians will lift the manuscripts from their boxes and let the visitors examine the manuscript under their supervisions. To minimize excessive contact and improper treatments, the librarians in charge are also willing to read and translate the manuscripts for visitors.

Duplication and reformatting

Palm-leaves are the basic materials used for the making of Balinese palm-leaf manuscripts, organic materials that are easily damaged and degraded. To avoid content's loss and to ensure the existence of the physical manuscripts, Gedong Kirtya sorts manuscripts that have started to show signs of damage and that are usually sought by visitors and researchers. After the manuscripts are sorted, it will be duplicated and reformatted. Duplication means the manuscripts will be copied exactly as the originals, the copied manuscripts are written on the newly made sheet of blank palm-leaves in the original language and script. While for the reformatted manuscripts, it will be rewritten on sheets of paper. The end result of reformatting process is books which may appear in one or more of the following versions 1) written in the original language and script, 2) written in the original language but in Latin script, 3) written in Indonesian language and Latin script, and/or 4) written in foreign languages and Latin script (personal communication, Sukadarma, 13 January 2014). According to Sukeranis (personal

communication, 17 January 2014), the most popular foreign language used to *translate the manuscript is English. However, there are also several manuscripts that are translated into Dutch and German.*

Fig.4. reformatted manuscripts

Conclusion

Balinese palm-leaf manuscript is one of Balinese cultural heritages that should be maintained and preserved. Preventive conservation performed in Gedong Kirtya by involving local wisdom and traditional treatment which has passed down generation to generation is one of ways to maintain and preserve Balinese palm-leaf manuscripts. From the facts gathered, it is confirmed that the methods used in Gedong Kirtya to treat and conserve the palm-leaf manuscripts has reduced direct contact of the manuscripts with human and prevented it from insects' attacks, therefore it is slowing down the process of manuscripts' deterioration. However, the maintenance and preservation of Balinese palm-leaf manuscripts are not only the responsibility of Gedong Kirtya, but also the responsibility of all parties, the Balinese society and the Government. With good cooperation between all parties, the maintenance and preservation of Balinese palm-leaf manuscripts can be more assured so as to make it accessible for the Balinese society itself and the people of the world, as well as the future generations.

References

- Ariyani, L. (2013). *Preservasi Pengetahuan Lontar Sebagai Upaya Menjaga Keberlanjutan Kebudayaan Bali Dalam Konteks Kebijakan Pemerintah Daerah: Studi Kasus Perpustakaan Gedong Kirtya Singaraja* (Master Thesis). University of Indonesia.
- Ariyani, L. (21 January 2014). *Growth, Acquisition, and Condition of Balinese Palm-leaf Manuscript in 1928-1945*. Singaraja. Personal interview.
- Ariyani, L. (21 January 2014). *Significance of the Manuscripts for Balinese Society*. Singaraja. Personal interview
- Ariyani, L., & Wiriyasa, P. (21 January 2014). *Lending and Acquisition of Balinese Palm-leaf Manuscripts after the Japanese Surrender*. Gedong Kirtya, Singaraja. Personal interview.
- Bali Governor Decree. (1987). *Pembentukan, Susunan, Organisasi, dan Tata Kerja Unit Pelaksana Daerah Pusat Dokumentasi Kebudayaan Bali* (SK Gubernur No. 234/1987). Denpasar: Government Printing Office.
- Bali Governor Decree. (1994). *Penyerahan Karyawan/Pegawai Eks Gedong Kirtya dan Hak Berupa Barang Penguasaan Pemerintah Provinsi Daerah Tingkat I Bali Bekas Inventaris Gedong Kirtya Singaraja Kepada Pemerintah Kabupaten Daerah Tingkat II Buleleng* (SK Gubernur No. 115/1994). Denpasar: Government Printing Office.
- Hinzler, H. (1993). *Balinese Palm-Leaf Manuscripts* (1st ed., pp. 441-444, 446, 450). Leiden: KITLV Royal Netherlands Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/27864483>
- Lipovec, N., & Van Balen, K. (2008). Preventive conservation and maintenance of architectural heritage as means of preservation of the spirit of place. In *16th General Assembly and International Scientific Symposium* (p. 1). Quebec City: ICOMOS.
- Sudiasta, I. (15–16 January 2014). *Significance of the Manuscripts for Balinese Society*. Singaraja. Personal interview.
- Sukadarma, P. (13 January 2014). *Manuscripts' Duplication and Reformatting*. Singaraja. Personal interview.

- Sukadarma, P., & Sukeranis, N. (13 January 2014). *Environmental Control of the Manuscript Room*. Singaraja. Personal interview.
- Sukeranis, N. (13–17 January 2014). *Significance of the Manuscripts for Balinese Society*. Singaraja. Personal Interview.
- Sukeranis, N. (15 January 2014). *Manuscripts' Cleaning Process*. Singaraja. Personal interview.
- Sukeranis, N. (15 January 2014). *Rituals in the Manuscript Room*. Singaraja. Personal interview.
- Sukeranis, N. (16 January 2014). *Manuscripts' Access Policies*. Singaraja. Personal interview.
- Sukeranis, N. (17 January 2014). *Foreign Languages Translation of the Manuscripts*. Singaraja. Personal interview.
- Wiriyasa, P. (13 January 2014). *Significance of the Manuscripts for Balinese Society*. Singaraja. Personal interview.
- Wiriyasa, P. (13 January 2014). *Use of Camphor for Manuscripts' Storage*. Singaraja. Personal interview.
- Wiriyasa, P. (13 January 2014). *Wooden Box to Reduce Cost*. Singaraja. Personal interview.

SOKÜM Bağlamında Arguvan Türküleri

Ülkü Akkuş

İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü, ulku.akkus@inonu.edu.tr

Gülşah Akkuş

*Cumhuriyet Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O. Konaklama Bölümü,
gulsahakkus@hotmail.com*

Faruk Andaç

Çağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi, farukandac@cağ.edu.tr

Öz

Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi kapsamında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün 2008 yılından bu yana yürütmüş olduğu araştırma, derleme, arşivleme çalışmaları neticesinde Aralık 2013 tarihi itibarıyla 60 adet kültür miras unsuru SOKÜM Ulusal Envanterine kaydedilmiştir. Bu çalışmada SOKÜM Ulusal Envanteri'ne 13.03.2013 tarih ve 01.0021 envanter numarası ile kaydedilen "Arguvan Türküleri", SOKÜM kapsamında ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu bağlamda söz konusu türkülerin SOKÜM Ulusal Envanter listesinde yer almasına neden olan belirleyici ve belirgin özelliklerinin tespit edilen bu özelliklerin yaşadığı coğrafyada sergilediği kültürel farklılığın farkındalık yaratmasında rol oynayan Araştırma ve Eğitim Merkezi'nin konumuzla ilgili çalışmalarına dikkat çekilmesi suretiyle, Arguvan Türküleri'nin mevcut haliyle taşınabilirliğinin sağlanmasına ve geleceğe aktarılmasının sürengeliğine katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: SOKÜM, Arguvan türküleri

Giriş

Kültürlerin somut olmayan alanına giren sözlü gelenek ürünlerinden türküler, pek çok özellikleri bakımından yerel ve millidir. Her bölgenin kültürel, coğrafi, tarihsel özellikleri o bölgeye ait türkülerin dilini oluşturur.

Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Malatya ilinin on üç ilçesinden biri olan Arguvan, adını türküleriyle özdeşleştirmiş, Türk Halk Müziği literatürüne "Arguvan Türküleri" olarak girmiştir. Yöre türkülerinin ünü sınırlarının dışına çıkmış, dolayısıyla Anadolu coğrafyasında Arguvan türküleri adıyla anılır hale gelmiştir. İnançsal ve dünyevi alanlarda yayılım gösteren Arguvan türküleri, gerek işlediği temaların zenginliği gerekse söyleyişteki dil yapısıyla kültürel bir farklılık arz etmektedir.

UNESCO'nun SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi ile kültürün korunması ve kültür aktarımına getirdiği yeni anlayış, sözleşme dâhilindeki devletleri harekete geçirmiş ve hükümetler arası bir çalışma zinciri oluşturulmuştur. Sözleşmeye taraf olan devletler, kültür miraslarını korumak üzere öncelikle kendi coğrafi sınırları içerisindeki varlıkları tespit amaçlı ulusal bir envanter hazırlamaktadır. SOKÜM Ulusal Envanteri kapsamında yürütülen bu çalışmada, ulusal çaptaki araştırmaların ve belli ölçütler dâhilinde yapılan değerlendirmelerin neticesinde teklif edilen ürünler, kabul gördüğü takdirde kayıt altına alınmaktadır.

Söz konusu aşamalardan geçerek 13 Mart 2013 tarihinde SOKÜM Ulusal Envanteri'ne 01.0021 sayı numarası ile kayıtlanan Arguvan Türküleri, tınsal dokusunu resmi bir platforma taşıyarak kendisini belgelemiştir. Bu bildiri Arguvan Türküleri ve karakteristik özellikleri genel hatlarıyla ortaya konulmuş ve yöreselden belgeye uzanan yolculuğu ele alınarak SOKÜM bağlamında değerlendirilmiştir.

SOKÜM

İlk insandan bugüne değin edimselliğin önüne kattığı birikim, dünyanın ortak kültürel mirası olarak süregelmiş; kimi zaman günün koşullarına göre varlığını korurken, kimi zaman ise yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomi devrimini başlatan güçler, tüm dünyayı sanayi, teknoloji ve iletişim ağlarıyla örmek suretiyle yeni bir dünya düzeni yaratmış; dolayısıyla istemli ve istemsiz kalıpsal bir yaşam biçimi, yeryüzü coğrafyasına hâkim olmaya başlamıştır. Küreselleşmenin özellikle ekonomisi zayıf devletler üzerindeki hissedilir etkisi ile sosyal yapıdaki deformasyon, toplumları kendi değerleriyle içsel bir yolculuğa çıkarmış ve kültürel birikimlerini gözden geçirmeye sevk etmiştir. Bundan dolayıdır ki "bir toplumun kendi işleyiş kurallarına göre belirli bir özellik ve farklılık kazanması" olarak tanımlayabileceğimiz kültür, tarih şuurunu da ifade etmektedir (Bolay, 1999).

Tarihi ve kültürel miras, toplumlara çeşitli olanaklar sunan çok boyutlu bir kavramdır. Bir ülkeye uluslararası toplum içinde kimlikli bir yer, kendine özgü bir özellik kazandıran; aidiyet, sahiplik ve güven duygusu aşıl原因 bir özelliğe sahiptir (Türkyılmaz, 2013, s.48). Bir bölgenin geçmiş veya güncel kültürü ile ilişkili bilgi ve veri içeren, sanatsal, mimari, tarihi, arkeolojik, etnografik ve paleontolojik olarak öneme sahip, taşınır veya taşınmaz, soyut veya somut varlıkları, bir ülkenin kültür mirasıdır (Batman, 2013, s.26).

Geçmişe tanıklık eden kültürel miras, bugünümüzü aydınlatırken geleceğimize ışık tutarak rehberlik eder. Kültürünü muhafaza edemeyen toplumlar, küreselleşme sürecinde yavaş yavaş çözümlenerek bağımsızlığının yaşamsal koşullarını yitirme ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu tehlikenin öngörüsünde, kültürel çeşitlilik ve zenginliklerin yok olma riskine karşı bu sorumluluğu toplumların farkındalığına sunan UNESCO, 17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te düzenlenen 32. Genel Konferansı'nda SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Bu bağlamda Türkiye 19 Ocak 2006 tarihli ve 5488 sayılı SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulduğuna Dair Kanun'la bu süreç dâhil olmuş ve 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olmuştur (aregem.kulturturizm.gov.tr).

SOKÜM; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel mirasın bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur. Sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, el sanatları geleneği, SOKÜM'ün belirlediği alanlardır (www.unesco.org.tr/unescoTurkiyeMilli). Bu bağlamda SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi, bir toplumun günümüze kadar getirdiği somut olmayan kültürel mirasını korumasına ve gelecek kuşaklara aktarmasına katkı sağlayacak yol, yöntem ve imkânları tanımlamaktadır. Bu sözleşme ile oluşacak Ulusal Envanterler, SOKÜM unsurlarının ulusal; İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi ve Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Miras Listesi ise hem ulusal hem de uluslararası süreçlerde sözleşmede tanımlanan mirasların nasıl korunması gerektiğini biçimlendirmekle, bu kültürün yok olma tehlikesine karşı gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktadır (Oğuz, 2009, s.8).

SOKÜM, yüzyıllardan beri devam edip gelen, kendi içindeki dinamik unsurlarını güncelleyebilen, dış unsurlara karşı dayanıklı belli sosyal ve ekonomik bağlamı bulunan bir yapının yaratımıdır.

Birbirinden beslenen bu yapılarda ani köklü değişmelere gidildiğinde, her iki yapı da ciddi sarsılmalara uğramakta ve zaten zayıf ekonomik ve sosyal yapı temellerine sahip olan toplumlar, küresel olgular karşısında hızla “tek tiplilik” olgusunun içinde yer almak zorunda kalmaktadır (Ekici, 2004, s.8). İşte bu tek tiplilik oluşturma sürecine karşı durmak ve bunun önüne geçebilmek için somut olmayan kültürel mirasın korunmasına gereksinim duyulmuştur. “Koruma” terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir. Bu konuda Metin, “Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek” başlıklı yazısında kültür mirasının korunmasında kültürün “dinamik” ve “durağan” özellikleri göz önünde bulundurulurken kültür politikalarının “güncelleme”, “sergileme”, yenileme” gibi önemli kavramlar üzerine kurulması ve içselleştirilmesinin koruma yaklaşımları açısından önemine dikkat çekmiştir (Metin, 2013, s.71).

Öncelikle SOKÜM’ün korunması hususunda sözleşmedeki taraf Devletler, korumak için tespit amacıyla kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel miras envanterini, kendi durumuna uygun olacak biçimde hazırlar ve güncelleştirir. Bu konuda Türkiye iki çeşit envanter çalışması yürütmektedir. Bunlardan bir tanesi SOKÜM Ulusal Envanteridir (aregem.kulturturizm.gov.tr). Türkiye’deki SOKÜM envanter çalışmaları illerde İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin başkanlığında, akademisyenlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve araştırmacılarının katılımıyla oluşturulan “SOKÜM Tespit Kurulları” tarafından tespit edilen SOKÜM unsurlarına dayanmaktadır. Tespit edilen bu unsurlar, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkil edilen, bilim insanlarından ve idarecilerden oluşan hususi bir kurulda değerlendirilmek suretiyle “SOKÜM Türkiye Ulusal Envanteri”ne kayıt edilmektedir. Ülkedeki SOKÜM unsurlarını listeleyen bu envanter, yapılacak ulusal ve uluslararası koruma çalışmaları için önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Kaydı yapılan unsurlar mevcut durumlarına göre “icracı birim” tarafından UNESCO bünyesinde teşkil edilen iki önemli listeye sunulabilmektedir. Bunlardan biri “SOKÜM Temsili Listesi”dir. UNESCO nezdinde değerlendirilen SOKÜM unsurları kabul gördüğü takdirde bu listelere kayıt edilmektedirler (Evcin, 2013, s.231). Türkiye’nin ilk yayımları Hükümetler arası Komite’nin 2008 yılında İstanbul’da gerçekleşen Üçüncü Olağan Toplantısı’nda daha önce ilan edilen Başyapıtların 16. madde kapsamındaki Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesine alınmasıyla gerçekleşmiştir. Aralık 2013 tarihi itibarıyla Türkiye’nin bu listeye kayıtlı on bir adet mirası bulunmaktadır (www.unesco.org.tr/dokumanlar).

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılan envanter çalışmalarında Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanterinin oluşturulması hususunda temel bazı ölçütler dikkate alınmaktadır. Listede yer alan miras unsurunun insan yaratıcılığının bir kanıtı olarak değeri, kültürel ve toplumsal gelenekler içerisindeki köklülüğü, belirtilen topluluk ya da grubu temsil niteliği ve kaybolma riski gibi özellikleri taşıması gerekmektedir (www.aregem.kulturturizm.gov.tr).

Sözlü Gelenekler İçinde Türküler

Kültürlerin somut olmayan alanına; diller, dinler, gelenekler, görenekler, törenler, anonim halk edebiyatının sözlü ürünleri, seyirlik oyunlar, ritüeller, mitler vb. girer. SOKÜM, kültürel çeşitliliğin göstergesi olmakla beraber özelinde milletleri kimlikleştiren, genelinde tüm insanlığın paylaştığı devinimsel birikimdir.

Kültürün aktarılmasında ilk sıralarda yer alan ve toplumların önemli unsurlarından biri olan türküler, sözlü gelenekler içerisinde sözü sesle bezeyen oldukça güçlü bir ifade biçimidir. İçerdikleri beşeri temalarla insanların duygularını yansıtsan türküler, pek çok özellikleri bakımından yerel ve millidirler. Her bölgenin tarihi, kültürel ve coğrafi özellikleri o toplumun, dolayısıyla bölgenin ortak türkü dilini oluşturmaktadır. Türkülerin sözlerinde insanların başlarından geçen olaylar ve bu olayların toplum

içerisindeki etkileri ve bıraktığı izler dile getirilir. Bunlar, belli kurallar ve ölçüler içerisinde anlatılır. Anlatımın içeriğine uygun olarak çeşitli ritimler ve ezgi motifleri seçilir. Bu da türkünün temelini oluşturur.

Boratav, türküyü “düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun, değişikliklere uğrayabilen ve her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiir” (Aktaran: Akpınar, 2012, s.255) şeklinde tanımlamıştır. Duran ise ismine değinmiş ve Türk kelimesinin sonuna nisbet-î sinin getirilmesi suretiyle “türkü” adının oluşturulduğundan söz etmiştir (2010, s.156). Bunun yanı sıra mahnu, halk yarı, halık üni, eldik ır, yır, halk koşığı, halık cırı, halk aydımı, nahşa, koça nahşisi gibi isimleri de diğer Türk boylarında türkü yerine kullanılan terimlerden bazıları olarak aktarmıştır.

Şekil yönünden türküler kıtalar biçiminde, duraklı veya duraksız, 7-15 heceli kalıplarda yazılmış, yapısal olarak, asıl sözlerinin bulunduğu “bent” adı verilen bölüm ve bendin sonunda tekrarlanan “nakarat” olmak üzere iki bölümden oluşur. Nakarat bölümüne “bağlama” ya da “kavuştak” da denir (Artun, 2009). Diğer müzik formları gibi, türkü de müzikal cümlelerden oluşmaktadır. Motiflerin art arda dizilip birleşmeleri ile müzikal bir anlam ifade eden cümleler meydana gelir. Anafikir hem motifi hem de ritmi etkiler. Cümle ise motiflerden ve kendi başına belirli bir müzikal anlam ifade eden art arda dizilişi ile türkünün tümünü oluşturan bölümdür (Akpınar, 2012, s.256).

Her ulusun genel folklor kuralları içinde oluşan halk sanatı, örf, adet ve gelenekler içinde ezgi ve ritimden oluşmuşsa “halk müziği” adıyla kültür varlığını gösterir (Hoşsu, 1997, s.3). Halk müziğinin varolduğu coğrafyalardan birisi de Anadolu’dur. Anadolu’nun her bölgesinin, her şehrinin, hatta bazı ilçelerinin bile kendine özgü bir müzik icrası vardır. Türk Halk Müziği dediğimiz bu müzik, Türk insanının çeşitli olaylar sonucunda değişik şekillerde duygulanması ve bu duygularını değişik şekillerde ifadesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ekici, 2004, s.182). Kökeni sözlü geleneğin tarih sahnesindeki ilk dönemlerine kadar uzanan ve diğer coğrafyalarda olduğu gibi Anadolu’da gelişip zenginleşen Türk halk müziği, zengin ezgileri, çok çeşitli biçimleri, ritim ve ifade imkânlarıyla bugün canlı, etkili, güçlü bir geleneği de bünyesinde barındırmaktadır (Aytaç, 2003, s.337). Türk milleti ileri düzeyde bir türkü kültürüne sahiptir. Buna verilen önem, bu milletin bağrından 10 bin halk ezgisinin doğmasına sebep olmuştur. Türk halkının yaşama mücadelesinin dile ve tele yansımaları sağlayan türkülerimiz: Aydın’da zeybek, Toroslar’da bozlak, Erzurum’da tatyran, Karadeniz’de yol havası, Urfa’da hoyrat, Malatya’da arguvan olmuştur (Atılğan, 2001, s.11).

Arguvan Türküleri

Arguvan doğuda Arapgir, batıda Hekimhan, kuzeyde Sivas ile Divriği ilçesi, güneyde Malatya ve Elazığ topraklarıyla çevrilmiştir. Yüz ölçümü 1037 km², toplam nüfusu 6 bin 322 (2007 sayımı) ve Malatya’ya uzaklığı 72 km’dir. İlçenin bir beldesi merkez olmak üzere, bir belediyesi, 46 köyü, 4 mahallesi ve 73 mezrası vardır (www.malatyakulturturizm.gov.tr). Tarihsel süreçte Arguvan ilçesinin bağlı olduğu Malatya ili bölgesi incelendiğinde karşımıza Danişmentliler, Gagauzlar, Urumlar, Halep Türkmenleri, Atmalılar, Avşarlar ve Baraklar çıkar. Malatya Arkeoloji Müzesi’nde araştırmacı olarak çalışan Hüseyin ŞAHİN (2009), Arguvan’da yaşayan Türkler, Türkmenler, Aleviler ve Kürtlerden oluşan karma bir yapıya dikkat çekmektedir. Ancak bu bölgede Alevi yaşayışın yoğun olması neticesinde Alevilerin bölge kültürüne, dolayısıyla da müziğine ağırlıklı etkileri söz konusudur (Mutlu, 2011:17). Nitekim müzik, sosyal yapıya dayalı bir sosyal davranışın sonucunda yaratılmaktadır. Bu nedenle yalnız bir ses sistemini değil, etnolojik bir yapının oluşturduğu, belli bir davranışın sonucunu içinde taşımaktadır (Kaplan, 2005, s.60).

Türk halkı, yörelere göre çok değişik, her biri diğerinden farklı söyleyiş biçimleri geliştirmiştir. Ezgilerini kendi duygularına göre farklı motiflerle bezemiş, bu durum ağızları doğurmuştur. Bu ağızlar zamanla çıktıkları veya yaygın bir biçimde benimsedikleri yörenin veya türkü yakıcısının adını almıştır. Bu nedenle halk müziğinde Eğin ağzı, Sümmani ağzı, Azeri ağzı, Abdal ağzı, Çamşı ağzı, Rumeli ağzı, Karadeniz

ağzı, Tokat ağzı ve Arguvan ağzı gibi bölgesel ve yöresel ağızlara rastlanmaktadır (Akpınar, 2012, s.256). Ağız, bir dilin bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklılıklarına dayanan küçük kollara, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verilen addır (Bulut, 2013, s.1130). Bir başka deyişle ağız, bir dilin (langue) veya lehçesinin (dialecte) sınırları içinde, belli bölge veya topluluklara özgü sözlü anlatım yollarının bütünüdür (Güneş, 2012, s.21). Türkülerde görülen yöresel ağız yapıları, Türk halk müziği içerisinde ifadelendirirken bölge veya yörelere göre çeşitli ağız yapılarına ayrılan Türkçemiz, gramer yapısını koruduğu halde telaffuz farklılıklarına uğramış, bu özelliği de “ağzı” oluşturmuştur (Yücelen, 2009).

Türk halk müziği literatürüne “Arguvan ağzı” olarak girmiş olan Arguvan müzik kültürü, kendine özgü bir söyleyişe ve üsluba sahiptir. Halk ezgilerinin sesleri gibi söyleyiş biçimleri de önemlidir. Türkiye Türkçesi içinde Arguvan bölgesinde konuşulan dil; söyleyiş özellikleri, kelime varlığı hatta anlam bakımından kendi içinde farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedendir ki dilde özellikle söyleyiş özelliklerindeki bu farklılıklar “Arguvan ağzı” olarak bilinmektedir. Hem yörede hem de türkülerde görülen bu söyleyiş farklılıkları genel olarak Arguvan Türkçesi olarak da adlandırılabilir. Arguvan Türkçesi, Türkiye Türkçesi içinde Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesiyle beraber Türkçenin Oğuz grubunda yer almaktadır (Mutlu, 2011, s.20). Malatya iline bağlı Arguvan ilçesi ve bu ilçeye bağlı bazı köylerde icra edilen yöresel bir ağız olan Arguvan ağzı; Arguvan-Hekimhan ve Divriği’yi içine alan alanda daha belirgin olmak üzere, Malatya’nın Yazıhan, Akçadağ ve Doğanşehir ilçesi ve bazı köyleriyle, Malatya merkezde ve Sivas, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep, Şanlıurfa gibi illerde de beğeni ile icra edilen - dinlenen yöresel bir ağızdır (Şahin ve diğerleri, 2004, s.19).

Arguvan yöresi türkülerinde kullanılan Arguvan ağzı resitatif (konuşur gibi) tarzda olup; yöredeki konuşma dilinin özellikle düzensiz kalıp ritimli eserlere yansımalarıdır. Yöre halkı konuşma üslubu içerisinde kullandığı “ölem, ah aman, adam, oy, aney” gibi terennümlerin yanı sıra “suna boylum ağlama”, “Yaradan’a kurban olam”, “ben ölürüm ağlama”, “cananım benim” gibi cümleleri Arguvan’da yaygın olarak kullanılan kalıp melodilerin içerisine ustalıkla yerleştirmiştir. Bu örnek terennüm ve cümleler düzenli kalıp ritimli ve karma ritimli ezgilerde de kullanılmakta ancak düzensiz kalıp ritimli ezgilerdeki kadar sıklıkla kullanılmamaktadır (Eroğlu, 2011, s.30).

Arguvan türkeleri, içerikleri bakımından inançsal ve dünyevi olmak üzere iki bölümde incelenebilir.

İçeri Makamı (Dede Makamı)

Yöre halkının, Bektaşilik felsefesi uyarınca genellikle dedelik ve âşıklık geleneği ile törenlerde ve Cem ibadetlerinde icra edilen, inanca dayalı müziğidir. “Deyiş Tevhid, Mersiye, Düvaz-ı İmam, Mihraçlama ve Semah” gibi türler bu makam içerisinde değerlendirilir (Onatça, 2007). Ülkemizin çok kültürlü yapısında Alevi-Bektaşî geleneği dinsel referanslı bir gelenektir. Ayin-i Cem, bu kültüre ait insanların dinsel ritüeli ve ibadet formudur. Kardeşlik Töreni – Samah / Fraternity Ceremony - Samah gösterim olarak bu ayin formu üzerine kurulur (Ezici, 2008, s.70). Arguvan yöresinde dedelik kurumunun ve âşıklık geleneğinin sürmesi nedeniyle deyişler - düvazlar ve semahlar büyük önem taşır. Alevi-Bektaşî geleneğinin içerisinde önemli bir yeri olan cemlerde, muhabbetlerde söylenen deyişler yörede zenginlik gösterir.

Türkçe sözlü bu deyişler özellikle Yedi Ulu Ozan “Hatayi, Nesimi, Virani, Yemeni, Teslim Abdal, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet” (Atlı, 2005, s.28) başta olmak üzere Seyrani, Derviş Muhammet, Âşiki, Şah Sultan, Gevheri, Sümmani, Ruhsati, Kul Mustafa, Âşık Veli, Âşık Hasan Hüseyin, Âşık Seyit Meftuni gibi ozan ve âşıkların adlarıyla çalınıp söylenir (Şahin ve diğerleri, 2004, s.659).

Semah sözlerinin içeriğinde Alevi-Bektaşî yolunun inanç özellikleri yoğun bir biçimde gözlemlenmektedir. Bu konular içerisinde çeşitli güzellikler ve insan sevgisi içerikli anlatımların yanı sıra Tevhit, 12 İmam, Hz. Ali sevgisi, yine tabiat varlıklarında sembolleşmiş batınî ifadeler (gül, bülbül,

turna vb.) ve genel olarak Alevi-Bektaşî felsefesine ait benliği terbiye etmeyi sağlayacak öğütler yer almaktadır (Timisi, 2007, s.113). Semahlar yaşamı kucaklayan türkülerdir. Gerek içerikleri, gerek müzikleriyle diğer türkülerden ayrılır. Yörede Ali Nur Semahı, Çark Semahı, Turna Semahı, Kırat Semahı, Kırklar Semahı (yörede “Arguvan Semahı” adıyla bilinir), Yâ Hızır Semahı, Ağbaba Semahı gibi semahlar cemlerde icra edilir (Şahin ve diğerleri, 2004, s.659).

Yöresel ağız ve tavır özelliklerini daha anlaşılır kılmak amacıyla; müzikal yapısı ve cem ibadetlerindeki konumu açısından bu grupta ele alınan semahları, çalgısal ve vokal yorumlama biçimi olmak üzere iki başlık altında değerlendirmek doğru olacaktır.

Çalgısal Yorumlama Biçimi

Arguvan yöresinde İçeri (Dede) Makamının icrasında ağırlıklı olarak kullanılan çalgılar, dede sazı (balta saz, âşık sazı olarak da anılır) ve curadır. Bu iki sazın birlikte icra edilmesine yörede “koşturma” denir. Aynı zamanda bu iki çalgının yaygın olarak kullanılmasında Cem ibadetlerindeki zakirlik geleneğinin etken olduğu söylenebilir. Yorumlama biçimine bakıldığında tel çekme ve pençe vurma tekniklerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Tezenesiz çalış tekniğinden biri olan Pençe tekniği içerisinde Arguvan yöresine ait olan en belirgin özellik, adına “Hayalleme” denilen karar sesi etrafındaki melodi şekillenmeleridir. Özellikle semahların icrasında eseri seslendiren kişiyi rahatlatmak ve ezginin sözlerini hatırlamasını sağlamak amacıyla kullanılan ve kendine özgü karakteri olan bu hayallemelerin ritmik yapıları ve çalgısal yorumlama biçimindeki pençe vuruşları, adeta dinsel ezgilerin Arguvan yöresinde icra edildiğinin işaretidir. Ayrıca bağlama icrasındaki birinci ve ikinci pozisyonların yaygın biçimde kullanılmaları türkülerde ağırlıklı olarak Uşşak, Hüseyini ve Karcığâr dizilerinin hâkim olmasından kaynaklanmaktadır. Arguvan yöresindeki semahların bağlama icrası sadedir; vokal melodiyi bire bir takip etmese de vokal icrayı rahatlatmak ve dinleyiciye değişik tınıları duyurmak aynı usul ve düzüm şekli içerisinde bazı seslerin sabitlenmesi üzerine kurulmuştur. Esas olarak kabul edilen sözdür. Melodi sözün etkinliğini artırmak için kullanılan bir araçtır (Eroğlu, 2011, s.30).

Vokal Yorumlama Biçimi

Yörede kullanılan ağız özellikleri deyiş ve semahlara da yansımaktadır. Bu türlerin içerisinde yer alan eserlerde kullanılan kalıp melodiler, hayal çeşitleri ve bazı kelimelerin telaffuz edilişi, bahsedilen repertuar elemanlarının Arguvan yöresinde icra edildiği ipucunu verir. Yöre halkı konuşma üslubu içerisinde kullandığı terennüm ve cümleleri, Arguvan’da yaygın olarak kullanılan kalıp melodilerin içerisinde ustalıkla yerleştirmiştir. Semahların icrasında; ölçü sonlarında görülen ton dışı konuşur gibi icra, yöresel tavrın izlerini taşımaktadır. Yöredeki insanların konuşma üslubuna bağlı olarak kelimelerin fonasyon özelliklerinin, diğer yörelerle farklılık gösterdiği; bunun da vokal icraya yansıdığı görülür.

Arguvan yöresi inanç müziği söz yapısı üzerine şekillenmiştir; çalgı ikinci plandadır. Tüm semahlarda kullanılan dil Türkçe’dir. Kelimelerin ve melodinin oluşturduğu müzikal cümleler genellikle yumuşak ve orta sertlikte hançerelerin kullanılmasyla icra edilir. Ses sahalarına bakıldığında semahların ses kapasitelerinin vokal olarak en fazla on ses içerisinde seyrettiği görülür. Vokal icra sırasında nidaların, çarpma notalarının, glisandoların, hayallemelerin sıklığı da kaynak kişilerin tercihine bağlı olarak değişebilmektedir (Eroğlu, 2011, s.32).

Dışarı Makamı

Arguvan ağzının en yoğun biçimde işlendiği dünyevi müziği olup, Dışarı Makamı olarak da adlandırılan; yaşama dair oldukça sade ve konuşma dili şeklinde söylenen türküleridir. Konularını çoğunlukla sevdâ, gurbet, ölüm, ayrılık, hasret ve yoksulluktan alır.

Dışarı Makamı Ezgilerinin Müziksel Yapısı ve Yayılım Alanı

Arguvan yöresi Dışarı Makamı olarak adlandırılan türkülerin müziksel yapısı ve yayılım alanına bakıldığında; ses genişliğinin bir oktav içerisinde (la-re, la-mi, la-fa, la-sol), genellikle bir tam beşli içinde seyrettiği söylenebilir. Halk müziğinde “ayak” kavramından yola çıkarak Arguvan ezgilerinde kullanılan dizi, çoğunlukla “Yahyalı Kerem” dizisidir. Arguvan ağzı ezgiler, oldukça zengin bir ritim yapısına sahiptir. Genellikle bir ezginin tamamında birden çok ritim bulunmaktadır. Ezgilerde usuller, 2 zamandan başlayıp 19 zamanlıya kadar görülür. Arguvan ağzı ezgilerinin %90-98 gibi büyük çoğunluğunda “la” karar, bunların dışında ise “si, do, re” kararda ezgilere rastlanır.

Arguvan türkülerinin yayılım alanı, müziksel yapı ve icra yönüyle birlikte değerlendirildiğinde şu özellikler görülür:

Arguvan İlçe Merkezi (Tahir) ve Dolaylı (Halpuz) ile yakın çevresinde kendine özgü seyrini izler. Söyleyiş ritmi yavaş, dizelerin giriş ve çıkışlarındaki katma sözcükler (Aaah, ölem, oy, oy gader) daha bir yaygınlık gösterir. Dağlık engebeli bir coğrafi yapıya sahip olan Atma yöresinde uzun havaların icrasında yüksek sesli çıkışlar görülür. Fırat nehri boyunca yer alan ova köylerinde söyleyiş daha yavaş ve yumuşak bir karakter taşır. Coğrafi yapının elverişliliği, kentsel etkinin daha erken başladığı bu çevrede, ilçe merkezi ve Dolaylı çevresinde olduğu gibi yaygın bir oluşum ve birikim görülmez (Şahin ve diğerleri, 2004, s.22).

Arguvan Türkülerinde Dil ve Ağız Özellikleri

Türkülerin söyleme özelliklerinin yörelere göre farklı ağız özellikleriyle seslendirilmesi önemlidir. Arguvan uzun havalarının özgün söyleme özelliği, makamsal yapılarından daha çok ağız yapısıyla dikkat çeker. Arguvan’da kullanılan yöresel dilin kendine özgü yapısı ve kullanımında belirli kuralların varlığı; Arguvan türkülerinde kullanılan Arguvan ağzı söyleyiş biçimini şekillendiren temel etken olmuştur. Bölge halkının söylemi ile “amanı bol” uzun hava olarak adlandırılan (Bulgan, 2009, s.51) Arguvan uzun havaları ve kırık havalarının Arguvan ağzı söyleyiş biçimi, türkülerde sözel ve ritimsel olarak karakteristik özellikler gösterir.

Arguvan türkülerinde dil ve ağız özelliklerini; Arguvan türkülerinde sözcük ve ses değişimleri ile bağlantılar ve katmalar olmak üzere iki grupta ele almak mümkündür.

- Arguvan Türkülerinde Sözcük ve Ses Değişimleri

Arguvan türkülerinde yerel söyleyiş özellikleri sözcüklerde ister istemez bazı değişikliklere yol açar. Ancak sözcüklerin yapısındaki bu değişimler yöre ezgilerinde prozodiyi olumsuz etkilemez. Türküde bir değişiklik olmadığı gibi söz - ezgi ve ritim bir bütünlük içinde seyredir. Arguvan türkülerinde en sık karşılaşılan yerel söyleyiş özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Şahin ve diğerleri, 2004; Ataş, 2009; Mutlu, 2011):

- *Yerel söyleyiş biçimleriyle eş anlamlı sözcükler;*
“Ahval - durum, bildir - geçen yıl, gaybet - çekiştirme, kavil - sözleşme, muhannet - hayın, zemheri - kış” gibi.
- *Arguvan türkülerinin sözcüklerinde hece artması ve hece eksilmesi;*
“Söyleyin - söylen, koymayın - koyman, bakmayın - bakman” şeklini alarak hecede eksilme olur ve müzikte “ti-re” tartımıyla gösterilir.

Sözcüklerde hece eksilmesi sık rastlanan bir durum olsa da, sözcüklerde harf türemesi, hece artması da görülmektedir. Dolayısıyla bu durum da bazı sözcükleri ritimsel olarak etkiler:

“Sızlar - sızılar, inler - iniler, yalnız - yalnız, neymiş - neymiş” gibi. Müzik yazımında “Ka-ran-man” tartımıyla gösterilir.

- *Sözcük içerisindeki bir harfin başka bir harfe dönüşümü.* Arguvan ağzı türkülerinin söylenişinde ünlülerin tümünde değişim / dönüşüm görülmektedir. Bunun yanı sıra “c, d, j, k, n, p, t, v” ünsüzlerinde de değişim / dönüşüm olmaktadır.

“Ceket - çeket, diken - tiken, jandarma - candarma, kış - gış, başına - başığa, pazar - bazar, bostan -bosdan, döver - döğer”

Ünlülerin tümünde dönüşüm vardır: (A ->e), (e->a), (ı->e), (i-> e, ı, ü), (o-> ı, i, u, ü), (ö->e), (u->ı, o), (ü->e, i, o, ö) olmaktadır.

“Mezar - mezer, ateş - ataş, hırs - hers, iyi - eyi, fakir - fakır, öyle - eyle, çamur - çamır, usandım - osandım, yürü - yeri, güzel - gözel” gibi.

- *Zaman eklerinde görülen ses değişimleri.* Şimdiki zaman “-yor” eki Arguvan türkülerinde “-yı, -yi, -yu, -yü” biçiminde ifade edilir. Bu biçimdeki sözcüklerde “-yı, -yi, -yu, -yü” ekleri çoğunlukla önünde bulunan sesli harfe uyum sağlar. Bu söyleyiş özelliğiyle de büyük ünlü uyumuna uyum sağlanmış olur: “geliyor - geliyi, görünüyor - görünüyü, ırgalıyor - ırgalayı, vuruyor - vuruyu” gibi.

- *Kaynaşma.* Ünlüyle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir sözcük gelirse iki ünlünün birleştiği görülür. Bu durumda bir hece düşer. Kaynaşmalar türkülerde, şiirlerde genellikle kullanılmayan sesin yerine kesme işaretiyle ayrılarak belirtilir. Bu biçimleriyle bir hece azalarak daha akıcı seslendirilen kaynaşmış sözcükler, Arguvan türkülerinde sıkça görülür. Kaynaşma sözcükler özellikle “ne” soru zamirine eklenen sözcüklerde görülmektedir:

“Ne edeceksin” kaynaşmayla “neydeceksin” olur. “Ne eyleyim - neyleyim”, “Ne etti - netti”.

“Olmak” fiilinin geniş zaman (-r, -er, -ar) hali olan “-olur” sözcüğü, önüne aldığı sözcükle kaynaşır:

“Öyle olur - öylolur”, “böyle olur - böylolur”, “taşlı olur - taşlolur”, “yurdu olur - yurdolur”, “belli olur - bellolur”.

“...(mı) acaba” anlamını karşılayan “mı ola” ifadesi “m’ola” biçiminde söylenir:

“Dağlar sizin kışınız da zor m’ola / Acep yârim bu ellerde var m’ola
Açşam kapısını girsem içeri / Nazlı yarım sefa geldin der m’ola”.

- *“İle, kadar, ise” edatlarıyla sözcüklerde görülen değişimler:*

“Elim ile - elimnen, elin ile - eliğnen”,

İşaret zamirlerindeki değişmelere örnekler:

“Bunun ile - bunuğnan, bunlar ile - bunlarının, şunun ile - şunuğnan, onun ile - onuğnan”.

Kişi zamirlerindeki değişimlere örnekler:

“Benim ile - beniminen, senin ile - seniğinen, onlar ile - onlarının” gibi.

Bunlara bağlı olarak bazı sözcüklerin de “ile” sıfatı ile değişimlere uğradığını görürüz:

“Al ile - alınan, yel ile - yelinen, söz ile - sözünen” gibi.

"Kadar" edatı bazı sözcüklerde bitişik olarak "ça, çe"ye dönüşür:

"Alana kadar - alanaça, gelene kadar - geleneçe".

"İse" edatı, bazı durumlarda birleşik kullanılır ve istek kipi olur:

"Var ise - varısa, yok ise - yoğusa, çok ise - çoğusa" gibi.

- *Tekrarlar (ikilemeler).* Arguvan sözlü halk türkülerinin önemli özelliklerinden biridir. Tekrarlarda anlamı kuvvetlendirmek için bir sözcüğün, aynen "yavaş yavaş, gide gide", zıt anlamıyla "acı tatlı, düşe kalka", ilaveli "kapkara, mosmor", eş anlamlı "saç sakal, toz toprak" gibi biçimlerde kullanıldığı görülür. Arguvan türkülerinde sıklıkla görülen bu yapıyla duygu ve düşünceler daha kolay, anlaşılır ve samimi şekilde ifade edilir. Bu nedenle tekrarlar, Arguvan türkülerinin ifadesini güçlendiren önemli bir söylem biçimidir. Arguvan türkülerinde zıt anlamlı, ilaveli ve eş anlamlı tekrarların kullanılmadığı; aynen tekrarların (yavaş yavaş, gide gide, sürüm sürüm) ise çok sık kullanıldığı görülür:

*"Çıktım dağların başına / Karı dizleyi dizleyi
Yaralarım göz göz oldu / Yarı gözleyi gözleyi".*

- Arguvan Türkülerinde Bağlantılar ve Katmalar

Türkülerde "bağlantı" ya da "nakarat" olarak bilinen, türkü içinde tekrar edilen ara sözler bulunmaktadır. Bu sözler genellikle, türkü dörtlükleri arasında bulunarak bir bağlantı işlevi görür. Bağlantılar (kavuştak), türkünün yapısında önemli bir yer tutar. Bunlar, "ah", "aman", "yar yar" gibi kısa ünlemlerle kurulabildiği gibi; bir, iki, üç, dört veya daha çok sayıdaki dizelerden de oluşabilir. Arguvan türkülerinde "katma" olarak da adlandırılan ve türkü içerisinde tekrar edilen kelime ya da kelime öbekleri Arguvan ağzı söylem biçiminin en temel özelliklerindedir. Türküleri söyleyenler tarafından nida edilen sözcük ya da söz kalıpları; unutma, yinleme, pekiştirme, hitap etme gibi nedenlerle söyleyiş zenginliği ve bütünsellik kazandıran harf, hece, sözcük, cümle/dize ya da dizeler biçimindedir. Bağlantılar / katmalar; türkü girişinde, dize ya da dörtlük başlarında, dizelerden / dörtlüklerden sonra, dizelerde, sözcükler arasında bulunur. Girişlerdeki katmalar daha çok iniltili bir seslenişle başlar. Hatta söyleyenleri coşturmak amacıyla da katmalar yapılıp ki; bu bir tür "yol gösterme"dir.

- "Teeeee-y", "Ah amaaaan", "Hı hııı", "Öleeeem", "Ooooooy", "Adaaaaam" gibi (Ataş, 2009, s.21).
- Tek Dizeden Oluşan Katmalar; türkünün hemen her yerinde bulunabilir; "Ölem ölem", "Aman", "Oy oooy", "Suna boylum ağlama", "Bu nasıl yar bu nasıl", "Yaradana kurban olam" gibi.
- İki, üç, dört, ve daha çok dizeli katmalar; genellikle beyit ve dörtlük sonlarında yer alır.

İki dizeli katmalara örnek: Canım ağlama / Gülüm ağlama

Üç dizeli katmalara örnek: Ağlama ağlama / Beni derde bağlama / Ben ölürüm ağlama.

Dört ve daha çok dizeli katmalara örnekler:

Alınan mı morunan mı

Altınların korunan mı

İstedim de vermediler

Kaçırayım zorunan mı (Ataş, 2009, s.22)

Nasıl edem yar

Nere gidem yar

Dağlar gışımış

Yolcum üşümüş

Gurban olam yar (Şahin ve diğerleri, 2004, s.60)

Arguvan ağzı söyleyiş özelliklerinden biri olan katmaların en yoğun bulunduğu form, uzun havalardır. Konu ile ilişkili olması bakımından yörede söylenen katmaların dikkat çekici başka bir pratiği daha vardır. Arguvan uzun havaları çoğunlukla birlikte söylenebilmektedir. Birliktelik daha çok bağlantılar / katmalarda görülür. Halk arasında “söylemesi senden, ‘tehög’ demesi benden” diye bilinen söz, halkın katmalara katılma özelliğinin göstergesidir. Bu söz ile “Sen türküyü söyle, ben katmalarda eşlik ederim” (Ataş, 2009, s.22) denilmek istenir.

Konu ile ilgili birkaç örneğini sunduğumuz ve Şahin ve diğerleri (2004) tarafından derlenmiş olan katmaların; 262’si tek dizeli, 113’ü iki dizeli, 37’si üç dizeli ve 48’i dört dizeli ve üzeri olmak üzere toplam 460 tanesi halkbilimi literatürüne kazandırılmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Arguvan türkülerinin bütünsel olarak en belirgin özellikleri üzerinde durulmuş; icra özellikleri, ezgisel ve sözsel olarak irdelenmiş, dil ve ağzı özellikleri örnekleriyle ele alınmıştır. Bu bağlamda Arguvan, ibadetinden yaşamına, özde insanı sözde türkülerle anlatan bir geleneğin temsilcisi, Alevi-Bektaşilerin yoğun olarak yaşadığı bir ilçedir. Bunun doğal bir sonucu olarak Alevi-Bektaşi müziğinin temsil edildiği önemli yerleşim merkezlerinden olan yörenin, söz konusu inanç müziğinin en belirgin özelliklerini taşımakta olduğu, diğer yandan bu türün oluşumunda önemli etkenlerden biri olan dede-talip ilişkisine bakıldığında; topluma önderlik eden dedelerin Arguvan ile diğer ilçeler arasında kültürel aktarımı sağlarken, aynı zamanda yörenin müzikal kimliğinin gelişiminde önemli bir katkı sunduğu ve bu yüzden Arguvan ağzının, İçeri makamında sıklıkla kullanılmadığı, ancak deyiş ve semahların vokal ve çalgısal yorumlama biçiminin, bu yörede icra edildiğinin ipuçlarını taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Arguvan yöresinin, İçeri makamına nazaran Arguvan ağzının en yoğun olarak görüldüğü, Dışarı makâmı olarak da adlandırılan dünyevî müziği, son derece yalın ve konuşurcasına yaşamı anlatır. Konu içinde örneklerini vermeye çalıştığımız sözcüklerdeki değişimler, dönüşümler, katmalar, çıkmalar, sözcüklerin kendine özgü bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır. Bu da Arguvan ağzının genel özellikleri olarak belirginleşir. Arguvan türkülerinin genelinde kullanılan katmaların özellikle tek dizeli olanları, yoğun olarak yöre uzun havalalarında karşımıza çıkar. Yurt genelinde halk ezgilerinin içinde geçen bağlantıların ve katma sözcüklerin, en çok Arguvan yöresi uzun havalalarında kullanıldığı görülür. Dolayısıyla Arguvan türküleri, bağlantılar / katmalar yönünden ülkemizde en zengin türküler olarak değerlendirilmektedir.

SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi, obje ve yapıyı değil; süreci, aktarımı ve yaşatmayı korumak istediği için onları üreten, yaşatan ve kuşaktan kuşağa aktaran bilgi, gelenek ve birikimin bütün unsurlarıyla korunmasını hedeflemektedir (Oğuz, 2013, s.11). Dawnhee Yim, 1960’larda yönünü Batı’ya dönen Kore’de pansori olarak bilinen eski müzik geleneğinin yerini yavaş yavaş Batılı pop ve opera müzik formlarına bıraktığını belirtir. Pansori’nin, unutulma noktasına geldiğine dikkat çeken Yim, SOKÜM’ün koruma yöntemleri olmasa bu müzik biçiminin unutulacağını, bugün Korelilerin Batılı müzikleri dinlemeyi daha çok sevdiklerini ancak Kore’nin müziği olarak Pansori’yi tanıdıklarını belirtir

(Gürçayır, 2011, s.8). Böylelikle sözleşme, tanımladığı ve korunması gerektiğini ifade ettiği miras alanına salt “araştırma”, “derleme ve arşivleme” gibi bilimsel veri toplama açısından değil, kültürel mirasın yaşatılarak korunmasına bağlı olarak “aktarım”, “örgün ve yaygın eğitim”, “katılım” gibi konulara da öncelik vermekte ve “ortak bellek”, “paylaşılan deneyim”, “toplumsal kimlik” veya “tarihsel süreklilik” gibi temaları da içerecek bir yaklaşımla hedeflenen mirasın korunmasını amaçlamaktadır (Oğuz, 2013, s.10).

Toplumların kültür hayatında yüzyıllar öncesinden günümüze ulaşan türkü söyleme geleneğinin yaşatılması, halk türkülerinin özelliklerinden biri olan kültür taşıyıcılığı özelliğini göstermekte; bununla birlikte türküler, ezgisel ve sözsözsel nitelikleriyle de kültürel anlamda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Arguvan türkülerinin korunması, yaşatılması ve aktarılması, bu türkülerin yapısı kadar önem taşımaktadır. Bu nedenle SOKÜM envanterinde kayıt altına alınmış olması, kültürümüzün gelecekteki varlığı ve yaşamsallığı açısından umut verici bir adımdır.

Kaynakça

- Akpınar, E. (2012). Eğin Türkülerinin Coğrafi Analizi, *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7, Issue 4, p.253-274.
- aregem.kulturturizm.gov.tr
- Artun, E. (2013). Türkü Söyleme Geleneği ile Türkülerde Tür, Şekil ve Tasnif Üzerine Düşünceler, *4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu (22-24 Mart 2013 Fethiye, Muğla)*. http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_turku_soyleme_geleneği_tur_sekil.pdf adresinden erişildi.
- Ataş, M. (2009). *Geçmişten Günümüze Arguvan Müzik Kültürünü Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Anabilim Dalı.
- Atılğan, H. (2001). Türkü Seven Atatürk, *1. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu (6-8 Ekim 2001, Ankara)*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78704/turku-seven-ataturk---halil-atilgan.html> erişim tarihi: 01.03.2014.
- Atlı, A. (2005). *Türk Din Musikisinde Bektaşî Nefeslerinin Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytaç, P. (2003). *Türküler, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Batman, O., Polat, S. A. ve Polat, S. (2013). Soyut Kültürel Miras Ürünü Halk Hikayelerinin Şehir Tanıtım unsuru Olarak Kullanılması: Ferhat ile Şirin, *1. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumu*, s.26-31.
- Bolay, S. H. (1999). *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Bulgan, M. (2009). Malatya – Arguvan Bölgesi Saha Araştırması ve Etnomüzikoloji Açısından Önemi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2, s.49-53.
- Bulut, S. (2013). Türkiye Türkçesi Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler, *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8, Issue 1, p.1129-1149.
- Duran, Hamiye (2010), Yol Türküleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Gazi Türkiyat*, Sayı 6, s.155-165.
- Ekici, M. (2004). Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi, *Milli Folklor*, Yıl 16, Sayı 61, s.5-12.
- Ekici, S. (2004). Popüler Kültürün İcra Ortamı Bağlamında Medya – Türk Halk Müziği İlişkinine Dair Bazı Tespit ve Öneriler, *TÜBAR*, Sayı 16, s.181-189.
- Eroğlu, S. (2011). *Arguvan Yöresinde İcra Edilen Semahların Müzikal Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anasanat Dalı.

- Evcin, E. (2013). Türk Halk Kültürü Araştırmaları için Önemli Bir Kaynak: Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi, *Milli Folklor*, Yıl 25, Sayı 100, s.225-242.
- Ezici, T. (2008). Türk Üniversite Tiyatrosunda Geleneksel Kültür Araştırmalarının İşlevi, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, s.63-73.
- Güneş, B. (2012). Karşılaştırmalı Ağız Araştırmalarının Önemi ve Türkiye'deki Karşılaştırmalı Ağız İncelemeleri Üzerine Bir Deneme, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Yıl 1, Sayı 4, s.20-44.
- Gürçayır, S. (2011). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma, *Milli Folklor*, Yıl 23, Sayı 92, s.5-12.
- Hoşsu, M. (1997). *Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı*, Peker Ambalaj, İzmir.
- Kaplan, A. (2005). *Kültürel Müzikoloji*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Metin, E. B. (2013). Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek, *Milli Folklor*, Yıl 25, Sayı 100, s.61-71.
- Mutlu, F. (2011). *Arguvan Yöresi Sözlü Halk Müziklerinde Yer Alan Yöresel Söyleme Özelliklerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı.
- Oğuz, M. Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği, *Milli Folklor*, Yıl 21, Sayı 82, s.6-12.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras, *Milli Folklor*, Yıl 25, Sayı 100, s.5-13.
- Onatça, N. A. (2007). *Alevi-Bektaşî Kültüründe Kırklar Semahı Müzikal Analiz Çalışması*, Bağlam Yayınları, Ankara.
- Şahin, H. ve Özerol, S. (2004). *Arguvan Türküleri / Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi*, Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı Yayınları: 2, İstanbul.
- Timisi, A. H. (2007). *Anadolu Kültürü ve Semahlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkyılmaz, D. (2013). Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları Bağlamında Türksöy Bölgesel Seminerlerine İlişkin Bir Değerlendirme, *Milli Folklor*, Yıl 25, Sayı 100, s.40-49
- Yücelen, E. (2006). *Türkülerde Tavır ve Yorum*.
http://www.emreyucelen.com/emr/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=60 erişim tarihi: 01.03.2014.
- www.malatyakulturturizm.gov.tr
- www.unesco.org.tr/dokumanlar
- www.unesco.org.tr/unescoTurkiyeMilli

Museums and Their Archives in Information Management

Edine F. Süleymanoğlu

*Phd Candidate- Marmara University Fen-Edebiyat Fakültesi, Bilgi – Belge Yönetimi Bölümü,
Kadıköy, İstanbul, Türkiye*

A. Oğuz İcimsöy

*Ass. Profesör, Marmara University, Fen-Edebiyat Fakültesi, Bilgi – Belge Yönetimi Bölümü, C 322
Kadıköy, İstanbul, Türkiye*

Abstract

Museums are institutions which contains the proofs of the past, living stages and information of the humanity. To understand the “meaning” of the objects and the museums which contains them, means the answer to the question: “From where we came and where we continue in our lifes?”. Even though, as a subject Museums and Archives looks and reclaimed like different institutions, in reality the archives for their museums, are the most active departments. At this paper, we will talk about what can we found in the archive departments of the museum, who uses these things, how an item from the archive can be given and how it returns. We will look to the different examples. *Anahtar kelimeler: Sayısallaştırma, metadata, standartlar, Suna Kıraç Kütüphanesi, Dublin Core*

Brief determination for Museums / Archives and Information Management

The idea to make a research about the museum archives came from the objects I was working on at the museum. Because the objects and the situation of the objects and also the main mission of the museum (as every museum has a main idea to collect or gain the objects) create a big difference then the other company or institution archives. The terms of “object” and “collection” are the main ones for museum archives. The term of “document” is the main word for the other archives.

Of course, most of the readers of this article knows quite a lot about the determinations but here we would like to inform shortly about them in order to explain on which basics we form the article itself.

“Both museums and archives are responsible for collecting and housing unique materials for study, display and more generally for the benefit of present and future generations” said by Deborah Wythe in the book related the Museum Archives.

At the web site of ICOM (The International Council of Museums) it is written that according to the ICOM statutes, adopted during the 21st General Conference in Vienna, Austria in 2007: A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment. (This definition is a reference in the international community.) (icom.org)

We must know that the definition of a museum has evolved, in line with developments in society. Since its creation in 1946, ICOM updates this definition in accordance with the realities of the global museum community (icom.org).

As an institution “museum” shortly can be determined as a “public collection” which have it’s target to so far. If we explain this definition, collection objects are natural or unnatural things get to be together

for to be specially protected and exhibited in closed areas for their human or other visitors. (Pomian, 2000, p. 15)

Archives are the documents (sometimes called as archive materials) related the history of an institution. For example in a library, the documents which are kept permanently are the archives of that library. (Dearstyne, Translation Icimsoy; Akbulut, 2001, p. 3)

Regarding the Society of American Archivists, the archive is to transfer record from the individual or office of creation to a repository authorized to appraise preserve and provide access to those records. And the archives are materials created or received by a person, family or organization, public or private, in the conduct of their affairs and preserved because of the enduring value contained in the information they contain or as evidence of the functions and responsibilities of their creator, especially those materials maintained using the principles of provenance, original order and collective control, permanent records. (Pearce-Moses, 2005)

With this explanation we openly see that the archives come together much more because of the functions and responsibilities but in museums there are collections and they came together not because of the functions but because of joy or pleasure we can say.

As we said the museums and their archives in "information management" than shortly we need to look the determination of information management as well: An "information" is the recorded data (Ataman, 1995), so the information management is the management of data which is recorded on the document(s) or any other material. Here, when we say "any other material" than the strong relation between the archives and the museums begins. Because in the archives, generally we find the documents but when we turn our eyes to the archives in the museums, than we see so many different objects which includes the stones, clay, ceramic, ethnographical items like carpets and so on. This means when we are in an archive of a museum, we are in front of different kind of objects including the documents of course and as "archivists" we need to determine and manage the "information" they have.

What is common with archives, what is not?

Regarding Ann Marie Przybyla, museums and archives, they share much of the same vocabulary, reflecting similar concerns and activities, they accession, manage collections, create classification systems, plan exhibitions, preserve cultural heritage, provide access, develop disaster plans and rely on volunteers. (Wythe, D. 2004)

While there are thousands of museums, small and large, in the world, one characteristics unites them all: the importance of the "object". Objects can be works of art, scientific specimens, historical artifacts and document. Even ideas, concepts and events can be the driving force behind a museum, these more ephemeral "objects" may be interpreted via displays, diagrams and models, or even presentations. Botanical gardens and zoological parks, often classed among museums, treat live specimens as objects. Objects are collected, preserved, interpreted and presented to the public. Museum exist because of objects; without them, their mission would be moot. Within the museum, the organizational structure mirrors this orientation. (Wythe, D. 2004)

With these explanations it is open that the main word of a museum is "object". For an archive anywhere in the world, the main word is "document". Additionally for the archives there are the principles which arranges the work of archivists.

Since the mid-nineteenth century, respect des fonds has been considered “the basic principle of archival science.” Michel Duchain from France, asserts that this principle “most clearly distinguished –the archivist- from the librarian on the one hand and from the professional researcher or documentalist on the other. Moving from past to future, some North American archivists see in the contextual interrelationships of respect des fonds the key element enabling archivists to cope with the information revolution now sweeping society. This support of the concept of the fonds crosses languages and cultures. From French Canada comes the assertion that respect des fonds is the “cornerstone” of archival theory, while Sir Hilary Jenkinson from England declares it to be “the most important of all principles affected archival practice. (Eastwood, T. 1992, p. 34)

With these words we openly can see that the archivist work with the documents or information they have, according to some “principles” in between the main is “the principle of provenance” in some languages called as “principle of respect des fonds”. Here, shortly we can look what is the determination of a fond?

Fonds may be defined as the whole of the documents of any nature that every administrative body, every physical or corporate entity, automatically and organically accumulated by reason of its function or of its activity. (Eastwood, T. 1992, p. 40)

Of course, there are also the ethical codes that the archivists are following while doing their job. An example can be: Archivists must preserve and protect the intellectual and physical integrity of the records in their custody. (Benedict, K. 2003) (Süleymanoğlu, E. 2004)

Also for the museums there are code of ethics and by joining ICOM, each member agrees to respect this code. An example for the code of ethics for museums can be: “Museums hold primary evidence for establishing and furthering knowledge”. (icom.org) With these words: “establishing and furthering knowledge” we can easily relate the work of archivists and the museum professionals like curators. The word “knowledge” is the essential for both.

From the archives in these days as more as possible the new exhibitions are asked for. It depends if there is an exhibition area within the archive building itself, if yes, in there, if not, in an another institution, exhibitions are arranged. Some times the archivists are responsible for the whole activity and sometimes the responsibilities are shared with some other professionals / institutions. (Icimsoy, A. O. Translator – Kandur, H. 1995) With these words we openly see the term of “exhibition” is one more common thing for the archives and museums. One of the best example for an exhibition arranged by an archive / library is organized by the Istanbul Research Institute at Pera Museum in Istanbul at 2007. The exhibition called as “A selection from the Millet Manuscript Library, Ali Emiri Efendi and His World, Fermans – Berats – Calligraphies – Boks”. (Suleymanoglu, E. 2009) (Pera Museum Catalogue No: 16, 2007)

Museums and archives even have in common the same sources of stress. Both have chronic space problems and, as with other cultural entities, tend to be among the first to face layoffs and closure during periods of fiscal shortages. (Wythe, 2004)

The Document Types in Museum Archives

British Museum is the first example:

There are two archives in the museum. One of them is called as “Central Archive” and the other one is called as “Collections Archive”.

In central archive there are so many documents, catalogues and objects related the history of the museum itself, like:

The drawings regarding the buildings of the museum (Architectural drawings)

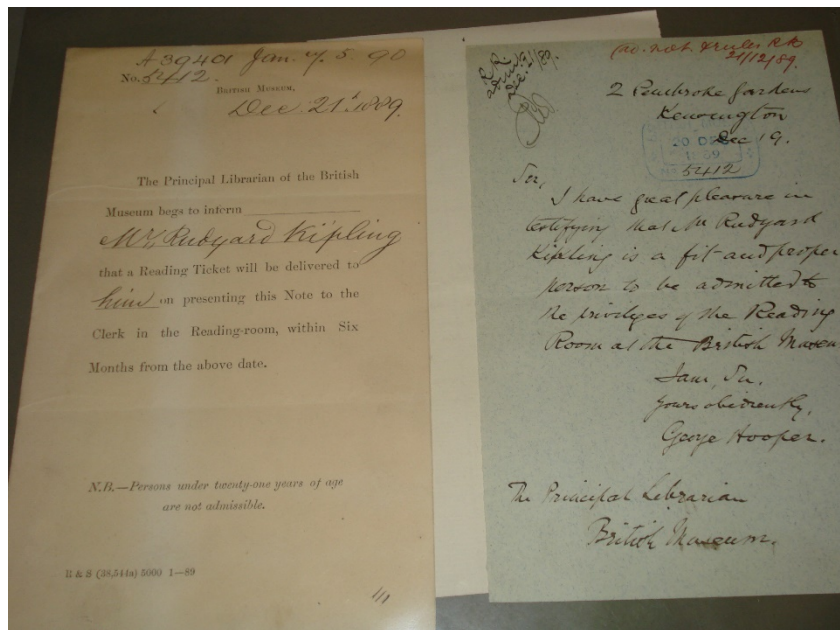
Correspondences (Generally binded and as much as kept with their envelopes)

The photographs regarding the old times of the Museum including some photography machines to see these photos

Documents regarding the donations to the museum (The documents arranged for the objects given / donated or bought fort he museum, related catalogues including the registry numbers given to the object and also the first informations about them)

The registry documents (in different forms) arranged for the objects like the drawings of the figures on the object, catalogues about the classifications and related documents

The registrations of the researchers, correspondences with them. (This is a big part of the archive as all the researchers had to have a reference letter from someone related the research). (Ruyard Kipling's letter is one of the good example for this).

Also the personel documents who worked in the museum which means the personel archive.

It is important to include that at the entrance of the Central Archive we see a schema regarding the development of the departments in British Museum. If any dating regarding any object is needed, the workers check this schema and contact with related department. This document is a referance document for most of the works.

In the "Collections Archive" we can see all kinds of documents related the objects in the British Museum. Especially old registry binds, registration documents, related drawings. At the beginning of the museum history, all the curators had to know drawing in order to be in a possibility to draw all the details and figures of the objects to different documents. In this part of the archive, so many drawings related the documents can be seen.

In this side of the archive there is something very important: There are so many fonds of documents arranged by different archivists worked there. In some of them there are photographs, documents or different papers, letters and so on. Some of them is even not known by whom and why it is arranged. There is no answer yet for this kind of documents. Some of them is not known for which objects or object group they are produced. Even though there is no electronical format project to make them available to be seen by the computer or whatever. But the important thing is, they keep them in their original order which means regarding the provenance system (Suleymanoglu, E. F. 1997) even though they have also a great space problem like so many museums all around the world. They keep them because they know that these documents can be very important for the objects and one they a researcher or a curator can find the importance.

Suna and İnan Kıraç Foundation Pera Museum is the second example: (Süleymanoğlu, 2009)

As the museum open its doors to the visitors at 2005 June, this is one of the very new museums. This museum has a speciality as it is the first cultural institution of the foundation. At 2007 the second cultural institution opened its doors to the researchers: Istanbul Research Institute. These two institutions work together and sometimes they make co-operation activities. All the details regarding the activities of both institutions can be seen in their web sites: www.peramuzesi.org.tr / www.iae.org.tr

We turn our light to the documentation in their archives:

Pera Museum as it is one of the new one as museum, we do not find very old documents in its archive.

The documents regarding the exhibitions (like prepared posters, service papers from the café as they are always related the exhibitions and so on)

Some documents regarding the objects

As the museum is very new, the correspondences are kept near by the museum director, as they are still realized as “active” documents.

And the documents regarding the preparation of temporary exhibitions are kept in the related departments which prepare the exhibition (except the original tender documents as they are kept by the account department and by the general director).

That museum has a very detailed photography archive which is in electronical format and kept and arranged by the photography department. For all kind of activities hold by the museum in or out of museum, there are photographs in the archive.

When we look to the Istanbul Research Institute than so many documents related the history of the city of Istanbul can be found in the archive.

Old type photographs (black / white – taken to the glass & different materials)

Maps of the city (especially pervetitich maps which are very well known in the world)

As it is a library, different books related the city

Pera Museums Art Library (the books related the art and works of different exhibitions hold in the museum, some present books to the director and also to the museum curators)

We would like to give examples of different state museums of Turkey as well but unfortunately as there are endless restorations in different institutions, when we wanted to make a research for example in Archeological Museum of Istanbul, we could not see even the building itself or any part of the museum archive. The documents are kept somewhere in the museum, no information about the condition of the documents (if they are kept in such kind of depot where there is climate control or not, this is a question without answer at the moment). We find very important the documents of this museum because the history of the archeological activities of Turkey are kept there. This is the first museum open in Ottoman Period and all the documents related the beginning of the museology history in Istanbul (by the time Ottoman capital, then by the Turkish Republic time the most important museum) including the documents of Osman Hamdi Bey who was the founder of the museum buildings and art academy. As the museum was his working place, his documents like his handwrite letters, notes taken during his works and of course so many drawings and photographs should be there. From the different books of exhibitions and researchs we understand so, for example: The 1887 Ottoman expedition to Sidon (present day Saida in Lebanon) discovered more than twenty Hellenistic sarcophagi. According to John Punnett Peters, when Osman Hamdi Bey first saw the Alexander Sarcophagus, "the sight so overcame him with wonder and delight that he fell a-trembling, grew faint, and would have fallen to the ground had not the foremen caught him..." (Pera Museum Publication 51, Exhibition Catalogue, p. 162) So, at the moment any document, any catalogue can not be seen and we can not talk about the conditions of the documents or objects there.

Near by the same conditions can be said for the Topkapı Palace Museum Archives. In last years the archive documents are scanned and arranged in electronical format but is not open to the researchers yet. When we ask for any kind of questions related the objects, the catalogues are not open for the researchers. Any photos can not be taken from any book or manuscripts. The fonds of the objects and related documents treated as closed fonds as there are not new comings to these fonds. All of them are from the Ottoman Period. From the library part electronical format photocopies can be taken but from the archives "not".

The old General Manager of the museum said openly in one of the international symposium that the stores / depots for the archives are not enough even for documents also for researchers. So they would like to include between the Topkapı Palace buildings the old archive building called as "Hazine-i Evrak" which is the first archive building of Ottoman Empire. So, we hope and wait the information that the Topkapı Palace has it's new archive building and open it's doors to the researchers from all around the world.

In this kind of situations (restoration of a section or the whole museum), Asmolean Museum from UK is one of the best examples we can talk about. The curators, during my visit to the museum, explained that the museum was partially closed for a few years but completely closed for about 11 months. As the collections (from both display and storage) were packed away into an off-site storage, access to them for external researchers was limited. Only major scholars / researchers with major research projects were given access to the collections as it was rather complex and time consuming to co-ordinate it. Curators tried to reply to enquiries on the collections as much as possible, but work on the new galleries necessarily had to take precedence.

A selection of objects was kept available for curators to teach to Oxford University students until the 2007-08 academic year (for example, the ceramics needed for an 8-week class on the history of Islamic ceramics given to MPhil and MSt students in Islamic Art and Archaeology). However, during the last year before the reopening (Summer 2008-Autumn 2009) this had to be pretty much suspended in order for staff to concentrate on the reinstallation of the galleries.

With these words, we understand that a museum when it will be restored, than before, a big planning is made (the dates to the restoration, the related deperatments and so on). To this planning they included the needs of education for the university and the need of researchers as well. They continue to communicate with the researchers as much as possible and give the responses to their questions. They also arrange their temporary storage area in such a system that some of the objects can be seen and continue to be use for researches.

We need to understand and do so that an archive or library of a museum in such restoration cases should continue somehow to serve for the researchers and university at least MA and PHD candidates. The restoration should be planned as so. Not to decide in one day to restorate and close all its doors without any information regarding the situation of the books / documents and any vision to when and how it will be communicateable again. It is very important to think about the effects for any kind of restoration or changemet in a museum before the movement.

There is something else about the restoration of a museum. It is the museums building itself. The furniture and the architecture of a museum is as important as the objects which are exhibited there. Because of this any changemet for inside of a museum is difficult, risky and always expensive. Curators tendency of postponement as much as possible, for any kind of changemet inside of museum is because of that actually. (Pomian, K. 2000, p. 17) To announce to the public, especially the researchers, at least one year before for any kind of restoration can be solution and helpfull communication fort his kind of situation as the objects kept by the museums are public collections.

Problems and Possible Solutions

The Exhibition of Documents

If there is an exhibition related the documents, the best condition should be arranged for them. In last years, as the exhibitions are multi-cultural more and more, there are so many objects which come together from different sides of the world. And many exhibitions are arranged with different kind of documents related the objects. When we exhibit the documents and the objects together, regarding the objects the climatization is not in the best condition even for objects. How they can be best condition for documents then? In such cases possible solutions can be exhibit the documents in different kind of displays then the objects and make different kind of labels to refer the object and document. Another solution can be not to exhibit the original document and use a kind of photo/copy of them, of course with the information together with the photo/copy and explain the importance of the document together the reason of not to exhibit the original.

Missing documents or objects

Especially in the countries like Turkey, Greece and neighbours, the objects or the documents related the objects are missing a lot. This is sometimes because of the natural conditions but sometimes is because of humanbeing who are moving the objects or the documents with them. Even one small piece of stone from an archeological site can be very important for the history, when it is in its original place. So you can imagine how important is to keep the documents (if there is) with related objects. History of the human being can be read and continue in such cases.

The Auctions / Private Collections and Selling the Objects

Of course when an object is serving for something about the history or art and human being and if it helps for people to learn new things or to make them happy, it is better to make auctions and to give a change to the objects to continue to their lifes in good condition. Anyway, there are sometimes some very important documents about the history of all of us (like for example a statue which we see every

day, or a photograph of our past and a document related to it) and they are sold in different auctions. If they are related of all our history, then the national museums are responsible for such situation and they have to keep these kind of documents for all of us. It is the same thing for some private archives, which are sold by collectioners to the outside of the country, because of the conditions of the archives in the museums which are not best for keeping new private archives. In my opinion, the museums (national or private) should be responsible in such conditions. Even the universities related departments. (like Information & Document Management, Archeology, Ethnography, History, Language) should be responsible for this kind of private documents or archives for not to be sold in auction but to make a good condition to keep them in the country for always.

The Provenance of Objects / Documents

All the objects provenance should be known in any museum and all the documents related, needs to be kept together. The provenance is the main thing for any kind of object or document in any country. So if the provenance is not known than the curators should work with archivists to find it as much as possible. Than the value and history of an object can be really known than from an object without it's provenance information.

Documents to be Arranged by Archivist

The education of "archivist" have so many details about how to make possible to keep any object or document as much as possible let's say "forever". So the document system or the documents related the objects or any other document in a museum should be kept by the "archivist". A good condition and enough space in the museum (or a depot around, serving for the archive) will be returned to the institution, by archivist, with lot's of information / communication / activity / knowledge and even joy. With this I would like to add that in every museum at least one archivist should be working and this must be a rule. Because when we look for example the law related the museums, we see the archivist like the responsible people from the photographs. The archivists are not photographers, they can be but not should be. We do not see the determination of what an archivist should do in the museum yet but in future hopefully all these details will be arranged.

Exhibition of Documents

In any situation, for any instution, in such possible exhibition, the needed conditions for the documents should be arranged by the archivists. This will help the documents to continue their life endless.

Conclusion

If we really want to manage the information in museums, the archive departments should have more activities and communication with all departments and with management of the institution. More importance and budget should be given to the archives as it is the area to work with details (like non-acid papers, clean depots and modern cataloging systems). The depot systems for the objects should be kept by archivist as much as possible, because in most of the museums, the objects are kept in the area of archives. The document system of course should be developed by the archives and continue as well.

As the archives and museums are very closed to each other as institutions, so when they are in the same building especially for the museum activities, there are always much more to do together.

At the end, my words regarding what and how to do are addressing to the museums in Turkey which is a very rich country with it's different kind of museums and with the information they keep on and in the buildings and objects.

T.R. Schellenberg identified the four reasons for the preservation of historical records in revolutionary France and has noted that these same reasons later motivated the establishment of archival institutions in other countries as well. These are:

- The need to improve government efficiency;
- The necessity of removing older records from valuable office space;
- The desire to preserve cultural heritage (which is our main subject of all of us, for this international seminar)

To desire to preserve newly won rights and privileges and official interest in reflecting the origins and growth of an organization, event or development. (Schellenberg, T.R. 1956) (İcimsoy, A.O. 1993, p. 33)

As we can understand from these words, to desire to preserve cultural heritage is one of the main subject of human history in the world which became an important need in nowadays. Preserving the cultural heritage means “managing information” and “managing information in museums” means to know, understand, keep and be aware of our past, present and also future.

References

- Eastwood, T. (1992) *The Archival Fonds: From Theory to Practice*, Bureau of Canadian Archivists, Canada.
- İcimsoy, A. O. (1993) *The Development of Record Services in Turkey*, Thesis Submitted for the Degree of the Doctorate of Philosophy in the Faculty of Arts of University of London.
- Dearstyne, B. W. / Akbulut M & İcimsoy A.O. (Translation). (2001). *Arşivsel Girişim Modern Arşivcilik İlkeleri Uygulamaları ve Yönetim Teknikleri*. American Library Association Copyright 1993.
- Ataman, B.K. (1995) *Dictionary of Archival Terminology*, Librairie de Pera, İstanbul, TÜRKİYE
- Kandur, H. – Translator: İcimsoy, A.O. (1995) *Arşivcilik Konferansları I – Conferences on Archives I*, P. 26 – 36.
- Süleymanoğlu, E. F. (1997) *The Beginning, Development and Application of Provenance System*, M.A. Thesis, Marmara University, İstanbul.
- Pomian, K. (2000) *Müzeceilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, TÜRKİYE
- Benedict, K. (2003) *Ethics and the Archival Profession*, The Society of American Archivists, Chicago USA
- Süleymanoğlu, E.F. (2004) “Arşivcilikte Etik Kavramı ve Kuralları – The Ethical Concept and Rules in Archives” (Ataman, B.K. – Yalvaç, M. Aysel Yontar Armağanı, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları 29, İstanbul, TÜRKİYE
- Wythe, D. (2004). *Museum Archives An Introduction*. The society of American Archivists: Chicago USA
- Pearce-Moses, R. (2005) *A Glossary of Archival and Records Terminology*, Society of American Archivists, Chicago USA.
- A Selection from the Millet Manuscript Library Ali Emiri Efendi and His World Fermans, Berats, Calligraphies, Books. (2007) Suna and Inan Kıraç Foundation Pera Museum Publishes No: 16, İstanbul, TÜRKİYE
- Süleymanoğlu, E.F. (2009) *45. Kütüphane Haftası, Türkiye’de Arşivler ve Arşivcilik Uygulamaları Bildiriler*, Vekam Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Merkezi, Ankara, TÜRKİYE

Osman Hamdi Bey & The Americans Archaeology / Diplomacy / Art (2011) Pera Museum Publications
No: 51, Exhibition Catalogue, İstanbul, TÜRKİYE

Brunskill, C & Demb S.R. (2012). Records Management for Museums and Galleries An Introduction.
Chandon Publishing UK.

<http://icom.museum> (International Council of Museums)

<http://www2.archivists.org/> (Society of American Archivists)